

Del Catalogo della fong. di Tho de Praxida. S. P. G.

R-21.909

AVTORES HISTORIAE ECCLESIASTICAE

Eusebii Pamphili Cæsariensis libri nouem, Ruffino interprete.

Ruffini presbyteri Aquileiensis, libri duo.

Item ex Theodorito Episcopo Cyrensi, Sozomeno, & Socrate Constantinopolitano libri duodecim, uersi ab Epiphano Scholastico, adbreuiati per Cassiodorum Senatorem: unde illis Tripartitæ historiæ uocabulum.

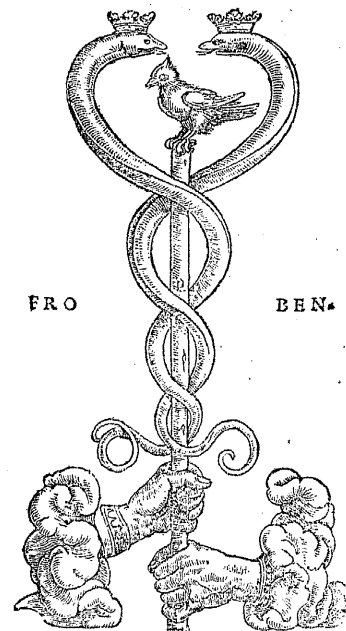
Omnia recognita ad antiqua exemplaria Latina, per Beatū Rhenanū.

PRAETEREA NON ANTE EXCVSA

Nicephori ecclesiastica historia, incerto interprete.

Victoris episcopi libri III De persecutione Vādālica.

Theodoriti libri V græce, ut sunt ab autore conscripti.

BASILEAE ANNO M. D. XXXV.

Cum priuilegio Imperatorio ad annos quatuor.

Del. Collegio della lingua de' The de. Padova. s. P. G.

R-21.909

AVTORES HISTORIAE ECCLESIASTICAE

Eusebii Pamphili Cæsariensis libri nouem, Ruffino interprete.
Ruffini presbyteri Aquileiensis, libri duo.

Item ex Theodorito Episcopo Cyrensi, Sozomeno, & Socrate Constantinopolitano libri duodecim, uersi ab Epiphanio Scholastico, adbreuiati per Cassiodorum Senatorem: unde illis Tripartitæ historiæ uocabulum.

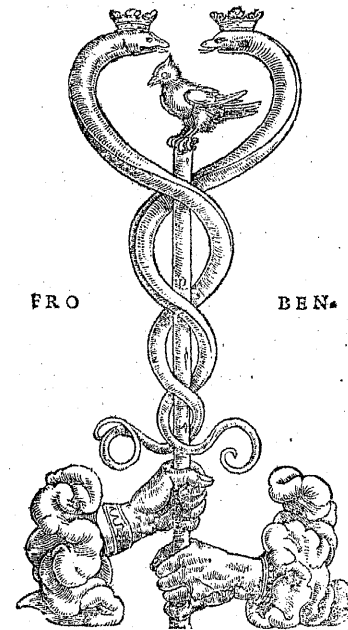
Omnia recognita ad antiqua exemplaria Latina, per Beatū Rhenanū.

PRAETEREA NON ANTE EXCVSA

Nicephori ecclesiastica historia, incerto interprete.

Victoris episcopi libri III De persecutione Vadalica.

Theodoriti libri V græce, ut sunt ab autore conscripti.

BASILEAE ANNO M. D. XXXV.

Cum priuilegio Imperatorio ad annos quatuor.

AD LECTOREM

QVAE ex Nicephoro adiecimus, eiusdem sunt farinae cum Tripartita, ut qui his delectatur, illa fastidire non possit. Cæterum Africanam Victoris historiam uel in hoc perlegisse proderit, quod uix aliud exemplum ad deterrendum à religionis sectis sit efficacius: quod ibi sub oculos ponatur, quam dira atque infanda Christiani in Christianos perpetraverint, dum Barbari suo in Romanos odio morem gerentes, religionis prætextu in illos sæuiunt. Theodoriti uero græcam historiam integram cur adiungeremus, satis causæ uisum est, quod id in parte eius quæ epistolas continet, antea factum nemo non probauit. Vale lector & fruire.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI
eidemq; illustrissimo Principi ac domino, D. Stanislao
Turzo Olomutzenfi episcopo &c. Beatus
Rhenanus S P D.

VM omni historiarum hoc ueluti peculiare sit, ornate Præsul, ut etiam qualitercunq; scripta lectorem tamen adiciat ac teneat, cum ob uarietatem, quæ fastidium oboriri non sinit, tum ob ipsam rerum cognitionem, quam mire auet animus humanus, ac copiosissime exhibet historia, plusquam quoduis aliud descriptionis genus: & uulgo tam auidè legantur hi, qui ethnicorum historias perscripserunt, è Latinis Lilius Patavinus, Salustius, Iustinus: è Græcis Thucydides, Dionysius Halicarnassæus, Xenophon, quod ego sanè non improbo, iure mirari quis possit, quorū Autores ecclesiasticarum historiae, quorum princeps est Eusebius ille Cæsariensis, non modo doctissimus, sed & eloquentissimus: ita apud nos neglecti iaceant, uelut indigni qui habeantur in manibus, cum nemo negare possit Eusebii lectionem plurimum ei prodesse, qui iam aliquod iudicium sit nactus in sacris literis, & in re Christiana. An non est magni momenti cognoscere, quid post CHRISTVM ipsum in ecclesia sit actum ab Apostolis & Apostolicis uiris, quorum non solum gesta nobis narrat, sed & monumenta scripta profert, quæ (ò calamitatem) nobis ex ingentibus illorum uoluminibus sola supersunt, satis arguentia cuiusmodi fuerint illa, quæ maiorum negligentia perierunt? Ignoraturi sanè fuëramus Egesippum, Iustinum, Dionysium Corinthiensem, Melitonem Sardensem, Cl. Apollinarem Hierapolitanum, Dionysium Alexandrinum, & ipsum Irenæum (nam huius tantum quinque libri hodie extant, quod sciam, nondum excusi typis, cum multa scripserit) nisi hic nobis ex illorum libris fragmenta quædam adferret. Nam in hac sum opinione, ut putem etiam diuum Hieronymum ex magna parte Catalogum suum ex Eusebio concinnasse, ut ut habuerit bibliothecam ex ueterum monumentis instructam: siquidem hoc casu fieri non potest, ut non semel eadem ex uetustissimis citet, quæ Eusebius ante citarat. Præterea quis neget, si non necessarium, saltim pulchrum cognitu, scire quid insignes Christi martyres passi sint, qua hilaritate, quæue constantia immania supplicia pertulerint, quid item Imp. & horum Præsides contra nostram religionem sint mo-

Irenæus

Hieronymi catalogus de ecclesiasticis scriptoribus

liti, impedituri progressum Christianismi, non solum edictis crudelissimis, sed & pœnis supra quàm dici potest, sæuis & infamibus. At hæc nos Eusebius docet, probæ fidei elogio, cum ab alijs, tum à magno Basilio laudatissimo & ipso uiro, decenter exornatus, dum illum *ἁγιόπιστον* uocat. Quo magis miror iudicium Gelasij Pont. Rom. qui propemodum interdiceret nobis uoluerit lectione Eusebianæ historiæ, quam pulchre textam clamat Hieronymus, propterea quod inclyti illius Origenis pro Christiana religione suscepti labores, & plusquam martyrium in ea narrantur. Scilicet Christianus orbis historico suo Eusebio carere debebat, quod is Origenis uirtutes prædicasset. Nam quod excusati ab illo Origenis meminit, nos in ista uersione nihil tale reperimus, nisi forte id omisit Ruffinus. Quod autè eadem xv. d. paulo post legitur Historiam Eusebij Pamphili apocrypham esse, ab aliquo alino adiectum est: nisi uelimus dicere Gelasium sibi ipsi contrarium, ut qui in eodem decreto improbet librum ante à se probatū, quod est ualde inconueniens. Nec uero quicquam Eusebio obesse debet, uel quod Ariano dogmati plusculum fauisse fertur, quàm par erat, cum in hoc opere nullam eius rei faciat mentionem: uel quod minutiora quædam nonnunquam reuoluit, quæ indigna uideri possint illis, de quibus narrantur, quale est illud, quod à nasutis obiici solet de Christi literis ad Abgarum, & de adulescente quem Ioannes Euangelista ad meliorem frugem reuocauit, cum utrobique fidem suam liberet Eusebius, alterum è Syrorum commentarijs depromptum asserens, alterum è Clemente Alexandrino. Non perpendunt tales, ubi argumentū aliquod explicandum desumpseris, esse satisfaciendum illi per omnia: & à fideli diligentique historico nihil omitti debere, maxime qui alienos cōmentarios sequatur. Putant autem eruditi & in Hieronymi Vitis esse nonnulla, quæ ille facilius forsitan scripserit, quàm crediderit. Atque hoc sanè modo compescendi sunt importuni quidam miraculis semper obganientes, ut sciant ueteris Christianos ea fuisse in Christum gratitudine & obseruantia, ut quicquid uspiam bonæ rei accideret, uel noxiæ auferretur, id cœlesti numini imputarent, per sanctos uiros uelut organa quædam operanti. Sic morborum ac tempestatum depulsio, & exitialium bestiarum amolitio, apud illos cottidie miraculorū numerum augebant, & sanctis hominibus uenerationem conciliabant: quorum pia simplicitas magis Christiana est, quàm quorundam curiosa uafricies, qui naturæ plurimum, diuinæ prouidentia minimum tribuunt. Id enim nos sacræ literæ docent. Nec hoc dixerim, tam Eusebio patrocinator, quàm reliquis autoribus, quos huic adiunxi. Proinde suspicabar operis deprauationem esse in causa, quominus legeretur: uerum deprehendi non tam hoc esse, quàm insignem nostrorum hominum socordiam. Nam (ut ingenue dicam) cum cœpisssem ty-

pis excusa

pis excusa cum manu scriptis conferre, non adeo multa comperi librariorū errata. De interpretis diligentia iudicare citra Græcum codicem, impudens sit: tametsi in alijs libris à se uersis parum laudis meruit Ruffinus, quod ex professo non uerba uel sensum auctoris, quem uertendum susceperit, appendat, sed uel minus uel plusculum, tanquam Paraphrastes, non uelut interpretis, pro sua libidine plerunq; referat. Id quod Nazianzeni orationes ab illo uersæ docent, & Iosephi uolumina. Oprandum itaque fuerat Græcum adesse exemplar: sed quando hoc haberi nequiuit, Latinis uetustis usi fuimus. Quod autem Græci codicis præsidio loca aliquot restitui potuerint, uel hinc probauero, Incidi nuperime in *Συνοψιν* quandā *ᾠδὴν ἑλληνικῆς ἰσορίας* Græcam, quam cum euoluërem, occurrerunt forte fortuna Irenæi uerba, quæ Eusebius Cap. xlii. libri v. citat, de ieiuniorum diuersitate, sic Græce habentia, *Οἱ μὲν ἅρῃ μίαν μόνω ἡμέραν ἑνὶς ὅλου, οἱ δὲ δύο, οἱ δὲ ἑπλείονας, οἱ δὲ τεσσαράκοντα ἕρας μόνως ἡμερῶν καὶ νυκτερινῶν ἕρας ἀντιτὶ ἡμέρας νηστεύοντες*, hoc est; Hii enim unum solum diem ieiunabant, illi uero duos, alij plureis, nonnulli quadraginta horas solas diurnas atque nocturnas, horam pro die ieiunantes. Qui locus aliter legitur in exemplaribus Latinis. Nec dubito idem alibi potuisse accidere. Proinde recte consulerent pijs studijs Ecclesiastici proceres urbis Romæ, si tales autores castigandos curarent, quando Romæ non solum doctorum uirorum, sed & utriusq; linguæ uetustissimorum codicum mira copia est. Nostra certe recognitio non prorsus iuutilis censeri poterit, cum præterquam quod librum curiosissime distinximus, & adnotatū inculis marginarijs, quæ nonnunquam cōmentarioli uice esse possint, illustrauimus, etiam multa loca restituerimus, quæ ante corrupte legebantur. Porro cum Eusebiana historia iam esset à typographis absoluta, & nequaquam ad uolumen iustum surgeret, uisus sum studiosis commodaturus, si Tripartitam quam uocant historiam Eusebianæ conuenerem: non quod nescirem Ruffini libros duos, quos Eusebio assuit, ex autoribus Tripartitæ desumptos, & uelut huius esse compendium: sed quod uiderem multo maximam partem ab illo dum breuitati consulit, & insigniora persequitur, omissam. Sciebam uero opus id pessime uersum ab indocto interprete. Sed longe uicit meam opinionem res ipsa. Nullus apud Latinos extat liber pari inficitia uel socordia tractatus: nullus prodigiosioribus maculis contaminatus: peruersionem dicas, non uersionem. Conduxe-

Cassiodorus

Epiphanius

à Constantino Aug. usque ad Iuniorum Theodosium proprijs quisque libris seorsim conscripserant, latinitate donaret. Id ubi infelicissime praestitisset utrobique, ut qui linguam utranque ex aequo ignoraret, Cassiodorus è tribus illis unam historiam contexuit. Quae res operi, seu potius centoni, Tripartitae dedit appellationem. Id autem magno mihi labore constitit: nam qui primo nolebam esse ingeniosus in alieno libro, dum tot solocisim & barbaris offendor, cogor uel inuitus quosdam insigniores ac intolerabiliores lapsus castigare. Hoc dum facio *Ὁν ἀπομνηστέον*, quid enim molestius esse possit: uideo uel emendando uel mutando nihil profici, nisi denuo quis interpretetur, ita misere uertit Epiphanius. Hoc autem absque exemplaribus Graecis fieri non poterat. Nec sufficebat unus Theodoriti Graecus codex, quem ex bibliotheca Ioannis Ragusini Cardinalis tit. s. Xysti, Praedicatorum mihi commodato dederant. Ex illo tamen multa passim sarfi. Nec enim aliud in causa fuisse uideo, cur ita sit hoc opus non modo neglectum, sed etiam contemptum, quam quod modis omnibus miserrime fuerit acceptum, primum ab interprete, deinde à typographis. Etenim multa sunt in huius libris, quae scire multum profuerit, & ex quibus lector non omnino imprudens colligere possit, quid in similibus rebus uel faciendum uel uitandum. Arianum dissidium nusquam exactius depictum est, uidelicet ex quam leuibus initijs ad quantam orbis perniciem exarserit. Quod dum legimus, etiam atque etiam cogitandum, ne per nostras contentiones nimium pertinacis, simili aliquando malo inuoluamur. Poterat Arianæ discordiæ primo occurri, longius progresso certamine, quantum utrinque sanguinis effusum est: Verissime autem dixit Plautus, Feliciter sapere, qui alieno periculo sapiant. Porro non uidebam cui iustius hunc meum laborem consecrare, quam tuæ celsitudini Stanislæ praesul eximie, qui me post Tertulliani inscriptionem anno superiori non solum humanissimis literis salutaris, uerum etiam munere donaris uere Principali, patera uidelicet, antiquis Romanorum nomismatis adfabre exornato. Vnde merito ingratus cenferi debeam, si non admitar, ut tanti Principis liberalitati lucubratiunculis meis quae licet respondeam, & paratissimi animi obsequia declarem. Conueniebat autem ut eloquentissimi doctissimique Episcopi opus à me recognitum, ad Praesulem modis omnibus insignem, ac literarum literatorumque patronum unicum mitteretur. Bene Valeat
 R. T. D. Basileæ VIII. Calendas Septembris. Anno M. D. XXIII.

ON desunt fortassis hodie qui non perinde fidem tribuant omnibus, quae in historijs nostrae religionis alicubi referuntur, propterea quod multi ueterum omnia persequi uoluerint etiam uulgò iactata creditaque, praesertim quoties de miraculis incidit sermo. Vbi iudicium profecto sanctissimorum hominum nonnunquam desideres & demireris consilium. Verum si quid occurrat tale, non sunt idcirco reiicienda caetera, & ex uno aliquo loco cunctorum facienda aestimatio, quorum alioqui fidem quam narrationis consensus tum rerum series lectoribus approbat. Id forte nusquam frequentius accidit, quam in Eremitarum & diuorum uitis, ubi docendi gratia plurimum sibi indulgit antiquitas, dum perfectissimam uitae formulam legenti delineat. Itaque quo nos maiorem factis istis historijs fidem conciliaremus *ἡμῶν ἡμεῖς διωκίσις*, etiam ex Ethnico scriptore testimonia rerum quatuorundam apposui.

Habes apud Eusebium libro x. de exilio Athanasij Alexandrini & Liberij Pontificis Romani. Eandem rem commemorat Cento historiarum, quam uulgò Tripartitam appellant, lib. v. pluribus uerbis. Ammianus uero Marcellinus qui sub Iuliano Aug. stipendia fecit militaribus honoribus summis perfunctus, idem clarissime explicat huius uerbis lib. xv. Hoc, inquit, admistrante Leontio, Liberius Christianae legis Antistes à Constantio ad Comitatum mitti praecipit, tanquam Imperatoris iussui & plurimorum scitis per consortium decretis obstitens, in re, quam breui textu percurram. Athanasium episcopum eo tempore apud Alexandria ultra professionem se efferentem, sciscitarique conatum externa (ut prodidere rumores) adsiduocetis in unum quae sit, eiusdem loci multorum Synodus (ut appellant) remouit à sacramento quod obtinebat. Dicebatur enim fatidicarum sortium fidem, quae uel Augurales praetenderent alites scientissime callens, aliquoties praedixisse futura. Super huius intendebantur ei alia quoque à proposito legis abhorrentia, cui praesidebat. Hunc per subscriptionem abijcere sede sacerdotali, paria sentiens caeteris, iubente Principe, Liberius monitus perseveranter renitebatur: Nec uisum hominem nec auditum, damnare, ne per has ultimum saepe exclamans, aperte scilicet recalcitrans Imperatoris arbitrio. Id enim ille Athanasio semper infestus licet sciret impletum, tamen autoritate qua potiores aeternae urbis episcopi, firmari desiderio nitebatur ardenti, Quo non impetrato, Liberius aegre populi metu, qui eius amore flagrabat, cum magna difficultate noctis medio potuit asportari. Haec Marcellinus.

De Georgio Cappadoce siue Cilice qui exulante Athanasio Alexandria ecclesiam occupat Arianæ fauens impietati, multa narrat historia Tripartita. Sed Ammianus Marcellinus libro xxij. suis, quod aiunt, coloribus eundem Georgium graphicè depingit. Alexandrini, inquit, Artemij

Decreta Synodalia

Synodus

Autoritas Romanorum Pontificum

comperito interitu, quem uerebantur ne cum potestate reuersus (id enim mir-
natus est) multos læderet ut offensus, iram in Georgium uerterunt episco-
pum, uipereis (ut ita dixerim) moribus ab eo sæpius adpetiti. Is in fullonia
Georgius Ale- natus (sic enim nos castigauimus) ut ferebatur apud Epiphaniã Ciliciã op-
xandrinus pidum, auctusq; in damna complurium contraq; utilitatem rei communis
(sic enim legendum uidetur) Episcopus Alexandriã est ordinatus, in ciui-
Alexandri- tate quæ suopre motu etiam ubi causæ non suppetunt, seditionibus crebris
feditiosi, et in agitur & turbulentis, ut oraculorum quoq; loquitur fides. His efferatis ho-
paganismo p- minum mentibus Georgius quoq; ipse graue accesserat incentiũ apud pa-
tinaces tulas aures Constantij, multos exinde causans, ut eius recalcitantes imperijs,
Professio Professionisq; suæ oblitus, quæ nihil nisi iustum suadet & lenè, ad delato-
Christiana rum ausa feralia desciscibat. Et inter cætera dicebatur id quoq; maligne do-
cuisse Constantium, quod in urbe prædicta ædificia cuncta solo cohæren-
tia, à conditore Alexandro magnitudine impensarũ publicarum extructa,
emolumentis ærarij proficere dicunt ex iure. Ad hæc mala id quoq; addi-
derat, unde paulo post eius est in exitium præceps (forte legendum, datus
est in exitium præceps.) Reuersus ex comitatu Principis, quũ transiret per
speciosum Genij templum, multitudinẽ stipatus ex more, flexis ad ædem
ipsam luminibus, Quamdiu, inquit, sepulchrũ hoc stabit? Quo audito, ue-
lut fulmine multi percussĩ, metuentes ne illud quoq; tentaret euertere, quic-
quid poterant in eius perniciem clandestinis concitabant. Ecce autẽ repente
per lato lætabili nuncio indicante extinctum Artemium, plebs omnis elata
Georgius Ale- gaudio insperato, uocibus horrendis infrendēs, Georgium petit, raptumq;
xan. ob desti- diuersis multandi generibus, proterens & conculcans diuaticatis pedibus.
tionẽ templo Cumq; eo Diaconus, Monetæ præpositus, & Diodorus quidam ueluti
rum et idolo- comes, iniectis per crura funibus simul exanimati sunt, Ille quod Aram in
rum euerfionẽ Moneta quam regebat, recens locatã euertit, Alter quod dum ædificandæ
miserè exeru- ciatus præset ecclesiæ, cirros puerorum licentius detondebat, id quoq; ad eorum
Diodorus cultum existimans pertinere. Quo non contenta multitudo immanis, dila-
niata cadauera peremptorum Camelis imposita, uexit ad lacus: rjsdemq;
subito igne crematis, cineres proiecit in mare: Id metuens clamabat, ne col-
lectis supremis, ædes illis extruerentur ut reliquis, qui deuiare à religione
compulsi, pertulere cruciabiles pœnas adusque gloriosam mortem inteme-
rata fide progressi, & nunc Martyres appellantur. Poterantq; miserandi ho-
Martyres mines ad crudele supplicium ducti, Christianorum adiumento defendi, ni
Georgij odio omnes indiscretè flagrassent. Hactenus ille.
Difficile creditu fortassis sit apud quosdam quod cum Hierosolymita-
num templum Iuliani Aug. iussu reparari cœpisset, globi flammaram è sun-
clamentis eruperint, quemadmodum Ruffinus in Eusebij appendice nar-
rat, &

rat, & Theodoritus in Tripartita, ni idem prodidisset Marcellinus in initio
xxiij. libri de Iuliano Aug. sic scribens, Imperijq; sui, inquit, memoriam ma-
gnitudine operum gestiens propagare, ambiciosum quondam apud Hie-
rosolymã templum, quod post multa & interneciua certamina obsistente
Vespasiano, postea à Tito ægrè est expugnatum, instaurare sumptibus co-
gitabat immodicis. Negociumq; maturandũ Alipio dederat Antiocheni, *Alipius Anti-*
qui olim Britannias procurauerat præfectus. Quum itaq; rei eidem fortiter *ochensis*
instaret Alipius, iuaretq; prouinciæ Rector, metuendi globi flammaram
propè fundamenta crebris adfultibus erumpentes, fecere locum exustis ali-
quotiens operantibus inaccessum. Hocq; modo elemento destinatus (for-
te melius obstinatius leges) repellente, cessauit inceptum.

Sed & in alijs quibusdam sacrae historię subscribit Marcellinus, Verum
hoc loco sufficit hæc indicasse.

DE EVSEBIO CAESARIENSI
Ex Catalogo Diui Hieronymi.

Eusebius, Casareæ Palæstinæ episcopus, in scripturis diuinis studiosissimus,
& bibliothecæ diuinæ cum Pamphilo martyre diligentissimus peruesti-
gator, ædidi infinita uolumina. De quibus hæc sunt.
Εὐαγγελικὸς ἀποδείξις, hoc est, Euangelicæ demonstrationis, Libri xx
Εὐαγγελικὸς προπαρασκευῆς, hoc est, Euangelicæ præparationis, Libri xv
Θεοφανίας, hoc est, diuinæ apparitionis, Libri v
Ecclesiasticæ historię, Libri x
Chronicorum canonum omnimoda historia, &
Eorum ἐπιγραφαί. Et
De Euangeliorum diaphonia.
In Esaiam, Libri x. Et
Contra Porphyrium, qui eodem tempore scribebat in Sicilia, ut quidam
putant, Libri xxx. De quibus ad me uiginti tantum peruenereunt.
Τοπικῶν, Liber unus.
Ἀπεργίας pro Origene, Libri v i
De uita Pamphili, Libri i i i
De martyribus alia opuscula. Et
In centum quinquaginta Psalmos, eruditissimi cõmentarij. Et multa alia.
Floruit maxime sub Constantino Imperatore & Constantio. Et ob amici-
tiam Pamphili martyris ab eo cognomentum sortitus est.

DE THEODORITO.

Theodoritus Cyri fuit episcopus, quam Stephanus *κύριον πόλιν* appellat. Vocant illam Persæ Cyrebatam, & sita est in extremis Persiæ finibus. Meminit eius in quinto libro, cum inquit, *Κύριον δὲ ἐστὶν ἡμετέρας ἰσίδωρον.* Scripsit ecclesiasticæ historiæ libros quinque, quos Græci nunc *λόγους*, nunc *τόμους* uocant. Præterea opus quod inscripsit De curatione Græcarum affectionum, uersum superioribus annis, à Zenobio Acciaio Florentino ordinis Prædicatorum. Meminit ipse passim in historia sua de alijs quoque libris à se conscriptis, ut responsionum ad Magos Persarum, & Historiæ de Martyribus.

DE SOZOMENO.

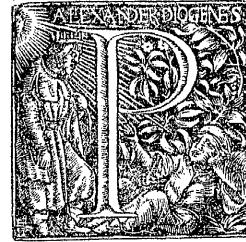
Sozomenus indicat se uersatum in actionibus forensibus apud Constantinopolim, cum Aquilini sodalis sui meminit à febre liberati. Meminit alicubi progenitorum suorum, & aui sui, quem ad Christum conuersum refert in agro Gazensi, cum fuisset patre ethnico prognatus, tribuens illi sacrarum literarum peritiã. Scripsit autem historiã nouem tomis sectam, ad Theodosium iuniorem, exorsus à tertio Consulatu Crispi & Constantini Cæss. usque ad septimumdecimũ Theodosij iunioris. Extat autem huius historiæ uolumen Græcum in bibliotheca Xysti Romæ.

DE SOCRATE.

Et hic Constantinopolitanus fuit, discipulus Helladij & Ammonij Grammaticorum. Scripsit Historiã ad preces Theodori, Sozomenicæ simillimam, quantum ad tempus attinet.

RUFFINVS CHRO

MATIO S.

ERITORVM dicunt esse medicorum, ubi imminere urbibus uel regionibus generaleis uiderint morbos, prouidere aliquod medicamēti uel poculi genus, quo præmuniti homines, ab imminente defendantur exitio. Quod tu quoque uenerāde pater Chromati medicinæ exequens genus, tempore quo disruptis Italiæ claustris ab Alarico duce Gothi, se pestifer morbus infudit, & agros, armēta, uiros, longe lateque uastauit, populis tibi à deo commissis feralis exitij aliquod remediũ quærens, per quod ægræ mentes ab ingruentis mali contagio, ne subtractæ, melioribus occupatæ studijs tenerētur, iniūgis mihi, ut ecclesiasticam historiã, quam uir eruditissimus Eusebius Cæsariensis Græco sermone cōscripsit, in Latinum uertam, cuius lectione animus audientium uinctus, dum notitiã rerum gestarum auidius petit, obliuionē quodammodo malorum quæ gererentur acciperet. A quo ego opere cum excusare me uellem, utpote inferior & impar, & qui in tam multis annis usum Latini sermonis amiserim, considerauĩ quod non absque aliquo Apostolicæ institutionis ordine nobis ista præciperes. Nam & cum Dominus aliquando esurientibus in deserto auditorum turbis, dixisset ad Apostolos, Date eis uos manducare, Philippus unus ex Apostolis intelligens eo magis splendescere diuinæ uirtutis insignia, si minorum quorumque ministerijs expleantur, non protulit panes Apostolicæ reconditos peræ, sed puerulum adesse dicit, habentem quinque panes & duos pisces. Quem uerecunde excusans, adiecit, Sed hæc quid sunt inter tantos? quo magis in angustis opibus & desperatis clara fieret diuina potentia. Sciens ergo ex illis te quoque descendere disciplinis, recordatus quod Philippi fortassis exemplo, ubi parascendi turbas tempus uidisti, puerulum subrogaueris: qui panes quidē quinque sicut acceperat, duplicatos adhiberet: ad explendum tamen Euangelicum sacramentum, proprio labore captos adderet etiã pisciculos duos, aggressus sum exequi ut potui, quod præceperas, certus quod excusabit imperitiæ nostræ culpas, præcipiētis autoritas. Sciendum sanè est, quod Decimus liber huius operis in Græco, quoniã perparũ habebat in rebus gestis, per reliqua omnia in episcoporum Panegyricis tractatibus nihil ad scientiam rerum conferentibus occupatus, omisisis quæ uidebantur superflua, historiæ si quid habuit, Nono coniunximus libro: & in ipso Eusebij narrationis

Decimus Eusebij in Græco

PRAEFATIO RVFFINI AD CHROMATIVM

nis dedimus finem. Decimum uero & Undecimum librum nos conscripsimus, partim ex maiorum traditionibus, partim ex his quæ nostra iam memoria comprehendit, & eos, uelut duos pisciculos supra scriptis panibus addidimus. Quos si tu probaueris uel benedixeris, pro certo confidam quod sufficient turbis. Continet autem idem omne opus res in ecclesia gestas à Saluatoris ascensione, & deinceps. Nostri uero duo libelli à temporibus Constantini post persecutionem, usque ad obitum Theodosij Augusti.

ELENCHVS CAPITVM

PRIMI LIBRI HISTORIAE ECCLESIASTICAE

Eusebii Pamphili Caesariensis.

Quod deus & dominus & creator omnium, ac dispensator uniuersorum ipse sit, secundum ea, quæ in lege & prophetis scripta sunt	Cap. i
De tempore natiuitatis Christi secundum carnem	Cap. ii
De Iuda Galilæo, & Theoda	Cap. iii
De Herode, quod ex alienigenis uenerit ad regnum	Cap. iiii
Quod Herodis tempore interrupta sit regum successio secundum Danielis prophetiam	Cap. v
De diuersitate generationum à Matthæo & Luca conscripta, & quæ de his referat Africani	Cap. vi
De nece infantium apud Bethlehem, & Magorum praesentia	Cap. vii
De cruciatibus ipsius Herodis, qui necari iussit infantes	Cap. viii
De crudelitate Herodis, quam mortis suæ tempore perpetravit	Cap. ix
De Archelai regno post Herodem	Cap. x
Quod falsa esse Acta, quæ Iudæi proferunt, etiam Iosephi testimonio ex consonantia temporum conuincantur	Cap. xi
Quod à Pontifice Anna usque ad Caipham quatuor Pontifices fuerint, & singulis annis administrauerint Pontificatû, in quibus praedicatio Christi completa est	Cap. xii
De Baptista Ioâne testimonium Iosephi, & quod asserat eum iustum fuisse, & ob eius necem uindictam ad Iudæos esse prorogatam	Cap. xiii
Testimonium Iosephi de Christo	Cap. xiiii
Narratio de Abgaro rege, & exemplum epistolæ Abgari ad Dominum, & domini ad ipsum, & eorum quæ consequenter de Syrorum lingua translata sunt	Cap. xv

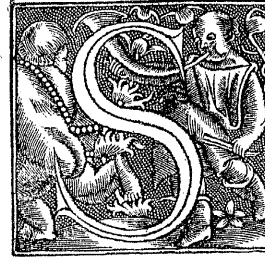
Eusebii

A EVSEBII PAMPHILI

CAESARIENSIS ECCLESIASTICAE

historiae liber primus Ruffino Aquileiensi interprete.

P R O O E M I V M.

VCCESIONES sanctorum Apostolorum, & tempora quæ à Saluatore nostro ad nos usque decursa sunt, quæque & qualia in his erga Ecclesiam statim gesta sunt: qui etiam insignes uiri in locis maxime celeberrimis, Ecclesijs praesuerunt: uel qui singulis quibusque temporibus seu scribendo, seu docendo uerbum dei nobiliter adstruere: quicquid etiam uel quanti, uel quando noua contra religionem dogmata proferentes, ad profundum erroris studio contentionis delapsi, falsæ scientiæ authores preceptoresque professi sunt, passim uelut lupi graues gregem Christi lacerantes: nec non & ea mala, quæ Iudæorum gentem pro insidijs, quas aduersus saluatorem moliti sunt, uastauerunt: quibus etiam modis, & quoties, quibusue temporibus doctrina Christi & sermo diuinus à Gentilibus impugnatus est: quancumque his tempestatibus usque ad suppliciorum patientiam, & profusionem sanguinis pro uerbi dei ueritate certarunt: sed & martyria nostris suscepta temporibus, atque in his domini & saluatoris nostri erga singulos quosque unicum clementissimumque subsidium, scribere mihi uolenti: non aliter unde sumendum uidetur exordium, quam ab ipsa domini & saluatoris nostri IESU CHRISTI praesentia corporali. Sed mihi quæso ueniam dari. Confiteor namque, quod in hoc opere uiribus nostris maiora tentamus, ut & fideliter, & integre, quæ sunt gesta, narremus: & rudem, ac nulli ferè nostrorum digressam uiam huiusmodi itineris, primi audeamus incedere. Et licet deum ducem futurum, dominique saluatoris nostri certus sim nobis affutura suffragia, hominum tamen nulla, quibus possimus inniti, conspiciamus praecessisse uestigia, nisi quod sparsim singulorum quorumque temporum, seu rerum gestarum, ad nos usque indicia ac monumenta transmissa sunt: è quibus quaedam nobis luminum faces, uelut in obscuro positae, eminus accenduntur: & tanquam à sublimi specula, quæ nos gressum tendere oporteat, ac uiam uerbi absque errore dirigere, eorum uocibus admonemur. Quæcumque ergo proposito operi cõuenire credidimus, ex his quæ illi sparsim

a sim

sim memorauerant eligentes, ac ueluti è rationabilibus campis doctorū flo-
sculos decerpentes, historica narratione in unum corpus redigere & coag-
mentare tentauimus: satis abundeque gratum putantes, & si non omnium,
nobilissimorum certe saluatoris nostri Apostolorum successiones celebri-
oribus quibusque Ecclesijs traditas in unum colligere, atque in ordinem mo-
dumque digerere. Opus autem mihi per necessarium uideor assumpsisse, eo
magis, quod (ut superius dixi) neminem, Ecclesiasticum duntaxat scripto-
rem, ad hanc partem narrationis animum adiecisse comperio. In quo illud
etiam spero, quod & utilitatis plurimum ex rerum gestarū cognitione stu-
diolis quibusque noster hic conferat labor. Quamuis iam de his ipsis non
nulla etiam in Chronicis, id est, in eo opere, quod de temporū ratione con-
scripsimus, breuiter succincteque perstrinxerim, plenius tamen in presenti
opere singulorum narrationem aperire tentabimus. Incipiet ergo mihi ser-
mo ab ipso domino, sicut promissimus, Christo. Verum quia Christiano-
rum res gestas scribere proponimus, consequens uidetur uti prius, uel unde
hoc genus hominum ducat exordium, uel quid nominis ipsius contineat
ratio, ex cuius gens ista uel populus appellatione censeretur, repetentes pau-
lo altius exponamus.

cap. I **I**gitur quoniam **CHRISTVS** duplici ex modo constat, & diuina in eo
pariter atque humana natura plenitudinem tenet: caput in eo diuina sub-
stantia, pedes humana, quam pro nostra salute suscepit, habeantur: & ita
demum perfectius nobis narratio dirigitur. si à capite, id est, à diuinitatis
eius uerbo sumamus exordium: per quod Christianorum, quæ gens no-
uellæ appellationis creditur, antiquitas & nobilitas pariter ostenditur. **Ge-**
CHRISTVS nus ergo **CHRISTI**, & ipsius substantiam, & eius naturam proferre ac
pandere, nullus sermo sufficiet. Siquidem etiam diuinum de eo ita pronun-
tiat oraculum, dicens: Generationem eius quis enarrabit? Sed & alibi cœ-
lestibus nihilominus de eo uocibus ita refertur: Quia nemo nouit filium,
nisi pater: sed neque patrem quis nouit, nisi filius. Solus ergo ille qui genuit,
nosse dicitur filium patrem. Et sine dubio exclusit cæteros à discutienda noti-
cia, qui ad unum solum patrem filij scientiam reuocauit. Hic ergo in his uo-
luminibus, quæ diuino spiritu cōscripta creduntur, lux æterna, & ante mun-
di initium semper fuisse prædicatur: sapientia quoque substantialis, & uerbum
uiuum in principio apud patrem, & deus uerbum substituisse narratur. Quis
ergo poterit eum, qui ante omnem creaturā uisibilem atque inuisibilem sem-
per fuisse, & initio iam fuisse ex ipso patre natus, & cum patre sempiternus
extitisse describitur, sermone comprehendere? Quis omnium cœlestium,
immortalium, diuinarumque uirtutum dominum & ducem ac principem cœ-
lestis militiæ, & magni consilij angelum, uoluntatis paternæ efficaciam, quem
cum patre omnia quæ sunt, creasse & condidisse constat, ut uerum filium
& unigenitum

A & unigenitum, & omnium quæ creata sunt, dominum & regem ac dominato-
rem paterna uirtute & potestate cuncta moderantem, uerbis explicet: nisi
quod ad intelligentiam plenitudinis eius, per secretiora & mystica diuino-
rum uoluminum informamur eloquia. Ioannes denique spiritu dei repletus:
In principio, inquit, erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat
uerbum. Hoc erat in principio apud deum, omnia per ipsum facta sunt, &
sine ipso factum est nihil. Sed & Moyses, maximus & uetustissimus pro-
phetarum, multis antè seculis hæc eadem protestatur, cum cœlitus inspira-
tus, originem mundi, & rerum initia de eo plenius aperiret, conditor è omni-
um patre cum filio, mysticis ac sacratis designat eloquijs. Ait namque: Et dixit
deus: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Sed &
Dauid, antiquissimus prophetarū etiam ipse, licet Moyses posterior, dicit:
Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Et
alio idem nihilo minus designat oraculo de deo, dicens: Ipse factus & facta
sunt, ipse mandauit & creata sunt. In quibus euidenter mandantis personā
patris, & filij operantis expressit. Cum igitur his & alijs quàm plurimis uo-
cibus sparsim per diuina uolumina creator omnium cum patre filius decla-
retur, superest ut de his quæ post conditionem mundi pro hominis dispen-
satione transegit, quàm possumus breuiter perstringamus. Multis liqui-
dem & antea pietate præditis uiris astitisse, & docuisse, quæ ad cultum diui-
num pertinere uidebantur, ostenditur. Sed euidentius & familiarius Abra-
hæ, atque eius familiæ, quantum fas erat deum hominibus, innotuisse descri-
bitur, & uelut præceptor quidam ac monitor, illius extitisse profapiae refer-
tur. Denique in diuinis oraculis scriptū est: Quia apparuit deus Abraham, tan-
quam cōmunis aliquis homo sedenti ad ilicem Mambrae. At ille exurgens,
cum hominem uideret, adorat ut deum, & ueneratur ut dominum. Sed &
propriæ uocis professione præsentiam se testatur non ignorare diuinā, di-
cens: Dominator domine, qui iudicas omnem terrā, nonne facies iudicium?
Quæ utique omnia non ad patrem, sed ad filium referenda, posterioris in car-
ne ratio dispensationis plenius expleta designat. Et item propheta Dauid
dicit de deo: Misit uerbum suū & sanauit eos, & liberauit eos de corruptio-
nibus eorum. Sed adhuc euidentius per Moysen, de eo quod dominus sit
ipse cum domino, diuina testantur eloquia, cum dicit: Pluit dominus super
Sodomam & Gomorrah sulphur & ignem à domino. Eundemque cum appa-
ruisset Iacob, esse deum eadē scriptura designat, cum diceret ad Iacob: Iam
non uocabitur nomen tuū Iacob, sed Israel erit nomen tuum, quia inualuisti
cum deo. Et paulo post dicit: Et uocauit, inquit, Iacob nomen loci illius, ui-
sio dei, dicens: Vidi enim dominū facie ad faciem, & salua facta est anima
mea. Neque enim fas est de aliquo angelorū uel cœlestium uirtutū ista senti-
re. Nullum enim illorū, si quando mortalibus ex cœlesti præcipiuntur adesse

mandato, dominum uel deum diuinus sermo commemorat. Hic etiam Ie/ A
su successori Moyfi cum astitisset, percontanti ei quis esset, responsis euiden-
tissimis designauit, dicens: Princeps militiæ uirtutū domini ego sum. Cumq;
his auditis adorasset famulus ut decebat: Solue, inquit ad eum, corrigiam
calciamēti tui. locus enim in quo tu stas, terra sancta est. In quo consideran-
da est præceptorum similitudo, quoniā non erat hic alius ab eo qui dixerat
ad Moyfen de rubo ignis, dicens: Ne appropies huc, solue calciamenta de
pedibus tuis. locus enim in quo tu stas, terra sancta est. Et addidit, dicens:
Ego sum deus patrum tuorū, deus Abraham, & deus Isaac, & deus Jacob.

Filius patri
eo æternus

Claruit igitur ex his omnibus, quod uerbū dei, & deus, dominus, & creator
omniū cum patre filius designatus est. Nunc uero etiā illud uideamus, quo
modo sapientiam se dei substantialiter existere, idem ipse in diuinis osten-
dat oraculis, per Salomonem, hæc de semetipsa sapientia mysticis uocibus
prodens: Ego sapientia in altissimis habitauī, cōsiliū, & scientiā, & sensum
inuocauī: Per me reges regnant, & potentes per me scribunt iusticiā: Per me
proceres magnificātur, & tyranni per me obtinent terrā. Et post aliquanta
iterum dicit: Dominus creauit me initio uiarum suarū, in opera sua ante se/
culum fundauit me. In initio priusquam terrā faceret, antequam prodirent
fontes aquarum, priusquā montes fundarentur, ante omnes autē colles ge/ B
nuit me. Quando præparabat cælos, aderā ei: & quando firmos ponebat
fontes sub cælo, cum ipso eram componens omnia. Ego eram cui adgaude-
bat quotidie. Lætabar autem coram ipso in omni tempore, quando lætaba-
tur orbe perfecto. Ex quibus omnibus fuisse ab initio, imō & ante omne
quod dici potest initium, ab ipso patre progenitā sapientiam constat. Quid
autem causæ fuerit, quod non omnibus passim, sicut nunc, etiam antea in/
notuerit, & ad omnes eius fides ac scientia peruenerit, exponemus.

Adam & Eua
ē paradiso eij/
ciuntur

Homines
brutescunt

Nondum capere poterat perfectam sapientia c h r i s t i doctrinam,
rudis adhuc mundus, & peritiæ totius ignarus, deniq; statim in initijs ad/
huc, cum hi qui primi creati fuerāt homines, in beatitudine degere, manda/
to dei negligentia corrupto, in hanc uitam mortale & fragilitati obnoxiam
deciderunt, ac terræ huius diuina maledictione damnatæ habitaculum pro
paradisi delicijs commutarunt. Iam uero qui ex huiuscemodi genitoribus
per orbem terræ diffusi sunt, ferino magis ac beluino ritu oberrantes, non
urbes ad honestatem, nō leges ad uitæ iusticiā tenere. Artium uero disci/
plinarumq; apud eos, & totius philosophiæ, ne ipsum quidem nomen ha/
beatur, sed agrestes quidem & uagi, per deserta nullis sedibus uagabātur.
Si qua uero in ipsis boni semina naturaliter clementia inoleuerant condito-
ris, hæc inculta & incondita relinquentes, magis ad usum malitiæ, quō uia
humani itineris procliuus uergit, cōferebant. Ex quo accidit, ut nefarijs sce/
leribus inter semetipsos agentes, nunc corrupperētur, nunc etiam interime/
rentur

A rentur ab inuicem, usquequo procedente immanitate etiam deuorarentur
alterutrum. Hinc illæ quæ mundo sceleris fabulas reliquerūt, Theomachia
& Gigantomachia exorta sunt: donec nefarijs ausis ultio diuina nunc inun/
datione diluuij, nunc etiam populatione ignei imbris obsisteret, & immani/
tatem scelerum pœnarum uarietate comprimeret. Verum quoniā creatori
suo humanum genus malitiæ morbo & contagione corruptum, emendan/
dum uidebatur potiusquam delendum, miseratus tunc obscuratas per ne/
quitia mentes, & tenebris cæcitatibus obstructas, ille ipse qui in principio erat
apud deum deus uerbum, & sapientia patris, nunc angelorum ac ministra/
& rarum sicubi quem dei ac iusticiæ memorem repperit, diuinis reuelationi/
bus, monitis salubrioribus, instructione, qua deum decebat, reformare ac
reuocare de tenebris humanum nititur genus, nō in alia quā hominis spe
cie, qua solum homines doceri aliquid & instrui ac iuari possunt: donec
paulatim gentem integram, quæ Hebræorum appellabatur, ad sui cultum
uenerationemq; conuertit. Quibus etiam utpote adhuc rudibus & conta/
gione uitæ prioris infectis, per Moyfen prophetam typos & adumbratio/
nem diuini cultus, per sabbata quædam mystica, & circumcisionem corpo/
ris, altius aliquid in spiritu significantem, cæteraq; huiuscemodi præcepta le/
galia uelut elementa sacrationis olim futuræ eruditionis impressit. Quæ ta/
men lex cum uelut initium quoddam luminis mundo huic obfulsisset, & o/
doris sui fragrantia mare ac terras longè lateq; compleisset, atq; ex ipsa di/
uersis in orbis partibus nidorem quendam prudentiores quicq; capientes, le/
gillatores uel philosophi, modesta quæq; & uerecundiora præcepta, atque
honestatis & iusticiæ conscia, auditoribus suis paulatim tradere atque insi/
nuare cœpissent, & agrestes ac feros hominum mores ad decora atq; hone/
sta instituta reuocare: tunc amicitijs coire inter se uiros, & concordia subire
fœdera docuerunt: tunc iuuare se inuicem homines, & usum rerum discunt
habere communem: donec instituti prudentioris docilis humana mens &
societatis ad inuicem patiens redderetur, ut huiuscemodi consuetudinis præ/
lusionem præmissa, apti iam & parati etiā ad diuina fierent instituta, patrisq;
omniū dei scientiæ capaces existerent. In quo ipse iterum omniū uirtutum
magister, ipse sermo ac ratio, & uerbum ac sapientia dei, ipse qui initio cum
patre creauerat hominem: ipse, inquam, humanæ quoq; naturæ assumpta
substantia, & specie formæ seruilis indutus, in nullo penitus ab eo quod nos
sumus differens, tempore quo Romani imperij regnū nobilius latiusq; con/
surgere ipse præstiterat, ingressus hunc mundum communi quidem nobi/
scum nascendi aditu, sed nullo autore patefacto ea egit & pertulit, quæ de
eo futura prophetæ prædixerant. Viri enim diuinitus inspirati, hominem
qui simul esset & deus, aduentare huic mundo, & doctorem omnium gen/
tium

Theomachia
Gigantomachia

Per filium re/
uocatur huma/
num genus ad
deum

Hebræi

Ceremonia
ueteris legis

Vetus lex,
preparatio
ad nouam,
quam filius
erat daturus

Propheta

tium paternæ pietatis ac religionis futurum, sacrosanctis oraculis cecinerunt. Sed & mortis modum quo de hac uita discederet, utque rursus inusitato more ad uiuentes repedaret à mortuis, & post hoc cælum adiret unde descenderat, atque in deum rediret. De quibus quamuis euidenter quamplurimi significauerint prophetarum, tamen unius indicium, Danielis scilicet, quantum breuitatis necessitas indulget, adhibebo. Dicit ergo de eo ita: Videbam, & ecce sedes posita erant, & uetustus dierum sedebat, & uestimenta eius sicut nix alba, & capilli capitis eius sicut lana munda, thronus eius flamma ignis, rotæ eius ignis adurens. Fluuius igneus præcurrebat ante eum. Iudicium positum est, & libri aperti sunt. Et post hæc uidebam, & ecce cum nubibus cæli tanquam filius hominis ueniebat, & peruénit usque ad uetustum dierum, & in conspectu eius prolatus est, & datus est ei principatus, & honor, & regnum, & omnes populi, tribus, & lingua ipsi seruient. Potestas eius potestas æterna, quæ non transiet, & regnum eius non corrumpetur. Hæc omnia manifestissime de nullo alio, nisi de saluatore nostro, qui erat in principio apud deum deus uerbum, dicta intelliguntur. Filius etenim hominis, propter hoc quod in nouissimis temporibus in carne natus est, dicitur. De quibus latius si quis scire desiderat, in suis locis assertiones horum digessimus. Nomen autem hoc (ut diximus) Christi, quomodo etiam per prophetas olim fuerit adumbratum, tempus est edocere. Primus ipse Moyses, uolens ostendere, quid uenerationis in se nomen Christi & mysterij contineret, cum iuberetur typos & imagines sacramentorum cælestium, sicut ei in monte fuerat ostensum, in lege describere: cumque ritum constituendi pontificis traderet, quantum mortale docere fas erat: eum, quem supra omnes homines, ut esset honore & meritis, decernebat, per unguenti cuiusdam mystici sacramenta Christum nominauit: quo per hoc discerent hi qui per legem instituebant, quia qui supra omnes homines honore & reuerentia habendus est, Christus nominatur. Sed & idem Moyses longe per dei spiritum præuidens, qui sibi præpararet successor, & prænoscens quod is qui post se regnum susciperet, maioris sacramenti minister existeret, Iesum cognominauit eum, qui prius Auses parentum fuerat appellatione uocitatus, sciens quod in huius uocabuli sacramento cuiusdam maioris gloriæ rex, quam mortalis natura recipit, poneretur. Ita igitur per gemina hæc appellationis indicia, in altero pontificatus, in altero regalis formæ exprimentur insignia. Et Iesus Christus, tanquam qui rex & pontifex esset, pariter nominatur, ut neque in eo aliquid quod ad religionem, neque quod ad potestatem pertinet, deesse populus per præcedentia sacramenta mystice institutus agnosceret. Unde & prophetae acti diuino spiritu, simul & impietate Iudæorum, & gentilium in eo præuidebant salutem. Et tale aliquid unus ex ipsis, cui Hieremias nomen est, præcinebat: Spiritus, inquit, uultus nostri, Christus dominus comprehensus est in corruptionibus nostris, cui diximus: In umbra eius uiuemus in gentibus. Sed & Dauid

& Dauid magnificus uates, hæc de eodem memorat: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania: Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in unum aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Et paulo post ait ex persona ipsius Christi: Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Pete à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Non solum autem pontifices unguento christumatis apud Hebræos consecrabatur, uerum & reges. Qui & ipsi, quoniam diuinitatis nutu per prophetas sacro quodam christumate delibuti, sortiebantur sceptræ regalia, imaginarij licet, tamē etiam ipsi Christi appellabantur, quod scilicet etiam in ipsis cælestis regis imago ac species seruaretur. Sed & in prophetarum ordine inuenimus nonnullos simili modo unguento christumatis consecratos, ministerium diuinis eloquijs præbuisse, & gnaros redditos futurorum. Ex quibus omnibus constat, quod filius dei & uerbum ac sapientia patris, quia uerus rex est omnium seculorum, & quia uerus pontifex est futurorum bonorum, & quia uerus propheta est, quippe qui inspiret & repleat prophetas, ideo uere & Christus nominatus est: cuius nominis per eos quos supra enumerauimus, pontifices, prophetas, & reges, typus & imago præcesserat. Verum illi, quoniam (ut diximus) ad breue tempus uitæ huius, Christi appellabantur, ad solam ueri Christi imaginem conseruandam, quamuis compositione quadam mystica consecrati olei, tamen huius quæ inter nos haberi solet materiam ac liquoris, perungebantur. Verus autem hic qui de cælis uenerat, & cui omnia quæ præcedebant, gesta fuerant, Christus non humanis opibus quæ sita sumit unguenta, sed nouo ac singulari modo paterno spiritu infusus & unctus Christus efficitur, sicut multis antè seculis de eo uates Esaias prædixerat ex persona ipsius Christi, dicens: Spiritus domini super me, propter quod unxit me, euangelizare pauperibus misit me, prædicare captiuis remissionem, & cæcis uisum. Nec solus Esaias diuinis hæc prædixit oraculis, sed & Dauid similiter inspiratus, testatur de Christo, dicens ad ipsum Christum: Sedes tua, deus in seculum seculi, uirga æquitatis uirga regni tui. Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea unxit te deus tuus oleo laticiae præ participibus tuis. In quibus uerbis primo quidem eum euidenter deum designat. Secundo uero per æquitatis uirgam, sceptrum in eo regale commemorat. Post uero etiam qualiter Christus effectus sit indicat dicens, quod unctus sit deus à deo, non oleo communi, sed oleo laticiae, nec sicut participes sui, id est, illi qui in imagine præcesserat, sed præ participibus suis. Oleo uero laticiae in sacris uoluminibus intellectu mystico spiritus sanctus designatur. Sed & de pontificatu eius idem Dauid alio in loco, tale aliquid arcanis signat eloquijs, tanquam ex persona patris de filio pronunciantis: De uentre, inquit, ante luciferum genui te. Iurauit dominus & non poenitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Sic autem

Melchisedech Melchisedech in diuinis uoluminibus sacerdos fuisse dei summi refertur, A
 sed qui non oleo cōmuni perunctus sit, neque qui ex successione generis suscepit sacerdotiū, sicut apud Hebræos fieri mos erat. Et ideo secundum ordinem ipsius sacerdos futurus dicitur CHRIS TV S, qui non olei liquore, sed uirtute cœlestis spiritus consecratur. Idcirco deniq; cum multi antè apud Hebræos oleo in hoc ipsum solenniter cōsecrato uncti sint CHRIS TI, & siue reges, siue prophetæ, siue etiam pontifices per hoc fuerint instituti, nullus tamen ipsorum uel genti, uel discipulis aut sectatoribus ex suo uocabulo
Christiani nomē dare potuit, & appellare discipulos Christianos, nisi hic solus qui uerus Christus est, & nō oleo humano, sed paterno spiritu perunctus. Hic sectatorū suorū populos, & uniuersam per totum mundum sui nōminis gentem ex ueri Christi uocabulo appellari fecit perenni nomine Christianos. Si igitur unde genus ducat Christus requiris, & eius autorē rimaris, qui autor est omnium, audi quid oracula diuina per Dauid magnificentissimum uatem ex persona ipsius summi patris loquatur, sicut & paulo superius memorauimus: De uentre, inquit, ante luciferum genui te. Et quatuor uentris
De uentre, quid sit appellatio in eo qui recte incorporeus creditur, cōuenire minime uideatur, tamen tropicis ac mysticis legibus hoc est quod indicatur, quod nō extrinsecus & aliunde substituerit filiū pater, sed ex semetipso, ac, si dici potest, de interioribus suis, ut hoc ipsum sit ille qui natus est, quod est ille qui genuit. Et ne adoptionis lege extrinsecus uideatur assumptus, sed quantum appellatio uentris intelligi suggerit, salua reuerentia incorporalitatē, intrinsecus æditus designetur ueritate naturæ. Quod uero ait, ante luciferū, ante mundi
Ante luciferū & ante totius creaturæ designat initium. *Discreto* Distinctio sanè inter uerum Christum, & imaginarios illos, qui prius præcesserant, quæ habeatur, euidenter in hoc iudiciū datur, quod illi priores Christi nulli penè nisi genti propriæ
Discreto inter Christos reges & pontifices, & Christum dei filiū cogniti sunt: huius autem ueri Christi non solum nomen, sed & potestas, & regnū per omnes nationes, & per uniuersum orbem terræ diffusum est, nō sola cognitione uocabuli, sed & diuinitatis cultu, ac religionis reuerentia consecratum. In omni nanq; terra tanq; uerbum & sapientia patris, tanq; deus & dominus Iesus Christus colitur & adoratur, sicut diuinum de eo pronunciauit eloquiū, dicens: Quia in nomine Iesu omne genu flectetur cœlestiū, terrestriū, & inferiorū. & omnis lingua cōfiteatur, quia dominus Iesus in gloria est dei patris. Vnde non solum potestas eius & regnum, sed & affectus & amor tantus de eo credentium mentibus inoleuit, ut etiam animas
Amor in Christum ponere pro nomine eius, & ceruices suas persequutorū gladijs obijcere non morentur, dummodo sacrosancta apud eos nominis eius fides & reuerentia conseruetur. Hæc interim nobis necessario narrationē rerum præcesserint, quā prosequi instituiimus, in quibus ostendatur nomen CHRIS TV S I E S V S domini ac saluatoris nostri, nō nouellæ appellationis alicuius, aut ex

A ex carnali natiuitate, sed à deo ipso originem ducere. Quod autem recentis uocabuli Christianorum gens uideatur, & ritus obseruantia eius nuper exortus, quid etiam hæc ipsa nouitas in se uetustatis contineat, ostendemus. Antiquissimum præ omnibus ferè gentibus Hebræorum genus haberi pu
Hebræorū antiquitas to, quod nulli dubitandum uideatur: & quod apud ipsam gentem secretior quidā religionis cultus & obseruantia, diuinis mandata uoluminibus continetur: in quibus etiam de nonnullis iustitia & pietate præditis uiris refertur, quibusdam quidem, qui & ante diluuium fuerint, alijs autem & post diluuium, in quibus de Noë atque eius filijs, omniq; profapia scribitur, & usq; ad Abraham peruenitur, quem parentem gentis Hebræorum constat existere. Omnes ergo illos, qui ab Abraham sursum uersus usque ad primum hominem, generationis ordine conscribuntur, etiam si non nomine, rebus tamen & religione Christianos fuisse si quis dicat, non mihi uideatur errare: Cum enim nomē Christiani hoc indicet, quod CHRIS TO quis credens, per eius doctrinā, fidem, pietatē, ac iustitiam teneat, & studijs diuinæ inhæreat sapientia, atq; omne quod ad uirtutem pertinet, exequatur: si, inquam, hæc sunt, quæ uocabulo Christiani nominis indicantur, & ueræ eum religionis sectatorē designant, hoc erant etiā illi sancti (de quibus supra diximus)
 B uiri, quod Christiani nūc esse profitentur, neq; enim aut corporalis eis inerat circūcisio, aut obseruatio sabbati (sicut ne nobis quidem) aut ulla de ciborū obseruatione religio, uel cætera quæ posterioribus per Moysen figuratè magis ac mysticè obseruanda traduntur. Cum igitur absq; his omnibus obseruationibus fuerint religiosi illi, quorū supra meminimus, uiri, sequuti autē sint fidē eius, quæ nos nūc sequimur, CHRIS TI, quæ frequenter apparuisse
FIDES eis, & edocuisse uel monuisse ea, quæ ad fidem & pietatē pertinent, in superioribus approbauimus: quomodo dubitabitur ab illis cœpisse, & ab illis esse deductam huius gentis originē, qui & eundem deum, autorē & ducem uitæ sequebatur, & in simili religionis obseruantia persistebant: Intantum denique hæc in illis præmissa & præformata religio est, ut ne ipso quidem nomine (quod certe solum differentiā facere uideatur) habeantur alieni: sed & ipsos iam tunc non solum Christianos, sed & Christos esse appellatos, diuina testatur eloquia. Dicitur enim de illis ex persona dei ad alienigenas gētes: Nolite tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari. Hæc cum de Abraham, uel de his qui per illud tempus ad dei cultum pertinebant, dicta referantur, euidentissime, & luce clarius in ipsis & ante ipsos, Christianorum gens iam tunc fuisse, & omnem tenuisse pietatis ac religionis obseruantiam designatur: Quam nunc per aduentum carnalis presentia CHRIS TI per omnes gentes cōmunicatam, & omnibus impartitam nationibus constat: quo sapientia pietatisq; thesaurus, qui uelut intra angustum conclaue pro raris quibusq; cultoribus tenebatur, uniuersum mundum

Christiani fuerunt, ueteres ab Adam usq; ad Abraham

Christiani Christi

dum fidei ac religionis profusione ditaret: & quod prius uirum præbebat, nunc simul & subito gentibus integris, & populis ac nationibus ingeratur. Quod ita futurum diuina inspiratione prospiciens quidam eximius prophetarum, stupore mentis attonitus, cum admiratione exclamat, & dicit: Quis audiuit talia? aut quis loquutus est ita? Si peperit terra in una die, & si genita est gens desemel. Et item in alio loco de his ipsis, quos sermo diuinus gentem simul parturiendam esse prædixerat, contestatur & dicit: His autem qui seruient mihi, uocabitur nomen nouum, quod benedicetur super terras. Quod autem ita nouum nomen, quam Christianorum uocabulum gentibus datum? Nouum autem dicit nomen, nuper dispersum, non nuper inuentum. Verum & hoc ipsum ita futurum, & hanc benedictionem nominis ac fidei omnibus gentibus esse largiendam, nequaquam diuina oracula siluerunt. De ipso namque Abraham, cum adhuc esset in præputio constitutus, dicit sermo diuinus: Credidit Abraham deo, & reputatum est ei ad iusticiam, & amicus dei appellatus est. Credidisse igitur refertur ei, quem apparuisse frequenter & instruxisse cum, quæ ad pietatē & religionem pertinent, supra edocuimus, CHRISTO scilicet, per quem omnia consistere quæ gesta sunt, uel gerenda, sæpe probatum est. A quo etiā ad ipsum Abraham responsa huiusmodi deferuntur: Et benedicentur, inquit, in te omnes tribus terræ. Et iterum: Faciam te in gentem magnam & multam, & benedicentur in te omnes gentes terræ. In quo euidenter exprimitur, quod ille cultus atque illa fidei gratia, quæ tunc Abraham, & paucis illis qui id temporis fide & pietate insignes erant, concedebatur, postmodum per omnes gentes, ac per omnes terras esset benedictionis titulo per diuinam gratiam largienda. Certum namque est, quod sicut ille credens ei qui sibi apparuit, iustificatus est, & paternis superstitionibus repudiatis ac spretis, dei ueri præcepta fide atque operibus exequutus est, & per hoc ei dicitur: Quia benedicentur in te omnes tribus & omnes gentes terræ: Ita & Christiani fide atque operibus id agant, ut paternæ superstitionis errore depulso, sequantur deum quem sequutus est Abraham, & ex simili fide eius iustificentur, sicuti iustificatus est Abraham. Quid igitur obstat, ut non una atque eadem religionis obseruantia deputetur in his, in quibus unam atque eandem fidei atque operum esse constitit formam? Et ideo non nouella neque peregrina est Christianorum religio uel nuper exorta, sed, si fas est libere indicare quod uerum est, prima omnium atque ex ipsa simul mundi origine ac natiuitate descendens, eodem Christo deo doctore & institutore, iam inde ab initio speciem formamque suscipiens. Et de his quidem ista sufficiant. Verum postea consequenter ea quæ historicam narrationem debuerant anteire, præmissimus: superest iam, ut & à corporali præsentia domini & saluatoris nostri, & his quæ deinceps gesta sunt, ueluti itineris nostri aggrediamur exordium, ipsum omnipotentē uerbi patrem

Nouū nomen

Antiquissima religio Christiana

patrem deum, sed & ipsum, cuius res geritur, Iesum Christum dominum & saluatorem nostrum, cœlestē dei uerbum, adiutorem & autorem narrationis nostræ, precibus inuocantes.

igitur secundo & quadragesimo imperij Cæsaris Augusti anno, ab Ægypto uero subiugata & Antonij uel Cleopatrarū interitu, in quam nouissima Ptolemæorum apud Ægyptum regna ceciderunt, octauo & uicesimo anno, dominus & saluator noster Iesus Christus prima ascriptione census Cyrenio Syriæ præsidente, secundum ordinem totius prophetiæ, quæ de ipso prædicta est, in Bethleem Iudæ oppido nascitur. Hunc autem Cyrenij temporibus habitum censum, etiam Iosephus illustris Hebræorum historiographus memorat, annexens huic narrationi etiam Galilæorum hæresim ipsam exortam esse temporibus. De qua apud nos Lucas in Actibus apostolorum meminit his uerbis.

Post hunc, inquit, surrexit Iudas Galilæus, in diebus conscriptionis census, & auertit populum post se. Sed & ipse perijt, & omnes qui crederant ei, dispersi sunt. De his autem ipsis Iosephus (de quo supra diximus) in historia sua octauodecimo Antiquitatum libro, hoc modo commemorat: Cyrenius autem uir unus ex consensu curiæ Romanæ, per singulos magistratus usque ad gradum consulatus ascendens, cætera quoque honorabilis, cum paucis Syriam uenit, à Cæsare ius dare gentibus missus, & censor simul patrimoniorum futurus. Et post pauca ait: Iudas uero Gaulanites, uir de ciuitate Gamala, Sadduchum quendam Pharisæum assumens, magnopere nitentur sollicitare plebem, afferens eis, quod ascriptio census nihil aliud quam apertissimam imponeret seruitutem: simulque cohortabatur gentem suam, ne perderet libertatem. Sed & in secunda historia Iudaici belli de hoc ipso hæc scribit: Quo in tempore, inquit, uir quidam Galilæus Iudas nomine, ad discessionem populos cogebat, pessimum fore eis persuadens, si acquiescerent soluere tributa Romanis, & post deum, mortalem suscipere dominatum. Hæc Iosephus.

Per idem tempus Herodes primus ex alienigenarum genere ortus, regnum Iudaicæ gentis obtinuit. Et in ipso completur prophetia, quam Moyses antè prædixerat, quod non deficeret princeps ex Iuda, neque dux de femoribus eius, usquequo ueniret cui repositum est. De quo etiam pronuntiat idem Moyses, quia ipse sit expectatio gentium. Imperfectus namque huius præfagij pendebat euentus, donec sub propriæ gentis principibus regerentur, qui incipientes ab ipso Moysē, qui hæc prædixerat, usque ad Augusti imperium perdurarunt. Quo in tempore primus (ut supra dixi) Herodes externi generis uir, à Romanis Iudæorum suscepit principatum. Qui Herodes, secundum ea quæ Iosephus tradit, ex Idumæorum gente paternum genus, ex Arabum uero materni sanguinis originem deducebat. Africanus autem, qui

Abi cui res

Cap. II

Christus nascitur

Cap. III

Iudas Galilæus

Cyrenius

Cap. IIII

Herodis generis

qui & ipse præcipuus in historiographis habetur. Aiunt, inquit, qui de eo **A**
Antipater pa diligentius explorarunt, Antipatrum quendam esse patrem Herodis Asca
ter Herodis lonitæ, qui & ipse fuerit Herodis cuiusdam filius, templi Apollinis æditui.
 Hic Antipater ab Idumæis latronibus captus admodū puer, permāsit cum
 prædonibus, pro eo quod pater eius rei familiaris inopia filium redimere
 non ualeret. Verum puer latronū uita & moribus institutus, postmodum
 Hyrcano cuidam Iudæorum pontifici familiaris efficitur, ex quo nascitur
 Herodes hic, qui Saluatoris temporibus fuit. Hæc Aphricanus.

cap. V **I**gitur cum in hominem externæ gentis, Iudæorū deuenisset imperium,
 imminebat sine dubio etiam illa prophetica prædicta uocibus expecta
 tio gentium: quippe cum defecissent apud eos ab origine ipsius Moyfi sce
 pra principum, regumq; successio. Prius enim quam in captiuitatem Ba
 byloniæ ducerentur, regnauit apud eos Saul primus, & inde Dauid. Nam
Iudices antè reges à iudicibus regebantur, qui post Moysen & Iesum successorem
Reges eius, gentis illius tenuerant principatum. Post reditum uero de Babylonia
Pontifices non defuere eis gubernacula disciplinis optimis instituta. Per pontifices
 etenim rerum summa gerebatur, donec Pompeius Romanorum magistra
 tus adueniens, Hierosolymā urbem quidem Romanis armis oppugnaret
 & caperet, sancta uero & sacratissima quæq; templi pollueret, ita ut ne ab
 ipsis quidem adytis ingressum temperaret hostilem. Eum uero qui per au
 tam successionem per idem tempus regno simul & pontificio fungebatur, **B**
Aristobolus Aristobolum nomine, uinctum cum liberis Romam misit, Hyrcano fratri
 eius pontificatum relinquens. Omnem uero Iudæorū gentem ex illo tem
Hyrcanus pore tributariam Romano fecit imperio. Sed Hyrcano, in quem ultimus
 Iudæorum gentis pontificatus fuerat deuolutus, à Parthis capto, primus
 (sicut supra dixi) externi generis uir Herodes, per Senatusconsultum Augu
 sto imperante Iudæorum gentis adipiscitur gubernacula. Sub quo immi
 nente iam Saluatoris aduētū, etiam gentium salus & uocatio expectata il
 la, secundum ea quæ propheta prædixerant, consequta est. Ex quo utiq;
 tempore interrupta successiois serie ducum uel principum, qui de Iudæa fœ
 moribus descendebant, consequenti ratione, ordo quoq; sacerdotij ab auis
 & proauis indeclinabiliter currens, repente cōfunditur. Habes & de his ido
 neum testem ipsum Iosephū, qui indicat Herodem postq; regnum sibi Iu
 dæorum à Romanis concessum est, non iam secundum generis ordinē con
 stituisse pontifices, sed ignobilibus quibusq; sacerdotia permisisse. Similia
Archelaus quoq; in sacerdotibus ordinādis, egisse etiam successorem eius Archelaum
successor refert, post quem Iudæorum imperium dicit recepisse Romanos. Idem ipse
Herodis Iosephus indicat, quod etiam sacram uestem pōtificis summi Herodes ob
 clusam sub signaculo suo tenuerit, nec unquam pontificibus usum eius po
 testatem uel permisit. Hoc idem & successor eius Archelaus. Hunc & Ro
 mani

A mani post ipsos morem pontificalis iniuriæ tenuere. Hæc autem dicta sunt
 nobis approbare uolentibus ueritatem prophetiæ, quæ in aduentu domini
 & saluatoris nostri impleta est. Sed & apud Daniele prophetam euiden
 ter numerus septimanarum, qui usq; ad Christum ducem futurus designa
 tur, impletus est, de quibus in alijs locis exposuimus. Post quarum septima
 narum consummationem abolendum esse chrisma, quod apud Iudæos sa
 cratissimum seruabatur, idem propheta designat. Quod quidē manifestis
 sine eo ipso tempore, quo dominus noster Iesus Christus aduenit, proba
 tur impletum. Hæc autem à nobis perneccessario relata, ad ostendendam ue
 ritate temporum, teneantur.

Verum quoniam de generationibus Christi uarie nobis Matthæus & **cap. VI**
 Lucas Euangelistæ tradiderunt, & contraria sibi à quâ plurimis dicere
 putantur, in quo etiam nonnulli fidelium ueritatis ignorantia cōmentā que
 dam pro suis quisque opinionibus conantur adhibere, etiam de hoc histo
 riam, quæ ad nos usque deducta est, in medium proferamus Aphricanus,
 cuius superius fecimus mentionē, scribens ad Aristiden quendam de Euan
 geliorum cōsonantia, & de genealogijs quæ à Matthæo & Luca diuerse re
 feruntur, ceterorum quidem opiniones procul à ueritate errantes, coarguit:
 ipse autem historiā quam compererat, his ipsis protulit uerbis: Apud gen
 tem, inquit, Israël, generationū nomina nunc secundum naturā, nunc etiam
B secundum legis ordinem numerantur. Naturæ quidem successiones habentur, quæ
 ex seminis uel sanguinis ueritate descendunt. Legis autē, cum quis
 filius alio generante substituitur sub nomine fratris defuncti sine liberis.
 Cum enim resurrectionis inter eos spes necdum fuisset accepta, per hæc re
 surrectionis quandam imitabantur imaginem, uti ne nomen generis uicio
 sterilitatis aboleretur. Cum ergo huiusmodi apud uos generationum or
 dines seruarentur, ut quidam ex ipso germine, quidam est substitutione ab
 alijs generati, alijs filij legis beneficio deputarentur, à singulis Euangelista
 rum utriusq; modi cōmemorata successio est: id est, ut alter eorum eum qui
 genuisset, alter uero eum, qui quasi genuisse uideretur, exponeret. Et ita fit,
 ut neutrum Euangelium mentiatur, dum aliud naturæ ordinem, aliud uero
 legis exequitur regulam. Cōiunctum nanq; sibi est inuicem genus, & illud
 quod per Salomonem, & illud quod per Nathan deducitur, per legales
 substitutiones quæ fiebant his, qui sine liberis decedebant, & per secundas
 nihilominus nuptias, quibus unus atque idem alijs parentibus progenitus,
 aliorum esse filius uidebatur. Et ita fit, ut utraq; narratio generationū usque
 ad Ioseph uerissimis lineis deducatur, diuerso quidem, sed satis explorato
 ordine designata. Ut autem clarius fiat quod dicitur, ipsas generationum
 cōsequencias enarrabimus. A Dauid per Salomonem generatio, quā diu
 uerat Matthæus, tertium à fine facit Mathan, qui dicitur genuisse Iacob
 patrem

*Aphricanus
historiogra
phus*

*Successio nā
turalis
Legalis*

b patrem

patrem Ioseph. Per Nathan uero de David Lucas generationum ordinem A
 texens, tertium nihilominus eiusdem loci facit Melchi. Dicit enim: Ioseph,
 qui fuit Heli, qui fuit Melchi. Nobis autem imminet ostendere, quomodo
 Ioseph dicitur secundum Matthæum quidem patrem habuisse Iacob, qui
 deducitur per Salomonē, secundū Lucam uero Heli, qui deducitur per Na
 than: ut quæ isti ipsi, id est, Iacob & Heli, qui erant duo fratres, habentes alius
 quidem Mathan, alius autem Melchi patrem, ex diuerso genere uenientes,
 etiā isti Ioseph aui esse uideantur. Est ergo modus iste: Mathan & Melchi
 diuersis temporibus de una eademque uxore, Estha nomine, singulos filios
 procrearunt, quia Mathan qui per Salomonem descendit, uxorem eam pri
 mus acceperat, & relicto uno filio Iacob nomine, defunctus est. Post cuius
 obitum (quonia lex uiduam alij uiro nō uetat nubere) Melchi, qui per Mat
 than genus ducit, cū esset ex eadem tribu, sed nō ex eodem genere, relictam
 Matthæ accepit uxore, ex qua & ipse suscepit filiū nomine Heli, per quod
 ex diuerso patrum genere efficiuntur Iacob & Heli uterini fratres: quorum
 alter, id est, Iacob fratris Heli sine liberis defuncti uxorem ex mādato legis
 accipiens genuit Ioseph, natura quidem germinis filiū suum, propter quod
 & scribitur: Iacob autem genuit Ioseph. Secundum uero legis præceptum,
 Heli efficitur filius, cuius Iacob, quia frater erat, uxorem ad suscitādum fra
 tris semen acceperat. Et per hoc rata inuenitur atque integra generatio, & ea
 quam Matthæus enumerat, dicēs: Iacob autem genuit Ioseph, & ea quam B
 Lucas competēti obseruatione designat, dicens, quod putabatur esse filius
 Ioseph, qui fuit Iacob. Qui & ipse subsonāte eadem distinctione, Heli esse
 filius putabatur, qui fuerat Melchi, qui legalem hanc successionem, quæ ue
 lut adoptione quadam erga defunctos constat magis quæ germinis ueritate,
 cōpetenti satis per hoc designauit indicio, obseruans Euangelista, ne omni
 no in huiusmodi successione genuisse aliquē nominaret: per quod di
 gne distinctione non descendens, sed ascendens usque ad Adam, & ad ipsum
 usque peruenit deum. Hæc autem non nobis ad subitum reperta, aut absque
 ullis autoribus commentata sunt: sed ipsi hæc Saluatoris nostri secundum
 carnem propinqui, seu studio tanti seminis demonstrandi, siue edocendi
 quæ secundum ueritatem gesta sunt, tradiderunt: addētes etiam hoc, quod
 dum Idumæi latrones Acalonicæ ciuitati irruētes, & de Apollinis templo,
 quod muro urbis adhærebat, cum cæteris spolijs etiam Antipatrum Hero
 dis cuiusdam æditui filium captiuum diripiissent, accidisse postmodum, ut
 ad amicitias Hyrcani pontificis Antipater perueniret. Cuius principatum
 quod in quæ plurimis iuuisset, defuncto eodem Hyrcano, Herodi filio suo à
 Romanis per ambitionem regnum Iudææ gentis acceperit. Verum hæc &
 in alijs Græcorum historijs designantur. Sed illud præcipue supradicti uiri
 memoriæ tradiderunt, quod per idē tēpus omnes Hebræorum generationes
 descri

Legalis suc
 cessio apud
 Lucam

Antipater He
 rodi filio re
 gni à Roma
 nis obtinet

A descriptæ, in archiuis templi secretioribus habebantur, in quibus etiā alieni
 genarum quorūque continebantur origines, sicut Achior ex Ammanitis, &
 Ruth ex Moabitibus, alij etiam ex Aegypto, qui dicuntur Israëlitis esse com
 mixti. Verum Herodes cum summā potestatem teneret, uidens quod hu
 iusmodi generis indicia, si permanerent, obfuscationis sibi plurimū quere
 rent, ignobilitatis suæ conscientia exagitatus, omnes libros, in quibus con
 scriptio generis habebatur, iussit incendi, estimans se nobilem uideri posse,
 si nouicius esse & aduena Israëliti generis nullis conscriptionum fastibus
 urgeretur. Verum fuisse tum pauci diligentes & studiosi uiri, qui uel descri
 ptos ex parte aliqua huiusmodi libros domi haberent, uel etiam memori
 ter auitæ ordinem prosapia retinerēt, præcipue quos demissa à proauis no
 bilitas & commonebat. Ex quibus fuerunt & hi (quos paulo ante memora
 uimus) ἀνωτιστοι, id est, heriles, uel dominici appellati, propter propin
 quitatem generis Christi, qui & Nazarej fuerunt ex uico Cocchaba Iudæo
 rum: quicquid per omnem regionem circueuntes, ordinem supradictæ genera
 tionis partim memoriter, partim etiā ex dierum libris, inquantū erat possi
 bile, perdocebant. Quibus ita à nobis (in quantū diligentia potuit) perscru
 tatis, euidentissime euāgeliorum per hæc ueritas declaratur. Hæc sunt quæ
 ab Africano didicimus. Hoc itaque modo in Ioseph patrum generatione
 deducta, dubitari iam nō potest de Maria, quin eiusdem generis atque eius
 dem tribus extiterit. Siquidem secundum legem Moyfi non licebat in di
 uersas tribus nuptias permisceri: sed uni ex eodem populo, atque ex eadem
 familia innupta præcipitur copulari, ut ne permixtione coniugij etiam fors
 hæreditatis deducatur in dubium, & de alia tribu contra fas ad aliā transfe
 ratur. Sed de his satis sit dictum.
 C Hristo igitur secundū prophetiæ fidem nato in Bethleem Iudææ tem
 poribus supradicti Herodis, de Orientis partibus aduentates ex Ma
 gorum gente quidam uiri, percontantur ab Herode, ubi nam esset rex qui
 nuper natus est Iudæorum, affirmantes uidisse se stellam eius in Oriente,
 quæ sibi etiam dux itineris extitisset, causam uero tantæ properationis, ado
 randi ac uenerandi nuper æditi regis esse. Quibus ille auditis, incredibiliter
 deterretur, uerens ne statu sui periclitaretur imperij. Accersitis ergo legis do
 ctoribus, percontatur ubi nam Christum nasci speraret. Ut uero ex Micheæ
 oraculis locus natiuitatis eius apud Bethleem designatus est, uno præcepto
 rex omnes lactantes pueros, non solum apud Bethleem, sed & in omni
 bus eius finibus à bimis & infra, secundum tempus quod explorauerat à
 Magis, interimi iubet, si quo modo etiam Iesum cum æquæuis posset extin
 guere. Sed præuenit regis insidias puer abductus in Aegyptum, parētibus
 de dolo regis angelo prænunciante communitis.

Alj, commen
 dabat

Diaria

Cap. VII
 Magi Herod
 dem aduent

Cap. VIII **V**erum hæc etiam sacris Euangelij uocibus edocemur. Sed operæ præ-
 cium est crudelitatis Herodis in Christū & æquæuos eius, uidere mer-
 cedem. statim nanq; nec mora, ultio in eum diuina conuertitur, quæ nō so-
 lum præsens inferret exitium, uerū etiam quibus post interitum supplicij
 esset ex cruciandus ostenderet. Longum est, si prosperitates imperij eius,
 quibus ad illud tempus usq; pollebat, domesticis referam cladibus obscu-
 ratas: ignominiam matrimonij, funera liberorū, quorum tamen ipse extite-
 rit parricida. Sororis etiam, propinquorūq; omniū, si exequar clades, Tra-
 gœdia magis quàm historia texti uidebitur. De quibus tamen si quis scire
 uult, Iosephus plenius refert. Igitur cum pro sacrilegio quod in Saluatorem
 comiserat, & scelere quod in æquæuos eius peregerat, ultio eum diuina ur-
 geret in mortem, quem dederit exitū, nō puto indecorū, si ipsius Iosephi in
 septimodecimo libro Antiquitatū hæc referentis sermonibus explicemus.
 Herodem, inquit, porrò amarior indies morbus urgebat, supplicia comissi
 paulo ante sceleris expetens. Lento nanq; igne extrinsecus in superficie cor-
 poris urebatur, intrinsecus uero uastū condebat incendium. Auiditas inexpli-
 bilis semper inerat cibi, nec tamē satiari unq; ravidis incitata faucibus uale-
 bat nimia gulæ ingluuies. intestina intrinsecus ulceribus obsepta, doloribus
 quoq; coli q̄ maximis cruciabantur. humor liquidus & luridus erga pedes
 tumidos oberrabat, & ab inferioribus partibus pubetenus tumore disten-
 tus erat. Sed & uerenda ipsa putredine corrupta, scatera uermibus cœperūt.
 Spiritus quoq; incredibilis inflatio, & tentigo obscœna fatis & execranda.
 His aut̄ omnibus doloribus fœtor dīrior, uel ex mēbrorū putredine, uel
 ex respiratione anhelitus reddebat. Ita ex omni parte cruciatibus fessio, nul-
 læ sufficere uires ad tolerantiā poterant. Dicebant ergo hi, quibus diuinan-
 di peritiā est, has diuinitus pœnas ab eo ob multa eius impie & crudeliter
 gesta deposci. Hæc quidem in supradicta historia refert uir, de quo paulo
 ante memorauimus. Sed & in secundo libro idem historiographus similia
 nihilominus de eodem scribit, hoc modo dicens: Post hæc uero omne cor-
 pus eius morbus inuadens, diuerso sibimet eum corruptelæ genere uendi-
 cabat. Febris nanq; una parte lenta uexabat, prurigo ex alia parte intolera-
 bilis, per omnem corporis diffusa superficiē: coli quoq; creberrimus dolor:
 pedes pubetenus hydropis obsederat tumor. Verenda corrupta putredine,
 & scatentia uermibus horrescebant. Inflationes etiā tortuosi spiritus, &
 crebra suspitiā cōuulsis admodū producta uisceribus, ita ut diceretur à uati-
 bus nō morbi corporis hæc, sed diuinæ ultionis esse supplicia. Qui cum tot
 morbis etiam feralibus urgeretur, tamen spem adhuc uiuēdi gerens, de me-
 delis ac remedijs cogitabat. Deniq; transito Iordane, aquis calidis, quæ a-
 pud Calliroen sunt, utebatur, quæ etiam potantibus comodæ dicuntur. Vi-
 sum est autem medicis etiam oleo calido omne corpus fouendum. Cumq;
 depositus

Iosephus

Herodis
cruciatus

καταληξόν

A depositus fuisset in huiuscemodi fomento, ita resolutus est omnibus mem-
 bris, ut etiam oculi ipsi è suis sedibus soluerentur.

R **E**portatur ergo exin Hiericho, & famulorum planctibus admonitus, Cap. IX
 R ubi salutē desperare cœpit, militibus quidē quinquagenas drachmas
 diuidi iubet, ducibus uero & amicis suis plurimū pecuniæ largitur. Ipse ue-
 ro furore iam plenus, & ipsi (ut ita dicam) morti minitans, fertur in facinus
 execrabile. Etenim ex singulis quibusq; uicis uel castellis, si qui nobiliores
 & primarij erāt uiri, ex omni Iudæa ad se colligi, & recludi iubet in loco qui
 dicitur Hippodromus. Accersita tantum sorore sua Salome, atq; eius uiro
 nomine Alexar Noui, inquit, Iudæos de meo interitu gauisuros, sed potero
 habere lugentes, & exequias honorabiles ex plangentium multitudine, si uo-
 lueritis uos meis parere præceptis. Hos omnes quos in custodia haberi ius-
 si totius Iudææ nobiles, statim ut ego spiritū exhalauero, interficite, in hoc
 ipsum militibus præparatis: ut omnis Iudæa, & omnis domus etiam inuita
 defleat obitū meum. Et post pauca idem Iosephus ait: Rursum aut̄, nam &
 cibi auiditate, & tussis conuulsione distendebatur, cum ex dolorū uiolentia
 iam uitæ exitū adesse sensisset, malo accepto cultrū poposcit (solebat enim
 per semetipsum purgatum sic pomum, atq; incisum, comedere) tunc dein-
 de circumspēctans ne quis esset qui prohiberet, eleuauit in semetipsum de-
 xteram, ictumq; librauit. Ad hæc idem profequit̄ scriptor, quod paulo an-
 te quàm nouissimum spiritum redderet, tertium, post duos quos ante neca-
 uerat, filium suum præceptis impijs iugulasset, atq; ultimam lucem, sicut nō
 absque maximis doloribus corporis, ita etiam nec absq; parricidij piaculis
 aufugisset. Talis igitur Herodis extitit finis, quo digna supplicia pro scelere
 quod in Bethleem erga paruulos gesserat, & pro insidijs domini nostri ac
 saluatoris exactus est.

Alexas

Herodes sei-
psum iugulat

D **E**t successione uero eius, historia nos euangelica perdocet, quod po-
 stea quam per angelum commonitus, Ioseph sublato puero & matre
 eius de Aegypto redijt ad terram Iudæam. Audiens, inquit Euangelista,
 quia Archelaus regnaret pro Herode patre suo, timuit ire illuc: commoni-
 tus autem in somnis, abiit in partes Galilææ. Huic autem euangelicæ uerita-
 ti consona scribit etiam supradictus historiographus diligenter hæc exe-
 quens, quomodo ex testamēto Herodis patris sui, adiudicante etiam Cæ-
 sare Augusto, regni Iudæorum successor extiterit Archelaus, & ut post de-
 cem annos imperio deuolutus sit, utq; Philippus & Herodes iunior frater
 cum Lysania in tetrarchiās diuisum Iudææ regnum regebant.

Cap. X
Als, suc-
cessore

Archelaus

I **D**em quoq; ipse historiographus in octauodecimo libro refert, duode-
 cimo anno Tiberij Cæsaris, qui Augusto septem & quinquaginta annis
 principatu potito successerat, Pontium Pilatum Iudææ procurationem su-
 scepisse, atq; inibi per decē cōtinuos annos usq; ad ipsum penē finē Tiberij

Cap. XI

b 3 per/

perdurasse. Ex quibus omnibus figmentū impudēs euidenter arguit Acto-
rum, quæ recēti cōfecta plasmate aduersus Christū dñm proferunt, in qui-
bus primo omniū tēporis ipsius ratio coarguit falsitatē. Quarto nāq; con-
sulatu Tiberij, qui cōsulatus septimo anno imperij eius fuit, piaculi in salua-
torem cōmissi tempus falsa hæc Acta perscribūt. Quo in tēpore euidenter
ostendit, ne missus quidē adhuc ad Iudææ pcurationē Pilatus, secundū Io-
sephi probatissimi historici testimoniū, qui planissime designat duodeci-
mo anno Tiberij Cæsaris Iudææ procurationē suscepisse Pilatū. Cōsonan-
ter aut in his cū historico Euāgelista cōcordat, quintodecimo dicens anno
Tiberij Cæsaris, in quo quartus erat Pilati procurationis annus, cū etiā Iu-
dææ tetrarchæ haberent Herodes, & Lyfanas, & Philippus, dñm & salua-
torem nostrū Iesum Christū fuisse annorū triginta, quando ad Ioannē ba-
ptizandus aduenit. Tunc etem̄ initiū euangelicæ prædicationis instituit.

Cap. XII

Pontificatus
collatio apud
Iudeos

Refert aut eum diuina scriptura omne doctrinæ suæ tēpus exegisse sub
pontificibus Annā & Caipha: quo scilicet Annæ pōtificatus tempore
incipiente docere cœperit, & usq; ad initiū Caiphæ pertenderit. In quibus
spatijs uix toti quatuor cōcludunt anni. Legalibus porro præceptis iam per
illud tempus uel & ambitione cessantibus: nulli quippe pōtificatus honor, uel
ta uel generis merito reddebat, sed Romana potestate, alijs nunc, item alijs
summa sacerdotij præstabat, ita ut annuis iam successiōibus mutarentur.
Deniq; idem Iosephus refert, quatuor per ordinē usq; ad Caipham pon-
tificatus officio post Annā esse perfunctos, his uerbis scribēs: Valerius Gra-
tus † Anna sacerdotio deturbato, Ismahelem pontificē designauit filiū Ia-
bi, sed & hunc nō multo post abiciens, Eleazarū Annæ pontificis filiū, pon-
tificatui subrogauit. Post annū uero etiam hunc arceat officio, & Simoni cui-
dam Camithi filio pontificatus tradidit ministeriū. Quo nō amplius etiam
ipse, q̄ unius anni spatio perfunctus, Iosephū, cui & Caiphæ nomen fuit, ac-
cepit successorē. Ac per hoc omne tēpus quo dominus & saluator noster in
terris docuisse perscribit, intra quadriēnij temporis spatia coartatur, in quo
istæ, quas Iosephus memorat, successiōnes pontificū describuntur, uix per
annos singulos ministratæ. Consonanter igitur secundū ea quæ Iosephus
scribit, Caipham pontificem anni illius quo saluator passus est, etiā Euā-
gelij scriptura designat. Igitur dominus & saluator noster non multo post
initiū prædicationis suæ, duodecim ex omnibus discipulos assumpsit, quos
& cæteris sectatoribus suis præferēs, speciali quodam electionis priuilegio
apostolos nominauit, cuius nominis uirtus missos indicat. Sed et alios post
hos elegit septuaginta, quos & ipsos binos p̄ loca singula & urbes, ad quas
ipse accessurus erat, præmisit.

Apostolus
hoc est missusCap. XIII
Io. Baptista

Verum breui interiecto tempore Ioānes Baptista ab Herode, filio He-
rodīs, capite punitur: de quo & in Euangelijs quidē refertur. Cōcordi
uero testimonio etiā Iosephus de hoc scribit, nominatim etiā de Herodiæ
de com/

de cōmemorans, uelut de cōiugio fratris, Philippi uiuentis uiolenter abstra-
ctæ, & suis ab Herode incestis nuptijs sociatæ, propria & legitima uxore de-
pulsæ. Quam Herodiadē filiam dicit fuisse Arethæ regis Arabiæ, propter
quam etiam Ioannem Baptistā ab eo cōmemorat interemptū. Bellū quoq;
exortū inter Arethā dicit & Herodē, tanq; ob ignominia filia uindictandā.
In quo bello exercitū refert Herodīs extinctum. Hæc aut ei omnia accidisse
propter piaculū, quod in necem Ioannis admisit. Idem quoq; Iosephus iu-
stissimū super omnes Ioannē fuisse, secundū Euangeliorū fidem, & ab He-
rode propter Herodiadē capite cæsum refert, propter quam etiam regno
eum commemorat depulsum, atq; in exiliū in Viennā Galliæ urbē trusum.
Hæc in xvij. Antiquitatū libro, his ipsis quibus infra annotatū est syllabis
scribit: Quibusdā aut, inquit, Iudæorū uidebat̄ ideo perisse Herodīs exerci-
tum, quod in eum satis iuste ultio diuina cōmota sit pro uindicta Ioannis,
qui uocabatur Baptista, quem punituit Herodes, uir ualde bonū, qui præ-
cipiebat Iudæis uirtuti operam dare, iustitiā inter se inuicem custodire, & in
deū seruare pietatem, per baptismū in unum coire. Hoc enim pacto baptis-
mum acceptabile fore, si non solum ad abluenda peccata sumatur, uerum
etiam ad castimoniam corporis, atq; ad animæ iustitiam purificationemq;
seruetur, omniumq; pariter uirtutū, uelut signaculum & custodia quædam
fidelis habeatur. Quæ cum ab eodem per præcepta huiusmodi doceren-
tur, atq; ad audiendū eum per plurima multitudo cōcurreret, ueritus Hero-
des, ne forte doctrinæ eius persuasione populū à suo regno desciceret: uide-
bat em̄ quod præceptis eius ac monitis obedire in omnibus plebs esset pa-
rata: melius credidit, priusq; aliquid noui fieret, anticipare hominē nece, q̄
postmodū turbatis rebus seram pœnitudinē gerere. Ex sola igitur hac suspi-
tione Herodīs, uinctus in castellum Macherunta abducitur Ioannes, ibiq;
capite obrūcatur. Hactenus de Ioanne. Sed & de saluatore domino in istis
dem historiārum suarum libris idem Iosephus ita scribit.

Aretas Ara-
bium rexHerodes exul
in Gallia

Fuit aut̄ iisdem temporibus Iesus sapiēs uir, si tamen uirū eum nomina-
re fas est. Erat enim mirabiliū operū effector, doctorq; hominū eorū,
qui libenter quæ uera sunt, audiūt. Et multos quidē Iudæorū, multos etiam
ex gentilibus sibi adiunxit. Christus hic erat. Hūc accusatione primorū no-
stræ gentis uirorū, cum Pilatus in crucem agendum esse decreuisset, non de-
seruerūt hi, qui ab initio eum dilexerāt. Apparuit enim eis tertio die iterū ui-
uus, secundū quod diuinitus inspirati prophetæ, uel hæc, uel alia de eo innu-
mera miracula futura esse prædixerant. Sed & in hodiernū diem Christia-
norum, qui ab ipso nuncupati sunt, & nomen perseuerat & genus. Hæc cum
ipse Hebræorū scriptor olim suis libris inserta, tam de Ioanne Baptista, q̄
etiam de domino & saluatore nostro tradiderit, quod ultra effugiū quæ ex-
cusatio impudētibus & perfidis remanebit, quo minus de falsitate gestorū,
quæ postmodū cōfinxerūt, apertissime cōuincantur. Sed & de his ista suffi-

Cap. XIII
IESVS

ciant. Apostolorū autē domini & saluatoris nostri nomina quæ referant, ex
 ipsis euangelijs omnibus palam est. Septuaginta uero discipulorū uocabu-
 la nusq̄ quidē reperimus scripta, dicitur tamen unus ex ipsis esse Barnabas,
 cuius etiam in Actibus Apostolorum mentio facta est. Sed & Paulus nifi
 lominus scribens meminit eius. Deniq; ipsum dicunt esse, qui cum Sosthe-
 ne & Paulo Corinthijs scribit. Clemēs uero in quarto Dispositionū libro,
 Cephæ mentionē facit, de quo Paulus dixit: Cum autē uenisset Cephas An-
 tiochiam, in faciem ei restitit: & dicit eum unum esse ex septuaginta discipu-
 lis cognomine Petri apostoli. Sed & Matthiā ex ipsis esse dicit, qui pro Iu-
 da apostolorū numero subrogatus est, & eum qui cum ipso est statutus ad
 sortem. Tathæū quoq; unū ex ipsis fuisse tradunt, de quo & historiā, quæ
 ad nos usq; peruēnit, exponere necessarium dūco. Nam & plures q̄ septua-
 ginta fuisse discipulos Saluatoris inuenies, si obserues ea quæ Paulus indi-
 cat, dicens, post resurrectionē apparuisse dominū primū quidē Cephæ, po-
 stea alijs undecim, & post hos amplius q̄ quingētis fratribus simul: ex qui-
 bus quosdā dormisse dicit, plurimos autem adhuc permanere eo tempore,
 quo scribebat. Post etiam dicit eum uisum esse Iacobo, qui erat unus ex his
 qui fratres Saluatoris appellabant. Tum deinde tanq̄ præter hos duode-
 cim, ad eorum tamen similitudinem fuissent alij quidam Apostoli, sicut &
 ipse erat, Paulus addidit & dicit: Postea apparuit Apostolis omnibus, no-
 uissime autē uisus est & mihi. Sed & de his ista sufficiant.

Cap. XV **N**arratio uero quā de Tathæo pmissimus, hunc habet modū: Dñi ac
 Saluatoris nostri Iesu Christi diuinitas, cū pro mirabili uirtutis opere
 per omnē locū celebraret, innumerōs tam de uicinis q̄ de pegrinis & longe
 positis, pro remediorū & curæ uirtutibus inuitabat, si qui præcipue mor-
 bi alicuius ægritudine laboraret. Vnde & rex quidā Abgarus nomine, gen-
 tis ultra Euphraten positę principatū nobiliter tenēs, morbo quodā corpo-
 ris irremediabili (quantū inter homines) tenebat. Qui cū de nomine Iesu, &
 de mirabilibus uirtutū eius audisset, supplex ei per epistolā factus exorat,
 misso in rem homine, diuini morbi uinculis, quibus tenebat, absolui. Sed
 ad præsens quidē à domino corporis eius cura differē: dignus tamen effici-
 tur rescripto epistolæ Saluatoris, in qua simul etiā promittit ei, quod non
 multo post desiderij sui cōsequerē effectū. Deniq; post resurrectionē atq;
 ascensionem domini ad cœlos, Thomas apostolus ex cōmonitione diuina
 Tathæū quendā, unū ex septuaginta discipulis, ad Edeffenā ciuitatē Euan-
 gelistam & prædicatōrē uerbi dei emittit, simul & quæ à dño promissa fue-
 rant, impleturū. Hæc in archiuis publicis Edeffenæ ciuitatis, in qua tunc su-
 prædictus Abgarus regnauit, ita descripta reperimus in his chartis, quę ge-
 sta regis Abgari seruata antiquitus cōtinebāt. Et ut euidentis dictōrū ueritas
 fiat, ipsarum exemplaria epistolarū ex Syrorū lingua translata ponemus.

Exemplar

A Exemplar epistolæ scriptæ à rege Abgaro uel Toparcha ad Iesum, &
 missæ Hierosolymam per Ananiam cursorem.
 Abgarus Vchania filius Toparcha, IESV saluatori bono, qui appa-
 ruit in locis Hierosolymorum, S.

AVDITVM mihi est de te & de sanitatibus quas facis, quod sine medica-
 mētis, aut herbis fiant ista per te, & quod uerbo tantū cæcos facis uidere, &
 claudos ambulare, & leprofos mundas, & immūdos spiritus ac dæmones
 ejcis, & eos qui longis ægritudinibus afflicti sunt curas & sanas, mortuos
 quoq; suscitās. Quibus omnibus auditis de te, statui in animo meo, unū es-
 se à duobus, aut quia tu sis deus, & descenderis de cœlo ut hæc facias, aut q̄
 filius dei sis qui hæc facis. Propterea ergo scribens rogauerim te, ut digneris
 usq; ad me fatigari, & ægritudinē meam qua iam diu laboro, curare. Nam
 & illud comperi, quod Iudæi murmurāt aduersum te, & uolunt tibi insidia-
 ri. Est autem ciuitas mihi, parua quidem, sed honesta, quæ sufficiat utriq;

Exemplum rescripti ab Iesu per Ananiam cursorem,
 ad Abgarum Toparcham.

B BEATVS es, quia credidisti in me, cum ipse me nō uideris. Scriptū est enim
 de me, quia hi qui me uident, nō credent in me: & qui nō uident me, ipsi cre-
 dent, & uiuent. De eo autē quod scripsisti mihi ut ueniam ad te, oportet me
 omnia propter quæ missus sum hic explere, & posteaq̄ compleuero, recti-
 pi me ad eum, à quo missus sum. Cum ergo fuero assumptus, mittā tibi ali-
 quem ex discipulis meis, ut curēt ægritudinē tuam, & uitā tibi atq; his qui tē
 cum sunt, præstet. Erat autē his epistolis adiunctū etiam hoc lingua Syro-
 rum, quod infra scriptū est. Postea uero quā Iesus assumptus est, misit ei
 Iudas, qui & Thomas, Tathæum apostolum unum ex septuaginta. Qui
 cum uenisset, manebat apud Tobiam filium Tobia. Ut autē audiuit de eo
 Abgarus, & nunciatum est ei quod uenisset Apostolus Iesu, secundū quod
 ei scripserat: & cœpisset Tathæus in uirtute dei curare omnem languorem
 & infirmitatem, ita ut omnes mirarentur: Abgarus, cōsideratis mirabilibus
 quæ faciebat, recordatus est quod ipse esset de quo sibi Iesus scripserat, di-
 cens: Cum autem fuero assumptus, mittam tibi aliquem de discipulis meis,
 qui ægritudinem tuam sanet. Et uocatis ad se Tobiam, apud quem mane-
 bat, ait ad eum: Audiui quod uir quidam potens uenit, & manet in domo
 tua, adduc eum ad me. Cumq; redisset Tobias ad Tathæum, dixit ei: Ab-
 garus Toparcha uocauit me ad se, & dixit mihi, ut te ad eum perducam, ut
 cures eum. Et Tathæus: Veniā, inquit, quoniā maxime propter ipsum mis-
 sus sum. Postera igitur die Tobias, mane, assumpto Tathæo, uenit ad Ab-
 garum. Et cum iam fuisset ingressus præsentibus primatibus suis, statim in
 ingressu uisum est Abgaro diuini nescio quid splendoris in uultu Aposto-
 li Tathæi. Quod cum uidisset Abgarus, adorauit Tathæum: super quo
 admirati

admirati sunt omnes qui assistebant regi. Ipsi enim nihil horum uidebant, quia soli Abgaro fuerat ostensum, qui & dicere cepit ad Tathæum: Vere discipulus es Iesu filij dei, qui mihi dixerat: Mitto tibi aliquem de discipulis meis, qui te curet, & uitam tibi præstet. Et Tathæus respondit: Quia magnifice credidisti in eum qui me misit, propterea missus sum ad te. Et si permanseris in fide eius & credulitate, præstabuntur tibi omnia desideria cordis tui. Tum & Abgarus ad eum: Usque adeo, inquit, credidi ei, ut & Iudeos qui eum crucifixerunt, uelim (si ulla mihi adesset tanta exercitus copia) trucidare, & si non Romani regni autoritas impediret. Et Tathæus ait ad hæc: Dominus noster uoluntatem patris sui impleuit, qua impleta, assumptus est rursus ad patrem. Dicit ei Abgarus: Et ego scio, & credo in eum & in patrem eius. Et Tathæus: Propterea, inquit, pono manum meam super te in nomine eius. Et cum hoc fecisset, statim omni ægritudinis morbo, quo tenebatur, absoluitur. Miratus est autem Abgarus, quod sicut uerbis audierat de Iesu, ita rebus & operibus repperit per Tathæum discipulum eius impleri, qui eum absque medicamentis & herbis curarat. Non solum autem illum, sed & Abdou quendam & Abdiæ filium podagra laborantem, cum se uestigij eius aduolueret, manus impositione curauit. Multosque alios urbis illius ciues uarijs obsessos incommodis sanauit. Et sic opera magna & miranda perficiens, prædicabat uerbum dei. Post hæc autem Abgarus ait ad Tathæum: Tu, inquit, cum uirtute dei hæc facis, & nos omnes uidentes admiramur. Verum, quæso te, enarra mihi de aduentu domini quomodo factus sit, & de uirtute eius, in qua faciebat hæc quæ audiui. Et Tathæus: Nunc quidem tacebo: uerum, quia uerbum missus sum prædicare, crastino congrega mihi omnes ciues tuos, & coram ipsis prædicabo, & seminabo in eis uerbum uitæ uel aduentus Iesu, quomodo fuit, & cur, uel qua de causa missus est à patre, & de uirtutibus operum eius, uel de mysterijs quæ loquutus est in hoc mundo, & qua uirtute hæc fecit. Sed & de noua eius prædicatione, & quod ita paruus & humilis, & quomodo ita se humiliavit, & deposita maiestate paruifecit deitatem suam, ita ut & in crucem ageretur, & in infernum descenderet, & dirumperet sepem, quam à seculis nemo diruperat, & mortuos suscitaret. Qui descendit quidem solus, ascendit autem cum grandi multitudine ad patrem suum. Iussit ergo Abgarus, ut mature omnes ciues conuenerent, & audirent prædicationem Tathæi. Et post hæc iussit ei dari aurum & argentum: sed ille non accepit, dicens: Si nostra reliquimus, quomodo accipiemus aliena? Gesta sunt autem ista quadagesimo & tertio anno. Hæc non inutiliter (ut puto) à nobis ad uerbum ex Syrorum lingua interpretata, hunc in nostris libris tenebunt locum.

Elenchus

A ELENCHVS CAPITVLI

TVM SECVNDI LIBRI HISTORIAE
Ecclesiasticæ Eusebii Cæsariensis.

- De uita & institutione Apostolorum post ascensionem domini. Caput I
Quemadmodum Tiberius de CHRISTO edoctus à Pilato, commotus sit. Cap. II
Ut in omnem mundum breui tempore diffusa de CHRISTO prædicatione sit. Cap. III
Quemadmodum post Tiberium Caius Cæsar regem Iudæorum constituerit Agrippa, Herodi perpetua poena deportationis imposita. Cap. IIII
Ut Philo pro Iudæis susceperit legationem ad Caium. Cap. V
Quanta acciderint Iudæis graua post temeritatē crucis in CHRISTVM. Caput VI
Ut Pilatus quoque semetipsum morte damnarit. Cap. VII
De fame temporibus Claudij. Cap. VIII
Martyrium Iacobi apostoli. Cap. IX
Ut Agrippa & Herodes apostolos persecuti, diuinam continuo senserint uindictam. Cap. X
De Theoda, qui deprauauerat populum. Cap. XI
De Helena regina Adiabenorum. Cap. XII
De Simone mago. Cap. XIII
De prædicatione Petri apostoli apud urbem Romam. Cap. XIII
De Euangelio secundum Marcum. Cap. XV
Ut primus Marcus per Ægyptū CHRISTI noticiam prædicarit. Cap. XVI
Qualia de abstinentibus apud Ægyptum Philo scribat. Cap. XVII
Quanti ad nos Philonis peruenerint libri. Cap. XVIII
Cuiusmodi clades compresserint Iudæos ipso die paschæ. Cap. XIX
Qualia etiam sub Claudio Hierosolymis gesta sint. Cap. XX
De Ægyptio, cuius Actus Apostolorum faciunt mentionem. Cap. XXI
Quemadmodum de Iudæa Paulus Romam missus in uinculis, omni culpa liberatus sit. Cap. XXII
Ut sit Iacobus passus, qui frater domini est dictus. Cap. XXIII
Quod post Marcum primus Episcopus Alexandrinæ Ecclesiæ ordinatus sit Annianus. Cap. XXIII
De persecutione Neronis, sub quo Paulus ac Petrus pia confessione de collati sunt. Cap. XXV
Ut innumeris Iudæi malis afflicti sint, ac nouissime contra Romanos arma mouerint. Cap. XXVI
Eusebii

EUSEBII PAMPHILI

CAESARIENSIS ECCLESIASTICAE HISTORIAE
liber Secundus Ruffino Aquileiensi interprete.

PROOEMIUM.

V A E C V N Q V E oportuit uelut in principijs ecclesiasticae historiae designari, siue de diuinitate Saluatoris, siue de antiquitate nostrae religionis, ac uetustate doctrinae, & ut olim tradita sit Christianorum, quae nouella uideatur, institutio: sed & de aduentu ipsius domini & saluatoris nostri nuper impleto, ac passionibus consummato: de Apostolorum quoque electione, superiore libello, quanta potuimus breuitate perstrinximus.

Age iam nunc, quae etiam post ascensionem eius consequuta sunt, uideamus, partim diuinarum scripturarum testimonijs edocentes, partim extrinsecus ex his quae fideliter in commentarijs, qui ad memoriam posteritatis inuenti sunt, comperimus, approbantes.

Cap. I PRIMUS igitur in Apostolatam pro Iuda proditore Mathias sorte con-
Diaconi septē sciscitur, qui erat unus ex discipulis domini, sicut supra demonstratum est. Ordinantur autem & diaconi septem numero per orationes & manus impositionem apostolorum, ministerij uiduorum gratia. In quibus Stephanus, qui & primus post dominum, statim post ordinationem suam lapidatur ab his, qui & dominum occiderunt, per quod & nominis sui *scilicet* donatur à Christo. Tunc & deinde Iacobum qui dicebatur frater domini, pro eo quod esset filius Ioseph, qui Christi quasi pater habebatur, quoniam quidem desponsata ei fuerat uirgo Maria, quae priusquam conueniret cum eo, inuenta est in utero habens de spiritu sancto, sicut Euangelista protestatur. Hunc, inquam, ipsum Iacobum, qui & Iustus cognominatus est ab antiquis, uirtutum merito, & insignis uitae priuilegio, primum historiae tradiderunt suscepisse Ecclesiae, quae in Hierosolymis est, sedem, sicut Clemens in sexto Dispositionum libro asserit, dicens: Petrus enim, inquit, & Iacobus, & Ioannes, post assumptionem saluatoris, quamuis ab ipso fuerint omnibus penè praelati, tamen non sibi uindicabant primatus gloriam, sed Iacobum, qui dicebatur Iustus, Apostolorum Episcopum statuunt. Idem quoque ipse

Hoc est,
corona
Iacobus Iustus
episcopus Hierosolymorum

A in septimo eiusdem operis libro addit de ipso etiam haec: Iacobo (inquit) qui dicebat Iustus, & Ioanni, & Petro post resurrectione dominus omnem scientiam tradidit, & ipsi caeteris Apostolis: qui Apostoli illis septuaginta discipulis tradiderunt, ex quibus unus erat & Barnabas. Duos autem fuisse Iacobos constat. Vnum hunc Iustum, qui de pinna templi deiectus, fullonis uecte percussus est, & morti traditus. Alius autem est ille, qui ab Herode capite caesus est. Huius ergo Iusti Iacobi etiam Paulus meminit, cum scribit: Alium autem, inquit, Apostolorum uidi neminem, nisi Iacobum fratrem domini. In hoc ergo tempore etiam Tathaeus (de quo supra memorauimus) secundum dominum praecipuum ad regem Abgarum missus, ipsum quidem aegritudine morbi corporalis absoluit, uniuersam uero ciuitatem Edessenorum CHRISTO domino fidei satis credulitate sociauit, ita ut in hodiernum ciuitas illa (quippe quae ipsius domini & saluatoris meruit scripta suscipere) uelut speciali quadam CHRISTO deuotione dicata sit. Interea persecutio prima aduersus Ecclesiam dei, quae est Hierosolymis, facta sub primo martyre Stephano, omnes discipulos, exceptis duodecim, per uniuersam Iudaeam, Samariamque disperfit, seu potius, ut sancta scriptura indicat, disseminauit. Ex quibus nonnulli ad Phoenicem, & usque ad Cyprum, atque Antiochiam deueniunt: qui gentibus quidem credere mysterium fidei nondum audebant, Iudaeis tamen praedicabant. Interea Paulus adhuc uisitabat Ecclesiam ingrediens domos, & pertrahens uiros ac mulieres tradebat in carcerem. Sed & Philippus, qui erat unus de septem, cum Stephano diaconus ordinatus, descendit Samariam, uirtute dei repletus, & praedicabat primum uerbum dei Samaritanam genti. In quo tanta erat diuinam gratiae efficacia, ut etiam Simonem Magum suis praedicationibus consternaret, qui per idem tempus celebris famae apud Samaritanorum populos habebatur, ita ut uirtus dei magna esse putaretur. Sed is cum uidisset signa & miracula quae à Philippo per diuinam gratiae potestatem fiebant, obstupescit & territus cessit, & credere se in CHRISTUM, usquequo etiam baptismum acciperet, simulauit. Quod reuera mirari dignum est, hodieque eodem ordine fieri ab his qui uelut haereditariam ab illo simulationem sectae impurissimae susceperunt: quicquid auctoris sui artibus instituti, ecclesiam fraude qualibet ingressi, lauacrum furantur, & sancta nostra uelut alicuius morbi contagione commaculat. Serpit enim eorum uenenatus sermo sicut ulcus in gregibus, & occultis uerborum moribus incautus letale uirus infundit, donec noxias eorum latebras diligentia pastoris inuestigatas, educat ad lucem: sicut & ipse Simon Petri industria comprehensus, poenam quam merebatur, expedit. Verum per dies singulos augete praedicatione uerbi diuini, per dei prouidentiam ex Aethiopiae regionibus adest quidam reginae gentis illius praepositus (moris quippe est illi nationi etiam nunc à foeminae regum) tanquam

Iacobi duo

Discipuli dispersi Iudaeis praedicabant

Saulus

Philippus diaconus

In fictis carochumenos

Praefectus daces reginae Aethiopiae

quota in Hierosolymis redditurus. Huic Philippus, responsis sancti spiritus, A
iussus, primo ex omnibus gentibus mysteriū fidei, & sacramentū baptismi
tradidit, & uelut quādam eum deo primitias omnium consecrat nationum.
Hunc opinio tenet ad patriam terram regressum, scientiam dei summi & sa
lutarem domini nostri praescientiam indigenis gentibus (sicut sibi tradita
fuerat) praedicasse. In quo rebus ipsis completa est per eum propheta, quae
Paulus dicit: Aethiopia praeueniet manus eius deo. Dum haec ita aguntur, Paulus
uas electionis, non ex hominibus, neque per hominem, sed per reuelationem
IESU CHRISTI & dei patris, qui eum suscitauit a mortuis, in Aposto
latum uocatur caelesti ad se uoce delata.

Caput II **I**nterea cum per omnem iam locum de resurrectione & mirabilibus do
cueretur, ac per omnium aures beati huius rumoris uolueretur opinio: quo
niam antiqui moris erat apud Romanos, ut prouinciarum iudices, si quid
forte noui in his, quas regebant, prouincijs accidisset, uel principi, uel senatui
nunciarent, uti ne ex his, quae gerebantur, ignorare aliquid uiderentur, de
resurrectione a mortuis domini & saluatoris nostri IESU CHRISTI,
quae iam in omnem locum fuerat peruulgata, Pilatus Tiberio principi refert.
Sed & de caeteris mirabilibus eius, & ut post mortem cum resurrexisset, a
quam plurimis iam deus esse crederetur. Tiberius quae compererat, retulit
ad Senatū. Senatus autē spreuisse dicitur, pro eo quod non sibi prius huius
rei indicium fuerit delatum, sed auctoritatem suam praeruerit uulgi senten
tia. Lex etenim erat antiquitus designata, ne quis apud Romanos deus ha
beretur, nisi Senatus decreto & sententia confirmatus. Porro autē pro uero
hoc erat quod gerebatur, ne diuina uirtus humanis putaretur assertionibus
indigere. Cumque secundum ea quae supra diximus, renuisset Senatus, Tiberi
us tamen tenuit sententiam suam, ut ne quid aduersum doctrinam CHRISTI
contrarium moliretur. Haec Tertullianus, uir & legum, & institutionum Ro
manarum peritissimus, & inter nostros scriptores admodum clarus, in Apo
logetico suo, quem aduersum gentes pro nostra fide scribit, hoc modo re
tulit: Ut de origine, inquit, aliquid retractemus eiusmodi legum: Vetus erat
decretum, ne quis deus ab imperatore consecraretur, nisi a Senatu probatus.
Sicut Marcus Aemilius de deo suo Alburno. Facit & hoc ad causam no
stram quod apud uos humano arbitratu diuinitas pensata. Et nisi homini
deus placuerit, deus non erit. Homo iam deo propitius esse debet. Tibe
rius ergo, cuius tempore nomen Christianum in seculum intrauit, annuntiata
sibi ex Syria Palaestina, quae illic ueritatem istius diuinitatis reuelauerant,
detulit ad Senatū cum praerogatiua suffragij sui. Senatus, quia non ipse
probauerat, respuit. Caesar in sententia mansit, comminatus periculum accu
satoribus Christianorum. Haec Tertullianus.

Quod

Quod profecto diuina prouidentia ita tunc Caesaris sensibus ingessit, A
ut absque ullo obstaculo in ipsis duntaxat initijs Euangelij sermo us
que quaque percurreret. Vnde & factum est, ut repente quasi caelitus lumen
ostensum, aut radius quidam solis erumpens totum orbem claritate superni
luminis illustraret, ut compleretur illa propheta, quae dixerat: In omnem ter
ram exiuit sonus eorum, Euangelistarum scilicet & Apostolorum: & in fines orbis
terrae uerba eorum. Ex quo & per omnes ciuitates ac uicos immensae multitu
dines, uelut messium tempore frumenta ad areas, ita ad ecclesias populi con
gregabantur. Quicumque illi a parentibus tradita sibi morbidae superstitio
nis uinculis tenebantur, per doctrinam CHRISTI, simul & per uirtutum
miracula quae fieri uidebant, recepta ueri dei notitia, tanquam a tyranicis domi
nibus liberati, ad unum uerum deum & dominum creatoremque suum, uetusti poeni
tentes erroris, fidei cum confessione ueniebant. Cum igitur passim iam per
omnes etiam gentium populos profusus effunderetur diuina dignatio, primus
Cornelius apud Caesaream Palaestinae urbem maximam, cum omni domo sua
ad fidem Christi, Petro ministrante, perducitur. Iam inde quam plurimi &
alii ex gentibus apud Antiochiam ad fidem ueniunt, eorum praedicatione
pertracti, quos praeseditio aduersus Stephanum commota, disseminatos
esse per omnem locum superius edocimus. Per quos & apud Antiochiam flo
rentissima congregata ecclesia, in qua erant etiam prophetici ordinis uiri quam
plurimi, cum quibus & Barnabas & Paulus. Quibus omnibus pariter in gra
tia dei, & unanimitate degentibus, ibi primum discipuli, ueluti perenni fonte
sumpto uocabulo, appellati sunt CHRISTIANI. Qua tepestate Agabus
quidam, unus ex his qui aderat prophetis, famam magnam futuram diuinis
praesagiebat oraculis. Paulus uero & Barnabas, cum ministerio a fratribus
collato, quod sanctorum usibus deseruiret, Hierosolymam destinantur.

Interea Tiberius duobus & uiginti circiter annis sui principatus exactis, B
uiuendi finem fecit. Post quem Caius imperium suscepit, & continuo Iu
dæorum principatum tradidit Agrippae, simul & Philippi ac Lyfaniae tetra
chias, cum quibus & paulo post Herodis eidem pariter contulit. Ipsum ue
ro Herodem, qui uel in Ioannis necesse autor extiterat, uel in passione domini
interfuerat, multis excruciatum modis, aeterno damnat exilio, sicut Iosephus,
in his quae supra inseruimus, scribit.

Huius temporibus Philo insignissimus scriptorum florebat, qui non solum
in nostra, uerum & in Graecorum philosophia primus inter primos habe
batur. Hic autem genere quidem a proauis Hebraeus, apud Alexandria uero
in omnibus claris & nobilibus uiris clarior ac nobilior erat. In diuinis autem
legibus & patrijs institutis, quantum qualisque fuerit, ex his quae nobis librorum
suorum tradidit monimentis, omnibus clarum est. Quis enim digne ualeat ex
plicare, quanta eius in liberalibus literis fuerit institutio, quanta in philoso
phicis

Caput III

Cornelius
centurioEcclesia apud
Antiochiam

Christiani

Caput IIII
Caius Cali
gula CaesarCaput V
Philo

Philonis libri
quinq; de cala
mitatibus Iu
daeorum.
Eiusdem scilicet
Caij.
Philo legatus
Iudaeorum ad
Caesarem

Apion

Liber Philonis
de legatione
sua ad Caium
Caesarem

Cap. VI

Julianus

Pilatus

Philonis uer
ba de Caij
Caesare

phicis, quātusq; maxime in Platonicis & Pythagoricis fuerit disciplinis, utq; omnes & qui secum floruerāt, penē, & qui praecesserāt, superaret. Hic igitur ipse temporibus Caij quanta Iudæis acciderint mala, quinq; uoluminibus exponit. Sed & de eiusdem mentis infania commemorat, quod in tantum superbīæ elatus sit, ut deum se uoluerit appellari. In ipsis autem ubi de Iudæorum cladibus refert, suā quoq; legationem, quam pro cōtribulibus suis Iudæis detulit ad urbē Romam, describit. Et quod perorans apud Caium pro patrijs legibus, nihil amplius quā irrisionem retulerit domum, imō & penē periculum mortis incurrerit. Sed & Iosephus meminit horum in decimo octauo Antiquitatū libro, talia quaedam scribens: Et quidē cum seditio apud Alexandria fuisset exorta inter Iudæos & Græcos, terni ab utrisque partibus legati mittūtur ad Caium, in quibus pro parte Græcorū erat qui, dam legatus Apion nomine. Qui cū in cæteris quā plurimis infimularet Iudæos, tum maxime quod honorē Cæsari nō deferret, ut moris est facere omnibus qui Romanis fascibus subiacerēt. Hic ergo aiebat: Neq; aras Caio, neq; templa constituunt, neq; alia huiusmodi, in quibus ei diuini honores à prouincialibus deferuntur. Sed soli sunt, qui neque stauas ei decernunt, neq; sacramentū nominis eius obseruāt. Cumq; hæc & alia grauiora allegaret Apion, per quæ concitari crederet Caium, Philo, qui legationi præerat Iudæorū, uir in omnibus magnificus, Alexandri Alabarchæ frater, philosophiæ non ignarus, potētissime purgauit obiecta. Sed abiicit eum Caius, & iubet ilico ē conspectu suo abscedere. Tunc iracundia repletus, secum ipse rimatur, quid in eos conferat malū. Egressus autē Philo cum iniuriā, ait ad Iudæos qui sibi adstant: Bono animo nos esse oportet, quibus iratus est Caius: quia necesse est adesse diuinū, ubi humanū cessat auxiliū. Hæc quidē Iosephus. Sed & idem Philo in ipso libro, quem de legatione cōscripsit, singillatim de omnibus quæ à semetipso gesta sunt, refert. Ex quibus illa sola commemorabo, quæ legētibus euidenter in Iudæos diuinam, pro piaculis quæ aduersum CHRISTVM ausi sunt, indicent ultionem.

PRIMO quidē temporibus Tiberij, refert in urbe Roma Iulianū quendam magni apud Imperatorē loci, uniuersam eorū gentem summo nisu intertimere uoluisse. In Iudæa autem Pilatum (sub quo in Saluatorem facinus admissum est) dum templum quod in Hierosolymis tunc adhuc manebat integrū, prophanare tentaret, maximis eos perturbationibus agitauisse. Sed & post Tiberij occasum, Caium refert successorem eius, cum cæteris quā plurimis, tum etiā Iudæorum genti acerbissimū extitisse. Quod præterdū est etiam ex ipsius scriptoris sermonibus discere. Multa quidem, inquit, erat in Caij ingenij prauitas, qua erga omnes homines, tū præcipue erga Iudæorum gentem ferebatur, & speciali quadā sauitia loca eorum quæ in diuinis habent supplicationibus cōsecrata, incipiens ab Alexandria, diripi, & contra religio

religionem moremq; gentis prophanari iubet, statuis suis & signis ea atq; imaginibus replens. Templum quoq; sanctæ ciuitatis, quod solum manebat totius prophanæ contagionis intactum, & à maioribus perdurauerat asyllum, commutare in templum proprii nominis ausus est, ut ædes Iouis nobilissimī noui dei Caij uocaretur. Sed & alias innumeras clades, & ultra omnes Tragicos luctus apud Alexandria Iudæis irrogatas esse sub Caio, in secūdo operis sui De uirtutibus libro, uir memoratus exequitur. Nec non & Iosephus consoña huic de Pilati temporibus scribens, pro piaculis Saluatoris quæ uniuersæ genti acciderunt mala, audi ut etiam ipse in secundo Iudaici belli defæat libro: Is autē ait, qui missus est in Iudæam à Tiberio procurator Pilatus, noctu uelatas Hierosolymam introferri imagines Cæsaris iubet, ac statui. Quod ubi dies exortus est, magnam perturbationē Iudæorum populis excitauit, stupentibus & perturbatis ad nouam faciem rerum. Coniiciebant nanq; ex hoc, quod spernerentur & conculcarentur iam leges suæ, & omnia instituta maiorū, quibus nihil tale haberi intra mœnia urbis illius fas erat. Sed hoc est. solum nimirū in quo eos impiæ profersionis suæ uelox uindicta damnauit, pro eo quod secundū Euangelij relationē simul gens cōclamauit uniuersa: Nō habemus regem nisi Cæsarem. Tum deinde idem scriptor aliam quoq; in eos delatam commemorat ultionem, dicens: Post hæc autē etiā alia in eos incidit perturbatio, pro eo quod sacrū ærariū quod patriā lingua apud eos Corbonas appellatur, cōtra fas in usus cōmunes publici aquæ ductus prorogari uiderēt, qui à trecētis stadijs deducebatur; pro quo nimia indignatione populus mouebatur. Cumq; adesset Pilatus Hierosolymis, audēt adire eū, & clamoribus fatigare. At ille (præuiderat enim seditionē futuram) milites habitu plebeio obtectis armis multitudini immiscuit, præcepto eis dato, ut ne gladijs in seditiosos, sed fustibus uterentur. Igitur ubi tempus fuit, signo de tribunalibus dato, cædi prosterniq; ceperunt nōnulli uerberantiū uulneribus: plurimi autē dum in fugam cōuersi prouūt, propria cōstipatione perculsi, periere: reliqui uero dispersi, & suorū funeribus deterriti, uim doloris silentio depresso. Multas præterea clades in Hierosolymis eis obuēnisse, dum nouis semper rebus seditiosius studēt, idem scriptor exponit, ostendēs quod ex admisi sacrilegij tempore, nunq; ab eis seditionum furor, nunq; bella mortesq; cessarunt, usquequo ultimum & exitiale malum temporibus Vespasiani eos obsidionis inclusit.

IGITUR Iudæos pro commisso scelere ultio diuina damnabat. Sed & Pilatus, qui in Saluatorem iniqui iudicis functus est officio, iisdem temporibus Caij, tantis ac talibus malorū cladibus cruciatus est, ut propria se manu transuerberans, nephariam uitam ui abiecit referatur. Nec enim poterat tanti piaculi minister impunitus euadere. Sicut in historijs Græcorum reperimus, eorum duntaxat, qui Olympiades scribunt, & annales rerum

Sæta ciuitas,
Hierosolyma

Philonis liber
de uirtutibus
Caij Cæsaris

Cap. VII
Pilatus

gestarum libros ad posteritatis memoriam condunt.

Cap. VIII **S**ed enim Caio quatuor annis, nec integris, principatu ministrato, Claudio imperator succedit, sub quo fames satis dira uniuersum orbem terrarum obtinuit. Hoc autem ita futurum, longe antè nostri prophetæ prædixerant. Sicut in Actibus apostolorum refertur, Agabum quandam prophetam, famem magnam futuram sub Imperatore Claudio denuntiasse. Verum Lucas, qui hæc de Agabo refert, coniungit etiam hoc, quod per Paulum & Barnabam, fratres qui erant Antiochiæ, pro uiribus uniusquisque sumptum miserint sanctis habitantibus Hierosolymam. Et post hæc addidit dicens.

Caput IX **I**n illo autem tempore (sine dubio tempus quod sub Claudio fuit, cum fames erat, designat) immisit, inquit, Herodes rex manus suas affligere aliquos de ecclesia, & interfecit Iacobum fratrem Ioannis gladio. De hoc autem Iacobo Clemens Alexandrinus etiã historiam quandam dignam memoria, in septimo Dispositionum suarum libro, scribit, perlatam ad se usque ex traditione maiorum: Quoniam quidem, inquit, & is qui obtulerat eum iudici ad martyrium, Iacobum scilicet, motus etiam ipse confessus est se esse Christianum. Ducti sunt, inquit, ambo pariter ad supplicium, & cum ducerentur, in uia rogauit Iacobum dare sibi remissionem. At ille parumper deliberans: Pax tibi, inquit, & osculatus est eum. Et ita ambo simul capite plexi sunt.

Caput X **S**ed tunc, inquit (ut ait scriptura diuina) uidens Herodes quia de Iacobi nec gratum esset Iudæis, addidit adhuc, & Petrum coniecit in carcerem, sine dubio etiam ipsum punire uolens, nisi diuinum affuisset auxilium. Quo angelus ei noctu assistens, mirabiliter eum uinculorum nexibus soluit, & ad ministerium prædicationis ire liberum iussit. Et cum Petro quidem hæc gesta sunt. Regis uero facinus in Apostolos perpetratum, dilationem non patitur ultionis, sed continuo uindex adest diuinitus dextera, sicut historia in Apostolorum actibus conscripta nos edocet: Cum, inquit, Cæsaream descendisset Herodes, & in die solenni præclara ueste regia indutus, pro tribunali confedisset, ac de sublimi concionaretur ad populum: cumque populus acclamaret ei, Dei uoces & non hominis, statim, inquit, percussit eum angelus Dei, eo quod non dederit gloriam Deo: & scatens uermibus expirauit. Miraculo autem dignum est, tantam consonantiam diuinarum scripturarum, cum historiographo gentis illius deprehendi. Ipse etenim Iosephus de eisdem commemorans decimonono libro Antiquitatum, his, quibus infra scriptum est, hæc sermonibus refert: Tertium, inquit, annum imperij Iudææ totius expleuerat, cum forte Cæsaream, quæ prius Πύργος Στρατωνος uocabetur, aduenit. Vbi cum in honorem Cæsaris spectacula ciuibus æderet, uotiuo, ut uidebatur, salutis Cæsaris die, cumque illuc totius prouinciæ uiri honore & facultatibus præditi conuenissent, se-

Hoc est, Turris Stratonis

A cundo spectaculorum die indutus ueste fulgenti, ex auro argenteoque mirabiliter contexta, incipiente die procedit ad theatrum. Vbi cum primo solis radios argenteæ uestis gremio suscepisset, repercusso splendore duplicatam spectantibus lucem fulgor metalli uibrantis effudit, ut intuitibus præstringeret aciem terror aspectus, & per hoc plus aliquid de eo quam humanæ naturæ est, artifex arrogantia mentiretur: ilico adulantis uulgi concrepant uoces, honorem sonantes, sed exitium conferentes, & hinc atque hinc caueis conclamantibus deus compellatur, utque fieret propitius, suppliciter exoratur, dicentibus populis, quod nunc usque ut hominem te timuimus, sed ex hoc iam supra humanam naturam te esse fatemur. Sed rex acclamationem contra fas habitam non repressit, nec impietatem illicitæ adulationis exhorruit, donec respiciens paulo post imminentem atque insistentem capiti suo uideret angelum: eumque sensit continuo exitij sui ministrum, quem prius nouerat prouisorem honorum. Et ecce repente cruciatus eum ex dolore incredibili uentris atque inflatione corripuit: respiciensque ad amicos: En, inquit, ille ego deus uester, ecce propellor confestim & deturbor ex uita, quoniam quidem diuina uirtus nuper collatas in me falsas arguit uoces. Et qui modo immortalis dicebar à uobis, præceps iam iamque rapior in mortem: sed suscipienda est sententia quam deus statuit. Nam & uiximus haud contemnendi, & longæ uitaem, quæ beata putatur, expleuimus. Et cum hæc dixisset, ui doloris uehementius agitato, instanter ad palatium reportatur. Cumque diuulgatum esset, eum propediem moriturum, ingens multitudo totius ætatis & sexus conueniens, more patrio super cilicia strati omnipotentis deo pro regis incolumitate supplicabant. Omnis autem domus regia planctibus & gemitibus personabat. Cum interim rex ipse in excelso solario recubans, & deorsum respiciens, ac pronos prostratosque omnes cum fleatibus præuidens, ne ipse quidem temperabat à lachrymis. Verum continuis quinque diebus uentris doloribus cruciatus, uitam uiolenter abruptit, quinquagesimum ætatis & quartum agens annum, regni uero septimum. Quatuor etenim sub Caio Cæsare annis regnauerat, Philippi tetrarchiam tribus annis obtinens, quarto autem etiam Herodis sibi adiungens, tribus autem reliquis annis sub Claudio Cæsare exactis. Cum in cæteris quam plurimis Iosephum, tum in his tam integrè diuinæ scripturæ concordare ualde miratus sum. Quod uero uideatur in solo regis uocabulo uariare, cum & tempus, & actus, & res eundem ostendat fuisse, possibile est, sicut in alijs quam plurimis Iudæorum nominibus inuenimus, etiam hunc duplici uocabulo nuncupatum, quorum altero Lucas noster, altero usus sit Iosephus. Verum quoniam rursus Lucas in Actibus Apostolorum introducit Gamalileem, cum de Apostolis in Iudæorum confesso deliberatio fieret, hoc ipso in tempore dicentem: Quia surrexit Theodas quidam, di-

Agrippa etiã Herodis nomen habuisse

cens se esse magnum quendam, qui destructus est, & omnes qui sequeban-
tur eum, dissoluti sunt: age etiam de hoc, quid Iosephus in hoc eodem libro
scripserit, proferamus.

Caput XI
Cuspius Fadus
Theodas im-
postor

Fado, inquit, Iudæam procurante, deceptor quidam Magus Theodas
nomine, persuadet populi multitudinem, sublatis proprijs facultatibus
urbe excedere, & ripas Iordanis fluminis obsidere. Dicebat autem se etiam
prophetam esse, & posse uerbi sui præcepto fluuij fluentia dirimere, & faci-
lem sectatoribus suis fluminis transitum dare. Quæ cum diceret, multos
decepit. Fadus uero non in longum uecordiæ eius indulisit, sed immittit
equitum turmâ, quæ ex improuiso irruens super eos, quàm plurimos qui-
dem peremit, multos tamen & uiuos cepit, ipsius autem Theodæ caput de-
fectum Hierosolymam reportauit.

Caput XII

Helena Adia-
benorū regina

Post hæc idem scriptor etiam de fame, quæ sub Claudio facta est, hoc
modo memorat. Per idem tempus, inquit, fames magna obsederat etiã
Iudæam. Qua tempestate regina nomine Helena, multis pecunijs compa-
ratum frumentum de Aegypto, & Hierosolymam delatum, indigentibus
ministrabat. Quid tam consonans, tamq̃ concordans, quàm hæc sunt cum
illis quæ in Actibus apostolorum scribuntur, ubi dicitur: Quia discipuli qui
erant Antiochiæ, prout potuit unusquisq̃, miserunt in ministerium sanctis
habitantibus in Iudæa, deferendum per manus Barnabæ ac Pauli, ac per
presbyteros dispensandum: Helenæ uero huius, cuius historiographus in-
tulit mentionem, etiam nunc extat sepulchrum nobile pro portis Hieroso-
lymorum. Regnasse autem apud Adiabenorū gentem refertur.

Caput XIII

Simon Magus

Iustinus

In tera cum fides domini & saluatoris nostri IESU CHRISTI per
omnium cresceret mentes, & per dies singulos religionis propagarentur
augmenta, nequaquam quiescit hostis salutis humanæ: sed urbem maxi-
mam, quæ est caput omnium, præuenit, & Simonem illum, de quo in superio-
ribus diximus, euocat. Cuius nepharijs artibus admnicula ipse maiora sup-
peditans, plurimos urbis illius ciues in erroris eius uincula coniecit. Desi-
gnat hæc uir in scriptoribus nobilis, non multò post Apostolorum tem-
pus exortus IUSTINVS, de quo suis in locis quod competit, assignabi-
mus. Hic igitur in Apologetico, quem pro fide nostra ad imperatorem
Antoninum scribit, de his hoc modo refert: Et post ascensionem, inquit,
domini ad celum, instigabant dæmones quosdam hominum, qui dice-
rent se deos esse, quos nos fugauimus. Simon denique quidam Sama-
ritanus, de uico qui dicitur Gyttho, sub Claudio Cæsare magicis artibus,
& ope dæmonum subleuatus, in urbe uestra, quæ regnum omnium te-
net, quàm plurimis per phantasias deceptis, Deus decretus est, & simul
lacri apud uos quasi Deus honore donatus est in flumine Tyberis in-
ter duos pontes collocati, habentis etiam titulum Latinis literis scriptum
Simoni

SIMONI DEO SANCTO, quem & omnes penè Samaritæ, nonnulli
etiã ex cæteris gentibus tanq̃ summū deum, & adorant, & confitentur. Sed
& Selenen quandã erroris eius ac deceptionis comitem, quæ prius in prosti-
bulo steterat apud Tyrum urbē Phœnices, cum ipso uelut primã quandam
mentem consecrauerunt. Hæc quidem Iustinus. Consona uero huic etiam
Irenæus scribit in primo Aduersus hæreses libro, in quo uel quis ipse fuerit
Simon, uel quàm impura eius opera atq; doctrina, plenius refert: quæ mul-
tum est ut hic inseramus, cum liceat uolentibus ea scire per singula ex ipsis
supradicti Irenæi libris, uel de hoc, uel de cæteris autoribus diuersarum hæ-
reseon, & de uenenatis eorum dogmatibus diligētius noscere. Caput igitur
totius prauitatis, & principiū omnis hæresis à Simone ccepisse accepimus.
Ex quo usque in hodiernū sectatores eius, simulantes adite se purissimam
Christianorum philosophiam, quam uident apud omnes pro castitate ui-
tæ, & instituti sanctitate mirabilem, superstitionis idolorū (quam deserere
uidentur) rursus uinculis innectuntur, colentes ac uenerantes picturam &
imaginem Simonis, & illius, quam ei sceleris ac turpitudinis extitisse fociam
diximus, Selenen. His incensos odores offerunt, his sacrificia & libamina
impura delibant. Sed & his adhuc nequiora & execrabiliora committunt.

Aiuunt enim esse quædã apud se ineffabilia, quæ cum primo quis audierit,
mente excedat, & eorū quasi uirtute percussus, uelut attonitus maneat, & usq̃
ad dementia ueniat. Quæ cum ita sint, aiunt impossibile esse, uel scripturæ
ea tradi, uel ore ac labijs proferri. Hæc qui audit, pro ueneratione ita se ha-
bere rem credit. Porrò aut uere uerba illa huiusmodi sunt, quæ pro impuri-
tate & obscenitate sui, castis & pudicis auribus execrabilia, & penitus hor-
rescenda ducantur. Quicquid enim illud est turpe & impurum, quod exco-
gitari à quoquam potest, omni hoc impurius esse traditur. Quod inquina-
tissimæ huius hæresis mystice tectū apud se referuari pollicentur arcanum,
infelicibus per hæc mulierculis & peccatis (ut ait Apostolus) oneratis, dete-
stabiliter illudentes. Hunc igitur taliū malorū patrem & autorem per idem
tempus Simonem ex apparitorum suorum numero diabolus suscitans, ad
urbem maximam ire compulit Romam, ut ibi potentissimis athletis do-
mini ac saluatoris nostri IESU CHRISTI apostolis, in hoc ipsum ab eo
subrogatis, obsisteret. Sed diuina uirtus & gratia (in maximo præcipue cer-
tamine) nunquam deserit suos, quæ incensam maligni flammam tota cele-
ritate restinguit, & omnem altitudinē destruit attollentē se aduersum scien-
tiam dei. Propter quod neque Simon, neque alius quis cōgressus tunc ad-
uersus apostolos domini potuit obtinere: quia ueritatis lux, & uerbi diuini
claritas, quæ ob salutem hominum nuper obfulserat, per Apostolos suos
totius mendacijs discussa caligine, de humanis mentibus ignorantia tene-
bras effugabat. Deniq; supradictus Magus, ueri luminis fulgore percussus,
cæcitate

Selene

Irenæus

Hæresis Si-
monis Magi

cæcitatem continuo malè sanæ mentis incurrit: quippe qui iam & prius in A
Iudæa per apostolum Petrum, de his quæ gerebat sceleribus confutatus,
transmarinâ aggressus est fugâ, & ab Oriente ad Occidentē usq; pertēdit,
nusquam sibi uitam, nisi in fugæ præsidio sperans. Is igitur urbem Romam
ingressus, utēs adminiculo assistētis sibi, & adhærētis dæmoniæ uirtutis,
quam *πρόσθετον* uocant, breuī tempore in tantū malorū uenit profectum,
ut etiā simulacri à ciuibus Romānis tanquam deus honore potiretur.

*πρόσθετος,
Assessor*

Cap. XIII

*Petrus Ro/
mam uenit*

Sed nō in longum permanet fraude quæsitā diuinitās. Cōtinuo nanque
Sin ipsiſ Claudij temporibus, clemētia diuinæ prouidentiaē probatissimū
omnium Apostolorū & maximum, fidei magnificētia & uirtutis merito pri
morum principē Petrum, ad urbē Romam, uelut aduersum humani gene
ris comunē perniciem repugnaturū deducit, ducē quendā & magistrū mi
litiaē suæ, scientē diuina prælia gerere, & uirtutū castra ductare. Iste adueniēs
ex Orientis partibus, ut cœlestis quidā negociator, mercimonia diuini lumi
nis, si quis sit cōparare paratus, aduexit, & salutaris prædicationis uerbo pri
mus in urbe Roma Euāgelij sui clauibus ianuam regni cœlestis aperuit.

Caput XV

*Marcus E/
uangelista*

Igitur cum Romanæ urbi clarū uerbi dei lumen fuisset exortum, Simonis
Iquidē tenebræ cum suo autore restinctæ sunt. Sermo autē ueritatis & lu
cis, qui per Petrū prædicabatur, uniuersorū mentes placido illustrauit audi
tu, ita ut quotidie audiētibus eum, nulla unquam fatietas fieret. Vnde neq;
auditio eis sola sufficit, sed Marcum discipulum eius omnibus precibus exo
rant, uti ea quæ ille uerbo prædicabat, ad perpetuā eorū commonitionē ha
bendam, scripturæ traderet, quo domi forisq; in huiuscemodi uerbi medita
tionibus permanerēt. Nec prius ab obscraōe desistunt, quàm quæ oraue
rant, impetrarent. Et hæc fuit causa scribēdi, quod secundū Marcum dicitur
Euangelium. Petrus uero, ut per spiritū sanctū religioso se spoliatū compe
rit furto, delectatus est, fidem eorum per hæc deuotionemq; cōsiderans, fa
ctumq; cōfirmavit, & in perpetuum legendam scripturam ecclesijs tradidit.
Clemēs in sexto Dispositionū libro, hæc ita gesta esse describit. Cuiq; simi
le dat testimoniū etiam Hierapolites episcopus nomine Papias: qui & hoc
dicit, quod Petrus in prima epistola sua, quam de urbe Roma scripsit, me
minerit Marci, in qua tropicē Romam Babylona nominarit, cum dicit: Sa
lutat uos ea quæ in Babylone est electa ecclesia, & Marcus filius meus.

*Clemens
Papias*

*Roma
Babylon*

Cap. XVI
*Marcus Ale/
xandrinus Chri/
stū prædicat*

Philo

Hinc autē Marcum tradūt primum ad Aegyptū perrexisse, atq; inibi
Euangelij quod ipse cōscripserat, prædicasse, & ipsum primū ecclesiam
apud Alexandriā cōstituisse. Tanta autē refert multitudo credentiū uiroꝝ
ac mulierū, primo ingressu exēplo sobrietatis eius & continētiaē cōgregata,
ut etiā cōuersatio eorū qui per ipsum crediderāt, & uita totius abstinentiaē, ac
frugi eorū sobriaq; cōuiuia, librorū memoriaē mandarētur à uiro disertiss/
mo Philone, quē sermo tenet tēporibus Claudij Imp. Romā uenisse, & Pe
trum

A trum apostolum uidisse, atq; eius adhæsisse colloquijs, uerbum dei prædi
cantis. Quod ualde est uerisimile, quia & scripturam istam, quam diximus,
posterioribus ab eo temporibus constat esse compositam. In qua euiden
tissime omnia ecclesiæ instituta complectitur, quæ & tunc tradita sunt, & in
hodiernum seruātur à nobis. Sed & abstinentiū uitas, eorum duntaxat, qui
nunc in ecclesijs uel monasterijs degunt, describit ad liquidum. Vnde planè
manifestissime prodit, non solū sciens quæ nostra sunt, sed & amplectens:
quippe qui diuinis laudibus extulit sui temporis Apostolicos uiros, ex He
bræorum (quantum intelligi datur) præcipue genere credentes: quoniam
quidem constat, quod hi qui sub Apostolis ex Israhelitis credebāt, Iudaicis
adhuc institutionibus, & legis obseruationibus inhærebant.

*Apostolici ui/
ri ex Hebræo
rum genere*

Hic igitur describens hæc in libello, quem De uita theoretica supplicum
Aditulauit, nihil omnino de proprio uel extrinsecus addidit, sed pri
mo omniū uiros ipsos cultores, & sceminas cum ipsis, ait cultrices appellari.
Causam uero huius uocabuli, uel ex eo ductam, quod conuenientium ad se
animas, tanq; rudes & agrestes excolerent, uel quod erga dei cultum pura
& integra conscientia perdurarēt. Quod nomen siue ipse imposuit primus
illis, ex ipsorū actibus colligēs: siue uere in initijs ita appellabatur, qui secun
dum euangelium uiuebant, anteq; Christianorū appellatio per omnem lo
cum diffunderetur: nihil interest, dummodo ex ipsis rebus nomen ad quos
pertineat, cōprobetur. Dicit ergo primò omnium, quod renuntient cunctis
facultatibus suis, qui se ad huiuscemodi philosophiā dederint, & bonis suis
quibus interest, cedant. Tum deinde, quod omnes etiam uitæ sollicitudines
procul abijciāt, & extra urbem egressi, in hortulis, uel exiguis quibusq; agel
lulis degant, refugientes imparis propositi consortia, & uitæ dissimilis con
tubernia, scientes impedimento esse hæc arduū uolentibus iter uirtutis ince
dere. Tali quippe ordine calore fidei incitati hi qui primitus credebant, ui
tam duxisse memorantur, sicut euidenter in Actibus Apostolorū legimus
scriptum, quia omnes qui credebāt sub apostolis, possessiones suas & præ
dia uendentes, precia ponebant ante pedes apostolorum, & diuidebantur
unicuiq; prout opus erat, ita ut non esset quisquam in eis egens. Quia ergo
& hic similia scribit geri ab his, qui apud Alexandriam credebant, sicut illi
qui in Hierosolymis ante crediderant, certū est quod idem actus, eademq;
institutio, eandem sine dubio & religionis fidem designet. Denique libro
ipsi (de quo supra diximus) tale initium dedit: In multis, inquit, est orbis ter
ræ partibus hoc genus hominum. Oportebat nanque perfecti huius boni
participem fieri omnem Græciam, omnemq; Barbariam. In Aegypto ta
men maior est copia per singula quæq; territoria, præcipue autē circa Ale
xandriam. Nam optimus quisq; ex omnibus locis, uelut ad uberis patriæ
glebam festinus accurrit colonus. Regio quædam est philosophiæ ma
gis

Cap. XVII
*Prodi. Eius deo/
gymnæ inces/
Cultores
Cultrices*

Christiani

*Initium libri
Philonis De uita
nostrorum,
id est, de Apo
stolicis uiris,
quæ inscripsit
De uita con
tēplatiua sup
plicum, quæ
uidelicet ecclē
sia contēplatur.
Semper
Deum orānt,
inquit Hiero
nymus*

ὅτι μὴ μὲν
νοὶ τὰ τὸ
μὴ βίσι μὴ
σῆμα τελοῦ
σι, μὴ δὲ μὴ
δὲν ἡμῶν ζον
τες, μὴ ποτὶ
μὴ στίον, μὴ
τέλει τ' ἄλλω
ὄσα πῶς πῶς
τῶ σώματος
χρῆμα ἀναγ
καία, ἀλλὰ νό
μος ἢ λόγια
θεοῦ ἰδὲν τὰ
ἐστὶ πῶς φησὶ
καὶ ὁ μῦθος,
ἢ τ' ἄλλα εἶς
ἐπιστήμη καὶ
θεοσεβεία σὺ
νόμων τὰ τε
ἢ τ' ἐπιβίωσι
τοῦ εὐαγγελίου
μὴ χρεῖς ἐπι
εὐσεβείας διὰ
σύνθεσιν ἢ
αἰσῶσις ἢ σκε
σις

Id est, insti
tuti, sectae
Euangelici
atque apo
stolici libri
Componit no
uos psalmos

Continentia

στίον γὰρ ἢ
ποτὸν, ὅτι εἰς
ὧν αὐτὸ πῶ
συνεγίγνω
πῶ ἢ λῆς δ' ἢ
σεως

gis quàm frugibus opportuna, supra lacum, cui Mariæ nomen est, sita, col
liculis quibusdam molliter & clementer erecta, ad munimentum simul atq
aeris temperiem commoda. Post hæc descriptis eorum habitaculis, ut se ha
beat singulorum qualitas & situs, etiam de ecclesijs quæ apud eos sunt, ita
dicit: Est autem, inquit, in singulis locis consecrata orationis domus, quæ ap
pellatur Σεμνείον, uel μοναστήριον. Σεμνείον autē in nostra lingua signifi
care potest honestorum conuenticulum, in quo secedentes, inquit, honestæ
& castæ uitæ mysteria celebrant, nihil illuc prorsus quod ad cibū potumq
pertinet, inferentes, uel ad reliqua humani corporis ministeria, sed legis tan
tum libros, & uolumina prophetarum hymnos quoque in deum, cæteraq
his similia, in quorum disciplinis atq; exercitijs instituti, ad perfectam bea
tamq; uitam studijs iugibus coalescunt. Et post aliquanta iterum dicit: Ab
ortu autem diei usque ad uesperam omne eis spatium studiorum exercitijs
ducitur, quibus ad diuinam philosophiam per sacras literas imbuuntur, pa
trum leges in allegoricam intelligentiam deducunt. Quoniam quidē for
mas esse & imagines, ea quæ in legis litera scripta sunt, opinantur, latentis
intrinsicus profundi cuiusdam diuiniq; mysterij. Habent autem etiam di
sputationes quasdam, & interpretationes ueterum uirorum, qui & autores
ipsius τ' ἀπ' ἑσέως extiterūt, quos eis allegoricæ ac figuralis intelligentiæ nor
mam, quàm plurimis scriptorum suorum constat tradidisse monumentis.
& morem. Hæc autem dixisse hunc uirum certum est de Euangelicis atque
Apostolicis libris, in quibus quomodo lex & prophetia spiritualiter intelli
gi debeat, edocetur. Post pauca rursus etiam de eo quod psalmos faciant
nouos, ita scribit: Itaque non solum subtilius intelligunt hymnos ueterum,
sed & ipsi faciunt nouos in deum, omnibus eos & metris, & sonis, honesta
satis & suauis compage modulantes. Multa quidem & alia in eodem libro
enumerat, quæ à nostris uel in ecclesia, uel in monasterijs exercentur. Sed
properandum nobis est illa ex omnibus dicere, quæ ecclesiasticam proprie
continent formam, ex quibus cuius manifestum esse debeat, ad ecclesiam
quoddam primò in animo collocant, & ita demū reliquas super hanc per
gunt ædificare uirtutes. Cibum potumq; nullus eorum capit ante solis occa
sum: uidelicet tempus lucis cum philosophiæ studijs, curam uero corporis
cum nocte sociantes. Nonnulli autē etiam post triduum in communionem
ueniunt cibi, quos scilicet edacior studiorum fames perurget. Iam uero hi
qui in eruditionibus sapientiæ, & in profundiore intelligentia sacrorum uo
luminum cōuersantur, tanq; copiosis dapibus inhiantes, expleri nequeunt,
& contuendo acrius inflammanur, ita ut nec quarto iam, nec quinto, sed
sexto demum die nō tam desideratum quàm necessariū corpori indulgeāt
cibum

A cibum. Hæc Philonem de nostrorū institutis referre, quis potest dubitare?
Quod si cui uideretur adhuc ambiguum, adhibebimus etiam alia eius dicta,
quæ nulli omnino, nisi nostris tantummodo cōuenire etiam infidelissimus
quisq; fatebitur. Ait ergo: Cum uiris autem quos dicimus, sunt & foeminae,
in quibus plures iam grandæuæ sunt uirgines, integritatem casti corporis,
non necessitate aliqua, sed deuotione seruantes: dum sapiētiae studijs semer
gestiunt non solum animo sed & corpore consecrare, indignum ducentes,
libidini mancipare uas ad capiendam sapientiam præparatum, & ædere
partum eas, à quibus diuini uerbi concubitus sacrosanctus & immortalis
expetitur, ex quo posteritas relinquatur, nequaq; corruptelæ mortalitatis
obnoxia. Quod si adhuc parum uideretur istud, audi quid post aliquanta
scribat. Tractatus autem sacrorum, inquit, uoluminum huiusmodi habent,
ut magis allegoricis opinionibus utantur. quoniam quidem omnis lex uiris
istis uideretur animali esse similis, quod corpus quidem habeat ipsam lite
ram, & ea quæ secundū literam designantur: animam uero occultam in li
tera spiritalem & inuisibilem sensum, quem illi ab autoribus suis edocti, su
blimius & nobiliter uelut inspicientes per speculum contemplantur, ex ipsis
etiā nominibus admirandas quasdam species intelligentiæ proferentes. Quid
autem addere his opus est, etiam de conuentibus eorū quæ scribit, & ut se
orsum quidem uiri, seorsum etiam in istis locis foeminae congregentur: &
ut uigilias, sicut apud nos fieri moris est, peragant, & maxime diebus illis
cum passionis dominicæ solennitas celebratur, cum in ieiunijs pernoctare,
& lectionibus sanctis auditū præbere consueuimus: Quæ omnia supradic
tus uir eo ordine, eademq; consequētia qua apud nos geruntur, expressit.
Et ut unus ex omnibus cōsurgens in medio, psalmū honestis modulis con
cinat, utq; præcinenti ei unum uersiculum, omnis multitudo respondeat:
atque in ipsis diebus in terra recumbētes (sicut antiqui moris fuisse dicitur)
uinum quidē nemo omnino, ut ipse ait, ne gustu quidem contingat, sed nec
quamlibet carnem: tantū autem aqua sit eis poculum, & panis cum sale uel
hyssoपो cibus. Addit autem adhuc his, quomodo sacerdotes uel ministri
exhibeāt officia sua, uel quæ sit supra omnia episcopalis apicis sedes. Quæ
cuncta si quis plenius uult & exploratius discere, ostendimus ex quo ista
fonte debeat haurire. In quibus supradictus uir ecclesiasticæ institutionis
initia, & originem Apostolicæ atque etiā Euangelicæ traditionis intexit.
Est autē idem Philo affluentissimus quidē in eloquentia, in sensibus autē
profundissimus, & in interpretatione atq; intelligentia diuinarū scripturarū
subtilissimus, copiose inueniens, & copiosius eloquens. Multa deniq; diuini
nobis etiam ipse ingenij sui monumenta dereliquit.

Primo quidē per ordinem in Genesim scripsit libros, quos ad titulauit,
Sacrae legis explanatio figuralis. Tum deinde & alios continentes spar
d sim

Foeminae uirgines.

Monialium origo

Modus interpretandi scripturas.

Allegoria

Quomodo habitent

Vigilie. Solennitas dominicæ passionis tempore Eusebij

Quomodo se gerat in templo

Cap. XVIII Libri Philonis

sim de diuersis capitulis quaestiones, in quibus quæ requiri debeant, & pro-
ponit, & soluit, quas
Quaestiones & absolutiones de Genesi & Exodo, aditulauit.
Sunt & alij eius libri, qui superscribuntur,
Propositionum: qui sunt,
De agricultura duo, &
De remulencia duo. Sed & alij quàm plurimi extant eius libri, diuersis uoca-
bulis adnotati, sicut est,
Quæ sint pro quibus mens debet orare deum. Et
De confusione linguarum.
De natura & inuentione.
De his quæ congregari debeant ad erudiendum. Et
Quis sit qui hæres sit diuinorum.
Quæ sit æqualium & inæqualium ditissio. Item
De tribus uirtutibus quas descripsit cum cæteris Moyses. Item
De his quorum in scripturis nomina commutata sunt, & quibus ex causis
commutata sint. In quibus refert se scripsisse etiam
De testamentis primum & secundum. Est & alius liber eius,
De captiuitate, &
De uita sapiētis, eius qui secundum perfectam iustitiam & leges naturales
consummatus est.
De gigantibus.
De eo, quod inconuertibile sit quod diuinum est.
De Moyse uita libros quinque.
De eo quæ à Deo sint somnia. Hæc penè omnia in Genesim scripsit. Sed &
In Exodum Quaestionum & absolutionum libri quinque.
De tabernaculo.
De decem uerbis legis.
De his quæ inferuntur sub specie decalogi. Et
De animalibus quæ sacrificijs deputata sunt, & quæ sūt species sacrificiorū.
Quæ sunt proposita in lege bonis præmia, & malis maledicta.
Tum præterea singulares eius libri:
De prouidentia.
De Iudæis apologeticus liber, hoc est, De uita urbana. Et
Ad Alexandrum, dicentem rationem habere muta animalia.
De eo quod seruus sit omnis qui peccat. Item alius,
De eo quod liber sit omnis qui bonis studijs operam præbet.
De uita theoretica, uel supplicū. Hic ipse in quo & de Apostolicis uiris esse
quæ scripta sunt, supra edocuimus. Sed &
Interpretationes nominum Hebraicorum, quæ sunt in lege & prophetis.

Hic

A Hic temporibus Caesari imperatoris Romam profectus, cum de impietate atque
impuritate Caesari quamplurima scripsisset, quæ per ironiam De uirtutibus
aditulauit, & ea Senatus recitasset, in tanta dicitur admiratione habitus, ut
bibliotheca digna eius scripta decernerentur. Verum per idem tempus Paulo
apostolo ab Hierusalem in circuitu, & usque ad Illyricum prædicationem
uerbi dominici ministrante, Claudius imperator Iudæos urbe depellit. Tunc
Aquila & Priscilla cum cæteris Iudæis expulsi, Asiam ueniunt, ibique cohæ-
rent Apostolo, tum primum ecclesiæ inibi fundamenta iacenti, sicut docet
liber de Actibus apostolorum conscriptus.

CLaudio uero adhuc in imperio perdurante, in ipsa solennitate Paschæ
tanta Iudæis perturbatio & uastitas Hierosolymis accidit ex seditione
ne commota, ut illi soli qui in foribus templi constipatione populi necati
sunt, triginta milia Iudæorum numerarentur. Et conuersus est dies festus
eorum in luctum. Sed & alia quàm plurima Iudæis mala irrogata Iosephus
per hæc uerba designat.

CLaudius, inquit, Agrippam, filium Agrippæ, Iudæorum regem consti-
tuit: Felicem uero totius prouinciæ, Samariæ quoque & Galilææ, & re-
gionis quæ dicitur Transiordanem, procuratorem misit. Et post pauca addit
etiã hæc: Inflammatur autem & seditio acerbissima à pontificibus aduersum
sacerdotes & primos plebis Hierosolymorum, quorum singuli conquiren-
tes sibi met perditorum iuuenum, & nouis rebus gaudentium manum, du-
ces semetipsos propriæ factionis instituebant. Qui confligentes adinuicem
primo conuicijs laceffere, tum deinde & saxis inuicem sternere: nec quisquam
erat qui coereret, sed agebantur omnia tanquam in urbe non habente re-
ctorem. Igitur pontifices in tantam uenere proteruiam, ut seruis suis ad areas
missis inuaderent decimas, quæ sacerdotibus debebantur. Et accidebat, ut
nonnulli ex minoribus sacerdotibus, quorum alimoniam uel fuerant direptæ,
inedia deperirent. Ita seditionum uiolentia ius fasque confuderat. Item post
pauca subiungit etiam hæc: Nonnunquam autem etiam in media ciuitate oc-
currentes sibi trucidabant, præcipue in diebus festis sicarij plebibus admixti,
occultatis pugionibus oberrantes, ut quisque designatus eis cominus inci-
derat, perimebant. Et arte nefaria cum corruisset is, quem occulto uulnere
strauerat, tum ipse ipsi percussores uelut indignari se simulabat aduersum
eos, qui hæc in media urbe committerent: atque hoc modo occulta eorum fa-
cinora permanebant. Et primus omnium Ionathas interficitur: post illum
quàm plurimi iugulantur, ita ut iam ipsis mortibus esset grauior metus mor-
tis, dum unusquisque quasi in procinctu semper positus, per momenta singula
speraret interfici. Post hæc autem interiectis quibusdam, addit etiam ista.

GRauius uero omni hac uastatione afflixit Iudæos Aegyptius quidam
falsus propheta. Qui cum uenisset ad Iudæam, homo magus, fidem sibi

Caligula

Caput XXI
Tricies mille
Iud. oppressiCaput XX
Agrippa Iu-
dæorum rex.
Felix procurator IudææPontifices sa-
cerdotum de-
cimas inuas-
debantIonathas pon-
tifex interfi-
citur

Caput XXII

d 2 pro/

prophetae magica arte consciuit, & continuo ad triginta milia uirorum con-
gregans & ductans eos per desertum, peruenit cum ipsis ad montē qui uo-
catur Oliueti, paratus inde irruere Hierosolymam, & ui ac potestate urbem
tenere, simulq; Romanorum praesidia, ac plebem tyrannidi suae subiugare,
fretus per omnia his quos secū eduxerat satellitibus. Sed conatū eius praeue-
nit Felix, cōfestimq; cum armatis obuiam pergens, secum etiā plebe reliqua
conspirante, cōgressione facta, Aegyptium quidē cum paucis in fugam uer-
tit: peremptis uero alijs, alijs etiam captis, temere coepta facile restinxit. Haec
in secundo historiarū libro Iosephus refert. Operae precium tamen est, haec
quae de Aegypto scribit cum illis quae in Apostolorum Actibus designata
sunt, comparare, ubi sub Felice Tribunus, qui in Hierosolymis erat, ad Pau-
lum, in quem Iudaeorum fuerat commota seditio, dicit: Nonne es tu Aegy-
ptius ille, qui ante hos dies concitaueras populum, & eduxeras in desertum
ad quatuor milia hominum scariorum? Sed sufficiant ista de Felice.

Felix Aegy-
ptiū profligat

Cap. XXII
Festus procu-
rator Iudaeae

Interea Claudio tredecim annis & octo mensibus Romanorum imperio
perfuncto, Nero suscepit principatum. A quo Festus mittitur in Iudaeam
succedere Felici, apud quem causa dicta Paulus uinctus mittitur Romam,
Aristarcho se cōcomitante, quem cōsequenter in epistolis suis cōcaptiuum
appellat: sed & Lucas, qui & Actus eius, caeterorumq; apostolorū describit,
sed praecipue Pauli: de quo etiā hoc in fine designauit, quod biennio in urbe
Roma positus, uerbum dei praedicabat, nemine prohibente. Quem tamen
affuisse sibi & defendisse se apud Neronem, & rursus profectū esse ad pra-
dicationis officium sermo cōfirmat, & post hoc denuo redisse ad supradictā
urbē, ubi & martyrio cōsummatum est. Tūc cum in uinculis positus, secundā
ad Timotheum scribebat epistolā, in qua & de prima sua defensione, & de
praesenti simul indicat passione. Suscipe ergo de his singulis testimonia. In
prima (inquit ipse Paulus) mea defensione nemo mihi affuit, sed omnes me
dereliquerūt. Non illis imputetur, Dominus enim assistit mihi, & cōfortauit
me, ut per me praedicatio cōpleretur, & audiāt omnes gentes, quia liberatus
sum de ore leonis. Manifestissime per haec designat, quia primo quidem ut
per ipsum coepta praedicatio completeretur, liberatus est de ore leonis, Nero-
nem scilicet in leone pro crudelitate significans. Tū deinde in consequētibus
adiicit, & dicit: Liberauit me dominus de ore leonis. Prauidebat enim in spi-
ritu consummationem suam, propter quod & dixit: Quia liberatus sum de
ore leonis. Et iterum: Liberauit me dominus ab omni opere malo, & saluum
faciet in regnū suum caeleste: significans per haec, quod esset confestim mar-
tyrio coronandus. De quo tamen euidentius in eadem epistola dicit, scribens:
Ego enim, inquit, iam immolor, & tempus resolutionis meae instat. Haec autē
dicta sunt à nobis, ut ostenderemus, quia non eo tempore, quo Pauli actus
in urbe Roma cōcluserit Lucas, martyrio perfunctus est Paulus. Potuit enim

Nero, leo

fieri

A fieri, ut in initijs adhuc lenior esset Nero, & defensionem Pauli pro nostro
dogmate nō aspernanter acciperet, processu uero temporis cum caeteris ma-
lis aucta sit eius etiam in Apostolos saeuitiae rabies.

Igitur Iudaei posteaq; Paulus ad Caesarem, quem appellauerat, à Festo
transmissus est, & frustratas insidias quas ei tetenderant, uident, in Iaco-
bum fratrem domini immanitatem nequitiae suae uertunt, cui episcopalis in
Hierosolymis delata ab Apostolis fuerat sedes. Quemq; hoc modo adorti
sunt. Productū in medium, abnegare eum fidem CHRISTICORAM omni
populo expetunt. At ille cōtra omnium opinionem, uoce fati libera, & multo
maiora quam uellent, coram uniuerso populo cum omni fiducia proficitur,
filium esse dei saluatorem & dominū nostrum IESVM CHRISTVM.

Tum illi non ferentes tam graue & tam liberum testimonium uiri, pro eo
maxime quod iustissimus apud omnes habebatur ob religiosae & cōtinen-
tissimae uitae meritum, in necem eius uertuntur, fauente sibi occasione tem-
poris ex morte rectoris. Contigit enim Festum per idem tēpus obire apud
Iudaeam, & sine rectore ac principe esse prouinciā. Nam mortis Iacobi mo-
dus iam quidem & in superioribus à nobis, Clementis sermonibus indica-
tus est, cum de pinna templi eum praecipitatum, & fullonis percussum uectē
describit. Exploratius tamen de eo Egesippus, qui post ipsas statim primas
Apostolorum successiones fuit, in quinto Commentariorū suorū libro, his

B uerbis refert, Suscepit, inquit, ecclesiam cum Apostolis frater domini Iaco-
bus, qui ab omnibus cognominatus est Iustus, ab ipsis domini temporibus
perdurans usq; ad nos. Et multi quidem Iacobi uocati sunt, sed hic ex utero
matris suae sanctus fuit. Vinum & siceram non bibit, sed neq; animal man-
ducauit: ferrū in caput eius nō ascendit, oleo non est perunctus, balneis non
est usus. Huic soli licebat introire in sancta sanctorum. Neque enim laneo
utebatur indumēto, sed tantum sindone. Solus ingrediebatur templum, &
iacebat super genua sua, orans pro populi indulgentia, ita ut orando callos
faceret in genibus ad modum camelī, semper genua flectendo, nec unq; ab
oratione cessando. Itaq; pro incredibili continentia & summa iustitia appel-
latus est Iustus, & Oblias, quod est interpretatum, munimentum populi, &
iustitia, sicut & prophetae indicauerunt de eo. Quidam ergo de septem haeresi-
bus quae erant in populo (de quibus superius scripsimus) interrogabāt eum,
quod esset ostiū IESV. At ille dicebat, hunc esse saluatorem. Ex quibus ali-
quanti crediderūt, quia Iesus est Christus. Illae autem haereses (quas supra
diximus) non crediderunt, neque surrexisse eum, neque uenturum ut retri-
buat unicuique secundum opera sua. Qui uero crediderunt, per Iacobum
crediderunt. In quibus cum multi etiā ex principibus credidissent, perturba-
tio erat Iudaeorum & Scribarum & Phariseorum, dicentium: Nihil iam su-
perest, quin omnis populus credat in Iesum, quod ipse sit Christus. Con-

Cap. XXIII
Iacobus fra-
ter domini

Christum
proficitur

Festus mo-
ritur

Egesippi uer-
ba de uita &
morte Iacobi
iusti

Iustus
Oblias
Septem
haereses

uenientes igitur ad Iacobum, dicebant ei: Oramus te, ut reuoces populum, A
 qui ecce errat in IESV, putans quod ipse sit CHRISTVS. Deprecamur
 ergo te, ut suadeas omnibus conuenientibus in die paschæ de IESV. Tibi
 enim omnes obtemperamus, & de te tam nos, quàm populus testimonium
 ferimus, quia iustus es, & personam nullius accipis. Tu ergo suade populo
 de IESV ne erret, quia omnes tibi obedimus. Ascende itaque in excelsum
 locum pinnæ templi, ut in edito positus appareas omnibus, & uerba tua au
 diantur à cunctis, quia in diebus paschæ conuenit non solum Iudæorum,
 sed & Gentilium multitudo. Statuerunt igitur supradicti Scribæ & Phari
 sæi Iacobum supra pinnam templi, & uoce magna clamantes, ad eum di
 cunt: Virorum iustissime, cui omnes nos obtemperare debemus, quoniam
 populus errat post IESVM qui crucifixus est, enuntia nobis quod sit osti
 um IESV: Tunc Iacobus ingenti uoce ad eos respondit: Quid me interro
 gatis de filio hominis? Et ecce ipse, sedet in cælo à dextris summæ uirtutis,
 & ipse uenturus est in nubibus cæli. Cumq; hac responsione & testimonio
 Iacobi multis satisfactum esset, & libenter audissent quæ Iacobus contesta
 tus est, cœperunt glorificare deum, & dicere: Osanna filio Dauid. Tunc rur
 sum ipsi Scribæ & Pharisæi cœperunt ad inuicem dicere: Male fecimus tale
 testimonium præstare de IESV. Sed ascendamus & præcipitemus hunc
 deorsum, ut cæteri terreantur, & non credant ei. Simul & uoce magna exclamauerunt,
 dicentes: Oó, & Iustus errauit. Et compleuerunt scripturam, quæ B
 in Esaia scripta est, dicentem: Auferamus Iustum, quoniam inutilis est no
 bis, propterea fructum operum suorum manducabunt. Ascenderunt ergo
 & præcipitauerunt eum, & dicebāt ad inuicem: Lapidemus Iacobum Iustum.
 Et cœperunt eum urgere lapidibus. Qui deiectus, non solum mori non po
 tuit, sed cōuersus & super genua sua recumbēs, dicebat: Rogo domine deus
 pater, remitte eis peccatum, non enim sciunt quid faciunt. Cumq; eum talia
 orantem desuper lapidibus perurgerent, unus de sacerdotibus de filijs Re
 chab filij Rechabin, de quibus protestatur Hieremias propheta, exclama
 uit, dicens: Parcite quæso. Quid facitis? Pro uobis orat iustus hic, quem lapi
 datis. Et unus ex ipsis fullo arrepto fuste, in quo res exprimere solēt, cerebro
 eius illisit, & tali martyrio consummatus est, ac sepultus in eodem loco pro
 pe templum. Hic est qui extitit ueritatis testis Iudæis & Gentibus, quia
 IESVS est CHRISTVS. Et non multo post oppugnatione cōsequuta est
 Vespasiani. Hæc latius quidē, sed consonanter Clementi etiam Egesippus
 retulit, quod ita mirus quidem, & apud omnes homines opinatissimos in
 obseruatione totius iustitiæ Iacobus habebatur, ut & Iudæorum prudētes
 quicq; crederent hanc esse causam statim consequutæ oppugnationis Hiero
 solymorum, quod in illum rursus sceleratas iniecerint manus. Et Iosephus
 ita sibi uideri euidenter indicat per hæc uerba: Quæ omnia, inquit, acciderūt
 Iudæis

Iacobi poena
 & mors

Propter occi
 sum Iacobum
 Hierosolymā
 euersum

A Iudæis, pro uindicta Iacobi Iusti, qui erat frater IESV, qui dicitur CHR
 ISTVS, quem iustissimum & piissimum omnium cōfessione uirum Iudæi
 interfecerunt. Idemq; etiam mortem eius in uicesimo Antiquitatum libro,
 his uerbis designat. Mittit autem Cæsar Albinum Iudææ præfectum. Festi
 morte comperta. Ananias autem iunior (quem pontificatū suscepisse supra
 diximus) proteruus admodū, & insolēs moribus, hæresim defendebat Sad
 duæorū, qui in iudicijs crudeliores Iudæis cæteris uidentur, sicut iam supra
 diximus. Hic insolentia suæ tempus datū credens ex morte Festi, cōfessum
 iudicum cōuocat, & introducit in mediū fratrem IESV, qui dicitur CHR
 ISTVS, Iacobum nomine, & alios quàm plurimos, quos uelut cōtra legem
 gerere incusans, tradidit lapidandos. Quod facinus, si quis ex ciuibus mode
 stior fuit, & æqui ac legis obseruator, grauissime tulit. Qui etiam occulte le
 gationem ad Cæsarem mittunt, orantes eum scribere Ananiæ, ne hæc agat:
 quia nec prius huiusmodi facinora recte cōmiserit. Quidam autē ex ipsis
 etiam Albino occurrunt, de Alexandria ad ipsos iter agentis, atq; edocent,
 quod non licuerit Ananiæ se inconsulto confessum iudicum conuocare. At
 ille cōmorus ex his quæ dicta sunt, cum indignatione scribit ad Ananiam,
 comminatus ablaturum se ab eo iudicandi potestatem, qua nō recte uteba
 tur, quia & Agrippa rex eum tribus solis mensibus functū hoc honore, pri
 uauerit, & Iesum Dammei filium in locum eius subrogauerit. Hactenus
 etiam de Iacobo, cuius illa habetur epistola, quæ prima scribitur inter eas
 quæ Catholica appellatur. Sciendum tamen est, quod à nonnullis nō re
 cipiatur, nec facile quis antiquorum meminerit eius. Sicut ne illius quidem
 quæ dicitur Iudæ, quæ & ipsa est una de septem. Nos tamen scimus etiam
 istas cum cæteris ab omnibus penè ecclesijs recipi.

IGitur Neronis primo imperij anno, post Marcum euangelistam ecclesiæ
 Apud Alexandriam Annianus sacerdotiū suscepit. Sed Nero regni sibi
 potestate conualecente, post multa quæ animo conceperat nepharia & im
 pura flagitia, ad ipsam quoq; iam diuinitatis tendebat iniuriam. Longum
 est, & nostro operi inconueniens, probra eius flagitiaq; describere, maxime
 cum multi de his plenius scripserint. Ex quorum libris si quis dedecorofam
 eius uitam atque omnibus sceleribus obnoxiam scire uult, facilius potest: in
 quibus eum inueniet in tantum sceleris esse progressum, ut ne à proprijs
 quidem ac domesticis temperauerit, sed & in matrem, & in fratres, & in ux
 ores, atque in omnes sanguinis proximos, & parricida extiterit, & incestus.
 His igitur omnibus deerat, ut ipse primus ex Imperatoribus Romanis etiā
 in ipsum Deum impietatis arma cōuerteret, sicut Tertullianus, uir scriptorū
 nobilissimus, refert dicens: Cōsulite cōmentarios uestros, illic reperietis pri
 mum quoq; Neronem in hanc sectam, tum maxime Romæ orientē, Cæsa
 reano gladio ferocisse. Tali dedicatore damnationis nostræ etiā gloriamur.

Albinus, pet
 rator Iudæe
 post Festum.
 Ananias pon
 tifex, propu
 gnator Saddu
 ceorum.
 Iosephus Ana
 niā uocat Ana
 num, & Festi
 Sextum

ab, Dammei

Epistola Iacobi

Epistola Iudæ

Cap. XXXIII
 Annianus A
 lexandrinus
 episcopus post
 Marcū euang
 gelistam

Nero qualis

Tertullianus

Ruffinus
 addidit

Qui enim scit illū, intelligere potest, non nisi grande aliquod bonum à Nerone dānatū. Tentauerat & Domitianus portio Neronis de crudelitate, sed quasi & homo facile cōceptū repressit, restitūtis etiā quos relegauerat. Tales nobis semper insequutores iniusti, impij, turpes, quos & ipsi damnare cōsueuistis, à quibus damnatos restituere soliti estis. Hæc Tertullianus.

Cap. XXV **T**igitur Nero, ut apertum se hostem diuinitatis, pietatisq; professus est, ipsorum prius Apostolorum (quippe qui duces & signiferi erant in populo dei, expetit neces. Et Paulum quidem capite in ipsa urbe Roma, Petrum uero crucis patibulo cōdemnat. Horum testimonium quærere extrinsecus superfluum puto, cum rem gestam insignia usq; in hodiernum, & splendidissima eorum monumēta testentur. Veruntamen scribit de his etiā Caius quidā scriptor antiquus, qui cum Zephirino episcopo Romano aduersum Proculum quendā Cataphrygam disputās, hæc de Apostolorum commemorat locis: Ego, inquit, habeo trophæa Apostolorum, quæ ostendam. Si enim procedas uia regali, quæ ad Vaticanū ducit, aut uia Ostiensis, inuenies trophæa defixa, quibus ex utraq; parte statutis Romana cōmunitur ecclesia. Quod aut eodē tēpore ambo passī sint, Corinthiorū episcopus Dionysius, cum in urbe positus esset, & de scripturis disputaret, hoc dicit: Sed & uos habētes cōmonitionem à Petro & Paulo, plantationē Romanæ & Corinthiorum ecclesiæ cōiunxistis. Ambo etenim simul aduentantes, & in nostra Corinthiorum ecclesia docuerūt, & per omnē Italiam, atq; in hac urbe simul docentes, etiā martyrio pariter uno eodemq; tempore coronati sunt. Hæc autē retulimus, ut historia quæ in opinione omnīū est, cōfirmatior habeatur. Iosephus autē scribēs quantæ clades Iudæorū gentem peruaferint, & ut eorum uastitas propagata sit, addit etiam hæc.

Cap. XXVI **V**erum ad innumera mala quæ Iudæis acciderāt, addit etiā hoc Florus, qui per idem tempus Iudææ procurationem tenebat, ut honorabiles quosq; uiros flagris uerberaret, & in ipsa urbe sacratissima Hierusalem patibulo suffigeret, eo tempore quo perturbari Iudæorum statum nouarum rerum molitionibus accidit, duodecimo scilicet anno imperij Neronis. Sed & per omnē Syriam in seditiosos Iudæorū atrocissimam refert exercitam esse sœuitiam, ita ut etiā illi qui per urbes singulas admixti gentibus commanebant, in hostiū numero deputarentur. Et uideres repletas inhumatis corporibus ciuitates, iacētēs mortuos simul cum paruulis fenes, fœminarumq; absq; ulla sexus reuerentiā nudata in publico reiectaq; cadauera, atq; uniuersam prouinciam innumeris malis refertam. Sed tamen tam dīro hoc, & tam atroci spectaculo, multo grauius eos futurorū & per dies augefcētium malorum metus & formido terrebat. Hæc ad uerbum Iosephus refert. Verum in hoc loco de Iudæis ista sufficient.

Elenchus

ELENCHVS CAPITVM

TERTII LIBRI HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ
EUSEBII CAESARIENSIS.

In quibus locis CHRISTVM apostoli prædicauerint.	Caput i
Qui primus Romanorum rexit ecclesiam.	Cap. ii
De epistolis Apostolorum.	Cap. iii
De successione Apostolorum.	Cap. iii
De Iudæorum expugnatione post CHRISTVM.	Cap. v
De fame quæ oppressit eos.	Cap. vi
De his quæ à CHRISTO prædicta sunt.	Cap. vii
De portentis ante bellum.	Cap. viii
De Iosepho, & quos reliquerit libros.	Cap. ix
Vt diuinarum meminerit scripturarum.	Cap. x
Quemadmodū post Iacobū Symeon Hierosolymorū rexerit Eccl.	Cap. xi
Vt Vespasianus posteritatem David iusserit inquiri.	Cap. xii
Quod Alexandriæ ciuitati secundus Abilius præfuerit.	Cap. xiii
Quod Romæ secundus episcopus Anacletus fuerit.	Cap. xiiii
Vt tertius ab hoc Clemens	Caput xv
De epistola Clementis.	Cap. xvi
De persequutione sub Domitiano.	Cap. xvii
De Ioanne apostolo, & reuelatione eius.	Cap. xviii
Quemadmodū Domitianus posteritatem David iusserit occidi.	Cap. xix
De Profapia Saluatoris.	Cap. xx
Quod Alexandrinorum ecclesiæ tertius præfuerit Cerdon.	Cap. xxi
Quod Antiochenæ ecclesiæ secundus præfuerit Ignatius.	Cap. xxii
Relatio de Ioanne apostolo.	Cap. xxiii
De ordine Euangeliorum.	Cap. xxiiii
De indubitatis diuinis suspectis ue scripturis.	Cap. xxv
De Menandro Mago.	Cap. xxvi
De secta Ebionæorum.	Cap. xxvii
De Cerintho prauæ religionis antistite.	Cap. xxviii
De Nicolao & sectatoribus suis.	Cap. xxix
De his Apostolis, qui non sunt aspernati iura connubij.	Cap. xxx
De Philippi & Ioannis Apostolorum excessu.	Cap. xxxi
Quemadmodū Symeon Hierosolymorū epūs passus sit.	Cap. xxxii
Vt Traianus Christianos uetuerit inquiri.	Cap. xxxiii
Quod ecclesiam Romanam quartus rexerit Euaristus.	Cap. xxxiiii
Quod tertius præfuerit Hierosolymis Iustus.	Cap. xxxv
De Ignatio & epistolis eius.	Cap. xxxvi
De ijs Euangelistis, qui id temporis eminebant.	Cap. xxxvii
De epistola Clementis, alijsq; scriptis eius.	xxxviii
De libris Papiæ.	Cap. xxxix

EVSEBII PAMPHILI

CAESARIENSIS ECCLESIASTICAE

historiae liber Tertius, Ruffino Aqueiensi Interprete.

Caput I
Apostoli

Thomas
Matthaeus
Barptol.
Andreas
Ioannes

IGITVR Iudaei debitis cladibus perurgebantur. Sancti uero Apostoli domini & Saluatoris nostri, caeterique discipuli, ad praedicandum uerbum dei, per singulas quasque orbis terrae prouincias dirimuntur. Thomas (sicut nobis traditum est) sortitus est Parthos, Matthaeus Aethiopia, Barptolemaeus India ceterior, Andreas Scythiam, Ioannes Asiam: unde apud Ephesum & commoratus est, & defunctus.

Caput II
Petrus

Paulus

Petrus Pontum, Galatiam, Bithyniam, Cappadociam, caeterasque confines prouincias, Iudaeis duntaxat praedicans, circumisse deprehenditur, & ad ultimum in urbe Roma commoratus, ubi & crucifixus est, deorsum capite demerso: quod ipse ita fieri deprecatus est, ne exaquare domino uideretur. De Paulo autem quid dicam, qui ab Hierusalem usque ad Illyricum repleuit Euangelium CHRISTI, & ad ultimum sub Nerone martyrium duxit: Haec ita per ordinem in tertio libro Explanationum Genesis Origenes exponit.

Caput III
Epistole
Petri

Actus Petri
Euang. Petri
Praedicatio
sive Reuelatio
Petri

Epistole
Pauli
Epistola
ad Hebr.

Verum Petrus apostolus praedicationis suae monumeta nobis perpauca dereliquit. Vna etenim eius epistola est, de qua nullus omnino dubitauit. Nam de secunda multis incertum est, apud plurimos tamen etiam ipsa legenda suscipitur. Ille uero libellus qui dicitur Actus Petri, & quod nominis eius Euangelium nuncupatur, sed & quae dicitur eius Praedicatio uel reuelatio, in scripturis prorsus Canonicis non habetur: sed ne aliquis quidem scriptorum ueterum uti eorum testimonijs inuenitur. Verum procedente nobis historiae narratione per opportunitatem locorum, cum scriptores ecclesiasticos memorabimus, necessario etiam scripturarum libros, qui in auctoritate esse debeant, & quorum minus sequenda sit auctoritas, exponemus. Interim Petri (ut diximus) prima epistola ab omnibus ueteribus est recepta. Pauli quoque manifeste quatuordecim sunt epistolae, quae in auctoritate habentur, licet sciam apud Latinos de epistola quae ad Hebraeos scribitur, haberi dubitationem. Sed & de ipsa quid unusquisque ueterum scriptorum senserit,

A senserit, in tempore proferemus. Et libellus Hermae, qui dicitur Pastoris, cuius Paulus in epistolis suis meminit, a plurimis non est receptus: ab alijs autem necessarius iudicatus est, propter eos, qui primis ad fidem institutionibus imbuuntur. Vnde & in nonnullis ecclesijs legitur, & multi ueterum scriptorum usi sunt testimonijs eius. Haec interim nobis praemissa sunt de diuinorum librorum fide, quam mox etiam ueterum ad stipulationem firmabimus.

Paulus autem quod ab Hierusalem in circuitu usque ad Illyricum gentibus Euangelium praedicaerit, ex ipsius uocibus comprobatur, & ex his quae Lucas in Actibus Apostolorum scribit. Sed & Petrus in quibus etiam ipse prouincijs his qui ex circumcisione sunt, praedicaerit CHRISTVM, proprijs uocibus in ea epistola, quam ipsius absque ambiguitate claruit esse, designat, in qua ad eos qui in dispersione sunt, scribit, sine dubio Hebraeos. Ipsi etenim dispersi dicuntur, tanquam proprijs e sedibus pulsati, & positi in dispersione, ut ait ipse, Ponti, Galatiae, Cappadociae & Asiae ac Bithyniae. Ex quibus si qui constantes in fide, & aemulatores uerbi dei reperti sunt, etiam regendas ecclesias quas Apostoli fundauerant, susceperunt, quorum nomina non est facile explicare per singulos. Ex Apostoli tamen Pauli sermonibus colligere possumus, permultos esse quos ille nunc adiutores, nunc commilitones, nunc etiam concaptiuos & conlaborantes in Euangelio, & comites nominat. Sed & Lucas in Actibus Apostolorum, plurimos eius socios memorat, & participes praedicationis, sicut Timothei meminit & Titus: quorum alter in Epheso episcopus, alter ordinandis apud Cretam ecclesijs, ab eo praeficitur. Ipse autem Lucas, genere quidem Antiochenus, arte medicus, comes uero Pauli, & caeterorum Apostolorum socius & necessarius fuit. Is ergo secundum hanc medicinam, quam ex Apostolorum uel societate, uel traditione susceperat, duos nobis medicinales libros, quibus non corpora, sed animae curentur, explicuit: Euangelium scilicet, in quo etiam sic praefatur: Sicut tradiderunt nobis, inquit, hi, qui ab initio ipsi uiderunt, & ministri fuerunt uerbi dei, quos & ab initio sequutus sum: & actus Apostolorum, quos non iam auditu perceperat, sed oculis inspexerat. Tradunt autem quod Euangelium suum ex Pauli ore descripserit, & ipsum sit quod Apostolus suum Euangelium soleat nominare, cum dicit: Secundum Euangelium meum. Sicut & Marcus, quae ex ore Petri fuerat praedicata, conscripsit. Memoratur autem ex comitibus Pauli Crescens quidam ad Gallias esse profectus, Linus uero & Clemens in urbe Roma ecclesiae praefuisse: qui comites & adiutores eius fuisse, ab ipso Paulo perhibentur. Sed & Dionysium Areopagitam apud Athenas, quem Lucas descripsit primum Paulo praedicante credidisse, & inter socios eius fuisse, & ecclesiae Atheniensium constat sacerdotium suscepisse. Sed nunc interim ad historiae ordinem redeamus.

Liber Hermae
qui inscribitur
Pastoris

Cap. IIII
Paulus
Petrus quibus
praedicaerit
Euangelium

Dispersi, hoc
est Hebraei

Timotheus
Titus
Lucas

Euangelium
Luce

Gesta Apostolorum,
quae uocamus Acta.
Lucas ex ore
Pauli suum scripsit
Euangelium.
Marcus ex ore
Petri.
Crescens
Linus
Clemens
Dionysius
Areopagita

Igitur

Caput V

Vespasianus
Caesar

Titus filius

Ecclesia Hierosolymorum
Pellam transfertur

Igitur post Neronem, qui tredecim annis obsedit Romani culminis principatum, Galba & Otho anno & sex mēſibus detento principatu defuncti, Vespasiano regni gubernacula derelinquunt, posito per idem tempus in procinctu belli, quod Iudæis intēderat, ubi ab ipſo exercitu, cum quo oppugnabat Iudæam, subrogatur imperio. Isq; confestim Romam tendens, Tito filio suo curam belli, & Hierosolymorū oppugnationis iniungit. Verum post ascensionē domini & Saluatoris nostri, Iudæi uel in ipsum commisi piaculi, uel persequutionis in apostolos, & necis in Stephanū, sed & obruncationis in apostolū Iacobum, & in Iacobum nihilominus fratrem domini, qui appellatus est Iustus, sceleris admisi, cæterorumq; omnium, quos propter fidem Christi insidijs, dolis, atque omni fraude nequitiae circumuenerant: Pro his, inquam, omnibus, pœnam diuinitus reposcebantur, Et apostoli quidem ab illis prius fugati, ac per omnē locum dispersi (sicut supra diximus) pergebant in uirtute Christi, qui eis præceperat, dicens: Euntes baptizate omnes gentes in nomine meo. Ecclesia uero quæ in Hierosolymis fuerat congregata, responſo à deo accepto, emigrare iubetur, & transire ad oppidum quoddam Pellam nomine, trans Iordanem: quo ablatis ex urbe sanctis & iustis uiris, uindictæ cœlesti fieret locus, tam de urbe sacrilega, quàm de populo impio, per excidium patriæ, euerſionemq; sumenda. Quantis ergo malis gens tunc uniuersa mulctata sit, utq; ipsa Iudæa terra, bello, fame, igne, cædibusq; uastata sit, quanta populorum milia, patres simul cum cōiugibus ac paruulis liberis, absq; numero, absq; discretione trucidati sint, quæ etiā diuersarum urbium obsidiones, sed & ipsius magnificæ, & famosissimæ ciuitatis Hierusalem, quanta uastitas, & quanta fuerit diuersarum mortium strages, quis ue per hæc singula bellorum extiterit modus, & ut (secundum id quod Prophetæ prædixerant) abominatio desolationis in ipſo quondam dei famosissimo collocata sit templo, utq; ad ultimum cuncta ignis populatus sit, & flamma cōsumperit, si quis plenius nosse uult, historiam Iosephi relegat. Nos uero ex his ea tantum quæ ad explanationem suscepti operis sufficiūt, assumemus: In quibus refert, quod ex omni Iudæa populi in die solenni paschæ Hierosolymam, uelut exitiali quadam manu cogente conuenerant, quos tricies centena milia hominum dicit fuisse, iusto scilicet dei iudicio tēpore hoc ultionis electo, ut qui in diebus paschæ saluatorem suum, & salutare Christum domini cruentis manibus, & sacrilegis uocibus uiolauerāt, in ipsis diebus uelut in unum carcerem omnis multitudo conclusa, feralis pœnæ exitiū quod merebatur, exciperet. Præteribo quæ in eis uel gladij cæde, uel alijs belli machinis collata sunt, explicare: ea tantūmodo quæ diræ famis exitio pertulerint, supradicti historiographi sermonibus proferā, quo legentes hæc, intelligāt quantū piaculi sit, audere aliquid in Christum, & quam grauibus ausa supplicijs expiētur.

Age

Cap. VI

Age itaq; quintus Iosephi Historiarū liber ponatur in mediū, ex quo omnis illorū luētiosa Tragedia pernoscat: Diuitibus autem permanere, inquit, atq; perire unum atq; idem erat. Si enim in urbe mansissent, facultatū suarum causa crimine obiecto, quasi qui de transfugiendo cogitarent, perimebantur. Necessitas uero famis, factiosorū extollebat arrogantiam, & utrunq; simul inedia cum temeritate crescebat. Publicè quidem frumentum nusquā omnino erat, sed irruentes urbis prædones, perscrutabantur domos. & si quidem inuenissent tantq; de his qui sefellerant, pœnas sumebant. si uero non inuenissent, nihilominus tanquam eos qui occultius & diligentius absconderent, cruciabant. Indiciū uero haberi ab eis pabula capiebāt, hoc ipſo, quod adhuc uiuere & subsistere corporibus uidebantur, tantq; qui profecto iam interissent, nisi absconditos uspiam tegerent cibos. Si quos sanè tabescentes macie uidissent, hos cum uenia præteribāt, superfluum putantes perimere, quos paulò post absumeret fames. Multi tamen in occultis omni censu suo mercati sunt unum metrum: si diuites, frumenti: hordei, si inferiores fuerunt, & concludentes se in interioribus quibusq; penitralibus domus, nonnulli nec in panes confectas fruges edebant. Alij uero in quantum uel necessitas, uel metus permetteret excoquebant. Et mensam quidem nullus expectabat apponi, sed ex ipſo semiuſta igni rapientes, propria uelut furtiua deuorabant. Et erat infelicis ipsius cibi spectaculū miserabile, cum ualidiōres quiq; inuenta diriperēt, imbecillioribus uero nihil præter luētum superaret & lachrymas. Et omnium licet acerbitates rerum superet fames, nihil tamen ita subruit & subuertit, sicut uerecundiā. Quicquid enim saluis rebus pudore dignū est, id in hac necessitate contemnitur. Deniq; & uxores de uirorū manibus, & filij de parentum, & (quod est infelicius) matres cibos de paruulorū suorū ore rapiebāt. Et cum dulcissimi liberi in manibus atq; ante ora positi tabescerēt, exigua uitæ subsidia dentibus ipsis eximere nemo parcebat. Verum nec ipsos quidem infelices & perexiguos sumentes latebāt cibos, sed continuo aderat prædonū quis, & statim ut clausas cuiuspiā cōspexisset fores, indiciū credebat hoc esse, quod intrinsecus positi ederēt: & repente despiciatis foribus præcipites irruerāt, atq; ab ipsis (ut ita dicam) faucibus exprimentes, si quid fortè insumptū iam fuerat, reuocabāt. Verberabantur senes, si cibum uendicare tentassent. Sparſis etiam crinibus mulieres trahebant, occultare nitentes, si quid fortè deprehensum fuisset in manibus. Nulla senibus pro canicie reuerentiā, nulla erga paruulos miseratione, sed in exiguo panis fragmēto paruulos inhærentes, & ex ipſo cui inhæserant, suspensos, elidebāt in terrā. In eum uero qui raptores cibo præuenisset absumpto, crudelius sauebant, & excogitabant dira supplicia, obturantes infelicibus naturales digestionum meatus. Alijs uero præacutas sudes per eadem uerenda adigentes (horresco quæ gesta sunt referens) ad confessio-

Fames Hierosolymis
obsessorumMetrum uocat
mensuram seu
modium frum
menti

Fames

e nem

nem per hanc unius panis, aut cyathi farinae miseros perurgebant. Nam ipsi A
tortores nec patiebantur famem (esset enim quodammodo tolerabilius, si
hanc compulsi inedia facere uiderentur) sed ut uel praepareret sibi in poste-
rum cibos, uel ut crudelitas exercitio conualesceret. In his etiam si qui forte
furtim per stationes hostium pro colligendis herbis erepissent, occurrentes
eis qui se hostium manus effugisse gaudent, diripiabant quicquid attule-
rant. Supplicantes autem & terribile quoddam sibi nomen dei inuocantibus
ut uel partem aliquam ex his quae cum mortis periculo quaesierat, indulge-
rent, nihil prorsus praebent. Sed & hoc beneficij loco cesserat, si comprehen-
sum uiuum licuisset euadere. His autem post aliquanta adiungit, dicens:

Vide xix. ca-
p. de bello iudaico
apud Iose-
phum

Judaeis uero cum egressu urbis omnis pariter spes excluderetur salutis. Et
inualescens acerbitas famis, domos simul & familias, gentemque uastabat,
ita ut in penetralibus strata iacerent mulierum paruulorumque cadauera: per
plateas uero infelicium senum corpora, fame magis quam aetate consum-
pta. Iuuenes uero, atque omnis aetas robustior, uelut simulacra quaedam in
uiris & egressibus oberrabant, corruentes quocumque loci gressum subruisset
inedia. Sepelire autem cadauera proximorum, nec defunctorum multitudo,
nec uitium debilitas permittebat, simul & pro sua unusquisque uita incerto.
Denique aliquanti supra eos quos sepeliebant, animas emisere, multi etiam B
dum prosequuntur funera, priusquam ad sepulchra ueniretur, efflabant. Sed
nec planctus ex more defunctis exhibebatur, aut luctus: quia hoc sibi totum
uendicauerat fames. Sed nec ariditas inediae, humorem cuiquam reliquerat
lachrymarum: obsederant ciuitatem profunda silentia, & nox plena mortis
cuncta contexerat. Quibus malis omnibus grauiores soli uigebant praedo-
nes, qui nec sepulchra quidem diripere, & spoliare cadauera illicitum duce-
bant, non tam praedam petentes, quam scelus irrisione cumulantes, & aciem
gladiorum suorum in cadauerum obtruncatione probantes. Interdum etiam
in nonnullos adhuc spirantes mucro examinandus agebatur: quod alij
semineces cum uiderent, supplices dexteris protendebant, ut in se quoque
beneficij loco conuerterent scelus, quo scilicet cruciatibus famis uelocius ab-
soluerentur. Sed nouo crudelitatis genere necem quam sponte inferebant,
si rogarentur negabant: cum tamen unusquisque deficientium cum gemitu
oculos retorqueret ad templum, non de morte propria dolens, sed de im-
punitate praedonum, quos superstitis relinquebat. Et primo quidem sum-
ptu publico sepelire mortuos iusserant faetoris intolerantia. Ut uero o-
mnem sumptum cepit uincere multitudo morientium, de muro cadauera
praecipitabant. At cum Titus circumiens peruidisset repletos mortuorum
cadaueribus uallos, & humani corporis tabe patriam terram rigari, cum
ingenti gemitu eleuatis ad caelum manibus deum inuocat testem, hoc
suum opus non esse. Et post aliquanta iterum talia quaedam prosequitur:

Titus Caesar

Non

A Non contabor, inquit, proferre quod sentio. Arbitror enim, quod etiam si
aduersum impios ciues Romanorum paulisper arma cessassent, aut hiatu ter-
rae, aut aquae diluuiio, aut Sodomitanis ignibus & fulminibus caelitus tortis,
supplicium ciuitas dependisset, quae multo infaustiore illis qui haec per-
pessi sunt, & nequiores uiuorum praesentem hanc protulisset aetatem, pro-
quibus & omnis gens pariter mereretur extingui. Sed & in sexto libro de
eisdem talia scribit: Et eorum, inquit, qui per totam ciuitatem famis inedia
corrumpebantur, multitudo innumerabilis erat, quorum nec explicari mi-
seria potest. Per singulas namque domos sicubi fuisset aliquid cibi repertum,
continuo bella & caedes inter charos, ipsosque parentes ac liberos nasceban-
tur, dum non solum a manibus, sed ex ipsis etiam faucibus inuicem cibum
rapere certabant. Fides autem nec mortuis erat, sed & ipsi cum iam spiritum
exhalarent, perscrutabantur a praedonibus, ne cui forte intra gremium cibi
aliquid refedisset. Alij autem per inediam hiantes uelut rabidi canes, huc
atque illuc ferebantur, & quasi insaniam quadam exagitati in easdem domos,
sub momento temporis iterum ac saepius iruebant. Omnia tamen neces-
sitas uertebat in cibum, etiam illa quae ne mutis quidem animalibus edere
usus fuit. Ad ultimum ne loris quidem uel cingulis, aut ipsis etiam calcia-
B mentis abstinerunt. Portarum quoque indumenta detrahentes, conficien-
da dentibus ingerebant. Nonnulli & faeni ueteris festucas edebant: sed &
de quicquibus undecumque collectis paruissimum pondus drachmis qua-
tuor distrahebant. Sed quid opus est per hanc pondus famis illius expli-
care, cum gestum sit ibi facinus, quod neque apud Graecos, neque apud Bar-
baros ullus accepit auditus. Horrendum quidem dictu, auditu uero incre-
dibile. Equidem libenter tam immane facinus siluissim, ne quis me crede-
ret monstruosa narrare, nisi multos memoriae nostrae uiros testes commissi
sceleris habuissim. Porro uero nec aliquid in hoc patriae praestare me arbi-
tror, si subtraham eorum malorum uerba, quorum pertulit facta. Mulier
quaedam ex his qui ultra Iordanis alueum commanebant, Maria nomine, Maria Iudaea
filioli sui de-
uoratrix
Eleazari filia de uico Bethesob, quod interpretatur domus hyssopi, genere
& facultatibus nobilis, cum reliqua multitudine quae confluxerat, Hieroso-
lymis reperta, communem cum omnibus obsidionis casum ferebat. Huius re-
liquas quidem facultates, quas a domo in urbem conuexerat, tyranni inua-
sere. Si quid uero reliquiarum ex magnis opibus fuerat, quibus uictum quoti-
dianum pertenuem duceret, irruentes per momenta praedonum satellites ra-
piebant. Pro quibus ingens mulierem uelut insaniam iam quaedam ex indigna-
tione fatigabat, ita ut interdum praedones maledictis in necem sui, & conuictis
instigaret. Verum cum nec iritatus quisquam, neque miseratus eam perimeret,
& si quid forte cibi fuisset ab ea quaesitum, id ab alijs quaereret, nec iam usquam
reperiendi copia fieret, fames autem dira uisceribus ipsis insisteret ac medullis;

Lege ultimam
cap. sexti li-
bri de bello
Iudaico

Vide 12. cap.
& 13. septimi
libri de bello
Iudaico. Nam
Eusebius Grae-
corum distin-
ctione sequi-
tus est, qui 10.
sephi libros di-
uinit.

Maria Iudaea
filioli sui de-
uoratrix

& ad furorem iam perurgeret inedia, fame & ira pessimis ufa cōsultoribus, A
 contra ipsa iam armatur iura naturæ. Erat nanque ei sub uberibus paruulus
 filius, hunc ante oculos ferens, infelicis, inquit, matris ô infelicior fili, in bello,
 fame, & direptione prædonū cui te reseruabo? Nam & si uita sperari possit,
 iugo Romanæ seruitutis urgemur. Sed nunc etiam ipsam seruitutē præuē-
 nit fames. Prædones uero utraque ui grauiores perurgent. Veni ergo ô mi-
 nate, esto matri cibus, prædonibus furor, seculis fabula, quæ sola deerat cla-
 dibus Iudæorum. Et cum hæc dixisset, simul filium iugulat: tum deinde igni
 superpositū torret: & medium quidem consumit, medium uero seruat ob-
 reatum. Et ecce confestim prædones irruunt, obustæ carnis nidore cōcepto:
 mortem minantur, nisi sine mora cibos quos paratos senserāt, demonstraret.
 Tum illa, equidem partem, inquit, uobis optimā reseruauī. Et continuo quæ
 superferant membra retexit infantis. At illos repente ingens horror inua-
 sit, & immanes quamuis animi diriguere, uox faucibus interclusa est. Illa ue-
 ro truci uultu, & ipsis iam prædonibus truculentior, meus, inquit, hic filius,
 meus est partus, & facinus meum est: edite, nam & ego prior comedi quem
 genui. Nolite effici aut matre religiosiores, aut scemina molliores. Quod si
 uos pietas uincit, & execramini cibos meos, ego quæ iam talibus pasta sum,
 ego his iterum pascar. Post hæc illi territi, trementesq; discedunt, qui hunc
 solum ex omnibus facultatibus miseræ matri reliquerāt cibum. Repleta est
 autem cōfestim uniuersa ciuitas nepharij sceleris nuncio, & unusquisq; ante
 oculos facinus quod perpetrātū fuerat, adducens, tanquam si ipse id perpe-
 trasset, horrebat. Omnes autem quos famis necessitas perurgebat, festina-
 bant magis ad mortem, beatos dicentes eos, quibus contigit interisse, prius
 quam talium malorum polluerentur auditu. Hactenus Iosephus.

cap. VII

Christi prædi-
 ctio de calami-
 tate Iudæorū

Numerus peri-
 emptorum

Ad triumphū
 Ad metalla
 Ad bestias.

Igitur Iudæos pro his quæ in CHRISTVM deum cōmisere piaculis,
 talis consequuta est pœna. Dignū est autē huic historiæ adhibere domi-
 nicas uoces, quibus ipse Saluator talia secutura esse prædixit: Væ autē, ait,
 prægnantibus & nutrientibus, uel lactantibus in illis diebus. Orate autē ut
 non fiat fuga uestra hyeme, neq; sabbato. Erit enim tunc tribulatio magna,
 qualis non fuit ab initio seculi usq; nunc, neq; erit. Colligens autem supra-
 dictus historiographus omnem numerū peremptorū, uel fame, uel ferro,
 undecies centena milia designauit: cæteros uero latrones & sicarios, ac præ-
 dones, post urbis excidiū mutuis declarat interisse uulneribus. Electos autē
 quosq; iuuenem, quos decor & proceritas corporis cōmendabat, ad trium-
 phum dicit esse seruatos: reliquos autē, qui supra decem & septē annos age-
 bant ætatis, uinctos ad opera Ægypti per metalla destinatos, uel per cæte-
 ras prouincias esse dispersos. Alij quidem ut ludis gladiatorijs, alij ut ad be-
 stias traderentur. Si qui uero intra septimū & decimū ætatis reperti sunt an-
 num, per diuersas prouincias in seruitutē distrahi iussi sunt, quorū numerus
 usq; ad

A usque ad nonaginta milia perductus est. Hæc uero omnia gesta sunt secun-
 do anno imperij Vespasiani, iuxta ea quæ ipse dominus & saluator noster
 IESVS CHRISTVS prædixerat. Quippe qui ea quæ gerenda erant,
 præsentia iam uideret, tunc cum secundum Euangeliorū fidem, uidens ciui-
 tatem fleuit super eam, & uelut in auribus eius proloquutus est hæc uerba:
 Si agnouisses, inquit, & tu in hac die tua, quæ ad pacem tibi sunt, nunc au-
 tem abscondita sunt ab oculis tuis. Quia uenient dies super te, & circunda-
 bunt te inimici tui uallo, & circundabunt te, & perurgebunt te undiq; & ad
 solum deducunt te, & filios tuos qui in te sunt. Sed & rursus tanquam de
 populo dicens: Erit, inquit, necessitas magna super terrā, & ira populo huic,
 & cadent in ore gladij, & captiui ducentur in omnes gentes, & Hierusalem
 erit conculcata à gentibus, usquequò compleantur tempora gentium. Et ite-
 rum: Cum autem uideritis circundari ab exercitu Hierusalem, tunc scitote
 quia appropinquabit desolatio eius. Comparet nunc unusquisque domini
 & saluatoris nostri sermones cum historiographi relatione de bello quod
 gestum est, atque excidio ciuitatis: & uidens miram diuinæ præsentia uir-
 tutem, agnoscat prædicentis diuinitatem. Hæc quidem Iudæorū genti post
 passionem Saluatoris iusta ultione uenerunt, pro eo quod autorem uitæ à
 semet uniuersa gens cōclamauerat auferri. Veruntamen nihil obstat etiam
 ea addere, per quæ pietas & clemētia dei licet ingratius uideatur oblata. Qua-
 draginta nanque post admissum piaculum continuus protracta annis, im-
 piorum pœna differtur. In quibus & Apostoli omnes, præcipue tamen Ia-
 cobus, qui dicebatur frater domini, in Hierosolymis episcopus constitutus,
 indefinenter populum commissæ impietatis & feralis ausi de scelere com-
 monebat, si fortē possent commissi pœnitudinē gerere, si possent flere pro
 scelere, & ultrices pœnarum flammæ lachrymarum ubertate restinguere.
 Ostendebat nanque eis deus per suam patientiam, quod ipsorum quære-
 ret pœnitentiam, quia non uult tantum deus mortem peccatoris, quantum
 ut conuertatur & uiuat.

Mollire autem adhuc mentis eorum duritiam nitebatur diuina maie-
 stas signis & prodigijs cœlitus datis, terroresq; simul & minacem de-
 xteram ostentando potius quàm inferendo. De quibus supradicti historio-
 graphi fides, ut in cæteris, etiam in hoc sufficiens erit. Relegamus ergo quid
 in sexto historiarū suarum libro de his ipse signauerit Iosephus: Sed infe-
 licem, inquit, plebem teterrimi quidam homines & deceptores falsa uatici-
 nantes suadebant, ut euidentibus signis & indicijs iracundiæ, & indignatio-
 nis diuinæ non crederent, quibus aperte futurum & urbis & gentis præsa-
 giebatur excidium: sed uelut afflati & amentes, & qui neq; oculos neq; ani-
 mam in se haberent, spernebant omnia quæ cœlitus nunciabantur. Etenim
 stella præfulgens, gladio per omnia similis, imminere desuper ciuitati, & co-

Venditorum
 numerus

Prædictio ex-
 cidij Hieroso-
 lymitani

Iacobus frater
 domini episco-
 pus. Hieroso-
 lymitanus

Cap. VIII
 Prodigijs ad
 pœnitentiā in-
 uitati Iudæi

Stella gladio
 similis
 Cometes

metes præterea exitialibus flammis ardere per totum uisus est annum. Sed & ante excidij tempus ac belli, cum populi ad diem festum Azymorū conuenirent, octaua die mensis Xanthici, qui est Aprilis, noctis tempore hora nona tantus luminis fulgor aram templumq; circūdedit, ut putarent omnes diem clarissimum factum, & permansit spatio horæ dimidiæ. Quod imperitis quidem & ignaris prosperū uidebatur, sed legisperitos & probos quosque doctores non latuit exitiale portentum. In eadem quoque festiuitate uitula sacrificijs admota & aris assistēs, inter ipsas ministrorū manus enixa est agnam. Sed & ianua interioris ædis, quæ respiciebat Orientem, cum esset ære solido induta, ac perinde immensi ponderis, quæ uix uiginti uiris summo conatu impellentibus clauderetur, ferreis quoque uectibus & seris munita, ac pessulis in altum demissis teneretur obstricta, repente hora noctis sexta apparuit sponte patefacta. Sed & trāfacto die festo post aliquot dies, prima & uicesima die mensis Artemisij, qui Maius apud nos uocatur, prodigiosus apparuit uisus, & fidem penè excedens, quod uerè falsum putaretur, nisi oculorum fidem confirmasset malorum consequuta perniciēs. Etenim prope solis occasum uisi sunt currus & quadrigæ in omni regione per aërem ferri, & armatorum cohortes misceri nubibus, & urbes circūdari agminibus improuisis. In alio item die festo, qui Pentecostes appellatur, noctu sacerdotes ingressi templum ad ministeria ex more complenda, primo quidem motus quosdam strepitusq; senserunt, tum deinde uoces subitas audiunt, dicentes: Migremus hinc. Additur his etiam aliud terribilius. Etenim quidam Ananix filius Iesus nomine, uir plebeius & rusticus, ante quartum belli annum cum ciuitas in pace & abundantia perduraret, in die festo Tabernaculorū repente clamare cepit: Vox ab Oriente, uox ab Occidente, uox à quatuor uentis, uox super Hierosolymam & super templum, uox super sponsos & sponfas, uox super populum: & indefinenter diē noctuq; per omnes plateas circumiciens, hæc clamabat: usquequo quidam primores ex populo uiri, uelut insauisti præfagij indignatione commoti, correptum hominem multis uerberibus afficiunt. At ille nequaquā pro se aliquid loquens, sed ne eos quidem qui circumsteterant deprecans, easdem uoces pari obstinatione & clamore repetebat. Tum principes intelligentes (ut res erat) numinis esse motus in uiro, perducunt eum ad iudicem Romanum: apud quem flagris ad ossa usque laniatus, neq; preces, neq; lachrymas fudit, sed eandem uocem miserabiliter & cum quodam ululatu emittens, per singula penè uerba proferebat, addens etiam hoc: Væ uæ Hierosolymis. Prosequitur & aliud idem historiographus maiore gestum miraculo, dicens oraculum quoddam in sacris literis repertum, quod per idem tempus uirum designaret ex eorum regione processurū, qui totius orbis potiretur.

Noctu lux
exorta
Vide 17. cap.
7. lib. de bello
Iudaico

Vitula agnā
enixa

Ianua sponte
aperta

Currus in ære
uisi

Vox, Migremus
hinc
Exclamatio
hominis plebei

is erat Albinus

Væ uæ Hierosolymis
Oraculum.

retur imperio. Cuius oraculi præfagium idem historiographus Vespasianum declarare est suspicatus, sed Vespasianus non alijs quàm illis solis gentibus, quæ Romano imperio uidebantur subditæ, dominatus est. unde iustus ad CHRISTVM hæc responsa referuntur, ad quem dixerat pater: Pete à me, & dabo tibi gentes hæreditatē tuam, & possessionem tuam terminos terræ, & cuius per idem tempus per Apostolos suos in omnē terram exierat sonus, & in fines orbis terræ uerba eorum.

Operæ precium sanè est post ista noscere quis fuerit hic Iosephus, & unde, uel ex quo genere originem ducens, qui tantam nobis materiam rerum gestarum cognitionemq; præstiterit. Exponit ergo etiam hæc ipse de se, hoc modo scribens: Iosephus Matathix filius, Hebræus genere, ex Hierosolymis sacerdos, qui & ipse primo bello Romanos oppugnauerim, & posterioribus nihilominus interfuerim prælijs, necessitate constrictus. Constat igitur hunc uirum per idem tempus non solum apud Iudæos proprios ciues, uerum etiam apud Romanos habitum esse nobilissimum, ita ut literarum merito in urbe Roma etiam statua donaretur, & libri eius bibliothecæ traderentur. Conscripsit namq; Antiquitatum historiam in uiginti libris. Belli uero Iudaici cum Romanis habitum historiam septem uoluminibus comprehendit, quam non solum Græca facundia, uerum & patrio, id est, Hebræo sermone suis etiam ciuibus se ædidisse confirmat, dignus cui præ cæteris omnibus debeat credi. Sed & alia eiusdem uiri extant de Iudæorū uetustate duo uolumina, in quibus contradicere Apioni cuidam Grammatico uidetur, qui illis temporibus aduersum Iudæos scripserat, & ad alios quosdam, qui morem gentis Iudæorum atq; instituta lacerauerāt. In primo ergo ex his duobus libro, quæ uolumina apud Hebræos in autoritate habentur, secundum maiorum traditionem, per hæc edocet.

Neque igitur innumera, inquit, apud nos habentur uolumina inter se inuicem discordantia, sed duo tantum & uiginti sunt libri, qui omnium temporum seriem continent, qui & iuste creduntur diuinitus inspirati. Ex quibus quinque sunt Moyfi, continentes leges uitæ, & successionis huius manæ profapiam usque ad ipsius Moyfi terminum pertendentem, qui paulo minus ad tria milia annorum continentiam gerunt. A morte uero Moyfi usque ad Artaxerfen, qui post Xerfen regnauit apud Persas, quæ gesta sunt, prophetæ quique per ea tempora tredecim uoluminibus conscripserunt. Reliqui uero quatuor libri hymnos in deum, & uitæ instituta, ac monita mortalibus tradunt. Ab Artaxerse uero usque ad nostrum tempus scripta sunt omnia, fide tamen non eadem quæ primis habetur digna ducuntur, pro eo quod non ita extiterit prophetarum iugis & explorata successio. Rebus igitur his constat, quàm nos uenerabiliter utamur

Cap. IXX

Iosephus.

Antiquitatē
lib. xx.
Belli Iudaici
lib. vij.

Aduersus Apionem
lib. ij.

Cap. XXII
libri

Quinq; Moyses

Prophetarū
xij.

Quatuor reliqui

scripturis nostris. Nam cum tot secula intercesserint, neque addere quis unquam, neque auferre, aut permutare quid ausus est: sed omnibus gentis nostrae hominibus insita haec quodammodo atque ingenita fides est, credere haec dei esse consulta, & his iugiter inherere, ac pro ipsis (si ita res poposcerit) libenter & animam ponere. Sit haec etiam pars historiographi, his in locis a nobis (ut arbitror) non incompetenter inserta. Est adhuc & aliud eius elegans satis uolumen, quod animus sit qui imperium teneat in nobis: Quem libellum quidam Machabaeorum attulauerunt, pro eo quod certamina inibi & agones pro pietate a Machabaeis fratribus desudata contineat. Sed & in fine uicesimi Antiquitatum libri, significat idem ipse proposuisse se quatuor uoluminibus comprehensurum secundum fidem & religionem patriam, de deo & de substantia eius ac legibus, & quae quaedam apud eos liceant, quaedam uero non liceant. Sed & alia nonnulla opuscula a se dicit esse composita. In fine etiam supradicti uicesimi libri Antiquitatum, Iustum quendam ex Tiberiade, qui conatus sit hoc idem operis, quod ipse explicuerat, aggredi, arguit falsitatis per haec uerba: Sed non ego te imitatus sum in his quae conscripseram. Ipsi etenim Imperatoribus obtuli libros meos, cum adhuc ipsa quae gesta sunt, penes in oculis haberentur. Quippe qui conscius mihi essem seruatae in omnibus ueritatis. Nec me de eorum testimonio sefellit opinio. Sed & alij pluribus obtuli, quorum multi etiam ipsis interfuere bellis, sicut Agrippa rex, & nonnulli eius propinqui. Et Imperator quidem Titus in tantum probauit ex istis debere libris ad omnes homines rerum gestarum notitiam peruenire, ut manu sua subscriberet, publice ab omnibus eos legi debere. Rex uero Agrippa sexaginta & duabus epistolis de operis nostri ueritate testatus est, ex quibus & duas inferui. Sed de his satis dictum est, nunc ad narrationis nostrae seriem redeamus.

Cap. XI. **A**postoli & discipuli domini conueniunt. **P**ost martyrium Iacobi, & continuè consequutum ciuitatis excidium, traditur Apostolos, ceterosque domini discipulos, qui ad illud tempus reliqui erant, in unum e locis omnibus conuenisse, simul cum his qui propinqui secundum carnem domini dicebantur (plurimi namque & ex his per illud tempus supererant) & habuisse in commune consilium, quem oporteret dignum successione Iacobi iudicari: omnesque uno consilio atque uno consensu Symeonem Cleopae filium decreuisse (cuius mentio in Euangelij facta est) ut episcopatus sedem susciperet. Consobrini uero secundum carnem Saluatoris fuisse dicebatur: quia Cleopam fratrem fuisse Ioseph, Egesippus contestatus est.

Cap. XII. **I**n familiam Dauidicam inquirunt. **P**er idem tempus Vespasianus post excidia Hierosolymorum omnes, si qui forte ex familia Dauid superfuissent apud Iudaeos, uelut regalis prosapiae uiros perquiri iubet. Unde etiam pro hac causa grauissima Iudaeis persecu-

Apersequutio exorta est. Sed Vespasiano decennio principatu ministrato, Titus filius in imperio succedit. Cuius secundo regni anno, Linus duodecim annis in sacerdotio tranfactis, urbis Romae episcopatum tradidisse Anacleto ferunt.

Sed Titus non amplius quam duobus annis, totidemque mensibus, principatu Romani apicis ministrato, Domitiano fratri summam rerum reliquit. Quarto igitur anno Domitiani, apud Alexandriam Annianus uiginti & duobus annis ministrato sacerdotio defunctus est, in cuius locum secundus succedit Abilius.

In urbe uero Roma duodecim Anacletus annis in episcopatu exactis, sacerdotij sedem Clementi tradidit.

Quem adiutorem suum Paulus Apostolus Philippensibus scribens, designat, dicens: Cum Clemente & ceteris adiutoribus meis, quorum nomina sunt in libro uita.

Huius Clementis epistola habetur ad Corinthios scripta, praecipua planè & ualde mirabilis, quam uelut ex persona Romanae ecclesiae dictauit, cum dissensio apud Corinthios fuisset exorta: quam epistolam in plurimis ecclesijs publice legi, & ueterum, & nostris etiam temporibus constat. Verum de seditione facta apud Corinthios, ac dissensione plebis, testis ualde fidelis Egesippus indicat, hoc modo dicens:

Multa erga multos crudelitate Domitianus exercita, plurimisque in urbe Roma nobilibus & illustribus uiris, nullo iure, nullaque ratione tradidit, innumeris etiam in exilium traxis, & bonorum direptione multatis, ad ultimam Neronianae theomachiae & impietatis successor efficitur. Secundus hic quippe ab illo persecutionem molitur in nostros, cum utique pater suus Vespasianus nihil prorsus nostris irrogauerit iniuriae.

Quo in tempore Apostolus & Euangelista Ioannes, ob praedicationem uerbi diuini, & testimonium ueritatis, in insulam Pathmos traditur ablegatus. Denique Irenaeus scribens de computo nominis antichristi, quod continetur in reuelatione quae dicitur Ioannis, quinto aduersus haereses libro, haec de ipso Ioanne commemorat: Quod si oportet, inquit, apertius in hoc tempore de isto nomine praedicari, a quo magis poterat aperiri, nisi ab eo, qui ipsam reuelationem uidit? Neque enim multum temporis est quod reuelata est, sed penes nostra aetate. In fine etenim Domitiani principatus exorta est. In tantum uero per idem tempus fidei nostrae instituta florebat, ut etiam nonnulli alieni a religione nostra scriptores historiarum suarum tradiderint monumentis, uel de persecutionibus illius temporis, uel etiam de martyrij. Qui etiam diligenter explorato tempore designant, quinto de imo anno Domitiani principis, cum alijs plurimis, ab eo etiam Flauiam Domicillam sororis filiam, Flauij Clementis unius tunc ex Consulibus uiri, ob testimo-

Titus Caes.
Linus.
Anacletus.

Cap. XIII
Domitianus
Caesar.
Abilius in An
niani locum
sufficitur.
Cap. XIII

Cap. XV
Clemens.

Cap. XVI
Clementis epi
stola ad Corin
thios scripta

Egesippus.

Cap. XVII
Domitianus
Christi amoris
persecutor.
Deo quae xic.

Cap. XVIII
Ioannes in
Pathmos re
legatur.

Fl. Domicilla
Fl. Clementis
uxor relega
tur in Pontiam
insulam.

nium

Cap. XIX.
Interficiuntur
posteritas
Dauid.

nium quod CHRISTO perhibebat, in insulâ Pontiam nomine deportatam. **A** pud ipsum uero Domitianum, cum iussisset omnes perimi, qui de genere Dauid & regia stirpe descenderet, uetus traditio tenet, quod delati sint quidam, quasi essent de posteritate Iudæ, quem fratrem fuisse Saluatoris secundum carnem tradunt. Qui quæ duplici urgebantur inuidiâ, uelut qui ex Dauid genere, & ex ipsius CHRISTI propinquitate descenderent.

Egesippus
Cap. XX.
Nepotes Iudæ
delati falso.
Reuocatus.

Quæ Egesippus per ordinem his uerbis refert: **A** dhuc autem uiuebant quidam de carnali genere domini nostri, nepotes Iudæ, eius qui secundum carnem frater domini dicebatur, quos quidam detulerunt, tanquam ex Dauid stirpe uenientes. Hos Reuocatus quidam nomine, qui in hoc missus fuerat, perducit ad Domitianum Cæsarem: & ipse enim formidabat de aduentu CHRISTI, sicut & in initio Herodes. Interrogati ergo à Domitiano, si essent ex familia Dauid, confessi sunt. Tunc quæsiuit ab eis, quantis possessionibus, uel quantis essent facultatibus præditi: At illi responderunt, quod utriusque non amplius esset in bonis nouem milibus denarijs, ex quibus singulis pars media pro portione deberetur. Nec hæc sibi in pecunia subsistere, sed in æstimatione terræ, quæ eis esset in quadraginta minus uno iugeribus constituta, quam suis manibus excolentes, uel ipsi alerentur, uel tributa dependerent. Simul & testes

Facultates
nepotum Iudæ.

ruralis & diurni operis, manus labore rigidas & callis obduratas præferent. Interrogati uero de CHRISTO, quale sit regnum eius, uel quis ipse, aut unde, aut quando uenturus: responderunt quod non huius mundi regnum, neque huius terræ ei designetur imperium, sed quia cœleste ei regnum per angelorum ministeria in consummatione seculi præparetur, quando scilicet aduentans in gloria, de uiuis & mortuis iudicabit, & restituet unicuique pro factis ac meritis suis. Ad hæc Domitianus, cum neque in eis quicquam criminis inueniret, & uilitatē eorum quammaxime contemneret, abire eos liberè iubet. Sed & persequutionē, quam aduersum ecclesias agitari iusserat datis rursus compescit edictis. Illi uero dimissi ab eo, uel martyrij merito, uel tantæ propinquitatis prærogatiua pacis iam tempore duces ecclesiæ effecti, usque ad Traiani tempora permanerunt. Hæc quidem Egesippus.

Rogantur de
regno Christi
quale sit

Tertullianus.

Sed & Tertullianus de Domitiano similia refert, dicens: Tentauit aliquando & Domitianus simile aliquid, portio Neronis de crudelitate: Sed quasi homo cito destitit, ita ut etiam eos quos in exilium miserat, reuocaret. Post

Nerua. Cæs.

Domitianum uero quindecim annis imperio potitum, Nerua suscepit principatum. Sub quo omnes quidem honorum tituli, qui in Domitianum collati fuerant, detrahuntur. Reuocari autem quicumque ab eo in exilium trusi sunt, ac recipere facultates ex Senatusconsulto iubentur. De quibus singulis testimonium perhibent, qui gesta illorum temporum conscripserunt.

Ioan. Ephesum redit

Tunc igitur etiam Apostolum Ioannem post absolutionem insulæ, Ephesum

sum quasi ad scholam propriam redisse, nostrorum scriptores declarant.

Nerua uero post annum plus minus defuncto, Traianus succedit imperio. Cuius primo principatus anno Abilius apud Alexandriam tredecim annis sacerdotio ministrato diem obit: cui succedit Cerdon tertius in sacerdotium. Qua tempestate in urbe Roma Clemens quoque tertius post Paulum & Petrum pontificatum tenebat.

Sed & apud Antiochiam Euodius primus fuerat, & secundus Ignatius, Hierosolymis quoque Symeon secundus post Iacobum fratrem domini ipsdem temporibus gubernabat ecclesiam.

In his superstes adhuc apud Asiam demorabatur ipse ille, quem amabat dominus IESVS, Apostolus simul atque Euangelista Ioannes, ecclesiarum quæ inibi erant gubernacula regens, post Domitiani (ut diximus) obitum regressus ex insula. Quod quia ita se habeat, duobus fidelibus testibus approbabo. Irenæus & Clemens Alexandrinus huic ueritati astipulantur: in secundo aduersus hæreses libro, Irenæus hoc modo scribens: Et omnes, inquit, presbyteri testes sunt, qui in Asia Ioannem discipulum domini uiderunt, & sciunt hæc tradidisse Ioannem, qui & permansit apud eos usque ad tempora Traiani. Item in tertio eiusdem operis libro,

idem scriptor de eisdem ita testatur: Ecclesia, inquit, quæ est apud Ephesum, à Paulo quidem fundata est, à Ioanne uero ædificata, qui permansit in ea usque ad tempora Traiani. Habes hunc testem fidelem de Apostoli temporibus contestantem. Accipe quid etiam Clemens (cuius pariter promissimus testimonium) dicat, historiam quandam pernecessariam simul tenens, quam nos quoque si inferamus, utilem fore legentibus credimus. Scribit ergo hæc: Audi, inquit, fabulam & non fabulam, sed rem gestam de Ioanne Apostolo, & memorijs omnium traditam. Cum post tyranni obitum de Pathmos insula Ephesum rediret, rogabatur etiam uicinas illustrare prouincias, quo uel ecclesias fundaret, in quibus non erant locis: uel in quibus erant, sacerdotibus ac ministris instrueret, secundum quod ei de unoquoque spiritus sanctus indicasset. Cum igitur uenisset ad quandam urbem haud longe positam, omnibus ecclesiasticis solenniter adimpletis, uidit inuenem quendam ualidum corpore, & uultu elegantem, sed & animis acriorem nimis: respiciensque ad episcopum qui nuper fuerat ordinatus, hunc, inquit, tibi summo studio commendo sub testimonio CHRISTI & totius ecclesiæ. Tum ille suscipiens, omnem se adhibiturum, sicut præcipiebat, diligentiam pollicetur. Sed iterum atque iterum eadem sæpius repetens, inuenem commendabat attentius, & post hæc Ephesum rediit. Tum uero presbyter in domum suam adolescentem suscepit commendatum, & cum omni diligentia enutrit, amplectitur, fouet, ad ultimum etiam baptismi gratiam tradit. Post hæc iam uelut confidens gratiæ, qua fuerat com-

Cap. XXI.
Traianus Cæs.
Abilius II. A/
lexan. episc.
Cerdon.
Clemens.

Cap. XXII.
Euodius.
Ignatius.
Symeon.

Cap. XXIII.
Ioannes euangelista

Irenæus.
Clemens Alexandrinus

Iuuenis ad meliorem uitam reuocatur per Ioannem euangelistam

monitus

monitus, paulò indulgentius iuuenē habere cœpit. Sed ille ubi ætate imma-
 tura, libertate potitus est, cōtinuo per æquos, quibus luxus & desidia cor-
 di est, amare uitia & corruptæ uitæ incedere tramitem perdocetur. Et primo
 quidem conuiuiorū illecebris decipitur, inde nocturnis eum furis sociū sibi
 participemq̄ consciscunt, post hæc etiā ad maiora flagitia pertrahunt: cum
 interea sensim iuuenis formabatur, & instituebatur ad scelera, & quia esset
 acer ingenio, sicut equus infrenis & ualidus, diris moribus obfirmatis, recti
 itineris lineam derelinquens, rectore contempto, rapido cursu totus fertur
 in præceps, ita succedentibus sibi malis, ut desperationem sibi quoq̄ à deo
 præstitā salutis acceperit. Dedignat̄ iam de paruis sceleribus cogitare, gran-
 dia quæq̄ molitur, & ex integro perditioni se tradens, nullo inferior esse in
 flagitijs patitur. Deniq̄ illos ipsos, qui prius magistri criminum fuerant, di-
 scipulos facit, & latronum ex his turmam, quibus ipse dux & princeps ui-
 lentus præfesset, instituit, & cum his omni crudelitate grassatur. Verum tem-
 pore elapso (cum rei ita poposcisset utilitas) inuitatur iterū ad illam urbem
 Ioannes, & cum cætera (quorū gratia uenerat) ordinasset, age, inquit, ô epi-
 scope, depositū repræsenta, quod tibi ego planè & CHRISTVS cōmen-
 dauimus, ecclesia teste quam regis. At ille obstupuit, primo pecuniā putans
 à se reposci, quam non acceperat. Sed rursus considerabat nec posse fallere
 Ioannem, nec quod non dedit, quærere. Hærebat ergo stupens. Quem Io-
 annes hærentem uidens, iuuenē illum, inquit, repeto abs te & animā fratris.
 Tunc graūiter suspirans senior, & in lachrymas resolutus, ille, ait, mortuus
 est. Quomodo, inquit, uel quali morte? Deo, ait, mortuus est, quia pessimus
 & flagitiosus euasit, ad ultimum etiam latrocinium adgressus est. Denique
 nunc montem quendam cum multa latronū manu occupauit. Quibus au-
 ditis Apostolus uestem continuo, qua erat indutus, scidit, & cum ingenti
 gemitu feriens caput suum, bonum te, inquit, custodem fratris animæ dere-
 liqui. Sed iam nunc mihi equus paretur, & dux itineris. Et confestim ab ipsa
 ecclesia ascendens, concitus properabat. Cumq̄ peruenisset ad locum, atti-
 netur ab his latronibus, qui custodias obseruabant. At ille neque effugere,
 neque profus declinare usquam nitens, ingenti tantum uoce proclamabat,
 quia ad hoc ipsum ueni, adducite mihi principem uestrum. Qui cum ueni-
 ret armatus, eminus agnito Ioanne Apostolo, pudore actus, in fugam uer-
 titur. Ille equo post eum admissio, confestim insequitur fugitantē, etiam æta-
 tis oblitus, simul & clamans: Quid fugis ô fili patrem tuū? Quid fugis iner-
 mem senem? Misèr hære, noli timere, habes adhuc spem uitæ. Ego CHRIS-
 T O rationē reddam pro te. Certe & mortem pro te libenter excipiā, sicut
 & dominus excepit pro nobis, & pro tua anima dabo animam meam. Sta-
 tantum & crede mihi, quia CHRISTVS me misit. At ille audiens, restitit,
 ac uultū demisit in terram, post hoc arma proiecit, tum deinde tremefactus
 flebat

A flebat amarissime, & accedentis ad se senis genibus prouoluitur, gemitibus
 & ululatibus quibus poterat satisfaciens, & uberrimis lachrymarū suarum
 fontibus iterū baptizabatur, occultans solam dexterā suam. Apostolus ue-
 ro iurifurandī sacramēto se ei à saluatore impetraturū ueniam pollicens, si-
 mulq̄ genibus eius prouolutus, atq̄ ipsam dexterā, ex cuius cædis cōscien-
 tia torquebatur, tanq̄ iam per pœnitentiā purgatā deosculans, ad ecclesiam
 reuocat, & indefinenter pro eo orationes profundēs, & cum ipso pariter du-
 cens crebra ieiunia, indulgentiā à deo, quam ei pollicitus fuerat, expetebat.
 Sed & uarijs sermonum consolationibus, uelut quibusdam præcantationi-
 bus efferos & exterritos eius animos mitigabat. Nec prius abstinit, q̄ eum
 in omnibus emendatum etiam ecclesiæ præficeret: præbens per hoc magna
 exempla ueræ pœnitentiæ, & documentū ingens nouæ regenerationis, atq̄
 insignia quædam & trophæa uisibilibus in eo resurrectionis ostendens. Hæc
 à Clemente dicta, non solum ad sciētiam rerum, sed & ad utilitatem legen-
 tium profutura, hunc in nostris quoq̄ libris teneant locum.

A Ge iam etiam huius Apostoli quæ sint scripta, quæ in autoritate ha-
 beantur, cum his pariter explicemus. Est igitur primo Euangelium no-
 minis ipsius, quod in omni orbe personuit. Quod autem post cætera tria
 euangelia quarto à ueteribus statutum est loco, hæc erit ratio. Venerabiles
 & uerè deo digni Apostoli CHRISTI, cum essent in omnibus puritate ui-
 tæ & animi uirtutibus clari, non magnipendebant sermonis ornatum: quip-
 pe in quibus anima erat diuinis ornata uirtutibus, simul & signorum gratia
 quæ eis à dño nostro Iesu Christo cōcessa fuerat: qua cōfidentes, nō in sua
 fortis humanæ sapientiæ uerbis summam prædicationis dominicæ colloca-
 bant, sed in ostensione spiritus & in uirtute, per quam mirabilibus cōsumma-
 tis, & uerborum suorum fide facta, uniuerso orbi regni cœlorum scientiam
 tradiderunt, paruidentes plures libros condere, quod huiuscemodi præ-
 dicationis assertio, non argumento humani sermonis, sed ad stipulationē di-
 uinæ uirtutis indigeat. Deniq̄ Paulus, qui inter omnes Apostolos eruditior
 etiam in uerbis uidetur, & in sensibus præpotens, non amplius quam par-
 uum epistolarum suarum corpus reliquit, qui utique immensa contineret in
 tra se atque innumera sacramēta, utpote qui etiam usq̄ ad tertium cœlum
 raptus quæ gererentur inspexerat, & in ipsum quoq̄ deo dignum paradisi
 sum abductus, audierat ibi ineffabilia uerba, & doctrinam (quæcunq̄ illa
 inibi est) siue corporeus, siue incorporeus, illius interim scholæ discipulus
 effectus, exceperat. Sed & reliqui domini ac saluatoris nostri discipuli, non
 solum ex illis duodecim, sed & si qui extra hunc numerum de schola tamen
 domini & saluatoris nostri, sermonem aliquem, diuinitus inspirati, memo-
 riæ reliquerunt, breuem hunc & succinctum per omnia esse uoluerunt. Igitur
 ex ipsis discipulis domini, Matthæus tantummodo & Ioannes ad scri-
 bendum

Cap. XXIII
 Euangelium
 Ioannis

Apostoli non
 affectarunt ele-
 gantiam ser-
 monis

Apostoli pau-
 ca scripserunt
 Paulus Apo-
 stolorum erit
 ditissimus

Matthæus

Lucas
Marcus
Ioannes

bendum appulisse animum traduntur, necessitate quadam in hoc ipsum prouocati. Matthæus enim primo Hebræis prædicauerat. Verum cum pararet transire ad gentes, patria lingua scripturam composuit, & ea quæ prædicauerat comprehendens, dereliquit his ad memoriâ à quibus proficisceretur, ut gentibus prædicaret. Post hunc Lucæ & Marci scriptura euangelica secundum eas causas, quas superius diximus, æditur. Ioannem uero tradunt usque ad ultimum penè uitæ suæ tempus, absque ullius scripturæ indicij euangelium prædicasse. Sed cum horum trium euangeliorum, etiam ad ipsum notitia peruenisset, probasse quidem dicitur fidem & ueritatem dictorum, deesse tamen uidit aliqua, & ea maxime, quæ primo prædicationis suæ tempore dominus gesserat. Certum enim est, quod in superioribus tribus euangelij hæc uidentur sola contineri, quæ in eo gesta sunt anno, quo Ioannes Baptista uel inclusus est in carcerem, uel punitus. Denique si obserues, statim in initij narrationis posteaque refert Matthæus de quadraginta dierum ieiunio, & de tentatione eius, continuo subiicit, dicens: Audiens autem, quia Ioannes traditus est, discessit de Iudæa, & uenit in Galilæam. Sed & Marcus similiter, posteaquam (inquit) traditus est Ioannes, uenit in Galilæam. Lucas uero etiam priusquam incipiat aliquid de actibus referre, sic dicit: Quia adiecit Herodes super omnia mala quæ gesserat, & conclusit Ioannem in carcerem. Quia (inquam) ab his hæc uidebantur ommissa, rogatus dicitur Ioannes apostolus, ut ea quæ præterierant priores ante traditionem Ioannis, Saluatoris gesta conscriberet. Et ideo dicit in euangelio suo: Hoc fecit initium signorum. Et iterum in alio loco indicat, dicens: Nondum enim Ioannes erat missus in carcerem. Ex quibus constat quod ea quæ antea Ioannes traderetur à Iesum fuerant gesta describit. Et ideo si quis hoc diligentius consideret, euidenter inueniet, non sibi euangelia dissonare, sed alterius temporis gesta esse quæ scribit Ioannes, alterius uero quæ cæteri. Vnde quia natiuitatē secundum carnem saluatoris, uel Matthæus, uel Lucas descriperant, reticuit hoc Ioannes, & à theologia atque ab ipsa eius diuinitate sumit exordium. Quæ pars sine dubio ipsi uelut exitio per spiritum sanctum seruata est. Hæc etiam de Ioannis euangelio dicta sint. De Marci uero euangelio sufficienter supra comprehensum est. Lucas autem in initio euangelij sui, causam cur scriberet, indicauit: uidelicet, quoniam multi alij temere presumpserant enarrare, quæ sibi magis erant ad liquidum comperita: uolens ergo abstrahere nos à cæterorum narrationibus, fidem facit per se conscriptæ ueritati, certus quod eam uel Paulo exponente, uel alijs Apostolis, qui ab initio ipsi uiderant, ac sibi tradiderant, consecutus sit: & hanc nobis per proprium euangelium tradat. Hæc à nobis etiam de Luca breuiter dicta sint. Opportunius uero & plenius in tempore insertis his quæ antiqui autores scripta reliquerunt, ut se cuncta habeant, indicabimus.

Ioannes

Ioannis tamen extant præterea epistolæ, de quarum prima, neque ab antiquis, neque à posteris dubitatum est. De reliquis uero duabus, & de Reuelatione, etiam nunc anceps sententia habet: de quibus (ut dixi) & à ueteribus dubitatum, suis in locis ipsorum uocibus approbabitur. Ut ergo, quandoquidem in hæc loca deuenimus, omnem noui testamenti Canonem designemus, primo nobis omnium euangeliorum celestis quadriga iungatur. his Actus apostolorum copulentur. Post hos Pauli epistolæ socientur, consequatur uero has prima Ioannis epistola, similiter & Petri prima. Hæc sunt de quibus nulla unquam profusus extitit dubitatio. Sequenti loco iam sunt illa, de quibus à nonnullis dubitatum est, Reuelatio Ioannis, de qua quid singuli ueterum senserint, suis in locis ostendemus: & epistola Iacobi, sed & Iudæ, Petri quoque secunda, & item Ioannis secunda & tertia, siue hæ ipsius Euangelistæ, siue etiam alterius eius cognominis ostendent. Post hæc iam scriptura est, quæ dicitur Actus Pauli, sed & libellus qui appellatur Pastoris, & reuelatio Petri, de quibus quæ maxime dubitatur. Fertur etiam Barnabæ epistola, & doctrina quæ dicitur Apostolorum. Quidam autem his sociant etiam euangelium, quod dicitur secundum Hebræos, quo præcipue utuntur illi Hebræi, qui christum suscipere uidentur, sed in ecclesia ei contradicitur. Quæ omnia tamen à nobis necessario enumerata sunt, ut absque ulla ambiguitate claresceret, quæ sint in ueteri autoritate, & quæ sint in quibus uel contradictio aliqua, uel etiam contratio, cum tamen à plurimis ecclesijs recipiantur, soleat admitti. Sed & de illis sciendum est, quæ sub nomine Apostolorum ab hæreticis proferuntur, uelut Petri & Thomæ, & Matthiæ, & cæterorum similiter apostolorum quæ appellantur euangelia, sed & Andreæ & Ioannis, atque aliorum Apostolorum Actus, quod nusquam profusus in scriptis ueterum, eorum duntaxat qui Apostolis successerunt, aliqua mentio eorum, aut commemoratio habetur. In quibus & ipse stilus multum ab ecclesiastica consuetudine deprehenditur esse diuersus. Sensus quoque ipse, & omnia quæ in his inferuntur, longe ab Apostolica dissonant fide, ex quo figmenta esse prauitatis hæreticæ comprobantur. Vnde ne inter illa quidem, de quibus dubitari diximus, collocanda sunt, sed ut aliena penitus & à pietatis regula discrepantia propellenda. Verum ad historiae ordinem redeamus.

Igitur Simoni Mago Menander succedit scutum diaboli non inferius primo, & ipse Samarites genere: in arte autem magica solus repertus est, qui non modo æquiparare, sed & supergredi impietatem posset magistri. Maioribus quippe portentis efferebatur, semetipsum saluatorem dicens, ad hominum salutem de celestibus & inuisibilibus seculis destinatum, asserens non aliter posse unumquemque angelos seculi uincere, nisi prius à semet magice artis per ordinem susciperet disciplinam, & per baptismum à se datum, immortalis & æternus effectus, in hac uita perpetuus fieret. Quæ omnia ex

Cap. XXV
Epistola Ioh.
han. prima
Apocalypsis

Euangelia
quatuor
Acta apostolorum
Epistola catholica

Acta Pauli
Lib. Pastoris
Reuelatio Petri
Epistola Barnabæ
Doctrina apostolorum

Euangelium secundum Hebræos
Acta quorundam Apostolorum
Stilus
Ab, & in his inferuntur

Cap. XXVI
Menander Samaritanus

*Irenaeus
Iustinus phi-
losofophus &
martyr*

libris Irenaei, uolentibus scire per facile est. Sed & Iustinus in his ipsis, in quibus Simonis fecerat mentionem, etiam de hoc talia quaedam scribit: Menandrum quendam Samaritanum, ex uico Capparathæa, Simonis discipulum, stimulis daemoniis incitatum uenisse Antiochia, & quos plurimos per artem magicam decipisse scimus, qui hoc etiam suadere potuit sectatoribus suis, quod non essent morituri. Ex quibus in hodiernum sunt aliqui ex illo eadem confitentes. Quod est uere diaboli commentum, ut homines Magi Christianorum sibi nomen imponerent, quo per hoc sanctum & uenerabile religionis nostrae mysterium macularent, qui tamen irrident, & spernunt ecclesiastica dogmata, uel de immortalitate animae, uel de resurrectione mortuorum. Verum hi talibus freti autoribus, de spe salutis & uitae penitus exciderunt.

*ca. XXVII
Ebionij*

Sed & alios idem demon, quos ab amore Christi separare non poterat, alia nihilominus arte decepit, id est, Ebionæos, qui interpretantur pauperes. Vere enim pauperes sunt & egeni in scientia gloriae Christi: quoniam quidem solum eum hominem putant, & per profectum uitae ac uirtutis uirum iustum effectum, communi etiam natiuitate ex uiro & foemina procreatum. Custodiendam uero censent etiam legis obseruantiam, nec sufficere ad salutem solam Christi existimant fidem. Quidam tamen ex ipsis refugit hanc impietatem, ut ex uiro & foemina adferant eum natum, sed confitentur de spiritu sancto & Maria uirgine: nec tamen eum semper fuisse deum & uerbum, ac sapientiam dei fatentur. Corporalem uero legis obseruantiam custodiunt. Apostoli autem epistolas omnes pariter respuunt, & ipsum apostatam legis appellant. Utuntur & euangelio uno quodam, quod secundum Hebraeos appellatur: cetera omnia nihil ducunt. Sabbata cum Iudaeis secundum legem, nobiscum dominicam diem sacratam pro resurrectione domini obseruant. Unde competenter Ebionitae pro paupertate intelligentiae appellati sunt.

Paulus

*Ebiones
ca. XXVIII
Cerinthus haereticus
Gaius scriptor ecclesiasticus*

Isdem temporibus etiam alterius haereseos obortum principem Cerinthum accepimus. De quo Gaius (cuius iam in superioribus fecimus mentionem) in disputationum suarum dialogo ita scribit: Sed & Cerinthus (inquit) per reuelationes quasdam, quas uelut à magno Apostolo conscriptas, & per angelos ei reuelatas putaret, talia quaedam portenta nobis introducit. Post resurrectionem terrenum dicit futurum esse regnum Christi in Hierusalem, & homines in carne iterum concupiscentijs & uitijs subiectam conuersionem habituros. Contra fidem quoque scripturarum quosdam mille annos designat: in quibus multa quidem & alia corruptionis opera, & nuptiarum festiuitates dicit futuras, ad eos qui libidini sunt dediti, decipiendos. Sed & Dionysius, cum de Ioannis reuelatione disserteret, & quaedam secundum ea, quae antiquitus ecclesiae tradita fuerant, disputaret: mentionem facit huius ipsius uiri, in his uerbis: Cerinthus (inquit) à quo & Cerinthiana haeresis oborta est, sigmentis suis auctoritatem magni nominis acquirere, secundum

Dionysius Corinthiorum episcopus

scripturae huius prauam intelligentiam gestiebat: quippe cuius haec erat haeresis, ut affirmaret terrenum futurum esse CHRISTI regnum. Et quia erat uentri & gulae ac libidini deditus, ea futura decernebat, quae sibi propria libido dicebat. Ventris & eorum quae sub uentre sunt, incitamenta, cibis, potibus, nuptijs praedicabat explenda. Et ut aliquid sacratius dicere uideretur, legales agebat festiuitates rursus celebrandas, & hostias carnales iterum iugulandas. Irenaeus uero etiam secretiora ipsius haeretici in primo operis sui libro publicauit, quae inde discat, si quis plenius scire uult.

Irenaeus

Sed & alia haeresis, quae appellatur Nicolaitarum, per pauca tempora uisquit, cuius etiam in reuelatione Ioannis mentio facta est. Isti Nicolaum unum ex illis qui cum Stephano ab Apostolis constituti sunt diaconi, autorem se habere iactabant. Sed Clemens Alexandrinus in tertio libro *σφοδρα τὸν* haec de eo scribit: Pulchram (inquit) ualde hic uxorem habuit. Et post ascensionem domini & saluatoris nostri, cum increparetur ab apostolis tantumquam de zelotypiae iniuria, productam in medium uxorem suam, si quis uellet eam habere, permisit. Ex qua occasione isti consequens putauerunt, ut secundum hoc factum uel dictum Nicolai, unusquisque carne sua in quod delectaret abuteretur. Et obtinentes dictum uel factum huius simpliciter & innocenter, absque ulla reuerentia promiscuos nunc & illicitos concubitus expetunt hi, qui sub illius nomine sectam sibi propriae libidinis assumpserunt.

*Cap. XXXIX
Nicolaitae
Nicolai*

Mihi autem compertum est, Nicolaum nullam prorsus agnouisse mulierem, praeter eam quam in matrimonium acceperat. Cuius etiam liberi, foeminae quidem usque ad ultimam senectutem casta uirginitate durarunt: filius autem etiam ipse sanctitatem incorrupti corporis custodiuit. Quae cum ita se habeant, constat illud quod in medium Apostolorum praeezelotypiae suspicionem produxit uxorem, ex contemptu uitae uel libidinis gestum: quo per hoc continentem se ostenderet eius rei, quam nimie putabatur expetere, contemnendam magis quam expetendam carnis edocens uoluptatem. Quoniam quidem nolebat (ut opinor) secundum Saluatoris praeeceptum, duobus dominis seruire, libidini & deo. Dicunt autem etiam Matthiam ita docuisse, aduersum carnem pugnandum, & in nullo prorsus uoluptati eius ac libidini concedendum: animam uero alendam sapientiae partibus, & scientiae cibis in maius semper augendam. Haec de illis haeresibus, quae temporibus memoratis à ueritate declinantes cito extinctae sunt, retulisse sufficiat.

Matthias apostolus

Clemens sane hic, cuius uoces adnotauimus, scribens aduersum eos qui nuptias spernunt, inter caetera etiam haec dicit: An & Apostolos improbant: Petrus etenim ac Philippus, & uxores habuerunt, & filias etiam uiris nuptum dederunt. Sed & Paulum non tedit Apostolum, in quadam epistola sua mentionem uel salutationem facere comparis suae, quam se ideo negat circumducere, ut ad praedicationem euangelij expeditior fiat. Verum quoniam Clementis fecimus mentionem, absurdum non erit, aliam quoque

Cap. XXX

Petrus, Philippus et Paulus fuerunt mariti

eius memorabilem narrationē proferre, quam in septimo eiusdem operis libro ita inseruit: Aiuunt, inquit, beatum Petrum, cum uidisset uxorem suam duci ad passionem, gauisum esse electionis gratia, ac regressioneis ad propriam domum, & exclamasse ad eam cum duceret, ac proprio nomine cōpellantem, dixisse: O cōiunx, memento domini. Talia coniugia sanctorum erant, tam perfecta fuit affectio beatorum.

Petri uerba
ad uxorem
suam

Cap. XXXI

Polycrates

Philippus A-
postolus
obij

Philippi filia

Ioannes apud
Ephesum

ᾠδὴ τῶν ἁγίων
cantant mirram
Gaius scri-
ptor

Lucas

Digestio per
epilogum

Ca. XXXII

Symeon Cleo-
pæ F. episco-
pus Hieroso-
lymorum

Igitur quia de uitæ exitu Petri uel Pauli iam in superioribus explanauimus, sed & tempus Ioannis quo uita excessit, ex parte iam diximus, nunc etiam de loco quietis eius, secundū fidem Polycratis Ephesij episcopi, edocere cōueniens puto. Hic etenim Polycrates Victori episcopo urbis Romæ scribens, & ipsius & Philippi apostoli, ac filiarū eius pariter meminit, dicēs: Sicut iam superius inseruimus, quod magna lumina in Asiæ partibus dormierunt, quæ resuscitabit dñs in nouissimo die aduentus sui, cum ueniet in gloria, & requireret omnes sanctos suos. Dico autem de Philippo, inquit, qui fuit unus ex apostolis, qui dormiuit apud Hierapolim. Sed & duæ eius filia inibi uirgines cōsenuere, & alia eius filia spiritu sancto repleta, permāsit apud Ephesum. Et Ioannes ille qui supra pectus domini recubebat, qui fuit sacerdos dei, pontificale ᾠδὴ τῶν ἁγίων gestans, & martyr & doctor optimus apud Ephesum dormiuit. Hæc etiam de locis, in quibus requiescunt in somno pacis, adiecit sufficiat. Sed & Gaius (cuius ante mentio facta est) in dialogo suo, quem cum Proculo disputans scribit, de filiabus Philippi simul & obitu ipsius consonis uocibus memorat dicens: Post hæc autē prophetissæ quatuor fuerūt Philippi filia, cuius sepulchrū extat apud Hierapolim Asiæ urbem unā cum filiabus suis. De his autē & Lucas in Actibus apostolorum meminit, cum adhuc apud Cæsareā degerent. Dicit ergo ita: Venimus, inquit, Cæsareā, & ingressi in domū Philippi euāgelistæ, qui erat ex septem, mansimus apud eum. Huic autē erant uirgines filia quatuor prophetantes. His igitur à nobis de Apostolorū temporibus uel excessibus, prout potuimus, ex scripturis ueterū congregatis, sed & de scripturarū canone, qui in autoritate habeantur libri, uel qui penitus repudient: qui uero mediū quodam modo ad instructionem solam ab ecclesijs non etiam ad indubitatam autoritatem recepti sint, consequenter expositis, tendamus ad cætera.

Post Neronē Domitianumq; sub hoc (cuius nunc tempora memoraui) per singulas ciuitates ex insolentia populi persecutionē in nostros accepimus motā. Quo in tēpore etiā Symeon Cleopæ filius, quē secundum Hierosolymis ordinatū episcopū supra edocuimus, p̄ martyriū carnis uinculis resolutus est. horū adstipulator ipse ille est Egesippus, quē in pluribus iam p̄duximus testē. Is ergo refert, quod à quibusdā hæreticis accusatus sit supradictus uir tanq̄ Christianus, & multis supplicijs afflictus per multos dies, ita ut etiā iudex ipse cum amicis suis de eius patiētia miraret, & ad ultimum iuberet simili eum, quam dñs pertulit, passione uitæ finire. Sed & ipsa

uerba,

Uerba, quibus hæc protestat, audire gratius puto. Ait ergo cū de hæreticis diceret: Ex his igit̄ ipsis accusauerunt quidā Symeonē Cleopæ filiū, tanq̄ qui esset ex genere Dauid, & christianus. Et ita martyr effectus est, cū esset annorū centū xx. sub Traiano Cæsare apud Atticū consularē. Addidit autē etiam hoc, quod accusatores eius, cū in illis tēporibus perquireret, si qui ex genere Dauid, & ex regia tribu descenderent, comprehensi sint inter ipsos. Quod autē Symeon unus fuerit ex ipsis auditoribus dñi, uel lōgæuitas eius indicio est, uel euangeliorū fides, ubi etiā mater eius Maria, Cleopæ uxor refert. Sed & alios quosdā idem scriptor refert, præter eos de quibus supra diximus, nepotes Iudæ, unius ex fratribus dñi, per idem tempus superstites inuentos, & Domitiani temporibus martyres factos, hoc modo scribens: Veniunt igit̄ hi, & præfunt omni ecclesie, tanq̄ martyres & propinqui dñi, & reddita pace ecclesie, permanserūt usq; ad tempora Traiani Cæsaris, usque quo cōsobrinus dñi Symeon, de quo supra diximus, filius Cleopæ, calumniā pateret̄ ab hæreticis tanq̄ Christianus Consulari delatus. Cūq; multo tempore supplicijs fuisset affectus, martyrio cōsummatum est, omnibus qui aderant, & ipso iudice mirātibus ut centū uiginti annorū senex crucis suppliciū pertulisset. Post hæc idem scriptor addidit etiā hoc, quod usq; ad illa tempora uirgo munda & immaculata permansit ecclesia, corruptori bus ueritatis, & diuini uerbi temeratoribus, aut nusq; omnino extantibus, aut etiam si qui forte fuerant, in occultis & abditis hiatibus terræ delitescen tibus. Ut uero & Apostolorū chorus, & omnis illa ætas, quæ à domino susceperat uiuæ uocis auditū, de hac luce discessit, tum uelut in uacua domū, falsæ doctrinæ impius se error immerisit, & tanq̄ ubi nullus iam diuini census defensor existeret, nudato (ut aiunt) capite corripientes arma mendacij, oppugnare apostolicā ueritatē nitunt̄. Sed istud bellū intrinsecus gerebat. Persecutionū uero extrinsecus pondus urgebat ecclesiam, & tam immensæ carteruæ martyriū quotidie iugulabant, ut Plinius Secundus, qui tunc prouinciam administrabat, multitudine interemptorū permotus referret ad Imperatorē, quod innumera hominū millia quotidie obruncarent, in quibus nihil omnino sceleris deprehederet̄ admissum, aut aliquid cōtrariū Romanis legibus gestū, nisi hoc solū, quod antelucanos hymnos Christo cuidam canerent deo. Adulteria uero, uel cætera huiusmodi crimina apud eos & illicita haberi, & penitus arceri: cætera uero secundū leges eos agere communes.

Ad quæ tūc Traianus rescripti sui autoritate decernit, ut Christiani quidem nō requirantur: si qui tamen inciderint, puniantur. Per quod ex parte aliqua p̄secutionis sedatū putabat̄ incendiū. Sed his qui nequitia suā aduersum nos exercere cupiebant, lædendi occasio nō uidebatur exempta. Interdum enim populus instigabatur, interdū etiā iudex occasionibus utebatur, & negabat quæsitos, quos punire uoluisset oblatos. Hæc Tertullianus in Apologetico suo dicit, ex quo possunt instrui plenius scite cupientes.

f 4 Igitur

Egesippi
uerba

Nepotes Iudæ
fratris do-
mini

Symeon cen-
tū & xx. an-
nos natus, in
crucē agitur

Hæretici quæ-
do cœperint

Prouerbiū, et
tra pudorem
& palam

Plinius se-
cundus

C. XXXII
Traianus
rescripsit
Plinio

Q. Septimius
Tertullianus

C. XXXVIII
Euaristus Ro.
Pon. post Cle
mentem
Ca. XXXVI
Iustus Symeo
ni sufficitur
Polycarpus
Papias
C. XXXVI
Ignatius Pe
tro successit

Igitur in urbe Roma tertius ab Apostolis Clemens nouem annis sacer
A
dotio perfunctus, Euaristo diuini uerbi tradidit ministerium.

In Hierosolymis uero, Symeone (de quo superius diximus) defuncto,
Iustus quidam ex his qui de circumcisione ad fidem CHRISTI uenerant,
episcopatu suscepit. Quibus temporibus apud Asiam supererat adhuc &
florebat ex apostolorum discipulis Polycarpus, Smyræorum ecclesiæ epi
scopus, & Papias similiter apud Hierapolim sacerdotium gerens.

Sed & in nostra quoque tēpora famę celebritate uulgatus Ignatius apud
Antiochiam post Petrum secunda successione episcopatum sortitus est.
Quem sermo tradidit, de Syriæ partibus ad urbem Romam transmissum,
& pro martyrio Christi ad bestias datū. Quiq; cum per Asiam sub custo
dia nauigaret, singulas quasq; digrediens ciuitates, ecclesiæ populos Euan
gelicis cohortationibus edocebat in fide persistere, & obseruare se ab hære
ticorum contagijs, qui tunc primum copiosius cœperant pullulare: & ut dili
gentius ac tenacius apostolorū traditionibus inhærent. quas traditiones
cautelæ gratia, & ne quid apud posteros remaneret incerti, etiam scriptas se
asserit reliquisse. Deniq; cum Smyrnam uenisset, ubi Polycarpus erat, scri
bit inde unam epistolam ad Ephesios, eorumq; pastorem, in qua meminit
& Onesimi: & aliam Magnesię ciuitati, quæ supra Mæandrum iacet, in qua
& episcopi Dammei mētionem facit. Sed & ecclesiæ quæ est Trallis scribit,
cuius principem tunc esse Polybiū designauit. In ea uero quam ad Roma
nam ecclesiā scribit, deprecatur eos, ne se tanq; supplicijs suis parentes,
uelint spe priuare martyrii, & his post aliquāta utiq; uerbis: A Syria, inquit,
Romam usq; cum bestijs terra mariq; depugno, die ac nocte connexus &
colligatus decem leopardis, militibus dico ad custodiam datis, qui ex bene
ficijs nostris fauiores fiunt. Sed ego nequitijs eorum magis erudior. Nec
tamen in hoc iustificatus sum. O salutare bestias quæ preparantur mihi.
Quando uenient? quādo emittentur? quādo eis frui licebit carnibus meis?
quas & ego opto acriores parari, & inuitabo ad deuorationem mei, & de
precabor ne forte (ut in nōnullis fecerunt) timeāt cōtingere corpus meum.

Quin imo & si contabuntur, ego uim faciam, ego me ingeram. Date quæ
so ueniam, ego noui quid expediat mihi. Nunc incipio esse discipulus Chri
sti. Faceat inuidia uel humani affectus, uel nequitia spiritualis, ut Iesum
Christū merear adipisci. Ignes, cruces, bestia, dispersiones ossiū, discerprio
nesq; membrorū, ac totius corporis pœnæ, & omnia in me unum supplicia
diaboli arte ꝑ quæ sita cumulentur, dūmodo Iesum Christū merear adipi
sci. Hæc & multa alia his similia ad diuersas ecclesias scribit. Sed & ad Poly
carpū, uelut apostolicū uirum, datis literis, Antiochenā ei ecclesiā præcipue
cōmendat. Ad Smyræos sanè scribens, utiq; uerbis quibusdā, unde assump
tis nescimus, quibus hæc de saluatore proloquit. Ego aut post resurrectio
nem quoq; in carne eum scio fuisse, & credo. Nam & cū uenisset ad Petrū
cæterosq;

Heretici
Traditiones
apostolorum
Epistolæ
Ignatij

Alias, quæ sita
consentur

A. cæterosq; ait eis: Accedite & uidete, quia nō sum dæmoniū incorporum.

Qui & contingentes eum, crediderunt. Scit aut & Irenæus martyrium eius, Irenæus
& mentionē facit scriptorū eius per hæc uerba: Sicut dixit (inquit) quidam
ex nostris, pro martyrio Christi damnatus ad bestias, Frumentum, inquit,
ego sum dei: bestiarū dentibus molor & subigor, ut panis mundus efficiar
Christo. Sed & Polycarpus horū memoriā facit in epistola quam ad Phi
lippenses scribit per hæc uerba: Deprecor, inquit, omnes uos, obediētē ope
ram dare, & meditari patiētiam, quā uidistis in Ignatio & Rufo, & Zosimo
beatis uiris, præcipue autem in Paulo, & cæteris apostolis, qui fuerunt apud
uos, scientes quod hi omnes non in uacuum, sed per fidem & iustitiam cur
rerunt, usque quo peruenirent ad locum sibi à domino præparatū: quo
niam quidē passionū eius participes extiterunt, nec dilexerunt præsens secu
lum, sed eum solum, qui pro ipsis & pro nobis mortuus est, & resurrexit. Et
post pauca subiungit: Scripsistis mihi & uos, & Ignatius, ut si quis uadit ad
partes Syriæ, deferat literas ad uos. Quod faciam, cum tempus inuenero.
Mittā uobis & Ignatij epistolas, & alias, si quæ sunt, quæ ad nos transmissæ
sunt, ex quibus utilitatem maximam capiatis. Cōtinent enim de fide & pa
tientia instructionem perfectam secundum domini præceptum.

Hactenus de Ignatio. Post hunc rexit ecclesiam ciuitatis Antiochenæ
Heros. Inter eosdē sanè floruit, uir, æque insignis, Quadratus, qui unā
cum Philippi filibus in prophetica gratia celeberrimus fuisse perhibetur.
Sed & alij plurimi per idem tempus Apostolorū discipuli superstitēs erāt,
qui ecclesiæ fundamētis, quæ ab illis iacta fuerant, dignissima desuper fidei
ædificia cōstruebant, augentes in omnibus prædicationē uerbi dei, & saluta
ria semina regni cœlorū per omnem terram latius differentes. Deniq; non
nulli ex his ardentiore diuinæ philosophiæ cupiditate succensi, animas suas
uero dei cōsecrabant, explentes perfectionis salutare præceptū, ut faculta
tes suas primo indigentibus diuidentes, expediti ad prædicandū euangeliū
fierent, ut si quibus forte prouincijs nomen fidei esset incognitum, prædica
rent. Primaq; apud eos fundamenta euangeliij collocantes, atq; electis qui
busq; ex ipsis officiū regendæ ecclesiæ, quam fundauerant, cōmittentes, ipsi
rursus ad alias gentes, aliasq; prouincias properabant, & Euangelistarum
fungebantur officio: quosq; similiter, ut in exordio Apostolos, diuinorum
signorum comitabatur effectus, & sancti spiritus gratia, ita ut uideres una
alloquutione integros simul populos ad cultum diuinæ religionis adduci,
& prædicantium uerbis non esse tardiozem audientiū fidem. Verum quo
niam impossibile nobis est singulos enumerare, qui post Apostolorum pri
mas successiones in ecclesijs quæ per orbē terrę sunt, uel principes, uel Euan
gelistę fuerunt, uel pastores: illos tantummodo cōmemorasse sufficiat, quo
rum libris inserta ad nos usq; fidei & prædicationis monumenta uenere, ut
Clementis

Caput
XXXVII
Heros Antio
chia successit
Ignatio
Quadratus
Discipuli apo
stolorum quo
modo se gesse
runt

Caput XXXVIII
Epistola Pauli ad Hebraeos
Stilus
Epistola Clementis

Disputatio Petri & Apionis

C. XXXIX
Papiae quinque libri, quorum titulus, Explanatio uerborum dominicorum
Papias Ioannis auditor

Ioannes duo

Ioannes euangelista
Aristion
Ioannes presbyter

Apocalypsis Io. presbyteri

Clementis & Ignatii, caeterorumque quorum superius fecimus mentionem. **C**lemens tamen in epistola quam Corinthiis scribit, meminit epistolae Pauli ad Hebraeos, & utitur eius testimonijs. Vnde constat, quod Apostolus tanquam Hebraeis mittendam, patrio eam sermone conscripserit, & (ut quidam tradunt) Lucam euangelistam, alij autem hunc ipsum Clementem interpretatum esse. Quod & magis uerum est, quia & stilus ipse epistolae Clementis cum hac concordat, & sensus nimirum utriusque scripturae plurimam similitudinem ferunt. Dicitur tamen esse & alia Clementis epistola, cuius nos notitiam non accepimus, sed & alia eius opuscula non minima a nonnullis haberi perhibentur, uelut Petri & Apionis disputatio, quae in usu a ueteribus habita minime reperimus, quia nec pura in eis & incorrupta apostolicae fidei regula mansisse deprehenditur.

Papiae quoque feruntur quinque libri, qui ad titulatur, Verborum dominicorum explanatio. Horum facit & Irenaeus mentionem per haec uerba: Haec autem & Papias Ioannis auditor, Polycarpi uero condiscipulus & sodalis, uir unus ex antiquis, protestatur in primo libro suo: quinque enim uolumina conscripsit. Haec quidem Irenaeus de Papias. Ipse uero de se ita indicat, tanquam qui non ab Apostolis sed ab eorum discipulis suscepit fidem, per haec uerba: Non pigebit autem nos tibi omnia quae quondam a presbyteris didicimus, & bene retinemus, recordantes exponere cum interpretationibus suis, & ut eorum ueritas habeat explicare. Neque enim multa dicentibus, sed uera tradentibus auscultauimus: neque his qui hominum praecipua, sed qui domini mandata memorabant ab ipsa ueritate suscepta. Quod si quando aduenisset aliquis ex his qui secuti sunt Apostolos, ab ipso sedulo expiscabar, quid Andreas, quid Petrus dixerit, quid autem Philippus, uel Thomas, quid uero Iacobus, quid Ioannes, aut quid Matthaeus, uel alius quis ex discipulis domini, quae uel Aristion, uel Ioannes presbyter, caeterique discipuli dicebant. Nec enim tantum mihi librorum lectiones prodesse credebam, quantum uiuae uocis praesentisque magisterium. Sed mihi dignum uideatur intendere, quod secundo nomen Ioannis enumerat, & eum quidem, cuius primo meminit, Petro & Iacobo ac Matthaeo, caeterisque Apostolis sociat, quem sine dubio ipsum Euangelistam esse & Apostolum constat. Alium uero Ioannem, distinctione quadam facta, extra apostolorum numerum collocat, praefereus ei Aristionem quendam, & euidenter eum presbyterum nominat: ut per haec comprobetur uerum esse illud, quod quidam Afsiani scribunt, quod duo sint apud Ephesum sepulchra, & utrumque Ioannis appelletur. Quibus si diligentius intendamus, fortassis secundus hic erit Ioannes, si ille non creditur primus, sub cuius nomine reuelatio habetur, quae appellatur Ioannis. Sed & hic ipse, de quo nobis sermo est, Papias, Apostolorum se uerba ab his, qui sequuti eos fuerant, Aristione uidelicet, & Ioanne presby-

A presbytero asserit suscepisse. Vnde & frequenter nominatim in commentarijs suis a Ioanne & Aristione traditum sibi de singulis quibusque commemorat. Meminit sane idem ipse etiam de quibusdam mirabilibus in opere suo, quae praetereunda minime cenfeo. Per Philippi enim Euangelistae filias prophetissas haec sibi tradita esse designat, mortuum resurrexisse suis temporibus dicit. Sed & de Iusto, qui cognominatus est Barfabas, refert miraculum ingens, quia uenenum biberit, & nihil ex hoc triste pertulerit propter dominicam fidem. Iustus autem ipse est hic, qui post saluatoris ascensum a sanctis apostolis cum Matthia ad Apostolatus sortem statutus est, sicut in Actibus apostolorum commemoratur. Dicit autem & alia plurima a maioribus sibi tradita miracula, & nouas quasdam parabolas Saluatoris, & doctrinam incongnitam magisque fabulosam, mille annos futuros post resurrectionem, quibus corporaliter regnum CHRISTI in hac terra futurum sit. Sed ego puto eum spirituales & mysticas Apostolorum traditiones corporaliter & secundum litteram suscepisse, nec potuisse discernere ea, quae illi in figuris uel latentibus & paruulis loquebantur, qui & reuera etiam ex ipsis quae conscripsit opusculis exigui sensus uir, & minus capacis ostenditur. Multis tamen post se ecclesiasticis uiris erroris huius praebuit causas, autoritatem dogmati tantum ex uetustate tribuens, non etiam ex ratione dictorum, sicut Irenaeo, & si quis alius eum in hac parte uisus est sequi. Alia quoque quae plurima supra memorati Aristionis refert, tanquam ei ex uerbis domini tradita, & Ioannis presbyteri, quae si quis uult plenius noscere, ipsos eius relegat libellos. Nos tamen aliud assumimus ex his, quod de Marco Euangelista his protulit uerbis: Etiam hoc (inquit) presbyter narrabat, quod Marcus interpres fuerit Petri, & quaecumque meminerat ab eo dicta, conscripserit. Non tamen per ordinem ea quae a domino dicta sunt uel facta, digesserit: quia non ipse auditor domini fuerit uel sectator, sed nouissime (ut dixi) Petro adhaesit ad usum ac ministerium praedicandi, non ad conscribendos domini sermones. Itaque nihil peccauit Marcus in eo quod ita quaedam scripserit, quasi qui sparsim audita recordari uideatur. Et hoc solum satis egit, ne quid ex auditis omitteret, aut aliquid falsum scriberet. Haec de Marco scribit Papias. Sed & de Matthaeo ita refert: Matthaeus quidem scripsit Hebraeo sermone. Interpretatus est autem ea quae scripsit, unusquisque sicut potuit. Haec etiam de Matthaeo. Utitur sane idem Papias testimonijs ex epistola Ioannis prima, & Petri similiter prima. Simul & historiam quaedam subiungit de muliere adultera, quae accusata est a Iudaeis apud dominum.

Habetur autem in euangelio, quod dicitur secundum Hebraeos, scripta ista parabola. Sed de his ista sufficiant.

Iustus Barfabas

Alexandriorum error, quos Graeci χιλιασται uocant
Eusebii iudicium de Papias

Marcus euangelista

Matthaeus

Elenchus

ELENCHVS CAPITVLM

TVM QVARTI LIBRI HISTORIAE
Ecclesiasticae Eusebii Caesariensis.

Qui sub imperio Traiani Romanorum, uel Alexandrinorum episcopi fuerint.	Caput I
Qualia sub eodem passim sint Iudaei.	Cap. II
Qui sub Adriano fidei defensiones scripserint.	Cap. III
Qui sub eodem Romanorum Alexandrinorumque fuerint sacerdotes.	Cap. IIII
Episcopi Hierosolymorum ab exordio saluatoris usque ad tempora memorata.	Cap. V
Excidium nouissimum Iudaeorum temporibus Adriani.	Cap. VI
Qui temporibus eiusdem saluti nominis scientiae principes extiterint.	Cap. VII
Qui fuerint tunc ecclesiastici scriptores.	Cap. VIII
Epistola Adriani qua persecutionem a nostris remouerat.	Cap. IX
Qui principatu Antonini Romanorum, Alexandrinorum, uel fuerint sacerdotes.	Cap. X
De his qui sub eodem tempore deuias asseruerunt sectas.	Cap. XI
De Iustini defensione apud Antoninum.	Cap. XII
Epistola Caesaris Antonini ad Asianos de professione nostrorum.	Cap. XIII
Quae de Polycarpo discipulo Apostolorum ferantur.	Cap. XIII
Vt Polycarpus sub Verò, alijque nonnulli, Smyrnae martyrium passi sint.	Caput XV
Vt Iustinus philosophus CHRISTI uerbum praedicans, Romae martyrium meruerit.	Cap. XVI
De martyribus quos Iustinus in suis commemorat libris.	Cap. XVII
Quae Iustini scripta ad nos usque peruenerint.	Cap. XVIII
Qui tunc uiri Romanae, Alexandrinaeque ecclesiae praefuerint.	Cap. XIX
Qui Antiocheni.	Cap. XX
De his qui memoratis temporibus ecclesiastici scriptores enituerunt.	Cap. XXI
De Egesippo, quaeque ipse commemorat.	Cap. XXII
De Dionysio episcopo Corinthiorum, & de epistolis eiusdem.	Cap. XXIII
De episcopo Theophilo Antiocheno.	Cap. XXIII
De Modesto.	Cap. XXV
De Melitone, quosque ipse commemorat.	Cap. XXVI
De Apollinare.	Cap. XXVII
De Musano.	Cap. XXVIII
De secta secundum Tacianum.	Cap. XXIX
De Bardesano Syro, & scriptis eiusdem.	Cap. XXX

Eusebii

EVSEBII PAMPHILI

CAESARIENSIS ECCLESIASTICAE HISTORIAE

liber Quartus, Ruffino Aquileiensi interprete.

DODECIMO anno principatus Traiani Caesaris, Cerdon (quem paulo ante memorauimus Alexandrinorum gubernare plebem) diem obiit, post quem quartus ab Apostolis, Primus nomine, sacerdotij inibi iura suscepit. Eadem tempestate Alexander quoque Romae cum octauum annum Euaristus sacerdotalis administrationis impleisset, quinta successione post Petrum atque Paulum plebis gubernacula sortitus est. Et quidem Saluatoris nostri institutio, ecclesiarumque profectus crescebat indies. Iudaeorum porro funera densissimis cladibus exagitabantur. Itaque postquam praedictus Imperator annum decimum octauum principatus ingressus est, rursus Iudaeorum tumultus exarsit, quo magnus mox numerus gentis eius occubuit. Nam & Alexandriae & per Aegyptum uel Cyrenen tanquam atroci quodam seditiosorum spiritu exagitati, primo simul comanentibus uicinisque gentibus inferre certamina. Tum deinde paulatim seditione crescente, sequenti iam anno bellum publicum & non minimum intulere Romano duci tunc Lupo cuidam in partibus Aegypti. Ac sane primo praelio Iudaeos sequuta uictoria est. Sed gentiles, qui ex acie fugerant, irumpentes Alexandriam, Iudaeos, si quos forte inibi repererant, captos interemere. Quorum auxilio destituti, reliqui qui apud Cyrenen rebelles extiterant, uelut desperantes ad agros Aegypti, & castella uastanda uertuntur duce Luca. Aduersus hos Imperator mittit exercitum peditum atque equitum, sed & nauali manu Martium Turbonem: qui multis sane praелиis, nec paruo tempore consumptis, multa milia Iudaeorum, non modo apud Cyrenen, sed & in Aegypto, qui Lucae auxilium ferrebant, prostrauit ac percudit.

PRinceps uero Romanus etiam eos, qui apud Mesopotamiam consistebant, Iudaeos ratus similia ausuros, Lucio Quietio praecepit delere provinciam funditus, ac totam gentem penitus excidere. Tum ille directa acie magnam eorum multitudinem sternit. Cuius facinoris gratia Quietus remunerationis uice ab Imperatore provinciae Iudaeae indeptus est praesidat

Cap. I
Cerdon Alexandriae episcopus obiit.
Primus succedit
Alexander Romae Euaristo substituitur

Iudaei tumultuantur

Lupus dux Ro. exercitus

Martius Turbo

Cap. II

Lucius Quietus Iudaeos in Mesopotamia occidit

g tum

tum. Sed hæc etiam Græcorū gentilium historiographi per singulas quicq̃ ætates ordine eodem memoriæ tradiderunt.

Cap. III
Imp. C. ad
Aelius A
drianus.
Quadrati
Apologeti
eius pro Chri
stianis

Traiano autem uiginti annis minus sex mēsis principatu perfuncto, Aelius Adrianus in scepra succedit. Huic Quadratus oratione splēdidissima Apologeticum librum pro nostra religione conscriptum, & ualidissimis cōmunitum assertionibus obtulit: quoniam quidem maligni quidam homines sub eodem principe nostros nitebantur incessere. Qui liber hodieq̃ seruatur, & apud nos, & apud multos ex fratribus nostris. Ex quo uolumine indiciā magni cuiusdam uiri & mentis ac fidei Apostolicæ, eius scilicet qui conscripserit, colliguntur. Idem igitur ipse suæ antiquitatis specimē talibus exprimit uerbis: Nostri autē Saluatoris, inquit, opera semper aderant uia & uera in his qui sanati fuerant, & in his qui à mortuis excitati sunt. Non enim uisi sunt tantūmodo uel resurgere, uel sanari, sed perpetuò ab hominibus uidebantur, non tantum Saluatore præsentē, sed & post discessum eius multis temporibus, ita ut aliquanti qui ab eo uel curati, uel resuscitati sunt, etiam ad nostra usq̃ tempora perdurarint. Et de hoc quidem satis dictum. Sed & Aristides uir fidelis, & pietate nostræ religionis imbutus, Quadrato simile uolumen ad Adrianum pro fidei nostræ ratione conscripsit. Cuius etiam nunc scripta seruantur.

Aristidis Apo
logeticus pro
Christianis

Cap. IIII
Xystus Ro
mæ Pontifex,
Iustus Alexan
dria

Tertio autē eiusdem principatus anno, Alexander episcopus Romanæ Urbis, sacerdotium simul ac uitam finiuit decennio expleto. Huic subrogatus est Xystus. Sed & Alexandria eodem tempore defuncto Primo, duodecimo sui sacerdotij anno, episcopatum Iustus excepit.

Cap. V

In Hierosolymis sanè episcoporū tempora successionesq̃ nullis ad integrum monumentis conseruata reperimus, eo quod ualde ad breue tempus mortis celeritate prærepti, sacerdotio singuli quicq̃ functi perhibeātur, ita ut, quantum ex ueterum lectione comperio, ad tempora usque principis Adriani, sub quo Iudæi excidium passi sunt, tradant quindecim episcoporū successiones esse decursas. Quos omnes aiunt Hebræos antiquæ originis extitisse, & scientiam CHRISTI fideliter recepisse, & ideo incunctanter ab his qui poterant de fidei merito iudicare, sacerdotio quoq̃ uisos esse dignissimos. Quippe cum omnis tunc ecclesia ex Hebræis fidelibus coaceruata firmataq̃ uideretur, incipientibus ab Apostolis, & perdurantibus nimirum usque ad illud tempus excidij, quo Iudæi iterum deficientes à Romanis, magnis rursus prælijs subiugati sunt. Igitur quia per idem tempus assuere episcopos ex circuncisione cessatum est, necessarium uidetur omnes à primo usque ad id temporis enumerare pariter sacerdotes. Primus itaque Iacobus, qui domini frater est habitus, post hunc Symeon electus est, tertius Iustus, Zachæus quartus, deinde Tobias quintus, & Benjamin sextus, ac septimus Ioannes: tum Matthias, quem Philippus excepit, cui decimus

xxv. episcopi
Hierosolymo
rum usque ad
tēpora Adria
ni Caesaris He
bræi fuerunt

Iacobus
Symeon
Iustus
Zachæus
Tobias
Benjamin
Ioannes
Matthias
Philippus

Seneca

A Seneca subrogatus est, Iustus exinde, ac duodecimus Leui, post hunc Effrem, & quartusdecimus Ioseph, ac finis omnium Iudas. Isti sunt ferè omnes qui Hierosolymis episcopi ab Apostolis ad illa usq̃ tempora, quæ superius designauimus, plebi illi ex circuncisione præfuerunt. Romæ autē duodecimo anno memorati principatus, Xysto duodecim annis ecclesiæ gubernaculis functo, Telesphorus septimus ab Apostolis subrogatur. Anno post quem & uno mense Alexandria ecclesiæ moderamen Eumenes sexta successione suscepit, cum decessor eius undecim annis populo præfuisset.

Seneca
Iustus
Leui
Effrem
Ioseph
Iudas
Telesphorus
Romæ, Eumenes
Alexandria
Cap. VI
Rufus Indæos
occidit

Verum Iudæis motibus ac factionibus rursus ad maiora progressis, Rufus Iudææ præsidens, armata manu sibi ab Imperatore decreta, insolentiam gentis acerrime comprimebat, multa milia passim uirorum, fœminarum, puerorumq̃ conficiens, quorum terras iure belli Romano uendicabat imperio. Tempore quo ista gerebantur, ducebat exercitum Iudæorum Barchochabas quidam, quod nomen significat stellam, cæterum uir crudelis & scelestus. Sed ex uocabulo suo uelut uilibus mancipijs persuasibat, se ob salutem eorum sydus magnum cœlitus esse delapsum, agris mortalibus, & longa obscuritate damnatis, ferre lucis auxilium. Igitur cum maxime belli huius fomenta concreuerent, decimo octauo anno principatus eiusdem apud Betherā oppidum præualidum Hierosolymis uicinum, cum longior à Romanis tenderetur obfidio, fame ac siti perduellibus intrinsecus ad extremum internitionis adductis, postquam dux ipse præcipue meritas suo facinore penas exoluit, omnis hæc natio iam ex illo ab omni regione finitima Hierosolymorum penitus arcebatur, cum sanctione diuinæ legis, tum maxime constitutionibus & decretis Adriani, ita ut ne de excelsiore quidem prospectu eminus eis saltem paternum solum prophanis obtutibus liceret inspicere. Ariston Pellæus historiographus ista prosequitur. Ita factum est, ut ciuitas post interitū Iudæicæ gentis, incolis mox in eam peregrinæ nationis confluentibus, permutatis ciuibus, etiam ipsa Hælia appellaretur, ex cognomento Imperatoris Hælij Adriani, & ut in Romanorū ius conuerfa, ritum pariter mutaret & nomen.

Barchochabas
dux Iudæorum

Betherā oppidum

Ariston
Hælia, Hierusalem

Igitur ex gentibus ut inibi cœpit ecclesia congregari, primus post episcopos ex circuncisione, sacerdotium ciuitatis illius accepit Marcus. Cumq̃ iam refulgentibus in modum clarissimorū syderum ecclesijs ubiq̃ terrarū, uigente etiam per omne hominum genus fide, qua cuncti pariter in Salutorem ac dominū nostrum IESVM CHRISTVM integrè & constanter crediderant, ille totius bonitatis æmulus dæmon, utpote ueritatis inimicus & salutis humanæ hostis perpetuus, omnia molimina cōtra dei ecclesiam uersans, qui prius externis eam persequutionibus & hostilibus oppugnauerat, nunc malignis quibusdā uiris & deceptoribus repertis, intestino bello eam quatere nititur, scilicet ut fraudulentis fallacesq̃ homines nostræ religionis

Cap. VII
Marcus pri
mus Hieroso
lymorū epi
scopus ex gen
tibus

Heretici à ea
codemone
subornati

simulato tantū nomine induti, fidelium quidem, si quos fortē persuasione
sua fraude deciperent, pessundarent: ignorantes uero fidei nostrae myste-
rium, peruersis & feralibus suis uel gestis uel assertionibus impeditos, à desi-
derio uerae fidei & salutis longius submouerent. Igitur humani generis de-
ceptor antiquus post Menandrum, quem supra retulimus Simonis succes-
sorem, uelut quandam bestiam bino ore sibilantē, binisq; linguis diabolica
uenena uibrantem, Saturninū quendam Antiochia genitum, & Basiliden
Alexandriae ortum produxit. Quorum uterq; suis in regionibus officinas
impiae ac deo inuisae condidit disciplinae. Et quidē in omnibus penē Satur-
ninum eadem quae Menandrum cōmentatū esse significat Irenaeus, Basiliden
uero praetextu mysticae doctrinae in immensum tendentis mentis impiae co-
gitatum, dum prodigiosa fabularū fragmenta sibi met complacerent.

Cap. VIII

Sed e contrario multi admodū ecclesiastici uiri pro ueritate fortiter stare,
sac scriptis quoq; & assertionibus uera ratione subnixis, pro Apostolica
& ecclesiastica traditione certant, ut ex librorū monimētis etiam posteris ad-
cauenda haereticorū uenena, munimen & subsidium praeretur. E quibus
peruenit ad nos liber celeberrimus, scriptoris id tēporis Agrippae Castoris,
confutationē Basilidis ualidissimā continens, per quem uersutia ac calliditas
uiri ad decipiendū nimis apta detegitur. Deniq; cum publicaret eius arcana,
dixit eum de Euāgelio quidem quatuor & uiginti cōmentarios condidisse:
Prophetas uero sibi nūcupasse quosdam Barchaban & Barchob a-
liosq; qui nunquā extiterint, quos ipse tamen constituerit sibi, ac Barbaris
uocabulis, ut esset appellatio ipsa terribilis, nominarit. Docere etiā eum re-
fert immolata absq; ullo respectu conscientiae degustanda, & sine scrupulo
atq; indifferēter fidem negandam persecutionis temporibus. Sēctatoresq;
suos ad morem Pythagoricū docuit quinquennio silere. Addit alia quoq;
non pauca, quibus sectae huius errorem penitus à se deprehensum & confu-
tatum esse declarat. Sed & Irenaeus scribit coeū tempore & moribus me-
moratorū fuisse Carpocratē quendam, superstitionis alterius, qui Gnostici
appellatur, uocabulo ἴ ab scientia conficō autoris. Qui sanē praestigias
Simonis magi, non ut ille clam, sed publicē ac palam tradebat, & uelut pro-
summis atq; optimis studijs laudem confessam ac publicam de nepharijs
artibus à deceptis auditoribus requirebat, & magicas tenebras in luce pu-
blica perorabat, de amatorijs duntaxat, somnijsq; immixtis, ac daemonijs
Parhedris, alijsq; similibus fraudibus. Decq; his consequenter doceri oport-
tere omnem hominē decernebat, qui ad perfectionē sui mysterij, uel potius
sceleris, cuperet peruenire: asserens non aliter unumquemq; effugere posse
mūdi huius principes, uel declinare, nisi per huiusmodi facinora sua cuiq;
nepharia debita soluerent. His igitur ille totius boni æmulus utens suae ma-
lignitatis ministris, tam eos qui post fidem ab his decipiebant, rapiebat ad
tenebras

Agrippae Cas-
toris liber ad
uersus Basili-
denHaereticus Basili-
dis
Apud Hiero-
nymū legitur
MarcobCarpocrates.
Ab ob scien-
tiamὁυδὲ ποτὸν
πρὸς
πρὸς ποτὸν

tenebras sempiternas, quā illos qui necdum crediderant, tanq; hęc esset
nostrae religionis infamia, submouebat à fide: dum ob execrabilem horum
hominū uitam, ipsam Christianorū professionem audiens quisq; uitaret.
Nec aliunde hęc suspitio de nobis, tanquam uerē impijs & incæstis fuerat
exorta, quā ut assereretur inlicitis plebem nostram stupris, ac promiscue
habitis, in matribus ac fororibus pollui, atque ab execrandis infanticidij da-
pibus funestari. Sed non in longum durauit infamia, ubi seipsa cepit ueri-
tas aperire: quin imò & clarius ac splendidius illucescente uita nostrorū, ex-
tinguebat continuo superstitionis caligo figmenti. Et singulis quibusq; sectis,
quae aduersum ueritatem exortae fuerant, euanescentibus, uel in multifidas
ac multiformes species diffuētibus, proficiebat & extollebatur indies solus
uerae & catholicae ecclesiae splendor, nulla temporū uarietate fucatus: quia
castimonia sui ac puritate & diuinæ conuersationis gloria per omne genus
hominū sapientia, doctrina, fide, & actibus resfulgebat. Etenim ipso conse-
stim tempore, quo ceperat, obprobrij huius flamma restincta est. Perman-
sit autem apud singulorum mentes ueritas, quae suis semper uiribus nitens,
conuincit & arguit falsitatem, nec passa est adulterino maledicorū furo eccle-
siae castitatem pudicitiamq; lacerari: intantū ut ex illo ad nostra usq; tem-
pora nullus tam saeuae mentis extiterit, qui honestatē & castimonia plebis
nostrae ore sacrilego concinnatis macularet obprobrijs, sed ad Romanos &
Graecos, ad Scythas ac Barbaros, & ad ipsas penē in ultimis orbis partibus
reconditas nationes intantum sua uis odor de ecclesiae gestis & diuinū quid-
dam respirans sanctae cōuersationis aura peruenit: intantū ad aures omniū
ac mentes felix Christianorū fama peruecta est, ut omne hominū genus le-
gibus & superstitionibus patrijs derelictis, se ad fidem CHRISTI conuer-
teret, omnisq; barbaries genuina feritate deposita, ad IESVM concurreret,
discere ab eo, quia mitis est & humilis corde. Extiterunt praeterea per diuinā
gratiam uiri ea tempestate eruditissimi, qui probabiliter & sufficienter ob-
scena haereticorū commenta conuincerent, & quid uera fides in ecclesia ca-
tholica castitatis haberet, ostenderent. In quibus Egesippus celeberrimus
habebatur, qui integerrimā traditionem Apostolicae praedicationis simplici
sermone conscriptam in quinque libris memoriae tradidit. Vbi & de suis ipse
temporibus aliquanta cōmemorat, & de quibusdam qui simulacra colloca-
uerant, talia quaedam scribit: Quibus, inquit, templa, imò potius sepulchra
fecerunt, sicut etiam nunc uidemus. E quibus est unus Antinous seruus A-
driani Caesaris, cui agones annui celebrantur, qui Antinoij appellatur, no-
stris adhuc temporibus instituti: Nam & ciuitatem condidit eius nomini
Antinoon, & templū ei & sacerdotes instituit, ac prophetas. Sed & Iustinus
fidelissimus nostrae philosophiae sectator, & in Graecorū disciplinis erudi-
tissimus, scribens ad Antoninū Apologeticum pro nostra religione librum,
horum meminit, ita dicens: Non mihi uidetur absurdum, meminisse in his

Christiani in-
simulabantur
infanticidij &
promiscui con-
cubitusVeritas eccle-
siaeEcclesiastici
aduersus haereticosEgesippus A-
postolicorum
temporū scri-
psit historiamAntinous
Agones Anti-
noijIustinus phi-
losophus &
martyr

etiam de Antinoo quod nuper gestum est, quem omnes timore principis A
 quasi deum colere cœperūt. Cum bene nouerint, quis, qualis uel paulo ante
 fuerit, & undē duxerit genus. Idem quoq; ipse etiā Iudaici belli, quod tunc
 gerebatur, memoriā faciens, talia quædā refert: Etenim in hoc, quod nūc
 geritur, bello Iudaico, Barchochabās princeps Iudaicæ factionis, Christianos
 nos solos, nisi negarent CHRISTVM, tanquā blasphemos ad supplicia rapi
 iubebat. In quibus libris etiā de conuersione sua, quā habuit à gentili phi
 losophia ad ueræ religionis fidem, quod nō absq; probabili ratione & ex
 aminato iudicio ad hæc conuersus sit, hoc modo scribit: Nam & ego ipse,
 inquit, sectis Platoniciis institutus, audiens infamari Christianos, & uidens
 eos impuidos ad fuscipiendam mortem, atq; omne supplicium tolerandum,
 considerabam quod impossibile esset, in malicia eos, & in libidine conuersa
 ri. Quis enim aliquando uoluptuosus & luxurijs deditus, & qui humanis
 carnibus uesci delicias putet, mortem libenter amplectitur, quo scilicet ipsa
 confestim careat, pro qua infirmari maluit uoluptate? Quin imō diuere per
 petuō (si liceret) & latere iudicia, in hoc magis operam daret, nedum semet
 ipsum statutz ac professæ mortis studeret offerre. Sed & idem ipse uir scribit
 Adrianum principem, susceptis à Serenio Graniano clarissimo uiro præ
 fide literis, in quibus de Christianis percontabatur, rescriptisse, quod nō es
 set iustum Christianos nullius criminis reos, absq; iudicio legibusq; puniri. B
 Simul & exemplum epistolæ ipsius subijcit continentis hunc modum.

Barchochab
 as dux Iude
 orum in Chri
 stianos

Iustinus quor
 modo factus
 Christianus

Serenius Gra
 nianus V. C.

Cap. IX.

EXEMPLVM EPISTOLAE IMPERATORIS

Adriani ad Minutiū Fundanū, Proconsulem Asiæ.

A C C E P I literas ad me scriptas à decessore tuo Serenio Graniano clarissi
 mo uiro, & non placet mihi relationem silentio præterire, ne & innoxij per
 turbentur, & calumniatoribus latrociniādi tribuatur occasio. Itaq; si euiden
 ter prouinciales huic petitioni suæ adesse ualent aduersum Christianos, ut
 pro tribunali eos in aliquo arguant, hoc eis exequi non prohibeo. Precibus
 autem in hoc solis, & adclamationibus uti, eis non permitto. Etenim multo
 æquius est, si quis uolet accusare, te cognoscere de obiectis. Si quis igitur ac
 cusat & probat aduersum leges quicquam agere memoratos homines, pro
 merito peccatorum etiā supplicia statues. Illud mehercule magnopere cu
 rabis, ut si quis calumnie gratia quenquā horum postulauerit reum, in hunc
 pro sui nequitia supplicijs sæuioribus uindices.

Ethnici publi
 eis uociferati
 onibus Christi
 andrum uindi
 ctam petebāt

Cap. X
 Antoninus Pi
 us Cæsar
 Hyginus Ro.
 Pont.
 Irenæus de
 Valentino &
 Cerdone he
 reticis

V Erum Adrianus post hæc uicesimo & primo sui principatus anno di
 em obiit, & Antoninus cognomento Pius, Romanum suscepit impe
 rium. Huius primo anno Telesphorus annis xi. sacerdotio in urbe Roma
 administrato, uita decessit, & Hyginus episcopatus sortem Romanæ susce
 pit ecclesiæ. Verūtamen Irenæus refert, Telesphorum martyrio uitam finis
 se, simul indicans, Hygini episcopi temporibus, Valentiniū autorem Valen
 tinianæ hæresis extitisse, & Cerdonem quandam erroris illius principem,
 quem

A quem postea Marcio sequutus est, eosq; uno tempore Romæ, sed diuerfis
 impietatibus feruuisse. Scribit autem ita:

N AM Valentinus uenit Romā sub Hygino. Inualuit autē temporibus
 Pij, & ad Anicetū usq; durauit. Cerdon uero qui ante Marcionē fuit,
 & ipse sub Hygino, qui erat in urbe Roma ab Apostolo nonus episcopus,
 uenit. Qui tamen aliquādo quidem quasi pœnitens, & errorē confitēs excu
 sabat, aliquādo rursū occultē, interdum etiā publicē impietate docebat.
 In quo conuictus, à cœtu fraternitatis arceatur. Hæc autē Irenæus dixit in ter
 tio aduersus hæreses libro. In primo autem libro nihilominus de Cerdone
 hæc dicit: Cerdon uero à sectatoribus Simonis impietatis suæ occasionibus
 sumptis, Romam uenit sub Hygino: ibiq; docuit, quod is qui à lege & pro
 phetis prædicatus est deus, non esset ipse pater domini nostri IESV CHRI
 STI: quia ille quidem notus esset, hic autem ignotus: & ille iustus, hic autem
 bonus. Cui succedens Marcion Ponticus, absq; reuerentia ulla blasphemās,
 auxit doctoris insaniam. Idem quoq; ipse Irenæus, immensum profundum
 Valentini erroris de materia & cæteris ualidissime coarguit, & serpentis in
 modum, cæcis semetipsum latebris obtegentē, in lucem protrahit, ac denu
 dat. Iis adiungit & de Marco quodam, quem dicit magicis artibus imbutū,
 & apprimi enituisse. De cuius prophanis superstitionibus; & arcanis non
 tam sacris q̄ sacrilegis, & mysticis mysterijs, ita scribit: Etenim quidam eorū
 thalamū construūt, & nephariū quoddam initiandi celebrant genus: tanq̄
 secretis quibusdā carminibus, ac uerbis, non tam sacris quàm execrabilibus
 eum qui introducitur, consecrātes, spirituales nuptias aiunt esse quod faciunt,
 instar uidelicet supernarū coniugationū. Adducentes uero eos ad aquam,
 & baptizantes, hæc super eos proferunt uerba: In nomine, aiunt, ignoti pa
 tris omniū, & in ueritate omniū matre, & in eo qui descendit in IESV. Alij
 uero Hebraica nomina ad pauorē audientiū super eos quos initiant, terri
 biliter loquūtur. Hæc de sectatoribus Marci Irenæus scribit. Quarto autem
 episcopatus sui anno cum decessisset Hyginus, Romanæ ecclesiæ sacerdotiū
 Pius suscepit: apud Alexandria uero Marcus, decimotertio anno episcopa
 tus sui Eumenide defuncto. Qui Marcus cum decem annis sacerdotiū ad
 ministrasset, Celadioni post obitum suum ecclesiæ gubernacula dereliquit.
 Pius uero in urbe Roma quindecim annis in sacerdotio expletis, Aniceto
 post se tradidit sedem. Cuius temporibus Egesippus refert semetipsum Ro
 mam uenisse, & permansisse inibi usq; ad Eleutherū, qui post Anicetū sub
 rogatus est in episcopatu. Quibus tēporibus simul florebat Iustinus in ha
 bitu philosophi diuinum prædicans uerbum, & fidei nostræ rationem tam
 scriptis uoluminibus, quàm uiuæ uocis assertionem defendens. Qui & aduer
 sum Marcionem scribens, cōmemorat de eo quod adhuc superesset eo tem
 pore quo scribebat. Denique ita dicit: Marcio uero quidam Ponticus, qui
 hodieq; superest, docet homines aliam credere esse deum maiorem con
 ditore

Cap. XXI
 Valentinus hæ
 reticus
 Cerdon
 Vide Irenæū
 lib. 3. cap. 4.
 circa finem

Cap. xxxviii

Marcion

Marcus he
 reticus

Pius Rom.
 Pont.
 Marcus Ale
 xandrinus
 Celadion
 Anicetus
 Egesippus
 quando uer
 nerit Romā.
 Iustinus floret

ditore deo. Hæc ille hominibus ingerens, & dæmonibus adiutoribus utens, a multis blasphemare peruasit, ut negarent creatorē omnium deum ipsum esse patrem CHRISTI, sed alium quendam, qui quasi maior hoc esset. Et tamen omnes sectatores eius Christiani appellantur, ita nimirū sicut omnes cōmuni uocabulo, cum diuersæ sint sectæ, philosophi nuncupantur. Sed & post pauca nihilominus dicit: Est autem & nobis liber aduersus omnes hæreses compositus, quem si uultis decurrere, dabimus.

Iustini liber
aduersus omnes
hæreses

Cap. XII
Iustini uolumen
aduersus
gentes

Titulus, seu
potius subscri-
ptio libri, quæ
Iustinus, per
ligione Chri-
stiana scripsit
ad Antoninū
Cæsarem
magistru[m] rō-
mæ

Hic autē ipse Iustinus scribit etiā contra Paganos uolumen insigne. Sed & alios libros pro nostra religione, in quibus ad Antoninū principem, qui cognominatur Plus, sermonē dirigit, scribens & ad Senatū. In urbe etenim Roma maxime consistebat. Deniq; in uno ex ijs libris, etiam de semet ipso uolens, quis, uel unde esset, ostendere, hoc modo scribit:

IMPERATORI AELIO ADRIANO ANTONINO PIO, Cæsari Augusto, & uerissimo philosopho: & Lucio philosopho Cæsaris proprio filio, ac Pij adoptiuo, amatore sapiētiae: & sacro Senatui, atq; omni populo Romano, pro uitis ex omni genere hominū congregatis, & iniusto odio laborantibus, ac non digna patientibus, Iustinus Prisci filius Bacchiadis, ex urbe Neapoli Palestinæ, unus pro omnibus hoc defero postulatum.

Sed interpellatus idem Imperator in Asia ab his qui uario iniuriarū genere affligebantur, tale rescriptum ad uniuersos Asiæ populos promulgauit.

Cap. XIII
Epistola Anto-
nini Cæsaris
ad Asiaticos
pro Christiani-
s

IMP. CAES. MARCVS AVRELIVS ANTONINVS
AVG. ARMENICVS, PONT. MAX. TRIB. POT.
XV. COS. III. VNIVERSIS SIMVL PLE-
BIBVS ASIAE SALVTEM.

Ego quidem non ambigo, etiam dijs ipsis curæ esse, ne quis noxius lateat, Multo enim magis illis cōuenit punire eos, qui ipsis immolare nolunt, quàm uobis. Sed uos confirmatis eorū quos persequimini sententiā, quam de uobis habent, dicentes, uos impios & sine deo esse. Vnde & optabilius habēt animā ponere pro deo suo, & mortē libenter amplecti, quàm uobis talibus adquiescere, & in uestre religionis iura concedere. De motibus autē terræ qui uel facti sunt, uel etiam nunc fiunt, absurdū non erit mœrorē uestrum iusta cōmonitione solari. Quoniam quidē comperi, quod in huiusmodi rebus, ad illorū inuidiā cōmunes casus transfertis. In quo illi quidē maiorē fiduciā accipiunt apud deum. Vos autē in omni tempore, quo de talibus ignoratis, cæteros quidem deos negligitis: cultū uero immortalis dei, quæ Christiani colunt, expellitis & deturbatis, usq; ad mortē cultores illius obseruatiæ persequentes. Super quibus plurimi ex prouincijs Iudices etiā uenerabili patri nostro scripserant. Quibus rescriptū est ab eo, ut nihil omnino molestiæ huiusmodi hominibus generaret, nisi forte arguerent aliquid aduersum Romanam regni statum moliri. Sed & mihi ipsi de his quamplurimi retulerunt.

Ethnici in inui-
diam Christiano-
rorū transfer-
rebant cōmu-
nes casus

Quibus

A Quibus ego paternam secutus sententiā, pari moderatione rescripti. Quod si quis persistit huiusmodi hominibus absque ullo crimine mouere negocia, ille quidem qui delatus pro hoc nomine fuerit, absoluat, etiam si probetur id esse quod ei obiicitur, Christianus. Is autem qui crimen obtendit, reus pœnæ ipsius quam obiecit, existat.

Proposita Ephesi publicè in conuentu Asiæ.

Hæc ita gesta esse testatur etiam Melito episcopus ecclesiæ Sardenfis, in eo libro, quem ad Imperatorē Verum pro fide nostra ac religione conscripsit, qua tēpestare etiam Aniceto Romanæ ecclesiæ præsidente, Polycarpum Romam uenisse, atq; habuisse sermonē cum ipso Aniceto de Paschæ die Irenæus refert. Sed & alia quædā de eodem Polycarpo scribit, quæ mihi dignū uidetur corpori huic nostræ narrationis inferere. Tertio igitur libro aduersus hæreses hæc de eo cōmemorat Irenæus: Polycarpus, inquit, qui non solum ab Apostolis eruditus est, neq; solum cōuersatus est cum his qui dominū uiderāt, sed & ab ipsis Apostolis ordinatus est Smyrnæorū ecclesiæ episcopus, quæ nos quoq; in prima ætate nostra uidimus. Diu etenim permansit in uita, & longæua ætate perdurans, nobilis uiuendo, sed & moriendo nobilior extitit, quippe qui uitam martyrio consummauit. Docebat autem semper ea quæ ab Apostolis ipse didicerat: & hæc ecclesiæ tradebat, quæ sola uera ducenda sunt. Quorū testes sunt omnes ecclesiæ, quæ in Asia constitutæ sunt, & hi qui per tempus etiā nunc in Polycarpi successione perdurant. Multo autē uerior & fide dignior hic autor ecclesiæ est, & ueritatis testis, quàm Valentinus & Marcion, & ceteri peruersæ mentis homines. Qui etiā sub Aniceto Romæ perrexit, & multos ex supra dictis hæreticis ad ecclesiam dei conuertit, hanc solam prædicās tenendam esse ueritatē, quam ipse sciret se ab Apostolis suscepisse, quæ & tradebat ecclesiæ. Et sunt adhuc etiā nunc, qui audierūt ab ipso, quod Ioānes Apostolus discipulus domini, apud Ephesum cum balneas lauandi gratia fuisset ingressus, & uidisset ibi Cerinthum, exiluerit continuo, & discesserit nō lotus, dicens: Fugiamus hinc, ne & balneæ ipsæ corruant, in quibus Cerinthus lauatur, ueritatis inimicus. Idem etiā ipse Polycarpus, Marcioni aliquādo cum occurrisset, dicenti sibi: Agnosce nos. Respondit: Agnosco agnosco primogenitū Satanæ. Tanta tunc Apostoli atq; eorū discipuli in religione cautela utebātur, ut ne uerbi quidem cōmunionem cum aliquo eorū qui à ueritate deuiauerāt, habere paterent. Sicut & Paulus dicit: Hereticum hominē post unam & alteram correptionē deuita, sciens quia peruersus est huiusmodi, & peccat, cum sit à semetipso dānatus. Extat & epistola Polycarpi ad Philippenses scripta, perualida, ex qua formā fidei eius ac prædicationis (si quis fortē salutis suæ sollicitudinē gerit) capere potest. Hactenus Irenæus. Polycarpus uero in ipsa epistola, quæ ad Philippenses scripserat, utitur testimonijs de prima Petri epistola.

Cap. XIII
Melito Sardē-
sis episcopus

POLYCAR-
PVS

Vide Irenæū
aduersus hæ-
reses lib. 3. cap.
p. 3.

Secd

Cap. XV
M. Aurelius
Verus

Sed enim Antonino, qui Pius cognominatus est, uicesimo & secundo anno principatus exacto Marcus Aurelius Verus, & Antoninus filius eius cum Lucio fratre succedunt. Quo in tempore Polycarpus maximis persecutionibus Asiam quatentibus uitam martyrio finiuit. De quo planè necessarium duximus memoriæ tradere, maximè cum scripta extet epistola ex persona ecclesiæ Smyrnæorū ad Ponti ecclesias data, quæ de martyrii eius beato sine designat. Cuius exemplum infra scriptum est.

Epistola eccle
siæ Smyrnæo
rum de marty
rio diui Poly
carpi

ECCLESIA DEI QUAE EST APUD SMYRNAM, ecclesiæ dei constitutæ apud Philomelium, & omnibus quæ ubiq; sunt sanctis ecclesijs catholicis, misericordia, & pax, & charitas dei patris, & domini nostri IESU CHRISTI multiplicetur.

SCRIPSIMVS uobis fratres de martyribus, & de beato Polycarpo, qui uelut signaculo quodam martyrii sui, finem persecutionibus posuit. Et paulo post describentes etiam cæterorū martyrum agones, talia quædam scribunt. Detertere etenim uolentes inspectantē populū, nunc flagris usq; ad interiora uiscerū martyres laniabant, ita ut abdita corporis, & quæ natura in arcanis locauerat, nudarentur. Nunc autem marinas cochleas, quæ conchilia uocant, & acuta quæq; fragmēta in dorsum supinatis martyribus substernebant, in quibus omne tormenti genus & pœnæ speciem consumentes, ad ultimum deuorandos eos bestijs exponebant. Sed in his præcipue designatur

Germanicus
martyr

uir fortissimus effloruisse Germanicus nomine, qui per gratiā diuinæ uirtutis metum corporeæ fragilitatis exclusit. Volente namq; Proconsule persuasionibus aggredi uirū, & obijcere ei primæ ætatis florē, debere eum suimet ipsius miserationē capere: ille nihil moratus, sponte dicitur præparatā sibi bestiam prouocasse, ueluti tardantes increpās pœnas, & iniquæ huius uitæ ultrò uelocē expetisse discessum. Verū cū ex huius tā insigni morte stuporē cepisset astantis populi multitudo, & totius Christianorū gentis mirari uirtutē de contēnenda morte cœpissent, cōclamat omnes: Tolle impios, Polycarpus requirat. Sed cū ex adclamatione grauis perturbatio fieret, Cointiū quendā natione Phrygē nuper de suis regionibus aduētantē, accidit primo quidē bestias cæteraq; tormenta sponte laceffere, dehinc fractis animis cedere, ad ultimum etiā salutē segnitia perdere. Quæ res eum ad martyriū pro-

Cointiū pa
rum constans
martyr

POLYCAR
PVS

catia potius & temeritate, quam deuotione profiluisse declarat. Ipse namq; se iudicij ingesserat. Victus itaq; exemplū euidentis omnibus dedit, cautius in rebus talibus & circūspectius agendū: quia nō temeritas, sed fides & modestia coronat. Sed de his quidē talia gesta sunt. Insignis autē uir Polycarpus, primo quidē cum audiret uulgus in se adclamationibus excitatū, in nullo penitus motus est, sed mansit impavidus. Tranquillus namq; erat moribus, & ferenus aspectu. Qui cum in eadē ciuitate uellet interritus pmanere, ad quietem tamen deprecantibus se familiaribus suis, ad agrū quendā ciuitati pro-

ximum

Aximum secedit, atq; ibi cum paucis die noctuq; nihil aliud quam in orationibus permanet, pro pace ecclesiarū, quæ ubiq; sunt, supplicans deo: quod ei facere in omni uita sua moris perpetui fuit. Sed is in oratione positus, ante triduum quam comprehenderetur, uisionem uidet per noctem, cervical capitis sui flammis esse consumptum. Cumq; euigilasset, post uisum interpretatus est astantibus somnium suum, dixitq; pro certo se ob CHRISTVM per ignem uitæ exitum sortiturum. Imminente igitur quæstione, rursus fratrum charitate compulsus, cōmigravit in alium locum. Quo nō multo post inquisitores eius ingressi, correptis duobus pueris, & altero ex his uerberato, per indicium eius ad Polycarpum perueniunt, cum iam declinaret dies. Et ingressi ipsum quidē offendunt in superioribus quiescentē. Vnde cum posset facilis ei transitus esse ad alteram domum, noluit, dicens: Voluntas domini fiat. Quin imò & cum comperisset adesse comprehensores suos, in occursum eis progressus, læto admodum uultu ac placido compellare uiros cœpit cum ingenti oris gratia, ita ut illi mirarentur & stuperēt, quid tantum studij fuerit, ut uir illius grauitatis & honestatis in tam longæua ætate, & tanta uitæ autoritate positus, perquiri & cōprehendi iustus sit. Sed ille nihil moratus, continuò apponi mensam hostibus quasi hospitibus iubet, atque eis epulas largius ministrari, unius horæ ab eis spacio orationis gratia imperato. Orabat igitur tanta dei gratia repletus, ut admiraretur omnes qui aderant, & ipsi qui ad comprehendendū eum uenerant, pœniterent, quod tam honestū uirum ac deo dignū, & ipsa ætate uenerabilem, rapere iuberentur ad pœnam. Et post aliquanta eadem scriptura uerbis ipsis talia coniungit ex ordine. Postea uero quàm finiuit orationem, memoriā faciens omnium quoscumq; nosse potuit maiorū minorumq; nobiliū & ignobiliū, & totius catholicæ ecclesiæ, quæ per orbem terræ est, instante iam hora progreditur, & asino sedens ad ciuitatē ducebatur, cum esset dies magni sabbati. Pergenti occurrit ei Præfectus pacis Herodes nomine, & pater eius Nicetas, qui leuantes eum secum in uehiculū, persuadere sedulo conabatur, dicentes: Quid enim mali est, dicere deum Cæsarem, & immolare, & de cætero uiuere securum? Hæc ille primo tacitus audiuit. Sed ubi persisterant, ait ad eos: Quid multis opus est? facturus nō sum quod dicitis. At illi posteaq; nihil se profecisse senserūt, indignatione cōmoti, cum contumelia eum uehiculo deturbant, ita ut pedē læderet præceps actus. Sed quasi nihil fuisset iniuriæ, tota alacritate cōtentus, pergebat ad stadiū quo duci fuerat imperatus. Cum uero tumultus ingens in stadio ex ingressu eius fuisset exortus, uox de cœlo delapsa est: Fortis esto ô Polycarpe, & uiriliter age. Sed autorē quidem uocis uidere potuit nemo, auditus tamen ad plurimos uenit. Interea animatur ad furorē tumultus populi uidentis, quia Polycarpus introducitur. Cumq; eminens à Proconsule interrogaret, si ipse esset Polycarpus, se esse cōfiterur:

De pace eccle
siarum

Dies magni
sabbati
Herodes Præ
fectus pacis
Nicetas

Vox de cœlo

Ergo

Ergo, inquit, habeto ætatis tuæ reuerentiã, & parcens ultimæ senectuti tuæ, *iura fortunã* iura fortunã Cæsaris, gerens de prioribus pœnitudinẽ, & conclama etiã tu, *Cæsaris* Tolle sacrilegos. Tum Polycarpus toruo uultu ad populum, qui in stadio residebat, aspiciens, eleuata ad cœlum dextera, cum gemitu proclamauit & dixit: Tolle sacrilegos. Sed insistente Procôsule, & dicente. iura fortunã Cæsaris, & dic in CHRISTVM conuitia, & dimitto te. Polycarpus ad hæc: Octoginta, inquit, & sex annis seruío ei, & nihil me læsit unq̃, quomodo possum male dicere & blasphemare regem meum, qui salutem mihi dedit: Cumq̃ rursum uehementius urgeretur, ut fortunã Cæsaris iuraret: Si hanc, inquit, iactantiam quæris, ut ego fortunam Cæsaris iurem, & quis sim ignorare te simulas, cum omni libertate audi à me, quia Christianus sum. Si uero etiam rationem uis Christianæ religionis accipere, statue diem & audi. Proconsul dixit: Suade hoc populo. Polycarpus ait: Tibi quidem respondi. Docemur enim principibus & potestatibus ijs quæ a deo sunt, honorem deferre, eum scilicet, qui religioni non sit contrarius. Populo autem furenti fatiscere nõ est meum. Proconsul dixit: Bestias habeo paratas, quibus obijceris nisi citò pœnitueris. At ille respondit: Adhibeantur. Nobis enim immobilis stat sententia. Nec possumus de bono ad malum per pœnitudinẽ cõmutari. Melius autem erat, si hi mutarentur ad bona, qui perseverat in malis. Tunc Proconsul: Igni te, inquit, faciam consumi, si tibi bestiarum contemnendæ uidentur, nec propositi recipis pœnitudinẽ. At ille: Ignem minaris, inquit, hunc qui ad momentũ incenditur, & paulo post extinguitur, quia ignoras futuri iudicij ignem æternum, qui ad perpetuas pœnas præparatus est impiorum. Sed quid moraris? Adhibe utrum uoles. Hæc & multa alia his similia dicens Polycarpus, cõfidentia simul & lætitia replebatur, ita ut alacritatem uultus eius, responsionumq̃ constantiã Proconsul maximo stupore miraretur. Misso igitur Curione ad populũ, iubet uoce maxima protestari, Polycarpum tertio cõfessum Christianũ se esse. Quo audito, uniuersa multitudo tam gentiliũ quàm Iudæorũ Smyrnenũ ciuitatis, cum ingenti furore adclamabant: Hic est totius Asiæ doctor & pater Christianorũ, nostrorũ autem subuerfor deorum. Ipse est qui multos docet, ne immolent, neue adorent deos. Et post hæc uerba adclamabãt Philippo munerario, ut leonẽ Polycarpo dimitteret. Qui respondit, non sibi licere, quia iam æditionis suæ munus expleffet. Tunc illi omnes pariter conclamarunt, ut Polycarpus uiuus arderet. Oportebat enim uisionẽ eius quam de ardente ceruicali uidit, impleri. Quæ cum dicto citius gereretur, ipsis populis ligna, uel de balneis, uel de publicis quibusq̃ locis, & sarmenta congregãtib, præcipue Iudæis ardētius ad hæc ex more seruētibus, cum omni uelocitate extructus est rogos. Tum depositis senior indumētis, ac zona resoluta, calciamẽta quoq̃ pedibus tentabat educere, quæ nunq̃ nisi à religiosis quibusq̃ fide & deuotione

*Magistratus
bus quatenus
obediendum*

*Philippus mu
nerarius*

*Iudæi persecu
tores Christia
norum*

atione semetipsos inuicem p̃uenientibus, resolui consueuerant. Ita nanque in omni etiam reliqua uita sua uenerabiliter ab omnibus colebatur. Ut ergo expedita sunt quæ ad ignem pertinebant, cum cum uellent rogo impo-
situm etiam clauis affigere, ait: Sinite me. Qui enim dedit mihi ignis ferre supplicium, dabit & ut sine clauorũ affixiõẽ flammas immobiliter perferam. Tum illi omisiss clauis, uinculis usi sunt solis. Quibus post tergũ manibus reuinctis, uelut electus aries, & ex magno grege assumptus, acceptabile holocaustum omnipotenti oblatus est deo, has preces etiam in ipsa passione profundens: Deus dilecti & benedicti filij tui IESV CHRISTI pater, per quem tui agnitionem suscepimus: Deus angelorũ, & uirtutum, & uniuersarum creaturarum, ac totius iustorum generis, qui omnes coram te uiuunt, benedico te, qui me in hanc diem atque in hanc horam perducere dignatus es, ut paticeps existerem martyrum, & calicis CHRISTI tui, in resurrectionem uitæ æternæ animæ ac spiritus mei per incorruptionem spiritus sancti, in quibus suscipiar in conspectu tuo hodie, tanquam sacrificium pingue & acceptabile. sicut præparasti & præsignasti, ita & fecisti. Verus es tu, & sine mendacio deus, propterea & in omnibus laudo te, & benedico te, & glorifico te per æternam deum & pontificem IESVM CHRISTVM dilectum filium tuum, per quem, & cum quo tibi cum spiritu sancto gloria, & nunc, & in futura secula, Amen. Et cum Amen insonuisset, oratione completa subiiciunt ignem homines ignis æterni. Cumq̃ flamma ingens reluxisset, uisimus miracula omnes nos, quibus ea deus uidere cõcessit. Ex quibus & quã plurimi à domino ad hoc reseruati sunt, ut annuntiarent cæteris quæ uiderunt. Flamma etenim in modum cameræ curuata specie, quasi uelum nauis uento sinuant, supra corpus martyris stetit: quod corpus in medio positum non erat ut caro ardens, sed tanquã si aurum & argentum in fornace candesceret. Tum præterea odorem naribus hausimus, tanquam thuris incensi, uel preciosissimi fragrantis unguenti. Ad ultimum uidentes scelerum ministri, igne corpus non posse consumi, iusserunt propius accedere confectorem, & corpus cui ignis cesserat, mucrone transfodere. Quo facto tam largus profusus est sanguis, ut restingueret rogu. Populus autem miraculi stupore discessit attonitus, erga electos dei tam insigni eius fauore perspecto. Hic ergo est admirabilis & electus temporibus nostris magister apostolicus, & propheticus Smyrnæorum ecclesiæ sacerdos, qui omne uerbum quod loquutus est, & impletum est, & implebitur in futuro. Sed ille gemulus totius boni & aduersarius omniũ iustorum, postquã uidit quod & pro martyrij gloria, & pro uitæ egregiæ uirtutibus coronatus est, & per mortem præmia immortalitatis indeptus, satifagere cœpit, ut reliquias eius ad sepulturam nostris desiderantibus nemo concederet. Instigabatur ergo Nicetas Herodis pater, frater autem Dalcæ; adire iudicem, & petere ab eo, ne humanũ concederet corpus,

Precatio Polycarpi ad deum

Polycarpi corpus in igne

Polycarpi corpus negatur Christianis sepeliendum

h ne forte

ne forte, inquit, relinquentes illum qui crucifixus est Christiani, hunc cole-
 re incipiant: Iudeis maxime ista machinantibus, qui & nostros intentis ocu-
 lis obseruauerunt, ne eum è flammis adhuc ardentibus raperent: ignorant
 miserimi, quia neque **CHRISTVM** aliquando possumus derelinquere,
 qui mortem pro totius mundi salute sustinuit, neque alium quenquam co-
 lere: quoniam uerum deum, & qui solus colendus sit, nouerimus: Martyres
 uero tanquam discipulos domini diligamus & ueneremur, quasi integre fi-
 dem magistro seruantes & domino, quorum nos quoque in fide & perfe-
 uerantia charitatis optamus esse participes. Vbi autem uidit Centurio tam
 obstinatam Iudeorum contentionem, positum in medio ipsum corpus ex-
 xussit: & ita nos postmodum ambusta ossa preciosissimis gemmis chario-
 ra, & omni auro probabiliora per ignem facta collegimus, ac (sicut conue-
 niebat) ex more condidimus. Quo in loco etiam nunc, præstante domino,
 solennes agimus celebresq; conuentus, maxime quidem in die passionis ei-
 us, sed & cum eorum memorias, qui prius passi fuerant, celebramus, ut fe-
 quentium animi ad præcessorum uiam exemplis insignibus suscitentur.
 Hactenus de beato Polycarpo, cum quo etiam alij duodecim ex Phila-
 delphia uenientes, apud Smyrnam martyrio consummati sunt. Sed & in
 eadem epistola continebatur etiam de alijs quàm plurimis eiusdem tempo-
 ris martyribus intexta narratio. In quibus refertur post Polycarpum, quod
 etiam Metrodorus quidam ex Marcionis hæresi presbyter, igni sit traditus
 etiam. Inter cæteros autem qui per idem tempus martyres extiterunt, famo-
 sissimus inibi refertur quidam Pionius nomine, cuius per singulas interro-
 gationes responsionum constantiam, & pro fide nostra ad populum ora-
 tiones: quamq; apud Iudices interritus semper astiterit, docens & dispu-
 tans etiam in ipsis tribunalibus: utq; his qui in persecutione titubauerāt,
 cohortationibus suis ad confurgendum dexteram dederit: & in carcere po-
 situs, qualiter ingressis ad se fratribus, animos ad martyrii tolerantiam ro-
 borarit, quos uel etiam ipse pro martyrio pertulerit cruciatus: utq; sit cla-
 uis affixus, & ardenti rogo superpositus: & ut in his beatum uitæ fecerit fi-
 nem, si quis uult plenius scire, ex illa quæ nobis de antiquis martyribus
 scriptura composita est, plenius discet. Post hæc etiam aliorum apud Per-
 gamum Asiæ urbem martyrum gesta referuntur, Carpi cuiusdam & Papy-
 rij, & Agathonicæ optimæ fœminæ, aliarumq; multarum, quæ pro beatis
 confessionibus martyrio coronatæ sunt.

Cap. XVI
Iustinus

CVM quibus & uir mirabilis, de quo paulo superius fecimus mentio-
 nem, Iustinus, cum secundo iam librum pro religionis nostræ defen-
 sione conscriptum, temporis illius Iudicibus obtulisset, remunerationem lin-
 guæ fidelis & eruditæ, martyrii munus accepit, quodam philosopho Cre-
 scente nomine, cane tam professione quàm moribus, dolos uiro insidiasq;
 tendente

Iudeorum
odium

Metrodorus

Pionius insi-
gnis martyr

Eusebij liber
De antiquis
martyribus

Crescens
Cynicus

tendente. Quoniam quidem sæpe cum eo disputans, auditoribus medijs,
 non solum obtinuerat eum, uerum & uehementius ueritate si bi suffragan-
 te confuderat: unde & uictoriæ suæ palmam, martyrium percepit à domi-
 no. Hoc autem ita futurum, etiam beatus ipse, uerus philosophus ueritatis
 in ea defensione, quam ab eo conscriptam supra diximus, aperte, sicut erat
 futurum, prophetica mente prædixit, his uerbis: Nam & ego, inquit, spero
 me ab aliquo horum, quibus pro ueritate obfisto, insidias esse passurum:
 spero baculo aut claua feriendum: certe uel à Crescente hoc, non philoso-
 pho, sed φιλοσόμῳ, id est, non amatore sapientiæ, sed amatore iactantiæ.
 Neque enim dignum est, philosophum nominari eum, qui de his quæ ne-
 scit, publice protestatur: & Christianos sine deo esse, & impios dicit, ad gra-
 tiam & libidinem eorum, quos in errore positos, ipse maioribus laqueis er-
 roris inuoluit. Si enim ignoratur ab eo **CHRISTI** doctrina, & ea arguit quæ
 ignorat, nequissimus est, & imperitis multo nequior: quia & imperiti uel
 idiotæ obseruant, ne disputare audeant de his quæ ignorant, & de illis testi-
 monium perhibere quæ nesciunt. Si uero legit quæ apud nos scripta sunt,
 & aut non intellexit eorum uirtutem, aut intellexit quidem, sed dissimulat,
 ne & ipse suspectus habeatur in talibus, multo nequior & detestabilior iu-
 dicandus est, qui imperiti uulgi captans fauorem, ueritatis ac pietatis quædā,
 ex quorum responsionibus nihil scire conuictus est. Et intantum uera sunt
 quæ dico, ut putem uobis etiam quæstionis habitæ inter nos disputationes
 allatas, ex quibus apertissime dinoscitur, quæ nostra sunt, penitus ignora-
 re. Si uero necdum uenerunt hæc ad notitiam uestram, paratus sum rursum
 uobis audientibus disputare. Hæc sunt beati Iustini uerba, in quibus, secu-
 dum ea quæ prædixerat, per Crescentis insidias martyrio consummatus
 est. Tacianus quoque uir eruditissimus, in prima ætate sua cum magna ad-
 miratione oratoriam docens, ex qua non parum gloriæ quæsierat, postmo-
 dum ad nostra se studia conuertens, libros etiam ipse aduersum gentes di-
 gnos memoria dereliquit, in quibus Iustini meminit his uerbis: Sed & ad-
 mirabilis, inquit, uir Iustinus, satis recte persecutus est, similes istos dicens
 esse latronibus. Et post aliquanta, cum de philosophis quædam dixisset,
 addit etiam hæc: Crescens denique ille, qui obsedit urbem magnam, in pue-
 rorum quidem stupris omnes præibat, in pecuniæ autem cupiditate nullo
 inferior erat. Mortem uero cum cæteris contemnendam suaderet, ipse tam
 pessimam de ea opinionem gerebat, ut Iustinum tãquam ultimo malo tra-
 deret morti, pro eo quod ueritatem prædicans, uoluptuosos & deceptores
 philosophos arguebat.

Idem quoq; Iustinus priusquam proprium desudaret, aliorum qui ante
 se martyres extiterant, describens agones, in primo defensionis suæ libro

li i talia

Iustini uerba
in secundo apolo-
getico, p. re-
ligione Chri-
stiana

Id non obser-
uant idiotæ
hoc seculo

Tacianus pri-
mum Rhetor,
postea Chri-
stianus

Taciani testi-
monium de
Iustino

Crescens
Cynicus

Cap. XVII

*Historia de
pudica mulie
re et Christia
na, quæ turpē
maritum reli
querat*

talia quædam refert: Mulier quædam, ait, coniuncta erat uiro turpi, quæ & ipsa prius turpiter uixerat. Hæc postquam CHRISTI præcepta cognouit pudica effecta, uiro quoque de pudicitia suadebat, suggerens ei scriptum esse in Christianorum præceptis, æternas imminere pœnas his, qui pudicitiam in uita sua iustitiamque contempserint. Sed ille in eadē obscenitate persistēs, actibus iam suis alienam à se faciebat uxorem. Quippe cum nephas esse mulier existimaret, in eius mariti contubernio permanere, qui naturæ lege contempta, nouas uias libidinis exquirebat. Statuit igitur iura repudiare coniugij. Sed propinquis interuenientibus, & de mariti emendatione pollicentibus, compulsa est in eius rursus consortio residere. Verū ille post hæc Alexandriam profectus, cum turpius agere, atque incestæ uitæ maiora nuntiaretur augmenta quæsisse, mulier ne ultra in coniunctione eius manens, particeps incesti hominis haberetur, libello ei repudiij dato discedit. Tum ille egregius maritus, quem gaudere oportuerat, quod intantum uxoris suæ castitas profecisset, ut non solum nihil turpe committere, sed ne mariti quidem patienter ferre turpitudinem possēt, à quo emendationem resutante pro castimoniam amore discesserit: nouo criminis genere pro castitate accusat uxorem: Christiana, inquit, est. Et illa quidem libellum tibi obtulit Imperator, ut primo permitteretur ei rem familiarem ordinare: tum deinde de responderet obiectis: quod & indulgisti. Verum maritus cum mulierem non posset arguere, in Ptolemæi cuiusdam exitium, qui magister mulieris in Christiana religione fuerat, tali arte conuersus est. Amicū habebat Centurionem quendam: huic persuadet ut percontaretur à Ptolemæo, si Christianus esset. Hoc tantum Ptolemæus tanquam amator ueritatis, nequaquam gloriam suæ professionis occultans, percontanti, Christianum se esse confessus est. Hunc continuo Centurio in uincula coniecit, & multo tempore squalore carceris maceratum, ad ultimum Urbicio Iudici obtulit. A quo simili modo hoc solū interrogatus est Ptolemæus, si Christianus esset. Qui rursus tanti boni sibi conscius, diuinam religionem præ se tulit, & de CHRISTI magisterio, ac totius boni institutionibus publica confessione testatus est. Qui enim negat quod est, sine dubio culpabile iudicat esse quod negat. Continuo igitur post confessionem, ab Urbicio duci iubetur ad mortem. Lucius autem quidam Christianus uir, uidēs tam temere datam sententiā, ait ad Urbicum: Quid queso causæ est, quod neque adulterū, neque corruptorem, aut homicidam, uel latronem, raptoremque, aut alterius cuiuslibet facinoris reum, sed tantū pro nomine Christiano, quod hoc se uocabulo confessus est nuncupari, ad mortem duci hominē præcepisti? Non sunt hæc digna pio Imperatore, nec sapientissimo puero filio eius, neque sacro senatu quæ agis o Urbici. At ille nihil aliud inquirens, ait ad Luciū: Videris mihi & tu Christianus esse. Cumque Lucius respondisset, hoc planē sum: etiam ipsum Urbicus

Ptolemæus

*Urbicius
Iudex*

*Lucius homo
Christianus*

A Urbicius duci pariter iussit ad mortē. Ille: Gratias, inquit, ago, quod me nequissimis dominis absolutum, ad bonū & optimū patrem & regē omnium deum remittis. Sed & tertius quidam pari modo libertate usus, pari quoque sententia punitus est. Post hæc illa Iustinus annexuit ex ordine, quæ paulo ante retulimus. Id est: Et ego, inquit, spero me ab aliquo horum quibus pro ueritate obstiti, insidias esse passurum. Et cætera.

PLurima autem nobis hic uir studiorum monumenta dereliquit, quibus peruditæ eius animæ, ac diuinis deditæ disciplinis, indicia colligamus: in quibus emolumenti plurimum inuenire possunt ij, qui amorem doctrinæ & scientiæ gerunt. Extat igitur eius liber hic (de quo superius memorauimus) ad Antoninum qui dicebatur Pius, & filiū eius, ac Senatū, pro nostra religione conscriptus. Sed & secundus nihilominus defensionem nostræ fidei continens, quem scribit ad successorem supradicti principis Antoninū Verum, cuius tempora nūc cepimus explicare. Sed et alius liber est aduersum Paganos, in quo de singulis, uel nostris, uel Græcorum philosophis confertur, disputationem latissimam confert. Ibi etiam de natura demonum describit quædam, quæ his inferere longum est. Sed & alius liber est aduersum Paganos, qui superscribitur Confutatio. Est & alius eius De monarchia, quem nō solum de nostris libris, sed & de Græcorū uoluminibus texuit. Est & alius, qui superscribitur Psaltes. Et alius uelut in subnotationum modo

B De anima, in quo diuersas quæstiones inseruit, ex his quæ apud Græcorū philosophos agitantur, quibus contradicendum se repromittit, & suam de his sententiam in illius responsionis uolumine prolaturum. Composuit etiam dialogum quasi cum Iudæis, quem apud Ephesum cum Tryphone Hebræorum nobilissimo doctore habuit: in quo exponit, quo modo ipse per diuinam gratiam ad credulitatem ueræ fidei perductus sit, cum prius inmensum studium erga philosophorum gesserit disciplinas, perquirendæ ueritatis amore detentus. Simulque refert de Iudæis, quod aduersum ecclesiam CHRISTI, insidijs feralibus agant. Et pro his insinuat Tryphonem, dicens: Quia non solum non pœnituiistis pro his quæ à uobis male gesta sunt, sed & uiros aptos ad hoc elegistis de Hierosolymis, & misistis per omnem terram, qui circumirent & dicerent impiam hæresim surrexisse Christianorum, simul & criminosa quædam diffamarent aduersum nos, quo scilicet per hæc ignorantes quique deterriti, confortia nostra uitarent: in quo non solum nobis ipsis, sed & alijs opprobria fingendo causa mortis extitisset. Scribit autem quod usque ad sua tempora prophetiæ gratia in ecclesijs floruerit. Sed & Apocalypsim, Ioānis Apostoli esse dicit. Prophetiis etiam quibusdam uitur testimonijs ad Tryphonem, conuincens eum de his, quod Iudæi absciderint hæc de scripturis, & abstulerint. Sed & multa eius alia apud quā plurimos fratrum feruntur; quæ ita probabili ac digna à ue-

*Cap. XVIII
Libri Iustini
philosophi &
martyris*

*Iudæorum odium
in Christianos*

*Prophetia in
ecclesijs usque
ad Iustini tem
pora
Apocalypsis*

Irenæus uti-
tur Iustini te-
stimonio

teribus iudicata sunt, ut Irenæus ex ipsis inueniatur adsumere, & in quarto aduersum hæreses libro de his hoc modo scribere: Et bene, inquit, Iustinus in eo uolumine quod aduersum Marcionem scribit, prosequutus est, dicens: Quia ipsi domino nunquam adquiescerem, si alium deum diceret præter omnium creatorem. Et iterum in quinto eiusdem operis libro dicit: Et optime, inquit, Iustinus affirmat, quia ante aduentum domini nunquam ausus est Satanæ blasphemare deum, quippe qui nondum agnouisset damnationem suam. Hæc autem nobis necessario de opusculis Iustini dicta sint, ad inquisitionem librorum eius studiosos quosque fideles prouocantibus.

Cap. XIX
Soter Romæ
Agrippinus
Alexandriae

igitur octauo anno supradicti principis, Aniceto undecimo anno episcopi patris sui defuncto, successit Soter. Apud Alexandriam uero Celadion quatuordecim annis ministrato sacerdotio, Agrippinum successorem reliquit.

Cap. XX
Theophilus
Antiochiæ
Cornelius

Apud Antiochiam uero Theophilus per idem tempus sextus ab Apostolis ecclesiæ pontificatum tenebat. Vbi quartus post Heronem fuerat Cornelius. Post quem quinto gradu Heros successerat.

Heros
Cap. XXI
Egesippus
Dionysius Co-
rint. episc.

Tunc etiam Egesippus, de quo supra memorauimus, insignis habebatur, & Dionysius Corinthiorum episcopus, sed & Pinytus nobilissimus apud Cretam in episcopis fuit. Philippus etiam & Apollinaris, & Melito, Musanusque & Modestus, & præcipuus Irenæus, quorum omnium ad nos usque apostolicæ fidei & sanæ doctrinæ præclarissima monumenta perlata sunt.

Pinytus
Philippus, A/
pollinaris, Me-
lito, Musanus
Modestus
Irenæus

EX quibus Egesippus in quinto Commentariorum libro, ubi sententiam suæ fidei plenissima cum adstructione designat, indicat hoc etiam, quod cum ad urbem Romam pergeret, plurimis per loca singula episcopis in sermone & charitate congressus, omnes eiusdem fidei prædicatores doctoresque repererit: simul & de epistola Clementis ad Corinthios scripta quædam commemorat, quæ etiam inserere huic operi nostro necessarium duxi. Ait ergo: Et permansit, inquit, ecclesia Corinthiorum in prædicatione recta usque ad Primum episcopum: quem Romam nauigans uidi, & resedi cum eo apud Corinthum diebus multis, delectatus puritate fidei eius. Cum autem uenissem Romam, permansi inibi, donec Aniceto Soter, & Soteri successit Eleutherus. Sed in omnibus istis ordinationibus, uel in cæteris quas per reliquas urbes uideram, ita omnia habebantur, sicut lex antiquitus tradidit, & prophetæ indicauerunt, & dominus statuit. Item idem ipse etiam de hæreticis, qui suo tempore exorti sunt, talia quædam commemorat: Et posteaquam, inquit, Iacobus, qui cognominatur Iustus, martyr effectus est, sicut dominus, etiam ipse reddens testimonium ueritati: electione diuina Symeon Cleopæ filius episcopus ordinatur, electus ab omnibus pro eo quod

Cap. XXII
Egesippus
Conformitas
doctrinæ
Primus, Co-
rinthiorum
episcopus

Primi hæ-
retici

eo quod esset consobrini domini. Propterea autem tunc ecclesia uirgo uocabatur, quia nondum fuerat adulterii uerbi subreptione corrupta. Sed Theobutes quidam, quia repulsam meruit episcopatus, ipse cepit initio perturbare omnia & corrumpere. Qui erat ex septem hæresibus in populo constitutis. Ex quibus erat & Simon, à quo Simoniani: Cleobius, unde & Cleobiani: & Dositheus, unde Dositheani: & Gorthæus, unde Gortheni: & Masbutheus, unde & Masbuteni: sed & Menander, unde Menandriani. Ab ipsis & Marcionistæ, & Carpocratiani, & Valentiniani, & Basilidæ, & Saturniani. Quorum unusquisque diuersis corruptionibus fidei, seorsum schisma componens, propriam sectam, & proprios habuit sectatores. Ex ipsis processere pseudochristi, & pseudoprophetae, & pseudoapostoli, qui in diuersas partes fratrum unitatem scindentes, per corruptelam doctrinæ castum ecclesiæ cubile macularunt, impietatem loquentes aduersus dominum, & aduersus CHRISTUM eius. Sed & antiquas Iudæorum hæreses idem ipse scriptor, quæ, uel quantæ fuerint, per hæc uerba designat: Erant, inquit, diuersæ sententiæ in circumcisione, id est, in filiis Israël, quæ maxime aduersabantur tribui Iudæ, ex qua CHRISTVS est. Erant ergo Iesæi, Galilæi, Hemerobaptistæ, Masbuthæi, Samaritæ, Sadducæi, Pharisei. Sed & alia quam plurima scribit, de quibus ex parte iam pro locorum opportunitate in superioribus memorauimus. Differuit autem & de euangelio secundum Hebræos & Syros, & quædam etiam de lingua Hebraica disputauit, & Iudaicarum traditionum meminit: per quæ indicat se ex Hebræis ad fidem CHRISTI uenisse. Verum & hic ipse, & Irenæus, & omnis antiquorum chorus, librum qui adtitulatur Sapientia, Solomonis esse dixerunt, sicut & Prouerbia, & cætera. De apocryphis uero cum ageret aduersum quosdam hæreticos, corrupta in his quædam etiam ac falsata esse perhibuit.

Sed ueniendum nobis est tandem ad beati Dionysij commemorationem, Corinthiorum ecclesiæ episcopi, cuius eruditione & gratia, quam habebat in uerbo dei, fruebantur non hi populi solum quos regēdos susceperat, sed & procul positi, quibus per epistolas præsentiam sui reddebat. Extat denique eius ad Lacedæmonios scripta epistola de catholica fide, in qua & de pace atque unanimitate florētissime docet. Et alia ad Athenienses, in qua ad Euangelij credulitatē inuitat & concitat segniores, simul & arguit quosdam uelut penè prolapsos à fide, cum episcopus eorum Publius fuisset martyrio consummatus. Sed & Quadrati, qui Publio martyri successerat in sacerdotio, meminit: simul & memorat, quod labore eius & industria rediuiuus quidam in eis calor fidei reparatus sit. Et illud in eadem designat epistola, quod Dionysius Areopagites, qui ab Apostolo Paulo instructus, credidit CHRISTO, secundum ea quæ in Apostolorum Actibus des-

Ecclesiæ
uirgo
Theobutes
hæreticus
ex ambitio-
ne
Simon
Cleobius
Dositheus
Gorthæus
Masbutes
Menander

Iesæi
Galilæi
Hemerobap-
tistæ
Masbuthæi
Samaritæ
Sadducæi
Pharisei
Egesippus præ-
mum Iudæus.
Sapientia &
Prouerbia, So-
lomonis: iudi-
cio ueterum
Cap. XXIII
Dionysius Co-
rinth. epistola

Publius Athē-
nienſium epi-
scopus
Quadratus
Dionysius A/
reopagites

gnatur, primus apud Athenas ab eodem Apostolo episcopus fuerit ordi-
 natus. Fertur & alia eius epistola ad Nicomedienfes, in qua hæresim Mar-
 tionis impugnat, & ecclesiasticæ fidei regulam mirabili ratione constituit.
 Scribit & aliam ecclesiæ Gortynensium, cæterisq; simul ecclesijs Cretæ, in
 qua episcopum ipsorum Philippum uelut magnis uirtutibus & optimis stu-
 dijs præditum protestatur. Dicit autem ab hæreticorum cõuiuis abstinend-
 um, Scribit etiam aliam ecclesiæ Amastrianorum, cæterisq; cum ea Ponti
 ecclesijs, in qua Bacchylidis & Elpisti meminit, tâquam qui eum cohortati
 sint ad scribendum, & multa in ea ex diuinis scripturis explanat, simulq; epi-
 scopi eorum mentionem facit nomine Palmæ. Sed & de nuptijs & castita-
 te plurima commemorat: & ex quocunq; lapsu resurgentes, & conuertentes
 se à peccato, etiam si ab hæretica peruersitate resiliant, suscipi iubet. Con-
 iungitur & his alia eius epistola ad Gnosios, in qua commonet & deprecatur
 episcopum eorum Pinytum, ne graui onera discipulorum ceruicibus
 superponat, neue fratribus necessitatem compulsæ castitatis indicat, in quo
 nonnullorum periclitetur infirmitas. Ad quæ rescribens Pinytus Dionysio,
 sententiã quidem consilij melioris amplectitur, simulq; obsecrat eum post
 illa quæ prius scripserat, robustioris iam & ualidioris cibi de cæterò scripta
 transmittere, quibus ad meliorem profectû ecclesiæ suæ populum aleretur,
 ne semper cibo lactis inhærentes, paruulorû uitã in corpore iam senescente
 perducerent. Simul & recte fidei suæ insignia, & sollicitudinem suam erga
 curã plebis expendit, eruditionisq; ac sapientiæ uerbi diuini in hac epistola
 Pinytus nobis uelut in quodam speculo uiuẽtem sui dereliquit imaginem.
 Dionysij autem fertur & alia ad Romanos data ad episcopum Soterem, in
 qua instituta antiquitus tradita, in ecclesia Romana custodiri, libenter am-
 plexum se his indicat uerbis: A principio nanq; moris est, inquit, uobis, fra-
 tres omnes uarijs iuuare beneficijs, multisq; ecclesijs quæ sunt per diuersa
 terrarum loca, cuncta quibus indigent, destinare: singulorum quoq; necessi-
 tates in omnibus consolari: sed & per metalla fratribus relegatis, quæ usus
 poscit præbere. Hæc ab initio Romanæ ecclesiæ facere moris fuit, à patribus
 sibi huiusmodi institutione dimissa, & semper integre custodita. Beatus
 uero episcopus uester Soter, non solum seruauit quæ patres tradiderant,
 sed & auxit in melius. Qui non tantum sanctis quæ usus coporalis poscit,
 impertit, uerum & aduenientes fratres clemẽti satis & mitissimo solatur al-
 loquio, & tanquam pium se ac religiosum patrem singulis exhibet. In hac
 ipsa scriptura meminit etiã epistolæ Clementis ad Corinthios scriptæ, signi-
 ficãs ueteri instituto, & antiqua cõsuetudine semper ipsam epistolã lectam
 esse in ecclesia. Deniq; sic dicit: Beatam, inquit, duximus hodiernã domini-
 cam diem, in qua legimus epistolã uestrà, quã & semper ad nostri cõmoni-
 tionẽ legimus, sicut & illã priorem à Clemente ad nos scriptã. Idem adhuc
 ipse

Epistola ad
Nicomedi-
ensesAd Gorty-
nensesAd Ama-
strianos
Bacchylides
Elpistus
PalmæEpistola ad
GnosiosAttendant huc
locû episcopiEpistola Dio-
nysij ad Ro-
manos
Antiquus
mos eccle-
siæ Roma-
neSoteris Ro-
mani Pont-
isClementis ad
Corinthios
epistola

ipse de epistolis suis tâquam falsatis à quibusdã, hæc scribit: Epistolas enim
 quasdam, fratribus rogantibus me, scripsi, quas tamen Apostoli Satanæ zi-
 zanijs repleuerunt, quædam auferentes, alia autem addentes, quibus uæ re-
 positum est in iudicio dei. Quid autem mirum, si dominica uerba sanctæ
 scripturæ falsare conati sunt, qui uilia hæc quæ nos scripsimus, corruerunt.
 Fertur adhuc & alia præter istas, Dionysij ad Chrysochorû fidelissimã fo-
 rorem scripta, in qua conuenienter uel sexui, uel mensuræ eius, rationabiles
 ei diuini uerbi exhibuit dapes. Sed de Dionysio satis sit dictum.

Theophili uero, quem Antiochiæ episcopum supra diximus, feruntur
 tres Institutionum libri ad Autolycum scripti. Et alius liber aduersum
 hæresim Hermogenis, in quo & testimonijs utitur de reuelatione Ioannis.
 Sed & alij extant eius instructionum uariarum libelli. Igitur ea tempestate
 hæreticis per omnem locum, zizaniorum modo, pura uerba dei semina ma-
 culantibus, & areas Apostolicæ doctrinæ adulterina admixtione fœdanti-
 bus, ex omni parte sacerdotes domini, uelut uigilantes agricolæ, excutere eo-
 rum & expurgare mala semina nitentur, & tanq; solliciti pastores in fidi-
 antes lupos gregibus CHRIS TI, clamoribus simul insectationibusq; repel-
 lere, cõmonendo fratres, instruẽdo, scribendo etiã longe positos, ipsos quo-
 que interdum, sicuti corã deprehendissent, cominus perurgendo, & uer-
 borum lucã, ac disputationum certamine prosternẽdo: alij etiam posterita-
 riji confutando. Inter quos & Theophilus, de quo nunc loquimur, nõ igno-
 bili aduersum eos, id est, aduersum Marcionem, indicatur ex his quæ legi-
 mus, disputatione congressus. Huic igitur septimus ab Apostolis in Antio-
 chenæ ecclesiæ sacerdotio Maximinus successit. Sed & Philippus, quẽ Gor-
 tynensis ecclesiæ episcopum supra diximus, nobile etiam ipse monimẽtum
 aduersum Marcionem dereliquit. Similiter & Irenæus.

Magnificẽtius autem ceteris Modestus, qui omnes ipsius deceptiones
 & fallacias reuocato, quo uelabantur, nequitia tegmine denudauit.

Melito quoq; Sardenis Antistes ecclesiæ, & Apollinaris apud Hiera-
 polim ecclesiam regens, celeberrimi inter cæteros habebantur. Qui &
 imperatori Romano Apologeticos similiter libros pro nostra fide luculen-
 tissime conscriptos porrexerunt. Horum quanta relicta sint monumenta,
 quæ ad nostram usque notitiam peruenerunt, infra ostenditur.

Melitonis de Pascha libri duo.

De optima conuersatione liber unus. Sed &

De prophetis.

De ecclesia.

De die dominica.

De fide hominis.

Epistola Dio-
nysij falsataEpistola Dio-
nysij ad Chry-
sophoronCa. XXXIII
Theophili
Antiochiæ
episcopi, tres
institutionum
libri ad Auto-
lycumLib. aduersus
Hermogenẽ
Orthodoxi ad-
uersus heret-
icosTheophilus
aduersus hæ-
reticosMaximinus
Antiochiæ
successit
Theophilo
Philippus
Gortynen-
sis episcop-
us aduer-
sus Martio-
nemModestus ad-
uersus Mar-
tionemMelito Sarda-
nensis, Apollin-
aris Hierapo-
litanus
Libri Meli-
tonis

De figmento.

De obedientia fidei.

De sensibus.

De anima, & corpore, & mente.

De lauacro.

De ueritate. Item

De fide.

De generatione CHRISTI, & de prophetia eius. Item

De anima & corpore.

De hospitalitate. Item

Liber qui dicitur Clauis.

De diabolo.

De reuelatione Ioannis.

De deo corpore induto. Et post omnia

Liber ad Antoninum Verum.

In libello suo de Pascha, tempus quoque quo scribebat insinuans, ita dicit: Sub Sergio, inquit, Paulo Proconsule Asiae, quo in tempore Sagaris mar tyrio coronatus est, quaestio ingens oborta est apud Laodiceam de Pascha, quibus diebus haec scripsimus. Huius etiam ipsius libelli mentionem facit Clemens Alexandrinus in opere suo, ubi de Paschae ratione scribit, quod se dicit ex occasione huius ipsius libelli, qui a Melitone prius editus fuerat, scribere. In eo autem libro quem ad Imperatorem scribit, talia quaedam memorat illis temporibus aduersum nos gesta: Quod nunquam, inquit, factum est, nunc persecutionem patitur genus piorum. Effugantur undique, nouis decretis per omnem Asiam promulgatis. Impudentes namque homines & calumniosi, qui rapere aliena desiderant, occasione accepta Imperialium praceptorum, more praedonum die noctuque grassantur, & diripiunt innocentes. Et post aliquanta iterum dicit, Et si quidem te iubente haec faciunt, bonum credamus, quicquid iusto Imperatore iubente committitur. Sed & nos libenter ferimus mortem, quam a te cognoscimus irrogari. Sed hoc est solum quod te obsecramus, ut ipse prius ministros proteruitatis huius requiras: & si a te mandatae sint istae, quas irrogant, mortes, ipse discutias. Si uero tuam quoque conscientiam praecceptum istud tam immane & tam barbarum later, obsecramus ne nos despicias, & patiaris religiosos ciues tam publico latrocinio iugulari. Et iterum post aliquanta addit etiam haec: Etenim philosophia haec qua nos utimur, primo quidem florebat apud Barbaros. Introducta est autem etiam Romanae uerbae conuersationi Augusti temporibus: ex quo & regni uestri sublimius culmen ascendit, obseruantiae huius auspicijs eleuatum. Cuius imperij feliciter propagati, tu felix successor existis, & traditum tibi feliciter seruas una cum filio

Quo tempo-
re uixerit
Melito

A filio. Propter quod & simul tibi cum imperio traditum nostrae philosophiae ritum pari religione custodi, uelut qui ingressu suo patribus tuis causam prosperitatis intulerit. Et fidem, quae cum ipsius Augusti felicitatibus adoleuit, integram tu quoque nunc regnans, illibatam que conserua: quia nec ipsi Augusto in ingressu eius, uel in progressu, triste aliquid accidit, sed e contrario laeta omnia, & omnia magnis successibus plena, obsecrantibus deum summum pro imperij eius statu, religionis huiusce cultoribus. Nec quisquam principum nisi Nero solus & Domitianus, nequam hominum suggestionibus, aduersati sunt dogmati nostro. Ex quorum tempore accidit, nos falsis calumnijs infamari. Sed illorum errorem, qui ex ignorantia uenerat, emendauerunt patres tui, qui frequentibus postmodum decretis animadueterunt in eos, qui auderent molestiae aliquid huiusmodi cultoribus irrogare. In quibus auus tuus Adrianus, & ad alios quidem multos iudices, praecipue tamen ad Fundanum Proconsulem Asiae pro hoc literas dedit. Pater uero tuus tecum pariter Romani regni apicem gerens, omnibus quidem generaliter ciuitatibus, maxime tamen ad Larissaeos, & Thessalonicenses, & Athenienses, pro his mittit edicta. Te uero multo magis eandem credimus seruare sententiam, imò & multo clementius confidimus prouisurum, tanquam qui uerae philosophiae, ac purae religionis amator existas. Haec & multa alia nobiliter ab eo scripta, in libello, de quo memorauimus, inseruntur. In his autem quae de explanatione scripturarum scribit, quasi in praefatione, enumerat quae sint uolumina ueteris testamenti, quae in Canone debeant obseruari. Quam partem scripturae indere his necessarium puto.

Adrianus
Caesar
Minutius
Fundanus

MELITO, ONESIMO FRATRI SALVTEM.

QUONIAM QUIDEM frequenter me rogasti pro studio, quod habes erga uerbum dei, ut excerptam tibi testimonia ex lege & prophetis de Salvatore, & de fide nostra, simulque indicem, qui sit ordo uel numerus ueteris testamenti uoluminum, postulata libenter impleui, sciens quod sit in te discendi studium, uel quanta fidei deuotio, & ut uitae aeternae desiderio nihil praeponas. Scias ergo perrexisse me usque ad Orientis locum, ubi praedicationis nostrae coepit exordium, & ubi gesta sunt illa omnia, quae leguntur scripta, ibique diligenter de omnibus explorasse, quae essent ueteris testamenti uolumina. Ibi igitur quae cum omni inuestigatione comperi, haec sunt: Moyse libri quinque: Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium. Tum deinde Iesu Naue, Iudicum, Ruth, Regnorum libri quatuor, Paralipomenon libri duo, Psalmi Dauid, Solomonis Prouerbia, quae & Sapientia, Ecclesiastes, Cantica canticorum, Iob. Prophetae autem Esaias, Hieremias, Duodecim prophetarum liber unus, Daniel, Ezechiel, Esdras

De libris qui
habentur in
Canone

Esdra. Ex his ergo *ἐπιλογαίς* tibi, id est, excerpta testimonia in sex libris digesta transmissi. De Melitonis monumentis ista comperimus.

Ca. XXVII
Apollinaris
Incubrationes

Apollinaris uero, cum multa à multis habeantur, ad nos tamē ista sunt quae uenerunt.

Apologeticus liber ad praedictum Imperatorem scriptus, Et Aduersum Paganos libri quinque, De ueritate libri duo.

Et quos postmodum addidit aduersum Cataphrygas, Montanum scilicet, & pseudoprophetas eius, qui tunc primum deuiandi à recto itinere exordium sumpserant.

Ca. XXVIII
Musani liber
aduersum Encratitas

Sed & Musani (cuius in praecedentibus fecimus mentionem) fertur libellus multa elegantia scriptus ad quosdam fratres, qui declinauerant ad haeresim, quae dicitur Encratarum, tunc nuper exortam. Cuius auctorē extitisse Tatianum sermo asserit, illum ipsum de quo in superioribus memorauimus, beato Iustino testimonium dante, cuius eum & discipulum ferunt.

Encratite
Irenaeum lege
de Continentibus cap. 50.
lib. 1

De quo tamen Irenaeus in primo libro contra haereses haec refert: A Saturnino, inquit, & Marcione descenderunt & hi, qui uocant Encratitae, nuptias refutantes, quae à deo antiquitus institutae sunt: & subtiliter accusantes illum, qui ab initio masculum & foeminam ad restitutionem humani generis fecit. Sed & ab animalibus abstinentiū praedicant, ingrati existentes deo, qui haec humanis usibus procreauit.

Cap. XXIX
Tatianus haereticus

Contradicunt etiam primi hominis salutem. Et hoc nunc inuētum est ab his, quibus Tatianus quidam auctor extitit, & huiusmodi blasphemias introduxit. Qui fuit quidem auditor Iustini, sed donec cum ipso fuit, nihil tale se sentire prodidit. Postea uero quā ille martyr effectus est, abscidit se ab ecclesijs: & doctoris arrogantia tumidus, & elatione nimia inflatus, tanquam qui se ceteris duceret meliorem, proprium maluit quā à ueteribus traditum docendi institueret stilum, secula quaedam inuisibilia secundum Valentini fabulas introducens, nuptias autem & fornicationes corruptionemque pari iudicans lege, similia Marcioni Saturninoque confirmans. De salute uero Adam in dubium deducenda, nouis quaestionibus commentatur. & paulo post idem Irenaeus addit etiam haec: Non multo autē, inquit, post, Seuerus quidam supradictae haeresi robur adiungens, fomenta maxima eius sectatoribus praestitit. Vnde & magis Seueriani appellati sunt. Qui utuntur quidem lege, & prophetis, & euangelij: sed propria quadam interpretatione, scripturarum sensum peruertunt. Obreptant autem Paulo Apostolo, & refutant eius epistolas. Sed neque Actus Apostolorum suscipiunt. Veruntamen prior eorum auctor Tatianus, collationem quandam faciens euangeliorum, nescio quomodo composuit euangelium unum ex quatuor, quod Diatessaron nominauit, quod etiā nunc habetur à multis. Dicitur

Seuerus haereticus
Seueriani

Atur autem & nonnulla ex sermonibus apostoli permutasse, tanquam qui emendare uelit ordinem compositionemque uerborum. Reliquit autem hic ipse infinitum librorum numerum. Sed ille quem aduersum gentes scripsit, liber ex omnibus scriptis eius praecipuus & ualde utilis comprobatur. Sed & de his satis dictum.

Tatianus
aduersus
gentes

Per idem tempus innumeris haeresibus ubique pullulantibus, & praecipue apud Mesopotamiam, Bardesanes quidam uir disertissimus in Syrorum lingua, & uehemens dialecticus, aduersum Marcionem aliosque nonnullos, dialogos scribit quos propria lingua compositos addidit. Sed & plura alia eius extant uolumina, quae discipuli eius in graecum uertere sermonem. Erat namque ita potēs in uerbo & in doctrina, & in disputationibus ualidus, ut plurimos & nobiles uiros habuerit sectatores. Est & eius ad Antoninum de Fato potētissimus dialogus. Sed & alia multa scripsit, quae satis utilia & per necessaria persequutionum quae tunc erant temporibus, extiterunt. Ferunt autem hunc ipsum fuisse primo de Valentini schola. Sed cum magistrum notasset erroris, & ineptas eius fabulas arguisset, uisus est sibi ad meliorem & rectam fidei sententiam conuertisse. Nec tamen ex integro ueterum

Cap. XXX
Bardesanes
Syrus aduersus
Marcionem

Dialogus de
Fato ad Antoninum Caes.

errorum sordes maculamque depofuit. Iisdem uero temporibus etiam Romanae ecclesiae Soter episcopus, uiuendi finem fecit.

Soter Pont.
Ro. moriturus

i Elenchus

ELENCHVS CAPL

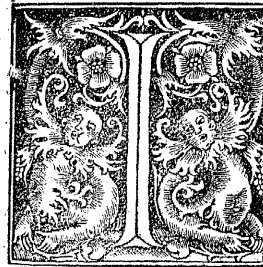
TVM QVINTI LIBRI HISTORIAE
Ecclesiasticæ Eusebii Cæsariensis.

Quanti & quemadmodum sub Seuero apud Galliam pro pietate subie-	Caput I
runt mortem.	
Vt martyres quamdiu habebantur in uita, omnes qui in persecutione la-	Cap. II
pſi fuerant, reuocabant.	
Qualis Attalo martyri apparuerit uisio.	Cap. III
Vt martyres Irenæum sua commendatione prosequantur.	Cap. IIII
Quemadmodum sub Marco Aurelio Cæsare, nostrorum precibus exau-	Cap. V
ditis, pluuiam præstitit deus.	
Enumeratio episcoporum qui fuerunt Romæ.	Cap. VI
Vt usq; ad illa tempora per fideles miracula fierent.	Cap. VII
Quemadmodum Irenæus canonem scripturarum diuinarum definiat, & de	Cap. VIII
Septuaginta interpretibus.	
Enumeratio sub Commodio sacerdotum.	Cap. IX
De Pantæno philosopho.	Cap. X
De Clemente Alexandrino.	Ca. XI
De episcopis Hierosolymorum.	Cap. XII
De Rhodone & Marcionis secta.	Cap. XIII
De pseudopropheta Cataphrygarum	Cap. XIII
De schismate quod sub Blasto factum est Romæ.	Caput XV
Quæ de Montano & cæteris pseudopropheta ferantur.	Cap. XVI
De Miltiade & scriptis eius.	Cap. XVI
Quanta etiã Apollonius Cataphrygas cõfutãdo prosequat.	Cap. XVIII
Serapionis uerba de secta Cataphrygarum.	Cap. XIX
Quæ Irenæus cõtra hæreticos apud urbem Romam disceptatit.	Cap. XX
Quod Romæ Apollonius martyrium passus sit.	Cap. XXI
Qui tunc episcopi nobiles habitus fuerint.	Cap. XXII
De Paschæ quæstione.	Cap. XXIII
De dubitatione quæ orta est apud Asiam.	Cap. XXIII
Vt omnibus una sententia de Pascha complacuerit.	Cap. XXV
Quæ de Irenæi scriptis usq; ad nos peruenerint.	Cap. XXVI
Quæ etiam cæterorum, qui iisdem temporibus floruerunt.	Cap. XXVII
De his qui Artemonis introduxerunt sectã, quales moribus fuerint, quoq;	Cap. XXVIII
pacto sacrosanctos libros temerare ausi sint.	Eusebii

EVSEBII PAMPHILI

CAESARIENSIS ECCLESIASTICAE HI/
storiarum liber Quintus, Ruffino Aquil/
leensi interprete.

P R O O E M I V M.

Igitur Soteri episcopo octo annis in urbe Roma sacerdotio ministrato, duodecimus ab Apostolis succedit Eleutherus septimodecimo anno imperij Antonini Veri. Quo in tempore per multas Romani orbis prouincias, ex acclamatione & seditione uulgi persecutiones aduersum nostros dirisimæ cõcitatae sunt, ita ut multa milia martyrum per loca singula fierent. Quod conijcere ex his facile possumus, quæ ad rerum gestarum memoriam conseruandam literis mandata reperimus. Et quam uis de hoc plenior nobis narratio, quam de singulorum martyrijs profecti sumus, sui sub titulo uideatur exposita, quæ instructionem pariter doctrinæ & scientiæ necessariam non minimam contineat, tamen quæ etiam præsentis operi competere duximus pauca inferemus è multis. Alij nanque scriptores historiarum, referat bella, trophæa, uictorias, magistratuũ ducumq; fortia gesta concelebrent, mortesq; ciuium aut hostium narrent: patriã, coniuges, liberos, diuersis cuncta cõdibus confusa describant. Noster hic sermo qui narrationem continet de his quæ ad deum pertinentibus, absurdum nõ erit, si bella describat, quæ caro pro animæ salute perpeffa est, & pugnas

Eleutherus
Pont. Ro.

Significave uideatur Eusebii
us opus suum
De antiquis
martyribus,
cuius ante ex
tiam memi
nit

Bella & pug
nae martyru

Ab, pro libe
ris carnis

GAlliarum nobilissimæ urbes Lugdunenſiũ ciuitas habebatur & Viennensium, quas præcipiti lapsu præterfluit Rhodanus nobilissimus fluioriorum. In his quæ & quãta erga dei martyres gesta sint, supra memoratis

Cap. I
Lugdunum
Vienna
Rhodanus

Antonini Veri temporibus, descripta per ordinem, ab eis ad ecclesias Asiae & Phrygiae, fidei relatione transmissa sunt. De quibus ut fides certior habeatur, ipsa scriptorum exempla subiiciam.

SERVI CHRISTI HABITANTES APUD
Viennam & Lugdunum Galliae urbes, fratribus omnibus qui per Asiam & Phrygiam, eandem quam nos redemptionis Christi fidem & spem gerunt, pax uobis, gratia & gloria à deo patre, & Christo Iesu dño nostro.

Epistola Christianorum apud Viennam & Lugdunum habitantium

Et cum nonnulla uelut in praefatione profecti uiderentur, post aliquanta ita rerum gestarum ordiuntur initium: tribulationis, aiunt, nostrae magnitudinem & Gentilium furorem, quem sanctis martyribus intenderunt, sicut est, enumerare, ne praesentes quidem ipsi sufficimus, nedum scriptura comprehendere. Omnibus etenim uiribus congressus est inimicus, tanquam qui iam per acerbiter persecutionis, aduentus sui ostentaret initia, & per hoc intrueret & informaret ministros suos aduersum seruos dei, omne ministerium & sceleris & crudelitatis explere, ita ut primo nobis domorum prohiberetur habitatio: tum deinde usus balnearum: post etiam processus ad publicum: ad ultimum, ne omnino in quolibet loco domi foris publico priuatoque uideremur. Sed aderat dei gratia, quae fragiliores quidem quosque nostrorum de manibus eorum eripiebat. Producebat autem in medium uiros stabiliores columnis, qui possint per patientiam suam non solum ferre impetum quos excogitabat inimicus, sed & ultro expetere, & sponte se omnibus uel opprobriorum, uel tormentorum cruciatibus obiectare, & lassentibus iam penè tortoribus, ipsi adhuc parum putare, pro eo quod moram sibi hanc esse quodammodo ad Christum festinatibus crederent, rebus ferè ipsis, & patientiae uirtute clamantes: quia non sunt condignae passiones huius temporis ad futuram gloriam, quae reuelabitur in nobis. Ferebant ergo fortiter adclamationes aduersum se, & probra atque iniurias populi: & contumelias eorum, laudes suas esse ducebant. Sed & uerberari se ab eis, ac lapidari & concludi, patienter accipiebant: æquanimiter suscipientes, quicquid illud furentis uulgi excogitauisset insania. Denique quodam tempore astante Tribuno & primoribus ciuitatis, pro solis adclamationibus populi, correpti & in carcerem trusi sunt fratres, usque ad praesentiam Praefidis: cuius aduenienti offeruntur. In quos ille tanta crudelitate usus est, ut saeuitiae eius species singulas nemo possit exponere. Vetius igitur Pagatus unus ex fratribus, qui & in deum perfectam charitatem, & in homines integram custodiret: cuius uita, cum esset adulescens, ita examinata erat omnibus & probata, ut etiam grauissimis senibus praeferreretur. Incedebat enim in omnibus mandatis & iustificationibus domini sine querela: ad obsequia quoque seruorum dei promptissimus erat. Is cum zelo diuino & seruore spiritus plenus, tam

Ab, sceleris crudelitatem explere

1. Habitatio domorum

2. Usus balnearum

3. Processus in publicum

4. Perpetuae latebrae

Viri stabiliores columnis

Adclamationes populi in Christianos

Fratres, hoc est, Christiani

Vetius Pagatus, patronus Christianorum

nomum

crudelia

crudelia seruis dei supplicia uideret inferri, & contra ius fasque tot poenas humanis uisceribus excogitari, indignitatem rei ultra non ferens, poposcit se audiri, pro ciuibus optimis, & quibus nihil impietatis commissum probari poterat, loquuturum. Erat enim & nobilissimus inter suos, & eruditissimus. Verum cum defensionem eius non reciperet obstinatio iudicis, inquit tantum ab eo, si & ipse Christianus esset. Utque Christianum se esse clarissima & libera uoce testatus est: tanquam aduocatus (inquit) Christianorum, & ipse uinctorum numero societur. Sed in hoc illi quidem quid dicerent, ignorabant. Ille uero habens in se aduocatum pro nobis Iesum, hoc nomine meruit honorari: sancti presbyteri Zachariae, qui erga sanctos plenitudine charitatis ostenderat, secutus exemplum. Qui & ipse dum fratribus adest & defensionem libertatis, quae in nostra religione consistit exequitur, dominicum secutus exemplum, animam suam pro ouibus posuit, & pro amicis. Et ideo cum hoc pariter uelut discipuli fideles Christi, in regno uenturo sequentur agnum quocunque uadit. His igitur optimis, & fidelissimis ducibus usus omnis reliquus sanctorum chorus, prompti & alacres animas suas pro dei libertate ponebant. Aliqui autem impares & infirmiores inuenti, & ad illatae persecutionis euehendum pondus inualidi, decem ferme numero, lapsu suo luctum nobis & ingentem tristitiam reliquerunt, & multorum animos, quos priorum fides succenderat, infregerunt. Unde & omnes ualde perterriti sumus, non propter tormenta, quae crudelius uidebantur inferri, sed pro exitu confessionis incerto: quia multo nos grauius lapsus nostrorum, quam ea quae inferebantur tormenta, cruciabant. Comprehendebant tamen quotidie, quos dignos dominus iudicabat in lapsorum numerum subrogari, ita ut ex utraque ecclesia omnes qui studiosi & magni uidebantur, & quorum labore & industria regebantur ecclesiae, uniuersi pariter tenerentur. Accidit autem etiam seruos comprehendendi quorundam ex nostris paganos: quoniam quidem publice iussum fuerat requiri omnes & teneri. Quicquid daemonis instinctu, cum tormenta pertimescerent, quae inferri sanctis uidebant, monentibus se in hoc ipsum militibus, quibus ita fuerat praecipuum, commenti sunt aduersum nos, uelut Thyestes caenas, & incesta Oedipia perpetrantes: & alia, quae nec proloqui aut cogitare nobis fas est, & qualia ne credere quidem possumus aliquando apud homines gesta. Quae cum de nobis diffamata fuissent in uulgus, horrore maximo & execrationi apud omnes homines esse coepimus, etiam apud eos qui prius aliquid moderationis erga nos seruandum esse censebant. Et omnes simul fremere aduersum Christianos, atque insatiabili odio furere coeperunt. Tunc uidimus compleri illud quod a domino dictum est: Quia ueniet tempus in quo omnis qui occiderit uos, putet se obsequium offerre deo. Post haec iam supra omne narrationis genus est, suppliciorum & cruciatuum modus, qui sanctis martyribus infere-

Zacharias presbyter

Decem negauerunt Christum

*Sanctus dia-
conus Vien-
nensis
Maturus*

*Blandina mi-
ra in tormen-
tis constantia*

*Ab, ꝑ ex cor-
poris suppli-
cio*

batur, perurgente satana, quo scilicet etiam illorum confessione tale aliquid eliceretur à nobis esse commissum. In quo omnes pari atque eodem furore persistebant, uulgus, iudex, officium, milites, perurgentes præcipue Sanctum nomine, quendam diaconum Viennensem: & Maturum neophytum quidem, sed in fide & patientia robustissimum: sed & Attalum Pergamentum ciuem, qui columna & firmamentum ecclesiae nostrae in omnibus fuit: & Blandinam foeminam, per quam Christus ostendit, quia ea quae apud homines despecta sunt, & contemptui habentur, in magna gloria apud deum ducuntur: & quia charitas eius, quae fragilia sunt per naturam, per gratiam facit esse firmissima. Cum enim omnes nos de ea trepidarem, sed & ipsa eius carnalis domina, quae erat una ex numero martyrum, uereretur ne forte Blandina cederet in tormentis, & pro debilitate corporis, uix ad primam confessionis tormenta sufficeret, tanta tolerantiae uirtute firmata est, ut resouerentur prius & conciderent carnificum manus, qui sibi pro contentiosa iudicis animositate inuicem succedebant. Denique à prima luce usque ad uesperam tormenta semper innouantes, ad ultimum uictos se contententur, stupentes quomodo in ea spiritus permaneret, cum nihil iam in illa ꝑ ex corpore per supplicia resedisset. Sed illa uere beata, ut postmodum nobis ipsa differuit quondam, quoties uocem confessionis emisit, & Christiana sum proclamauit, toties nouae uires corpori reddebant, & tanquam ablatis per confessionem doloribus, instaurabatur recentior ad agones. Eoque magis, quod intellexerat quod uox pia sensum doloris extingueret, saepius & alacrius Christiana sum, & Nihil apud nos mali geritur, proclamabat. Diaconus quoque Sanctus nomine, etiam ipse supra quam dici potest, & supra quam humanam fas est ferre naturam, acrius insistentibus ministris daemonum, quo aliquid ab eo elicere possent confessionis illicitae, noua poenarum genera pertulit, & quae longe substantiam humanae conditionis excederent. At ille uir deo plenus, in tantum crudelitates eorum irrisit, & ferinam in quaestione saeuitiam, ut nunquam dignatus sit, uel quis esset genere, unde domo uel patria, nomen saltem suum eis fateri. Sed de his singulis interrogatus, nihil aliud in omnibus tormentis, nisi Christianum se esse respondit. Hoc mihi nomen, hoc genus, & patria est. Aliud, inquit, omnino nihil sum quam Christianus. Unde & eos in credibilis agitabat insania, quod tantis poenarum generibus consumptis, ex torquere ei ne professionem quidem proprii uocabuli potuissent. Ad ultimum candentes laminae aëris & ferri erga inguinis loca, & delictiora quaeque membrorum instauratis ignibus adhibebant: ex quo carnes quidem eius adusta igni defluebant: ipse uero permanebat immobilis, inconcussus, intrepidus, caelestibus aeternisque fontibus qui procedunt de uentre Iesu, humanas in se temperans flammam. Veruntamen membris omnibus martyr erat, & toto corpore unum uulnus horrebat. Perit in eo humanae formae agnitio, & non solum

solum quis esset, sed & quid esset, tormentorum crudelitas ne agnosci posset, abstulerat. Christus tamen in eo solus per martyrii gloriam recognoscebat, qui per eius patientiam destruebat aduersarias potestates, & suos milites per tolerantiae roborabat exemplum: ostendens omnibus, quia nihil terribile est, ubi diligitur pater: nihil doloris est, ubi fides Christi est. Sed artifices scelerum, nequaquam martyris erubere uirtutem. Post paucos etenim dies, considerantes quod si tumentibus adhuc uulneribus, quae indignarentur etiam ad mollissimum manus tactum, tormenta rursus inferrent, & de nouo membra iam putrefacta uexarent, unum è duobus fore, aut in sua eum impietatis iura celsurum: aut si in tormentis animam posuisset, terrorem crudelitatis, & metum caeteris intentandum. Sed hoc longe contra quam impij cogitauerant, celsit. Nam quod uix credi ab infidelibus potest, restitutum est in primam speciem corpus per secunda tormenta. Et officia membrorum, quae abstulerat prima crudelitas, secunda reparauit, ita ut iterata supplicia, non iam ei poenam cõtulerint, sed medelam. Sed & Blandina, quam paulo ante memorauimus, simili exemplo ad supplicia secunda reuocatur. Quae cum semiuia penè, & in mortis quodam confinio posita, iteratis fuisset pulsata cruciatibus, uelut è somno quodam subito euigilans, in memoriam futurae beatitudinis uenit, & uoce constanti tanquam de excelso & aëdito concionaretur apud populum: Multum (inquit) erratis o uiri, quod putatis infantum uisceribus uesci eos, qui ne mutorum quidem animalium carnibus utuntur. Et sic in confessione perdurans, iterum numero martyrum sociata retruditur.

Sed posteaque per beatorum martyrum patientiam tyrannica euauere supplicia, alijs rursus diabolus machinis oppugnare parat famulos dei, quos scilicet afflictione carceris, & poenali squalore consumpti, ac septimo (ut dicunt) puncto in neruo pedes contra quos credi fas est, distenti, in intimo tenebrarum loco, per omnia poenarum genera quae furentium saeuitia excogitare poterat, deperirent. Quam plurimi ergo hoc genere in ergastulis consumunt, domino suscipiente eorum huiusmodi exitum, quibus nec ibi defuit diuinæ maiestatis auxiliu. Aliquantum etenim ex his qui saeuissima tormenta pertulerant, nec humanae aliquid medelae permitti sunt consequi, mirum in modum uirtute domini conualescere, & subitam mentis alacritatem ac desperatum corporis robur recuperare ceperunt, ita ut cohortatione sua caeteros ad patientiam confirmarent. Et impatientes erant poenarum illi magis, qui nuper fuerant correpti, & quorum corpora nondum tormenta solidauerant: illi denique erant, qui foetoris horrore, & conclusionis tenebris necabantur. Verum beati Photini Lugdunensis episcopi gloriosam martyrii confessionem, fas non est silentio praeterire. Qui cum nonagenario maior esset etate & corpore, utpote illius aui inualidus, caetera penè iam mortuus, solo martyrii amore uiuebat.

*Blandina ad
tormenta
reuocatur
A oculabatur
Christiani à
Gentilibus, eam
quam qui in
sacris suis in-
fantum uisceribus uescerentur
Veteres Christi-
anos à carceribus abstinuisse
Cap. II*

*Septimo puncto in neruo distenti
Prouerbiu
Moriuntur in carcere*

Photinus Lugdunensis episcopus, quem Sophronius uocat uobis uobis

Ducitur ad tribunalia, imò potius defertur, senio & languore resolutus. Cuius ad hoc solū anima seruabatur, ut Christus per eam magnificētius in fragili corpore triumpharet. Statuitur interea senior pro tribunalibus impiæ plebis. Undiq; clamor attollitur, hunc ipsum esse insonant Christū. Dum uero à præfide interrogatur, quisnam esset Christianorū deus, respōdit: Si dignus fueris, scies. Hinc uero cunctos uelut rabies immensi cuiusdam furoris inuasit, ita ut qui prope astabant pugnis, alij calcibus subigerent senem, nec grauitati, nec ætati aliquid reuerentiæ deferentes. Illi uero qui longius erant, quicquid furentibus teli uenisset in manus, eminus iaciebant: ita ut uisus quilibet summi sibi esse delicti duceret, nisi aliquid in senem sceleris intulisset. In hoc etenim uindicandos deos suos esse credebant. Quem cum feminecem proficissent in carcerem, incōtaminatum paulo post spiritū reddidit. Per idem tempus immensa quædam dei dispensatio procuratur, & misericordiā ex insperato Christi domini arte cōquiritur. Quod nunquam ferè prius à persecutoribus gestū meminimus: omnes hi qui primo comprehensi negauerant fidem, correpti traduntur in carcerem: & quo infelicibus ne solamen quidem pœnalis præstaretur exitij, non quasi Christiani iam, sed tãquam homicidæ & incesti detinebantur, habentes miseri duplicem pœnam. Quoniam quidem cæterorum supplicia mitigabat spes & corona martyrij: Christi q; charitas, & sancti spiritus gratia releuabat afflictos. Istos autem ipsis pœnalibus cathenis, & pondere carceris grauius conscientia cruciabat, ita ut uultu ipso & aspectu discernerentur à cæteris: quod illi producebantur de supplicijs læti, & diuinum nescio quid in ipsis uultibus præferentes, uinacula sua monilia preciosa ducebant, per squalorem carceris, Christi bonus odor effecti, ita ut uiderentur sibi non in ergastulo, sed in myrotheca conclusi: at illi alij tristes, demersi ipsis quoque conspectibus horridi, & omni turpitudinis deformitate fœdiore. Sed & ipsis gentilibus in multo opprobrio expositi erant, tãquam degeneres & ignaui, qui fidem perdidissent, & crimen inuenerint, & qui Christianorum quidem nomine caruerint, homicidarum tamen pœnas non effugerint. Quæ cum ita geri uideret cæteri, incredibiliter corroborati sunt, ita ut comprehensi absque ulla animi nutatione, cōstanter se nihil aliud quàm Christianos esse faterentur. Et cum quædam in his locis fuissent longius prosequuti, post aliquanta iterum hæc subiungūt. Post hæc iam per diuersas species martyrij eorum, uelut coronam quandam uarijs floribus compositam dominus Christus intexens offerebat patri, ut ab eo uelut uictores magni agonis remunerationes æternorum sumerent præmiorum. Nam Maturus, & Sanctus, & Blandina, & Attalus, munerum diebus, innumeris millibus gentium diuersarum ad spectaculum congregatis, statuuntur in medio arena. Et rursum Maturus cum Sancto, quasi nihil prius gestum fuisset, ad omnia tormentorum

Moritur in carcere

Negatores raptur in carcerē tãquam homicidæ & incesti, nō tantum quam Christiani

Maturus Sanctus Blandina Attalus

A mentorum & uerberum genera renouantur, certantibus omnimodis aduersarijs, quatenus eorum patientiam frangerent, & ab ipso, ut ita dicam, uertice coronas eorum diriperent, insanis populi uocibus instigati. Sed illis eo magis animos roborabat spes uicinæ iam gloriæ, quam sibi iam iamq; manu contingere, & contrectare dextris uidebantur. Cumq; & suppliciorum genera, & spectaculorum iam penè tempus fuisset absumptum, nec moueri ullatenus à sententia ualuisse, cū etiam sellæ ferreæ superpositi, consumptam uerberibus carnem, ignis subterministratus exureret, ad ultimū infatigabiles martyrum spiritus ferro cæcis ceruicibus effugarunt. Blandina uero religata ad stipitem, atq; in crucis modum distenta, bestijs pabulum præparatur. Quæ tamen in ligno pendens uultu interrito & satis læto, orationem fundebat ad deum, quæ & sibi constantiam, & cæteris agonis sui cōsortibus perseverantiam precaretur. Et facile uota sperabat implenda, quæ proprijs iuuabat exemplis: simul & illud edocens, quod passionum Christi confortibus certum sit, etiam gloriæ eius donanda esse confortia. Sed cum nulla ex bestijs corpus eius auderet attingere, deposita de ligno rursus reuocatur ad carcerem, alijs adhuc agonibus præparanda, ut per multas uictorias caput quidem tortuosi serpentis attereret, fratrum uero animos ad tolerantiam cōciteret, per hoc quo ipsa in paruo & fragili corpore tot certaminibus permaneret inuicta, & per singulos agones discederet coronata.

Blandina

B Attalus quoq; populi uocibus postulatur. Erat enim ualde nobilis, & quod cunctis nobilius est, uir optimæ cōscientiæ, & in fide Christi per omnia exercitia semper martyr. Cumq; circumactus fuisset in amphitheatro, titulo se præcedente, in quo scriptum erat, ATTALVS CHRISTIANVS fremere in eū uulgi insanientis furor uehementius cœpit. Sed cū Præfidi indicatum esset, esse eum Romanæ ciuitatis uirum, iubet eum cum cæteris in carcerem recipi: simul & ad Cæsarem refert, eiusq; sententiam quid de eo iuberet, expectat. Verum inter moras positi in carcere, non infructuosum sibi tempus transire patiuntur, sed uigore animi, & alacritate fidei suæ, eos qui infirmiores uidebantur, animabant: & ipsi nondum martyres, cohortationibus suis plurimos martyres faciebant. Ex quo magnum gaudium matris nascebatur ecclesiæ, uidenti suos filios, qui penè iam decidisse uidebantur in mortem, per hos reparari ad uitam: & monitis eorum multi qui iam negando uelut abortum quoddam effecti fuerant, quasi iterum parturiebant, & Christus in eis iterū reformabat. Docebantur enim ab his, quia deus non uult mortem peccatoris, sed ut conuertat & uiuat. Igitur cum à Cæsare rescriptū fuisset, ut persistentes quidem punirent, negantes autē dimitterentur: die quodam celeberrimo, in quo ex omnibus prouincijs coeuntes, nūdinas apud nos agere solēt, in ipso frequentissimo cōuentu tribunal ascendens, præparari sibi iudex Christianos, & introduci ad suppliciorum pompam præbendam

Cap. II Attalus

Christiani in carcere

Dies mundinarum

præbendam cunctis qui aderant, iubet. Rursum itaque cruces, rursum pœ-
næ, rursum tormenta reparantur. Et si qui forte ciues Romani reperti sunt,
hos plecti capite deceant, cæteros uero bestijs tradi. Ingens tamē ab omni-
bus gloria Christo cōferebatur, pro his qui ante negauerant, & dimitti ne-
que negantes potuerant: nunc uero, cum negantibus uenia præstaretur, in
confessione persistenter, & de perditionis grege reuocati, numero martyrum
iungerentur. Igitur cum erga supradictos quæstio haberetur, Alexander
quidam genere Phryx, medicus disciplina, uir religiosus & prudens, & uitæ
ac morum probitate cunctis charus acceptusq̄, amore dei concitatus, cum
assisteret tribunali, nutibus hortabatur ad confessionem eos, in quos quæ-
stio agitabatur: ita ut omnibus qui astabant, palam fieret quid animo gere-
ret. Cumq̄ id populi notauissent, indignantes maxime pro his, qui quod
prius negauerant, rediuiua nunc confessione reuocabant, conclamauerunt
aduersum Alexandrum: hæc ipso instigante cōmitti. Qui iussus à præside
in medium statui, & quis esset interrogatus, Christianum se esse libera pro-
fessione testatur: quem continuo præparandum bestijs condemnauit. Et
postera die simul cum Attalo producit. Quem contra præceptum Cæsa-
ris gratificari populis uolens, etiam ipsum bestijs tradi iussit. Sed cum fera-
rum nulla, sanctorum corpora contigisset, omnibus eos uerberum cætera-
rumq̄ pœnarum supplicijs cruciatos, ad ultimum in conspectu populi in
medio arenæ iugulari iubet, beato Alexandro in omnibus quæ perpeffus
est pœnis, ne unum quidem penitus proferente sermonem, sed ab initio us-
que ad finem intra semetipsum semper cum deo loquente, & in laudibus
eius ac precibus permanente. Attalus uero cum prunis subiectis in sella
ferrea torreretur, cumq̄ nidor adustæ carnis ad nares & ora inspectatis po-
puli perferretur, uoce magna exclamat ad plebem: Ecce hoc est homines co-
medere, quod uos facitis. quid à nobis uelut occultū inquiritis facinus, quod
uos aperta luce committitis? Nos enim neque comedimus homines, neq̄
aliud quid mali agimus. Et cum interrogaretur, quod nomen habet deus?
respondit: Qui plures sunt, nominibus discernuntur: qui unus est, non indi-
get nomine. Post hos nouissimo iam munerum die Blandina rursus indu-
citur cum Pontico annotū ferē quindecim puero, quiq̄ & in priorum cru-
ciatibus iussi fuerant semper astare, quo magis cæterorum uidentes suppli-
cia terrerentur. Statuuntur ergo in mediū, & iubentur iurare per deos. Illi ue-
ro è contrario nullos esse aiebant istos, per quos iurare cogerentur. Cumq̄
alijs compluribus uerbis exprobraret gentium deos, insanire magis in eos
cepit populi multitudo, neq̄ teneram pueri ætatem, neq̄ sexum fœminæ
miserantes, sed per omnia tormentorum genera quasi quodam eos circulo
peragentes, nihil deesse pœnis patiebantur, quod crudelitas inuenisset.
Tunc Ponticus maximū patientiæ robur materna cohortatione suscipiens,
& perse-

Alexander

Nam putabatur
humana
carne uesci
Christiani

Blandina
Ponticus

A & perseverans in confessione fidei, impollutum spiritum reddidit. Beata ue-
ro Blandina ultima omnium, uelut omnium nobilis mater, præmissos ad
martyrii coronam filios, insequi iam secunda festinat, exultans & ouans, ue-
lut ad thalamum sponsi inuitata, & ad nuptiale conuiuium. Ex quo fie-
bat, ut in uerberibus tripudicaret, & craticulis exusta gauderet, ac tam hila-
ris uideretur & læta, quasi inter dapes regias accubaret. Post hoc ad besti-
as traditur, sed ab his intacta perdurat. Inde etiam aliud excogitatur crude-
litatis genus, ut reti constructa obijceretur tauro ferociter instigato. A quo
cum fuisset innumeris ictibus lacerata, & toto arenæ ambitu iactata, nihil
penitus læditur, sed permanet læto (ut semper) uultu, mente constanti, spe
ipsa & animi præsumptione cum Christo colloquens. Ad ultimum iugu-
lari gladio iubetur, stupentibus etiam ipsis impijs, & dicentibus, quod nun-
quam fuerit fœmina, quæ tanta & talia ferre potuerit. Sed ne sic quidem
satiatatem aliquam capere crudelitas quiuuit. Antiqui etenim serpentis ui-
rulentia concitati, feri ac barbari mores mansuescere nesciebant. Ex ipsa
quippe sanctorum patientia, sæuior eis contentionis rabies accendebatur:
& uelut pudore quodam fatigabantur, quod maior inesset cruciatu, quam
cruciantibus uirtus. Et ex hoc ad nephanda odia iudex simul instigaba-
tur & populus, ut scriptura impleretur, quæ dicit: Iniquus adhuc inique
agat, & iniustus adhuc faciat iniuste. Igitur inaudito sæuitiæ genere, eo-
rum qui necabantur in carcere corpora canibus iubeantur exponi, adhi-
bita simul custodia die noctuq̄, ne quis collectas reliquias, humanitatis
intuitu traderet sepulturæ. Sed si quid forte uel bestijs, uel igni reliquum
ex corporibus martyrum fuerat, ipsaq̄ cum truncis suis capita punito-
rum insepulta per custodiam militum seruabantur: & quærebatur, si quid
ultra posset humana crudelitas, etiam in eos qui iam uitæ huius limen ex-
cesserant. Exultabant tamen gentes magnificantes simulachra sua, quo-
rum uirtute datam in illos uindictam dicebant. Si quis uero inter ipsos
paulo mitior uel humanior uidebatur, ubi nunc est, aiebant, deus eorum?
Et quid profuit eis ista religio, pro qua etiam animas posuerunt? Igitur
apud illos erat uarium istud insultationis genus. Apud nos uero ingens
luctus habebatur, præcipue quod non possemus corpora humi tradere.
quippe quibus nec noctis tempore aliqua ad hoc opportunitas præbeba-
tur: neque muneribus suadere custodes, neque precibus, aut ullo alio gene-
re copia erat. Ita attente & sollicitè curabant, ne daretur extremis ossibus se-
pultura. Post aliquot autem dies cum nullam sepeliendi gratiam præsti-
tissent, incensa ossa martyrum, & in fauillam redacta, cum reliquo terræ pul-
uere in Rhodanum fluiuium disperere, ne usquam reliquiæ eorum reside-
rent: quasi uero hoc agentes, deum uincerent, & (sicut dicebant) spem eis
per hoc resurrectionis adimerent. Sperantes enim (aiebant) de sepulchris
quandoq̄

Blandina gla-
dio iugulatur

Limen uitæ

Abijciuntur et
neres in Rhodanum

quandoq; se esse resurrecturos, idcirco noua nescio qua sibi persuadente su-
perstitione læti se tormentis mortibusq; subiiciūt. Nunc uideamus si resur-
gent, & si potest eis adesse deus eorum, & eripere eos de manibus nostris.
Hæc sunt quæ illis temporibus gesta, ex epistola fratrum Lugdunensium
declarantur. Ex quibus quid etiam per ceteras prouincias geri potuerit, con-
iectura capiendum est. Referuntur adhuc in ipsa epistola quædam etiam
de humanitate & mansuetudine beatorum martyrum, quæ dignum puto
ad hæc suis sermonibus sicut cætera sociari. Qui (ut aiunt) ad imitationem
Christi, qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqua-
lem deo, in tanta gloria positi, & semel atq; iterum ac frequentius martyres
facti, post bestias, post ignes & laminas, neq; se ipsi martyres dicebant, ne-
que alijs ita se appellantis indulgebant, sed si forte aliquis nostrum, uel
in epistola uel in sermone eos martyres nominasset, increpabant acrius di-
centes, quod hæc appellatio soli Christo debetur, qui solus fidelis ueritatis
est martyr, & qui primogenitus est ex mortuis, & autor uitæ æternæ; uel cer-
te illis solis aptum hoc esse uocabulum, qui post bonam confessionem de
hac uita discedere & pergere meruerunt ad deum. Nos autem (aiebant) hu-
miles & egeni, optamus ut ipsa saltem in nobis confessio tuta permaneat.
In quod etiam cæteros fratres cum lachrymis obsecrabant, ut pro eis domi-
num precarentur, quo perfectæ confessionis signaculum martyris mereren-
tur accipere. Et tãta in eis humilitas erat, ut cum rebus ipsis essent iam mar-
tyres, nominis tamen iactantiam fugerent. Apud gentiles uero cum omni
fiducia consistebant, nobilitatem animæ per contemptum iniuriæ & sup-
pliciorum demonstrantes. Erant ergo inter fratres humiles, inter persecu-
tores elati: suis mites, aduersarijs terribiles, Christo subiecti, diabolo erecti.
Humiliabãt se sub potentissima manu dei, per quam nunc sublimius exal-
tati sunt: placabant omnes, accusabant neminem: soluebant cunctos, liga-
bant nullum. Orabant etiam pro persecutoribus suis, utentes sermone
sancti Stephani primi martyris, dicentes: Domine, ne statuas illis hoc
peccatum. Aduersum quos eo uehementiora diabolus prælia concitabat,
quod per nimiam charitatem, quam habebant in Christo Iesu, etiam eos
qui lapsi fuerant, & quos iam se immanis illa bestia absorbuisset crede-
rat, rursus uiuos de internis eius uisceribus educebant: & uelut matres
erga paruulos suos, ita erga eos totis profusi miserationum uisceribus in-
hærebãt, omnipotenti deo effundentes pro ipsis fontes & flumina lachry-
marum: uitam petebant eis à deo, & tribuebatur eis, nec sibi gratum iter
ducebant eundi ad dominum, uel lætam putabant martyrij fore coronam
si partem membrorum suorum de ecclesijs raptam, uelut spolia quædam
detentari à diabolo permisissent. Super omnia autem pacem & ipsi dili-
gebant, & nobis seruare mandabant, nec aliam sibi, nisi per pacem uiam
ad martyrium

*Modestia
martyrum*

*Perfecta pro-
fessio, signacu-
lum martyris*

Rdx

A ad martyrium construebant, cauentes ne ullam post se dissensionem fratri-
bus, nec ecclesiæ matri inestitiam dereliqueret: sed pacem semper haben-
dam, pacem fratribus custodiendam, & charitatem præcipue tenendam, quæ
est unitatis & concordia uinculum, commonebãt. Hæc non inutiliter (ut opi-
nor) à nobis ad ædificationem legentiũ memoria tradita sunt, quæ ex tan-
torum uirorum autoritate descendunt, propter eos qui tumidi & inflati ad-
uersum fratres feruntur: & si qui fortè titubauerint, miserationum Christi
uiscera ab eis putant penitus excludenda. Refertur adhuc in eadem scriptura
& alia narratio, quam cognitionis causa his inferere dignũ putauim. Alcibiades
quidam erat in numero eorum, qui pro Christo uincti tenebantur. Hic
uitam satis arduam & austeram gerebat, nihil cibi uolens accipere, sed tantũ
sale & pane cum aqua utebatur. Cumq; hunc uitæ rigorem uellet etiam in
carcere positus obtinere, Attalo post primam confessionem suam quam in
amphitheatro confessus est, reuelatur, quia non recte faceret Alcibiades,
creaturis Dei & ipsum non uti, & alijs formam scandali derelinquere. Qui-
bus cognitis, Alcibiades cœpit omnia cum gratiarum actione percipere:
quia quæ illi reuelabat spiritus ut doceret, & huic ut sequeretur idem spiritus
persuadebat. Sed de his finis sit. Igitur Montanus, & Alcibiades, & Theo-
dorus, in Phrygiæ partibus tunc primum apud quàm plurimos in prophe-
tarum opinionem uenerunt. Et quia per illud adhuc tempus multæ etiam
aliæ uirtutes & gratiæ, in diuersis ecclesijs per donum sancti spiritus mini-
strabantur, facile accommodata est fides, etiam his potuisse prophetiæ gra-
tiam dari. Cumq; plurima inter fratres dissensio fuisset exorta, rursus eccle-
siæ Galliarum iudicium suum & sententiam de his quoque cum omni reue-
rentia & rectæ fidei expositione decernunt, epistolas martyrum qui apud
eos consummati fuerant, proferentes, quas illi in uinculis positi, per Asiam
& Phrygiam fratribus cõsistentibus scripserant, & Eleuthero urbis Romæ
episcopo, de pace eum ecclesiæ commonentes: quiq; etiam Irenæum presby-
terum tunc adhuc ecclesiæ Lugdunensis, supradicti urbis Romæ episcopo
commendabãt, testimonium uitæ eius perhibentes, sicut ipsorum etiam uo-
ces quæ infra scribuntur, ostendunt.

¶ VALERE TE IN DEO ITERVM ET SEM-
per optamus pater Eleuthere.

ROGAVIMVS fratrem & socium nostrum Irenæum, hæc tibi scripta
deferre, quem deprecamur ut habeas commendatum. Aemulator nanque
est testamenti Christi. Scimus enim quod solis officij gradus non facit ali-
quem iustum, quo tamen iste recte utitur, in presbyterio, sed plus eum ex
uitæ merito commendamus.

Enumerant etiã post hæc diuersorum martyrum glorias, quanti ferro cæsi,
quanti bestijs, quanti ignibus, quanti etiam squalore carceris absumpti sint.

k Quæ

*Charitas unit-
tatis & concor-
diæ uinculum*

Alcibiades

*Montanus
Theodorus*

*Irenæus pres-
byter Lugdu-
nensis ecclesiæ*

*Caput IIII
als, ¶ Auere*

*Epistola mar-
tyrũ, laudem
continens Ire-
næi*

Quæ si quis uult plenius noscere, ipsas ex integro requirat epistolas.

Caput V
M. Aurelius
Ces.
Christianorū
militum preci-
bus impetra-
ta pluuia

Igitur Antonini temporibus quibus hæc gesta referuntur, Marcum Au-
relium fratrem eius Cæsarem bella inferentem Germanis ac Sarmatis,
tradunt historiæ, cum siti eius periclitaretur exercitus, æstuantem & quæren-
tem quid facto opus esset, reperisse in legione quadam milites Christianos:
quibus (sicut & nostris mos est) flexis genibus obsecrâtib, exaudisse deum
supplicationes eorum, & subito contra omnium spem, largissimis imbribus
profusis, exercitus quidem periclitatis, pro quo orauerant Christiani, sitim
sedatam: hostes uero qui iam exitaliter imminabant, fulminibus crebris &
cœlitus prolapsis ignibus effugatos. Quod factum refertur quidem & ab hi-
storicis gentilium: sed quod nostrorum id orationibus impetratum sit, non
refertur: quippe apud quos etiam cætera miracula quæ à nostris gesta sunt,
non habet fidem. Nostrorum uero & Tertullianus hæc memorat, & apud
Græcos Apollinaris, qui etiam ipsam legionem pro insignis facti miraculo
mutato nomine uocitatum dicit ab Imperatore Fulmineam. Tertullianus
uero Marci Imperatoris epistolas etiã nunc haberi dicit, quibus de his aper-
tius indicatur. Sed nos iam ex hoc ad historiæ ordinem redeamus. Igitur
Photino nonagesimo uitæ suæ anno, cum cæteris Galliæ martyribus con-
summato, Irenæus Lugdunensis ecclesiæ suscepit sacerdotium. Quem Ire-
næum Polycarpi auditorem in pueritia cõperimus. Hic in tertio aduersum
hæreses libro, Eleutheri episcopi temporibus (quæ tempora nunc habemus
in manibus) scribere se opus illud indicat his uerbis:

Lege Tertu-
lianū in Apo-
logico ca. 5.
Et in libro ad
Scapulam.

Irenæus

Caput VI
Linus Romæ.
Anacletus
Clemens

Fundata igitur & ædificata ecclesia, beati Apostoli Lino officium episco-
patus iniungunt. Cuius Lini Paulus in epistola ad Timotheum memi-
nit. Huic succedit Anacletus, post quem tertio loco episcopatum suscepit Cle-
mens. Hic autem cum beatis Apostolis fuit, & cum ipsis uitã semper exegit,
atq; ab ipsis institutus, recentem gerebat traditionis eorū memoriã, & prædi-
cationis eorum formam semper habebat in oculis. Sub hoc ergo Clemente
seditione nõ modica exorta est apud Corinthum inter fratres, ita ut ex persona
Romanæ ecclesiæ scriberet ipse Clemens ad Corinthios epistolã necessariã,
quæ eos reuocaret in pacem, & fidem eorum quæ cõcussa fuerat, renouaret,
exprimens in ea Apostolorum traditionem, quam nuper ab eis ipse susceperat.
Et post aliquanta iterum dicit: Huic autem Clemeti succedit Euaristus,
Euaristo Alexander. Et post hunc sextus ab Apostolis ordinatur Xystus.
Post quem Telesphorus, qui & illustre martyrium duxit. Post hunc Hyginus,
deinde Pius, post quem Anicetus. Huic successit Soter, qui nunc duodecimo
loco ab Apostolis episcopatus obtinet sortem, & eandem quas Apostoli tra-
diderunt prædicationes diuinæ fidei integras illibatasq; custodit.

Clemens ex
psone Ro. Ec-
clesiæ Corin-
thijs seditione
laborantibus
epistolam scri-
psit.

Euaristus
Alexander
Xystus
Telesphorus
Hyginus,
Pius
Anicetus
Soter

Caput VII

Hæc Irenæus in supradictis libris complexus est. Sed & in secundo ni-
hilominus eiusdem operis libro, dicens etiam suis temporibus reliquias
quasdam

A quasdam diuinæ uirtutis in ecclesijs inueniri, hoc modo scribit: Absent autem
longe ab eis ut mortuum suscitent, sicut dominus suscitauit & Apostoli per
oratiões. Sed & fratres frequenter fecerunt hoc in plurimis ecclesijs, ita ut omni
simul ecclesia congregata, ieiunijs atque obsecrationibus multis ad Deum
profusis, conuerteretur spiritus mortui, & redderetur homo uiuus per ora-
tiones sanctorum. Et iterum dicit post aliquanta: Quod si dominum per
phantasiam dicet fecisse hæc, ad prophetas ueniamus, qui hæc ab eo geren-
da esse prædixerunt, & qui confirmarunt hunc esse filium Dei: propter quod
& discipuli sui in ipsius nomine, & ab ipso accipientes gratiam, faciunt hæc
ad subueniendum saluti hominum, prout unusquisq; meruit. Alij namq; da-
mones fugant, & ita eos qui incurati sunt purgant, ut interdum illi ipsi qui
curati sunt, credentes in ecclesia remaneant. Alij autem præscientiam acci-
piunt futurorum, & uisiones propheticas uident. Alij infirmos manu super-
posita restitunt sanitati. Sed & mortui ab his aliquoties suscitati sunt, &
permanerunt nobiscum per annos multos. Et quid plura? Non est nume-
rus singularum uirtutum, quæ per uniuersum mundum in ecclesijs Dei ge-
runtur, per gratiam & nomen Iesu Christi sub Pontio Pilato crucifixi. Quæ
tamen quotidie fiunt, non ob aliquam nundinationem, neque ob pecuniã
quæstum: sed sicut gratis gratia accipitur à Deo, ita gratis eadem ministratur.
Et iterum in alio loco idem Irenæus de his ita scribit: Sicut, inquit, audiuimus
multos ex fratribus in ecclesia gratiam habentes prophetarum, & omnibus
linguis loquentes per sancti spiritus donum, qui & mysteria & secreta Dei
in manifestum cum expedit proferunt. Hæc autem inseruimus, ut osten-
deremus diuersas sancti spiritus gratias, usque ad illa adhuc tempora apud
dignos quosq; in ecclesijs perdurasse: quoniam quidem in inirijs polliciti su-
mus, hæc nos in tempore prolaturus:

Reliquia
ne uirtutis in
ecclesijs, tem-
pore Irenæi

Lib. 2. cap. 58

Notes diuersa
spiritus sancti

Sed & de ordine canonis diuinarum scripturarum, quid etiam supradictus
uir Irenæus sentiat, ipsius nihilominus sermonibus proferamus. Primum,
inquit, de sanctis euangelijs uideamus. Matthæus quidem Hebræis pro-
pria eorum lingua conscriptum ædidiit Euangelium, cum Paulus & Petrus
in urbe Roma euangelizarent, atque ecclesiæ inibi fundamenta solidarent.
Post quorum exitum Marcus discipulus & interpret Petri, euangelium
quod ille prædicauerat, digessit in libro. Post hæc Ioannes discipulus do-
mini, qui & supra pectus eius recubuit, ædidiit Euangelium apud Ephesum
urbem Asiæ positus. Hæc in tertio supradicti operis libro. In quinto uero,
de reuelatione Ioannis scribens, & de numero nominis antichristi, hæc refert:
Cum igitur hæc ita se habeant, & in omnibus rectis & antiquis exempla-
ribus iste numerus inueniatur, sed & illi hæc eadem contestentur, qui Ioan-
nem uiderunt in corpore positum, & uerbum domini prædicantem, quia
numerus bestiarum, secundum Græcorum computum, & literas quæ in eodem

Caput VIII
Irenæi iudici-
um de diuinis
scripturis.
Matthæus

Marcus
Ioannes

Apocalypsis
Ioannis.
Circa finem
quinti libri
aduersum hæ-
reses

conferuntur. Et paulò post iterum subiungit hæc: Nos ergo periculum incurrere nolumus, de antichristi nomine confidentius aliquid pronuntiantes. Si enim oporteret hæc euidenter & palàm in hoc iam tempore prædicari, utique & per illum qui Apocalypsim scribit, nomen eius euidenter fuisset expressum: quia nec ipsa reuelatio ante multum temporis facta est, sed penè iam nostra ætate prope finem Domitiani Cæsaris. Hæc nobis etiam de Apocalypsi uir supra memoratus exposuit. Meminit autem primæ epistolæ Ioânis, & primæ Petri, plurimæq; ex ipsis sumit exempla. Nec non & libellum qui dicitur Pastoris, amplectitur dicens: Bene ergo refert scriptura, quæ dicit: Primo omnium credendum esse, quia unus est deus, qui omnia creauit, atque composuit. Vtitur autem & testimonijs de sapientia Salomonis. Sed & Apostolici cuiusdam uiri (cuius nomen reticuit) sermonum, quasi memoriter meminit. Iustini quoque martyris, & Ignatiij memoriam facit, & ea quæ scripserunt, producit in medium, & promittit se quoq; aduersus scripta Marcionis responsurum. Sed & de Septuaginta interpretibus diuinarum scripturarum, audi quibus referat uerbis: Deus, inquit, homo factus est, & ipse dominus saluauit nos. Qui dedit signum illud quod de uirgine scriptum est, & non sicut quidam dicunt eorum, qui modo ausi sunt aliter interpretari scripturas, & aiunt: Ecce iuencula in ventre concipiet & pariet filiũ, sicut interpretatus est Theodotion Ephesius, & Aquila Ponticus, ambo Iudæi p̄selyti, quos secuti sunt Hebronitæ, qui dicunt Christum de Ioseph natum. Et post pauca iterum ista subiungit: Prius enim, inquit, quam Romanorũ inualesceret principatus, cum adhuc Macedones Asiam possiderent, Ptolemæus Lagi filius, uolens bibliothecæ suæ, quam apud Alexandriam ex omnium ueterum Græcorum uoluminibus construerebat, maiorem gloriam quærere, petit etiam ab Hierosolymis, ut Hebræas eorum scripturas in Græcam linguam interpretatas acciperet. At illi (subiecti quippe erant Macedonibus) electos, & in scripturis sanctis eruditissimos, atque in utraque lingua peritissimos uiros septuaginta presbyteros miserunt ad Ptolemæum, in quo tamen Dei uoluntas & consilium gerebatur. Tum ille singulorum uolens accipere documenta, & uerens ne forte per interpretationem occultarent insertam diuinis uoluminibus ueritatem, singulos à se inuicem separat, & eadem seorsum positos interpretari iubet, eumq; ordinem interpretandi in singulis quibusq; uoluminibus obseruari: quosq; rursus coram se in unum omnes reuocari, & conferre ad inuicem, quæ singuli interpretati fuerant, facit. Et tunc Deus uere glorificatur, & scriptura sancta quod uere diuina esset, agnoscitur. Omnes enim eadẽ ipsdem uerbis, ipsdemq; nominibus ac sententijs scripserat, ab initio usq; ad finem: ita ut & ipsi qui aderant gentiles, agnoscerent, quia Dei nutu scripturæ tunc interpretatæ sunt. Et nihil mirum, si diuina prouidentia hoc ita fieri procurauit

Prima Ioan.
Prima Petri
Lib. Pastoris

Sapientia Salomonis

Theodotion
Ephesius
Aquila Ponticus

LXX. interpretes

rauit: cum & in ea captiuitate quæ populo acciderat sub Nabuchodonosor rege, corruptis scripturis, cum post septuaginta annos Iudæi ad patriam suam redirent in temporibus Artaxerxis Persarum regis, inspirauit Deus Esdras sacerdotem ex tribu Leui, ut omnia priorum prophetarum uolumenta ac uerba repararet, & restitueret populo legem, quæ per Moysen fuerat data. Hæc Irenæus.

igitur decẽ & nouem annis Antoninus cum in imperio perdurasset, post excessum sui, principatum Commodus dereliquit. Huius primo imperij anno Iulianus apud Alexandriam sacerdotium suscepit, Agrippino exactis duodecim annis in episcopatu defuncto.

Cum per idẽ tempus scholæ ecclesiasticæ, & doctoris officio præesset uir in omni eruditione nobilissimus Pantæus. Ex quo apud eos consuetudo antiquitus tradita, usq; in hodiernũ permanet, diuinarum scripturarum doctores inibi scholæ ecclesiasticæ haberi, uiros duntaxat in scientiâ & in eruditione probatissimos. Huius ergo officij uelut autor quidã & dux, (de quo supra diximus) satis illustris habebatur, quippe qui etiam in philosophis prius, qui Stoici appellatur, nobiliter florisset. Cuius tantum studij erga uerbum Dei, & tantum amoris fuisse traditur, ut etiã ad prædicandum Christi Euangelium omnibus gentibus quæ in Orientis ultimis secessibus reconduntur, fidei & deuotionis calore profectus sit, & usq; ad Indiam citeriorem, uerbum Dei prædicando perueniret. Erant enim adhuc in illis temporibus & Euangelistæ nonnulli, qui ad imitationem sanctorum Apostolorum in diuersis orbis partibus oberrantes per gratiam Dei & animi sui uirtutem, uerbum Dei & fidem Christi ignorantibus quibusq; gentibus inferebant. In quibus præcipuus & illustris Pantæus habebatur. Quem ferunt cum ad Indos peruenisset, reperisse quod Bartholomæus Apostolus apud eos fidei semina prima cõdiderit, & Matthæi euangeliũ Hebræis scriptum literis dereliquerit: quod per idem tempus supradictus Pantæus inibi repperit. Sed & in multis præterea alijs doctrinæ ecclesiasticæ studijs apud Alexandriam, claram satis & nobilem uitam, optimo & admirabili fine conclusit, tam uiua uoce discipulos instruens, quam librorum mentis etiam posteris thesauros scientiæ derelinquens.

In huius diuinarum eruditionum scholis quàm maxime effloruit apud Alexandriam Clemens eodem uocabulo, quo & ille in urbe Roma Apostolorum & successor & discipulus, uocitatus. Denique ipse hic Clemens in septimo Dispositionũ libro, Pantæni tantq; magistri & præceptoris sui mentionem facit. Sed & in primo libro *Σφωμάτων*, hunc eundẽ designat, in eo loco ubi enumerat, q̄ plures Apostolicæ prædicationis repererit uiros, hæc dicens: Mihi quidẽ commẽtarij huius operis, nõ ad ostentationẽ scribuntur, sed ad commemorationẽ senectæ, & ad obliuionis remedium, quo scilicet

Esdras restituit legem

Caput IX
Commodus
Aug.

Iulianus Alexandriæ ep̄us

Caput X
Pantæus Stoicus professor sacrarum literarũ Alexandrie

Pantæus usque ad Indos penetravit, Christiũ prædicando.

Euangelistæ gentiũ remotarum

Barthol. apostolus Indorũ.

Matthæi euangeliũ à Pantæno repperit

Caput XI
Clemens Alexandrinus Pantæni discipulus

in his sit mihi adumbratio quaedam rerum magnificarum diuinorumque uerborum, a qua audire merui a uiris sanctis & beatis, quorum ab alio apud Achaiam, ab alio apud Syriam, ab alio uero in Oriente, & maxime apud Palaestinam institutus sum a quodam ex Hebraeorum origine ueniēte. Ad ultimum autem in Aegypto magisterio usus sum uiri, uirtutis & scientiae merito omnibus praeferebat: post quem uelut thesauro in absconditis reperto, aliud quaerere ultra cessauit: Et illi quidem diuinam doctrinam ueritatem mihi, quae sibi ab ipsis statim primis auditoribus Petro & Iacobo ac Ioanne & Paulo sanctis Apostolis, tradita fuerat, tanquam patres filio commendauerunt. Sed pauci patribus similes filij. Tamen deo fauente per ipsos in nobis Apostolici germinis plantata sunt semina.

Intelligit Pantenu qui Alexandria docuit

Caput XII
Narcissus Hierosolymorum episcopus.
Episcopi Hierosolymorum

Per idem tempus, ecclesiae Hierosolymorum Narcissus praerat, qui famae merito nostris adhuc repositis celebratur, quintam decimam post eos qui ex circumcisione fuerant successione usque ad tempora Adrianae obsequionis adducens. Primum namque inibi ex gentibus episcopum fuisse indicauimus Marcum, post quem Caisianum, inde Publium, post hunc Maximum, & sic Iulianum, post quem Gaium, & iterum alium Iulianum, Capitonem quoque & Valentem, inde Dolicianum, post quem tricesimum ab Apostolis Narcissum.

Caput XIII
Rhodon

Verum etiam ea tempestate Rhodon quidam ex Asiae prouincia oriundus, ut ipse scribit, in urbe Roma eruditus a Tatiano, cuius in superioribus inter caeteros scriptores meminimus, libros quam plurimos, & maxime contra Marcionis haeresim scripsit, quam asserit idem Tatianus in diuersas scissam esse sententias. Sed & qui, & ob quam causam ex eadem haeresi scissi sint, ipse per haec uerba designat: Propterea, inquit, etiam inter semetipsos discordant, quia id affirmare cupiunt, quod non potest stare. Ex eorum namque grege est Apelles, qui abstinentiae & senectutis prerogatiua usus, unum quidem omnium fateatur esse initium, prophetas tamen contrario spiritu asserit inspiratos, sequens persuasionem uirginis cuiusdam actae spiritu daemonis, nomine Philumena. Alij autem, sicut ipse nauta Marcion, duo esse principia introducunt, ex quibus est & Potitus & Basiliscus. Qui & ipsi secuti sunt quidem Ponticum lupum, sed non inuenientes exitum rerum, sicut ne ille quidem ad ea quae putarunt esse faciliora conuersi sunt, & duo principia intulerunt, absque ullis hoc probationibus confirmantes. Alij quoque ex eisdem rursus in deterius deuoluti sunt, non solum duo, sed tria principia, & tres naturas confirmantes. Quorum princeps & autor est Syrenus, sicut ipsi defensores dogmatis huius dicunt. Sed & ipse describit ut congressus sit cum Apelle, ita referens: Nam & Apelles senex habuit nobiscum sermonem, & multa male docere conuictus est. Unde & asserbat non oportere omnino fidei discuti rationem, sed unumquemque debere in eo quod credidit, permanere. Salutem namque esse his qui in crucifixum sperant, tantum ut in bonis operibus inueniantur: manifeste tamen decebat de Deo, sicut praediximus

Syrenus

Apelles

Rhodon aduersus Marcionem.
Rhodonis uerba de Marcionis hereticis

mus, unum esse principium, ut & nos dicimus. Et inde exponens omnem eius sententiam, introducit etiam ipse suum sensum: Dicebam autem, inquit, ad eum: Unde tamen ostendimus unius principij rationem aut quomodo haec asseratur, ediffere. Tum ille: Prophetiae quidem (aiebat) semetipsas coarguunt, quia nihil omnino continent ueritatis, ex eo quod inter se inuicem discordant, & utique falsae sunt, quae sibi metipsis aduersantur. Quomodo autem sit unum principium, se quidem scire denegabat, ita tamen sibi uideri. Cumque adiuraretur a me, ut quod uerum est diceret, sacramento confirmauit se nescire, quomodo unus sit ingenuus deus, sed tantummodo credere. Tum ego derisum plane eum, & notatum habui, qui se doctorem profiteretur eorum, quae se ignorare fateretur. In eodem quoque opere refertur, Callistion quidam in urbe Roma discipulus extitisse Tatiani, qui scripsit commentum esse a Tatiano Propositionum & quaestionum librum, in quo omnia quae obscura sunt & difficilia in scripturis diuinis, absoluat. Sed idem Rhodon in commentarijs suis propositiones eius prolaturum se & confutaturum promittit. Est autem eiusdem & in Hexameron commentarius, in quo refert, quod Apelles quamplurima aduersum legem Moysi conscripserit impia, & aduersum totam legem blasphemias protulerit uoces, coarguens ut sibi uidebatur, & destruens ea quae scripta sunt.

Callistion discipulus Tatiani
Liber propositionum & quaestionum Tatiani

Haec & multa alia ex supradicti scriptoris comperimus libris. Cum tamen hostis humani generis ad salutem hominum debellandam nihil usquam occurreret, sed diuersas & uarias haereses per singula quaeque suscitaret loca: in quibus maximum sui generis serpentem, apud Asiam Phrygiamque producit Montanum, qui se nominaret Paracletum, & cum eo mulieres Priscam & Maximillam, quas prophetissas, uelut ex ipsius factas inspiratione iactabat. Sed in urbe Roma Florinus quidam gradu presbyteri de ecclesia lapsus, Sunam cum Blastio socio criminis & furoris, plurimos de ecclesia in suum barathrum deducebant noua aduersum ueritatem figmenta machinantes. Sed aduersum haeresim Cataphrygarum scutum ualidissimum protulit Apollinaris Hierapolites, de quo supra memorauimus. Alij quoque quamplurimi ad id locorum & eruditissimi uiri aduersus eos pro ueritatis defensione certauerunt, qui etiam nobis ad historiae textum monumenta ualidissima reliquerunt. Interim (ut diximus) Apollinaris scribens aduersum hanc haeresim, & designans in praefatione, quod per ecclesias Galatiae, uicinarumque prouinciarum digrediens, & plurimos ab eis irretitos uidentem, multos quidem, & coram disputando correxit: rogatus tamen a fratribus, etiam haec ad ipsos scripta transmiserit. In quibus post aliquanta, cum auctorem haeresis designasset, progrediens etiam haec addit:

Cap. XIII

Montanus
Prisca
Maximilla
Cap. XV
Florinus
Blastus
Claudius Apollinaris aduersus Montanum

O Rigo (inquit) huius haeresis, quae aduersum ecclesiam nuper exorta est, inde descendit: Vicus quidam esse dicitur apud Mysiam Phry-

Cap. XVI

giæ ciuitatem, qui appellatur Ardabau, in quo aiunt Montanum quendam
 nomine, qui nuper ad fidem Christi uenerat, sub† Grato Asiæ proconsule,
 cupiditate nimia primatus accensum, contrarijs spiritibus in semetipso locū
 dedisse, ac repente in quodā excessu mētis effectum, & uelut spiritu actum
 proloqui cœpisse noua quædam & diuersa ab his, quæ ex successione maio-
 rum ecclesiæ tradita fuerāt, uelut prophetali specie proferentem. Quæ cum
 ita fieri uiderent hi, qui per idem tempus adcrant auditores, alij eum uelut
 dæmone repletum, & erratico perflatum spiritu ad decipiendos populos iu-
 dicantes obiurgabant, & proloqui omnino prohibebant, memores domi-
 nici præcepti, & comminationis eius, qua iubet obseruari à falsis prophetis.
 Alij autem uelut spiritus sancto repletum, & prophetiæ gratia donatum pu-
 tabant: & immemores dominici præcepti, erratico & seductori spiritui eate-
 nus indulgebant, ut etiam prouocare eum ad dicenda aliqua delectarētur.
 Et hoc fiebat arte diabolica, qua indisciplinatis perditio parabatur. A qui-
 bus Montanus cum supra quàm dignum est in ueneratione haberetur, in-
 tantum temeritatis progressus est, ut etiam duas quasdam mulieres insani
 spiritus, quo ipse replebatur, participes sibi faceret, & ad insaniendū secum
 pariter edoceret, quo facilius uterq; sexus in errorē per utrunq; caperetur.
 Hic iam beatificare eos, qui sibi familiarius adhærebāt, & promissionū ma-
 gnitudine tumidos reddere: interdum etiam obiurgare quosdam, uti ne in
 omnibus adultores deprehenderentur. Tamen perpauca erant ex Phrygi-
 bus, qui eorum deciperentur insania. Quibus & persuadebat, uniuersam ec-
 clesiam, quæ per orbem terræ est, blasphemare: & nō solum nihil ei deferre
 reuerentiæ, sed ne limen quidem eius incedere. Frequenter tamen aduenien-
 tibus ex Asia fratribus, uesani & cōtra fidem Christi bacchantes confutati,
 ut hæretici & corruptores ueritatis, ab ecclesiæ conuentu & societate depulsi
 sunt. Hæc in libro primo scribens, & per omne operis sui corpus fraudes
 hæresis in singulis quibusq; conuincens, in secundo quoque uolumine de
 eisdem etiam hæc scribit: Quale est autē, inquit, quod & prophetarum per-
 cussores nos uocant, pro eo quod insanas eorum non suscipimus phanta-
 sias. Dicunt enim hos esse, quos promiserit dominus ad populum suum
 se esse missurum prophetas. Respondeant ergo nobis, si à Deo missi sunt
 prophetæ Montanus & mulieres eius, quis eorū à Iudæis persequutionem
 passus est? Aut quis occisus est? Vel quis eorum pro nomine domini ten-
 tus est, & ante reges & præsides stetit? Aut quis in synagogis Iudæorū fla-
 gellatus est: uel quis lapidatus est? Quin imò & è cōtrario traditur, quod
 finem uitæ exemplo Iudæ traditoris acceperint. Dicitur enim ipso dæmo-
 ne quo inspirabantur, adigente, diuersis quicq; temporibus uitam laqueo si-
 nisse. Illum uero admirabilem uelut prophetiæ ipsorū primogeniū Theo-
 dotum nomine, tradunt quodam tempore uisum sibi esse, uelut in cœlum
 assumi

† Alijs sub
Rogato

Prisca &
Maximilla

Montanistæ

Theodotus
Montanistes

assumi, & se credidisse spiritui erroris, quo euectus in excelsum, & inde dedu-
 ctus ad terram, finem uitæ exitu pessimo terminarit. Sed hæc ipsi de Mon-
 tano uel Theodoto ac mulieribus ita gestum negant, tamen à pluribus affir-
 matur. Quid tum? inter negantes & confirmantes nos rei fidem relinquitur
 in medio. Idem post aliquanta subiungit etiam hæc: Sed & sancti
 episcopi probatissimi uiri, qui per idem tempus fuerunt Zoticus de Coma
 na, & Iulianus de Apamia, aggressi cohibere spiritum qui loquebatur in
 Maximilla, iusserunt Themisonem obturare os eorum, & excludere uocem
 falsi & erratici spiritus. Quod & ita factum est. Et iterum coarguens fal-
 sam fuisse Maximillæ prophetiā, quæ bella quàm plurima imminere præ-
 dixerat, his utitur uerbis. Et quomodo non eius mendacium euidenter ar-
 guitur? Tredecim nanque iam exacti sunt anni usque ad præsentem diem,
 ex quo mortua est mulier ista, & nusquam prorsum, uel priuatim, uel publi-
 ce bellum aliquod exortum est. Sed & Christianis per Dei misericordiam
 pax iugis & firma perdurat. Sed & in tertio libro, de his qui se iactabāt,
 quod multi martyres ex eorum hæresi extitissent, hæc dicit: Cum, inquit,
 in omnibus quæ supra diximus conuicti, nihil respondere potuerint, ad mar-
 tyres confugiunt, dicentes, multos se habere martyres, & hoc esse indicium,
 quod uerus sit apud eos propheticus spiritus. Quid ergo? Quia multi
 alij hæretici plurimos martyres habent, ideo adquietendum est eis, quod
 etiam ueritas apud ipsos sit? Nam primi, qui dicuntur Marcionistæ, ha-
 bent plures martyres. Sed quæ esse poterit apud eos martyrii ueritas, ubi
 Christi ueritas non est? Et post aliquanta iterum subiungit: Denique &
 sancti martyres, qui pro uera fide martyrium ducunt, cum de ecclesia pro-
 cedentes ad passionem ducuntur, si qui forte inuenti fuerint de hæresi Phry-
 gum, secernunt se ab eis, & respuunt eorum societatem: nec ullo genere cum
 iam martyrii palmam teneant, spiritui Montani & Maximillæ adquieten-
 dum putant, sicut & nostris temporibus apud Apamiam, quæ est supra
 Meandrum posita, gestum scimus à Gaio & Alexandro, qui de Eumenia
 martyres extiterunt.

IN eodem autem opere meminit & Miltiadæ scriptoris, tanquam qui &
 ipse librū aduersum hæresim supradictā cōscripserit. Deniq; & inserit ex
 eius dictis suo operi hæc uerba. Neq; enim credendū est, in excessu
 mentis, id est, per amentiam prophetari, quod est proprie pseudoprophe-
 tarum. Vbi enim quis amens efficitur, iusti rectiq; esse non potest tenax.
 Qui sine dubio initium sumunt ex imperitia, ad finem uero deuoluuntur
 amentia, sicut supra diximus. Hoc autē modo neque in ueteri testamento
 quenquam, neque in nouo per Dei spiritum extitisse prophetam poterunt
 demonstrare: quia neq; Agabus, neq; Iudas, neq; Silas, neque quatuor filia
 Philippi, neque Ammia, quæ in Philadelphia ecclesia prophetauit, neque
 Quadra

Zoticus
Iulianus

Cap. XXVII
Miltiades ad-
uersus Mon-
tanum

Propheta no-
ui testamenti

Quadratus, neq; alius quisquam ex numero ipsorum hoc modo dinoscitur prophetasse. Et post pauca iterum subiungit & dicit: Si enim post Quadratum & Ammiam Philadelphinam, ut aiunt, mulieres istae Motani successerunt in prophetica gratiam, & sicut confirmabant uniuersae ecclesiae, datae sunt ad prophetandum usque ad aduentum domini, decipitur eorum confirmatio. Quartumdecimum etenim iam penes habet annum, ex quo defuncta est Maximilla. Haec ex supradicti uiri cometarijs. Ipse uero de quo indicat Miltiades, etiam alia nobis proprii operis non contemnenda monumenta dereliquit. Scripsit namque & aduersum Gentes librum, & aduersum Iudaeos alium, & ad principes Romani regni Apologeticum pro fide nostra. Scripsit & aduersum Cataphrygas haereticos.

Liber aduersum gentes. Aduersus Iudaeos. Apologeticus pro religione Christiana

Cap. XVIII Apollonius aduersus Montanum

Leges ieiuniorum à Montano

Prisca

Themisus

Alexander factiois Montanicæ

Sed & Apollonius quidam ecclesiasticus nihilominus scriptor, libellum aduersum eos ædedit, in quo satis uigilanter prophetias ipsorum falsas esse conuincit, & singula in eis uerba coarguit, simul & uitam moresque eorum qui autores haereseos extiterunt, exponit per hæc uerba: Sed uideamus, inquit, quis est hic nouus magister: & primo nobis doctrinam eius secundum domini sententiam, actus ipsius & opera commendent. Hic est qui docuit nuptias solui, & qui ieiuniorum leges primus imposuit, qui Pepuzam & Thymium oppida Phrygiae Hierusalem nominauit, atque in hæc omnes congregandos decernit: qui exactores pecuniae statuit, qui sub nomine oblationum munera artificiosius accepit, qui salaria praestat praedicantibus uerbum suum, ut per hæc inuitati, enixius doctrinae eius opera praebent. Haec de Montano. De mulieribus uero eius post aliquanta ita scribit: Ostendimus autem primò omnium has prophetissas, ex quo spiritu repletæ sunt, uiros suos reliquisse. Quomodo ergo mentiuntur Priscam uirginem fuisse. Et post aliquanta iterum dicit: Non tibi uidetur quod omnis scriptura prohibet prophetam munera accipere, uel pecunias? Si ergo uideam prophetam accepisse aurum & argentum & uestes preciosas, quomodo eum prophetam putem? Et iterum post aliquanta subiicit, dicens: Sed & Themisus, qui apud eos nomine tantum confessionis inflatus est, ueræ autem confessionis fructibus caret, quoniam quidem per multam pecuniam uincula deposuit, quem oportebat utique humiliter se agere: hic arrogantia elatus, Apostolicæ sibi aliquid auctoritatis assumens, epistolam ad omnes ecclesias scribit, in qua docere conatur eos, qui multò rectius quam ipse credebant: & cohortatur omnes ad nouas uerborum adinventiones accommodare autem suam. Blasphematur autem dominum & Apostolos eius, & sanctam ecclesiam. Sed & de alijs quibusdam, qui apud eos ut martyres honorantur, ita scribit: Verum ne in pluribus immoremur, dicite nobis de Alexandro, qui semetipsum martyrem dicit, quem coniuuam habet hæc prophetissa, quem adorat ut deum: nonne hic pro latrocinijs alijsque nepharijs actibus reus extitit? Non nos dicimus, sed

Acta

A Acta hæc publica continet. Quis ergo eorum cui donat peccata? prophetissa ignoscit martyri latrocinia, an martyr ignoscit prophetissae rapacitatis & auaritia crimina? Cum enim dominus dixerit: Nolite habere aurum, neque pecuniam, neque duas tunicas: isti in omnibus contraria gerunt, adquirentes & congregantes ea, quae dominus etiam habentes iussit abijcere. Probamus namque eos, qui apud ipsos uel prophetae, uel martyres nominantur, non solum à diuitibus, sed etiam à pauperibus, pupillis, ac uiduis pecunias congregare. Aut si habent confidentiam, adsint, & pro his habeant nobiscum disceptationem, ut si conuicti fuerint, uel de cætero desinant talibus se implicare commercijs. Oportet enim ex fructibus, uel agnosci, uel etiam probari prophetam, sicut & dominus dixit: Quia arbor ex fructibus cognoscitur, & propheta uerus probatur ex fructibus. Ut autem de Alexandro certius cognoscatur, sciendum est quia iudicatus est apud Aemilium Frontinum Proconsulem Ephesi, non propter nomen Christi, sed propter quaedam latrocinia. Nam à Christi nomine iam apostata extiterat. Sed post hæc ut fideles quidam fratres, qui per illud tempus apud iudicem aliquid poterant, pro ipso intercederent, simulauit se propter nomen domini laborare, & per hoc dimittitur. Nec tamē in ecclesia patriæ suae receptus est, ubi latro esse ab omnibus noscebatur. Quod si quis forte minus his quae dicimus, ad commodandam existimat fidem, in archiuis publicis apud Ephesum gesta seruantur: quae tamen ibi seruari, hi optimi prophetae qui ei famulantur, ignorant. Qui utique cum in his conuincitur, sine dubio & prophetarum ignorantia cum ipso pariter redarguitur. Haec & multa alia in eo similia possumus edocere. Aut si confidunt, in cominus ueniant, excipiant intentiones nostras, & exuant se ab his, si putant se horum posse effugere conscientiam. Item post pauca de ipsis prophetis ista subiungit: Quod si negant se prophetæ ipsorum munera accepisse, statuatur hoc ut, si conuicti fuerint, prophetas se esse ultra non simulent, & mille deferam probamenta. Veruntamen necessarium puto, etiam reliquos horum prophetarum fructus probari. Dicite mihi uos o prophetissae, uultus prophetarum candoribus & ruboribus aliquando fucatur? prophetissa stibijs tingitur? prophetissa ornamentis utitur & ornatis delectatur? deinde propheta ad tabulam & ad tesseras ludit? propheta pecuniam suam ad usuram dat? Dicant, si licet hæc facere prophetis. Ego autem uniuersa hæc eis probabo. Haec & multa alia idem Apollonius ad confutandos eos, satis probabiliter & constanter intexuit, designans etiam hoc, quod quadragesimus iste, quo hæc scribebat, ageretur annus, ex quo Montanus falsæ huius uaticinationis initium dedit. Refert etiam de quodam Zotico, quod apud Pepuzam cum prophetare se Maximilla simulareret, repente ingressus cepit imperare spiritui qui in ipsa loquebatur, ita ut eum penitus cohiberet: sed obstiterit hi qui eis adulabatur. Meminit autem

Aemilius Frontinus Proconsul Asiae

Zoticus prohibuit spiritum Maximillae prophetantis

&

*Thraseas.
Apostoli xij.
annis Hieroso-
lymis*

*Caput XIX
Serapion epi-
scopus Antio-
chenus.*

*Sophronius
catalogi Hie-
ronymiani in-
terpres habet
πρεσβεπιου
αγιου πριουλου,
id est, ad Cari-
cum & Pontium.
Sed & Sera-
pion ipse σε-
ραπιου illi
uocatur.*

*Zotas
Caput XX*

*Irenaei uo-
lumina*

*Obtestatio Ire-
naei qua praefi-
xit diuus Hie-
ronymus Chroni-
cis Eusebij à
se uersis*

& Thraseæ cuiusdam martyris, qui quasi ex traditione priorum se accepisse asseruit, Saluatorem præcepisse Apostolis suis, ut ne ante duodecimum annum ab Hierosolymis discederent. Refert præterea & apud Ephesum mortuos à Ioanne suscitatos, & alia quàm plurima. Ex quibus omnibus uehementer supradicta hæresis confutatur. Hæc Apollonius.

Serapion autem qui post Maximinum episcopus apud Antiochiam fuit, in epistola sua, quam ad Caricum & Ponticum scribit, de hac ipsa hæresi post aliquanta hæc dicit: Vt autem etiam hoc sciatis, quod ista quæ nunc noua prophetia, uel potius execratio noua processit, ab omni fraternitate quæ in uniuerso mundo est, respuitur & refutatur: transmissi uobis Claudij Apollinaris Hierapolitani Asiæ prouinciæ episcopi literas, quibus de his plenius instrua mini. In hac autem ipsa Serapionis epistola, etiã subscriptio- nes quorundam episcoporum & martyrum continentur. Ex quibus unus hoc modo subscribit: Aurelius Cyrinus martyr, opto uos bene ualere. Alius quoque hoc modo: Aurelius Publius Iulius à Debeltho Colonia Thraciæ episcopus: Viuit deus in coelis, quia beatus Zotas qui est in Anchialo, uoluit dæmonem Priscillæ eijcere, sed adulescentes eius non permiserunt. Sed & multorum simul episcoporum eadem declarantium subscriptiones, supradictis literis inhærebant. Verum de his satis dictum.

Per idem tempus in urbe Roma, diuersis nihilominus nouitatibus, per nonnullos regula traditionis ecclesiasticæ uexabat, pro quibus Irenæus ad diuersos scripta prorogauit. Extat igitur unus eius libellus qui superscribitur:

Ad Blastum de schismate. Alius

Ad Florinum de monarchia. Et

Quod non sit deus malorum creator.

Hoc enim supradictus uidebatur asserere, qui tamen postea in errores deuolutus est Valentini. Scribit autem idem Irenæus &

De Ogdoade librum. In quo significat consecutum se esse quosdam ex successoribus Apostolorum. Cuius libelli subscriptionem satis eleganter affixam, his inserere dignum duxi: Adiuro te, inquit, qui transcripseris li-

brum hunc, per dominum nostrum Iesum Christum, & aduentum eius in gloria, cum ueniet iudicare uiuos & mortuos, ut conferas hæc quæ scribis, & emendes diligenter ad exemplaria, de quibus transcripseris, ad fidem, & ut sacramentum adiurationis huius similiter transcribas, & inferas his quæ transcripseris.

Hæc autem utiliter ab illo dicta inserere operi nostro necessarium credidi, quo per hæc diligens efficiatur omnis qui hoc uel legere, uel describere dignum duxerit, sciens exemplum diligentiam à sanctis uiris & inlustribus traditum. Verum in his quæ ad Florinum scripsisse Irenæum supra diximus, facit Polycarpi mentionem, cum quo etiam se conuersatum esse designat per hæc uerba: Hæc, inquit, dogmata Florine quæ asseris

Afferis, confidenter dico, quia non sunt sanæ sententiæ. Hæc dogmata non sunt consona ecclesiasticæ fidei. Hæc dogmata, ne illi quidē qui de ecclesia pulsi sunt hæretici, potuerūt aliquando cōmentari. Hæc dogmata impietatem docent. Hæc dogmata sancti illi presbyteri qui ante nos fuerūt, nunquā protulere, illi, qui & Apostolos uiderāt, quos & tu nosti. Vidi enim te, dum adhuc puer essem in Asia apud Polycarpū, tunc quidem præclare agentem, dum adhuc esses intra palatium, & studentem placere Polycarpo. Multo enim magis mihi illius temporis rerum gestarum inhæret memoria, quàm præsentis: quia hæc quæ à pueris discimus, cum anima ipsa coalescūt, & adhærent ei. Vnde etiam locum ipsum tibi dicere possum, in quo sedens disputabat beatus Polycarpus, & incessum illius, & uultū, ac totius uitæ modum, & ipsius quoque corporis habitū. Sed & disputationes quas habebat ad populum, & conuersatione quæ fuerat ei cum Ioanne: quomodo narrare solitus erat, uel cæterorū qui ipsum dominum uiderant: & quomodo recordabatur omnia ac recensere uerba quæ dicta à domino, ab illis audierat: & de uirtutibus eius ac doctrina. Et tamen omnia hæc cum scripturis consona proferebat: quæ tunc ego pro misericordia dei, quæ mihi donare dignatus est, attentius & studiosius audiens describebam, non in chartis, sed in corde meo: quæque per gratiam dei fideliter custodio, & mecum ipse sine intermissione quodammodo rumino. Deum ergo testor, & in conspectu ipsius tibi affirmo, quia si quid tale audisset beatus & apostolicus uir Polycarpus, exclamasset statim, & aures suas obturasset, ac sicut moris erat ei, dixisset: Deus bone, in quæ tempora me reseruasti ut hæc audiam? Nonne etiã ipsum cōtinuo locum fugisset, in quo sedēs uel stans huiuscemodi uerba audisset? Sed & ex epistolis eius quas scripsit uel ad uicinas ecclesias, uel ad aliquos ex fratribus, commonens & confirmans eos, & cohortans ad fidem, potest sententiã eius euidenter agnoscere. Hæc Irenæus.

Verum ea tempestate Commodus Romani regni apicem gubernante, pax ecclesijs per omnem terram propagabatur, & sermo domini ex omni genere hominū ad agnitionem & pietatem dei summi animas congregabat. Denique & in urbe Roma multos ex illis inlustribus & prædiuitibus uiris, cum liberis & coniugibus ac propinquis, atque omni pariter familia sociauit ad fidem. Sed hoc non æquis oculis ille antiquus humanæ salutis hostis aspexit. Continuo denique aggreditur uarijs nostris machinis impugnare. Primo in urbe Roma Apollonium quendam, uirum in fide nostra, & in omnibus philosophiæ eruditionibus illustrem, ad iudicium pertrahit, accusatore ei suscitato quodam infelicissimo & desperatæ salutis homine. Quicquid, quoniã lex quæ oblatos puniri iusserat Christianos, in delatorem prius animaduertendum censebat, à Perennio iudice, ut eius crura cōminuerentur, sententiã prius excepit. Tum deinde exhortatur beatus Apollonius

1 martyr

*Irenæus audi-
uit Polycarpi
Polycarpi au-
ditor Ioannis
Apostoli*

*Verba Poly-
carpi, quibus
solebat uti*

Cap. XXI

*Apollonius uir
illustis, Chri-
stianismi accu-
satur*

*Perennius iur-
dex*

martyr, ut defensionem pro fide sua, quam audiente Senatu atq; omni populo, luculenter & splendide habuerat, æderet scriptam. Et post hæc secundum Senatusconsultum capite plexus est. Ita namq; a prioribus lex iniquissime promulgata censebat.

Cap. XXII
Victor Romæ,
Demetrius Alexandria, Serapion Antiochia, Theophilus Cæsareæ, Narcissus Hierosolymis, Bacchylus Corinthi, Polycrates Ephesi.

Igitur sub eiusdem Commodi principatu: Eleuthero in urbe Roma tredecim annos sacerdotio functo, Victor succedit. Sed & Iuliano apud Alexandriam post decem annos defuncto, Demetrius substituitur. Apud Antiochiam quoq; octauus ab Apostolis episcopus constituitur. Serapion, de quo & in superioribus memorauimus. Tunc apud Cæsaream Palestinæ Theophilus, & Narcissus in Hierosolymis, ecclesias procurabant: apud Corinthum uero Bacchylus, & apud Ephesum Polycrates, nobiles in episcopis habebantur. Sed & multi in alijs locis referuntur per idem tempus egregij sacerdotes: nos tamen eorum facimus mentionem, quorum & fidem & scientiam ex proprii operis indicijs possumus habere compertam.

Cap. XXIII
De Pascha, Astaticorum sententia

Quibus ea tempestate ecclesijs presidentibus, in prouincijs Asiæ quæstio non minima exoritur, uelut ex antiqua eorum obseruatione descendens, quod quartadecima luna putarent omnimodo genere Pascha obseruandum, quando scilicet Iudæis agnus præcipitur immolari, ueluti necessario confirmantes, quacumq; die septimanæ quartadecima luna uenisset, solui debere ieiunium, cum talis consuetudo in nullis prorsus alijs unquam obseruata fuisset ecclesijs. Ob quam causam conuentus episcoporum & Concilia per singulas quasq; prouincias conuocantur, prorogatisq; ad se inuicem epistolis, de singulis quisque locis unum omnes ecclesiasticum dogma confirmant: Ne liceat aliquando, nisi in die dominica, in qua dominus resurrexerat à mortuis, dominicum Paschæ celebrare mysterium, & in hac sola soluendum esse Paschale ieiunium. Extat deniq; usq; in hodiernum, Concilij apud Cæsaream Palestinæ habitū decretum, in quo primus est Theophilus ipsius Cæsareæ episcopus, & Narcissus Hierosolymorum sacerdos. Habetur & in urbis Romæ Concilio simile aliud decretum, cui præfuisse Victor episcopus indicatur, & Ponti prouinciæ Palmeas. Gallorum quoq; sacerdotalis cōuentus extat, Irenæum præfulem scribens: Achaia uero Bacchylum Corinthiorū ecclesiæ episcopum. Qui omnes diuersis è locis, unam eandemq; iudicij sui sententiam protulere.

Cap. XXIII
Polycrates episcopi Ephesi epistola de Pascha

Sed episcopi regionis Asiæ, seruandam magis à ueteribus sibi traditam consuetudinem confirmabant. In quibus Polycrates, qui in eis primum agere uidebatur, ad Victorem episcopum Romanæ ecclesiæ scribens, morem traditionis antiquæ ad se usque delatum, per hæc uerba designat: Nos ergo (inquit) intemeratum Paschæ colimus diem, neq; addentes, neq; auferentes aliquid. Etenim magna quædam luminaria apud Asiam dormierunt, summi & electi uiri, quos dominus suscitabit in aduentu suo, cum

Conciliū Cæsariense
Conciliū Romanum.
Gallicanum.
Achaicum.

A cum ueniet de cœlis in gloria, & requireret omnes sanctos suos: in quibus est Philippus Euāgelista, qui dormiuit apud Hierapolim: sed & duæ filia eius, quæ uirgines senuerunt, & alia eius filia spiritu sancto repleta, quæ apud Ephesum dormiuit: nec non & Ioannes, qui supra pectus domini recubuit, qui fuit summus sacerdos, & pontificale *πρωτοπρεσβυτερος* gessit martyr & doctor ecclesiæ, qui & ipse apud Ephesum dormiuit: Polycarpus quoq; apud Smyrnam & episcopus & martyr: similiter & Thraseas episcopus apud Eumeneiam, sed apud Smyrnam martyrio consummatus. Quid autem dicam etiam Sagaren nihil minus sacerdotem & martyrem, qui apud Laodiciam requiescit in pace: sed & Papyrium, & Macarium, & Melitonem propter regnum dei, & eunuchum, & spiritu sancto repletum, qui iacet in ciuitate Sardeniæ, expectans aduentum domini de cœlis, ut resurgat à mortuis: Isti ergo omnes diem Paschæ in quartadecima die mensis obseruauerunt, secundum Euan-gelium, nihil omnino extrinsecus agentes, sed fidei regulam per omnia conseruantes. Sed & ego omnino uestrum minimus Polycrates, secundum traditionem parentum meorum obseruo, eorum duntaxat, quos & ab initio sequutus sum. Septem namq; ex parentibus meis per ordinem fuerunt episcopi, ego octauus, qui omnes ita obseruauerunt hunc diem, ut conueniret cum illo, quo fermentum Iudæorum populus auferit. Unde fratres charissimi, sexaginta & quinque annos ætatis gerens in nomine domini, multorum quoq; orbis terræ episcoporum notitiam plenissime habens, & sanctis scripturis intendens, non perturbabor ex his quæ ad terrorem proferuntur: quia & maiores mei dixerunt: Obtemperare oportet deo magis quam hominibus. Et post pauca, de his qui secum aderant episcopis, ista subiungit: Poteram autem etiam præsentium episcoporum facere mentionem, quos ipsi petistis ut euocarem, sicut & feci. Quorum nomina si scribam, nimia multitudo est, qui omnes scientes paruitatem meam, consensu suo confirmant quæ scribimus. certi quod non inaniter canos attulimus, sed in disciplina *ΧΡΙΣΤΙ* semper conuersati sumus. Sed ad hæc Victor Romanæ ecclesiæ episcopus, pertinacius agens, passim totius Asiæ, ac uicinarum prouinciarum ecclesias à cōmunionis societate abscindere nititur, tanquam in hæresim declinantes: & literas mittit, quibus omnes simul absque discretionem ab ecclesiastico cœdere segregaret. Sed hoc non omnibus placebat episcopis, quin potius è contrario scribentes ei, iubebant, ut magis quæ pacis sunt ageret, & concordia atq; unanimitati studeret. Deniq; extant etiam ipsorum literæ, quibus asperius obiurgant Victorem, uelut inutiliter ecclesiæ cōmodis consulentem. Nam & Irenæus, cum cæteris quibus præerat Galliarum episcopis, scribens, confirmat quidem, ut in dominica die resurrectionis domini mysterium celebretur. Victorem tamen arguit, quod non recte fecerit, abscindere à corporis unitate tot & tantas ecclesias dei, quæ morem sibi anti-

Hunc totum locum Hieronymus hinc transtulit in catalogum suum, in Polycrate *πρωτοπρεσβυτερος* Hieronymus uertit auream laminam in fronte

Fortasse *πρωτοπρεσβυτερος* id est, Papyrium beatum, sicut Hieronymus reddidit, Rufinus Macarium uiri nomē proprium putauit parum attentus Polycrates maiores, episcopi

Victor Pont. Rom. Asiæ ecclesias cōmunionem Christianorum priuat

Victor Pont. Rom. Irenæus arguit

quibus traditum custodirent. Sed & de multis alijs cōmonet per hæc uerba: **A** Non solum, inquit, de die Paschæ agitur controuersia, sed & de ipsa specie ieiuniorū. Quidam enim putant uno tantum die obseruari debere ieiunium, alij duobus, alij uero pluribus, nonnulli etiam quadraginta, ita ut horas diurnas nocturnasq; computantes, diem statuunt. Quæ uarietas obseruantiae non nunc primum, neq; nostris temporibus cœpit, sed multo ante nos, ex illis (ut opinor) qui non simpliciter quod ab initio traditum est tenentes, in alium morem, uel per negligentiam, uel per imperitiam postmodum decedere. Et tamen nihilominus omnes isti etiam cum in obseruantia uariarent inter semetipsum, & pacifici fuerunt semper nobiscū, & sunt: nec dissonantia ieiunij, si dei consonantia rupit. Post hæc inserit etiam historiam quandam, quæ pro sui opportunitate nec à nobis debet omitti. Deniq; ait: Et illi omnes ante Soterem presbyteri, qui ecclesiæ (cui tu nunc præses) sacerdotium tenuerūt, Anicetum dico & Pium, Hyginumq; & Telesphorū, & Xystum, neq; ipsi ita tenuerūt, neq; hi qui cum ipsis erant: & tamen cum ipsi ita non obseruarent, pacem semper habuerunt cum illis ecclesijs, quæ hunc obseruantiae morem tenebant: cum utique & ipsis contrarium uideretur, quod non etiam cæteri similiter obseruaret. Nunquam tamen ob hoc repulsi sunt ab ecclesiæ societate, aut uenientes ab illis partibus non sunt suscepti: imò potius & omnes presbyteri qui fuerūt ante te, omnibus semper qui non ita obseruabant presbyteris ecclesiarū, eucharistiam solenniter transmittebāt. Beatus autem Polycarpus cum ad urbem Romam uenisset sub Aniceto, cumq; de alijs nonnullis parum quid habuissent inter se, statim tamen coisissent in pace, de hac questione ita egerunt, ut non unusquisq; sententiā suam obstinata contentione defenderet. Neque enim aut Anicetus Polycarpo suadere poterat, ut non obseruaret ea, quæ nouerat Ioannem discipulum domini nostri, uel cæteros Apostolos, cum quibus semper fuerat, obseruasse: neq; rursus Polycarpus Anicetum persuasit ea deserere, quæ ille dicebat à se maiorum more seruari. Cumq; hæc ita inter se habuissent, cōmunicarunt sibi inuicem, ita ut concederet Anicetus Polycarpo etiam sacerdotali ministerio, honoris duntaxat contemplatione, perfungi: & ita ab inuicem plena fide, pace integra, & firma charitate discedunt, ut omnes ecclesiæ, siue quæ ita de Pascha, siue quæ non ita obseruaret, inter se tamen concordiam custodirent. Hæc Irenæus, agens nominis sui opus, pacem uidelicet dei ecclesijs concilians, scribit. Et non solum Victori, sed & diuersis ecclesiarum rectoribus similiter per epistolas asserit, quod nulla pro hac quæstione in ecclesijs dei dissensio debeat oboriri.

A Pud Palæstinā quoq; cōuenientes in unum sacerdotes dei, Narcissus Hierosolymorū & Theophilus, de quibus iam supra diximus: sed & cum ipsis Cassius Tyrius, & Clarus de Ptolemaide, & cæteri permulti pa-

Cap. XXV
Cōuentus epi
scoporū in Pa
lestina

Ex hoc Irenæi
loco apparet,
quod si episco
pus alijs Ro
mam uenisset,
Pont. Ro. eu
charistiam ho
spiti solēnter
transmittebat
Porro nomine
presbyteri in
telligit episco
pum

A riter congregati, cum de hac quæstione ageretur, quid etiā apud ipsos Apostolica traditio contineret circa finem decreti, quod in concilio eorum statutum est, hoc modo indicant: Epistolæ, aiunt, nostræ exemplaria per omnes ecclesias transmittantur, uti ne rei efficiamur animarum, quæ diuersis erroribus immerguntur. Designamus igitur uobis, quia & apud Alexandriam eadem qua apud nos die Paschæ solennitas geritur: quare & ipsorum nobis literæ deferuntur, & ipsi nostra scripta suscipiunt, ut pariter & consonanter diem festū celebremus. Hactenus de suprascripta quæstione ex his quæ in ueterum scriptis haberi reperimus.

Extat autē adhuc Irenæi, præter eos quos supra memorauimus libellos, etiam aliud uolumen egregium aduersum gentes, quod De disciplina aditulauit, ad Martianum quandam scribens. Sed & Dialogi de diuersis. In quibus testimonia de epistola ad Hebræos ponit plurima, & de Sapiētia, quæ dicitur Salomonis. Hæc sunt quæ ad nostram notitiam etiam de Irenæi opusculis peruenerunt.

Commodus autem tredecim annis Imperio gubernato, Pertinax post se regnum reliquit. Quo sex solis mensibus retento, idem Pertinax diem obiit, & Seuerus post hunc suscepit principatū. Cuius temporibus plurimi ecclesiastici uiri nobiles, & stilo illustres extiterunt, sicut ex eorum monimentis agnoscimus.

Ex quibus est Heraclius, qui in Apostolum commentatus est, & Maximinus, qui de famosissima omnium hæreticorum disseuit quæstione, qua semper inquiritur, unde sint mala, uel unde malicia, & quod materia facta sit, & non infecta. Sed & Candidus, qui in Hexameron, id est, de principio Genesis scribit. Appius quoque de eisdem similiter commentatur. Sextus etiam, qui de resurrectione disseuit, & de cæteris nonnullis. Arabianus quoque & alij innumeri, quos longum est uel enumerare, uel etiam pro aliquo illustri unumquemq; dictorum suorum indicio designare. Plurimi tamen ipsorum exortas temporibus suis hæreticorum perfidias confutantes, fidem rectam & Apostolicam monimentis suorū uoluminum mandauere, ut Artemonis illius hæreseos autoris, quam postmodum Paulus Samosatenus nostris iam pene temporibus instaurare conatus est, de qua dignum est, quæ uel qualis sit, historia comprehendere. Hæc hæresis purum hominem, id est, absque Deo fuisse saluatorem confirmat, idq; antiquitus ab ipsis etiam Apostolis traditum esse mentitur. Aduersum quos unus ex his, quos supra memorauimus, ecclesiasticus scriptor ita respondit: Aiunt, inquit, etiam ipsos Apostolos ita uel suscepisse, uel cæteris tradidisse, sicut nunc ipsi asserunt, & hanc ueritatem prædicationis esse seruata usque ad Victoris tempora. Et quomodo successores eorū scribentes aduersum gentes, uel aduersum hæreticos, id est, Iustinus, & Miltiades, & Tatianus, &

1 3 Clemens

Palestini ser
uatur eccle
siam Alexan
drinam

Cap. XXVI

Dialogi
Irenæi

Cap. XXVII
Pertinax Cæs.
Seuerus Cæs.

Ca. XXVIII
Heraclius
Maximinus

Candidus
Appius
Sextus
Arabianus

Artemonis
hæresis.
Paulus Sa
mosatenus

Clemens, & alij quamplurimi, de deitate CHRISTI apertissime differunt: Irenæi uero & Melitonis, cæterorumq; qui per idem tempus fuerunt uoluntaria, quis ignorat, quibus deum & hominẽ simul prædicant CHRISTVM. Sed & psalmi uel cantica, quæ à fratribus fidelibus ab initio scripta sunt, uerbum dei esse CHRISTVM, & deum tota hymnorum suorum laude concelebrant. Quomodo ergo tot seculis fidem prædicatam isti asserunt, quod à Victoris temporibus exordium sumpserit? Quomodo autem Victori de hoc calumniam faciunt, qui sciant Victorem, Theodotum Coriariu, qui princeps & pater extiterat impietatis ipsorum, è cõmunionem ecclesiæ reuulisse, qui primus Romæ ausus est dicere purum hominẽ fuisse CHRISTVM. Si eni Victor (ut dicunt) ita credebat, quomodo eijciebat de ecclesia Theodotum blasphemiam istius inuentorem? Sed de Victore hæc cõmemorasse sufficiat. Cui decem annis episcopatu functo, Zephyrinus sacerdotij successor extitit, nono principatus Seueri anno. De quo Zephyrino eadem scriptura, qua in superioribus usi sumus, talia quædam refert: Igitur cõmonebunt uos fratres de his quæ gesta sunt apud nos, quæ si fortè in Sodomis accidissent, etiam illos emendare & corrigere potuissent. Confessor quidam erat apud nos, Natalis nomine, nostra adhuc confessus memoria. Hic deceptus aliquando ab Asclepiodoto quodam, & Theodoto collectarijs (qui ambo discipuli erant Theodoti Coriarij, illius, qui primus pro hac stulta assertione ab ecclesiæ societate depulsus est à Victore tunc urbis Romæ episcopo) adqueiuit, ut accepto ab eis salario, episcopus illius hæresis nominaretur, certa pactione, id est, centum quinquaginta denarijs menstruæ præstationis. Quicq; Natalis cum se in hoc deceptus locasset, frequenter admonebatur in somnis à domino, quia misericors deus & dominus noster IESVS CHRISTVS, nolebat martyrem suum, qui sibi in multis passionibus testis extiterat de ecclesia perdere. Sed cum negligentius susciperet uisiones, primatus amore, & turpis lucri deuictus illecebra, ad ultimũ à sanctis angelis per totam noctem uerberatus, & poenis grauibus excruciatu, mane consurgens, cilicio se induit, & cinere conspergit, ac multis lachrymis errorem suum deplens, ante pedes se Zephyrini episcopi prosternit, & uestigijs omnium, non modo clericorum, sed etiam laicorum, multa cum lamentatione prouolutus, in lachrymas & miserationes omnem prouocauit ecclesiam, ut indulgentiam sibi à CHRISTO, continuis & iugibus pro ipso precibus implorarent, ostendente simul in conspectu omnium liuores corporis eius & cicatrices, quas pro nominis ipsius confessione susceperat. Vix aliquando in cõmunionem ecclesiastici corporis reuocatus est. Sed & post aliquanta idem scriptor adiungit etiam hæc: Scripturas autem diuinas absq; ulla timoris dei reuerentia corrupuerunt: antiquæ uero fidei regulam proterue & impie respuunt, ignorantibus CHRISTVM, quem idcirco non inuenerunt, quia non recte quaesierunt.

Theodotus Coriarius electus ecclesia

Zephyrinus Pont. Ro.

Natalis professor deceptus ab hereticis

Natalis cõditus hereticorum episcopus

Poenitenti, confitenti, modus apud ueteres

Artemonite scripturas corrupuerunt

runt. Et in tantum stultitiæ impietatisq; prolapsi sunt, ut si quis eis sermonẽ de scripturis proposuerit, illi è contrario proponant: utrum hic sermo de quo agitur, coniunctum, aut separatum genus syllogismi faciat: & derelinquentes sanctas dei scripturas, Geometriam tractant. Tanquã qui uere de terra sint, de terra loquuntur: & ideo eum qui deorsum est, & de cœlis uenit, ignorant. Deniq; Euclides apud eos uel maxime in Geometriæ disciplinis uiget. Sed & Aristoteles & Theophrastus ab his in admiratione habentur. Galenus uero à nonnullis eorum & adoratur. Quorum artibus & doctrinis, hæreseos suæ impietatem nituntur asserere: & deceptionibus hominum ignorantium deum, simplicitatem diuinarum scripturarum & sinceritatem fidei subruunt. Sed hæc faciunt, quia nec uicini facti sunt fidei, propterea & diuinas scripturas absq; ullo timore contemnerant, & corrumpentes eas emendare se dicunt. Verum ne quis me putet falsa aduersum eos proferre, palam est omnibus noscere, si quis uult exemplaria eorum accipere, & cum alijs nihilominus eorum exemplarijs conferre, inueniet etiam inter seipsa multum dissonare: quia unusquisq; ut sibi uideatur, emendat. Deniq; Asclepiodoti non conueniunt omnino cum Theodoto: tum deinde etiam discipulis eorum, si qui fortè transcripserunt, quod eis uisum est uel addere licuit, uel auferre: & omnibus præferunt se habere emendata, magis autem inquinata exemplaria. Rursum Hermophili exemplaria non consonant cum Apollonidis. Sed ne ipsa quidem sibiipsis concordant, si priora cum posterioribus conferas. Semper enim emendant, quibus semper displicet quod emendat: & noua quæq; perquirunt, cum eis quæ in usu sunt, uidebuntur aduersa. Quid autem temeritatis habeat istud admissum, neq; ipsos arbitror ignorare. Aut enim nõ credunt diuino spiritu scripturas esse conscriptas, & sunt infideles: aut semetipsos arbitrantur sapientiores esse spiritu sancto. Et quid aliud indicant per hoc, nisi quia dæmone aguntur? Neq; enim negare possunt factum suum: quando quidem etiam manus eorum in ipsis exemplaribus teneantur, & nouerint ipsi, quod à magistris suis & doctoribus scripturarum, secundum corruptelæ genus, etiam explanationis susceperint intellectum. Quidam autem ex ipsis nec & prophetas: & obtentu impiæ huius assertionis, in ultimum perditionis gurgitem deuoluti sunt. De quibus hæc sufficiat historijs esse mandata.

Abnegant legem & prophetas

ELENCHVS CAPITV

TVM SEXTI LIBRI HISTORIE
Ecclesiasticæ Eusebii Cæsariensis.

De persecutione Seueri.	Caput I
De martyrio Leonidis patris Origenis, & de ipsius Origenis à puero institutione.	Cap. II
De eo quod à puero uerbum dei prædicabat.	Cap. III
Quanti per ipsum edocti, martyres facti sunt.	Cap. IIII
De Potamiæna.	Cap. V
De eo quod Origenes se castrauit.	Cap. VI
De Alexandro & Narcisso.	Cap. VII
De episcopis Hierosolymorum.	Cap. VIII
De Alexandro.	Cap. IX
De Serapione & libris eius.	Cap. X
De libris Clementis.	Ca. XI
De Heracla.	Cap. XII
Quantum studij fuerit Origeni erga scripturas diuinas.	Cap. XIII
De Symmacho interprete.	Cap. XIII ^b
De Ambrosio & studio Origenis.	Caput XV
De episcopis qui tempore Origenis fuerunt.	Cap. XVI
De Hippolyti libris.	Cap. XVII
Quomodo Origenes presbyter factus sit.	Cap. XVIII
Quomodo Heraclas apud Alexandria suscepit sacerdotium.	Cap. XIX
De persecutione Maximini.	Cap. XX
De ordinatione Fabiani episc. & mirabilibus quæ in ea gesta sunt.	Cap. XXI
Quanti discipuli fuerint Origenis.	Cap. XXII
De Aphricano.	Cap. XXIII
De Beryllo.	Cap. XXIII
De Philippo Imperatore.	Cap. XXV
De Dionysio episcopo.	Cap. XXVI
De Arabum discessione.	Cap. XXVII
De hæresi Elcesaitarum.	Cap. XXVIII
De Decio.	Cap. XXIX
De passionibus Dionysij.	Cap. XXX
De martyribus qui apud Alexandria passi sunt.	Cap. XXXI
De his quæ scribit Dionysius.	Cap. XXXII
De Nouato.	Cap. XXXIII
De Serapione.	Cap. XXXIII
De his quæ ad Nouatum scribit Dionysius.	Cap. XXXV
	Eusebii

EVSEBII PAMPHILI

CAESARIENSIS ECCLESIASTICAE HISTORIE

liber Sextus, Ruffino Aquileiensi interprete.

TVM Seuerus quoque persecutionibus ageret ecclesias, præclara à similitibus CHRISTI pietate certamina martyrij gerebantur, præcipuè tamen apud Alexandria: quò ex omni Aegypto ac Thebaide, uelut in quoddam stadium pietatis, athletæ deducebantur, qui pro suppliciorum mortisque patientia consequebantur à deo immortalitatis coronas.

IN quibus & Leonides Origenis pater pro martyrio CHRISTI capite plexus, teneræ adhuc ætatis supradictum puerum dereliquit. Quicquid qualibus animis ex eo erga diuinæ legis studia uiguerit, non erit importunum paucis exponere: præcipuè quia & apud quamplurimos opinio de eo celeberrima peruulgata est. Et si quidem uelit quis omnem uitam uitæ huius literarum tradere monumentis, certum est quia tanta sunt de eo, ac talia, quæ & proprium opus requirant, & otium. Nos tamen in præsentis, quanta possumus breuitate, inferemus huic operi, etiam quæ ad ipsum spectant, pauca de multis, quæ uel ex ipsius epistolis ad nos usque seruatæ, uel ex aliorum historijs indicata cognouimus. Cuius gesta, si res pateretur, etiam ex ipsis cunabulis digna mihi uidentur posteritatis memoria. Decimum namque imperij agebat Seuerus annum, Alexandria uero per idem tempus, omnijs Aegypto præsidebat Lætus, episcopatum in ea post Iulianum Demetrius suscepit, cum supramodum accenso persecutionis incendio, & multis ea tempestate martyrio coronatis, in tantum ardorem capessendi martyrij puerulus tunc adhuc Origenes exarserat, ut sponte se periculis ingereret, & alijs in certamine positus, præceps in mediũ rueret, ita ut insectari ipsam mortem, & rapere uelle uideretur: quam & adipisci omnimodis potuisset, nisi quod dispensatione domini ad utilitatem multorum putatur pro totius ecclesiæ ædificatione seruatus per sollicitudinem matris, quæ gloriosæ mortis eius desideria impediuit. Quæ cum primo maternis ei obsecrationibus supplicaret, ut sibi consuleret, ut parceret matri: & ille ex his precibus inflammator ad amorem martyrij redderetur, maxime ex eo, quod

quod patrem iam teneri cognouisset in uinculis, & ipse prope socius officii uinculorum eius ac martyrii festinaret, arte quadam materni affectus inhibetur. Etenim cum maturare eum uelle, & antelucanū prorumpere ad agonium certamina presensisset, noctu cubiculū filij dormientis ingressa, omnia eius indumenta, quibus procedi ad publicū poterat, furata subtraxit, ut per hoc domi residere necessitate cogeretur. Ille maternis impeditus dolis, cum nihil aliud agere posset, nec tamen mens quiescere pateretur, audet aliquid supra ætatem: epistolam scribit ad patrem, se quidem maternis artibus detineri, sed illum tenere debere quod cœpit. Et addit etiam hoc: Vide pater, ne propter nos aliud aliquid uelis. Hæc sunt prima puerilia Origenis rudimenta: hic ludus eius infantia: hæc à tenero religionis & pietatis indicia. Talis in eo erga deum coaluit affectus. Hinc iam lectioni se cœpit diuinorum uoluminum mancipare, & in eruditionibus fidei diuinæ semetipsum haud segniter exercere: quoniam quidem iam & à parente in his imbui cœperat, qui ei sensim inter seculares libros, quibus in prima ætate erudiebatur, etiam nostrarum scripturarū nonnulla interim legenda subiiciebat. Tum deinde paulatim etiam præferre hæc scholaribus studijs cōmonebat. Iam inde etiā lectiones exigere per dies singulos, & memoriæ cōmendare puerum non inuitum, imò potius erga hæc discenda promptiorem cogebat: quippe qui legens hæc, non solo simplici intellectu uideretur esse contentus, sed negotia patri de scripturæ sensibus ac quæstionibus cōmoueret, inquirens ab eo, quid sibi uideretur, quod per spiritum sanctum scriptura dicitur inspirata, uel quid diuini consilij tegat simplicitas ista uerborū? At ille simulabat quidem increpare se eum, & uetare ultra ætatem aliquid quærere: apud semetipsum tamen incredibiliter exultabat, omnipotenti deo gratias referens, qui ei talis sobolis esse donauit patrem, Deniq; frequenter dicitur dormienti puero, religiosus ac sollicitus superueniens, pater operimentū pectoris detraxisse, & uelut dei spiritu intus incluso, pectus eius tanq; templum quoddam ueneratus, & demulcens osculis abscelisse, beatum semetipsum à deo effectum, pro tantæ prolis felicitate gratulatus. Hæc & multa his similia in puerili ætate Origenis extitisse memorantur. Ut uero pater eius martyrio consummatus est, puer ipse cum matre uidua & sex alijs paruulis fratribus septimumdecimū agens ætatis annum, in summa facultatū penuria derelictus est: quoniā quidem census paternus, qui uel maximus fuerat, fisco per proscritionē sociatus est. Nec tamen ei defuit omnipotentis dei prouidentia. Ob insigne nanq; uel literarū, uel religionis studium, à quadam nobili & locupletissima fœmina familiariter foueri cœpit. Quæ tamen Paulum quendam Antiochiæ ortum, antiquæ hæreseos famosissimū sectatorem adoptiuū domui suæ illo in tempore habebat. In quo adolescentulus Origenes, cum necessitatem haberet apud prædictam fœminā unā degere, docu-

Animat patrē
ad martyriū

Quo pacto fu-
erit institutus
à patre

Ingeniū Ori-
genis

Paulus Antio-
chenus

mentum iam inde à puero fidelissimæ & catholicæ suæ mentis ostendit. Nam cum ad supradictum uirum, uelut ad magistrum & summi nominis doctorem, per dies singulos immensæ multitudines conuenirent, non solum hæreticorū, uerum & ex nostris multorum, pro eo quod eruditionis ei summa ab omnibus cederetur, nullo tamen pacto, uel pro honoris gratia, uel etiam pro necessitate coniunctionis flecti potuit Origenes, cum eo saltem in oratione consistere. Ita ei à prima ætate ecclesiasticæ regulæ obseruantia honorabilis fuit, & hæreticorū societas execrabilis, sicut ipse in quodam loco operis sui ait, quia hæreticorū execranda doctrina est. Nec tamen deerat ei erga cōmunes literas studium, in quibus pater eum erudiendum tradiderat, sed exercebatur & in his multo attentius etiam post consummationem patris. In arte nanque Grammatica ita fuerat institutus, ut & ad docendum plenè sufficeret, & ex hoc ei quæ ad necessitatem transigendæ domus uidebantur necessaria, pararentur.

Verum cum præset auditorio, & Grammaticam doceret, sicut ipse in quibusdam scriptis suis refert, & cum ecclesiæ apud Alexandriam magisterij deesset officium: cumq; omnes deturbati persecutorum minis & ferocitatibus aufugissent, aliquanti gentilium conueniebant ad Origenem, tunc adhuc Grammaticam docentem, audire ab eo uerbum de nostra fide ac religione cupientes. Quos ille non solum ad fidem de perfidia conuertebat, uerum etiam perfectæ uitæ institutionibus informabat. Quorum primus extitit Plutarchus, qui per ipsum conuersus ad fidem nostram, non solum perfectæ uitæ instituta seruauit, uerum etiam (quæ est summa beatitudinis) martyrii consecutus est palmam. Secuadus cum hoc fuit Heraclas, & natura Plutarchi frater, & meritis. Qui cum ab eo in fide nostra atque scientia, sed & uitæ purioris institutionibus ad perfectum fuisset instructus, Alexandriæ ecclesiæ præesse post Demetrium subrogatus est. Sed ea tempestate qua Aquila Alexandriæ atque Aegypto præsidente, persecutorum rabies incresebat, octauumdecimū Origenes agebat ætatis annum. Quo in tempore perfamosissimum apud omnes, uel incredulos, uel fideles, domi forisq; nomen eius effectum est, præcipue per id, quod sanctos omnes in confessionis uinculis positos, non solum sermone & cohortatione perfectæ & spiritalis doctrinæ ad martyrium roborabat, uerum etiam multos suis officijs ac ministerijs à uinculorum poenis & squalore carceris subleuabat. Sæpe deniq; etiam ante tribunalia iudicum, & in ipsis eorum cruciatibus aderat, aduersus prophanas interrogationes iudicum, affectu eis ac mente compatiens, uultuq; & nutibus, si dici potest, uelut firmiores eis responsiones subijcere gestiens. Sed & cum sententiam suscepissent, eadem fiducia utebatur, omnibus se periculis inferens, nec trepidans persecutoribus intuentibus, extremis quoq; osculis martyres salutare, ita ut nonnunquam pro his

Cum heretico noluit communicare

In bonis literis exercebatur

Grammaticā, hoc est, Oratorij & Poeticam docuit.

Cap. III Professor bonarū literarū Origenes

Conuertit gentiles ad Christum Plutarchus

Heraclas

Aquila Præfectus Aegypti: Origenis celebritas Officia eius erga martyres

pro his etiam impetus in eum gentiliū fieret, sed diuina dextera cum admiratione omnium protectus euaderet. Verum nec enumerari facile, nec referri potest, quoties, & quā crebro, imō per singulos penē dies, de quantis eum, & qualibus periculis, dum erga praedicationem uerbi dei impiger & promptus est, eadem illa diuina dextera conseruauit: quoties in insidijs positus, qui cum clam interimere, effugit. Et in tantum aduersum se, dum in dei opus promptus est, infidelium concitauit insaniam, ut turmae militum dispositae, domum eius, in qua cōmanere uidebatur, obsiderent, nec tamen cum capere aut tenere potuerint, diuina protectione seruatum. Tanta rabies contra eum mentes hominum inceserat, pro hoc solo, quod plurimos per eum uidebant ad fidem nostram ab incredulitate conuerti. Et in tantū quotidie aduersus eum persecutio cumulabat, ut tota urbs maxima Alexandria eum tegere non posset, sed de domo ad domum transiret, & tamen uidiq; fugaretur, cum postea uideret per loca singula multitudines plurimas per eum ad fidem dei fociari. Obtinebat autem haec, quia non solum in uerbo erat ei perfecta doctrina, uerum etiam in opere consummatae disciplinae praebat exempla: & dicebatur (sicut aiunt) de eo, quia hic est, qui quale

Periclitatur inter ethnicos

Hic est, qui quale habet uerbum, talem habet uitam. Hoc alterū: & quale habet uitā, non est in antiquo exempl.

Fit magister catechumenorum Pantenus Clemens

Iudas de septimanis Daniel.

Origenes Christum docet

Vendit libros ethnicos

habet uerbum, talem habet & uitam: & qualem habet uitam, tale habet & uerbum: quoniam quae docet, agit: & quae agit, haec docet. Manifeste autem & euidenter aderat ei diuina gratia, per quam innumeros ad imitationem sui in fidem dei prouocabat. Vnde & uidens Demetrius episcopus, quod ad ipsum praecipue doctrinae gratia, & praedicationis uerbi dei, multitudines plurimae conuolarent, catechizandi ei, id est, docendi magistrum in ecclesia tribuit. Quod primus post Apostolos apud Alexandria Pantenus, secundus per ordinem Clemens, tertius administrauit Origenes, ipse discipulus Clementis, qui Clemens in opere *Στηνωμάτων*, etiam tempora, in quibus libros describebat, in procerijs designauit, & ad finem imperij Commodi pertendit. Vnde certum est, quod Seueri tempora haec ipsa quae nunc habemus in manibus, continebant. Qua tempestate etiam Iudas quidam scriptor alius, de septimanis quae in Daniele referuntur, disseruit: qui & ipse decimum Seueri Imperatoris annum regni commemorat. Is etiam diuulgatam antichristi praesentiam iam iamque aestimans imminere ex persecutionū nimietate, multorum ex nostris fidelium animos perturbauit. Igitur Origenes, iniuncto sibi a Demetrio episcopo magisterij officio, Grammaticam scholam negligere coepit, magis se uerbo dei conferens. Utitur sanē etiam consilio non puerili. Bibliothecam Gentilium librorum tradit cuidam fideli amico, pactus cum eo quatuor sibi obolos ex eius precio per dies singulos inferri, quo scilicet nec grauis esset cuique in sustentanda uictus necessitate, nec congregatam pecuniam domi referuare uideretur. Igitur in talibus institutis plurimum temporis exigens, uita, moribus, exercitijs, per omnia Christianus

A stianus philosophus habebatur, cum & pro iuuenilibus cupiditatibus reprimendis, & pro sapientiae profectibus capeffendis, die noctuque artioribus se abstinentiae constringeret frenis, & indefinenter diuinorum librorum meditationibus inhærerent, in abstinentia plurima, in ieiunijs indefinenter, in uigilijs penē iugibus, ita ut si quando parum aliquid somni necessitas naturalis exigeret, hanc ille non supra stratum, quo omnino nullo utebatur, sed supra nudi soli dependeret superficiem. Ante omnia uero, praecipua Euan-gelica, & uoces Saluatoris summo amore & studio implendas esse censebat: quibus praecipitur, duas tunicas non habendas, neque calciamentis utendum, neque de crastino cogitandum: quae ille singula summa cum diligentia & fide contendebat explere, & supra uires atque aetatem suam, secundum Apostoli monita, in frigore & nuditate agones patientiae desudabat. Ita cunctis auditoribus suis renuntiandi omnibus quae possidebant, & beatam paupertatis praebat exempla. Erat igitur per haec charus omnibus, & acceptus. In hoc uno tristis quam plurimos reddens, nonnullos offendens, quod cupientes de facultatibus proprijs aliquid sibi saltem uictus gratia ministrare, pro districta continentiae disciplina refutabat: cum utique pro labore quo in uerbo Dei desudabat, non solum duplici secundum Apostolum, sed & multiplici honore dignus ab omnibus duceretur. Sed ille honorem sibi summum in continentia deputabat. Denique & per multos annos traditur absque omni cal-ciamēto nudis incesisse uestigijs: uini quoque usum, ceterorumque simulum, nisi ea sola quae uitae necessitas deposcebat, nullum penitus habuisse, usquequo incommoesto stomachi, imō iam penē periculo cogere-tur. Talibus igitur uitae atque instituti sui exemplis informans eos, quos a gentili uita & stulta philosophia ad ueram Christi philosophiam sapientiamque conuertebat, non solum in intimis animae arcanis fidem habere docuit per hoc quod geri ab eo uidebant quae docebantur, uerum etiam ad martyrij eos amorem per ea quibus quotidiano roborabantur exercitio, prouocabat. Ex quibus & multi comprehensi in persecutione, palmam martyrij consecuti sunt.

IN his primus erat Plutarchus, de quo paulo superius memorauimus. Quem cum uidisset populus ad mortem duci, & assistere ei Origenem, qui hortatu suo ad magnanimitatem animos eius erigeret, uelut mortis eius autorem discerpere eum penē & interficere uulgus irruerat, nisi & tunc ope diuinae prouidentiae e furentium manibus fuisset ereptus. Post Plutarchum martyr secundus ex Origenis discipulis efficitur Serenus. Tertius ex eius nihilominus auditoribus Heraclides martyrio coronatur. Quartus Heros neophytus. Nam superior Serenus adhuc catechumenus consummatus est. Quintus eiusdem scholae martyr efficitur alius nomine Serenus, qui post multa supplicia pro Christo etiam capite plexus traditur. Sed & mulieres plurimae, in quibus erat quaedam catechumena, de qua ipse in quodam lo-

Christianus philosophus

Præcepta euangelica adimplere solebat

Nihil accipiebat ab alijs

Ab, non solum secundum

Nudipes Abstemijs

Caput IIII Plutarchus Origenis discipulus, martyr

Serenus Heraclides Heros Serenus

Baptismus
ignis
Caput V
Potamiæna
discipula
Origenis.
Basilides
Marcella
Aquila præse
tus Aegypti

co ait, quod ignis baptismum consequuta est.

Sed & Potamiæna famosissima sceminarū & martyrum, & ipse eius carnis
Sufex Basilides. Etenim in nostram usque memoriam ab incolis loci per
ennis uirtutum Potamiæna fama celebratur, quod immensos & innumeros
agones primò pro uirginitate & pudicitia defudauerit: deinde etiā pro mar
tyrio exquisita atque inaudita tormenta pertulerit, atque ad ultimum unā
cum uenerabili matre Marcella ignis supplicij consummata est. Tradunt
igitur Aquilam (hoc enim erat tyrannici iudicis nomen) postea quā crui
delibus eam supplicij lacerauerat, ad ultimum ob iniuriam & nobilitatis
eius, & castitatis comminatum esse Potamiæna, quod eam uel crudelissimis
gladiatoribus, uel impudicissimis lenonibus traderet. At illam, cum ab ea
quid mallet, uel quid eligeret quæretur, protulisse aduersum tyrannum
uocem liberam, quæ ob superstitionem Romani ritus sacrilega uideretur,
& ideo sine mora in eam latam esse sententiam. Cumq; Basilides unus ex
his quibus implere spiculatoris officium mos est, susceptam eam duceret ad
supplicium, ac multitudo impudicorum pariter & impiorum Potamiæna
uerbis & iniurijs conaretur illudere, Basilides abigere impudētijs irruentes,
ac deturbare cœpit humanitatis & miserationis obtentu. At illa religiosum
uiri uotum erga se & propositū humanitatis amplexa: Certus esto, inquit,
quod cum abiero ad dominum meum, sine mora boni huius tibi remune
rationem parabo. Post hæc autem uerba constanter suscepit statuta suppli
cia picis calidæ, paulatim per artus ac membra diffusæ. & hoc modo beata
uirgo è terris migravit ad cœlum. Non multis autem post diebus, Basilides
cum inter collegas suos ob causam quandam iuramentum posceretur, ait
sibi nō licere omnino iurare, pro eo quod esset Christianus, & hoc publice
fatebatur. Ioco æstimatus est primo dicere: tum deinde cum constantius as
firmaret, pertrahitur ad tribunal, ubi cum perseverasset in cōfessione, uinctu
lis traditur. Tum uero uisitantibus eum nostris, & causam subitæ ac lauda
bilis huius permutationis inquirentibus, dixisse traditur, quod Potamiæna
post diem tertium martyrij sui, noctu assidens coronam capiti suo impo
suerit, dicens, deprecata se pro ipso dominum, & impetrasse ut secundum
quod scriptum est: Qui recipit martyrem, mercedem martyris cōsequatur.
Quibus auditis, confestim fratres signum ei dominicum tradunt, & die po
stera ob domini martyriū capite punitur. Sed & alijs pluribus per illud tem
pus apud Alexandriam condiscipulis suis, cum quibus uerbo Dei in Orige
nis schola operam dederat, Potamiæna, simile munus traditur præstitisse,
assidens eis per uisum, & coronas martyrij impetratas à domino deferens.
Sed de his ista sufficiant.

Signū domini
cum, crucē in
telligit. Et no
mine fratrum
innuit Chris
tianos

Caput VI

Igitur per idem tempus cum docendi officio apud Alexandriam præse
set Origenes, gestum quid ab eo traditur, quod iuuenilis fortasse & mi
nus

A nus perfecti sensus uideatur, sed perfectæ fidei, ac nimia castitatis indicium
continens. Illud nanq; quod scriptum est in euangelio: Quia sunt eunuchi,
qui seiplos castrauerunt propter regnum Dei, etiam secundū historiam im
plendum credidit, non solum castitatis obtentu. Verum quoniam perfectu
tionis tempore tam in publico quā in occulto ac secreto, & tam uiris quā
sceminis uerbum Dei prædicabat: uidelicet quo omnem occasionem turpis
maledicti gratia infidelibus uideretur excludere, dominicam uocem re atq;
opere in semetipso aggressus est adimplere. Cumq; pro eo ne ab homini
bus laudem quæreret, sed à Deo mercedem speraret, in occulto esse uoluis
set, latere non potuit, sed rei gesta indicium ad Demetrium episcopum per
uenit. Isq; ingēti primo stupore admiratus est audacis animi uirtutem, tum
deinde collaudans fidei eius magnitudinem uel calorem, & tam grande in
opere Dei propositum: Nunc nunc maxime, ait, cœpto operi doctrinæ &
prædicationis insiste, quando aduersarijs nulla obrectandi suspicio dereli
cta est. Sed tunc quidem talis erat Demetrii sententia cum nihil animos in
cesserat, quod recti iudicij regulam in partem alterā declinaret. Postea cum
uidisset adolescentis famam satis fieri claram, & magno eum domi forisq;
praconio extolli, humanæ infirmitatis aliquid passus, opus quod ipse prius
cum ingēti admiratione laudauerat, infamare postmodū cœpit. Nam cum
apud Palaestinam præcipui & eminentes inter episcopos uiri, id est, Hiero
solymorum Alexander, & Theoctistus Cæsareæ, uidentes diuinum opus
eius in uerbo Dei, ordinassent eum presbyterū, ac summo eum sacerdotio
iam iamq; dignum probarent, idq; dignissime factum ab omnibus lauda
retur, & ne sic quidē dignus honor sapientia eius ac uirtutibus in eum colla
tus diceretur, uehementissime momordit hic sermo Demetrii: & non inue
niens in eum causam alterius criminis, hoc quod aliquando puer adhuc ille
egerat, & episcopus iam iste laudauerat, postmodum criminis loco protulit,
etiam in illos culpam, qui eum ordinauerant, conatus inflectere. Sed hæc
postmodum gesta sunt. Tunc porrò Origenes apud Alexandriam doctor
ecclesiæ ualde clarus habebatur, omnibus quos fama eius ad audiēdū eum
conuenire prouocabat, uerbū dei prædicans, sicut Apostolus dicit, Oppor
tune importune, per diem per noctem, publice & priuatim, uelut abscis o
mnibus impedimētis, liber profusus & cum omni fiducia rem gerebat. Cum
uero decem & octo annis Seuerus tenuisset imperium, Antoninus ei filius
succedit. Quo in tempore quā plurimī erāt, qui in cōfessionibus gloriam
quæsierant, Dei tamen prouidentia fuerant reseruati.

In quibus Alexander (de quo paulò ante memorauimus) confessionis ti
tulo satis clarus, Hierosolymorum ecclesiæ subrogatur episcopus, cum su
perisset adhuc Narcissus, qui prius inibi functus est pōtificatus officio. Ve
rum quoniam Narcissi memoriam sermo progrediens attulit, congruum

als, charitatis

Origenis se
ipsum castrat

Demetrius
Alexandrinus
episcopus rem
resciuit

Inuidet Orige
ni Demetrius

Antoninus Se
ueri F. Casar

Caput VII
Alexander
Hierosol.
Narcissus

mihi uidetur aliquid de eius gestis insignibus memorare, de quo ab incolis quidē loci per plurima memoria tradunt. Nos uero unū opus eius memorabimus, ex quo cæteris quæ de eo narrantur, merito fides possit adhiberi.

Solemnia dies uigiliarum Pasche
Aqua in oleū uersa

Accidit aliquando in die solenni uigiliarū Paschæ, oleū deesse luminaribus: cumq; id per ministros innotuisset, moeror plebi maximus fuit. Sed Narcissus fide fidens, ministris imperat haurire aquam, sibiq; deferri. Cumq; detulissent, orauit & benedixit aquā, & infundi luminaribus præcepit. Tum repente miro & seculis inaudito genere uirtutis, natura aquæ in olei pinguedinem uersa, splendorem luminum etiam solito reddidit clariorem. Ad fidem autē rei à plurimis religiosorū fratrum ex eodem oleo quod uersum de aqua fuerat, reseruatū est, ita ut ad nos usque miraculi huius indicium perueniret. Et in hoc quidē fidei eius ac meriti habebatur exemplum: animi uero uirtus quanta in eo fuerit, alio nihilominus uno ex eius gestis opere declarabitur. Is namq; cum inter cætera uirtutum suarum bona esset ualde cōstantis animi, & iusti rectiq; in declinabiliter tenax, quidam homunculi nequam male sibi conscij, metuentes ne criminū suorū, si arguerentur, non possent effugere uindictam, præueniunt, & factionibus circumuenire parant eum, cuius iudicium uerebantur. Concinnant igitur aduersum eum infame satis & noxium crimen: conueniunt auditores: testes ex semetipsis producant, qui sub sacramēto iuramēti, quæ obijciēbatur confirmarēt: quorum unus testis, ita non igni consumeretur, uera se dicere testabat: alius, ita ne regio morbo corrumperetur: tertius, ita ne luminibus orbaretur. Et quamuis ne iuramentis quidem istis quisquam fidelium & Deum timentium crederet, eo quod uita Narcissi & institutio ac pudicitia ab omnibus nosceretur, ipse tamen eorum quæ mota sunt, indignitatem ac molestiam nō ferens, simul & secretam ac philosophicā uitam semper habere desiderans, subterfugit ecclesiæ multitudinem, & in desertis locis atq; agellis secretioribus delitescit annis quā plurimis. At nō ille magnus diuinæ providentiæ oculus quiescit in longū, sed in impios ultionem per ea ipsa quæ sibi in periurijs statuerant maledicta, molitur. Primus namq; ille testis, parua ignis scintilla noctis tempore domo sua succensa, cum omni genere suo omnique familia, flammis ultricibus cōflagrauit. Alius repente ab imis pedibus usq; ad summū capitis uerticem morbo regio, quo fuerat imprecatus, repletur atq; cōsumitur. Tertius autē priorum exitum uidens, & oculum diuinum non se latuisse perspicens, prorumpit in medium, & audiētibus cunctis fera pœnitentiā uniuersum cōcinnati sceleris ordinem pandit. Tantis autē lachrymis immanis commissi facinus deflet, & intantum die noctuq; perdurat in fletibus, usquequo luminibus orbare.

Hi igitur figmenti sui huiusmodi pœnas dederunt.

Caput VIII

Narcissus uero cum ita desertū petisset, ac locis semet secretioribus abdidisset, ut ubinam degeret nullus agnosceret, necessarium uisum est episcopis

A episcopis ecclesiarum uicinarum, ut alium pro ipso ordinarent, cui nomen erat Dius: cuiq; cum paruo tempore præfuisset ecclesiæ, succedit Germanion, & Germanioni Gordius: cum ecce subito uelut rediuiuus, cœloq; reditus ex improviso apparuit Narcissus, & tursus à fratribus ad præsidendum rogatur ecclesiæ. Multo enim uehementius erga eum amor omnium fuerat incitatus, uel pro eo quod criminosis innocens celsit, uel quod secretam & philosophicam uitam dilexit, & quod in eo compleuit dominus dicens: Mihi uindictam, ego retribuam, dicit dominus.

*Dius
Germanion
Gordius*

Verum cum ipse iam senio fessus, pontificatus ministerio sufficere non posset, Alexandrum (de quo superius memorauimus) qui iam esset episcopus alterius loci, diuina dispensatio in adiutorium Narcissi senis euidētissimis reuelationibus euocauit. Is namque Alexander ex gente Cappadocum, ubi erat præclaræ urbis episcopus, Hierosolymam adorandi & sanctorum locorum uidendi gratia properauerat. Quem loci incolæ, mentes eorum instigante Deo, cum omni amore & officiositate suscipiunt, ac uel charitatis & dilectionis nexibus uinctum redire non sinunt domum. Ostendebatur enim euidenter à domino, non solum ipsi beato uiro Narcisso, sed & alijs plurimis per reuelationes in plebe, ut ipsum in loco sancto episcopum detinerent. Præterea quod supra cætera omnia magis terrificum fuit, eo die quo ingressurus urbem Alexander nuntiatus est, & multitudo fratrum plurima extra portas in occursum eius egressa est, uox cœlitus manifestissime omnibus audiētibus facta est, dicens: Suscipite episcopum qui uobis à Deo destinatus est. Cumq; ex his omnibus euidenter apud cunctos fuisset Dei dispensatio declarata, episcopi urbium uicinarum compertis omnibus quibus de eo res geri Dei iudicio docebatur, residere inibi eum necessario compulerunt. Ipse ergo Alexander in epistolis suis ad Antiochias scriptis, quæ usque ad præsens seruantur apud nos, meminit Narcissi tanquam socij & consortis in episcopatu, his ipsis uerbis de eo scribens: Salutat uos Narcissus, qui ante me episcopatum huius ecclesiæ regere cœpit, quicq; mecum positus, orationibus uestris centum iam & sedecim annos uitæ suæ gerit, qui & ipse uos mecum pariter deprecatur esse concordēs. Et de his quidem talia. Apud Antiochiam uero defuncto Serapione episcopo, Asclepiades loci illius suscepit sedem, qui & ipse unus ex præclaro confessorum numero fuit. Meminit etiam huius ordinationis supradictus Alexander, Antiochenis scribens hoc modo.

Caput IX

*Alexander ad
iutor Narcissi*

Vox cœlestis

*Alexandri ep
stole ad Antiochias*

Asclepiades

ALEXANDER SERVVS ET VINCTVS IESV
CHRISTI, beatæ ecclesiæ quæ est apud Antiochiam,
in domino Salutem.

RELEVAUIT dominus uincula mea, & carceris huius mei dilatauit angustias, ex eo quod comperi sanctæ ecclesiæ uestre Asclepiadem, uirum dignissimum

gnissimum sacerdotium suscepisse. Hanc autem epistolam indicat se per Clementem Antiochenae ecclesiae presbyterum transmisisse, scribens in fine epistola hoc modo: Hae autem uobis domini fratres scripta transmissi per Clementem beatum presbyterum, uirum in omnibus uirtutibus probatissimum, quem nostis etiam uos, & eo amplius cognoscetis. Cuius praesentia apud nos per Dei prouidentiam procurata, & confirmauit & auxit ecclesiam Dei.

Caput X
Serapionis
Antiocheni
episcopi opa

Igitur Serapionis episcopi eruditi uiri, puto quidem etiam alia opuscula apud alios haberi. Ad nos autem illa tantummodo uenerunt, quae ad Domnum quendam scribit, qui in tempore persecutionis a fide **CHRISTI** recedens ad superstitionem Iudaicam declinauit. Et ea quae ad Pontium & Caricum ecclesiasticos uiros scribit. Et aliae nihilominus eius sunt ad alios epistolae. Sed & ille liber uenit ad nos, quem scribit de euangelio Petri, ubi arguit quaedam falsa in eo conscripta, emendare cupiens fratres, qui erant apud Rhosum, qui per occasionem scripturae ipsius in haesim declinabat. Dignum tamen mihi uidetur, pauca quaedam de eius libello inferere, ex quibus innotescat, quae fuerit eius de ipsa scriptura sententia. Scribit ergo in quodam loco ita: Nos enim fratres, & Petrum & alios Apostolos recipimus. sicut & Christum. Quae autem sub eorum nomine falsa ab alijs conscripta sunt, uelut gnari eorum sensus ac sententiae declinamus, scientes quod talia nobis non sunt tradita. Ego enim cum essem apud uos, perstabam omnes rectae fidei esse inter uos, & non decurso libello qui mihi offerrebat, in quo nomine Petri conscriptum euangelium ferebatur, dixi: Si hoc est solum, quod inter uos inimicitiam simultatemque uidetur inferre, legatur codex. Nunc autem comperto, quod hi qui codicem illum legi debere asserunt, prospectu cuiusdam occultae haeseos hoc fieri poposcerunt, sicut mihi dictum est, festinabo iterum uenire ad uos. Nos enim nouimus fratres cuius haeseos fuerit Martianus, qui etiam sibi ipsi contrarius extitit, non intelliges quae loqueretur: quae etiam uos discetis ex his quae scripta sunt uobis, inuestigata per nos ab illis, qui hoc ipsum Euangelium secundum illius traditionem didicerant, & successores extiterunt sententiae eius, quos nos **δοκητάς** uocamus: quia in hac ipsa doctrina, illorum sunt quam plurimi sensus & ab ipsis mutuati. Nam certum est quod plurima secundum reuera rationem sentiunt de Salvatore: alia uero aliter, quae & subiecimus. Hae Serapion scribit.

Rhosos
Ciliciae

Serapionis uerba
de euangelio
Petri

δοκητάς, id est, opinatores

Caput XI
Libri Clementis
Alexandrini

Clementis uero libri habentur plurimi, apud nos tamen hi sunt qui inueniri potuerunt.

ΣΤΡΩΜΑΤΩΝ libri octo, quos hoc modo praetitulauit, **TITI FLAUI CLEMENTIS, DE VERA PHILOSOPHIA COMMENTARIII SCIENTIAE ΣΤΡΩΜΑΤΕΙΣ**

ΣΤΡΩ

A **ΣΤΡΩΜΑΤΕΙΣ** autem nos possumus intelligere, tanquam opus uarie contextum. Sunt & alij eiusdem **ΥΠΕΡ ΤΥΠΩΣΕΩΡ**, libri octo, quos nos possumus Informationum uel Dispositionum nominare. In quibus nominatim Pantæni meminit, tanquam proprii magistri, & expositiones ipsius plurimas scribit, & traditiones eius operi suo inferit. Est etiam liber eius

Paterius Stoicus
praceptor
Clementis

Ad gentiles exhortatorius. Et alius liber qui dicitur Paedagogus. Et alius, qui superscribitur Quis est qui possit saluus fieri diues. Est & alius libellus De Pascha. Et Disputatio de ieiunio. Et De obtreptione. Et alius Exhortatorius ad patientiam. Et alius Ad Neophytos. Sed & ille qui superscribitur (Canon) Ecclesiasticus. Item alius De his qui Iudaicum sensum in scripturis sequuntur, quem ad Alexandrum supradictum episcopum scribit.

In **ΣΤΡΩΜΑΤΩΣΙ** non solum ea quae ex diuinis scripturis sumperat sternit, sed & ea quae apud Graecos autores habentur. Utile nanque ei uisum est, in illo opere comparare ac conferre sibi inuicem dogmata, uel ea quae diuinitus sancita sunt, uel quae a sapientibus Graecorum inuenta, uel etiam quae caeteris barbaris uisa sunt. Arguit etiam haereticorum errores, historiam quoque inibi plurimam texit, & ex omnibus materiam nobis eruditionis perfectae coposuit. Vnde merito libros suos **ΣΤΡΩΜΑΤΕΙΣ** appellauit, id est, laciniosa quadam & uaria diuersitate contextos. Utitur sane exemplis etiam ex his libris, qui a nonnullis minime recipiendi uidentur, id est, ex Sapientia quae dicitur Solomonis, & ex Sapientia Sirac, quae appellatur Ecclesiasticus apud Latinos. Sed & de Barnabae & Clementis epistola ponit exempla. Utitur etiam de epistola Iudae. Meminit praeterea & scriptorum antiquorum Tatiani cuiusdam & Casiani, uelut qui Chronica scripserint: Philonis quoque & Aristoboli & Iosephi ac Demetrii & Eupolemi Iudaeorum scriptorum: conferens etiam antiquissimis Graecorum Mosae nostrum, Iudaeorum genus antiquius esse comprobat: multa quoque alia instrumenta optimarum institutionum in illo opere contexit. Et inter caetera hoc in primo libello indicat, quod ipse non longe post Apostolos fuerit, promittitque commentarios se in Genesim scripturum. In libello autem quem scripsit de Pascha, confitetur extorqueri sibi a fratribus, ut ea quae a presbyteris, id est, a successoribus Apostolorum uoce sibi sola tradita sunt, describeret in libris, ac posteris traderet. Meminit inibi Melitonis & Irenaei caeterorumque, quorum etiam quaedam narrationes inferuit. In libris

Opus Στρωμάτων
qualenā sit

Utitur etiam
apocryphorum
testimonijs.
Clemens Romanus

Clemens non
longe post
Apostolos fuit

opus *ἔργον* uero *ὑποτυπώσεων*, id est, Informationum, ut breuiter dicam, uniuersam
πώσεων pariter scripturam diuinam compendiosis dissertationibus explanauit. In
 quibus ne ea quidem quae apocrypha à quibusdam habentur praeterijt, ut
 est Petri reuelatio. De epistola uero ad Hebraeos ita differit, quod mani-
 feste Pauli sit Apostoli, scripta sit autem Hebraeo sermone tanquam He-
 braeis: à Luca uero, qui erat Pauli discipulus, interpretata in Graecum: un-
 de & stilius eius magis similis uideatur libello illi, quem Lucas de Aposto-
 lorum Actibus scripsit. Quod autem superscriptionem solitam inibi non
 habet, id est, Paulus apostolus, hoc esse rationis ostendit, quia praedictum
 Hebraeis erat de Pauli nomine, ne eius dicta susciperent: & idcirco pruden-
 ter declinasse, ne statim in principio Pauli nomine inspecto, lectio eius re-
 pudicaretur. Post pauca uero addit etiam haec: Et sicut, inquit, beatus pre-
 sbyter dicebat, quia dominus, Apostolus omnipotentis dicitur missus ad
 Hebraeos. Pro humilitate ergo Paulus, qui ad gentes fuerat destinatus,
 non scripsit semetipsum Hebraeorum Apostolum, uel propter honorem
 domini, qui se missum dixerat ad oves Israel, uel quia gentium uidebatur
 Apostolus. Exponit praeterea idem Clemens in ipsis libellis de ordine euan-
 geliorum, traditionem sibi à senioribus presbyteris traditam, & dicit prio-
 ra esse posita illa Euangelia, quae de generationibus continet, id est, Mat-
 thaei & Marci. Causam uero fuisse Euangelij secundum Marcum huiusmo-
 di: Cum Petrus Romae publice praedicaasset uerbum Dei, & in spiritu ex-
 posuisset Euangelium, auditores rogasse Marcum, qui olim iam sectator
 ipsius fuisset, conscribere ea quae sciebat ab Apostolo praedicata. Cumq; id
 factum Petrus postmodum cognouisset, licet fieri ipse non iusserit, tamen
 factum non prohibuit. Ioannem uero postmodum dicit, cum uidisset quod
 ea magis quae secundum carnem sunt, in euangelij habere, deprecatur
 à discipulis, scripsisse etiam quae ad spiritum pertinent. Vnde repletus spi-
 ritu, Euangelium spiritale conscripserit. Haec Clemens. Alexander uero, de
 quo superius memorauimus, Clemetis simul & Pantani ad Origenem scri-
 bens meminit, uelut qui sibi etiam in corpore noti fuerint. Scribit autem
 hoc modo: Hoc enim & uoluntatis Dei fuit, sicut ipse nosti, ut amicitiae
 quae mihi à patribus fuerunt, inuiolatae durarent, imò uero & ardentius
 ac robustius auergerentur. Patres autem nouimus beatos illos qui nos praer-
 cesserunt, ad quos paulò post etiam nos abibimus, Pantanum dico do-
 minum meum uere beatum, & sanctum dominum meum Clementem,
 qui me in multis instruxerunt: sed & si qui alij tales sunt, per quos etiam
 te cognoui uirum per cuncta egregium, & dominum mihi & fratrem. Haec
 quidem ita se habent. Adamantius autem (erat & hoc nomen Origeni)
 cum per illud tempus Zephyrinus Romanae ecclesiae praesideret, Romam
 uenit, sicut ipse in quodam loco scripsit, dicens: Voti sibi fuisse, ut antiquissi-
 mam

Christus Apo-
stolus dei pa-
tris

Euangelio-
rum ordo

alibi id ipsum

Adamantius
Romam uenit

A mam Romanorum uideret ecclesiam. Vbi non multo tempore peracto, ad
 iniunctum docendi officium, Alexandriam redire festinat. Ibiq; cum omni
 sollicitudine & studio religioso susceptum opus explebat, Demetrio tunc epi-
 scopo non solùm hortante se & confouete, uerumetiam praeseferente quatenus
 fratribus diuinæ eruditionis non deesset instructio.

Interea cum uideret Origenes non se sufficere ad omnia, id est, uel in pro-
 fundioribus & diuiniorebus pertractandis, uel in sanctae scripturae expla-
 nationibus differendis, uel etiam in eorum qui quotidie fidei addebantur in-
 structionibus, uel institutionibus adimplendis: ex quibus omnibus ne respi-
 rare quidem ei unius saltem horae liberum tempus dabatur, dum semper ex
 alijs in alia uocaretur, ita ut à prima luce usque ad profundam uesperam nun-
 quam cessaret auditorium suum, alijs accedentibus, alijs uero non disceden-
 tibus, dum uerbi Dei dulcedine colligati sunt: utilius esse ratus est segregare
 incipientium turbas, & uni ex discipulis suis plene iam & optime instructo
 uiro, atq; in omnibus uirtutibus sibi probato, Heraclae tradere, participem
 eum officij sui ac laboris assumere. Erat enim & in sermone disertissimus,
 & in omnibus philosophicis eruditionibus apprime institutus. Huic ergo
 tradendi prima elementa incipientibus delegat officium, sibi uero perfectio-
 rum instructiones reseruat.

Inter caetera quoque eruditionum suarum studia, ne illud quidem omisit
 Origenes, perscrutari & addiscere etiam Hebraeae linguae uirtutem, ut agno-
 sceret uel ea quae à Iudaeis Hebraicis literis leguntur qualia sint, uel caeterorum
 interpretum qui praeter Septuaginta interpretati fuerant, quanta esset uari-
 etas: ita ut praeter istas quae in usu sunt Aquilae, uel Symma-
 chi, uel Theodotionis, inueniret etiam alias in absconditis ac secretis laten-
 tes: in quibus ne nomina quidem interpretum reperit scripta. Hoc autem so-
 lum dicit de eis, quod aliam quidem in Aethiaco litore apud Nicopolim,
 aliam in Hiericho, atq; in alijs alijs repererit locis: unde & illos famosissimos
 codices primus ipse composuit, in quibus per singulas columellas è regione
 separatim opus interpretis uniuscuiusq; descripsit: ita ut primo omnium ipsa
 Hebraea uerba Hebraicis literis poneret, secundo in loco per ordinem Grae-
 cis literis è regione Hebraea uerba describeret, tertiam Aquilae additionem
 subiungeret, quartam Symmachi, quintam Septuaginta interpretum, quae
 nostra est, sextam Theodotionis collocaret. Et propter huiusmodi compo-
 sitionem exemplaria ipsa nominauit *ἑξαπλά*, id est, sexiplici ordine conscri-
 pta. In psalterio autem, & alijs nonnullis, interserit aliqua etiam de caeteris
 istis additionibus, quas quoniam sine nomine autorum repererat, sextam
 & septimam additionem nominauit.

Sciendum tamen est, quod ex istis ipsis interpretibus Symmachus
 Ebionaeus fuerit, quae est haeresis asserens Christum de Ioseph & Ma-
 riam

Caput XII

Heraclae hy-
podidiscalus
Origenis

Cap. XIII
Orig. discit
Hebraice.
Additiones ue-
teris testamen-
ti diuersae

Exemplaria
ueteris testa-
menti colum-
natim uarias
additiones co-
plectentia

Sexta et septi-
ma editio

Cap. XIII
Symmachus
interpretis, He-
bionae fuit

Commentarij
Symmachi

ria natum hominem purū fuisse, & legem ritu Iudaico esse seruandam, sicut iam superius memorauimus. Sed & commentarios quosdam Symmachus ipse conscripsit, in quibus conatur de euangelio secundum Matthæum autoritatem suæ hæreseos confirmare. Hæc ipse Origenes cum interpretatione ipsius Symmachi scribit se apud Iulianam quandā reperisse, quæ se diceret hos libros ab ipso Symmacho suscepisse.

Caput XV.
Ambrosius
Valentinianæ
factionis re-
piscit, ab Ori-
gene monitus

Concurritur
ad Origenē

Origenes do-
cebat mathe-
maticas disci-
plinas

In his & Ambrosius quidam, uir & genere & literis satis clarus, cum Valentinii dogmatis sectator existeret, secundum ueritatem catholicæ fidei ab Origene conuictus, & tanquam ueri luminis splendore radiatus, relictis errorum tenebris, ad ecclesiæ se catholicæ lucem splendoremque conuertit. Sed & alij plures eruditi uiri, & in scientia literarum admodū nobiles, cum de Origene gloriosissima per omnem locum celebraretur opinio, certatim confluebāt ad eum, uel ob certamina commouenda, uel, quibus rectior inerat mentis senectia ad audiendam tenendamque ueritatem. Innumeri etiam ab hæreticis uenientes conuicti per eum & poenitentes, ab errore cessabant. Philosophorum quoque opinatissimi quique, & qui in summo nomine habebantur, tam in nostris eum, quam in suis, magistrum incomparabilem fatebantur. Erat namque ei mos iste, ut si quos nostrorum adolescentulorum ingeniosos uideret, & lectioni satis deditos, traderet eis etiam ea, quibus Philosophi uelut primis elementis discentes imbueri solent, id est, uel Geometriæ partes, uel Arithmeticæ disciplinae, & si qua alia ad instructionem pertinent disputandi. Si quando igitur necessitas poposcisset, ut aliqua de libris philosophicis explanaret, etiam ab ipsis eruditissimis in illa disciplina uiris, cum tanta admiratione audiebatur, ut summus apud illos, & quasi unus ex ueteribus & primis illis autoribus philosophus haberetur. Multos etiam idiotas & imperitos ad discendum cohortabatur, dicens non parum ad intelligentiam scripturarū emolumentum eis conferri, si aut in liberalibus literis, aut etiam in philosophicis exercerentur. Dicebat enim hanc nostram ueram esse philosophiam, cuius partes illa Græcorum, quæ uera non est philosophia, præcepisset. Non ergo aiebat idcirco debere partes suas omittere ueritatem, quia eas sibi præueniens falsitas uindicasset. Denique existunt testes studiorum eius plurimi etiam apud Philosophos, quorum nonnulli libros suos ad ipsum scribebant, alij autem iudicio eius comprobandos deferebant. Denique etiam ille qui apud Siciliam aduersum nos libros conscripsit Porphyrius, quibus diuina uolumina criminatur, cum ad explanatores eorum uenisset, nec inueniret aliquid in Commentarijs Origenis, cui culpam posset ascribere, ad cōiucia & maledicta se conuertit, & maculas ei infigit, omni apud nos laude dignissimas, in quibusdam quidem uera dicendo, in quibusdam autem more suo falsa fingendo. Et nunc quidem eum tanquam Philosophū miratur, nunc uero tanquam Christianum no-

Porphyrius
calumniator
Christianorū

Attende

At. Audi denique quibus de eo uerbis prosequitur. Adhærent, inquit de Christianis loquens, ineptijs Iudaicarum scripturarum, in quibus cum ab solutio uel explanatio nulla sit, ad quasdam se narrationes incōgruas inuenientesque conuertunt, quæ non tam explanationes sint in his quæ obscura sunt, quam laudē plausumque differētibus conferāt. Nam ea quæ Moyses agresti & simplici sermone conscripsit, diuinitus sancita, & figuris atque ænigmatibus obiecta confirmant, atque ingentibus repleta mysterijs, inflati mente ac tumidi, obturbato in semetipsis rationis humanæ iudicio sacramenta putant, in quibus imperitus & agrestis scriptor explicare se non ualet. Et post aliquanta iterum dicit: Huius autem absurdæ expositionis inuitum pro celsit à uiro, quem etiam ego adhuc cum essem ualde paruulus, uidi arcem totius eruditionis tenentem, sicut etiam ex his quæ posteritatis memoriæ tradidit uoluminibus comprobatur: Origenes hic est, cuius ingens gloria inter eorum magistros habetur. Hic namque auditor Ammonij fuit, qui summam inter philosophos præcessores nostros tenuit. Sed Origenes quantum quidem ad eruditionem pertinet literarum, totum penè in semetipsum transfudit magistrum. Quantum uero ad uitæ rectæ lineam & sanum propositum spectat, doctori contrarium iter abiit. Ammonius quippe cum Christianus fuisset à paruulo, & ex Christianis parentibus genitus, postquam ad ætatem sapiendi uentum est, & philosophiæ ianuam contigit, continuo ad legitimum uitæ se contulit cursum. Origenes è contrario cum esset paganus, & gentilibus, id est, Græcorum studijs eruditus, ad ritum religionis barbarum declinauit: quod se conferēs, omne illud præclarum ingenium philosophicis literis expoluit uiciuauit atque corrupit, dum uitam quidē tanquam Christianus & impius agit, doctrinæ uero & eruditionis Græcorū præfulgidum lumen ineptis & fabulosis narrationibus occupauit. Asscetus quippe fuerat omnia Platonis secreta. Institutus fuerat in libris Numenij, & Chronij, & Apolophanis, & Longini, sed & Moderati atque Nicomachi. In Pythagoricis uero summorum uirorum non eum latuere commentarij. Attigit etiam Charemonis Stoici, & Cornuti uolumina. Ex quibus omnia secreta quæcunque & mystica apud Græcos habentur assumens, ritui barbaro & superstitionibus Iudaicis coaptauit, ac Philosophorū gloriam ad dogmata externa & peregrina conuertit. Hæc Porphyrius in tertio aduersum Christianos libro scribit, in uno uera, in altero falsa commemorans. Nam de studijs & ingenij potentia supradicti uiri, haud procul quam se habet ueritas, retulit. Quod uero de superstitione Gentili ad Christianorū cultum commemorat eum esse translatum, & Ammonium à Christianis ad errores paganorum delapsam, manifestissime refellit. Origeni quippe fides & disciplina Christi ab auis atque atauis seruabatur. Nam de patre martyre paulo ante retulimus. Ammonius uero fidem Christi, quod etiam inter philosophica studia

Porphyrius
ba ex 3. lib. ad
uersus Christi-
anos

Origenes au-
ditor Ammo-
nij philosophi

Ammonius

Origenis
maiores

dia

Liber Ammonij De Moyse atq; Iesu cōsonantia.

Origenes cur philosophiæ et gētilibus literis operam dederit

Pantenus Heraclae

Origenes proficitur in Arabiam

Epistola Alexandri Hierosol. ad Demetrium Alexandrinum. An laicis disputandū præsentibus episcopis

dia integram illibatamq; seruauerit, quoadusque ultimum uitæ spiritum exhalaret, testes sunt libri eius, qui etiam nunc habentur luculentissime de nostra religione conscripti, & præcipue uolumen illud quod de Moyse atq; Iesu consonantia scripsit. Sed & multa alia præclara eius opuscula, quæ ab studiosis quibusq; permagna habentur. Hæc autem diximus etiam inimicorum testimonijs probare cupientes, quàm mira & apud ipsos habitabit Origenis eruditio uel doctrina. Ipse uero de se respondens quibusdam, qui ei pro huiuscemodi studijs obrectabāt, ita scribit: Cum uero ad uerbi Dei me studia conuertissem, & fama de nobis celebrior haberetur, atque ob id nonnulli philosophorum, uel ad percontandū, uel ad obfistendū adire nos & congregari conuenirent, hæreticorum quoq; quàm plurimi ad impugnandos nos excitarentur, uisum mihi est, uel philosophorum uel hæreticorum dogmata diligentius perscrutari, ne ad conuincendos eos, si ignorantem quæ apud ipsos sunt, imparatior inuenirer. Hoc autem fecimus, exemplum sequentes prioris nostri Apostolici uiri Pantæni, qui in Græcorum studijs, & philosophiæ eruditionibus quàm maxime effloruit: sed & Heraclæ, qui nunc apud Alexandriam cathedram presbyterij adornat, quem ego apud magistrū philosophorū reperi, illis studijs aliquot iam annis operam dantem, priusquam ego omnino uel inciperem. In tantū autem nihil ex supradicto uiro obrectationis exortum est, ut etiā communē habitū quem prius gesserat deponens, philosophica assumeret indumentā, quibus usq; ad præsens uti nō destitit. Libros quoq; philosophorū legere, & in his exerceri pro uiribus nunquam cessat. Hæc ipse pro se querulis quibusdā respondens scribit. Per idem uero tempus cum apud Alexandriam in uerbi Dei studijs exerceretur, adest uir quidam militaris, epistolas ei, & Demetrio episcopo, sed & præfecto tūc Ægypti, à duce Arabiæ deferens, cum omni uelocitate & instantia Origenem illō usq; orante emitti, ut sibi de fide Christi, quam per eum clarissime prædicari frequens nuntiabat fama, differeret. A quibus exhortatus, abiit, edocuit, crediderunt, rediit. Post aliquantum uero tempus apud Alexandriam bello ciuili exorto, alius aliō, ipsa ad Palestinæ partes fecessit, & apud Cæsaream morabatur: ubi & disputandi in ecclesia, atq; explanandi diuinas scripturas ei ab episcopis iniungebatur officium, & quidem necdum presbyteri sibi ordinatione collata, sicut relatum inuenimus in epistola Alexandri rescribentis Demetrio, post multum tempus hæc ipsa culpani. Scribit autem hoc modo: Quod autē addidisti in literis tuis, quia nunquam auditum, aut aliquando factum sit, ut præsentibus episcopis Laici disputet: Nescio quam ob causam tam apertum mendacium asserere uolueris: cum consuetudo hæc sit, ut sicubi inueniantur qui possint fratres instruere in ecclesia, & consolari populum, ad tractandum semper à sanctis episcopis inuitentur, sicut Euelpius à fratre nostro Neone apud Larandos

dos, & Paulinus à Celfo apud Iconium, & apud Synnadam Theodorus ab Attico. Non autem dubium est, quod & alij plurimi in alijs locis, si qui sint, qui possint opus dei in uerbo & doctrina competenter explere, ad hoc ipsum à sanctis episcopis inuitentur. Sed hæc postmodum gesta sunt. Tūc uero rursum Demetrius litteras misit ad eum per electos uiros diaconos ecclesiæ, Alexandriam redire, & cōsueto operi insistere omni cum affectione deposcens.

Flōrebāt autē per idem tempus plurimi disertissimi in ecclesijs uiri, quorum epistolas quas ad se uenire dabant, reperimus in Hierosolymorum bibliotheca, ad nos usque seruatas, quam construxerat uir eruditissimus (de quo superius memorauimus) Alexander loci ipsius episcopus. Unde & nos (ut fateamur quod uerum est) totius huius operis nostri & historiæ cōscribendæ materiam sumpsimus. Erat autem inter ceteros & Beryllus scriptorū præcipuus, qui & ipse diuersa opuscula dereliquit. Episcopus hic fuit apud Bostram Arabiæ urbem maximam. Erat nihilominus & Hippolytus, qui & ipse aliquanta scripta dereliquit episcopus. Venit ad nos etiam Ganij cuiusdam disertissimi uiri disputatio aduersum Proculum Cataphrygam, habita in urbe Roma præsentē episcopo Zephyrino. Qui cum argueret cætera, Pauli apostoli tredecim esse epistolas asserit, eam quæ ad He-

braeos scripta est non commemorans, quæ etiam nunc apud Latinos putatur non esse Pauli apostoli. Verum Antonino septem annis, & sex mensibus imperio consummato, Macrinus succedit. Qui cum post annum fuisset defunctus, alius Antoninus regni Romani suscepit principatum. Cuius primo imperij anno episcopus urbis Romæ Zephyrinus diem obiit, decem & octo annis sacerdotali functus officio. Post hunc Callistus sacerdotium suscepit: quo quinque annis administrato, post suum finem sedem dereliquit Urbano. Post Antoninum uero, Romanum imperiū quod ipse solus quatuor annis tenuerat, Alexander suscepit. Tunc etiā Asclepiade apud Antiochiam defuncto, Philetus in episcopatū succedit. Alexandri uero Imperatoris mater Mammea nomine, de raris religiosa fœmina, cum de Origenis fama magnifica ubiq; & celeberrima haberetur, ita ut ne principū quidem lateret aures, comperta opinione uiri, summo nisu gestire cœpit, quatenus sibi eius præsentia fieret, ut in literis, in sermone, in fide, in prudentia, omnique doctrina, quæ cunctis in admiratione esse cernebat, per semetipsam sumeret documēta. Igitur Antiochiam, ubi per idem tempus degebat, missis militaribus uiris, cum omni honore & supplicatione ad se, tanquam uere diuini uerbi interpretem famulumq; dei, orat uenire. Quod cum uenisset, & quantum oportebat operis expleisset ac temporis, omnibus rite peractis, quæ ad uerbum dei & gloriam domini spectāt, stabilesq; ac firmos in fide

in quos

Origenes Alexandriam reuocatur

Cap. XVI Bibliotheca Hierosolymis ab Alexandro extructa

Beryllus

Hippolytus Gaius aduersus Proculum

Epistola ad Hebræos

Antoninus

Cæsar Macrinus

Cæsar Callistus

Urbanus Romanus pontifex

Alexander imperator

Philetus Antiochiæ episcopus

Mammea Alexandri Imperatoris mater

Origenis ad se uocatur

Origenes ad
scholas suas
redijt
Cap. XVII
Libri Hippo-
lyti episcopi

quos instruxerat derelinquens, praesentia quam fama longe clarior factus, ad proprias scholas Alexandriam redijt.

IN illis diebus Hippolytus (de quo paulo ante memorauimus) inter caetera scripta sua libellum de Pascha scriptum aedit. In quo cum descriptionem quandam temporum faceret de sedecim annorum circulo, qui in Paschae ratione obseruari solet, nescio quam supputationem secutus, uniuersa tempora intra primum Alexandri imperatoris annum concludit. Sed & alij libelli eius peruenerunt ad nos, id est, in Hexaëmeron, & in ea quae post Hexaëmeron scripta sunt, & contra Marcionem, & in Cantica canticorum, & in partem quandam Ezechielis prophetae, & contra omnes haereses. Sed & alia apud alios opuscula eius inueniri certum est. Ex illo tempore etiam Origenes conscribendi commentarios in scripturas sanctas initium sumit, compellente se Ambrosio, & multa uel precum obsecrationumque cogente.

Quicquid Ambrosius tantum studij adhibuit, ut omnia quae in hoc opus essent necessaria, affatim atque affluenter praerberet. Notarios septem adhibuit, qui ei incessabiliter astarent, quicquid sibi inuicem illo penè indefinenter dictante succederent. Scriptores quoque alios tantos. Sed & puellas apprime eruditae in scribendo totidem numero in hoc ipsum uacare fecit. Omnibus quoque extrinsecus necessarijs abundantissime ministratis, quotidianum de illo opus uerbi dei uolens & religiosus compulso exigebat. Sed & ipse ex se ingens studium in eruditione uerbi dei adhibebat. Vnde maxime dignus uidebatur, cui istud impederetur officij, & cui quicquid arcanum & absconditum in sacris literis reatum est, panderetur.

Cap. XVIII
Pontianus
Roma
Zebennus Antiochia

Origenes apud Caesarem presbyter ordinatur

Interea Urbanus episcopus in urbe Roma octo annis administrato sacerdotio, Pontiano sedem reliquit. Post Philetum autem apud Antiochiam Zebennus ecclesiam suscepit. Quo in tempore Origenes rogatus est ab ecclesijs quae sunt apud Achaiam, ut illud usque pro conuincendis haereticis, qui inibi liberius conualuerant, perueniret. Quod cum pergeret, & iter necessario ageret per Palaestina, presbyter apud Caesaream ab illius prouinciae episcopis ordinatur. Pro hoc autem quae aduersum eum inhumanius liuor acciderit, & rursum pro defensione eius quae gesserint hi qui ecclesijs praesidebant, quantaque alia pro eo quod in praedicatione uerbi dei satis clare effluerat mota sint, propriam quidem singula quaeque historiam requirunt. Tamen & nos in secundo libro *τῆς ἀπολογίας*, ex parte quadam perstrinximus, unde facilius agnoscere potest qui scire desiderat. Interea iugi & continuo labore in explanatione diuinorum uoluminum persistebat, siue Alexandriae, siue apud Caesaream positus, sicut ex ipsis eius commentarijs indicatur.

Exponens sane primum psalmum, designat etiam ipse qui sit canon ueteris testamenti, hoc modo scribens: Non est ignorandum, inquit, uiginti & duos esse libros in canone ueteris testamenti, sicut Hebraei tradunt, secundum numerum

numerum scilicet elementorum quae apud ipsos habentur. Et paulo post addit: Hi sunt autem uiginti & duo libri: Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium, Iesu Naue, Iudicum, Regnorum primus & secundus unus liber est apud illos, quem nominat Samuhel. Item tertius & quartus unus est apud ipsos, quem appellant Regnum David: & Paralipomenon primus & secundus in uno habentur, quem dicunt Sermones dierum. Esdras primus & secundus in uno est. Item liber Psalmorum, Salomonis prouerbia, & alius, Ecclesiastes, & tertius eiusdem Cantica canticorum. Sed & duo decim prophetarum liber unus est, Esaias propheta, Hieremias, Ezechiel, Daniel, Iob, Hester. In his concludunt canonem uoluminum diuinorum. Machabaeorum uero libros extrinsecus habent. De noui autem testamenti canone, in libro primo Commentariorum secundum Matthaeum hoc modo scribit: Ex traditione, inquit, didici de quatuor euangelijs, quia haec sola absque ulla contradictione suscipi debent in omnibus, quae sub caelo sunt, ecclesijs dei. Ita etenim tradiderunt patres, quia primo omnium scriptum sit euangelium a Mattheo, qui aliquando fuerat publicanus, Hebraicis literis, & traditum his qui ex circumcisione crediderant. Secundum uero scriptum esse a Marco, iuxta ea quae sibi tradiderat Petrus, de quo & in epistola sua commemorat, dicens: Salutem uos filius meus Marcus. Tertium esse secundum Lucam, quod Paulus Apostolus collaudat, tantumque his qui ex gentibus crediderant scriptum. Super omnia uero euangelium esse Ioannis. De apostolicis quoque literis ita dicit: Is uero qui idoneus factus est minister noui testamenti, non litera, sed spiritus, Paulum dico, qui repleuit euangelium ab Hierusalem in circuitu usque ad Illyricum, nec ad omnes ecclesias quas docuerat scripsit, sed quatuordecim solas epistolas, & in ipsis plures breuissimas scribit. Quamuis & nonnulli de ea quae ad Hebraeos scripta est dubitauerint, pro eo quod non uideatur in ea seruari eius illa sententia, quam de se ipse pronuntiat, dicens, se imperitum esse sermone. Sed ego dico, sicut mihi a maioribus traditum est, quia manifestissime Pauli est, & semper omnes antiqui maiores nostri ita eam ut Pauli epistolam susceperunt. Si uero requiras a me, per quem sit eius sermo compositus, pro certo quidem deus uiderit. Opinio tamen quae ad nos usque peruenit, huiusmodi est: A quibusdam dicebatur, quod Clemens Apostolorum discipulus, & episcopus urbis Romae, Graeco eam sermone, non tamen sensibus expolierit: Alij, quod Lucas, qui euangelium scripsit, & Actus Apostolorum. Petrus uero, super quem CHRISTI fundatur ecclesia, duas tantummodo epistolas scribit, e quibus a nonnullis & de secunda dubitatur. Ioannes quoque, qui supra pectus domini recubuit, post euangelium scripsit & Apocalypsim, in qua tamen reticere iussus est, quid septem tonitruorum uoces locuta sint. Scripsit autem & tres epistolas, e quibus duae per breues, de quibus & apud

Canon noui
testamenti

quosdam dubia sententia est. De his quidem talia.

Cap. XIX

Interea decimus erat annus supradicti principis Romanorum, in quo Origenes ex Alexandria profugus, Caesaream uenerat, Heraclae uni ex discipulis probatissimo (de quo superius dixi) *καταχρηστος* auditoriū de/ relinquit. Non multo autem post & Demetrius episcopus defunctus est, quadraginta & tribus annis episcopatu illius ecclesiae ministrato, cui succedit supradictus Heraclas. Per idem tempus erat in episcopis magnificus Firmilianus Cappadocū gentis urbis Caesareae. Hic tantum uenerationis erga Origenem scientiae & doctrinae gratia habebat, ut indefinēter cōstringeret eum secū morari. Sed & ipse derelicta ecclesia ad ipsum properabat, & utebatur religiosa quadam uicissitudine, dum ipsum modo ad instructionem suae ecclesiae illō euocaret, nunc ipse sui profectus gratia ad ipsum pergeret, & docenti ei diebus ac noctibus assideret. Sed & Alexander, quem Hierosolymorū ecclesiae praesesse supra edocuimus, & Theoctistus, qui apud Caesaream gubernabat ecclesiam, omne penē uitae suae tempus ad audiendum eum mancipabant, atq; ipsi soli in diuinis scripturis & ecclesiastica doctrina summam magistrū concedebant.

Alexander
Theoctistus

Cap. XX
Maximinus
Caesar

Alexandro uero Imperatori post tredecim annos principatus sui defuncto, Maximinus Caesar succedit. Qui dum odio fertur aduersum decessoris sui Alexātri domum, persecutiones cōmouit ecclesijs, ita tamen ut eos tantummodo qui populis praerāt & doctrinae, punire iuberet, uelut qui causam ceteris huiusmodi persuasionis praerent. Tūc Origenes librū de martyrio ad Ambrosiū scribit. Qui cum ad plurimos peruenisset, tanq̄ neruis quibusdam ualidissimis stabiliti, sponte se ad cōfessionem CHRISTI nominis offerebant. Ex quo & maximus numerus extitit confessorum, tribus annis à Maximino persecutione commota, in quibus finem & persecutionis fecit, & uitae. Post quem Gordianus imperiū suscepit. Pontiano uero sex annis episcopatu urbis Romae defuncto, succedit Antherus, qui cum mensum unum non amplius ministrasset, Fabiano sacerdotium dereliquit.

Gordianus
Caesar
Antherus
Pont. Ro.
Cap. XXI
Fabianus in
Ro. Pont. eli
gitur indi
cio colūba

Tradunt autem Fabianum, Anthero defuncto, cum de agro reuertere/ tur unā cum amicis suis, & uniuersus ecclesiae populus pro episcopo deligendo in unum coisset, atque alius de alio (ut fieri solet in talibus) clamaret, nec tamen uulgi sententia certi aliquid obtineret, adstitisse etiam ipsum inter ceteros, scire cupientem, qui rei exitus foret. Et subito per dei prouidentiam columbam caelitus lapsam, figuram ferentem illius, quae in sancti spiritus imagine super IESUM descenderat apud Iordanem, supra caput adstitisse Fabiani. Ad quod spectaculum ora cunctorum, oculosq; conuersos: & omnes uelut uno spiritu commotos, hunc esse episcopatu dignum, per dei iudicium decreuisse: eumq; continuo cathedrae impositum, & legitimo sacerdotio confirmatum. Quod alij super huius, alij super Zephyri

Aphyrini nomine gestum tradunt. Tūc etiam apud Antiochiam episcopo Zebeno defuncto, Babylas ecclesiae suscepit principatum.

Apud Alexandriam uero cum Heraclas Demetrio successisset, audito/ Arium *καταχρηστος*, quod ab Origene susceptum tenuerat, Dionysio tradidit, eo quod & ipse unus ex discipulis esset Origenis. Ipse autē cū apud Caesaream moraretur, innumeri ad eum non solum regionis ipsius uiri, sed & e provincijs procul positae concurrebant, & derelicta patria ac parētib; sequebantur eum uiam dei docentem. In quibus fuit & uir famosissimus Theodorus, ipse, qui non longe à nostra memoria nobilissimus in episcopis apud Pontum Gregorius nominatur, fide & uirtutibus atque scientia per omnia Apostolicus: sed & eius frater Athenodorus, quos Origenes adolescentulos de auditorio Rhetoris retractos, studia communium litterarum in diuinam suavitē philosophiam commutare. Quicq; apud eum per quinquennij tempus uerbo dei operam dantes, in tantum profectum diuinae eruditionis atque scientiae peruenerunt, tantūq; uitae merito & morum cultu enituerunt, ut ab scholis eius immatura adhuc aetate ad episcopatus Ponti prouinciae sacerdotium uterq; raperetur.

Per idem tempus erat etiā Aphricanus, uir in scripturis ecclesiasticis nobilis. Huius epistola fertur ad Origenem scripta; obijcientis ei uel proponentis, quod historia Susannae, quae in Daniele scripta est, ficta uideatur, & aliena à scriptura prophetica. Cui Origenes magnificentissime respondens, asserit nequaquam Iudaeorum commentis & fraudibus auscultandum: sed hoc solum pro uero habendum in scripturis diuinis, quod septuaginta interpretes transfulissent: nam id esse solum quod autoritate Apostolica confirmatum sit: Venerunt ad nos etiam alia supradicti scriptoris Aphricani opuscula, & maxime Chronica ualde diligenter studio/ scq; composita. In quibus commemorat se Alexandriam properare, Heraclae opinione celeberrima prouocatum, quem & in diuinis, & in philosophicis studijs, atq; omni Graecorum doctrina instructissimum, fama loqueretur, quemq; inibi episcopatus officium suscepisse superius memorauimus. Idem quoq; Aphricanus scribit ad Aristidem quendam, de ea quae uidetur euangeliorum dissonantia, & quae Matthaei & Lucae in generatione Christi feratur diuersa conscriptio: ubi ostendit euidentissimam utriusq; consonantiam, sicut iam in primo libro huius operis edocuimus. Per idem tempus Origenes triginta commentariorū libris in partem quādam Esaiae prophetae additis, in Ezechielem uiginti & quinque Athenas proficiscens consummare se memorat, ubi & quinque libros primos in Cantica canticorum scribit. Alios autē quinque regressus Caesaream consummauit: Sed nunc non opus est opuscula eius enumerare, quae penē innumerabilia sunt cum id in opere fecerimus, ubi beati Pamphili uitam descripsimus, referentes quan/

Babylas Antiochenus episcopus
Cap. XXII
Dionysius magister *καταχρηστος* Alexandriae
Theodorus, q
et Gregorius,
& Athenodorus fratres, discipuli Origenis

Cap. XXIII
Aphricani epistola ad Origenem
Origenis ad huc responsio

Aphricani Chronica

Aphricanus Ad Aristidem de Euangeliorum dissonantia
Origenis commentarij in sacras literas
Lib. Eusebij de uita Pamphili

*Bibliotheca
Caesariensis*

ta ab eo antiquorum scriptorum uolumina, & praecipue Origenis, bibliothecae Caesariensis (quam ille praecipuo & nobili studio composuit) consecrata sint. Si quis ergo nosse uult, quanta Origenis uolumina in manus nostras uenerint, inde sumat indicium. Nunc autem ad historiae nobis ordinem properandum est.

*Cap. XXXIII
Berylli impiū
dogma*

Beryllus, de quo paulo ante memorauimus, Bostrenae urbis Arabiae episcopus, ecclesiasticam docendi regulam uiolare conatus, peregrina quaedam & aliena a ueritate docere coepit, asserens dominum & Saluatorem nostrum, neque extitisse ante carnis natiuitatem, neque propriae deitatis habere substantiam, sed hoc solum, quod paterna in eo deitas habitaret. Pro quo quam plurimi episcopi congregati, disceptationes cum eo non minimas habuere. Sed inter caeteros Origenes magnopere exhortatus est uenire in conflictum uiri. Isque primo sensim cum eo disputans, quid sentiret, diligentius perscrutatur. Quo comperto, continuo quid absurdi in esset huiusmodi sensibus, & quid impietatis talia asserentem consequeretur, ostendens, abijcere ac respuere male conceptum suavitatem errorem, & redire ad fidem ueram sanamque doctrinam. Quodque penes in causis talibus inauditum est, ita errorem ab ecclesia depulit, ut emendaret, non perderet erroris autorem. Denique fertur etiam nunc descripta ipsa disputatio Origenis & Berylli, quae per semetipsam praecleari operis eius indicio est. Sed & multa alia eius similia ad nos gesta dictaque satis clara & magnifica perueniunt, quae nos uel literis ipsius, uel maiorum relatione comperta, nunc interim pro historiae breuitate praeterimus. Quae tamen agnosci possunt ex ea quae scripta a sancto Pamphilo martyre apologia pro ipso una mecum. Quam ad cohibendos querulos, inuicem nos iuuantes communi studio ac labore conscripsimus.

*Disputatio
Origenis &
Berylli
Apologia
Pamphili
& Eusebii
pro Ori-
gene*

*Cap. XXXV
Philippus Ca-
sar, Christianus*

*Constitetur et
poenitentiam
agit*

At Gordiano, cum per sex annos Romanum gubernasset Imperium, Philippus una cum Philippo filio succedit. De hoc traditum nobis est, quod Christianus fuerit, & in die Paschae, id est, in ipsis uigilijs, cum interesse uoluisset, & communicare mysterijs, ab episcopo loci non prius esse permissum, nisi confiteretur peccata sua, & inter poenitentes stare: nec ullo modo copiam sibi mysteriorum futuram, nisi prius per poenitentiam culpas, quae de eo ferebant plurimae, diluisset. Ferunt igitur libenter eum quod a sacerdote imperatum fuerat suscepisse, diuinum sibi inesse metum, & fidem religionis plenissimam rebus atque operibus comprobando.

*Cap. XXXVI
Dionysius A/
lexandrinus
episcopus*

Huius tertio imperij anno Heraclas apud Alexandriam sexto anno episcopatus sui diem obiit, locumque sacerdotij Dionysius suscepit. Quo tempore sexagesimum agens Origenes aetatis annum, posteaquam & usu & periculis, & laboribus, plurimum fiduciae in uerbo dei acceperat, permisisse fertur ea, quae ex tempore in ecclesijs disserebat, a notarijs excipi: nec

ante

Ante unquam dedisse hanc copiam, nisi cum id sibi & uitae grauitas, & aetatis maturitas, & multae experientiae concessit autoritas. Tunc aduersum Celsum quendam Epicureum philosophum, qui contra nos libros conscripserat, octo uoluminibus respondit. Tunc & in euangelium secundum Matthaeum uiginti quinque Commentariorum libros addidit, & in duodecim prophetas quam plurima commentatus est. Ex quibus ad nos usque uiginti tantum & quinque uolumina perueniunt. Sunt eius & ad Imperatorem Philippum epistolae, & ad uxorem eius Seueram absque ullo adulationis fucoscriptae. Scribit & ad Fabianum urbis Romae episcopum, & ad alios quam plurimos ecclesiarum principes de catholica fide sua. De quo euidentius in sexto Apologiae nostrae pro ipso uolumine comprehendimus. Sunt & aliae eius epistolae ad diuersos scriptae, quarum nos interim centum numero inuenire potuimus, atque in libros digestas memoriae tradere.

Eatempestate in Arabiae partibus extiterunt quidam assertores dogmatum peruerforum, dicentes animas hominum per mortem cum corporibus interire pariter & corrumpi, rursum uero in tempore resurrectionis cum corporibus suscitari. Ad quem morbum ab ecclesia depellendum, cum ingens episcoporum concilium conuenisset, iterum Origenes rogatur ab omnibus interesse, & facere sermonem. Cumque coram omni sacerdotum concilio disputaret, tam magnifica fuit eius oratio, ut omnes eos quos noui dogmatis error inuoluerat, ad fidem rectam, & sensum catholicum reuocaret.

Extitit etiam alia haeresis per illud tempus, quae dicitur Elchetaitarum. Quam ille statim ut uisa est apparuisse, restinxit. Facit autem eius mentionem, cum de octogesimo & secundo Psalmo in ecclesia disputaret, hoc modo dicens: Venit quidam in his diebus, qui sibi magnum aliquid & supra caeteros sapere uideretur, asserere uolens quaedam impia & absurda, defendens haesim quandam Helchetaitarum, quae nuper exorta est. Et tamen quae sint quae ipsa haeresis asserat, indicabo uobis, ne cui forte uestrum surrepat ignaro. Isti ergo quaedam de scripturis sanctis refutant, & rursum utuntur testimonijs de nouo & ueteri testamento quibus uolunt. Apostolum tamen Paulum ex integro respuunt, & asserunt, quod in persecutionibus si quis negauerit, nihil criminis habeat, pro eo quod is qui fixus est in corde suo, etiam si ore negauerit pro necessitate, corde tamen in fide permanet. Haec asserunt, & librum quendam circumferunt, quem dicunt de caelo lapsum, cuius uerba si quis audierit, remissionem accipiat peccatorum, aliam praeter illam quam Christus dedit.

Interea Philippo septem annis principatu administrato, Decius succedit. Qui pro eo quod infestus esset Philippo, persecutionem ecclesijs susci-

*Origenis co-
mentarij &
scripta*

Cap. XXXVII

*Ca. XXXVIII
Origenes ha-
resim Helche-
sitarum re-
stinguit*

Helchetaita

Als. negatur

*Cap. XXXIX
Decius
Caesar*

at. In qua Fabianus in urbe Roma martyrio coronatus, sedem sui episcopi, patus Cornelio dereliquit. In Hierosolymis uero Alexander episcopus rursus pro confessione CHRISTI iudici sistitur, & uinculis carceris traditur. Quicquid cum longæuæ ætatis ueneranda canicie præfulgeret, posteaque frequenter passionibus suis & cruciatibus glorificauerat dominum, dum de uinculis ad tribunal, & à tribunalibus reuocatur ad uincula, inter ipsa uicissim sibi succedentia tormenta defecit. Huic in sacerdotio Mazabbanes succedit. Apud Antiochiam uero similem per omnia Babylas Alexandro, post confessionem, gloriose uitæ finem sortitur in uinculis. Post quem Fabianus episcopatus officium suscepit. Sed in hac persecutione quanta aduersum Origenem gesta sint, quibusque contra eum pessimus dæmon artibus cum uniuerso exercitu suo, & quanta contentione pugnarit, utque super omnes cæteros qui per illud tempus pro CHRISTI nomine tenebantur, nouas cruces, noua pœnarum genera, ac seculis omnibus inaudita tormenta pertulerit, utque pro eo quod in doctrina fidei & ueritatis opinatissimus uidebatur, omnia aduersus eum dæmoniâci furoris arma commota sint, & ignibus intētatis, ita ut mille mortibus uexatus sit, nec tamen una ei quam exoptabat accideret: quicquid exitus eum suscepit, persecutore summo studio id gerente, ut nec interitus præstaretur, nec pœna cessaret: & quales postmodum de his ipsis epistolas scripserit: quæ omni miseratione & lachrymis plenas, ex ipsis manifestius quæ scripta sunt, integram qui agnoscere cupit, horum notitiam sumet.

Cap. XXX
Dionysius Alexandrinus

Dionysius uero Alexandrinus episcopus per illud tempus, sicut ex ipsius epistolis uerissime comperimus, in multis sæpe confessionibus satis clarus efficitur, & pro passionum tormentorumque diuersitate magnificus. Denique refertur, insectantibus se quibusdam, respondisse: Quid insectando laboratis? Caput meum, pro quo magnopere fatigamini, auallum ceruicibus sumite, & donum magnum ad tyrannum referte.

Cap. XXXI
Epistola Dionysij Alexandrini, ad Flavianum Antiochenum

Sed & idem ipse ad Fabianum Antiochenum episcopum scribens, de his qui sub Decio apud Alexandriam agones martyrii desudauerant, hoc modo refert: Non ex præcepto (inquit) Imperatoris apud nos persecutio sumpsit exordium, sed anno integro principalia præuenit edicta minister dæmonum, qui dicebatur in ciuitate nostra diuinus, superstitiosum contra nos exagitans uulgius. A quo multitudo summa quendam senem Metranum nomine corripientes, iubent impia uerba proferre. Quod ille facere cum recusaret, omne corpus eius membra tum fustibus colliferunt, uultumque & oculos acutis calamis terebrantes, extra urbem cum cruciatibus eiecerunt, ibique quod in eo supererat spiritus, lapidibus eiecerunt. Post hæc mulierem quandam nobilem Cointham nomine

Metranus

Cointha

A nomine, ad idola perducentes adorare cogebant: recusantem, imò potius exacerantem, uincula pedibus innectentes, & per plateas totius ciuitatis trahentes, sædo horrendoque supplicij genere discerpunt. Dehinc omnes simul iruerunt per domos seruatorum dei, diripientes & euertentes, atque hostili crudelitate cuncta scedantes, ita ut preciosioribus quibusque direptis, si qua alia uiliora repererant, in unum congregata igni in plateis cremarent. Nostri tamen direptionem hanc bonorum suorum (sicut Apostolus de illis dixit antiquis) cum gaudio susceperunt. Sed & admirandam uirginem longæuæ ætatis Apolloniam nomine cum corripissent, dentes primo ei omnes effoderunt, congestis deinde lignis extruxerunt rogam, comminantes uitam se eam incensuros, nisi cum ipsis pariter impia uerba proferret. At illa ut rogam uidit esse succensum, paululum quid in semetipsa molitur, repente uero se e manibus proripuit impiorum, atque in ignem quem minabantur, sponte prosiluit, ita ut perterrentur etiam ipsi crudelitatis autores, quod promptior inuenta est ad mortem scemina, quam persecutor ad pœnam. Scrapionem quoque domi suæ repertum, crudelissimis affecere supplicijs, ita ut oēs ei iuncturas membrorum prius soluentes, de superioribus eum præcipitaret. Nullum nostris iter erat per uitam, nullius plateæ transitus indulgebatur, neque die neque noctu procedendi usquam libera erat facultas. Ut enim quis nostrorum apparuisset in publico, statim clamor uulgi & seditio nascebatur, ut uel pedibus traheretur qui uisus esset, uel igni succenderetur. Verum cum hæc mala per dies singulos auergerentur, subito inter ipsos persecutores rabies quædam belli ciuili exarsit, & dum inter se seditionibus prælijsque decertant, interim nobis paululum licuit respirare. Sed non in longum uenia fuit. Continuo nanque crudelissima principum mittuntur edicta, quibus tanta aduersum nos ferebatur immanitas, ut secundum quod prædictum est à domino, si fieri potest, scandalizarentur etiam electi. Ex quo perterritis penè omnibus, quidam ex ipsis nobilibus se sponte impijs actibus ingesserunt. Alij conuenti tantummodo, nonnulli à domesticis proditi, ad sacrificia execranda; & ad immundas hostias properabant. Aliqui ex his palentes & trementes, ut magis immolari ipsi, quam immolare idolis uiderentur, ita ut etiam ab inspectante uulgo iriderentur, eo quod & ad moriendum, & ad sacrificandum iuxta metriculosi uiderentur. Alij sanè tam impudenter ad aras prosiliebant, ut & affirmare niterentur, se nunquam Christianos fuisse. Hi erant de quibus prædixerat dominus: Quoniam pecunias habentes, difficile saluabuntur. Cæteri uero aut istos sequebantur in præceptis, aut certe uertebantur in fugam. Ex quibus nonnulli comprehensi, & in carcerem missi: alij ad primam statim iudicij faciem negauerunt fidem: aliquanti paululum supplicijs toleratis ad ultimum deciderunt. Hic uero qui beati effecti sunt, tanquam columnæ fortissimæ domini

Apollonia uirgo martyr

Scrapion

Non erat tantum Christianis exire in publico cum tempore persecutionis

Negatores

domini ipsius spiritu confirmati, pro fidei suae merito uirtute à domino per
 cepta, admiranda deo & angelis martyrij sui spectacula praeberunt. Quo-
 rum primus uenerabilis Iulianus podagra constrictus, ita ut neque incede-
 re, neque stare posset, cum his qui eum in sellula portabant, offertur. Quo-
 rum unus quidem statim negauit. Alius uero nomine Eunus, cum Iuliano
 fene, in domini IESU CHRISTI confessione perdurat. Quiq; iubentur ca-
 melis impositi, per omnem circunduci ciuitatem, & flagris hinc inde uerbe-
 rantibus, populo inspectante laniari, usquequo finē uite in ipsis uerberibus
 ponerēt. Sed uir quidā militaris cum assisteret, & quosdā uolētes etiā mor-
 tuis illudere cadaueribus prohiberet, clamor repente aduersum eum totius
 uulgi extollitur: offert iudici fortissimus miles iam domini, & nusq; se infe-
 rior factus, in cōfessione persistens, capite pro pietate damnatur. Alius qui-
 dam uir nominis sui Macarius, gente Libycus, cum multis uerbis à iudice
 ad negandum suaderetur, & eo maiore constantia fidem suā profiteretur,
 uiuus ad ultimū iubetur exuri. Epimachus quoq; atq; Alexander, cum mul-
 to tempore & in uinculis & in cruciatibus carceris torti, etiam frequenter di-
 uersis supplicijs confecti, perdurassent in fide, ignibus ad postremū consu-
 mi iubentur. Sed & mulieres cum ipsis quatuor. In quibus Ammonaria san-
 cta uirgo: aduersum quam iudex summa contentione utebatur, & immen-
 sis eam atq; exquisitis cruciatibus affligebat, eo maxime, quod eius senten-
 tiam uincere cupiebat, quā laudabili uoce decreuerat, nihil se prorsus eorū
 quae sibi contra fas imperabantur acturam: quaeq; statuti sui tenax, ad ulti-
 mum capite punitur. Secunda uero fuit uirgo, Mercuria nomine. Anus ue-
 nerabilis, & foecundissima in filijs, sed quos non praetulit CHRISTO, Dio-
 nyfia: & alia Ammonaria. Quae dum nimia utunt constantia apud iudicē,
 & ille uinci erubesceret à foeminis, inauditis tormentorū generibus tolera-
 tis, finem omnium ferro cedente suscipiunt. Heron quoq; & Arsinus, & Isi-
 dorus Aegyptij, cum puerulo annorū quindecim Dioscoro, iudici offerun-
 tur. Et primo omnium puerulū Dioscorū tanq; pro aetate facilem flecti, ante
 uerbis, post etiam uerberibus agit. Quem cum in nullo sibi cedere uideret,
 ferocius eum cruciare contendit. Tum deinde ceteros uarijs tormentis disa-
 nians, cum pari modo cōstantia fidei uideret armatos, tradi ignibus iubet.
 Dioscorum uero puerum, quod sibi constanter & sapienter in omnibus re-
 spondisset, admiratus, differri praecipit, sperans eum pro aetate poenitudi-
 nem gesturum. Quod non tam tyranni miseratione, quam domini prou-
 dentia ita gestum est. Nunc enim nobiscum est Dioscorus, à deo nobis con-
 cessus ad consolationem & firmamentū populi sui. Nemesius quoq; etiam
 ipse Aegyptius, primo per calumniam quasi latro delatus est. Quo crimine
 abluto, post haec quod Christianus esset deferret. In hoc uero nulla à iudice
 moderatio reseruat, sed geminatis supplicijs excruciatū cū latronibus iussit
 incendi

Iulianus Po-
dagricus
martyr
Eunus

Militaris uir

Macarius

Epimachus
Alexander

Ammonaria

Mercuria

Dionysia

Ammonaria

alia

Heron

Arsinus

Isidorus

Dioscorus

puer

Nemesius

A incendi, ignorans quod crudelitate sua optimo martyri Saluatoris similitu-
 dinem detulit, qui pro salute humani generis unā cum latronibus pertulit
 crucem. Turma aut quaedam in unum conuenerat militum, inter quos Am-
 mon, & Zenon, & Ptolemæus, & ingenuus & grādæuus Theophilus. Qui
 tribunalibus astātes, cum quidam Christianus à iudice torqueretur, & iam
 penē ad negandum declinaret, dirumpebant intra semetipsos, & uultu, ocu-
 lis, ac nutibus, uelut erigere conabantur illum, qui in supplicijs positus trepi-
 dabat. Interdum etiam manus protendere, ac totius reliqui corporis moti-
 bus ac habitu diuerse inclinati, tanq; subleuare lapsantis animos gestiebāt.
 Conuersi uero ad eos, omnes, & quid de semetipsis profiterētur, ex eorum
 motibus agnoscentes, prius penē quam in eos uulgus clamoribus insiliret,
 ipsi in medium prorumpunt, ac sese Christianos esse testantur. Tunc uero
 uersa uice ex eorū cōfidentia persecutoribus terror, nostris cōstantia animi
 accrescit: dum hi qui per tormenta uinci putabantur, sponte se cruciatibus
 offerunt, & ab his quod illi pro terroribus inferebant, uelut pro quadā spe-
 cie uoluptatis expetitur, deo ita triumphante per sanctos suos. Sed nec Sci-
 rionis opus memorabile, fas est silentio praeterire. Is nanque cum rem cuius-
 dam potentis sub mercede procuraret, iubetur ab eo idolis immolare. Recu-
 sans, cogebatur iniurijs: persistēs, rursum blandicijs mulcebatur. Cum uero
 utrunq; cōtemneret, praecuta sude ualidissime transfuerberatus per media
 uiscera, neci traditur. Quid uero memorem, quātā multitudines in desertis
 & in montibus oberrantes, fame, siti, frigore, languore, latronibus, bestijsq;
 consumptae sint? qui omnes imitati electos dei prophetas, gloria martyrij
 coronati sunt. Deniq; & uenerandus senex Chæremion (episcopus hic erat
 urbis Aegypti, quae dicitur Nilopolis) cum ad Arabicum montem unā cum
 granda qua coniuge discessisset, nulli ultra apparuit. Et cum ad perquirendum
 eum plurimi fratrum frequentissime processissent, perscrutatis omnibus lo-
 cis, nec ipsos ultra quisquam, neq; corpora eorum potuit inuenire. Haec aut
 non frustra commemorauit frater charissime, sed ut scias quanta apud nos à
 sanctis martyribus ad dei gloriam gesta sint.

ET post pauca addit etiam haec, dicens: Isti igitur diuini martyres, qui
 cum CHRISTO in caelestibus sedent, & regni eius participes sunt
 atque iudices, qui cum ipso de lapsis fratribus iudicant, isti (inquam) ipsi su-
 sceperunt lapsos, & poenitentiam conuersionemq; eorum non respuerunt,
 scientes quod deus noster, cuius ipsi erant martyres, non uult omnino mor-
 tem morientis, sed cōuersionem eius & poenitentiam quaerit. Si ergo isti re-
 ceperunt quosdam, & in ecclesia statuerunt, in oratione quoque eis & in ci-
 bo communicauerunt, quid nos facere uultis fratres? Quid nobis agendum
 putatis? Nonne sequi nos eorum sententias & iudicium conuenit, atq; erga
 eos quos illi miserati sunt, non existere crudeles & truces? Non puto quod
 expediat

Ammon
Zenon
Ptolemæus
Theophilus

Conuersi om-
nes & agno-
scentes, pro
cōuersis omni-
bus & agno-
scentibus

Schirion

Chæremion

Ca. XXXII

De lapsis
fratribus

In oratione
& cibo

expediat nobis sententias eorū in irritum reuocare, miseratiōes infringere, benefacta turbare, & recte religioſeꝑ instituta uiolare.

Caput
XXXIII

Nouati opino
de lapsis

Nouatiani
Cathari

Concilium
Romae

Cyprianus

Confessio
publica

HAec Dionysius de lapsis faciens sermonē. Quo tempore nouatus Romanae ecclesiae presbyter, elatione quadam tumidus, spem penitus eius salutis ademerat, etiam si digne poenitissent. Ex quo & princeps haereseos extitit Nouatianorū, qui ab ecclesia separati, superbo nomine semetipsos *καθαρῶν*, id est, mundos appellarunt. Ob quam rem cōcilium sacerdotale celeberrimum in urbe Roma congregatum est, episcoporum quidem sexaginta numero, presbyterorū quoq; totidem, cum diaconis plurimis. Praeterea etiā per singulas quasq; prouincias de hac re magna deliberatiōe habitata, decretis significatur quid facto opus esset. Statuitur ergo, Nouatū quidem cum his qui eum mentis elatione tumidū sequerent, quiq; ad inhumanam istā, & nihil fraternae charitatis seruantē sententiā declinarent, alienum esse ab ecclesia: eos uero, qui lapsi in certamine fuerant fraterna misericordie curādos, & fomentis poenitentiae medicādos. Scribit de hac re & Cornelius urbis Romae episcopus ad ecclesiam Antiochenā, indicans Fabiano eius episcopo, quid statuerit in urbe Roma conciliū congregatū, quid etiā Italiam, Africam, caeterisq; occidentalibus uisum sit. Cyprianus uero de his librum magnificentiſſime scriptū adidit, in quo & lapsos ad poenitentiam cohortandos, & contradicentes alienos esse a CHRISTI uisceribus statuit. Extat autē & alia epistola Cornelij ad Fabianū Antiochiaepiscopū scripta, edocens singula quaeq; de Nouato, quis, qualis fuerit uel uita, uel moribus, & quomodo ab ecclesia dei declinauerit. In qua refert, quod episcopatus cupiditate, quam intra se latenter gerebat, in hac omnia deciderit: ex eo autē maxime elatus sit, quod quosdā de confessoribus uiros optimos inter ipsa initia sibi socios assumperit. In quibus fuit Maximus quidam presbyter Romanae ecclesiae, & Urbanus, qui secūdo confessores extiterant: sed & Sidonius, & Celerinus, qui ualde clari in confessoribus habebantur, eo quod omnia tormentorum genera superauerāt. Sed isti, inquit, cū diligentius perspexissent agere eum cuncta fraudibus, & dolis, mendacijs atque periurijs, & quia bonitatem ad hoc solum simularēt, ut deciperet ignorātes, relicto eo, uel potius execrato, ad ecclesiam cum magna satisfactione reuertuntur, & praesentibus episcopis ac presbyteris, sed & laicis uiris, primo quidem errorem suum, tum deinde illius fraudes ac fallacias confitentur. Addit praeterea etiam haec in epistola, quod cum semper fratribus iurare solitus sit, episcopatum se omnino non cupere, subito & improviso uelut nouum plasma episcopus apparuit: scilicet qui disciplinam & statuta ecclesiastica uendicabat, etiā episcopatū quem non a deo acceperat, praesumebat. Tribus namq; episcopis simplicissimis hominibus & omnium ignaris, de remota Italiae parte adhibitis, imò potius subtili ab eo circūuentione deceptis, imaginariam magis quam legitimam

ab ijs

A ab his extorquet manus impositionem. Ex quibus tamen unus continuo ad ecclesiam redit, confessus peccatum suum, & in cōmunionem laicam populo etiam pro hoc interueniente susceptus est. In locum uero reliquorum duorū qui Nouato manus imposuerant, ordinati sunt alij episcopi, & missi. Is ergo qui Euangeliū uendicabat, nesciebat in ecclesia catholica unum episcopum esse debere, ubi uidebat esse presbyteros quadraginta & sex, diaconos septem, subdiaconos septem, acolythos quadraginta & duos, exorcistas & lectores cum ostiarijs quinquaginta & duos, uiduas cum indigētibus mille quingentas, quos omnes deus alit in ecclesia sua. Addit autem etiam hoc, quod idem ipse Nouatus in iuuentute spiritu immundo uexatus sit, & cum tempus aliquantū consumpsisset apud exorcistas, aegritudinem incurrerit grauem, ita ut desperaretur, & quod iacens in lecto, pro necessitate perfusus sit, nec reliqua in eo quae baptismum subsequi solent, solenniter adimpleta sint, nec signaculo christiatis consummatus sit, unde nec spiritum sanctum unq; potuerit promereri. Deniq; inquit, cum priuata quadam gratia diligeretur ab episcopo, & uellet eum ordinare presbyterum, clerus uero omnis, & quamplurimi ex laicis prohiberēt, dicentes, non licere clericum fieri eum, qui in necessitate positus in lecto gratiam consecutus sit: episcopū ab omnibus specialem gratiam poposcisse, ut sibi hoc de isto uno concederetur.

Nouatus fuit
baptizatus in
lecto. Tales
olim uocabant
Clinicos

Scribit etiam de ipso, quod persecutionis tempore, cum in cellula quadam lateret, & a diaconis, ut moris est, subuenire in exitu catechumenis rogaret, timens procedere, denegauit se esse presbyterum: & quod sacramenta diuidens populis, accipientium manus teneret, nec prius permitteret sumere, quam sibi per ea quae unufquiscq; tenebat in manibus, iuraret, quod nunquam se relicto, ad Cornelium remearet. Haec & multa alia huiusmodi Cornelius de uita & moribus, ac prophanis eius actibus scribit.

Tempore
Nouati etiā laicis
eucharistia da
batur in manibus,
quod ecclesia
post mutauit

Dionysius uero de hoc rescribens ad supradictum Fabianum, intexuit etiam quandam historiam dignam memoria, dicens, Serapionem quendam fuisse apud Alexandriam, unum ex his qui lapsi sunt, eundemq; saepe deprecatur, ut susciperetur, nec tamen impetrasse. Oppressum deinde hunc esse aegritudine, ita ut triduo iam sine uoce prorsus iaceret: paululum uero quarta die respirantem, uocasse ad se filiam suam, & dixisse: Quousq; me detineris? Quaeſo uos, cito aliquis presbyterū roget, ut possim aliquando dimitti. Et cum haec dixisset, rursus sine uoce permanſit. Abijt cursu puer ad presbyterū noctis tempore: infirmabatur presbyter, uenire non potuit: tamen quia praecipuum fuerat a me, ut lapsis in exitu nemo reconciliationis solatia denegaret, & maxime his, quos prius id rogasse cōstaret, parum eucharistiae puero qui ad se uenerat dedit, quod infusum iussit seni praebere. Regrediente adhuc puero, antequam regrederetur domum, rursus Serapion respiciens: Redisti, inquit, fili? Et: Licet presbyter uenire non potuit,

Caput
XXXIII
Dionysius ad
Fabianum
Serapion non
potuit mori,
nisi percepta
eucharistia

Parum eucha
ristiae puero
datur ad patrem
descendendum

o tu tamen

tu tamen imple quod tibi præceptum est, ut possim discedere. Cumq̄ esset completa solennitas, uelut catenis quibusdam uinculisq̄ disruptis, lætiores iam spiritum reddidit. Ex quo, inquit, constat certissime, huius boni auxilio nullum debere fraudari. Scribit etiam ipsi Nouato Dionysius epistolam, cuius exemplum inferere his dignum putauit.

DIONYSIUS NOVATO FRATRI SALVTEM.

SI inuitus, ut ais, in hoc uenisti, ostendes in eo si desinas uolens. Oportuerat quidem etiam pati omnia, pro eo ne scinderetur ecclesia dei. Et erat non inferior gloria, sustinere martyriū ne scindatur ecclesia, quam est illa, ne idolis immoletur: imò secundum meam sententiam, maius hoc puto esse martyrium. Ibi nanq; unusquisq; pro sua tantum anima, in hoc uero pro omni ecclesia martyriū sustinet. Sed nunc siue tu suadere, siue etiam cogere potes fratres redire ad concordiam, maius tibi erit emendationis meritum, quam fuerat culpa commissi: quia illud iam non imputabitur, hoc etiam laude dignum ducetur. Si uero illi in incredulitate permanserint, saluus salua animam tuam. Vale, pacem desiderans, quam tibi imprecor.

Hæc eadem etiam Nouatianis scripsit. Dedit & ad Aegyptios epistolam de lapsorū pœnitentia, in qua & regulam eis statuit pœnitendi. Sed & multa alia probatissima feruntur scripta Dionysij. Scribit

Libri Dionysij
Alexandriini

De pœnitentia. Et

Cohortatorium libellum de martyrio ad Origenem.

Ad Laodicenses & ad Armenios de pœnitentia.

Ad Cornelium quoq; urbis Romæ episcopum plurima scribit. In quibus etiam hoc indicat, inuitatum se à multis episcopis, id est, ab Heleno Tarso Ciliciæ, & Firmiliano Cappadociæ, & Theoteco Palæstinae, ut ad synodum Antiochiam pergat, quod ibi Nouati dogmata quidam serere conarentur. Et addit, quod Fabiano Antiocheno episcopo defuncto, Demetrianus in episcopatu successerit. Sed & de Hierosolymorū episcopo his uerbis scribit: Admirabilis autē uir, inquit, Alexander, in carcere positus, beato sine præcessit ad dominū. Est & alia ipsius Dionysij epistola ad Romanos scripta de ministerijs. Et alia item ad ipsos de pace & de pœnitentia, & ad quosdam confessores, qui adhuc in urbe Roma Nouatum sequebantur. Et rursus ad eosdem, posteaquam ad ecclesiam conuersi sunt,

Demetrianus

duas epistolas scribit. Sed & ad multos alios uaria ac diuersa

scribens, studiosis quibusq; instructionū & doctrinæ

copiosissimam materiam dereliquit.

Elenchus

A. ELENCHVS CAPI-

TVM SEPTIMI LIBRI HISTORIAE

Ecclesiasticæ Eusebii Cæsariensis.

De Decij & Galli male gestis rebus.	Caput I
De Cypriano, & quod statuerit hæreticos rebaptizandos, sed Cornelius papa contradicit.	Cap. II
Quod Stephanus papa similiter sentiat, & de concordia ecclesiarum, quæ post persecutionem facta est.	Cap. III
De Xysto papa, & hæreticis non rebaptizandis.	Cap. IIII
De hæresi Sabellij.	Cap. V
De reuelatione quæ Dionysio episcopo à domino facta est propter lectionem hæreticorum librorum.	Cap. VI
De Nouati schismate.	Cap. VII
De hæreticorum baptismate.	Cap. VIII
De persecutione Valeriani.	Cap. IX
De his quæ Dionysius in persecutione passus est.	Cap. X
De his qui apud Cæsaream Palæstinam martyres sunt.	Ca. XI
De martyrio Marini.	Cap. XII
Relatio de Asterio.	Cap. XIII
De signis quæ uirtute Saluatoris apud Paneadam fiebant.	Cap. XIII
De throno Iacobi.	Caput XV
De pace sub Galieno reddita ecclesijs.	Cap. XVI
Qui episcopi tunc fuerint.	Cap. XVII
De his quæ apud Alexandriam acciderunt.	Cap. XVIII
Quomodo Dionysius de Pascha statuit.	Cap. XIX
De morbis qui acciderunt.	Cap. XX
De Galieni regno.	Cap. XXI
De Nepote & schismate eius.	Cap. XXII
De Apocalypsi Ioannis.	Cap. XXIII
De epistolis Dionysij.	Cap. XXIII
De Paulo Samosateno, & de Gregorio, & de hæresi eius.	Cap. XXV
Qui episcopi per illud tempus nobiles habitū fuerint.	Cap. XXVI
De hæresi Manichæorum tunc exorta.	Cap. XXVII
De ecclesiasticis uiris nobilibus, quorum aliquanti etiam usque ad nostram memoriam perdurarunt.	Cap. XXVIII
De episcopis, martyribus, & doctoribus eiusdem temporis.	Cap. XXIX

EVSEBII PAMPHILI

CAESARIENSIS ECCLESIASTICAE HISTORIAE

liber Septimus, Rufino Aquileiensi interprete.

Cap. I

Dionysius Alexan. ad Her-
mammonem

Origenes moritur LXX.

anno
Gallus Cas.

SEPTIMUM nobis ecclesiasticae historiae librum scriptorum suorum cudas e logijs nobilissimus patrum, & clarus in episcopis Dionysius, qui (posteaquam Decius non totis duobus annis principatu Romani apicis ministrato, cum filiis pariter intremptus est, & Gallus suscepit imperium. Quo in tempore etiam Origenes septuagesimo aetatis anno non ad integrum expleto defunctus est) scribens Hermamoni cuidam, de Gallo haec refert: At ne Gallus, inquit, malum Decij aut uidere potuit, aut cauere, sed in eundem lapide offensionis impedit. Cuius cum regnum floreret initio, & cuncta ei ex sententia cederent, sanctos uiros qui pro pace regni eius deo summo supplicabant, persecutus est, cum quibus & prosperitatem suam pariter fugauit & pacem.

Cap. II

An haeretici rebaptizandi.
Cyprianus.
Afr.
Itali.

IN urbe uero Roma Cornelio episcopatum regente, & apud Carthaginam Cypriano, ambobus fide, uirtute, pietate praestantibus, quaestio exorta est in Africam magis partibus, si oporteret haereticos rebaptizari. Cumque id a Cypriano, & caeteris penes omnibus per Africam sacerdotibus, oportere fieri decerneretur, Cornelius, & caeteri omnes per Italiam sacerdotes, huiusmodi decretum manente sacerdotali concordia refutarunt, statuentes antiquitus a patribus super hoc traditam regulam debere seruari, quae continebat, Post abiectioem prauae, & confessionem recti dogmatis, sola eos manus impositione purgandos.

Cap. III

Lucius & Stephanus Ro. Pont.
Dionysij Alexandrini epistola ad Stephanum Pont.
Rom.

SED post Cornelij consummationem, qui tribus circiter annis sacerdotio defunctus est, episcopatus sedem Lucius suscepit. Cui octo solis mensibus sacerdotio administrato, Stephanus succedit. Quique similem Cornelio de non rebaptizando sententiam tulit. Ad quem Dionysius multa & saepe scripta direxit, de multis ecclesiasticis differens causis. In quibus inter caetera etiam hoc indicat, quod omnes ecclesiae abiecta Nouati praesumptione pacem inter se inuicem seruent. Scribit ergo & de hoc his uerbis: Scito autem frater, omnes ecclesias in Oriente, quae prius conturbabantur, nunc redisse in con-

A in concordiam, & omnes sibi unanimiter cohaerere, gaudentes & exultantes de pace quae ultra spem ecclesiae reddita est, id est, Demetrianus apud Antiochiam, & Theoctistus apud Caesarem, Mazabbanes in Hierosolymis, dormiente in pace Alexandro, Marinus apud Tyrum, Heliodorus apud Laodiciam, Helenus in Tarso, Firmilianus in Cappadocia. Verum ne sermo epistolae longior fieret, nobilium tantummodo urbium tibi episcopos indicaui, ut etiam caeteros cum ipsis pariter unum sentire non dubites per uniuersam Syriam uel Arabiam. Sed & hi quibus nunc scripsistis, Mesopotamiae episcopi idem sapiunt. Ponti quoque & Bithyniae, omnes pariter unanimes & concordantes, multa sibi inuicem charitate conexi, glorificant deum nostrum. Haec Dionysius scribit.

STEPHANO uero duobus annis impleto sacerdotio, Romae Xystus succedit. Ad quem scribit nihilominus Dionysius de baptismate, commemorans quod Stephanus quidem decessor suus scribens ad Firmilianum & Helenum, caeterosque illarum partium episcopos statuerit, non comunicandum esse his qui rebaptizant eos qui ab ecclesia ad haereticos transeunt: sed debere considerare magnitudinem rei, quia non quicumque, sed permagni & nobiles in episcopis uiri sunt, quibus hoc uisum sit. Dicit etiam, quod super hoc scripserit plenius ad Dionysium & Philemonem, presbyteros urbis Romae. Indicaui autem pariter etiam de Sabellij haerese, quae temporibus ipsis exorta est, scribens haec:

Quid autem dicam de ea doctrina quae apud Ptolemaida Pentapoleos ciuitatem nuper exorta est, plena blasphemiarum in deum patrem & dominum nostrum Iesum Christum, negans esse uere eum filium patris, nec primogenitum omnis creaturae, simul & sancti spiritus auferens intellectum. Pro quibus cum utraque partes ad me uenissent, & praesentibus fratribus quae comota fuerant discussissent, etiam literis, prout deus dedit paruitati meae, prosecutus sum & scripsi, singula quaeque diligenter exponens, quorum tibi exemplaria transmisi. Sed & in tertio libro de baptismo, quae scribit ad Philemonem presbyterum urbis Romae, etiam haec commemorat:

EGO (inquit) & tractatus haereticorum lego, & traditiones eorum perscrutor, etiam si uidear ad horam uerbis eorum pollui. Sed multum mihi confert hoc ipsum, quod ex ipsorum uerbis arguere eos possum. Denique cum aliquis ex fratribus & compresbyteris prohiberet me, ne haeretica lectione tantum cenae alicuius foetore polluerer, uisio mihi quaedam a deo ostenditur, quae me confirmaret, & sermo ad me factus est, haec mihi euidenter proloquens: Lege omnia quaecumque in manus tuas uenerint, quia probare singula quaeque & discernere potes: quandoquidem ex initio tibi haec causa fuit crediti. Amplexus sum uisionem, quia & Apostolicae sententiae concordabat, dicenti: Omnia legite, quae bona sunt tenete. In ipso quoque libello commemorat:

Cap. IIII
Xystus Pontifex Rom.

Cap. V

Cap. VI

Vox ad Dionysium Alexandrini
coelestis audita

rat, non tunc primum in Africa de hæreticis rebaptizandis ab episcopis esse decretum, sed & antea iam in nonnullis ecclesijs & concilijs episcoporum, uelut in Iconio, atq; alijs locis de hoc fuisse tractatum.

cap. VII **S**cribit adhuc in quarto de baptisinate libro, ad Dionysiu urbis Romæ presbyteru, plurima de Nouati impietate comemorans. In quinto uero libro ad Xystu urbis Romæ episcopu scribens, & aduersum supradicta hæresim quædam differens, etiam tale aliquid accidisse comemorat his uerbis: Vere aut frater consilium peto, & requiro sententiã, quid tibi uideatur in ea causa, quæ in ecclesia nostra exorta est. Vereor eni ne forte fallar in aliquo.

cap. VIII **R**at apud nos frater quidam fidelis antiquitus, ante etiam quam ego episcopus ordinarer, imò & antequam decessor meus Heraclas. Is cum interesset his qui baptizantur, & audiret uel quid interrogentur, uel quid respondeant, flens accessit ad me, & procidens ad pedes meos, confiteri cepit se baptisma ab hæreticis aliter suscepisse, quod tamen secundum ea quæ nunc uideret à nobis ministrari, nec baptisma duceret: eo quod esset repleta blasphemijs omnis illa confessio. Simul & hoc addebat, se in tantum pro hoc errore stimulari, ut ne oculos quidem ad deum auerteret erigere. Propter quod exorabat se mundari & purificari ecclesiastico baptisinate, ut & gratiam posset consequi spiritus sancti. Quod ego facere ausus non fui, sed dixi posse ei sufficere tam multi temporis comunione, quam in ecclesia consecutus est per hoc, quod à nobis eucharistiæ suscipiens donum, responderet, Amen: ex quo & per singula potuisset ipsa sacramentorum uirtute purgari. Cohortabar igitur eum, debere confidere fidei suæ, & conscientiæ iam purgatæ, & ante omnia, quod tam diu in sacramentis nobis iam particeps fuerit. Sed ille neq; à luctu cessat & lachrymis, neq; ultra ad mensam dominicam audeat accedere, ita ut uix à nobis cohortatus & compulsus, orationi audeat interesse. Hæc & multa alia de huiuscemodi quæstionibus per diuersos libros suos Dionysius scribit.

Dionysius eu
charistiæ do-
num putabat
sufficere

cap. IX **G**Allus uero nõ integris duobus annis Imperio detento, rebus humanis exemptus est. Post quem Valerianus cum filio Galieno suscepit principatum. De quo Dionysius scribens iteru ad Hermamonẽ hoc modo refert: Sed & Ioanni similiter reuelatũ est ut diceret: Et datũ est, inquit, ei os loquens magna & blasphemias, & data est ei potestas per menses quadraginta & duos. Vtraq; autem cõplentur in Valeriano. Vere enim mirandũ est, quomodo supra cæteros, qui ante se fuerũt, hic & humanus & benignus extitit erga famulos dei, ita ut in iniurijs multo tempore etiã illis benignior uideretur, qui nomine saltem Christiani dicebantur. Intantũ uenerabatur seruos domini, & omnis eius domus erat ecclesia dei. Deprauatus autem est, & à ueritate deiectus per quendam doctore pessimum magistrũ & principem Aegyptiorũ magorũ, ut iustos & sanctos uiros persequi & interimi iuberet,

tancp

A tancp qui aduersarent magicis artibus, quibus se ipse subdiderat. Erãt enim re uera, & sunt etiam nunc qui possent uirtute meritorũ suorum restinguere fallacias dæmonũ. Nam ille ut impuros ritus & execrãda mysteria, ac sacra incesta conficeret, pueros inuestes iugulari iubebat, & orbari liberis patres, atq; in teneris uisceribus humanas rimari per piaculum fibras, & uocem illic quærebat, ubi fugauerat uitam. Sed & multa alia huiuscemodi de Valeriani piaculis memorãs, addit etiam hoc, quod ipse à barbaris captus, & luminibus orbatus, filios sceleris & impuritatis suæ reliquerit successores.

Ipse uero Dionysius, quanta in eius persecutione pertulerit, & quibus afflictus sit cruciatibus propter nomen dei, scribens ad quendam Germanum episcopum, qui quasi obtrektor eius esse uidebatur, refert, ubi & acta confessionis suæ inseruit, apud Æmilianum præsidem gesta. In quibus cum Dionysius unum solum deum qui cælum fecisset & terram, diceret adorandum, cæteros autem neq; esse deos, neq; adorari debere, in castrum quoddam deserti, quod Cesro appellatur, in exilium traditur, ob hoc præcipue electum, quod loci incolæ gentiles erant, & idolorum superstitionibus satis dediti, quicq; exulem Dionysium primo hostili animo & satis auersa mente suscipiunt. Post uero cum paulatim per domini gratiam uerbum dei his serminare cepisset, pars maxima trucis ac barbari populi, relictis idolis conuersa est ad deum uerum, Christoq; subiecta. Quo comperto, rursus eum ad alium locum, uicinum quidem Alexandria, sed incolis desertum, ac penè habitatoribus uacuum transtulerunt. Sed & ibi cum pro urbis uicinitate notorũ populi cum frequentarent, & tancp odore pastoris recepto, grex lætior & constantior agonibus redderetur, rursus missis cum Centurione militibus uiris, ipsum Dionysium, & cum eo Gaium, & Petrum catenis constrictos & diuersis cruciatibus afflictos, in desertum quoddam Libya pertraxerunt, ibicq; eos in loco squalidissimo, & omni usu humanitatis carente, à Parætonio trium dierum itinere in desertum protento nexos uinculis reliquerunt. Hæc in diuersis suis epistolis supradictus uir scripta dereliquit. In quibus memorat etiam Maximum presbyteru, & Dioscoru, Demetriumq; & Lucium, nection & Faustinu, & Aquilam satis claros & insignes titulo confessionis effectos. Sed & ex diaconis quosdã in insula post pœnas confessionis esse defunctos, superfuisse uero ex his Faustum & Eusebiu. Quibus etiam refert tantũ fiduciæ & magnanimitatis per gratiam dei datum, ut cum ad eos qui in carcere tenebantur fratres, nemo prorsus humanitatis & ministerij causa permitteret accedere, isti tamen indefinenter & reuiferent, & necessaria ministrarent. Et cum per dies singulos præsidis furor cresceret, iugulando alios, alios supplicijs ac diuersis cruciatuũ generibus affligendo, squalore carceris & catenarũ ponderibus enecando, & super omnia præcipiendo ne quis ad eos prorsus accederet, ut & inedia quasi aliud tormẽti genus ad-

cap. X
Dionysius Ad
lexand. quid
passus sit
Germanus epi
scopus

Parætoniũ

Maximus
Dioscorus
Demetrius
Lucius
Faustinus
Aquila
Faustus
Eusebius

hiberet, concessit tamen deus supradictis diaconis gratiā, confessoribus suis
 Eusebius dia-
 conus, post e-
 piscopus Lao-
 dicensis
 Maximus pre-
 sbyter, post A-
 lexandrinus e-
 piscopus
 Faustus capite
 obrucatur
 Cap. XI
 Priscus
 Malchus
 Alexander

prouidens, ut inuitis omnibus, istis tamen nō negaretur ingressus. Sciendū
 tamen est, quod hic Eusebius, quem diaconum supradiximus, postmodum
 episcopus apud Laodiciā Syriæ ordinatus est. Maximus uero, quem pres-
 byterum memorauimus, ipsi Dionysio apud Alexandriam successit in epi-
 scopatu. Faustus autem, qui cum ipsis tunc confessor enituit, usque ad per-
 secutionem quæ nostris temporibus facta est, grandæuus & plenus dierum
 perdurans, perfecto martyrio obrucatione capitis consummatus est. Hæc
 à Dionysio certissima fide memorantur.

Igitur in Valeriani persecutionibus apud Cæsaream Palæstinæ, multa
 à diuersis martyria consummata sunt. In quibus tres quidam admirandi
 adolescentes, quorum unus Priscus, alius Malchus, tertius Alexander uo-
 cabatur, cum suburbanum agellum supradictæ urbis inhabitarent, diuino
 fidei calore succensi, cœperunt semetipsos segnitæ atque ignauitæ incusare,
 quod cum cœlestes in urbe martyrij proponerentur coronæ, ipsi nec desi-
 derarent, nec raperent: cumq; dominus & Saluator regnum cœlorum uio-
 lenter diripi debere testatus sit, ipsi inglorios & desides animos humi gere-
 rent. His igitur semetipsos alloquijs incitantes, urbem petunt, & ad orto iu-
 dice truculento, cur tantum in sanguinē piorum desceiret, incusant. Ille con-
 tinuo nobiles animos iuuenum, quàm dignis remuneratur affatibus: De-
 uorandi (inquit) bestijs subrigantur, quibus non placet piorum sanguinem
 fundi. Sed & mulier quædam supradictorū iuuenum secuta fertur audaciæ
 & magnanimitatis exemplum, similem q; fortitur exitum pœnæ. Quam ta-
 men de Marcionis schola fuisse loquebantur.

Marinum quoq; uirum militare Hierosolymorū ciuem, honore & di-
 gnitate clarum, cum in supradicta urbe inter collegas suos per ordinem
 gradus sui honor quidam cōtingeret militaris (ut fieri solet) in sequentem
 collegam suum subit inuidiā, & exclamat, non posse Marinum adipisci su-
 periorē gradum, eo quod esset Christianus. Interrogatur à iudice Marinus,
 si ita res se haberet. Ille ita esse, & uere se esse Christianum, clarissima uoce
 testatur. Tres ei deliberandi horæ decernuntur à iudice, ut eligat utrum uelit
 immolare dijs & Imperatori, an Christianus interimi. Cumq; à tribunali-
 bus fuisset egressus, Theotecnus episcopus loci apprehensa manu eius per-
 ducit eum ad ecclesiam, ibiq; multis uerbis in fide confirmans, ad ultimum
 in interiora perducit altaris, gladiumq; suū, quo præcinctus erat, ostendens
 ei, & rursum offerens Euangelium, quid è duobus mallet, interrogat. Mari-
 nus uero promptissima fide, cum manum ad Euangeliū tetendisset: Obtine
 (inquit Theotecnus) quod elegisti o fili, & contemnens præsentem uitam,
 æternam sperato, confidens perge & suscipe coronam, quam tibi dominus
 præparauit. Regressus continuo ad tribunal euocatur per præconē. Aderat
 enim

Theotecnus
 episcopus Hie-
 rosolymorū

enim tempus statutū. Ille uero nec moras patitur, nec expectat interrogan-
 tem, sed continuo sibi & deliberatū asserit, & ex paternis legibus confirma-
 tum, quod deo obtemperare oporteat magis quàm hominibus. Quem iu-
 dex ilico capite puniendum pro tali responsione pronunciat.

Sed inter eos cunctis clarior, & meritis fidei supra cæteros insignis memo-
 ratur Asterius, uir Romanæ urbis senator, patricius, nobilitate, faculta-
 tibus, propinquitate etiam regia, & omni bonorum fama satis clarus. Qui
 cum supradicti martyris extremis interesset exequijs, & capite cæsum cada-
 uer subiectis humeris suis, & substrata ueste qua induebatur exciperet, ho-
 norem quem martyri detulit, continuo ipse martyr assequitur. Sed & in
 multis alijs eum præclaris gestis in fide Christi enituisse tradiderunt nobis
 hi, qui eum in corpore adhuc positum uiderunt. In quibus etiam tale ali-
 quid per eum gestum memorabant. Apud Cæsaream Philippi, quam Pa-
 neada Phœnices uocant, aiunt sub radice montis qui appellatur Panius, ex
 quo fluuij Iordanis prima fluentia profiliunt, morem fuisse gentilis erro-
 ris, certa ac solenni die immolari uictimam. Quæ uictima arte quadam dæ-
 monis subito nusquam comparebat. Et erat hoc famosissimi miraculi ge-
 nus, quo persuaderi adstantibus uideretur in cœlum hostiam inuisibiliter
 esse sublata. Accidit igitur dum hæc gererentur, adesse Asterium: qui cum

uideret omnes miraculi huius stupore constringi, humanos miseratus erro-
 res, cum gemitu & suspirio oculos ad cœlum pariter tendit & palmas: Chri-
 stum, qui est super omnia deus, tota fide profusus lachrymis inuocat, ut præ-
 stigias fallacis dæmonis arguat, miserisq; mortalibus erroris huius soluat
 arcanum. Hæc illo cum fletibus supplicante, subito uictima quæ inuisibili-
 ter credebatur assumpta, super ferri aquis uidetur, & conspectibus omnium
 redditur. Nec ultra in illis locis error huiusmodi potuit reparari. Ita unius
 Christiani prece, tantorum seculorum deceptionis machina, cum autoribus
 suis dæmonibus dissoluta est.

Verum quia urbis huius fecimus mentionē, iustum uidetur cōmemora-
 re etiam illud in ea, quod historia dignum duximus. Mulierem quam
 sanguinis profluuio laborantē, à Salvatore curatam Euangeliā tradiderūt,
 huius urbis ciuem constat fuisse, domusq; eius in ea etiam nunc ostenditur.
 Pro foribus uero domus ipsius, basis quædā in loco editiore collocata mon-
 stratur, in qua mulieris ipsius uelut genibus prouolutæ, palmasq; suppli-
 citer tendentis imago ære uidetur expressa. Adstat uero alia ære nihilomi-
 nus fusa statua, habitu uiri, stola comptē circumdati, & dexteram mulieri
 porrigentis. Huius ad pedem statuæ, è basi, herba quædam noua specie na-
 scitur. Quæ cum exorta fuerit, excrescere usq; ad stolæ illius ærei indumenti
 fimbriam solet. Quam cum summo uertice crescens herba contigerit, uires
 inde ad depellendos omnes morbos languoresq; cōquirit: ita ut quæcunq;
 illa

Cap. XIII
 Asterius, mar-
 tyr

Cæsarea Phi-
 lippi, Panæas,
 Iordanis

Præstigia de
 uictima nus-
 quam compa-
 rente

Cap. XIII
 Mulier quam
 Christus cura-
 uit, profluuio
 sanguinis ue-
 xatam, cuius
 fuit Cæsareæ
 Philippi

Miraculū de
herba medicā
uim habente

illa fuerit infirmitas corporis, haustu exiguo madefacti salutaris graminis depellatur, nihil omnino uirium gerens, si anteq̄ areæ fimbriæ summitatē crescendo contigerit, decerpatur. Hanc statuam ad similitudinē uultus Iesu formatā tradebant, quæ permanit ad nostra usq; tempora, sicut ipsi oculis nostris inspeximus. Et nihil mirum, si hi qui ex gentilibus crediderant, pro beneficijs quæ à Salvatore fuerant consecuti, huiusmodi uelut munus uidebantur offerre, cum uideamus etiā nunc Apostolorū Petri & Pauli, & ipsius Saluatoris imagines designari, tabulasq; depingi. Sed & antiquas ipsorum imagines à quibusdā conseruatas nos uidimus, quod mihi uidetur ex gentili consuetudine indifferenter obseruatū, quod ita soleant honorare, quos honore dignos duxerint. Insignia etenim ueterum referuari ad posterorū memoriam, illorum honoris, horum uero amoris indicium est.

Cap. XV

Deniq; & Iacobi cathedra, qui primus in terris episcopus ab ipso Salvatore, & ab Apostolis in Hierosolymis est electus, quemq; fratrem domini uolumina diuina designant, usq; in hodiernū inibi conseruatur: atq; in ea sedent omnes qui usq; ad præsens tempus sedis illius sacerdotiū sortiuntur. Seruatur ergo cum ingenti studio, uelut à maioribus tradita memoria sanctitatis, & cum magna ueneratione habetur uel uetustatis, uel primæ sacerdotij sanctificationis obtentu. Sed de his ista sufficiant.

Cap. XVI
Galenus Aug.
gust. mitescit
in Christianos

Alienus uero Valeriani filius, posteaq; rerum summā solus obtinuit, lenius ac moderatius erga nostros agere instituit: datiscq; decretis in hiberi supplicia, persecutionesq; cessare, & quo quisq; putat more exorare quod diuinum est, sinit.

Cap. XVII
Gregorius &
huius frater A.
thenodorus ec
clesijs in Pon
to præficiuntur.
Domnus
Cæsareæ. The
otecnus. Hy
menæus Hie
rosol.

Per idem tempus cum Romano adhuc sacerdotio Xystus præesset, & apud Antiochiam Demetrianus, Firmilianusq; adhuc Cæsareæ Capadociæ superesset, Pōti ecclesias Gregorius (qui prius Theodorus dictus est) ex Origenis discipulis, cum fratre Athenodoro suscepit gubernandas. Apud Cæsaream uero Palæstinæ post Theoctistum Domnus episcopatū sortitus est, & breui defunctus, Theoteco nostræ memoriæ uiro sedem tradidit, qui & ipse Origenis auditor fuisse dicebatur. In Hierosolymis uero post Mazabbanem sacerdotium suscepit Hymenæus. Et hij omnes in pace ecclesias gubernabant.

Cap. XVIII
Alexandri
seditiosi
Dionysius A
lexan.

Sed & apud Alexandriam (& si nulla extrinsecus mali causa sit) eō ipso quod genus hominū ferox, seditiosum & semper inquietum est, ciuiles inter se motus & bella, non uirtutis merito, neq; ob defensionem, sed ob neccem atq; interitum ciuium cōmouebant. De quibus Dionysius in epistolis suis cōmemorans refert, ita à proprijs ciuibus esse uastatam deletamq; urbem, ut illa quæ constipatione hominum uix soleret digredientibus incedendi spacium dare, nunc eo usque peruenerit, ut conspiceri in plateis hominem, ualde rarum sit: madere omnes ciuium sanguine uias, cadaueribus

obtegi

A obtegi, & ne ad sepeliendum quidem sufficere qui supersunt: unde & post belli rabiem, ferriq; uastationem corrupti aeris ex foetore cadauerum pestilentia increuerit, ita ut si quid ferro superfuerat, id morbus absumeret.

Scribit autē de his idem Dionysius in epistola Paschali, quæ solenniter sper annos singulos legi solet, his uerbis: Alijs fortassis hominibus non uideatur tempus hoc, tempus esse solēnitatis: quoniam quidem luctus ubiq; & acerba lamentatio in plateis cuncta circūstrepit, gemitus uero inest & mugitus in domibus propter multitudinē morientiu. Sicut enim de primogenitis quondam Ægyptiorū refertur, ita etiam nunc ingens ubiq; clamor attollitur. Non enim est domus, sicut scriptum est, in qua non sit mortuus. Primo nanque ipsi manibus suis partem maximā & meliorem populi ceciderunt, persequendo sanctos: partem alteram bella intestina rapuerūt: partem uero quæ superfuerat, pestilens nunc ægritudo consumit. Sed nos neq; in persecutionibus, cum iugulareremur, à festiuitate cessauimus, nec unquam nobis potest solennitas impediri, quibus præcipitur in tribulatione gaudere. Omnis igitur nobis locus quicumq; à tyrannis eligebatur ad pœnam, siue ager ille seu desertū fuit, siue insulā, siue carcer, solennitatē nobis impedire non potuit. Latissimā uero super omnes habuere solennitatem beati martyres, qui cum sanctis angelis in cœlo Pascha curarunt.

Cap. XIX
Epistola Pa
schalis, Diony
sij Alexan.

Cædes marty
rum
Bella intestina
ciuium
Pestilentia

Post hæc persecutores nostri in semetipsos manus ac tela uerterūt. Sed ne sic quidem nostrorum festa turbata sunt. Insecutus est hic pestilens morbus, & plaga terribilis: sed illis multo terribilior & grauior, quos nec spes erigit futurorū. Nobis uero hæc omnia, exercitia quædam uirtutis, & fidei probamēta ducuntur. Quamuis enim densior sæuiorq; Paganos, magis quàm nostros morbus inuaserit, tamen ne à nostris quidem penitus abscissum est. Et post pauca addit, dicens: Multi nanq; ex fratribus nostris pro nimia charitate dum absq; ulla cunctatione infirmos uisitare non desinunt, & non solum uisitare, sed & ministrare, & exhibere officia quæ dominus præcepit, serpente morbi cōtagione, cum illis pariter quibus ministrare uoluerāt, interibant: affectu enim quodam dilectionis attracti, & uelut participare dolores cum dolentibus cupiētes, alienas in se mortes haud segniter transferebant, & effecti sunt eorum (ut dicit Apostoli sermo) *περι-ιμνα*. Deniq; plurimi nostrorū præcipui & electi uiri, inter quos & presbyteri nō nulli, & diaconi, multiq; alij de plebe, constantissima & ardentissima fide, tanquam si martyrij tempus instaret, miserando infirmos, semetipsos huiusmodi mortibus inferebant, misericordiæ ex hoc martyriū capere præsumentes. Et dum curandis ægris, defunctis exportandis, humanisq; corporibus operam dabant, insequerantur penē eos quos suis humeris ad se pulchra deuexerant. Pagani uero è contrario suos continuo ut ægrotare cœperant, deserebant: parentes, charos liberos: uxorem coniunx: filijq; nihilō

Cap. XX
Pestis Alexan
drina

Fraternæ Chri
stianorū offi
cia in peste

nihilominus parentes statim ut tremere membra uiderent, & morbo ora
 pallere, domo propulso, in plateas semineces eiciebant, ibique insepulta eorum
 cadauera relinquētes, uim morbi quam per hanc se effugere opinaban-
 tur, dupliciter incurrebant, dum ad pestilentiae rabiem etiam sceler insepul-
 torum cadauerum iungeretur.

Cap. XXI
 Galienus Caf.
 fautor Christi
 anorum
 Macriani

Dionysij Ale/
 xan. opuscula

Refert idem Dionysius de Galieni temporibus, quod eo regnante, eccle-
 siae dei in pace durarunt, & quod medijs eius temporibus Macria-
 nus, uelut nubes quaedam tenebrosa & atra, subito regni eius obscurauerit
 lucem. Quo rursus ad uicem aestiuae nubis abolito, Galienus nouum (ut
 ipse ait) ex ueteri, uniuerso mundo lumen effulsi. simul enim atrocem ty-
 rannum & regno deturbauit, & uita. Designat autem etiam tempus, quod
 nono anno imperij Galieni haec scriberet. Extant & alia quamplurima, ne-
 cessaria satis & admiranda Dionysij opuscula, quae utilitatis plurimum le-
 gentibus conferant. Inter quae scripsit etiam de repromissionibus futuris,
 existente causa huiusmodi.

Cap. XXII
 Nepotis do-
 gma de regno
 Christi & san-
 ctorum in terris
 post finem mun-
 di. Cuius auctor
 fuit Papias, &
 alij ueteres, in
 de Millenarij
 uocati, Graece

Χιλιασται

Episcopus quidam erat in partibus Aegypti, Nepos nomine. Hic Iudaic-
 o intellectu de futuris repromissionibus sentiebat, easque corporaliter
 exhibendas docebat, & mille annis in delicijs corporalibus in hac terra
 sanctos regnuros esse cum Christo. Huiusque sui dogmatis probamenta
 sumptis ex reuelatione Ioannis testimonijs conabatur asserere. De quibus
 etiam libellos aedit, interpretationes huiusmodi continentes. Igitur Dio-
 nysius de repromissionibus scribens, ad hunc Nepotem stilum suae inten-
 tionis obuertit, & in primo statim libro suam sententiam, quae ei de diuinis
 repromissionibus uidebatur, exponit. In secundo uero uolumine de reuelatione
 Ioannis disserens, facit mentionem Nepotis, his uerbis: Et com-
 mentarios, inquit, quosdam proferunt Nepotis, quibus innuntantur pluri-
 mum, & per quos putant ineffabili quodam sacramento ostendi, qualiter
 regnum Christi futurum sit super terram. Sed in alijs quidem multis etiam
 ego amplector & diligo Nepotem, uel pro fide sua, uel pro eruditione &
 studio scripturarum, & praecipue pro exercitio psallendi, quoniam quidem
 plurimi fratrum libenter pro hoc eius elegere consortia. Est ergo etiam mi-
 hi erga eum multa reuerentia, & inde magis, quia iam praecessit ad deum.
 Sed re uera plus omnibus & amanda & praeferenda est ueritas. Laudare
 oportet, & absque inuidia amplecti, si quid recte dictum est: discuti uero
 & discerni, si quid minus sane scriptum est. Et si quidem praesens esset is de
 quo sermo est, sufficeret solo sermone discutere quae minus recte dicta ui-
 debantur, dum interrogatione praecedente responsio subsequens in concor-
 diam, quod contrarium & discrepans uidebatur, adduceret. Vbi uero scri-
 pta aedita sunt, & ut uidetur quibusdam, satis suaforia, & ubi doctores pro-
 cedunt, qui legem & prophetas pro nihilo ducant, Euangelia non sequantur

Atur, Apostolorum scripta despiciant, hos autem solos libros, atque istam do-
 ctrinam uelut magnū aliquod & occultum mysterium uenerentur: ac sim-
 plices quosque fratrum nostrorum doceant, nihil excelsum, nihil magnificum
 sentire de aduentu & praesentia dei & saluatoris nostri IESU CHRISTI,
 neque de resurrectionis gloria, & nostrae congregationis in ipsum ac similitu-
 dinis repromissae: sed parua quaedam & semper mortalia, & non alia quam
 sunt ea quae nunc uidemus, sperare suadeant in regno dei: necessarium ui-
 detur ad haec omnia respondere fratri nostro Nepoti. Et post aliquanta
 rursus subiungit haec: Etenim cum in Arsenoite essemus, ubi multo iam
 tempore uolebatur ista doctrina, ita ut schismata inter fratres & discordiae
 fierent, conuocaui presbyteros & doctores qui erant in ecclesijs, & publice
 cepti tractatum habere. Simul & cohortatus sum fratres, ut si quid eos mo-
 ueret, obijcerent, nihil uerentes. Tum mihi illi ut scutum ualidissimū, & mu-
 rum inexpugnabilem codicem Nepotis obijciunt. Suscepi patienter, & tri-
 bus continuis diebus residens a prima luce usque ad uesperam cum ipsis,
 cepti singula eius scripta discutere, & unumquodque quid in se absurdi ha-
 beret, ostendere. Et uere satis admiratus sum patientiam & constantiam at-
 que intelligentiam fratrum: quia consequenter & per ordinem de singulis
 quaestionibus proponebant, & ualidissime his quae a nobis respondeban-
 tur occurrentes. Post haec cum quid esset in uero patuisset, accommodabant
 nihilominus absque contentione consensum, iudicantes hoc, quod non con-
 tinuo si quid semel animo uisum fuerit, omni id studio & contentione ser-
 uandum est: sed esse rectius tunc mutare sententiam, cum eam melior & re-
 ctior superauerit. Patefactis etenim cordibus suis deo, audiebant uerbum,
 cuius probatio non ex humana persuasione, neque ex eloquentiae fuco, sed
 ex diuinarum scripturarum assertionem ueniebat. Et ita euidentis fuit assertionis
 nostrae probatio, ut is qui inter eos maximus doctor, & uitae meritis praer-
 stantior habebatur, Coration nomine, surgens in medio, cunctis audienti-
 bus proclamaret, & protestaretur, neminem debere ultra eius doctrinae fa-
 cere mentionem: sufficere quod erratum est. De caetero non solum nihil ho-
 rum tenendum uel sequendum, sed ne commemorandum quidem de talibus:
 siquidem tam euidentis ac manifesta contra haec de scripturis diuinis patuis-
 set assertio. Omnes uero reliqui fratres gaudio & laetitia repleti corde, pro
 emendatione sui inexpleriles domino gratias referebant.

Dionysius Alex/
 andrinus do-
 gma Nepotis
 refellit

Coration Nep/
 otianus per
 Dionysium em-
 mendatus

Post aliquanta uero ueniens ad Apocalypsim Ioannis, haec de ea scribit:
 Nonnulli ex praecessoribus nostris penitus libellum hunc refutandum
 & a canone scripturarum abijciendum putarunt, singula quaeque eius capitula
 arguentes: & dixerunt praetulationem libri non esse ueram, sed alienae scri-
 pturae Ioannis tantum nomen impositum: unde neque Ioannis hunc esse li-
 brum, nec reuelationem uideri posse, quae crasso quodam uelamine ignoran-
 tia con-

Cap. XXIII
 Dionysij Alex/
 andrini sen-
 tentia de Apo-
 calypsi Ioan-
 nis

*Cerinthus au-
tor Apocalyp-
sis quorundā
iudicio*

*Admiror &
ueneror, etiā
si nō intelligo
Non reprobo
quæ non intel-
ligo*

*Nomen Ioan-
nis toties in-
culcatum*

*Stilus scri-
pturæ*

tiæ contegatur. Addiderunt etiam hæc, quod nihil dignum in ea, grauitate Apostolica censeatur. Sed ne alicuius quidem ecclesiasticorū saltem uirorū scripturam esse dixerunt, sed Cerinthum quendam autorem Cerinthianæ hæreseos, uolentem dogmatis sui fidem, Apostolici nominis opinione firmare, libello à se conscripto, Ioannis titulum prætulisse. Deniq; inquit, Cerinthi dogma hoc continet, in terris futurum esse regnum CHRISTI. Et quoniam ipse carnis & libidinis amicissimus dicebatur, ea in repromissionibus futuri regni sanctis præbenda censebat, quæ sui animi libido dictabat: uentris & uoluptatis opera mansura, ciborum satietatem & abundantiam poculorum, nuptias, & cætera quæ horum consequentiam seruant. Et reparari rursus sperat festiuitates & sacrificia Iudaica, uictimasq; legales. Ego uero (quantum ad meam sententiam pertinet) spernere aut abijcere scripturam libri huius nullatenus audeo, maxime cum multi ex fratribus ita mecum sentiant. Sed hoc magis de eo iudico, quod excedant atq; emineant quæ in eo scripta sunt humanæ auditionis modum, & sit in eo arcanus quidam & reconditus atque admirandus omnibus sensus, quem & ego admiror ac ueneror, etiam si non intelligo. Et ita sentio, quod diuina aliqua sacramenta sermonibus contegantur humanis, non tam iudicio meo discernens, quam fide credens: & ideo non reprobo quæ non intelligo, sed tanto magis admiror, quanto minus assequor. Post hæc uero totius libelli edisserens corpus, & singula quæque discutiens, atque euidenter ostendens, nullo modo fieri posse, ut secundum literam dignus in eo intellectus appareat, addit etiam hæc, dicens: Consummata igitur omni prophetia, beatos dicit propheta eos qui hæc custodiunt. Sed & semetipsum beatum dicit. Ait enim: Beatus qui seruat uerbum prophetiæ libri huius, & ego Ioannes qui audio & uideo hæc. Vocari ergo eum Ioannem, & esse hanc scripturam Ioannis, non nego. Sancti nanque alicuius est, & sine ulla dubitatione per dei spiritum scripta, etiam si non sit ille Apostolus Ioannes, filius Zebedæi, frater Iacobi, cuius Euangelium secundum Ioannem scriptum est, & epistola catholica. Utitur ergo Dionysius plurima adsertione, diuinitus quidem inspiratam reuelationem, non esse dubitandum, & Ioannis esse: non tamen sibi liquido uideri, quod illius sit Ioannis, qui Euangelium scripsit, quia ille nusquam nominis sui fecerit mentionem, ac sese signauerit nominatum. Hic autem qui Apocalypsim scripsit, tertio sermè mentionem nominis sui facit. Sed & ex ipso scripturæ stilo discretionē faciens, dicit potuisse fieri, in illis temporibus fuisse & alium aliquem Ioannem, unum ex sanctis, cui hæc reuelauerit deus. Multa uero & alia instructionis ecclesiasticæ monumenta nobis in libris digesta, beatus Dionysius dereliquit, quorum lectio magnopere ab studiosis quibusque expetenda sit. Sed iam ad historiæ ordinem reuertamur. Xysto Romanæ ecclesiæ per annos undecim

A undecim sacerdotio procurato, succedit Dionysius. Et Demetriano apud Antiochiam defuncto, Paulus de Samosata sacerdotium suscepit: qui Paulus abiecta satis & indigna de CHRISTO sentiens, traditionem doctrinæ ecclesiasticæ corrumpebat, dicens eum communis naturæ hominem tantum fuisse.

Tunc Dionysius de Alexandria rogatus uenire ad concilium, & senectutis impedimento & incommoditate corporis inhibetur, per epistolam tamen præsentem se reddit, & quid fidei ac uenerationis erga CHRISTVM teneret, exposuit. Cæteri uero ecclesiarum pastores diuersis è locis & urbibus, uelut aduersum latronem quendam CHRISTI gregibus insidiantem, conueniunt Antiochiam. In quibus insignes & cæteris præcellentes erant, Firmilianus à Cæsarea Cappadociæ, Gregorius & Athenodorus fratres, Ponti prouinciæ sacerdotes, Helenus Sardenis ecclesiæ episcopus, & Nicomas ab Iconio, & Hierosolymorū præcipuus sacerdos Hymenæus, & uicinæ huic urbis Cæsareæ Theotecnus. Sed & Maximus Bostrensis episcopus dignus eorum consortio cohærebat. Multi uero & alij, quos longum est enarrare per singulos. Sed & presbyteri quamplurimi & diaconi ad supradictam urbem causa compefcendi, imò delendi noui huius dogmatis conuenerunt.

Higitur omnes sapius in unum coeuntes, Paulumq; Samosatenum stantem in medio, atque eius hæresim, quam ille nunc occultare, nunc etiam dissimulare conabatur, frequenti tractatu & assiduis disputationibus denudantes, arguere blasphemiam & publicare nitentur. Nec tamen uno id aut secundo tantum concilio ad finem perducere potuerunt: sed & conuentum sæpe est, & absque operæpretio discessum. Verum quoniam beati Gregorij historiæ textus attulit mentionē, dignissimū puto tanti uiri gesta (quæ sub Orientali & Septentrionis axe cunctorum sermone celebrantur) omiſsa nescio quo casu, huic narrationi ad memoriam posteritatis inserere. Stagnum quoddam erat in Ponti regionibus situm, piscibus copiosum, ex quorum captura prædiuites reditus dominis præstabantur. Ista possessio duobus fratribus sorte hæreditatis obuenerat: sed pecuniæ cupiditas (quæ penè omnium corda mortalium superat) etiam fraternam necessitudinem uiolauit. Coibatur à fratribus tempore captionis, non tam ad capiendos pisces, quam ad homines decipiendos: cædes ac bella mouebantur, humanus sanguis pro piscibus fundebatur. Sed dei prouidentia, affuit aliquando auxiliū aduentusq; Gregorij. Vidit prælia & mortes uirorum, furentesq; germanos: quid causæ existeret pro qua in exitium sui suorumq; fratres accenderentur, inquit: nullam, nisi capturam piscium comperit. Tunc ille, cum pro honore aduentus sui utræque partes paululum siluissent: Nolite (inquit) ô filioli, rationabiles animas pro mutis animantibus uiolare, fra-

Dionysius Romanus Pont. Paulus Samosatenus hæreticus

*Cap. XXXIII
Dionysius Alexandrinus*

Concilij Antiochie aduersus Paulū Samosatenum. Firmilianus. Gregorius. Athenodorus. Helenus. Nicomas. Hymenæus. Theotecnus. Maximus.

*Cap. XXXV
Paulus Samosatenus arguitur à patribus*

Gregorius, ante Theodorum, episcopus Neocæsariensis

Miraculum de stagno exitiæ cato

ternam pacem quæstus cupiditate dissoluere, dei leges & naturæ pariter iura temerare: & unâ mecum ad ora stagni exitialis accedite. Ego iam uos per uirtutem domini omni certamine cruentæ contentionis absoluiam. Et cum hæc dixisset, in conspectu omnium uirgam quam tenebat in manu, ad primas littoris undas defigit, & ipse positus genibus palmas tendit ad cælum, atq; his uerbis excelso supplicat deo: Tu domine deus patrum nostrorum, qui cum tibi primus homo Adam peccasset, & mandatū tuum præterisset, poenam culpæ illius moderatus, ad terram, maledictionis sententiā detorsisti, dicens: Maledicta terra in operibus tuis. Et nunc ergo miseratus horū iuuenum fraternali sanguinem, qui percidatur, præcipe ut maledictæ sint aquæ istæ in operibus eorum, pro quibus furore succensit, fraternali pietatis obliti sunt: ita ut nunquā in hoc loco uel piscis appareat, uel aqua resideat, sed sit campus aratri patiens, ac frugum ferax, & custos in æternū fraternali concordiæ perseueret. Simul ut ille finem orandi fecit, statim se unda subducens, & cursu uelociore refugiens, à conspectu superno iussa discedere, abyssis suis redditur, & arenam campum germanis iam concordibus dereliquit. Sed & in hodiernum frugum ferax esse dicitur solum, quod ante fuerat nauium ferax. Memoratur etiam aliud illustrius ab eo & diuinius gestum. In quodam loco ruris angusti, quum res posceret ecclesiam construī, rupes quædam uicini montis ex parte Orientis obiecta, ex alia uero præterfluens fluuius, spacium quantum ecclesiæ sufficeret denegabat. Et cum alius omnino non esset locus, omnesq; mœstitiā gererent, quod solum ad construendam ecclesiam non haberent, ille fide plenus, pernoctasse in oratione dicitur, & dominum IESVM promissionis suæ admonuisse fideliter, qua dixit: Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, tolle te, & mitte te in mare, & fiet utiq;. Cumq; hæc plena fide atque deuotione deposceret, ad lucem coeuntibus populis, inuenta est rupes importuna secessisse tantum, quantum spacij ad condendam quærebatur ecclesiam. Traduntur eius & alia quamplurima. Sed ne in longum uideamur trahere sermonem, intermissis cæteris, unum adhuc de eius gestis adijciam.

Miraculū de
rupe mota p
facello extru
endo

Apollinis ora
cullū obmutuit

Surdus fabulā
Lam. Prouerb.

Iter ei fuisse quondam per alpes dicitur hyemis tempore, & cum peruenisset ad summū alpium iugum, niuibus repleta erant omnia, nullum usquam diuersorium, phanum ibi tantum Apollinis erat, cui succedens transacta nocte discessit. Sacerdos uero erat quidam phani eius, cui consulere simulacrum Apollinis mos erat, & reddere responsa poscentibus, ex quo ei etiam alimoniam quæstus esse uidebatur. Igitur post digressum Gregorij, offerre consulta & responsa poscere sacerdos accessit ex more, nihil inde responsi ueniebat. Repetit uictimas, silentium permanet. Iterum atque iterum litat, surdis ingerit fabulam. Cumq; stupore noui silentij æstualet sacerdos, nouit ei assilens dæmonium, dicit in somnis: Quid me illic inuocas, quo iam uenire

uenire non possum. Percontanti causam, aduentu se Gregorij dicebat expulsum. Quid nunc remedij daretur cum perquireret, ait nō aliter sibi licere ingredi locū illum, nisi Gregorius permisisset. Quibus auditis sacerdos, occupat uiam, multa apud semetipsum uoluens, atq; animo recurante pertractans, peruenit ad Gregoriū: adortusq; eum, rem pandit ex ordine, humanitatis suæ atq; hospitalitatis admonuit, querelam depulsi numinis promittit, ademptam facultatem sui quæstus deplorat, ac reddi sibi omnia in pristinum statum deposcit. At ille nihil moratus, scribit epistolam in hæc uerba:

GREGORIVS APOLLINI.

PERMITTO tibi redire ad locum tuum, & agere quæ consueuisti. Hanc epistolam sacerdos accipit, & ad phanum defert, positaq; ea iuxta simulacrum, affuit dæmon, ac dedit responsa poscenti. Tum ille in semetipsum conuersus, ait: Si Gregorius iussit, & deus iste discessit, nec potuit redire, nisi iussus, & rursum iubente Gregorio restitutus est, quomodo non multo melior isto Gregorius, cuius hic obtemperat iussis? Clausis igitur ianuis phani, descendit ad Gregoriū, epistolā secum quam acceperat referens, omnemq; apud eum rei gestæ ordinē pandens: simulq; se ad pedes eius prosternens, rogat ut illi se deo offerat, cuius uirtute dijs gentium Gregorius imperabat. Cumq; enixius & pertinacius persisteret, catechumenus ab eo factus est. Et cum se uitæ castissimæ & abstinentissimæ, derelictis omnibus, nō solum exoribus dæmonū, sed & seculi actibus, mancipasset, etiam baptismum consecutus est. Et in tantū uitæ merito ac fidei uirtute profecit, ut ipse beato Gregorio in episcopatu successor extiterit. Sed & ingenij sui nobis in paruo maxima monimēta dereliquit. In Ecclesiasten namq; Metaphrasin idem Gregorius magnificētissime scripsit, & catholicæ fidei expositionē breuiter aditam dereliquit, quam pro ædificatione ecclesiarū sociare his comodum duxi.

Sacerdos Apollinis ad Christi inci
pit conuerti

Metaphras
Gregorij in
Ecclesiasten

GREGORII MARTYRIS ET EPISCOPI NEOCAESAREAE FIDES. Unus deus pater uerbi uiuentis, sapientiæ subsistentis, & uirtutis suæ, & figure, perfectus perfecti genitor, pater filij unigeniti. Unus dominus, solus ex solo, figura & imago deitatis, uerbū perpetrans, sapientiā cōprehendens omnia, & uirtus qua tota creatura fieri potuit. Filius uerus ueri, & inuisibilis ex inuisibili, & incorruptibilis ex incorruptibili, & immortalis ex immortalī, & sempiternus ex sempiterno. Unus spiritus sanctus, ex deo substantiā habens, & qui per filium apparuit, imago filij perfecti, perfecta uiuentiū causa, sanctitas sanctificationis præstatrix, per quē deus super omnia & in omnibus cognoscitur, & filius per omnes. Trinitas perfecta, maiestate, & sempiternitate & regno minime diuiditur, neq; superinductū, tanq; antehac quidem non quid aut seruiens in trinitate, neq; superinductū, tanq; antehac quidem non subsistens, postea uero superingressum. Neq; itaq; defuit unquā filius patri, neque filio spiritus sanctus, sed inuertibilis & immutabilis eadem trinitas semper. Sed de Gregorio satis dictum: Nunc ad historiam redeamus.

Professio fidei
Gregorij Neo
caesariensis

Interea Dionysius apud Alexandriam quieuit in pace, duodecimo anno imperij Galieni, decem & septem annis functus sacerdotio. Succedit uero ei Maximus. Igitur Galienus, cum per annos quindecim Romanum gubernasset Imperium, Claudio regni successore defunctus est. Qui solis duobus annis in Imperio transactis, Aureliano rerum apicem dereliquit. Huius temporibus ultimam apud Antiochiam episcoporum concilium congregatur, in quo Paulus arguitur, manifesteque conuincitur haereticus, & damnatur ab omnibus quae sub caelo sunt ecclesijs Christi, insistente plurimum, & disceptationibus ualidissimis perurgente Malchione presbytero Antiochenae ecclesiae, uiro fidelissimo & omnibus uirtutibus adornato: cui accedebat etiam hoc, quod erat disertissimus, & potens in uerbo, atque in omni eruditione perfectus: denique oratoriam in eadem ipse urbe docuerat. Huic igitur ab omnium episcoporum concilio permittitur disputatio cum Paulo, excipientibus notarijs, quae ita magnifice ab eo & accurate habita est, ut scripta aederet, & nunc quoque in admiratione sit omnibus. Solus etenim potuit dissimulantem & occultantem se Paulum confessionibus proprijs publicare. Quibus ita gestis, eodem muni consilio uniuersi pariter sacerdotes scribunt epistolam ad personam Dionysij episcopi urbis Romae, & Maximi Alexandriae episcopi, quae per omnes mitteretur ecclesijs, per quam cunctis & suam diligentiam comprobarent, & Pauli haeresim confutatam esse, atque deiectam in uniuersorum notitiam peruulgarent. Simul etiam quae cum eo quaestiones habitae sint, indicant. Sed & uitam ipsius intemperatam pariter moresque describunt. Ex quibus pauca aliqua inferere huic operi nostro dignum iudicauimus.

Epistola concilij Antiocheni, de damnatione Pauli Samosatensis

DIONYSIO ET MAXIMO ET OMNIBUS QUI PER uniuersum orbem sunt, sacerdotibus, & coepiscopis, una cum presbyteris, & diaconis, atque omni ecclesiae catholicae quae sub caelo est, Helenus, & Hyemenaeus, Theophilus, Theotecnus, Maximus, Proculus, Nicomas, Firmilianus, Paulus, Bolafus, Protogenes, Hierax, Euty chius, Theodorus, Malchion, Lucius, presbyteri, & caeteri omnes, qui nobiscum congregati sunt, ex uicinis urbibus & gentibus episcopi, & presbyteri, & diaconi, dilectissimis fratribus in domino, Salutem. Et post pauca addiderunt: MITTENTES hanc epistolam, deprecamur omnes, ut si qui forte tali doctrina infecti sunt, curentur a uobis, sicut & beatae memoriae uiri Dionysius Alexandrinus, & Firmilianus ex Cappadocia, iam prius scripserant ad Antiochiae plebem, dedignati, imo potius declinantes ad personam ipsius scribere, qui erat autor erroris. Ipse autem beatae memoriae Firmilianus, cum adhuc superesset, secundo affuit, & praesens eum arguit ac notauit, sicut omnes nouimus & testamur, qui simul cum illo ueneramus. Sed repromittente eo, corrigere errorem, credidit, sperans posse fieri, ut absque religionis nostrae opprobrio, & dissensionum nota res ueniret in melius: & ideo dissimulauerat, cum tamen Paulus dolo differret, & hominem quidem falleret, deum autem negaret

negaret, ac fide in qua renatus fuerat, uiolaret. Denique & nunc beatus Firmilianus ueniebat Antiochiam, & cum Tharsum usque peruenisset, & nos omnes Antiochiae positi, aduentum illius operiremur, nunciatus est nobis excessisse de mundo. Post aliquanta uero describentes eius uitam moresque adiciunt etiam haec: Postea uero quam a doctrinae regula ad aliena se dogmata, & adulterina conuertit, non opus est enumerare actus eius priores, quomodo cum prius egens fuerit & pauperrimus, & neque ex parentum successione, neque ullam quaestus occasione habuerit honestam, nunc ad summas diuitias peruenit, non aliunde nisi ex sacrilegijs, & ex his quae per fraudem diripuit, concutiens fratres, uendens patrocinia, & fidem negotiorum susceptorum nec accepta mercede custodiens, existimans, secundum quod scriptum est, quaestum esse pietatem. Superbia uero eius quis ferre posset, cum se magis Ducenarium, quam episcopum uideri uellet. Nam & incensans per plateas, tali quadam ambitione utebatur, publice epistolas relegens, atque in auditu omnium & oculis dictans, assistentibus sibi in platea notarijs. Directio quoque praeventium, & constipatio insequentium quamplurima quarebat: ita ut omnes qui uidebant, horresceret & detestarentur per illius arrogantiam, religionem diuinam. Haec in publico. Intra ecclesiam uero tribunali sibi multo altius quam fuerat extrui, & thronum in excelsioribus collocari iubet, secretarium quoque sterni & parari, sicut iudicibus seculi solet. Verbum uero faciens ad plebem, iactare supra modum dexteram, ac palmam femori illidere, pede quoque subsaltare ac scabellum ferire cum sonitu. Ab auditoribus uero non fauore neque plausum sperare solum, sed theatriali more oratoria moueri sibi expectabat, & uocem tanquam de caueis dari. Haec non solum a uiris, sed etiam a mulieribus indecenter expectabant. Si quis uero auditorum honestius & uerecundius agens, a clamore nimio temperasset, uelut iniuriam faciens, patiebatur iniuriam. Sed & antiquis & defunctis iam tractatoribus insultabat, & illis derogans, suas laudes inuerecunde impudenterque iactabat. Rhetorem se magis quam ecclesiae doctorem laudari cupiebat. Psalmos uero qui in dominum nostrum Iesum Christum dicebantur, cessare facit, uelut neotericos & nuper inuentos. In semetipsum uero compositos, diebus Paschae in medio ecclesiae canere mulieres, maxime quas ipse prius ad canendum pro more instituerat, faciebat, ita ut horresceret, si quis audiret. Nam cum ipse filium dei negaret descendisse de caelo, sed a Maria coepisse, & initium habuisse de terra, psalmi qui in ipsum dicebantur, & quibus in populo laudabatur, angelum eum dicebant descendisse de caelis. Et haec ipse assistens & audiens, non solum dici non prohibebat, sed elato supercilio delectabatur audire. De mulieribus uero quae cum ipso simul manebant, quas *σωφιστήρις* Antiocheni appellant, quid opus est dicere. Ex quarum societate & cotubernio ut sibi nulla quaestio moueretur, etiam presbyteris & diaconis suis, his duntaxat, qui ei more gerebant, habendi

Paulus Samosatensis per quem modum ad diuitias emerserit

Scotus in libro De insignibus magistratum ad Theodosium Augustum, quem nuper ex Spirense bibliotheca accepimus, indicat ducenarium fuisse principem officij, uel apud praefectum Augustulem, uel Comitem Orientis, uel apud alios quosdam praefectos, adscitum ex schola Agentium in rebus, qui adorata clementia principum cum insignibus exibat. Is sub se habebat Cornicularium, Adiutorem, Commentariensem, Abactis, Numerarios, Exceptores, & caeteros Officiales

Paul. Samosatensis in Psalmis in se compositis, uelut angelus de caelo delapsus a stultis mulierculis praedicabatur

Hoc uocabulum muliere erat deprauatum, non solum in excusis exemplaribus, uel rumetis

rumctiā manu de/
scriptis. Et ualde
me torfit. Tandem
ex uestigijs depre/
hendi legendū esse
σωδοκίας. Ex/
tat aut insignis ser/
mo diui Chrysofo/
mi, πρὸς τοὺς ἐχθ/
ρους σωδοκίας.
In quo demonstrat
σωδοκίας neq;
uxores esse, neque
concupinas, sed ter/
tium quoddam ge/
nus, sic iniquis:
Εἰσὶν γάρ τινες ὁ/
γαίως ἢ σωδο/
κίας ἡδὲ ἡδονῶν
ἀπὸ γυναικῶν ἀγώ/
μοι, καὶ ἕσται
ὄνομα ὁμοίωντος,
ὃ εἰς ἐχθρὸν γή/
ρας ἐκαστοῦ συγ/
καταλείδου, ὅτε
ἐπὶ πτωδότη/
τα, ὃ γὰρ φασὶν
αὐτῶν συγγενέ/
δου, ὅτε ἂν ἀνο/
λασίας, λέγουσι
γὰρ αὐτῶν ἐκτρα/
ς ὁ γὰρ τρεῖς. Hoc

est: Sūt enim quidā qui puellas inuuptas absq; hoc quod opus nuptiarū cum illis exerceāt ducentes domi perpetuo col
locant, & usq; ad supremā senectū secū inclusas tenent: nō liberorū procreandorū gratia, neq; enim aiunt se rem cum
illis habere: neq; causa libidinis, siquidē illas se dicūt incorruptas inuolatasq; seruare. Porro qui huiusmodi uirgines in
domos suas assisebant, tales praecebat causas, quod uidelicet opus esset puellis patrono aliquo aduersus maleuolos,
cum maritos nō haberēt aut tutores, parētibus sepe etiā ac fratribus destituta: praeterea muliebrē sexū uel maxime
egere subleuatione aliqua, cū ipsi potius ad uoluptatē spectarēt, quā ex cōiūctū mulieris nascitur. Has causas pulchre
refellit Chrysof. & dehortatur penitus ad consuetudine talīū mulierū, cum propter offendiculū aliorū, tum ob paratā
ad peccandū occasionē. Neq; enim putat facile fieri posse, si iuuenis cum puella totū diem cōsuletur, cumq; ea iocos
miscat ac rideat absq; arbitris, simul cōmans ac bibens, quin accidat aliquid humanū, hoc est, ut cōcupiscentiā uincat.
Eiusmodi mulieres etiā se sacerdotibus adiungebat, sanctimonie causa scilicet. Vnde tertiu caput constitutionū synodi
Nicene prohibet, ne episcopus aut quisquā ex clero, subintroducā habeat mulierē. Sic enim Græcā uocem interpretēs,
quisquis fuit, Latine reddidit. Vt legitur dist. 32. cap. Interdixit per omnia. Et rursus eadem dist. Nullam missam audiat
presbyteri quem scit concubinā indubitanter habere, aut subintroducā mulierē. Rufinus alibi σωδοκίας extraneā
uerit. Hæc paulō copiosius explicuimus, ut Decretorū locus melius intelligatur, cum glossematarij prorsus silent,
non exponentes quid sit mulier subintroducā. Sed & in Suidæ lexico uocabulū ipsū σωδοκίας annotatur tantū,
non explicatur. Porro non solum prophane puella, sed & religioni peculiaris inuitate, ac ab episcopo uelata, quā
tum νεονικῶς appellabant Græci, sic se uirorū contubernijs passim adicebat. Nam extat similis argumento Sermō
quidam Chrysofomi, docens, Canonicas non decere ut cum uiris habitent.

mulieres secum, similem licentiā dedit. Sed & congregandi diuitias, tri
buit facultatē, quo ipsi in similibus obnoxij, magistro nequaquā crimen
impingerent. Nos autē idcirco hæc scribimus fratres charissimi, quia no
uimus q̄ sacrosanctum debeat esse episcopale sacerdotiū, quod & clero
& plebi esse debet exemplo. Neq; enim ignoramus, quosdam dum in
cautius sibi ad cohabitandū iungunt mulierculas, cecidisse. Quod etiam
si non fiat, certe in suspitionē uenire de talibus sacerdoti grauissimū est.

Quomodo autem uetare poterit eos, qui infirmiores sunt, à mulierum
confortio, quibus ex his quæ gerit autoritatem præbet? Tantus uero ac
tam immitis fuit in potentatu, & ita specie quadā tyrannidis elatus est,
ut ne ad arguendū quidem quisquā, uel ad accusandū auderet accedere.
Sed hæc quæ diximus, condēnari possent etiā in eo qui fidem catholicā
seruat, & in ecclesiastici dogmatis ueritate perdurat. Hic uero qui abiura
to fidei mysterio, ad pollutissimā se artem ac hæresim cōtulit, necessariū
fuit, etiā partem erroris ipsius designari, quomodo habendus, uel quo
modo excreandus est. Et post multa in fine epistolæ addunt etiā hæc:

Igitur necessariū est uisum nobis hunc resistentem deo, neq; adque
scentem ueræ fidei abijci & abiurari, alium uero pro ipso ecclesiæ catho
licæ constitui episcopū, per dei gratiā prouisum, filium beatæ memoriz
Demetriani, qui huic ipsi ecclesiæ inculpabiliter præfuit, Domnū nomi
ne, uirum omnibus bonis ornatū. Indicauimus aut uobis de eo, ut sciatis
ad ipsum uos scribere debere, & ab ipso cōmunionis scripta suscipere.

Hic autem qui indignus habitus est esse in ecclesia catholica, anathema
scribatur, & illius hæreseos sectatores excōmunicentur. Domnō igitur
in episcopatū subrogato, Paulus & sacerdotio abscissus & cōmunionē,
cū

A cum de domo ecclesiæ nollet exire, interpellatus imperator Aurelianus, re
ligiose satis de hoc sancteque decernit, ijs præcipiens ecclesiæ domum tradi,
quibus Italiæ sacerdotes & Romanus episcopus scriberēt. Et ita prædictus
Paulus ad cætera mala etiam hoc dedecoris adquisiuit, ut manu publica de
ecclesia pelleretur. Et tunc quidem talis erga nos existebat Aurelianus. Pro
cessu uero temporis immutare propositi sui bonum cœpit, & malis consilijs
deprauatus, persecutionem erga dei ecclesias meditari, eo usque, ut dicatur
quod dictatis iam literis & scriptis, cum superesset sola subscriptio, diuina
dextera interueniens, subscriptionem nephandæ dexteræ deturbauerit.
Morte etenim subita condemnatur, qui de piorum morte censebat: ut osten
deret deus, quia non cum uoluerit tyrannus, cruciamur, sed quum probaue
rit ipse, corripimur. Igitur sex annis Aurelianus quum gubernasset, princi
patum Probus post hunc suscepit. Cui quum tantundem temporis exple
set imperio, Carus unā cum filijs Carino & Numeriano succedit. A quibus
tribus annis, nec plenis, Romano regno administrato, Diocletianus susce
pit principatum. Is uero maximas in nostros persequutiones, & ecclesiarum
subuersiones molitus est.

Sed paulō antequam hic imperium sumeret, in urbe Roma defuncto
Dionysio post nouem annos, sacerdotij Felix suscepit sedem. Quo tem
pore Manes quidam secundum nomen suum insanians, & instinctu dæmo
nis agitatus, inuisam & execrabilem omnibus hæresim docet. Hic autem
Manes gente Perses, uita & moribus Barbaris fuit, tam acer ingenio, ut in
sanire, uel dæmone adimpleri uideretur. Deniq; ita rei exitus docet, C H R I
S T I se nunc gerere formam conabatur ostendere, nunc ipsum paraclatum
se esse prædicabat: & elatus in infania, ad similitudinem C H R I S T I duo
decim discipulos eligens, ad prædicandum mittebat, dogmata stulta & im
pia à diuersis hæreticis, qui iam prius extincti fuerant, mutuata disseminās,
& nostro orbi Persica uenena propinans. Ex hoc ergo Manichæorum hæ
resis usque in hodiernum diem diffunditur, eo tempore exorta; quo Felix
in urbe Roma ecclesiæ præerat. Qui per quinque annos administrato sa
cerdotio, Eutychiano sedem reliquit. Is decem mensibus solis transactis,
Gaio episcopatum tradit. Qui nostris iam temporibus quindecim annis sa
cerdotio perfunctus, Marcellinum successorem reliquit, quem iam persecu
tionis tempus inuenit.

E A tempestate apud Antiochiam sacerdotium post Domnum susce
perat Timæus, post Timæum uero Cyrillus. Cyrillo autem successit
Dorotheus, qui ad nostram usq; memoriam perdurauit, uir eruditissimus,
& in scripturis diuinis satis intentus: qui pro multa diligentia etiam He
bræam linguam didicerat. Græca autem eruditione liberali, à puero fuerat
institutus. Is eunuchus à natiuitate fuit. Ex quo etiam Imperator in admi
ratione

Aurelianus
Cesar mortu
tur

Probus Cas.
Carus
Carinus
Numerianus
Cess.
Diocletianus
Ces. Christia
norū persecutor

Cap. XXXVII
Felix Pont.
Rom.
Manes heresi
seos Manichæ
orum autor

Manichæi

Eutychianus
Gaius
Marcellinus

Ca. XXVIII
Timæus, Cy
rillus, Doro
theus, episco
pi Antiocheni

ratione eum habuerat, & honorem ei contulerat purpuræ præposituram. Huius etiam nos, cum in ecclesia scripturas exponeret, auditores in puericia fuimus. Post hunc Tyrannus apud Antiochiam sacerdotium suscepit, sub quo ecclesiarum persecutio increuit. Apud Laodiciam post Socratem Eusebius Alexandrinus genere episcopus fuit, qui in causa Pauli Samosatensis ad partes Syriæ cum uenisset, quod esset in scripturis diuinis eruditus, à fratribus studiosis uelut thesaurus quidam repertus, ultra nusquam abire permissus est, sicut Dionysius in epistolis suis scribit. Huic quoque Anatolius successor, bonus (ut aiunt) boni, extitit: qui & ipse genere Alexandrinus erat, eruditione liberalium literarum & in philosophicis à puero apprime eruditus, ita ut apud Alexandriam Dialecticam docere ab omnibus eruditis uiris & philosophicis cogeretur. Hunc etiam belli tempore quod inter ciues exortum est apud Alexandriam, ferunt multa bona ciuibus in consilijs & prouisionibus præstitisse: ex quibus unum tantummodo factum breuitatis causa memorabo. Frumentum, aiunt, cum deesset obsessis, & fames grauius quam hostis urgeret, tertia pars (cum duæ se inuicem impugnarent) erat populi separata, quæ quasi fidem Romanis seruabat. In qua parte tunc etiam supra dictus Anatolius erat absque impugnatione. Hic ad magistrum militiæ refert, eumque de famis necessitate, quæ obsessis acciderat, edocet, & impetratam gratiam ciuibus defert, eamque hoc modo distribuit. Primo quidem utraque partes inter se dissidentes alloquitur, ac cum Romanis redire in gratia suadet. Sed cum reluctantes uideret, hoc saltem, inquit, credo uos libenter accipere, ut omnem uestrorum manum imbellem, quæ belli quidem uobis nequaquam, cibi tamen necessario particeps est, exire portas sinatis. Consilium ab utraque parte gratanter acceptum est. Decernunt imbellem manum egredi castris debere. Data occasione, omnes penè quos inedia consumebat pariter cum imbellibus erumpunt, præcipue nostri, quibus bellum gerere contra propositum erat. Quos omnes Anatolius suscipiens, parentis simul ac medicum fouebat affectu. Et ita multitudini salutem per cibum prope contulit. reliquis uero, qui pauci remanserant, formidinem belli & desiderium pacis incussit. Ita misericordiam prudentisque consilio urbem maximam fame pariter absoluit & bello. Hunc ergo secundum de Alexandria, dei munere Laodicenorum ciuitas accepit episcopum, post transactum quod supra memorauimus bellum. Multa quoque opuscula supra dicti Anatolij magnifice composita ad nos usque uenerunt: ex quibus dignum mihi uidetur, de Pascha quid senserit, ipsius uerbis proferre. Est ergo, inquit, in primo anno initium primi mensis, quod est decem & nouem annorum circuli principium, secundum Aegyptios quidem mensis Fameioth uicesima sexta die, secundum Macedones Dystri mensis uicesima secunda, secundum Romanos uero undecimo calendas Aprilis. In qua die sol inuenitur non solum con-

Præpositura
purpuræ, quæ
Baphiorum uocant
Eusebius Alex
andrinus, La
odicia episco
pus

Prouerbium.
Anatolius La
odicia episco
pus

Prudens factum
Anatolij apud
Alexandriam

Anatolius de
Pascha
φραμνωδ

A disse primam partem, uerumetiam * quartam iam in ea die habere, id est, in prima ex duodecim partibus. Hæc autem particula, prima ex duodecim, uernale est æquinoctium, & ipsa est initium mensium, & caput circuli, & ab solutio cursus stellarum, quæ πλάροι, id est, uagæ dicuntur, ac finis duodecimæ particulae, & totius circuli terminus. Et ideo non parum dicimus delinquere eos, qui ante initium hoc noui anni, Pascha putant esse celebrandum. Sed nec à nobis primis exordium sumit: hæc ratio antiquis Iudæis fuisse comprobata demonstratur, & ante aduentum CHRISTI obseruata, sicut euidenter edocet Philo & Iosephus. Sed & horum antiquiores Agathobolus, & ab eo eruditus Aristobolus ex Paneade, qui unus ex illis septuaginta senioribus fuit, qui missi fuerant à pontificibus ad Ptolemæum regem, Hebræorum libros interpretari in Græcum sermonem, quicquid multa ex traditionibus Moyse proponenti regi percontantibus responderat. Ipsi ergo cum quaestiones Exodi exponerent, dixerunt Pascha non prius esse immolandam, quam æquinoctium uernale transiret. Aristobolus uero etiam hoc addidit, in die Paschæ non solum obseruandum esse ut sol æquinoctium uernale transcendat, uerumetiam & luna. Cum enim duo sint æquinoctia, inquit, ueris & autumnis, æquis spatijs dirempta, & quartadecima die mensis primi sit statuta solennitas post uesperam, quando luna soli opposita è regione deprehenditur, sicut etiam oculis probare licet, inuenitur utique uernalis æquinoctij partem sol obtinens, luna uero è contrario autumnalis. Legi in eorum libris multa alia de his ualidissimis assertionibus exposita, quæ euidenter ostendant Paschæ solennitatem omni genere post æquinoctium celebrandam. Multa & alia præterea non solum religiosi uiris, sed & philosophis admiranda scripta Anatolius dereliquit, quibus salutaris eius eruditio scire uolentibus innotescat. Huic primus Theotecnus sacerdotium Cæsareæ tenens, in episcopatu manus imposuit, & uiuens ipse sibi eum successorem suæ cathedræ statuit. Vnde & aliquanto tempore pariter cum ipso Theoteco Cæsariensi ecclesiæ præfuit.

Sed cum aduersum Paulum Samosatenum Antiochiam conueniretur ad concilium, præterredientem Anatolium, defuncto Eusebio, Laodicensis ecclesia uisibi uendicauit episcopum. Post quem ultimus usque ad persecutionis tempus ad Laodicæam Stephanus ecclesiam gubernauit, & ipse eruditione & eloquentia prioribus non inferior, sed fidei uirtute longe dissimilis, sicut persecutionis ignis probauit. Nihil enim philosophiæ in necessitate tentationis ostendit: sed non continuè in illius infirmitate, dei paupertas ostenditur. Post huius namque casum prouidit deus ecclesiæ illi episcopum Theodotum nomine, uirum non solum uerbis, sed rebus & uirtutibus ornatum. Hic arte quidem medicus fuit, sed ad animarum à domino translatus est medicinam: uere incomparabilis, qui super omnes penè homines, fide, misericordia

Primam partem
scilicet arietis
Ab quartum in
ea diem

Horum, p. his
Pancas

Anatolium

Cap. XXXIX
Anatolij Laodicensis episcopus
Stephanus Laodicensis
Theodotus Laodicensis

fericordia, studio, uigilantia, atque omnibus optimis institutionibus claruit. In scripturis quoque diuinis laborem quamplurimum gessit. Interea apud Caesaream Palaestinae Theoteco cum episcopatu solertissime peregrisset, Agapius succedit. Qui & ipse multo labore, multaque diligentia in gubernatione populi adhibita, & praecipue erga indigentes paterna prouidentia ferbatur: a quo & uir per omnia prudentissimus, uita, eruditione, moribus, adornatus Pamphilus, ecclesiae ipsius presbyter subrogatur. Sed iste Pamphilus quis ue sit, & quantus, & unde oriundus, quoniam non erat dignum breuiter transcurrere, omnem eius uitam, institutionemque a puero, & quanta in persecutionibus per diuersas confessiones pertulerit, quosque agones desudauerit, & qualiter super omnia coronam martyrii indeptus sit, proprio id opusculo comprehendimus. De hoc ergo, quam mirabilis fuerit, illa lectio docebit. Sed & alios quamplurimos per illud tempus admirabiles in presbyteris uiros, nostra iam memoria tenet, ut apud Alexandriae Pierium, Melitium uero apud Pontum, qui episcopus postmodum factus est. Sed Pierius quidem acer ingenio, in diuinis scripturis nobiliter eruditus, uita purissimus, atque ad Christianam philosophiam nudus, & penitus expeditus, doctor ecclesiae incomparabilis, priuatim & publice mirabiliter disputans. Melitius uero tantae fuit suauitatis in moribus, & tantae dulcedinis, ut mel Atticum a sodalibus uocaretur. In omni eruditione perfectus. In rhetoricis talis erat, ut alijs studijs nunquam uacasse putaretur. In cunctis uero philosophiae generibus, quae in quinque diuiduntur disciplinas, ita erat per singulas consummatus, ut cum in unaquaque quis experiri uoluisset, in hac eum sola a puero habuisse exercitium iudicaret. Cumque esset eruditionum praerogatiua magnificus, uirtus tamen animi, & uitae sinceritas longe in eo magnificentior habebatur. Quem nobis persecutionis tempore in fuga positum apud Palaestinam, diligentius & plenius agnoscere licuit. Igitur Hierosolymis post Hymenaeum, de quo paulo ante memorauimus, Zabdas sacerdotium suscepit. Quod paruo tempore administratum, Hermoni post se tradidit. Hic usque ad nostri temporis persecutionem, Apostolicam inibi quam susceperat cathedram conseruauit. Apud Alexandriae uero Maximiano, qui successerat Dionysio, cum decem & octo annis sacerdotium transigisset, Theonas succedit. Cuius tempore Achilles, eiusdem ecclesiae presbyter, ecclesiasticae scholae magisterium tenuit, eruditione, fide, conuersatione, & moribus insignis. Theonas uero quum decem & nouem annis sacerdotium inculpabiliter ministrasset, sedem tradidit Petro, uiro inter praecipuos egregio. Hic duodecim omnes annos in episcopatu illius urbis exegit. Quorum tres ante persecutionem, reliquos uero nouem diuersis in tentationum generibus duxit. Cumque se semper in omni agone persecutionum positus, artioribus uinculis continentiae distringeret, & ad utilitatem atque instructionem ecclesiae

ecclesiae in uerbo Dei nobiliter insisteret, satisque uigilanter erga omnem sacerdotum curam diebus desudaret ac noctibus, nono persecutionis anno, episcopatus uero sui duodecimo, martyrii coronam capitis obruncatione promeruit. Hucusque successiones episcoporum, gestaque diuersa a domini & Saluatoris nostri natiuitate, usque ad tempus persecutionis, in qua ecclesiae quoque destructae sunt, historiae mandauimus. De reliquo uero agones martyrum, quos ipsi per nosmetipsos uidimus describentes, posteris ad memoriam relinquamus.

EUSEBII PAMPHILI CAESARIENSIS ECCLESIASTICAE HISTORIAE LIBRI SEPTIMI, RUFFINO PRESBYTERO TRANSLATORE, FINIS.

ELENCHVS CAPITVLM

TVM OCTAUI LIBRI HISTORIAE
Ecclesiasticae Eusebij Caesariensis.

De nostri temporis, id est, Diocletiani, & Maximiani, & Maximini Impm. persecutione.	Caput i
De ecclesiarum subuersionibus.	Cap. ii
De qualitate persecutionum.	Cap. iii
De martyribus.	Cap. iiii
De his qui apud Nicomediam passi sunt.	Cap. v
De his qui in domibus regum erant.	Cap. vi
De Aegyptijs qui apud Phoenicem passi sunt.	Cap. vii
De ipsa Aegypto.	Cap. viii
De Thebaide.	Cap. ix
De Phileae martyre.	Cap. x
De quadam ciuitate apud Phrygiam, pro christi nomine tota conronata.	Cap. xi
De his quae apud Alexandriae & Antiochiam gesta sunt.	Cap. xii
De his quae in Phrygia apud Pontum gesta sunt, alijs quoque diuersis uiro- rum ac mulierum passionibus.	Cap. xiii
De praepositis ecclesiarum.	Cap. xiiii
De mortibus persecutorum.	Caput xv
De his quae extrinsecus acciderunt.	Cap. xvi
De persecutionibus Maximiani imperatoris.	Cap. xvii
De his quae in melius conuersa sunt.	Cap. xviii
De his quae rursus id id ipsum uersa sunt.	Cap. xix
	q Eusebij

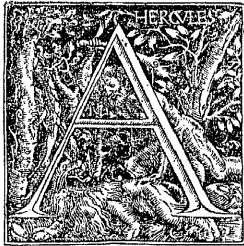

EVSEBII PAMPHILI

CAESARIENSIS ECCLESIASTICAE

historiae liber Octauus, Ruffino Aquileiensi Interprete.

PROOEMIUM.

Capit I

Apte licebat
esse Christiana
num

Dorotheus,
aulicus.
Gorgonius,
aulicus

APOSTOLORUM successione intra septem libros à nobis conclusis, in hoc octauo uolumine dignum credidi, etiam ea quae nostris temporibus gesta sunt, posterorum memoriae relinquere. Et hinc iam nobis sermo sumat exordium.

ET enim ante nostri temporis persecutionem, quam mirabiliter, quamque magnifice per uniuersum mundum sermo Christi & pietatis doctrina profecerit, & in quantum sublimitatis ascenderit, enarrare, uires nostras superat. Nosci tamen & ex hoc possibile est, quod aliquanti ex principibus Romanis, & facultatem regendi prouincias, iurisque dicendi nostris praebebant: & coniugibus & ministris, atque uniuersae domui suae, non solum credere in dominum Iesum Christum, uerum etiam cum omni fiducia ac libertate in fide agere sinebant: ita ut illos sibi fideles ac familiares ducerent, de quibus certi erant, quod pro fide Christi nihil perfidum saperet. Sicut fuit opinatissimus ille Dorotheus in cubiculo regum, qui propter fidem domini fidelissimus in omnibus habebatur. Vnde & cunctis praeferi honore meruit & amore. Cum quo & Gorgonius, caeterique cum ipsis in domino fideles, uel qui intra palatium in summis honoribus erant, uel qui ad prouincias gubernandas praeferi caeteris fidei contemplatione merebant. Iam uero multitudines coentium intra ecclesias populorum, & praecipue in diebus festis innumeras caeteruas per loca singula confluentes, quis digne poterit explicare? cum ne ipsa quidem antiqua receptacula sufficerent, sed quotidie orationum domus dilatarentur, ita ut amplitudo earum concludere instar urbium uideretur. Sic per tempus plurimum ecclesiarum status incrementis prosperioribus augebatur, & gloria earum terris excedens, & cuncta supereminens, festinare uidebatur ad caelum. Nulla enim occurrebat inuidia, nullus liuor nequissimi demonis obuiabat: quonia quidem caelestis dextrae fulciebatur auxilio populus, etiam

A etiam tum bene de Deo pro pietatis cultu, & iustitiae obseruatione promeritus. Verum ubi ex multa libertate, multaque indulgentia uitati sunt mores, & disciplina corrupta est, dum alter alteri inuidemus, & alter alteri derogamus: dumque nos inuicem mordemus & incusamus, & aduersum nosmetipsos intestina praedia commouemus: dum uerborum iaculis proximorum corda terebramus, dum principes cum principibus, populi cum populis, seditiones & certamina concitamus: dum simulatio in uultu, dolus in corde, fallacia profertur in uerbis, & malorum per singula cumulus intumescit: diuina prouidentia iacturam disciplinae populo suo illatam, ex plurima pace & nimia sui lenitate prospiciens, aggreditur primo sensim refrenare lapsantes, & integro adhuc ecclesiae statu, congregationibusque manentibus, indulget interim eos qui erant in militia tantum, Gentilium persecutione pulsari. Sed cum nullus ex hoc clementiae eius intellectus populis redderetur, quin potius uelut ignorantes deum, absque diuina prouidentia res agi ducerent, & per hoc eo magis persisterent in malis suis, atque ipsi qui duces populi uidebantur & principes, diuini mandati immemores effecti, aduersum se inuicem contentionibus, zelo, liuore, superbia inimicitijs atque odijs inflammarentur, ita ut tyrannidem potius quam sacerdotium tenere se crederent, Christianae humilitatis & sinceritatis obliti, sacra mysteria prophanis mentibus celebrarent, tunc demum secundum uocem Hieremiae prophetae: Obscurauit dominus in ira filiam Sion, & deiecit de caelo gloriam Israel, nec rememoratus est scabellum pedum suorum in die irae suae. Et sicut iterum dicit: Submersit Deus omnem decorem Israel, & omnes macerias eius destruxit. Et rursus sicut dicit in Psalmis: Destruxit testamentum serui sui, polluit in terra sanctificationem eius, per ecclesiarum scilicet subuersionem, & destruxit omnes macerias eius, posuit munitiones eius timorem, diripuerunt populum eius omnes qui transierunt per uiam, pro quibus cunctis opprobrium facti sumus uicinis nostris: exaltauit enim dexteram inimicorum nostrorum, & auertit adiutorium gladii sui, & non adiuuit nos in bello, sed & destruxit eum ab emundatione, & thronum eius elisit in terram. Paucos fecit dies nostros, & super omnia effudit super nos confusionem. Summa namque malorum nobis affuit omnium, tunc, cum domus orationis & ecclesiae Dei uiui ad solum ductae sunt, atque ab ipsis subuersae sunt fundamentis, diuinae uero scripturae in medio platearum igni crematae sunt. Pro nephas, ipsi haec nostris uidimus oculis: Sacerdotes domini & pastores ecclesiarum publice denudatos, inuerecunde & inhoneste huc atque illuc ab impijs trahi, ita ut completeretur ille sermo propheticus, qui ait: Effusa est contumelia super principes, & seduxit eos in inuio, & non in uia. Sed non est nostrum describere, quanta in sacerdotibus Dei iniuriarum genera conlata sint. Sicut ne illud quidem nostrum duximus, exponere sigillatim, quanta prius inter nostros rabies dissensionis

Oblitio Dei
in prosperis

Christiana fides
desimpugnatur

exarferit. Hoc solū historia tradere licuit, quod iusto Dei iudicio, & necessaria correptione diuinam sensimus manū, Neq; enim refert in mediū proferre, pro quibus uel turbo persecutionis inuectus est, uel quos, quantosq; in delitatis procella submersit: sed illa sola commemorabo, quæ uel nos ipsos dicentes, uel alios ædificent audientes. Propter quod hinc iam diuinos agones beatissimorū martyrum breuiter inquantū possumus, explicabimus.

Caput II
Edictum Diocletiani Cæs. aduersum Christianos

Nonufdecimus agebatur annus imperij Diocletiani, mēsis Martius, & dies solennis Paschæ imminēbat, cum edicta principis per omnem terram proponēbatur, ut cunctæ quæ usquam sunt ecclesiæ, ad solum usq; destruerentur: Scripturæ sacræ igni exurerentur: Si quis inter nostros alicuius honoris prærogatiua muniretur, sublata hac maneret infamis: Si quis seruatorum permansisset Christianus, libertatē consequi nō posset. Hæc omnia his quæ primò aduersum nos lata sunt, continebantur edictis.

Caput III
Edictū alterū

Post non multū uero temporis adduntur & alia. Iubetur, ut omnes qui per loca singula ecclesijs præsunt, primò quidem conijciantur in uincula, tum deinde omnibus supplicijs simulacris immolare cogantur. Hic uero ingens spectaculum sacerdotes Dei effecti sunt huic mundo & angelis, & hominibus, cum persecutorum crudelitate ad supplicia raperentur, & agones mirandos omnibus defudarent. Illos autem, qui & multo plures fuerunt, quos metus oppressit, & ante congressionē solus terror elisit, præterire melius puto. Cæteri uero, quorum mens promptior & fides ualidior fuit, tormenta patiebantur. Flagris alij discerpebantur, alij unguis fodiebantur, alij ignitis laminis urebantur. Ex quibus nonnulli quidem fatigati cedebar, alij usq; ad finem patientiæ obseruabant. Ex ipsis autē persecutoribus quidam tanq; miseratione usi, adhibebant nonnullos nostrorū ad incesta sacrificia: & quasi sacrificassent conclamabāt, cum nō sacrificassent. De alijs uero cum ne appropiassent quidem immundis hostijs, acclamabāt ipsi, quod iam immolassent, & abscedebant: in eo tantū culpabiles, quod crimen sibi obiectū, cum silentio paterentur. Alij semiuui sublati, tanq; mortui projiciebantur. Alij pedibus tracti, inter eos qui sacrificassent deputabātur. Aliqui sanè exclamabant ingenti uoce, & testabantur se non sacrificasse, sed esse Christianos, tali se gaudentes cōfessione decorari. Nonnulli etiā maiori fiducia, neq; immolasse se, neq; unquam immolatuos esse testabantur. Quibus tamen ab absistentibus militibus ora continuo atq; oculi contundebantur ut tacerent, & uiolenter expellebantur tanquam adqueuissent. Tanti erat impijs studij, ut propositum suum uiderentur implese. Sed non aduersum beatos martyres impune hoc facere licebat. Quorum patientiæ & magnanimitatis uirtutem, quamuis nullus digne proferat sermo, tamen pro mediocritate uirium nostrarum quæ possumus enarrabimus.

Caput IIII

Igitur primò omnium quoniā, sicut diximus, ignis huius exordium inter solos

A solos militares parua scintilla conflauerat, cum deligerentur si qui essent inter milites Christiani, ut aut immolandum sibi scirent, aut militiam pariter uitamq; ponendam, plurimi ex ipsis militiam pro fide CHRISTI, pauci etiam animas posuere. Cum uero inde flamma sumens initium, tota per populos & sacerdotes exaggerasset incendia, possibile non est numero comprehendī, quanti quotidie penē per singulas quasq; urbes & prouincias martyres efficiebantur.

Etenim apud Nicomediam uir quidam de nobilibus honore & dignitate seculi illustris, simul ut uidit aduersum cultores dei in foro crudelia edicta pendere, calore nimio fidei ignitus, publice populo inspectante iniecta manu librum iniquæ legis detrahit, ac minutatim discerpit. Augusto in eadem urbe simul cum Cæsare constituto. Ad quos cum relatum esset religiosi & illustris uiri factum, continuo omni in eum crudelitatis genere defauiētes, ne hoc quidem solum efficere quiuerunt, ut eum mœstum aliquis uideret in pœnis, sed læto atq; hilari uultu, cum iam uiscera in supplicijs defecissent, spiritus tamen lætabatur in uultu. Ex quo tortores sui grauius cruciabantur, quod omnia suppliciorum genera consumebant in eum, quem ne tristem quidem ex his reddere poterant.

Post hunc ad unum ex Dorothei sodalibus qui in cubiculo regis erant, quiq; semper in affectu habiti fuerant liberorum, intentionis transferretur insania. Etenim cum de immensis supra memorati martyris supplicijs liberius causaretur, educi ipse iubetur in mediū, atque immolare compellitur: abnuens imperatur appendi, & flagris toto corpore lanari, uidelicet ut doloris necessitate faceret, quod præcipiebatur inuitus. At ille cum maneret immobilis, uisceribus iam pelle nudatis, iubetur aceto ac sale perfundi. Cumq; etiā hoc tormenti genus constanter ac fortiter tolerasset, craticula prunis subterstrata poni iubetur in medio, ibiq; quod reliquum fuerat in uerberibus absumpti corporis super poni, & non ad subitum, sed sensim paulatimq; succendi, quo scilicet pœna protelaretur in longum. Cumq; ministri scelerum hinc modo corpus, modo inde uersantes, per membra singula pœnas inciperent, & supplicia renouarent, sperantes ab eo elicere se posse consensum: ille firmus in fide, & ouans in spe, consumptis iam & igne resolutis carnibus suis, ultimum spiritum in fide lætus exhalat. Tali Petrus (hoc enim ei nomen est) martyrio decoratus, uere Petri extitit, & fidei hæres, & nominis. Huius institutor in disciplina, & magister in officijs quæ intra palatium exhibebantur Dorotheus erat, cubiculi regij Præpositus, habens secum officio, fide, & magnanimitate parem Gorgonium. Quorū institutionibus optimis omnes penē cubiculi ministri in fide dei uigilanter & libere persistebant. Dorotheus igitur & Gorgonius, cum Petrum tam crudelibus uiderent atque immanibus supplicijs cruciari, con-

q 3 stanter

Militum Christi
anorum pœna

Caput V
Nicomedie quidam.
Augustus, hoc est Diocletianus.
Cæsars hoc est Maximianus

Caput VI
Dorotheus ablicus, à cubiculo principis

Petrus

Gorgonius

stanter & libere: Cur, aiunt, Imperator punis in Petro mentis sententiam, quae in nobis omnibus uiget? Ut quid in illo crimen ducitur, quod a nobis omnibus confitetur? Haec nobis fides, hic cultus & unanimes eademque sententia. Quos ille cum in medium nihilominus uenire iussisset, similibus penè ut priores supplicij affectos, ad ultimum laqueo appensos necari iussit. Tunc & Anthimus ipsius urbis episcopus, in domini Iesu CHRISTI confessione perdurans, martyrij gloriam capitis obruncatione suscepit. Hunc autem tanquam uere bonum pastorem uiam martyrij praecentem, uniuersa penè gregis sui multitudo prosequitur. Accidit namque apud Nicomediam in ipsis diebus partem aliquam palatij incendio conflagrare. Hoc Imperator a nostris factum falsa suspitione praesumpsit, ex quo inestimabili furore succensus, iubet omnes nostros acruatim collectos, alios quidem gladio obruncari, alios ignibus conflagrare. Sed in illis per diuinam gratiam maior fidei ignis ardebat. Denique cum assistentes ministri interrogarent singulos, si qui forte sacrificaturi uellent dimitti, tam uiri quam mulieres, ne interrogari quidem se patiebantur, sed ultrò uel flammis irruere, uel cadentibus gladijs certatim obiectare ceruices. Cumque iam illis ipsis spectatoribus nimietas crudelitatis horresceret, ministri scelerum partem populi nauiculis iniectam, in medium pelagi abducunt, ibique in sententia fidei persistentes, praecipitabant in profundum. In tantum uero apud eos rabies crudelitatis exarsit, ut regio pueros martyres effectos, cum secundum humanitatis ordinem fuissent sepulturae mandati, effoderent denuo, & corpora eorum proijcerent in mare, hoc dicentes: Ne forte dii efficiantur Christianorum, & illi qui deos adorare nolunt, seruos nostros incipiant adorare. Putant enim quod diuinus apud nos honor martyribus deferatur. Cum haec apud Nicomediam gererentur, ubi cruentus & ferox autor ipse crudelitatis priorum carnibus inhiabat, haud segnitus etiam apud Melitenen provinciam Syriamque, omnes ecclesiarum principes carceribus retrudi, & in uincula conijci edictis Principalibus urgebantur: simulque cum his ex plebe uiri & mulieres nobilesque & ignobiles rapiabantur, & fiebat ubique spectaculum miserabile ac foedum. Subito namque inueniebatur in urbe silentium, in carceribus constipatio, in urbe per plateas homo nullus, in carceribus uacuus locus nullus, ut non tam rei ad ergastulum duci, quam ciuitas tota migrasse uideretur ad carcerem. Catenae quae homicidis, adulteris, uenenarijs, & sepulchrorum uiolatoribus fuerant fabricatae, nunc episcoporum & presbyterorum, diaconorumque & lectorum, atque omnium religiosorum hominum colla constringunt, ita ut criminosis nec uincula superessent, nec locus ergastuli resideret. Verum cum pertenuisset ad principem aetnare carceres, & per innocentium poenas locum deesse criminosis, noua rursus decreta mittuntur, ut ex his qui conclusi erant, si quis uellet immolare

Anthimus epi
scopus Nico
mediensis

Incendium pa
latij Nicome
diensis impu
gitur Christia
nis

Per regio pu
eros, Dorothe
um, Petru, &
Gorgoniu in
telligit, cubi
culares mini
stros Caesaris,
pro Christo
occisos.
Melitene
Syria

Carceres re
plentur Chri
stianis

immolare, liber abscederet: qui uero abnueret, diuersis poenarum generibus interiret.

IVm iam quantae per singulas prouincias multitudines martyrum, & praecipue in Africae ac Mauritaniae, Thebaidis quoque atque Aegypti regionibus extiterint, numero comprehendere quis ualeat? Sed ne illorum quidem, quorum agones apud Palaestynam, uel Tyrum, quae est urbs maxima Phoenices, praesentes inspeximus, ut dignum est, memorare sufficimus. Tanta etenim ab eis uirtute perseverantiae aduersum illata supplicia pro pietate certatum est, ut nisi quis prius domino & Saluatori nostro credat, dicenti: Quia ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi: & eius uirtutem martyribus sciat esse praesentem, rebus gestis derogat fidem. At nos (ut dixi) non audita, sed oculis nostris inspecta narramus. Exquirebantur diuersa tormentorum genera sibi inuicem succedentia. Flagris primum per omne corpus Dei martyres carpebantur: post haec tradebantur ad bestias: adhibebantur leones, ursi, pardii, atque omne ferarum genus, apri quoque, sed & tauri, quibus ferro & igni feritas addebat. Praeparabantur haec omnia aduersus cultores dei, & omnis contra eos hominum bestiarumque, & elementorum crudelitas armabatur. Ad haec Dei cultores denudati statuuntur in medio arenae loco: additur adhuc arte intra caueas bestiarum furor, & ita saeuiores semetipsis effectae prorunt claustris, replent subito stadium, circumdant ecclesiam martyrum in medio sitam, circumeunt saepius & oblustrant: & diuinam uirtutis adesse eis custodiam sentientes, procul ab eorum corporibus abscedunt. Sed ilico furor qui reprimebatur in beluis, transit in homines. Nemo praesentem Dei uirtutem, nemo diuinum praesens adesse sentit auxilium: sed mittuntur quibus hoc artis est instigare bestias aduersum eos, quos diuina dextera defendebat. Verum illae, ut ostenderetur omnibus, non feritatem deesse bestiarum, sed diuinam Dei cultoribus adesse custodiam, illos ipsos qui ad instigandum mittuntur, incredibili uelocitate discerpunt. Et cum iam nullus ex huiusmodi artificibus auderet accedere, iubetur ipsi sancti martyres commotis manibus & uelut prouocantibus incitare aduersum se beluas. Sed ne sic quidem patenti aliquid poterant. Verum & si forte aliqua fuisset ex beluis concitata, cum peruenisset ad proximum, protinus in semetipsum conuersa repedabat. Tunc uero stupor ingens & pauor omnes qui in spectaculis considebant, inuaserat, uidetes homines nudos (in quibus plerumque primae adhuc aetatis) in medio tot ac tantarum positos ferarum, intrepidus omnes & impavidus, extensis ad caelum palmis, & oculis ac mente totos cum Deo, non solum nihil curare terrena, uerum ne carnem quidem suam magni pendere, & ipsis iudicibus pauore tremantibus, reos laeto & hilari uultu in medio persistere bestiarum. Sed o durae & impiae mortalium mentes. Bestiarum feritas Dei uirtute man-

Caput VII
Martyres in
uarijs locis

Tyris

Carnificina
martyrum ar
pud Tyris

Bestia non at
tingunt Chri
stianos

suescit, humana uero rabies nec ferarum mitescit exemplis. Sed tentatur adhuc ab hominibus deus. Iubentur alij uere criminosi bestijs subrigi: qui tamen ilico ut apparuerunt, alius à leone, alius à pardo, ab urfis alius exesus, aut à tauro in aera dispersus est. Et ita omnes intra momentum temporis pereunt. Sed ne sic quidem incitatae bestiae cultoribus dei aliquid molestiae generabant, diuino spiritu eos, uelut muris ualidissimis ambiente. Verax nanque ille est qui dixerat: Vbi fuerint ex uobis duo uel tres, ibi ero in medio eorum. Cum ergo ne sic quidem aliquid egisset humana fauitia, iubentur mutari feræ, & ablatis prioribus, alia rursum dimitti. Quæ cum & ipsæ si militer ut priores nihil triste dei cultoribus intulissent, amotis etiã, his fauiores feris martyribus homines mittunt, qui soli possint immanitate beluas, crudelitate feras, atrocitate bestias superare. Gladijs igitur peragunt, quod bestijs nequiuerunt. Et ut in omnibus se ostenderent beluis esse nequiores, prohibebant etiã cadauera mactari terræ, sed iubebant fluctibus dari. Hæc apud Tyrum uenerandi martyres, qui ad illam urbem de Aegypti partibus uenerant, mirifica certamina desudarunt.

Cap. VIII
Martyres apud Aegyptum

IN sua uero prouincia apud Aegyptum innumerabiles alij non inferiori gloria tam uiri quàm foeminae, sed & pueri ac senes pro fide domini nostri Iesu Christi presentem uitam paruipendentes, futuræ gloriæ beatitudinem quaesiuere. Quidam ex ipsis post uerbera, post uincula, post uingulas, post flagella, aliosq; diuersi generis horribiles cruciatus, flammis traditi sunt, alij in mare præcipitati, nonnulli etiam capite caesi, ita ut sponte ceruices suas securibus darent, nonnulli inedia consumpti, alij patibulis affixi, in quibus quidam more peruerso capite deorsum presso, & pedibus in sublime sublatis.

Caput IX
Martyres apud Thebaida

APud Thebaida uero omnem narrationem superat agitata crudelitas, pro ungulis testas fictilium uasorum adhibebant tortores, quibus omne corpus eo usque lacerabant, donec totam carnis eraderent cutem. Mulieres quoque nudas, ita ut ne pudenda quidem contegerentur, arte quadam compositis machinis uno pede in excelsum suspensas, & capite in terram demersas, indignissimo spectaculo expositas, pendere per diem continuuum sinebant. Alias sicubi uicinæ sibi duæ arbores inueniebantur, ut quadam ab utraque inflexis cõtra se inuicem ramis, eisq; singulis singulos pedes martyris obligantes, subito ramos quos uel inflexerant relaxabant. Qui cum ad situm suum naturali impetu referrentur, disceptis despiciatisq; uisceribus, auulsa secũ membra rapiabant. Et hoc non paucis aliquibus diebus, aut paruo tempore, sed per annos aliquot, quotidie, quãdo minimum decem, interdum autẽ & centum in una die uiri uel mulieres, sed & paruuli supradictis poenarum generibus trucidabantur. Verum & nos ipsi per idem tempus, cum in Aegypti partibus iter ageremus, oculis nostris inspectis

Diuellbatur
martyres in
flexis opposi
tarum arborum
ramis

mus, ut sedenti pro tribunalibus seuissimo Præsidi, offerrentur innumeri fidei delium populi, quos ille singulos per ordinẽ cõfessos se Christianos, capite plecti iubebat. Cumq; hi certatim se & sponte gladio subijceret, cõfessione præmissa, ille inhumanus & crudelis, nec multitudinis contemplatione, nec uirtutis eorum magnanimitate permotus, duci nihilominus omnes & cædi capite iubet. Egrediuntur cuncti pariter ad contiguuum mœnibus campum, non carnificũ nexibus tracti, sed fidei uinculis conligati. Nemo defuit, cum nemo eos seruaret: sponte omnes, imò & alter alterum præuenientes, ceruices cadentibus obiectabant: defecerunt carnificum manus, & succedentes sibi inuicẽ fatigati sunt, hebetata est acies gladij. Videbã fessos residere carnifices, uires resumere, animos reparare, mutare gladios, diem quoq; ipsum non sufficere ad poenam. Nullus tamen ex omnibus, ne paruulus quidem infans deterreri potuit à morte. Sed hoc solum singuli pauescébãt ne fortẽ dum properum sol uergens clauderet diem, separatus à cõsortio martyrum remaneret. Sic confidẽtia fidei constat & fortiter cum lætitia & exultatione mortẽ præsentẽ uelut æternæ uitæ principia rapiebãt. Deniq; dum priores quiq; iugularentur, reliqui non desidia aut torpori animos indulgebãt, sed psallentes & hymnos Deo canẽtes, locũ quisq; sui martyrij expectabat, ut hæc agentes, etiam extremos spiritus in Dei laudibus exhalarent.

OMne uerum mirabilis, & omni ueneratione dignus grex ille beatorum, turmas uirorum fortium, corona splendoris gloriæ Christi. Hanc sanẽ coronam preciosior omnium lapis & gemma nobilior adornabat. Hanc turmam præibat ductor illustrior, hunc gregẽ pastor nobilior decorabat, Phileas huic nomen est, qui erat episcopus urbis illius quæ appellatur Thmuis. Hic nobilitatem primi generis secundũ animi uirtutem de cœlestibus trahat: de terrenis uero quantum ad seculum pertinet, primis in Romana republica fuerat honoribus functus, eruditioe quoq; liberaliũ literarum, & omnibus quæ ad animi uirtutem pertinent exercitijs apprime eruditus, nouissimam hanc, quæ prior est omnium, secundũ deum philosophiam ita suscepit, ut omnes qui præcesserant anteiret. Cumq; plurimos propinquos & consanguineos nobiles uiros in eadem urbe haberet, frequenter ad Præsidem ducebatur, eiusq; monitis adquiescere, tot & tantis propinquis exorantibus, respectum habere uxoris, & contemplationem suadebatur suscipere liberorum neq; in cœpta præsumptione persistere. Ille uero uelut si saxo immobili unda allideretur, garrigentium dicta respuere, animum ad cœlum tendere, Deum in oculis habere: parentes & propinquos, sanctos Martyres & apostolos ducere. Aderat tunc quidam uir agens turmam militum Romanorũ, Philoromus nomine. Qui cum uidisset Phileam circumdatum lachrymis propinquoꝝ & Præsidis calliditate fatigari, nec tamen flecti aut infringi ullatenus posse, exclamabat: Quid inaniter & superfluo constantiam

Aegypti
martyres

Caput X
O uere pro
quam uere.
Phileas episcopus
Thmuitarũ

Philoromus

tiam uiri tentatis? Quid eum qui fidem deo seruat, infidelem uultis efficere? Quid eum cogitis negare Deum, ut hominibus acquiescat? Non uideris quod aures eius uerba uestra non audiunt? quod oculi eius uestras lachrymas nō uident? Quomodo potest terrenis lachrymis flecti, cuius oculi celestem gloriam aspiciunt & contuentur? Post hæc dicta cunctorum ira in Philoromum uersa, unam eandemq; eum cum Phileæ subire sententiā poscunt. Quibus libenter annuens iudex, utrunq; plecti capite iubet. Verum quoniā Phileæ fecimus mentionē, & ingenij atq; eruditionis eius studium prædicauimus, nō uidetur absurdū, si aliqua ex opusculis eius, in quibus de martyrum passionibus memorat, historiæ huic quæ ad rem uidelicet pertinet, inferamus. Scribens igitur ad Thmiuitas idem Phileas, post aliquanta hæc refert: Horum uero nobis bonorum exempla præbuerūt beati martyres, qui unā nobiscum in agonibus perdurantes, secundum quod ex diuinis scripturis fuerāt instituti, oculum mentis suæ in Deo habentes defixum, mortem pro pietate absq; trepidatione capiebant. Indefinenter etenim considerabant dominum nostrum Iesum Christum, propter nos hominem factum, hoc nos docuisse, ut usq; ad mortē obluetumur aduersum peccatum. Si quidē ipse nō rapinā arbitratus est esse se æqualem deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, & habitu repertus ut homo, humiliante semetipsum usq; ad mortem, mortē autē crucis. Cuius exemplū secuti beati martyres, omnes cruciatus & pœnas susceperunt, ne fidei suæ conscientiam macularent, quoniā quidē perfecta in eis charitas foras eijciebat timorem. Quorum si uelim tolerantia enumerare uirtutes, & exponere robur constantia, nec mihi copia tanta sermonis est, nec puto alijs nisi his solis, qui oculis suis intuebantur quæ gesta sunt, uideri credibilia. Erant enim expositi omnibus uolētibus pro libidine inferre supplicia, & si quod aliquis per oculū excogitans nouum genus supplicij detulisset, licebat inferre. Verberabatur ergo alij fustibus, alij uirgis, flagris quoque alij, nonnulli loris districti, uel funibus appensi. Et erat studium per singulos penē nouum genus inuenire supplicij. Post tergum alij uinctis manibus appendebantur, & trochleis distenti, membratim diuellebantur. Iam uero unguis exarari, uetus & leue dicebatur. Quod & si fortē hoc genus supplicij cuiquam fuisset adhibitū, non (ut latronibus & homicidis solet) tantū latera fodiebatur, sed & uenter & femora ac tibiæ, & usq; ad unguis ungula perueniebat. Sed ne facies quidem ac uultus & frons à tormētis remanebat immunis. Addebatur & hoc super omnia, ut posteaquam fuissent humana corpora absq; omni humanitate laniata, exposita in publico & nudata, non solū ueste, sed etiam cute, crudele cunctis prætereuntibus spectaculum fierēt. Quosdam columnis districtos, & post tergum distortis brachijs uinctos, derelinquebant. Iam uero hi qui ante præsidem suspendebantur, non id solum temporis, quo ab eo disci-

*Nota sup
plicia*

*als, disci
uebantur*

ciaban

ciabantur, sed totum penē diem cum alij actus agerentur, in eculeis exigebant, si fortē aliquis ex his, iugis pœnæ continuatione à proposito firmitate decideret. Tanta uero in his crudelitas erat, & in tantum ab eis omnis penitus humanitatis sensus aufugerat, ut posteaquam omne corpus uel tormentis, uel uerberibus fuisset absumptum, trahi nudum pedibus rursus iuberetur ad carcerem, atq; ibi neruo pedibus conclusis, recentibus adhuc uulneribus reijcerentur in solum testarum fragmentis subterstratum. Interea quā plurimi usque ad mortem constanter & fortiter perdurantes, inuentoribus scelerum immaniter intentatæ crudelitatis pudorem nō minimum conferebant. Alij uero recepta corporis sanitate ad reparandos denuo agones, dispensatores pœnarum sponte prouocabant. Quos illi erubescences rursus ad tormenta reuocare, ipsa eorum audacia perterriti, capite eos cædi iubebant. Istæ sunt ueri in Deo philosophi beati martyris Phileæ uoces, quas in uinculis positus, & in carcerem reclusus, commissæ sibi ecclesiæ scribebat, quibus unā secum socios eos martyrum & consortes celestium faceret coronatum.

Iam uero illud quod apud Phrygiam gestum est, quis audeat præterire? In quo & communia humanitatis, & propria Romani regni iura uiolata sunt. Vbi urbem quandam Christianorum ciuium, in qua & populus omnis, & honorati uiri, & curator ac magistratus, Christianos se esse, nec acquiescere ad sacrificandum faterentur, circumdari militibus iubent, cunctosq; simul cum mulieribus uiros, cum paruulis senes, cum ciuibus ciuitatem, iniecto igne concremari, ita ut nullus penitus ex illa urbe, etiam cum optio uolentibus daretur, abscederet. Et hoc in ciues perpetratum est, quod in hostes egisse, notam crudelitatis habuisset. Verum beati huius numero, siq; martyrij pariter ab uniuersa urbe suscepti, autor & dux extitit uir pietate & religione, atque omni benignitate clarus, Adauctus nomine, patria & genere Italus, honoribus palatij per gradus singulos usque ad officiorum magistratum perfunctus: rationes quoque per illud tempus summarum partium administrans, in supradicta urbe degebat. Cuius in confessione CHRISTI constantiam omnis populus secutus, boni ducis exemplo summarum uere partium per martyrium consecutus est palmam. Sed unde sufficimus propria uniuscuiusque martyris per singulos enumerare supplicia? Quis enim possit uel illa repetere, quibus apud Arabiam sancti martyres securibus cæsi sunt? Aut quomodo quis retexat, quæ in Cappadocia gesta sunt, ubi crura frangi Dei cultoribus iubebantur? Quis Mesopotamiae referat cruciatus, ubi Christianos suini tergoris more singulis manibus pedibusq; suspensos, amarissimo fumo subtergesto, indignis cruciatibus enecabant? Alios uero lento igne propē adhibito, tormentis longioribus absumebant?

Caput XI

Ciuitas Phrygia Christiana exusta

Adauctus martyr. Magister officiorum. Is gubernabat scholas, et fabricas

Arabia Cappadocia Mesopotamia

Illā

Caput XII
Mira marty-
rum carnifi-
cina

Scæuolæ
Christianorū

Quidam præ-
cipitio uitam
finierunt

Mater cum
duabus filia-
bus amore ca-
stitatis in flu-
men se iniecit

Illa autem quomodo replicem, quæ apud Alexandriam gesta, etiam ue-
terum Poetarū fabulas uiuunt: ubi obruncatis auribus, atque inhonesto
uulnere naribus, manuum quoque cæterorumque membrorum summitatibus
amputatis, truncum abire sinebant derisum. Apud Antiochiam uero quo-
modo recordabor craticulas prunis impositas, quibus Christiani superim-
positi torrebantur: Sed inter hæc nobilium duorum iuuenum factum me-
morabile silere, æquum non puto. Qui cum comprehensi, simulacris immo-
lare cogentur, aiunt: Ducite nos ad aras. Et cum fuissent adducti, manus
suas ardenti igni superponentes, si subtraxerimus, inquit, sacrificasse nos
credite. Et quoadusque caro omnis in ignem deflueret, immobiliter perdu-
rarunt. Alij cum ad sacrificandum quærentur, sacrilegam pollutionem ui-
tantes, uitam præcipitio finierunt, minore quidem tolerantia fiducia, sed
conseruandæ fidei maiore cautela. In quibus admirabilis quædam & uene-
randa scæmina, pulchritudine pariter & pudicitia formosa, genere nobilis,
& copiosa facultatibus: cui erant duæ filia uirgines, honestæ satis, & ad ma-
ternæ pudicitia regulam nutritæ, specie simul & moribus æmula sibi probi-
tate certantes, quas religiosa mater secundū præceptum diuinum in timore
domini educaerat. Sed pro his quæ supra diximus, uel naturæ, uel institutio-
num bonis, prauorum hominum multa erga uirgines, earumque matrem
contentio exagitabatur, & summo studio summaque uel perquirebantur.
Cumque declinandi turbinis gratia sui absentiam procurassent, agitur omni
intentione, ut earum præsentia fieret: missi in hoc ipsum milites, repertas
eas uenire Antiochiam cogunt. Sed cum perurgentibus militibus, uehiculo
impositæ iter agerent, talibus religiosa & pudica mater ad filias utitur uer-
bis: Scitis dulcissimæ mihi filia, quomodo uos in disciplina Dei educa-
uerim. Scitis quod à paruulis Deus uobis pater, Deus nutritor, Deus institu-
tor, extiterit, & quod pudicitia & castitatis bonum ita mecum pariter di-
lexistis, ut nec oculus quidem uester unquam (sicut uobis conscia sum) lasciu-
uioe fuerit maculatus aspectu. Quid igitur nunc agimus? Videtis quod ista
omnis uis, aut à Deo nos studet, aut à pudicitia separare. Prostituatur ergo
publicis lupanaribus membra, quæ aer penè ipse publicus habuit incognita.
Ne quæso filia: quia nec tam parua nobis in Deo fides est, ut mortem per-
timeamus: nec tam despecta pudicitia, ut uiuere etiam cum turpitudine cu-
piamus. Quin potius si placet quod in omnibus tenetis, etiam in hoc sequi
mini matris exemplū. Præueniamus impuras carnificum manus, & impu-
dicorum præcipiamus incurfus, mundumque hunc qui nos ad impuram &
impudicam cōpeller ac pertrahet uitam, pura & pudica morte damnemus.
Cumque talibus adhortationibus filias ad simile propositū uideret accessas,
ad fluuium quendam in itinere positū uenerunt, ubi cum se humanæ necessi-
tatis causa descēdisse simulassent, & paululū custodes cogente naturali reue-
rentia

Arentia secessissent, adductis diligentius hincinde uestibus, minacis se fluuij ra-
pidis iniecerunt fluentis. Sed & alia duæ uirgines, per omnia insignes foro-
res, genere nobiles, uita mirabiles, primæ adhuc ætatis specie pulchræ satis,
sed anima pulchriores, ornata moribus magis quam monilibus, studijs ap-
prime probabiles, non ferentes uiolari publicis edictis ac legibus castitatem,
marinis se fluctibus demersere.

Hæc apud Antiochiam. In regionibus uero Ponti crudeliora gereban-
tur. Arundines acutæ quibusdam sub unguibus digitorum infigebantur.
Alijs plumbum igni liquefactum, & dorso defusum usque ad loca pudenda,
quibus naturalis egestio procurari solet, infundebatur. Fœminis quoque uerua-
cādentia & reuista, ardētia absque ullo humanitatis miserationisque respectu
ingerebantur per pudenda uiscerum, & naturalia secreta membrorum. Sed
quid faciam, quod appellationes ipsæ mihi in admisis facinoribus defunt,
& gestorum scelerum nec uocabula quibus enumerari queat, inueniri possunt:
Sustinebant tamen omnia fortissimi & piissimi martyres: cum optimi
& præclari iudices in eo solo sapientiam suam omnibus futuram in admira-
tione censerent, si aliquod nouæ crudelitatis supplicium, nouique generis inue-
nissent. Sed cum aliquantum iam non ratione aut humanitate, crudelitatis
tamen nimietate fatiati, respicere ad immanitatem sceleris sui cœpissent, de-
solatas urbes ciuibus, & optimis ciuibus, rura nudata cultoribus, orbatos fi-
lij patres, & parentes liberis, ad clementiam se humanitatemque conuertunt,
edictumque principale proponunt: Quoniam phas non esset tot ciues in qui-
bus fidei suæ esset obstinata persuasio, morti tradere, placere de reliquo, ut
hoc genus hominum nequaquam quidē subiret interitum: omnes tamen qui hanc
specie confessionis teneret, dextris oculis ferro effossis, eisdemque cauterio adu-
stis, sinistro etiā poplite nihilominus cauterio debilitato, per singulas quas-
que prouincias in aeris ferrique metalla, uel operis, uel pœnæ gratia deportan-
dos: Hæc fuit clementia Principalis, quæ optimis ciuibus cōsultum est. Sed
illi quidem suis (ut uidebatur) uel moribus, uel uitis agebant. Iustis uero &
sanctis uiris coronæ uirtutis & patientiæ parabantur, domino & saluatore
nostro per hæc uel explorante fidem credentium sibi, uel merita remuneran-
te. Sed sicut omnes per singulos enumerare non solum difficile, sed & im-
possibile est, qui tunc in passionibus carnis sue deo gloriam dederunt: ita om-
nes penitus ommittere, & ne paucorum quidem nominatum facere mentio-
nem, satis uidetur ingratum. Paucos ergo memorabimus, & maxime eccle-
siarum principes, per loca sua singulos martyrum gloria coronatos.

Primus nobis in memorijs piorum, fulgens in regno CHRISTI martyr
scribatur Anthimus, Nicomediæ episcopus, capite cæsus. Post hūc uita
& studijs semper martyr Lucianus presbyter Antiochenus, sed tunc apud
Nicomediā CHRISTI regnū rebus gestisque prædicans. Apud Tyrum uero
nobilissimus

Due uirgines
in mare profi-
lierunt

Cap. XIII
Carnificina
martyrum
apud Pontum

Cap. XIII
Anthimus
Lucianus

nobilissimus in martyribus, & à prima ætate in CHRISTI institutionibus nutritus Tyrānio, eiusdē urbis episcopus, Zenobius à Sidone presbyter, & Syluanus Emisenorū ecclesiæ episcopus, qui in sua ciuitate bestiarū moribus absumptus, martyrum sociatus est choris. In Palæstina uero primus Syluanus episcopus apud Gazā, cum plerisque clericorū: In metallo autem Fanēsi quadraginta simul capite cæsi: Peleus uero, & Nilus episcopi cū plurimis clericis igni consumpti. In eorum numero habebatur etiam Cæsariensis ecclesiæ flos nobilissimus, & fructus doni cœlestis Pamphilus. Apud Alexandriam uero & per omnem Aegyptum, uel Thebaida primus uelut Lucifer quidam inter alia confurgens Petrus eiusdem urbis episcopus, doctrina, moribus, & uita præcipuus, & cū eo presbyter Faustus, & Dios, & Ammonius, nec merito, nec institutionibus, nec martyrio dispares, Phileas quoque & Hesychius, & Pachomius, ac Theodorus, episcopi ex urbibus Aegypti, cæteriq; cum ipsis innumerabiles, nobilissima pertulere martyria. Quorum per singula agones describere, ne nos opus nostrum iusto longius dilatemus, suis ciuibus qui ad dicendum probe pollent, & præsentēs tunc aderant, derelinquo.

Cap. XV Interea perturbari statum nostrum, & crudeli ubiq; animaduersione uariis, æternū peruiulēq; illū nō latuit oculū. Et quoniā dominus quidem tradiderat familiā suam castigari paucis, cruenti uero immanitatis ministris defæuierunt in multis, adest continuo ultrix dei dextera, & illos qui primodum pacē seruarent ecclesiæ, cum omni prosperitate imperiū gubernauerāt, in tātam rerum permutationē deducit, ut Augustus ipse in id uanitatē atq; amentitiæ perueniret, quo depositis cum collega pariter Augusto regni insignibus, priuati & plebei post imperiū uiuerēt: Ille uero qui ei secundus in honore, postmodū etiam in primis successor fuit, qui & incensor ac signifer nostræ persecutionis extiterat, tam multis uarijsq; morbis & corporis tabe, atque insania mentis afficeretur, ut post longos atq; inextricabiles languores, scelerum suorum furis agitatus, sponte uitam nephariam proderet.

Cap. XVI Sed hæc postmodū. Tunc uero in occidentis partibus, quod Maximianus (qui & Hercules) deposuerat, Constantius regebat imperium. In duas nāq; procuraciones Romanum regnū fuerat diuisum. Sed is multa clementia erga homines, erga deum uero religione maxima utebatur. Neq; uero ex confortis rabie regnū suum priorū sanguine maculauerat, neque orationum domos & cōuenticula nostrorū imitatus Maximiani uersaniam, hostili uastatione destruxerat, quin potius cultores dei uenerationi habuit & honori. Vnde & merito religiosus pater, religiosiorem filium Constantinum regni bene parti reliquit hæredem. At uero Constantinus, statim ut Romani regni apicem ex paterna hæreditate suscepit, mira quadam dei gratia ciuibus charus, exercitui acceptus, uiris fortibus imitandus, facinorosus uero & ignauis

& ignauis terribilis fuit. In obseruatiā quoq; religionis longe etiam patrem uincere studuit. Sed & Licinius communi omnium sententiā adscitus in imperium, Augustus pronuntiatur. Quæ res Maximinum uehementer offenderat, quod is tunc solummodo Cæsar in orientis partibus habebat: neq; id ultra ferens, uel raptum sibi met Augusti nomē assumit. Maximianus uero, qui & Hercules, quem paulo ante collegā fuisse Diocletiani, & cum eo imperij insignia deposuisse memorauimus, cum à filio Maxentio in urbe Roma tyrannidem tenente fuisset expulsus, ad Constantinum tanquam ad generum miseracionis causa confugiens, insidias ipsi à quo religiose susceptus fuerat molitur. In quibus turpiter deprehensus, turpius perit: ita ut post interitum statuæ eius atque imagines auferrentur, & in ædibus publicis uocabula eius nominis mutarentur. Huius igitur filius Maxentius, qui in urbe Roma tyrannidem ceperat, primo uelut inuitandæ erga se plebis gratia, fidei nostræ ueneratorem se esse simulabat, & ob hoc persecutio nes reprimi, omnesq; iniurias à Christianis arceri iubet. Sed nihil in reliquis actibus suis, nihil in uita uel moribus, quod Christianis proximum uidere tur, ostendit. In tanta etenim flagitiorum & scelerum fece, in tanto impunitatis cœno uersabatur, ut nihil prorsus facinorum pessimorum ab eius non dicam uita, sed unius saltē diei ac noctis actibus esset alienū. Deniq; Senatorū, & maxime nobiliū matronas publice abstrahi, atq; ad suā libidinem deduci imperabat, & post contaminationē uiris suis reddi iubebat, nō tam expleta adulterij libidine, quā immutata. Tantis uero metus Patres plebemq; oppreserat, uti ne hoc ipsum quidē quod metuerant, palām ostendere auderent, sed ferebant inuictam seruitutem gementes: & aliquid pro libertate cogitare metu prohibebantur, cum ille non iam ira, sed libidine cædes ageret. Denique quadam die, imperat militibus suis, exire per plateas totius urbis, ut omnes qui occurrissent, cuiuscunque ætatis & cuiuslibet sexus, gladijs cæderent. Innumeræq; multitudines populi Romani, non hostium, sed ciuū telis deiectæ sunt. Senatores uero, & ij maxime, qui uel honoribus, uel opibus clariores in curia uidebantur, confectis criminibus tanquam rei puniti proscriptiq; sunt. Addit uero etiam hoc fastigiū sceleribus suis, & artis magicæ industriam summis studijs excolit: ad quæ ministeria explenda, perquirebantur mulieres nobiles grauidæ, & adhibite funestis sacris mediæ scindebantur. Rapiebantur & paruuli infantes, eorumq; exta uisceribus euulsa perscrutabantur. Ingulabantur & leones: & nephandis quibusdam commentis ac precationibus dæmoniacæ arte compositis, bella dicebantur per hæc arceri, & credebatur ius phasq; regni per nephas posse seruari. His uero malis omnibus etiam illud additur, quod omnes qui per cæteras urbes uel agros fuerant tyrannica crudelitate deterriti, dum nihil sibi ad uitam tutū putant, relictis agris, per loca abdita & latebras eunt, omni

Licinius Cæsar, sit Augustus
Maximianus Cæsar, Augusti nomē usurpat
Maxentius

Maxentij uita & crudelitas

studio arandi serendiq; cessante, tantaq; fames urbē atq; omnia loca inuaserat, ut nihil reliqui ad uitæ subsidium fieret.

Cap. XVII
Maximini
Caesaris senectus

In Orientis uero atque Aegypti partibus Maximinus simili per omnia crudelitate & uesania tyrannidem gerebat, ita ut alter alterum, utpote in tyrannide socius, etiam in sceleribus uideretur imitari, & nescires cui potissimum dare flagitiorum palmam deberes. Eo sanè Maximinus praeire socium sceleris uidebatur, quod etiam publicos honores & maximos magistris magorum & malarum artium doctoribus decernebat. Simulachrorū quoque cultui satis superstitiose deditus erat, ita ut ne ad paruum quidem motum sine augurijs & diuinationibus ac symbolis adquiesceret. Vnde & uehementior aduersum nos & grauior prioribus persecutor fuit. Vetera quoque delubra & olim etiam à studiosis cultoribus derelicta, renouari omnia iubet: sacerdotesq; his & pontifices, per singulas prouincias, nobiles quoque, & alijs iam honoribus functos, ministris militaribus & salarijs additis decernit. Nec mirum, qui & manifestos maleficos, uel rectores prouinciarum, uel duces militū promoueret. Sed ob huiuscemodi uanitatis ministerium, q̄ plurimæ copiae auri argentiq; quærebantur. Ex quo accidit, ut omnes ubiq; prouinciæ diuersis modis & occasionibus nudarentur: grauando censum, tributa multiplicando, locupletiores quosq; exquisitis aut etiam confictis iniurijs cōdemnando, alios uero etiā proscribendo, oēs pariter bonis paternis auitisq; familiarijs euoluebat. Vnde & montes auri (ut ita dixerim) congregatos familiaribus suis ac satellitibus largiebatur. In conuiujs uero tam profusus erat, tamq; temulentus, ut insanus, & mente captus uini furore putaretur, & ea ebrius fieri iuberet, quæ die postera se iussisse nesciret. Delicijs, luxu, atque omni dissolutionū genere fluitans, turpissima suis militibus præbebat exempla. Denique quicquid lasciuæ, quicquid petulantiae, quicquid luxuriose gestum à Rectoribus uel militum, uel prouinciarū fuisset, inultū cedebat ob imperatoris exemplum. Cui inter cetera hoc etiam singulare studium erat, ne ullam nō dico urbem, sed uel breue oppidum, absque adulterio nobilium matronarum quæ per loca fuissent reperia, uel corruptione uirginum, præteriret. Talis hic tantus que uir, qui pudicitiae, honestatis, iustitiae, ac totius æquitatis hostis publicus erat, quid ni etiam Christianorum hostis & persecutor existeret? Aduersum quos tantum crudelitatis exercuit, ut præcessores suos uincere festinaret in sceleribus: ignes, laminas, cruces, bestias, maris profundum, obruncationes membrorum, effossiones oculorum, & singulis membris specialia inferre supplicia gestiebat: quum tamen illi magis constantes & fortes inuenirentur in tolerando, quam iste ingeniosus & callidus in exquirendo. Vincebatur etenim sapius non solum à uiris, sed etiam à foeminis, quæ uerbo dei & dei calore succensæ, ut foeminæ quidem comprehendebantur, sed ut uiri fortes

A fortes in certamine coronabantur: mortem quippe promptius subire, imò uero & ultro expetere, q̄ corporis maculam recipere malebāt. Verum cum duobus grauissimis dominis libidine & crudelitate præceps ageretur, fuit apud Alexandriā Dorothea quaedam satis nobili orta familia, ingentibus diuitijs, & propinquis nobilibus pollēs. Sed in ea ingenij atq; industric bonum, cæterarumq; honestarū artium studia magis, q̄ hæc, uigebant. Fortia uero & decoris gloria tāta ei fuit, ut mirum ac speciale in ea dei figmentum crederetur. Sed illa quæ religione animi & honestate uitæ pulchrior q̄ uultu corporis esse studeret, æquissimo mentis iudicio, quod pulchrū & decorum inter homines uidebatur, id potius deo cōsecrare, quam usui humano statuit indulgere, ut uirgo deo sacrata persisteret. At ille qui diuina atq; humana, libidine simul & crudelitate scedaret, cognito solius formæ, non etiam ingenij ac propositi bono, ad cōtemerandā uirginem, ac polluendam eius castitatem animū intēdit. Comperto uero quod Christiana esset, quæ secundum sua edicta poenæ magis quam libidini subiicienda uideretur, in ambiguo positus æstulare cœpit, & in quam se partem uerteret, ignoratē. Sed ubi dubios animos libido, quæ ei latius dominabatur, obtinuit, & expectantē uirginem pro martyrio ad supplicium rapi, per occultos nuntios de stupro interpellauit: illa æque nephas sibi esse respondit, templum corporis sui quod semel deo consecrauerat, idolorum cultu ac libidinis contagione polluere, proinde se quidem ad mortem paratam esse: à crudeli uero tyranno non decere blandum aliquid aut molle proferri, nec esse dignum resoluere erga se truces animos, quos quotidie undatim Christianorum profusus cruor duraret. Ad quæ responsa cum ille libidine accensus acrius incalcesceret, & nisi uerbis adqueuisset, ui agere decerneret: omnibus uirgō pudicissima facultatibus suis, domoq; ac familia derelicta, noctu clam cum paucis fidelissimis famulis, & cū amicissima sibi comite castitate discedit, atq; inulsum tyrannum uanum amētēq; dereliquit. Sed & alias plurimas nobiles mulieres simul ac uirgines exemplo illius adortus, sed exēplo nihilominus illius paratior ad mortē, quam ad seruitutem libidinis nactus, crudelibus supplicijs affici iubet. Quæ multo promptius & lætius quam ceteri omnes mortē subibant, eo quod duplices sibi coronas à domino præparandas, nō solum pro pietate, uerum etiam pro castitate credebāt. Sed in his relationibus positum, silere æquū nō putō, etiam nobilissimæ foeminæ in urbe Roma mirabile factū Sophroniæ, cuius uir præfectus urbis Romæ sub Maxentio tyranno degebat. Qui cū de supra dictæ foeminæ pulchritudine cognouisset (ut ei mos erat) missis stuprorum ministris, deduci ad se foeminam iubet. Illa rem ad maritum detulit. Qui cum comperisset, multa secum uolens, ad ultimū altius ingemiscens: Et quid, inquit, faciemus, quibus aut hæc toleranda sunt, aut anima ponenda? Tum illa ut maritum uidit, metu

Dorothea uirgo; Alexandrina

Sophronia Romana

et mortis

mortis perterritū prodidisse pudicitiam suam: Paululum, ait his qui misisset, fuerat, expectate, donec cōposita (ut decet) & adornata procedam. Dehinc ingressa cubiculū, cum prius defixis genibus orasset, tanq̄ pudicitiam suam deo immolatura, pectus ac uiscera correpto mucrone transfuerberat. Extremos huiusmodi nuntios ad tyrannū per adfistētes famulas mittens: Tales (ait) magis placeant Christianæ foeminae tyranno. Hoc modo in oriente simul atq; in occidentē, uelut uno damonis spiritu armati, & paribus eis dēq; uitijs accēsi defaueiebāt tyranni, cum tamen per hęc Christianorum uirtus animi, & constantia fidei probator & magnificētor redderetur.

Cap. XVIII

Galerius Maximianus incipit egrotare

Sed cum per decem cōtinuos annos in oriētis partibus similis etiam Maximiani princeps erga Christianos fuisset grassata crudelitas, & innumera hominum milia deū uerum colentiū neci dedisset, cumq; uires crudelitatis ac libidinis suæ indefinenter suggereret temulentia, & neq; cōsiliū, neq; satietas finem ullum aut modum imponeret, adest cultoribus suis diuina prouidētia, & quos per ignem probauerat, educit rursus ad refrigerium. Ipsum nanq; autorem sceleris ultio diuina corripuit. Et ille qui lætis ac saginatis carnibus incedebat superbus, inflatis subito uisceribus, suppuratisq; distenditur. In profundioribus dehinc pectoris partibus obortū uulnus totos intrinsecus uiscerū secessus tabo serpente depascitur. Post etiam fistulis quibusdam in superficie purulentis meatibus adapertis, de interioribus partibus uulneris uenis ebullire undatim cœpit innumera uermium multitudo. Fœtor uero tam intolerabilis erat, ut nullus omnino ne medicorum quidē propius posset accedere, quod carnes satis lætę, & in omni luxuria nutritæ, grauiorē ex corruptione nidorē putredinis exhalabant. Deniq; pleurosq; medicorum, quod nec morbo aliquid mederi, nec uim fœtoris tolerare possent, interfici iubet. In quibus cum quidam iugulandus potius quam medicaturus assisteret, inspiratus à deo: Cur (inquit) Imperator erras, & quod deus infert, ab hominibus putas posse reuocari? Nec humanus est iste morbus, nec à medicis curatur. Sed recordare, quāta in seruos dei egeris, quāq; in religionem diuinam impius & prophanus extiteris, & intelliges unde tibi sint poscenda remedia. Nam & ego quidem mori cum cæteris poterō, tu tamen à medicis non curaberis.

Cap. XIX

Maximianus per morbum admonetur huiusmodi conditionis

Ab. f. obseruationibus

Tunc primum se Maximianus hominem esse intellexit, & scelerum suorum immanitatem recordatus, primo omnium errasse se, & impie egisse profiteretur, & uelut satisfacere incipit deo. Tum deinde conuocatis his qui in officio publico sibi parebant, legem scribi & confestim emitti iubet, qua non solum Christianis desinat persequutio, & arceatur omnis inuitia, uerum & reaedificari eorum permitterentur ecclesiæ, ut solitis cultibus & Tobsecrationibus uacantes, etiam pro ipsius salute excelsō supplicēt deo. Quibus dicto citius procuratis, continuo per singulas quasque urbes edic-

Acta mittuntur, continentia hunc modum:

IMP. CAES. GALERIVS MAXIMIANVS, INVICTVS, AVGVSTVS, PONT. MAX. GERMANICVS, AEGYPTIACVS, THEBAICVS, SARMATICVS V. PERSICVS II. CARPICVS VI. ARMENICVS, MEDORVM ET ADIABENORVM VICTOR. TRIB. POT. XX. IMP. XIX. COS. VIII. PAT. PAT. PROCOS. ET IMP. CAES. FLAVIVS VAL. CONSTANTIVS, PIVS, FELIX, INVICTVS, AVGVSTVS, PONT. MAX. TRIB. POT. IMP. PER. V. COS. IIII. PAT. PAT. PROCOS.

Edictum Maximiani et Constantij Caesarū pro Christianis

INTER cætera quæ pro utilitate reipublicæ disponimus, nos quidem primo uolueramus secundū antiquas leges, & publicam Romanæ obseruantia disciplinā cuncta moderari, inter quæ etiā hoc addere, ut Christiani qui paternā religionē reliquerant, ad eam rursus reuertērēt. Verū quoniam iudicio quodā animi sui tanta eos obstinatio rei huius habuit, ut nullo modo redire uellent ad ritum religionis antiquæ, quæ à maioribus fuerat instituta, sed eo magis pro uoluntate sua unusquisque legem sibi ipsi constituit, & in locis diuersis plebs diuersa concurrat. Cumq; pro his à nobis propositum fuisset edictum, ut ad patrias leges redirent & antiquitus constitutas, plurimi eorum periculis se potius subijcere, mortesq; innumerabiles tolerare, quàm obedire præceptis talibus maluerunt.

B Et quoniam multos adhuc in eodem animi iudicio durare peruidimus, ita ut nec dijs cœlestibus honorem debitum redderent, nec suæ religioni satisfacere uiderentur, respicientes ad solitam mansuetudinem clementiæ nostræ, qua consueuimus omnibus hominibus dare ueniam, libenter etiam erga hos indulgentiam nostram credidimus porrigendam, ut rursus sint Christiani, & con-

Conuenticula

uenticula in quibus orare consueuerunt, extruant, & reaedificent, ita tamen ut nihil contra disciplinam publicam gerant. Alijs uero epistolis Iudicibus indicauimus, quid eos oporteat obseruare. Vnde concessa hac nostra indulgentia, exorare debent deum suum pro salute nostra, & pro reipublicæ statu, ut omnimodo incolumi degente reipublica, etiam ipsi securi agere in proprijs laribus possint.

Ruffini interpretis uerba

Hæc de Latino in Græcum uersa, nos rursus transfudimus in Latinum. Sed post hæc quid consequutum sit, uideamus.

r 4 Elenchus

ELENCHVS CAPITV- LVM NONI LIBRI HISTORIAE

Ecclesiasticae Eusebii Caesariensis.

De simulata indulgentia.	Caput I
De posteriori Maximini Imp. peruersione.	Cap. II
De simulachro quod nuper apud Antiochiam fuerat consecratū.	Cap. III
De sententijs quae aduersum nos latae sunt.	Cap. IIII
De Actis falsis.	Cap. V
De his qui eo tempore martyres extiterunt.	Cap. VI
De his quae aduersum nos tabulis aereis conscripta sunt.	Cap. VII
De his quae postmodum acciderunt, bellis, pestibus, fame: & de morte tyrannorum.	Cap. VIII
De uictoria Constantini Imperatoris.	Cap. IX
De perditione ultima inimicorum nostrorum.	Cap. X

EUSEBII PAMPHILI

CAESARIENSIS ECCLESIASTICAE HISTORIAE
liber Nonus, Ruffino Aquileien-
si interprete.

Cap. I

Maximinus
in Oriente

Sabinus praefectus

VIVSCEMODI edictis Imperialibus, per omnem locum Asiae Ponticisque propositis, uelut ex ingentibus tenebris subitum lumen refulsit. Sed Maximinus, qui in Orientis partibus Caesaris tyrannidem potius quam locum tenebat, tanquam crudelitatis suae materiam sibi subtrahi non ferens, cum ei displiceret edictum, nec tamen auderet obistere, proponi publice legem, & omnibus in notitiam uenire non patitur, uerbo tamen iudicibus praecipit, inducias Christianis interim dare. Sed Sabinus, qui per illud tempus praefecturae culmen gerebat, omnium prouinciarum iudicibus scribens, & praefatam Imperatoris inferens legem, manifestum efficit cunctis id quod Maximinus obscurare tentauerat. Iudices uero per singulas ciuitates edicta mittentes

mittentes, legemque praeferentes, relaxari cunctos qui tenebantur in carcere, quicunque in metallis, aut quibuslibet uinculis afferuabantur, omnes abscedere liberos iubent. Quibus ita gestis, uelut post nimiam tempestatem, si solis splendor caelo redditus fuisset ac terris, duces populi nostri per singulas quasque urbes frequentare conuentus, ecclesias instaurare, concilia agere, sacerdotia reparare, singulas quasque ecclesias, si cui quid deesse uidebatur, instruere. Quae cum ita gererent, stupor ingens habebat infideles gentilium, de tanta tanquam subita conuersione rerum, ita ut admiratione ipsa fateri cogerentur, magnam & solum deum uerum esse quem Christiani colunt. Nostri uero si qui in agonibus fideliter & uiriliter perdurauerant, cum omni fiducia & laetitia agebant. Si qui uero languidius & ignauius egerant, cum omni humilitate & supplicatione medicinam poscere ab his qui incolumes perstiterant properabant, & per eos repropitiari sibi omnipotentem deum supplicabant. Iam uero illi qui de metallis fuerant relaxati, uenientes per urbes singulas, magnanimi sublimesque incedebant, & ineffabilem laetitiam atque exultationem dei ecclesijs exhibebant, toto itinere per plateas quoque ciuitatum & uicos cum psalmis ac hymnis digredientes, ita ut stuperent & magnificarent deum hi qui eos paulo ante uinctos & catenatos trahi in metalla uiderant, laetos uero nunc atque exultantes cernebant ad propria remeare. Ex quo etiam ipsi qui prius infesti nobis uidebantur & aduersi, nunc subita conuersionis miraculo congratulabantur nobis, & communem sibi dicebant laetitiam nostram. Verum cum haec ita in agris & uicis & urbibus agerentur, & pro reddita sibi pace Christianorum populi modesta exultatione gauderent, totius boni inimicus tyrannus ferre non potuit, quin insita sibi nequitiae rabie gaudia ista subrueret.

Et enim Maximinus, quem in orientis atque Aegypti partibus tyrannidem tenere supra diximus, sex non amplius menses passus est nostros in pace persistere, & protinus quicquid ad obturbandam eam nancisci potuit, molitur. Igitur primo prohibere nostros per occasiones quasdam tentat, ne ad coemiteria conuenirent. Tum deinde nequissimos quosdam Antiochenae urbis uiros instigat legationem mittere aduersum nos, deposcentes ne in proprijs degere liceat Christianis. Cuius legationis initium facit per Theotecnum quendam curatorem Antiochenae urbis, prauum ingenij hominem, pessimumque propositi. Sed & alios per singulas ciuitates similiter deterrimos ciues ad simile facinus impellit, & ex omnibus prouincijs huiuscemodi legationem dirigi componit. Multaque alia aduersum nos speciali quodam odio & obstinata contentione machinatur, donec omni modo mala quae iam quieuerant, renouaret. Mala mens, malusque animus, uelut sitim quaedam & famem se pati putabat, nisi laniari carnes ciuium, & sanguinem eorum profundi uideret.

Christiani liberatur & metallis

Cap. II
Christiani prohibentur conuenire in coemiterijs

Theotecnus curator urbis Antiochena

Interea

Cap. III
Zeus & Iovis
Iupiter Phi-
lius, hoc est,
amicitiæ
præses

Interea reperisse se occasionem maximam ratus est ex eo, quod apud Antiochiam simulacrum quoddam Iovis Amicalis nuper consecratum, atque tibus quibusdam magicis & impuris consecrationibus ita compositum est, ut falleret oculos intuentium, & portenta quaedam ostentare uideretur, ac responsa proferre. Idcirco omnibus & ipsis Imperatoribus pro certo confirmatur. Quod posteaquam ab uniuersis creditum est, asseueratur item deus ille dedisse responsa, ne Christiani in urbibus habitarent, neque in uicinis urbi locis, sed quanto fieri potest longius fugarentur. Quibus cognitis omnes qui ubique erant sub tyranni regno per urbes ac prouincias singulas, scientes gratum hoc esse apud eum, similem de Christianis sententiam ferunt. Et missis ad eum legatis, ea de Imperatore impetrant, quæ ut peterent ab ipso fuerant inuitati.

Cap. IIII
Sacerdotes
templorum,
honoribus
ornantur

Tum uero rursus aduersum nos persecutionis rabies instauratur, & Maximinus interim summa instantia per urbes singulas & prouincias faceret simulachrorum ac pontifices statuit, multisque eos honoribus & muneribus præficit, & omnia prorsus diligenter agit, quatenus cunctos beneficis suis præueniat, ut per hæc propiores eos efficeret in odia & necem Christianorum. Idcirco eo magis obtinebat, quo gratiore sibi duceret eum quem erga nostros sæuiorem nequioresque sensisset.

Cap. V
Acta Christi
apud Pilatum
conficta
Hoc ueneno
pueros infici
cupiebat

Et quamuis ei agere cuncta ex sententia liceret, quippe qui iam sibi etiam Augusti inconcessam præsumperat dignitatem, uideri tamen uult, quod aliquibus iustis hæc rationibus agat. Cōsurguntur acta quaedam, uelut apud Pilatum de Saluatore nostro habita, in quibus aduersum CHRISTVM omnibus blasphemiam conscribitur. Quæ Acta per omnes regni sui prouincias prælato edicto mitti præcipit, & per urbes singulas, per uicos, per agros etiam proponi: præceptoribus quoque puerorum tradi iubet, uti pro his quæ ad meditando, uel ad ediscendum dictare solent, hæc tradant pueris memoriam commendanda. Cum uero hæc ita per omnem locum diligenti nequitia gererentur, dux Damasci cognita Imperatoris sui erga Christianos libidine, & ei placere in talibus studes, indignissimas quasdam mulierculas de trivio conquisitas, sibi sibi facit, & agitari in his plurimam quæstionem, per quam cogere eas Actis profiteri, fuisse se quondam Christianas, & scire quod inter ipsa mysteria eorum, spurca quaedam & impura committerent. Aliasque huiusmodi flagitia, quæ nec audire quidem bonus quisque pateretur, mulierculas actis prosequi facit: easque conscripta ad imperatorem refert. At ille proponi ea nihilo minus per singulas quasque urbes ac prouincias iubet, quamuis dux ille non in longum tali fraude gauisus sit. Breui namque quadam infania desperationis incensus, in exitium uitæ suæ proprias sibi intulit manus.

Cap. VI
Nostorum uero rursus fuga, rursus persecutio, & supplicia renouantur. Iudices prouinciarum tanquam gratum aliquid ex hoc Imperatori exhibentes

exhibentes in nostros atrocius defæuire. Igitur apud Tyrum Phœnicum urbem tres quidam iuuenes correpti, cum se Christianos esse confiterentur, beatis subrigunt: cum quibus & Syluanus episcopus quadraginta annis functus sacerdotio, uir mansuetudine animi, & ipsa iam senectute uenerabilis. Per idem tempus etiam Petrus, de quo supra memorauimus, Alexandrinæ urbis episcopus, per omnia insignis, & omnibus uirtutibus adornatus, in scripturis uero diuinis & in uerbo dei, priorum nullo inferior, prudentia quoque singularis, & in omnibus perfectus, uere sacerdos & hostia dei subito rapitur, & tanquam ex Maximini præcepto capite obrucatur. Cum quo simul & alij plures ex Aegypto episcopi trucidantur. Lucianus quoque uir, moribus, continentia, & eruditione præcipuus, Antiochenus presbyter, cum ad tribunal iudicis fuisset adductus: Cur (inquit ad eum Præses) uir rationalis & prudens sequeris sectam, cuius non potes reddere rationem? Aut si est aliqua, audiamus. Tum ille data sibi facultate dicendi, huiusmodi orationem de fide nostra habuisse dicit: In occulto non est, quod nos Christiani quem colimus, deus unus est, per CHRISTVM nobis annuntiatum, & per spiritum sanctum nostris cordibus inspiratum. Non enim sicut uos putatis, humanæ alicuius persuasionis errore cōstringimur, nec indiscussa (ut alij) parentum traditione decipimur. Auctor nobis de deo, deus est. Neque enim posset sublimis illa maiestas sensibus humanæ mentis illabi, nisi uel spiritus sui uirtute delata, uel uerbi ac sapientiæ suæ interpretationibus indicata. Fateor, errauimus etiam nos aliquando, & simulachra quæ ipsi finximus, deos cœli ac terræ putabamus auctores: sed arguebat eos fragilis substantiæ suæ à nobis præstita consecratio. In quibus tantum uenerationis inerat, quantum decoris manus contulisset artificum. Verum omnipotens deus ille, quem nostris manibus fictum, sed cuius nos decebat esse figmentum, errores miseratus humanos, sapietiam suam misit in hunc mundum carne uestitam, quæ nos doceret deum, qui cœlum fecisset & terram, non in manufactis, sed in æternis atque inuisibilibus requirendum. Vitæ etiam nobis leges, ac disciplinæ præcepta constituit, seruare parsimoniam, paupertate gaudere, mansuetudinem colere, studere pati, puritatem cordis amplecti, patientiam custodire. Sed & omnia hæc quæ nunc aduersum nos geritis, uentura nobis esse prædixit: educendos nos ad reges, & ante tribunal iudicium statuendos, ac uelut uictimam iugulandos. Inde est denique, quod & ipse qui erat immortalis, utpote uerbum & sapientia dei, morti se præbuit, quo nobis in corpore positus, patientiæ præberet exemplum. Sed nec nos sua morte decepit, quibus post tertium diem resurrexit: non ut ista quæ nunc falso conscribuntur continent Acta Pilati, sed innocens, immaculatus, & purus, ad hoc solum mortem suscepit, ut eam uinceret resurgendo. Quæ autem dico, non sunt in obscuro gesta loco, nec testibus indigent. Pars penemundi

Syluanus episcopus
Petrus Alexandrinus

Luciani presbyteri oratio
ad gentes de Christo

Acta Pilati
aduersus Christum conficta
libellus

mundi iam maior huic ueritati adstipulatur: urbes integræ: aut si in his aliquid suspectū uideat, contestat de his etiam agrestis manus ignara figmentū. Si minus adhuc creditur, adhibebo uobis etiam loci ipsius, in quo res gesta est, testimoniū. Adstipulat his ipse in Hierosolymis locus, & Golgothana rupes sub patibuli onere disrpta. Antrū quoq; illud, quod auulsis inferni ianuis corpus denuo reddidit animatū, quo purius inde ferretur ad cælum. Aut si adhuc uobis minus digna uidentur hæc, quæ in terris substantiā gerunt, accipite etiā è cælo adstipulatorē fidelem: Solem uobis ipsum horum produco testem: qui cum hæc fieri per impios uideret in terris, lumen suum meridie abscondit in cælo. Requirit in annalibus uestris, inuenietis temporibus Pilati, CHRISTO patiente, fugato sole, interruptū tenebris diē. Quod si terræ, si cælo, si sanguini eorum, a quibus ueritatem per tormenta perquiritis, fidem nō accommodatis, quomodo meis uerbis allegationibusq; credetis? Et cum penē iam his uerbis auditoribus suadere cepisset, arripi iubetur in carcerem, ibiq; quasi absq; tumultu populi necari.

Cap. VII **S**ed & per alia nihilominus loca, tāta in breui crudelissimus tyrannus aduersum nos excitauit, ut longe sæuiora prioribus & diriora pararentur: quando enim aduersum nos legationes prouinciarum uel urbium, quando tot & tanta imperialia edicta uenerāt, ita ut etiam æreis tabulis incidi leges quæ aduersum nos datæ fuerāt, iuberentur: quando pueris scholaris meditatio de Pilato & IESU haberi contumeliæ nostræ gratia iussa est, & confictis referta blasphemijs, per totum diem decātari? In his uero legibus, quas aduersum nos ere incisas singulis quibusq; ciuitatibus proposuerat uelut in æternū mansuras, iactanter satis & superbe descripserat, quod ex quo Christiani sedibus suis urbibusq; pelluntur, & aëris esset læta temperies, & terræ fecunditas abundātor, ac segetum copiam uberior: & ideo satis recte consuli ad deorum immortalium gratiam, quibus nullæ ita acceptabiles uictimæ litarentur, quàm ut inuisum his hominū genus ex omnibus locis in quibus eorum maiestas colitur, pelleretur. Addit quoq; etiam illud: Ut quoniam tam piam, tamq; religiosam petitionem hanc ab Imperatore poposcissent, quicquid illud est (quamuis difficile uideatur) quod suis cōmodis æstimet profuturum, pro hac gratia nihil sit quod impetrare non possent: tantum ut hoc diligentius obseruent, ne Christianis qualitercunq; urbium cōcedatur ingressus.

Cap. VIII **E**t quidem quantum in hominibus fuit, satis in angustum res nostræ, opesq; coartatæ sunt, ut secundum illud quod scriptum est, in his scardalizari possent etiam electi. Sed postq; nihil reliqui apud homines rebus nostris superesse uisum est, omnipotentis dei prouidentia imbecilles hominum mentes periclitari ipsa desperatione nō patitur. Continuo namq; nec mora, dum adhuc per aliquas longius positas ciuitates impia mitterentur edicta

A edicta, arrogantiam tyrannicæ uocis refrenans, qua lætas segetes pro Christianorum fuga, & uberes frugibus descripserat campos, imbres restringit in nubibus, & effœtas arida sterilitate segetes derelinquit. Arescit etiam herba camporum, & non solum hominibus fructum, uerum etiam pecudibus pabulū negat, famesq; tetra & obscena ubiq; grassatur. Aeris quoq; temperies, quam suis impijs actibus descripserat famulari, in tantam corruptionem uersa est, ut humana corpora ulceribus pessimis, quæ ignis sacer appellatur, nec nō & his qui dicuntur carbunculi, replerentur, ita ut ora hominum atque oculos occuparet, ut si quis fortè ex his effugisset mortem, luminibus orbaretur. Sed & alijs nihilominus pestilentibus morbis uiuorū ac mulierū immensæ multitudines, & præcipue infantum, accruatim cadebāt. Additur illud etiam his malis, quod Armeniorum gens olim & utilissima, & amicissima populo Romano, dum ab eo Christianæ religionis ritum (cui deuotissime uniuersa dedita est) in idolorū cultum mutare cogeretur, & dæmones uenerari pro deo, inimici pro amicis, & pro socijs aduersarij effecti, manu se aduersum nepharia eius edicta defendere parant, ac sponte bella inferunt. Quæ simul omnia coaceruata, stultæ ab eo pœnas arrogantia deposedebāt, pro quo per fugam persecutionemq; Christianorū, pacem sibimet, & rerū omniū copias, atq; ipsius etiam aeris temperiem deseruire iactauerat. Igitur cum ipse & exercitus bello Armenico uehemēter & acriter urgeretur, populos per urbes & uicos, quibus diuina atq; humana prospere cuncta cessura legum suarum autoritate promiserat, fames dira absq; ulla miseratione uastabat. In urbibus uero tantæ per dies singulos multitudines cadebant, ut nec loca ad sepulturas inuenirentur. In agris uel uicis plurimæ domus penitus uacue remansere. Quod & si aliqui imminentem uidētes stragem, filios suos ad urbē uenundaturi adduxerant, dum emptor moratur, aut retractat etiā ipse moriturus accedere, cum liberis suis, quorū ex precio alēdos se sperauerat, interibāt. Aliqui uero dum radices herbarū sectabātur, earumq; succis animā sustentare tentabāt, perurgente inedia, incaute letali aliquo haustu corrupiebātur. Mulieres quoq; matres familiās, & honesto loco natar, ui famis cogente, pudoris oblita, ad publicum stipis petendæ gratia descendeant. Et quas uerecūdia aspiceret in faciem hominū non sinebat, expetere aliquid sibi uel etiā de manu rapere fames cogebat. Quam plurimū uero ita exhausti incedebant, ut simulachra magis carne carētia, quàm homines putarentur, colore tetro, luminibus in profundum dimeris: huc atq; illuc corpore nutabundi, & iam iamq; lapsuri ingrediebantur, nec uoce iam stipem, sed ultimū trahēdo spiritū deposcētes: ita ut nonnunquam si fortè fragmentum panis aliquis, quo frui nō liceret, aspiceret, dum manum conatur extendere, nec desiderū uitæ corporis consequuntur, in medio conatus inualidū ictu frustrate cōcideret. Quod si fortè quis locupletum, miseratione permotus

Siccitas
ingensSacer ignis.
Carbunculi

Armenij aduersum Romanos

Fames

Fames
LuesEthnici implo-
rant Christiani-
nosChristianorū
officia in gen-
tiles

rus, impertiri aliquid cibi indigentibus uoluisset, constrictus & praefocatus a
multitudine eorum, in quibus nemo erat qui repellendus uideretur, defere-
bat inceptum, nec misericordiae propositū per uim eorū quos inedia impu-
dentes effecerat, ualebat explere. Interea per plateas omnes & angiportus
erant omnia repleta cadaueribus mortuorū, nec erat omnino qui sepeliret,
dum & ipsi qui adhuc superesse uidebantur, morbo inualidi essent, & quasi
continuo morituri. Ex quo fiebat spectaculum miserabile, ita ut quā pluri-
mi à canibus deuorarentur. Igitur duae pestes ualidissimae, fames & lues,
diuidebant sibi populū. Et pauperiores quosq; quibus quotidianus uictus
opere manū quae rebatur, uelut uicinos sibi & proximos populabatur ine-
dia. Illos uero qui locupletes & referti opibus uidebatur, lues sibi uelut pro-
prios uendicabat, ita ut uideres numerosae familiae domū intra breue tem-
pus ex uno in alterum contagione currente, extinctis omnibus, uacuam de-
relinqui. Sic discretis quidem castris fames luesq; sed uno mortis exitu bel-
lantes, urbes atq; agros uastabant. Haec extitit legum Maximini, & elatio-
nis atq; arrogantiae eius, & iudicij de Christianis habiti remuneratio. Haec
illius in deum pietas, & religionis ut assererat caelitus traditae maiestas. Ve-
rum, ut superius diximus, cum & inhumata mortuorum cadauera quos fa-
mes consumpserat, in plateis iacerent, & quos lues usque ad unum intere-
merat, nihilominus insepulti in domibus manerēt: qui uero superesse uide-
bantur, urgerentur inedia: clamare omnes, & sponte Christianorum pieta-
tem misericordiamq; implorare: quosq; paulo ante extorres patria & do-
mo egerant, nunc suppliciter exorare, ut more sibi solito, uiuentibus alimo-
niae auxilium deferant, mortuis insepultis sepulturae iusta persoluāt. Apud
iplos tantummodo miserationes ualere, apud ipsos solos quae humanita-
tis sunt, pietatisq; seruari. Nec tam ueram religionem, tam sanctam, tamq;
in omnibus perfectā ullā esse, quae uniuersis hominibus cōsulere, tanquam
propinquis & proximis suadeat. Nec esse alium ullum praeter Christi-
anorum deum confitebantur. Tum uero nostrorum populi, quibus re uera
per dei gratiā (quod maxime omnibus mirabile fuit) neq; fames in aliquo,
neq; lues fuerat dominata, in nullo prorsus iniuriae memores, more sibi so-
lito & ad misericordiam etiam inimicorū praeceptis dominicis instituti, con-
ferre certatim unusquisq; prout poterat, cibos, & sustentare, ac reficere per-
euntes, & non solum cibos cum eis, sed & affectum participare. Ex quo in-
digentibus etiam parua sufficere uidebantur, quae cum magna pietatis affe-
ctione praebentur. Illos quoque qui morbi contagione laborabant, ad
quos nullus gentiliū, ne propinquorum quidem introibat, sedula & fre-
quenti uisitatione curare, nec pati omnino aliquid per contagium: quippe
quos gratia diuina circūdaret: cadaueribus quoq; mortuorum sepulturam
deferre, & quae sunt naturae, iusta complere. Ita breui, ingressu solo Christi-
anorum

A norum per urbes & uicos malorum facies immutata, rebus ipsis atque ope-
ribus ueram esse & piam religionem Christianorū in cordibus omnium scri-
psit multo tenacius, quā tabulis aereis, eam falsam esse tyrannus inciderat.
Igitur cum haec à nostris ita gererentur, & per gestorum bonitatem tacita
quadam praedicatione dei nostri ueritas nosceretur, ita ut completum uide-
retur illud quod scriptum est in Exodo: Quia Aegyptijs erant tenebrae pal-
pabiles & crassae, filijs autē Israel erat lux in omnibus habitationibus suis:
pergit nihilominus dominus deus noster magnificari in sanctis suis, & coe-
ptae uirtutis opus prosperioribus successibus propagare, atq; iterum nobis
in obscuro positis, splendorem suae lucis accendere. Etenim secundū prophe-
ticum dictum: Cibauit nos pane lachrymarū, & potum nobis dedit lachry-
mas, sed in mensura. Haec est ergo correptionis eius, emendationisq; men-
sura, ut non in perpetuum indignetur, neq; in aeternum irascatur nobis, sed
reprospicietur seruis suis sperantibus in se.

E Tenim cum religiosissimus Imperator Constantinus, Constantij aequae
moderatissimi & egregij principis filius, aduersum Maxentium urbis
Romae tyrannū bellum pararet, atque exercitum duceret, erat quidem iam
Romae Christianae religionis fautor, ueriq; Dei uenerator, nondum tamen (ut
est solenne nostris initiari) signum dominicae passionis acceperat. Cum igitur
anxius, & multa secum de imminenti belli necessitate peruoluens iter
B ageret, atque ad caelum saepius oculos eleuaret, & inde sibi diuinum depre-
cetur auxiliū, uidet per soporem ad Oriētis partem in caelo signum crucis
igneo fulgore rutilare. Cumq; tanto uisu fuisset exterritus, ac nouo pertur-
baretur aspectu, ad stare sibi uidet angelos, dicentes: Constantine, *Ϟ Ϟ Ϟ Ϟ*
Ϟ Ϟ Ϟ Ϟ, in est, in hoc uince. Tum uero laetus redditus, & de uictoria iam secu-
rus, signū crucis quod in caelo uiderat, in sua fronte designat: & ita caelitus
inuitatus ad fidem, nō mihi illo uidetur inferior, cui de caelo similiter dictū
est: Saule Saule, quid me persequeris? ego sum Iesus Nazarenus: nisi quia
hic nō adhuc perseques, sed iam conseques inuitatur. Exin signum quod in
caelo sibi fuerat demonstratū, in militaria uexilla transformat, ac labarum
quem dicunt in speciem dominicae crucis exaptat, & ita armis uexillisq; reli-
gionis instructus, aduersum impiorū arma proficiscitur. Sed in dextera sua
manu signum nihilominus crucis ex auro fabrefactum habuisse perhibe-
tur. Verum non puto absq; re uideri, si paululum excedētes, etiā quid pro-
positi religiosus dux in hoc bello gesserit proferamus. Igitur ubi diuinā uir-
tutis auxilio certus de uictoria effectus est, alio nihilominus aestu religiosi
principis animus fluctuabat, quod scilicet Impator Romanus & Pater Pa-
triae nominatus, & qui omnes, si fieri posset, qui ante se principatum gesse-
rant, pietate & religione cuperet superare, non solum patriae, sed ipsi urbi
Romae, quae Romani imperij caput est, bellum cogere inferre, nec sine

Caput IX
Constantinus
Aug. aduer-
sus MaxentiūModus initiā-
di ChristianosLabarum, uex-
illi nomen

oppugnatione patriæ quam tyrannus obsederat, reddere poterat patriæ libertatem. Angebatur hinc animus, & die noctuq; Deum, cui se iam familiarem fenerat, precabatur, ne dexteram suam quam signo muniuerat saluari, cruore Romani sanguinis macularet. Hæc ei die noctuq; posceti, præstitit diuina prouidentia. Et iam cum non procul à ponte Muluio castra posuisset, ecce subito uelut ui diuina correptus Maxentius, agitur in occursum, & prouens urbis Romæ portis, sequi se reliquum exercitum iubet, priorq; ipse obuius præcurrit armatus. Iusserat autem nauibus ad decipulam compositis, fluuium sterni, & superpositis pōtib; exæquari. Ut ergo ipse eques ac præcursor, oblitus operis sui, cum paucis aggressus est pontem, subidere naues, & in profundum demersus, totius belli futuras cædes unius nephandi capitis sui diremit interitu, atq; impollutam religiosi principis dexteram à ciuili cruore seruaui. Tum uero nihilo minus in hoc quàm in Moyse atq; Hebræorū populo gestū uideres, ut digne etiā super his dici deberet: Curus Pharaonis & uirtutem eius proiecit in mare. Electos ascensores ternos stratores demersit in rubrū mare, ponto adoperuit eos. Ita nanq; Maxentius, atq; hi qui cum ipso erāt armati satellites, demersi sunt in profundum, pontibusq; his deuolutus est, quos ad religiosi principis aptauerat exitū, ut & illud super eo competenter dicatur: Lacum aperuit & effodit eum, & incidit in foueam quam operatus est. Cōuertetur dolor eius in capite eius, & in uerticē ipsius iniquitas eius descendet. Hæc impijs competenter aptantur. Constantino uero tanq; famulo Dei digne illa iungentur, quæ Moyses post uictoriam prostratis cecinit inimicis, dicens: Cantemus domino, gloriose enim honorificatus est, equum & ascensore proiecit in mare. Adiutor & protector meus est, & factus est mihi in salutem. Quis similis tibi in dijs domine? quis similis tibi gloriosus in sanctis, mirabilis in claritate faciens prodigia? Hæc etiā si nō uerbis, rebus tamen gestisq; Constantinus ipsi à q; uictoriā meruerat excelso cōtinens deo, urbē Romā triumphaturus ingreditur. Tum uero læti omnes cum coniugibus ac liberis, Senatus Populusq; Romanus ingenti peste liberati, & iugo tyrannicæ immanitatis exempti, Constantinū uelut salutis autorem ac restitutorē libertatis excipiunt. Ille tamen nec in laudes acclamantis populī, nec in plausum tantæ urbis ac talis animos relaxabat, neq; suæ uirtuti rem gestam, sed diuino muneri deputabat. Statim deniq; ubi imagines sibi ob honorem triumphati Senatus erexit, uexillum dominicæ crucis in dextera sua iubet depingi, & subter adscribi: Quia in hoc signo singulari, quod est ueræ uirtutis in signo, urbē Romā Senatūq; & Populū Romanum iugo tyrannicæ dominationis ereptum, pristinae libertati nobilitatiq; restituit. Per idem tempus conspirante etiam tum secum Licinio (nondū enim in id uasaniæ inciderat, quo postmodum delapsus est) sciētes & profitētes autorem sibi bonorū omnium deum, una eademq;

Muluus pons

Maxentius peris in fluuio Tyberi

Constantini triumphus

Statua Constantini

Licinius Cæs.

À eademq; sententia legem statuūt, in qua deum Christianorum plenissimis laudibus prosequuntur, & ipsum sibi autorem totius uirtutis atque operis profitentur, ipsumq; de tyranno præstitisse uictoriam, & ideo ab uniuersis huic uenerationem cultumq; deferendum. Hanc legem etiam ad Maximinum, qui tunc orientis partibus dominabatur, amicitiasq; eorum expetere uidebatur, emittunt. At ille ingentibus Imperatorū rebus gestis perterritus, tametsi quæ scribebantur, contraria sibi & alienæ mentis suæ proposito uiderentur, tamen quoniam resistere non audebat, & rursus alienæ autoritati cedens, inuitus uideri in hoc uenisse erubescerebat, metu simul ac pudore usus miserimis consiliarijs statuit, uelut ex suo arbitrio atque autoritate legem pro Christianis similis sententiæ promulgare, in qua asseueraret maioribus quidem suis prioribus Augustis, uisum fuisse Christianorum gentem tanquam deorum cultui aduersam, penitus esse delendam: se quoq; aliquandiu ratum, simili debere uti sententia. Sed quoniam eo magis gens ista propagetur & crescat, quo maxime putatur inhiberi, uelle se potius, ut si quidem blandis quis ad deorū cultum persuasionibus acquiescat, recipiatur: nullus uero cogatur inuitus, sed habeat in arbitrio suo, quo quisq; uelit ritu colere Deum: neq; pro hoc commotionem ullam, uel perturbationem prouincialibus inferendam. Hæc Maximinus ad Sabinum Præfectum scribit, cum tamen omnes scirent eum non id animo gerere, sed simulata hæc humanitate decernere. Deniq; nostrorū nullus audebat uel concilia agere, uel in publico quicquam quod ad religionē pertinet, commouere, id est, uel ecclesias reparare, uel si quid huiusmodi usus noster poscebat explere, quod fieri lex ad eum ab Imperatoribus missa censebat. Sed ille impius & mente ferox, hoc solum quod metus extorquebat, indulsit: nec in aliquo mutauit affectum, donec digna in eum uerbera ultio diuina proferret. Etenim cum contra meritum & capacitatem mētis suæ, uel nomen Augusti, uel Imperium præsumpsisset, uir in quo nihil prudētiae, nihil sobrietatis aut moderationis inerat, arrogantia tumidus, & superbia inflatus, extolli & erigi etiam aduersum regni focios cœpit, in quibus regalis institutio morum probitate, & sobrietatis ac religionis gratia refulgebat. Audet igitur primò se inter eos honore constituere priorem: ac non multo post rupto fœdere, bellum Licinio conatur inferre, & breuī omnia perturbans, modo quater, modo exercitum fatigare. Ad ultimū fretus dæmonibus, & nomine deorum suorum, cum immensa militū multitudīne procedit ad bellum. Sed uictoria illum qui Deo atq; hominibus inuisus erat refugiens, ad partem alterā trahit. Et cum ferro cecidisset eius exercitus, pauci qui superfuerāt uidētes eum militum copijs & diuino fauore nudatum, manum fortioribus tradunt. At ille simul ut se à dijs suis deceptum, & ab hominibus desertū uideret, detractis Imperij insignibus, quæ nec decēter unquam gesserat, turbis se calonum fugitantium

Constantij Lex de colendo Christo

Lex Maximini fingentis se fauere Christianis

Sabinus præfectus

Maximinus aduersum Licinium

gitantium permiscens, turpiter atque infeliciter bello exemptus, per agros ac uicos latitans, tandem ad ea loca quae hostibus carere uidebatur euasit, uanis suis persuasionibus illud multo uerius esse perferens, quod diuina scriptura pronuntiauerat, dicens: Non sit saluus rex per multitudinem uirtutis suae, nec gigas saluus erit in multitudine fortitudinis suae. Falsus equus ad salutem, in abundantia autem uirtutis suae non erit saluus. Ecce oculi domini super timentes eum, sperantes super misericordia eius, ut liberet a morte animas eorum. Igitur cum omni dedecore atque ignominia tyrannus, posteaquam regressus est ad propria, primo tanquam furore quodam se digno accensus, plurimos sacerdotes deorum suorum, & diuinos quos antea mirabatur, & quorum responsis confidens bella commouerat, ut deceptores fallacesque, & qui salutem suam regnumque prodidissent, interfici iubet. Post haec gloriam laudemque deo Christianorum refert, & sera poenitentia conversionem in ipsa uitae suae damnatione meditatus, cum grauissimam mortem morbis erga semetipsum certantibus duceret, legem pro libertate ac securitate Christianorum scribit, Cuius exemplum infra scriptum est.

IMP. CAES. GALERIVS MAXIMINVS, GERMANICVS, SARMATICVS, PIVS, FELIX, INVICTVS, AVGVSTVS.

Epistola Maximini pro Christianis. alibi desumus

INDE SINENTEM curam prouincialium nostrorum gerentes, & utilitatibus eorum uel commodis consulentes, quae ad commune & publicum bonum spectant, quaeque animis cunctorum chara & iocunda sunt, nunquam desimus providere. Vnde cognitum esse omnibus hominibus non dubito, manifesteque compertum, ex eo fomite quo iussum fuerat a diuis principibus Diocletiano & Maximiano paratibus nostris, inhiberi conuentus Christianorum, plurimas direptiones & praedas ab officialibus factas, idque per dies singulos in detrimentum nostrorum prouincialium profecisse (quorum nos curam praecipuam habere gestimus) ita ut bonis suis penes ac patrimonij euoluerentur. Super hac re anno praeterito legem dedimus, ut si quis uellet genti huic uel religioni adherere, a nullo prorsus uoluntas eius, ac propositi libertas impeditur, sed satisfaceret animis suis, atque haberet licentiam absque ullo metu uel suspitione agere quod liberet. Verum ne nunc quidem latere nos potuit, quod quidam ex iudicibus tentauerint permouere rursum prouinciales nostros, & uelut ex nostra eos autoritate turbare, quo scilicet & pigriores erga religionem quam diligunt, redderentur. Igitur ut in posterum omnis metus uel ambiguitas auferatur, huius edicti nostri lege sancimus, ut cunctis innotescat, licere his qui Christianam sectam religionemque uenerantur, hac nostra indulgentiae largitate, ut unusquisque quemadmodum uult, & prout animo libet, religioni huic solennitatisque deseruiat. Sed & orationum domos, id est, dominica sua, ut instaurarent pro uoluntate sua, permittimus. Sane quo

quo in omnibus cumulatior habeatur haec nostra largitio, etiam illud hac lege sancimus, ut si quae domus, agri, uel quaelibet praedia ex Christianorum bonis antehac parentum nostrorum praecipis ad fisci ius fuerant sociata, si qua etiam ibi ab aliquo competita sunt, uel si qua sunt distracta, aut domo in aliquem conlata, haec omnia in antiquum ius Christianorum praecipuum reuocari, dominisque propriis uniuersa restitui: ut & in hoc omnes pietatis nostrae beneficium capiant.

Talibus Maximinus nunc demum utitur legibus, qui ante annum non integrum aereis aduersum nos tabulis, tanquam in aeternum permanens, sanxerat poenas. In quibus nos uelut impios, urbibus & agris exules, ac totius penes terrae profugos effici iusserat. Verum ne nunc quidem erat eius integra & ex corde conuersio, sed uelut precium quoddam, huiusmodi leges offerebat Deo: & quoniam deorum suorum spes eum prius in bello deceperat, per haec tanquam mutatis patrocinij, bellum tentabat adoriri, ignorans uanissimus, quod ab hominibus nequam ad prauum inceptum, neque officijs, neque praemijs potest redimi Deus.

Igitur cum omnibus copijs instruxisset exercitum, bellumque parauisset iniustum, doloribus internorum uiscerum correptus, uehementer exagitari cepit, ita ut ne stratis quidem recubare posset, sed exiliens e cubili suo, saepe pronus elideretur in terram: tum deinde homo edax, & qui uino semper repletur, nunc ne summis quidem labris degustandum reciperet cibum aut odoretenus uinum fumeret. Ita carnibus inedia & ariditate consumptis, hoc solum profecit infelix, quod in ultimis uitae positus, iustam esse uindictam Dei, & scelus se poenam profiteretur expendere. Ad ultimum tamen morbo prius luminibus amissis, & tunc magis quid aduersum Christum impietatis admiserit uidens, uiuendi finem fecit. Sed defuncto eo, qui erga Christianos nunc inaudita crudelitate, nunc simulata uenia agebat, aperta indulgentia legitimorum principum, & absque ulla iam suspitione, ecclesiarum status multo etiam clarior quam prius fuerat reparari cepit. Verbum uero Dei & doctrina CHRISTI, longe gloriosius & liberius propagabatur. Tum uero inimicis poenitudo ultima atrocitatis & crudelitatis suae fiebat, ita ut puderet eos aspectus ipse publicus, nec eleuare oculos in hominum faciem auderent. Etenim cum primum ipse Maximinus Imperialibus edictis tyrannus & impius, & Deo atque hominibus iniustus fuisset pronuntiatum, tabulaeque eius pictae, uel imagines aereae, aliae dei ac praecipitari iuberentur, aliae uero atris fucatae coloribus obliterari: tanta subito rerum facta conuersio est, ut eius qui dudum aduersum Christianos de poenae aeternitate censebat, nunc etiam nomen aut reuelleretur de memoria hominum, aut cum opprobrio ac dedecore seruaretur. Iudices quoque eius, quos ille in tyrannicis dominationibus

Caput X

Maximinus moritur

Puderet pro pudesceret solecismus

bus ministros scelerum habuerat, legitimi principes uelut impietatis & crudelitatis eius satellites interfici iuberent. In quibus maximus flagitiorum signifer Peucedius fuit, qui secundo ab eo & tertio consul prouectus est, ac praefectura tenuit culmen. Sed & Quintianus similiter primis apud eum honoribus functus, qui in Aegypti partibus aduersum Christianorum sanguinem inaudita saeuitia & crudelitate grassatus est. Sed & alij plurimi, per quos Maximini impietas fomenta coeperat. In quibus & Theotecnus ultorem tandem prophanorum actuum esse comperit Deum, qui consecrati apud Antiochiam simulachri gratia, etiam Praesidalibus a Maximino falsibus fuerat honoratus. Sed cum Licinius uenisset Antiochiam, & magicæ artis studiosos ad poenam iussisset inquiri, sacerdotes illi atque aruspices nouelli simulachri, horum uel socij uel etiam magistri deprehenduntur. Cumque ab his inquireretur, quo pacto uel responsa redderet simulachrum, uel prodigia quaedam facere uideretur, dissimulare primo, postea tamen artius interrogati, totius ludi compositam ac compaginatum machinam pandunt, & arte Theotecni fatentur cuncta facta. Igitur primo omnium ipsum tantæ deceptionis autorem Theotecnum, tum deinde ceteros magicæ artis ministros, quos ille sacerdotes nouelli daemone atque aruspices collocarat, dignis excruciations supplicijs duci iubet. Quibus adduntur etiam filij Maximini, quos ille iam imperij socios assumpserat. Sed & propinquos eius, qui se ob huiusmodi necessitudinem, molestissimos erga ciues & prouinciales exhibuerant, paribus supplicijs afficit. Stulti & uæcordes, qui non audierint comonitionem diuinarum literarum, dicentem: Nolite confidere in principibus, neque in filijs hominum, in quibus non est salus. Exhibet spiritus eius, & reuertitur in terram suam, in die illa peribunt omnes cogitationes eorum. Nos autem quibus spes & salus in omnipotenti Deo consistit, & in rege omnium Christo Salvatore nostro, ac redemptore animarum nostrarum, & correptionem libenter ab eo suscipimus, & pacem ueniamque ab ipso similiter expectamus. Igitur posteaquam repente Deo atque hominibus inuisum (secundum quod supra exposuimus) interijt impiorum hominum genus (ita ut merito in his completum uideretur quod praedixerat spiritus sanctus, Vidi impium superexaltatum & eleuatum sicut cedros libani, & transiui, & ecce non erat, & quasi locum eius & non inueni) omni nube deterfa, laetus iam diues & solito clarior illuxerat terris, atque ecclesijs CHRISTI splendor sui solis effulserat, nec usquam qui hæc aliter aspiceret liuidus supererat oculus. sed cuncti mortales tyrannicæ quæ præterierat crudelitatis horrore, etiam si nondum fide, uotis tamen quæ nostra sunt amplectentes, uniuersi pariter Deum uerum pijs esse fatebantur auxilio, firmamque esse spem in Christo sperantium comprobabant. Ex quo aderat cunctis uelut diuino munere infusa lætitia, maxime uidentibus ea loca, quæ paulo ante impijs tyrannorum

anorum machinis fuerant destructa, rediuita constructione clariora & celsiora consurgere, templaque excelsa pro humilibus conuentibus eleuari. Iuabat enim Christianorum principum fauor, & legislatione religiosa alacres nostrorum animos eo amplius animabat, dum & ad personam episcoporum frequentius scriberent, & honorem sacerdotibus cum summa ueneratione deferrent, sed & impendiorum sumptus benignius largiretur. Interea festiuitates a nostris frequentissime gerebantur cum omni lætitia & exultatione, per urbes & loca singula ecclesiarum dedicationibus celebratis. Congregabantur in unum sacerdotes, nec pigebat etiam longe positos conuenire, quia nullum longum uidebatur spatium charitati. Concurrebant etiam populi ad populos, & tanquam uere membra unius corporis CHRISTI iungi sibi inuicem sociarique gaudebant, ut uideretur in eis compleri figura illa prophetica, quæ cum sacramento quodam prædicata est, dicens: Quia congregabitur os ad os, & iunctura ad iuncturam, quibus etiam unus spiritus inesse omnibus infusus membris, & una anima merito dicitur, quia & una in omnibus fides, & unus ab omnibus colitur deus, atque ex uno ore hymnos omnes concinunt Deo. Iam uero ingens in sacerdotibus & ministris, atque in omnibus quæ ad religionis obseruantiam pertinent, gratia refulgebat. Adstabat hic psallentium chori, iuuenes & uirgines, senes cum iunioribus laudabant nomen domini: hic mystica ministeria ordinatis ac dispositis uicibus agebantur. Pontificum quoque & sacerdotum confessus, ipsa canicie uenerabilis eminens præfulgebat. Iam uero si quis per gratiam domini inspiratus, sermonem proferret ad populum, cum omni silentio ora cunctorum in eum, oculique conuersi, tanquam cœlitus sibi per eum denuntiari aliquid expectabant. Tanta auditorum reuerentia, tantus ordo in sacerdotibus seruabatur. Inde alius atque alius, & non solum duo uel tres, sicut Apostolus dixit, ceteris examinantibus loquebantur, sed & quantiscumque dabatur sermo in adaperitione oris sui, ut magis constaret in eis illud quod Moyses dixerat: Quis dabit omnem ecclesiam dei prophetare: Nusquam enim liuor aderat: nullum pulsabat inuidia: dona dei populis ministrabantur: unusquisque secundum quod scriptum est, ad ædificationem ecclesie abundare quærebat. Et omnia hæc in charitate gerebantur, ita ut se honore inuicem præuenirent, & alter alterum se duceret meliorem. Nam simpliciores quique admirabantur, & suspiciebant eos qui per sapientiam uerbi populos instruebant. Sapientes uero & eruditi uiri præferrebant eos, quibus pura uita & sincera simplicitas offerendi Deo hostias, maiorem fiduciam dabat: eisque immolandi sacrificij permittebatur officium, quos familiarior uitæ simplicitas in cordis puritate seruabat. Sic summo studio perquirebat alter in altero quod præferret. Igitur cum tali simplicitate ecclesiarum gloria apud Deum hominesque proficeret, & imago quædam cœlestium haberetur in terris, super omnia quoque religiosus princeps

Dedicationes ecclesiarum

Chori psallentium

Mystica ministeria. Pontificum & sacerdotum confessus. Concionans ad populum

Officiu immolandi sacrificij

Con

*Constantinus
fauebat Chri-
stianis*

CONSTANTINVS exultaret in talibus, ac per dies singulos fide & reli-
gione crescēs, inexplebili gaudio de ecclesiarū profectibus repletur, sacer-
dotibus etiam dei nō credebat sufficere, si se æqualem præberet, nisi eos lon-
ge præferret, & ad imaginē quandā ueneretur diuinæ præsentia. Cumq̃
pro his omnibus, nō iam ut Imperator, sed ut pater coleretur à cunctis, non
tulit infelix inuidia, uel nostrorum pacem lætis successibus crescere, uel illius

Licinius

erga nos studia iniqua durare. Etenim Licinius, qui primò quasi pro-
bitate morum, & uitæ integritate, ac merito uirtutum, non solum ab eo in
societatem regni fuerat adscitus, uerum & in propinquitatem ex coniu-
ctione susceptus (sororem namq̃ Constantini in matrimonium acceperat)
uidens Imperatorem non tam ui & metu, quàm amore & religione omni-
bus imperare, atq̃ in summa ueneratione cunctis esse mortalibus, & præci-
pue Christianis, humano uitio pulsatus, imò inhumana inuidiæ clade per-
cussus, occultis insidijs primò decipere egregium principē parat, idq̃ quàm
maxime per familiares ac ministros molitur. Sed ille nihil quidem de eius
dolis ac fraudibus suspicatus, tamen quia totus erat confidens in Deo, ad
omnia se illo signo quod ei cœlitus monstratum fuerat, muniēbat, nec ullis
per hoc insidijs fieri obnoxius poterat. Verum Licinius ubi neq̃ beneficio-
rum memoria, neq̃ affinitatis gratia reprimere immanitatē cōcepti sceleris
poterat, neq̃ tamen ei p occultas machinas insidiæ procedebāt, ratus quod

*Licinius ad-
uersus Cōstan-
tinum Aug-
solēnia Chri-
stianorum*

Imperator Christianorum precibus iuuaretur, & ideo tutus permaneret, &
stulta iracundia permotus, Imperatori quidem apertum bellum indicit, re-
gniq̃ fidem societatemq̃ cōtaminat. Nostros uero priuato ac speciali odio
persequi parat, hoc in querelam deuocās, quod nō ita pro se sicut pro Con-
stantino, Christiani in solennibus & ex præcepto sibi traditis orationibus
excubarēt. Versa igitur uice, is qui paulò antè acerrime in eos uindicauerat,
qui tyrannorū tempore aduersum Christianos aliquid crudele moliti sunt,
nunc in nostros tela cōtorquet, & tyrannidis suæ prima sacrilegia nostrorū
cruore delibat. Primò nāq̃ omnū, de Palatio suo, si quis Christianus esset,
exire iubet, tum & de omni militia. Posthac proficit pestis, & tyrānicis edi-
ctis statuit, omnes qui se Christianos profiterentur, in carcere tradi. Statim
tamen inuenit aliquid, in quo priores crudelitate superaret. Addit edicto, ut
ne quis alicui misso in carcere, cibum uel potum deferat, dicēs, Iniquum esse
misericordiā fieri, atq̃ humanitatē præbere his, quos ipse suis legibus con-
demnasset. Et ita multitudines in carcerem retrusæ, inedia necabantur. Sed
per hoc putabat adhuc occultiozem esse tyrannidem suam, uerum crescēte
animi sæuitia, etiam hoc parum uidetur: continuò in episcopos, cæterosq̃
sacerdotes dei rabiem crudelitatis extendit, & primò omnium nobiliores
quosque, & quos fama clarior extulerat, uel sapientiæ & doctrinæ opinio
commendauerat, callida arte circumuenit, & eos aut iniuriarū reos fieri, aut
cuius

*Licini edicta
aduersū Chri-
stianos*

A cuiuslibet alterius ficti criminis præcipiens, nullaq̃ negocij inquisitione ha-
bita, puniri hoc solo quo deferebatur, iubebat. Iam uero post hæc inaudito
omnibus seculis crudelitatis modo, omnes qui contaminatis sacrificijs, ac
quiescere nolissent, non tortoribus (ut præcessores sui tyranni faciebant)
neq̃ cruciatibus ac supplicijs tradi iubebat, sed lanionibus dari, ut eos por-
corum more suspensos, despiciatosq̃, & codicibus superpositos, per frustra
caderent, & in partes diuisos, in mare ad pabulum piscium projicerent. Ec-
clesias quoque quas suis iam temporibus cōmunibus edictis extrui fecerat,
rursus ipse subuertere, & per omnia fatigere, quatenus cunctos qui ante
se fuerant tyrānos, crudelitate superaret. Præterea & leges, si quæ apud Ro-
manos bene & honeste à maioribus latæ fuerant, in barbarum ritum con-
uertere, auaritiæ quoq̃ insatiabiliter studere, census innouare, & agros cul-
toribus uacuos tributis replere. Præterea si quos iniquis factionibus circum-
uentos in exilium misisset, horum uxores legitimis matrimonijs auulsas, ser-
uis suis ac satellitibus iungere. Ipse uero etiam contra ætatis suæ uires adul-
terijs & corruptione uirginum delectari. Verum ubi huiuscemodi armis
& uirtutibus instructus, tyrannidem ferocius cœpit agitare, Constantinus,
qui erat ueris uirtutibus adornatus, & perfecta in Deum pietate munitus,
tot tantisq̃ flagitijs ire obuiam parat. Nec difficultas aliqua uictoriæ fuit,
ubi & causa iustior, & fides purior, & uirtus eminentior habebatur. Deie-
ctoq̃ Licinio, atque omni memoria tyrannicæ dominationis ablata, solidi-
tatem Romani regni cum filijs solus obtinuit. Tum uero status quidem rei
publicæ æquabili moderatione, & censura dignissima Romani nominis ha-
beatur: in nationibus barbaris metus ingens: in Prouincialibus uero metu
deuotio animi maior erat. Quæ omnia & tranquilla ab hostibus bellisq̃
ciuilibus, læti securiq̃ cuncti mortales pacem agitabant. Ecclesiarum uero
gloria, incredibile memoratu est, quanto religiosi Imperatoris studio adole-
uerit, quantaq̃ eius cura etiam erga sumptum indigentium fuerit. Ardens
namq̃ in fide dei animus, & benignum ingenium atq̃ clemēs bonis operibus
pascetur. In tantū uero præsentium rerum bonitas & tranquillitas obti-
nebat, ut obliuionem præteritorum päreret malorum. Edictis namque fre-
quentibus per omnem locum propositis, non solum tyrannicas aduersum
Christianos depulerat leges, iusq̃ ciuile reddiderat, uerū & priuilegia plu-
rima ecclesijs, ac summos honores sacerdotibus detulit. Ita Deo atq̃ homi-
nibus charus, summam Romani regni, cum religione pura, tum etiā uirtute
animi ac moderatione, supra omnes qui prius fuerant, procurabat.

Ecclesia

*Pauperibus
subuenit.*

*Constantinus
priuilegia ecc-
lesiastica sa-
cerdotibus de-
dit*

EVSEBII PAMPHILI CAESARIENSIS, ECCLESIASTI-
cæ historiæ libri Noni, Ruffino Aquileiensi presbytero interprete,

FINIS.

Ruffinus

Intelligit Chromatium
HVcusque nobis Eusebius rerum in ecclesia gestarum memoriam tradidit. Cætera uero quæ usque ad præsens tempus per ordinem subsecuta sunt, quæ uel in maiorum literis reperimus, uel nostra memoria attigit, patris religiosi præceptis & in hoc parentes, quam poterimus breuiter addemus.

¶ ELENCHVS CAPITVM

TVM DECIMI LIBRI HISTORIAE
 Ecclesiasticæ Ruffino Aquileiensi autore.

De Arii hæresi.	Caput i
De concilio apud Nicæam congregato.	Cap. ii
De conuersione Philosophi Dialectici.	Cap. iii
De Paphnucio confessore.	Cap. iiii
De Spiridione episcopo, & mirabilibus eius.	Cap. v
Exemplum fidei Nicænæ, & statutorum eius.	Cap. vi
De Helena Constantini matre.	Cap. vii
De cruce Saluatoris in Hierosolymis ab Helena reperta.	Cap. viii
De captiuitate Frumentij & Edelij, & de conuersione Indorum per ipsos gesta.	Cap. ix
De conuersione gentis Iberorum per captiuam facta.	Cap. x
De Constantia sorore Constantini, & presbytero per eam fratri inuano.	Cap. xi
De Alexandri, & Eusebij, atque Arii conflictu.	Cap. xii
De probroso Arii interitu.	Cap. xiii
De Athanasij episcopi principijs.	Cap. xiiii
De Constantini Imperatoris errore.	Caput xv
De concilio hæreticorū apud Tyrū cōtra Athanasium cōgregato.	Cap. xvi
De exciso brachio Arsenij, cæterisque dolis hæreticorum in concilio relictis.	Cap. xvii
De fuga & latebris Athanasij.	Cap. xviii
Vt Constans Imperator pro Athanasio, fratri Constantio scripserit, eumque ecclesiæ suæ reddi iusserit.	Cap. xix
De concilio apud Mediolanum habito, & exilijs Eusebij, Luciferi, cæterorumque episcoporum catholicorum.	Cap. xx
De Ariminensi concilio.	Cap. xxi
De Liberio episcopo urbis Romæ	Cap. xxii
De Hierosolymorum & Alexandriae episcopis.	Cap. xxiii
De ambitione episcoporum apud Antiochiam.	Cap. xxiiii
De schismate	Cap. xxv

A De schismate Arianorū, quod in tres partes diuisum est, & quidam eorū Eusebii nomiani, alij Macedoniani, alij uero permanserūt Ariani.	Cap. xxv
De sine Constantij Imperatoris, & ortu Iuliani.	Cap. xxvi
De episcopis de exilio relaxatis.	Cap. xxvii
De Concilio apud Alexandriam sanctorum episcoporum, & Luciferi ab his dissidio.	Cap. xxviii
De his quæ in eodem Concilio statuta sunt.	Cap. xxix
De Eusebio & Hilario, atque ecclesiarū per eos restitutione.	Cap. xxx
De scriptis Hilarij.	Cap. xxxi
De persecutionibus Iuliani blandis & callidis.	Cap. xxxii
De seuitia eius erga Athanasium.	Cap. xxxiii
De fuga rursus & latebris Athanasij.	Cap. xxxiiii
De sepulchro martyris Babylæ.	Cap. xxxv
De Theodoro confessore apud Antiochiam.	Cap. xxxvi
De Iudæorum conatibus, qui à Iuliano decepti, templum in Hierosolymis reedificant.	Cap. xxxvii
Vt terræ motu inibi, & igni diuinitus accenso, Iudæi ab illicitis disturbabantur inceptis.	Cap. xxxviii
De signis & uirtutibus terrificis, quæ in exitium conuersa sunt Iudæorum.	Cap. xxxix
B Caput	xxxix

HISTORIAE ECCLESIASTICAE LIBER DECIMVS, AVTORE

Ruffino Aquileiensi presbytero.

VM APVD Alexandriam post Achillam, qui Petro martyri successerat, Alexander sacerdotium suscepisset, quia pax nostris & quies à persecutionibus erat, atque ecclesiarum gloria confessorum meritis gaudebat, prosperitas rerum nostratum domestica contentione turbatur. Etenim presbyter quidam apud Alexandriam, Arius nomine, uir specie & forma magis quam uirtute religiosus, sed gloriæ laudisque & nouitatis improbe cupidus, praua quædam de fide CHRISTI proferre, & quæ antea in quæstionem nunquam uenerant cœpit: abscidere ac separare ab illa æterna & ineffabili dei patris substantia uel natura filium conabatur: Quæ res plurimos in ecclesia conturbabat. Sed

Caput i
 Alexander episcopus Alexandrinus

Arius presbyter Alexandrinus

t cūta

cum Alexander episcopus natura lenis & quietus, assiduus comonitionibus Arium cuperet à prauo incepto & assertionibus impijs reuocare, nec tamen res ex sententia procederet, quod plerosque iam contagio pestiferæ assertionis infecerat, non solum apud Alexandriam, uerum & per alias urbes prouinciasq; dispersa, perniciosum fore credens si dissimularet, & alijs plurimis confacerdotibus suis rem indicat. Quæstio latius innotescit. Sermo usque ad aures religiosi principis, quippe qui omni studio & diligentia curaret quæ nostra sunt, peruenit. Tum ille ex sacerdotum sententia apud urbem Nicæam episcopale concilium conuocat, ibiq; Arium trecentis decem & octo episcopis residentibus adesse iubet, ac de eius propositionibus & quæstionibus iudicari.

Als dissimularet à talibus, plur. conf. Constantinus Aug. Concilium apud Nicæam

Cap. II

Sed & in eo concilio admirabile factum principis non puto reticendum. Etenim cum ex omnibus penè locis episcopi conuenissent, & (ut fieri solet) diuersis ex causis inter se quædã iurgia detulissent, interpellabatur frequenter à singulis: offerebantur libelli, culpæ proferebantur, & magis ad hæc quàm ad id, pro quo uentum fuerat, animos dabant. At ille uidens quod per huiusmodi iurgia causa summi negotij frustraretur, diem certum statuit, qua unusquisq; episcoporum, si quid querimoniarum habere uideretur, deferret. Et cum resedisset, suscepit à singulis libellos: quos simul omnes in sinu suo continens, nec in eis quid contineretur aperiens, ait ad episcopos: Deus uos constituit sacerdotes, & potestatem uobis dedit de nobis quoque iudicandi, & ideo nos à uobis recte iudicamur. Vos autem non potestis ab hominibus iudicari. Propter quod dei solius inter uos expectate iudicium, & uestra iurgia quæcunq; sunt, ad illud diuinum referuētur examen. Vos etenim nobis à deo dati estis dñj, & conueniens non est ut homo iudicet deos, sed ille solus de quo scriptum est: Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos discernit. Et ideo his omisissis, illa quæ ad fidem dei pertinent, absque ulla animorum contentione discernite. Quum hæc dixisset, omnes simul querimoniarum libellos iussit exuri, ne innotesceret ulli hominum similitudo sacerdotum. Verum quum per dies multos in episcoporum concilio de fide quæstio uerteretur, & nonnulli diuersa sentirent, ac uehementer ceptis Arii fauerent, plures tamen erant qui impium execrarentur inceptum. Cumq; in eodem concilio esset confessorum magnus numerus sacerdotum, omnes Arii nouitatibus aduersabantur. Fauebant uero ei uiri in quæstionibus callidi, & ob id simplicitati fidei aduersi.

Cap. III

Philosophi et Dialectici uerè conueniunt apud Nicæam

Quantam uero uirtutem habeat fidei simplicitas, etiam ex his quæ inibi gesta referuntur, agnoscimus. Etenim cum pro studio religiosi Imperatoris, ex omni terra sacerdotes dei coissent, opinione commoti philosophi quoq; & dialectici ualde nobiles & opinatissimi conuenerunt. In quibus quidam insignis in arte Dialectica, per dies singulos, conflictus summi certaminis cum

Anis cum episcopis nostris, uiris adæq; in Dialectica non improbabili ter eruditus, mouebat: & fiebat ingens spectaculum, conuenientibus ad audiendum doctis & literatis uiris. Nec tamen ullo genere philosophus concludi à quoquam poterat, aut constringi. Tanta etenim dicendi arte obiectis quæstionibus occurrebat, ut ubi maxime putaretur adstrictus, uelut anguis lubricus laberetur. Sed ut ostenderet deus, quia non in sermone regnum dei, sed in uirtute consistit, quidam ex confessoribus simplicissimæ naturæ uir, & nihil aliud sciens nisi IESVM CHRISTVM, & hunc crucifixum, inter cæteros auditores episcopos aderat. Qui cum uidisset philosophum insultantem nostris, & callida se disputationis arte iactantem, poscit ab omnibus locum, uelle se paucis cum philosopho sermocinari. Tum uero nostri, qui simplicitatem uiri & imperitiam de sermone duntaxat nossent, pauere, & uelut pudorem quendam pati, ne fortè apud callidos homines risui efficeretur sancta simplicitas. Perstitit tamen senior, & hinc mouit sermonis exordium. In nomine, inquit, IESU CHRISTI philosophæ audi quæ uera sunt. Deus unus est qui fecit cælum & terram, quiq; homini quem de terræ limo formauerat, spiritum dedit: uniuersa quæ uidentur & quæ non uidentur, uirtute uerbi sui creauit, & spiritus sui sanctificatione firmauit. Hoc uerbum ac sapientia, quem nos filium dicimus, humanos miseratus errores, ex uirgine nascitur, & per passionem mortis à perpetua nos morte liberauit, ac resurrectione sua æternam nobis contulit uitam. Quem & expectamus iudicem omnium quæ gerimus esse uenturum. Credis hoc ita esse philosophæ? At ille uelut si nunquam ullum sermonem contradicendi didicisset, ita obstupefactus uirtute dictorum, mutus ad omnia, hoc solum potuit respondere, ita sibi uideri, nec aliud uerum esse quàm quod dixerat. Tum senior: Si hæc, inquit, ita esse credis, surge & sequere me ad Dominicum, & huius fidei signaculum suscipe. Et philosophus conuersus ad discipulos suos, uel ad eos qui audiendi gratia conuenerant: Audite, inquit, o eruditi uiri: Donec uerbis mecum gesta res est, uerba uerbis opposui, & quæ dicebantur, dicendi arte subuertit: ubi uero pro uerbis uirtus processit ex ore dicentis, non potuerunt resistere uerba uirtuti, nec homo aduersari potuit deo. Et ideo si quis uestrum potuit in his quæ dicta sunt sentire quæ sensu, credat CHRISTO, & sequatur hunc senem, in quo loquutus est deus. Ita philosophus Christianus effectus, tandem se gratulatus est uictum.

Fuit præterea in illo Concilio & Paphnutius, homo dei, episcopus ex Aegypti partibus confessor, ex illis, quos Maximianus dexteris oculis effossis, & sinistro poplite succiso, per metalla damnauerat. Sed in hoc tanta uirtutum inerat gratia, ut signa per eum non minus quàm dudum per Apostolos fierent. Nam & dæmones uerbo tantum fugabat, & ægros sola oratione curabat: sed & cæcis uisum dicitur reddidisse, & paralyticos ad stabilitatem

Dialecticus argumentator

Simplex Christianus, hoc est illiteratus, philosophum aggredditur uerbis

Per signaculum huius fidei, crucem intellegit. Nam sic olim initiabantur Christiani

Cap. IIII Paphnutius

litate corporis reuocasse. Quem Constantinus in tanta ueneratione & affectu habuit, ut saepius eum intra palatium euocatū complecteretur, & illum oculum qui in confessione fidei fuerat euulsus, auidioribus osculis demulceret.

Cap. V
Spiridion

EX eorum numero (& si quid adhuc eminentius) fuisse dicitur etiam Spiridion Cyprius episcopus, uir unus ex ordine prophetarum, quantum etiam nos eorum qui eum uiderant narratione comperimus. Hic pastor uerum etiam in episcopatu positus permanit. Quadam uero nocte cum ad caulas fures uenissent, & manus improbas quo aditum educedis ouibus facerent, extendissent, inuisibilibus quibusdam uinculis restricti, usque ad lucem uelut traditi tortoribus permanserunt. Cum uero oues ducturus ad pascua matutinus se ageret senior, uidet iuuenes absque humanis uinculis in caulis pendere districtos. Cumque causam noxae comperisset, absoluit sermone, quos meritis uinxerat: & ne eis inanis nocturna cederet occupatio: Tollite, inquit, o iuuenes unum uobis arietem, ne sine causa uenisse uideamini, quem melius prece quam furto quaesisse conuenerat. Tradunt de hoc etiam illud factum mirabile: filiam habuit Irenen nomine, quae ei cum bene ministrasset, uirgo defuncta est. Post eius obitum uenit quidam dicens, se ei quoddam depositum commendasse. Rem gestam ignorauerat pater. Perquisitum in tota domo, nusquam quod poscebatur inuentum est. Persistebat tamen ille qui commendauerat, & fletu ac lachryrnis perurgebat: uitae suae quoque illaturum se esse exitium, nisi commendata reciperet, testabatur. Permotus lachrymis eius senex, ad sepulchrum filiae properat, atque eam ex nomine clamitat. Tum illa de sepulchro: Quid uis (ait) pater? Commendatum, inquit, illius ubi positum est. At illa locum designans, illic (ait) inuenies defossum. Regressus ad domum, rem sicut filia de sepulchro responderat, repertam, tradidit reposecti. Sed & multa alia eius feruntur gesta mirabilia, quae etiam nunc ore omnium celebrantur. Tales igitur in illis adhuc temporibus permulti uiri in ecclesijs domini refulgebant, ex quibus plurimi in illo concilio fuerunt. Sed & Athanasius eodem tempore Alexandriae diaconus, Alexandrini episcopi aderat consilijs, senem quamplurimis iuuans. Interea per dies singulos agitabatur conuentus, nec facile aut temere de re tanta statuere audebant. Euocabatur frequenter Arius in concilium, & assiduo tractatu assertiones eius discutiebantur, & quid aduersum haec teneri deberet aut statui, summa cum libratione quaerebatur. Verum post diutinum multumque tractatum placet omnibus, ac uelut uno cunctorum ore & corde decernit *ὁμοῖον* scribi debere, id est, eisdem cum patre substantiae filium confiteri, idque firmissima omnium sententia pronunciat. Decem & septem soli tunc fuisse dicuntur, quibus Arius fides magis placeret, extrinsecus creatum dei filium ex nullis substantibus, & non ex ipsa patris deitate progenitum confirmantes. Defertur ad Constantinum sacrosancti concilii sententia. Ille tanquam a deo prolata ueneratur. Cui si quis ten-

Athanasius
Alexandrinus
episcopi à con-
silijs
Quidam sic di-
stinguunt. Sed
et Ath. c. l. A/
Alexandri dia-
conus (Alexan-
drini episcopi.)
aderat, consi-
lijs senes, &c.
Arius damna-
tur

A tasset obniti, uelut contra diuina statuta uenientem, in exilium se protestatur acturum. Sex igitur soli cum Ario se patiuntur expelli, reliqui uero undecim consilio inter se habito, ad quiescunt ad subscribendum manu sola, non mente. Cuius simulationis autor praecipue extitit Nicomediae episcopus Eusebius. Interim quoquo modo alijs ueritate, alijs simulatione (sicut post exitus docuit) subscribentibus, & de singulis quibusque ecclesiasticis obseruationibus certa statuta figentibus, consilium diremptum est. Exemplum autem expositionis fidei eorum qui conuenerant, infra scriptum est.

EXEMPLVM FIDEI NICEENAE.

Credimus in unum Deum, patrem omnipotentem, omnium uisibilem & inuisibilem factorem. Et in unum dominum nostrum Iesum Christum, filium Dei de patre natum unigenitum, id est, de substantia patris, deum ex deo, lumen ex lumine, deum uerum ex deo uero, natum, non factum, *ὁμοῖον* patri, hoc est, eiusdem cum patre substantiae, per quem omnia facta sunt, quae in caelis & quae in terra. Qui propter nos & propter nostram salutem descendit, & incarnatus est homo factus, passus est, & resurrexit tertia die, & ascendit in caelos, inde uenturus iudicare uiuos & mortuos. Et in spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt, erat aliquando quando non erat, & antequam nasceretur non erat, & quia ex nullis substantibus factus est, aut ex alia substantia uel substantia, dicitur esse *ἕτερον* aut conuertibilem uel mutabilem filium dei, anathematizat catholica & apostolica ecclesia.

I Statuunt praeterea obseruandum esse in ecclesijs, ne quis ex his qui semetipsum impatientia libidinis exciderunt, ueniret ad clerum.

II Et ne quis nuper assumptus ex uita uel conuersatione gentili, accepto baptismo, antequam cautius examinetur, clericus fiat.

III Et ne quis episcoporum ceterorumque clericorum cum extraneis mulieribus habitet, praeterquam cum matre, uel sorore, uel *βελῳ*, uel si quae sunt huiusmodi necessitudinum personae.

IIII Et ut episcopus (si fieri potest) à totius prouinciae episcopis ordinetur. Si hoc difficile est, certe non minus quam à tribus, ita tamen, ut Metropolitanus episcopus maxime uel praesentia, uel autoritas habeatur. Absque quo ordinationem irritam esse uoluerunt.

V Et ne, quem alius episcopus de ecclesia expulerit, siue clericum, siue laicum, suscipiat alius. Sanè ne hoc aut iracundia aliqua, aut contentione (ut fieri solet) iniuste factum remedium non haberet, decernit per singulos annos in singulis quibusque prouincijs secundò ab omnibus episcopis prouincialibus concilia agi debere, & de huiusmodi negotijs iudicari, ut si forte ab uno inique aliquid gestum est, à ceteris emendetur. Si recte, ut ab omnibus confirmetur.

VI Et ut apud Alexandria, & in urbe Roma, uetusta consuetudo seruetur, ut uel ille Aegypti, uel hic suburbicariarum ecclesiarum sollicitudinem gerat.

Exilij praesens
non ignis

Eusebius Ni-
comediensis

Caput VI
Exemplum fidei
Niceni concilii

ab extantibus

Indicat liber
in quo magis
stratum insti-
gna depicta
sunt, sub dispo-
sitione uiri il-
lustris comitis
priuatarum, su-
isse etiam ratio-
nale rei priua-
tae per urbem
& suburbica-
rias regiones
cum parte Fau-
stinae. Et alibi
mentio Picent
suburbicarij à
eodem uolun-
tate mine

VII Et ut si forte in ordinando episcopo, duo uel tres pro aliqua contentione dissentiant, reliquorum autoritas, & praecipue Metropolitanum cum caeteris firmior habeatur.

Episcopi Hierosolymitani praerogatiua
VIII Et ut episcopo Hierosolymorum antiquitus tradita honoris praerogatiua seruetur, manente nihilominus & Metropolitanum ipsius puincia dignitate,

IX Et Catharos (qui apud nos Nouatiani sunt) si forte poenitentes ad ecclesiam couertantur, confessos ecclesiastica dogmata, clericos in ordine quidem suo suscipi debere. Sed ordinatione data, sane si episcopus ipsorum ueniat ad episcopum nostrum, debere eum in presbyterorum loco sedere. Episcopi uero nomen manere apud illum solum, qui catholicam semper tenuit fidem, nisi sua uoluntate ipse eum tali nomine honorare uoluerit, uel si placuerit ut quærat ei episcopi locum uacantem, hoc sit in ipsius potestate.

X Et ne in una ciuitate duo sint episcopi.

XI Et si qui forte indiscrete ad sacerdotium prouecti, postmodum uel ipsi aliquid de se criminofum confessi sunt, uel ab alijs reuicti, ut abijciantur: sed & si qui ex his qui lapsi sunt, & per ignorantiam forte ordinati recogniti fuerint ut abijciantur.

XII Et si qui absque tormentis in persecutionibus lapsi sunt, & ex corde agunt poenitentiam, quinque annos inter catechumenos faciant, & duobus annis post hoc fidelibus tantum in oratione iungantur, & ita postmodum suscipiantur.

Ab xxx. XIII Qui uero propter confessionem militiam abiecerant, & rursum ad hanc abierunt, hos tredecim annis poenitentiam gerere, & postea suscipi, si tamen ex corde poenitentiam gerant. Esse tamen in potestate episcopi moderandi facultatem, si eorum fructuosam & attentam poenitentiam uiderit.

XIII De his uero qui uita excedunt poenitentibus, decernunt, uacuum nullum debere dimitti. Si quis sane accepta comunione superuixerit, debere eum tempora statuta complere, uel certe prout moderari episcopus uoluerit.

XV De catechumenis qui prolapsi sunt, statuerunt tribus annis eos a catechumenorum oratione separatos, postea recipi debere.

XVI Et ne de ciuitate inferiori ad maiorem ecclesiam transire quis ambigat, siue episcopus, siue etiam alius clericus.

XVII Et ne quis clericus qui derelicta ecclesia sua, nulla existente causa probabili uagatur & oberrat per alias ecclesias, suscipiatur in comunione.

XVIII Et ut nemo eum qui ad alium pertinet, subripiens, in sua ecclesia ordinet clericum absque consensu illius ad quem pertinet.

XIX Et ne quis clericus aut ufuras accipiat, aut frumenti uel uini ampliationem, quod solet in nouo datu, uel sesquiplum, uel etiam duplum recipi, quod si faciat, tanquam turpis lucri reum abijciendum.

XX Et ne diaconi presbyteris praferantur, neue sedeant in confessu presbyterorum, aut illis praesentibus eucharistiam diuidant, sed illis agentibus solum

A solum ministrent. Si uero presbyter nullus sit in praesenti, tunc demum etiam ipsis licere diuidere: aliter uero agentes, abijci iubent.

XXI Et ut Paulianistae, qui sunt Photiniani, rebaptizentur.

XXII Sed & diaconissas, quoniam quidem manus impositionem non accipiunt, etiam ipsas inter laicos esse debere. Igitur cum de his prout diuinarum legum reuerentia poposcerat, decreuissent, sed & de obseruatione Pauli antiquum canonem, per quem nulla de reliquo uarietas oriretur, ecclesijs tradidissent, omnibus rite dispositis, ecclesiarum pax & fides in Orientis atque Occidentis partibus una atque eadem seruabatur.

PER idem tempus Helena Constantini mater, foemina incomparabilis fide & religione animi, ac magnificentia singulari, cuius iure Constantinus & esset filius & crederetur, diuinis admonita uisionibus, Hierosolymam petit, atque ibi locum in quo sacrosanctum corpus patibulo affixum pependerit, ab incolis perquiri. Qui idcirco ad inueniendum difficilis erat, quod ab antiquis persecutoribus simulacrum in eo Veneris fuerat defixum, ut si quis Christianorum in illo loco Christum adorare uoluisset, Venerem uideretur adorare. Et ob hoc infrequens & penes obliuioni datus fuerat locus. Sed cum (ut supra diximus) religiosa foemina properasset ad locum caelesti sibi indicio designatum, cuncta ex eo prophana & polluta deturbans, in altum purgatis rudibus, tres confuso ordine reperit cruces. Sed obturbabat reperti muneris laeticiam uniuersusque crucis indiscreta proprietates. Aderat quidem & titulus ille, qui Graecis, & Latinis, atque Hebraicis literis a Pilato fuerat conscriptus: sed nec ipse satis euidenter dominici prodebat signa patibuli. Hic iam humanae ambiguitatis incertum, diuinum flagitat testimonium. Accidit in eadem urbe primariam quandam loci illius foeminam graui aegritudine confectam, seminecem iacere. Macarius per idem tempus ecclesiae illius episcopus erat. Is ubi cunctantem reginam, atque omnes pariter qui aderant uidet, Adferte (inquit) huc totas quae repertae sunt cruces, & quae sit quae portauerit dominum, nunc nobis adaperiet deus. Et ingressus cum regina pariter & populis ad eam quae decumbebat, defixis genibus huiusmodi ad deum precem profudit:

TV domine, qui per unigenitum filium tuum salutem generi humano per passionem crucis conferre dignatus es, & nunc in nouissimis temporibus adspirasti in corde ancillae tuae perquirere lignum beatum, in quo salus nostra pependit, ostende euidenter ex his tribus, quae crux fuerit ad dominicam gloriam, uel quae extiterit ad seruire supplicium, ut haec mulier quae femitiua decumbit, statim ut eam lignum salutare contigerit, a mortis fauibus reuocetur ad uitam. Et cum haec dixisset, adhibuit primo unam ex tribus, & nihil profecit. Adhibuit secundam, & ne sic quidem aliquid actum est. Ut uero admouit tertiam, repente adaperis oculis mulier confur-

t 4 rex

Diaconus eum charistiam non diuidat praesente episcopo siue presbytero

Cap. VII Helena mater Constantini Augusti

Simulacrum Iouis Adriani illic posuisse, Paulus autor est, Adonidis autem in Bethlehem Tres cruces reperiuntur

Macarius episcopus Hierosolymorum

Cap. VIII Precatio Macarii ad deum

Miraculum crucis Christi

rexit, & stabilitate uirū recepta, alacrior multo quam cum sana fuerat, tota a
 Clau
 pererat, regia ambitione cōstruxit. Clauos quoq; quibus corpus dominici
 fuerat affixum, portat ad filium. Ex quibus ille frenos composuit, quibus
 Lignū crucis
 uteretur ad bellū. Et ex alijs galeam nihilominus belli usibus aptam fertur
 armasse. Ligni uero ipsius salutaris partem detulit filio, partem uero thecis
 argenteis conditam dereliquit in loco: quae etiam nunc ad memoriam sol-
 licita ueneratione seruat. Reliquit etiam hoc indicium religiosi animi re-
 Virgines
 monache
 gina uenerabilis: Virgines quas ibi reperit Deo sacratas, inuitasse ad pran-
 dium, & tanta eas deuotione curasse dicitur, ut indignum crederet, si famu-
 lorum uterentur officijs, sed ipsa manibus suis, famulae habitu succincta, ci-
 bum apponeret, poculum porrigeret, aquam manibus infunderet, & regina
 orbis ac mater imperij, famularum CHRISTI se famulam deputeret. Et
 Constantinus
 in Sarmatas
 & Gothos
 hac quidem Hierosolymis gesta. Interea Constantinus pietate fretus, Sar-
 matas, Gothos, aliasq; barbaras nationes, nisi quae uel amicitijs, uel dedi-
 tione sui pacem praeuenerant, in solo proprio armis edomuit. Et quanto ma-
 gis se religiosus ac humilior Deo subiecerat, tanto amplius ei Deus uniuersa
 Antonius
 eremita
 subdebat. Ad Antonium quoq; primum eremi habitatorem, uelut ad
 unum ex prophetis literas suppliciter mittit, ut pro se ac liberis domino sup-
 plicaret. Ita non solū meritis suis, ac religione matris, sed & intercessione san-
 ctorum, commēdabile se Deo fieri gestiebat. Sanè quoniā tantū uiri Anto-
 nij fecimus mentionē, de uirtutibus eius atq; institutis, & sobrietate mentis,
 ut in solitudine uitam degens, usus solūmodo cōsortio fuerit bestiarū, & de
 daemōnibus crebros agens triumphos placuerit Deo supra cunctos morta-
 les, utq; institutionis suae praecleara usq; in hodiernū monachis exempla reli-
 querit, uolentē me aliqua exponere ille libellus exclusit, qui ab Athanasio
 Antonij abba-
 tis uita ab A-
 thanasio con-
 scripta Graece
 Latine uersa
 ab Euagrio.
 Caput IX
 scriptus, etiā Latino sermone aeditus est. Propter quod nos, omisis his quae
 ab alijs iam dicta sunt, ea memorabimus, quae quamuis gestorum cōtineat
 fides, ab his tamen qui longe positi sunt, obscurior fama subtraxit.
 Metrodorus
 Meropius
 IN ea diuisione orbis terrae quae ad praedicandum uerbum Dei forte per
 Apostolos celebrata est, cum aliae alijs prouinciae obuēissent, Thomae
 Parthia, & Matthaeo Aethiopia, eiq; adhærens citerior India Bartholo-
 maeo dicitur forte decreta. Inter quam Parthiamq; media, sed lōgo interior
 tractu India ulterior iacet, multis uarijsq; linguis & gētibus habitata, quam
 uelut longe remotam, nullus Apostolicae praedicationis uomer impresser-
 rat, quae tamen temporibus Constantini tali quadam ex causa semina fidei
 prima suscepit. Metrodorus quidam philosophus, inspiciendorum loco-
 rum, & orbis perscrutandi gratia, ulteriorem dicitur Indiam penetrasse.
 Cuius exemplo etiam inuitatus Meropius quidam Tyrius philosophus
 simili

simili ex causa adire Indiam uoluit, habens secum duos puerulos, quos libe-
 ralibus literis utpote propinquos instituebat. Quorū unus qui erat iunior
 Aedesius, alter Frumentius uocabatur. Igitur peruasis & in notitiā captis his
 quibus animus pascebatur, cum philosophus redire cōpisset, aquae uel cae-
 terorum necessariorū causa ad portum quendam nauis qua uehebatur, ap-
 plicuit. Moris est inibi Barbarorum, ut si quando fœdus sibi cum Romanis
 turbatum uicinā nunciauerint gentes, omnes qui apud eos ex Romanis in-
 uenti fuerint, iugulentur. Inuaditur nauis philosophi: cuncti cum ipso pari-
 ter perimuntur. Pueruli reperti sub arbore meditantes, & lectiones suas pa-
 rantes, Barbarorū miseratione seruari, ducuntur ad regem. Horum ille alte-
 rum, id est, Edesium sibi pincernam fecit. Frumentio uero, quem quasi per-
 spicacem deprehenderat & prudentem, rationes suas scriniaq; commisit. Ex
 quo & in honore magno apud regem habitū, & in amore. At uero moriens
 rex, uxorem cum paruulo filio regni dereliquit hæredem: adolescentibus
 autem quid uellent, agendi dedit liberam facultatem. Quos tamen regina
 suppliciter exorat, tanq; quae nihil haberet in toto regno fidelius, ut secum
 usquequo adolesceret filius, regendi regni sollicitudinē partirentur: & prae-
 cipue Frumentii, cuius prudentia ad moderandum sufficeret regnum. Nam
 alius fidem puram, & sobriā mentem simpliciter exhibebat. Idq; dum ag-
 rent, & regni gubernacula Frumentius haberet in manibus, deo mentē eius
 & animos instigante, requirere sollicitius cœpit, si qui inter negociatores Ro-
 manos Christiani essent, & ipsis potestatem maximam dare, ac monere ut
 conuenticula per loca singula facerent, ad quae Romano ritu orationis cau-
 sa confluerent. Sed & ipse multo magis eadem facere, & ita cæteros cohō-
 tari, fauore & beneficijs inuitare, praestare quicquid opportuniū fuisset, loca
 aedificijs, aliaq; necessaria praebere, & omnimodo gestire, ut Christianorū
 inibi semen exurgeret. Sed cum regius puer adoleuisset, cui procuratiōnem
 regni gerebant, expletis omnibus & ex fide traditis, multum licet detinen-
 tibus & rogantibus ut manerent regina uel filio, ad orbem tamen nostrum
 reuertitur. Et Aedesio festinante Tyrum, parentes propinquosq; reuifere,
 Frumentius Alexandriam pergit, dicens, æquum non esse, opus occultare
 Dominicum. Igitur rem omnem ut gesta est exponit episcopo, ac monet
 ut prouideat uirum aliquem dignum, quem congregatis iam plurimis Chri-
 stianis, & ecclesijs constructis in Barbarico solo, episcopum mittat. Tum ue-
 ro Athanasius (nam is nuper sacerdotium susceperat) attentius & propen-
 sius Frumentij dicta gestaq; considerans, in concilio sacerdotū ait: Ex quem
 alium inuenimus uirum talem, in quo sit spiritus dei in ipso sicut in te, qui
 hæc ita possit implere? Et tradito ei sacerdotio, redire eum cum domini gra-
 tia unde uenerat iuber. Quicq; cum episcopus perrexisset ad Indiam, tanta ei
 data esse à deo uirtutum gratia dicitur, ut signa per eum apostolica fierent,
 & infinitus

Aedesius à pa-
 culis
 Frumentius à
 rationibus

Frumentius sa-
 cerdos factus

& infinitus numerus Barbarorū conuerteretur ad fidem. Ex quo in India partibus & populi Christianorū & ecclesiae factae sunt, & sacerdotiū cepit. Quae nos ita gesta, nō opinione uulgi, sed ipso Edesio Tyri presbytero post modum factō, qui Frumentij comes prius fuerat, referente cognouimus.

Cap. X
Iberi
Reges
Mulier captiua
Regina deperdit
λατος

Per idem tempus etiam Iberorū gens, quae sub axe Pontico iacet, uerbi dei foedera, & fidem futuri suscepit regni. Sed huius tanti boni praestitit causam mulier quaedam captiua, quae apud eos reperta, cum fidelem & sobriam satis ac pudicā duceret uitam, totisq; diebus ac noctibus obsecrationes deo peruigiles exhiberet, in admiratione esse ipsa rei nouitas Barbaris cepit, & quid hoc sibi uelit, curiosius perquirebant. Illa, ut res erat, simpliciter CHRISTVM se deum hoc ritu colere fatebatur. Nihil ex hoc amplius

Barbari praeter nouitatem nominis mirabantur. Verum (ut fieri solet) ipsa perseuerantia curiositatē quandam mulierculis inferebat, si quid emolumentum ex tanta deuotione caperetur. Moris apud eos esse dicitur, ut si paruulus aegrotet, circumferatur à matre per singulas domus, quo scilicet si quis experti aliquid remedij nouerit, conferat laboranti. Cumq; mulier quaedam paruulum suum per omnes circumtulisset ex more, nec aliquid remedij cunctas domos lustrando cepisset, uenit etiam ad captiuā, ut si quid sciret, ostenderet. Illa se humani quidem remedij nihil scire testatur, deum tamen suum CHRISTVM quem colebat, dare ei desperatam ab hominibus posse salutem confirmat. Cumq; cilicio suo paruulū superposuisset, atq; ipsa desuper orationem fudisset ad dominū, sanum matris reddidit infantem. Sermo deferretur ad plures, factiq; fama magnifici usq; ad aures reginae perlabitur. Quae dolore quodā grauissimo corporis afflicta, in desperatione maxima erat. Rogat ad se captiuā deduci. Illa ire abnuuit, ne presumere amplius aliquid quam sexus sineret, uideretur. Ipsam se regina deferri ad captiuā cellulam iubet.

Regina Quam similiter supra ciliciū suum positam, inuocato CHRISTI nomine, continuo post precem, sanam & alacrem fecit exurgere. Christumq; esse deum dei summi filiū, qui salutem hanc contulerit, docet, eumq; quem sibi autorem suae sciret esse incolumitatis & uitae, cōmonet inuocandū. Ipsum nanq; esse, qui & regibus regna distribuat, & mortalibus uitā. At illa cum laetitia domū regressa, marito percontanti causam tam subitae sanitatis aperuit: quicq; cum pro salute coniugis laetus, mulieri munera deferri iuberet, illa: Horū, inquit, o rex nihil captiua dignatur: aurū despicit, argentū respuit, ieiunio quasi cibo pascitur: hoc solū ei muneris dabimus, si eum, qui me illa inuocante sanauit, Christū deum colamus. Ad hoc tunc rex segnior fuit, & interim distulit, saepius licet ab uxore cōmonitus, donec accidit quadā die uenante eo in syluis cū comitibus suis, obscurari densissimis tenebris diē, & per tetrā noctis horrorē luce subducta, caecis iter gressibus denegari. Alius aliō diuersi ex comitibus oberrant: ipse solus densissima obscuritate circumdatus, qd ageret, quō se uerteret

uerteret nesciebat: cum repente anxios salutis desperatione animos cogitatio talis ascendit: Si uerē deus est CHRISTVS ille, quē uxori suae captiua praedixerat, nūc se de his tenebris liberet, ut ipsum ex hoc omissis omnibus coleret. Illico ut haec nondum uerbo, sed sola mente deuouerat, reddita mūdo dies, regem ad urbē perducit incolumē. Quicq; reginae rem protinus ut gesta est pandit. Euocari iam iamq; captiuam, & colendi ritum ut sibi tradat, exponit: neq; se ultra alium deum quam CHRISTVM ueneraturū esse confirmat. Adest captiua, edocet deum CHRISTVM: supplicandi ritum uenerandiq; modū, inquantū de his aperire sceminae phas erat, pandit. Fabricari tamen ecclesiam monet, formamq; describit. Igitur rex totius gentis populo conuocato, rem ab initio, quae erga se ac reginam gesta fuerat, exponit, fidemq; edocet, & nondum initiatus in sacris, sit suae gentis Apostolus. Credunt uiri per regem, sceminae per reginā: cunctisq; idem uolētibus ecclesia extruitur instanter: & eleuato iam perneciter murorū ambitu, tempus erat quo columnae collocari deberent. Cumq; erecta prima uel secunda, uentū fuisset ad tertiam, consumptis omnibus machinis, & boum hominumq; uiribus, cum media iam in obliquum fuisset erecta, & pars reliqua nullis machinis erigeretur, repetitis secundo & tertio, ac saepius uiribus, ne loco quidem moueri attitis omnibus potuit. Admiratio erat totius populi, regis animositas habebat: quid fieri deberet, omnes simul latebat. Sed cum interuētū noctis omnes abcessissent, cunctiq; mortales & ipsa opera cessarent, captiua sola in oratione pnoctans mansit intrinsecus: cum ecce matutinus & anxius cum suis omnibus ingrediens rex, uidet columnā, quam tot machinae ac tot populi mouere non quierāt, erectam, & supra basim suam librate suspensam, nec tamen superpositā, sed quantū unius pedis spacio in aëre pendente. Tunc uero omnes populi contuentes & magnificātes deum, ueram esse regis fidem, & captiuae religionē praesentis miraculi testimonio perhibebant. Et ecce mirantibus adhuc & stupentibus cunctis, in oculis eorū sensim supra basim suam, nullo contingente, columna deposita, summa cum libratione confedit. Post hoc reliquus numerus columnarum tanta facilitate suspensus est, ut omnes quae superfuerāt, ipsa die locarentur. Postea uero quam ecclesia magnifice constructa est, & populi fidem dei maiore ardore sitiebat, captiuae monitis ad Imperatorem Constantinū totius gentis legatio mittitur: res gesta exponitur: sacerdotes mittere oratur, qui ceptum erga se dei munus implerent. Quibus ille cum omni gaudio & honore transmissis, multo amplius ex hoc laetatus est, quam si incognitas Romano imperio gentes & regna ignota iunxisset. Haec nobis ita gesta, fidelissimus uir Bacurius, gentis ipsius rex, & apud nos Domesticorum Comes (cui summa erat cura & religionis & ueritatis) exposuit, cum nobiscum Palæstini tunc limitis Dux, in Hierosolymis satis unanimiter degeret. Sed ad ceptum redeamus.

Posteaq;

Rex sit Christi
stianus

Bacurius rex
Iberorum, Comes
domesticorum,
et dux limitis
Palæstini

Cap. XI
Constantia so-
ror Constanti-
ni Aug.

Posteaq; religiosi principis mater Helena summis Romani regni hono-
ribus affecta, ex hac luce discessit, Constantia tunc Licinij relicta, fratris
Augusti solatris utebatur. Huic accidit presbyterum quendam uenire in no-
ticiam, latenter partibus Arij fauentem. Sed is primo nihil omnino de his
apud fororem principis aperire: ubi uero multa familiaritas copiam tribuit,
paulatim sermonem coepit aspergere, inuidiam dicens Ario generatam, &
pro similitudine priuatis episcopu suum rem cōtentiose exagitauisse, amu-
lationis stimulo confixum, quod Arius apud plebem satis charus habere-
tur. Hæc atque huiusmodi alia frequentius suggerens, animos Constantiæ
suos efficit. Quæ cum diem obitura, uisitaretur à fratre, atque ab eo blande
religioseq; cōpellaretur, extremã dicitur ab eo gratiã poposcisse, ut presby-
terum in familiaritatẽ reciperet, & quæ sibi ab eo pro spe & salute suggerer-
entur, audiret: se quidem iam ex hac luce discedentẽ nihil curare: pro fratris
uero statu esse sollicitam, ne fortẽ pro innocentiu pœnis, regni sui pateretur
excidium. Quibus ille monitis à forore susceptis, & fidelem pro se germana
sollicitudinem credens, accōmodauit aurem presbytero: & interim accersit
de exilio Arium iubet, ut quemadmodum de fide sentiret, exponeret. Tum
ille fidem conscripsit, quæ non quidem sensum nostrũ, tamen uerba nostra
continere professionemq; uideretur. Miratus quidem est Imperator, & pu-
trauit unam eandemq; in ipsius & concilij dudum gesti expositione senten-
tiam contineri: tamen in nullo relaxat animi uigorẽ, sed rursus eum ad con-
cilij remittit examen, quoniam quidem ad dedicationem Hierosolymoru
ex omni orbe coire sacerdotes inuitabantur, hæc ad eos de nomine eius sci-
bens, ut si expositionẽ fidei eius probarent, & eum uel per inuidiam (ut ab-
ferebat) tunc circumuentum dinoscerent, uel nunc ab errore correctum, ele-
menti erga ipsum iudicio uterentur: quandoquidem tanta fuerit concilij
moderatio, ut non in personam eius, sed in dogmatũ prauitatem fuerit lata
sententia, si tamen & episcopi eius Alexandri accōmodaretur assensus. Sed
ab his quidem qui primo ceptis eius fauentes, cum simulatione subscripse-
rant, facile receptus est. Cum uero Alexandriam perrexisset, ibi omne eius
frustratur inceptum: quoniam quidem dolis apud ignorantes locus est: scien-
tibus uero, dolum intendere, nõ aliud est quam risum mouere. Interea dum
hæc apud Alexandriã frustra agitantur, uenerabilis Augustus Constanti-
nus in suburbana uilla Nicomediæ tricesimo & primo imperij sui anno de-
functus est, liberis de successione Romani orbis testamento hæredibus scri-
ptis. Quo in tempore quoniam quidem Constantius, cui orientis regnum
decreuerat, præsens non erat, dicitur secreto accersiens presbyterũ, quem à
forore cōmendatum supra diximus & exinde familiariter habitũ, tradidisse
ei testamentũ quod scripserat, & obtestatus sub sacramẽto, ne ulli nisi Con-
stantio cum uenisset, in manus traderet. Cui etiã quod eunuchi qui erant in
palatio

Arius renoca-
tur per Con-
stantinum de
exilio

Hierosolymo-
rum dedicati-
o celebris

Constantini
Aug. mors
& testamen-
tum

Palatio faebant, arte indicio de Imperatoris morte suppresso usq; ad Con-
stantij præsentiam, multis noua tentantibus oppressis, restitutæ integræq;
remanere. Cum uero Constantius affuisset, depositum presbyter restituit.
Cuius beneficij gratia Imperator regni cupidus, ita ei deuinctus est, ut qui
imperare cunctis ambierit, ab illo sibi imperari æquanimitè pateretur. Ex
quo, deuincto sibi Imperatore, coepit de Arij restitutione suggerere, & no-
lentes adquiescere sacerdotes, uti cogeret, persuadere.

EA tempestate apud Alexandriã Alexãder, in Hierosolymis Maximus
confessor, apud Constantinopolim æque Alexãder, ut ex Athanasij scri-
ptis comperimus, sacerdotio fungebatur. Sed Eusebius qui apud Nicome-
diam erat, de cuius simulatione in subscribendo supra diximus, amplam tem-
poris nactus occasiõẽ, & principi per presbyterũ familiaris effectus, reuol-
uere omnia, atq; in irritum reuocare Cōcilij gesta molitur. Arium nequicq;
apud Alexandriã commorantẽ uenire facit, & Imperialibus edictis Conci-
liũ denuo Constantinopolim cōuocari. Quò conuenire illi maxime, qui
Arium atq; Eusebium sectabantur, quiq; sæpe cum Alexãdro congressi ut
Arium susciperet, nec tamen aliquid profligantes, ab iniurijs quidem eius
temperabant. Ad ultimum certam ei diem statuẽtes denuntiãt, ut aut ipse
Arium susciperet, aut si reniteretur, se ecclesia pulso & in exiliũ truso, ab alio
eum suscipendũ sciret. Tum ille nocte, quæ ad cōstitutã intererat diem, sub
alari iacẽs, atq; in oratione & lachrymis totã peruigilem ducẽs, ecclesiæ cau-
sam dño commendabat. Cumq; lux fuisset exorta, nec tamen ab oratione
Alexãder cessaret, Eusebius cum suis omnibus, uelut hæretici belli signifer,
domum Arij matutinus ascẽdit, eumq; propere sequi ad ecclesiã iubet, pro-
testatus quod Alexãder, nisi præsens adquiesceret, expulsus cederet loco.

Eusebij Arijq; instantia declinaret. Cumq; cunctorum animi essent, ut
in tali re, expectatione suspensi, Arius ad ecclesiam pergens, episcoporum
& populorũ frequẽtia constipatus, humanæ necessitatis causa ad publicum
locũ declinat. Vbi cum sederet, intestina eius atq; omnia uiscera in secessus
cuniculum defluxere: ita tali in loco dignam mortem blasphema ac foetida
mente exoluit. Quod postea quàm in ecclesia nuntiatum est Eusebio, atq;
his qui unã secum sanctũ & innocentem uirum Alexandrum de Ario reci-
piendo fatigabant, superati pudore, & adoperti confusione discedũt. Tunc
completus est sermo ad gloriam domini, quem Alexander in oratione sua
ad Deum proclamauerat, dicens: Iudica domine inter me & Eusebij minas
atq; Arij uim. Sed hæc ad præsens quidẽ paululum pudoris habuere. Con-
ueniẽtes uero inter se hæretici, ueriti ne fortẽ si, sicut res gesta est, integre ad
Imperatorem Constantium peruenisset, non solum à perfidia eorũ, in quã
callide irretitus tenebatur, abscederet: uerum & in autores deceptionis suæ

Constantinus
Puto legendũ
res tuta

Caput XII
Alexander A-
lexandrinus.
Alexander
Constantino-
politanus.
Eusebius Ni-
comediensis

Cap. XIII

Arius cacat
do perit

*Eunuchi
Cesaris*

seuerius aliqd ex regia autoritate decerneret, cōponant per eunuchos quos iam perfidia deceptos tenebāt, uti de Arii morte Imperator q̄ fieri posset cōposite & cōmuniter nosceret, neq; aliquid quod Dei uindictā indicare uideretur, audiret. Quibus ita gestis, de causa fidei ut cōperant, profequitur.

*Cap. XIII
Athanasius
Alexandrinus
episcopus*

Igitur apud Alexandriam, defuncto Alexandro, Athanasius susceperat sedem. Quod uero esset uir acris ingenij, & in ecclesiasticis negocijs apprime uigilans, satis iam tunc hæreticis innotuerat, cum ad Concilium Nicænum cum episcopo suo senex Alexandro uenerat, cuius suggestionibus hæreticorum doli ac fallaciæ uigilanter detegebantur. Statim ergo ut eum episcopum factū cognouerant, rati id quod res indicabat, sua negocia per illius sollicitudinē non facile processura, omnibus modis quærere aduersus eum machinas deceptionū parabāt. Verum nō mihi absq; ordine uidetur, pauca de huius uiri origine supra repetere, & cuius à puero institutionis fuerit, sicuti ab his qui cum ipso uitam duxerant accepimus, memorare. Tempore quo apud Alexandriam Petri martyris diem Alexāder episcopus agebat, cum post expleta solennia cōuenturos ad conuiuū suum clericos expectaret in loco mari uicino, uidet eminus puerorum supra oram maris ludum, imitantium, ut fieri solet, episcopū, atq; ea quæ in ecclesijs geri mos est. Sed cum intentius diutine pueros inspectaret, uidet ab his geri quædam etiam secretiora & mystica. Perturbatus ilico, uocari ad se clericos iubet, atque eis quid eminus ipse uideret, ostendit. Tum abire eos, & comprehensos ad se perducere omnes pueros imperat. Cumq; adessent, quis eis ludus, & quid egissent, uel quomodo, percunctatur. Illi, ut talis habet ætas, pauidi, negare primò, deinde rem gestā per ordinē pandunt, & baptizatos à se esse quosdam catechumenos confitètur per Athanasū, qui ludū illius puerilis episcopus fuerat simulatus. Tum ille diligenter inquirens ab his qui baptizati dicebantur, quid interrogati fuerint, quid ue responderint, simul & ab eo qui interrogauerat, ubi uidet secundū religionis nostræ ritum cuncta constare, conlocutus cum concilio clericorū, statuisse tradit, illis, quibus integris interrogationibus & respōsionibus aqua fuerat infusa, iterari baptismū non debere, sed adimpleri ea quæ à sacerdotibus mos est. Athanasium uero, atq; eos quos ludus ille uel presbyteros habere uisus fuerat, uel ministros, cōuocatis parētibus, sub Dei obtestatione tradit ecclesiæ suæ nutriendos. Paruo autē tempore, cum à Notario integre, & à Grammatico sufficiēter Athanasius fuisset instructus, cōtinuò tanq; fidele domini commendatum, à parentibus restituitur sacerdoti, ac uelut Samuel quidā in templo domini nutritus, & ab eo pergēte ad patres in senectute bona, ad portandum post se ephod sacerdotale deligitur. Sed huius tanti in ecclesia pro fidei integritate agones fuerūt, ut etiā de hoc uideatur dictum esse illud quod scriptū est: Ego enim ostendam ei, quanta eum pati oporteat pro nomine meo. In huius etenim

*Ludus puero-
rum imitantiū
episcopum &
mysteria*

*Non rebapti-
zetur etiā io-
so baptizati*

perfer

A persecutiones uniuersus cōiuratus orbis, & cōmoti sunt principes terræ: gentes, regna, exercitus coierant aduersus eum. Ille autem diuinū illud cōseruabat eloquiū, dicens: Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meū: si insurgat in me prælium, in hoc ego sperabo. Verum quoniā tanta ac talia eius gesta sunt, ut magnitudo quidē rerum nihil me præterire patiatur: multitudō uero gestorū quamplurima cogat omittere, incertus æstuat animus, dum deliberare non ualet quid teneat, quid omittat. Et ideo pauca nos quæ ad rem pertinent memorabimus, reliqua eius fama narrabit, sine dubio minora uero nunciatura. Nam nihil quod addere possit, inueniet.

Igitur ubi Constantius Orientis regnū solus obtinuit, Constantino fratrem non longe ab Aquileia apud Alsam fluuium à militibus interfecto, Constans utriusq; germanus, Occidentē satis industrie gubernabat. Nam Constantius natura & animo regio, dum primis illis regni sui fautoribus satis indulget, per eunuchos arte in perfidiam decipitur à peruersis sacerdotibus: & intentō satis studio, prauis eorum contentionibus obsecundat. Sed illi uerentes, ne fortē adeundi regis copia quandoq; fieret Athanasio, & per eum de ueritate fidei quam perueriebant, secundum scripturas edoceret, omnimodis insimulare eum apud principem, & uelut omnium scelerum ac flagitiorum adgrediuntur exponere, usquequo humani corporis brachium loculo delatū, Imperatori ostendunt: quod ab Athanasio excisum magicæ artis gratia de Arsenij cuiusdam corpore confirmabant. Sed & alia quamplurima criminosa simul & flagitiosa componunt.

Quibus ex causis Imperator iubet conuocato Concilio Athanasium condemnari. Idq; apud Tyrum (missō è latere suo uino ex Comitibus, adnidente quoque Archelao tunc Comite Orientis, necnon & eo qui Phœnicen prouinciam gubernabat) congregari iubet. Eò deducitur Athanasius, locus cum humano brachio circūfertur, inuidia & horror non solum religiosas, sed & uiles animas peruadi.

Hic Arsenius, cuius brachium dicebatur excisum, lector aliquādo Athanasij fuerat, & ob culpam correptionem ueritus, frequentia sese subtraxerat. Cuius latebras opportunas sibi ad huiusmodi cōmentum flagitiosi homines rati, initio compositi criminis occultatū eum apud quendam, quem fidissimum sceleribus suis crediderant, retinebant. Peruenit tamen ad hunc in latebris positum, quid suo nomine criminis intentaretur Athanasio. Et siue eum ipsa humanitatis contemplatio, siue diuina perpulit prouidentia, clam per noctis silentia euadens claustris, enauigauit Tyrum. Et pridie quam causæ dicendæ adesset ultimus dies, Athanasio sese Arsenius obtulit, utq; se rerum gestarū series haberet, edocuit. Ille domi esse hominē, nec innotescere cuiquā de eius præsentia iubet. Interea Conciliū cogitur, in quod aliquanti concinnatae calumniæ conscij, omnes penē infenso animo aduers

*Cap. XV
Constantius
Aug. in Ori-
ente, Constans
in Occidente*

*Cap. XVI
Athanasius in
betur conde-
mnari
Archelaus co-
mes Orientis
Comes Phœ-
nices*

*Cap. XVII
Arsenius ler-
stor Athanasij*

sum Athanasium præiudicatosq; cõueniunt. Per idem tempus Paphnutius a confessor (de quo supra memorauimus) aderat, Athanasij innocentia con-
 scijs. Is cum uidisset Maximum Hierosolymorũ episcopum, qui unã secum
 effosso oculo, & poplite succiso, confessor extiterat, uerum pro nimia simpli-
 citate nihil de sacerdotum scelere suspicantem, confedisse cum ceteris quos
 factionis macula sociauerat, mediũ confessum adire non ueritus: Te, inquit,
 Maxime, cum quo mihi unum atq; idem confessionis insigne est, cum quo
 mihi pariter mortale lumen effossum, clariorem diuini luminis conciliauit
 aspectum: te, inquam, non patiar sedere in concilio malignantiũ, & cum ini-
 qua gerentibus introire. Iniecta q; manu eleuans eum de medio eorũ, ac de
 singulis instruens, perpetua dehinc Athanasio cõmunionem sociauit. Sed in-
 terim causa dicitur. Prima introducitur accusatio mulieris cuiusdam, quã se
 diceret aliquando hospitio Athanasium suscepisse, & ab eo noctu nihil sus-
 picantẽ, uim corruptionis esse perpessam. Introduci ad hæc iubetur Atha-
 nasius, ingreditur cum Timotheo presbytero suo, eumq; monet, ut postea
 quam mulier dicendi finem fecisset, se tacente ad ea quẽ dixerat, responderet.
 Cumq; mulier ea quã edocta fuerat, perorasset, Timotheus conuersus ad
 eam: Vere, inquit, mulier ego mansi apud te aliquãdo, aut uim tibi, ut asse-
 ris, feci? Tunc illa (ut mulierũ se talium procacitas habet) obiurgans Timo-
 theum: Tu tu, inquit, mihi uim fecisti, tu in illo loco cõmaculasti castitatem
 meam. Simul & cõuersa ad iudices, obtestari fidem dei cõcepit, uera se dicere.
 Tum omnes, ridiculosus pudor habere cõcepit, quod tam facile tacente eo,
 factio compositi criminis patuisset. Nec tamen permisi sunt iudices habere
 de muliere quæstionẽ, unde hæc, uel per quos, aut quomodo fuisset aptata
 calumnia, quoniam iudicandi libertas penes accusatores erat. Hinc transitur
 ad aliud crimen. Profertur facinus seculis inauditũ. Hoc est, inquit, ubi ne-
 mo possit uerborũ prestigijs decipi, res oculis agitur, uerbis cessantibus: Bra-
 chium hoc te, aiunt, Athanasij accusat excisum. Hæc est Arsenij dextera, quã
 tu quomodo, uel ad quos usus excideris, indicato. Tum ille: Quis enim, in-
 quit, uestrum Arsenium nouerat, ut hanc ipsius dexterã cognoscatis? Exur-
 rexerunt aliquanti, qui se dicerent optime scisse Arsenium, in quibus nõnulli
 erant absq; consciẽtia factionis. Orat dehinc à iudicibus Athanasius, ut ho-
 minem suum quem in negociũ deposceret, iubeant introduci. Cumq; intro-
 ductus esset Arsenius, eleuato eius uultu, Athanasius concilio & iudicibus
 ait: Hic est Arsenius. Et alleuans eius nihilominus dexterã: Hæc est, inquit,
 etiam dextera eius, hæc est & sinistra. Hæc autem, quã isti offerunt, manus
 unde sit, uos requirite. Tunc uelut nox quædã & tenebræ accusatorũ oculis
 infusæ, quid agerent, quod se uerterent, nesciebãt. Ipsum etenim esse Arseniũ,
 testes qui paulo ante scire se dixerant, confirmabãt. Verũ, quia non iudican-
 di, sed opprimendi hominis causa conciliũ gerebatur, fragor omniũ repente
 attollitur

Maximus ad
 monetur à
 Paphnutio

Prima calu-
 mnia

Secunda calu-
 mnia

attollitur, magum esse Athanasium, & decipere intuentium oculos cõclamatur,
 nec debere ullo modo ultra talem hominẽ uiuere: factisq; impetu, suis eum
 discerpere manibus parãt. Sed Archelaus, qui cum ceteris ex præcepto Im-
 peratoris concilio præsi debat, ereptum eum de discerpentium manibus, per
 oculos exitus eduxit, ac fugæ (qua solum posset) salutem monuit commen-
 dare. Concilium tamen rursum conueniẽs, tanquam si nihil omnino depre-
 hensum fuisset, ut cõfessum de intetatis criminibus Athanasium condemnat.
 Et gesta in hunc modum facta per orbem terrarũ mittẽtes, ad sceleris sui con-
 sensum Imperatore cogente, ceteros episcopos perpulerunt.

Hinc iam toto orbe profugus agitur Athanasius, nec ullus ei tutus ad la-
 tendum supererat locus, Tribuni, Præpositi, Comites, exercitus quoq;
 ad inuestigandũ cum mouentur edictis imperialibus. Præmia delatoribus
 proponuntur, si quis uiuũ maximẽ, si id minus, caput certe Athanasij detu-
 lisset. Ita totis regni uiribus frustra aduersum eũ, cui Deus aderat, certabat.
 Interea sex cõtinuis annis ita latuisse fert in lacu cisternæ nõ habetis aquã,
 ut solem nunq; uideret. Sed cum per ancillã, quã sola cõscia dominorũ offi-
 cijs qui ei latebras præbuerant uidebatur, indicatus fuisset, tanq; dei spiritu
 admonitus, ipsa nocte qua ad eum cõprehendendũ cum indicibus uenieba-
 tur, post annos sex migravit ad alium locum. Ita illi qui uenerant frustrati,
 dominisq; in fugam uersis, de ancilla ut falsa indice pœnas sumunt.

Verum ne graues alicui latebræ suæ fieret, & occasio calumniæ innocen-
 tibus quæreretur, nihil sibi ultra iam tutum in Constantij regno præ-
 sumens, ad Constãtis partes profugus abscessit. A quo satis honorifice reli-
 giosq; susceptus est. Quicq; causam eius quã fama compererat diligentius
 cognita, scribit ad fratrem, pro certo se comperisse, quod sacerdos Dei summi
 Athanasius, iniuste fugas & exilia pateretur. Huc itaq; recte faceret, si absq;
 ulla molestia loco suo restitueret: si id nollet, curæ sibi futurũ, ut id adimple-
 ret, regni eius intima penetrans, & pœnas dignissimas de autoribus sceleris
 sumens. Quibus scriptis perterritus Constãtius (quod posse facere ea quæ
 minitabatur, conscius erat, fratrem) simulata benignitate ultrò uenire ad se
 Athanasium iubet, & leui increpatione perstrictũ, ad ecclesiã suam permittit
 securum ire. Admonitus tamen Imperator ab impijs consiliarijs: Non est,
 inquit, magnum Athanasij, quod episcopi poscunt de te, ut unam ex multis
 quæ sunt apud Alexandria ecclesijs, cõcedas populis eorũ qui tibi commu-
 nicare nolunt. Tum ille, deo sibi suggerente, paratum in tempore consilium
 reperit: Et quid est, inquit, Imperator, quod posceti tibi liceat denegari, qui
 potestate omnium habes iubedi? Sed unũ est quod oro, ut meã quoq; peti-
 tionculam libetẽr admittas. Cumq; se omnia quæ uellet, quauis essent diffi-
 cilia, promitteret præstaturũ, si hoc unũ cederet libens, ait Athanasius: Hoc
 est quod rogo, ut quia etiã hic (nam apud Antiochiã res agebatur) sunt no-

Archelaus
 præsi debet
 in concilio.

Athanasius
 cõdemnatus
 fugit

Cap. XVIII
 Queritur
 ubique

Caput XXI
 Athanasius sis-
 git ad Cõstan-
 tem Cæs.

stri populi qui istis communicare nolūt, unam eis tenere cōcedas ecclesiam. Aequissimum sibi uideri, & ualde praeſtandū, latus ſpōndit Imperator. Sed cū rem detulisset ad eos, quorū cōſilijs utebat, neq; ibi se uelle accipere eccleſiā, neq; hic dare respondent, quia plus sibi ſinguli quicq; q̄ absentibus conſulebāt. Ita Imperator admiratus eius prudentiam, properare ocyus ad ſuſcipiendam ſuam eccleſiam iubet. Sed cum Magnentiſ ſcelere Imperator Conſtans regnō ſimul & uita fuiſſet exemptus, ruruſum in Athanaſiū ueteres illi inſentores principis odia reſuſcitare cōeperūt. Fugatoq; de eccleſia, in locū eius Georgiū quendā perfidiā & immanitatis ſuā ſociū mittūt. Nam prius quendā Gregoriū miſerāt. Ruruſum fuga, ruruſum latebrā, & edicta aduerſum Athanaſiū principis per omnem locum ponuntur, prāmia & honores delatoribus pollicētia. Ipſe quoq; cum ob uindictam necis fraternae, regnūq; recuperandū ad Occidentis partes ueniſſet, & extincto tyranno, regni ſolus arce potiretur, fatigare Occidentales epiſcopos, & per deceptionem ad conſenſum Arianae hæreſeos cogere aggredit. Athanaſiſ prius con demnatione prāmiſſa, & uelut obicis ualidiſſimi obiectione ſublata.

OB hoc apud Mediolanū epiſcoporū conciliū conuocatur, plures de cepti: Dionyſius uero, Eufebius, Paulinus, Rhodanius, & Lucifer, docti in negotio eſſe proclamātes, aſſerētesq; quod ſubſcriptio in Athanaſium, nō aliā ob cauſam, quā deſtruēdā fidei moliretur, in exiliū truſi ſunt. His etiā Hilarius iūgitur, ceteris uel ignorātibus, uel nō credētibus fraudem.

SEd tali conſilio geſtum fuiſſe negotiū, rei exitus docuit. Illis nanq; de medio ſublatis, continuo ſynodus apud Ariminū congregatur, ibi ſecundum ea quae Orientales apud Seleuciam compoſuerant callidi homines & uerſuti, ſimplices & imperitos Occidentaliū ſacerdotes facile circumueniūt, hoc modo proponēdo eis: Quem magis colere & adorare uellent, *δμοσίου*, an Chriſtum? Illisq; uirtutē uerbi quid *δμοσίου* ſignificaret ignorantibus, uelut in ſtūdium quoddam & execrationem ſermo deductus eſt, Chriſto ſe credere, nō *δμοσίου* confirmātibus. Sic multorū, præter paucos (qui ſcienter prolapſi ſunt) animi decepti, cōtra ea quae patres apud Nicæam conſcripſerāt, ueniētes, *δμοσίου* quaſi ignotū & à ſcripturis alienū ſermonē auferri de fidei expoſitione decernūt, cōmunionemq; ſuā hæreticorū ſocietate comaculant. Ea tempeſtate facies eccleſiæ ſceda & admodū turpis erat. Non enim ſicut prius ab externis, ſed à proprijs uastabatur. Fugabat alius, alius fugabatur, & uterq; de eccleſia erat. Ara nuſquam, nec immolatio, nec libamina: præuaticatio tamen & lapſus erat, ac ruina multorū. Similis poena, ſed impar uictoria. Similiter cruciābatur, ſed non ſimiliter gloriſicabantur: quia dolebat eccleſia etiā illius caſum, qui impellebat ad lapſum.

IGitur Liberius, qui poſt Iuliū Marci, quē Sylueſter præceſſerat, ſucceſſor rem, in urbe Roma per idem tempus ſacerdotio fungebatur, in exiliū truditur

Athanaſius
ruruſum exu
lat.

Georgius
Athanaſio
ſucceſſus

Conſtantiuus
in occidentem
uenit

Caput XX
Concilium
Mediolani

Hilarius
Caput XXI
Synodus Ar
riminenſis

Caput XXII
Liberius Pon
tifex Rom.

ditur. Inq; eius locū Felix diaconus ſuus ab hæreticis ſubrogatur: & nō tam ſectae diuerſitate, q̄ communionis & ordinationis conueniētia maculatur.

Hieroloſymis uero Cyrillus poſt Maximū ſacerdotio conſula iam ordinatione ſuſcepto, aliquando in fide, ſæpius in communionē uariabat. Apud Alexandria uero Georgius ſatis procaciter ui raptum epiſcopatum mirebat, ita ut magis ſibi iuris dicendi creditos faſces, quā ſacerdotium miſtrandum religioſis officijs æſtimaret.

Apuđ Antiochiam ſanè diuerſis temporibus multa & admodum conuulſe geſta ſunt. Nam deſuncto Eudoxio, cum multi diuerſarū urbium epiſcopi ad illam ſedem ſumma ambitione niterēt, ad ultimū Meletium de Sebaſtia Armenia ciuitate, contra decreta concilij illuc transferunt. Qui tamen ab ipſis ruruſum in exiliū truditur, quod cōtra opinionem ipſorum non Arii, ſed noſtrā fidē cōepit in eccleſia prædicare. Quem magna plebs ſede depulſum ſecuta, ab hæreticorum ſocietate diuellitur.

Interea ut aliquando etiam in ſemetipſam prædiues malitia deſcendit, ſacerdotes & populi, qui Ario duce primitus fuerant ab eccleſia diuulſi, in tres denuo ſectas partesq; ſinduntur. Nam illi quos paulò ſuperius dixeramus, nō ad quietes Eufebij cæterorumq; ſimulationibus, cum Ario exilium pertuliſſe, poſtmodum nec ipſi Ario reſſo de exilio communicare uoluerunt, eo quod ſimulata cōfeſſione communicariſſet ihs, qui de ipſa ſubſtantia dei patris filiū conſiterēt, quia ipſi ea quae primò docuerat Arius, ex nullis extantibus creatū & factū, nō natum filium, ſatis libera, ſeu potius impudenti blaſphemia confirmabāt. Quod & poſt illorum obitum Aetius quidam, poſt Aetium ualidius & latius aſſerebat Eunomius, uir corpore & anima leproſus, & interius exteriusq; morbo regio corruptus, arte tamen dialectica præpotēs, plurima cōtra fidem noſtrā ſcripſit, & diſputadi leges ſectatoribus ſuis dedit. A quo etiam nunc Eunomiana hæreſis appellatur.

Alius quoq; Macedonius nomine, quē, noſtris expulſis, uel potius necatis, apud conſtātinopolim ſtatuerāt epiſcopū, quia ſimilē patri filiū fatebatur, licet ſpiritum ſanctum æque ut illi blaſphemaret, tamen ab illis expellitur, quia ſimilia ut de patre, etiā de filio prædicaret. Neq; uero noſtris cōiungitur, à quibus de ſpiritu ſancto diuerſa ſentiret. Ita peſtifera illa beſtia, quae per Ariū primò quaſi de inferis extulerat caput, ſubito triformis apparuit: Per Eunomianos, qui dicunt per omnia diſſimilē filiū patri, quia nullo genere ſimilis poſſit eſſe factura factori: Per Arianos, qui dicunt ſimilē quidē poſſe dici filiū patri, ſed largitate gratiæ, nō proprietate naturæ, in quantum ſcilicet poſſet creatori creatura conferri: Per Macedonianos, qui dicūt ſimilē quidē filiū per omnia patri, ſanctū uero ſpiritū cum patre & filio nihil habere commune. Hac quidem inter illos ita geſta ſunt. Sed ſicut de talibus ſcriptum eſt: Diſciſi ſunt, & nō ſunt compūcti. Plurimi ſanè eorū qui uideban

Felix

Cap. XXIII
Cyrillus
Hieroloſ.
Georgius
Alexand.

Cap. XXVIII

Meletius

Caput XXV

Tres ſectae ex
ſchiſmate Arii

Aetius

Eunomius

Macedonius

Eunomiani

Ariani

Macedoniani

Cap. XXVI
Constantius
moritur

Fons Mopsi.
Cap. XXVII
Iulianus Aug.

Liberius de
exilio reuer
sus

Lucifer Ale/
xandriā pro
fiscitur

Paulinus epi
scopus Ale/
xandriae

Ca. XXVIII
Conuētus con
fessorum Ale
xandriae

tur attentiorē uitā gerere, & monasteria permulta apud Constatinopolim a uicinasq; puincias, & episcopi nobiles, Macedonij magis errorē sunt secuti. **S**ed Constatius Imperator, dum Iuliano (quem Caesarem apud Gallias reliquerat) dignationem sibi Augusti sponte praesumentis, armis ire obuiam parat, uicesimo & quarto post occasum patris Imperij sui anno, in opido Ciliciae Mopsocrene uita defunctus est.

Post quē Iulianus, praesumptū prius, deinde ut legitimū, solus obtinuit principatum. Is primō uelut arguēs perperā gesta Constatij, episcopos iubet de exilijs relaxari. Post uero aduersum nostros tota nocendi arte con surgit. Interim qui superfuerāt episcopi, de exilijs relaxantur. Nam Liberius urbis Romae episcopus, Constatio uiuēte regressus est. Sed hoc utrū quod adqueuerit uoluntati suae ad subscribendū, an ad populi Romani gratiam, à quo proficiscēs fuerat exoratus, indulerit, pro certo compertū non habeo. Lucifer autē cum exoraret ab Eusebio, quia uterq; in partibus uicinis Aegy pto fuerat relegatus, ut ad uidendū Athanasij Alexandriā pergerent, com muniq; tractatu cum his qui superfuerāt sacerdotibus, de statu ecclesiae de cernerēt, praesentia sui abnegās, legatū pro se diaconū suum mittit, atq; ipse intento animo Antiochiā pergit: ibiq; dissidentibus adhuc partibus sed in unum tamen reuocari posse speratibus, si sibi talis eligeretur episcopus, erga quem nō una plebs, sed utraq; gauderet, praeproperus catholicum quidem & sanctum uirum, ac per omnia dignum sacerdotio Paulinum episcopum collocauit, sed tamen in quem adquiescere plebs utraq; non posset.

Pergit interea Eusebius Alexandriā, ibiq; confessorum cōcilio congrega to, pauci numero, sed fidei integritate, & meritis multi, quo pacto post haereticorū procellas, & perfidie turbines tranquillitas reuocaretur ecclesiae, omni cura & libratione discutunt. Alijs uidebatur fidei calore feruentibus, nullum debere ultra in sacerdotium recipi, qui se utcumq; haereticae commu nionis cōtagione maculasset. Sed qui imitantes Apostolum quærebāt, non quod sibi utile esset, sed quod pluribus, uel qui imitaretur Christū, qui cum esset omniū uita, pro salute cunctorū humilians se descēdit in mortem, quo scilicet inueniretur & in mortuis uita: dicebāt melius esse, humiliari paululū propter deiectos, & inclinari propter elisos, ut eos rursus erigerent, nec sibi met solis puritatis merito cœlorum regna defenderent, sed esse gloriosius, si cum pluribus illic mererentur intrare. Et ideo rectū sibi uideri, ut tantū perfidiae autoribus amputatis, reliquis sacerdotibus daretur optio, si fortē uelint, abiurato errore perfidiae, ad fidem patrum statutaq; conuerti, nec negare aditū redeūtib; quin potius de eorū cōuersione gaudere: quia & ille euang elicus iunior filius, paternae depopulator substantiae, sed in semetipsum re uersus, non solū suscipi meruit, sed & dignus paternis complexibus deputa tur, & anulum fidei recipit, & stola circumdatur: per quam quid aliud quam

facere

A sacerdotij declaratur insignia: nec probabilis extitit apud patrem senior fi lius, quod inuidit recepto: nec tantū meriti habuit non delinquendo, quan tum nota contraxit non indulgendo germano.

Cum igitur huiusmodi sententiā ex euangelica autoritate prolatam, Cordo ille sacerdotalis & Apostolicus approbasset, ex concilij decreto, Asterio cæterisq; qui cum ipso erant, Orientis iniungitur procuratio, Occi dentis uero Eusebio decernitur. Additur sanē in illo concilij decreto, etiam de spiritu sancto plenior disputatio, ut eiusdem substantiae ac deitatis cuius pater & filius, etiā spiritus sanctus crederetur, nec, quicquam prorsus in tri nitate, aut creatum, aut inferius, posterius ue diceretur. Sed & de differentia substantiarum & substantiarū sermo eis per scripturam motus est. Graeci *θεοιος* & *υποστασις* uocant, quidā etenim dicebant substantiā & substan tiam unū uideri: & quia tres substantias nō dicimus in Deo, nec tres substan tias dicere debeamus. Alij uero, quibus longē aliud substantia, quam subsi stentia significare uidebatur, dicebant, quia substantia ipsa rei alicuius natu ram rationemq; qua cōstat, designet: Substantia autē uniuscuiusq; perso nae, hoc ipsum quod extat & subsistit, ostendat. Ideoq; propter Sabellij hæ resim tres esse substantias confitēdas, quod quasi tres subsistētes personas significare uideretur, ne suspicionem daremus tanq; illius fidei sectatores, quæ trinitatem in nominibus tantū, & non in rebus ac subsistētijs cōfiteretur.

Sed & de incarnatione domini comprehensum est, quia corpus quod sus ceperat dñs, neq; sine sensu, neq; sine anima suscepisset. Quibus omnibus caute moderateq; compositis, unusquisq; itinere suo cum pace perrexit.

Sed Eusebius cum redisset Antiochiā, & inuenisset ibi à Lucifero cōtra spollicitationē ordinatū episcopum, pudore simul & indignatione com pulsus abscessit, neutri partiū communionē suam relaxans, quia digrediens inde promiserat se acturū in cōcilio, ut eis ordinaretur episcopus, à quo pars neutra descisceret. Ille nanq; populus, qui Melitiū dudū de ecclesia pulsum, quasi pro fide recta fuerat secutus, non iunxerat se ad priores catholicos, id est, qui cum Eustathio episcopo fuerant (ex quibus etiam Paulinus erat) sed suum principatum, suumq; conuenticulum tenuit. Hos ergo cum in unum reuocare uoluisset, nec tamen (præuētus à Lucifero) potuisset abscessit. Tunc regressus Melitius de exilio, quia cum eo numerosior populus erat, ecclesias tenuit, & ex eo iam propria synodū cum cæteris Orientalibus episcopis ha buit, nec tamen Athanasio iunctus est. Interim Lucifer iniuriā dolens, quod episcopum à se ordinatū apud Antiochiā non recepisset Eusebius, nec ipse recipere cogitat Alexandrini decreta concilij, sed constringebatur legati sui uinculo, qui in concilio ipsius autoritate subscripserat. Abijcere nanque eum non poterat, qui autoritatem eius tenebat. Si uero recepisset, omne su um frustrandum uidebat inceptum. Diu ergo de hoc multumq; deliberans

u s cum

Cap. XXIX

Asterius pre
ficiatur Oriēti.
Eusebius Oer
cidenti.
De spiritu san
cto decretū.
als, ne etc.
uideretur.
soria, substan
tia.

Caro Christi
substantia

Caro Christi

Cap. XXX

Melitius

Eustathius

Lucifer

cum ex utraq; parte concluderetur, elegit, ut legato suo recepto, erga ceteros sententiā disparem, sed sibi placitam custodiret. Ita regressus ad Sardinia partes, siue quia cita morte praeuētus, tempus sententiā mutandā nō habuit, etenim temere cepta corrigi spacio solēt: siue hoc animo immobiliter federat, parū firmauerim. Ex ipso interim Luciferianorū schisma, quod licet per paucos adhuc uoluitur, sumpsit exordiū. Eusebius uero circumiēs Orientem atq; Italiā, medici pariter & sacerdotis fungebatur officio. Singulas quasq; ecclesias, abiurata infidelitate ad sanitatē rectae fidei reuocabat, maxime quod Hilariū, quem dudū cum ceteris episcopis in exiliū trusum esse memorauimus, regressum iam, & in Italia positū, hāc eadē erga instaurandas ecclesias, fidemq; patrum reparandam reperit molientem.

Luciferiano/
rum schisma

Cap. XXXI
Hilarius

Nisi quod Hilarius uir natura lenis & placidus, simulq; eruditus, & ad persuadendū cōmodissimus, tem diligētius & aptius procurabat. Qui etiā libros de fide nobiliter scriptos adidit, quibus & haereticorū uersutias, & nostrorū deceptiones, & male credulā simplicitatē ita diligētē exposuit, ut & praesentes, & longē positos, quibus ipse per se differere uiua uoce nō poterat, perfectissima instructione corrigeret. Ita duo isti uiri, uelut magnifica quaedā mundi lumina, Illyricū, Italiā, Galliasq; suo splendore radiarūt, ut omnes etiā de abditis angulis & abstrusis haereticorū tenebrae fugarētur.

Ca. XXXII
Iuliani Aug-
callidum con-
silium

Sed Iulianus postq; ad Orientem Persas bello pulsaturus aduenit, & publica (quam prius occultauerat) erga idolorū cultū ferri cōcepit infania, callidior ceteris persecutor, nō uī neq; tormētis, sed praemijs, honoribus, blanditijs, persuasionibus, maiore penē populū partē, q̄ si atrociter pulsasset, elisit. Studia autorū Gentiliū Christianos adire prohibens, ludos literarū illis solis qui deos deasq; uenerarētur, patere decernit. Militiae cingulū nō dāt, nisi immolātibus iubet. Procuratiōnē prouinciārū, iurisq; dicendi, Christianis statuit nō debere committi, utpote quibus etiā lex propria gladio uti uel uisisset. Et proficiebat quotidie in huiusmodi legibus exquirendis, quibus & si quid uersutū uel callidū, tñ quod minus uideretur crudele, decerneret.

Ca. XXXIII

Aruspices A/
thanasium tol-
lendū suadent

C. XXXIII

Sed non erga Athanasium fictae philosophiae tenere imaginem potuit. Etenim cum, uelut tetri serpentes de cauernis terrae ebullientes, ad eum processisset magorum, philosophorū, aruspiciū, augurūq; manus prophana, omnes pariter allegant, nihil suis artibus successurum, nisi prius Athanasium, uelut omnium horum obstaculum, sustulisset.

Iterum mittitur exercitus, iterū duces, iterū oppugnatur Ecclesia. Cumq; leum mœsti & flentes populū circumstarēt, prophetico apud eos usus sermone perhibetur: Nolite, inquit, o filij conturbari, quia nubecula est, & cito pertransit. Cumq; discessisset, & nauī per Nilum fluuiū iter ageret: comes, qui ad hoc ipsum missus fuerat, cognitio eius itinere, instanter eum insequi cōcepit. Et cum fortē applicuisset Athanasij nauicula ad quendam locum, comperit

perit à praeuēntibus post tergum esse percussorē suū, & iam iamq; nisi prospiceret, imminere. Cōterriti omnes qui simul aderāt focij, cremū suadebāt ad fugā praesidiū petendā. Tum ille: Nolite, inquit, o filioli deterreri, eamus magis in occursum percussori nostro, ut sciat quia longe maior est qui nos defendit, q̄ qui persequitur. Et cōuersa nauicula, iter agere obuiam ei qui se insectabat, adgressus est. Ille qui nullo genere suspicari posset in occursum sibi uenire quem quæreretur, tanq; praeuēntes aliquos interrogari iubet, ubi audissent esse Athanasium. Cumq; respōdissent uidisse se eum nō longe euntem, tota celeritate pertransiens, properat inuanum, festinans capere, quem ante oculos positū uidere nō potuit. Ille uero Dei uirtute monitus, Alexandriam rediit, ibiq; tuto latebras usquequo persecutio cessaret, exegit.

Dedit & aliud Iulianus uacordiae suae ac leuitatis indicium. Nam cum Daphnis in suburbano Antiochia iuxta fontē Castaliū litaret Apollini, & nulla ex his quae querebat, respōsa susciperet, causasq; silētij percontaretur à sacerdotibus daemōnis, aiunt, Babylae martyris sepulchrum propē adstare, & ideo respōsa nō reddi. Tum ille, uenire Galilaeos (hoc enim nomine nostros appellare solitus erat) & auferre sepulchrū martyris iubet. Igitur ecclesia uniuersa conueniens, matres & uiri, uirgines iuuenesq; immensa exultatione succincti, trahebāt longo agmine arcā martyris, psallētes summis clamoribus, & cum exultatione dicētes: Confundatur omnes qui adorant sculptilia, & qui confidūt in simulachris suis. Hāc in auribus prophani principis per sex milia passuum tanta exultatione psallebat omnis ecclesia, ut caelum clamoribus resuleret. Vnde & ille in tantam iracundiae rabiem deductus est, ut altera die comprehendī Christianos passim & tradī iuberet in carcerem, ac poenis & cruciatibus affici.

Quod Salustius Praefectus eius nō probans, licet esset gentilis, tamen iussus exequitur, & apprehesum unū quendam adolescentē qui primus occurrit, Theodorū nomine, à prima luce usq; ad horam decimā tanta crudelitate, & tot mutatis carnificibus torfit, ut nulla aetas simile factū meminerit. Cum tamen ille in eculeo sublimis, & hinc inde lateribus instāte tortore, nihil aliud faceret, nisi quod uultu securo & laeto psalmū, quē pridie omnis ecclesia cecinerat, iteraret. Cumq; se omni expēsa crudelitate Salustius nihil egisse perspiceret, recepto in carcerē iuuenē, abiisse fertur ad Imperatorē, & illis gloriā, & sibi ignominia quæreretur. Hunc Theodorū ipsi nos postmodum apud Antiochiā uidimus. Et cū requireremus ab eo, si sensum doloris habuisset ex integro, dicebat se quidē dolores parū sensisse, adstutisse autem quendam iuuenē, qui sudanti sibi, linteo cādidissimo & sudores abstergeret, & aquā frigidā frequēter infunderet, & ita se esse delectatū, ut tūc mœstior factus sit, quādo deponi de eculeo iussus est. Comminatus igitur Imperator post

Ca. XXXV

Galilaei

Babylae martyris sepulchrum transfertur

Caput XXXVI
Salustius Praefectus Theodorus

Julianus occisus post uictoriã Persicã melius se Christianos debellaturũ, profectus quidem est, sed nullus redit. Ibi nanq; incertum à suis, an ab hostibus cõfossus, post annum & octo menses præsumpti Augustalis imperij, sinem uitæ fecit.

Caput
XXXVII

Templũ Solo
monis apud
Hierosolyma
reparatur

Tanta uero eius ad decipiendum subtilitas & calliditas fuit, ut etiã infelices Iudæos uanis spebus illectos, ut ipse agitabatur, illuderet. Quos primò omnium cõuocatos ad se interrogat, cur nõ sacrificarēt, cum eis lex sua de sacrificijs imperaret; At illi occasione se inuenisse temporis rati: Nõ possumus, inquiunt, nisi in solo Hierosolymorũ templo. Ita nanq; præcipit lex, Et accepta ab eo reparandi templi licentia, in tantũ insolentiæ peruenerũt, ut aliquis eis prophetarũ redditus uideretur. Igitur ex omnibus locis atque prouincijs cõuenere Iudæi, locũ templi olim igne cõsumpti aggredi cõepere, Comite properandi operis ab Imperatore concessio, sumptu publico & priuato res omni instãtia gerebatur. Interea insultare nostris, & uelut reparatis sibi regni temporibus, comminari acrius, ac sæuitiam ostentare, prorsus immani tumore & superbia agere. Cyrillus post Maximũ confessorẽ Hierosolymis episcopus habebatur. Apertis igitur fundamentis, calce cementoq; adhibitis, nihil omnino deerat, quin die postera, ueteribus deturbatis, noua iacerent fundamenta: cum tamen episcopus diligenti consideratione habitã, uel ex illis quæ in Danielis prophetia de tẽporibus legerat, uel quæ in euangelijs dominus prædixerat, peristeret, nullo genere fieri posse, ut ibi à Iudæis lapis super lapidem poneretur. Res erat in expectatione.

Caput
XXXVIII
Terra motus

Et ecce nocte quæ ad incipiendum opus iam sola restabat, terræ motus ingens oboritur, & non solum fundamentorũ saxa longe lateq; iactantur, uerum etiam totius loci penè ædificia complanantur. Porticus quoque publicæ in quibus Iudæorũ multitudo, quæ operi uidebatur insistere, commanebat, ad solũ deductæ, omnes Iudæos qui reperti sunt, oppressere. Luce uero orta, cum se mala crederet effugisse, ad requirendos eos qui oppressi fuerant, reliqua multitudo concurrat.

Caput
XXXIX

Globus ignis

Aedes erat quædam in inferioribus templi demersa, habes aditum inter duas porticus, quæ fuerant complanatæ, in qua ferramenta, aliãq; operi necessaria seruabantur, è qua subito globus quidam ignis emicuit, & per medium plateæ percurrens, adustus & exanimatis qui aderant Iudæis, ultrò citroq; ferebatur. Hoc iterum sæpiusq; & frequentissime per totam illam diem repetens, pertinacis populi temeritatem flammis ultricibus coerebat. Cũ interim pauore ingenti & trepidatione omnes qui aderat deterriti, solum uerum Deum Iesum Christum confiteri cogebatur inuiti. Et ne hæc casu fieri crederentur, in sequenti nocte in uestimentis omnium signaculum crucis ita euides apparuit, ut etiam qui diluere pro sui infidelitate uoluisset, nullo genere ualeret abolere. Sic deterriti Iudæi atq; Gentiles, locum simul & inaniter cõcepta reliquere.

Notæ crucis
in uestimẽtis

● ELENCHVS CAPIT

TVM VNDECIMI LIBRI HISTORIAE

Ecclesiasticæ, Ruffino Aquileiensi autore.

De ortu & religiosa mente principis Iouiniani, & de fine eius.	Caput. I
De ortu Valentiniani & Valentis.	Cap. II
De dormitione Athanasij, & persecutionibus Lucij hæretici.	Cap. III
De uirtutibus & mirabilibus sanctorũ qui fuerunt in Ægypto.	Cap. IIII
De persecutione quæ fuit apud Edessam.	Cap. V
De Moysæ quem regina Sarracenorum, gentis suæ poposcit episcopum.	Caput VI
De Didymo Alexandrino uidente.	Cap. VII
Quot ex discipulis Antonij etiam tunc in eremo habitantibus, uirtutes & signa fecerint.	Cap. VIII
De Gregorio & Basilio Cappadociæ episcopis.	Cap. IX
De Damaso episcopo, & Ursini subreptione.	Cap. X
De Ambrosio episcopo.	Cap. XI
De Valentiniani fine.	Cap. XII
De Gothorum per Thracias irruptione, & Valentis nece.	Cap. XIII
Vt Gratianus Imperator Theodosium regni participem adsciuerit, & post multa religiose & fortiter gesta, Maximi tyranni insidijs succubuerit.	Caput XIII
De Valentiniano puero. Vtq; mater eius Iustina Arianam hæresim defendens, ecclesias perturbare conata sit.	Cap. XV
De Beneuoli magistri memoriæ fideli constantia.	Cap. XVI
Vt Theodosius necè Gratiani ultus, de Maximo triũphauerit.	Cap. XVII
De Theodosij commissio in Thessalonicenses, & pœnitentia eius publicè apud sacerdotes gesta.	Cap. XVIII
De restitutione ecclesiarum, quæ per ipsum iam catholicum in Oriente restituta sunt.	Cap. XIX
De Apollinare & hæresi eius.	Cap. XX
De episcoporum successionibus per Orientem.	Cap. XXI
De seditione Paganorum contra fideles.	Cap. XXII
De situ templi Serapis, & subuersione eius.	Cap. XXIII
De fraudibus quæ in templis Paganorum detectæ sunt.	Cap. XXIIII
De Saturni sacerdote Tyranno, totius penè Alexandria adultero.	Caput XXV
De Canopi interitu & initio.	Cap. XXVI
De ecclesijs & martyrijs quæ in idolorũ locis constructæ sunt.	Cap. XXVII
De Ioan	

De Ioannis sepulchro uiolato, & reliquijs apud Alexandriam conseruatis.

Caput

xxxviii

De Thoracibus Serapis apud Alexandria abrasis, & signo Christi in loco eorum reddito.

Cap. xxxix

Vt mensura aquae Nili fluminis, quam *πύλω* uocant, ad ecclesiam deferatur.

Cap. xxx

De Valentiniani iunioris interitu, & ortu Eugenij.

Cap. xxxxi

De responsis Ioannis monachi.

Cap. xxxxi

De apparatu belli aduersus Eugenium Theodosij, & de uictoria eius, orationibus magis quam uirtute parata.

Cap. xxxxi

De fine Theodosij post uictoriam, & Arcadio atque Honorio liberis eius & haeredibus regni.

Cap. xxxxi

HISTORIAE ECCLE

SIASTICAE LIBER VNDECIMVS, AVTO

re Rufino Aqueiensis presbytero.

Caput I
Iouinianus
Ces.
Is fuit rex
Persarum

POST Iuliani necem tandem ciuile nobis per Iouinianum reparatur imperium. Is namq; sub uno eodemq; tempore Imperator, & confessor, & male illati extitit depulsor erroris. Nam cum in prociectu esset exercitus, & urgeret Barbarus, ductores nostri de summis rebus consiliu trahentes, Iouiniano calculum dederunt. Cumq; apprehensus ad suscipienda imperij traheretur insignia, ad exercitu Iuliani sacrilegijs prophanatu, dicitur proclamasse, Non se posse imperare eis, quia esset Christianus. Tum omnes pari eademq; uoce respondisse perhibent, Et nos Christiani sumus: nec priusq; hanc uocem audiret, ad quietem ad imperium uoluisse. Deniq; statim affuit ei diuina clementia, contraq; omnem spem cum clausi undiq; hostibus tenerent, nec euadendi facultas ulla suppeteret, subito emissos a Barbaris oratores adesse uident, pacemq; deposcere: exercitui quoq; inedia consumpto, cibos caeteraq; necessaria in mercimonijs polliceri, omniq; humanitate nostroru temeritatem emendare. Sed ubi in uiginti & nouem annos pace composita, ad Romanu regressus est solum, clariorq; lux nostro se orbi ex Orientis partibus oborta diffudit, tempore

canti

cam quasi post nimias procellas omni moderatione adgreditur reparare: Ecclesiaru uero curam no in secundis habere. Nec tamen incaute ut Constantius egerat, sed lapsu praedecessoris admonitus, honorificis & officiosissimis literis Athanasiu requirit, & ab ipso formam fidei & ecclesiarum disponendarum suscipit modum. Sed haec tam pia & tam laeta principia mors immatura corruptit. Post octo etenim menses ortus sui apud Cilicia diem obit.

Post hunc Valentinianus imperium suscepit, qui pro fide nostra a Iuliano militia fuerat expulsus. Sed compleuit in illo dominus quod promisit, plus etiam quam centupla in praesenti seculo restituens ei. Nam quia militiam pro Christo reliquerat, recipit imperium. Is in consortium regni assumpsit fratrem Valentem, & sibi quidem Occiduas partes delegit, illi autem Orientales reliquit. Sed Valens fauendo haeticis, abiit in uia patrum suorum. Nam & episcopos egit in exilium, & presbyteros, ac diaconos, & monachos (Tatiano Alexandria praesidente) usque ad tormenta deduxit, & ignibus tradidit. Multaq; nephanda & crudelia in ecclesiam Dei molitus est: sed haec omnia post Athanasij obitum. Nam illo superstite, uelut diuina quadam uirtute prohibitus, cum debaccharetur in caeteros, in illu nihil ausus est triste committere.

Igitur ea tempestate cu quadragesimo & sexto anno sacerdotij sui Athanasius, post multos agones multasq; patientiae coronas quieuisset in pace, sciscitatus de successore, Petrum tribulationu suaru participem & socium delegit. Sed Lucius Arianae partis episcopus, cotinuo tanq; ad ouem aduolat lupus. Et Petrus quide nauem protinus conscendens, ad urbem Romam profugit. Lucius uero tanq; materia sibi crudelitatis oblata, sauior erga caeteros efficiebatur. Et ita ibat in sanguine, ut ne speciem quide aliquam religionis seruare uideretur. Cuius primo ingressu tanta & tam turpia in uirgines & continetes ecclesiae gesta sunt, quae nec in persecutionibus gentilium memorantur. Inde post fugas ciuium & exilia, post caedes & tormeta, flammisq; quibus innumeros confecerat, ad monasteria furoris sui arma couertit. Vastat eremum, & bella quiescentibus indicit. Tria milia simul (aut eo amplius) uiros, per totam eremum secreta & solitaria habitatione dispersos, oppugnare pariter aggreditur. Mittit armatam equitum ac peditum manum, Tribunos, Praepositos, & belloru duces, tanq; aduersum Barbaros pugnaturus elegit. Qui cum uenissent, nouam belli speciem uidet, hostes suos gladijs obiectare ceruices, & nihil aliud dicere, nisi: Amice ad quid uenisti?

Per idem tempus patres monachorum uitae & antiquitatis merito, Marcarius, & Isidorus, aliusq; Macarius, atq; Heraclides, & Pambus, Antonij discipuli per Aegyptum, & maxime in Nitriae deserti partibus habebantur uiri, qui consortium uitae & actuum, non cum caeteris mortalibus, sed cum supernis angelis habere credebatur. Quae praesens uidi loquor, & eoru gesta

Iouinianus Caesar Athanasium consulit de reparandis ecclesijs, Iouinianus moritur.

Caput II
Valentinianus Imperator in Occidente.

Valens in Oriente

Tatianus praefectus Alexandriae

Caput III
Athanasius moritur.
Petrus.
Lucius compositor

In uirgines seuitur
In ciues

In monachos, hoc est, eremitas

Caput IIII
Antonij eremitae discipuli

gesta refero, quorum in passionibus socius esse promerui. Hi ducebant exercitum domini, non mortalibus telis, sed fide religionis armati, exercitum moriendo uincens, & qui sanguinis sui profusione uictor Christum sequeretur ad caelum. Quibus dum in tabernaculis positi, & orantes expectaret interfectores suos, delatus est ad eos homo olim membris omnibus, & praecipue pedibus, aridus. Sed cum ab eis in nomine domini oleo fuisset perunctus, statim confirmatae sunt plantae eius. Et dicentibus eis, in nomine Iesu Christi, quem Lucius persequitur, surge, & sta in pedibus tuis, & redi in domum tuam continuo exurgens & exiliens, benedicebat deum, ostendens quia uere erat in eis deus. Ante aliquantulum uero temporis caecus quidam rogabat deduci se ad cellam Macarii, quae erat in deserto, itinere trium dierum. Quod postea caecus multo ductantium labore peruenit, Macarium non reperit domi. Con tristatus ualde, nullatenus mitigare maeritiam poterat, sanitatis solatio carens. Tum uero feruore fidei concalescens: Deprecor, inquit ad eos qui deduxerant, applicate me ad illam partem parietis, ubi cubare senior solet. Et cum fuisset admotus, parum luti aridi unde paries oblitus uidebatur, assumens, palmae suae superposuit. Rogat etiam ut aquam de puteo, ex quo bibere solebat, haurirent. Qua resoluens glebulam, eodemque luto oculos suos superungens, & lauans de aqua quae hausta fuerat, repente recepit uisum, ita ut nullo indigens adminiculo rediret ad sua. Sed ne secundum leprosos illos ageret, quos a se curatos in Euangelij ingratos dominus notat, cum omni domo sua regressus, & Deo gratias referens, rem ut gesta fuerat indicauit. Idem ipse Macarius leaenae speluncam habuit cellulae suae uicinam. Et quadam die catulos suos caecos ad eum belua producit, & ante pedes eius ponit. At ille cum intellexisset pro caecitate catulorum bestiam supplicare, rogauit dominum, ut eis redderet uisum. Quo recepto matrem sequentes redeunt ad speluncam. Et paulo post ipsa cum catulis suis regrediens, pelles ouium lanatas plurimas, uelut manus pro suscepta gratia ad senem defert, morfu oris enectas, & ante fores eius depositis abscedit. Verum si singulorum mirabilium gesta profecti uelimus, excludimur a propostita breuitate, maxime cum haec narrationem proprii operis mereantur. Sed in his omnibus Lucius non erubuit, nec aliquid reuerentiae uirtutum mirabilibus detulit: quin imo iubet patres ipsos ablatis a grege suo, imo clam raptos, in insulam quandam Aegypti paludium deportari, in qua compererat neminem prorsus esse Christianum, quo per hoc uel absque solatijs, uel absque consuetis actibus uiuerent. Senes igitur cum duobus solis pedissequis noctu ad insulam deducuntur, in qua erat templum quoddam summa ueneratione a loci incolis obseruatum. Cumque primum nauicula senum oram soli illius contigisset, ecce subito sacerdotis templi illius uirgo filia correpta spiritu, cum ingenti uociferatione & clamoribus usque ad caelum datis, agi per medios populos coepit, & crebros ducens rotatus, stridens

huc

huc atque illuc rabida ora uiurare. Cumque ad spectaculum tam ingentis monstri, maxime quod esset sacerdotis filia (qui in honore praecipuo apud illos erat) populi conuenissent, per auras eam raptam sequentes, perueniunt usque ad nauiculam senum. Ibi uero proiecta eorum pedibus & prostrata, clamare coepit: Quid uenistis huc o serui dei summi, antiquis nos & ueterosis euoluere domicilij? In hoc loco depulsi undique latebamus: quomodo uos ne quaquam latere potuimus: Cedimus antiquis sedibus: populos uestros terras recipite. Cum haec diceret, increpitus ab eis erroris spiritus, effugatur. Et puella sana una cum parentibus suis iacebat ad pedes nostri temporis Apostolorum. Qui talibus exordijs praedicantes eis fidem domini nostri Iesu Christi, in tantam conuersionem repente eos perduxerunt, ut statim manibus suis antiquissimum templum, & in summa ueneratione habitum, destruerent, & ecclesiam coestim aedificarent. Nec ad deliberandum spatio temporis egerrunt, quibus fidem rerum fecerant, non uerba, sed uirtus. Sed hoc cum fuisset Alexandriae nuntiatum, ueritus Lucius, ne forte etiam suorum in eum odia iusta coisurgerent, qui aperte iam bellum non hominibus, sed deo indiceret, occulte eos reuocari, & in eremum remitti iubet. Dum haec in Aegypto geruntur, ne in alijs quidem locis persecutionis flamma cessabat.

Desa namque Mesopotamiae urbs fidelium populorum est, Thomae Apostoli reliquijs decorata. Vbi cum per se imperator populos uidisset ecclesijs eiectos in campo habere conuenticulum, tanta dicitur iracundia accensus, ut praefectum suum pugno percuteret, cur non fuissent inde quoque (sicut iusserat) deturbati. At ille licet esset Paganus, & iniurijs ab imperatore fuisset affectus, tamen consideratione humanitatis altera die ad uastandum populum processurus, facit hoc ipsum ciuibus per occulta indicia clarescere, quo scilicet caere sibi possent, ne inuenirent in loco. Mane processurus, terrori solito maiore per officium mouet, agitque omnia quoque minima, uel si fieri posset, nulli perditarentur. Videt tamen frequentiore solito populum tendere ad locum, currere praecipites & festinare, tanquam uererentur, ne qui deesset ad mortem. Interea uidet quandam mulierculam ita festinam & properam domo sua prorumpere, ut nec clauderet ostium, nec operire se, ut mulierum habitum decet, diligentius potuisset, infantem quoque paruulum secum trahentem, cursuque rapido, irrupto etiam officij agmine, festinante. Tum ille ultra non ferens: Apprehendite, inquit, mulierem, & huc deducite. Cumque fuisset adducta: Quod, inquit, mulier infelix properas tam festina? Ad caput, ait, quod catholicorum populus conuenit. Et non, inquit, audisti, quia Praefectus illuc pergat, ut oes interficiat quos inuenierit? Audiui, inquit, & ideo festino ut tibi inueniar. Et quod, inquit, paruulum istum trahis? Ut & ipse, ait, martyrium consequi mereatur. Quae cum audisset uir moderatissimus, redire officium & conuerti uehiculum ad palatium iubet. Et ingressus ait, Imperator, subire mortem si iubeas

x paratus

Cap. V

Edessa ciuitas

Officium, uocatur
Officiales,
hoc est, ministros
& satellites

paratus sum. Opus uero quod præcipis, implere non possum. Cumq; edo-
cuisset cuncta de muliere, repressit imperatoris infantiã.

Cap. VI **P**ER idem tempus ecclesia uelut persecutionis igne conflagante, purior auri metallo refulgebat. Non enim in uerbis uniuscuiusq; fides, sed in exilijs & carceribus probabatur: quia nõ honori erat catholicũ esse, sed pœne: præcipue apud Alexandriã, ubi ne sepeliẽdis quidẽ corporibus mortuorũ libera facultas fidelibus erat. Quæ dum Lucius omni arrogantia & sauitia gereret, Mauuia Sarracenorũ gentis regina, uehementi bello Palæstini & Arabici limitis oppida atque urbes quater, uicinasq; simul uastare prouincias cepit. Cumq; frequentibus bellis Romanum attriuisset exercitum, & plurimis peremptis, reliquos uertisset in fugam, orata pacem, non aliter se amplexuram promittit, nisi Moyses quidã nomine, monachus, genti suã ordinaretur episcopus. Qui in eremo partibus suis propinqua uitam solitariam ducẽs, meritis & uirtutibus ac signis quæ faciebat deus per illum, magnifice innotuerat. Petitiõ eius principi indicata Romano, sine ulla dilatione iubet impleri à ducibus nostris, qui ibi infeliciter pugnauerãt. Captus Moyses ad sacerdotium suscipiendum Alexandriã ex more deducitur. Adest Lucius, cui ordinãdi ferebatur officiũ. Quo uiso, Moyses præsentibus ducibus qui perurgebant, & populis, ait: Ego quidẽ me non esse dignũ tanto sacerdotio iudico: ueruntamen si aliqua in me, licet indigno, diuina dispensatio putatur, explenda, deũ nostrũ celi acterræ dominũ testor, quod Lucius sanctorum sanguine pollutas & cruentas super me non inijciat manus. Cumq; Lucius tam graui nota inustum se uideret in oculis plurimorum: Quare, inquit, õ Moyses tam facile cõdemnas eum, cuius fidem ignoras? Aut si tibi aliquis de me aliter indicauit, audi fidem meã, & tibi ipse magis quã alijs crede. Tunc ille: Desine, inquit, õ Luci dolosis tuis me quoq; imaginibus adgredi. Bene mihi nota est fides tua, quam protestantur serui dei per metalla damnati, episcopi in exilium trusi, presbyteri, diaconi extra Christiani nominis habitacula relegati, bestijs alijs, alijs etiã ignibus traditi. Nunquid potest uerior esse fides quæ auribus capitur, quã quæ oculis peruidetur? Apud me certũ est, quod qui Christo recte credunt, ista non faciunt. Et ita maiore de decore deformatus (quoniam perurgebat necessitas reipublicæ cõsulendi) cõpulsus est adquiescere, ut ab episcopis quos in exilium truserat, sacerdotium sumeret. Quo suscepto, & gentis ferocissimæ pacem tenuit, & fidei catholicæ custodiuit intemerata consortia.

Cap. VII **V**ERũ cũ apud Alexandriã populos & urbẽ nebulosi doctoris tetra petfidia caligo suffunderet, uelut lampadẽ quandã diuina luce fulgẽtem Didymũ dominus accedit. De cuius uita atq; institutis (quoniã ad ecclesiæ gloriam dei munere concessus creditur) licet in transcurso, necessario tamen commemoranda nobis pauca uideatur. Is nanq; in parua ætate, cum adhuc etiam

Mauuia regina Sarracenorum Moysen eremitam petiit, ut sit episcopus

A etiã prima literarũ ignoraret elemẽta, luminibus orbarus, maiore desiderio scientiæ ueri luminis inflammat: nec desperationem cupita adipiscẽdi passus est, cum audisset scriptũ in euangelio: Quod apud homines impossibile est, possibile est apud deum. Hac igitur diuina pollicitatione cõsensus indefinenter dominum deprecabatur, nõ ut oculorum carnaliũ uisum, sed ut illuminationẽ cordis acciperet. Miscebat tamen precibus studiã ac laborẽ, & iuges continuatasq; uigilias, non ad legendũ, sed ad audiendũ adhibebat, ut quod alijs uisus, hoc illi conferret auditus. Cum uero post lucubrationis laborem somnus (ut fieri solet) legentibus aduenisset, Didymus silentiũ illud non ad quietẽ uel otium datũ ducens, tanq; mundũ animal ruminans cibum quem ceperat, ex integro reuocabat, & ea quæ dudum percurrentibus alijs ex librorum lectiõne cognouerat, memoria & animo retexebat, ut non tam audisse quæ lecta fuerãt, quã descripsisse ea mētis suæ paginis uideretur. Ita in breui deo docẽte, in tantam diuinarũ humanarumq; rerum eruditio- nem ac scientiã uenit, ut scholę ecclesiasticę doctor existeret, Athanasio episcopo, cæterisq; sapientibus in ecclesia uiris dei admodũ probatus: sed & in cæteris, siue Dialecticæ, siue Geometriæ, Astronomiæ quoq; uel Arithmeticæ disciplinis ita esset paratus, ut nullus unq; philosophorũ aliqua ex his artibus proponens, obtinere eum uel concludere quiuerit, sed statim ut responsiones eius acciperet, magistrũ eum etiã illius de qua proposuisset, crederet disciplinã. Huius aliquanti dicta, uel cõmuniter disputata, uel proponentibus responsa, adhibitis notarijs descripsere: quæ etiam nũc in magna admiratione habentur. Nos tamẽ qui & uiuæ uocis eius ex parte aliqua fuis-
Didymus præficitur scholã
mus auditores, & ea quæ à nõnullis dicente eo descripta legimus, longe maiorem gratiam, & diuinũ nescio quid, ac supra humanam uocem sonans, in illis magis sermonibus qui de ore ipsius proferebantur, agnouimus. Hũc etiam beatus Antonius cum fidei Athanasij testimoniũ laturus aduersum Arianos de Thebaide Alexandriam descendisset, magnificis cõsolatus est uerbis: Nihil te, inquit, offendat õ Didyme, quod carnalibus oculis uideris orbarus. Desunt enim tibi oculi illi, quos mures, & muscæ, & lacertę habent. Sed lætare quia habes oculos quos angeli habent, è quibus deus uidet, per quos tibi magnum scientiæ lumen accenditur.

Florebat igitur Aegyptus ea tempestate, nõ solum eruditis in Christiana philosophia uiris, uerum etiã his qui per uastam eremũ cõmanẽtes, signa & prodigia Apostolica, simplicitate uitæ, & cordis sinceritate faciebant. Ex quibus interim quos ipsi uidimus, & quorũ benedicti manibus meruimus, hi sunt, Macarius de superiori eremo, alius Macarius de inferiori, Isidorus in Scyti, Pambus in cellulis, Moyses & Beniamin in Nitria, Scy-
Cap. VIII
tion & Helias & Paulus in Apeliote, alius Paulus in Focis, Pœmen & Ioseph in Pispiri, qui appellabatur mons Antonij. Sed & alios quã plures huius

Viue uocis energia

Antonius ad Didymum

Cap. VIII

Benedictio

huiusmodi viros in Aegypti partibus habitare, fidei comperimus auditu, ut uere cōpleretur Apostoli dictū: Quia ubi abundauit peccatū, superabundauit & gratia. Habuit autē per idem tempus etiā Mesopotamia viros nobiles, iisdem studijs pollentes. Quorū aliquātos ipsi per nos apud Edessam & in Carrarum partibus uidimus, plures autem auditione didicimus.

Cap. IX

Sed neutra harū infecundior Cappadocia fuit, imō aliquid latius Gregorium nobis cum Basilio germinauit. Tulit igitur & ipsa multorū sanctorū segetē satis lētā, produxit copiosam piorum uineā, oliuarū quoq; domini germinauit nouellā. Sed isti praeipue uelut duo filij pinguedinis affluentes dextera leuacq; candelabro, instar duorū cœli luminariū refulgebāt. Vnde dignū puto de his pauca supra repetere. Ambo nobiles, ambo Athenis eruditi, ambo collegē, ambo de auditorio digressi ad profitendā Rhetoricam rogabantur. Quod opus magnifice quidē implebat Basilius, Gregorius uero magnificētius cōtemnebat. Quiq; cum se totū dei seruitio mancipasset, tātum de collegæ amore præsumpsit, ut sedētem Basiliū de doctōris cathedra deponeret, ac secum ad monasteriū manu iniecta perduceret, ibiq; per annos (ut aiūt) tredecim, omnibus Græcorum secularium libris remotis, solis diuinæ scripturæ uoluminibus operā dabāt, earumq; intelligentiam, nō ex propria præsumptione, sed ex maiorum scriptis & autoritate sequebātur: quos & ipsos ex Apostolica successiōe intelligēdi regulam suscepisse cōstabat. Quorum praeipue in prophetas commētarios discutientes, thesauros sapientiæ & scientiæ reconditos in uasis fictilibus perquirebant. Verum cum iam ipsi sufficiēter instructi, diuina dispensatione ad imbuendos populos uocaretur, & alius alio itinere, ad idem tamē opus uterq; traheretur, Basilius Ponti urbes & rura circumiens, desideres gētis illius animos & parū de spe futura sollicitos stimulare uerbis, & praeidicatioe succedere, calumq; ab his lōge negligētiæ cœpit abolere, subegitq; abiectis inaniam rerum & seculariū curis, suimet notitiā recipere, in unū coire, monasteria construere, psalmis & hymnis, & orationibus docuit uacare, pauperū curam gerere, eisq; habitacula honesta, & quæ ad uictū necessaria sunt, præbere, uirgines instituere, pudicam castamq; uitam omnibus penē desiderabilem facere. Ita breui permutata est totius prouinciæ facies, ut in arido & squalenti cāpo uideret seges fœcūda, ac lēta uinea surrexisse. Gregorius uero bonum semen non patiebat aut super spinas iacere, aut inter saxa dispergere, sed bonam terram cordis sui iugi cultu & exercitijs indefinētibz excolebat. Et multo amplius hic in semetipso, quā ille in cæteris proficiebat. Suscipere ille, quæ renuntiantes seculo deferebant ad pedes suos, & diuidere ut quisq; eguisset, curā gerebat. Iste nihil habendi & omnia possidēdi cōtētus factamento, erga solas sapiētiæ diuitias auarus & multū cupidus inhærebat. Ille coire plures in unū, & sui inuicē in necessarijs habere sollicitudinē docebat: hic sui

Vnde petēda
intelligētia di
uinae scriptu
re

Gregorius
Nazianzenus
Basilii Ma
gnus

hic sui exēplo quod erat absolutus & liber, cūctis sermone Apostolico prædicabat: Ego autē uolo uos sine sollicitudine esse, & Dominus in proximo est, nihil solliciti sitis, sed tanq; serui Christi, hoc solum estote solliciti, quando redeat dominus de nuptijs. Ille delinquentibus misericorditer condoleat, & à delicto reuocare: hic per diuini eloqui gratiā delinquēdi incitamenta præuenire, nec sinere labi cum qui difficulter erigeretur elisus. Ille in fide purus, hic in prædicatione liberior. Ille deo humilis, hic etiā hominibus erat. Ille arrogantes contemptu, hic ratione uincebat. Sic in utroq; diuersa gratia unum opus perfectionis explebat. Igitur Basilius non multo post Cæsareæ Cappadociæ episcopus, cum à Valente in exilium pro fide cogēretur, exhibitus est ad tribunal Præfecti, terroribusq; (ut illi moris est potestati) & minis maximis agi cœpit, ut nisi præceptis principis obediret, interitum sibi iam iamq; speraret impendere. Tum ille intrepidus, & absq; ulla animi perturbatione hæc sibi minitante Præfecto respondisse fertur: Atq; utinam aliquid mihi esset digni muneris, quod offerrem huic, qui maturius Basiliū de nodo follis huius absolueret. Cumq; daretur ei nox, quæ erat media ad spatium deliberandi, respondisse denuo perhibetur: Ego crastino ipse ero qui nunc: tu te utinam non mutares. Et illa quidē nocte uxor Imperatoris uelut tortoribus tradita cruciatur: filius uero qui eis erat unicus, extinctus paternæ impietatis credit exoluisse supplicia. Ita ante lucem missi, qui rogarent Basiliū, ut precibus suis intercederet pro eis, ne etiā ipsi, & quidē multo iustius similiter interirēt. Sic accidit, ut cū oēs catholicos expulerit Valēs, Basilius usq; ad uitæ exitū intemerato cōmunionis sacramēto in ecclesia perduraret. Gregorius uero apud Nazianzon oppidū in locū patris episcopus subrogatus hereticorū turbīnem fideliter tulit. Reddita uero pace, Constantinopolim ad ecclesiā docēdam uenire exhortatus, nō abnuūit. Vbi breui tēpore tantū ad emendādum populū uetustis hæreticorū infectū uenenis proficit, ut tunc primū Christiani sibi fieri uiderētur, & nouellā lucē ueritatis aspicere, cū religionis doctor multa quidē uerbis, plura tamen doceret exēplis: nec uiderēt ab eo discipulis aliquid imperari, qd non prius ipse fecisset. Sed ubi gloriam subsecuta inuidia est, obniti quidā, & proscriptiōibus minus sanis uti cœpere, ut ipso ad propria remeante, alius ordinaretur episcopus. Quod ille, susurrari tantū, & sub dente sentiēs ruminari, ipse profert, quod dicere ei nullus audebat: Absit (inquit) ut mei causa aliqua simultas in dei sacerdotibus oriatur. Si ppter me est ista tēpestas, tollite me, & mittite me in mare, & desinet à uobis quassatio. Tū regressus, in ecclesia sua quod supfuit uitæ tēpus exegit. Et quoniā iam fessa ætate, & corpore inualidus erat, successorē sibi ipse delegit, quo ecclesiā gubernāte debilitatis & senectutis ocio fruere. Extāt q; utriusq; ingenij monimēta magnifica tractatū, quos ex tempore in ecclesijs declamabant. Ex quibus nos denas ferme singulorum oratiunculas transfudimus in Latinū. Basiliū præterea insti

Contentio

Basilii ad tri
bunal siliūGregorius
Nazianzi
episcopus

tuta monachorum optates, si poterimus, & dei fauor adiuuerit, eorum plura transferre. Fuerunt praeterea fratres duo Basilio, Gregorius & Petrus. Quorum alter in uerbo doctrinae, alter in operibus fidei fratrem ita exaequabat, ut uerterque uel Basilius, uel Gregorium redderet. Extat etiam ipse Gregorius iunioris aliqua opuscula luculenta. Sed de his satis dictum. In Occiduis uero partibus Valentinianus fide religionis illaesus, ueteri Romani imperij censura rempublicam gubernabat.

Cap. X
Damasus Pontifex Ro.

Alb. Tractatione

DAmasus post Liberium per successione sacerdotium in urbe Roma susceperat. Quae prelati sibi non ferens Ursinus quidam eiusdem ecclesiae diaconus in tantum furoris erupit, ut persuaso quidam satis imperito & agresti episcopo, collecta turbulentorum & seditiosorum hominum manu, in Basilica quae Sicutini appellatur, episcopum se fieri extorqueret, legibus & ordine & traditione pueris. Quo ex facto tanta seditio, imo uero tanta bella coorta sunt, alterutrum defendentibus populis, ut replerent humano sanguine orationum loca. Quae res factione Maximini Praefecti saevi hominis, ad inuidiam boni & innocenti uersa est sacerdotis, ita ut causa clericorum usque tormenta duceret. Sed assertor innocentiae deus affuit, & in caput eorum qui intenderant dolum, poena conuersa est.

Cap. XI
Auxentius

Ambrosius

Interea defuncto apud Mediolanum Auxentio haereticorum episcopo, usque partis populi diuersis studiis ferebantur. Dissensio grauis & periculosa seditio urbi propriae maturum parabat exitium, si pars utraque cum diuersum uellet, nequaquam quod proposuerat, obtineret. Ambrosius tunc consulatus eiusdem prouinciae fasces regebat. Is cum perniciem ciuitati uideret impendere, pro loco atque officio suo, confestim ecclesiam seditioem populi mitigaturus ingreditur. Cumque inibi multa secundum leges & publicam disciplinam quiete & tranquillitate perorasset, pugnantis inter se & dissidentis populi subitum clamor & uox una confurgit, Ambrosium episcopum postulantem, baptizari hunc protinus clamant (erat enim catechumenus) & sibi episcopum dari: nec aliter unum populum fore atque unam fidem, nisi Ambrosius sibi daretur sacerdos. Obluctante illo & plurimum resistente ad imperatorem relatum populi desiderium, omni maturitate iubetur impleri. Dei enim ait esse, quod discordantem populi fidem, & animos dissidentes conuersio subita in unum consensum atque in unam sententiam reuocaret. Moxque dei gratiam consecutus, & initiatus sacris, & sacerdos effectus est.

Cap. XII
Valentinianus
Aug. moritur

Probus Praefectus

Cap. XIII

Interea cum ad bellum Sarmaticum Valentinianus de Galliae partibus uenisset in Illyricum, ibi uix dum cepto bello aegritudine subita oppressus diem obiit, relictis haeredibus in imperio filiis, Gratiano Augusto, Valentinianoque admodum paruulo, & nondum regni insignibus initiato. Quem tamen necessitas eorum, qui tantum uacuum imperij locum conabatur inuadere, compulsi etiam absente fratre purpura indui, Probo tunc Praefecto fideliter regerent.

Per idem tempus in orientis regno Gothorum gens sedibus suis pulsa, per omnes se Thracias infudit, armissque urbes & agros uastare feraciter cepit.

Apit. Tum uero Valentis bella quae ecclesijs inferebat, in hostem cepta conuerteret, seraque poenitentia episcopos & presbyteros relaxare exilijs, ac de metallis resoluere monachos iubet. Ipse tamen ab hostibus circumuentus in praedio, quod ex bello trepidus confugerat, impietatis suae poenas igni exustus dedit, annis in Imperio cum fratre primo, & post cum filiis fratris quatuordecim pariter exactis. Quae pugna initium mali Romano Imperio tunc & deinceps fuit. Igitur Gratianus cum fratre admodum paruulo, post patris necem Orientis quoque suscepit Imperium. Is pietate & religione omnes penes qui ante fuerant principes superabat. Visu armorum strenuus, uelox corpore, & ingenio bonus erat, sed iuuenili exultatione plus ferere laetus quam sufficiebat, & plus uerecundus quam reipublicae intererat.

Valens.

Gratianus
Aug.

Cap. XIII.

Quicquid uidens utile uirum annis maturum in tantis regni curis habere participare, & quia, ut sermo diuinus monet: Melius duo quam unus, confortem asciscit Theodosium, eiusque Orientis procuracione permitta, partes sibi ac fratri Occiduas reseruauit. Verum is postquam multa religiose ac fortiter gessit, a Maximo tyranno apud Britannias exorto, per Andragathium ducem, Lugduni, suorum magis prodicione quam uir hostium, peremptus est.

Gratianus occiditur.

Cap. XV.

Aritus, simulatione oblatam pacem a Maximo, simulans ipse quoque liberiter amplectitur. Cum interim Iustina mater eiusdem, Arianam haeresim alina, impietatis suae uenena, quae uiuentem uiro suppresserat, filio facile decepto fidenter aperuit. Igitur apud Mediolanum posita, conturbare ecclesiarum statum, comminari sacerdotibus depulsiois exilia, nisi Ariminensis concilij decreta, quibus fides patrum temerata fuerat, reuocarent. Quo bello ecclesiae murum & turrim ualidissimam pulsabat Ambrosium. Eumque minis, terroribus, atque omni oppugnationis genere fatigans, primum sibi aditum debellandae rimabatur ecclesiae. Sed quous illa Iezabel spiritu pugnaret armata, resistebat tamen Ambrosius, Heliae uirtute repletus & gratia. Ipsa autem in ecclesijs garrere, strepere, animare, & inflammare ad discordiam populos: sed quod minus res ex sententia cederet iniuriam putare, & pro hoc apud filium conqueri. Unde adolescentulus pro contumelia inuidia, quam falso conflauerat mater, accensus, armatorum globum ad ecclesiam mittit: confringi ianuas, oppugnari sancta, sacerdotem pertrahi atque in exilium mitti protinus iubet. Sed tanta fuit perseverantia fidelium populorum, ut animas prius amittere quam episcopum mallent.

Cap. XVI.
Beneholus, a memoria.

Interim dictanda aduersum fidem patrum imperialia decreta mandantur Beneuolo, tunc memorie scrinijs praesidenti. Sed ille cui ab incunabilis sacra fides & uenerabilis fuit, abnegat se impia uerba posse proferre, & contra deum loqui. Tum uero ne inceptum reginae frustrari uideretur, cellior ei honor promittitur, si impleat iniuncta. Ille qui nobilior in fide esse quam in honoribus cuperet: Quid mihi, ait, pro impietatis mercede altiore promittitis gradum? Huc ipsum quem habeo tollite, tantum mihi conscientia fidei duret illaesa. Haec dicens, ante pedes impia praecipitium cingulum iecit. Ambrosius uero ad-

aduersum reginae furorem, non se manu defendebat, aut telo, sed ieiunijs continuatisq; uigilijs sub altari positus, per obsecrationes defensorem sibi atq; ecclesiae deum parabat. Dumq; haec in locum diuersis machinis, & opugnationibus nequam, Iustina molitur, Maximus, qui se exuere tyranni infamia, & legitimum principem gestiret ostendere, datis literis impium protelatur inceptum, fidem dei impugnari, & statuta catholicae ecclesiae subruunt, & inter haec appropinquare Italiae cepit. Quo Iustina comperto, hoste simul atq; impietatis conscientia perurgente, in fugam uersa cum filio, exilia quae dei sacerdotibus praeparabat, prima fortitur.

Cap. XVII

ADfuit tamen Theodosius propter regni fidem, bonitatisq; ac beneficiorum Gratiani memor: & in uindictam, totius uiribus Orientis insurgens, ultus est sanguinem iustum. Valentiniani quoq; impia inter haec matre defuncta, fidem catholicam, quam ipsa uiolauerat, & regnum tyrannide depulsa, restituit. Atq; ipse posteaquam Romam illustri triumpho inuentus est, ad propria rursus regna remeauit.

Cap. XVIII
Theodosius
uini iniuria,
morte multo-
rum ulescitur

Per idem tempus subreptione quadam daemone, turpis macula religioso principi iniusta est. Etenim cum apud Thessalonicam seditione exorta, quidam ex militaribus uir, impetu fuisset populi furētis extinctus, repetini nuntij atrocitate succensus, ad ludos Circenses inuitari populum, eiq; ex improviso circumfundi milites, atq; obrutari passim, ut quisq; occurrisset, gladio iuberet, & uindictam dari non crimini, sed furori. Ob hoc cum a sacerdotibus Italiae argueret, agnouit delictum, culpamq; cum lachrymis professus, publicam poenitentiam in conspectu totius ecclesiae exegit: & in hoc sibi tempus adscriptum, absq; regali fastigio patienter impleuit. Quibus omnibus istud quoque mirabiliter adiecit: Lege sanxit in posterum, ut sententiae principum super animaduersione prolatae in diem tricesimum ab executoribus differrent: quolocus misericordiae, uel (si res tulisset) poenitentiae, non periret.

Cap. XIX

Theodosius
fauet Christianis

Igitur ad Orientem regressus: ibiq; (ut ab exordio principatus sui) summa cura summoq; studio pulsus haereticis, ecclesias catholicas tradere: idq; ea moderatione agere, ut ultione contempta, tantum catholicis de ecclesiis restitutione cōsuleret, quo fides recta absq; praedicationis impedimento proficeret: communem se praebere erga sacerdotes dei: fide, religione, & munificentia cunctis regum animam exhibere. Accessu facilis & absq; imperiali fastu ad colloquium se humilibus praebere: hortatu eius & largitionibus, ecclesiae plurimis locis ornatae satis magnificeq; constructae: praestare multa poscētibus, sed frequentius ultro offerre. Idolorum cultus, qui Constantini institutione & deinceps negligi & destrui coeptus fuerat, eodem imperante collapsus est. Pro quibus in tantum deo charus fuit, ut speciale ei munus contulerit diuina prouidentia. Etenim in Thebaidos partibus monachum quendam Ioannem nomine, spiritu prophetico repleuit, cuius monitis atq; responsis pacem retinere, an bellum gerere esset melius sciscitabatur.

Cap. XX

Interea apud Laodiciam Syriae ante idem tempus Apollinaris episcopus, uir sane

Asane in caeteris instructus, sed dum contentionis uitio nimis agitur, & aduersum omne quod quisque dixerat, ire obuius delectatur, iactatione ingenij male fortis haeresim ex contentione generauit, asserens solum corpus non etiam animam a domino in dispensatione susceptum. In quo cum euidentibus euangelij testimonijs urgeret, quibus ipse dominus & saluator habere se animam profitetur, & ponere eam quando uult, & iterum assumere eam: quamq; turbatam & tristem dicit esse usq; ad mortem: post ut ne ex toto uinci uideretur ait, eum quidem habuisse animam, sed non ex ea quae rationalis est, sed ex ea solum qua uiuificabat corpus: ad supplementum uero rationalis partis, ipsum uerbum dei fuisse perhibebat. Quae assertio primo in urbe Roma a Damaso & Petro Alexandrino episcopo concilio congregato tali sententia depulsa est, ut decernerent si quis filium dei, qui sicut uere deus, ita & uere homo fuit, uel humanitatis aliquid, uel deitatis minus diceret habuisse, alienus ab ecclesia iudicaret. Quae sententia & apud Alexandria confirmata est, & apud Constantinopolim decreto concilij. Ex illo Apollinarista ab ecclesia declinantes, & episcopos sibi suae partis, & dogmata propria ecclesiae defendunt.

Apollinaris
haereticus
damnatur

Igitur in urbe Roma post Damasum Syricius ecclesiae suscepit sacerdotium. Apud Alexandria uero defuncto Petro, Timotheus: & post hunc Theophilus. In Hierosolymis autem post Cyrillum Ioannes, Apostolicas reparat sedes. Apud Antiochia uero defuncto Melitio, substituitur Flauianus. Sed quod Paulinus adhuc supererat, qui in catholicorum semper societate permanerat, multa ibi iurgia & multae controuersiae saepe commotae: nec tam summa uir, nitentibus alijs, alijs obrinētibus, ipsiq; in hoc elementis terrarum marisque fatigatis, potuit aliquando pacis ullus obtineri modus, cum utiq; si dei iam nulla uideretur subesse discordia. Hoc idem apud Tyrum fuit. Vbi eum Diodorus, unus sane ex antiquis catholicis uir, & tentationum documentis probatus, Athanasij testimonio esset a confessoribus episcopus factus, modestia eius contempta, alius a Melitij partibus ordinatus. Sed & in multis alijs urbibus Orientis, huiusmodi confusiones contentio genuit sacerdotum. Apud Constantinopolim uero Nectarius ex pretore Urbano catechumenus & nuper baptismum consecutus, sacerdotium suscepit.

Apollinarista
Cap. XXI
Syricius
Timotheus
Theophilus
Ioannes
Flauianus
Paulinus Antiochenus

Diodorus apud Tyrum

Interea apud Alexandria noui motus & contra temporum fidem aduersum ecclesiam concitantur: ex occasione huiusmodi oborti. Basilica quaedam publici operis, uetusta & admodum neglecta fuit, quam Constantius Imperator donasse episcopis perfidia suam praedicationibus ferebatur. Quae longa incurtia nihil ualidum praeter parietes habebat. Visum est episcopo qui per idem tempus gubernabat ecclesiam, hanc ab Imperatore deposcere, ut crescentibus fidelium populis, orationum quoq; cresceret loca. Quamq; cum acceptam uellet excolere, reperta sunt in loco antra quaedam latentia & terrae defossa, latrocinijs & sceleribus magis quam caerimonijs apta. Igitur Gentiles, qui retingi criminum suorum latebras & flagitiorum cauernas uiderent, non ferentes operata tot seculis mala & tenebris obrecta referari, uelut draconum calice potato

Cap. XXII

infanire omnes ac palam furere cœperunt. Nec uocibus iam & seditiõibus, A
ut solebant, sed manu ferroq; decertare nituntur. Crebros conflictus agere
in plateis, belloq; aperto uterq; populus inter se coire. At nostri numero &
potetia multo plures, sed modestia religionis minus feroces erant. Ex quo
frequenter nostrorũ plurimis uulneratis, aliquãtis etiã interfectis, ad tẽplum
quãsi ad arcẽ quãdã refugiebãt. Quo nõnullos ex Christianis captos secũ
abducẽtes, accẽsis aris immolare cogebãt: renitẽtes nouis & exquisitis sup-
plicijs excruciatos necabant, alios patibulis affigẽtes, alios contractis cruri-
bus in speluncas præcipitantes, quas ob sacrificiorũ sanguinẽ, cæterasq; im-
puritates delubri recipiẽdas, uetustas curiosa cõstruxerat. Verũ hæc per di-
es singulos primo cũ metu, deinde cũ fiducia & desperatiõẽ gerere, atq; in-
tra templũ clausũ raptõ & prædã uiuere. Ad postremũ grassantes in sanguinẽ
ne ciuiũ, ducẽ sceleris & audaciã suã deligunt Olympũ quẽdã, nomine &
habitu philosophũ, quo antesignano arcẽ defenderet, & tyrãnidẽ teneret.
At hi quibus Romanarũ legũ custodiã, iurisq; dicẽdi cura permissa est, co-
gnitã quã gesta fuerãt, turbati atq; perterriti ad templũ cõuolãt, causas au-
daciã percontant, & quid sibi uellet ille cõkursus, in quo cũ tanto scelere an-
te aras sanguis ciuiũ funderet, inquirunt. Sed illi obfirmato aditu confusis
& dissonis uocibus rationẽ facti nullã, sed clamorẽ reddebant. Missis tũ ad
eos nuntijs, de Romani Imperij potestate, de uindictã legũ, & de his que
talia solent subsequi, cõmonebãt. Cumq; loci munitio nihil aduersum uar-
sana molientes agi, nisi ui maiore, sineret, res gesta ad imperatorẽ refertur.
Ille qui ingenua mētis clemetia errantes mallet emẽdare q̃ perdere, rescri-
bit illorũ quidem uindictã, quos ante aras sanguis effusus martyres effecit,
nõ esse poscendã, in quibus dolorẽ interitus superauerit gloria meritõrum
De cætero uero malorũ causam radicesq; discordiã, quẽ pro simulachrorũ
defensione ueniebant, penitus debere succidi: quibus exterminatis, etiã bel-
lorũ causa pariter conuiesceret. Cumq; hæc scripta uenissent, & uelut post
inducias parui temporis ad audiendũ uterq; populus conuenisset ad tem-
plum, statim ut prima epistolã pagina reserata est, in cuius exordio uana
Gentiliũ superstitio culpabatur, clamor à nostris immẽsus attollitur, stupor
ac pauor Gentiliũ populos inuadit. Latebras unusquisq; querere, angustos
fugã calles rimari, aut nostris se latetẽr immergere: ut ab omnibus qui ade-
rant nosceretur, præsentia dei populo audaciam tribuente, furorẽ damo-
nis, qui in illis prius debacchatus fuerat, effugatum.

Cap. XXXIII
Serapis tem-
plum

Serapis apud Alexandria tẽplum auditũ quidem omnibus puto, ple-
risq; uero etiã notũ. Locus est nõ natura, sed manu & constructione per-
centũ, aut eo amplius gradus, in sublime suspensus, quadratis & ingentibus
spatijs omni ex parte distentus: cuncta uero quo ad summũ pauimẽtorum
euadatur, opere forniceo constructa, quã immensis desuper luminaribus,
& occultis aditibus inuicem in semet distinctis, usum diuersis ministerijs
& clandestinis officijs exhibebant. Iam uero in superioribus extrema to-
tius

tius ambitus spatia occupãt exhedrẽ & pastophoria, domusq; in excelsum
porrectã, in quibus uel æditui, uel hi quos appellabant *ἀγνεύουρας*, id est, *wasoφορει*
qui se castificãt, cõmanere soliti erãt. Porticus quoq; post hæc omnẽ ambi-
tum quadratis ordinibus distinctẽ intrinsecus circũbãt. In medio totius spa-
tij ædes erat, preciosis ædita columnis, & marmoris saxo extrinsecus ample
magnificeq; cõstructa. In hac simulachrũ Serapis ita erat uastũ, ut dextrã
unũ parietẽ, alterũ leua perstringeret: quod monstrũ ex omĩbus generibus
metallorum lignorũq; cõpositũ ferebat. Interioris delubri parietes laminis
primo aureis uestiti, super has argenteis, ad postremũ æreis habebant, quã
munimento preciosioribus metallis forent. Erant etiã quãdã ad stuporẽ
admirationẽq; uidentũ, dolis & arte cõposita. Fenestra perexigua ab ortu
solis ita erat aptata, ut die qua fuerat institutũ simulachrum Solis ad Serã-
pin salutandum introferri, diligenter tẽporibus obseruatis, ingrediẽte simu-
lachro radius solis per eandẽ fenestrã directus, os & labra Serapis illustra-
ret, ita ut inspectante populo, osculo salutatus Serapis uideretur à sole. Erat
& aliud fraudis genus huiusmodi: Natura lapidis Magnetis huius uirtutis
esse perhibet, ut ad se rapiat & attrahat ferrũ. Signũ solis ad hoc ipsum ex
ferro subtilissimo manu artificis fuerat fabricatũ, ut lapis cuius naturã ferrũ
ad se trahere diximus, desuper in laquearibus fixus, cũ temperate sub ipso
radio ad librã fuisset positũ simulachrũ, & ui naturali ad se raperet ferrum,
assurrexisse populo simulachrũ, & in aere pendere uideret. Et ne hoc lapsu
propero proderetur, ministri fallaciã surrexit aiebãt sol, ut ualedicens Sera-
pi discedat ad propria. Sed & multa alia decipiendi causa à ueteribus in lo-
co fuerãt cõstructa, quã nunc longũ est enumerare per singula. Verũ ut di-
cere cœperamus, rescripto recitato, parati quidem erãt nostrorũ populi ad
subuertẽdũ erroris autorẽ: persuasio tamen quãdã ab ipsis gẽtilibus fuerat
dispersa, q̃ si humana manus simulachrũ illud cõtigisset, terra dehiscẽs ili-
co solueret in chaos, cœlũq; repente rueret in præceps. Quã res paululũ stu-
porẽ quẽdã populis dabat. Cum ecce unus ex militibus fide quã armis
magis munitus, correptam bipennem, insurgens omni nisu maxillã uetera-
toris inlidit. Clamor attollitur utrorumq; populorũ: neq; tamẽ aut cœlum
ruit, aut terra descẽdit. Inde iterum atq; iterũ repetẽs, putris ligni fumosum
genu cædit: quo deiecto, igni adhibito tam facile quã lignum aridum
conflagrauit. Post hoc reuulsũ ceruicibus & depresso modio trahitur ca-
put, tunc pedes aliaq; membra cæsa securibus & rapta funibus detrahuntur,
ac per singula loca membratim in conspectu cultricis Alexandria senex ue-
ternosus exuritur. Ad ultimũ, truncus qui superfuerat in amphitheatro con-
crematur. Vanẽq; superstitionis & erroris antiqui Serapis, hic finis fuit. De
cuius origine diuersa fertur opinio Paganorum. Alij Iouem putant: cuius ca-
piti modius superpositus: uel quia cum mensura modoq; cũcta indicet mo-
derari, uel uitam mortalibus frugum largitate præberi. Alij uirtutẽ Nili flu-
minis

Magnetis
natura

Destruitur si-
mulachrũ se-
rapis à Chri-
stianis

minis, cuius Aegyptus opibus & fecunditate pascatur. Quidā in honorem nostri Ioseph formatū perhibēt simulachrū, ob dimensionē frumenti, qua famis tēpore subuenit Aegyptijs. Alij repertū in historijs Græcorū ueteribus ferūt. Apin quēdam patrēfamiliās seu regē in Aegypto Memphis positū, cum famis tempore frumēta apud Alexandriā defecissent, ex proprio affatim ciuibus alimēta præbuisse. Quo defuncto, in honore eius instituerint apud Mēphis templū, in quo bos quasi indicū optimi agricolæ nutritur, habēs quēdā coloris insignia, qui ex nomine eius Apis appellet: *Cap. XXIII* uero, id est, sepulchrū: in quo corpus eius inerat, Alexandriam deduxerint, & foron Apis primo ex compositione Sorapin, post uero per *†* corruptionem Serapin nominarint. Quod an uerum sit, aut nihil omnino, de his deus uiderit. Sed ad inceptum redeamus.

Aliās *†* corruptionem

Cap. XXIII

Post hæc capite ipso idololatriæ deiecto, studijs uigilantissimi sacerdotis quæcūq; fuerant per totam Alexandriā portenta potius quàm simulachra pari exitu & simili dedecore publicantur. Horret animus dicere, qui miseris mortalibus laquei à dæmonibus præparati sint, quæ funera, quæ scelerata in illis, quæ dicebant *Αυρα*, tegerent: quot ibi infantū capita defecta inauratis labris inuēta sint: quot miserorū cruciabiles mortes depictæ. Quæ cum proderent in lucē, ac sub auras prolata ferrent, licet cōfusione ipsa gentiles & pudore diffugerent, tamen si quis adesse potuit, mirabatur tot feculis se illis tam nepharijs & tam pudēdis fraudibus irretitum. Vnde & plurimi ex his cōdemnato errore & scelere deprehēso, fidē Christi, & cultū ueræ religionis amplexi sunt. Nam ut omittam cætera flagitia, quæ in alijs locis uel necatis paruulis, despiciatisq; ob fibrarū inspectionē uirginibus gerebantur, unū solummodo quod in tēplo Saturni geri, ad omnium uenit cōscientiam, memorabo: ex quo etiam cætera quæ omisimus, perpendantur.

Cap. XXV
Tyrannus Saturni sacerdos quid gesserit

Ab, *†* excisum

Sacerdos erat apud eos Saturni, Tyrānus nomine. Hic quasi ex responso numinis, adorantibus in templo nobilibus quibusq; & primarijs uiris, quorum sibi matronæ ad libidinem placuissent, dicebat Saturnum præcepisse, ut uxor sua pernoctaret in tēplo. Tum is qui audierat, gaudēs quod uxor sua dignatione numinis uocaretur, exornatā comptius, in super & donarijs onustam, ne uacua scilicet repudiaret, cōiugē mittebat ad tēplum. In cōspectu omnium cōclusa intrinsecus matrona, Tyrannus clausis ianuis & traditis clauibus discedebat. Deinde factō silētio, per occultos & subterraneos aditus, intra ipsum Saturni simulachrū patulis erepebat cauernis. Erat autē simulachrū illud à tērgo *†* excisum, & parieti diligenter annexum. Ardentibusq; intra ædem luminibus, intentæ supplicantiq; mulieri uocem subito per simulachrū æris concaui proferebat, ita ut pauore & gaudio infelix mulier trepidaret, quod dignam se tanti numinis putaret alloquio. Postea, quam uero quæ libitum fuerat, uel ad consternationē maiore, uel ad libidinis incitamentum differuisset numen impurum, arte quadam linteolis ob-

ductis

ductis, repente lumina extinguebatur uniuersa. Tum descendens, ob stupefactæ & consternatæ mulierculæ adulterij fucum prophanis cōmentationibus inferebat. Hæc cum per omnes miserorum matronas multo iam tempore gererentur, accidit quandā pudicæ mentis sceminā horruisse facinus, & attentius designātem, cognouisse uocem Tyrāni, ac domum regressam, uiro de fraude sceleris indicasse. Ille de iniuria coniugis, imò potius sua ardentius inflammatus, inscriptum Tyrannū ad tormenta deducit. Quo conuictō atq; cōfesso, cæcisq; fraudibus reuelatis, pudor omnis & dedecus Paganorū peruaserat domos, adulteris matribus, incestis patribus, liberis spuris deprehensis. Quibus diuulgatis & proditis, raptim cum simulachris & ædibus excitabantur & crimina.

Tam uero Canopi quis enumeret superstitiosa flagitia? ubi prætextu sacerdotaliū litterarum (ita etenim appellant antiquas Aegyptiorū litteras) magicæ artis erat penē publica schola. Quem locū uelut fontē quendā atq; originem dæmonū intantum uenerabant Paganī, ut multo ibi maior celebritas, quàm apud Alexandriā haberetur. Sed de huius quoq; monstri errore, cuiusmodi originem tradant, absurdū non erit paucis exponere. Ferūt aliquando Chaldæos Ignē deum suū circūferētes, cū omnium prouinciārum dijs habuisse cōflictū, quo scilicet qui uicisset, hic esse deus ab omnibus cre-

Cap. XXVI
Canopus
Sacerdotales
litteræ

Ignis, deus
Chaldæorū

dere. Reliquarum prouinciārum dij, æris, aut auri, argentiq; aut ligni, uel lapidis, uel ex quacūq; materia cōstabant, quæ per ignē proculdubio corrumperet. Ex quo fiebat, ut Ignis locis omnibus obtineret. Hæc cū audisset Canopi sacerdos, callidū quiddā excogitauit. Hydriæ fieri solēt in Ægypti partibus fictiles, undiq; crebris & minutis admodum foraminibus patulæ, quibus turbida aqua defudans, defecatiō ac purior redditur. Harū ille unam cera foraminibus obturatis, desuper etiā uarijs coloribus pictā, aqua repletam statuit in deū. Et excisum ueteris simulachri, quod Menelai gubernatoris ferebat, caput desuper positū diligenter aptauit. Ad sunt posthæc Chaldejitur in cōflictū: circa hydriā ignis accendit: cera qua foramina fuerāt obturata, resoluitur: sudante hydria ignis extinguitur. Sacerdotis fraude Canopus Chaldæorū uictor ostenditur. Vnde ipsum Canopi simulachrum, pedibus perexiguis, attracto collo & quasi sugillato, uentre tumido in modū hydriæ cū dorso equaliter tereti format. Ex hac persuasiōe uelut deus uictor omnium colebat. Sed pfeceant hæc fortasse aliquādo cōtra Chaldæos. Nunc uero aduentante sacerdote dei Theophilo, nullus profuit sudor, nec ceris fraus obtecta subuenit. Vastata sunt omnia, atq; ad solum deducta.

Et nihil nō gestum est quod in squalorem uerteret locum. Flagitiorū caeuernæ, ac ueterinosa busta defecta sunt, & ueri dei templa ecclesiæ celsæ constructæ. Nam & in Serapis sepulchro prophanis ædibus complanatis, ex uno latere martyrium, ex altero consurgit ecclesia. Occasio autem marty-

Ca. XXXVII

rii

Ca. XXVIII
Ioannis bapti
stae sepulchri
uolatur

rij construendi unde data sit, dignum arbitror memorare.

Iuliani temporibus uelut relaxatis frenis efferbuit in omnem sauitiā feri-
tas Paganorū. Ex quo accidit, ut apud Sebasten Palestinæ urbem sepul-
chrum Ioannis Baptistæ mente rabida & funestis manibus inuaderēt, ossa
dispergerent, atq; ea rursus collecta, igni cremarent, & sanctos cineres pul-
ueri immixtos, per agros & rura dispergerēt. Sed dei prouidentia factū est,
quosdam de Hierosolymis ex monasterio Philippi hominis dei, orationis
illuc causa per idem tempus uenisse. Qui cum tantū nephas humanis qui-
dem manibus, sed ferina mente fieri uiderent, mori gratius habētes, quam
huiuscemodi piaculo funestari, inter eos qui ossa ad exurendum legebant
mixti, diligētius inquantū res patiebatur, ac religiosius cōgregantes, furtim
se uel stupentibus, uel insanientibus subtraxere, & ad religiosum patrē Phi-
lippum uenerādas reliquias pertulere. Ille supra se ducens tantū thesaurum
proprijs seruare uigilijs, ad Pontificem maximum tūc Athanasium, hostiæ
immaculatæ reliquias per Iulianū diaconū suum, post etiā Palestinæ urbis
episcopum mittit. Quas ille susceptas, paucis arbitris sub cauato sacrarij pa-
riete inclusas propheticō spiritu profuturas generationi posteræ conserua-
uit: quibus nunc deiectis & prostratis idololatriæ uestigijs, in ædibus quon-
dam prophanis aurea tecta consurgerent. Sed post occasum Serapis, qui
nunquā uixerat, quæ iam alterius dæmonis stare delubra potuerunt: Pa-
rum dixerim, si omnes quæ erant Alexandriae per singulas penē columnas
cuiuscunq; dæmonis ædiculæ insultæ ceciderunt. Sed per cunctas Aegypti
urbes, per castella, per uicos, per omne rus, per ripas fluminis, per eremum
quoque si qua phana uel potius busta reperiri potuerunt, instantia unius
cuiusque episcopi subruta, & ad solum deducta sunt, ita ut denuo rus cultu-
ræ redderetur, quod iniuste fuerat dæmonibus deputatum.

Cap. XXXIX
Thoraces Se-
rapis aboliti

Sed & illud apud Alexandria gestum est, quod etiā Thoraces Serapis,
qui per singulas quasq; domos in parietibus, in ingressibus, in postibus
etiā ac fenestris erāt, ita abscissi sunt omnes & abradi, ut ne uestigiū quidem
usquā, uel nominis appellatio, aut ipsius, aut cuiuslibet alterius dæmonis re-
maneret, sed pro his crucis dominicæ signum uniusquisq; in postibus, in in-
gressibus, in fenestris, in parietibus, columnisq; depingeret. Quod cum fa-
ctum esse hi qui superfuerāt ex Paganis uiderent, in recordationem rei ma-
gnæ ex traditiōe sibimet antiquitus cōmendata uenisse perhibent: Signum
hoc nostrū dominicæ crucis inter illas quas dicunt *ἰεραγμα*, id est, sacro-
tales litteras, habere Aegyptij dicunt, uelut unū ex cæteris litterarū, quæ a-
pud illos sunt, elemētis. Cuius literæ seu uocabuli hāc esse asserūt interpre-
tationē: Vita uetura. Dicebāt ergo hi q̄ tūc admiratiōe rerū gestarū cōuerte-
bant ad fidē, ita sibi ab antiquis traditū, quod hęc quæ nūc colunt, tam diu
starent, quam diu uiderēt signū istud uenisse in quo esset uita. Vnde accidit
ut magis

Signum domi-
nicæ crucis

Aut magis hi qui erant ex sacerdotibus uel ministris tēplorū ad fidē cōuerte-
rentur, q̄ illi quos errorū prestigiæ & deceptionum machinæ delectabant.

Sane quoniam moris erat in Aegypto, ut mēsurā ascendētis Nili flumi-
nis ad templū Serapis deferretur, uelut ad incrementi aquarū & inunda-
tionis autorē, subuerso eius simulachro, igniq; consumpto, omnes simul ne-
gabāt Serapin iniuriæ memorē, aquas ultra ac affluentia solita largiturum.
Sed ut ostenderet deus non Serapin, qui multo erat Nilo posterior, sed se
esse qui aquas fluminis temporibus suis iuberet exrescere, tāta ex eo & de
inceps fuit inundatio, quantā fuisse prius ætas nulla meminerat. Et ideo ul-
na ipsa, id est, aquæ mēsurā, quam *ωχλω* uocant, ad aquarū dominū in
ecclesiā cœpta deferri. Sed ubi hęc gesta religioso principi nuntiata sunt, ex-
tentis ad cœlū palmis, cū ingenti fertur exultatiōe dixisse: Gratias tibi Chri-
ste, quod absq; urbis illius magnæ perniciē tā uetustus error extinctus est.

Cap. XXXX

Interea Valentinianus in Occiduis partibus, animis (quantū ætas patie-
batur) ardentibus rempublicā gerens, causis etiā nunc latentibus laqueo
uitam finiuit. Sed hoc quidam dolo ducis sui Arbogasti factum confirma-
bant: idq; q̄ maxime publica tenebat opinio. Alij quidem à commissi scele-
re ducē alienū dicebant, sed causas præstitisse, quibus in hoc adolescens ani-
mi indignatione cogeret, quod minus ei tanq̄ per ætatē nondum uali-
do, libera de om̄ibus indulget imperia. Fuere tamen nonnulli sacerdotum,
qui pacis ab eo qui post creatus est legatione suscepta, immunē esse ducem
à mortis scelere apud Theodosium testarentur.

Theodosij
uox

Cap. XXXXI

Valentinianus

Aug. perijt

laqueo

Arbogastus

dux

Alijs minus

etiā quam per

atatem uā.

Sed ille nihilo segnus inflammatus ad ultionem, arma cōtra Eugenium,
qui in locum defuncti substitutus est, corripit, primo dei uolūtatem per
Ioannem monachū (de quo supra memorauimus) sciscitatus. Tum ille qui
primā de Maximo ei uictoriā prædixerat incruentā, etiam hāc licet non
absq; plurima utriusq; sanguinis inundatione promittit.

Ca. XXXXII

Igitur præparatur ad bellum non tam armorum telorumq; quam ieiū-
niorum orationumq; subsidijs: nec tam excubiarum uigilijs, quam obse-
rationum pernoctatione munitus circumibat cum sacerdotibus & populo
omnia orationum loca, ante martyrum & Apostolorum thecas iacebat ci-
licio prostratus, & auxilia sibi fida sanctorū intercessione poscebat. At Pa-
gani, qui errores suos nouis semper erroribus animant, innouare sacrifi-
cia, & Romam funestis uictimis cruentare, inspicere exta pecudum, & ex si-
bratarum præscientia securam Eugenio uictoriā nuntiare: superstitiosus
hęc agente & cum omni animositate Flauiano tunc Præfecto, cuius asser-
tionibus (magna enim erat eius in sapientia prærogatiua) Eugenium uicto-
rem fore pro certo præsumperāt. Sed ubi ueræ religionis fretus auxilio
Theodosius, alpium fauces cœpit urgere, primi illi quibus nequicq; litatæ
sunt tot uictimæ, de fallaciæ cōscientia trepidi dæmones, in fugā uersi. Post
etiam

Caput

XXXIII

Alijs acerbis

mulant

Flauianus

Præfectus

etiam magistri horū & doctores errorū, præcipue Flavianus, plus pudoris
 quàm sceleris reus, cum potuisset euadere eruditus admodū uir, mereri se mor-
 tem pro errore iustus, quàm pro crimine iudicauit. Cæteri uero instruit aciem,
 & collocatis in superiori iugo insidijs, ipsi pugnam in descensu motis expectant.
 Verū ubi ad primos uentū est, & ilico se legitimo principi tradiderūt, cū ca-
 teris imis uallibus deprehensis cōflictus acerrimus geritur. Stetit aliquādiu
 anceps uictoria: fundebant auxilia Barbarorum, & terga iam hostibus da-
 bant. Sed fiebat hoc nō ut Theodosius uinceret, sed ne per Barbaros uince-
 re uideret. Tum ille ut conuersas suorū acies uidit, stans in edita rupe, unde
 & cōspicere & conspici ab utroque posset exercitu, proiectis armis, ad solida

Theodosius
 ad deum

se uertit auxilia, & prostratus in cōspectu dei: Tu, inquit, omnipotens deus,
 nosti quia in nomine CHRISTI filij tui ultionis iustæ, ut puto, prælia ista su-
 scipisti: si secus, in me uindicta. Si uero cum causa probabili & in te cōsensus, huc
 ueni, porrige dexteram tuis, ne forte dicant gentes, ubi est deus eorū. Quam
 supplicationē pij principis, certū à deo esse susceptā, hi qui aderāt duces, ani-

Bacurius rex
 Iberorum

corpore insignis, & qui comes esse & socius Theodosij mereret, proximos
 quosque conto, telis, gladio passim sternit, agmina hostiū conferta & consti-
 pata perrumpit. Iter per milia uentium ad ipsum tyrannū ruptis agmini-
 bus & aceruatim fufis stragibus agit. Vix fortasse ab impijs credantur quæ
 gesta sunt. Etenim compertū est, quod post illam imperatoris precē quam
 deo fuderat, uentus ita uehemens exortus est, ut tela hostiū in eos qui cece-
 rant, retorqueret. Cumque magna uis persistente uento, omne iaculū missum
 ab hostibus frustraret, fracto aduersariorū animo, seu potius diuinitus re-
 pulso, Arbogasto duce nequicē fortiter faciēte, Eugenius ante Theodosij
 pedes, uinctis post terga manibus, adducitur. Ibique uitæ eius & certaminis
 finis fuit. Tum uero religioso principi gloriosior uictoria de frustratis opi-
 nionibus Paganorū, quam de tyranni interitu fuit, quibus spes uana & fal-
 sa diuinatio minus in interitu cōtulit pœnæ, quam pudoris seruauit in uita.

Eugenius
 capitur

Capit
 XXXIII

Cumque posthæc ut futurorū præcius Imperator, disponendę reipubli-
 cæ solitudine stringeretur, ad orientem protinus mittit, ubi uenturus
 ad bellū tuta liberos custodia commendarat. Ibique Arcadiū Augustum re-
 gnum sibi dudum traditū seruare præcipit. Honorii uero pari dignatione
 præditū, ad occidētis imperiū uenire ocus iubet. Quo suscepto, & paternis
 osculis complexibusque constricto, traditis occidentalis regni gubernaculis,
 ipse Romano imperio per annos decem & septē feliciter gubernato, ad me-
 liora migravit, cum pijssimis principibus percepturus præmia meritorum.

Theodosij
 mors

CASSIODORI SENAE

TORIS, SERUI DEI, IN HISTORIAM ECCLE-
 siasticam, quam Tripartitam uocant, ex tribus Græcis autoribus,
 Sozomeno, Socrate, & Theodoretō, per Epiphaniū
 Scholasticum uersis, excerptam, & in compen-
 dium à se redactam, præfatio.

VILITER nimis in capite libri præfatio ponitur, ubi futuri
 operis qualitas indicatur. Quid enim commodius quàm prius
 per eam aliquid discere, ne dictio possit inopinata cōfundere?
 Hanc igitur historiam ecclesiasticam, quæ cunctis Christianis
 ualde necessaria comprobatur, à tribus Græcis autoribus mirabiliter con-
 stat esse conscriptam: uno scilicet Theodoretō, uenerabili episcopo, & duo-
 bus disertissimis uiris, Sozomeno & Socrate, quos nos per Epiphaniū
 Scholasticum Latino condentes eloquio, necessarium duximus eorum di-
 cta deflorata in unius stili tractum (domino iuuante) perducere, & de tribus
 autoribus unam facere dictionem. Sciendum planè quod prædicti scripto-
 res à temporibus diuæ memoriæ principis CONSTANTINI usque ad
 Augustæ recordationis THEODOSII iunioris quæ sunt gesta, digesse-
 rint. Nos autem eorum relectis operibus, & unumquēque cauta mente tra-
 ctantes, cognouimus, non æqualiter omnes de unaquaque re luculenter ac
 subtiliter explanasse, sed modo hunc, modo alterum aliam partem melius
 expedisse. Et ideo iudicauimus de singulis dictatoribus deflorata colligere,
 & cum autoris sui nomine in ordinem collocare. Legat ergo intrepidus qui
 ad hæc opuscula (domino donante) peruenit, multum utilitatis atque no-
 ticiæ lucraturus, si quæ posita sunt per hos duodecim libros, memoriæ suæ
 sollicita mente condiderit. Præterea ne quempiam res indistincta turbaret,
 per uniuersum textum huius operis titulos cognoscat appositos:
 ut suis locis exigere possit, quod sub numero compe-
 tenti prædictum esse cognoscit.

Theodoretus
 Sozomenus
 Socrates
 Epiphanius
 Scholasticus
 interpret

A Constanti-
 no usque ad
 Theodosij
 iuniorē

y Elenchus

ELENCHVS CAPITV

TVM PRIMI LIBRI HISTORIAE ECCLESIASTICAE, quam Tripartitam uocant.

Allocutio Sozomeni ad Theodosium Imperatorem.	Caput. i
Cur Gentiles facilius quam Hebraei fidem Christi perceperint.	Cap. ii
Quae fuerit intentio Sozomeni historiam conscribendi, & ex quibus priorum gesta collegerit.	Cap. iii
A quo tempore historiae fecerit initium. Et quomodo Constantino signum sit crucis ostensum, & qui Imperatores & Caesares per idem tempus fuerint.	Cap. iiii
Quomodo Constantinus Christianum dogma cognouerit, & de miraculis crucis, & morte Maxentij.	Cap. v
De derogatione Paganorum contra Constantinum.	Cap. vi
De legibus quas Constantinus pro Christianis protulit, & de mutatione rituum Paganorum, Christianorumque profectu. Et de uictoria eius, & de ueneratione sanctae religionis.	Cap. vii
Quomodo Licinius fugatus, & Christianos fuerit persecutus, & nouissime uictus.	Cap. viii
De diuersis confessoribus, eorumque conuersione.	Cap. ix
De Spiridione episcopo, qui fures ligatos absoluit.	Cap. x
De diuersis monachis, & eorum institutione.	Cap. xi
Quomodo contra ecclesiam Arius sit exortus.	Cap. xii
Epistola Alexandri Pontificis Alexandrini, ad uniuersas ecclesias aduersus Arium.	Cap. xiii
Eiusdem ad Alexandrum Constantinopolitanum.	Cap. xiiii
Epistola Arii ad Eusebium.	Cap. xv
Epistola Eusebij ad Paulinum episcopum Tyri.	Cap. xvi
De potentia Eusebij Nicomediensis.	Cap. xvii
De Melitianis, & quomodo sint ab ecclesia segregati, quia nolente Alexandro Arium suscipere, per diuersa loca Ariani concilia celebrabant.	Cap. xviii
Quomodo fautores Eusebij congregauerint conciliu in Bithynia.	Ca. xix
Epistola Constantini principis ad Alexandrum Pontificem Alexandrinu & Arium, per quam hortatus est, ut reuerterentur ad pacem.	Cap. xx
Quod tam pro Ariana questione, quam pro Paschae definienda festiuitate, in Nicæa fecit Constantinus celebrari concilium.	Cap. xxi
	Historia

HISTORIAE ECCLESIASTICAE, QUAM TRIPARTITAM VOCANT,

ex tribus Graecis autoribus, Sozomeno, Socrate, & Theodorito, ab Epiphanio Scholastico uersis, per Casiodoru Senatorem in Epitomen redactae,
Liber primus.

SOZOMENI PRAEFATIO AD THEODOSIUM AVGVSTVM.

FATIO AD THEODOSIUM AVGVSTVM.

INVT antiquis principibus diligentiae studium fuisse, ut eis amatores quidem ornamentorum, purpuram atque coronam, & his similia prepararent: librorum uero habentes intentionem, circa fabulas quasdam occupati conscriptiones agerent, quae audientium corda mulcerent. Porro bella sectantes, ut sagittam opportune dirigerent, bestiam prosternerent, lanceam bene iacularentur, aut equum decenter ascenderent. Praestabantur enim singuli regalibus eorum studentes rebus illis quae forent gratissima dominati. Alius itaque lapides preciosos difficile compertos offerebat: alter tincturam purpurae clariorem: plurimi Poemata aut diuersas conscriptiones insinuabant: alius bona cingula, aut optimorum armorum pandebat usum. Maxima uero & imperialis putabatur huius popularis uirtutis pars illa, ad quam tunc amantis intentio declinabat. De pietate autem (quae est uerus imperii ornatus) nulli studiose quodammodo sermo fuit. Sed tu potentissime THEODOSI (ut complexiue dicam) cunctam superasti (deo iuuante) uirtutem. Purpura siquidem & corona qua uideris propter insipientes (quia est maiestatis signum) circumdari, pietatem tibi & clementiam intrinsecus semper enutrient. Unde conscriptores & Praefecti, ac reliqui subiectorum, circa te tuosque laborant actus. Decertat autem positum iudexque librorum, non camerato eloquio caperis, aut qualibet figura furtum pateris ueritatis, sed perfecte metiris utrumque, sermonem proprium aptans causae, figuram quoque dictionis, & partes, & ordinem, & congruentiam, & eloquium, & compositionem, & collectiones, & sensum, & historiam profunde discutis. Compensas autem recitantibus & tuo iudicio & fauoribus opportunis: necnon aureis imaginibus, & positione simulacrorum, & donis, & honoribus

In exemplari scripto cruce Salu Hermiae Sozomeni.

Caput. i.

Als Presentantur

Historici

Liberaltas Theodosij in doctos

ribus uniuersis. Qualem uero te circa recitantes præbes, tales dudū fuerunt
Cretenfes iudices circa dulciloquū Homerum, aut Aleuas circa Simonidem, aut Dionysius Siciliae tyrannus circa Platonem Socratis discipulum, aut Philippus
Oppiani & leuynge Cretenfes Macedo circa Theopompum historiographū, aut Seuerus Cæsar circa Oppianum, qui metris piscium genera & naturas captionemq; narrauit. Cretes siquidem mille nominata carmini compensantes Homericis, & tanq̄ de excellentissima largitate gloriantes, in publica statua munera conscripserunt. Aleuas autem, & Dionysius, & Philippus, nequaq̄ animo parciores fuere Cretenfibus, de superba se republica philosophiaq̄ iactantibus, qui uelociter illorum statuam imitari potuerant, nisi opere fuissent minores in munere. Seuerus autem pro metrico poemate per uersum uno aureo donans
Oppiāi singulos uersus Seuerus Cæs. singulis aureis re munerauit Oppianum, tantum præbuit de largitate miraculum, ut aurea carmina Oppiani haectenus apud plurimos nominetur. Hæc dona fuerunt olim amantium literas & doctrinam. Tu uero potentissime principum, nullo priorum excellentia minor inueniris, largitatibus tuis circa dictiones exhibitis. Sed mihi uideris non incongrue talia facere. Nam cum omnes uirtutibus euiceris, studiose ad clementiam semper quæ tua sunt euehis: quoniam historiarum olim gestarum apud Romanos & Græcos integerrime cognouisti.
Theodosij uirtutes Aiunt etenim te per diem quidem exerceri armis & corpore, subiectorūq; negocia disceptare, iudicare simul & agere, modo seorsum, modo cōmunitèr quæ sunt agenda considerare: noctibus libris incumbere. Fertur autem
Candelabri Theodosij tibi ad eorum scientiam ministrare candelabrum arte mechanica factum, & sponte fundens oleum in lucernam, ut nullus circa regalia constitutus, in laboribus tuis cogatur affligi, & naturæ uim faciat, somno repugnans. Sic equidem clemens & mansuetus circa proximos & circa omnes existis, celestem regem tuum imitando patronū, cui gratum est iustos & iniustos plueri, & solem facere oriri, & alia simul inuidia recedente largiri. Per multam uero doctrinā audio te etiam lapidum scire naturas, potestatesq; radicum, effectusq; curarum, non minus Salomone Dauid filio, magis autem potentiorum uirtutibus. Ille siquidem factus libidinis seruus, pietatem non custodiuit ad terminum, quæ illi causa fuerat honorū & sapientiæ. Tu uero (ō potentissime) negligentia obijciens rationem, uideris non solum hominibus iuste, sed etiam corporis & animæ passionibus imperare. Si autem oportet & hoc dici, audio te etiam totius cibi uel poculi desideria superare, & neque poma dulcia, neque aliud quicquam speciosum appetere, nisi quantum ad tactum conuenit, & solūmodo sapor congruerit: primo tamen benedicere omnium creatorem. Sitim uerò, æstum, & frigus ferre consuetus, quotidianis exercitationibus iam ipsam continentia putaris habere naturā. Dudum
Heraclea siquidem in Ponto ciuitatem Heracleam ab Hercule nominatā uidere festinans, & laborantē longo tempore subleuare, in æstatis ardore per Bithyniam

nam faciebas iter. Sole uero circa diem mediū uehemēter urente, uidens te quidam iter agentem sudore multo, simul & puluere squalentem, quasi præstaturus occurrens obtulit tibi poculum ualde perspicuū, & uelut radijs emicans suauissimū quendā in id potum mittens, & aquam frigidam superfundens. Tu uero (ō potentissime) sumens, laudasti quidē pro sua magnanimitate uirum, & largitate principali post paululum cumulaisti: sed cunctis militibus ad illius poculi claritatem nimis inhiantibus & beatificantibus qui esset bibiturus id, rursus ei poculum reddidisti, præcipiens ut quo uellet uteretur eo. Vnde mihi uidetur iuste tuis uirtutibus superatum etiam Alexandrum, de quo narratur ab eis qui opera illius mirantur, quia ei dum per inaquosa loca properaret cum Macedonibus, diligens quidam miles aquam inueniens, hausit, & in galea obtulit ei, ille uero non bibit, sed corpus infudit. Ut ergo absolute dicatur, omnium priorum principum principiorē (si dici fas est) te uocare debemus secundū Homerum. Alios etenim reges nihil dignū habuisse comperimus: alios autem una aut duabus rebus ornasse imperiū. Tu autem (ō serenissime) omnes simul uirtutes amplectens, uniuersos dinosceris euicisse pietate, clemētia, fortitudine, castitate, iustitia, largitate, atq; magnanimitate, dignitati Imperiali cōueniente. Sine sanguine autem & purum a cæde, super omnium priscorū, tuum cuncti gloriantur imperium. Res studiosas cum delectatione subiectos præcipis edoceri, fauoremq; & reuerentiam circa tuum amorem & cōmunem utilitatē cunctos ostendere. Quapropter horum omnium causa necessariū uidetur mihi, ecclesiasticā historiam conscribenti, te primitus alloqui. Cui nanq; hoc potius adscribam, multorum ac uenerabiliū uirtutes utiq; narraturus, & ea quæ circa catholicam ecclesiam prouenerunt, uel per quantas ipsa transiens tempestates, ad tuos parentumq; tuorum portus accesserit. Age nunc omnia sciens, omnemq; uirtutem habens, & præcipue pietatē, quam principū esse sapientiæ sermo diuinus docet, suscipe à me hanc scripturā, & libenter examina, tuæq; integritatis adiectiones & detractiōes adhibens, tuis eam laboribus purga. Indubitanter enim quodcunq; tibi placuerit, utile legentibus clarumq; uidebitur: nec quilibet reprehendit, quod tu probaueris. Procedit autem mea conscriptio à tertio Consulatu Crispi & Constantini Cæsarum usq; ad septimū decimum tuum, uisumq; est mihi bene se habere in nouem decisiones opus omne diuidere. Cōtinebit autē primus & secundus Tomus ea quæ sub principe Cōstantino ecclesiæ prouenerūt. Tertius autem & quartus, ea quæ sub eius filijs. Quintus & sextus, quæ sub Iuliano consobrino filiorum maximi Cōstantini, & Iouiniano, necnon Valētiniano & Valente gesta noscuntur. Septimus autē & octauus nobis aperiet Tomus, quæ sub Gratiano & Valentiniano fratribus acta sunt usq; ad tempora imperij incunctissimi aui tui Theodosij, quādo scilicet uester (clemētissime principū) sacratissimus pater

Alexander Magnus

Tomus nouem operis

Arcadius paterno succedens imperio, unà cum p̄ssimo patruo tuo Honorio Romanū orbem gubernare sortitus est. Nouū uero librum Christiano ac uenerabili uestro apici dedicaui, quē deus sempiternae custodiat magnanimitate inconuertibili, hostibus pr̄ualentē, & habentē sub pedibus uniuersos, & ad filiorū filios p̄ium imperiū dirigentē, annuente Christo, cum quo deo & patri gloria unà cum sancto spiritu in secula seculorum, Amen.

Cap. II
Hebraei

Ogitatio aliquando mihi prouenit, cur putas alijs quidem hominibus uelocior fuit circa domini uerbū fides, Hebraei autem incredibiles, cum ab initio diuina mandata perceperint etiam de Christi praesentia, & quomodo haec foret implenda, antequam fierent didicerint per prophetas. Abraham etenim princeps eorū generis & circumcissionis existens, inspector & conuiuia filij dei esse promeruit. Isaac eius filius, imitatione sacrificij honoratus est, typo crucis à patre uinctus & oblatus altari, sicut contigit & in Christi fieri passione, ut aiunt qui scripturas sacras integerrime collegerūt. Iacob autem expectationē gentium in eo nunc existentem, nec non & tempus quo uenit, praenuntiauit, ubi ait tunc deficere duces Hebraeorū ex genere Iudae principis tribus eius. Significabat autem principatū Herodis, qui cum Idumaeus esset genere paterno, Arabs autem à matre, comissa est ei gens Iudaeorū à Senatu Romano & Caesare simul Augusto. Sed etiam quidam aliorum prophetarū clare Christi generationem praedicauerūt, & illum sacrum ineffabilemque conceptū, & matrem post partum uirginem permanentē & genus & patriam: alij uero passionem, & resurrectionem à mortuis, & ascensionē in caelos, & euentū singularū praesignauerunt rerum. Sed haec quidem eos non ignorasse scire poterit, qui sacris literis incumbit. Iosephus autem Matathiae filius atque sacerdos, uir apud Iudaeos nobilissimus, nec non & apud Romanos, dignissimus erit testis de ueritate Christi. Vocare namque eum uirum non audeat, tanquam factorem insignium operum magistrumque sermonū ueracium: Christum uero aperte nominat, & poenae crucis adiudicatū, & tertia die apparuisse uiuum, & alia infinita miracula de eo à prophetis sanctis non ignorat esse praedicta: sed etiam multos tunc extitisse, quos elegit Graecos atque Iudaeos, & in eius permanere dilectione, atque gentem ab eo nominatam nequaquam defecisse testatur. Et mihi uidetur quoniam haec referens, quasi clamare uidetur, operibus deum esse Christū, rerū quippe miraculis obstupescens. Cum autē hoc dixisset, etiam ipse medius transcurrit, in nullo tamen contradicens credentibus in eum, potiusque consentiens. Haec autem cogitanti mihi, digne mirabile uisum est. Hebraeos etiā ante alios homines ad christianitatem non potuisse conuerti. Nam licet Sibylla, & alia responsa apud Gentiles, ea quae in Christo erāt uentura praedixerint, non tamen ob hoc omnes Graeci de incredulitate culpandi sunt. Pauci namque qui uidebatur eruditiores, praecipue huiusmodi prophetias intellexerunt

intellexerunt plerumque metricas existētes, & disertioribus uerbis prolatas ad populum. Erat itaque, sicut mihi uidetur, supernae prouidentiae, ut ad concordiam futurorū non solum proprijs prophetiae uentura committeretur, sed etiam ex parte gentilibus: ueluti si quis melodiae compositor, propter utilitatem peregrini soni alias chordas plectro discurrat, aut super eas quae sunt, alias adiciat. Hebraei siquidem pluribus & manifestioribus prophetijs utentes, in praesentia Christi minores sunt inuenti quam Graeci. Sed neque hoc extra rationem uidebitur, cur ex alijs gentibus tantum ecclesia crediderit. Primum quidem, quoniam deo gratum est, ex miraculis nasci mutationes in diuinis maximisque negocijs. Deinde quia non fortuitis uirtutibus praesulum eius ab initio disperata reperitur esse religio. Nam licet linguam ad elocutionem aut pulchritudinem sermonis disertam non habuerint, neque uerbis aut probationibus philosophicis uterentur, ad suadendum tamen non ob hoc minus studium fuit eis, sed ex uti substantijs, & bona propria contemnentes atque nudati, & uelut in alijs corporibus plurima pessimaque tormenta suscipientes, & neque ciuitatum populis submissi, neque iudicij blandimentis illecti, neque terroribus forte deterriti, clarum fecerunt uniuersis, quoniam pro maximis praemijs huiusmodi certamina sustinerent. Quapropter neque suauitate uerborum opus erat, dum per domos & ciuitates ad credendum res ipsae compellerent, quae nequaquam primitus uidebantur audire.

Gentiles

Tanta ergo diuina & mirabili mutatione in orbe facta, ita ut prior religio & leges patriae sperneretur, crudele nimis erat Calydonium quidem aprum & Marathonium taurum, & alia similia per prouincias & ciuitates facta, aut fabulis diuulgata, tanto nobilitari studio, ut multi Graecorum, & probatissimi conscriptores circa talia laborassent, scribendi habentes ingenium: me uero uim meam non inferre naturam, & historiam ecclesiasticam gesta enarrare. Reor enim quoniam argumento rei huius non ab hominibus instituto, conscriptor quoque inopinabiliter apparebit non inops deo. Nisus sum etenim primo quidem hoc opus ab origine mundi digerere: sed considerans quoniam & alij id fecerunt usque ad tempus suum, id est, Clemens & Egesippus uiri sapientissimi, successionem sequentes Apostolorum, Africanusque conscriptor, & Eusebius cognomine Pamphili, uir in diuinis scripturis & Graecorum poetas atque Rhetoribus perscrutator eruditissimus: tunc ego quaecumque in ecclesijs conligerunt post Christi ascensionem ad caelos, usque ad Licinij deiectionem colligens, redegi in duobus libris: nunc autem, fauente deo, quae postea prouenerunt, aperire tentabo. Quo circa memorabo causas quibus interfui, & a scientibus aut contemplantibus eas audiui, tam in nostra quam ante nostram generationem gestas. Caeterorum uero explanabo noticiam ex legibus positis, causa religionis, & ex Concilijs per tempora constitutis, ac nouitatibus factis, & imperialibus & sacerdotum epistolis, quarum aliae hactenus in Palatijs ecclesijsque custodiuntur, aliae uero passim apud diligentes inueniuntur. Quae

Cap. III

Clemens Alex
andrinus.
Egesippus.
Africanus.
Eusebius Cae
sariensis

Acta Concilij
liorum

Epistola syno-
dalis

rundam rationem potius cōplecti, in hoc opere melius approbauī, propter magnitudinem lectionis, ut sensus earum breuiter indicetur, nisi forte quaedam uenire possint in dubiū, pro quibus est apud multos diuersa sententia, Tunc enim, si quamlibet scripturā inuenire potero, propter probationē ueritatis eam ponere non omitto. Vt autem nullus ignoratione rerum accuset mendacem esse conscriptionē, contrarias legēdo forsā epistolās, sciendum est quoniam occasione dogmatis Ariani, & eorum qui postea sunt exorti, discordātes inter alterutros Præsules ecclesiarū, singuli de quibus studebāt suis confectatoribus scribebant, & per consilia congregati, decernebāt quae uellent, & sibi contraria sapientes, per absentiam se saepe damnabant, & per tempora principes ac proceres eorū qua poterant uirtute fleēbant, & sibi met unanimes faciebant, ut eorum consensu recte colere putarentur. Alij si quidem istis, alij uero fauentes illis, collectionē fecerunt epistolarū pro hāresi propria directarū, & eas sibi contrarias reliquerūt. Porro nobis difficile ualde fuit, ut inueniremus omnia quae de talibus prouenerūt. Quia uero praecipua cura ueritatis habēda est, propter historiae puritatem, necessariū mihi uisum est etiam literas huiusmodi, ut fuit possibile, perscrutari. Si igitur etiā seditiones ecclesiasticas inter alterutros gestas de Praesulatu, uel honore primatus, propriae hāreseos explanauero, nō graue aut malae uoluntatis esse uideat. Primo namq; ut dictum est, conscriptorē omnia decet ueritati postponere, deinde dogma ecclesiae catholicae ueracissime declarare. Quod si licet inuenitur saepe quidem aduersariorū insidijs impeditū, & tamen tanq; diuinitus roboratū in propria mansisse uirtute, & uniuersas ecclesias & populos ad suam traxisse ueritatē. Cum itaq; uellem (si tamen deceret) ea sola conscribere, quae ad meam notitiam uidebātur peruenisse de ecclesia in Romano imperio cōstituta, placuit tamen quantū ualuerō, ut etiā apud Persas & Barbaros quae sunt gesta de religione, conscribam. Non autem absurdū erit ab historia ecclesiastica, si in hoc opere etiam illi referantur, qui quondā patres ac praecipuos fuerunt monachorū, aut qui post eos per successiones utiles uisi sunt, sicut audiimus, atq; probabiles. Non enim aut nos ingrati uidebimur, taciturnitati tradentes uirtutem eorū: aut illi exortes erunt huius historiae, qui tantae philosophiae exēpla reliquerūt, quibus utentes posterī, beatissimo & felicissimo sine potentur. Sed haec quidem sermo procedens, ut potuerit, obseruabit. Conuertar nunc ad narrationē rerum, cooperatore inuocans deum. Hinc enim habebit praesens scriptura principium.

Cap. IIII
Syluester Ro-
mae, Alexander
Alexandriae,
Macarius Hie-
rosolymis

CRispo & Constantino Caesaribus atq; Consulibus, Romanae quidem ecclesiae Syluester praesidebat. Alexandrinae autem Alexander, & Hierosolymorū Macarius. Antiochiae uero quae est apud Orientem post Romanū nondū quiscq; fuerat ordinatus, persecutionibus scilicet prohibētibus. Nō longo post tēpore, hi qui in Nicæa collecti sunt, sapientia & eloquijs admirantes Eustathium

A Eustathiū dignū approbauerūt sedi Apostolicae praesidere, & cum esset episcopus uicinae Beroeae, cum in Antiochiā transfugerūt. Tunc ergo Christiani Orientales quidē usq; ad terminos Aegypti circa Libyam cōmorantes, non praesumebāt aperte in ecclesias conuenire, cum Licinius fauorē quem in eos habuerat, pmutasset. Sed neq; per Occidentē Helladici, uel Macedones & Illyrij licenter in religione durabāt propter Constantinū, qui princeps erat in his partibus Romanorū. Huic enim uiro & alia quidem plurima postea puenisse percepimus, quibus flexus est Christianorū dogma uenerari, praecipue tamen signū quod ei diuinitus est ostensum.

SOCRATES.

ET quoniam ad haec uenimus, paulō latius aliquid referamus. Cum Diocletianus & Maximianus Herculeus priuatam elegerint uitam, & Maximinus Galerius, qui cum eis imperauerat, tenens Italiam, duos Caesares fecisset, Maximinū in Oriente, & Seuerū in Italia, tunc Constantinus in Britannia patre mortuo ordinatur Imperator, primo anno cclxxi. Olympiadis, xxvii. die Iulij mensis. Romae uero à Praetorianis militibus Maxentius Maximiani Herculis filius instituitur Imperator. Hinc eius pater imperandi cupidine uoluit filium regno priuare, quod facere nequiuit. Post haec autem Tarso Ciliciae moritur. Porro Seuerus Romae contra Maxentiū ueniens, militū prodicione peremptus est. Maximinus autem Galerius instituens Licinium Augustum, moritur. Proinde Maxentius Romae uelut tyrannus habebatur, adulteria impudenter exercens, & earum uiros occidens.

Quem uolens Constantinus opprimere, & Romanos à cladibus liberare, cogitabat quem in bello deum haberet auxilio, sciens nihil prodesse deos quos Diocletianus uenerabatur, & quia potius eius pater Paganorum contempta religione, feliciter aduixisset.

SOZOMENVS.

IN his ergo sollicitudinibus constitutus, in somnio uidit crucis signū caelo splendide collocatū: mirantiq; uisionem, adstiterunt angeli dicentes: O Constantine, in hoc uince. Fertur autem & ipsum Christum apparuisse ei, signumq; monstrasse crucis, ac praecipisse ut figuram similem faceret, & in praesentibus auxiliū hoc haberet, quo uictoriae iura conquireret. Eusebius itaq; Pamphili cum iureiurādo ipso Imperatore dicente audisse se refert, quia circa meridiem, declinante iam sole, crucis signū ex lumine factum, & scripturā confertam ei dicentem, IN HOC VINCE, uidisset ipse & milites qui cum eo tunc essent. Pergente namque aliquo cum exercitu per iter, hoc, inquit, ei miraculū est ostensum. Dumq; cogitaret quid esset, nox superuenit, & dormienti Christus apparuit cū signo quod uidit in caelo, iussitq; ut fieret eius signi figuratio, quae foret auxiliū in praesentium congressionibus.

Cumq; iam non opus esset interprete, sed aperte Imperatori monstratum fuisset, quid de deo credere conueniret, mox die facta sacerdotes Christi conuocans, de dogmate consulebat. At illi sacros libros offerentes, de

Eustathius An-
tiochie.
Licinius &
Constantinus
persequitur
ChristianosDiocletianus
& Maximianus
Augusti
Maximinus

Maxentius

Apparet Con-
stantino Chri-
stus

Cap. V

Constantinus
mysteria fidei
elocetur

Poenitentia

Labarum

signifri

Moluius pons

Cap. VI
Crispus Con
stantini F.

de Christo loquebantur, suaq; dicta ex prophetis comprobabat. Signum uero quod apparuerat ei, dicebant trophæum esse uictoriae aduersus infernum, quam uictoria ascendens in caelos egit CHRISTVS, crucifixus & mortuus, & tertia die resurgens: secundum quod sperandum esse dixerunt, quia post huius uitae terminum circa finem seculi praesentis, omnes homines resurgant & immortales existant: alij quidem ad praemia rerum quibus bene uixerunt: alij ad supplicia, eo quod ab eis mala sint gesta. Esse tamen etiam in delictis quae committuntur hic, occasionem salutis purificationemq; peccati non dum initiatis quidem baptismatis adeptionem, secundum ecclesiasticam legem: initiatis autem, custodiam ne delinquant. Sed quia hoc agere omnino paucorum sanctorumq; uiuorum est, docebant quoq; purificationem secundam ex poenitentia constitutam. clementem enim esse deum, & ueniam tribuere delinquentibus, si poenitentiam agentes, studeant eam operibus roborare. Haec sacerdotibus explanantibus, admiratus Imperator prophetias de Christo ita promissas, iussit uiros eruditos ex auro & lapidibus preciosis in uexillum crucis transformare signum quod Labarum uocabatur. Hoc enim signum bellicum inter alia preciosius erat, eo quod Imperatorem praecederet, & adorari id a militibus moris esset. Unde praecipue Constantinum reor nobilissimum decus imperij Romani in signum mutasse crucis, ut frequenti uisione atq; cura desuescerent a priori more subiecti, & eum solum arbitrarentur deum, quem coleret Imperator, uel quo duce atque auxiliatore uteretur aduersus hostes. Semper enim hoc signum proponebatur ante ordines uniuersos, quod maxime laborantibus aciebus in praelijs adesse praecipiebat. Constituit itaq; certos signiferos, qui in eo laborarent: quorum opus erat, ut uicibus humeris id ueherent, & omnes acies ita lustrarent. Fertur enim quidam eo quod aliquando ferens hoc signum, repente hostibus inuadentibus expauisset, dedisse illud alteri deuehendum: cumq; se de praelio subtraxisset, & iacula declinasset, subito percussus interiit. Ille uero qui sacrum suscepit trophæum, multis se iaculantibus permansit illaesus. Mirabiliter enim diuina regente uirtute, sagittae hostium figebantur in signo, a signifero autem inter pericula protinus euolabant. Dicitur autem neque alium unquam huius signi ministrum, ut solet, in bello uulneri mortuum, aut cladem captiuitatis perpeffum.

SOCRATES.

SOZOMENVS.

Congressus ergo circa pontem Moluium uicit, in flumine necato Maxentio. Erat enim annus septimus imperij Constantini. Inter haec Diocletianus Salonae defunctus est.

Non autem ignoro quia Graeci referunt Constantinum, eo quod aliquos in genere proximos occidisset, & cooperatorem extitisset in nece filij sui Crispini poenitentia ductum, de purificatione consuluisse Philosophum Sopatrum, qui tempore illo praerat in sede Plotini, illumq; respondisse, nullam esse in

esse in huiusmodi delictis purgationem. Constantinum uero hac interdictione turbatum, inuenisse episcopos qui poenitentia seu baptismo promitterent eum ab uniuerso posse purgari delicto: Tunc gauisum in illis qui dixerant quod uolebat: admiratumq; dogma, factum deinde Christianum, & ad sui similitudinem deduxisse subiectos. Mihi autem uidentur haec ficta ab eis, qui student religioni Christianae detrahere. Crispus etenim, propter quem dicunt Constantinum eguisse purgationem, xx. anno imperij paterni defunctus est. Qui cum adhuc uiueret, multas cum eo pro Christianis posuit leges, secundo quippe loco honoratus imperij & Caesar existens, sicut etiam nunc principum nomina & tempora legibus subiecta testantur. Sopatrum uero non est credibile ad colloquium Constantini uenire potuisse, in sola Oceani circa Rhenum parte regnantis: propter intentionem uero contra Maxentium habitam degebat in Italia. Tunc Romana respublica turbabatur, & non erat facile ut Britanni & Galliae conuenirent cum illis tunc (apud quos constat Christiana religio Constantinum participatum) nisi dum contra Maxentium castrametaret, & transiret ad Romam. Testes autem sunt rursus horum tempora, necnon & leges quas pro religione sanxit. Ut autem concedamus facile potuisse principem loqui Sopatro, aut per epistolam suam consuluisse pro quibus uellet, non est tamen uerisimile ignorasse Philosophum, quia Hercules Alcmenae purgatus Athenis est post filij necem in Cereris sacris: & quia post Iphiti necem, peregrinum & amicum iniuste peremit. Cum igitur Graeci in huiusmodi delictis purgationes annuncient, sufficient quae dicta sunt, ut accusent de mendacio eos, qui Sopatrum contraria Constantino respondisse finxerunt. Non enim credo haec ignorasse tunc nobilissimum apud Graecos eruditione literarum.

Constantinus
Ces. degebat
in Gallia circa
Rhenum

igitur ecclesiae sub regimine CONSTANTINI alacriter agebant, & in dies augebantur (fauente & unanime principe) multis eius beneficij eleuatae, quas etiam prius inconcussas dominus a periculis turbisq; seruauit. Nam cum persecutiones diuersas ecclesiae in alio terrarum orbe paterentur, solus Constantius Constantini pater licenter Christianis in sua consistere religione concessit. Deniq; tale aliquod eum miraculum & memoria dignum egisse cognoui. Is enim probare uolens quosdam in suo Palatio Christianos, si boni & solidi essent uiri, euocans uniuersos praecipit dicens, ut si quidem uenirent ad sacrificandum, & eius colerent deos, circa eum essent, & in suo cingulo permanerent. Si uero refugerent, egrederentur de Palatio gratias agentes quo minime puniretur. Cumq; in utroq; apparuissent, alij quidem religionis desertores, alij uero diuina praesentibus praepoentes, deliberauit eis amicis & consiliarijs uti, qui in melioribus fideles constantesq; permanerant. Alios autem uelut effeminatos auersatus, expulit a suo colloquio, credens nunquam eos circa principem deuotos fore, qui fuerint dei sui sic paratissime proditores. Et ideo adhuc superstite Constantio non uidebatur con

Cap. VII

Constantij con
siliu de explo
randa Christi
anorum cons
stantia
Cingulu mid
litare

tra

tra legem, quempiam esse Christianū, apud eos qui ultra Italiam Gallias & Britannia, & qui circa Pyrenæum habitabāt montem usq; ad Oceanum Hesperium. Cum uero Constantinus in eius successisset imperium, potius res ecclesiæ effloruerunt. Maxentio enim Herculi filio perempto, cum eius pars Constantino cessisset, iam licenter in religione uigebant, qui circa Tyberim fluium & Eridanum (quem Padum prouinciales appellant) commorabantur, & qui circa Aquilem cōmanebant, in quem sermo fertur aduectam nauigio Argo, & ad Tyrrhenū pelagus fuisse perductā. Argonautæ enim uentum ualidum declinantes, non eodem nauigio in regressione sunt usi, sed transeuntes mare quod super Scythas est, per hæc flumina uenerunt ad terminos Itatorū, & hic hyemantes, condiderunt ciuitatem quæ nuncupatur Emona. Æstate uero superueniente, cooperantibus eis prouincialibus ferè quadringenta stadia arte mechanica trahentes Argo per terram ad fluium Aquilem deduxerunt, qui permiscetur Eridano. Eridanus autem fauces habet in Italicum mare. Post prælium itaq; Cibalæ, Dardanij, & Mæcedones, & qui circa Histrum tunc morabatur, necnon & Hellas & Illytorum gens omnis sub Constantinum redacta est.

cap. VIII
Licinius Cæs.
aduersus Chri-
stianos

Porro Licinius hinc fugatus, cum prius sectator fuisset dogmatis Christiani, mutata uoluntate, plurimos sacerdotū in suæ partis afflixit imperio, multos quidem & aliorum, præcipue tamen de collegio militari. Nimis enim Christianis erat in sensus propter Constantini bellum, æstimans eum posse contristari propter calamitatē suæ religionis. Simul etiam arbitratus, quia orarent & studerent redigi sub illius solius imperio. Super hæc autem pugnaturus denuo contra Constantinū, spem uictoris habebat per diuinationes & sacrificia, & seductus ab aliquibus promittentibus quia bello uinceret Constantinū, in paganitatem conuersus est. Deniq; etiam Græci dicunt tunc eum expertum diuinationē apud Miletum Didymæi Apollinis, eiq; consulenti de bello, respondisse dæmonium per hos Homeri uersus:

Ω γέρον ἢ μάλα δῖος νεοί τεῖρουσι μαχηταί,
Σὴ δὲ βίη λίλυτοι, χυλεπόρ δὲ σὶ γύρας ἰκάνει.
O senex, ualde te iuuenes pugnatōres obseruant,
Tuacq; uita soluta est, sæuacq; te senectus excipiet.

Ex plurimis ergo rebus uisum mihi est dogma Christianorū diuina prouidentia constituisse, tantoq; processisse clemento, maxime tamen ex perfectione Gentilium. Futuro nanq; Licinio persequi ecclesias in suo imperio constitutas, bellum in Bithynia factum est, quo nouissime pugnaverunt inter alterutros ipse & Constantinus. Tantoq; diuino suffragio adiutus est Constantinus, ut per terram & per mare uinceret inimicos: & amissis Licinius pedestribus & naualibus, semetipsum in Nicomedia traderet, priuatusq; Thessalonica aliquanto tempore permaneret, ibiq; perimeretur. Vit

Licinius peri-
mitur

ergo

ergo primordijs imperij sui, prælijs, alijsq; rebus ualde prouectus, & fororis Constantini nuptijs honoratus, huiusmodi sine defunctus est.

Constantinus igitur cum ad eum solum omnē Romanorū peruenisset imperium, edictis publicis usus est, ut Orientales subiecti impatide religionem colerent CHRISTI, & diligenter diuinitati ministrarent. Diuinitatem quippe solam eam crederent, quæ & reuera esset, & sufficienter haberet omni tempore potestatem: & quoniam qui talibus studerent, omnia bona uberrime eis accederent: & quæcunq; aduersa putarent, cum meliori potius spe fruerentur: qui uero circa deum delinquerent, cōmuniter & seorsum in bellis & in pæce, omnia eis difficilia prouenirēt. Gratiasq; referens non sibi met arrogans, adiecit in eam legem dicens: quia ministrum opportunū eum habere dignatus fuerit deus sui consilij, & à Britannico mari usque ad loca orientis adduxerit eum, quatenus augetur Christiana religio, & qui propter dei culturam durabiliter permanserunt in confessionibus martyrij, clariores eius honoribus apparerent. Hæc igitur concionatus, & alia multa dicens, per quæ credebatur subiectos ad cultum religionis adducere, infirma esse sancit, quæ contra religionem fuerant cogitata uel gesta sub persecutoribus ecclesiarū, remissionemq; cunctos habere decreuit, qui propter confessionem CHRISTI migrare in insulas, aut alibi præter uoluntatem propriam cōmorari iussi sunt, aut in metallis affigi, aut publicis operibus, aut mulieribus, aut lanificis ministrare, aut dari curijs, quæ curiales primitus non fuissent. Eos autem quos infames illi fecerant, ab infamia relaxauit. Militia uero priuatos, in sua uoluntate reliquit, utrum esse in schemate quo fuerant, an certe cum honorabili quiete liberam uellent habere uacationem. Cumq; omnes ad priorem libertatem & consuetos honores reuocasset, etiam substantias reformauit uniuersis. Si qui uero morte damnati, substantia quoq; nudati sunt, præcepit proximis generi eorū deferendas hæreditates: nullo autem horum existente, unamquamq; prouincialem ecclesiam ad ius hæreditatis accedere: & siue apud priuatum, siue apud publicum de tali substantia esset aliquid, restitueret. Eis autem qui ex ærario publico aliquid compauerant, aut donationes acceperant, secundum possibilem decentemq; modum se prouidere promisit. Hæc igitur, sicuti dictum est, imperatori placuerunt, & lege firmata sunt, insigniterq; omnia decenti sine cōpleta. Christiani uero tunc omnes Romanorū dignitates administrabant: & de cætero cunctis sacrificare negabatur, immolationibusq; aut diuinationibus non erat locus. Sed nec idola dedicare, aut celebritates paganas agere iam licebat. Plura uero etiam per ciuitates gentium, de antiqua consuetudine mutabantur. Ab illo deniq; tempore apud Ægyptios nequaquā secundum priores solennitates in paganorū templa Cubitus, sed in ecclesias magis offertur, quo significatur clementum aquæ Niliacæ. Apud Romanos autem tunc

Cap. X
Commendat
Constantinus
religionem
Christianā

Exulantes
Christiani
reuocatur

Christiani ho-
norificentissi-
me habentur

Cubitus

z primum

*Monomachia
uicita Romæ*

*Templa Chri
stianorum*

*Sarmatæ
Gothi.*

Numeri

*Dies domini
cus*

Dies Veneris

primū monomachorū spectacula sunt remota. Apud Phœnices uero, qui in Libano uel Heliopoli cōmorantur, phas ulterius non fuit uirgines fornicari, antequam legitimis iungerentur uiris, nempe post turpitudinem experimenti primi nephandæ permixtionis. Sanctæ uero domus, quæ quidem magnitudinem uidebantur habere sufficientem, corrigebantur. Aliæ uero cremento altitudinis & latitudinis augebantur. Alibi autem quum non essent à fundamentis ædificatæ fulgebant. Pecunias uero ex regijs thesauris Imperator affluentius impendebat, scribens per singulas ciuitates episcopis atque præsidibus populorum, ut sacerdotes sicuti uellent iuberent, isti autem iubentibus obedirent, quatenus citò perficeretur opus. Lætanti siquidem eius imperio, etiam religio ualde florebat, & intantum etiam post bellum contra Licinium gestum felicissimus fuit in prælijs aduersus alienigenas præparatis, ut etiam Sarmatas uinceret, & qui uocantur Gothi, tunc nouissime causa gratiæ apud eum fœdera celebrarent. Hæc autem gens habitabat quidem tunc trans flumen Histrum. Cumq; esset in bellis prona, & multitudine atque magnitudine corporum armis semper exercitata, alijs quidem barbaris præualebat, solos autem Romanos habebat sibimet repugnantes. Fertur enim etiam & hoc prælio demonstratum Constantino per signa uel somnia, quanta dei providentia regeretur. Qui cum superasset omnia bella quæ sub eo sunt gesta, ueluti repensans Christo, in eius religionis studio magis q; seruebat, hanc solam ueram fatendam, & salutarem existimare subiectos iubens. Ex terra uero subdita sibi, ex unaquaq; ciuitate detrahens publico, certum uestigial ecclesijs prouincialibus clericoq; distribuit, & donationem ualidam in perpetuū esse sancit. Assuescens autem milites, ut, sicut ipse, deum colerent, signo crucis eorum arma signabat. In regalibus quoq; oratorium fabricatus, etiam tabernaculum ad instar ecclesiæ circumferebat, dum aduersus hostes castrametaretur, quatenus nec in itinere degens uel ipse uel exercitus sacro lumine priuarentur, quo deceret laudari deum & orationes offerri. Sequebatur autem pariter sacerdotes & diaconi tabernaculo seruietes, qui secundum legem ecclesiasticam sacrorū ordines adimplebant. Ex illo autem, Romanorū cohortes, quæ nunc Numeri nuncupantur, singulæ fecerunt tabernaculum proprium: & sacerdotes atq; diaconos distributos habebat. Die uero qui dominicus uocatur, quem Hebræi primum uocant, Græci autem Soli distribuunt, & qui ante septimū est, sancit à iudicijs alijsq; causis uniuersos habere uacationē, & in eo tantum orationibus occupari. Honorabat autem dominicum diem, quia in eo CHRISTVS resurrexisset à mortuis: alium uero, quia in eo fuerat crūcifixus. Maximam namq; culturam sacratissimæ crucis habebat, tam pro ijs quæ ei prospere prouenerant eius auxilio, in prælijs contra aduersarios institutis, quam pro iudicio quod ei diuinitus pro ea uidebatur ostensum. Denique supplicium

A supplicium crucis quod primitus apud Romanos erat in usu, lege prohibuit. Infigurationibus autem Solidorum & in imaginibus, hoc signum iussit inscribi semper & figurari: ut testantur hactenus eius imagines hoc schemate decoratæ. In omnibus siquidem rebus, præcipue tamen in legislationibus studebat placare diuinitatē. Apparet enim luxuriosas & ualde fatuas permixtiones ante eum nō prohibitas, tunc fuisse correctas, sicut ex ipsis quas posuit legibus inuenitur. Sed nūc quæ ad honorem & statum religionis ab eo sancita sunt, pandere necessariū est, cum partes esse ecclesiasticæ uideantur historiæ. Apud Romanos dudum fuit lex, à xxxv. anno non habentes uxores prohibens à priuilegijs habentium coniuges, sed & alia multa iubens, ut nihil de testamento lucrarentur, licet generis proximitate consisterent: qui uero filios non habuissent, medietatem relictorum sibimet amittebant. Pofuerunt autem has leges antiqui, uolentes Romam esse populosam, omnemq; subiectam terram, & quia non multum ante has leges plurimos in ciuilibus bellis amiserant. Videns igitur Imperator idcirco male tractari eos, qui propter deum uirginitati & sine liberis esse studebant, fatuum iudicauit diligentia & studio hominum uideri eorum augeri genus, cum natura semper superna distributione diminutionem suscipiat & augmentum. Et legem populo proposuit uniuerso, quatenus æqualibus priuilegijs fruere, qui sine coniugibus & liberis erant, quibus illi qui hæc se habere gaudebant. Sed etiam amplius habere sancit eos, qui in continentia uirginitate degebant, licentiam eis præbens masculis fœminisq; licet ætate minoribus, testamentum facere contra communem legem. Omnes enim bene cogitare iudicauit, quorum opus esset deum placare semper, & philosophiæ ueraci uacare. Huius enim rei causa & antiqui Romanorū licenter testari uirgines Vestales etiam sexto ætatis curriculo decreuerunt. Indicium itaq; maximum reuerentiæ pij principis circa religionē fuit, quia ubiq; administrantium sententias imperfectas esse uoluit, & ad episcopos per appellationē refugiendum esse sancit, si qui uellent ciuiles iudices refutare: firmam uero illorum iudicans sententiam potioremq; iudicium aliorū, & tanq; ab Imperatore prolatam, ab omnibus obseruandam, & inconuertibiles esse terminos synodales. Illud quoq; nos relinquere dignum non est, quod pro utilitate sancitū est eorum qui in ecclesijs manumittuntur. Cum propter subtilitatē legum etiam inuiti possessores difficultatē paterentur circa dationem melioris libertatis, quam ciuilitatem Romanā uocant, tres posuit leges, decernens omnes in ecclesijs manumissos sub testamento sacerdotum, per hanc piam adinuationē Romana ciuilitate frui: cuius indicium præsens etiam tempus seruat. Nam moris erat de libertate leges scriptas in manumissionibus anteponi. Constantinus igitur hæc sanè studens in omnibus honorare religionē. Erat quippe & per semetipsum gloriosa propter uirtutem plurimorū tunc in ea pollentiū.

Supplicium crucis sublatum. Symbolū crucis in numis

Mulcta cœlestis uoluntatis remissa

Cœcilibus licet cōdere testamentum

Ad episcopos prouocare permissum

Ius ciuitatis Romanæ. Libertas sub testimonio sacerdotum concessa

Cap. X
Osius
Amphion
Maximus
Paphnutius
 Itaq; persecutionibus iam cessantibus adhuc multi confessorum superstiti
 tes, ecclesias ornabāt, ut fuit Osius Cordubæ pontifex, & Amphion Epi
 phaneis Ciliciæ, & Maximus qui post Macarium Hierosolymorū tenuit
 Præsulatum, & Paphnutius Aegyptius, per quem aiunt plurima miracula
 operatū deum, dæmonesq; subiecisse, uariarumq; passionum condonasse
 ei sanitates. Fuerunt autem Paphnutius & Maximus ex illis confessoribus
 quos Maximianus Imperator in metallis opera exercere damnauit, oculos
 eorum dextros euellens, & sinistras suras incidens. Secundū eos autem fuit
 Spiridion
 se percepimus Spiridionem Tremithuntis Cypriorū episcopum, ad cuius
 uirtutē demonstrandā sufficere puto, quæ hæcenus de eo seruat opinio.
 Quanta per eum diuino præsidio gesta sint, plura quidem nouere prouin
 ciales, ego autem quæ ad nos ualuerūt peruenire non tacebo. Fuit enim ille
 rusticus habens uxorem & filios, sed non propterea in rebus diuinis minor.
 Aiunt autē aliquando per noctem uenisse malignos uiros ad caulas ouium
 eius, & cum rapere niterentur, subito uinctos nullo ligante fures. Tunc illum
 die facta uenientē inuenisse ligatos eos, & soluisse quidem ab inuisibilibus
 uinculis, culpasse tamen & dixisse: Cur fratres dum licuisset quæ desidera
 batis accipere, elegistis potius ea rapere, & noctem ducere iugiter infelicem?
 Tum miseratus eorū, magis autem ad meliora eos erudiens, ait: Abite hinc,
 sumentes arietem: laborastis quippe uigilijs, & decet uos sine querimonijs
 recedere ab ouibus meis. Quod quidem quilibet iuste poterit admirari. Ni
 hilominus etiam illud mirandū. Apud filiam eius uirginem Irenen nomine
 quidam notus eius speciem aliquam deposuerat: quæ sumens depositum,
 sub terra recondidit, ubi caute credidit custodiri. Contigit interea mori puell
 lam nihil confessam patri. Venit homo depositū repetens, ignorante Spir
 idione quid loqueret. Cumq; in tota domo requisisset, nec inueniret, stebat,
 capillosq; uellebat, & morti uicinus esse uidebatur ille qui deposuerat. Hæc
 Spiridion fieri uidens, & cursum ueniens ad sepulchrū, uocauit nomine puell
 lam. Qua respondente, de causa depositi requisit. Et dum ab ea didicisset,
 reuersus & inueniens ubi puella significauerat, reddidit homini quod pete
 bat. Quoniam quidem ad hunc ueni sermonem, non est incongruū etiam
 istud adijcere. Mos erat Spiridioni isti ex fructibus qui nascebatur ei, alios
 quidem pauperibus erogare, alios autē gratis mutuari uolentibus. Sed neq;
 per se dabat, neq; per se recipiebat, sed solum cubiculum demonstrabat, in
 uitans petentes, ut quantum opus haberent tollerent, & denuo reuocarent
 quantum se nouerant abstulisse. Quidam uero dum mutuum percepisset,
 reuersus est post aliquantū quod tulerat redditurus. Quem dum secundum
 consuetudinē iussisset reponere in cubiculo quod fuerat exinde mutuatus,
 ad iniustitiam ille conuersus & credens latere Spiridionem, non reddidit
 quod debebat, sed auferens debitū quasi reddidisset abscessit. Quo tamen
 longo

A longo tempore non erat ignorandum. Post certum nanque tempus uenit,
 rursum petens ab eo mutuum. At ille misit eum ad horreum, data potestate
 ut ipse sibi metiretur quantū opus haberet. Vacuum uero eundem locum
 inueniens, & hoc oculata fide cognoscens Spiridioni nunciauit. Ille respon
 dit ei: Mirum est o homo quod loqueris. Quomodo tibi soli uisum est hor
 reum necessarijs defecisse? Sed considera potius apud te ipsum, ne fortē
 mutuatus alia uice quod debueras primitus non solueris. Si enim hoc non
 est, indubitanter non priuaberis quibus egēs, sed rursus accedens inuenies.
 Sic igitur ille captus, quod ei deliquerat indicauit. Dignum est igitur huius
 sacratissimi uiri mirari puritatem, & ecclesiastici ordinis ualde custodiam.
 Dicitur itaque quodam tempore pro aliqua utilitate in unum Cyprios dai
 scopos conuenisse, & inter eos fuisse hunc Spiridionem, & Triphyllium Le
 drensem episcopum, uirum eloquio & sapientia, necnō Beryto legibus eru
 ditum. Cum itaq; collecta celebraretur, iniunctum est Triphyllio ut faceret
 sermonem in populo. Cumq; ille locus uenisset ad medium, tolle lectum
 tuum & ambula, cubile dixit pro lecto mutans nomen. Spiridion autem in
 dignatus in eum, & exiliens de cathedra sacerdotali: Tu melior es, inquit,
 eo qui lectum dixit, quia eius uerbis uti confunderis? Hoc autē fecit populo
 conspiciente, mediocritatē docens eum qui eloquiū supercilio prætimebat.
 Erat enim idoneus ad pudorem incutiendū: cum esset uenerandus & opē
 ribus gloriosus, simulq; senex æuo atque sacerdotis officio. Qualis autem
 circa peregrinorum susceptiones fuerit, hinc apparet. Instante iam quadrā
 gesima, quidam ex itinere uenit ad eum, quibus diebus cōsueuerat cum suis
 continuare ieiunia, & die certo comedere, medios dies sine cibo consistens.
 Videns itaque peregrinum ualde defectum: Perge (inquit suæ filia) laua
 peregrini pedes, & cibos appone. Cumq; uirgo dixisset, nec panem esse nec
 aquam (quarum rerum solebat nihil habere recōditum propter ieiunium)
 orans primum ueniamq; petens, filia iussit ut porcinas carnes quas domi
 salitas habebat, coqueret. Quibus coctis, sedens cum peregrino positus car
 nibus comedebat, & rogabat ut unā cum eo ederet peregrinus. Quo resu
 tante, Christianumq; se profitente: Propterea magis, inquit, refutare non
 debes. Omnia enim munda mundis, sicut sermo diuinus edocuit. Hæc qui
 dem de Spiridione dicta sufficiant.

Cap. XI
 Præcipue uero insignissimā ecclesiam demonstraerunt, & dogma di
 latauerunt uitæ uirtutibus, qui conuersatione monachica illo tempore
 fruebantur. Vtilissima nanq; res ad homines uenit à deo ista philosophia,
 quæ multarum doctrinarum & dialecticæ artis studia despicit, tanquam sit
 minuta & melioris operis tempus impediatur, atque ad recte uiuendum nihil
 ostendat. Hæc ergo philosophia cōuersatione miranda, naturali simpliciq;
 prudentia docet omnino, quæ nequitia perimant, & operentur utilia. Non
 enim

Triphyllium

Collectam uo
cat cōuentum
ChristianorūSpiridion col
medit carnes
porcinas in
quadrages
ma
Hoc est, sari
nasChristiani hor
minis libertas

Cap. XI

Monachorū,
hoc est, eremi
tarum philo
sophia
Dialecticæ

enim prædicat uirtutem, sed magis exercet, nihili pendens humanam gloriam, uiriliterque resistens passionibus animæ, & neque naturæ necessitatibus se subdit, nec corporis infirmitati succumbit. Diuinæ uirtutis mentem habens, semper contemplatur omnium creatorem, & eum nocte dieque colens, orationibus & litanis placat indubitanter. Animæ uero puritate & bonorum actuum conuersatione, ad ministeria se diuinæ cōponens, purgationes asperionesque contemnens, solas uero pollutiones peccata putans, extrinsecus intruantes casus exuperat, & omnium absolute huiusmodi dominatur. Non per stabilitatem necessitatemque uitæ qualibet uoluntate mutatur: non mala patiens ulciscitur; non languore aut indigentia necessariorum compressa mordetur, sed potius gloriatur in talibus. Patientiam, mansuetudinē, mediocritatē, in omni uita meditat, & quantum naturæ humanæ possibile est, deo esse uicinum: uelut in transitu utens presentibus, neque circa possessionem rerum occupata constringitur, neque ultra quam opus est in presenti providere forsitan urgetur. Semper autem simplicitatem & exercitium huius instructionis laudans, beatitudinem contemplatur æternam, & ad felicem terminum omni uiuacitate festinat. Timore diuino sine intermissione suspirans, turpiloquia respuēs, & nec usque ad uocem emittere patiens, quorum actiones suis actibus noscitur exoluere. In breui cōprehendens necessaria naturæ, & cogens corpus mediocribus indigere, castitati luxuriā subdit: iustitia punit iniustitiam, & ueritate mendaciū. Disciplina rerum omnium mensuras participatur: cum proximis in unanimitate & cōmuniōne consistit: amicorum prouida est atque peregrinorum: quæ propria sunt, cōmunia facit egentium, & tuetur utilia singulorum: neque gaudentibus importuna, & tribulatis remedium consolationis apponens. Ad uerum bonum diligentiam suam semper extendens, sermionibus castis sapientibusque consilijs, ornato ac uano eloquio remotis, eruditus, atque curans ueluti quibusdam medicaminibus audiētes, cum honore & reuerentia dispositiones suas celebrans, contentione, certaminibus, itaque priuata. Nam cum sit rationalis, omnem modum irrationalem fugit, generaliter passiones corporis deuincit & animæ. Huius itaque elegantissimæ philosophiæ princeps quidem fuit, sicuti quidam dicunt, Helias propheta, & Baptista Ioannes. Philo autem Pythagoricus suis temporibus refert undique egregios Hebræorum in quodam prædio circa stagnum Mariam in collocatione philosophatos. Habitaculum uero eorum & cibos & conuersationem talem introducit, qualem & nos nunc apud Aegyptiorum monachos esse conspiciamus. Scribit enim, inchoantes eos ad philosophiam, cedere omnibus sibi competentibus rebus, cunctisque abrenunciare permixtionibus, & extra muros in solitarijs agris & hortis inhabitare. Domos autem eis esse sacraria, quæ apud nos monasteria nuncupantur: & in eis conuersatione solitaria honesta celebrare mysteria, diligenterque psalmis & hymnis placare diuinitatem

Officium monachorum

Philo Hebræus

ἀσκητικῆ

diuinitatem: & ante solis occasum non gustare cibum, alios autem per tres dies & amplius: certisque diebus in pauimento habere cubilia, uino semper & sanguinē habentibus abstinere, cibum cum esse panis, & salis, & hyssopi, & potum aquæ: Mulieres eis cohabitare, seniores uirgines propter amorem philosophiæ spontanea uoluntate nuptijs abstinentes. Et Philo quidem hoc modo referens, uidetur aperire, quia hi qui ex Hebræis secundum eum Christiani sunt facti, adhuc Iudaice uiuerent, eorumque constitutiones seruarent. Apud alios enim non inuenitur huius uitæ cōuersatio. Vnde coniectio ex illo apud Aegyptios hanc philosophiā habuisse principia. Alij uero dicunt huic causam fuisse conuersationi persecutiones, quæ religionis causa per tempora prouenerunt. Et quoniam fugientes in montibus & ualibus desertisque morabantur, ad modum se uitæ huius assueuerunt. Sed siue Aegyptij siue alij quidam huic ab initio philosophiæ præserunt, illud tamen apud omnes constat, quia ad summam reuerentiam atque perfectionem, moribus exercitationibusque decentibus, hanc conuersationem usque perduxit ANTONIVS maximus monachorum, quem tunc in desertis Aegypti morantem propter gloriam uirtutis eius, Imperator CONSTANTINVS amicū fecerat, literis honorabat, & ut pro quibus uellet ei rescriberet exoptabat. Fuit autem iste uir Aegyptius genere, ortus insigni uico in loco Heracleiæ apud Aegyptios constituto. Is puer relictus orphanus, paternos donauit agros conuicancis suis: aliam uero substantiam disponens, precium pauperibus erogauit, studiosi existimans philosophi, non solum semetipsum spoliare pecunijs, sed eas dispensare proficue. Iunctus autem studiosis secundum se uirtus, uirtutes zelabatur uniuersorum, probans bonam uitam suauem fieri ipsa consuetudine, licet fuerit primo difficilis. Modos adinueniebat abstinentiæ potioris, & quotidie exercitatione crescebat. Tanquam semper incipiens aliquid innouabat, afflictionibus corporis puniendo libidinem, sacre uero sapientiæ uoluntate passionibus animæ repugnando. Erat enim eius esca solus panis & sal, potus aqua, prandijque tempus solis occasus. Frequenter enim duos & amplius dies sine cibo manebat. Vigilabat (ut ita dicitur) semper quidem iugiter nocte, & orationibus cōtingebat quidem diem: si uero somnus incumberet, stando paululum dormiebat, plerumque pauimento iacens, solamque terram stratum refectionis habens: olei siquidem unctione, lauacrorum atque similitum usum modis omnibus euitabat, quia humectatione sua in molliciem robur corporis immutarent. Aiunt enim neque nudum cum aliquando uisum. Literas uero neque sciebat, neque mirabatur, sed potius mentem bonam tanquam antiquiorem literis: quarum tamen inuentorem iure laudabat. Fuit autem præcipue clementissimus, castus, fortis, gratus colloquētibus, sine ulla tristitia. Et licet qui cum illo disputaret, certatiue quaestiones inferret, tamen more solito sapienter & disciplinabiliter crescen-

Causa secessus

Antonius monachus

tem sedabat sæpe contentionem, & ad mensuram debitam protinus transi-
 ferebat: loquentiumq; sibi strepitum temperabat, eorumq; mores ueluti
 quadam regula componebat. Tantis itaque uirtutibus diuinæ providentiæ
 redundans, se futura præscire non æstimabat esse uirtutem: & propterea nec
 laborandum inaniter circa talia suadebat, quando nec ignorantem futura
 pœnæ succumbere, nec scientem propterea sanctum esse declarabat. Veram
 namq; beatitudinē, in cultura dei & legum eius obseruatione dicebat. Si cui
 autem hæc esset cura, docebat ut purgaret animam quo posset inspicere, &
 futurorū notitiam possidere, deo uidelicet præscientiam declarante. Vacare
 autem nec ipse patiebatur, & bene uicturū semper operari præcipiebat: ac
 semetipsum discutere, & secum ponere rationem eorum quæ gessit die no-
 ctuq;: si quid autem indecens ageret, conscriberet, ut de cætero parceret in
 delicto, semetipsum scilicet erubescens, si plurima sui delicta comperisset: si
 mul etiam metuens, ne per conscriptionis indicium fieret alijs manifestus.
 Erat enim laboriosus & maxime pro solatijs oppressorū. Quis etenim alter
 sic feruentissime fuit studiosus, quorum gratia sæpe ueniebat ad ciuitates?
 Plurimi namq; ui compellente cogebant eum legatione fungi apud iudices
 & magistratus, quorum singuli uel uidere eum iudicabant nimis egregium,
 loquentem audire & præcipienti parere gloriosum. Qui cum talis esset, stu-
 debat tamen ignorari & latere per eremum. Si uero necessitate faciente ue-
 nisset in ciuitate, disposito negotio pro quo uenerat, ad desertum continuo
 reuertebatur. Pisces namq; dicebat per humectam nutriri substantiā, Mo-
 nachis autem ornatum ferre solitariam uitam. Et sicut illi terræ tactu tabe-
 fiunt, sic gloria monachorū ad urbes accedendo scedatur. Obedientem ue-
 ro se gratumq; conspicientibus exhibebat. Studebatq; ut neq; haberet tu-
 mentem superbamq; naturam, nec putaretur huiusmodi. Sed hæc quidem
 pauca uirtutum Antonij dicere sum compulsus, ut tanti uiri per hæc exem-
 pla consideremus philosophiam. Plurimos autem atq; probatissimos ha-
 buit auditores, quorum alij quidem in Aegypto & Libya, alij uero in Palæ-
 stina & Syria & Arabia claruerūt, & unusquisq; eorum non minus se quam
 doctor, apud quos est cōmoratus, exercuit, multosq; docuit, & ad similem
 uirtutem philosophiamq; perduxit: ita ut quorundam hic labor esset cir-
 cumire per ciuitates & prouincias, uel per agros, & diligenter Antonij disci-
 pulos eorumq; requirere successores. Sed quomodo poterant inueniri fa-
 cile, quibus erat studium diligentissimū sua uita latere, & non sicut plurimi
 nunc hominū elati per gloriā, semetipsos expompant & cunctis insinuant?
 Fuerunt itaque probatissimi discipuli, quos percepimus Antonij, alij qui-
 dem multi, nec non & Paulus appellatione Simplex. Hunc aiunt cum rusti-
 cus esset, bona specie coniugem habuisse, & ea in ipso facinore adulterij de-
 prehensa, tacite subrisisse, & iurciurando firmasse nunquam se cum ea esse
 miscendum

Monachi ne
 uagentur per
 urbes

Paulus Sim-
 plex

A miscendum. Tum ad adulterum: Habe, inquit, eam. Et repente discessit ad
 eremum ad Antonij. Dicunt enim eum mansuetissimū & patientem ualde
 fuisse. Denique cum iam senex esset & ad uitam monachicæ perdurationis
 infuetus, omnibus eum Antonius experimētis exercens, in nullo inuenit in-
 feriolem, perfectæq; eum philosophiæ esse testatus, seorsum præcepit ha-
 bitare, tanq; non egentem doctore. Confirmabat autē deus Antonij testi-
 monium, & operibus ostendebat uirum esse gloriosum, ipsoq; doctore su-
 periolem, atq; ad affligendos & expellendos dæmones præparatū. Circa
 hoc itaq; tempus philosophabat & Amos Ægyptius, de quo sermo fertur,
 quia cogentibus parentibus duxisset uxorem, nec tamen eam fuisset exper-
 tus. In principio namq; nuptiarū sponsam tanq; sponsus in thalamo percipi-
 ens, & solus cum ea remanens, ait: Nuptiæ quidem (ō mulier) nostræ usq;
 ad hoc celebratæ sunt tempus. Et quale bonū sit posse uirginē permanere,
 & sacris edocebat literis, ac seorsum solus manere tentabat. Sed quoniā de
 uirginitate quidem sermones uirgo laudauerat, diuidi autē ab eo graue iu-
 dicabat, in alio cubiculo dormiens annis decem & octo cum ea mansit, neq;
 tunc à monachica abstinentia se suspendens. Interea mulier uiri zelata uirtu-
 tem, æstimauit non esse iustum tantum uirum domi cælari propter se, sed
 oportere potius seorsum utrunq; philosophari, & ob hoc supplicauit uiro.
 At ille gratias agens deo pro huiusmodi cogitatione mulieris: Tu quidem,
 inquit, hanc habe domū, ego mihi aliam fabricabo. Et in meridianā partem
 deserti stagni Mariæ ueniens circa locum Scyti ad montem qui dicitur Ni-
 tria, duobus & uiginti annis ibi philosophatus est, annis singulis uisitans se-
 cundo mulierem. Huius itaq; sacratissimi principis horum monasteriorū,
 multi fuerunt digniq; discipuli, sicut successiones ostendunt: plurimaq; &
 ueneranda per eum prouenerūt, quæ præcipue apud Ægyptios monachos
 perfecteq; seruantur. Nam cum maxima diligentia per successionē traditio-
 nis alterutræ curant uirtutes antiquorū memoriæ tradere monachorū: sed à
 me illi memorandi sunt, qui ad nos usq; peruenerunt. Contigit igitur huic
 uiro & Theodoro eius discipulo euntibus aliquod transire flumen quod di-
 cant Lycum. Ne uero alteruter se nudum uideret, iussit Amos ut recederet
 Theodorus. Cumq; etiam semetipsum erubesceret nudum intueri, repente
 diuina uirtute translatus est ad ulteriorē ripam. Transiēs uero Theodorus
 aquā, & uidens nec uestem eius nec pedes infusos, supplicabat seni ut ei cau-
 sam rei depromeret. Cumq; ille dicere refutaret, ille uero non aliter se pro-
 peraturū nisi cognosceret, promittente Theodoro nulli se eo uiuo rem fore
 dicturū, confessus est quod euenit. Proximū uero miraculū huic quoq; rei
 contigit quod narrabo. Iniusti parentes alicuius à cane rabido percussum fi-
 lium & penē moriturū obtulerunt ei, & eiulantes deprecabant ut curaretur.
 Tū ille ad eos: Nō eger, inquit, mea curatione, sed uos si uultis reddere bouē
 quem

Amonius Æ-
 gyptius

Theodorus

quem rapuistis dominis suis, agrotus repente sanabitur, quod etiam contingit. Nam ut restitutus est bos, passio mox recessit à puero. Quando autem Amos iste moriebatur, dicitur Antonium uidisse animam eius in cœlum ferri, diuinis potestatibus cum psalmodia præcedentibus eam: consulentibusque eis qui circa eum erant, causam huius miraculi non abscondit. Sciebant enim quoniam aërem intento obtutu respiciens, cum stupore miraculi cuiuspiam respiceret uisionem, Cumque uenientes postea quidam de Scyti nunciaissent horam uisionis Antonij, & cōuenisset cum transitu illius uiri, beatificauerunt ambos: illum quidem, quia ad manifesta bona transisset: illum uero, quia tantam à longe meruisset cernere uisionem. Multorum enim dierum iter est locorum medio positorum, quo degebat alteruter. Et hæc quidem ita relata sunt.

Eutychianus

In hoc itaque Præsulatu audiui probatissime philosophatū Eutychianū, qui in Bithynia circa Olympū morabatur. Erat quippe gratia diuina repletus, ad curationes passionū & miracula rerum & operum, ita ut ipsi Cōstantino propter uirtutem uitæ amicus esset. Illo siquidem tempore uinctus quidam spatarius, qui in suspicionem uenerat quasi assumpta tyrannide, fugit, & requisitus circa Olympum cōprehensus est. Rogatibus autem necessarijs eius Eutychianū, ut pro eo ad principē legatione fungeretur: Prius, inquit, providendum est, ut is homo liberetur à uinculis, ne crudeliter cōstrictus intereat. Tunc dicitur ad uinculorum direxisse custodes, rogans ut eum ab huiusmodi necessitate releuaret. Qui cum hoc facere noluisset, sponte ianua clausa reuerata, & uincti catenæ sunt repente disruptæ. Postea uero ad principem ueniens Byzantio tunc agentem, paratissime beneficium promeruit quod poscit. Non enim poterat Constantinus eius petitionibus denegare, cum uisum summi honoris cumulū exhiberet. Hæc itaque breuiter à nobis dicta de monachis qui tunc clare sunt philosophati, sufficiant. Cui uero de his subtilior cura fuerit, quærens inueniet plurimorum uitas hic non esse conscriptas.

*Monachi
eremita*

Cap. XXI

ET licet ita per omnia floreret ecclesia, non tamen pertulit inimicus, eloque uatam simul atque splendentē ualde respiciens, sed maleuola cepit mouere consilia, contendens gubernatam à domino & uniuersorum creatore submergere. Videbat itaque Paganorum errorem fuisse nudatum, captaque uaria dæmonum machinamenta, & creaturam à plurimis iam non adorari, sed creatori hymnos decenter offerri. Ea gratia iam non aperte contra deum & saluatorem nostrum excitabat bellum, sed uiros inueniens Christianos quidem se uocabulo profitentes, sed amore honoris & uanæ gloriæ seductos ad seruitutem, organum eos suæ machinationis habuit: per quos plurimos ad pristinum reduxit errorem, non quidem creaturam rursus adorari præcipiens, sed ipsum creatorem & mundi opificem, coæquatam astruens creaturæ. Vbi autem hoc principium, & quemadmodum hæc inimicus zizaniam seminauerit, enarrabo. Alexandria ciuitas est maxima, & hominum multitudi-

Alexandria

tudine

line copiosa, non Ægyptiorum solummodo, sed etiam Thebæotum & Liby-
orum circa Ægyptum obtinens principatum. In huius itaque ciuitatis Præ-
sulatu, post Petrum illum indyctum propugnatorē, qui sub impijs tyrannis
Diocletiano & Maximiano nouissime imperium sponte deponētibus, mar-
tyrij coronam susceperat, successit Achilles. Is enim sub illo egregio Petro
Arium ordinatū diaconum, captumque in Melitij nouitatibus, & ab ecclesia
pulsū, rogatus à fidelibus, & denuo suscipiens, ministrare præcepit. Post
Achillam uero Alexander fortissimus euangelici dogmatis prædicator or-
dinatur episcopus. Hoc tempore Arius in ordine quidem presbyterorum erat,
& expositionem diuinarum scripturarum uidebatur habere commissam. Videns
autem Alexandrum Pontificatus gubernacula suscepisse, euentum temporis,
non portauit, sed & mordacitate cōpulsus, litis quærebat initium. Porro lau-
dabilem uidens uiri conuersationē, nequaquam calumnias contexere præuale-
bat: ueruntamen quiescere illum prohibebat inuidia. Hunc igitur inueniens
inimicus ueritatis, per eum nisus est in ecclesia excitare tempestatē. Apосто-
licis enim Alexandri doctrinis instabat aperte resistere. Et ille quidem diuina
sequens eloquia, æqui honoris cum patre, & eandem substantiā habere cum
deo genitore filium prædicabat. Arius autem è diuerso ueritati repugnans,
creaturā filium, facturamque dicebat, adiciens: Erat aliquando, quando non
erat: & alia quæ ex illius literis indicantur in sana. Hæc ergo non solum in ec-
clesia persistebat dicens, sed etiam in extraneis conuentibus atque concilijs: &
domos circumiens, quibuscumque poterat, suadebat.

SOZOMENVS.

Reprehendens autem quidam huiusmodi uiros, Alexandrū quoque cul-
pabat, tanquam non utiliter sileret, dum contra dogma fierent nouitates. At
ille arbitratus melius esse de dubijs sermonem ex utraque parte proponen-
dum, ut non uideretur ex necessitate, sed potius ex satisfactione certamen
allatum, iudex cum clero residens, ad altercationē deduxit utranque partem.
Ut autem euenire solet circa certamina uerborum, utrique superare nitentur.
Arius autem nullatenus ad quiescere uolebat, quod consubstantialis filius
& coæternus esset patri.

THEODORETVS.

Alexander autē Apostolicorum dogmatū prædicator, prius quidem eum
reuocare admonitionibus & consilijs nitentur. Cum uero eum superbire
uidisset, & aperte impietatis facinora prædicare, ex ordine sacerdotali remo-
uit. Audiuerat enim clamante diuina lege: Si oculus tuus dexter scandalizat
te, abscide eum, & projice abs te. Hoc itaque tempore Romanæ quidem ecclesiæ
Syluester retinacula gubernabat, Miltiadi succedens, qui post Marcellinū
clarificatū in persecutione gentiliū susceperat iura Pontificatus. Antiochiæ
uero post Tyrannum ecclesiæ inchoante pace, Vitalis Præsul extabat. Qui
etiam antiquā ex multis temporibus destructā à tyrannis ædificauit ecclesiā.
Post quē Philogonius Pontificatū sumens, & reliqua ædificij superaddidit,
& zelum

*Petrus Alex
martyr*

Achillas

*Alexander
Arius*

Syluester

*Vitalis An-
tiochie*

Philogonius

& zelum

Macarius Hie
rosolymis
Alexander Cō
stantinopoli

& zelum pietatis Licinij tēporibus demonstrauit. In Hierosolymis autem a post Hermonem Macarius ordinatus est, uir nomine suo dignus, & omnibus bonis ornatus. Eodemq; tempore Constantinopoli Alexander Pontificatum sacri ministerij possidebat, Apostolicis donationibus ualde clarus. Tunc igitur Alexander Alexandrinus, uidens Arium amoris iudiciarij aculeo stimulari, & multos ad blasphemias deceptos erigere, concilia q; propria celebrare, ecclesiarū præsulibus eius blasphemiam suis literis indicauit.

S O C R A T E S.

Cap. XIII DILECTISSIMIS ATQVE CHARISSIMIS VBIQUE
catholicæ ecclesiæ cōministris, Alexander in domino S.

CVM unum catholicæ sit corpus ecclesiæ, mandato existente in sacris scripturis, ut seruetur uinculum unitatis & pacis, consequens est debere nostris scribere, & alterutris quæ apud singulos aguntur, insinuare, ut siue patitur, siue gaudet unum membrum, cōpatiamur aut congaudeamus adiuuicem.

Puto esse Græ
ce παρανοια

In nostra igitur parochia nunc egressi sunt uiri iniqui, & CHRISTO rebelles, docentes apostasiam, quam recte quilibet præcurrere suspicetur Antichristo. Et uolui quidem hoc taciturnitati contradere, si quo modo inter folios apostatas consumeretur hoc malum, & non loca alia penetrando simplicium sordidaretur auditus. Sed quoniã Eusebius nunc Nicomediæ, putans in se cōsistere causas ecclesiæ, quia cum reliquisset Berytiorum ciuitatem, &

Eusebius Ni
comediensis

concupisset Nicomediensem ecclesiam, non est in eo ultio subsecutus patrocinatur etiam his apostatis, & scribere ubiq; molitus est, cōmendans eos, si quomodo trahat aliquos ignorantes ad hanc pessimã hæresim & Christo rebellem. Ideoq; necessarium iudicauit, sciens quod in lege conscriptum est, ulterius non tacere, sed uobis omnibus indicare, quatenus etiam uos scitis apostatas, & eorū hæresis uerba nequissima caueatis. Si ergo scripserit uobis Eusebius, ne recipiatis eum, nec eius scripta suscipiatis. Antiquam enim calliditatem tempore cōpressam, nunc per istos renouare uolens, fingit quidem se quasi pro istis scribere, opere uero demonstrat, quia pro semetipso talibus studere festinat. Apostata uero sunt isti, Arius, & Achilleus. Cum eis autem apostatauerunt hi, Aithalis, Carponius, alter Arius, Sarmatus, Euzoius, Lucius, Iulius, Menas, & Helladius, Gaius, Secūdus, & Theonas qui episcopi aliquando sunt dicti. Ea uero quæ opinantes loquuntur, huiusmodi sunt: Non semper, inquit, deus pater fuit: non semper fuit dei uerbum: sed fuit, quando deus pater non fuit. Dei autem uerbum ex non existentibus factum est. Existens enim deus, non existentem ex non existentibus fecit. Quapropter fuit aliquando, quando non fuit. Creatura est enim & factura filius, neq; similis est patri secundum substantiã, neq; uerus est, neq; uera sapientia eius est, neque uerum naturaliter patris uerbum est, sed unus quidem creaturarū & facturarum est. Abusiue autem dicitur uerbum & sapientia

Arij doctrina

pietia factus & ipse, & existens in proprio dei uerbo & in dei sapientia, in qua & omnia, & ipsum fecit deus. Vnde & conuertibilis est & mutabilis per naturam, sicut & uniuersa rationalia. Peregrinū enim & extraneum & remotum est uerbum à paterna substantia, & inuisibilis est filio pater. Non enim perfecte & integre nouit filius patrē, neq; eum perfecte uidere potest. Nam nec suam substantiam nouit filius, sicut est. Propter nos enim factus est, ut nos per eum tanquã per instrumentū crearet deus: & nequaquã substitisset, nisi nos deus facere uoluisset. Requisiuit ergo quidam eos, an possit dei uerbum conuerti sicut diabolus est cōuersus: & nequaquã dicere timuerunt, utiq; potest, tanq; naturæ conuertibilis existens: factus aiunt, & conuertibilis est. Hæc itaq; dicentes, id est, Arius & qui cum eo sunt: & in his impudenter instantes ipsos & sequaces eorum, nos quidem cum episcopis Aegypti & Libyarum penè centum cōuenientes, anathematizauimus. Qui uero circa Eusebium, susceperūt, miscere studentes ueritati mendaciū, & impietatem cum pietate sociare: sed non præualebunt. Vincet enim ueritas, nec ulla cōmunio est luci cum tenebris, neq; concordia CHRISTI cum Belial. Quis etenim talia audiuit aliquando? Aut quis nunc hæc audiens uerba, non metuet, aut aures continuo non obturabit, ne sordibus talium uerborū eius polluat auditus? Quis audiens, dicente Ioanne: In principio erat uerbū, non reprehendat istos dicentes: Fuit aliquādo quando non fuit? Aut quis audiens in Euangelio: Unigenitus filius, &: Per ipsum omnia facta sunt, non odio habebit dicentes, quia unus creaturarū est filius? Quomodo ergo potest unus esse horum, quæ per eum facta noscuntur? Aut quomodo unigenitus, qui omnibus secundum illos connumeratur? Quomodo etiam ex non existentibus erit, patre dicente: Eructauit cor meum uerbum bonum: & iterum: Ex utero ante luciferū genui te? Aut quomodo dissimilis patri substantia, cum sit imago perfecta & splendor patris, qui dicit: Qui me uidet, uidet & patrē? Quomodo si uerbum & sapientia dei est filius, fuit aliquando quando non fuit? Simile est enim ac si dicant, sine uerbo & sine sapientia fuisse aliquādo deum. Vel quomodo est & conuertibilis & mutabilis, qui dicit per se: Ego in patre, & pater in me: & iterum: Ego & pater unū sumus. Per prophetam uero: Videte (inquit) me, uidete quia ego sum & non mutabor. Nam licet in eo uerbo illud dictum sit Apostoli, quia factus est homo, tamen mutatus non est, sed sicut dixit Apostolus: Iesus Christus heri & hodie, ipse & in secula. Quæ putas causa suasisit eis ut dicerent, quia propter nos est factus, cum Paulus dicat, propter quem omnia, & per quæ omnia? Vnde uero blasphemant, quia nescit perfecte filius patrē, mirandum non est. Nam semel habentes propositū rebellandi CHRISTO, repercutiunt etiam uocem eius, dicentis: Sicut nouit me pater, & ego agnosco patrem. Si ergo ex parte patris nouit filium, palàm est quia & filius non perfecte nouit patrem. Si autem

A hoē

hoc dicere impium est (nouit enim perfecte filium pater) palam est quia si
 cut nouit pater suum uerbum, sic & uerbum nouit propriū patrem: & aliter
 non est. Hæc dicentes & reuoluentes sanctas scripturas, frequenter conuin-
 cimus eos: & rursus tanquā chamæleontes mutantur, studentes ad semper
 ipsos trahere quod scriptum est: Cum uenerit impius in profundum malo-
 rum, spernit. Multæ siquidē ante eos hæreses fuerūt, quæ plus quàm decem
 præsumentes, corruerunt in imprudentia sua. Isti uero per omnia uerba sua
 nitentes erigi ad internitionē diuinitatis uerbi, per hæc illas hæreses firma-
 re potius conati sunt, Antichristo facti propinquoiores: quapropter & ab-
 dicati & anathematizati sunt ab ecclesia. Contristamur itaque pro eorum
 perditione, & maxime quia & ipsi aliquando quæ ecclesiæ sunt audierunt,
 & nunc ab ea prorsus exiliunt: non tamen admiramur. Hoc enim & Hyme-
 næus & Philetus passi sunt, & ante eos Iudas: qui cum esset sequutus Salua-
 torem, postea proditor factus est & apostata. Sed de his quidem ipsis, non
 sumus ignari. Dominus enim prædixit: Videte ne quis uos seducat. Multi
 enim uenient in nomine meo dicentes quia ego sum, & tempus prope est,
 & multos errare facient: ne ergo eatis post eos. Discens enim hæc à Salua-
 tore Paulus, dixit: Quia nouissimis temporibus apostatabūt quidam à fide
 sana, attendentes ad spiritus erroris, doctrinasq; dæmonū, quæ ueritatem
 auersantur. Domino siquidem & saluatore nostro Iesu Christo per semper
 ipsum pronunciante, & per Apostolum designante de talibus, consequen-
 ter nos per nos ipsos audiētes impietatem eorum anathematizauimus eos,
 sicut prædiximus, ostendentes eos extraneos à fide, ecclesiæq; catholica. In-
 dicauimus autem hæc uobis dilectissimi atque charissimi comministri, ne
 quos eorum (si fortè tentauerint etiam ad uos uenire) suscipiatis, neque Eui-
 sebio uel cuiilibet aliorum scribenti pro eis obediatis. Decet enim nos tanq;
 Christianos, ut omnes contra Christum loquentes & sapientes, quasi deo
 rebelles, & animarū corruptores, totis uiribus auersetur: & neq; Aue-
 iusmodi dicamus hominibus, ne fortè etiam peccatis eorum cōmunicare ui-
 deamur, sicut beatus Ioannes ait. Salutate fratres qui apud uos sunt. Salu-
 tant uos qui nobiscum sunt.

THEODORITVS.

Non solum autem hanc, sed etiam ad Alexandrum Constantinopoleos
 episcopū, missam eius epistolam, huic operi inferere nō omittam, quæ clarè
 omnia eius ostendat, ne quis suspicetur hæc me fictè cōscribere, & post eam
 ipsius Arii, & cæteras quoq; epistolas, quibus utiq; narratio eget historię
 quatenus de scripturæ ueritate testetur, & aperte quæ gesta sunt perdoceat.
 Scripsit enim Alexandrinus hæc Constantinopoleos Alexandro.

CHARISSIMO FRATRI ET VNANIMI ALE-
 xandro, Alexander in domino Salutem.

cap. XIII APPETITVS potentia hominum pessimorum, auaritiæq; propo-
 situm

A situm ueritati, quæ creditur esse præcipua, solet insidiari, per uarias scilicet
 occasiones resistentes ecclesiasticæ pietati. Impulsi nanque maleuoli à dia-
 bolo in eis operante, ad propositam sibi libidinem, & ab omni reuerentia
 resistentes, conculcant iudicij dei timorem. De quibus mihi necessarium fuit
 patienti reuerentiæ uestræ significare, ut ab huiusmodi caueatis, ne quis for-
 tē præsumat eorum in parochias uestras accedere, uel per se, uel per alios.
 Valent enim Magi ad seducendum figmentis uti, uel literis falsitate com-
 positis, quæ possint facere præstigium simplicem fidem puramq; respicien-
 tibus, Arius igitur & Achilles coniuratione nuper facta, Colluthi superbiā,
 & multo deterius illo, secuti sunt. Ille nanq; hos ipsos culpans, pessime uo-
 luntatis suæ inuenit occasionem. Isti uero dignam illius negotiationem re-
 spicientes, ne quaq; iuri ecclesiæ subiacere pertulerunt, sed speluncas sibi met
 latronum ædificantes, incessabilia in eis conciliabula celebrant, noctibus &
 diebus contra Christum agentes & contra nos, prauisq; libidinibus exer-
 centur, qui omnem piam & Apostolicam accusantes gloriam, Iudaico sche-
 mate Christo rebellare instituerūt sibi met officinam, diuinitatem & æqua-
 litatem cum patre saluatoris nostri Iesu Christi negantes: omnemq; eius
 salutaris dispensationis & humilitatis propter nos habitæ uocem decerpē-
 tes, prolotione harum impietatis suæ prædicationē exercere nituntur, qui p-
 pe diuinitatis eius rationem & ineffabilis gloriæ, quam à principio habuit
 apud patrem, penitus euitantes, Paganorū & Iudæorum impiam de Chri-
 sto confirmant sententiam, & laudem propriam (ut assolet) aucupantes, o-
 mnia quidem quæ contra nos possunt derisiones afferre negociantur, sedi-
 tionesq; nobis quotidie ac persecutiones instituunt, tam iurgia proponen-
 tes per aditiones mulierum impudentiū quas seducunt, quàm ipsi cōmuni
 Christianitati derogantes, dum eorum iuuentulæ omnes circumeunt uicos,
 insuper inrumpibilem Christi tunicam quam milites diuidere noluerunt,
 isti scindere præsumunt. Et nos quidem uitam ipsorum & nephanda cona-
 mina, eo quod laterent tardius cognoscentes, nunc generali decreto ab ec-
 clesia adorante Christi diuinitatem eos expulimus. Conati tamen sunt illi
 discursionibus uti, & aduersum nos machinari, qui apud unānimes com-
 ministros nostros figuram pacis & unitatis dignitatem se exercere fingunt.
 Quod autem uerum est, abripere quosdam eorum ad pestem propriā per
 boniloquia ficta festināt, & literas ab eis manifestas & indubitatas exigunt,
 ut relegentes eas seductis à se personis, sine pœnitentia eos in delictis suis
 faciant remanere, tanquam unanimes habentes eadem secum decernentes
 episcopos. Non enim quæ apud nos male docuerunt & egerunt ea fatentur
 propter quæ etiam sunt expulsi: sed hæc aut taciturnitati contradunt, aut
 fictis ea ratiocinationibus & quibusdam obumbrationibus sepunt: ueris/
 milibus uero & pomposis corruptibilem doctrinā suam uelantes eloquijs,
 A 2 attrahunt

Arius
 Achilles
 Colluthus

atrahunt in deceptionē quemlibet incautum, non abstinentes etiam apud omnes nostræ pietati calumniari. Vnde cōtigit quosdam eorum literis sub- scribentes in ecclesiā suscipi, maximo (sicuti reor) imminente periculo, præ- sumentibus talia comministris, eo quod neque Apostolica hoc regula pa- tiatur, & effundunt super eos diabolicā efficaciam contra Christum. Quia propter in nullo segnis, o charissimi, ad insinuandam uobis perfidiam eor- um, memetipsum erexi. Dicunt enim, quia fuit aliquando, quando non fuit filius dei, & postea factus est, qui prius non fuerat talis factus, quia & aliquando factus est, qualem & omnem hominem esse contingit. Cuncta enim, inquit, deus ex non existentibus fecit, omnium rationalium & ir- rationalium creaturis miscere uolentes & filium dei. Quibus uerbis conse- quenter aiunt eum mutabilis esse naturæ, uirtutis maliciæq; capabilem, cum ex non existentibus esse dicatur: diuinis quippe scripturas quibus ostendi- tur eum semper esse, perimentes, quibusq; palam designatur inconuertibi- litas uerbi & sapientia atque diuinitas, quæ sunt Christus. Possumus ergo, inquit isti polluti, & nos fieri filij dei, sicut & ille. Scriptum est enim: Fi- lios genui & exaltaui. Cumq; inlatum fuerit eis quod sequitur, id est: Ipsi autem spreuerunt me, quod naturale non est Saluatoris, cum naturæ sit im- mutabilis, omni reuerentia spoliantes semetipsos, aiunt: Nec aliquam habet proprietatem ad deum, sed cum sit ipse natura mutabilis, sciuit de illo deus præscientia & præcontemplatione, quia cum non esset spreterus, ali- quid foret ex omnibus. Non enim, inquit, natura quasi præcipuum inter alios filios aliquid habet. Nam nec naturaliter dei filius est, nec aliqua habet ad deum proprietatem, quando etiam ipsum naturæ mutabilis exi- stentem, propter moderationem, diligentiam, & uirtutem, non mutatum ad deterius, elegit deus, cum & si Paulus uel Petrus ad hoc peruenisset, nihil Iesus poterat ab horum filiatione differre. Propter reprobationem igitur huius uersanæ doctrinæ, etiam diuinis literas reuoluentes, proposuimus illud quod in psalmis de Christo dictum est: Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem, propterea unxit te deus deus tuus oleo laticinæ præ confortibus tuis. Quia uero filius dei neq; ex non existentibus factus est, neque fuit ali- quando quando non fuit, sufficit nos erudire Ioannes Euangelista, scribens de eo: Unigenitus filius qui est in sinu patris. Prouidente quippe deo, ut ostenderet alterutris indiuisas res, nominauit patrem & filium existentem in sinu patris. Sed quia inter hæc quæ ex non existentibus facta sunt, uerbum dei nequaquam connumeratur: Omnia, inquit, per ipsum facta sunt. Pro- priam namq; eius substantiam designauit, dicens: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbū. Hoc erat in principio apud deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est. Si enim per ipsum omnia facta sunt, quomodo qui creaturis ut eb-

sent

sent donauit, ipse aliquando non fuit? Non enim ulla ratio est, ut, qui facit, eius naturæ sit, cuius illa quæ fiunt. Si ipse quidem erat in principio, omnia uero per eum facta sunt, ex non existentibus fecit: & contrariū uidetur his quæ non ex existentibus facta sunt, hoc quod extat, & ualde discretum. Inter patrem siquidem & filium nullum demonstratur esse spatium, nec usq; ad aliquam cogitationem hoc animæ phantasia percipiente. Ex non extan- tibus autem creatus mundus, nouellam habet substantiæ recentemq; nati- uitatem, à patre per filium huiusmodi utique substantialitatem cunctis ac- cipientibus. Altius igitur adhuc contemplatus uerbi diuinitatem, & creatu- rarum uniuersam intelligentiam transcendentem reuerentissimus Ioannes genituram eius nec facturam dicere uoluit, nec per elementa syllabarum fa- ctorem ingenitum. Vnus enim ingenitus pater. Sed quia excedit Euange- listarum, puto quia & angelorū perceptionem, & transcendit uniuersa uni- geniti filij ineffabilis substantia. Non ergo reor, quia de pietate cogitantes, de hac aliquid interrogare præsumant, propter quod dictum est: Altiora te ne quæseris, & difficiliora te noli examinare. Nam sicut aliarum pluri- marum, & huius noticia humanæ perceptioni celata est, quale est apud Pau- lum: Quæ oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit deus diligentibus se. Sed etiam stellas, inquit deus ad A- braham, non potes enumerare, neque arenam maris: & guttas pluiiæ quis enumerabit? Quis ergo audeat exterius perscrutari substantiam dei uer- bi, nisi forte uersanum sit? De qua propheticus spiritus dicit: Generationem autem eius quis enarrabit? Nam & ipse Saluator noster præstare uolens omnibus in hoc mundo columnis, huius noticiam, ab eis exonerare festi- nauit, significans ultra naturam esse omnium rerum hanc animaduersionem, soli uero patri tantum adiacere huius scientiæ sacramentum: Nullus, inquit, nouit quis est filius, nisi pater: & patrem nemo nouit, nisi filius. Non reor ignorare sapientes, quia uersanum est sapere, ex non existentibus fa- ctum filium, cum utique habeat temporale principium quod ostenditur ex non existentibus factum. Nam si temporibus inesse oporteret hoc quod aiunt: erat, quando non erat, aut spatio seculi cuiuscunq;: & si uerū est, quia omnia per ipsum facta sunt, palam est quia omne seculum & tempus & spa- tia, & aliquando, inter quæ reperitur quod aiunt: fuit, quando non fuit, per ipsum facta sunt. Et quomodo non est incredibile, eum qui & tempora fe- cit, & secula, & momenta, inter quæ est illud: fuit, quando non fuit, dicere aliquando non fuisse? Stultum enim est, & omni peccato plenum, eum qui causa est alicuius, eundem posteriorem dicere illius genitura, cuius causa est. Præcedit enim secundum eos sapientia dei, quæ creauit uniuersa, illud spa- tium, in quo dicunt nondum factum filium à patre, mentiente secundum eos scriptura, quæ dicit, primogenitū eum esse uniuersæ creaturæ. Consona

A 3 siquidem

siquidem istis clamat & magniloquus Paulus, dicens de eo: Quem posuit a heredem omnium, per quem & secula fecit. Sed etiam in ipso creata sunt omnia quae in caelis & quae in terra uisibilia & inuisibilia, siue principatus, siue potestates, siue dominationes, siue sedes, omnia per ipsum & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnia. Cum ergo impia esse monstraretur argumentatio, qua dicunt ex non existentibus factum, necesse est patrem semper esse patrem. Est enim pater semper filio praesente, propter quem appellatur pater: semper sibi praesente filio, semper est pater perfectus, & sine defectione consistens, non temporaliter, neque ex spatio, neque ex non existentibus generans unigenitum filium. Quid autem amplius sit scelestum, quam dicere non fuisse aliquando sapientiam dei: quae dicit: Ego eram apud eum coaptans, ego eram cui adgaudebat: aut dicere uirtutem dei aliquando non extitisse: aut uerbum eius accepisse principium: aut alia ex quibus filius agnoscitur & figuratur pater? Nam qui splendorem gloriae non dicit extare, unam perimit & principale lumen cuius splendor est. Si autem & imago dei non fuit semper, patet quia nec cuius imago est: sed etiam cum non est figura subsistentia dei, unam perimitur & ille qui in omnibus ab eo figuratur. Ex quo apparet filietas Saluatoris nostri, nullam habens communionem ad caeterorum filietatem. Quemadmodum enim ineffabilis eius subsistentia incomparabili excellentia transcendere probatur uniuersa, quibus ipse donauit ut sint: ita & filietas eius naturalis existens paternae diuinitatis, ineffabili sublimitate differat ab eis qui per eum in adoptionem adoptati sunt filij. Is enim inconuertibilis existens, natura perfectus est, eo nihil in omnibus egens. Hi uero in utroque mutabilitati subditi egent eius auxilio. In quo enim proficere poterit sapientia dei, aut in quo eius ueritas augetur? Aut deus uerbum quomodo potest meliorari, cum sit uita uerumque lumen? Si autem hoc est, quanto magis uacors est dicere, sapientiam aliquando aut dei uirtutem fuisse infirmitatis capabilem, aut irrationabilitatis uerbum, & per hoc rationem obscuratam, aut uero lumini tenebras esse permixtas, Apostolo dicente: Quae comunitio luci ad tenebras: aut quae concordia Christi ad Belial? Necnon & Salomone clamante, impossibile est uel usque ad opinionem inuenire uias serpentis super petram, quae secundum Paulum Christus est: Porro creaturae eius homines & angeli benedictiones acceperunt, uirtutibus proficere contenti mandatisque legitimis quatenus non peccarent. Dominus uero nonster naturaliter filius patris existens, ab omnibus adoratur. Illi deponentes spiritum seruitutis, ex bonis operibus & profectu spiritum filiationis accipientes, per naturalem filium adiuti, sunt & ipsi adoptionis filij. Istius autem propriam & naturalem praecipuamque filiationem Paulus etiam manifestauit de deo dicens: Qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis, id est, qui natura non sumus filij, tradidit illum. Ad distinctionem namque non propriorum, illum

proprium

proprium filium esse dixit: In Euangelio namque: Hic est filius, inquit, meus dilectus, in quo bene complacui. In psalmis uero Saluator ait: Dominus dixit ad me, filius meus es tu. Germanitatem naturae declarans, significat non esse eius naturales quoslibet alios filios praeter istum. Quid etiam quod ait: Ex utero ante luciferum genui te? Nonne clare naturalem demonstrat paternae generationis filiationem, quam non morum diligentia & exercitatione profectus, sed proprietate naturae sortitus est? Unde & intransgressibilem habet filiationem, unigenitus patris. Rationabiliuero filiationem non eis naturaliter existentem, sed opportunitate morum & dono dei etiam mutabilem ratio nouit. Videntes enim, inquit, filij dei filias hominum, acceperunt sibi uxores ex ipsis. Et iterum: Filios genui & exaltaui, ipsi uero me spreuerunt, per Esaiam deum dixisse didicimus. Multa dicturus dilectissimi traiecit, onerosum esse putans, pluribus uerbis unanimes admonere doctores. Vos enim ipsi estis diuinitus eruditi, non ignorantes quia doctrina quae nuper contra pietatem surrexit ecclesiasticam, Hebionis est, & Artemonis, & zelus Pauli Samosatani de Antiocheia, synodali omnium episcoporum iudicio ab ecclesia pulsus. Cui succedens Lucianus, extra synagogas mansit trium episcoporum plurimo tempore. Quorum impietatis fecem sorbentes isti, nunc nobis, & non existentibus illorum plantationes abscondas pullulare fecerunt Arius & Achilles, & cum illis concilium malignantium: & nescio quomodo in Syria tres ordinati episcopi, eo quod consenserint eis, & ad peiora flammati sunt. De quibus sententia in uestra sit probatione reposita, qui salutaris passionis humilitatem & exinanitionem, uoluntariam paupertatem & uoces quas propter nos Saluator suscepit, memoria retinetis. Igitur ad ostensionem supernae & antiquae diuinitatis eius haec congruunt, significantiusque sermonibus naturalis eius gloria & imperium, & apud patrem mansio clarius explicatur. Quale est illud: Ego & pater unum sumus, non patrem semetipsum appellans, neque substantialiter duas naturas, quae est una, declarans, sed quia paternam seruandi plenitudinem filius habet perfecte naturam, per omnia similitudinem patris gerens, & immutabilis imago eius existens, atque principalis causae expressa figuratio. Unde etiam tunc Philippo cupienti uidere patrem, dominus sine inuidia se demonstrat. Nam cum diceret: Ostende nobis patrem, ait: Qui uidet me, uidet & patrem: tanquam per speculum sine macula, & animatum per diuinam eius imaginem contempleretur patrem, quem similiter in Psalmis sanctissimi uiri canunt, dicentes: In lumine tuo uidebimus lumen. Quapropter & qui honorat patrem, honorat & filium: & qui honorat filium, honorat & patrem, & recte. Omnis namque uox impia, quae in filio dici praesumitur, ad patrem quoque refertur. Sed mirum non est, quod scripturus sum de charissimis, si falsas aduersum me derogationes, & contra praesentissimum nostrum

Hebion
Artemon
Paulus Samosatenus
Lucianus

Arius
Achilles

A 4 populum

populum delatas in sinu. Hi enim qui contra deitatem filij dei castra constituant, neque contra nos ingratas calumnias exercere formidant, quoniam nec priscorum quempiam dignantur sibi met comparare, neque praecipitibus se, à quibus nos ab infantia eruditi sumus, æquari patiuntur, neque comministrorum quenquam nunc ubicunque consistentium in mensura sapientiae reputant, quasi soli sapientes & nihil habentes, atque nouorum dogmatum inuentores, & quibus solis reuelata sint, quæ à nullo altero sub sole intellecta noscuntur. O scelesti superbia, immensa uasania, uanae gloriae furor, sapientia Satanæ in animas eorum nequissimas uehementer insiliens. Non deterruit eos antiquarum scripturarum deo amabilium explanatio, non comministrorum consors reuerentia de Christo ferocitatem eorum mansuefecit, quorum scelesti opera nec dæmones ferre patiuntur, quando uocem blasphemiam contra filium dei promere non praesumunt. Hæc igitur iacula secundum praesentem uirtutem dirigantur aduersus eos, qui inrudita materia contra Christum exaccuntur ad bellum, & aduersus pietatem eius calumnias inferre contendunt. Aiunt enim nos aduersantes fabulas, ex quibus inuentum est dici, ex non extantibus impiam & non scriptam contra Christum blasphemiam praedicare, id est, duo ingenita: ipsi potius duorum alterum necessario esse oportere dicentes inruditi, aut ex non extantibus filium esse sapiendum, aut indubitanter dicere ingenita duo. Ignorantes imperiti, quia multum est inter patrem ingenitum, & ea quæ ab eo ex non extantibus sunt creata rationalia & irrationalia, quorum media existens natura unigenita, per quam uniuersa ex non extantibus fecit pater dei uerbi, ex ipso uero patre natiuitatem habet, sicut & ipse dominus alicubi testatus est, dicens: Qui diligit patrem, diligit filium qui ex eo natus est. De quibus nos ita credimus, sicut Apostolica placet ecclesiae, in unum ingenitum patrem, nullam habentem causam ut esset, inconuertibilem & immutabilem, semper idem & similiter se habentem, nec profectum, nec imminutionem recipientem, legis, prophetarum, Euangeliorumque datorem. Patriarcharum & Apostolorum dominum, omniumque sanctorum, & in unum dominum Iesum Christum filium dei unigenitum, natum non ex non extante, sed extante patre, non secundum corporum similitudines incisionibus aut diuisionum effluxionibus, sicut Sabellio & Valentino placet, sed ineffabiliter & inenarrabiliter secundum eum qui dixit (sicut supra posuimus) Generationem eius quis enarrabit? substantia uidelicet eius omni creatæ naturæ imperscrutabili existente, sicut & ipse pater imperscrutabilis est, eo quod non capiat rationalium natura scientiam, qua pater genuit deum. Quod quidem non à me conuenit discere, uiros spiritu ueritatis impletos. Erudiente quippe nos Christi uoce, qua dicit: Nullus nouit quis est pater, nisi filius: & nullus nouit quis est filius, nisi pater: & asserente eum inconuertibilem & immutabilem, se sicut patrem nihil egentem, perfectum

Sabellius
Valentinus

actum filium, æqualemque patri soli ingenito. Imago enim est integerrima & immutabilis, patris, & omnino imaginem conuenit esse plenam, per quam non desit aliquid ab æqualitate eius cuius imago est, sicut ipse dominus docuit, dicens: Pater meus maior me est: secundum quod semper etiam esse filium ex patre credimus. Splendor enim est gloriae, & figura paternæ substantiæ. Sed nullus hoc, semper, ad suspicionem ingeniti sumat, sicut putant qui sensus animæ cæcatos habent. Nam neque erat, neque semper, neque ante secula, idem est quod ingenitum, sed nec quilibet humanus intellectus ab hominibus nominatus indicare ualeat hoc quod dicimus ingenitum, sicut & uos aestimare credo, & de omnium uestrorum confido proposito, nullo modo quibuslibet nominibus ingenitum declarantium. Videntur enim hæc nomina ueluti temporum esse productiua, digne tamen ipsius unigeniti diuinitatem, & ueluti dicam antiquitatem nequaquam significare ualentia, cum sancti uidelicet uiri secundum suam unusquisque uirtutem sacramentum hoc aperire conati sint, ueniam poscetes ab auditoribus per satisfactiones rationabiles, dicendo de se: Protulimus quod pertingere praualuimus. Si quid autem ultra hominem expectant, quicumque uiri & ad maius innituntur, eloquium illud quod ait, Ex parte cognoscimus, iam putantes esse destructum, palam est quia multum spe sua deficiunt. Igitur erat, & semper, & ante secula, quodcumque sit, non tamen est id quod ingenitum. Ergo ingenito quidem patri propria dignitas est seruanda, nullam dicentes causam fuisse ut esset: filio uero congruus distribuatur honor. Sine principio enim à patre sciamus eius esse natiuitatem, culturam ei (sicut praediximus) tribuentes pie, atque cum bona opinione super eo, erat, & semper, & ante secula, predicantes, diuinitatem quippe eius perscrutantes, sed imagini & perscrutationi patris perfectam æqualitatem per omnia deuouentes. Proprium uero solum dicentes patris quod ingenitus est, cum & ipse Saluator dixerit: Pater maior me est. In hac itaque pia de patre filioque sententia, sicut nos diuinæ scripturae docent, unum sanctum spiritum confitemur, qui repleuit & ueteris testamenti sanctos homines, & noui sacratissimos praecipitantes: in unam & solam catholicam apostolicamque semper ecclesiam, quæ & inuincibilis est, licet omnis mundus aduersus eam pugnet, & uictrix totius aduersæ impietatis existit, securos nos faciēte patrefamilias eius, cum clamat: Habete fiduciam: Ego uici mundum. Hoc nouimus actum post resurrectionem à mortuis, quorum primitiæ factus est dominus noster Iesus Christus carne uera indutus, & non putatiue ex dei genitrice Maria, qui in nouissimis temporibus pro damnatione peccati ad humanum genus adueniens, crucifixus & mortuus est, sed non propterea diuinitate sua minor factus. Resurrexit enim à mortuis, assumptus in caelum est, sedet ad dexteram maiestatis. Hæc igitur ex parte hac epistola figurauit, onerosum credens singula sub scrupulositate

Semper

Erat

Ante secula

tate

tate conscribere, eo quod sciam sanctum studium uestrum talia non latere. **H**æc docemus, hæc etiam prædicamus, hæc sunt Apostolicæ ecclesiæ dogmata, pro quibus etiam morimur, & destruere ea uolentes, nullatenus formidamus. Qui licet uerberibus nobis extorqueant, nos tamen spem non auersamur nostram. Horum igitur aduersarij, id est, Arius & Achilles, & qui cum eis sunt ueritatis inimici, ab ecclesia procul sunt expulsi, alieni facti à pia doctrina nostra, secundum beatum Paulum dicentem: Quicumque uobis annunciauerit præter id quod accepistis, anathema sit, licet angelum de cælo esse se fingat. Sed etiam si quis alijs sermonibus domini nostri Iesu Christi & doctrina, quæ secundum pietatem est, inflatur, nihil sciens, & reliqua. Hos igitur anathematizatos à fraternitate, nullus uestrum suscipiat, aut habere patiatur ea quæ ab eis uel dicuntur uel conscribuntur. Cuncta enim uelut magi homines mentiuntur, quia ueritatem loqui non possunt. Circumeunt denique ciuitates, nihil studentes aliud, quam ut amicitiarum schemate, & nomine pacis per figmenta uel blandimeta literas dent & accipiant, ut errare faciant per hæc deceptas à se mulierculas. Hos ergo qui contra Christum tanta præsumunt, quicquid Christianitati tam publice derogauerunt, qui inter iudicia persecutiones nobis, quantum in ipsis est, excitare non cessant, & ineffabile sacramentum natiuitatis Christi eneruare moluntur, auersamini dilectissimi, & unanimes atque concertatores nobiscum contra eorum uersanam estote præsumptionem, ad similitudinem cõministratorum nostrorum qui indignati sunt, & aduersus eos mihi scripserunt, & in Tomo quem etiam uobis direxi per filium meum * Archidiaconum sub scripserunt, tam totius Aegypti & Thebaidis, quam Libya & Pentapolis, Syriae, Lyciæ, Pamphylia, Asia, Cappadociae sacerdotes, aliarumque prouinciarum, ad quorum instar etiam uos confido eum suscipere. Multis itaque mihi contra nocentes remedijs existentibus, etiam hoc inuentum est utile medicamen, quia conuertuntur seducti ab eis populi, nunc nostris sacerdotibus obedientes, & ad pœnitentiam per eos accedere festinantes. Salutate ad inuicem fraternitatem quæ apud uos est. Valere uos in domino opto charissimi. Sunt autem qui anathematizati sunt, ex presbyteris quidem Arius, ex diaconibus autem Achilles, Euzoius, Aithalis, Lucius, Sarmatius, Iulius, Menas, alter Arius, & Helladius.

THEODORETVS.

Consona hijs direxit & Philogonio Antiochenæ Præfuli ciuitatis & Eustathio, qui tunc Bereensensem gubernabat ecclesiam, & alijs Apostolicorum dogmatum defensoribus. Sed neque Arius quiescere passus est: scripsit enim & ipse concordibus suis. Quod uero nihil falsi contra eum scripserit sacratissimus Alexander, ipse Arius literis suis scriptis ad Nicomedensem Eusebium protestatus est. Quam epistolam inserere non o-

mitto

mitto, ut communicatores impietatis eius ignorantibus possim facere manifestos.

DOMINO DESIDERABILISSIMO HOMINI DEI, fidei, orthodoxo Eusebio, Arius qui persecutionem ab Alexandro Papa patitur iniuste propter omnia uincens ueritatem, quam tu quoque defendis, in domino salutem.

PATRE meo Ammonio ueniente ad Nicomediam, rationabile iudicauit te salutare per eum, sciens dilectionem pariter & affectum, quem circa fratres propter deum habere dignosceris. Vehementer nos uastat atque persequitur, & omnem benignum animum mouet aduersum nos episcopus, ita ut etiam de ciuitate nos expulisset, uelut homines sine deo: quoniam non concordamus ei publice dicenti, Semper deus, semper filius: Simul pater, simul filius: Coexistit ingenito deo filius. Semper genitus est. Ab ingenito genitus est. Neque cogitatione, neque atomo aliquo præcedit deus pater. Semper filius ex ipso deo est. Et quoniam Eusebius frater tuus Cæsariensis, & Theodotus, & Paulinus, & Athanasius, & Gregorius, & Aëtius, & omnes per Orientem dicunt, quia præexistit deus filio sine principio, anathema facti sunt, præter solum Philogonium, & Hellanicum, & Macarium, homines hæreticos, ineruditos, quorum alij quidem dicunt filium cructuationem, alij uero propositionem, alij coingentum. Quas impietates nec audire possumus, licet innumeras mortes nobis minentur hæretici. Nos autem quoniam dicimus, & sapimus, & docuimus, & docemus, quia filius non est ingenitus, nec ingeniti pars ullo modo, neque ex aliquo subiecto: sed quoniam uoluntate & consilio subsistit ante tempora, & ante secula plenus deus, unigenitus, inconuertibilis: & antequam generaretur aut crearetur, aut prædestinaretur, aut fundaretur, non erat: ingenitus enim, non erat: perfectionem patimur, quia diximus, Principium habet filius, deus autem sine principio est: & quia diximus, Ex non exstantibus est (sic autem diximus secundum quod nec pars dei est, nec ex aliquo subiecto) propterea perfectionem patimur. De cætero tu nosti. Valere te in domino opto, memorum tribulationumstrarum Collucianista uerè *ἰωσὴβ*, id est, pic.

Eusebius itaque Cæsariæ erat episcopus, Theodotus Laodiceæ, Tyri Paulinus, Athanasius Anazarbi, & Gregorius Beryti, Aëtius autem Lydda. Lydda uero est, quæ nunc Diospolis appellatur. Hos ergo Arius concordem se habere gloriabatur. Hostes autem uocauit, Philogonium Præfulem urbis Antiochenæ, Hellanicum Tripoleos, & Macarium Hierosolymorum, aduersus eos faciendo calumnias, quoniam æternum & ante secula filium, & cum patre æqui honoris, eiusdemque substantiæ prædicabant. Hanc igitur Eusebius dum suscepisset epistolam, & ipse uenenum suæ impietatis euomuit, scripsitque hoc modo Paulino episcopo Tyri.

Domino

Cap. xv

Interpres non intellexit pro uerbium

Philogonius Hellanicus Macarius

DOMINO MEO PAVLINO, EVSEBIVS
in domino salutem.

cap. XVI NEQVE domini mei Eusebii studium pro ueritate uerbi tacitū est, sed usq; ad nos peruēnit, neq; tuum domine super hac causa silentiū. Et ut consequens erat, de domino quidem meo Eusebio letati sumus: de te uero tristamur, arbitantes taciturnitatē tantū uiri nostrā esse deuictionē. Quapropter rogo te, scientem quoniā indecens est uirū sapientem alia sapere & tacere ueritatem, ut spiritali ratione cōmotus ad conscribendū, de huiusmodi rebus incipias, cum & tibi sit utile, & audientibus te: maxime dum per consequentiā scripturā & uestigia sermonū eius & uoluntatis scribere uolueris. Quoniā neq; duos ingenitos audiuimus aliquando, neq; unum in duos diuisum. Neq; corporale aliquid passum esse didicimus, aut credidimus, domine meus: sed unum quidem ingenitum, unum uero ab eo uere, & non ex eius substantia factū, & (uniuersaliter dicendum) nequaquā cum ingenti natura participantem, aut existentem ex eius substantia, sed factum perfecte, aliud natura atq; uirtute, quantū attinet ad integrā similitudinē, affectum, potestatemq; factoris, factū scilicet inenarrabiliter: quod etiam cogitationi non solum humanā, sed etiam quæ ultra omnes homines est, incōprehensibile iudicamus & credimus. Et hæc quidē non rationibus nostris obstricti, sed ex scriptura sancta discētes, dicimus creatum esse & fundatū & genitum substantiā, & inconuertibili & ineffabili natura, similitudine factoris, sicut ipse dominus ait, Dominus creauit me initio uiarum suarum, in opera sua, & ante secula fundauit me, ante omnes colles genuit me. Si autē ex eo, hoc est, ab eo erat, quasi pars eius uel ex fluxu substantiæ, nequaquā creatus, aut fundatus esse diceretur. Neq; tu ignoras hoc, domine uere, quia quod ex ingenito consistit, creatum iam ab alio quā ab eo, aut fundatū non erit: ab initio ingenitū eum dicere, ostensionem quandam præbet, quasi ex paterna substantiā sit natus, & habeat ex eo æqualitatem naturæ. Scimus enim quia non de eo solo genitū dicit scriptura, sed etiam de dissimilibus ei natura per omnia. Nam & de hominibus ait, Filios genui & exaltaui, ipsi uero me spreuerunt, & iterum, Deum qui te genuit, dereliquisti, & oblitus es domini creatoris. Et in alijs quidem ait, Qui peperit guttas roris, nō naturam ex natura narrans, sed uniuscuiusq; creaturæ ex eius uoluntate natiuitatē. Non enim ex eius substantia sunt: sed omnia uoluntate eius facta, sicuti facta sunt. Ille siquidem deus est, hæc autem ad similitudinē eius uerbo similia futura, secundum spontaneū motum facta. Et omnia quidem per eum à deo facta, cuncta tamen ex deo. Quæ percipiens & exponens secundū datam tibi diuinitus gratiam, scribere domino meo Alexandro festina. Confido enim, quia si scripseris illi, conuertetur. Saluta omnes qui in domino sunt. Valentem te, & pro nobis orantem gratia dei custodiat dominē.

Talia

cap. XVII **T**alia & isti alterutris scribebant, contra ueritatem se armantes ad prælium. Et peius fiebat malum ad contentiōnis incendium, per eos qui hæc scripta suscipiebant. Consentientes igitur Alexandro, etiā in eius tomo subscribebant: alij uero cōtraria faciebāt. Præcipuè uero mouebatur ex aduerso Nicomediensis Eusebius, quoniā in epistola sua grauius eius memoriam fecerat Alexāder. Poterat autē illo tempore plurimum Eusebius, quia tunc Imperator Nicomediæ morabatur. Nam ibi ante paululum temporis Diocletianus, & qui circa eum erant, Regalia constituerant. Propterea ergo multi episcoporū obediēbāt Eusebio. Et illic frequēter scribebat, Alexādro quidem, ut deferēs quaestionem quæ moueret tumultum, susciperet Arium & sequaces eius: per ciuitates autē diuersis episcopis, ne consentirent scriptis Alexandri. Vnde omnia erant ualde turbata. Non enim solummodo ecclesiæ præfules ratiocinationibus inter se certare uidebantur, sed etiam populus diuisus erat. Alij nanque istis, alij uero consensiebant illis. Et ad tantum causa uenit incendium, ut in publico & in ipsis theatris Christianitati derogaretur. Hij quidem in ipsa Alexandria positi, tanquam iam uictores de superioribus persecutionibus facti, potius armabantur, legationemq; mittebant ad prouinciales episcopos: hij uero in alteram diuisi partem, illorum simili seditioni communicabant.

cap. XVIII **M**iscebantur igitur Arianis Melitiani, qui dudum fuerant ab ecclesia segregati. Qui uero sint isti, dicendum est. Sub Petro Alexandriae ciuitatis episcopo, qui suscepit Diocletiano imperante martyrium, Melitius quidam episcopus unius ciuitatis Aegyptiorum depositus est, & propter multas alias causas, & maxime quia in persecutione fide negata sacrificauerat, Ergo damnatus multos habuit sequaces, & hæresiarches factus est eorum, qui hæctenus ab eo in Aegypto Melitiani uocantur, nullam iustitiæ satisfactionem habens, cur remanserit ab ecclesia separatus. Dicebat quidem iniuriam se esse passum, & obloquebatur sæpius, derogabatq; Petro. Sed Petrus in persecutione, percepta martyrij palma defunctus est. Ite uero retulit detractiones in Achillam, qui post Petrum suscepit episcopatum, & rursus in Alexandrum, qui post Achillam noscitur ordinatus. Inter hæc igitur superuēnit quaestio Ariana, & Melitius unā cum suis defendebat Arium, cōspiratione facta cum eo aduersus episcopum. Quibus cunque enim praua uidebatur Arii secta, suscipiebant super Ario Alexandriae sententiam, tanquam iustum contra consentaneos Arii, eius uideretur esse decretum. Scribebant autem, & qui circa Eusebium Nicomediæ erant, & alij, quibus Arii opinio complacebat, quatenus solueretur quidem præmissa damnatio, & in ecclesiam damnati reducerentur, quasi nihil mali profiterentur. Sic itaque diuersis epistolis ad Alexandrinum episcopum destinatis, fecerunt harum epistolarum collectiones. Arius quidem earum quæ

B pro

pro se erant, Alexander autē contrarium. Et hinc occasio contentionis oborta est hæresibus, quæ nunc ubiq; circumuolant, hoc est, Arianorum, Eunorianorum, & quicumq; nomen habet à Macedonio. Singuli nanq; horum ipsi epistolis testibus usi sunt, in defensionem hæresis suæ.

SOZOMENVS.

Caput XIX
Alexander in-
exorabilis.
Arianorū cō-
cilium apud
Bithyniam

CVM uero sæpe supplicātes Alexandro qui circa Eusebium erant, non inclinasset eum, tanquam iniuriam passi malignabantur, & actiores ad roborandum Arii dogma sunt facti: conciliumq; in Bithynia colligentes, scripserunt episcopis uniuersis, ut tanquam recte credentibus communicarent Arianis, & agerēt ut Alexander quoq; communicaret eis. Dumq; eorum studium defecisset, Alexandro nequaquam consentiente, legatione fungitur Arius apud Paulinum Tyri episcopum, & Eusebium Pamphili pontificem Cæsariæ Palæstinæ, & Patrophilum Scythopoleos, petēs unā cum suis, ut iuberetur cum populo, qui cum eo erat, solennia sacramenta ecclesiæ celebrare, tanquam ipse prius presbyterorū habuisset officium. Esse dicens consuetudinem in Alexandria (sicut etiam nunc) ut uno existente super omnes episcopo, presbyteri seorsum ecclesias obtinerent, & populus in eis Collectas solenniter celebraret. Tunc illi unā cum alijs episcopis in Palæstina cōgregati, tale decretum super petitione Arii protulerunt, iubentes eos Collectas exercere, sicuti prius, esse tamen subditos Alexandro pontifici, & deprecari semper, ut eius pace & communionem fruerentur. Cumq; etiam in Aegypto multis concilijs celebratis, hæresis pullularet, ita ut ad regalia usq; perueniret, non mediocriter CONSTANTINVS Imperator affligebatur, eo quod religione nuper inchoante crescere, multos à Christianitate dogmatum discordia auocaret. Et propterea culpabat & Arium & Alexandrum, eisq; scribēs arguebat, quia cum latere potuisset hæc quæstio, eam deduxissent ad medium, & uehementi studio contētionem mouissent: quæ nec quærenda erant, nec ab initio cogitanda, aut cogitata potius taciturnitati iure tradenda, cum utique ab alterutris non sciungi potuissent, licet ex aliqua parte dogmatis dissonarent. Alexandro siquidem & Ario, aliquando culpans, aliquādo suadens, talia scripsit, quarum literarum partem hic poni non est incongruum. Tota enim epistola in libris Eusebii posita est in uita Constantini.

Opus Eusebii
Pamphili de
uita Constantini
Aug.

SOCRATES.

VICTOR CONSTANTINVS MAXIMVS,
Pius, Alexandro & Ario.

Caput XX

DIDICI natam præsentis quæstionis originem, quando tu (ô Alexander) à presbyteris requirebas, quid unusquisq; eorum de quodam loco in lege conscripto, magis autem pro uanæ cuiusdā quæstionis parte sentiret. Tuq; ô Ari, quod neq; principio cogitari debuerat, aut cogitatū taciturnita

Ati tradi potius competebar, illud improuide protinus obiecisti: unde discordia inter uos emergente mysteria contemnūtur. Sanctus uero populus in utraq; diuisus, cōmunis corporis cōgruētia separatur. Ergo uterq; uestrum ex æquo uoluntatem præbens, in quo uos cōfamulus uester iuste monet, obediat. Hoc itaq; neq; requirere dignum est, neq; de talibus respondere, quærentibus. Huiusmodi enim quæstiones, quæ nō alicuius legis necessitate proponūtur, inutilis uacationis tempus exquirūt. Et licet causa cuiuspiam naturalis exercitiij fiant, tamen debemus eas intra sensum claudere, & non prompte in publica conciliabula deportare, nec omnium auribus inconsulte committere. Quantus enim est unusquisque hominum, ut possit ita magnarum rerum & ualde difficilij uirtutem, aut ad perfectum inspicere, aut interpretari digne: ac si quis hoc facere, difficile tamen, possit, quantæ parti populi suadebit? Aut quis tantarum quæstionum subtilitates extra lapsus sui periculum sustinebit? Ergo fugienda sunt in talibus multiloquia, ne forte dum infirmitate nostræ naturæ minime quod proponitur explicatur, mente discentium auditorū pro tardiori intellectu ad perfectam quæstionis perceptionem peruenire non ualente, ad necessitatem blasphemiarum aut schismatis populus adducatur. Quapropter & interrogationes incautæ, & responsiones improuidæ, æquam alterutris ueniam tribuāt ex utroq;. Non enim pro summo legis mādato, apud uos occasione certaminis inflammata est, neq; noua quædam pro Dei religione hæresis introducta, sed unam eandemq; rationem habetis, sicut etiam unum communionis signum. Vobis enim inter alterutros pro paruulis & ualde modicis contendētibus cauis, tantum Dei populum, quem uestris orationibus & prudentia conuenit gubernari, discordare nec decet, nec omnino phas esse, credibile est. Ut autem paruo quodam exemplo sapientiam uestram commoneam, Nostis etiam ipsos philosophos, quia in uno quidem dogmate cuncti consentiūt, cum uero in quadam sententiæ parte discordant, licet disciplinæ uirtute separentur, tamen ad inuicē corporis unitate conspirant. Cum hæc ita sint, quanto potius iustum est uos magni Dei ministros in uoluntate religionis alterutris esse cōcordes. Consideremus itaq; ratione maiori, & ampliori intelligentia cogitemus, si recte se habeat propter parua & uana sermonum certamina fratres fratribus resultare, & honorē concilij per uos impia contentione discerpere, dum ad inuicem pro sic paruulis & nequaquam necessarijs litigatis, Vulgaria sunt hæc, & infantū magis fatuitatibus commodāda, quam sacrorum uiuorum & prudentium intelligentiæ consona. Recedamus ergo uolentes à tentationibus diabolicis. Magnus noster Deus Saluator uniuersorum, cōmune omnibus lumen effulsit, cuius prouidētia hoc meum ministri dei studium ad perfectionem uenire permittite, ut uos illius populum mea adlocutione, & ministerio, & monitionis instantia, ad synodalem

Signum con-
munionis

possim reuocare communionem, quia (sicut dixi) Vna quaedam in uobis est fides, & unus secundum uos haereticos intellectus, legisque praecipuum cum suis partibus in unius uoluntatis propositum tendit. Hoc ergo quod uobis inter alia contentionem excitauit, quoniam non attinet ad totius legis uirtutem, separationem quandam & seditionem inter uos non debet efficere. Deo autem haec non tanquam cogens uos omnibus modis huic satis optima & qualiscumque sit consentire quaestioni: potest enim & honor Concilij a uobis integer custodiri, & una atque eadem omnibus communio conseruari, licet aliqua in uobis particulariter ad inuicem pro paruo quodam contentio generetur: quoniam non omnes in omnibus idem uolumus, neque una in uobis natura uersatur, aut uoluntas una cognoscitur. De diuina siquidem prouidentia una quaedam in uobis sit fides, una prouidentia, unus in Deo sensus. Quae uero pro his friuolis quaestionibus inter alterutros disputata sunt, licet non in unam sententiam colligantur, manere tamen intra sensum debent, mentis ineffabilitate seruata. Communis autem charitatis praecipuum sacramentum, & ueritatis fides, & honor circa Deum atque religionem legis apud uos incolumes permaneat. Reuertimini ergo ad alterutros amicitia atque gratia, reddite uniuerso populo uestros amplexus, uosque ipsos uelut proprias animas expiantes, alterutros rursus agnoscite. Suauiores enim crebro sunt amicitiae post inimicitiarum causas ad concordiam restituta. Reddite ergo mihi tranquillos dies noctesque securas, ut quaedam iucunditas puri luminis, & uitae iam quietae apud me laetitia conseruetur, si non fuerit necessitas ingemendi & semper lachrymis ingrauari, & neque seculum libenter ferre uiuendi. Dei namque populos, id est, confamilios meos, sic iniuste & noxia uestri contentione diuisos, congregari iam tempus est. Ut autem huiusmodi tristitiae meae magnitudinem sentiatis, audite: Pridem ueniens ad Nicomedensem ciuitatem, repente ad Orientem pergere festinabam. Cumque ad uos tenderem, & plurima iam parte uobiscum essem, huius rei nuntio sum retentus, ne oculis uidere compellerer, quae impossibile iudicabam ad sensum posse aurium peruenire. Quapropter aperite iam mihi per uestram concordiam Orientis uias, quas contentione clausistis alterutra, uelociterque mihi concedite, uosque ipsos & alios uniuersos populos uidere laetos, & pro communi omnium concordia ac libertate, debitam gratiarum actionem fauorabilibus eloquijs Deo persolueret.

Caput XXI
Paschalis diei
obseruationis
diuersitas

Alexandro siquidem & Ario, nunc culpando, nunc admonendo haec scripsisse dinoscitur. Grauius autem ferebat, audiens aliquos contra omnium statutum agere Paschae festiuitatem. Tunc etenim in urbibus Orientis discordantes quidam ob hoc, alterutra quidem societate diuisi non erant, Iudaice tamen festiuitatem dominicam celebrabant, & (ut assolent) splendorem Collectae tali discretione foedabant. Propter utraque igitur quietem esse ecclesiae

ecclesiae festinabat princeps, seque putans hoc malum posse praecipuum, atque reuocare ad plurimos perueniret, misit uirum circa se fide & uita simul insignem, & confessionibus priorum temporum pro dogmate comprobatum, qui comparet Aegyptios propter dogma tumultuantes, & Orientales propter pascha discordes: fuit autem Osius Cordubae ciuitatis episcopus. Cumque praeter spem causa procederet, & haeresis potius quam pax sperata ualisset, nihil impetrans remeuit, qui fuerat pro pace missus ecclesiarum. Tunc illud famosissimum in Nicæa concilium feruor principis excitauit, publicis a finis atque mulis, & curraibus equis, episcopos, & qui cum eis erant, ad synodum uenire praecipiens.

Osius episcopus
Cordubensis

ELENCHVS CAPITVM

LIBRI SECVNDI HISTORIAE ECCLESIASTICAE

quam Tripartitam uocant.

- De Praesulibus ecclesiarum qui interfuerant Nicæno concilio. Cap. I
De libellis oblatis Imperatori, & ab eo iussis incendi, & de disputatione dogmatis Ariani. Cap. II
De Laico simplici confessore uirum dialecticum superante, & de sene simplici, Philosopho Christianum dogma pandente. Cap. III
Quomodo in conspectu Alexander Constantinopoleos fecerit philosophum obmutescere Paganorum. Cap. IIII
De prima sessione eporum in Nicæno palatio, & de abdicatione Arii. Ca. V
Relatio Eustathij Antiocheni de Nicæno concilio. Cap. VI
Relatio Athanasij ad Aphros. Cap. VII
De Sabino Macedoniarum episcopo. Cap. VIII
De fide Nicæni concilij. Cap. IX
Quo Eusebius & Theogonius dato poenitentiae libello, recepti sint. Cap. X
Epistola Eusebij Pamphili de fide Nicæni concilij ad Palaestinos. Cap. XI
Epistola Nicæni concilij ad Alexandria & Aegyptum destinata. Cap. XII
Quod Nouatianorum episcopi Aescium uocant Constantinus ad concilium. Ca. XIII
Quod canones ecclesiastici in Nicæa conscripti sint, & de Vicennialibus Constantini. Cap. XIII
Epistola Constantini de Ario & scriptis eius. Cap. XV
Epistola ad Eusebium Palaestinae de confectione sacrorum librorum, & de repurgatione dominici sepulchri. Cap. XVI
Libellus poenitentiae ab Eusebio & Theogonio datus. Cap. XVII
De dedicatione & ornamentis ciuitatis, & de cultu Hierosolymorum, & ligno crucis, atque clauis quibus transfixus est dominus. Cap. XVIII

B 3 Delo

De loco ubi Vesta olim colebatur, & nunc Archægeli Basilica stat, & de miraculis quæ ibi pro Christi nomine celebrantur. Ca. XIX

De templorum destructione. Cap. XX

De conuersione barbarorum. Cap. XXI

Quod Eusebius Nicomediensis, Constantinopoleos inuaserit episcopatum, & de literis Constantini aduersus eum. Cap. XXII

Quod rursus Eusebius apud Constantinum impetrata uenia pro Arianis egerit. Cap. XXIII

Qua fraude Eustathius Antiochenus sit episcopatu depositus, & in exilium deportatus, & qui post eum fuerint ordinati. Cap. XXIII

HISTORIAE ECCLE

SIATICAE, QUAM TRIPARTITAM VOCANT,
LIBER SECVNDVS.

Caput I
Nicaenum
concilium

COMMUNICABANT igitur Nicæno concilio ex Apostolicis quidē sedibus Macarius Hierosolymitanus, Eustathius iam prædens Antiochenæ apud Orontem ecclesiæ, & Alexander Alexandriæ, quæ est apud stagnum Mariam. Iulius autē Romanus episcopus propter senectutem defuit, erantq; pro eo præsentis Vitus & Vincen-
tius presbyteri eiusdem ecclesiæ. Super hos autem & alij plurimi boni & optimi ex diuersis gentibus conuenerunt. Alij quidem ad intelligendum & dicendum ualde idonei, scientiaq; sacrorum librorum & alia eruditione disciplinati, uitæq; uirtute præclari. Alij uero in utroque probatissimi uiri, quorum utile iudico etiam nomina memorare.

THEODORITVS.

Iacobus epi-
scopus Antio-
chie Mygdo-
nica.

Tanquam stigmata domini Iesu in corpore circumferentium secundum sacrum Apostolum. Erat enim Iacobus Antiochiæ Mygdoniæ, quam Syri & Assyrii Nisibin appellant, qui mortuos resuscitauit, uiuos curauit, & alia innumera probatur operatus esse miracula. Sed hæc superfluum arbitror huic operi rursus inferere, quæ in deo amabili historia latius enarrati.

Paulus Neo-
caesariensis.

Paulus Neocæsariæ, quod est castrum positum iuxta ripas Euphratæ. Is enim Licinij rabie demolitus est. Ambas enim manus ligatas habuerat, ignitoq; ferro combustas, quo fuerant nerui articularum eius à sua mobilitate siccati atq; mortificati. Alij uero dextros oculos effossos habuerunt, alij dexteras suas abscisas. Vnus horum erat Paphnutius Aegyptius. Et absolute uidebatur ibi populus athletarum Christi & martyrum in uno loco congregatum. De quibus & Eusebius Pamphili tertio libro in Constantini uita hæc ita dicit.

Cun

SOCRATES

CUNCTARUM igitur ecclesiarum quæ totam Europam Libyamq; & Africam replabant, simul erant ministrorum dei cõgesta cacumina, unaq; orationis domus tantq; à deo dilatata intrinsicus ferebat omnes in idem. Syros si-
mul & Cilicas, Phœnicasq; & Arabes, atq; Palæstinos. Inter hos & Aegyptios, Thebæos, Libyas, necnō & qui ex Mesopotamia oriuntur, sed etiam Persa ad conciliū uenit episcopus. Verum nec Scythia defuit ex eorum choro, Pontusq; & Asia, Phrygia & Pamphylia, uiros probatissimos præbuerunt. Aderant Thraces & Macedones, Achiui & Epirotæ, & his quoq; interius habitantes. Ipse autem Hispanorum ualde famosus Osius unus erat, & simul plurimis assidebat. De regia uero ciuitate Præsul Alexander propter senectutem defuit, presbyteri uero præsentis locū eius implebant. Talem itaq; solus à seculo unus Imperator Constantinus Christo coronam uinculo pacis exornans, suo saluatori de uictoria inimicorum & hostium deo de cibilem dedicauit, gratiarum actionis imaginem secundum nos Apostolica plausione cõstituens. Tunc igitur ille sermo completus est: Collectos ex omnibus gentibus quæ sub cælo sunt uiros religiosos, inter quos erant Parthi, & Medi, & Elamitæ, & qui habitant Mesopotamiam, Iudæam & Cappadociam, Pontum & Asiam, Phrygiam & Pamphylia, Aegyptum & partes Libyæ circa Cyrenem, & aduenæ Romani, Iudæi & Profelyti, Cretes & Arabes. Verumtamen hoc illis deerat, quod non (sicut isti) omnes ex dei ministris undique consistebant. In præsentis siquidem choro multitudo erat episcoporum numerum trecentorum excedens, sequentibus eos presbyteris ac diaconibus & accolythis, quorum numerus non poterat comprehendi. Ministrorum uero Dei alij sapientiæ sermone fulgebant, alij continentia uitæ & patientia coruscabant, alij uero medio modo horum uirtutibus ornabantur. Erant igitur inter eos alij temporis honorati longitudine, alij iuuentute & animi robore præmicantes, qui nuper uenerant ad huius ministerij cursum. Quibus uidelicet & omnibus Imperator diebus singulis cibaria largissime ordinat expendi. Hæc itaque de his qui ibi collecti sunt, Pamphili recitauit Eusebius. Cumq; celebrasset Imperator uictoricem contra Licinium festiuitatem, & ipse occurrit ad Nicæam. Clarebant autem inter episcopos, Paphnutius ex superiori Thebaide, & Spiridion Cyprius. Cuius autem rei causa horum meminerim, postea sum dicturus.

SOZOMENVS.

ADERANT itaq; cum episcopis uiri disputationis experti, uerbis studentes prodesse concilio. Ut autem assolet fieri, plurimi sacerdotum tantquam pro causis proprijs decertare collecti, tempus se inuenisse putarunt, quo corrigeretur quod contristabat eos, & de quibus aliū unusquisq; forte

B 4 cul

Patres Nicae-
næ synodi.

Osius Cordu-
bensis episco-
pus

Constantinus
uictum suppe-
ditauit patri-
bus concilij

et uictor
Constantini aduer-
sus Licinium

Caput II

Constantinus
nolebat iudi-
care de causis
sacerdotum

culpabat, libellum offerens principi, quæ in eo fuerant commissa, narrabat. Cumq; hoc quotidie facile accideret, præcepit Imperator certo die singulos de quibus alius aliū culparet, facere manifestum. Cumq; dies constituta uenisset, libellos oblatos suscipiēs: Hæc quidem accusationes, inquit, tempus habebunt propriū, id est, diem magni iudicij, iudicem uero illum, qui tunc futurus est omnibus iudicare. Mihi ergo homini constituto, de huiusmodi rebus non licet habere auditorium, sacerdotum scilicet accusantium & simul accusatorum, quos minime conuenit tales debere monstrari, qui iudicentur ab alijs. Age nunc imitantes diuinam clementiam in alterutrorum ueniam accusationes aboleamus alterutras, & de his quæ ad fidem pertinent agere studeamus, cuius huc gratia uenimus. Hæc siquidem Imperator dicens, uniuscuiusque scripturā uacare, & libellos iussit ardere, diemq; diffiniuit, qua solui quæ erant dubia conueniret. Ante constitutum uero conuenientes apud semetipsos episcopi, euocauerunt Arium, & propositis in commune suis opinionibus disputabant. Cumq;, ut assolet, ad diuersas quæstiones causa traheretur, alij quidem suadebant nihil inuouandum circa antiquam fidei traditionem, & maxime quando morum simplicitas sine perscrutatione traderetur, accedentibus ad fidei sacramentum. Alij uero respondebant, non oportere sine examinatione sequi sententias antiquorum. Plurimi uero tunc conuenientium episcoporum & sequentium eos de ricorum, scientes disputare, huiusmodi elocutionum arte exercitati claruerunt, & Imperatori, atq; his qui circa eum erant, noti sunt facti. Ex illo enim & Athanasius tunc diaconus existens, dum cum Alexandro esset episcopo, huius studij pars esse maxima uidebatur, necnon & quidā Græcorum philosophorū opportune harum disputationū quæstione participati sunt: alij quidem quale esset hoc dogma studentes agnoscere; alij uero nuper inchoante Græcorum religione deperire, Christianis insensu, dogmatis sacramenta ad uerborū certamina protrahebant, ita ut contra se seditiones exacerent, certaminaq; sibi met inferrent, & sæpius ex aduerso contenderent.

Athanasius
disputator.

Græcos uocat
Gætilis

Attēde etiam
in Nicæno cō-
cilio fuisse ine-
ptitum disputa-
tando

Caput III
In Dialecticis

Cumq; plurimi disputationis delectatione traherentur, unus quidā ex confessoribus laicis simplicem habens sensum, Dialecticis obuiauit, dicens: Audite igitur, Christus & Apostoli non nobis artem Dialecticam tradiderunt, uanamq; uerborum fallaciam, sed puram scientiam fide & bonis operibus obseruandam. Hæc dicente iuuenē & animo sene, præsentēs quidem mirati sunt, dictumq; probauerunt. Dialectici uero satisfactione suscepta cessarunt, rationem uidelicet simplicem ueritatis audientes.

S O Z O M E N V S.

Fertur enim & aliud: dum quidā eorum magnificētia sermonum extolleretur & illuderet sacerdotibus, non pertulit eius fastum quidam senex simplex

plex & innocens ac probatissimus confessorum, sed accessit aduersus eum proferre sermonem. Hoc itaq; factum petulantibus quidem & simplicem scientibus confessore, risum mouit, maturioribus uero formidinem, prouidentibus, ne à uiro uerbis artifice deduceretur ad risum: ueruntamen cedentibus ut quod uellet ediceret, resistere nanq; ei cum talis esset, nimium uerebantur. In nomine, inquit, Iesu Christi, o philosophē, audi dogmata ueritatis: Vnus est deus cœli & terræ, omniumq; uisibilem & inuisibilem creator, qui hæc omnia uerbi sui uirtute fecit, & spiritus sui sanctitate firmavit. Hoc itaq; uerbū quod nos, inquit, filium Dei nominamus, habita misericordia super homines, ab errore eos & ferali religione liberauit, passus ex muliere nasci, suadet & cum hominibus conuersari, & mori pro eis, uenietq; denuo iudicaturus singulorum uitam. Hæc ita se habere sine perscrutatione credimus. Noli igitur inaniter laborare, quærens destruere ea quæ fide percepimus. Noli inuestigare modū, quo fieri hæc, aut nō fieri potuerint. Si enim credis consulēti mihi, ad ista responde. Obstupescit uero Philosophus, credo, inquit. Tunc gratias pro deuictione persoluens, eadem quæ senior æque se status est, & prioribus confessoribus ut unanimes sibi met essent persuasabat, non improuide mutatum se iurans, sed ineffabili quadam uirtute ad Christianitatem protinus inuitatum.

Christianus i-
diota Philoso-
pho Christi
religionē per-
suadet

Caput IIII

Dicitur autem proximum huic miraculo, quiddam gestum per Alexandrum Constantinopolitanæ ciuitatis episcopum. Cum enim uenisset Imperator CONSTANTINVS Byzantium, ad eum quidā Philosophi, querebātur quasi non Deum coleret ut deceret, & circa sacra nouitates exerceret, nouam in republica introducēdo culturā, præter ea quæ eius maioribus uisa sunt, & Græcorū Romanorumq; principibus quos habuerunt transacta secula, placuerunt: uolebantq; cum Alexandro episcopo disputare de dogmate. Ille uero huiusmodi exercitatione uerborum inexper-tus erat, de uitæ qualitate confidēs. Fuit enim uir magnus, & conuersatione mirandus. Cumq; certamen Imperatore præcipiente suscepisset, conuenissentq; Philosophi, omnibus loqui uolentibus, ut unum ex se quem uellent eligerent postulauit sanctæ memoriæ pater noster Alexāder, cæteros uero quicumq; essent, silentiū tenere præcepit, & tantūmodo his quæ ab utroq; dicerentur, intendere. Suscipiente autē uno eorū disputationis uniuersæ negotium, ad Philosophū sanctus Alexāder: In nomine, inquit, Iesu Christi impero tibi ne loquaris. Et unā cum eius sermone opus impletū est. Repete nanq; ille homo in sermone audiuit, obligato ore cōticuit. Putas ne iustum fuit cōsiderare, utrum maius hoc miraculum uideretur, ut homo & quidem Philosophus, sic facile officium locutionis amitteret, an certe ut lapis uolentia uerbi manu diuideretur: quod quidā aiunt Iulianū fecisse Chaldæum. Et hæc quidem sic acta referuntur.

Alexāder, me-
lior quā dō-
ctor

Alexāder phi-
losopho silen-
tium imperat
per miraculū

Theo

THEODORITVS.

Caput V
Sessiones i Ni
ceno concilio
de Arij do
gmate

Interea sacerdotes saepe conuenientes, Arium ad medium deducebant, subtilemque examinationem de eius propositionibus agitabant. Temere enim in qualibet parte metuebant proferre sententiam. Hæc itaque sacra & uenerabilis turba, à permixtione aduersariorum non uidebatur aliena. Erant enim inter eos quidam, pauci quidem, sed callidi, & breuia imitantes, celantesque calliditatem, & Arij blasphemiam non defendentes aperte. Conuenientibus igitur uniuersis, maximam domum præparauit in Regalibus Imperator, sedes & subsellia in ea poni præcipiens, quæ sufficerent ordinis sacerdotum: ita decentem præparans eis honorem, inuitauit ingredi, & de præsentibus habere concilium. Introiit autem & ipse princeps ultimus cum paucis, laude dignam sui magnitudinē habens, & mirabilem speciem, mirabiliorēque gerens dignitatem pudoris in fronte. Minore uero sede quam alijs posita, in medio eorum sedit, primò tamen petens sibi hoc episcoporum iussione concedi. Tum cum eo resedit sacratissimus ille chorus.

Eustathius

Primus itaque magnus Eustathius Antiochenæ fortitus ecclesiæ Præsulatum (nam Philogonius, cuius dudum meminimus, ad meliorem iam transierat uitam. Et hunc uenerabilem uirum, etiam nolentem, ad regimen eius ecclesiæ decreto communi Pontifices ac sacerdotes, & omnis populus Christianus uenire compulerat.) Is ergo præconiorum floribus caput principis exornauit, & studio eius quod habebat circa sacra, benedictiones exhibuit.

Cōstātinus ad
patres Cōcilij

Post hunc autem Eusebium cognomine Pamphili. Quibus iam reticentibus, celeberrimus Imperator protulit de unanimitate concordiaque sermones, tyrannorum eis crudelitatem rememorans, & honorabilem pacem quæ sub eo est collata diuinitus: simul & quia pessimum & ualde crudele uideret, ut destructis hostibus, nulloque præsumente resistere, sacerdotes alterutros iacularentur atque confunderent, & impijs atque sine Deo personis delectationem risumque præberent: cum utique de diuinis tractarent rebus, & sancti spiritus doctrinam in scriptis haberent: Euangelici enim libri sunt, inquit, & Apostolici, antiquorumque prophetarum sanctiones, quæ nos erudiunt quid de sacra lege sapiamus: Expellentes igitur hostile certamen ex uerbis diuinitus inspiratis, solutionem quæstionum mente percipiamus. Hæc & his similia, tanquam filius amator patris, sacerdotibus ueluti patribus offerebat, Apostolicorum dogmatum studens conciliare concordiam.

Euāgelici &
Apostolici,
Propheticique
libri

Concilij uero plurima pars his quæ dicebatur obediēbat, & inter alterutros unanimitatem & dogmatum salubritatem libenter amplectebantur. Pauci uero quidam, quorum iam meminimus, & super illos Minophantus Ephesus, & Scythopolites Patrophilus, Theogonius Nicænus episcopus, & Narcissus Neroniadis, quæ est secunda Ciliciæ, quam nunc Irenopolim uocant. Et cum his Theonas Marmaricensis, & Ptolemaidis Aegypti Secundo,

Apo

Apostolicis resistentes dogmatibus, Arium defendebant: dictantes enim si dei petitionem, cetui communi dederunt. Quæ cum lecta fuisset ab uniuersis, repente disrupta est, & adultera fraudulentaque pronuntiata. Turba siquidem & tumultu contra eos ab omnibus habitis, cunctisque proditionem ab eis factam accusantibus pietatis, formidantes surrexerunt, & primi Arium abdicarunt, excepto Secundo & Theona. Cum ergo fuisset impius ille destructus, concorditer uniuersi fidem gloriamque dictantes, quæ hactenus in ecclesijs permanet, & subscriptionibus roborantes, soluere concilium. Dolose tamen & non salubriter prædicti uiri in fidei termino consenserunt, ut testantur tam quæ postea ab eis machinata sunt contra pietatis propugnatores, quam quæ ab ipsis conscripta noscuntur.

Arius dant
natur

Eustathius itaque Antiochenus episcopus, cuius primitus memini, hæc de eis retulit, docens quæ facta sunt, eorumque redarguens blasphemiam, ubi illud etiam Prouerbiale interpretatur eloquium: Dominus creauit me principium uiarum suarum in opera sua. Pergo itaque iam hinc etiam ad ea quæ gesta sunt. Cum igitur propter hæc synodus maxima in Nicæam uenisset urbem, & quaereretur fidei modus, aperta quidem ostensio Eusebii blasphemiae scripturam protulit, quæ coram omnibus lecta, repente eladem importabilem causa diuisionis audientibus irrogauit, confusionem ramentum incurabilem suo prouidit autori. Cumque officina capta fuisset, indubitanter Eusebii, disrupta iniquitatis scriptura in conspectu omnium, quidam ex tractatu nomen exponentes pacis, compescuerunt omnes iustam querimoniam facientes. Ariani autem metuentes, ne congregato in idem tanto concilio pellerentur, exilientes anathematizauerunt interdictum Arij dogma, concorditer subscribentes literis, suaque manu consentientes, & similiter se sicut omnis synodus sapere profitentes. Cumque præsulibus (ut ita dicam) mala calliditatis arte præualuissent, qui magis debuerant agere poenitentiam, tunc quidem latenter, postea uero clare damnatas ceperunt allegare sententias, saepe ponentes insidias eis à quibus uidebatur esse conuicti, uolentesque zizaniorum germina radicare. Et tunc timentes declinantesque tanti concilij cognitores, occulte postea pietatis prædicatores debellare tentabant. Sed non credimus homines sine Deo posse præualere contra sacram adorandamque legem, Euangelicamque doctrinam. Nam licet ad modicum roborentur, rursus fortiter & magnifice deuincuntur, secundum prophetam gloriosæ uocis Esaiam. Hæc itaque magnus Eustathius.

Caput VI
Eustathius
Antiochenus

Eusebius Nica
comedienfis
fautor Arij

Ariani ex me
tu subscribunt

Huius autem concertator & ueritatis propugnaculi turris Athanasius, successor Alexandri celeberrimi præsulis, quando scripsit ad Aphros, etiam hæc adiecit: Conuenientes enim episcopi studuerunt uerba quidem impietatis ab Arianis inuenta perimere, hoc est, ex non existentibus, & quod dicebant, creaturam & facturam filium: & fuit aliquando, quando

Caput VII
Athanasius
ad Aphros

non

Libellus Pa-
storis, qui etiā
num extat

Ex deo, id est,
ex substantia

non fuit: & quia mutabilis est naturæ. Scripturarum uero manifestas po-
suere dictiones, quia ex deo filius naturaliter unigenitus est, uerbum, uirtus,
sapientia sola patris, Deus uerus, sicut Ioannes ait. Et sicut scripsit Paulus,
splendorem gloriæ, & figuram substantiæ docens esse filium patris. Qui ue-
ro circa Eusebium erant, propria tracti uæsanía loquebantur alterutris, & di-
cebant: Consentiamus, nam & nos ex deo sumus. Unus enim Deus ex quo
omnia: & Vetera transierunt: ecce omnia noua ex Deo sunt facta. Cogita-
bant autem & illud quod in Pastore conscriptum est: Primum omnium cre-
de, quia unus est Deus, qui creauit uniuersa atque perfecit, & constituit ex
non extante ut sint. Porro alij episcopi malitiam uidentes illorum, &
pessimam impietatis artem, apertius &, ut ita dicatur, manifestius dixe-
runt ex Deo, id est, conscripserunt ex substantia patris esse filium. Ut crea-
turæ quidem, eo quod non habeant à semetipsis ut sint, sed habeant princi-
pium existendi, dicantur à deo: filius autē solus proprius ex substantia cre-
dati patris. Hoc enim proprium unigeniti est, & uerbi patris. Hæc ita-
que fuit occasio, ut ex substantia diceretur patris. Rursus autem requirenti-
bus episcopis paucos eorum qui Ariani esse putabantur, an dicerent filium
non esse creaturam, sed uirtutem & sapientiam solam patris, & imaginem
sempiternā, & indissimilem per omnia patri ac deum uerum, capti sunt qui
circa Eusebium inuenientes alterutris, quia & hæc ueniunt etiā ad nos: Nam
& nos, inquit, imago & gloria dicimur dei. De nobis enim & dicitur & di-
ctum est: Semper enim nos qui uiuimus, & uirtutes multæ sunt, & egressa
quidem est omnis uirtus Dei ex terra Aegypti. Campa quoque & locusta
dicitur uirtus magna, & rursus: Dominus uirtutum nobiscum. Sed etiā pro-
prij nos Dei sumus. Habemus hoc non simpliciter, quando & fratres uocauit
nos. Si autem & uerum Deum dicunt filium, non nos contristat. Factus
enim uerus est. Hæc est Ariatorum corrupta mens. Sed etiam hic epi-
scopi uidentes eorum dolum, collegerunt ex scripturis splendorem, fontem,
& fluuium, & figuram ad substantiam pertinere. Et illud: In lumine tuo ui-
debimus lumen. Et: Ego & pater unū sumus. Et clarius iam ac breuiter con-
scripserunt consubstantiali patri filium. Omnia namque prædicta hanc si-
gnificationem habet. Murmuratio siquidem eorum, quasi uerba hæc non
fuisent ex scripturarū autoritate prolata, per eos quoque inanis esse conuincit-
ur. Ex nō scripto namque ipsi impie proferentes, quippe quod nusquam pe-
nitus inuenitur, ex non extantibus: & fuit aliquando quando non fuit, alios
culpant: propterea ex non scriptis sermonibus, pie tamen intellectis dam-
nati sunt. Ipsi namque ueluti de stercore reperientes, hæc uere de terra locu-
ti sunt. Verum episcopi non sibimet adinuenientes uerba, sed habentes hæc
à patribus, testimonia conscripserunt. Veteres enim sacerdotes ante eos pe-
nē centum triginta magnæ Romæ ciuitatisque nostræ, accusauerunt omnes
qui

quorū no-
cabulum

qui dicunt facturam aut creaturam esse filium, & non consubstantiali patri. Et hoc sciebat Eusebius Cæsariensis episcopus, qui primum defendebat
Arianorum sectam, nouissime uero subscripsit Nicæno concilio. Scripsit au-
tem & ciuibus suis, confirmans quia & antiquorum aliquos doctos & illu-
stres episcopos & cōscriptores agnouisset, nomine consubstantialitatis ufos
in patris & filij deitate. Isti ergo concilium metuentes, expositæ fidei cōsen-
serunt, secundū prophetæ increpationem, dicētis: Populus hic labijs me ho-
norat, cor autem eorū longe est à me. Theonas autem & Secundus nolen-
tes acquiescere, condemnati sunt. Postea uero in concilium uenientes, uigin-
ti conscripserunt de conuersatione ecclesiastica sanctiones.

S O C R A T E S

Sabino itaque nō credamus, qui eos idiotas uocauit & imperitos. Sabinus
Senim Heracleæ Thracensis Macedonianorū episcopus, habita conge-
stione eorū, quæ per diuersa cōcilia sacerdotū ex scripto prolata sunt, eis qui
in Nicæa cōuenerūt, uelut idiotis & simplicibus derogauit, nō sentiens quo-
niam & ipsi Eusebio cum multa probatione profitenti fidē, uelut idiotæ no-
scitur derogare. Et aliqua quidē uolens præterij, aliqua uero mitigauit, cum
cetera tamen secundum propriam sumpsit intentionem. Et laudat quidē tan-
quam fide dignum testem Eusebiū Pamphili, laudat simul & principē, tan-
quam ea quæ sunt Christianorū dogmatizantem. Culpat autē expositam
in Nicæa fidem, tanquā ab idiotis & nihil scientibus traditam: & quem uelut
sapientem & sine mendacio testem uocare consueuit, eius uoces sponte con-
remnit. Ait enim Eusebius: Quia ex uiris dei Nicææ conuenientibus, alij qui
dem sapientiæ sermone micuerunt, alij continentia uitæ laudati sunt: & quo-
niam Imperator præsens omnes ad unitatem suam concordēs & consecra-
tores esse perstruxit. Sic ergo contraria dicta Sabini, necnon Eusebij atque
confortum eorū sibimet agnoscuntur. Et si quidē alicubi opus fuerit, de Sa-
bino memorabimus. Concordia ergo fidei à magno in Nicæa prolata con-
cilio, ab Eusebio clara uoce laudata, hæc est.

Cap. VIII

Eusebius Cæsariensis

Redimus in unum deum patrem omnipotentem, omnium uisibilium
inuisibiliumque factorem. Et in unum dominū Iesum Christum filium
dei natum ex patre, unigenitum, hoc est, ex substantia patris, deum ex deo,
lumen ex lumine, deum uerum ex deo uero, natum non factum, cōsubstan-
tialē patri, per quem omnia facta sunt & quæ in cælo & quæ in terra. Qui
propter nos homines & propter nostram salutem descendit, & incarnatus
& homo factus est, passus, & resurrexit tertia die, & ascendit in cælos, & uen-
turus est iudicare uiuos & mortuos. Et in spiritū sanctum. Dicentes autem:
Erat, quando non erat: aut, non erat antequam fieret: aut, quia ex non ex-
stantibus factus est: aut, ex altera substantia uel essentia dicentes esse: aut,
creatum aut conuertibilem filium dei, hos tales anathematizat catholica &
C aposto

Cap. IX
Fides Nicæni
Concilij

Ariani qui no
lebant quos
sua uocem re-
cipere.

apostolica ecclesia. Hanc uenerabilem fidem, trecenti quidem decem & octo & agnouerunt & amplexi sunt. Et (sicut ait Eusebius) consonantes & unanimes in scriptis explanauerunt. Quinque uero solummodo non receperunt, uerbum consubstantialitatis reprehendentes, Eusebius Nicomediae Praeful, Theogonius Nicænus, Maris Chalcedonenfis, Theonas Marmaricenus, Secundus Ptolemaidis, dicentes consubstantiale esse quod ex aliquo est, aut ex partitione, aut ex decursione, aut ex plantatione. Ex plantatione quidem, sicut ex radice germen: ex decursione uero, sicut patris filij: ex partitione autem, sicut ex massa auri anuli duo uel tres. Secundum nullum autem horum, inquirunt, est filius dei. Propterea ergo dicebant in fide non esse consentiendum. Plurimum si quidem uerbo consubstantialitatis derogantes praedicti uiri, in Ariana depositione subscribere noluerunt. Ideoque synodus Arium, & confectatores eius anathematizauit omnes, adijcientes neque accedere eum in Alexandriam. Praeceptum quoque principis repente eundem Arium & qui circa Eusebiu, & Theogonium, & qui cum eis, exilio deportauit.

cap. x

Eusebius igitur & Theogonius post modicum tempus exilij, libellum poenitentiae porrigentes, in fide Consubstantialis consenserunt, quod declarabimus procedentes. Tunc autem in synodo Eusebius cognomine Pamphili & Caesareae Palaestinae sortitus episcopatum, paululum animaduertens atque considerans, utrum oporteret suscipi terminu fidei, una cum alijs omnibus, hoc est, uniuersa multitudine consensit atque subscripsit, necnon & populo sub sua diocesi constituto scripsit terminum fidei, & ubique destinauit, sermonem subtiliter consubstantialis interpretatus, ut nequaquam penitus suspicionem aduersam de eo quisquam habere potuerit. Sunt autem quae ab ipso Eusebio conscriptae sunt huiusmodi uerba:

Cap. XI
Eusebius Caesariensis uocatur
uariou uoca-
bulu subtiliter
interpretatur

Arbitramur & uos dilectissimi etiam aliunde didicisse, fama consuetapræcurrere perfectu de his quae gesta sunt sermonem. Sed ne ex huiusmodi auditu ueritas uobis aliter nuntiaretur, necessario misimus uobis piter ad praedicandum discipulos suos mittens, ait: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. De quibus & affirmamus ita habere & ita sapere, sed etiam dudum sic habuisse & ita scripsisse, & usque ad mortem pro hac instare fide, anathematizantes omnes sine deo haereticos, haec omnia ex corde sapuisse & anima, ex quo nouimus nosmetipsos, & nunc sapere & dicere coram omnipotente deo & domino nostro Iesu Christo cum ueritate testamur, ostensuri probationibus & factis facturi uobis, quia & praeteritis temporibus ita credidimus & praedicauimus. Hac autem a nobis exposita fide, nulli relictus est resistendi locus. Sed & ipse primus deo amabilis Imperator noster, rectissime eam habere testatus est.

tus est, & sic etiam se professus est sapere: & in hac omnes consentire & subscribere, & in his dogmatibus concordare praecipit, uno solummodo scripto & inserto consubstantialis uerbo. Quod etiam ipse interpretabatur, dicens, quia non secundum corporeas passiones consubstantialis dicitur, neque secundum diuisionem, neque secundum quandam decisionem ex patre subsistere. Non enim posse naturam sine materia intelligibilem incorporamque, corporalem aliquam subsistere passionem, sed sacris quibusdam ineffabilibusque rationibus magis intelligendam. Et sapientissimus quidem atque piissimus imperator ita philosophabatur. Fidei ergo explanatione dictata, quemadmodum ab eis dictum sit ex substantia patris, & patri consubstantialem, non est sine examinatione derelictum. Consultationes enim & responsiones deinde mouebantur, & mens perscrutabatur dictorum sensum. Et hoc ergo quod aiebant de substantia, constabat apud eos significatiuum quidem esse ex patre, non tamen tanquam partem esse patris. Propterea nobis quoque uidebatur bene se habere, ut mente consentiremus praedicti doctrinae dictanti ex patre filium esse, non tamen partem eius esse substantiae. Quapropter & nos mente consensimus, neque uocem Consubstantialis resutantes, posita praeculis nostris pacis intentione, & ab intellectu rectissimo non cadentes. Secundum hoc etiam natum & non factum suscepimus: quoniam factum commune esse dicebant opus reliquarum creaturarum factarum per filium, quarum nihil simile habere filium confitemur & praedicamus. Unde non cum esse facturam dicimus, quod congruit his quae per eum facta noscuntur, sed superius quam facturam, totius esse substantiae, quam ex patre natam diuina docere uidentur eloquia, modo quidem generationis inenarrabili & incogitabili existente uniuersae naturae factae. Sic autem & consubstantialem esse patri filium ratio examinata cognoscit, non secundum corporum modum, neque mortalibus animalibus proximum. Nam neque per diuisionem substantiae, neque perfectionem aut mutationem paternae substantiae uel uirtutis. His enim omnibus ingenita natura patris extranea est. Sed praedicandum est esse consubstantialem patri filium, eo quod nullam aequalitatem ad creaturas factas dei filius habeat, sed soli patri genitori per omnem modum sit similis, & non sit ex alia qualibet substantia uel essentia, sed ex patris. Quod etiam ipsum hoc modo interpretatum bene se habere uisum est ad consentiendum: quoniam & praeceptorum episcopos aliquos & conscriptores eloquentes & nobiles agnouimus in patris & filij θεολογία (id est, diuina rationatione) nomine consubstantialis usos. Haec itaque de exposita fide sunt dicta, in qua uniuersi consensimus, non sine animaduersione, sed secundum sensus expositos coram ipso deo amabili examinatore Imperatore: & praedictis rationibus concordantes anathematissimum post fidem in eis prolatum, sine tristitia esse credidimus, eo quod non scriptis uti uocibus prohiberent.

De substantia

Vnde penè omnis facta est cōfusio & indisciplina cunctis ecclesijs. Nulla siquidem scriptura diuinitus inspirata dicente, ex non extantibus: aut, sicut aliquando quando nō fuit, & reliquis quæ proferebant, irrationabile nobis uisum est hæc dicere uel docere. Quoniam neque priori tempore huiusmodi consueuimus uti sermonibus. Hæc uobis necessario scripsimus dilectissimi, iudicium nostræ examinationis ac consensum uobis significantes. Et quàm rationabiliter tunc quidem, quoniam nos scripta quædam modis alijs offendebant. Postea uero indubitate ea quæ erant, sine contestatione suscepimus. Quapropter magnanimiter nobis sensum uerborum discutientibus, placuit concordare in his quæ à nobis ipsis in fidei expositione confessæ sunt.

Hæc itaque Eusebius Pamphili in Cæsariam Palæstinæ, literis explanauit. Alexandrinæ uero ecclesiæ, Ægyptiacis, & Libyæ, & Pétapoleos, & quæ uicinæ sunt, hæc scripsit cōmuni decreto Concilium.

THEODORETVS

Cap. XII
Literæ Nicæ
næ synodi ad
Alexandrinos
et Ægyptios

SANCTAE MAGNÆQUE DEI GRATIA ALEXANDRINÆ ecclesiæ, & dilectissimis fratribus per Ægyptū, & Libyam, & Pentapolim cōstitutis, cōgregati & magnam sanctamque synodū Nicææ celebrantes episcopi, in dño salutem.

QUONIAM dei gratia & deo amatissimi principis nostri Constantini, congregantis nos in urbe prædicta ex prouincijs diuersis & ciuitatibus, magna sanctaque synodus celebrata est, omnimodis necessario uisum est, ab hoc sacro sanctoque cōcilio, etiā ad uos literas destinari, ut noueritis quæ quidem mota & examinata, quæ uero placuerint atque firmata sint. Ante omnia siquidem exquisita sunt impia & iniqua & sine deo dogmata Arii, atque consentientium, sub præsentia deo amatissimi Imperatoris nostri Constantini, & omnium decreto cōplacuit anathematizari impiam eius sectam, & iniqua & sine deo uerba, simul & nomina quibus utebatur, filium dei blasphemās, & dicens ex nō extantibus esse. Et iterum, fuit aliquando, quando nō fuit. Quomodo enim fuit, aut quomodo iterum non fuit? & pro libero arbitrio maliciæ atque uirtutis capabilem filium dei dicentis, & creaturam nominantis eum atque facturam. Hæc igitur omnia fatua & anilia, & blasphema, anathematizauit sanctum & uniuersale concilium, & nec usque ad auditū impia sectæ atque furoris huius, aut intellectum iniquorum sensum accommodauit. Ea quidem quæ de illis gesta sunt, qualem terminū habuerint, omnia iam aut audistis, aut audietis, ne nos forte uideamur uiro obloqui, propter delictum suum impropria digna portanti. Tātum enim ualuit eius impietas, ut etiam Theonas Marmaricenus, & Secundus Ptolemaidis ea potirentur. Idem enim & illi damnati sunt. Sed quoniam ineffabilis gratia dei illas

Arius cū suis
sectatoribus
damnatus

quidem malas sectas, & blasphemias, & discordiam & audaciam personarum, & diuisionem, prædicta cōmotione destruens liberauit Ægyptum, relinquebantur autem quæ per petulantiam Melitij gesta sunt, & eorum qui ab eo sunt ordinati, etiam ex hac parte quæ placuerint synodo, uobis inuicem charissimi fratres. Placuit ergo Melitiū quidem clementi concilio (dum subtili ueraque ratione nullam ueniam mereretur) manere quidem in propria ciuitate, nullam uero omnimodis habere potestatem, neque eligendi, neque ordinandi, nec in prouincia nec in qualibet ciuitate uideri, purumque nomen tantummodo possidere. Eos autem qui ab ipso sunt constituti, mystica ordinatione firmatos habere honorem & ministeriū, ut tamē sequentes sint modis omnibus uniuersorum in singulis paræcijs & ecclesijs à charissimo & cōministro nostro Alexandro consecratorum: & ut his nulla potestas sit placitis sibi eligere, aut nomina eorum præferre, aut omnino aliquid agere præter uoluntatem ecclesiæ catholicæ Præfulis Alexandri. Gratia namque dei & orationibus uestris in nullo schismate repertos, sed sine macula in catholica & apostolica ecclesia permanētes, dignum est potestatem habere & eligendi quemlibet, & nomina eorum dandi, qui clero sint digni & absolute facere omnia secundum legem & sanctiones ecclesiæ. Si quæ uero contigerit requiescere in ecclesia, tunc prouehi in honorem defuncti eos, qui nuper assumpti sunt, solummodo si uideatur digni, & populus eos elegerit, cōdecernente simul & designante maximæ Alexandriæ ciuitatis episcopo. Hoc itaque alijs quidem cōcessum est omnibus. In persona uero Melitij nequaquam eadem placuerunt propter priorem in disciplinationem eius, & procacitates eius, ac petulantiæ uoluntatem, ne ulla daretur autoritas uel potestas homini, qui posset rursus easdem indisciplinaiones instruere. Hæc sunt præcipua & cōpetentia Ægypto, & sanctissimæ Alexandrinorum ecclesiæ. Si quid aut aliud ordinatum est aut dogmatizatum, præsentate domino atque charissimo cōministro & fratre nostro Alexandro, ipse præsens uobis poterit subtilius aperire, tanquam autor gestorū, & cōmunicator existēs. Euan gelizamus aut uobis & de cōsonantia sanctissimi paschæ, quia uestris orationibus est correctum etiam hoc opus, ita ut omnes Orientales fratres, qui cum Iudæis primitus celebrabant, confone cum Romanis & uobiscum, & cum omnibus ab initio Pascha custodientibus, ex hoc tempore debeant custodire. Exultantes itaque in his quæ gesta sunt, & in communi pace atque concordia, & in eo quod omnis radicatus hæresis est auulsa, cum maiori honore & ampliori charitate suscipite cōministram nostram, uestram Pontificem Alexandrum, qui nos præsentia sua lætificauit, tantumque laborem pro pace uestra etiam in hac ætate sustinuit. Orate simul & pro nobis omnibus, ut quæ bene placuerint, firma permaneant per dominum nostrum Iesum Christum, secundum bonam uoluntatem facta (sicut credimus

Melitio potestas episcopalis adempta

Nota antiquiorem

De obseruatione Paschæ

mus) dei & patris in spiritu sancto, cui est gloria in secula. Amen.

TRINITAS CONSUBSTANTIALIS ET AETERNA,
S O C R A T E S.

Cap. XIII **E**X hac igitur epistola synodi manifestum est, quod non solum Arium & cōsortes eius anathematizauerint, sed etiam uerba sectæ ipsius, Et quod de Pascha concordantes, hæresiarcham Melitium susceperint.

Mouet autem me feruor Imperatoris, etiam ex alia re eius uolūtatis habere memoriam, & quemadmodum pro cōcordia cogitabat. Habēs enim prouidentiam pacis ecclesiarum, uocauit ad synodum & Acesium nouatiorum religiōis episcopum. Postquam ergo scripta & subscripta est a concilio fidei definitio, requisit Imperator Acesium, an & ipse cōsentiret in fide & Paschalis definitione festiuitatis. At ille, Nihil, inquit, noui o Imperator, synodus definiuit. Sic enim olim & a temporibus Apostolorū ipse peti cepi, & terminum fidei, & tempus Paschalis festiuitatis. Porro denuo Imperatore requirente, Cur ergo te a communione separas? Ille ea quæ sub Decio gesta sunt persecutionis tempore, replicauit, & subtilitatem acerbissimæ regulæ deduxit ad medium, quod nō oporteat eos, qui post baptisma peccant, peccato quod ad mortem esse scripturæ diuinæ pronuntiant, communicatione sacramentorum fieri dignos: sed inuitandos quidem ad penitentiam, spem uero remissionis nō a sacerdotibus, sed a deo solummodo sustinere, qui potestatem habet peccata remittere. Hæc cum dixisset Acesius, Imperator ait, O Acesi, pone scalam, & si potes, ascende solus in cœlum.

Hæc nec Eusebius Pamphili, nec alij dixerūt. Ego uero audiui a uiro nequaquam mentiente, qui & ualde senex erat, & tãquam qui uidisset ea quæ fuerant in Concilio gesta, referebat.

S O Z O M E N V S.

Cap. XIII **S**YNodus autem corrigere uolens hominum uitam, & in ecclesijs cōmorantium, posuit leges, quas Canones appellamus. In quorum tractatu uidebatur aliquis introducere legem, ut episcopi, & presbyteri, diaconi & subdiaconi, cum coniugibus quas ante consecrationem duxerant, non dormirent. Surgens autem in medio Paphnutius confessor contradixit, honorabiles confessus nuptias, & castitatem esse dicens, cōcubitum cum propria coniuge. Suauitēq; concilio, ne talem ponerent legem, grauem asserens esse causam, quæ aut ipsi, aut eorum iugalibus occasio fornicationis existeret. Et hæc quidem Paphnutius, licet nuptiarum esset inexpertus, exposuit. Synodusq; laudauit sententiam eius, & nihil ex hac parte sanciuit, sed hoc in uniuersuiusque uoluntate, non in necessitate dimisit. His a concilio ita dispositis, contigit Vicennalia Constantini principis prouenire. Et est cōsuetudo vicennalia cōstantini Aug. Romanorum, unumquodq; decennium Imperatorum, publica deuotione celebrare. Oportunum ergo iudicans Constantinus, inuitauit tunc ad con-

uicia

uicia synodum, & donis cōpetentibus honorauit. Admonitosq; de cōcordia fidei, & cōmuni inter alterutros pace, petita ab eis oratiōe, ualedixit uniuersis in Nicæa, scribens absentibus quæ fuerint in cōcilio celebrata, & inuitans ut ab omni discordia recedentes, concordarent in exposita cōciliij fide, quæ nihil aliud nisi dei sententia uideretur ex cōsonantia tãtorum & talium sacerdotum sancto spiritu cōstituta, & post inquisitionem subtilissimam & animaduersionem dubitationum omnium comprobata.

S O C R A T E S.

VICTOR CONSTANTINVS MAXIMVS AV-
gustus, episcopis & populo.

MALIGNOS & impios Arius imitatus, dignum est ut illorum quoque suscipiat ultionem. Sicut ergo Porphyrius, diuinæ pietatis inimicus, iniqua uolumina cōtra religionem proferēs, dignam promeruit inuenire mercedem, & talem, per quam in posterū esset opprobrium, & plurima cōpleretur infamia: & nūc placuit Arium & cōsectatores eius uocari Porphyrianos, ut quorum mores imitati sunt, eorum uocabulo perfruantur. Super hæc autem, si qua cōscriptio ab Ario facta reperitur, igni tradatur, ut non solū praua eius doctrina depereat, sed neq; ulla eius possint remanere cōmenta. Hoc etiam præcipio, si quis cōscriptiōes Arij cælasse cōperitur, & nō repente proferēs igne cōsumpserit, mortis supplicio subiacebit. Mox enim ut in hoc fuerit captus, capitalem suscipiet ultionem. Deus uos custodiat.

T H E O D O R E T V S

VICTOR CONSTANTINVS MAX. PIVS, EVSEBIO.

UT in nostri nominis ciuitate cognouimus, Saluatoris dei nostri prospiciente solatio, maxima hominum multitudo sanctissimæ se dicauit ecclesiæ, ut hoc cremēto ualde proficiēte, dignum esse uideatur etiam ecclesias in ea plures ædificari. Quapropter quod uisum est nostræ uoluntati, decuit nostræ notum facere sapientiæ, quatenus quinquaginta membranaceos codices bene cōfectos, & ad usum habiles, ab artificibus antiquarijs, & perfectæ artem scientibus scribi præcipias diuinarum uidelicet scripturarum, quarum maxime cōfectionem & usum necessarium ecclesijs esse nosti. Missæ sunt enim literæ a nostra tranquillitate ad prouinciæ Iudicē, quatenus omnia cōfectioni eorum necessaria præbere curet. Ut enim citius codices cōscripti cōficiantur, erit opus diligentia tua. Nam & duo publica uehicula ad deferendos eos ex autoritate rescripti nostri te percipere cōuenit. Sic enim & maxime bene cōscripti usq; ad nostrū perducētur aspectū, uno uidelicet tuæ ecclesiæ hoc exequente diacono: qui dum ad nos uenerit, experiet nostræ munificentiam pietatis. Deus te custodiat frater charissime.

T H E O D O R E T V S

Sufficiunt quidem hæc ad cōsciendū, magis autem aperte noscendum, quemad-

C 4

quemadmodum celeberrimus Imperator suum studium circa sacra constituit. Attamen adiciam, quae etiam circa salutare sepulchrum gesserit. Agnoscentes enim quoniam elati & circa culturam bacchantes idolorum, sepulchrum domini sordibus operuerant, obliuione tradere contententes memoria salutarem: & desuper templum aedificauerunt luxuriosissimae daemonis, id est Venneris, ut illic uirginum cantibus insultarent, praecipit destrui sceleratissimum templum, ipsumque puluerem funestis sacrificijs uiolatum erigi, & procul a ciuitate dispergi, deinde sacrarium aedificari deo, maximum atque pulchrum: sicut designatur ex eius epistola ad Macarium ipsius ciuitatis episcopum destinata.

S O C R A T E S.

Cap. xvii

Eusebius igitur & Theogonius poenitentiae libellum summis episcopis mittentes, ab exilio reuocati sunt Imperiali praeepto, & suas ecclesias receperunt, expellentes eos, qui in ipsorum locis fuerant ordinati, id est, Eusebium Amphionem, Chrestum uero Theogonium. Cuius libelli exemplar hoc est,

Libellus poenitentiae, quem Eusebius Nicomedienensis & Theogonius ad episcopos miserunt

Dudum quidem ante iudicium condemnati a reuerentia uestra, patienter ferre, quae decreta sunt a sancto uestro concilio, debuimus. Sed quia nimis absurdum est, contra nosmetipsos dare calumniatoribus de taciturnitate probationem, propterea referimus, quoniam nos & in fide una cucurrimus, & sensum examinantes de Cōsubstantialitatis sermone cuncti pacificati sumus, nequaquam sequentes haeresim, sed commemorantes ad cautelam ecclesiarum, quae nostrae subueniebant menti. Et satisfacientes eis, a quibus per nos suaderi debuerat, in fide subscripsimus. Anathematismo autem non subnotauimus, non tanquam fidem accusantes, sed ut uelut non credentes talem esse eum, qui fuerat accusatus, certi de eius missis ad nos epistolis, & inter nos disputationibus habitis. Si igitur satisfactum est sancto uestro concilio, non reluctantes, sed consentientes decretis uestris, etiam hac conscriptione satisfacimus uobis, non exilium grauius ferentes, sed suspicionem abijcientes haereseos. Si enim dignamini nunc in uultu uestro nos recipere, habebitis in omnibus consonantes & uestra sequentes pariter constituta: quando etiam eum, qui in his accusatus est, placuit uestrae reuerentiae clementiam promereri atque reuocari. Absurdum namque est, si is qui putatur esse reus, reuocatur ad satisfaciendum in quibus ei derogabat, ut nos contra nosmetipsos praebeamus per taciturnitatem increpationis iudicium. Dignamini ergo sicut conuenit uestrae uenerationi, & deo amatissimum principem comonere, & preces tractare nostras, & uelociter de nobis quae uobis conueniunt, cogitare. Hic quidem libellus est reuerentionis Eusebii & Theogonii. Ex uerbis autem eius consilio, quia isti quidem dictatae fidei subscripserunt, damnationi uero Artii consentire noluerunt. Ex quo & Arius ante istos reuocatus agnoscitur. Sed licet hoc ita se habere uideatur, tamen Alexandriam accedere prohibitus est. Hoc autem ostenditur ex eius cogitationibus quas postea molitus inuenitur, figmento poenitentiae

poenitentiae suae: sicut oportune patefiet.

S O C R A T E S.

Imperator interea post Concilium degebat laetus. Celebrata ergo festiuitate publica Vicennialium suorum, mox ad erigendas ecclesias festinus accessit. Hocque faciebat per singulas ciuitates, & in urbe cognominis sui.

S O Z O M E N V S.

Nam cum ei omnia prospere cederent, propriam uoluit habitare ciuitatem. Veniensque ad campum ante Ilium positum iuxta Hellespontum super Aiacis tumulum, ubi Achiui contra Troiam pugnantes habuerunt castra, ciuitatem designauit, portasque fecit quae hactenus uidentur a nauigantibus. Hac agenti, per noctem deus apparuit, monens ut alium quareret locum, cumque monens ad Byzantium Thraciae, illic eum habitare iussit.

S O C R A T E S.

Quae cum prius Byzantium uocaretur, auxit, & maximo eam muro circumdedit. Et diuersis ornatam fabricis aequa Imperiali Romae constituit. Et denominatam CONSTANTINOPOLIM, appellari secundam Romam legitur. Firmauit, sicut lex ipsa in marmorea platona noscitur esse conscripta, & in Strategia iuxta equestrem statuam eius constituta. In hac quoque ciuitate duas quidem aedificauit ecclesias, quarum unam nominauit Irenen, aliam uero appellauit Apostolorum. Non solum autem sicut dixi, auxit Constantinus Christianorum dogmata, sed etiam Paganorum templa destruxit. Simulacra namque ornata publice in Constantinopolitana urbe proposuit. Et tripodas Delphicos in Circo ad spectaculum dedit, quae cum ipso uideantur aspectu superfluere feruntur.

S O C R A T E S.

Interea mater Imperatoris Helena (cuius cognomine uicium Drepani principis ciuitatem dicunt Helenopolim) admonita per somnum ad Hierosolymam properauit, & quodam Hierusalem, desertam sicut pomorum custodiarium inueniens, requisitum sepulchrum CHRISTI. Quod licet difficiliter, tamen inuenit. Ita repente templum illud scelestissimum dei iussit. Et palam facto domini monumento, apparuerunt circa id suffossae tres cruces, & clauis, simul & titulus, literis Hebraicis, Graecis Latinisque conscriptus, IESVS NAZARENVS REX IUDAEORVM

S O Z O M E N V S.

Dicitur autem quia iam mortuus crucis tactu surrexerit. De hoc ligno Sibylla dixit apud paganos:

Ter beatum lignum, in quo deus extensus est. Tunc ergo quae crux esset domini, quae latronum dubitare ceperunt. Proinde de Macario, ciuitatis praesul, huiusmodi tractatu dubitationem soluit. Mulieri namque nobilitate clarae longa aegritudine fatigatae, unam illarum crucium cum oratione promptissima adhibens, uirtutem saluatoris agnouit. Mox enim ut mulierem crux attigit, passionem saeuissimae aegritudinis effugauit, & foeminae salutem restituit.

Theodo

Cap. xviii
Vicennalia
Constantini

Byzantium
Constantinopolis

Helenopolis
Helena uadit
Hierosolyma
Tres cruces
Clauis

Sibylla uaticinium de ligno crucis

THEODORITVS.

Helena clauso
galeæ & fre-
no filij sui Cō-
stan. includit

Sic itaq; mater Imperatoris quod cupiebat agnosces, de clavis quidem quibus manus Christi fuerant perforatæ, alios in galeam immisit Imperatoris, filij capitis prouidentia gerens, ut iacula bellica submoueret: alios freno equino inseruit, & cautelam Imperatoris agens, & ueterem prophetiam adimplens. Olim enim Zacharias clamauerat propheta, dicens: Et erit quod in freno est, sanctum domino omnipotenti. Salutaris uero, crucis partem quidem aliquam Regalibus distribuit.

SOCRATES.

Quam Constantinus suscipiens, & credens saluari ciuitatem ubi hæc particula seruaretur, in sua statua (sicut fertur) in foro Constantini posita sub per columnam Porphyriticam deuote condidit.

THEODORITVS.

Reliquam uero partem in argentea theca clausam ciuitatis tradidit sacerdoti. Et undiq; congregans artifices maximas illic ornatasq; edificauit ecclesias. His ita gestis conuiuio exhibito uirginibus sacris, & ipsa ministrarium ancillæ gerens, ultra octogessimum annum ætatis agens, & his similia faciens redijt ad filium. Et cum lætitia transiit è seculo, multa filio pietatis mandata committens, nouissimis benedictionibus adimpleto.

Helena
moritur

SOCRATES.

Post hæc igitur Imperator curam maximam Christianorum habens, paganorum superstitiones auerfabatur: remouitq; *μονομαχίας*, & suas imagines in templis poni præcepit, & Cubitum quo mensuratur Nilus non iam in templum Serapidis annis singulis, sed in ecclesias portari sancijuit.

Μονομαχίας
Cubitus, uel
μέτρον

SOZOMENVS.

In omnibus itaq; uolens similem monstrare Romæ Constantinopolim, stratus non est. Nam & corporibus & diuitijs maior effecta est. Quod ideo prouenisse credo propter amorē dei, quem ciuitas gerit & habitatorum circa indigentes auxiliū. Intantum nanq; fidei creuit, ut multi quidem Iudæorum ciuium, Pagani uero penè oēs, Christianam illic conuerterentur ad fidem. In qua urbe crescete, quo tempore religio noscitur ampliata, neq; aræ, neq; pagana templa, aut sacrificia facta sunt nisi sub Iuliano breui tempore: quod mox probatur extinctum. Hanc igitur tanq; nuper conditam Christi ciuitatem, Constantinus suo nomine dedicauit, multis eam & magnis exornans ecclesijs. Iuuabatq; diuinitas Imperatoris uota, & apparitionibus multis indicabatur, quia sanctæ salutareq; essent quæ illic edificabantur ecclesiæ.

Caput XXI
Michaelis, lo-
cus apud Con-
stantinopolim

Insignis itaq; locus ex illo tempore claruit peregrinis & urbicis, ubi olim quidem Vesta colebatur, postea uero ecclesia facta est, qui locus nunc Michaelum nuncupatur, in dextera positus parte nauigantium à Ponto ad Constantinopolim, distans ab ea nauigio quidem stadijs ferè triginta & quinque per

per terram uero circūuentibus omnem sinum, usq; ad septuaginta & amplius tenditur. Sortitus est igitur is locus appellationē nunc usq; seruata, eo quod illic manifeste cernitur apparere Michael diuinus Archangelus: quod etiam ego iutus eximie uerum esse confirmo. Ostendit igitur hoc ita esse, etiam multis alijs uirtus diuina per ipsarum rerum experimenta. Quidam enim in causas difficiles aut inuitabilia pericula, alij uero in languores aut ignotas passiones incidentes, supplicantes deo, liberari promeruerunt. Sed quæ singulis & quomodo illic miracula contigerint, narrare longum est. Quæ uero prouenerint Aquilino nobis noto & in causis forensibus socio, partim ab eo audiens, partim ipse cognosces necessario pandam. Cum eum ardentissima febris rubris cholæ mota comprehēdisset, æstuanti poculum derantur medici, quod euomit: moxq; cum uomitu diffusæ cholæ superficiem uultus eius simili sui colore tinxerunt. Quamobrem quicquid comederet & biberet, euomebat. Cumq; hoc diu pateretur, nec esca ad nutrimenta proficeret, hærebat ars medicorum: & dum morti uicinus esset, iussit suis ut se ad locum hunc ducerent, credens aut illic se mori, aut languore priuari. Iacentiq; per noctem diuina uirtus apprensus præcepit, ut quicquid comederet, in huiusmodi potionē tingeret, quæ esset ex pipere & uino & melle confecta. Quo facto, ab ægritudine liberatus est: quippe cum medicis ratione medicinæ uideatur esse contrarium calida pocula cholericis exhibere.

Archangelus
Michaelis
apparitio

Audiui enim & Probianum uirum in palatio habentem militiam medicorum, crudeli podagræ passione detentum, ibi doloribus liberatum, eiq; apparuisse sanctam mirabiliter uisionem. Cum enim dudum paganus esset, factus postea Christianus, aliquatenus dogma sequebatur. Totius uero salutis causam, id est sacratissimam crucem nolebat adorare. Hanc habentem sententiam diuina uirtus apprensus, signum monstrauit crucis quod erat positum in altario eius ecclesiæ. Et aperte palam fecit, quia ex quo crucifixus est CHRISTVS, omnia quæ ad utilitatem humani generis facta sunt, quolibet modo præter uirtutem adorandæ crucis gesta non essent, neq; ab angelis sanctis, neq; à prijs hominibus.

Probianus

De S. cruce

Cum itaq; populi & ciuitates ad cultum Christianitatis accederent, & ceteri pro filijs & uxoribus metuentes (ne quid mali paterentur si contradicerent) quieti uacaret, nudati solatio multitudinis Templorum cultores & Sacerdotes, simulachra apud se reposita preciosissima tradiderunt, & quæ louis fulmina uocabantur: & per semetipsos hæc educebant ex adytis & templorum latentibus locis: quæq; prius inuisa apud ceteros erant, & solis sacerdotibus manifesta, facta sunt omnibus ualde uilissima. Aliæ uero imagines & statuarum ex preciosa confectæ materia, igne crematæ sunt, & per cunias publico sociatæ. Quæ uero ex ære mirabiliter facta uidebant, ad Constantinopolim sunt aduecta ornatus causa, & hæctenus in publico collocata, &

Cap. XX

ta, & p plateas, & in Circo, atq; Regalibus; id est, Pythia diuinatoris Apollinis, & Musæ Heliconides, & Delphici tripodes. Spoliataq; sūt ianuis templa, & alia laquearibus sunt nudata, alia uero neglecta ad sordes usque rui namq; perducta sunt. Tunc itaq; perierunt & penitus sunt euersa, id est, in Ægea Ciliciæ templum Aesculapij, & in Aphacis iuxta montem Libanū & Adonem fluuium, Veneris domus: utraq; apud illos insignia: eo quod Ægeatæ gloriarent, quasi languentes corpore curarent apud eos, demone noctibus apparente atq; curante. In Aphacis aut, quod per inuocationē quadam certo die de summitate Libani mōtis, ignis fulgēs ueluti sydus in proximum flumen uelociter occumbebat, quod dicebant Venerem esse.

Templum
Aesculapij.
Aphaca

S O Z O M E N V S

Cap. XXXI **I**Nterea cū multitudo magna ex diuersis gētibus cōfusorū barbarorū ex Thracia trāsisset in Asiā, & alij aliūde barbari hoc egissent cōtra Romul ti sacerdotū Christi capti cum eis erant. Cumq; languentes curarent & demones effugarent, Christum solummodo nominantes, & filium inuocantes dei, insuper & conuersionem exercentes inculpabilem, & omnem maculam uirtutibus euincentes, admirati barbari uirorum uitam, & opera simul egregia, bene se sapere crediderunt, & deum habere propitium si meliores imitarentur homines, & sicut ipsi, colerent deum. Et constituentes sibi bimet ex eis bene agendi præceptores, edocebātur, & baptizabātur, & consequenter in ecclesias occurrebant.

T H E O D O R I T V S

Cap. XXXII **F**Autores igitur Arij nequissima non reliquere consilia. Huius enim causa in confessione fidei etiam manibus consenserunt, qui postea imitati sunt gesta luporum. Nam cum sanctissimus Alexander, qui suis orationibus Arium fuerat iaculatus, id est, Byzantijs Pontifex (sic enim tunc uocabatur Constantinopolis) ad meliorem translatus fuisset uitam, Eusebius defensor impietatis paruipendens regulas quas ante paululum cum alijs Pontificibus ipse conscripserat, repente Nicomediam deferens, Constantinopolitanam arripuit sedem, regulis è diuerso clamitantibus, episcopos & presbyteros non licere ex alia transire ad aliam ciuitatem. Sed mirum non est, ut qui sic insaniunt aduersus unigeniti deitatem, licenter etiam aliastrā grediantur leges. Non enim tunc solummodo hāc nouitate fecit, sed etiam olim aliud simile perpetravit. Qui dum in Beryto esset episcopus, trāsiliuit in Nicomediam, & ex ea denuo post concilium inessia aperta impietatis exactus est, & cum eo Theogonius Nicænus. Quod imperator Constantinus literis manifestum fecit. Ego uero huic operi finem epistola inserere uolui. Scripsit enim hęc Nicomediensibus: Quis est qui ita populum docuit innocentem? Eusebius utiq; tyrānicæ crudelitatis excultor. Quod enim ubiq; tyranni noscatur esse cliens, ex multis rebus apparet. Hoc naque ueracium

Eusebius Nicomediensis canonum transgressor

Pars epistola Constantini ad Nicomedienses, de Eusebio Nicomediensi

ueracium episcoporum testatur interitus, hoc etiam Christianorū crudelissima persecutio clamat aperte. Nihil enim de iniurijs mihi factis nunc dico, per quas quando maxime aduersarū partium insidiæ discurrebāt, iste etiam oculos contra me habebat intentos. Cui hoc defuit solum, quod non & armatum ministerium tyranno licenter exhibuit. Neq; me quispiam puter ad horum probationem minus instructum. Iudicium nanq; manifestum est, quia presbyteros & diaconos sequentes Eusebium, aperte constat à me deprehensos. Sed hæc quidem transeo, quæ nunc non indignationis gratia, sed ad illorum confusionem à me probata noscuntur. Hoc solum formido, hoc cogito, quod uos ad cōmunionem criminis uocari conspicio. Propter Eusebij nanq; seductionem & subuersionem, conscientiam percepistis à ueritate separatā. Sed erit huius rei non tarda salubritas, si episcopum fidelem & integrum nunc sumentes, respiciatis ad deum. Quod utique ad præfens in uobis est, & istud dudum oportuerat in uestro pendere iudicio, nisi prædictus Eusebius pessima consociorum suorum tuitione uenisset huc, & ordinem rectitudinis impudentissime confudisset. Sed quoniam de memorato Eusebio apud uestram charitatem nos breuiter loqui decet, audite: Meminit uestra patientia factum in Nicæa ciuitate concilium: cui & ego ipse conscientia: meæ cultum decenter exhibui, nihil aliud uolens quàm cōcordiam omnibus fabricari, & præ cunctis arguere & remouere hanc causam, quæ principū quidem habuit per Arij Alexandrini superbiam, corroborata uero est per Eusebij prauum pestiferumq; uotum. Sed ipse Eusebius (o amabilem atq; charissimū) cum quanta putatis discursione, quippe cōscientia sua uictus, cum quanta cōfusione mendacio undiq; declarato degebat? Immitens quidem mihi diuersos, qui pro eo deposcerent: petens uero à me quoddam solatium, ne tanto malo conuictus, suo honore priuaretur. Testis est mihi deus huius rei, qui & in me & in uobis benigno amore consistat. Nam me etiam ille deuertit, & indecenter abripuit, quod uos quoq; nostis. Tunc enim omnia gesta sunt sicut ipse desiderabat, quia omne malum in sua conscientia recondebat. Sed ut cætera peruersitatis eius omittam, quid maxime cum Theogonio nequitia: suæ particeps egerit, audite, depono: Alexandrinos quosdam à nostra fide recedentes, huc destinari præceperam, quoniam horū ministerio mentis flammam urgebat. Sed isti benigni & optimi nimis episcopi, quos simul concilij ueritas ad pœnitentiam referuabat, non solum receperunt eos & apud se seruauerunt, sed etiam malis eorum uoluntatibus cōmunicare decreuerūt. Quapropter hoc circa istos ingratos decreuit peragere, ut abrepti procul deportarētur exilio. Nunc itaq; uestrum est, ad deum illa fide respicere, qua semper & fieri cōuenit, & esse decet, & agere. Episcopos enim purificatos & orthodoxos atq; clementes nos gaudemus habere. Si quis autem ad memoriam illorum pestilentium, aut ad laudem, D improuide

Theogonius

Deportatio

improuide præsumit forsitā excitari, repente in sua præsumptione ministri dei, hoc est, meo opere cōprimetur. Deus uos custodiat fratres charissimi.

THEODORITVS.

Cap. XXIII
Appion, Nico
media
Chrestus Ni
cae

Eusebius Nico
media usurpa
tor sedis Con
stantinopoli
tana

Cap. XXIII
Ariani conue
niunt Antio
chie

Callista adul
terij ab Aria
nis imponitur
Eustathio

Tunc igitur isti & damnati, & ciuitatibus sunt expulsi. Et Nicomediae quidem Appion episcopus ordinatus est, in Nicæa autem Chrestus. Sed rursus consuetas machinationes exercetes, & Imperatoris clementiam accessibilem suis fallacijs inuenientes, restituti sunt, prioremque potentiam receperunt. Eusebius etenim (sicuti iam dixi) etiam Constantinopolitanum tenuit tyrannice Præsulatum, & potiorē percepit præsumptionē, frequenter ad Imperatorem ueniens, & fiduciam ex crebra colloctione mercatus, contra ueritatis propugnatores sæuas cōtentiones instituit. Et primum quidem cupere se Hierosolymorum loca professus est, & Imperatorem tanquam celebre illud uisurus ædificationis opus, prouida cogitatione captauit. Quapropter cum multo honore dimissus est, Imperatore ei uehicularia & alia distribuente solatia. Profectus igitur est cum eo & Theogonius Nicænus, participans malignorum consiliorum eius, sicut iam diximus.

Veniens autem in Antiochiam, & amicitiarum induti uultum, maxima ministracione potiti sunt. Veritatis enim propugnator magnus Eustathius, largam eis hospitalitatem fraternitatis exhibuit. Cumque ad sacratissima loca peruenissent, & concordēs uidissent suos, hoc est, Eusebium Cæsariensem, Scythopolitam Patrophilum, & Aetium Lydda, Laodiceam Theodotum, & alios qui lepram Arii susceperant, nunciauerunt eis quod cogitauerant, & cum eis uenerunt in Antiochiam. Et schema quidem sub honore præmittebatur aduentus eorum, quod uero propinabatur, erat pietatis bellum. Mulierem namque prostantem mercede conducentes, & linguam eius sibi impendi persuadentes, ad concilium uenerunt. Proinde alios omnes foras ire præcipientes, miserimā introduxere mulierem. At illa infantulum sub mammilla demonstrans, aiebat ex concubitu Eustathij illum se & concepisse & generasse, eumque clamabat sæpius impudentem. Is autem qui calumniæ eius tam manifestæ conscius erat, iussit ut hanc rem si quis scirent, deducerentur ad medium. Illa uero dicente nullum habere accusationis testem, iusiurandum ei iustissimi iudices intulerunt, lege tamen aperte clamante: In duobus aut tribus testibus credi esse ueraciam quæ dicuntur, necnon & Apostolo præcipientem, ut nullus aduersus presbyterum accusationem factam extra duos aut tres testes accipiat. Sed isti sacras contempnentes leges, contra talem uirum accusationem sine testimonio receperunt. Cum ergo illa mulier iusiurandum præbuisset, adiecit, affirmans quod infans ex concubitu esset Eustathij. Tunc itaque tanquam aduersus adulterum isti amatores ueritatis protulere decretum. Alijs quippe Pontificibus (cum utique multi adessent, & pro Apostolicis dogmatibus repugnarent

rent, & omnimodis quæ fuerant concinnata, nescirent) aperte reclamantibus & magnum Eustathium collaudantibus, decretumque illorum iniquum suscipi prohibentibus. Hoc igitur facto, uelociter huius noxæ concinnatores ad Imperatorem profecti sunt, eique persuaserunt quod uera fuisset accusatio & depositionis Eustathij iusta sententia, quem tanquam adulterum atque tyrannum expelli fecerunt, exercitorem pietatis simul & castitatis egregium. Et ille quidem per Thracias ad Illyrici deductus est ciuitatem. Isti uero primo quidem pro eo ordinauerunt Eulalium. Quo tempore pauco uiuente, Eusebium Palæstinensem illuc transferre uoluerunt: eoque urgente mutatione, & simul Imperatore prohibente, fecerunt Euphronium. Quo etiam, anno & paucis mensibus in episcopatu defuncto, Phlacito illius ecclesiæ tradidere Pontificatum. Isti uero omnes pestem Arii habuere celatam. Propterea namque multi pie uiuentium & sacerdotum & reliquorum, ecclesiastica relinquentes collegia, apud semetipsos cōueniebant. Quos uniuersi Eustathianos appellabant, quia post egressum illius seorsum congregabantur. Porro mulier illa miserima passionem crudelissimi languoris incurrens, manifesta uis insidias: & illam Tragediæ compositionem pariter enudauit, non duobus uel tribus, sed multis admodum sacerdotibus quæ concinnata uidebantur insinuans. Ait enim pro pecunijs illam se facere præsumpisse calumniam. Iusiurandum tamen non omnino fuisse falsum, quia ille infans, de quo iurauerat, filius erat cuiusdam Eustathij nomine, fabri ferrarij.

SOCRATES.

Tunc igitur in Antiochia grauis seditio in Eustathij depositione commota est, & postea de episcopatus electione tantus ignis accensus est, ut penè ciuitas uniuersa periclitaretur, populo in duas partes dissidente: & alijs quidem Eusebium Palæstinæ transferri contendentibus in Antiochiam, alijs autem studentibus ut reuerteretur Eustathius. Erat enim in utraque parte & populis ciuitatis & militaris manus, & tanquam aduersus hostes ita cuncti mouebantur, ut penè usque ad gladios peruenirent, nisi deus & timor principis cohiberet. Nam Imperator suis epistolis seditioem compefcuit. Eusebius autem Palæstinæ repudiauit, quod admiratus Imperator scripsit ei, propositum laudans, eumque beatum uocans, & quod non unius ciuitatis, sed totius orbis potius digne decerneretur episcopus. Deinde autem per annos octo dicitur Antiochenæ ecclesiæ uicasse sedem. Tandem uero studio inimicorum Nicænæ fidei, ordinatur Euphronius.

His igitur in hoc uolumine rite contextis, tempus est sequentis libri ordiamur initium.

D 2 Elenchus

Eusebius
Euphronius.
Alter codicis
Græcorum
παλαστίνιος
habebat, alter
φλακίτιος.
Eustathiani

Cap. XXXV
Seditio Antio
chia

Eusebius Pan
phili laudatur
ab imp.

Euphronius
Antiochie fit
episcopus

ELENCHVS CAPITVLI

TVM LIBRI TERTII HISTORIAE ECCLIASTICAE, quam Tripartitam uocant.

- De conuersione gentis Indorum atque Persarum. Caput. I
- Quomodo Iudæi Christianos accusauerint apud Persas. Qui uel quanti, uel quibus modis passi sint apud Persas. Cap. II
- Epistola Constantini ad Persarum regem pro Christianis. Cap. III
- De Alexandri Pontificis Alexandrini fine, & initio Præsulis Athanasij. Cap. IIII
- Quæ cōtra Athanasij gesta sint, & quomodo cōfugerit ad principē. Ca. V
- Quomodo sit Arius ab exilio reuocatus, & quem libellum dedit Constantino, & de fraudibus Arianorum. Cap. VI
- Epistola Constantini euocantis episcopos, ut Athanasij causas ipse cognosceret. Cap. VII
- Quod uenientes episcopi Ario fauentes, Athanasio detraxerint, ita ut in exilium mitteretur. Cap. VIII
- Quomodo Marcellus Ancyranus depositus sit, & de Asterio sophista. Cap. IX
- Quomodo Arius dum studet ab Alexandro Constantinopoleos in communionem suscipi, sit extinctus. Cap. X
- Quod prius Ariani cum orthodoxis conueniebāt, atq; cōmunicabant, & de lege Cōstantini, qua iussit hæreticorū oratoria ecclesias appellari. Ca. XI
- Quomodo & ubi Cōstantinus Imperatores tres filios suos ordinari, & percepto baptismo sit defunctus. Cap. XII

HISTORIAE ECCLIASTICAE

SIASTICAE, QVAM TRIPARTITAM VOCANT, LIBER TERTIVS.

S O Z O M E N V S.

Caput I
Indi
Iberi
Armenij
Tiridates rex

IN temporibus religiosi principis Constantini, & Indorum gens & Iberorum Christiani dogmatis rudimenta susceperūt. Sed & Armenios tunc primum auditi Christianos effectos. Aiunt enim Tiridatem regem tunc gentis illius ex quodam mirabili signo dei quod circa eius domum euenerit, Christianum fuisse factum, & omnes simul eius ditioni subiectos una præceptione iussisse, ut similiter deo colla submitterent. Vnde & ad cæteros confines Christianum dogma transiit, & multum

& multitudine dilatatum est. Apud Persas autem initium Christianitatis existimo celebratum, dum quidam eorum occasione commercij ad Ostroinos & Armenios uenientes (ut fieri solet) sanctis illis colloquerentur uiris, & eorum uirtutes experirentur.

Cumq; tempore procedente crescerent, etiam ecclesias & sacerdotes pariter cæterosq; ministros habere cœperunt. Hoc autē factum non mediocriter contristabat Magos, qui religionem Persarum ueluti quædam sacerdotalis tribus per successionem generis ab initio commissam habere noscuntur. Afficiebatq; id etiam Iudæos naturaliter quodammodo Christiani dogmatis inimicos. Quapropter accusauerunt apud Saporem tunc regem, Symeonem archiepiscopū Seleuciæ & Ctesiphontis ciuitatum in Perside regaliū, tanquam amicus esset Cæsari Romanorū, eiq; Persarum negocia propalaret. Credens autem derogationibus his Sapores, primum quidem tribuitis immensis Christianos afficiebat, eo quod plurimos eorum agnosceret, quod paupertatē magis eligerent: crudelibusq; uiris huiusmodi exactiones iniunxit, quatenus ex egestate pecuniarū & nimietate exactorum uim passi, propriæ religionis iura contemnerēt. Post hæc autem sacerdotes ministrosq; dei gladijs minacibus interemit, ecclesias subuertit, & uasa eorū omnia publicauit. Symeonem uero deduci iussit ad se, tanquā proditorem Persarum regni atq; religionis. Magi siquidem auxiliantibus sibi Iudæis, cum festinatione sanctas ecclesias destruebāt. Symeon autem comprehensus, ferroq; uinctus, ad regem usq; deducitur. Quo uir effectus est magnus, & omni fortitudine preciosus. Nam cum eum torquendū Sapores iussisset introduci, neq; timuit, neq; adorauit. Pro qua re uehementius efferatus rex, inquisiuit cur non adorasset, quippe quod prius facere consueuerat. Ad quē Symeon: Prius quidem non uinctus adducebar ut negarem ueri dei culturam, & nihil in hoc dubitans, quæ sunt solennia regis, implebā: nunc autem phas mihi nō est hoc agere. Veni nancq; pro nostro dogmate & pietate decertaturus. Hæc dicentem præcepit rex adorare Solem, & facienti, plurima se daturum cum maximo honore munera compromisit: reluctantem uero interminatus est esse moriturū, & omnium Christianorū gentem. Cumq; nec terroribus potuisset mouere Symeonem, nec mulcere promissionibus, sed fortiter permaneret, nunquamq; adoraret Solem, ne proditor suæ religionis existeret, præcepit eum in uinculis retineri, credens eum posse longo tempore inflecti. Cumq; duceretur ad carcerē, uidit eum Vstazades senior quidam eunuchus, nutritor Saporis, & maior regiæ domus. Et consurgens adorauit eum. sedebat nancq; ante ianuas regis, quem Symeon increpauit iniuriose, & cum furore clamauit, auersatusq; despexit. Is enim dum Christianus esset, non ante multum tempus uim passus adorauit Solem. Quo facto, repente flens eunuchus, cum gemitu quidem uestem claram, qua indutus

Cap. II

Magi, Persarum sacerdotibus Iudæi

Sapores rex Persarum Symeon archiepiscopus Seleuciæ & Ctesiphontis

Symeon ad Saporem adducitur

Vstazades eunuchus

dutus erat, exutus est, & lugubrem accipiēs amictum, ante domum regiam a se-
 fedebat flens atq; gemens: Heu, inquit, qualem credam esse circa me deum,
 quem ego negavi, dum pro hac causa dudum amicissimus Symeon neque
 uerbū mihi reddiderit, & sic auersatus cum furore transiuerit: Cumq; hæc
 Sapores audisset, euocans eum, causam luctus inquisiuit, aut si qua ei circa
 domum erumna contigerit. Respondens Vstazades, ait: O rex, nihil in hu-
 ius seculi domo infortunij passus sum. Utinam pro his quæ mihi nunc eue-
 nerunt, in uniuersas calamitates alias incidissem. Lugeo, nanq; cur uitio qui
 dudum mori debueram: Video Solem quem tibi parere uolens, non uoto
 meæ uoluntatis, adorauit. Quapropter pro utroq; me mori iustissimum est,
 quia & proditor sum Christi, & te quoq; decepi. Et ille quidem hæc dicens,
 iurauit cœli & terræ creatorem, suam ulterius non se mutare sententiam. Sa-
 pores autem admiratus eunuchi constantiam, amplius sæuiebat aduersus
 Christianos, tanquam maleficijs hoc agere præualerent. Parcens autem se-
 niori, nunc lenitate, nunc minis omni uirtute eum se subuertere indicabat.
 Cumq; nil ageret, Vstazade profitente nunquā se fore sic fatuum, uti præ-
 deo creatore cunctorum, illa coleret potius quæ à deo creata sunt: tunc ira
 cōmotus, iussit gladio caput eius abscindi. Cumq; duceretur ad necem, ro-
 gavit spiculatorem, ut paululum sustineret, tanquam aliquid regi mandatu-
 rus, & uocans quendam fidelium eunuchorū, iussit ut diceret hæc Saporis:
 Pro fauore quem hæctenus à iuuentute habui circa uestram domū (ō rex)
 patri tuo & tibi ministrans studio cōpetenti, testibus non indigeo, tu nanq;
 bene nosti. Pro omnibus ergo, quæ aliquando uobis impendi, redde mihi
 compensationem huiuscemodi, ne quis ignorantium putet me supplicium
 sustinere tanquam infidelem regni, aut malæ cuiuspiam uoluntatis, sed ut
 potius manifestū fiat quod agitur, præco clamans denūciat uniuersis, quod
 Vstazades capite truncatur, non regis inimicus, sed Christianū se esse pro-
 fessus, & deum proprium apud regem negare contemnens. Hæc quidem
 eunuchus regi nunciauit. Porro Sapores secundum petitionem Vstazadis
 præconem clamare fecit. Existimabat enim alios posse à Christianitate re-
 uocare Christianos, si mente perciperēt quod nulli parceret Christiano, qui
 senem nutritorē & deuotum suæ familiaritatis occideret. Vstazades autem
 studuit clamari causam suę necis, credens quod cum per terrorem adorasset
 Solem, multos Christianorū deduxerit ad timorem: nunc autem cogno-
 scentes pro religione mortuū, imitatores multos suæ uirtutis efficeret. Hoc
 itaq; modo Vstazades gloriosissima morte translatus est. Symeon autē
 id cognoscens in carcere, gratificos pro eo hymnos obtulit deo. Altera uero
 die, quæ erat sexta feria septimanæ maioris, in qua ante resurrectionis festi-
 uitatem annua salutaris passionis memoria celebratur, etiam Symeonem
 decreuit rex ferro perimere. Deducus enim rursus è carcere ad Palatium
 regis

Dies Passio-
 nis
 Parasceue

A regis, ualde intrepide loquebatur Sapor de dogmate, & nec illum, nec So-
 lem sustinuit adorare. Eademq; die similiter interimi iussi sunt & alij centum
 in carcere constituti. Nouissime uero Symeonem occidi præceptū est, ita ut
 mortem uideret uniuersorū. Erant etenim horum alij quidem episcopi, alij
 presbyteri, alij diuersorū ordinum clerici. Cumq; omnes ducerēt ad mor-
 tem, adueniens summus princeps Magorum, interrogabat eos an uellent
 uiuere, & regis religionē colere, & Solem pariter adorare. Cumq; hanc nul-
 lus eligeret uitam, spiculatores circa necem martyrum laborabant. Symeon
 autem assistens confortabat uniuersos, & de resurrectione & pietate loque-
 batur, atq; de sacris scripturis adhibens fidem, dicebat: Vitam quidem ue-
 ram esse sic mori, mortem uero manifestam, negare deum: adijciens, quia
 post paululum etiam nullo perimente sponte mors accidat. Hic est enim o-
 mnibus natis finis ineuitabilis. Post hæc autem perpetuitas non omnibus
 similiter accidit, sed uelut ex quodam pondere omnem rationem reddent
 homines huius uitæ, & eorum quæ bene gesserunt retributionem, & pœnas
 malorum sine dubitatione recipient. Maius autem inter omnia bona nihil
 est, ac beatius, quàm eligere mori pro deo. Hæc dicente Symeone, & tanq;
 filios edocente, in certaminibus sacris (modo quo decebat) unusquisq; exer-
 citatus alacriter curabat ad necem. Cumq; omnes centum spiculator tran-
 sisset, nouissime uenit ad Symeonem, & Abedecallam, & Ananiam: ambo
 nanq; senes, cani, sub eius ecclesia constituti, cum eo fuerant comprehensi,
 & erant in uinculis. Tunc itaq; Puscicus, qui super omnes artifices regis erat,
 ibi consistens, & uidens Ananiam tremementem cum præpararetur ad necem,
 ait: Paululum (ō senex) claude oculos, & securus esto, mox enim Christi ui-
 debis aspectum. Cumq; dixisset hoc, repente comprehensus, ductus ad re-
 gem, & Christianus esse manifestatur, eo quod pro dogmate fuisset locutus
 libera intentione martyribus. Tunc rex extraneo quodam & crudeli modo
 eum moti præcepit, ita ut perforata ceruice exinde linguam eius eijcerent.
 Hoc itaq; facto, quibusdam accusantibus etiam filiam eius, uirgo sacra tunc
 comprehensa perempta est. Sequenti uero anno die quo passionis Christi
 memoria celebrabat, & expectabatur resurrectionis festiuitas, crudelissima
 Sapores præceptio per omnem Persarum cucurrit terram, morte condem-
 nans eos, qui se profiterentur esse Christianos. Quo tempore fertur ultra
 numerum, multitudinem Christianorum gladio cecidisse: alios nanq; per ci-
 uitates & uicos diligenter Magi requirentes, celatos inueniebant: alij uero
 sponte nullo dicente semetipsos offerebant, ne taciturnitate Christum ne-
 gare uiderentur. Igitur cum omnes Christiani perimerēt, neq; ulli parceret,
 etiā multi in ipsis Regalibus sunt occisi, cum quibus & Azanes eunu-
 chus regi maxime gratus. Quod dum Sapores audisset, tristis factus, hanc
 generalem preemptionem remouit, & solummodo præceptores religionis
 D 4 iussit

Centum Chri-
 stiani interfe-
 cti

Symeonis ad
 martyres con-
 fortandos ora-
 tio

Abedecalla
 Ananias
 Puscicus

Puscicij filia,
 martyr.
 Parasceue

Azanes eunu-
 chus

*Tharbuas for
ror Symeo-
nis episcopi*

iussit occidi. Illo siquidem tempore ægritudinem incurrente regina, Symeonis episcopi soror nomine Tharbuas comprehensa est cum famula sua pedis sequa, quas contigit teneri per insidias Iudæorum accusantium, quasi maleficia reginæ fecissent, propter Symeonis mortem. Regina uero (cum soleant languentes huiusmodi spebus aures accommodare) suspicata est ueram esse detractionem, & maxime à Iudæis factam: cum & ipsa similia saperet, eosque sine mendacio & sibi fauentes arbitraretur. Sumentes autem Magi Tharbuam & alias, mortis acerbæ perculere supplicio. Stipitibus enim alligatas, ferraque findentes per medium, eas crudeli nece lacerauerunt, & quasi expiantes reginam, per medios stipites transire fecerunt. Ferunt autem istam Tharbuam speciosam ualde fuisse, & à Magis quibusdam adamatam, & latenter ad concubitum petitam, promissa mercede salutis suæ, & aliorum, si consentiret ad uitium. Quæ nec auditum libidinis passa est sustinere, sed obiurgatorij uerbis pro turpi petitione relatis, alacriter accessit ad mortem, ne proderet sanctam uirginitatem. Cumque circumirent Magi & principes eorum uniuersam prouinciam secundum Saporis præcepta, ut sacerdotes & doctores dogmatis apprehenderent Christiani, puniebant episcopos & presbyteros, & maxime per regionem Adiabænorum. Hic namque locus est Persicus, & plerumque Christianorum. Hoc enim tempore & Acepsemam episcopum apprehenderunt & multos clericorum eius: tenentesque Præsulem, sufficere sibi crediderunt, alios nudatos substantijs dimittentes. Iacobus autem quidam presbyter Ponti sequebatur Acepsemam, & supplicans Magis, identidem meruit irretiri. Tunc enim & seni alacriter seruebat, & eius cladem aliquatenus leniebat, plagasque ut poterat curare non desinebat. Post paululum uero pœnis crudelibus eum Magi torserunt, cogentes ut adoraret Solem. Quo respuente, miserunt eum rursus in uincula. Sed & multos alios presbyteros & diaconos habebant in carcere post flagella. Pauco tempore prætereunte, princeps Magorum de eis consuluit regem: acceptaque potestate ut ageret quod uellet, si Solem non adorarent, mandauit eis in carcere regiam uoluntatem. Quibus aperte respondentibus, nunquam se fore proditores Christi, nec adorare Solem, sic ut nulli parceretur, uerbis eos lanauit. Cum quibus Acepsemas pro confessione dogmatis uiriliter est defunctus. Quidam uero Armeniorum cum essent obsides apud Persas, corpus eius auferentes latenter, sepulturæ debitæ tradiderunt. Alij uero licet non minus flagellati, præter spem uixerunt: & non mutantes uoluntatem, denuo ad uincula sunt reducti, cum quibus erat Aithales, cuius dum nimis tensus caderetur, humeri sunt disiuncti, ita ut mortuas postea regno testimonio bonæ uitæ translati sunt presbyteri, diaconi, monachi, & sacræ uirgines, & in alijs officijs ecclesiæ constituti, ac pro dogmate laborantes innumerati.

*Accepsemas
Iacobus pres-
byter Ponti-
cus*

Aethalis

Martyres

tes innumerae multitudines. Eodemque tempore passus est unam cum Marea Bichor episcopus, atque clerici circiter ducenti & quinquaginta, qui cum eo capti à Persis fuerant comprehensi. Tunc etiam Milesius nomine, martyrio coronatus est, qui primum quidem militabat apud Persas, postea uero relicta militia conuersationem amulatus est Apostolicam. Dicitur enim quoddam in ciuitate Persica episcopus fuisse ordinatus, multa sæpe sit passus, & uerberatus atque tractus, uirili mente sustinuerit. Cumque nulli potuisset illic suadere ut Christianus esset, grauius ferens maledixit ciuitati, & exinde discessit. Post paucum uero tempus primatibus eius loci in regem peccantibus, superueniens exercitus cum trecentis elephantis ciuitatem subuertit, & uelut desolatam regionem arantes feminibus tradiderunt. Milesius autem episcopus solummodo peram circumferens, quæ sacrum codicem Euangeliorum habebat, perrexit orationem facturum ad Hierosolimam, & inde in Aegyptum, ut uideret monachos ibidem conuersantes. Qualis igitur iste sanctus & miraculorum fuerit operator, Syri sunt testes, qui eius actus uitamque scriperunt. Fertur itaque eorum qui tunc martyrio coronati sunt sub regno Saporis uirorum ac mulierum fuisse milia quasi sedecim.

*Marcas
Bichor
Milesius*

*Milesius cir-
cumfert per
codicem Euan-
gelici*

*XVI. M. mar-
tyrii in Persis*

THEODORITVS.

IN Perside uero fautoribus pietatis Constantinus Augustus sponte prospexit. Agnoscens enim eos ab impijs uehementer affligi, eorumque regem erroribus sæuientem diuersa eis inferre pericula, scripsit ei per legatos, qui tunc aderat, monita pietatis, rogans ut cultores dei apud eum digno honore potitentur. Sed melius studium pijs principis per eius literas ualebit agnosci.

Cap. IIII

EPISTOLA CONSTANTINI IMP. AD SAPOREM
regem Persarum, de prouidentia dei erga homines.

SACRATISSIMAM custodiens fidem, ueritatis luce participatus sum: luminis ueritate gubernatus, sacram cognosco fidem. Denique per hæc (sicuti res ipsæ confirmant) uenerabilem religionem esse conspicio, & doctrinam agnitionis sanctissimi dei omnibus offerentem, huiusmodi cultum me habere profiteor: quia huius dei uirtutem in auxilio habens, inchoans à finibus Oceani, omnem terrarum orbem firmissima spe salutis obtinui, ita ut uniuersi qui per tot tyrannos cladibus quotidianis fuerant subiugati, & ad obscuritatem usque perducti, resumentes comunium rerum uindictam, rediuisa quodammodo curatione resurgerent. Hunc deum colo, cuius signum deo dicatus meus exercitus portat in humeris: & à quo dum iusto sermone aliquid poscitur, impetratur. Ex ipsis autem trophæis insignibus beneficia repente suscipio. Hunc itaque deum immortalis memoria me honorare profiteor, eumque summa puraque mente super omnia esse credo. Hunc inclinatis genibus inuocabo, fugiens cunctum abominabilem sanguinem & odores horribiles ac fugiendos, omnemque terrenam flammam nimis euito. Quibus omnibus

omnibus nephandus & ineffabilis error multos gentiū, ac genera uniuersa prostrauit, & inferno contradidit. Quæ enim deus omnium propter hominum prouidentiam sua clementia utilitatis causa produxit in mundum, hæc ad uniuersiuſq; desiderium trahi non patitur. Sed puram tantūmodo mentem & immaculatā animam, ab hominibus exigit, uirtutis & pietatis actus exquirat, mansuetudinis & clementiæ delectatur operibus, mites amat, habet odio turbulentos; diligit fidem, punit perfidiam, omnemq; potentiam cum fastu despicit, superbōrum punit asperitatem, ad fastum eleuatos interimit, humilibus autem ac patientibus digna retribuit. Sic itaq; etiam regnū iustum magnipendens adiutorio suæ uirtutis extendit, sapiētiamq; regiam pacis tranquillitate custodit. Non ergo uideor mihi errare frater mi, hunc esse cōfitemdo deum omnium principem atq; patrem, quem multi regnantes apud nos uasanis erroribus seducti, denegare tentarūt. Sed illos omnes finis cōprehendit exitiosus, ita ut omne genus hominū post eos exurgens, clades eorum pro maledictionis exemplo præponere uideatur. Horum igitur unum esse reor Valerianū, quem uelut quædam uirga iracundiæ diuinæ de nostris terris expellens, uestris partibus tradidit puniendum. Qui scilicet uerecundiæ suæ nobilissimū apud nos trophæū demonstrasse cognoscitur. Sed hoc quidem in bonam partem cōuersum est, ut in nostro seculo huiusmodi supplicium fieret manifestum. Vidi namq; & ego illorum finem, qui nuper nephandis præceptionibus deo deuotum populum turbauerunt. Quapropter multas deo refero gratias, quoniam integra prouidētia omne genus humanum, colens legem diuinam, reddita sibi pace decenter exultat. Unde etiam nobis ipsiſ credō, quoniā optime cauteq; uniuersa proueniunt, quando per illorū puram probabilemq; religionē, diuinamq; concordiam, uniuersa in se dignantur erigere. Igitur de tali hominū collegio, id est, Christianorū (pro quibus omnis est mihi sermo) quā me libenter credis audire, quādo etiam eminentia loca Perfidos per eos amplius quā cupio decorentur. Tum ergo optime gubernaueris, si fueris sicut illi, & habueris commune quod illi. Sic enim habebis omniū dominū, mitem placidumq; atq; propitiū. Hos igitur, quoniam tantus ac talis existis, cōmendo tibi, quoniam & pietate probaris insignis. Hos dilige cōpetenter, & facito clementer tuæ participes, tibi simul & nobis præbiturus gratiæ immensa iura per fidem.

Hæc igitur optimus Imperator pietate decoratus egit, curam non solum subiectōrum habens, sed etiam eorum qui sub alienis gubernaculis regebantur. Quapropter & ipse diuina protectione potitus est, & Europam uniuersam atq; Africam, super has etiam maximam Asiæ partem tenens, subiectos habuit ubique deuotos. Sed etiam Barbarorum alij quidem sponte seruibant, alij deuicti. Vbiq; triumphū uidebantur, & uictor cernebantur in omnibus Imperator.

Sozomenus

SOZOMENVS.

Interea Alexandro mirabili sene, qui Arii prostrauerat blasphemias, deſuncto, post menses quinq; Nicæni concilij, Alexandrinorū ecclesiæ suscepit Athanasius Præsulatum. Cuius persecutiones, fugas, contumelias, crebraq; pericula transferre distuli, quæ Rufinus suo nobilitauit eloquio.

SOZOMENVS.

Post plurima uero consilia turbis seditionibusq; completa, & clamores accusatorum poscentium ut Athanasius tanquam Magus uiolentus & indignus sacerdotio damnaretur, missi ab Imperatore metuentes, ne eum aliqua inuasiōe perimerent, latenter eum de concilio subtraxerunt. At ille sciens non sibi fore tutum contra tot accusatores agere, iudicibus etiam inimicis, synodum relinquens uenire festinauit ad Imperatorem.

THEODORITVS.

Igitur Athanasius ad principem ueniens, omnem præsumptionē contra se factam episcoporū edocuit. At illi apud Mareoten cōuenientes, quosdam concordantiū ipsiſ sacerdotum miserunt ad principem, id est, Theogonium Nicænum, atq; Theodorū Perinthium, & Marin Chalcædonensem, Narcissum Cilicem, & similes horum, mendaciā texentes, & quædam cōmentā singentes, & nudas admodum calumnias quasi ueras accusationes sibi met componentes. Quo facto uenerunt ad Aeliā ciuitatem. Præceperat enim Imperator, ut omne concilium à Tyro ueniret ad Aeliā. Necnon & alios undiq; congregari præceperat, ut templa ædificata dedicarentur. Misit itaq; pariter deuotos Iudicū pietate ac fide clarissimos, omnia largissime expendi præcipiens, non solum pontificibus ac sacerdotibus, sed etiā egentibus uniuersis qui undiq; concurrebant. Porro fuerat exornatū etiam sacrum altare pallijs regalibus atq; uasis, auro & lapidibus preciosis decoratum.

SOZOMENVS.

Imperator interea Arium de exilio reuocauit, iussitq; ut quod de deo crederet scriptura currenre proferret. Tunc ille nouitatem nominum quam prius adinuenerat declinans, aliam explanationem contexit, simplicibus uerbis eam & diuina lectione confirmans, iusiurandum quoq; præbuit ita se credere, & hæc etiam mente sapere, nihilq; aliter intelligere. Textus enim eius expositionis huiusmodi est.

PIISSIMO ET DEO AMATISSIMO DOMINO

nostro Imperatori Constantino, Arius &

Euzoii presbyteri.

SICUT præcepit deo amabilis pietas domine Imperator, exponimus nostram fidem, & scriptis profiteamur coram deo sic credere & nos & omnes qui nobiscum sunt, sicuti subiectū est. Credimus in unum deum patrem omnipotentem, & dominum IESVM CHRISTVM filium eius, qui ex eo ante

Cap. IIII
Athanasius fuit
episcopus Alexandria

Cap. V

Athanasius
Constantinū
aditArianorum
conuentus
apud MareotenAeliā, hoc est,
Hierosolyma
à Tyro synodus
transferturCap. VI
Arius reuocatusFides Arii
quam apud
Constantinū
Aug. professus
est

ante omnia secula natus est, deum uerbum, per quem omnia facta sunt quae in caelis & quae in terra: qui uenit, & carnem assumpsit, & passus est, & resurrexit, & ascendit in caelos, & iterum uenturus est iudicare uiuos & mortuos: & in spiritum sanctum, & carnis resurrectionem, & uitam futuri seculi, & in regnum caelorum, & in unam sanctam catholicam dei ecclesiam, quae a finibus usque ad fines est. Hanc autem fidem percepimus ex sanctis Euangelij, dicente domino discipulis suis: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Si autem non haec credimus atque suscipimus, uere patrem, & filium, & spiritum sanctum, sicut omnis catholica ecclesia & sanctae edocent scripturae, quas per omnia seculum; iudex noster erit deus & nunc, & in futuro die. Quapropter tuam pietatem rogamus, deo amabilis Imperator, ut cum ecclesiastici simus, & fidem & sensum ecclesiae sanctarumque scripturarum habeamus, uniri nos per pacificam & dei cultricem pietatem tuam matri nostrae ecclesiae iubeatis, quaestionibus utique & superfluitatibus inquisitionum sublatis: ut & nos & sancta ecclesia inter nos pacificati, solennes orationes pro pacifico pioque imperio, & omni tuo genere omnes communiter celebremus.

Hanc fidei expositionem alij quidem dicebant artificiose compositam, ut uideretur princeps placari sermonibus, & ita Arij dogmatibus circumferri, ut per expositionem omnium ei fiducia praebereur, & utrumque haberet intellectum. Arbitratus autem Imperator Arium & Euzoium similia credere his qui in Nicaea conuenerant, ualde gauisus est. Non tamen sibi met persuasit, ut eos in ecclesiae communionem susciperet ante iudicium & probationem congruam personarum secundum ecclesiae legem: sed destinauit eos ad episcopos tunc Hierosolymis congregatos, scribens ut fidem eorum expositionis examinerent, & clementem super eis proferrent sententiam, si recte credentes inuidiae gratia essent iniustitiam passi, seu dum non haberent unde iudices suos culpae peterent, per poenitentiam reuocarent. Porro sumpta occasione, fautores Arij per scripta Imperatoris eos in communionem susceperunt. Et hoc cum fecissent ipsi Imperatori rescripserunt, & ecclesiae Alexandrinae, & in Aegypto, & Thebaida, & Libyam episcopis uniuersis, & clericis, praecipientes, ut eos alacriter susciperent, Imperatore testante rectam eorum esse fidem, quam etiam propriae epistolae subiecerunt. Haec quidem in Hierosolymis gesta noscuntur.

Athanasius autem fugiens de Tyro, Constantinopolim uenit, & quae passus esset adito Imperatore narrauit: petens ut quae in Tyro fuerat gesta, examinarentur sub eius quoque praesentia. Porro Constantinus Imperator rationabilem eius petitionem iudicans, haec scripsit episcopis qui in Tyro conuenerant.

S O C R A T E S.

Cap. VII
scilicet epistolae
Igitur Imperator * missa sacra concilium euocauit, ut in sui praesentia Athanasij examinaret causam, cuius uerba sunt haec.

Victor

VICTOR CONSTANTINVS PIVS, EPISCOPUS IN TYRIORUM URBE COLLECTIS.

EGO quidem ignoro quae uestro concilio turbulenter atque cum tempestate decreta sint. Apparet enim quod quadam tumultuosa indisciplinatione ueritas sit oppressa, uobis uidelicet non considerantibus quae deo placent, propter iurgia quae contra proximos uestros habetis: & uota uestra inuincibilia esse contenditis. Sed erit opus diuinae prouidentiae, ut & haec contentio aperte deprehensa possit euacuari, atque nobis palam fieri, si quid illic conuenientes siue qualibet gratia, aut inimicitiarum causa gessistis. Quapropter cum omni festinatione uos omnes ad meam reuerentiam uolo concurrere, ut gestorum apud uos integritatem per uos ipsos possitis ostendere. Verum qua gratia haec scripserim uobis, uosque ad me literis euocauerim, per ea quae sequuntur agnosceris. Pergenti iam mihi ad cognominis nostri felicissimae patriae ciuitatem, cum essem concensurus equum, repente Athanasius episcopus in media platea cum quibusdam sacerdotibus quos circa se habebat, sic inopinata nos adijt, ut nobis daretur subito cuiusdam causa formidinis. Testis enim mihi inspector omnium deus est, quoniam nec cognoscere eum quis esset prima fronte preualui, nisi quidam nostrorum, & quis esset, & quam pertulisset iniuriam, tunc narraisset. Et ego quidem neque confabulatus cum eo sum illo tempore, nec aliqua locutione participatus. Cumque ille se audiri deposceret, ego uero resutarer, & penam repellere eum praecipere, cum maiori fiducia nihil aliud a uobis quam uestrum postulauit aduentum, ut uobis praesentibus quae passus est necessario posset suis gemitibus explanare. Unde quia mihi rationabile uideretur & temporibus opportunum, scribi uobis libentius haec praeci, ut omnes quicumque apud Tyrum concilium celebrauistis, indefinenter ad expeditum nostrae mansuetudinis concurrere festinetis, ipsis operibus ostensuri puritatem & rectitudinem uestri iudicij coram me uidelicet, quem dei ministrum proprium neque uos abnegabitis. Igitur ubique pacificatur dei nomen, & integre bene dicitur per meam in deo culturam, etiam apud ipsos Barbaros, qui ueritatem hactenus ignorabant. Certum namque est, quod qui ueritatem ignorat, neque deum scire potest. Veritatem sicut praedictum est, etiam Barbari per me fidelem ministrum recognouerunt, & deum metuere didicerunt, quem utique protectorem meum ubique ac prouisorum ipsis operibus est ostensum. Unde praecipue etiam deum sciunt. Et illi quidem propter nostrum timorem reuerentur deum. Vos autem qui sancta mysteria eius clementiae proferre uidemini, non dicam custodire, uos inquam nihil agitis, nisi quae ad contentionem noscuntur & odia pertinere, & (ut absolute dicam) quae ad humani generis tendere uidentur interitum. Sed festinate, sicut dixi, ad nos uenire continuo, scientes quod omni uirtute conabor, ut quae in lege dei sunt, ea praecipue sine aliqua titubatione seruentur. Quibus utique neque uituperatio, neque mala superstitio poterit implicari, dispersis

E utique

Constantinopolim intelligit

Preces Athanasij apud Constantinam

In malos episcopos & sacerdotes

utiq; ac palam contritis & penitus exterminatis sacratissimæ legis inimicis, qui sub schemate sancti nominis blasphemias varias ac diuersas iniiciunt.

Cap. VIII
Constantini se
moris libera-
litas in pau-
peres

HÆ siquidem literæ ad æstuationem perduxerunt eos qui fuerant in synodo congregati, quoniam plures quidem ad proprias redierant ciuitates. Qui uero circa Eusebium, & Theogonium, & Marin, Patrophilum, & Vrsatium, & Valentem erant, ad Constantinopolitanam uenientes urbem, nequaquam de calice fracto, aut altari subuerso, aut Arsenio perempto, quod in synodo concinnauerant, quæstionem fieri permiserunt, sed aliam inuenere detractionem, suggerentes Imperatori, quod Athanasius interminaretur non se missurum ab Alexandria frumenta solenniter ad Constantinopolitanam urbem. Et hæc audisse dicebant, Athanasio dicente ad Amantium, Anubionem, Arbatlionem, & Petrum episcopos. Multum itaque derogatio præualet, quando derogator creditur fide dignus. Hac subreptione ad furrorem perductus Imperator, Athanasium relegauit in exilium, & habitare eum præcepit in Gallijs. Aiunt enim quidam hoc Imperatorem propterea fecisse, ut unirentur ecclesiæ, quoniam Athanasius communicare Ariani exi-
tabat. Et ille quidem degebat in Triberis Galliarum.

Athanasius apud Treuiros
Metropolim
Galliarum de-
gebat

THEODORITVS.

Sed nemo miretur si tantus uir deceptus deliquit, sacerdotibus falsa loquentibus, cum diuinus quoque David propheta, non à Pontifice, sed à seruo Siba contra Miphiboseth mendacia proferente deceptus sit.

S O Z O M E N V S.

Cap. IX
Marcellus An-
cyranus abdi-
catur
Asterius, Rbe-
tor

Igitur episcopi in Constantinopolitana urbe congregati, Marcellum An-
cyræ Galatiæ deposuerunt pro huiusmodi causa. Asterius quidam in Capadocia exercens artem sophisticam, eam relinquens, Christianitatem se promittebat assumere: tentauitque libros conscribere, qui feruntur hæcenus, & per quos Arii dogma firmatum est. Dicebat enim Christum sic esse uirtutem dei, sicuti dictum est apud Moysen: Locustam & campas uirtutem dei: & his multa similia. Conueniebat autem is Asterius frequenter apud episcopos, qui Arianam præcipue non exiabant hæresim. Nam & ad concilia concurrebat, episcopatum in aliqua ciuitate quærens. Sed sacerdotio quidem frustratus est, eo quod persecutionis tempore sacrificasse probaretur. Cumque circumiret Syriæ ciuitates, libros quos consuerat, ostendebat. Hæc agnoscens Marcellus, contra eum scribere uolens, mensuram contrarietatis excessit. Purum namque hominem, sicut Samosatensis Paulus, præsumpsit dicere dominum Christum. Hæc agnoscens qui tunc Hierosolymis conuenerant, de Asterio quidem nullum habuere sermonem: quoniam neque erat in ordine sacerdotum. Marcellum uero tanquam sacerdotio functum rationem exigentes libri sui, eumque comperientes Samosateni dogmate maculatum, iusserunt ut à tali secta recederet. Qui reprehensus, librum se promittente exutere

A exutere. Cumque hoc studium deferuisset, episcoporum collegium, euocante Imperatore, uenit ad regiam ciuitatem, presentibusque Eusebio, & qui cum eo erant episcopis, in urbe Constantinopolitana rursus studium de Marcello fiebat. Et dum Marcellus, sicut promiserat, illicitam conscriptionem nollet incendere, eum ab episcopatu deposuerunt. In cuius locum Basilium in An-
cyram miserunt. Sed hanc quidem conscriptionem Eusebius tribus destruxit libris, superstitionem eius ualde redarguens. Postea uero Marcellus in Sardicensi concilio recepit episcopatum, dicens non intellectum suum librum, & propterea quasi Paulianum fuisse depositum.

Inquisitio in
Marcellum

Marcellus re-
cipit episco-
patum suum

Igitur dum post concilium Hierosolymitanum Arius uenisset in Aegyptum, Alexandria ecclesia eius euicente communionem, rursus uenit ad Constantinopolitanam urbem, concurrentibus illi confectatoribus eius, & obedientibus Eusebio Nicomedie episcopo, & concilium celebrari uolentibus. Horum studium sentiens Alexander tunc Constantinopolitanus episcopus, uisus est soluere tale conamen. Cumque hoc non ualuisset implere, aperte Arii uisibus interdixit, non licere eum ecclesiasticum esse dicens: nec infirmam sententiam episcoporum penè totius terræ secum conuenientium in Nicæna urbe. Eusebius autem, & qui circa eum erant, dum primo sermonibus flectere nequiuissent Alexandrum, postea cum terrore minabantur, quod nisi susciperet Arium, certa die ipse quidem deportaretur in exilium, Arius autem in communionem susciperetur uniuersorum. Et post hæc ab alterutris recesserunt. Illi quidem definitam diem expectantes, ut suas minas implerent. Alexander autem orabat, ne ad effectum uerba Eusebij peruenirent. Maxime autem ei terror ingerebatur, eo quod Imperatori iam penè persuaserant, ut faceret quod ipsi uolebant. Ante unum uero constituti temporis diem prosternens semetipsum sub altari, tota nocte iacuit pronus, rogans deum ut impediret terminum inimicorum eius.

Cap. X
Arius uenit
Constantinopo-
lim, noui Con-
cilij causa

Terretur Ale-
xander

S O C R A T E S.

Hæc igitur Alexander pronus orabat. Imperator autem de Ario expectanti uolens, eum ad Palatium euocauit, percunctatusque est, an Nicæni concilij decreta seruaret. Ille uero nihil moratus, repente subscripsit, decreta fidei per subscriptionem arte callida circūueniens. Et Imperator quidem miratus, ei inculcit iusiurandum. Qui etiam hoc fraudulenter egit, quodammodo iusiurandum arte deludens. Quod autem audiui de hac machinatione scribo. Ferunt enim conscripsisse Arium hæresim suam in charta quam sub ala ferebat: unde uere se iurare credidit, dicens sic se sapere sicut scripsisset. Hoc enim ita factum audiens ego conscripsi: quod uero & iusiurandum præbuerit, ex epistolis Imperatoris agnouit. Credens igitur Imperator, suscipi eum ab episcopo Constantinopolitanæ urbis Alexandro in communionem præcepit. Erat enim tunc sabbatum. Et sequenti die eos communicare expectabat alterutris: sed præsumptiones Arii iudicia dei secuta sunt. Nam dum egressus ex Im-

Alexander in-
precibus
Arius subscri-
bit decretis Ni-
cæni concilij

Arius in com-
munionem reci-
piuntur

periali fuisset aula, obsequijs honorabatur satellitū Eusebii, & per mediam tunc ciuitatē perspicuus apparebat. Cumq; uenisset iuxta locum cui est uocabulū, Constantini forum, ubi columna Porphyratica collocata est, terror eum subito ex quodam conscientiae secreto costrinxit, & cum formidine secuta est uentris effusio. Percūctatusq; an secessus esset in proximo, & agnos- scens esse post Constantini forum, perrexit illuc. Quo facto, defectus eum quidem cum effusione corripuit, & unā cum stercoreibus meatus quoq; pro- lapsus est. Tunc ergo concidit, & sanguinis multitudo cum subtilibus intesti- nis subsequenter effluxit: decurrebantq; pariter cum splene etiam interna iecoris. Et ita factum est, ut repente sequeretur & mors. Secessus uero ubi talia gesta sunt, in Constantinopolitana urbe monstrabat, sicuti dixi, post Constantini forum atq; macellum in porticu constitutū. Omnes transeun- tes digito notabant locum, detestabilem Arij recordantes interitum.

S O Z O M E N V S.

Post aliquod tempus quidam fautorū Arianæ uasaniae diues ac potens studium habuit eundem locum à publico cōparare. Et destruens quod erat primitus, domum ibi constituit, quatenus obliuio facti procederet, & per successiones huiusmodi memoria deperiret. Fama tamen per omnem currit ciuitatem, & orbi terrarum mortem Arij declarauit.

Cap. XI

Novatiani
Phryges
Valentiniani
Marcianistae
Paulianistae
Haereticis ius-
su Caesaris adi-
muntur eccle-
siae

Arij uero dogma licet apud multos disputationibus extolleretur, non- dum tamen in proprium discernebatur populum, aut in nomine con- stabat auctoris, sed omnes simul in ecclesia conueniebāt atq; cōmunicabant, praeter Nouatianos, & qui uocantur Phryges, & Valentinianos, & Marcio- nistas, & Paulianistas, & qui alias haereses colebāt. Contra quos omnes Im- perator posita lege sancitū auferri eorū oratoria, & ecclesijs applicari, & ne- que in domibus priuatorū eos cōgregationes, nec publice celebrare. Melius enim iudicabat in ecclesia catholica cōmunicandum, & in eam cunctis con- uenire suadebat. Propter quam legem arbitror haeresium memoria fuisse destructam. Nam priorum principum temporibus CHRISTI cultores licet sectarum diuersitate differrent, apud Paganos tamen Christiani esse puta- bantur, & similiter passionibus subiacebant, ac semetipfos propter cōmunes persecutiones examinare nō poterant, & propterea facile inter se cōuenien- tes missas celebrabāt. Et licet essent pauci, non tamen uidebantur esse diuisi. Post hanc uero legem neq; publice in ecclesias poterant conuenire, neq; ha- tenter, dum episcopi ciuitatū & clerici obseruantes talia prohiberent. Hinc ergo plurimi metuentes, ad ecclesiam se catholicam contulerunt. Alij uero manserunt in sua sententia, non tamen successores haereseos reliquerunt.

S O C R A T E S.

Cap. XII

Cumq; religiosissimus Imperator potius Christianitate gauderet, & uere dei testimonio fidem Nicænam roborari cognosceret, in his quae fuerant

fuerant de Ario gesta, laetabatur. Qui cum tres habuisset filios, eos Caesares nuncupauit, & singulos eorum per decennarios annos imperij sui principes esse constituit. Id est, primū quidem filium sui nominis Constantinū Hesperiarum partium in Decennali suo fecit habere principatum: secundum uero aut nomine nuncupatum Constantium in Vicennialibus suis Caesarem in Oriente constituit: minorem uero Constantem in suis Tricennialibus ordi- nauit. Anno uero post hanc transactō ingressus quadragesimū quintum aeta- tis annum, aegritudine captus, ex urbe Constantinopolitana quasi ad calidas aquas egressus est.

T H E O D O R I T V S.

Qui cum Nicomediae degeret, languore grauatus, nec ignorans, uitae hu- ius incertum, gratiam sacri baptismatis est adeptus. Distulerat enim usq; ad illud tempus, in Iordane fluuio hoc promereri desiderās. Porro autem tres filios imperij reliquit haeredes, & Athanasium magnum reuerti praecipit in Alexandriam, licet Eusebius praesens esset, & niteretur contraria suadere.

S O Z O M E N V S.

Nicomediae in suburbano sacri baptismatis donis initiatus est.

S O C R A T E S.

Ita facto testamento, tribus filijs constitutis haeredibus est defunctus, Corpus autem Imperatoris in aureo loculo collocatum, ad Constantino- polim est deuectum, & in palatij celsio loco repositum. Quod in multis ho- noribus atque ueneratione quasi uiueret habebatur, donec aliquis filiorum eius assisteret. Postea uero ab Oriente Constantio ueniente, cum imperia- libus exequijs funus eius sepultum est in Apostolorum ecclesia: quam pro- pterea fecerat, ne Imperatores & sacerdotes reliquijs priuarentur Apo- stolorum. Vixit autem Constantinus Imperator annis sexaginta & quinque, regnauit autem triginta & uno. Defunctus est, Consulatu Feliciani & Ta- ciani, uicesimas secunda mensis Maij, qui erat annus secundus ducentesimae octauae Olympiadis.

ELENCHVS CAPI- TVM LIBRI QVARTI HISTORIAE EC- CLESIASTICAE, quam Tripartitam uocant.

- Quomodo per quendam presbyterum dogma Arij pullulauerit. Cap. I
- Quomodo Athanasius fauore Constantini minoris Alexandriam remea- rit, & eiusdem epistola. Cap. II
- De insidijs Arianorum aduersus Athanasium. Cap. III
- De morte Constantini minoris. Cap. IIII
- Quod Athanasius Arianis bella ipsi denuo suscitantibus, ad partes disces- serit Italiae. Cap. V

Constantinus
Aug. filios sui
os Cass. fecit

Constantius
Constant

Constantinus
Aug. baptizatus
Athanasius re-
dire iubetur
Alexandriam

Constantinus
Aug. moritur

- Quid de Athanasio Iulius decreuerit episcopus. Cap. vi
 Quod Constans Imperator partes fouerit Athanasij. Cap. vii
 De morte Alexandri Constantinopolitani Pontificis, & ordinatione apud orthodoxos Pauli, apud Arianos Macedonij. Cap. viii
 Quod remoto Paulo Eusebius Nicomedienfis, Cōstātinopoleos inuaserit episcopatū, & de Antiocheno cōcilio, & de ordinatione Eusebij in Alexandria, & post eum Gregorij, & transformatione Nicæni concilij. Cap. ix
 Epistola Antiocheni concilij, & de fide, & bello Francico, & de Antiochia terramotu. Cap. x
 Quomodo Gregorius Alexandriam uenerit, & inde fugerit Athanasius, & quæ mala per Gregorium gesta sint. Cap. xi
 Quod mortuo Eusebio Paulus in ecclesiam rursus introductus sit, & ab Arianis Macedonius constitutus. Cap. xii
 Quomodo Hermogenes magister militū, uolens Paulum ecclesia pellere, à populo sit peremptus, & quæ uindicta processerit. Cap. xiii
 Quod Gregorius ab Alexandria remotus, & Georgius Arianus illic fuerit euocatus. Cap. xiiii
 Athanasio, Paulo, & alijs orthodoxis episcopis Romæ positis, quid Orientalibus Iulius Romanus scripserit. Cap. xv
 Quid Orientales Iulio rescripserint. Cap. xvi
 Quid Athanasio Alexandriam remeante prouenerit. Cap. xvii
 Quomodo Paulus denuo Cōstātinopoli sit expulsus, & quæ neces introducto in ecclesiam Macedonio sint factæ. Cap. xviii
 Denuo de calumnijs contra Athanasium. Cap. xix
 De Legatis Orientalium episcoporum ad Constantem missis pro his quæ gesserunt. Cap. xx
 Quod Constans fratrem pro fide mouerit, & quod Constantius Sardicæ concilium conuocari præcepit. Cap. xxi
 Athanasij relatio de nece Pauli Cōstātinopolitani Pontificis. Cap. xxii
 De conuentu episcoporum in Sardicēse concilium. Cap. xxiii
 Literæ Sardicēsis concilij ad uniuersos episcopos. Cap. xxiiii
 De Legatis Sardicēsiū ad Cōstantiū destinatis, & de nephāda machinatione cōtra eos à Stephano Antiocheno præfule cōcinnata. Cap. xxv
 Epistola Constantij ad Athanasium, ut ad se ueniret. Cap. xxvi
 Alia epistola eiusdem pro eadem re. Cap. xxvii
 Tertia eiusdem. Cap. xxviii
 Epistola Iulij ad Alexandrinos pro Athanasio. Cap. xxix
 Quid Constantius petierit Athanasium, & quid Athanasius à Cōstantio. Et quomodo orthodoxis Pontificibus recipientibus suas ecclesias, heretici sint expulsī. Cap. xxx
 Epistola

- Epistola Constantij, per quam omnia gesta contra Athanasium habita, sunt cassata. Cap. xxxi
 Epistola Cōstantij ad Alexandrinos, ut reciperēt Athanasium. Cap. xxxii
 Epistola Constantij pro Athanasio, ut aboleretur quicquid pro Athanasio gestum est. Cap. xxxiii
 Quomodo Athanasius Alexandriam sit reuersus. Cap. xxxiiii
 Quibus occasionibus tunc respublica turbaretur, & de diuisione Antiocheni populi propter fidem. Cap. xxxv
 Epistola Hierosolymitani concilij ad Ægyptiacos episcopos. Cap. xxxvi
 De Magnentio tyranno, & Britannione atq; Nepotiano. Cap. xxxvii
 De insidijs cōtra Athanasium gestis, & de leuitate Constantij. Cap. xxxviii
 De Macedonio eiusq; crudelitate. Cap. xxxix

HISTORIAE ECCLE-

SIASTICAE, QUAM TRIPARTITAM VOCANT,

LIBER QVARTVS.

S O Z O M E N V S.

EGITVR sub imperio Cōstātini per ecclesias talia ac-
 ciderunt. Quo moriente, rursus ad quæstionē uenit dogma
 Nicæni concilij. Nam licet uiuente Constantino non id omnes susciperēt, tamen aperte renuere non au-
 debāt. Quo moriente, plurimi ab eo se indubitanter ab-
 stinuerunt concilio. Erant enim isti qui etiam primitus ui-
 debantur esse suspecti; præcipue uero Arii sectatores Eusebius & Theogo-
 nius, cuius dogma se firmare credebant, si reuerti Athanasium prohiberent,
 & consecratori suo Ægyptiacæ dioceseos iura contraderent. Et illi quidem
 hæc agebant, ministrante ipsis presbytero, per quem Constantini tempo-
 ribus Arius fuerat reuocatus. Erat enim is presbyter Constantio quoq; gra-
 tus, eo quod paternū ei seruauerat testamentū, ita ut usq; ad principem pa-
 latijq; potentes haberet accessum. Eusebius autem in aula imperiali uidebat
 ita perspicuus, ut suos consecratores faceret Augustos ac proceres. Quāob-
 rem de dogmate rursus priuātīm & publice disputatiōes crebro pferebant;
 & simul iniuriæ, inimicitia, & plurima quæ ex talibus solent sæpius euenire.
 Interea ab occidentali parte Athanasius in Alexandriā est reuersus, quē
 etiam Constantinus uiuens redire maluerat. Fortur autem quod etiam
 testamento uoluerit hoc conscribere, sed quoniā ita defunctus est, eius ma-
 ior filius Constantinus Hesperiarum partium princeps, hoc egit, literasq;
 huiusmodi ad populum destinauit Alexandrinum.

Caput. i
 Dogma Nicæni concilij iterum in quæstionem uenit

Eusebius Nicomedienfis, Theogonius, Arianorum principes, Presbyter testamentarius

Cap. ii

CONSTANTINVS CAESAR POPVLO ECCLE
sIAE catholicae, Alexandriæ constituto.

Epistola Con-
stantini iunio-
ris ad Alexan-
drinos pro A-
thanasio

NE QVE uestram sacratissimam mentem arbitror ignorare, propterea Athanasium adorandæ legis prædicatorem, ad tempus in Gallias fuisse missum, quoniam ferocitas crudelium inimicorum eius, in exitium sacri eius capitis imminebat: ne forsan per malignorum calliditatem aliquid incongruum sustineret. Vt ergo hoc euitaret, ab imminentibus sibi necessitatibus est ablatu. Et ita me præcipiente habitare iussus est, ut in ea ciuitate in qua degebat, bona ei necessaria non deessent. Talis enim est eius uenerabilis uirtus, diuinis freta solatijs, ut etiam molestias asperioris fortunæ contemnat. Quapropter licet ad charissimam reuerentiam uestram dominus noster beatæ memoriæ Constantinus Pius, meus pater, eundem episcopum in suum locum restituere proposuisset, tamen quoniam humana forte præuentus, antequam hæc compleret uota, requieuit, consequens arbitratu sum uoluntatem diuæ memoriæ Imperatoris implere. Qui dum ad uos remeauerit, qualem à me uenerationem habuerit, agnoscetis. Non enim mirabile si quid in eo gessimus quod laudetur. Meam namq; animam imago desiderij uestri, & schema tanti uiri ad hoc mouit & inuitauit. Diuina prouidentia uos custodiat fratres dilectissimi.

Cap. III

Athanasius
opera Eusebii
iterum Alexan-
dria pellitur
Eusebius Cæs.
moritur. Ag-
apius succedit

HIS literis fretus Athanasius, Alexandriæ uenit. Libenterq; eum plebs Alexandrina suscepit. Ariani uero cõiuratione facta aduersus eum frequentes seditiones subinde suscitabant, per quas occasio præbebatur Eusebio, ut derogaret ei apud Imperatorem, quod non decernente cõmuni consilio episcoporum, autoritate sua arripuisset ecclesiam. Tantumq; his derogationibus actum est, ut indignante Imperatore de Alexandria urbe profugeretur. Eodem tempore Eusebio moriente, episcopo Cæsareæ Palæstinæ cognomento Pamphili, Agapius discipulus eius suscepit episcopatû, qui & alios plurimos ædidit libros, & de uita doctoris sui multa conscripsit.

S O Z O M E N V S.

Cap. IIII
Constantinus
iunior occidi-
tur

NON multo post tẽpore & Constantinus Imperator, Constantini maioris filius, dum nititur inuadere partes iunioris fratris Constantis, citra Aquileiam congressione facta perimitur, consulatu Acindyni, & Procli. Quamobrem Romani Imperij principatus Occidentalium quidem partium peruenit ad Constantem, Orientalis autem ad Constantium.

T H E O D O R I T V S.

Cap. V

IGitur tempore quo Constantinus ad perenne transiuit imperium, testamento filijs temporale distribuens regnum (nullus enim eorum erat presens) presbytero à sorore propria ipsi cõmendato suum credidit testamentum, præcipiens id Constantio dari, qui inter alios uidebatur esse iunior, & prius uenire posse credebatur. Hinc iste Constantio factus notus, tradito

testa-

A testamento accepit ad eum ingrediendi fiduciam. Qui uidens facilem Constantij uoluntate, & uelut calamum uentis accedentibus agitari, præsumpsit contra Euangelica dogmata bellum assumere, & aduersus ecclesias asperitiam erigere tempestatẽ. Dicebat enim esse culpabiles, qui Consubstantia litatis uocem, quæ scripta nõ inueniretur, in fidei doctrina posuissent, quod inter sacerdotes & eos discordiam generaret. Hinc ergo Athanasium & eius sectatores accusans, insidias instruebat. Huius cooperatores erant Eusebius & Theogonius, & Theodorus Perinthius, qui eloquentior uidebatur, & scripsit explanationes Euangeliorum, quem plurimi Herodeioten uocant. Isti namq; sapius uelut propinqui Imperatori, reuerfionem Athanasij multorum causam asserebat esse malorum: & non solum Ægyptum, sed etiam Palæstinam & Phœnicen, uicinasq; gentes eius gratia dicebant esse turbatas. Proinde huiusmodi uerbis leuissimam obsidentes Imperatoris intentionem, suaserunt ut Athanasium ab ecclesia rursus expelleret. Qui agnoscens eorum consilium, ad partes Hesperias abiit.

Accusatur A-
thanasius apud
Cæsarem

Athanasius in
Italiam

Cap. VI
Iulius Pont.
Romanus

VERUM Eusebius, eiusq; consortes, calumnias in Athanasium factas Iulio Romano Pontifici destinauerunt. Qui ecclesiasticam sequens legem, etiam ipsos Romam uenire præcepit, & uenerabilem Athanasium ad iudicium regulariter euocauit. Ille continuo euocatione suscepta uenit, calumniarum uero sarcinatores Romam quidem profecti non sunt, scientes facile suum posse capi mendacium. Sed uidentes oues pastore desolatam, lupum super cas pro pastore constituerunt, id est, Gregorium, qui sex annis bestijs ferocibus crudelius usus, poenam maliciæ suæ soluit, ab omnibus amarissime laniatus.

Gregorius A-
lexandrinus

ATHANASIVS autem ueniens ad Constantem, postquam Constantinus iunior fuerat bello defunctus, Arianae cohortis cum gemitu referebat insidias, & bellum contra Apostolicam fidem gestum, patrisq; eius nomen maximiq; concilij ab illo celebrati mentionẽ faciebat, & quod cõmuni lege synodus roborata uideretur. Hæc insinuando cum lachrymis, ad patrum zelum excitauit Imperatorem. Mox namq; ut hæc audiuit, mandauit fratri, monens ut paternæ pietatis inuiolabilem seruaret hæreditatem: cum & ille pietate gubernando regnum, & Romanorum euicisset tyrannos, & gentes potestas in circuitu subiugasset.

Cap. VII
Athanasius
queritur de
Arianis

Constans pro
Athanasio

S O C R A T E S.

EAP porro tempestate Constantinopolim altera, priore superior, turba ex huiusmodi causa processit. Alexander Constantinopolitanae Præsul ecclesie, post decertationẽ cum Ario terminatam ex hac uita excessit, episcopatus tricesimo tertio, uitæ anno nonagesimo & octauo, nullumq; in suum constituit locum, sed mandauit ut unum ex duobus quos ipse nominaret, eligerent. Et si quidem uellent docibilem simul & uitæ optimæ testimonio decoratû, Paulum à se presbyterû ordinatû, uirum quidem ætate iuuenem, sed

Cap. VIII
Alexander Cõ-
stantinopolita-
nus moritur

Paulus

sed

Macedonius

Factiones Ho-
mouianorū
& Arianorū

Eusebii

Irene
SophiaCap. IX
Eusebii Ni-
comedensis
Constanti-
nopolis prae-
sidentisConcilium An-
tiochie xx. et
episcoporumAb. nisi in
praesentia
Autoritas Ro-
mani Pontifi-
cisPhlaccius
Athanasius ac-
cusatur ab A-
rianis

Abdicatur

sed sapientia senem, episcopum ipsis ordinarent. Si uero ex habitu solum modo reuerentia eligere uellent, Macedonium facerent, tunc diaconū existentem, qui aetate maior uideretur. Ex hac causa maior contentio pro episcopi ordinatione surrexit, ecclesiamq; turbauit, cum populus utiq; in duas diuisus esset partes: alijq; defenderent Arianū dogma, alij uero Nicæni decreta concilij. Igitur donec Alexander uiueret, Homouiani potiores erant Arianis, quia hi quotidie conuicti minuebant. Cum uero Alexander obisset, contentio rursus ex utraq; parte comota est. Quapropter Homouiani Paulum ordinauere Pontificem, Ariani uero Macedoniū. Et in ecclesia quidem Irene cognomine, quæ est uicina iuxta basilicam Sophiam, Paulus est ordinatus, in quem potius Alexandri sententia prolata uidebatur.

Post paululum uero temporis Imperator Constantinopolim ueniens, indignatur ob ordinationem factam Arianorum. Episcoporum autem constituto concilio Paulum quidem remoueri fecit: Eusebium uero ex Nicomedia transferens Constantinopolim, episcopū esse decreuit. Quo factō Antiochiam profectus est Imperator. Eusebii itaq; nullo modo cessare patiebatur, sed omnia comouebat donec suum propositum perduceret ad effectū. Egit ergo ut in Antiochia Syriæ synodus fieret, sub occasione quidem dedicationis ecclesiae, quam pater Augustorum fabricari coeperat, & post eius obitum Constantius decimo anno eam a tempore fundationis expleuerat: in ueritate autem ad subuersionem atq; destructionē Nicæni concilij. Ad quam synodum conuenerūt ex ciuitatibus diuersis episcopi nona-ginta. Maximus tamen Hierosolymitanus Macarij successor non affuit, cogitans quod ipsi posset subripi, ut in damnationem subscriberet Athanasij. Sed neq; Iulius interfuit maximæ Romæ Præsul, neq; in locum suum alium quem destinauit, cum utiq; regula ecclesiastica iubeat, non oportere præter sententiam Romani Pontificis concilia celebrari. Fit ergo synodus in Antiochia sub præsentia Constantij principis, Consulatu Marcelli & Probinii. Erat autem quintus annus mortis Constantini patris Augustorum. Præsi- debatq; tunc ecclesiae Antiochenæ Flacillus successor Euphronij. Fautores igitur Eusebij operæ precium iudicantes Athanasio derogare, primum quidem calumniati sunt quasi præter regulam egisset, quam tunc ipsi decreue- rant, quoniam non ex sententia comunis concilij episcoporum receperat sacerdotiū, sed sibimet arrogando in ecclesiam fuisset ingressus. Deinde quorū niam eius aduentu turba generata, plurimi seditione sint mortui: & quia alij qui ab Athanasio cæsi, ludicibus dicerentur esse contraditi. Hac derogatione tunc habita constituerunt episcopum in Alexandria, primo quidem Euse- bium cognomento Emisenum. Quo ordinato, & in Alexandria ire me- tuente, Gregorium fecerunt episcopum. His ita gestis, transformauerūt si- dem, nihil quidem culpantes Nicæni concilij, sed principium præbentes ut

frequentibus concilijs alia subinde mutantēs & recitantes, efficerent ut defi- nitio fidei paulatim in Arianam uasaniam relaberetur.

Nos neq; sequaces Arii fuimus, quomodo enim episcopi presbyterum neque remur: neq; aliam quampiam fidem absq; exposita antiquitus suscepimus. Sed etiam nos examinatores & cognitores eius fidei facti sumus: & iudicauimus potius, quam secuti sumus. Didicimus enim ab initio credere in unum deum omnium, uniuersorum intelligibilium sensibilibumq; creatorem & prouisorem, & in unum filium unigenitum ante omnia secula existentem, & cum suo genitore manentem, per quem omnia facta sunt uisibilia & inuisibilia, & qui in nouissimis temporibus per bonam uoluntatem patris sui impleuit: passus est, & resurrexit, & in caelos ascendit, in dextera patris sedet, uenturus iudicare uiuos & mortuos, & rex permanet in aeternum & deus. Credimus & in spiritum sanctum. Si autem adijciendum est, credimus & de carnis resurrectione, & uita perpetua. Hæc in prima scribentes epistola ciuitatibus mittebant. Sed post paululum aliam in Antiochia dictauerunt. Eodem tempore etiam rempublicam contigit ualde turbati. Gens namq; Francorum circa Gallias constituta, Romanis erat infesta. Tunc etiam terræ motus maximus in Oriente factus est, & præcipue in Antiochia, quæ anno iugiter est commota.

Interea Gregorium deducebat in Alexandriam Syrianus magister militiæ, & cum eo armati milites, numero quinque milia, quibus etiam aderat Arii sectatores illic habitantes. Sed quomodo Athanasius ecclesia pulsus, ne caperetur effugerit, arbitrator esse dicendum. Erat enim uespera, & populus in uigilijs obseruans, sperabaturq; futura Collectio. Inter hæc uenit Magister militum, & circa ecclesiam per cohortes suos milites ordinauit. Athanasius autem uidens quæ fierent, cogitauit ne propter se ulla læsio populo proueniret. Et præcipiens diacono ut completeret orationē, rursus psalmum fecit imponi. Cumq; consonantia psalmodiæ celebraret, per unam ianuam ecclesiae egrediebantur omnes. Quo factō, milites quidem sine comotione steterunt. Athanasius autem inter medios psallentium illæsus abscessit. Et hoc modo fugiens, Romam profectus est. Porro Gregorius Alexandrinæ tunc præsedat ecclesiae. Alexandrinorū uero plebs non ferens quod erat gestum, ecclesiam quæ Dionysij nuncupatur, incendit.

Eusebii autem legationē misit ad Iulium Romanæ urbis episcopum, rogans ut contra Athanasium iudex esset. Sed quæ de Athanasio decreuerat Iulius, Eusebii nō occurrit ut cognosceret, quia dum pauca tempus uiuisset post concilium, uita priuatus est. Quapropter Constantino-politæ Paulum rursus in ecclesiam introduxerūt. Idem & Ariani in ecclesia, quæ nunc dicitur Pauli, ordinauere Macedonium. Et hoc gerebat fautores Eusebij

Cap. X
Fides Arianorū
AntiochiaFranci
Terræ motus
Antiochia
Cap. XI
Syrianus

Vigilia

Psalmodia

Cap. XII
Iulius Pōr. Ro.
iudex in causā
Athanasij.
Eusebij mors.
Paulus redū-
citur Constā-
tinopolim

Eusebii successoresque praesumptionis, id est, Theogonius Nicænus, Maris
 vrsacius Chalcedonenſis, Theodorus Heracliae, & reliqui. Sed Vrsacius & Valens
 Valens haeretici, postea libellum poenitentiae Iulio offerentes episcopo, & consen-
 tientes *ὁμοῦσιν* uerbo, communicare meruerunt.

Cap. XIII

Interea propter Macedonium ingens praeliorum flamma surgebat, & in
 Iustinum bellum Christianorum in ciuitate multi sanguinis effusione pullu-
 labat. Quod cum audisset Constantius Antiochia positus Imperator, Her-
 mogeni magistro militum Thraciarum inſunxit, ut Paulum ecclesia pelleret.
 Paulus pelli-
 tur Constau-
 tinopoli
 Cumque Hermogenes inſisteret ut militari manu expelleret Paulum, accen-
 sus populus (ut fieri solet in talibus) irrationabiliter ei resistebat, eiusque do-
 mum incendentes, ipsumque trahentes interemerunt. Haec gesta sunt consue-
 latu Constantij tertio, & secundo Constantis. Quo tempore Constans qui
 Franci
 Germani
 Constantius
 Imp. priuat
 Constantino/
 politanos fru-
 mentarijs sti-
 pendijs
 dem Francos Romanorum subiecit imperio. Constantius autem de interitus
 Hermogenis acturus, ab Antiochia ueredis Constantinopolim uenit, &
 Paulum quidem expulſit ciuitate, urbem uero damno multauit, auferens ei
 frumenti a suo patre collati ultra quadraginta milia modiorum, quae quoti-
 die frangebantur. Nam penes octoginta milia per dies singulos, urbe Alex-
 andria mittente, primo ministrabantur. Hoc itaque facto Macedonium di-
 stulit statuere urbis episcopum. Irascebatur enim etiam illi, non solum quia
 praeter ipsius uoluntate fuerat ordinatus, sed quia propter seditiones inter
 eum Paulumque factas, plurimi perierant, simul & Magister militum fuerat
 interemptus. Permittens ergo eum Missas facere in ecclesia in qua fuerat or-
 dinatus, denuo est profectus in Antiochiam.

Cap. XIII
 Gregorius Ale-
 xandrinus
 Georgij Cap-
 padox recipi-
 tur

Ariani praeterea Gregorium remouentes ab Alexandria tanquam odiosum,
 sum, & quia propter eum factum fuisset incendium, necnon & quia
 minus ipsorum foueret errorem, euocauerunt Georgium Cappadoecem ho-
 minem Arianæ uersanae. SOZOMENVS.
 Igitur Athanasius relinquens Alexandriam, Romam profectus est. Con-
 tigit autem eodem tempore etiam Paulum Constantinopolitanum Pontif-
 ficem illuc unam concurrere, & Marcellum Ancyrae, Aſclepamque Gaza. Qui
 dum Arianis esset aduersus, calumniam passus ab his, quasi subuertisset al-
 tare, damnatus est. Pro quo Gazæorum ecclesia Quintiano committitur. Lu-
 cianus autem Hadrianopolites episcopus, ob aliam accusationem ecclesia sua
 priuatus, degebat in urbe Roma. Cognoscens ergo Romanus episcopus cri-
 mina singulorum, & omnes Nicæno concilio concordare comperiens eos in
 comunione suscepit, tanquam omnium curam gerens, propter sedis propriae
 dignitatem, singulisque reddidit suas ecclesias, & Orientalibus scripsit epi-
 scopis, culpans quod non recte tractassent uiros inculpabiles de suis ecclesijs
 eos

eos expellentes, & quod constitutiones Nicæni concilij minime obseruaret.
 Quorum paucos ad certam diem sibi met adesse praecipit, ut coram eis osten-
 deret iustum se super illis protulisse decretum. Et deinceps non se passurum
 interminatus est, nisi ab huiusmodi turbis & nouitate cessarent. Et ille qui-
 dem haec scripsit. Athanasius autem & Paulus epistolas Iulij Orientalibus
 episcopis miserunt, & singuli eorum suas sedes adepti sunt.

Verum Pontifices Orientis grauius hoc ferentes, & in Antiochia con-
 gregati Iulio rescripserunt epistolam, ornato quidem stilo compositam,
 ironia uero maxime plenam, & non sine interminationis qualitate confecta.
 Fatebantur enim circa omnes Romanorum ecclesiam esse munificam, ueluti
 quae Apostolicam haberet curam, & antiquitus mater pietatis existeret, licet
 ab Oriente ad eam praedicatores dogmatis aduenissent. Se uero non pro-
 pterea secundo loco habendos existimabant, eo quod non magnitudine
 aut multitudine abundarent ecclesiarum, cum uita qualitate non cederent:
 crimenque Iulio imponebant, eo quod Athanasij sectatoribus communicasse
 uideretur, & tanquam ipsorum concilio contumelias irrogasset, eorumque sen-
 tentiam destruxisset: & ueluti iniustum eius factum, ecclesiasticisque sanctio-
 nibus dissonans arguebat. His ita conscriptis addiderunt, quod si susciperet
 Iulius damnationem ab ipsis factam, & ordinatos episcopos in damnatorum
 locum firmaret, pacem cum eo & comunione haberent. Si uero placitis
 ipsorum resisteret, contraria celebrarent: quippe cum Orientales episcopi non
 restitissent, cum Nouatus a Romana pelleretur ecclesia. De his autem quae
 praeter commune placitum de concilio Nicæno gesserant, nihil ei rescribere
 maluerunt.

S O C R A T E S.

Haec itaque Orientales episcopi Iulio Romano Pontifici rescripserunt.
 Cum uero Athanasius Alexandriam fuisset ingressus, compressio populi
 partis Georgij, qui illic fuerat ordinatus episcopus, uehemens facta est.
 Et ex hoc dicebant turbas & neces hominum prouenisse, & huiusmodi cri-
 mina in Athanasium uelut autorem sceleris referebant: cum haec in certami-
 nibus frequenter eueniant. Ob quam causam Sabinus Macedonianæ Praesul
 haereseos, Athanasium frequenter accusat. Qui si cogitaret quanta mala con-
 tra Athanasium & Homouianos Ariani gesserint, aut quanta concilia pro-
 pter eum celebrata sint, aut quanta contra omnes ecclesias Macedonius haereticus
 resarches gesserit, erubescens forte tacuisset.

Constantius igitur Imperator in Antiochia degens, cum audisset rursum
 Paulum Constantinopolitanam recepisse sedem, iratus sacra sua
 misit ad Philippum, qui tunc habebat maximam inter alios Iudices pote-
 statem, & post principem secundus appellabatur: ut Paulum ecclesia pelleret,
 & Macedonium introduceret. Praefectus autem Philippus seditionem
 populi metuens, arte est usus aduersus Paulum. Et iussionem quidem prin-
 cipis

Cap. XVI

ROMANAE
ECCLESIAEOrientales pu-
tant Athana-
sium non recte
pietatem a Ro-
pont.Cap. XVII
Ariani quidam
apud Alexan-
driam suffocatiSabinus Atha-
nasium tradidit
Macedonius
haereticus

Cap. XVIII

Paulus e Con-
stantinopoli
pellitur

Therma Zeuxippi
 Paulus exulat
 Macedonius in ecclesiam de ducitur
 Supra III. M. interficiuntur
 SOPHIA, opus Constantij Irene
 Cap. XIX Calumnia in Athanasium
 Iulius Athanasium ad se uocat
 Auctoritas Romani Pont.

cipis celauit, simulans autem publicum se habiturū esse tractatum, processit ad Thermas uocabulo Zeuxippi: quo etiam cum honore quasi necessario uocauit Paulum. Cumq̄ uenisset, repente Præfectus sacra monstrauit Imperatoris. & episcopus quidem illic iniustam sententiā patienter tulit. Porro Præfectus metuens multitudinis impetum quæ ibi conuenerat, propter timoris famam, unam fenestram Thermarū iussit aperiri, per quam ad palatium ductus Paulus, & missus ad nauem ad talia paratam, uelociter ductus est in exilium. Iussitq̄ Præfectus ut Thessalonica seruaretur, ex qua Paulus fuerat oriundus, ut illic libere uiueret, & in alijs Illyrici ciuitatibus, nō tamen ut ad partes Orientis accederet. Hoc itaq̄ modo Paulus inopinato de ecclesia pulsus est. Philippus autem à Thermis ad ecclesiam properabat, cum quo Macedonius, residens in uehiculo cum Præfecto simul & militibus armis indutus. Hoc facto terror populū apprehendit, & ad ecclesiam concurrerunt uniuersi simul Homouisiani & Ariani. Cumq̄ Præfectus cum Macedonio ad ecclesiam peruenisset, & populū & milites irrationabilis timor inuasit. Cumq̄ esset ingens multitudo, nec posset introire Præfectus, milites coeperunt populū uiolenter impellere, & cum propter angustiam loci recedere nō possent, putantes eos milites sibi uelle resistere, euaginatīs gladijs in eorum necem grassabantur. Tunc ergo (sicut fertur) perempti sunt circiter tria milia centum & quinquaginta. Alij à militibus interfecti, alij uero cōpressionē sunt mortui. Hac uia Macedonius tanq̄ nihil mali gerens, sed ueluti mundus & innocens à Præfecto magis quàm ecclesiasticis regulis, traditum sibi recepit episcopatū. Tantisc̄q̄ necibus ipse & Ariani ecclesie iura tenuerūt. Hoc tempore Imperator maiorem ecclesiam fabricabat, quæ nunc Sophia uocatur, & est copulata ecclesie, quæ dicitur Irene, quā pater Imperatoris, cum esset prius modica, ad pulchritudinem magnitudinemq̄ perduxerat: quæ modo uelut sub uno circuito contineri noscuntur.

Interea contra Athanasium alia machinatio concinnata est. Ecclesie namq̄ Alexandrinorū, Augustorum pater eroganda pauperibus frumenta donauerat: quæ dixerunt Athanasium uendere, & suis utilitatibus applicare. Quod Imperator credens, eum iussit occidi. Hoc sentiens Athanasius, latenter aufugit. Tunc igitur Iulius Romanæ urbis episcopus, cognoscens Arianorum insidias aduersus Athanasium machinatas, postquam Eusebij suscepit literas, euocauit Athanasium, cum audisset locum ubi erat absconditus. Inter hæc suscepit etiam literas Aegyptiorum episcoporū, asserentium falsa esse quæ contra Athanasium dicebātur. Quo facto Iulius rescripsit eis qui fuerant in Antiochia congregati, culpans eos primum de iniurijs literarum: deinde cur se ad synodum suam non uocassent, canonibus nimirum iuramentis præter Romanū nihil decerni Pontificem: insuper quod latenter corrumpere fidem: & quod Tyri gesta per subreptionem fuerint & arte composita

A composita: & quia contra ius ex una parte confecerint monimenta gestorū, referens id ad falsitatem de Arsenio concinnatam. Epistolas ipsas ponere, propter fastidium longæ lectionis omisi. Post modicum uero tempus, Paulus à Thessalonica simulans se habere iter ad Corinthum, in Italiam uenit, & unā cum Athanasio causam suam Imp. Constanti indicauit.

S O Z O M E N V S.

Imperator autem fratri suo Constantio scripsit, ut aliquos Orientalium episcoporum satisfacturos de quorundam damnatione mitteret. Quæ propter eliguntur tres, Narcissus Irenopolites Cilix episcopus, Theodorus Heraclie Thracie, & Marcus Arethuse Syriacæ. Qui uenientes ad Italiam, facta propria uindicabant, nitentes Imperatori persuadere Orientalis concilij iustam esse sententiā. Cumq̄ fidei suæ confessionem exigerentur, si dem quidem Antiochiæ expositam, celauerunt. Aliam uero conscribentes confessionem obtulerunt, multum tamen à Nicæno concilio dissonantem. Videns autem Constans iniuste grauatos homines, nec crimina fuisse uera, pro quibus dicebantur à cōmunionē suspensi, sed id factum propter diffidenciam fidei, cum satisfacere nequiuissent pro quo uenerant, remisit eos ad propria. Post tres autem annos rursus Orientales episcopi Occidentalibus aliam epistolam miserunt, quam Multorum uersuum nominauere conscriptionem, eo quod ultra priores prolixo eloquio confecta uideretur. In qua de substantia quidem dei nullam fecere mentionem. Eos autem qui dicunt ex non existentibus dei filium, aut ex alia essentia & nō ex deo, & quia fuerit aliquando tempus aut seculum, quando non erat, abdicarunt. Porro Eudoxium Germanicæ episcopum, Martyrium atq̄ Macedonium bauiolos episcoporum, Occidentales noluerunt suscipere sacerdotes, dicentes dogmata Nicæna sufficere, & nihil ulterius oportere tractari. Cumq̄ Constans à fratre petens, ut Athanasius suam reciperet ecclesiam, resistentibus hæreticis nihil impetrare potuisset, tunc Athanasius & Paulus adeuntes poposcerunt fieri synodum, eo quod pro defensione rectorum dogmatum expulsi probarentur.

T H E O D O R I T V S.

Quod audiens Constans, scripsit fratri, monens ut paternæ pietatis inuolantam seruaret hæreditatem, cum & ille imperium gubernando & Romanorum tyrannos euicisset, & in circuitu gentes Barbaras subiugasset. His literis motus Constantius, præcepit Sardicæ (quæ est ciuitas Illyrici) & Orientales & Occidentales cōuenire Pontifices. Multi siquidem etiam alij casus medicinam synodicam requirebāt. Nam & Paulum Constantinopolitanæ urbis episcopū, pro rectis dogmatibus, Ariani ad periculum mortis usq̄ perduxerant, tanquam seditionis autorem, & alia quædam adiecerant, quæ calumniatoribus sunt amica. Quem tamen tunc populū Sardicæ propter inimicorū insidias abduci non est passus. Paulò post autem defuncto

Paulus Cucu-
sum transla-
tus, paulo post
occiditur

Cap. XXII

Philippus Prae-
fectus

Macedonium
propellitur

Constante, flectentes Ariani leuissimā principis uoluntatem, & à regia ciui-
tate pellentes Paulum, eum ad ciuitatū Cucufenam (quæ tunc erat Cap-
padociae, nunc uero secundæ Armeniae) transfulerunt. Sed non satis est in
hoc cuncta turbantibus, uita Pauli mirabilis, licet in solitudine cōstituti. Mir-
tentes enim ministros necis, eum morti uolentissimæ tradiderūt. Et hoc be-
atus Athanasius refert in Apologia propriæ fugæ, ita dicens:

E piscopum nanq; Constantinopoleos Paulum persequentes atq; inue-
nientes, palam suffocandum esse censuerunt in Cucuso Cappadociae,
autorem habentes Philippum Praefectum. Erat enim eorum hæreseos tunc
patronus, & consiliorū minister iniquorum. Huiusmodi enim crudelitates
blasphemia Arii protulit. Contra unigenitū nanq; insaniunt ministri præ-
sumptionū eius. Hoc itaq; modo Paulo defuncto, imò magis ad cœlestia
regna perducto, Macedonium statuerunt episcopum quasi consecratorem
suum, quoniam proxime sancto spiritui blasphemabat. Sed paulo post ex-
pulerunt & eum, dum creaturā non confiteretur eum quem filium scriptu-
ræ dicunt. Quapropter damnatus ab illis, hæresis propriæ autor apparuit,
consubstantialē quidem nec iste patri filium esse dicens, similem tamen
per omnia genitori docens, creatum uero Spiritum aperte denominans.
Hæc itaque non multo post (sicuti diximus) acta sunt.

S O C R A T E S.

Cap. XXIII

Vndecimus autē annus erat ab obitu patris duorū Augustorū. COSS.
uero tunc fuere Rufinus & Eusebius, quando celebratum est Sardu-
cense concilium. Ex Hesperijs ergo partibus conuenerūt episcopi quasi tre-
centi, sicut Athanasius ait. Ex Orientalibus sex & septuaginta tantūmodo,
sicut Sabinus dicit. Inter quos annumerabatur & Ischyra tanq; Mareonis
episcopus, quem damnatores Athanasij in episcopū huius prouinciæ pro-
uexerant. Excusauerunt se etenim alij per infirmitatem corporis: alij angu-
stas inducias accusantes, & ob hoc Iulium Romanū culpantes episcopum:
cum utiq; ante annum & sex menses synodus fuerit prædicata, & Athana-
sius Romæ degeret, expectans iudiciū synodale. Cum ergo Sardicæ Ori-
entales conuenissent, ad aspectum Occidentalium uenire nolabant, dicentes,
nō aliter se ad uerba uenturos, nisi suo collegio Athanasiacos & Paulianos
expellerent. Cumq; Protogenes Sardicensis episcopus, & Osius Cordubæ
Hispaniæ nō paterentur à concilio se submoueri Pauli defensores & Atha-
nasij, illi repente discesserunt. Et uenientes ad Philippopolim Thraciæ, scort-
sum fecere conciliū, & aperte iam Consubstantialitatē anathematizauerūt.
Et sectam inæqualis substantiæ epistolis subscribētes, undiquaq; miserunt.
Qui autem in Sardica conuenerant, primum quidem horum damnauere
uæsaniam, deinde accusatores Athanasij dignitate priuauerunt. Et terminū
fidei Nicænæ corroborantes, & tractatum de diuinæ substantiæ inæquali-
tate

Orientalis.
Hæresis inæ-
qualis substan-
tiæ

tate respuentes, Consubstantialitatē apertius tradiderunt, etiam ipsi undi-
quaq; scripta propria mittentes. Ex utraq; ergo parte arbitrati sunt recte se
facere, Orientales quidem eo quod à se damnatos illi fusciperent, Occiden-
tales autem quoniam ante cognitionē damnatores effugerant: & quoniam
hi quidem Nicænā seruabant fidem, illi uero eam adulterare præsumpse-
rant. Reddiderūt ergo locum Paulo, & Athanasio, nec non & Marcello An-
cyræ Galatiæ, qui dudum (sicuti iam dictum est) fuerat condemnatus.

T H E O D O R I T V S.

Quæ uero Sardicæ gesta sint, concilij literæ clarius edocebūt, quas pro-
pter modum explanationis huic scripturæ interponere non omisi.

SANCTA SYNODVS DEI GRATIA SARDICAE CON Cap. XXXIII
gregata ex urbe Roma, Hispanijs, Gallijs, Italia, Campania, Calabria, A-
phrica, Sardinia, Pannonia, Myfia, Dacia, Dardania, altera Dacia, Mace-
donia, Thessalia, Achaia, Epiris, Thracia, Rhodope, Asia, Caria, Bithynia,
Helleponto, Phrygia, Pisidia, Cappadocia, Ponto, Cilicia, altera Phrygia,
Pamphylia, Lydia, insulis Cycladibus, Ægypto, Thebaide, Libya, Galatia,
Palæstina, & Arabia, uniuersis episcopis & cōministris sanctæ & Aposto-
licæ ecclesiæ dilectissimis fratribus in domino salutem.

MULTA quidem ac sæpius Arianam uæsaniam sequentes præsumpse-
runt aduersus dei seruos, & rectam fidem custodientes. Adulteram nanq;
doctrinā proponentes, orthodoxos expellere sunt conati: & intantum in-
surrexerunt aduersus fidem, ut neq; auditus deo amabilem lateret Impera-
torum. Igitur gratia dei cooperante, etiam ipsi p̄ssimi principes ex diuersis
nos prouincijs & ciuitatibus colligentes, sanctū hoc concilium in Sardicen-
sium celebrari urbe præceperunt, ut ablata omni discordia, & omni perfidia
procul expulsa, sola Christi pietas apud omnes inuiolata seruetur. Venerūt
enim Orientales episcopi à p̄ssimis Imperatoribus inuitati, præcipue pro-
pter famam quæ de charissimis nostris fratribus & cōministris fuerat diuul-
gata, id est, Athanasio Alexandrino, & Marcello Ancyræ Galatiæ, & Ascle-
pa Gazæ, forsitan etiam ad uos ipsos detractiones huiusmodi peruenerunt,
quomodo etiam nostras aures uentilare conati sint, ut ea quæ contra inno-
centes referunt, uera esse credantur, & iniqua hæreseos celetur opinio. Sed
hæc diutius facere permitti non sunt. Etenim Præsul ecclesiarum dominus
est, qui pro his & pro uniuersis mortem sustinuit, & per eas ascensum ad cœ-
los nobis omnibus condonauit. Pridem itaq; Eusebius, & Maris, & Theo-
dorus atq; Theogonius, Ursatius, & Valens, & Minophantus, & Stepha-
nus scripserunt Iulio cōministro nostro ecclesiæ Romanæ Pontifici contra
prædictos confacerdotes nostros, id est, Athanasium episcopum Alexan-
dreæ, & Marcellum episcopum Ancyræ Galatiæ, & Asclepam Gazæ. Scri-
pserunt quoq; ex alijs partibus episcopi, testimonium perhibentes puritati
F 3 Athanasij

Athanasius
Marcellus
Asclepas

Iulius Pont.
Romanus

Athanasij confacerdotis nostri, & ea quæ ab Eusebio & cōfectoribus eius gesta sunt, nihil aliud quàm mendacijs & calumnijs plena esse affirmantes. Cum utique euocati à charissimo & confacerdote Iulio, & non occurrentes (sicut scriptis eiusdem episcopi Iulij cōprobatur) aperte uideantur calumniantes existere. Nam si de gestis contra eos habitis præsumpsissent, non cum cterentur occurrere. Veruntamen etiam ex his quæ fecerunt in hoc sancto magnoq; cōcilio, eorum machinatio euidenter apparet. Venientes enim in Sardicensium ciuitatem, atq; uidentes fratres nostros, Athanasium, Marcellum, Asclepam, & cæteros ad iudicium accedere timuerunt. Et non semel, non secundo, sed etiam frequenter citati, uocationibus obedire noluerunt: congregatis uidelicet in cōcilio Osi longæuo (qui propter ætatem, atq; confessionem, tantumq; laborē, omni honore dignus apparuit) & reliquis, sustinentibus & inuitantibus eos ingredi iudicium, ut quæ contra absentes confacerdotes diffamauerant atq; conscripserant, præsentibus ostenderent. Sed (sicut prædiximus) euocati non uenerunt, ut etiam in hoc calumniam propriam ostenderent: & quodammodo respuendo iudicium, insidias suas & molimina proclamaret. Nam qui de suis dictis confidunt, etiam ad faciem probare non fugiunt. Quia uero non occurrerunt, nullum de eis ignorare confidimus (si forsitan rursus illic quicquam machinari uoluerint) quod nihil habentes quò possint confacerdotes nostros arguere, absentibus detrahunt, præsentibus effugiunt. Fugerunt enim (charissimi fratres) non solum propter calumniã aduersus istos instructam, uerum quia suos pro diuersis criminibus accusatores occurrere uiderunt. Proferebantur enim uincula & catenæ. Venerant homines ab exilio & confacerdotes, nection cognati pariter & amici eorū, qui propter eos mortui dinoscuntur. Et quod est admirandum, aderant episcopi, quorum unus quidem catenas gestabat & uincula, quibus uinctus fuerat propter eos. Alij uero eorum insidijs mortem sibi testabantur infligendam, quia ad tantam superbiam sunt perducti, ut etiam episcopū occidere conaretur: quem nisi fuga liberasset, obierat. Venit etiam confacerdos noster beatus Theodulus, fugiens eorum molimina, quibus fuerat iustus occidi. Alij uero gladiorū uulnera demonstrabant: alij famem se ab eis passos ingemiscabant, & hæc non quilibet homines testabantur, sed omnes ecclesie pro quibus hi qui occurrerunt, & qui legatione fungebantur, insinuant uolentiarum pestes, armatos milites, populos cum fustibus, iudicum terrores, falsarum literarū obiectiones. Lectæ sunt enim literæ Theogonij contra cōfacerdotes nostros, Athanasium, Marcellum, & Asclepam, ut etiam Imperatores mouisse uiderentur. Quas literas diaconi Theogonij uulgauerunt, super hæc autem uirginū nuditates, ecclesiarū incendia, carceres contra confacerdotes nostros adhibitos. Quæ omnia prælia non nisi pro detestabili Athanasij hæresi cōmississe noscuntur. Quisquis enim eorum respuisset ordinationem

Osi longæuo
benis

Theodulus

nationem atq; cōmunionem, his necessario subdebat inuirijs. Confipientes igitur facinorum suorum angustias, confusi recesserunt. Et ulterius hæc non ualentes abscondere, in Sardicensi uenerunt urbem, ut per aduentum suum quasi talia se nequaquæ perpetrasse monstrarent. Videntes autem quibus calumnias irrogarent, & oppressos à se simul accusatores, & increpationes præ oculis suis habentes, euocati ad iudicium ingredi nequiterunt. Athanasio quippe, Marcello, & Asclepa, nostris confacerdotibus fiducialiter agentibus, & ualde ingemiscantibus, & imminentibus atque proiuocantibus eos, & promittentibus, non solū se calumnias euidenter ostendere, sed etiam quæ in eorum ecclesias deliquissent: illi uero tanto conscientie terrore conficti sunt ut fugerent, & per fugam suas calumnias aperirent, delictaq; sua iudicij declinatione faterentur. Et licet non solum ex prioribus, sed etiam ex istis malicia eorum atq; calumnie patefiant, tamen ut neq; per fugam occasionem alterius iniquitatis accipiant, curauimus contra ueritatē facta eorum molimina examinare. Et hoc proposito, ex his quæ gesta sunt eos calumniantes inuenimus, & nihil aliud nisi aduersus confacerdotes nostros insidias institutas. Nam Arseniū, quem dicebant ab Athanasio percipitū, hic uiuit, & inter uiuentes cōmorati dinoscitur, ex quo etiã alia probatur esse cōficta. Quod uero etiã calicem diuulgauerunt fractū à Macario Athanasij presbytero, testati sunt qui de Alexandria & Mareote uenerunt, nihil tale fuisse gestum. Sed etiam episcopi Ægypti Iulio cōfacerdoti nostro scribentes, ualde affirmabāt, quod neq; suspicio fuisset huiusmodi. Proinde dixerunt monumenta aduersus eos fuisse cōfecta, quæ tamen probatū est ex una parte celebrata: in quibus gestis Pagani examinabantur, & Catechumeni: ex quibus unus catechumenus inquisitus, ait intus se fuisse quando Macarius uenerat ad eundem locum. Alter autem interrogatus, dixit illum famosissimū Ischyram tunc ægrotasse, & in cellula iacuisse, ut ex hoc appareat nihil gestum ex omnibus sacramētis, eo quod & catechumeni intus fuissent, & Ischyras non adesset, sed iaceret ægrotus. Is namq; malignissimus Ischyras mētis, quod Athanasius quosdam sacros incendisset libros, illo tempore ægrotasse declaratus est, quando Macarius ibi fuit. Vnde etiam ex hoc calumniator apparuit. Deniq; pro huiusmodi calumnie mercede dederunt Ischyrae nomen episcopi, qui neque presbyter fuerat aliquando. Duo namq; presbyteri qui cum Melitio aliquando degebant, & postea à beato Alexandro episcopo ciuitatis Alexandrinæ suscepti sunt, & cum Athanasio constituti, testati sunt nunquam illum presbyterū fuisse Melitij, neq; habuisse Melitium in Mareote ecclesiam uel ministrū: & qui penitus nec presbyter fuerat, nec cum uelut episcopum prodixerunt, ut eo nomine in suis calumnijs terrere uiderentur auditores. Lectæ sunt enim & literæ confacerdotis nostri Marcelli, & inuenta est Eusebij similitudoq; nequitia. Nam ea quæ ueluti quærimo-

Arsenius

Iulius Pont.
Romanus

Ischyras

niam faciens Marcellus dixit, hæc tanquam ipse confirmaret accusauerunt. Hæc ergo sunt lecta, & reliqua, & præcedentes pariter quæstiones: rectæque huius uiri fides inuenta est. Non enim à sancta Maria sicut isti confirmabant, dedit deo uerbo principium, neque finem habere asseruit eius imperium, sed regnum eius & sine principio & sine termino esse conscripsit. Asclepas autem cōminister obtulit monumenta Antiochiæ confecta sub accusatorum præsentia, & Cæsariensis Eusebii, & ex sententia iudicantium episcoporum se ostendit innoxium. Recte siquidē (O charissimi fratres) euocati frequenter, obedire noluerunt, recte quoque fugerunt. Conscientia namque sua perterriti per fugas, suas calumnias indicarunt: & quæ præsentibus accusatores super eis dixerant, etiam probauerunt. Ad hæc autem etiam eos qui dudum accusati propter Arianam hæresim fuerant & proiecti, non solum susceperunt, sed etiam in maiori ordine posuerunt, diaconos ad presbyterium promouentes, presbyteros ad episcopatum, non ob aliud nisi ut impietatem seminare & dilatare possent, & fidei corrumpere pietatem. sunt autem horum principes, Eusebius, Theodorus Heracliae, Narcissus Neroniadis Ciliciæ, Stephanus Antiochiæ, Georgius Laodiciæ, Acacius Cæsariæ Palæstinae, Minophantus Ephesius, Vrsatius Sigiduni, Valens Mursiæ Pannoniæ. Isti namque conuenientes, cum Orientalibus non sinebant eos nec in sanctum concilium ingredi, nec omnino accedere ad ecclesiam dei. Et uenientes in Sardicam conciliabula apud semetipsos per loca singula faciebant, & acta quædam cum terroribus concinnabant, ut nihil penitus ad iudicium perueniret, neque sanctum possemus celebrare concilium. Hæc omnia cognoscere potuimus à confacerdotibus nostris, Macario Palæstino, & Asterio Arabiae, qui cum eis uenerant, & ab eorum perfidia recesserant. Hi namque ad sanctum concilium uenientes, uolentiam quam passi sunt narrauerunt, nihil dicentes, apud eos agi rectum: insuper adijcetes, quod cum essent rectæ fidei, prohibiti fuissent ab eis ad hæc loca uenire, & propter interminationem uix ab eis discedere potuissent. Ob hanc causam Sardicam uenientes, in una domo cuncti manserunt, neque breui tempore à se recedere patientes. Quia uero tacere non decuit, nec sine uindicta relinquere calumnias, uincula, neces, uulnera, concinnationes falsarum epistolarum, uerbera, nuditates uirginum, exilia, destructiones ecclesiarum, incendia, migrationes à minoribus ciuitatibus ad maiores ecclesias, & præ omnibus aduersus rectam fidem nunc Arianam uasianam per eos crudeliter insurgentem, propterea charissimos quidem fratres nostros & cōministros, Athanasium Alexandrinæ ciuitatis episcopum, & Marcellum Ancyræ Galatiæ, & Asclepam Gazæ, cōministrantes CHRISTO innoxios & puros esse decreuimus, scribentes ad uniuersumque partem, ut singularum ecclesiarum populi cognoscentes sui episcopi partem, eam se episcopum & habere & sperare cognoscant: Eos autem qui in

eorum

eorum ecclesias luporum instar ingressi sunt, id est, Gregorium in Alexandria, Basilium in Ancyra, Quintianum Gazæ, nec episcopos nominandos, nec Christianos, nec quamlibet penitus cum eis habendam esse communionem, nec eorum literas habendas, neque scribendum eis. Theodorum uero Heracliae Europæ, & Narcissum Neroniadis Ciliciæ, Acacium Cæsariæ Palæstinae, & Stephanum Antiochiæ, Vrsatium Sigiduni Mysiæ, Valentem ex Mursia Pannoniæ, Menophantum Ephesi, & Georgium Laodiciæ, licet metuentes ab Oriente non uenerint, tamen eo quod à beatæ memoriæ Alexandro ciuitatis Alexandrinæ Pontifice sunt damnati, & eo quod secum Arianos habeant, & propter crimina eis illata, generali eos decreto sanctum concilium episcopatu deposuit: & decreuimus non solum episcopos eos non esse, sed neque cōmunionem cum fidelibus promereri. Eos enim qui diuidunt paterna substantia & diuinitate, & alienant uerbum à patre, diuidi ab ecclesia catholica conuenit, & esse alienos à nomine Christiano. Sint igitur à nobis & omnibus anathema, eo quod uerbum ueritatis uideantur esse cauponati. Apostolicum namque præceptum est: Si quis uobis annunciauerit præter quod accepistis, anathema sit. His ergo nullum cōmunicare denunciare: nulla enim cōmunio luci ad tenebras. Hos pellite procul ab omnibus: nulla enim concordia Christo ad Belial. Seruate uos, fratres charissimi, ut neque scribatis eis, neque eorum scripta suscipiatis. Studete simul (uos charissimi fratres & cōministri) tanquam spiritu præsentibus nostro concilio consentire, atque subscriptione uestra decernere, quæ ab omnibus ubique cōministris nostris consonantia una seruentur. Abdicamus autem illos, & extra terminos ecclesiæ catholice procul abijcimus, qui affirmant: Quod deus est Christus, sed uerus deus non est: Quod filius est, sed uerus filius non est: Quod genitus est simul & ingenitus. Sic enim se intelligere genitum profitentur, quia sic dixerunt, est, quod genitum est. Et quia cum Christus ante secula sit, dederunt ei principium atque finem, quod non in tempore, sed habet ante secula. Proinde duæ uiperæ ex aspide Ariana progressæ sunt, Valens & Vrsatius, qui gloriantur & non dubitant se dicere Christianos, profitentes quoniam uerbum, & quoniam Spiritus, & uulneratus, & interfectus est, & mortuus est, & resurrexit: quodque cohors studet hæreticorum diuersas esse substantias patris, & filij, & spiritus sancti pronunciant, & eas esse diuisas. Nos autem hanc percepimus, & eruditi sumus, hanc habemus catholicam Apostolicamque traditionem, & fidem atque confessionem, unam esse substantiam patris, & filij, & spiritus sancti. Et si quærat quæ sit filij substantia, profiteamur eam esse quæ patris, indubitater, nunquam patrem sine filio, neque filium sine patre fuisse credentes, nec esse posse quod est uerbum spiritus. Absurdum namque est dicere, aliquando patrem non fuisse patrem. Patrem enim sine filio neque nominari, nec esse posse, est ipsius filij testimonium:

Ego

Valens
Vrsatius

Ego in patre, & pater in me: & Ego & pater unum sumus. Nullus nostrum negat genitum. Sed genitum ante omnia, quæ inuisibilia & uisibilia nuncupantur, opificem archangelorum & angelorum, & mundi, & humani generis, quoniam ait: Omnium artifex sapientia docuit me. Et omnia per ipsum facta sunt. Non enim semper esse potuisset si sumpisset exordium: quandoquidem uerbum quod semper est, non habet initium. Deus autem nunquam terminū habet. Non dicimus patrem filium esse, neque rursum filium patrem esse: sed pater pater est: & filius patris est filius. Confitemur uirum esse patris filium. Confitemur uerbum dei patris esse, præter quod aliud non est, & uerbum uerum deum, & sapientiam & uirtutem, uerumque filium tradimus. Et non sicut cæteri filij nominantur, ita filium dicimus: quoniam illi aut gratia generationis dii erunt, aut eo quod digni fiant filij nuncupantur, neque propter unam substantiam quæ est patris & filij. Confitemur item & unigenitum & primogenitum, sed unigenitum uerbum dicimus, quod semper fuit & est in patre: primogenitum autem quantum ad hominem. Sed tamen differt creatura cõmuni, quoniam & primogenitum à mortuis: confitemur unum esse deum. Confitemur unam patris filijque diuinitatem, neque quisquam negat aliquando patrem filio maiorem, non propter aliam essentiam, non propter differentiã, sed quia ipsum nomen patris maius est filio. Hæc autem illorum blasphemia atque corruptibilis interpretatio est, hæc gratia cum dixisse contendunt: Ego & pater unum sumus, propter concordiam & unanimitatem. Sed reprobauimus omnes catholici intellectum eorum fatuum & abiectum, sicuti mortalium hominū. Qui quoniam corrumpi ceperunt, offendentes discordare noscuntur, & ad permutationes ascendunt, hoc modo distantiam & discordiam inter patrem deum omnipotentem & filium esse posse, dicentes: quod absurdum est intelligere & aliquatenus arbitrari. Nos autem & credimus & affirmamus, & sic intelligimus, quoniam sacra scriptura sic loquuta est: Ego & pater unum sumus, propter essentia unitatem, quæ est una, & eadem patris & filij, & credimus semper sine principio & sine termino hunc regnare cum patre, & non habere nec tempus nec defectum eius imperium, quia semper est: nunquam enim esse cepit, ideoque nec deficere poterit. Credimus & præcipimus paraclætum sanctum spiritum, quem nobis ipse dominus promisit & destinauit, & eum credimus missum. Sedis passus non est, sed homo, quo indutus est, quem assumpsit ex Maria uirgine, qui pati potuit sicut mortalis. Deus autem immortalis est. Credimus quod tertia die resurrexit, non deus in homine, sed homo in deo resurrexit, quem & obtulit patri suo donum, quem utique liberauit. Credimus autem quoniam opportuno tempore atque definito omnes & de omnibus ipse iudicabit. Tanta siquidem eorum stultitia, & ita crassitudine. tenebrarum eorum mens excæcata est, ut nequeat lumen cernere ueritatis, neque intelligere qua ratione dictum

dictum sit, ut & ipsi in nobis unum sint. Palam uero est id cur dixerit unum, quoniam Apostoli spiritum sanctum dei acceperunt, sed tamen ipsi non erant spiritus, nec aliquis eorum aut uerbum, aut sapientia, aut uirtus, aut unigenitus erat. Sicut ego & tu (inquit) unum sumus, sic & isti in nobis unum sint. Certissime igitur scriptura diuina hoc distinxit: In nobis (inquit) unum sint, non ait, sicut nos unum sumus ego & pater, sed discipuli in semetipsis coniuncti & copulati unum sint, fide, confessione, in gratia & pietate dei patris, & domini & saluatoris nostri concessione, & charitate unum esse possint.

Ex his literis cognoscitur & accusatorum calumnia, & priorum iniquitas iudicium, & dogmatum uera sanitas. Non solum enim de diuina nos beati patres docuere natura, sed etiam eruditionem dispensationis explanauerunt.

HÆC Constans cognoscens, doluit quidem, leuitatem fratris inspiciens, & infremuit aduersus instigatores malorum, & Imperatoris facilitatem ita decipientium. Duos autem episcopos ex Sardicensi Concilio electos cum literis misit ad fratrem, cum quibus & Magistrum militum Sallianum pietate iustitiamque fulgentem. Literæ uero non solum monitionem habuerunt atque consilium, sed etiam interminationem pio principi condecentem. Primum quidem denunciauit fratri, ut episcopis præberet auditum, & iniquitates à Stephano aliisque præsumptas agnosceret, nec non & Athanasium gregi proprio restitueret, patefacta quidem calumnia, priorumque iudicium iniquitate, & crudelitate reuelata: adiecitque quod nisi uellet quod iustum est facere, ipse Alexandream proficisceretur, & Athanasium omnibus desiderantibus restitueret, inimicorumque cateruas procul expelleret. Hanc autem epistolam Constantius Antiochiæ suscipiens, promisit se facturum quæ turbarum illarum particeps petisset. Sed cum hoc doleret ueritatis impugnatoribus, nephandissimum machinati sunt scelus. Diuerterat enim par illud episcoporum quos Concilium miserat in domum ad montem sitam. Magister autem militum alibi diuersorium acceperat. Porro Stephanus tunc Antiochenus episcopus, cum alijs tyrannicis cooperantibus, naues naufragio præparabat, cum quibus assertores rectorum dogmatum uarijs nitebatur absorbere calumnijs. Horum itaque erat dux quidam iuuenis Onager nomine, licenter uiuens, & iniqua cõuersatione congaudens, qui non solum in plateis diuersos uiolentia afficiebat, & fustibus pulsabat, sed etiam domos impudenter inuadens, uiros & mulieres honestissimas abstrahabat. Et ne longius eius extendam flagitia, contra optimos uiros præparatam narrabo præsumptionem. Is enim Onager ad quandam fornicariam ueniens, ait modo quosdam uenisse peregrinos, & noctu habere opus meretricis. Porro sumens quindecim seditiosos nebulones, & eos in uicino episcoporum diuersorio circa sepem celans, profectus est cum meretricis ad ianuam ubi illi uiri quiescebant. Eamque apertam inueniens, per-

Cap. XXXV

Sallianus magister militum

Legatio Constantis ad fratrem Constantium pro Athanasio

Euphratæ & Vincentium legatos Ariani traducit falsa

Stephanus homo dolosus

Onager nobis loquens

suasit ubi puerorum domesticorum, pecunia data, ut mulierem introduce-
ret intra ianuam quam ipse demonstrabat, ubi quidem uterq; sacerdotum
dormire uidebantur, eamq; mulierem intro precepit accedere: ipse uero uo-
caturus socios est egressus. Contigerat enim alterum episcoporum Euphra-
tan nomine in loco exteriori dormire. Vincentius autem (sic enim uocaba-
tur alter) in interiori cubiculo quiescebat. Cumq; intra ostium puella uenisset,
sonum pedum Euphratas sentiens, cum esset obscurum, quis ambularet
interrogauit. Illa uero loquente, conturbatus Euphratas, daemone pu-
tans esse, mulieris imitatum uocem, repente saluatorem **CHRISTVM** ad
suum uocauit auxilium. Onager autē dux iniquitatis huius, hoc facto cum
socijs est ingressus, iniquos clamans eos, & iniquitatis iudices destinatos.
Multo clamore facto, concurrerunt & serui, surrexitq; Vincentius, & clau-
dentes ianuam domus, septem quidem calumniatorū comprehendere po-
tuerunt. Onager uero cum reliquis fugit. Detenta tamen est cum illis & mu-
lier. Diluculo autem Magistrum militum qui cum illis uenerat, excitantes,
ad palatium processerunt. Et praesumptiones Stephani proclamantes, dice-
bant iam non egere iudicio, neque uerberibus iniquitates eius. Magister ue-
ro militum praecipue clamitabat, rogans ut iuberet Imperator, non synodi-
ce, sed iudicialiter potius iniquam examinari praesumptionem, promittens
primum se episcoporum clericos traditurum, & oportere etiam ministros Ste-
phani ita contradi. Cum autem ille impudenter contenderet, dicens clericos
non subdendos esse uerberibus, placuit & Imperatori & Iudicibus, ut intra
palatium causae fieret examinatio. Et primum quidem interrogauerunt mu-
lierem, quis eam ad metatum duxisset episcoporum. Quae dixit quendam
iuuenem ad se uenisse, & aduentum indicasse peregrinorum, & quid opus
haberēt, & quod uespere ueniens duxisset eam ad habitaculum quoddam,
eamq; intra ianuam domus & porticum introire praeeperit. Adiecit etiam
inquisitionem episcopi, & terrorem factum, & orationem eius, & superue-
nientium repentinas inuasionem. Haec Iudices cognoscentes, captum inter
alios omnium maxime iuuenem in medium deduxerunt. Qui non expe-
ctans necessitatem uerberum, machinatū consilium patefecit, & Onagram
haec omnia perpetrasse confessus est. Qui deductus ad medium, Stepha-
num dixit haec omnia praecipisse. Sic itaq; Stephani cognoscentes iniqui-
tatem, praesentibus tunc episcopis permisissent ut eum damnarent, & ab ec-
clesia procul expulsus est. Non omnino tamen ab Ariana peste ecclesia li-
berata est. Nam Leontius post eum ordinatur genere Phryx, uoluntate
nequissimus. Verum Constantius ea quae contra episcopos fuerant machi-
nata, experimento cognoscens, scripsit Athanasio maximo & semel, & se-
cundo, & tertio, inuitans eum ut a partibus remearet Hesperijs: sicut ipsis
litteris indicatur.

Socrates

SOCRATES.

CONSTANTIVS VICTOR AVGVSTVS

Cap. XXXVI

Athanasio episcopo.

PLVRIMVM te circumferri & fluctuare ferocibus maris undis, nostrae
mansuetudinis clementia non permisit. Patria quippe terra nudatum & pri-
uatum proprijs rebus, errantemq; per loca inuia bestiarū, indefecta nostra
pietas non despexit. Igitur diu distuli scribere uoluntatis meae propositum,
sperans sponte te ad nos fortē uenturū, & laborum satisfactionem a nobis
exigere. Veruntamen quoniam fortē timor impediuit uoluntatis tuae pro-
positum, literas largitate plenissimas ad tuam beatitudinem destinauimus,
ut sine metu nostris aspectibus uelociter tuam praesentiam praebere festi-
nes, ut desiderio tuo potius experiaris nostram clementiam proprijs resti-
tutus. Hac etenim causa & dominum meum fratremq; Constantem Vi-
ctorem Augustum pro te rogauit, ut tibi potestatem ad nos tribuat uenien-
di, ut ambobus nobis annuentibus, restitutus in patriam, habeas maximū
gratiae nostrae pignus.

CONSTANTIVS VICTOR AVGVSTVS

Cap. XXXVII

Athanasio episcopo.

LICET prioribus literis significauerimus, ut sine sollicitudine ad nostrū
debeas uenire Comitatum, eo quod maxime uelimus te ad propria desti-
nare, tamen & nunc has literas ad tuam misimus sanctitatem, per quas in-
uitamus, ut sine aliqua diffidentia uel metu ascendens, publicis uehiculis ad
nos uenire festines, ut quae desideras possis adipisci.

CONSTANTIVS VICTOR AVGVSTVS

Cap. XXXVIII

Athanasio episcopo.

DVM in Edeffa degeremus, praesentibus presbyteris tuis placuit ut ad
te destinatis presbyteris ad nostrum debuisses festinare Comitatum, ut ui-
dens nostros aspectus, repente properares ad Alexandriā. Sed quoniam
plurimum praeterijt temporis, ex quo suscipiens a nobis literas non occur-
risti, propterea etiam nunc commonere te festinauimus, ut uel nunc tuam
praesentiam nobis uelociter praesentare contendas, & ita possis patriae tuae
restitui, tuaq; securus oratione frui. Ad plenam uero cognitionem Achitum
diaconum destinauimus, a quo possis cognoscere etiam nostri animi uolun-
tatem, & quod ea quae optas impetrare possis.

Has epistolas in Aquileia suscipiens Athanasius (illic enim relicta Sar-
dica agebat) mox recurrit Romam, & ostendens literas episcopo Iulio, in
maximo gaudio ecclesiam fecit esse Romanam. Putabatur enim etiam O-
rientis Imperator ipsorum fidei consentire, eo quod ad se Athanasium si-
dicialiter euocaret. Iulius autem Alexandriam clericis atque plebi haec de
Athanasio scripta misit.

G Iulius

IULIUS ARCHIEPISCOPVS PRESBYTERIS ET
diaconis, & plebi, habitantibus Alexandriam, dilectissimis
fratribus in domino Salutem.

Cap. XXIX
Epistola Iulij
pontificis Ro-
mani ad Alex-
andrinus de
Athanasij ve-
ditu

CONGAUDEO uobis & ego dilectissimi fratres, quod fructum ue-
stræ fidei ante oculos iam uidetis. Hoc etenim uere gestum, quilibet inspi-
ciet in fratre & coepiscopo nostro Athanasio, quem propter puritatem uitæ
suae & uestras orationes restituit uobis deus. Ex hoc itaq; creditur, puras &
charitate plenas orationes uestras ascendisse semper ad deum. Memores
enim estis promissionū cœlestium atq; dilectionis, quam ex doctrina præ-
dicti fratris mei Athanasij didicistis, & integrum cognouistis secundum in-
sitam uobis fidem, quam percepistis: quoniam non usque ad finem is à uo-
bis possit abduci, cuius orationes in sanctissimis animabus uestris tanquam
præsentēs semper habuistis. Ergo non plurimis mihi uerbis opus est uobis
scribere. Quæcunq; enim uobis à me potuerint dici, hæc iam fides uestra
præcessit, & diuina gratia cōmunis orationis nostræ uota compleuit. Con-
gaudeo siquidem uobis: iterum enim dico, congaudeo: quoniam in expu-
gnatas animas in fide seruaſtis, Sed etiam ipsi fratri meo Athanasio non
minus congaudeo: quia licet multam sit passus tristitiā, ne unam tamen ho-
ram uestri desiderij & charitatis oblitus est. Nam licet corpore ad tempus à
uobis sit abstractus, spiritu tamen uobiscū semper degere uidebatur. Et ego
quidem charissimi fratres omnem tentationē contra eum surgentem, reor
sine gloria nō fuisse. Nam & uestra & eius fides cognita est uniuersis & com-
probata. Si enim nō tanta & talia accidissent, quis crederet quia aut uos tale
iudicium, tantamq; charitatem circa talem exhibuissetis episcopum, aut ille
potuisset tantis circūdari uirtutibus, per quas spe cœlesti fraudatus non est.
Promeruit igitur quolibet modo & nunc & in futuro etiam, cōfessionis glo-
riofum martyrium. Frequēter enim terra mariq; plurimū æstuans, omnem
prauitatem Arianae conculcauit hæreseos, & crebro per inuidiam usque ad
periculum impulsus contempsit mortem, munitus omnipotente deo & do-
mino Iesu Christo saluatore nostro, sperans & inimicitias declinare, & con-
solationi uestræ restitui, deferens uobis maiora trophæa ex fortissima con-
scientia, pro quibus & usque ad terminos terræ totius apparuit gloriosus.
Fiduciam itaque habens sui propositi, cœlestisq; doctrinae, clarificatus est
immortali iudicio, & ad uos reuertitur. Diligendus igitur apud uos clarior
nunc est quàm tunc, quādo profectus à uobis est. Nam si materias precio-
sas, id est, aurum atq; argentum purgando ignis probat: quid dignum deū
poterit de tali tantocq; uito, qui cum tantas tribulationes & pericula deuicit
rit, redditur nunc uobis immaculatus: non à nobis solummodo, sed con-
probatus ab omni concilio. Suscipite igitur nunc fratres charissimi cum or-
nmi diuina gratia pastorem uestrum ac præfulem tanquam uere & beatorum
cum his

A cum his qui tantorū laborum eius participes sunt effecti: & gaudete fruē-
tes orationibus qui pastorem uestrū, ut ita dicam, esuritis atq; sititis, quan-
do etiam ipsi uestram sanctitatē salutaribus scripturis cibastis atq; potastis.
Nam cum degeret inter peregrinos, uos ei consolatio fuistis, & in persecu-
tione atque periculis refouistis eum fidelissimis uestris animabus & menti-
bus. Ego siquidem iam exulto considerans, & ratione prospiciens, in eius
reuerſione uniuersiusq; uestrum gaudium & plebis uotiuas occurſiones, &
concurrentiū gloriosam festiuitatē, & qualis ille uobis erit dies, & quantus,
remeante scilicet fratre meo, & quiescentibus præcis malis quorundam ma-
chinatione factis: necnon preciosa ac uotiuua reuerſione, cunctos in quadam
plenissimi gaudij lætitia copulante. Huiusmodi uero gaudium usq; ad nos
magnitudine sua pertingit: quibus diuinitus hoc etiam constat esse concess-
sum, ut & nos debeamus in laudem tanti uiri conſurgere. Sed melius est, ut
epistolam oratione claudamus. Deus omnipotēs & huius unigenitus filius
dominus & saluator noster Iesus Christus hoc gaudium uobis præbeat in
æternū, dignum tribuens præmium admirabili uestræ fidei, quam circa pon-
tificem uestrū glorioso testimonio demonstrastis: ut & uos, & qui uobiscū
sunt, hic & in futuro meliora possideatis: quæ oculus non uidit, nec auris au-
diuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit deus diligentibus se. Per
dominū nostrum Iesum Christum, per quem, & cum quo omnipotenti deo
gloria in secula seculorū, amen. Valere uos opto charissimi fratres.

His itaq; literis confidens Athanasius, ad Orientem uenit. Quem Con-
stantius Imperator non tunc moleſte suscepit, sed eum circūuenire ten-
tabat, molitione submissus Ariatorū, & dixit ad eum: Sedem equidē tuam
decreto concilij, nobiscq; consentiētibus recepisti. Sed quia sunt aliqui in Ale-
xandria populi tuam declinantes cōmunionem, unam eos in ciuitate eccle-
siam habere permitte. Ad hanc propositionē Athanasius mox occurrit, &
ait: O Imperator, potestatem habes iubere simul & agere quæcunq; uolue-
ris. Sed etiam ego beneficium à te deſco, quod mihi concedi precor. Prin-
cipe uero continuo se daturū esse pronunciante, repente subiunxit Athana-
sius, idem beneficium sibi largiri petens, quod quærebat Imperator accipere.
Vnam enim & ipse ecclesiā postulabat dari per singulas ciuitates, declinan-
tibus Ariatorum cōmunionem. Igitur Athanasij sententiā inuilem sibi co-
gnoscentes Ariani, hoc quidem differendū esse dixerunt, & agendum quod
placeret Imperatori: quia Imperator Paulo, & Athanasio, & Marcello, &
Adephæ Gazæ, & Lucio Adrianopoleos, secundū ea, quæ in concilio Sar-
diceno placuerāt, proprias restituerat sedes. Vnde principalia sacra per sin-
gulas ciuitates ad eorū mittebant ecclesias, quibus iubebatur ut eos repente
susceperēt. Igitur in Ancyra expulso Basilio & pro eo introducto Marcello,
non fortuita turba prouenit, quæ derogationem contraria sapientibus irro-

G 2 gavit

Cap. XXX

Ariani cupiūt
unā saltem ha-
bere ecclesiā
oppidatim

Idē petit Atha-
nasius pro or-
thodoxis

Principalia sacra,
sacra litte-
rae Principis
Marcellus Ari-
cyrana sede
sua ponit

Asclepas
Macedonius gavit, Asclepam uero continuo Gazæ suscepit. In Constantinopolitana ciuitate Macedonius ad modicum tempus Paulo successit, apud semetipsum in ecclesia remota collectiones agens. Pro Athanasio tamen solo Imperator episcopis, & clericis, atque plebi scripsit, ut eum libenter susciperent. Insuper etiam quæ contra eum in iudicijs acta fuerant, alijs literis aboleri iussit. Quæ uero de utraq; re scripta sunt, hæc esse noscuntur.

VICTOR CONSTANTIVS MAXIMVS, PIVS,
episcopis & presbyteris catholicæ ecclesiæ S.

Cap. XXXI Reuerendissimus episcopus Athanasius non est dei gratia derelictus: nam licet breui tempore humana fuerit probatione summissus, tamen debitum prouidentia uniuersa perspicientis noscitur suscepisse decretum, recipiens uoluntate dei, nostroque iudicio patriam suam, pariter & ecclesiam, cuius diuino nutu presul exibat. Huic enim consequenter oportebat nostram adesse mansuetudinem, ut omnia aduersus eos, & eius communicatores definita, omnisque suspitio & illusio contra eum gesta, deinceps sit inanis & uacua: & reuelatio quam dudum clerici eius habuerunt, competenter firma permaneat. Sed etiam hoc eius gratia adijciendum esse censuimus, ut omnes ordines facili cognoscant, concessum omnibus ipsi coniunctis, ut sine timore sint, siue episcopi, siue sint clerici: Sufficit enim unicuique circa eum recta uoluntatis unio. Quicumque enim meliori iudicio atque parte constituti, huius eligunt communio nem, hos omnes præcipimus ad instar præcedentis prouidentia, etiam nunc uoluntate dei, nostræ gratia largitatem adipisci.

VICTOR CONSTANTIVS MAXIMVS, PIVS,
populo Alexandrino ecclesiæ catholicæ S.

Cap. XXXII In omnibus perhibentes nostræ æquitatis intentionem, scientesque quoniam diu prouidentia uestri contemplatoris estis alienati, id est, Pontificis Athanasij, qui propter insertam rectitudinem suorumque morum prudentiam cunctis innotuit, eum denuo ad uos destinare censuimus. Hunc itaque consuete & competenter suscipientes, & apud clementem deum adiutorem orationum habentes, uobis congruam simul & nobis placitam concordiam atque pacem secundum ecclesiæ sanctionem ubique probatam sufficienter festinate seruare. Non enim rationabile est aliquam discordiam inter uos agitari, aut tumultum, nostrorum temporum disciplina contrarium: & hoc quidem abesse à uobis omnino uolumus. Orationibus autem sufficienter, eo scilicet presule & adiutore apud deum, uos instare solenniter ammonemus, ut tali proposito ad omnium uota perueniente, etiam Gentiles idolo. um errori hæctenus seruientes, ad cognitionem sacrae religionis sub alacritate festinent. O charissimi nobis Alexandrini, rursus igitur admonemus, ut in his quæ dicta sunt persistatis, & omnes episcopum decreto superno nostraque sententia destinatum libenter & pie suscipiatis: & toto animo, totaque uoluntate

tate amplectendum existimetis. Hoc enim & uos decet, & nostræ mansuetudini noscitur conuenire. Ut autem omnis turbæ seditionis occasio perimatur, iudicibus apud uos habitis, literis nostris præcipimus, ut omnes quos seditiosos agnouerint, legitima uindicta subiiciant. Vtraque igitur perspicientes, & nostram cum deo sententiam & rationem professionis uestrae, necnon & supplicium contra seditiosos indictum, competenter & congrue sacrae religionis iura seruare. Prædictumque deo amabilem uirum omni reuerentia & honore colite: & orationes unam cum eo pro uobis ipsis, & nostræ uitæ fauore omnium saluatori deo lætanter offerre.

VICTOR CONSTANTIVS AVGVSTVS NESTORIO S.

EADEM uero forma præsidibus Augustæ, Nicææ, Thebaidis, & Libyæ scriptum est. Quicquid pridem ad læsionem & iniuriam Athanasio episcopo communicantium reperitur actum, hoc nunc aboleri præcipimus. Nam & ministerium, quo priuati fuerant eius clerici, eosdem rursus uolumus obtinere. Hanc itaque præceptionem nostram seruari censuimus, ut Athanasio episcopo suæ ecclesiæ restituto, communicatores eius habeant ministerium quod semper habuerunt, quod etiam reliqui clerici habere noscuntur, & ipsi gaudio potiantur.

Capit. XXXIII **T**antis & talibus epistolis munitus sanctissimus Athanasius, per Syriam aggressus uenit in Palæstinam, apprehendensque Hierosolyma, & episcopo Maximo significans gesta Sardiceni concilij, & quod Constantius Imperator illorum decreto iudicioque consensisset, præparauit ut episcoporum in illis regionibus habitantium synodus ageretur. Maximus autem in nullo segnis de Syria atque Palæstina uniuersos euocauit episcopos. Factoque concilio restituit & ipse beato Athanasio communionem & dignitatem. Scripsit etiam ipsa synodus Alexandrinis omnibus in Aegypto & Libyis episcopis, clericis, atque plebi, ea, quæ de Athanasio gesta atque decreta sunt. Ob quam rem ualde Maximo detraxerunt Athanasij derogatores episcopi, quod primitus deponens eum, rursus ex poenitentia tanquam nihil fuisset actum, sententiam pro Athanasio protulerit, quæ communionem ei dignitatemque præberet. Hæc cognoscentes Ursatius & Valens, qui circa Arianum dogma studium primitus ardens habuerant, declinantes à priori uoluntate Romam profecti sunt, libellumque poenitentiae Iulio offerentes episcopo, & in Confubstantialitatis consensere sermone, & literas Athanasio miserunt, seque ei deinceps communicare professi sunt. Sic itaque tunc Ursatius & Valens gestis Athanasij superati, conuersi sunt. Athanasius ergo per Perulium pergebat Alexandriam. Transiens autem per ciuitates, edocebat ut Arianos uniuersi declinarent, & Confubstantialitatis dogma amplecterentur. In quibusdam ecclesijs & ordinationes fecit. Et hoc fuit initium alterius querelæ aduersus eum: quia in aliorum ecclesijs ordinare præsumpsisset. Hæc itaque de Athanasio prouenerunt.

Ca. XXXV **I**nterea respublica fortuitis casibus urgebatur: unde quae sunt summaria non est incongruum breuiter explanare. Igitur quod aedificatore Constantinopolitanae ciuitatis moriente tres eius filij imperium susceperint, in praecedentibus est narratum. Sciendum autem, quod cum istis imperauit con-

Dalmatius Cesar. Constantius iunior

Bellum Persicum

ὁμοῶσιν

Sobrinus eorum, nomine Dalmatius, uocabulum patris habens: qui dum aliquantisper imperasset, a militibus interemptus est, non iubente Constantio ut occideretur, nec tamen prohibente. Cum uero Constantinus iunior fratris partes inuaderet, & ipse a militibus cōgressione facta peremptus est. Hoc autem iam saepe dictum est. Post mortem uero Constantini iunioris, Persicum contra Romanos motum est bellum, in quo Constantius proficere non ualebat: nam cum nocte praelium circa fines Romanorū atq; Persarum fuisset gestum, ualidiores tunc Persae ad breue tempus inuenti sunt. Quo tempore neque Christiani sub quiete degebant, sed per Athanasium de Consubstantialis uerbo circa ecclesias erat pugna.

S O Z O M E N V S .

Diuersitas cleri et populi in templo psalterium

Denique apud Antiochiam non concordabant in professione sua clerus & populus, sed per choros, ut est consuetudo, ad hymnos dicendos deo in fine psalmorū monstrabant propriam uoluntatem. Et hi quidem patri & filio, uelut aequi honoris gloriam dicebant: hi uero patri in filio, per interpositionem praepositionis filium secundū esse monstrantes. His ita gestis, haerens quid ageret Leontius, qui illo tempore ex haeresi aduersa sedem Antiochia gubernabat, cum prohibere non auderet eos, qui secundum traditionem Nicæni concilij psallerent deo, quia metuebat ne seditio nasceretur in populo, hoc dixisse fertur, tangens caput suum iam canum: Hac, inquit, niue soluta, lutum cogetur immensum. Per hoc ostendens, quod ipso defuncto seditione populo generaret illa discordia, quae in hymnis fiebat, nō patientibus suis successoribus cum populi uarietate sentire. Athanasius igitur ueniens ad Aegyptū, explicauit synodales epistolas Iulij Ro. Pont. Insuper & synodalem Maximī Hierosolymitani, quae talia continere dignoscuntur.

SANCTA SYNODVS HIEROSOLYMIS CONGREGATA, PER Aegyptū, Libyam, & Alexandria constitutis presbyteris, diaconis, & plebi, fratribus desideratissimis in domino S.

Ca. XXXVI **C**UNCTORVM deo dignè gratias agere non ualemus, fratres charissimī in quibus enim miracula semper egit, etiam modo cum ecclesia uestra fecit, pastorem uestrum & dominū consecratemq; nostrum Athanasium uobis sua pietate restitucns. Quis enim aliquādo sperauit oculis carnalibus intueri, quem nunc & nos & uos inspicitis, respicientes quem uidere desiderastis: Sed uere orationes uestrae à deo omnium sunt auditae, qui curam habet ecclesiae suae, & uestras lachrymas atq; gemitus semper inspexit, quapropter uestras audiuit preces. Eratis enim sicut oues abiectae & fatigatae, non habentes

bentes utiq; pastorem. Propterea uisitauit uos caelitus pastor uerus, & de proprijs ouibus curam gerens, restituit uobis quem noscimini concupisse. Ecce enim & nos omnia pro ecclesiastica pace facientes, uestraeq; dilectioni conspirantes in eius amplexu praecessimus, & comunicantes ei per eum uos alloquimur, scriptaq; praesentia destinamus. Itaq; secundum gratifica uota uestra, scitote nos quoq; cum eo uinculo charitatis obstrictos. Debetis ergo etiam pro pietate deo amabilem nostrorū Imperatorum incessanter orare: quonia & ipsi cognoscentes uestrum desiderium, uobis restituere destinarunt. Omni ergo honore tenis manibus suscipientes illum, gratificas orationes offerte deo, qui uobis talia condonauit. Festinate autem semper in deo gaudere, & glorificare dominū, per quem, & cum quo patri gloria in secula seculorum, amen. Veniens igitur Athanasius in Aegyptū, quos quidem agnouit Arij sectatores, deposuit. Quibus à se depositis, ecclesias eorum praecipit fidem tenere Nicæni concilij, eamq; summo studio custodiri.

Sic itaq; se rebus habentibus Magnentius tyrannus circa partes emerfit Hesperias. Qui Constantem Imperatorem occidentaliū partium facto dolo circa Gallias interemit. Quo gesto, intestinum inflammatum est bellum. Magnentius etenim tyrannus totam tenebat Italiā, Africamq; & Libyam simul & Gallias. In Illyrico uero & in Sirmio aliud rursus à militibus excitatum est bellum per tyrannū nomine Britannionem. Sed etiam Romam tumultus non fortuitus detinebat. Fratruelis namq; Constantini Nepotianus nomine imperium assumpserat, monomachorū uirtute suffultus: & Nepotianum quidem Magnentij milites deposuerūt, Magnentius autem procedens uniuersas partes uastabat Hesperiae. Horum igitur omnium malorū immensa confluxio breui tempore generata est. Quarto enim anno post Sardicense concilium, haec acta noscuntur consulatu Sergij & Nigriani. His itaq; nuntijs apparebat, quod ad Constantiū solum imperij iura peruenissent: quo prouectu, contra tyrannos semetipsum (ut poterat) praeparabat.

Aduersarij uero Athanasij, opportunum se tempus inuenisse iudicantes, rursus aduersus eum calumnias instruebāt. Tunc Imperatori Constantio suggererunt, quod omnem Aegyptum subuertisset & Libyam. Inuidiam uero maxime auxit eius, quod ordinationes in paroccijs fecisset alienis. Athanasius interea cum uenisset Alexandria, synodum Aegyptiorum congregauit episcoporum. Qui confona decreuerunt Sardiceno concilio, atq; Hierosolymis celebrato. Constantius igitur Imperator, pridem & ipse Arianorū secta praecipue occupatus, omnia quae paulo ante ei placuerant, in contrarium demutauit. Et primum quidem ecclesiae Constantinopolitanae pontificem Paulum deportari iussit in exilium: quem deducentes in Cuculum Armenia, suffocarunt. Marcello autem denuo proiecto, ecclesiam Ancyrana Basilii rursus inuasit. Lucius autem Adrianopoleos ferro uinctus, in carcere

Imp. Constantius & Constantians

Caput XXXVII Magnentius tyrannus Constant occiditur à Magnentio Britannionis tyrannus Nepotianus

Caput XXXVIII

Athanasius conciliū conuocat Alexandria Constantius iterū Arianissat Paulus Cōstā. deportatur Marcellus eius

cere moritur. Tantumq; ualuerunt, quae de Athanasio dicebantur, ut in
mensum furorem cadens Imperator, eum ubicunq; reperiretur, iuberet occi-
cidi: cum quo Theodulū & Olympium praefules ecclesiarū Thracensium,
Igitur Athanasium uoluntas Imperatoris non lauit, sed praesentens, fuga
dilapsus est, & minas principis declinauit. Cuius fugam dilatauerūt Ariani,
praecipue Narcissus Neroniadis episcopus, Georgium Laodiciae, & Leontius
tunc Antiochena praesul ecclesiae. Is enim cum presbyter esset dignitate pri-
uatus est: quia cum muliere Eustolia nomine, degens, & turpem suspicionē
caelare uolens, genitalia sibi met noscitur abscidisse: & deinceps quidem fida-
cialiter cum muliere uiuebat. Postea uero studio Imperatoris Constantij in
Antiochena ecclesia ordinatur episcopus post Stephanū, qui primus suc-
cesserat Phlacito. Haec igitur de his dicta sufficiant.

Caput
xxxix
Macedonij
Ariani bellū
aduersus or-
thodoxos

EO tempore Constantinopoli Macedonius tenebat ecclesias, Paulo sci-
licet amputato praedicto modo. Qui de Imperatore praesumens, Chri-
stianis commouit bellum, & non minus quam quod tyranni eo tempore fa-
ciebant: suadens enim Imperatori, ut sibi ecclesias uastanti ferret auxilium,
egit ut lege firmarentur quaecunq; pessime agere nitebatur. Muniens enim
semetipsum monasterijs plurimis, quae ipse propria uoluntate in Constau-
tinopolitana urbe constituit, & pactis episcoporum in circuitu positurum,
frequenter dicitur afflixisse Pauli dogmata sequentes. Et primum quidem
eos ex ecclesijs expulit: deinde uero communicare sibi coegit, ita ut plurimi
plagarum immanitate deficerēt: alij uero substantijs, alij humana ciuilitate
priuarentur: alij in frontibus characteres ponerentur, ut essent huiusmodi
signo notati. Haec itaq; faciebāt per omnes Orientis urbes, praecipue tamen
Constantinopoli. Quam persecutionem primo tepentem Macedonius
auxit episcopus. Helladicā uero ciuitates Illyrici, necnō & Hesperiae partes
manebant immotae.

◊ ELENCHVS CAPI-

TVM LIBRI QVINTI HISTORIAE EC-
clesiasticā, quam Tripartitam uocant.

Quod defuncto Constante, rursus Ariani Constantium aduersus Athana- sium incitauerint.	Caput I
Quid Athanasius in Apologia fugae suae retulerit.	Cap. II
Quid rursus Athanasius de gestis Georgij in lib. de fuga sua retulerit.	Ca. III
Quomodo Britannion sit priuatus Imperio.	Cap. IIII
De Gallo Caesare, & de signo crucis, quod tunc in caelis apparuit.	Cap. V
De Photino haeresiarcha, eiusq; damnatione.	Cap. VI
Fides exposita in Sirmio, cum capitulis subiectis.	Cap. VII
	Alia

Alia fides exposita Sirmij, & de disputatione Photini.	Cap. VIII
De Ostio Hispano.	Cap. IX
De Magnentio tyranno, & de tyrannide Syluani.	Cap. X
De insultatione Iudaeorum, & de tyrannide Galli Caes. atq; pemptione.	Ca. XI
De Iuliano Caesare, & quod Iulio successerit Liberius.	Cap. XII
De Aetio haeretico.	Cap. XIII
De inimicis Athanasij.	Cap. XIII
De synodo apud Mediolanum facta.	Cap. XV
De exilio episcoporum orthodoxorum, quod Athanasius in fugae suae satis- factione descripsit.	Cap. XVI
Dialogus inter Liberium & Constantium habitus, & quomodo Liberius in exilium fuerit missus.	Cap. XVII
Quomodo Liberius per aditionem Romanarum matronarum ab exilio sit reductus.	Cap. XVIII
Quomodo Eudoxius Antiochenū usurpauerit episcopatu.	Cap. XIX
De Ariminensi concilio, & contentionibus ibi factis.	Cap. XX
Epistola concilij Ariminensis orthodoxorum episcoporum, ad Imperato- rem Constantium.	Cap. XXI
Epistola Constantij ad Ariminense concilium.	Cap. XXII
Epistola Ariminensis concilij ad Imperatorem Constantium.	Cap. XXIII
Quod discedētibus episcopis fuerit Constantius indignatus.	Cap. XXIII
De synodo in Nicæa Thraciae celebrata.	Cap. XXV
Quomodo Athanasius furorē Constantij denuo declinauerit.	Cap. XXVI
Quomodo Paganis insultantibus, futurā tristitiā praedixerit.	Cap. XXVII
Quae mala per Georgium in Alexandria gesta sint.	Cap. XXVIII
Litterae Damasi & ceterorum ad Illyricum, contra concilium in Nicæa Thra- ciae factum.	Cap. XXIX
Ex literis Athanasij de Ariminensi concilio.	Cap. XXX
Quae mala Macedonius in Constantinopolitana urbe comiserit, & quod post haec offenderit Imperatorem.	Cap. XXXI
De Leontio Antiocheno episcopo, & Aetio, qui magister fuit Eunomij.	Cap. XXXII
Caput De Eudoxio, qui Antiochenū inuasit episcopatum, & terramotu in Nicæa Bithyniae facto.	Cap. XXXIII
De concilio Seleucia celebrato.	Cap. XXXIII
De legatis concilij Seleucia, & de examinatione Aetij, & de gestis Arimi- nensium.	Cap. XXXV
Quomodo affirmauerint fidem Ariminensis concilij, & Aetium deposue- rint simul & alios.	Ca. XXXVI
Pro qua causa sit Cyrillus Hierosolymorum depositus.	Cap. XXXVII
	Enumerat

- Enumeratio expositionū hæreticarū post Nicænū conciliū. Ca. xxxviii
 Quod Eudoxius Arianus post Antiochenū Constantinopoleos inuaserit
 episcopatum, & de praua Aëtij doctrina. Cap. xxxix
 De crudelitate Georgij apud Alexandriam, & qui post Cyrillum Hiero-
 solymorum tenuit episcopatum. Cap. xl
 De Macedonio & Macedonianis. Cap. xli
 De his quæ rursus ab Arianis contra ipsos Arianos gesta sunt, & quomo-
 do Eustathius nequitiam patefecerit Eudoxij. Et epistola Constantino-
 politani concilij ad Georgium Alexandrinum condemnantis Aëtium
 cum scriptis eius. Cap. xlii
 De Eunomio, & quomodo in Cyzico fuerit ordinatus, & inde rursus expul-
 sus hæreseos autor extiterit. Cap. xliii
 De Apollinare patre simul & filio, & eorum hæresi. Cap. xliiii
 Quomodo Iacobi episcopi orationibus, Perfarum rex non potuerit præua-
 lere Romanis. Cap. xlv
 De concilio denuo apud Antiochiā congregato. Cap. xlvi
 De translatione sancti Melitij ad Antiochenū episcopatum, & de eius ex-
 positione de unitate Trinitatis. Cap. xlvii
 Quod expulso Melitio Euzoius Arianus Antiochiæ ordinatus sit episco-
 pus. Cap. xlviii
 De constantia Eusebij propter Melitium. Cap. xlix
 Quomodo Iulianus negata Christiana religione bellum contra Constanti-
 um parabat, & de morte Constantij. Cap. l

HISTORIAE ECCLE- SIASTICAE, QVAM TRIPARTITAM VOCANT, LIBER QVINTVS.

THEODORITVS.

Caput I
 Ariani inci-
 tant Constanti-
 um in Athana-
 sium

Sebastianus
 dux mittitur
 ad occidendū
 Athanasium

REVI autem tempore elapso, cum uita functus esset
 Occidentis Imperator Constantius, Constantiū fautores
 Arij compulerūt, Athanasium illi in memoriā reuocan-
 tes, quasi ipse fuisset, qui ei fratrem fecerit inimicū, ita ut
 penè disruptis naturę uinculis usq; ad bella descenderet.
 His incitationibus Constantius motus, non solū expelli,
 sed etiam perimī sacratissimū Athanasium imperauit. Et mittens quendam
 Sebastianū ducem, cū maxima militari manu, uelut erroneū iussit interimi.
 Quomodo autē & ille cū exercitu uenerit, & iste diffugerit, ipse qui passus, &
 mirabiliter liberatus est, melius enarrabit: nam in Apologia suæ fugæ sic ait:
 Veruntamen

VERuntamen exquirant modum etiam discessionis, & cognoscāt à suis.
 Erant enim Ariani cum militibus concurrentes, ut eos accenderent, &
 ignorantibus nos ostenderent: & licet sine ulla cōpassione sint, uel audien-
 tes tamen confusi quiescant. Erat itaque iam nox, & aliqui populorum ad
 Vigilias uenerant, expectabatur futura die Collectio. Dux autem repente
 astitit cum militibus plusquam quinquies millibus habētibus scilicet arma,
 & gladios enudatos, arcus, sagittas & uectes: & ecclesiam quidem ipse circū-
 dedit, statuens milites sibimet cohærentes, ut nullus posset egredientium ab
 ecclesia eorum manus euadere. Ego uero irrationabile iudicans in tanta con-
 fusione populum relinquere, & non magis ante illos pericula sustinere: re-
 sidens in sede præcepi, ut diaconus psalmum legeret, populi responderent:
 Quoniam in seculum misericordia eius: & sic omnes in domos suas abirent.
 Sed duce postea ingrediente, & militibus sacrarium circundantibus, ut nos
 capere possent, clerici quidem qui sunt inuenti simul & populi clamabant,
 poscentes ut & nos discederemus unā cum populo. Ego uero magis è diuer-
 so dicebam, non nos discedere, nisi omnes sigillatim prius exirent. Surgens
 itaq; oratione facta, sic præcepi uniuerfos abscedere: melius esse dicens, me
 periculo subiacere, quàm quenquam eorum excipere læsionem. Egredien-
 tibus igitur plurimis, & reliquis subsequētib; quidam monachi, qui ibi
 nobiscum fuerant, & aliqui clericorum ascendentes traxerunt nos: & ita te-
 stis est ipsa ueritas. Militibus alijs sacrarium circundantibus, alijs per eccle-
 siam discurrentibus, per medium eorum domino iter dante atque custo-
 diente pericula cuncta transiimus, deum magnifice glorificantes: quoniam
 neque populum neci tradidimus, sed etiam ut saluaretur actum est, & ma-
 nus quærentium nos effugere præualuimus.

SOCRATES.

QVæ etiam Georgius eodem tempore in Alexandria gesserit ipsius Athana-
 sianij qui hæc passus est uoce narremus. In libro enim, quem de fuga
 sua scripsit, hæc ait: Igitur in Alexandria surrexerunt denuo nos quæren-
 tes occidere. Et facta sunt nouissima peiora prioribus. Repente nanq; mili-
 tes circundantes ecclesiam, pro orationibus prælia celebrabant: Ingrediente
 nanq; quadragesima Georgius ex Cappadocia ab eis missus, auxit mala,
 quæ illorum calliditate didicerat. Post septimanam itaq; Paschæ, uirgines
 mittebantur in carcerem. Episcopi uincti à militibus ducebantur, orphano-
 rum & uiduarum domus diripiēbantur, & inuasiones in domibus ageban-
 tur, & noctu Christiani deponebantur. Obsignabantur domus, & fratres
 clericorū pro fratribus pericula sustinebant. Hæc quidem pessima, sed gra-
 uiora postea sunt præsumpta. Septimana enim quæ fuit post sanctam Pen-
 tecosten, populus ieiunans est egressus ad cœmeterium orationis causa, eo
 quod omnes cōmunionem Georgij declinarent. Sed hoc cognoscens ille
 nequissimè

Cap. II

vigilie Chry-
 stianorum.
 Conuentus

Sebastianus
dux Mani-
cheus

nequissimus ipse concitauit Sebastianū ducem Manichæum, qui cum multitudine militum arma, gladios euaginos, arcus, sagittasq; ferentium factō impetu in ipso die Dominico super populum irruit, & paucos orantes inueniens (cum iam plurimi discessissent) talia gessit, qualia ab eis decebat impleri. Incendio nanque facto statuens uirgines secus ignem, cogebat eas, ut se profiteretur Arianas. Cumq; eas cerneret esse uictrices, & de igne nullo modo cogitare, sic earum uultus lacerauit, ut uix agnosci post tempora potuerint. Tenens autē & quadraginta uiros tormento nouiore discepit. Sectis nanq; de palma uirgis & habentibus suos aculeos, eorum dorsa ita uerberibus lacerauit, ut quidam eorum sapius à medicis incisi sint propter spinas, quæ eorum dorsis inhærebant: alij uero dum non ferrent tormenta, mortui sint. Eos autem qui uiuere potuerunt, & quandam uirginem in exilium deportauit in maximam Oeasim. Corpora uero mortuorum primo quidem reddi non passus est, sed celauit, insepulta relinques ea, ut quasi tanta crudelitas latere uideretur. Hoc autem agunt, qui mentis errore desipiunt. Nam cum parentes mortuorum gauderent quidem propter confessionem, flerent autem propter corpora defunctorū, maiora eorum impietatis indicia personabant. Post hæc autem ex Aegypto atque Libyis in exilium deportauerunt episcopos, Ammonium, Muuium, Gaium, Philonem, Hermen, Plenum, Pfenosirum, Nilamonem, Agathonem, Anagamphum, Ammonium, Marcum, Dracontium, Adelpium, Athenodorum: & presbyteros, Hieracem & Dioscorum: & sic eos acerbissime per itinera perulerunt, ut quidam eorum in ipsis itineribus, alij uero per exilia morerentur. Occiderunt autem episcopos plusquam triginta, habentes studium secundum Achab, ut, si possent, amputarent penitus ueritatem.

THEODORITVS.

Super hæc igitur Athanasius etiam consolatorios libros uirginibus illis scripsit, quæ crudelissimas pertulerunt passiones, dicens inter hæc: Propterea nemo uestrum sit tristis, licet & sepulturā uobis denegent impij & prohibeant uos efferrī. Nam usque ad hoc nequitia peruenit Arianorum, ut & portas clauderent, & circa sepulcrorum loca ueluti dæmones residerent, ne quis sepeliretur fidelium dilectorum. Hæc ergo & his similia Georgius in Alexandria faciebat. Sanctus autem Athanasius nullum locum munitionum cautelæ suæ putabat: cum utique aut uiuum eum deduci, aut mortuum de collarī, & caput eius Imperator sibi iussisset afferri. Pro qua re præmium maximum compromisit huiusmodi aliquid nunciandi.

SOCRATES.

Cap. IIII
Constantij in
Illyricū pro-
fectio

Imperator interea in Illyricū castrametatus est, cogebat eum publica necessitas, & maxime Britannionis, qui per milites Augustus fuerat appellatus. Cumq; uenisset in Sirmium, mutuis foederibus factis Britannionem uidit

uidit. Actumq; est, ut milites qui eum constituerat, transiret ad fauorē Constantij. Quo facto, solū Constantiū Imperatorem Augustum uoce emissa clamauerūt. Cumq; de Britannione nulla memoria fieret, ille repēte sentiens se prodiū, ad pedes se prostrauit Imperatoris. Porro Constantius auferēs ei coronam simul & purpuram, clemēter ei locutus est, monēs ut sub schemate priuato quiesceret, quod utiq; eius ætati potius cōueniret, quàm habere nomen sollicitudinibus onustū: iussitq; ei sumptus uberrimos ex publicis functionibus exhiberi. Cumq; in Prusa Bithyniæ Brittanio ageret, Constantius scripsit ei, narrans quod multorū bonorū ei causa fuisset, quem à tantis cogitationibus & malis ipsi prouenientibus liberasset. Nec se bene fecisse, quia quæ sibi præstare debuerat, illi potius impendisset.

Brittanio se-
nex, electiuius
imperator

Est in Bithy-
nia Prusias,
est & Prusa
paruum op-
pidum.

Caput V
Gallus Cæs.
Constantius
aduersus Ma-
gnetium

Tunc igitur Imperator Gallum consobrīnum suū Cæsarem fecit. Cui nomen suū imponēs in Syriam Antiochiæ destinauit, ut partes per eum custodirentur Orientales. Quo Antiochiam ueniente, circa Orientem signum Saluatoris apparuit. Columna nanq; sub specie crucis in cælo uisa, maximo miraculo conspicientibus fuit. Alios autem suos duces cum multo exercitu contra Magnetium destinauit. Ipse uero in Sirmio morabatur, & rei expectabat euentum. Tunc igitur & Photinus ecclesiæ præsul aperte dogma quod ipse compererat, exponebat.

SOZOMENVS.

Dicebat autem: Deus quidem omnipotens unus, qui proprio uerbo condidit uniuersa. Ante secula uero natiuitatem & existentiam filij dicere fugiebat, sed ex Maria natum docebat Christum.

Photinus
hereticus

SOCRATES.

Quamobrem tumultu surgente, iussit Imperator concilium in Sirmio congregari. Conuenitq; illic ex Orientalibus quidam Marcus Aethusa, & Georgius Alexandrinus, quem remoto Gregorio ordinauerant Ariani. Venit etiā Basilius expulso Marcello Ancyrae præfule, Pancratius Pelusij, Hypatianus Heracliæ. Occidentalium uero Valens Myrsenus, & tunc celeberrimus hominum Osius Cordubæ pontifex, pariter inuitus. Isti siquidē post Consulatum Sergij & Nigriani (quo anno propter bellorum turbas nullus Consulatum fuerat solenniter ordinatus) conuenerunt in Sirmio. Et Photinum (dogma Sabellij Libyensis, & Pauli Sarmosateni, sæpe cognoscentes) repente damnauerunt.

SOZOMENVS.

Post hæc de fide propositiones adiderunt, unam Græce, alteram Latine, multum sibi met textu sensuq; concordēs.

Caput VII

SOCRATES.

Tunc etenim quasi antiqua fidei dogmata reprehēdēs, alias propositiones de fide sanxerunt. Et unam quidē Attica lingua Marcus adidit Aethusæ

Marcus Aethusæ

thusa, sed cum Romana lingua concordiam non habentem, neq; sermone
neque compositione, sed nec ipsi Gracitati conuenientem. Vnam itaq; La-
tine à Marco compositam hic subiungam: secundam uero, quam in Aetimi-
no postea relegerunt, loco proprio ponemus, cum ea quae ibi gesta sunt di-
xerimus, utraq; tamen in Gracam linguam conuersa est. Marcus ergo hoc
modo expositione de fide dictauit. *Credimus in unum Deum patrem,*
omnipotentem, creatorem, & factorem uniuersoru, ex quo omnis paternitas
in caelo & in terra nominatur: & in unigenitum eius filium dominum no-
strum Iesum Christum, qui ante omnia secula ex patre natus est, Deum ex
Deo, lumen ex lumine, per quem facta sunt omnia in caelis & in terra, uisibi-
lia & inuisibilia: uerbum existens, & sapietia, & lumen uerum, & uita: qui no-
uisimis diebus propter nos humanatus est ex sancta uirgine, & crucifixus,
& mortuus, & sepultus, & resurrexit à mortuis tertia die, & ascendit in caelum,
& sedet in dextera patris, & uenturus est in consummatione seculi iudicare
uiuos & mortuos, & reddere unicuiq; secundum opera sua. Cuius imperium
sine fine existens in secula permanet infinita. Erit enim sedens in dextera pa-
tris, non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro. Et in spiritum sanctum
ἄγγελον, id est, consolatorem, quem promittens apostolis post ascensio-
nem ad caelos esse mittendum, ut doceret & commemoraret eis uniuersa,
transmisit. Per quem etiam sanctificantur animae credentium in eo ueraciter.

Eos autem qui dicunt ex non existentibus filium, aut ex altera essentia, &
non ex Dei: & quia erat tempus aut seculum, quando non erat, alienos nouit
sancta ecclesia catholica. Rursus igitur dicimus.

I Si quis patrem & filium duos deos dicit, anathema sit.

II Et si quis deum Christum ante secula filium dei, ministrantem patri
ad creationem uniuersorum, non confitetur, anathema sit.

III Si quis ingenuum, aut partum eius ex Maria natum dicere praesumit,
anathema sit.

IIII Si quis secundum praescientiam ante Mariam dixerit filium esse, & non ante secula
ex patre natum apud deum esse, & per ipsum omnia facta, anathema sit.

V Si quis substantiam dei dilatari aut contrahi dixerit, anathema sit.

VI Si quis dilatata substantiam dei filium dixerit facere, aut dilatatio-
nem eius substantiae filium nominauerit, anathema sit.

VII Si quis affectiuum aut prolatiuum uerbum dixerit dei filium, anathema sit.

VIII Si quis hominem solum dixerit filium qui ex Maria est, anathema sit.

IX Si quis deum & hominem ex Maria dicens, deum ingenuum eundem
intelligit, anathema sit.

X Si quis illud quod scriptum est: Ego Deus primus, & ego postea, &
praeter me non est deus, cum in destructionem idolorum & deorum non
existentium dictum sit, ad destructionem magis unigeniti ante secula dei,

Judaice

A Judaice percipit anathema sit.

XI Si quis audies uerbum caro factum est, uerbum in carnem mutatum
putauerit, aut conuersione facta suscepisse carnem, anathema sit.

XII Si quis unigenitum filium Dei crucifixum audiens, corruptionem
aut passionem, aut conuersionem, aut mutationem, aut preemptionem su-
stinuisse dicit, anathema sit.

XIII Si quis quod scriptum est: Faciamus hominem, non patrem ad filium
dicere, sed ipsum ad semetipsum asserit dixisse deum, anathema sit.

XIIII Si quis contra Iacob non filium tanquam hominem luctatum esse,
sed ingenuum deum aut patrem eius dixerit, anathema sit.

XV Si quis illud quod scriptum est: Pluit dominus a domino, non de pa-
tre & filio perceperit, sed ipsum a semetipso pluere dixerit, anathema sit.
Pluit enim dominus filius, a domino patre.

XVI Si quis audies dominum patrem, aut filium dominum, & dominum
patrem & filium, & dominus a domino dicens, duos asseruerit deos, ana-
thema sit: non enim coaptamus filium patri, sed subditum nouimus. Neque enim
descendit in corpus sine uoluntate patris: neque pluit a semetipso, sed a domi-
no, auctoritatem uidelicet praebente patre. Neque sedit a dextris a semetipso,
sed audit dicente patre: Sede a dextris meis.

XVII Si quis patrem & filium & spiritum sanctum unam personam di-
cit, anathema sit.

XVIII Si quis spiritum sanctum paraclitum dicens, ingenuum asserit deum,
anathema sit.

XIX Si quis, sicuti docuit nos, non alium dicit paraclitum praeter filium.
Ait enim: Et alium paraclitum mittet uobis pater, quem rogabo ego, ana-
thema sit.

XX Si quis spiritum dicit partem patris aut filii, anathema sit.

XXI Si quis patrem & filium & spiritum sanctum tres dicit deos, ana-
thema sit.

XXII Si quis consilio dei tanquam unam creaturarum factum asserit fi-
lium dei, anathema sit.

XXIII Si quis nolente patre natum filium, dixerit, anathema sit. Non enim
inuitus & uim passus pater necessitate naturali quasi nolens genuit filium, sed
ilico ut uoluit, etiam sine tempore & sine passione ex semetipso genuit eum.

XXIIII Si quis ingenuum & sine principio dicit filium tanquam duos sine
principio, & duo ingenua dicens, & duos faciens deos, anathema sit. Caput
enim & principium omnium filius: caput autem Christi deus. Sic enim ad unum
omnium principium quod est sine principio, per filium pie omnia referuntur.
Rursus autem subtiliter insipientes Christianum sensum, dicimus.

XXV Si quis Christum deum filium dei ante secula, ministrantem pa-

H 2 tri

Paulus Sa-
mosatenus

tri ad omnem creationem non dixerit, sed ex quo ex Maria natus est, ex eo dicit filium & Christum esse uocatum, & initium accepisse ut deus esset, ana-
thema sit, sicuti Samosatenus.

ALIA FIDES EXPOSITA SIRMII LATINE,
quam nos ex Græco transtulimus.

Caput VIII
Fides apud
Sirmium
exposita

Quoniam de fide aliquem placuit fieri tractatum, omnia caute quaerita sunt & exposita Sirmii sub praesentia Valentis, & Ursatij, atque Germani, & caeterorum. Constat unum deum esse patrem omnipotentem, sicut etiam in omni orbe terrarum annuntiatur. Et unum unigenitum filium eius Iesum Christum dominum & deum saluatoremque nostrum ex eo ante secula genitum: Duos autem deos non oportere dici, quoniam & ipse dominus ait: Ibo ad patrem meum & patrem uestrum, deum meum & deum uestrum. Propterea & omnium deus est, sicuti etiam Apostolus docuit: Iudaeorum deus non solum, non ne & Graecorum & Gentilium? utique. Quoniam circumcisio ex fide, & praepitium per fidem, & caetera quidem omnia consonant, & nulla remanere uidetur discordia. Quia uero multos mouerit dictio Latina substantiae, quae Graeca lingua dicitur *ὁμοῖα*, ut scrupulosissime cognoscatur *ὁμοῖοσιον*, hoc est, eiusdem substantiae, aut *ὁμοῖοσιον*, id est, similis substantiae, non oportet horum uocabulorum aliquam omnino fieri mentionem, neque de his exponi apud ecclesiam: propter hanc causam ac rationem, quia in sanctis scripturis nihil tale conscriptum est, & quoniam haec ultra humanam scientiam & intellectum sunt, & quia nullus potest generationem filij enarrare sicut scriptum est: Generationem eius quis enarrabit? Hoc enim sciendum, solum patrem nosse quemadmodum filium generauerit: & rursus filium, quomodo ipse de patre sit genitus. Nulli uero dubium est, maiorem esse patrem honore, & dignitate, atque diuinitate, & ipso nomine paterno esse potiorum testificate filio ipso: Qui me, inquit, misit pater, maior me est. Et hoc esse catholicum, nullus ignorat, duas personas esse patris & filij: Et patrem quidem maiorem, filium uero subiectum cum omnibus quae ei pater subiecit eius: Patrem uero initium non habere, & inuisibilem, & immortalem, & impassibilem esse: filium uero natum ex patre, deum ex deo, lumen ex lumine, & huius naturam, sicuti praedictum est, nullum nosse nisi solum patrem: ipsum uero filium dominum & deum nostrum, carnem seu corpus, hoc est, hominem assumpsisse, sicut & angelus annunciauit, & omnes scripturae docent, & maxime ipse Apostolus doctor Gentium: Hominem assumpsit Christus ex Maria uirgine, per quem passus est. Apex autem totius fidei & firmamentum est, ut Trinitas seruetur semper, sicut in Euangelio legimus: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij, & spiritus sancti. Integer autem atque perfectus est numerus Trinitatis. Paracletus uero spiritus sanctus per filium missus, uenit secundum promissionem, ut

ut Apostolos & omnes credentes sanctificaret. His igitur explanationibus, etiam post damnationem, Photinum consentire & subscribere suadebant, promittentes ei reddendum episcopatum, si per poenitentiam anathematizaret dogma quod ipse compererat, & in ipsorum sententia consonaret. Ille uero eorum quidem propositum non suscepit, sed prouocauit eos ad disputandum. Quapropter definito die, Imperatoris uoluntate, conuenerunt praesentes episcopi, & Senatorum non pauci, quos praeeperat adesse disputationi princeps. Inter quos restitit Photino Sabinus ecclesiae tunc Ancyrae praesul, exceptoribus uoces eorum conscribentibus. Magnaque certamina sermorum inter utranque partem facta noscuntur, uictusque Photinus damnatus est. Et in fuga consistens, postea libros utraque lingua conficiebat, quando neque Latini sermonis uidebatur ignarus. Scripsit quoque contra omnes haereses, proprium studens dogma firmare. Et de Photino quidem haec dicta sufficiant. Sciendum tamen quoniam in Sirmio conuenientes episcopi poenitentia ducti sunt de expositione fidei Latina lingua prolatae. Post aeditionem namque, sibi eam contrariam iudicabant. Quam studuerunt ab episcopis qui eam iam subscripserant reddi, quoniam celabatur a plurimis. Imperator autem edictis quaeri praecipit aeditionem ipsam, supplicium minatus, si quis eam celasse comperiretur. Sed neque terror destruere potuit quod semel fuerat institutum, eo quod apud multos haberetur. Et de his quidem ista dixisse sufficiat.

Quia uero & de Ofio Hispano inuito illuc ueniente fecimus mentionem, breuiter etiam de eo dicendum est. Ante paululum temporis iste uir molimine Arianorum fuerat missus in exilium. Tunc autem studio eorum qui Sirmii conuenerunt, eum euocauit Imperator, uolens eum aut suasionem aut necessitate concordare cum praesentibus. Hoc enim si fieret, maximum fidei eorum putabatur esse testimonium. Quapropter (sicuti dixi) ex necessitate uenit. Et cum eis consentire respueret, tormenta longaeuus plagasque perpeffus est, unde etiam necessitate uehementi expositionibus tunc aeditis conlensit atque subscripsit. Hunc ergo terminum habuerunt quae tunc Sirmii gesta noscuntur. Imperator autem Constantius agebat Sirmii, & belli quod gerebatur contra Magnentium, expectabat euentum.

In terea Magnentius ad antiquam perueniens Romam, multos peremit Senatorum ac populi. Et cognoscens uicinos esse contra se Constantij milites, abscessit ad Gallias partis Occidentalis. Cumque illic bellum saepius inter se exercerent, modo isti, modo illi uictores esse uidebantur. Nouissime autem deuictus Magnentius, fugit in Mirsam, quod est Galliae castrum: uidensque suos milites quasi de perditione tristes, stans celsiore loco, eos nitabatur allocutionis consuetudine confortare. Tunc illi fauorem solitum Magnentio exhibere praeparati, e diuerso nolentes, clamauerunt omnes, Con-

H 3 stanti

Photinus disputat, damnaturque, et libros conscribit. Sabinus autem gonistes Photini.

Exceptores, notarij.

Poenitet Sirmii synodus suae definitionis de fide.

Caput IX
Ofius Cordubensis uic adigitur ut Sirmii conscribat

Caput X
Magnentius Romae seuit. Fugit in Galliam Mirsa

stanti Auguste, tu uincas. Hoc augurium Magnentius traxit ad semetipsum, tanquam ei non diuinitus concederetur Imperium. Et propterea relinquens castrum ad ulteriora tendebat. Sequentibus autem Constantij militibus circa montem Seleucum facta congressione, solus fugiens uenit in Lugdunensem urbem, comperiensq; suam matrem & fratrem quem Caesarem constituerat interfectos, nouissime interfecit & semetipsum, Consulatu Constantij sexto, & Constantij Galli secundo, Augusti die quintodecimo. Non post multum uero temporis, etiam Decentius eius frater, semetipsum strangulauit. Sed neq; sic ad rempublicam quies uenit. Nam post paululum apud Gallias Occidentales Syluanus quidam tyrannus est exortus, quem duces Constantij uelociter peremerunt.

Caput XI
Indei tumul-
tuantur.
Gallus Caf.
Indeos com-
pescit.
Montius
Questor.
Domitianus
Praefectus
Orientis.
Caput XII
Iulianus in
Gallias mit-
titur.
Iulianus fit
Caesar.
Constantius
Roma uenit.
Iulius Pont.
Ro. moritur.
Liberius suc-
cedit.

Porro Iudaei in Diocæsarea Palaestinae resistentes, uicina loca turbabant & sumentes arma, tentabant insultare Romanis. Post hæc itaq; Gallus Cæsar cum Antiochia degeret, exercitu destinato eos apprehendit, ciuitatemq; uastauit. Cumq; uideretur sibi prospere gessisse, felicitatem non ferrens, accessit ad tyrannidem. Et non insinuas Imperatori suam intentionem, Quæstorem uocabulo Magnum, & Domitianum Praefectum Orientis occidit, Ob quam rem Constantius indignatus, euocauit eum. Qui cum contemnere non posset, ueniebat ad Principem. Cumq; contra insulam Flacouensem uenisset, eum illic Constantius præcepit interimi.

Post paululum uero temporis Iulianum Galli fratrem Cæsarem constituens, contra Barbaros misit in Gallias. Gallus uero, qui & Constantius, septimo Constantij Consulatu, & sui tertio, ita perimitur. Iulianus sequenti Consulatu Arbitionis & Iuliani, constituit Cæsar, die septimo mensis Nouembris.

SOZOMENVS.

Sublatis itaq; tyrannis, requiem à malis uidebatur habere Constantius, & deserens Sirmium, ueniebat ad antiquam Romam, illic uolens triumphum de tyrânicis exercere manubijs. Credens autem ea occasione posse utriusq; partis episcopos in dogmate concordare, rursus synodum in Italia celebrandam constituit. Interea Iulius Papa cum quindecim annis Romanam rexisset ecclesiam, moritur, cui successit Liberius.

SOCRATES.

Porro in Antiochia Syriae alter hæresiarques emerfit Aëtius, cognomento *Abes*, id est, sine deo. Is enim eadem quæ Arius sapiebat, sed ab Arianis se segregabat, eo quod Arium in suam communionem receperat. Qui, sicuti prædictum est, aliud mente gerens, aliud uoce confessus est, cum terminum synodi Nicenæ suscipiēs subscripsisset, uolens circumuenire tunc principem: propterea ergo Arianos Aëtius declinabat. Erat nanque is Aëtius prius hæreticus, & feruentissime defendere Arrij dogma uidebatur. Eruditus enim aliquatulum Alexandria reuersus est. Et ueniens Antiochiam

Antiochiam Syriae, unde oriundus erat, à Leontio tunc Antiocheno præfule diaconus ordinatur. Tunc ergo uenientes ad se, disputationibus sophisticis eludebat. Hoc enim faciebat sequens Categorias Aristotelis, disputans & quaedam commenta concinnans quæ non intelligebat, neque ab eruditis intentionem Aristotelis cognouerat. Ille nanque propter Sophistas tunc deridentes philosophiam, hoc opus iuuenibus exercitationis causa conscribens, dialecticam Sophistis per huiusmodi contentiones opposuit. Contemplatiui autem Philosophi, libros Platonis & Plotini declarantes, ea quæ artificiali ab Aristotele sunt conscripta, redarguunt. Sed Aëtius contemplatiuum doctorem non habens, in commetationibus sophisticis perdurauit. Quamobrem nec intelligere potuit, quomodo sit ingenti generatio: & quem admodum quod nascitur, coæternum sit generanti. Parum ergo cruditus erat Aëtius, & diuinarum literarum ignarus, tantummodo ad contentiones paratus, quod etiam quilibet rusticus facere potest. Et cum nec ueteres qui eloquia Christiana fuerant interpretati legisset, aserebat se multum gaudere libris Clementis, & Aphricani, necnon Origenis, cum utique fuerint illi uiri totius sapientiae uirtutibus eruditi. Fecit igitur is epistolas ad imperatorem Constantium, & alios quosdam, contentiones inuoluens, & quaedam commenta consiciens. Quamobrem etiam *Abes*, id est, sine deo uocabatur. Et licet eadem, quæ Arius, uindicaret, tamen à suis non ualentibus intelligere perplexiones syllogismorum eius, cum eadem, quæ ille, saperet, peritabat hæreticus. Et propterea eorum pulsus ecclesia credebatur, cum ipse illis potius comunicare noluisset. Hactenus enim ex illo sunt, qui tunc quidem Aëtiani, nunc autem Eunomiani uocantur. Postea nanque Eunomius notarius eius, eruditus ab eo, æditionem eius hæreticam diulgauit. Sed de Eunomio locis cõuenientibus explanabimus.

SOZOMENVS.

Nimici quidem fidei, putâtes se tempus inuenisse contra defensores eius, ualde apud Principem laborabant, ut de ecclesiis pellerentur omnes qui ab eis uidebantur esse depositi, tanquam alterius fidei, uel quia uiuo Constante, imperatori Constantio restitissent, ita ut fuisset penè ad bella peruentum. Præcipue tamen Athanasium accusabant, ob nimiam inuidiam, neque Constante uiuo & Constantio eum se diligere profitente, ab eius molestia recedebat: sed Antiochia congregati, Narcissus Cilix, Theodorus Thraciæ, Theogonius Nicænus, Patrophilus Scythopoleos, Minophantus Ephesius, & alij circiter triginta, scripserunt omnes uniuersis episcopis, quod contra sanctiones ecclesiasticas Alexandream rediisset, nec in concilio sine culpa fuisset inuentus: & iuebant ut neque communicarent ei, neque scripta mitterent, sed Georgio, qui ab eis fuerat ordinatus. Verum Athanasio nullus hinc sermo fuit.

Aëtius Antiochenus à Leontio diaconus ordinatur

Aristoteles scripsit Sophistica, non ut illis uteremur, sed ut uicibus obuiaremus. Aëtius sophista

Clemens Aphricanus Origenes

Aëtius, & deo

Aëtiani, qui post Eunomiani

Cap. XIII Ariani laborant apud principem

Athanasius semp odio habitus Arianis. Arianos ad Antiochiam

Caput XV
Constantius cupit
efficere, ut
Occidentales
subscribant
Orientalibus, hoc
est, Arianis.

ab, religione.

Concilium
Mediolani.
Orientales, hoc
est, Arianis ad
uersus Athanasium.
Paulinus Treuerensis.
Dionysius Albanus.
Eusebius Vercellensis.

Caput XVI
Arianis in exilium
acti

Paulinus Treuerensis
Orthodoxi
exulant

OSIVS
Cordubensis

Igitur deuicto Magnentio, cum solus Constantius Romanorum tenuisset Imperium, omni studio laborabat, ut Occidentales episcopi consentirent eis, qui consubstantialem esse patri filium denegabant. Et hoc faciebat, nolens à primordio aperte uim facere, sed eis callide suadere, ut decreto contra Athanasium ab Orientalibus episcopis habito consentiret. Sperabat enim quod si communi decreto damnaretur Athanasius, facilius suam uoluntatem in regione compleret.

Tunc igitur in Italiam conuenerunt episcopi Orientalium non multi, quoniam plurimos eorum aut senectus aut itineris longitudo prohibuit. Occidentalium uero ultra trecentos, ut præcepto principis concilium Mediolani celebraretur: ubi concuentes Orientales, ante omnia contra Athanasium decretum fieri comune poscebant, ut hoc facto penitus ei aditus Alexandria clauderetur. Quod cum sensissent Paulinus Gallicanæ *ἱερέως*, Dionysius Albanæ metropolis Italorum, & Eusebius Vercellensis, episcopi, quod ad destructionem fidei Orientales contra Athanasium agere moliretur, surgentes magna uoce clamabant, dolum & circumventionem per ea quæ gerebantur, Christianitatis dogmatibus irrogari. Non enim ueras contra Athanasium culpas esse dicebant, cum ad retractionem fidei talia probarentur inuenta. Illis ergo talia proclamantibus, concilium tunc soluitur episcoporum.

THEODORITVS.

Deposito deinde Athanasio, aliam hæretici fidei exponere sunt nisi doctrinam. Sed neutrum horum perducere potuit ad effectum, cum præsentem principem clamaretur, quod iniuste ageretur & impie. Quo facto & ipsi ecclesiis sunt expulsi, & in ultimis terræ finibus habitare iussi. Quod rursus mirabilis Athanasius hoc modo in illa Apologia describit:

Quis tantum poterit memorare, quantum illi gesserunt: Tunc enim ecclesiis pacem habentibus, & populis per Collectas orantibus, Pontifex quidem Romæ Liberius, & Paulinus Galliarum metropolitanus episcopus, & Dionysius Italus, Lucifer Metropolitanus insularum Sardinia, & Eusebius ex Italia, omnes episcopi boni & prædicatores ueritatis, abripiuntur & traduntur exilio, nullam habentes culpam, nisi quod in Arianam noluerint consentire uersaniam, neque in calumnijs subscripserint nostris. De maximo autem & optimo sene & uere confessore Osio, etiam loqui superfluum. Omnibus enim notum est, quod etiam hunc in exilium deportari fecerunt. Non enim ignobilis, sed omnibus noscitur esse notissimus. Cui namque non præfuit synodo, aut recte loquens non satisfecit uiuersis: Quæ ecclesia huius patrocinij memoriã non habet: Quis aliquando dolens cum ueniret ad eum, non discessit sanus: Quis indigens cum petisset, non meruit quod poscit: Et tamen etiam contra hunc talia præsumpserunt, quod impia eorum molimina cognoscens, noluerit propria subscriptione firmare.

Igitur

SOCRATES.

Igitur Imperator illos quidem mittit in exilium. Generale uero concilium fieri cogitabat, ut omnes Orientales episcopos ueniētes ad Occidentem, si posset, concordare efficeret. Quod cum propter itineris spatia difficile uideretur, duplicem tractauit synodum celebrari, ut in Arimino quidem Itali qui tunc aderant conuenirent: Orientales autem in Nicomedia Bithyniæ ciuitate. Hoc ergo Imperatore tractante, effectus non euenit ut uoluit. Neutrū enim concilium sibi met concordauit, sed utrunque diuisum est. Nam neque in Arimino conuenientes inter se consonare potuerunt, & Orientales in Seleucia Isauriæ congregati, aliud schisma sunt passi: quod suo loco narrabitur.

THEODORITVS.

Ego quidem Liberij per omnia celeberrimi habitum pro ueritate dialogum cum Constantio uolo referre, quando quidem à fidelibus illius temporis est conscriptus. Is enim post Iulium Syluestri successorem, Romanam gubernauit ecclesiam. Constantius Imperator dixit: Nos, & eum quod Christianus sis, & episcopus nostræ ciuitatis, dignum hoc iudicauimus, ut euocantes te, moneremus ut communionem sceleratissimi Athanasij & ineffabili superbia detenti, abnegare non differas. Hoc enim terrarum orbis bene fieri comprobauit, & synodali sententia alienum ecclesiastica communione, decreuit. Liberius episcopus dixit: O Imperator, iudicia ecclesiastica decet cum maxima proferri iustitia. Quapropter si uideretur pietati tuæ, disceptationem iube constitui: & si apparuerit Athanasius condemnatione dignus, tunc secundum ecclesiasticæ consequentiæ formam proferatur in eum digna sententia. Non enim possibile est condemnare uirum, de quo nihil examinatum est. Constantius Imperator dixit: Vniuersus mundus adiuuauit eius facinora, sed ille (sicut ab initio) tempus eludit. Liberius episcopus dixit: Quicumque subscripserunt non ipsi uiderunt quæ gesta sunt, sed propter gloriam & timorem, & ne à te contumelias paterentur, acquieuerunt. Imperator dixit: Quid est gloria & timor & contumelia? Liberius dixit: Quicumque gloriam dei non diligunt, tua magis dona præponunt. Quem ergo isti non uiderunt, non examinantes adiudicauerunt, quod est à Christianitate alienum. Imperator dixit: In facie utique condemnationis est in concilio Tyri, & in concilio contra eum pariter decreuerunt omnes totius orbis episcopi. Liberius dixit: Nunquam in præsentia sua homo ille adiuuatus est. Quicumque enim tunc conuenientes condemnauerunt eum, discedente Athanasio à iudicio sententiã protulerunt. Eusebius eunuchus dixit: In Nicæno concilio alienus à catholica fide probatus est. Liberius dixit: Quicumque soli iudicauerunt ex his qui cum eo nauigio uenerunt in Marcoten, quos miserunt ad accusationem eius, ut contra eum gesta conficerent. Horum itaque qui destinati sunt, duo sunt mortui, Theogonius, & Theodorus.

Concilium Arimense pro Occidentalibus. Concilium Nicomediæ pro Orientalibus

Caput XVII

Dialogus Constantij & Liberij Pont. Ro.

Eusebius eunuchus, præpositus cubili

rus: reliqui uero tres uiuunt, hoc est, Maris, Valens, & Vrfacius. Ab his qui misisti sunt Sardiniam, propter hanc causam synodus celebrata est, qui in synodo libellos obtulerunt, ueniam postulantes, quoniam in Mareote per calamitiam ex una parte contra Athanasium gesta confecerint. Libellos eorum nunc praemanibus habemus. Cui horum nos credere & communicare conuenit Imperator? his qui primitus damnauerunt, & ueniam postea poposcerunt, an eis qui adhuc haec accusare contendunt? Epictetus episcopus dixit: O Imperator, non fidei causa hodie neque iudiciorum ecclesiasticorum sermonem facit, sed ut apud Senatores in Romana constitutos urbe glorietur quasi superperauerit principem. Imperator ad Liberium dixit: Quota pars es totius orbis? quoniam tu solus hominem uindicas nephandissimum, & orbis terrarum pacem ecclesiarumque dissoluis? Liberius dixit: Non eo, quod ego sum solus, fidei causa minuitur. Nam & antiquitus tres soli reperti sunt resistentes praeccepto regis. Eusebius eunuchus dixit: Imperatorem nostrum Nabuchodonosor fecisti? Liberius dixit: Non. Sed ita irrationabiliter ad iudicatus est homo, qui non est examinatus. Sed & ego peto primitus generalem proferri subscriptionem, confirmantem fidem in Nicæa prolatam, ut ita reuocatis ab exilio fratribus nostris, & in loca propria restitutis, si hi qui nunc turbas pariunt ecclesijs, uisi fuerint Apostolicæ fidei consentire, tunc apud Alexandream conuenientes omnes, ubi & accusatus & accusatores sunt & defensor eorum, examinata causa possimus proferre sententiam. Epictetus episcopus dixit: Sed cursus publicus non sufficit subuectui episcoporum. Liberius dixit: Ecclesiasticæ causæ publico cursu non egent. Ecclesiæ namque sufficiunt usque ad mare perducere suos episcopos. Imperator dixit: Quæ dudum susceperunt formam, solui non possunt. Plurimumorum namque episcoporum debet ualere sententia. Tu solus es qui amicitias illius scelerati defendis. Liberius dixit: Imperator, nunquam audiuitur absente accusato Iudicem eius scelera proferentem, nisi quia propria uidentur hæc odia. Imperator dixit: Omnibus quidem nocuit in communi, nulli tamen ita sicuti mihi. Cui cum non sufficeret interitus fratris mei maioris, ne beatæ quidam memoriæ Constantem cessauit in mei inimicitias frequenter impellere, nisi nos maiori mansuetudine detenti, impellentis momenta temperassemus. Nulla itaque mihi uictoria est, neque contra Magnentium uel Syuluanum, nisi illum scelestum ab ecclesiasticis rebus expulero. Liberius dixit: Noli per episcopos tuas uindicare inimicitias. Manus enim ecclesiasticorum ad sanctificandum uacare debent. Quapropter si tibi uideatur, iube uocari ad loca propria sacerdotes, & si concordēs apparuerint ei quem nos in praesenti defendimus secundum fidem orthodoxam in Nicæa synodo constitutam, tunc conuenientes prouidebunt pro mundi pace, ut homo qui non peccauit, non reprobetur iniuste. Imperator dixit: Vnum est quod

Cursus publicus. Vnde Curius, cursus publici praesentis, & Curius per omnes prouincias, quæ erant sub dispositione uiri illustri Magistris officiorum. Vide librum de imaginibus magistratuum Ro.

quod queritur. Volo enim te amplectentem ecclesiasticam communionem Romam denuo destinare: & propterea concordare paci, & subscribens Romanam reuertere. Liberius dixit: Romæ iam fratribus uale dixi. Maiores enim sunt ecclesiasticæ sanctiones, quam Romanæ habitatio ciuitatis. Imperator dixit: Ergo trium dierum spatium ad deliberationem habes, an uelis subscribes Romanam reuertere, aut cogitare in quem uelis deportari locum. Liberius dixit: Spatium trium dierum rationem nequaquam mutare potest. Quapropter quod uoles mitte me. Imperator autem post duos dies examinato Liberio, & nequaquam a suo proposito reuocato, iussit cum in Bercam Thraciæ in exilium deportari. Egredienti Liberio, Imperator ad expensas quingentos solidos destinauit. Tunc Liberius deferenti dixit: Vade da eos Imperatori: opus enim habet suis militibus erogare. Similiter & Augusta totidem ei misit. Liberius dixit: Redde hæc Imperatori: opus enim habet his ad expensas militum suorum. Si autem Imperator his non habet opus, det eos Auxetio & Epicteto. Illi enim opus his habet. Cumque ab eis nihil accepisset, Eusebius eunuchus obtulit ei alios solidos. Cui Liberius ait: Totius orbis ecclesias desolasti, & tanquam damnato mihi hæc afferes: uade prius disce esse Christianus. His ita gestis, post tres dies nihil accipiens, missus in exilium est.

Venerit itaque propugnator & uictor in Thraciam (sicut iussum fuerat) usque peruenit. Duobusque transactis annis Constantius Romam uenit. Procerum uero Senatorumque coniuges rogabant uiros suos, ut Constantio supplicarent, ut pastorem gregibus restitueret. Aiebant enim, quod nisi flecterent animum Principis, eos ipsam relinquerent, & ad pastorem illum maximum properarent. At illi dixerunt, Nos furorem Principis formidamus, nec forte aliquam ueniam promeremur. Sed uobis, inquit, magis rogantibus forsitan parceret, & alterum è duobus fiet, aut preces suscipiet: aut si flecti nequiverit, sine aliqua iniuria uos dimittet. Hoc consilium mulieres illæ laudibus maximis efferendæ percipientes, cum ornatu solito adierunt Imperatorem, ut ex ueste sublimi insignes eas & nobiles arbitratus, reuerentiam ipsis exhiberet & parceret. Adcuntes uero principem tali uoce clamabant: Miserere tantæ ciuitatis pastoris prouidentiam non habetis, quæ luporum patet insidijs. At ille respondit, non egere pastore alio ciuitatē. Esse namque pontificem, qui corum curam haberet. Post magnum namque Liberium quidam diaconorum eius Felix nomine, fuerat ordinatus. Is exposita in Nicæa fidem inconcasse seruauit, sed corruptoribus eius sine discretionē communicabat. Nullus tamen Romæ habitantium in basilicam ingressus est, cum ille intus astaret. Hoc autem etiam matronæ illæ Imperatori dixerunt: Qua gratia flexus, præcepit illum inter omnes egregium reuocari, & utrumque ecclesiam gubernare cõmuniter. His ergo literis in Circensi spectaculo relectis, populus clama-

Cap. XVIII. Liberius apud Bercam Thraciæ exulat

Matronæ Romæ sollicitæ de re ditu Liberij pontificis

Felix loco Liberij pontifex ordinatus

clamabat, iustam principis esse sententiam: sicut enim dupliciter coloribus diuisi sunt spectatores, sic oportere alterum his, alterum alijs praesidere. Cum ergo primitus Principis literis sic fauissent, postea commoti communi uoce clamauerunt: Unus deus, unus Christus, unus episcopus. Ipsas enim uoces & ego iustum ponere iudicauim. Post has uero Christo amabilis populi uoces & iustitia exornatas uoces sanctissimus quidem Liberius est reuersus, Felix autem recedens habitauit in alia ciuitate.

Vox populi
Romani

Caput XIX
Eudoxius Ger
manicensium
episcopus, u
surpat Antio
chenam sedem

Eudoxius ni
titur Aetium
restituere

Caput XX
Synodus Ari
minensis.
Ursacius
Valens

Germinius
Auxentius
Demophilus
Gaius

Fides Sirmien
sis synodi, le
gata Arimini

EA tempestate Leontio moriente, qui haereticum Aetium diaconum ordinauerat, Eudoxius Germanicae episcopus, quae est ciuitas Syriae, cum esset tunc Romae praesens, sinxit sibi causam necessitatis incumbere, & Imperatori callide loquutus, quasi ciuitas Germanicorum ipsius prouidentia atque custodia indigeret, petijt ut remearet ad propria. Quem Princeps nihil prospiciens, abire permisit. At ille Cubicularios cooperantes habens, relicta ciuitate sua Antiochenum usurpauit episcopatum. Fouere namque studebat Aetium. Ob quam rem nisus est concilium facere sacerdotum, & ordinationem ei restituere diaconatus. Quod nequaquam factum est, eo quod magis ualeret odium contra Aetium, quam Eudoxij desiderium. Et de his quidem tantum nosse sufficiat.

Eorum igitur qui in Arimino conuenerunt, Orientales ea quae de Athanasio gesta sunt, silentio tradentes, ad concilium se occurrisse dicebant. Quorum studio coharebant Ursacius & Valens, qui ab initio quidem Arianum dogma tenuerant, in medio autem Homouianis consenserant, dato libello Romano pontifici, sicut iam dictum est. Isti namque semper ad partes pro tempore ualentium declinabant. Quorum adiutores erant Germinius, Auxentius, Demophilus, & Gaius. Dum ergo in concilio praesentium alter aliud proponere conaretur, tunc Ursacius & Valens dicebant, omnia quae de fide dicta sunt, debere suspendi: & suscipiendam nouellam expositionem, quam paulo ante Sirmij conuenientes adiderat. Haec dicentes & charitulam praesentibus habentes legi fecerunt secundum expositionem fidei Sirmij prolatam, quam ibi quidem (sicuti praedixi) celauerunt, Arimini autem ostensa est. Cuius exemplum hoc est:

EXPOSITA FIDES. APVD SIRMIVM PRAESENTE DN.
Constantio Aug. c o s s. Eusebio & Hypatio, x i. kal. Iunias.

Credimus in unum & uerum Deum, patrem omnipotentem, creatorem & opificem omnium. Et in unum unigenitum filium Dei ante omnia secula, & ante omne principium, & ante omne quod cogitari potest tempus, & ante omnem perceptibilem cogitationem natum impasibiliter ex Deo, per quem & secula perfecta & omnia facta sunt. Natum autem unigenitum solum ex solo patre, Deum ex Deo, similem generanti patri secundum scriptu-

ras:

ras: cuius generationem nullus nouit, nisi solus, qui genuit eum, pater. Hunc nouimus unigenitum eius filium natu paterno uenisse de caelis ad destructionem peccati, & natum ex Maria uirgine, & cum discipulis conuersatum, & omnem coplesse dispensationem secundum paternam uoluntatem: crucifixum & mortuum, & ad inferos descendisse, & quae ibi erant dispensasse: quem ianitorum inferni uidentes expauerunt: & die tertia resurrexisset, & cum discipulis conuersatum: & quadraginta diebus expletis, in caelos ascendisse, & sedere a dextris patris: & uenturum nouissima die in gloria patris, ad reddendum unicuique secundum opera sua. Et in spiritu sanctum, quem ipse unigenitus dei filius Iesus Christus mittere copromisit generi hominum consolatorem, secundum quod scriptum est: Vado ad patrem meum, & rogabo patrem meum, & alium consolatorem mittet uobis, spiritum ueritatis, ille ex meo accipiet, & docebit, & commemorabit uobis omnia. Nomen uero substantiae eo quod simpliciter a patribus positum, a populis ignoret, & scandalum faciat, & quia nec scripturae hoc continent, placuit abrogari, & omnino nullam memoriam substantiae in deo esse deinceps, eo quod diuinae scripturae nusquam de patris substantia filij meminerint. Similem uero dicimus filium patri per omnia, sicut sanctae scripturae dicunt ac docent. His itaque lectis consurgentes, quibus haec displicebant, aiunt: Non fide euentes huc uenimus (integram namque seruamus, quam perceperimus ab initio) sed magis ut si qua circa haec nouitas sit, omnino prohibeamus. Si ergo haec quae lecta sunt, nullam faciunt nouitatem, aperte iam anathematizate haeresim Arianam, sicut & alias haereses regulae ecclesiae tanquam blasphemias abiecit. Quod enim blasphemum Arij dogma turbas ecclesiae, quae etiam nunc fiunt, excitauit, atque seditiones, toto orbi terrarum ualde notum est. Haec ergo propositio dum ab Ursacio & Valente & reliquis suscepta non fuisset ad plenum, diuisit ecclesiam. Alij namque his, quae Arimini sunt lecta, consenserunt: alij uero Nicenam denuo roborauerunt fidem. Deriserunt autem conscriptionem illius lectionis, & maxime Athanasius Alexandriae ciuitatis episcopus in epistola quam suis familiaribus destinauit: quam qui legit, inueniet quae forti dictione sit plena.

T H E O D O R I T V S.

Dicebant autem Ariani conuenientes in Arimino, uolentes Hesperij suadere simplicibus, quod non oporteret propter duo uerba, quae nec inuenirentur scripta, separari corpus ecclesiae, sed similem per omnia profiteri filium genitori, substantiae uero tacere nomen. Sed fallaciam sentientes horum Homouianorum pontifices, eos abdicauerunt. Atque literis insinuauerunt Imperatori propriam uoluntatem, dicentes filios se esse patrum Niceni concilij, pariter & haeredes.

S O C R A T E S.

Hoc tamen sciendum, quonia synodus quidem Ursacium & Valentem, I Auxen

Nomen sub
stantiae

Schisma

Athanasius
aduersus syno
dum Ari
minensem

Ariani dam-
nati

Auxentium & Germinium, Gaium & Demophilum, eorumque socios con-
demnauit, Ariani dogma anathematizare fugientes. Qui propter hanc
damnationem indignati, ad principem celeriter uenerunt, portantes lectam
in concilio fidem.

THEODORITVS.

Apertius autem integram fidei regulam eorum epistola ad Constantium
scripta monstrauit. Cuius uerba sunt hæc:

Cap. XXII

DIn Ariminum namque ex uniuersis Occidentalibus ciuitatibus omnes con-
uenimus simul Episcopi, ut & fides catholica cognosceretur ecclesie, & qui
contraria sapiunt, panderentur. Multum namque disceptantibus nobis inue-
nimus optimum esse, statutam fidem antiquitus permanere, quam etiam Pro-
phetæ, Euangelia, necnon Apostoli per Iesum Christum dominum nostrum
predicasse noscuntur (qui & tui regni protector, tuamque salutis auxiliator est)
ut hanc tenentes custodiamus, & custodientes ad finem usque seruemus. In-
congruum enim nephariumque uidetur, ex his quæ recte iusteque definita sunt,
aliquid immutare, id est, horum quæ Nicææ communiter cum gloriosissimo
Constantino tuo patre & Imperatore, deliberata atque definita sunt. Quorum
doctrina atque sensus discurrit & predicatus est in omnium hominum audi-
tus atque mentes. Hæc fides sola Ariam hæresim expugnauit & perdidit,
per quam non illa sola, sed etiam reliquæ hæreses sunt damnatae. Cui uere
addere quicquam incautum est, & auferre periculosum. Et si quidem horum al-
terum fiat, erit inimicis facultas agendi quæ uolunt. Quapropter *Vrsatius*
& *Valens* quoniam participes & concordantes Ariani dogmatis erant, à nostra
sunt communione segregati. Quam ut reciperent cognoscetes delicta quibus
peccauerunt, poenitentiam atque ueniam impetrare poscebant: & rescripta eor-
um hæc ita habere se testantur, per quæ criminum ueniam consecuti sunt.
Erat enim tempus quo hæc gesta noscuntur, quando Mediolani synodus
celebrata est, presentibus ecclesie Romanæ presbyteris. Cognoscetes uero
simul etiam post mortem dignum memoria Constantinum, cum omni integri-
tate & examinatione conscriptam exposuisse fidem, qui cum ab hac luce ba-
ptismate percepto discesserit, & ad præmia debitæ pacis abierit, incongruum
esse iudicamus post illum aliquid nouitatis admittere, tantosque sanctos con-
fessores & martyres, & huius dogmatis conscriptores, inuentoresque despi-
cere, qui secundum antiquam ecclesie sanctionem per omnia sapuisse nos-
cuntur. Quorum fidem deus in tempora imperij tui transmisit, per domi-
num nostrum Iesum Christum, per quem tibi imperium tale concessum
est, ut etiam nostri orbis terminos obtineres. Rursus ergo infelices isti, &
sapientia uilissimi, presumptione nepharia impiæ cogitationis predicato-
res semetipsos annuntiarunt, & ueritatis terminum mutare contendunt.

*Vrsatius uide-
licet et Valens*

Dum

Dum enim secundum tuum præceptum concilij iura celebrarentur, illi con-
siliū suæ fallaciæ nudauerunt. Nitebantur enim calliditate quadam atque
seditioe aliquid nouitatis inferre. Huiusmodi enim malitiæ captos inueni-
mus Germanum quendam & Auxentium atque Gaium, hæresim conten-
tionemque facientes. Quorum doctrina una quidem existens uniuersam mo-
lem blasphemiarum transcendere comprobatur. Qui cum uiderent nos ne-
que ipsorum uoluntatis esse, neque cõcordes his, quæ male sapere uideban-
tur, à nostro se concilio mutauerunt, ut quasi aliud cõscribere uiderentur. Erat
uero tempus breue, quod etiam eorum aperuit uoluntates. Sed ut non sem-
per ecclesiasticæ causæ in eisdem incurrant concussiones (nam turba atque
seditio repetita, uniuersa cõfundit) firmum nobis uisum est, ut quæ dudum
decreta sunt, legaliter immutabiliterque seruentur. Prædictos autem uiros à
nostra communione secreuimus. Qua de causa legatos ad tuam mansue-
tudinem misimus, concilij sententiam per nostram denuntiaturus epistolam.
Legatis autem præ omnibus ista præcipimus, ut ueritatem affirmet ex pri-
sca & iustis rationibus exponentes, qui etiam tuam religionem instruant:
quoniam non (sicut ait *Vrsatius* & *Valens*) erit pax, si quid iustarum san-
ctionum fuerit immutatū. Quomodo enim pax esse credenda est apud eos,
qui pacis iura subuertunt? Contentio enim & seditio per hæc inter reliquas
ciuitates & ecclesiam Romanam potius orietur. Quapropter tuam mansue-
tudini supplicamus, ut placidis auribus nostros Legatos & oculo tranquil-
lo respicias: neque ad iniuriam defunctorum noui aliquid immutari permit-
tas, sed permanere nos sinas in his, quæ à progenitoribus definita atque san-
cita sunt, quippe quos omnia cum deliberatione atque sapientia & spiritu san-
cto celebrasse confidimus. Ea enim quæ ab illis nunc innouantur, credentibus
quidem incredulitatem inferunt, non credentibus uero crudelitatem. Suppli-
catus itaque ut præcipias eos, qui per diuersa loca detinentur, quos & ætatis
grauamen & angustia paupertatis affligit, ad propria remeare, ne desolata
sublatis episcopis uideantur ecclesie permanere. Super hæc autem etiã hoc ro-
gamus, ut nihil his, quæ iam terminata sunt, aut addatur, aut adimatur: sed
omnia inuiolata permaneant, quæ & à pietate tui patris, & tuis quoque sunt
cõseruata temporibus: neque deinceps nos fatigari, & à proprijs paroccijs
alienos esse permittas, quatenus episcopi cum proprio populo in pace ora-
re, & diuino cultui uacare possint, supplicantes deo pro pace tui imperij pa-
riter & salutis, quam tibi diuinitas in perpetuum largiatur. Nostri uero Le-
gati, episcoporum subscriptiones & nomina deferunt, qui etiam lectione di-
uinae scripturæ religionem tuam poterunt edocere.

SOCRATES.

Hæc itaque synodus scripsit, & per episcopos destinauit. *Vrsatius* autem
& *Valens* eorum præuenientes aduentum, derogauerunt concilio: ostenden-

tes Imperatori expositionem fidei quam portabant. Imperator Ariano dogmati fauens, indignatus aduersus synodum, Vrsatium atq; Valentem potius honorauit. Quamobrem qui à Concilio fuerant destinati, tardauerunt, non ualentes impetrare responsum. Sero tamen ad synodum Constantius per praesentes Episcopos huiusmodi scripta misit.

CONSTANTIVS VICTOR AC TRIUMPHATOR
Augustus, uniuersis episcopis Arimini
congregatis S.

Cap. XXXII
Viginti Episcopi legati
Semper equidē & prā omnibus cogitare nos de sacra & adorāda lege, non ignorat uestra benignitas. Nunc autem uiginti, quos uestra sapientia destinauit, Episcopos, Legatiōis suae causa interim uidere nequiuimus, cum sit nobis necessarium circa Barbaros iter, & (sicut nostis) deceat animo puro ab omni cogitatione utilitatem diuinā legis examinare. Iussimus igitur episcopos in Adrianopoli nostram expectare regressionem, ut cum uniuersa respublica fuerit bene disposita, tūc quae gesserint audire possimus. Vestrae autem sanctitati nō uideatur onerosum eorū expectare regressum, ut dum redeunt nostrum uobis referentes responsum, perducere possitis ad terminum, quae ecclesiae catholicae utilia esse noscuntur.

Has literas suscipientes episcopi, talia rescripserunt:

Cap. XXXIII
Literae synodi
Sirmiensis
Episcopi
exules
Literas clemētiae tuae suscepimus domine, deo amabilis Imperator: quibus continetur, quod propter necessitatem publicam interim non potuisti nostros uidere Legatos: nosq; iubes ut eorū expectemus aduentum, donec ea quae à nobis decreta sunt, & nostris progenitoribus cōsonare noscunt, ab eis pietas tua cognoscat. Quamobrē & nūc per has litteras probitemur atq; firmamus nequaquā nos à proposito nostro recedere. Hoc etiam nostris legatis iniūximus. Supplicamus igitur, ut animo trāquillo & praesentes nostrae mediocritatis literas relegi iubeas, & illa quae per legatos nostros mādauimus, libēter accipias. Illud itaq; nobiscū cōsiderare tua māsueto debet, quāta sit modo tristitia, quātuscq; mōror, ut felicissimis temporibus tuis, tātā ecclesiae priuatē uideātur episcopis. Et propterea rursus tuā clemētiam deprecamur domine deo amabilis Imperator, ut ante asperitatē huiusmodi (si tamē tuae placet pietati) nos ad nostras ecclesias remeare praecipias, ut etiā nūc possimus omnipotēti deo, & dño saluatori nostro Christo, eius filio unigenito, pro tuo imperio solēnes orationes celebrare cū populo.

Cap. XXXIII
Cum haec scripssissent, & modicū expectassent tempus, Imperator nūc lum dante responsum, ad ciuitates proprias redierūt. Princeps autem cum & prius cōtenderet Arianam sectā per ecclesias seminare, occasionem iniuriā suae illorum habuit discessionē, dicens se cōtemptum, eo quod praeter iussionem ipsius cōcilium uideretur esse solutum. Quapropter Vrsatius, & his qui circa eum erant, permissionem dedit contra ecclesias agendi cōfidenter

fidenter quodcūq; placuisset. Explanationem uero lectae in Arimino fidei iussit per ecclesias Italiae destinari, praecipiens ut nolentes ei subscribere pellerentur ecclesijs, & in eorum locum alij subrogarentur episcopi.

S O C R A T E S.

Vrsatius autem eiq; consentientes ab Italia discedētes, uenerunt ad ciuitatem Thraciae, nomine Nicæam: ubi breui tempore commorantes aliud fecere cōcilium. Et lectam in Arimino expositionem fidei Graeco interpretantes eloquio publicatā cōfirmauerunt: & postea diuulgabant eam esse fidem, quae ab uniuersali cōcilio & dictata esset & aedita Nicæae, ut similitudine nominis Nicæni simpliciores hac subreptione deciperent. Putabāt enim in Nicæa Bithyniae esse dictatā fidem. Sed nihil profuit eis tale commentum. Paulo post nanq; cōfusi atq; derisi sunt.

S O Z O M E N V S.

Interea sentiens Athanasius sibi insidias parari, nequaquam ad Imperatorē uenire praesumpsit: neq; hoc utile iudicauit, sed electos ex Aegypto quinque episcopos, inter quos Serapionem Thmuisensem uirum praecipua uita sanctum, & ad loquendum ualde copiosum, mittit ad Principem tunc in occidente degentem (cum quibus etiam tres presbyteros) per quos sibi placet Imperatorem, ut pro derogationibus satisfaceret inimicorum, aliq; faceret, quae ei, uel ecclesijs expedirent. Quibus nauigantibus, paulo post literae uenerunt Imperatoris euocantes eum. Ob quam rem & Athanasius & populus est turbatus, cum neq; haeretico Imperatori obedire cōsultum esset, neq; reluctari periculo uacaret. Veruntamen ire distulit, & literarum baiulus sine effectu reuersus est. Superueniente autem aetate ueniens alius ab Imperatore nuntius cum prouinciā Iudicibus, cogebāt eum: derōque nimis erat infestus. Porro populum paratum uidens ad bellum etiam iste reuersus est. Non multo post tempore congregantur ex Aegypto & Libya Legiones. Et cum nuntiatum fuisset celari Athanasium in ecclesia, quae uocatur Theonae, assumens milites dux eorum, & Hilarium ab Imperatore denuo destinatum, inopinato fractis ianuis in ecclesiam introiit, & ubique requirens Athanasium non inuenit. Fertur enim, quod sapius diuino nuntio pericula multa effugerit, sicut etiam deo prouidēte hoc discrimen euasit.

S O Z O M E N V S

Ex his & huiusmodi factis, ei à deo praenuntiatis, à paganis & haereticis appellabatur Magus. Sermo nanque fertur, quod aliquando eo procedente per ciuitatem, cōtigerit auolantem corniculam clamitare. Quo facto astans multitudō Paganorum, uelut Mago derogantes, petebant ut eis aperiret quid cornicala illa significaret. Ille uero fertur silētio dixisse subridens: Cras Latina lingua dies uentura significatur. Hoc ergo clamans;

I 3 tristēm

Cap. XXXV

Nicæa Thraciae

Cap. XXXVI

Athanasius uocat ur ad Constantiū

Ecclesia Theonae

Cap. XXXVII
Athanasius insimulatur magie

Athanasij uaticinium
 tristem uobis craftinū significat diem, per Imperatoris Romani iussione[m]. Et ita contigit, ut Athanasij sermo licet derisus fuerit, uenerit ad effectum. Altera nanque die Principis literæ uenerunt ad iudices, iubentes ut Pagani sua ingredi non permitterentur templa, neque solennes superstitiones festiuitatesq[ue] celebrarent. Tunc ergo festiuitas eorum uenerabilis, generalisq[ue] destructa est.

S O C R A T E S.

Ca. XXVIII
Forte sic erat uertendū, eij ciētes eos, & iterum tenentes
 CVM igitur frequenter (sicuti dictum est) Athanasius pericula declinasset, clerus & populus ei fauens tenebat ecclesias, donec Præfectus (ut dictum est) Aegypti, & Dux militum efficiētibus eos & sustinentibus, Georgio eas contraderent. Qui non multo post uenit, & ecclesias suo iure possedit. Qui dum præter schema & mores sacerdotij uiolentus existeret, & maxime circa Athanasij laudatores, quibus utiq[ue] uincula & plagas uiris & foeminis uelut tyrānus inferebat, accēsus populus penē peremerat eum, nisi uix ereptus fugisset ad Principem. Quo factō rursus sequaces Athanasij, ecclesias multo tempore tenuerunt. Quas iterum ueniens Dux Aegypti, Georgij noscitur tradidisse fautoribus. Post hæc autem Exceptore Principis ueniēte, multi Alexandrinorum supplicio traditi sunt. Post quem etiam ipse Georgius terribilior superuenit, & priori tempore magis exosus, tanquam qui mouerit Principem ad multorum necem. Cui utique derogabant Aegyptij monachi, quorum gloriam multitudo uniuersa sequebatur, & uera eorum testimonia iudicabant: quia in summæ philosophiæ uirtute degebant.

T H E O D O R E T V S.

Quod aut̄ expositam fidem in Nicæa Thraciæ omnes accusent milites ueritatis, & præcipue inhabitantes Hesperia, testantur literæ ab eis ad Illyricum destinatæ. Quarum literarū autor fuit episcopus ecclesiæ Romanæ tunc Damasus, qui post Liberium pontificatus iura susceperat multis uirtutum ornatus insignibus. Habuitq[ue] in his literis nonaginta cōsortes ex Italia, atq[ue] Gallijs in Romana urbe conuenientes. Quorum nomina propter multitudinem ponere distuli. Textus aut̄ epistolæ talis est,

D A M A S V S, E T V A L E R I A N V S, E T C A E T E R I
 episcopi, dilectissimis fratribus in Illyrico constitutis
 episcopis in domino S.

Cap. XXIX
Literæ è synodo Ro. misse in Illyricum

C R E D I M V S sanctam fidem nostram in Apostolorum eruditione fundatam, hanc uos tenere, & hanc populis uniuersis exponere, quæ uide licet à constitutionibus Patrum nulla ratione dissentiat, per quos iustum est cæteros erudiri. Sed relatione Gallicanorū & Venetorū fratrum, quorūdam hæresibus fauere cognouimus. Quod malum non solū cauere debent episcopi, sed etiam reluctari cōtra ea, quæ gesta sunt imperitiā aut simplicitate quorundā, prauis interpretationibus deceptorū. Varijs ergo doctrinis non de-

non decet labefactari, sed magis patrum nostrorum roborari sententiam. Auxentium igitur Mediolani præcipue in hac causa damnatum esse præscriptum est. Vnde iustum est, omnes in uniuerso Romanorū orbe doctores legis, ea quæ legis sunt sapere, & nō fidem doctrinis uarijs maculare. Ita que cum primū hæreticorū cœpisset nequitia pullulare, sicut etiā nunc blasphemia nephandorū patet Arianorum, tūc patres nostri trecenti decem & octo electi, habito tractatu in urbe Nicæna, hūc murum firmissimum contra arma diabolica statuerūt: & hoc remedio uenena mortifera sunt depulsa, ut pater & filius unius diuinitatis, unius uirtutis, uniusq[ue] magnitudinis debeat credi, uniusq[ue] essentia siue substantia simul & spiritus sanctus. Alii ter uero sapientes alienos esse à nostra cōmunionē iudicauerunt. Quem terminum salutarē, adorabilemq[ue] deliberationem, corrumpere quidā alijs cogitationibus atq[ue] temerare uoluerūt. Sed in ipso principio ab his ipsis qui in Arimino renouare atq[ue] retractare cōpellebantur usq[ue] ad hoc causa correctæ est, ut cōsiterentur alia sibi circumuentione subreptum: aut certe quia nō intellexerint patrum sententiā, in Nicæa cōstitutæ, hoc esse contrarium. Neq[ue] enim præiudiciū aliquod fieri potuit per numerum Arimini congregatum, quando constat neq[ue] Romanum episcopum, cuius ante omnia debebat eos expectare decretum, neq[ue] Vincentium, qui tantis annis episcopatum inuolabiliter custodiuit: neq[ue] alios talibus præbuisse cōsensum, maxime cum (sicut prædiximus) isti ipsi, qui per conuentionem declinasse uidebantur, ipsi denuo utētes meliori cōsilio, hæc sibi displicere testati sint. Per spicit itaq[ue] uestra integritas hanc solam fidem, quæ Nicæa Apostolorum autoritate fundata est, esse perpetua firmitate seruandam: & simul Orientales hoc facere nobiscum, qui se catholicos esse agnoscunt, Occidentales etiam gloriari. Credimus autem languentes in isto conamine, non multo post nostra separandos esse communionē, & ab eis episcopatus nomen auferri, ut populi eorum liberati errore respirēt. Nullo enim modo à deceptio ne poterunt corrigere populum, qui deceptionis laqueo detinentur. Cōcor det igitur cum omnibus dei sacerdotibus, etiam charitatis uestre sententiā, in qua uos stabiles ac firmos existere iudicamus. Sic ergo etiam nos uobiscum recte credere debemus. Vestre nos charitatis lætificare reciprocis literis. Valete fratres charissimi.

Sed & maximus Athanasius in epistola quam scripsit ad Aphros, taliter de Ariminensi concilio disputauit.

S O Z O M E N V S.

Cap. XXX
 HIs itaq[ue] prolatis, quis recipiat eos qui Ariminense aut aliud cōciliū præter Nicænū nominare præsumunt: aut quis non habeat eos odio, qui respuunt quidem constitutiones patrum, & ea quæ nuper Arimini contentiose atq[ue] uiolenter composita sunt præponunt: quis istis concordabit ho-

xx. concilia Arianorū minibus ne propria quidē recipiētibus. Nam in suis decē & amplius (sicut
prædixi) concilijs alio tempore aliud conscribentes, manifesti sunt, quia sin-
gula eorum accusare noscuntur. Et hoc patiuntur, quod tunc Iudæi prodito-
res perpeffi sunt. Nam sicut illi relinquentes solum fontem aquæ uiuentis,
lacus sibi met foderunt, qui aquam continere nō possunt, quod scriptum est
apud Hieremiam prophetam: sic & isti reluctantes uniuersali cōcilio, fode-
runt sibi multa concilia, quæ apud eos inania & uirtutem non habere con-
stat. Non igitur patiamur eos qui præter Nicænum Ariminense præ-
sumunt, uel aliud nominare cōciliū: cum & ipsi qui Ariminense suscipiūt,
ignorasse quæ in eo gesta sunt noscātur, nam tacere potuerāt. Nostis enim
charissimi, cognoscentes & uos à uestris qui tunc adfuerunt Arimini, quod
Vrsacius & Valens, Eudoxius & Auxentius, simulq; Demophilus conde-
mnati sint, uolentes aliud quàm statutum est Nicææ, conscribere, quando
compulsi anathematizare Arianam hēresim respuerunt, cui potius patrio-
nari conati sunt. Episcopi uero, uere integrī domini serui recte q; credentes,
ferē ducenti conscripserunt sufficere Nicænam solummodo fidem, & nihil
amplius nihilq; minus præter illā quærere uelle seu sapere. Hæc em̄ etiam
Constantio significauerunt, qui iusserat celebrari cōciliū.

S O C R A T E S.

Ca. XXXII Macedonij tu multus, & se uitia & odiū
Eleusius Marathonijs
Auxonius
Interea Macedonius uicinas Constantinopolitanæ urbi prouincias ciui-
tatesq; turbabat, excitās ministros proprii languoris aduersus ecclesias,
& in Cyzico quidem Eleusium fecit episcopū, in Nicomedia Marathoni-
um, qui primum diacorus fuerat, habens studium cōstituendi monasteria
uirorum ac scēminarum. Is itaq; Macedonius episcopatu potitus, afflige-
bat eos qui ipsi consentire fugiebant, & non solum orthodoxos, sed etiam
Nouatianos, sciens eos quoq; Consubstantialitatis nomen suscipere. Quo-
rum episcopus Agelius persecutione faciēte fugit. Plurimi uero insignes ui-
ri detenti, nolentesq; ei cōmunicare, puniti sunt. Qui post tormenta uiolē-
ter cōmunionem ore suo suscipere & tenere cōpellebantur. Ligno nāq; ora
hominū aperientes, eis sacramenta inferebant. Porro mulieres & paruulos
arripientes, cōmunicare cogebant. Si quis uero contradiceret, mox plagæ,
uincula & tormenta sequabantur, ita ut etiam scēminarum cōmunicare no-
lentium mammillas in arca cōprimentes absinderēt. Aliarum uero aut fet-
ro aut ouis ardentibus eadem membra comburerent. Quod ego ab Auxo-
nio sene, qui eadem supplicia est passus, audiui.

S O C R A T E S.

Hæ igitur Macedonij pro Christianitate ortæ sunt actiones, cædes, pu-
gnæ, sollicitationes, intestina bella. Quæ res non solum apud eos qui læde-
bantur, sed etiam apud familiares ei odium uehementē excitauerūt. Offen-
dit autē etiam ipsum Imperatorem, & pro hoc, & pro alia huiusmodi cau-
sa. Do-

sa. Domus in qua erat arca Constantini principis corpus habens, ruinam
minabatur. Ideoq; custodes eius & qui ad orationem intrabant, erant po-
siti sub timore. Macedonius ergo cogitauit Imperatoris ossa transferre, ne
arcam ruinæ casus cōprimeret. Hoc cognoscētes populi prohibebāt dicen-
tes, non oportere principis ossa transferri, ne quasi exsopiri uiderentur. Ob-
quam rem in duas partes populus est diuisus, alijs dicentibus nullam esse
trās lato mortuo læsionē, alijs asserentibus esse nephas. Cum quibus etiam
erant *ὀμολογίου* defensores. Macedonius autem paruipendēs uerba contra
dicentium, transtulit corpus Imperatoris in ecclesiam, ubi corpus iacet mar-
tyris Acacij. Quo facto, concursus discordantium populorum ad illam ue-
nit ecclesiam, & ad manus usq; peruentum est, ita ut multi hominum mor-
rerentur, & uestibulum ecclesiæ ac uicina porticus sanguine cōpleretur. Hoc
cognoscēs Imperator, irascitur Macedonio, & propter eos qui mortui sunt,
& quia corpus patris eius absq; ipsius consilio transferre præsumperit. Re-
linquens ergo gubernatorem Hesperiarum partium Cæsarem Iulianum,
ipse proficiscitur ad Orientem.

T H E O D O R I T V S.

Ca. XXXII Leontius Antiochenus
Leontius autem Antiochenus episcopus, cum esset Arianus, languorem
suum celare nitebatur. Vidensq; diuisos sacerdotes, & populū, & alios
dicētes Gloria patri & filio: alios, Gloria patri per filium & spiritui sancto,
ipse sub silentio dicebat orationem, & nihil aliud audiebant adstantes, nisi
cum diceret, in secula seculorum. Et si quidem hoc non malo animo fecisset,
diceretur quod pro concordia populi fieret. Sed quia etiam contra milites
ueritatis acuebatur, & non nisi hæreticos prouehabat, ostendebatur celare
peffem, modo amore populi, modo formidine pressus Imperatoris, qui fi-
lium dissimilem prohibuerat dici. Ea tempestate Aetius magister Euno-
mij, qui Arij blasphemiam suis opinionibus auxerat, in Diaconatus ordi-
ne ministrabat. Sed Flauianus & Diodorus monachicam quidem amplec-
tentes uitam, clare autem pro Apostolicis dogmatibus laborantes, episco-
pi Antiocheni redarguerunt quas contra pietatem gerebat insidias, dicen-
tes, eum elegisse uirum studijs malis imbutum, qui impietatis causa culmen
sumpisset potentia, atque ad ecclesiæ cladem diaconatus haberet no-
men. Minabantur autem etiam ab Apostolica eum cōmunionē suspendi,
& ad Hesperiam uenientes, ea quæ callide gerebantur aperire. Hoc metuēs
Leontius, ab officio suspendit Aetium, alijs tamē rebus fouebat cum. Por-
ro mirabilis illa societas, id est, Flauianus & Diodorus, sacerdotali mini-
sterio nondum potiti, populis tamen admodum placentes, noctibus ac
diebus cunctos ad zelum pietatis armabant. Isti nanq; primi in duas par-
tes choros psallentium diuidentes, ex successione Dauidicam melodiam
cantare docuerunt. Et hoc in Antiochia primitus fieri cœpit: & dispersum
ad ter-

Constantius
Aug. succen-
set Mace-
donio

Ca. XXXII
Leontius An-
tiochenus

Aetio interd-
citur uti offi-
cio diaconi
Flauianus
Diodorus
Institutio psal-
modiæ

ad terminos totius orbis usque peruenit. Isti diuinos amatores ad sepulchra A
martyrum prouocantes, Vigiliis celebrabant, cum illis laudantes deum.
Hæc Leontius intuens, prohibere quidē iudicauit incōsultum, cum uideret
multitudinē ualde uiris illis optimis adhærere. Sed utens māfuetudine uer-
borum, poscebat ab eis ut has festiuitates in ecclesijs potius celebrarent. Cu-
ius quidem calliditatem integre cognoscentes, quod iubebatur egerunt, &
amatores suos ad ecclesias cōgregarunt, ut alacriter deum cōcordi uoce lau-
darent. Sed Leontius flexus non est, ut à sua malicia temperaret. Vultum
nanq; māfuetudinis gerēs, Stephani & Laciti celauit iniquitatē. Hos enim
aduersarios dogmatis recti suscipiens, licet turpem habentes uitā, ad pres-
byteratus tamen ordinē & diaconatus euexit. Eos autē qui uniuersis uirtuti-
bus ornabātur, & apostolica dogmata defendebāt, absq; honore deseruit.
Hæc gratia clerus quidē multos habebat hæreticos: populus uero maxime
pro dogmatū rectitudine decertabat, ita ut neque doctores illorū blasphemiam
suam nudare præsumerent. Quid autē Lacitus & Stephanus atque
Leontius impietatis atq; iniusticiæ Antiochiæ gesserint, opus propriæ con-
scriptionis requirit. Nos autem ad reliqua ueniamus.

C. XXXIII

Germanicia ciuitas est in termino Ciliciæ, Syriæ, & Cappadociæ con-
stituta. Huius urbis ecclesiæ præsidebat Eudoxius, qui moriente Leon-
tio, arripuit Antiochiæ sedem, & cepit sua ferocitate uineam uastare domi-
nicam. Neq; iam celabat (sicuti Leontius) maliciam suam, sed aperte Apo-
stolicis dogmatib. repugnabat, & orthodoxos multis cladibus affligebat.
Eo tempore Ancyranæ ecclesiæ post Marcellum Basilus præsidebat. Eu-
stathius uero Sebastææ Armeniæ: qui iniquitatem Eudoxij & rabiem cō-
gnoscentes, Constantio in Occidente posito literis suis indicauerunt. Erant
enim Imperatori noti, & propter claritatem uitæ eius fauore potiebantur.
Quod cum cognouisset Constantius, scripsit quod non ipse Eudoxio eccle-
siæ cōcesserit Præsulatum, sicut ille uulgabat: ipsumq; Eudoxium expelli, &
pœnas gestorū suorū in Nicæa Bithyniæ dare præcepit, iubens ibi ce-
lebrari concilium. Ipse enim Eudoxius egerat apud potentes Palatiij, ut in
Nicæa synodus ageretur. Sed omnium præcius deus, cognoscens futura ac si
iam fuerint gesta, quodam terræmotu terribili prohibuit concilium celebra-
ri. Plurimam nanq; ciuitatis partem terræmotus ille destruxit, & multos ha-
bitantium interemit. Hoc cognoscentes qui conuenerant, ad suas reuertun-
tur ecclesias. Arbitror enim hoc dei sapientia factum: in illa nanque ciuitate
aduersus Arium à sanctis patribus apostolicæ fidei doctrina prolata est.
Et forte secunda congregatio potuit illic sancire contraria, ut Arianis accusa-
tio eo nomine præberetur, quo magis simpliciores capere possent, tãquam
illam ueterem synodum proferētes. Sed ecclesiarum prospector, citius solu-
it tale concilium.

Sozomenus

SOZOMENVS.

In momento sanè temporis ciuitate concussa, ne fugere quidem potue-
runt, sed primo experimēto periculi sunt perempti. Fertur autem antequam
fieret ea clades, quendam Vrsacium Exmilitem præuidisse genere Persam,
qui sub Licinio Cōfessor effectus, relictaq; militia, in turri ciuitatis diuinam
philosophiam exercebat. Cui superna uisitatio aperte præcepit exire de ci-
uitate passura, quæ paulo post fieret manifesta. Quo factō, cum ueloci-
tate ad ecclesiam currens, nuntiauit clericis ut domino supplicarent, quo eos
ab imminente periculo liberaret. Quibus cum uideretur esse ridiculū, reuer-
sus ad turrim, pronus lachrymas cœpit effundere. Interea terræmotu super-
ueniente plurimi perierunt, reliqui uero per agros & montana dispersi sunt.
Vrsacius autem in illa turri repertus est mortuus, pronus iacens, sicut sole-
bat orare. Sermo tamen est, quod antequam moreretur, rogauerit deum, ut
prius ipse finiret uitā, quàm cladem inspiceret ciuitatis, in qua prius Chris-
stum cognouerat, & ecclesiasticā uidebatur participatus esse philosophiam.
Is enim conuersatione digna etiam dæmones effugabat. Quodam nanque
tempore cum quidam dæmonio uexaretur, euaginato gladio cœpit per to-
tam discurrere ciuitatem: cunctisq; fugientibus, occurrens ei solus, & nomi-
nans Christum, uerbo mūdauit uirum, & fecit ab illo furore quiescere. Inter
cuius diuersa uirtutū ornamenta, etiā hoc meminisse conueniet. Erat dra-
co ante Nicomediam, qui transeuntes suo flatu perimebat, habebatq; cubi-
le circa quandam uallem. Quō ueniens Vrsacius, orauit. Tum sponte egre-
diens ille serpens, ac secūdo caput percutiens, interemptus est. Quod hi mi-
hi retulerunt, qui eundem Vrsacium uiderunt.

SOCRATES.

Nunc igitur de alia synodo, quam instat Ariminensis concilij in Orien-
te Constantius Imperator fieri iusserat, pauca narrabo. Egerat enim
primitus, ut in Nicæa Bithyniæ congregarentur episcopi. Quorum conuen-
tum prohibuit maximus terræmotus. Hoc enim contigit Consulatu Tatiani
& Cerealis, octaua die mensis Augusti. Tractabant ergo trāspōnere sy-
nodum in uicinam Nicæa ciuitatem. Quod cum displicuisset, rursus uole-
bant in Tarso Ciliciæ conuenire. Deinde placuit apud Seleuciam Isauriæ,
quæ uocatur Aspera, celebrare concilium. Quod actum est Consulatu Eu-
sebij & Hypatij. Fueruntq; qui conuenerunt, numero centum sexaginta.
Cum quibus aderat unus in Palatio clarus, nomine Leonas. Quo præsen-
te, questionem fidei proponēdam Imperatoris iubebat oraculum, simulq;
præceptum fuerat adesse Lauritiū militem Isauriæ Ducem, ut, in quo opus
esset, episcopis ministraret. Conuenerunt ergo uicesima septima die Se-
ptembris mensis, & sub gestorū confectione disputabant. Aderant etiam
Exceptores, utriusq; partis uerba signantes: quæ simul apud Sabinum col-
lecta

Vigilie apud
sepulchraStephanus
& LacitusEudoxius ac-
cusatur apud
CōstantiumConcilij alte-
rum in Nicæa
BithyniæVrsacius uir
sanctus mirans
da patruis

C. XXXIII

Concilij apud
Seleuciam
IsauriæLeonas Co-
mes, Vicarius
Augusti
Lauritius dux
Isauriæ

Sabinus cōciliorū acta describit

Littere Constantij Schisma Nicæa

Fides Antiochena synodi

Acacius Caesariensis

lecta reperiuntur. Nos autem capitulatim ista describimus. Primo siquidem die Leonas iussit, ut quæ uiderentur unicuique proponerent. Porro qui praesentes erant, non prius dixerunt aliquam mouendam esse questionem, nisi reliqui conuenirent. Erant enim absentes episcopi, Macedonius Constantinopolitanus, Basilius Ancyrae, & alij quidam accusari timentes. Et Macedonius quidem languorem finxit. Patrophilus oculorum dolorem, & alij similes adinuenerunt occasiones absentiae. Cumque Leonas etiam illis absentibus proponendam diceret questionem, rursus aiebant episcopi, non aliter quicquam fieri, nisi imperitorum uita discuteretur. Accusati namque iam fuerant, Cyrillus Hierosolymorum, Eustathius Sebastiae Armeniae, & alij quidam. Ob quam rem contentio inter praesentes exorta est. Alij namque dicebant uitas accusatorum discutiendas: alij uero ante fidem nihil esse querendum. Muebatque questionem imperatoris diuersa sententia: cuius literis nunc de se de prius agendum, nunc de accusatorum conuersatione, legebat. Haec causa praesentes ad schisma perduxit, & in duas partes synodi multitudo diuisa est. Vnius enim partis dux erat Acacius Caesariae Palaestinae, Georgius Alexandriae, Ursacius Tyri, Eudoxius Antiochiae, quos alij triginta duo sequuti sunt. In altera parte fuit Georgius Laodiciae Syriae, Sophronius Pompeiopolis Paphlagoniae, Eleusius Cyzici, quos plurimi sequebantur. Cumque placuisset ut prius de fide quaestio moueretur, hi quidem qui erant partis Acacii Nicenam fidem aperte negauerunt: aliamque fidem dictare nitentur. Alterius uero partis numero plures, omnia quidem Nicæni concilij receperunt: de uerbo Consubstantialitatis tantummodo querebantur. Multis igitur inter se contentionibus usque ad uesperam generatis, nouissime Syluanus Iarsensis praesul ecclesiae, uoce magna clamauit, dicens non oportere nouam dictari fidem, sed pridem in Antiochia expositam tempore dedicationis debere seruari. Quo dicto sequaces sunt egressi. Alterius uero partis protulerunt fidem Antiochiae recitatam, quam relegendes soluerunt illo die Concilium. Altero uero die conuenientes in oratorium Seleucia, ianuasque claudentes, relectae fidei subscripserunt. Subscribebant autem etiam pro absentibus praesentes lectores atque Diaconi, per quos ratam se ferre hanc definitionem absentes profitebantur. Acacius autem & alij partis eius querebantur, eo quod ecclesia clausa subscriberetur, dicentes: Ea quae occulte geruntur, improbitatis suspitione plenissima sunt. Haec autem faciebant, cupientes aliam fidei explanationem. Ipse quoque eam quam praeparatam habebat legit, ibi quidem Iudicibus, Lauritio & Leonae, studens eo robur acquirere. Haec ergo die secundo sunt gesta. Tertio uero die Leonas rursus congregare partes festinabat episcoporum: quo die nec Macedonius defuit Constantinopolitanus, nec Basilius Ancyrae. Cuique ambo in una parte conuenissent, denuo qui circa Acacium erant, occurrere noluerunt, dicentes oportere prius

de conu

de concilio eijci eos qui pridem fuerant condemnati, & qui accusabantur in praesenti. Cumque contentio cresceret, egressis eis qui positi in accusatione uidebantur, etiam qui circa Acacium erant sunt ingressi. Tunc itaque Leonas ait, libellum sibi datum ab eis qui cum Acacio erant, celans dogmatis esse dictationem. Et cum praesentes episcopi tacuissent, aliud quiddam non expositio nem fidei libellum continere iudicantes, mox fidei Acacii scriptum cum proemio hoc modo relectum est. Nos qui congregati sumus in Seleucia Isauriae, secundum Imperatoris uoluntatem hesterni die quinto Calend. Octobrium, omne studium habuimus cum disciplina ecclesiastica seruare pacem, & de fide cogitare constanter, sicuti praecipit deo amabilis Imperator noster Constantius secundum Propheticas Euangelicasque uoces, & nihil praeter scripturas adducere in ecclesiastica fide. Quia uero quidam in concilio alios nostrum iniurijs affecerunt, alios loqui prohibuerunt, alios recluserunt inuitos, & damnatos secum ex diuersis prouincijs habuerunt, neque eos qui contra regulas ordinati sunt, introduxerunt secum, ita ut undique tumultu synodus repletur, sicuti & Vir Clarissimus Comes Leonas, & Vir Clarissimus dux prouinciae Lauritius inspexerunt: propterea haec interloquimur, quod non declinamus expositam cum autoritate fidem in Antiochena dedicatione, proferentes eam licet patres nostri illo tempore ad subiectam concurrerint quaestionem, quod multos turbaret. Consubstantialitatis nomen, praeterito tempore, & usque ad praesens. Nunc uero quia dicitur innouatum a quibusdam de dissimilitudine filij apud patrem, hac ergo gratia *ὁμοσις & ὁμοσις* id est, eiusdem substantiae & similis substantiae nomen abijcimus tanquam scripturis extraneum, *ἀνομοσις*, id est, dissimilitudinis uerbum anathematizamus. Et omnes huiusmodi existentes ab ecclesia alienos existimamus. Similem uero filium apud patrem aperte profiteamur, secundum Apostolum dicentem de filio: Qui est imago dei inuisibilis. Confitemur autem & credimus in unum deum patrem omnipotentem, factorem caeli & terrae, uisibilem omnium & inuisibilem. Credimus autem & in unum Iesum Christum filium eius, ex eo natum impasibiliter ante omnia secula, deum uerbum ex deo unigenitum, lumen, uitam, ueritatem, sapientiam, uoluntatem: per quem omnia facta sunt in caelis & in terra siue uisibilia siue inuisibilia. Hunc credimus in consummatione seculorum pro destructione peccati assumpsisse carnem ex sancta uirgine Maria, & hominem factum, passum pro peccatis nostris, ac resurrexisse, & assumptum in caelos, sedere in dextera patris, & iterum uenturum in gloria iudicare uiuos & mortuos. Credimus & in spiritum sanctum, quem *πνεῦμα καὶ ἕρπυ*, id est, consolatorem nominauit Saluator dominus noster, promittens postquam iret, discipulis eum esse mittendum, quem etiam destinauit, per quem & sanctificat credentes in ecclesia & baptizatos In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Eos autem qui praeter istam fidem aliud quicquam

Fides Acacii Caesariensis

Leonas Comes V. C. Lauritius Dux Isauriae V. C.

K prædi

prædicat, à catholica ecclesia decernimus alienos existere. Hæc est Acacii & de eius fide prolatio. Cui subscripsit & ipse, & consentientes ei, numero quem paulò ante prædiximus. Hac fide lecta, Sophronius Põpeiopoleos Paphlagoniæ hæc uerba proclamauit: Si per singulos dies propriâ ædere licuerit fidem, ueritatis integritas nõ manebit. Hæc quidẽ Sophronius ait. Ego autem dico, quod si ab initio hæc uerba de Nicæna fide dixissent, qui ante eos & post illos fuerunt, omnis potuisset cessare contentio. Tunc ergo plurima inter se ob hoc, & propter eos qui fuerant accusati uerba dicentes & audientes, abierunt. Quarto uero die conuenientes omnes, rursus mouebant cum contentione sermones. Inter quos Acacius his uerbis suam sententiam præferebat. Si semel Nicæna fides mutata est, nihil prohibet etiã nunc aliam dicere fidem. Ad hæc Eleusius Cyzici hæc uerba respondit: Præfens concilium celebratum est, nõ ut anathema discat, neq; ut fidei explanationem suscipiat, tanquam non habens eam, sed possidens patrũ fidem, hanc usq; ad uitã mortemq; custodiet. His ergo uerbis Eleusius sententiã occurrit Acacii, fidem patrũ uocans, Antiochiæ declaratam. Cui recte quilibet poterit obuiare, dicens: Quomodo patres hos nominas, õ Eleusi, cum illorum nõ recipias patres? Hi nanq; qui in Nicæa conuenerunt concordãtes in Cõsubstantialitatis uerbo pro fide sancito, proprie dicuntur patres, eo quod & tempore præcesserunt: & qui postea Antiochiæ conuenerunt, ab illis sacerdotij iura susceperunt. Si autẽ hi qui Antiochiæ congregati sunt, patres proprios negauerunt, consequenter istorũ posteri patrum destructores secuti sunt. Quomodo ergo & quorũ illi fidem uelut improbam respuerunt, isti quasi probabilem susceperunt? Si autem illi non habuerunt Spiritum sanctum, qui per officium manus impositionis accipitur, neq; isti sacerdotiũ perceperunt. Quomodo enim acciperent à nõ habentibus quod dabatur? Hæc obijcere ergo responsa poterit quilibet Eleusio. Cum hæc ita gereretur, ad aliam uenere quæstionem. Quod enim Acacius in fide lecta est, similem dixit filium patri, consulebant alter alterum, secundum quid esset similis filius patri. Et qui circa Acacium erant, dicebant, secundũ uoluntatẽ solummodo, non secundũ substantiam patri similem filium esse. Alij uero omnes etiam secundũ substantiam declarabãt. In hac ergo cõtentione toto manserunt die. Et Acacium arguerunt, qui in suis sermonibus quos conscripsit, similem per omnia patri filium dixit, nunc autem secundũ substantiam similem denegauit. Quibus multum contendentibus, & ad nullam concordiam ueniẽtibus, surgens Leonas concilium soluit. Et iste fuit terminus synodi Seleuciæ congregati. Altera nanq; die rogatus ut interesset, noluit, dicens: Missus sum ad concordiam cõcilij: uobis discordantibus adesse nõ possum. Quo facto, nec qui circa Acacium erant, ad synodum concurrere uoluerunt. Altera uero pars in ecclesiã ueniens, Acacium & qui erant cum eo uocauit, ut de Cyrillo Hierosolymorum

Sophronius
Pompeio-
politanus

Acacius &
eius doctrina

Eleusius Cy-
zicensis

rosolymorum episcopo haberetur examinatio. Sciendum itaq; quod Cyrillus iam pridem fuerat accusatus atque damnatus, quoniã sæpe euocatus ad iudicium, duobus annis iugiter declinauerat, metuens accusantes. Condemnatus autem, appellationis libellum condemnatoribus destinauit, iudicium maius appellans. Cui appellationi consensit etiam Constantius Imperator. Hoc itaque solus & primus præter ecclesiasticam consuetudinem atque regulam Cyrillus fecit episcopus, ut, sicut in publicis iudicijs, libellis ueretur appellatorijs. Tunc ergo in Seleucia adfuit iudicandus. Et ob hoc episcopi Acacium eiusq; consentaneos euocabant, ut de accusationibus cognoscentes decretum commune proferrẽt. Euocabãt etiam alios quosdam qui fuerant accusati, & semetipsos contulerant ad Acacium. Quos post crebram citationem nolentes occurrere, damnauerunt. Et ipsum Acacium, Georgium Alexandrinum, Vranium Tyri, Theodulum Cherapenum Phrygiæ, Theodosium Philadelphicæ Lydiæ, Euagrium insulæ Mitylenæ, Leontium Tripoleos Lydiæ, & Eudoxium, qui primò quidem Germaniciæ fuit, postea uero Antiochiæ Syriæ inuasit episcopatum, damnauerunt pariter & Patrophilum, quia & ipse à Dorotheo presbytero accusatus, euocatus noluerat obedire. Hos itaque damnauerunt. Excommunicauerunt autem Asterium, Eusebium, Abgarum, Basilium, Phœbum, Fidelem, Eutyrium, Magnum, & Eustathium, sic eos manere decernentes, donec habita satisfactione, accusationibus semetipsos exuerent. His actis, damnationem celebratam eorum parcerijs indicarunt. Inq; locum Eudoxij Anianum constituerunt episcopũ. Quem comprehendentes qui circa Acacium erãt, Leonæ & Lauritio tradiderunt, à quibus in exilium destinatus est. Quo facto episcopi qui ordinauerãt Anianum contestationem obtulerunt Leonæ & Lauritio contra Acacium & consentaneos eius, dicentes synodi iudicium fuisse uiolatum. Cumq; nihil agerent, Constantinopolim sunt profecti, uti quæ gesta fuerant, panderentur Imperatori.

SOZOMENVS.

Hinc terminum habuit synodus in Seleucia constituta. Qui uero uoluerit subtiliter uniuersa cognoscere, Exceptorũ debet Acta relegere. Post hæc ergo talia gesta sunt. Consentientes quidem Acacio, ad Imperatorem quã propere peruenerunt. Alterius uero partis episcopi singuli ad propria sunt reuersi. Decem tantummodo eorum communi decreto missi, ueniẽtes ad Principem, inuenerunt missos decem ab Ariminensi concilio. Poterãt sequaces Acacii iam agebant, ut potentes Palatii ipsorum tuerentur partes: & per eos fauor illis arridebat Imperatoris. Dicebãt enim alios quidem ipsis consentire, alios autem ecclesiasticis pecunijs esse corruptos, alios incongruis falli seductionibus. Hæc agebat Acacius natura uersutus, & paratus ad intelligendũ atque dicendum, cum etiam insignem haberet ecclesiam

Cyrilli Hiero-
solymitani
causa discuti-
tur Seleuciæ.
Libellus appella-
tionis.

Episcopi
damnati

Excommu-
nicati

Anianus

Ca. XXXV
Acta concilij
Seleuciæ

Decem episco-
pi ad Consttan-
tiũ mittuntur
tanquã legati
concilij.
Acaciani.
Acacius Cæsariensis

Honoratus
Præfectus ur-
bis Constanti-
nopolitane

nam, id est, EVSEBII PAAMPHILI, post quem eius tenebat episcopatum, & gloriabatur eum se habuisse doctorem. Et cum talis esset, persequi debat facile quod uolebat. Cum igitur Constantinopoli ex utroque concilio essent episcopi uiginti, & alij qui casu præsentibus erant, primo quidem iubetur ut de Aetij questione iudicaret præsentibus maximis Proceribus Honoratus, quem non ante multum temporis Imperator ab urbe Roma reuertens, primum Præfectum urbis Constantinopolitanæ constituerat. Postea uero etiam ipso Constantio cum Iudicibus audiente, deprehenditur circa fidem Aetius ægrotare, ita ut etiam Imperator & alij quasi circa blasphemiam eius uerba commouerentur. Fertur autem Acacium eorum consentientes primum se hanc hæresim ignorare finxisse, & sub uelamento quodam egisse cum Principe, ut ipse cum suis Proceribus iudicaret, credens Aetium non posse trinci uerbis, & magis necessario capi iudicatis auditus, ac sine contentione præualere conamen hæreseos. Cumque hoc perfici nequiuisset, proferri scripturam prolatam ab Arimino, & à Seleucia synodo missos hanc suscipere, deposcebant. Et cum quæstio esset de substantiæ nomine, iureiurando firmabant, quod nullatenus dissimilem secundum substantiam filium faterentur, seque paratos hanc hæresim abdicare dicebant. Et quoniam inopinata Occidentales nomen substantiæ in Arimino reliquerant, necessariam huiusmodi scripturam esse fatebantur. Dicebant autem, quod si nomen substantiæ taceatur, cum nomine substantiæ etiã illud quod de Consubstantialitate decretum est, sine dubitatione tacebitur: quod plurimi Occidentalium sacerdotum pro reuerentia Niceni concilij ualde amplectebantur. Hanc autem etiam Imperator inductus est ut laudaret conscriptionem, considerans multitudinem Arimini congregatam: & quia non peccaret, qui similem patri filium diceret, idem esse uirtute credens, Consubstantialem, & similis substantiæ professionem: nihilque intellectu differens, nisi nominibus, quæ scriptura diuina nesciret. Hanc ergo sententiam habens, episcopos concordare præcepit in Ariminensis fide concilij. Cumque se altero die pararet ad Consulatum (quod prima die mensis Ianuarij Romanorum more celebratur) totam diem & maximam noctis partem impendit, inter episcopos certamen habens, donec scripturæ ex Arimino allatæ subscriberent episcopi ex Seleucia uenientes.

Similis sub-
stantiæ

Nonus Consu-
latus intur-
Calendis Ian-
uarijs.

XXXVI.
Ad synodum
Constantinop.
Acacius epi-
scopus à Bi-
thynia euocat
Vlphilas epus
Gothorum

Acacius autem & qui cum eo erant aliquantum temporis Constantinopoli commorantes, euocauerunt episcopos ex Bithynia, inter quos erat & Macarius Macedonensis, & Vlphilas Gothorum episcopus. Quorum omnes numero quinquaginta conuenientes confirmauerunt Arimini lectam conscriptionem, adijcientes ut deinceps nequaquam substantia uel essentia nominaretur in deo. Et præter hanc scripturam omnes alias aut factas aut faciendas penitus abdicari. Quo facto Aetium de Diaconatus ordine deposuerunt, tanquam hæretice sapientem, & qui contra ecclesiasticam consuetudinem

nam, quædam humanæ sapientiæ facta conscriberet, & dialogos plenos blasphemia diceret, atque turbaturum ecclesiasticarum & seditionis autor extaret. Fertur autem à quibusdam, quod non eum integro corde deposuerint, sed uolentes se principi commendare, eo quod dicerentur similia sapere. Videntes autem Imperatoris indignationem quam circa Macedonium tunc habebat, etiam eum deposuerunt, & Eleusium Cyzici, & Basilium Ancyrae, & Ortaium Sardicorum, Dracontium Pergami. Et cum in dogmate uiderentur habere discordiam, tamen tempore depositionis memoriam eorum fidei non fecerunt, sed culpas eis omnibus inferebant singulariter, per quas eos asserabant in ecclesiasticis regulis deliquisse.

SOZOMENVS.

Inter quos Cyrillum quoque Hierosolymorum deposuerunt, tanquam Eustathio Elpidioque communicantem. Hi enim contraria sapuerant eis qui in Melitene fuerant congregati. Inter quos etiã ipse conuenerat, & tanquam post depositionem in Palæstina factam, comunione participatus fuerat cum Basilio & Georgio Laodicæ ciuitatis episcopis. Cum enim Cyrillus Hierosolymorum suscepisset episcopatum, de iure Metropolitæ contendeat cum Acacio Cæsareæ Palæstinae, tanquam sedis Apostolicæ pontifex. Hinc ergo in Antiochia constituti, derogabant alterutris tanquam non saperent recte de Deo. Nam & prius uterque sibimet in suspitione esse uidebat. Alter quidem Arij dogma laudabat, Cyrillus autem prædicans Consubstantialem patri filium, sequebatur. Inueniens ergo tempus Acacius cum consentientibus ipsi episcopis, Cyrillum pro huiusmodi causa deposuit. Cum fames Hierosolymorum prouinciã occupasset, tanquam in episcopum necessitate ciborum turba respiciebat egentium. Cumque pecuniæ ad consulendum penuriæ non essent, uasa sacrataque uela distraxit, & populi necessitati subuenit.

THEODORITVS.

Imperatoris igitur animum hoc commouit, & maxime quod Acacius contra Cyrillum noscitur machinatus. Sacram namque uestem quam inclutus Imperator Constantinus ad honorem Hierosolymorum ecclesiæ dederat Macario illius ciuitatis Pontifici, ut ea circumamictus, ministerium sacri baptismatis adimpleret, quoniam erat auro sericoque cõtexta, Cyrillum asseruit uendidisse, eamque uestem emisse quendam Thymelicum saltatorem: & dum ea fuisset indutus, in ipsa saltatione cecidisse, atque contritum morti contraditum.

SOZOMENVS.

Hanc ergo causationem Acacius habens, Cyrillum episcopatu deposuit. Damnatos igitur episcopos ex urbe Constantinopolitana fugauerunt sectatores Acacij. Ipsi autem consentientes, in depositionibus tamen illorum nolentes subscribere, cum essent numero decem, apud semetipsos interim habitare præceperunt, & neque ministerio fungi, neque ecclesias gubernare,

K 3 donec

Episcopi
abdicati

XXXVII
Cyrillus uen-
didit suppel-
lectile ecclesiar-
um donatæ
à Constantio

Episcopi con-
demnari pel-
luntur ex ur-
be Constanti-

donec subscriberent. Et si nō agerēt poenitentiam intra menses sex, & omnibus placitis atque gestis in illo concilio præberent scripto consensum, etiam ipsi deponerentur: quo factō consentientes ipsis, episcopi per singulas provincias alios ordinarent. Cumq; talia cogitassent, cunctis episcopis atq; clericis scripserunt, ut hæc obseruarent atq; perficerent. Ex hoc ergo non post multum temporis Macedonio succedit Eudoxius, Basilio Athanasius, Eusebio Eunomius, qui postea Eunomianæ princeps fuit hæreseos. Porro pro Eustathio Melitius ecclesiæ Sebastianæ suscepit episcopatum.

Episcopi
substituti

S O C R A T E S.

LECTA est etiam in Constantinopolitana urbe cum adiectione expositio fidei. Sed nos labyrinthum expositionū uix aliquando reperientes, eorum numerum quoque digerimus.

XXXVIII
Nomen exposi-
tiones fidei

POST Nicænum nanq; concilium in dedicatione Antiochena, expositionem geminam dictauerunt. Tertia uero est, quæ à Narcisso apud Gallias Constantio imperatori oblata dinoscitur. Quarta Eudoxij, quæ in Italiam destinata est. In Sirmio tres dictatæ sunt, quartū una in Arimino cum Consulatu relicta est. Porro octaua in Seleucia ab Acacij socijs ædita est, ultima Constantinopoli cum adiectione recitata est. Erat enim additum, ut neq; substantia neq; substantia diceretur in deo. In hac Viphilas Gothorum episcopus tunc primò consensit. Nam tempore præcedenti Nicænam amplectebatur fidem, sequēs Theophilum Gothorū episcopum, qui præfens in concilio Nicæno subscripserat. Acacius igitur & Eudoxius cum suis Constantinopoli de quibusdam alterius partis episcopis condemnandis certamen habebant. Videntes indignari contra Macedonium principem, primum condemnauerunt eum, tanquam plurimorum necis autorem, & quia diaconum in fornicatione captum in communionem susceperat.

Viphilas Go-
thorū epūs.
Theophilus

Macedonius
cōdemnatur

S O C R A T E S.

XXXIX
Eudoxius Cō-
stantinopolita-
nam sedem u-
surpat

EXPULSO Macedonio, Eudoxius spernens Antiochiæ sedem, Constantinopolitanam inuasit ecclesiam, studio iutus Acacij, qui obliti suorum, suis iudicijs contraria fanciuerūt. Nam cum prius Dracontij deposuissent, eo quod ex Galatia transisset in Pergamum, non cogitantes quod actum fuerat, Eudoxium ad sedem aliam transtulerunt. Quo factō, lectam fidem Arimini cum augmēto quod ipsi in Constantinopolitana urbe adiecerant, undiquaq; miserunt, mandantes ut qui non subscriberent, in uisione Imperatoris in exiliū mitterentur. Aperueruntq; sua gesta & alijs Orientalibus sibi cōcordibus, & Patrophilo Scythopoleos episcopo, qui de Seleucia ad patriam mox redierat ciuitatem. Eudoxio porro cōstituto Constantinopoli, tunc etiā maior ecclesia, quæ dicitur Sophia, dedicatur Cōsulatu Constantij decimo, & Iuliani Cæsaris tertio, quintadecima die Februarij mensis. Eudoxius autem cum sedisset in sedem, illam prius uocem, quæ ubiq; uulgata est

Sophia, tēplū
Constantino-
politānum de-
dicatur

est, protulit, dicens: Pater ἀσέβης, filius ἰσοθέης. Ista duo Græca uerba, diuersos habet apud Græcos intellectus. ἀσέβης enim dicitur & impius & sine cultu: ἰσοθέης dicitur & pius & bene colens. Cumq; dixisset hæc uerba, turba generatur in populo, quasi patrem dixisset impium, filium uero pium. Quo factō, Nolite, inquit, turbari ad ea quæ dixi: Pater enim ἀσέβης est, quia nullum colit: filius autem ἰσοθέης, quia colit patrem. Hæc cum dixisset Eudoxius, turba quidē sedata est: multus uero risus cōpleuit ecclesiā. Et hæcenus illud dictū cum derisione permanfit. His enim hæresiarchæ seductionibus sermonibusq; uacantes, ecclesiā lacerarunt. Huiusmodi ergo termino etiam synodus Constantinopolitana conclusa est.

S O Z O M E N V S.

IGITUR Acacius & eius socij nō cessabāt, sed cōgregati apud Antiochiam, quæ ipsis dudum placuerant, destruebāt, & ex conscriptione, quæ Arimini & Constantinopoli fuerat lecta, nomen similitudinis abscindere nitebantur, & per omnia substantiā atq; uoluntatem dissimilem esse patri apud filium, & ex nō existētibus factū introducebāt, sicut Ario primò placuerat: quibus Aëtiani consentiebant. Is enim Aëtius post Arium primus aperte his nominibus uti præsumpsit. Quapropter etiam ἀθεός, id est, sine deo, uocabatur: eiusq; sequaces propterea Dissimiles & Non existētiales sunt dicti ab his, qui Antiochiæ Consubstantialitati cōsentiebant. Hos ergo cum requirerēt cultores Nicæni concilij, cur in expositione fidei suæ deum ex deo filium dicentes Dissimilem, & ex non extantibus nominare præsumerēt, his uerbis respondebāt: Sic dictum est deum ex deo, sicut habetur apud Apostolum: Omnia autem ex deo, unus ergo omnium etiam filius dei: & propterea positum est in expositionibus, Secundum scripturas.

S O C R A T E S.

Huius uerbi princeps fuit Gregorius Laodicensis episcopus: qui cum talia doceret, ignorauit quemadmodum Apostoli proprietates superiori tempore Origenes latius examinari, atq; interpretatus sit.

S O Z O M E N V S.

INTEREA dum adhuc Athanasius celaretur, Georgius Alexandria crude- liter Paganos afficiebat, & aduersantes ipsi Christianos: utrosq; enim cogebat ad ipsius uenire sententiā, & respuentes afficiebat. Erat enim apud sapientes exosus, quasi despiciēs eos, & Iudicibus imperans. Apud populum uero quasi tyrannus, & ultra potentes elatus: præcipue tamen Paganos opprimebat, quos sacrificare & paternas festiuitates agere prohibebat. Tunc enim milites & Aegypti ducem, armatos in ciuitatē introduxit, imagines & ornamenta templorum abstulit: quod ei postea causam necis adduxit. Cyrillo uero deposito (sicut prædictū est) occupauit Hierosolymorū ecclesiam Herennius, & post illū Heraclius, post quem Hilarius. Hos enim tunc illam

Eudoxij de
Constantino
Magno &
Constantio
filio opinio

Caput
XXXIX

Aëtius
Dissimiles,
Nō existē-
tiales

Gregorius
Laodicensis

Caput XL
Georgius Ale-
xandrinus

Templa Gen-
tiliū spoliatur
opā Georgij

Cyrillus
Herennius
Heraclius
Hilarius

ecclesiam gubernasse percepimus usque ad imperium Theodosii principis, quando rursus Cyrillus ad proprium reuersus est episcopatum.

SOCRATES.

Cap. XLI
Macedonius similis substantiae adfertor
Igitur Macedonius Constantinopolitana pulsus ecclesia, damnationem non ferens, quiescere respuebat. Declinavit enim ad eorum partem, qui apud Seleuciam Acacium cum socijs deposuerant. Misitque legationem ad Sophronium & Eleusium, ut defenderent expositam prius in Antiochia fidem, & postea Seleucia roborata, & similis substantiae fidem diuulgandam esse commonuit. Ad quem concurrunt multi familiarium, qui nunc ab eo Macedoniani uocantur. Quicunque enim in Seleuceno concilio Acacium declinauerunt, aperte uerbum similis substantiae sancierunt, cum prius hoc non manifesto iudicio declarassent. Est enim opinio apud multos, quod non inuentum sit Macedonij, sed magis Maratonij Nicomediensis episcopi: unde etiam Maratonij uocantur: ad quos Eustathius expulsus de Sebastia con fugit. Cumque Macedonius sanctum spiritum comprehendere in tractatu diuinæ trinitatis declinaret, tunc & Eustathius: Ego, inquit, neque deum nominare spiritum sanctum patior, neque creaturam uocare praesumo. Propter hanc ergo causam spiritui repugnantes appellant huiusmodi personas, hi qui in Consubstantialitatis expositione concordant.

SOZOMENVS.

Cum itaque Macedonius de ecclesia Constantinopolitana fuisset expulsus, non ea quae Acacius atque Eudoxius sapiebat, sed tradebat magis filium deum, per omnia & secundum substantiam similem esse patri. Sanctum uero spiritum non earum rerum esse participem, sed ministrum, & exhibentem officium, & quaecumque de sanctis angelis dici possunt.

SOCRATES.

Cap. XLII
Acaciam Antiochia conueniunt
Igitur sequaces Acacii in Antiochiam magno studio conuenerunt, acti poenitentia quod similem dixerant filium patri. Et consulatione sequenti, id est, Tauri & Florentij cum Euzoio eam gubernaret ecclesiam, Imperatore ibidem constituto, pauci quidem rursus mouebant ea, quae dudum placuerant, dicentes, oportere sermonem similis substantiae auferri ab expositione fidei tradita, tam in Arimino quam Constantinopoli: non celantes, sed aperte dicentes, quod per omnia dissimilis filius est patri: non solum secundum substantiam, sed etiam secundum uoluntatem: & ex non extantibus esset, sicuti praedicauerat Arius. Cum quibus erant sectatores Aetij.

THEODORITVS.

Ea quidem tempestate, cum perfidia accusaret Eudoxij, inter alios Eustathius, quonia de fide, inquit, examinationem uis fieri o Imperator, Eudoxij considera blasphemias. Oblitque eius expositionem inter alia sic habebat: Quae dissimiliter proferuntur, dissimilia secundum substantiam sunt.

Vnus

Vnus deus pater, ex quo omnia, & unus dominus Iesus Christus, per quem omnia. Dissimile autem est, ex quo, & per quem: dissimilis igitur filius deo & patri. Hac lectione commotus Imperator requisit Eudoxium, an fateretur suam. At ille negauit, dicens esse Aetij. Quem dum iussisset Imperator adduci, requisitus, licet eius non fuerit, suam esse professus est: & ideo in exilium missus. Eustathius tamen etiam Eudoxium ita sapere proclamabat, exigens ut scripturam anathematizaret Aetij. Quod licet tarde, fecit tamen: & damnauit quod prius & postea praedicabat. Deinde etiam ipse exigebat, ut ille *ὁμοούσιον* anathematizaret, quod scripturae non haberent. Tunc Syluanus, & Ex non existentibus, inquit, & Creatura, & Alterius substantiae scripta nusquam sunt. Iustum ergo est haec abrogari. Quod Imperator quoque decreuit ut fieret: quod (licet cum difficultate) fecerunt. Quo facto, exigebat ut ipsi & *ὁμοούσιον* abrogarent. Tunc disputatiue atque ueraciter Syluanus ait: Si ex non existentibus non est, neque creatura, nec ex alia substantia deus uerbum, igitur con substantialis est genitori patri: sicut deus ex deo, & lumen ex lumine, eandemque habet cum genitore naturam. Tunc Imperator iratus, exilium interminatus est eis. At illi: Potestatem, inquit, habes puniendi, non tamen nos patrum statuta destruimus. Tunc Imperator illos pelliculosis ecclesiis, & pro eis alios ordinari. Tunc Eudoxius cum tyrannice Constantinopoleos teneret ecclesiam, pulso Eleusio Cyzici, Eunomium ordinauit episcopum. Et Aetium in scriptis abdicauerunt: cuius uidebantur esse consortes: scripseruntque Georgio, quod fuerat gestum.

SANCTA SYNODVS CONSTANTINOPOLI
 congregata, domino honorabili Alexandrinae
 ciuitatis episcopo Georgio S.

Synodo reprehendente Aetium propter nephandas eius & plenas scandalis scripturas, secundum consequentiam ecclesiasticarum sanctionum super eo ab episcopis actum est quod decebat. Diaconatu nanque depositus est, & ab ecclesia factus extraneus. Et a nobis haec monita processerunt, ut neque ad lectionem cuiuspiam ueniant nephandae eius epistolae, sed abijciantur, eo quod uehementer inutiles sunt. His adijcimus etiam anathematizandum eum, si permaneat in eo proposito, cum sequacibus suis. Consequens enim erat, ut omnes in synodo conuenientes episcopi deponerent autorem scandalorum & schismatum in omni terrarum orbe factorum inter ecclesias, & concordarent in sententia contra eum iuste prolata. Sed praeter uota spemque nostram Serras & Stephanus, Heliodorus & Theophilus, in nostra sententia concordare noluerunt, neque in eius depositione subscribere, cum scilicet Serras etiam aliam uasanam arrogantiam eiusdem accusaret Aetij. Dicebat enim cum asperiora praesumere atque dixisse: quonia ea quae deus hactenus enarrauisset Apostolis, reuelata sibi met affirmaret. Post huiusmodi uasanos superbosque

Aetius in exilium

*Serras
Stephanus
Heliodorus
Aetij uox
superba*

perbosq; sermones à memorato Serra de Aëtio ptestatos flecti precibus nequiuerunt, ut in nostra fierent determinatione concordēs. Veruntamen nos longanimitate detenti, multo tempore sustinuius eos, nunc indignantes, nunc rogantes, nunc interminantes, nunc iterum supplicantes ut conuerirent nobiscum, & consona omni concilio desinirent. Sustinebamus ergo si forsitan audirent, si forsitan intelligerēt, si forte prospicerēt. Cumq; multo tempore nobis perdurantibus non flecterentur, sequi sententiam super praedicto uiro prolatam, ecclesiae honorabilius esse, quam horum uitorum amicitias iudicātes, finiuius contra eos excommunicationem, tempus sex mensiu ad agendam poenitentia eis dantes inducias, ut si intra hoc tempus conuerterēt & consentiret definitionibus fratru suorum, susciperēt in ecclesiam, & propria fidutiam charitatemq; repararet. Si uero sine poenitentia permaneret, amicitiasq; hominu regulis ecclesiae & concordiae nostrae praeponeret, tunc eos episcopatus dignitate esse iudicamus extraneos. Quibus depositis, necessarii erit ut in eoru locis alij constituantur episcopi, ut legalis ecclesia competentē sumens ordinem, sibi ipsi concordet, episcopis uidelicet uniuersis seruātibus uinculū charitatis, eademq; cum perfectione dicēdo in uno intellectu unaq; essentia. Ut ergo cognoscas quae concilio placuerint, haec tuae reuerentiae scripta transmisiimus, orātes ut gratia Christi ista custodiens, pacifice & legitime regas sub te cōstituas ecclesias.

Hunc porro Aëtium Eunomius in suis libris extollit, & hominē dei uocat, multisq; fauoribus honorat. Sed tunc & abdicantium eum numero interfuit, & ab illis episcopalem ordinationem ipse suscepit. Eudoxius igitur & Acacius cum suis praebentes consensum his quae in Nicæa Thraciae gesta sunt, pro Basilio & Eleusio alios constituerunt episcopos: de quibus seruacaneum loqui nunc censeo. De Eunomio solum habito sermone narabo. Igitur cum Eleusio uiuo Cyzicenam ecclesiam accepisset Eunomius, & populi sanitatem uideret Eudoxius, atque Imperatorem conspiceret se uiuentem contra eos, qui creatum profitebatur unigenitum Dei filium, eum compulit ut celaret hunc sensum, nec eum aperiret inuestigantibus acculatoribus: dicens Eunomio quoque, quoniam opportuno tempore praedicabimus quae modo celamus, & ignorantes docebimus, & contradicentes aut flectemus, aut cogemus, aut puniemus. His promissionibus persuasus Eunomius, obumbratam proferebat impietate. Sed qui diuinis sunt innutriti literis, uidetes dictoru calliditatem moleste quidē ferebāt. Aperte uero contradicere temeritatis opus esse & nō sapientiae iudicabāt. Circumponētes ergo speciem sibi met haereticae prauitatis, & hoc se esse fingentes, accesserunt ad domum eius, rogantes ut eis exponeret aperte dogmatis ueritatem: nec patere huc & illuc eos diuersisq; ferri doctrinis. Tum ille factus audacior, sensum quem celabat, aperuit. Quibus dicentibus ualde esse iniquū, ut non

omnes

omnes sub eo constituti ueritate fruerentur, his & huiusmodi seductus uerbis, in conuentu ecclesiae suam blasphemiam reuelauit. At illi zelo suas animas accendentes, Constantinopolim profecti sunt. Et primū quidem apud Eudoxium accusarunt Eunomium: quo eos non suscipiente adeuntes principem pestem illius cum gemitu panderunt. Dicebant enim magis istius dicta impia esse, quam Arii. Pro his indignatus Imperator, praecipit Eudoxio, ut deduceretur Eunomius, & conuictus sacerdotio priuaretur. Cumq; frequenter ab accusatoribus importunitatem passus Eudoxius declinaret, adierit rursus Imperatorē, ingemiscētes, quod nihil eoru quae praeeperat, fecisset Eudoxius, sed tantam contemneret ciuitatem blasphemis Eunomij pereuntem. Tunc Constātius expulsurum se interminatus Eudoxium est, nisi Eunomium iudicandum deduceret, & conuictum in accusatione puniret. Hoc metuens Eudoxius, scripsit Eunomio, ut de Cyzico fugeret, sibiq; id imputaret, qui nequaquam ipsius monitionibus obedisset. Verum Eunomius metuens abscessit quidem: sed contumeliam non ferens, prodicionis accusabat Eudoxiū, laesumq; se & Aëtium assererat, ac deinde gregem propriae cohortis instituit. Quicumque enim eius dogmatis concordiam sequebantur, ab Eudoxio recesserunt: prodicionem accusantes eius, sociantes semetipsos Eunomio, qui haecenus ab illo nomen habere noscuntur. Hinc ergo haeresiarches factus Eunomius, impietatis cumulo auxit Arii blasphemias. Quod uero ambitionis seruāens passioni, proprium probetur fecisse collegium, ipsa quae sunt gesta clamant. Nam cum abdicatus Aëtius fuisset & expulsus, cum eo egressus non est, licet doctorem eum & dei hominē nominaret, sed mansit cōiunctus Eudoxio. Cum autem impietatis poenas exigeretur, tatum non habuit concilij decretum, sed ordinauit episcopos atque presbyteros episcopali dignitate priuatus.

SOCRATES.

Per idem tempus in Laodicia Syriae duo erant uiri, eodem nomine nuncupati, pater & filius: uterq; dicebatur Apollinaris. Pater presbyteri dignitate fungebatur, filius autē habebat Lectoris officium, Graecarum ambo doctores literarum. Pater Grammaticus, filius erat Rhetor. Pater sanē cum fuisset Alexandrinus genere, & prius docuisset Beryti, postea uenit Laodiciam: & ueniens duxit uxorem, & filium habuit Apollinarem. Tum igitur ambo exercebatur cum Epiphanio Sophista: & cum essent eius amici, ualde fouebant eum. Hoc metuens Theodotus Laodicensis episcopus, ne frequenti confabulatione Sophistae laberentur in Paganismum, prohibuit ne ad eius scholas accederent. Qui paruipendentes episcopum, Epiphanius amicitiam magis amplectebatur. Postea Georgius Theodoti successor, cum eos prohibere nō potuisset, ambos communionē priuauit. Tum Apollinaris filius putans esse iniuriā, & fretus eloquij tumore Sophistici, nouita-

Eunomius ad
cusatur apud
Imp.Eunomius
fugitEunomianus
ἀποστατικός
ἐπισημῶς

Cap. XLIII

Apollinaris
Grammaticus,
Apollinaris
Rhetor.
Epiphanius
Sophista
Genitilis.

tem & ipse introduxit hæreseos, quæ nunc fertur nomen ab inuente rege-
rens, Aiunt enim quidam excitatos eos aduersus Georgium, non tantum
propter prædictam causam, sed quod uiderent eum uaria dogmata profe-
rentem: & nunc quidæ profitentem similem patri filium, sicut erat Seleuciæ
constitutum: nunc autem in Arianam declinare sententiam. Quapropter
uelut opportunam fumentes occasionem, abscedunt. Cumq; nullus de eis
curaret, sub schemate religionis pestem hæreseos introducunt. Et primum
quidem dicebant, animam à deo uerbo in dispensatione incarnationis non
assumptam. Deinde quasi pœnitentiã ducti, corrigentes semetipsos adiece-
runt: Animam quidem assumptam, quæ tamen non haberet mentem, sed
deum uerbum esse pro mente in homine assumptum. Circa hoc itaque so-
lum dicuntur esse corrupti, qui nunc illorum nomine uocitantur. Nam trini-
tatem consubstantialem esse profitentur.

Dogma

Apolinarista

THEODORITVS.

Caput XLV.
Sapores rex
aduersus Ro.Nisibis quæ et
Antiochia
Mygdonia.
Iacobus epûs
NisibenusSapores rex
obsidet Nisi-
bin.
Mygdonius
fluuus

Cum inter hæc Sapores rex Persarum cõtra Romanos expeditionem
mouisset, Constantius cum magno exercitu ueniens Antiochiam, su-
gavit hostes. Quod non militia Romanorũ egit, sed Deus qui colitur à Ro-
manis. Modum autẽ enarrabo uictoriæ. Nisibis quam quidã Antiochiam
Mygdoniam uocant, in confinio posita est Persicarum Romanarumq; ter-
rarum. Huius erat episcopus atque rector & dux Iacobus Apostolica gra-
tiã radijs illustratus. Cuius admirabilia notaq; miracula alibi prosecutus
hic rursus enumerare superuacaneum iudicauit. Sed unum tantummodo
eius opus, istius causã narrationis exponam. Huius igitur ciuitatem Roma-
nis subditam Persarũ exercitus obsidebat. Et cum septuaginta dies iugiter
obseruaret, & multas quidem cepisset ciuitates plurimãq; circa hanc moli-
mina posuisset, & uallos atque fossas pro capiẽda urbe fecisset, eam nequa-
quam ualuit obtinere. Postea uero Persarũ impetum Mygdonij fluminis ci-
uitatem mediam diuidentis, à longe retinẽtes & utraq; ripas eius facientes
celsores, ut aqua in se collecta cõcresceret, quo uĩ maiori posset irruere, cum
uidissent iam etiam illas quas fecerãt sublimes ripas impleri, subito auferen-
tes quas fecerãt cataractas, emiserunt impetum fluminis contra murum:
qui uehementis aquæ pondus non ferens, est inclinatus, & cecidit. Quo fa-
cto, ingrediens aqua cum magno impetu, etiam aliam partem muri, unde
fluuius solebat exire, cum magna ruina deposuit. Hoc Sapores inspiciens,
sperauit se sine pugna capere ciuitatem. Et illo quidem die quietuit, ut & fun-
dus fluminis purgaretur, & posset ambulari per fluuium. Altero uero die
cum omni militia credẽs per loca ruinosa murorum ciuitatem intrare, uidit
murum ex utraque parte fabricatum. Ille nanque sanctissimus homo, ora-
tionibus milites coarmanit & alios urbis habitatores. Quo facto & murum
restituit, & propugnacula fecit, quibus repelleret accedentes. Et hoc non ad
morum

murum ueniens egit, sed intra templum sacratum domino supplicans ad-
impleuit. Porrò Saporem non solum muri fabrica terruit, sed etiam alte-
ra uisio perturbauit. Vidit enim stantem supra murum quendam Imperiali
schemate circumamictum, & tam purpura quàm diademate resplendere.
Arbitratus autem esse Romanorũ Imperatorem, mortem minatus est eis,
qui nunciauerãt non illic cum esse præsentem. Quibus affirmantibus se ue-
ra dixisse, & Constantium Antiochiæ commorari, ex uultu quem uidebat
agnouit eorum uerba esse ueracia: & ait, deum bella gerere pro Romanis.
Cumq; hoc illum male haberet, infelix sagittam emisit in aërem. Et cum ui-
disset quod in corpore cum iaculari non potuisset, tamen à uasaniã suã im-
petu nõ recessit. Tunc igitur Ephrem uir mirabilis, & scriptor egregius apud
Syros, sacratissimo Iacobo supplicabat, ut ueniret ad murum, & uidens Bar-
baros, maledictionis iacula contra eos emitteret. Flexus ergo uenerabilis
homo, ascendit in quandam turrim: & cum milia milium uideret exercitus,
aliam maledictionem eis non imprecatus est: nisi cynphes & culices, ut per
parua animalia supernam uirtutem potuisset agnoscere. Orationem uero
sequuta sunt nebulæ cynphum & culicum. Et elephantorum quidem pro-
boscidas cum sint concauæ, equorum uero aliorumq; iumentorum aures
simul & nares impleuerunt. At illi ferre uim paruorum animalium non ua-
lentes, seffores suos ductoresq; excussos dorſis proiecerunt, & diruptas
acies confuderunt: exercitumq; relinquentes summo impetu fugiebant.
Hoc modo miserrimus Imperator paruam clementemq; correptionem in
se cognoscens factam, à deo habente prouidentiam animarum ipsum pie-
colentium, suum inde reduxit exercitum, confusionem non uictoriam ex
illa obſidione percipiens.

Ephrem Sy-
rusImprecatio Ia-
cobi in Persas

Hoc itaque tempore Constantius Antiochiæ morabatur. Et Parthico
bello quiescente rursus colligebat episcopos, cogens omnes negare uer-
bum & unius substantiã & alterius substantiã. Verum cum Eudoxius post
Leontium Antiochenam arripuisset sedem, deinde pulsus post multa con-
dilia, cum Constantinopolitanũ inique tenuisset episcopatum, Antiochena
ecclesia pastore priuata uidebatur. Tunc ergo cõuenientes episcopi cum es-
sent plurimi & undiq; congregati, dicebant Imperatori, oportere primo pa-
storem constitui, & ita cum illo de dogmatibus cogitari.

Illo tempore sanctissimus Meletius ciuitatem quandã Armeniã regens,
& Barbaros edocens quietem habere uidebatur. Quem putantes Ariani
ipsis consentire, petierunt à Constantio, ut Antiochenã constitueretur præ-
sul ecclesiæ. Cum quibus etiam orthodoxi propter claritatem eius uitæ &
sanitatem rectorum dogmatum, in eius subscribere decreto, ipsumq; de-
cretum utraq; pars Eusebio Samosateno cõmendauit episcopo. Veniente
uero Magno Melitio, occurrit ei populus utriusq; partis. Cum quibus Iu-
L dxi

Cap. XLVI

ἐπιποσειον
ὁμοσειονCõsultatur de
episcopo An-
tiocheni præ-
ficiendoCap. XLVII
Meletius &
eius doctrinã

Constānus iur-
bet episcopus
hunc locū. Do-
minus creauit
me &c. popu-
lo exponere
Georgius La-
odicenus
Acacius Cæsa-
riensis

dæi pariter & Pagani desiderantes celebratissimū illum uidere Melitium. Tunc Imperator & ei & alijs qui exponere poterant, iussit ut populis exponerent locum illum: Dominus creauit me in initio uiarum suarum in opera sua, præcipiens ut exceptores eorum uerba conscriberent. Et primū quidem Georgius Laodicæ fœtorē hæreticæ pestis euomuit. Post quem Acacius Cæsareæ quandam nifus mediam proferre doctrinā, multum ab illorum blasphemia recessit, non tamen summū Apostolicæ integritatis dogma seruauit. Tertius autem Magnus surrexit Melitius & rectitudinē regulæ in sacra disputatione monstrauit. Nam ueluti quodam pondere ueritatis utens, & quod plus, & quod minus erat, euitauit. Cumq̄ turba uniuersa faueret, rogans ut breuem eis doctrinæ daret imaginem, tres ostendens digitos, deinde colligens duos, & unum tendens, illam laudabilē protulit uocem: Triæ sunt quæ intelliguntur, sed tanquam de uno disputamus.

S O Z O M E N V S.

Cap. XLVIII
Melitius quod
ore eloqui nō
sintur, manu
designat

EO tempore fertur Archidiaconus eius ecclesiæ, adhuc eo loquente, extensa manu eius os obstruxisse. At ille suam sententiam manu clarius quàm uoce signauit. Tribus enim apertis digitis & denuo clausis, & uno tantum digito rursus extenso, populo figura diuulgabat, quod tres unum sint. Deinde Archidiacono eius manum ore omisso tenente, libera uoce clamabat, Nicænum seruari debere concilium.

T H E O D O R I T V S.

Melitius in
exiliū pro-
trahitur
Euzoius Alex-
andrinus

Contra hanc doctrinam Ariani calumniæ linguas exacerunt, Sabellianum afferentes sanctum esse Melitium. Ob quam rem principi suaserunt, ut in propriam prouinciā in exilium mitteretur. Et supra dictus Euzoius aperte Arianum dogma laudauit. Hunc enim cum Ario Magnus Alexander diaconatu priuauerat. Hoc itaq̄ facto, sanus populus ab hæreticis diuisus, in Apostolicam ecclesiam positam loco, qui dicitur Verus, conueniebat. Annis namq̄ triginta postquā Magnus Eustathius fuerat expulsus, orthodoxi Arianorū onera sunt perpepsi, rerum mutationem utilem sustinentes.

S O Z O M E N V S.

Schisma

Sequacibus enim Melitij cōmunicare noluerunt hi, qui ab initio Nicænum dogma seruauerant, dicentes, quod ex Ariano decreto Melitius fuisset ordinatus, & sequaces eius ab illo essent baptizati: ob quam rem Antiochena ecclesia in aliam diuiditur partem.

T H E O D O R I T V S.

Arianitrium/
phant

Cumq̄ uiderent Orthodoxi, hæreticorum crescere magis impietatem, & Apostolici dogmatis defensores aperte debellari, sanctumq̄ Melitium pulsum, & Euzoium hæreticum ordinatum, uerborum meminere, quæ dicta sunt Loth: Salua (inquit) salua animam tuam. Ad hæc etiam Euan-gelici uerbi dicentis: Si oculus tuus dexter scandalizat te, aufer eum & projice abs

A
ce abs te. Idem & de manu & pede domino sanciente, qui etiam adicit, dicens: Melius est enim tibi, ut pereat unum membrum tuum, quàm totum corpus in gehennam mittatur.

Porro mirabilis Eusebius, cui modo memini decretum fuisse commentum, uidens præuaricationem pactorum circa Melitium meditatam, ad suam reuersus est ciuitatem. Ariani uero scriptum testimonium metuentes, Constantio suaserunt, ut mitteret qui decretum de Melitio factum, ab Eusebio reuocaret. Tunc missus est ueredarius, qui hæc uelociter adimplet. Quumq̄ uenisset, & Imperatoris uerba nunciasset, tunc Eusebius admirandus, commune, inquit, depositum non restituum, nisi omnes qui tradiderunt, dicant. Quod dum qui fuerat missus renunciasset, indignatus Imperator, denuo misit ut redderet quod accepit, adiiciens scripto, ut si reddere nollet, dexteram manum eius abscinderet: uerbo tamen iubens illi quem misit, ne faceret quod habebatur in literis. Quumq̄ epistolam legisset Eusebius, & inuenisset pœnam ab Imperatore dictatam, cum dextera manu obtulit & sinistram, ambas incidi petens. Nam decretum, inquit, non dabo clarum Ariane pestis indicium. Hanc eius firmitatem Constantius uidens, laudauit egregie. Mirantur enim & impij resistentium sibi laudes, cum gestorum magnitudine superantur.

S O Z O M E N V S.

B
Hæc igitur apud Orientales agebantur ecclesiæ. Interea Iulianus Cæsar bello deuincens Barbaros apud Rhenum fluuium residentes, alios quidem peremit, alios cepit: claraq̄ uictoria decoratus, cum mediocritate uitæ atq̄ mansuetudine militibus gratus esset, ab eis appellatur Augustus. Hoc facto, nihil de Constantio cogitans, Iudices ab illo factos honoribus mulcebat: & ad illius inuidiam literas proferebat, quibus ostenderet eum propter bellum contra Magnentiū gestum, in Italiam Barbaros induxisse. Repente uero religione mutata, cum prius Christianus esse putaretur, semet ipsum Pontificem nominauit: & ueniens ad templa Paganorum, sacrificabat, subiectisq̄ talia colere suadebat. Cumq̄ Constantius propter bellum Persicum apud Antiochiam moraretur, sperans ille quod sine bello posset Illyricū occupare, ad eos agebat iter, dicens se uelle Constantio satisfacere, tanquam non sponte, sed uoluntate militum infulas imperij suscepisset. Fertur itaq̄ cum ad hos terminos accessisset, uindemia iam collecta, circa occasum Pleiadum uuas denuo fuisse prolatas. Insuper etiam imbre ex ære descendente, in eius ueste simul & cæterorum guttas singulas crucis formasse signacula. Hoc facto, uidebatur & ipsi & alijs, quod botris extra tempus illatis, bonum rei panderetur indicium: imber autem cadens uestem supra quam ceciderat, roboraret. Alij uero dicebant, uuarū signum, quod præter tempus sit, significare perditionem Imperatoris instar huiusmodi botrorū,

L 2 & parui

& parui temporis fore eius imperium. Porro de cruce dicebant pre-nunciare a hoc signum, quod sit coeleste dogma Christianorū, & oporteat signari cum-ctos crucis indicio. Vnde cognoscitur quod diuersus interpretati quā di-xerat Imperator, ueritate fraudati non sunt: utrunq; enim oportune dictum sequens tempus ostendit. Cum audiret itaq; Constantius contra se uenire Iulianum, instructione belli Parthici omiſſa, Constantinopolim ueniebat.

S O C R A T E S.

Mopsifens Et apud Mopsucrenen inter Cilicas atq; Cappadocas, nimia cogitatio/
Constantius ne, apoplexiæ passione defunctus est, Consulatu Tauri & Florenti, tertio
Aug. moritur die Nouembris mensis, anno uitæ suæ quadragesimo & quinto: ex quibus tredecim cum patre regnauit, uiginti quinque post illum.

S O Z O M E N V S.

Iulianus Impe Quo defuncto, Iulianus quidem iam Thracias obtinebat. Et non post
rator fit multum Constantinopolim ueniens, appellatus est Imperator.

ELENCHVS CAPI-

TVM LIBRI SEXTI HISTORIAE EC-
clesiasticæ, quam Tripartitam uocant.

De Iuliani genere ac disciplinis, & quomodo peruenerit ad imperiū.	Cap. I
Quō Iulianus ad ritū deuenerit Paganorū, & de sacrificijs idolorū.	Cap. II
Quomodo etiam ante imperium latenter fuerit Paganus.	Cap. III
Quā fuerit Christianis infensus.	Cap. IIII
Quod initio imperij sui magis pepercerit Christianis.	Cap. V
Quō Maris episcopus Chalcedonis in faciem redarguerit Iulianū.	Cap. VI
Quod eos qui fuerant deportati à Constantio, reuocarit.	Cap. VII
De seditione apud Alexandriam orta contra Paganos.	Cap. VIII
Quomodo Alexandrinus Georgius sit extinctus.	Cap. IX
Quō Iulianus ecclesias clauerit, & ecclesiæ ornamenta diripuerit.	Cap. X
De Eusebio, Nectario, & Zenone martyribus.	Cap. XI
De Hilarione monacho, & crudelitate Heliopolitanorū & Arethufiorum contra Christianos, & de Marco episcopo, eiusq; martyrio.	Cap. XII
De Macedonio, Theodulo, & Taciano martyribus.	Cap. XIII
De Basilio martyre, & Euppsychio.	Cap. XIII
Quæ in Gaza contra Christianos crudeliter sint commissa, atq; Sebastia, necnon & in Phœnice.	Cap. XV
De simulachro <i>αἰσχρογυμνασίου</i> à Paganis in ecclesia constituto.	Cap. XVI
De legibus, quas Iulianus contra Christianos posuit.	Cap. XVII
De reditu Athanasij ad Alexandriam.	Cap. XVIII
De Lucifero & Eusebio.	Cap. XIX
De concilio	

De concilio apud Alexandriam cum Athanasio celebrato.	Cap. XX
De differentia substantiæ & substantiæ.	Cap. XXI
Pars libri Athanasij de satisfactione fugæ.	Cap. XXII
Quod Eusebius ueniens Antiochiam propter Paulinū, & diuisum uidens populum, fugerit indignatus.	Cap. XXIII
De Hilario Pictauiensi.	Cap. XXIII
De Macedonianis.	Cap. XXV
Quod Iulianus quoq; persecutus sit Athanasium.	Cap. XXVI
Quomodo Iulianus fouerit Cyzicū, propter Paganismi cultū.	Cap. XXVII
De Tito Bostrensi episcopo.	Cap. XXVIII
Quod Iulianus preceperit, ut secundum Christianorū ritum, etiam Paganorū orationes & elemosynas facerent, & decimas templis offerret, & cætera quæ Christianis facere moris est, adimplerent.	Cap. XXIX
Quibus modis conatus sit Paganismum extollere, & milites ad cultum idolorum inclinare.	Cap. XXX
De corpore martyris Babylæ, & de simulacro Apollinis fulmine concremato.	Cap. XXXI
De publicatione uasorum ecclesiasticorū, & quomodo Iulianus Præfectus & Felix uiolantes ecclesiam, diuinitus sint puniti.	Cap. XXXII
Quomodo apud Antiochiā sacerdotis filius sit conuersus.	Cap. XXXIII
Quomodo Iulianus aquis immolatijs uniuersa polluerit, eiq; restiterint Iuuentinus & Maximus.	Cap. XXXIII
Quomodo Valentianus, qui post eum imperauit, propter asperionem immolatiæ aquæ ministrum percusserit templi.	Cap. XXXV
De Artemio martyre, & Publia Abbatisa.	Cap. XXXVI
De Basilio atque Georgio.	Cap. XXXVII
De his qui amore pecuniæ à fide declinauerunt.	Cap. XXXVIII
Quomodo pecunias Iulianus abstulerit Christianis.	Cap. XXXIX
Quomodo ab Antiochenis irrisus sit.	Cap. XL
De simulacro Christi, quod deposuit Iulianus.	Cap. XLI
De beneficio herbæ, quæ nascebatur iuxta simulacrum Christi, & de miraculis, quæ per loca diuersa pro nomine Christi fiebant.	Cap. XLII
Quomodo Iulianus Iudæos armauerit contra Christianos, & de templo Hierosolymorum.	Cap. XLIII
De bello Parthico, & quomodo Iulianus illuc profectus sit.	Cap. XLIII
Quomodo Iulianus monachus, eius mortem antequam audiret, prænu-tiauit.	Cap. XLV
De inconsulto Iuliani ducatu.	Cap. XLVI
De peremptione Iuliani.	Cap. XLVII
Quæ Magiæ post mortem eius inuentæ sint.	Cap. XLVIII

HISTORIAE ECCLESIASTICAE

SIAS TICA E, QVAM TRIPARTITAM VOCANT,
LIBER SEXTVS.

S O C R A T E S.

Caput I

Constantinopolis unde dicta

Dalmatius
Constantius
Gallus
Iulianus

Gallus Ephesi
instituitur
Iulianus Constantinopolis
Mardonius
Nicoles
Ecebolus

Libanius Sophista

Maximus philosophus

VNC igitur de Iuliano pauca dicenda sunt, eiusque genere, ac eruditione, & quomodo uenerit ad imperium. Constantinus, qui Byzantium suo nomine Constantinopolim appellauit, duos habuit ex eodem patre, non ex eadem matre, germanos, quorum unus Dalmatius, alter Constantius uocabatur. Et Dalmatius quidem habuit sui nominis filium: Constantius autem duos habuit natos, Gallum, & Iulianum. Post mortem Constantini conditoris Constantinopolitane civitatis, cum milites iuniorum Dalmatium peremissent, tum & isti, defuncto iam patre, penè mortis periculum cum Dalmatio sustinuerant, nisi Gallum quidem ægritudo, quæ putabatur ineuitabilis, liberasset: Iulianum uero ætas infantilis: erat enim annorum octo. Cumque ab eis feruor Imperatoris quietusset, Gallus circa Ephesum apud doctores erat, ubi etiam à progenitoribus possessiones habebat. Porro Iulianus crescens, in auditorijs Constantinopolitane urbis exercebatur in Basilica ubi doctores erant, habitu priuato procedens, habebatque pædagogum eunuchum nomine Mardonium, Grammaticum Nicolem Laconem. Rhetoricam uero legebat apud Ecebolium Sophistam tunc Christianum. Quod prouidentia sanè Constantij factum est, ne apud Paganum Sophistam legens, ad eius superstitionis dogma declinaret. Erat enim Iulianus ab initio Christianus. Cumque lectione proficeret, fama per populum uolitabat, quod posset etiam Romanam gubernare rempublicam. Quod dum latius panderetur, æstuationem induxit Imperatori Constantio. Quamobrem amouit eum ab urbe regia, & misit Nicomediam, præcipiens ne accederet Libanium Sophistam, Syrum. Tunc enim Libanius à pædagogis Constantinopolitanis expulsus, Nicomedie degerebat. Prohibebatur autè Iulianus apud Libanium legere, eo quod Paganus esset: ueruntamen librorum eius lectionibus utebatur. Cumque proficeret in Rhetorica, superuenit Nicomediam Maximus philosophus, non ille Byzantius pater Euclidis, sed Ephesius, quem postea quasi artes Magicas exercebantem, Valentinianus Imperator præcepit occidi. Tum igitur non ob aliam causam Nicomediam uenerat, nisi Iuliani fama pertractus. Apud quem Iulianus cum studia philosophica prægustasset, cepit etiam doctoris imitari religionem. Is enim etiam imperij cupidinem animo eius immiserat. Cumque hæc non laterent aures Imperatoris, inter spem metumque constitit.

tus, suspicionem celare uolens (quia qui dudum integer fuerat Christianus, postea proditor est effectus) tonsus monachicam simulabat uitam: & latebiter exercebatur in philosophia, in manifesto autem sacros Christianorum legebat libros. Denique in ecclesia Nicomedie Lector est constitutus: & sub hoc habitu furorem declinauit Imperatoris. Hæc equidem ex timore faciebat, nequaquam à spe recedens quam mente conceperat. Dicebatque plurimis amicorum suorum felicia fore tempora, quibus ipse rerum potiretur imperio. Dum hæc itaque contra eum sic agerentur, Gallus germanus eius Cæsar constitutus, uenit Nicomediam uisurus ipsum, cum proficisceretur ad Orientem. Paulo post uero perempto Gallo, repente Iulianus quoque sit suspectus Imperatori, qui etiam eum custodiri præcepit: & cum fuga elapsus fuisset, diuersa loca circumeundo, seruatus est. Vixque tandem uxor Imperatoris Eusebia celatum inueniens, supplicauit Imperatori ut nihil mali pateretur, sed ut potius ad philosophandum mitteretur Athenas.

Iulianus fingit se Christianum

Iuliani fuga
Eusebia uxor
Constantij

T H E O D O R I T V S.

Cepit igitur Iulianus Imperialia sceptrâ desiderare. Quamobrem discurrens per uniuersam Helladâ, uates quærebat responsa reddentes, consulens an ad suum imperium perueniret: inuenitque uirum qui illi desiderata se dicere fateretur. Is eum perducens ad quendam idolorum locum, & introducens in adytum, seductores dæmones euocauit. Quibus solenniter apparuit, terrore compellitur Iulianus in fronte sua crucis formare signaculum. Tunc dæmones trophæi dominici figuram respicientes, & suæ recordati deuictionis, repente disparuerunt. Quod cognoscens Magus, cepit inculpate Iulianum. At ille & terrorem significauit, & de crucis se dixit obstupuisse uirtute, eo quod uidentes hoc signum dæmones euauissent. Porro Magus: Non hoc suspicaris, inquit, o bone uir, eos timuisse sicut ais, sed abominati hoc signum potius, abscesserunt. Et ita capiens miserum, odio repleuit Christiani signaculi Iulianum.

Consultuata

Miraculum

S O C R A T E S.

Post hæc igitur Imperator euocauit Iulianum & constituit Cæsarem: dansque ei coniugem Constantiam sororem suam, contra Barbaros eum destinauit ad Gallias. Hi namque Barbari, quorum Imperator Constantius contra Magnentium auxilia petierat, cum nihil profuissent contra tyrannum, Romanorum uastabant urbes. Cum esset ergo adolescens Iulianus, iussit ut præter consilium Ducum nihil moliri præsumeret. Cumque illi accepta potestate negligentius agerent, & propterea Barbari superarent, tunc Iulianus Duces quidem delictis uacare permisit. Sumens autem milites, eisque spolia peremptorum hostium compromittens, initium uincendi Barbaros fecit, & amorem sui militibus inseruit. Fertur itaque cum in quandam ciuitatem fuisset ingressus, quod corona laurea, quibus solent ciuitates ornari, inter columnas pendens, rupto fune super eius caput deciderit, eumque aptissime coronauerit.

Constantiana
xor Iuliani.
Alemanni

nauerit. Quo facto, cuncti clamauerunt id ei signum fore imperij. Aiunt uero quidam, Constantium propterea cum contra Barbaros misisse, ut ibi interiret. Sed nescio an uera suspitio sit: nam qui ei germanam dedit uxorem, si hoc cogitasset, contra se magis insidias excitaret. Cum igitur Iulianus apud Imperatorem de Ducum negligentia quereretur, alter mittitur magister armorum, eius alacritati conueniens. Cuius ministerio cum Barbaris confidenter est congressus: & cum illi per Legatos literas Imperatoris eos ad provincias inuitantis ostenderent, tunc ille Legatos eorum coniecit in uincula: factaque congressione uicit, ita ut etiam captum regem Constantio mitteret. Hac felicitate prouectus, a militibus appellatur Augustus. Cumque corona deesset Imperialis, unus signiferorum torquem quem habebat in collo sumens, Iuliani capiti circumposuit. Hoc ergo modo Iulianus Imperator est factus. Quae uero postea gesserit ille Philosophus, iudicent audientes. In ipso namque principio non missa Legatione ad Constantium, nec animum benefactoris placans, quicquid sibi uisum esset agebat, modo Iudices immutando Prouincias, modo derogando Constantio, & per urbes singulas publice relegendo ab illis Barbaris definitas epistolas. Quamobrem plurimi eum sequebantur, a Constantio recedentes. Tunc igitur etiam signum Christianismi quod habebat abiicit. Et cum circumiret diuersas urbes aperiens templa idolis offerebat, & seipsum Paganorum Pontificem nominabat. Cumque talia gereret, intestinum bellum contra Constantium quaesita occasione parabat: & quantum ad eum perfici potuit. Non enim sine multo sanguine studium eius philosophiae poterat adimpleri, nisi deus consiliorum iudex, alterum sine alterius concertatione sustulisset. Nam cum uenisset Iulianus ad Thracias, nuntiatum est mortuum esse Constantium. Et hoc modo intestino bello Romanum liberatur imperium. Veniens autem Iulianus Constantinopolim, cogitare coepit quemadmodum sibi populum complacaret, & illius fauorem decenter acquireret. Quod hac arte fecit. Bene namque sciebat Constantium ab omnibus populis nomen Consubstantialitatis amplectentibus odio haberi: ob quam rem ab ecclesijs uidebantur exclusi, & episcopi confiscati, inque exilium relegati. Simul etiam nouerat & Paganos fuisse contristatos prohibitione sacrificiorum, & desiderare adipisci tempus quo ipsorum aperirentur templa, & haberent idolis immolandi potestatem. Sic igitur utrunque populum meroribus exulceratum a defuncto cognoscens, & communiter omnes de Eunuchorum uolentia, & praecipue Eusebii rapinis ingemiscens, apud omnes seipsum artificioso uelamine comendauit: & alijs quidem fingebat, alijs autem per uanam gloriam largus erat. Omnibus tamen in communi qualis esset religione monstrabat. Et primum quidem crudelitati Constantij circa subiectos derogans, & cum coram populo uniuerso redarguens, iuberet episcopos in exilium deportatos reuocari, & confiscatas eorum reddi

*Alemanni
profligati
a Iuliano*

*Iulianus populi
fauorem con-
natur sibi com-
parare*

*Eusebius Eu-
nuchus
Iuliani gesta
& scripta*

substantias. Templa quoque Paganorum uelociter suos necessarios praecipit aperire. Eos autem qui fuerant ab Eunuchis oppressi, recipere quae male ab eis fuerant abrepta sanciuuit. Eusebium uero praesidentem Imperiali cubiculo morte damnauit, non solum quia multos oppresserat, sed quia Gallum quoque fratrem suum eius accusatione audierat interemptum. Et corpus quidem Constantij regio honore sepeliuit. Expulitque palatio eunuchos, tonsores, & cocos. Eunuchos quidem, quia eius uxor obierat, post quam non duxit aliam. Cocos autem, eo quod cibus simplicibus uteretur. Tonsores autem, unus (inquit) sufficit multis. Scriptorum autem plurimos fortunae antiquae restituens, reliquis suam mercedem scripturae dari praecipit. Abscidit quoque etiam Publicum cursum mularum & caballorum, quos publicis iussit utilitatibus ministrari. Haec eius opera laudant pauci, plurimi uituperant, quod remoto fastu Palatii contemptibile uideretur Imperium. Is etiam noctu uigilans conscribat libros. Et descendens in Senatu publice recitabat. Solus enim Imperatorum a Iulio Caesare in Curia Senatus recitauit orationes. Honorabat quoque disciplinarum cultores, maxime philosophantes. Quamobrem undique fama congregabat huiusmodi uiros confluentes circa Palatia, qui circumamicti pallijs magis habitu quam magisterio agnoscebantur. Erantque graues uniuersis Christianis, seductores uiri, & Imperatoris semper religioni fauentes. Habens itaque Iulianus immodicum uanae gloriae uitium, cunctos ante se principes lacerauit in libro quem de Caesaribus scripsit. Hac ergo arrogancia motus, etiam contra Christianos conscripsit libros. Ut ergo cocos atque tonsores expelleret, opus philosophi, non tamen Imperatoris fecit: ut autem detraheret atque laceraret, neque Philosophi, neque principis fuit.

S O Z O M E N V S.

Erunt itaque mox in ipso principio Iulianum, adeo aperte & impudenter negasse Christianam fidem, ut quibusdam sacrificijs & inuocationibus, quas expeditiones Pagani uocant, & sanguine immolationum, non solum baptismum studeret abluere, & abrenuntiare ecclesiasticae professioni. Ex illo enim tempore tam secretè quam publicè & in templis, licenter Pagani sacrificia celebrabant. Fertur uero, quod cum aliquando sacrificaretur, ostensum sit ei in uisceribus pecoris immolati, signaculum crucis coronae circumdatum. Quo uiso, alios quidem sacrificij ministros fuisse perterritos, reputantes uidelicet huiusmodi religionis uirtutem, & Christiani dogmatis aeternitatem: eo quod corona quae circumdabat crucem, uictoriae esset indicium: & quia ambitus circuli a suo principio nusquam terminaretur, sed magis reuerteretur in semetipsum. Cumque caeteri mirarentur, princeps huius scientiae confortauit eos, dicens prospera & utilia sibi indicia fuisse monstrata, & quod magis signum dogmatis Christiani coerceretur, nec ei quo uellet dilatari, liceret, termino circuli circumsepto.

Theodo-

*Cap. II
Iulianus Aug.
abluere bapti-
smum
Prodigium co-
ronae crucis
in extis uise*

THEODORITVS.

Julianus le-
stor est or-
dinatus ob
metum
Julianus enim metuens Constantium, quod genere proximos tyranni-
dis formidine perimeret, Lectorum sociatus est choro, & diuinos codices
in ecclesia populo audiente legebat. Nam & Basilicam martyrum ædifica-
uit, quam diuina prouidentia non suscepit.

SOZOMENVS.

Cap. III
Julianus &
Gallus tem-
plū Mamæ
erigendum
locant
Prodigium
CVM adhuc pueri Gallus & Iulianus in Cappadocia agerent, aiunt ha-
buisse eos tunc studium, ut maximam Basilicam ad sepulturam marty-
ris Mamæ extruerent: & inter se diuiserunt opus. Cumq; ambo certarent in
ædificio, ut alter alterum superaret, fertur quoddam prouenisse miraculum:
& nisi hæcenus superessent, qui hæc se audiuisse ab inspicitibus narrarent,
uideretur forsitan incredibile. Galli namq; pars augebatur & omnino cresce-
bat: Iuliani uero labores, alij quidem fodiebatur, alij terra ipsa uolente ru-
deribus implebantur. Aliquando deposita fundamenta terræ copulari non
poterāt, perinde ac si quædā uiolenta uirtus ex loco inferiore ea repercutien-
do depelleret. Quæ causa cunctis apparebat esse prodigiosa. Ex illo namq;
colligebant, non esse uirum illum in religione Christiana sanum.

SOZOMENVS.

Cap. IIII
CVM igitur solas tenuisset Imperium, templaq; reserasset, & alia repa-
raret, omnem deuotionem etiam ministris templorum affluentius im-
pendebat. Sæpe uero ciuibus in commune rescripsit, ut ad Paganos accede-
rent ritus, & eius donatione fruerentur, Christianis se inimicum aperte desi-
gnans, ita ut neq; uenire ad se eos uellet, neq; Legationes eorum susciperet.
Deniq; cum Persæ mouissent bellum, Legationem mittentibus Nisibinis
tanquam omnibus Christianis, & neq; templa reserantibus, neq; ad eorum
sacra uenire uolentibus, interminatus est, non se auxilium præbiturum, nec
Legationem quasi pollutæ ciuitatis esse suscepturum, neq; ad eos prius ac-
cessurum, nisi cognosceret in Paganismum esse mutatos. Hoc etiam apud
Palæstinam questus de Constātiensibus, delegauit. Hic enim locus cum es-
set Gazæ portus, & Maioma uocaretur, essetq; Christianis plenus, à Con-
stantino dignitatem meruit ciuitatis, & ex filij eius nomine Constantia nunc
cupata est. Iniustum enim arbitratus est Constantinus, ut Paganis subdita
uideretur esse Gazensibus. Tunc ergo Iuliano regnante, litem Gazæ Con-
stantiensibus intulerunt. Quo Iudice residente, Constantiā rursum eis sub-
didit, distantem propemodum stadij uiginti. Et ex illo, sublato priori no-
mine Gazæ Maritimæ uocabulo nuncupatur. Habebat enim communes
Iudices atque Duces: sola uero iura ecclesiæ duas uidentur ostendere ciui-
tates: utraq; enim suum episcopum habet & clerum. Et Vigiliæ martyrum
atque Collectarum apud eos seorsum fiunt, & termini utriusq; episcopatus
ecclesiæq; constituti sunt. Quodam tempore defuncto Maiumeno Pontif-
fice

see, quidam Præsulum ecclesiæ Gazæorum studuit utrunq; clerum suæ di-
uisioni submittere, phas non esse dicens, ut uni ciuitati duo episcopi præside-
rent. Resistentibus Maiomenis, deliberauit prouinciæ synodus, ut eis pro-
prium ordinaret episcopum, oportere credens eos qui sub Constantino pro-
prietatis religione ciuitatis habere priuilegia meruissent, & Pagani Principis
iudicio hæc amississent, in sacerdotijs & ordine ecclesiarum nequaquã dato
antiquitus honore priuari. Ea quoq; tempestate Cæsaream Cappadociæ
maximam ac felicissimã ciuitatem ita uocari prohibuit, eiq; appellationem
antiquam Cæsaris abrogauit, quam à Claudio Cæsare promeruerat. Nam
prius Mazaca uocabatur. Habebat enim odium eius antiquitus, eo quod
omnis eius esset populus Christianus, & templū apud se Iouis & patrij de-
struxisset Apollinis. Nam cum etiam eo regnante, Fortunæ sacellum quod
solum remanserat, à Christianis fuisset euersum, ciuitati crudeliter erat infe-
stus: & Paganorū populos illic habitantes, ualde culpabat, qui semetipfos
ulti non essent, & quilibet pro Fortuna sustinuisent. Omnes uero posses-
siones atque pecunias Cæsarien. ecclesiarum cum uerberibus exquirens, in
medium iussit afferri. Moxq; ex eis trecentas auri libras in ærario publico
collocauit. Clericos autem uniuersos aggregari inter milites iussit, Duci pro-
uinciæ seruituros: quod est nimis graue & uehementer iniuriosum. Popu-
lum uero Christianorū cum uxoribus ac filijs inscribi præcepit, & tanquam
uicaneos tributa persolvere, cum interminatione iurans, quod nisi templum
rursus festinanter ædificaret, & ciuitatem ualde affligeret, & ne quidem ca-
pita sua Galilæos habere permetteret. Sic enim solebat uocare Christianos.
Quod fortè euenisset, nisi sine celeri defecisset.

Initio namq; parcens Christianis, dementior uisus est, sciens priores per-
secutores nihil profecisse ad augmentū Paganismi, quod puniissent Chri-
stianos: qui magis hinc creuerint, & facti sint gloriosi pro uero dogmate mo-
rientes. Inuidens igitur illorū gloriæ, à tormentis abstinuit, iudicans esse ne-
cessarium, ut sermone potius & admonitione Paganismum colendum po-
pulo suaderet, credens etiam hinc se monstrare clementem.

Fertur enim, quum Constantinopoli apud Fortunam sacrificaret urbis,
accessisse ad eum Mares episcopus Chalcedonis, & publicè impium &
id est, sine deo, apostatamq; uocitasse: illum uero solam ei imprope-
rante cæcitate: erat enim senex, & propter imbecillitatem oculorum manu
alterius agebatur. Super hæc uolens etiam lacerare deum, consueue dixit:
Neq; Galilæus deus tuus curare te potest. Respondens uero Mares dixit:
Ego, inquit, deo meo pro cæcitate gratias ago: quia hoc ideo factum est, ne
te uideam pietate nudatum. Imperator autem nihil respondens abscessit.
Sic enim putabat potius roborari Paganismum, si se patientem ac mitem
Christiano populo demonstrasset.

Hæc

Mazaca.
Templū Iouis
& Apollinis.
& Fortune sa-
cellum à Chri-
stianis destruc-
ta
Thesaurus
ecclesiasticus
Cæsariensibus
ademptus
Clerici cogun-
tur militare.
Galilæos Iu-
lianus uocat
Christianos

Cap. V

Cap. VI

Iulianus obiu-
gatur à Ma-
rete

Maretis res-
ponsura

Cap. VII
Subdola Iuliani in Christianis
nos clementia

Clericorum privilegia & honores
virgines & viduas pauper
cula ex publico alebantur

Cap. VIII
Pugna inter Gentiles & Christianos apud Alexandriam

Cap. IX
Georgius Alexandrinus occiditur

HÆc itaq; faciens, eos qui fuerant à Constantio fugati propter religionem, reuocauit, & confiscatis patrimonialia restituit, præcipiens populo ut nullum læderent Christianum, neq; nolentem sacrificare compelleret; sponte uero accedentes ad aras, prius expiari apud dæmones, purgariq; solitis eorū sacrificijs præparabat. Clericis autem omnia priuilegia, honores, consuetudinesq; subtraxit, & leges positas pro eis soluit, ipsosq; Curia tradidit: simul & à uirginibus & uiduis quæ pro penuria inter clericos alebantur, iussit exigi ea quæ pridem à publico accepisse uidebatur. Constantinus enim Imperator disponens res ecclesiarū, unicuiq; ciuitati prospexit, ut clericus sufficientia emolumēta perciperet, & hoc lege firmauit: quod hæcenus mortuo Iuliano seruatur. Hanc exactionē aiunt ualde fuisse crudelem. Auffererat enim subinde pecunias, & ornamenta sacra: templaq; sub Constantino & Constantio fundata destruebatur: datæ ad ædificia pecuniæ rursus exigebatur. Hac occasione sacerdotes, & clerici, & populus Christianus crudeliter uexabantur.

S O C R A T E S.

PER idem tempus in Alexandrinorū maxima ciuitate contigit ex huiusmodi causa seditio. Erat locus quidam in ciuitate antiquis temporibus desolatus atque neglectus, multaq; forde completus: hic Pagani olim deæ Methræ sacrificantes, homines immolabant: quem locū Constantius quasi uacantem ecclesiæ Alexandrinæ concesserat. Hic Georgius uolens oratorium extruere, locum repurgari faciebat. Quod dum fieret inuentū est illic adytum in multa profunditate constructum, in quo Paganorū mysteria celebrabantur. Erant enim ibi caluarie hominū plurimæ, maiorum pariter & infantium qui perhibebatur illic extincti, ut ex eorum uisceribus artes Magicas exercerent. Hæc igitur Christiani reperientes in adyto Methræ, studuerunt ad irrisionem Paganorū uniuersis hæc facinora referare, diuulgabantq; capita hominū quæ compererant. Hæc Alexandriæ Pagani uidentes, & opprobrium non ferentes, ira succensi sunt, & omne quod ad præsens inuenerūt arma iudicantes, impetu contra Christianos facto, multos interemerunt, alios gladijs, alios fustibus aut lapidibus, alios funibus strangulantes, quosdam etiam crucifigentes ad sacræ crucis iniuriam, plurimos diuersis uulneribus affligentes. Et ita factum est, ut neq; proximis parceretur, sed philosophus philosophum percussit, & frater fratrem, parentes filios: & inuicem in mutua nece grassati sunt. Quamobrem Christiani eundem locum purgare quæuerunt.

INterea cum Iudices denunciaffent mortuum fuisse Constantium, & imperare Iulianum, seditionem fecit in Alexandria populus Paganorum, & impetu facto contra Georgium, uinculis eum alligauerunt. Quem paulo post uenientes ad carcerem peremerūt, eiusq; cadauer imponentes camelo, à mane usque ad uesperam per totam traduxerunt ciuitatem, & circa seruum diei

diei cōcremauerūt. Multi ferunt Arianorum, quod à fautoribus Athanasij id factum sit: sed ego reor indubitanter hoc fecisse Gentiles, cum utique & querelas haberent aduersus eum propter idola & templorum iniurias, prohibitionemq; solennitatum. Quod etiam Iulianus sic se habuisse testatur per litteras ad Alexandrinos missas, in quibus culpam eos, pœnãq; relaxat, quasi propter reuerentiam Serapis, quem ciuitatis conseruatore dicit, & Alexandri conditoris eius, necnon Iuliani auunculi sui, qui in Paganismo strenuus fuit, & Christianos supra modum oderat.

Dicitur enim is studiū habuisse, ut in thesauros Imperatorios plurima & preciosa ecclesiæ Antiochenæ uasa reconderet, & clauisse ecclesias, & uniuersos clericos effugasse, & solum tunc Theodoritum stetisse presbyterum. Quem cum tãquam uasorum custodem comprehensum crudeliter faustisset, nouissime gladio præcepit occidi. Qui fortiter inter uniuersa tormenta respondit, & pro dogmatis confessione deuicit. Quumq; uniuersa deo dicata uasa & pallia collegisset, projiciens hæc in terram, contumelijs & iniurijs ut uoluit afficiens CHRISTVM, super ea etiam sedit, & cumulū auxit iniuriarum. Moxq; uerēda eius & loca scœmoribūs circumposita feruntur esse percussa, & ad tantam peruenit putredinem, ut uermes procrearentur, medicis laborantibus nec ualentibus uincere affectionem. Conficiebantur enim omnimoda preciosaq; medicamina ex pinguibus uolatilibus, ut eorum pinguedine corrupta & putria membra linirentur. Hoc facto, uermes ad superficiem prouocabant, quia in profundo ebullientes, per uiuas serpebant carnes. Et donec moreretur, non fuit ab hac affectione securus. Hoc itaq; claruit diuina indignatiōe factum, cum etiam custodes Imperialium thesaurorum, & alij plurimi aduersus ecclesias insurgentes, inopinata & miseranda morte defuncti sint, quasi superna indignatione damnati.

His dictis tempus est ut mentionem faciamus Eusebii, Nectarii & Zenonis fratrum Christianorū, contra quos odiū exercentes populi Gazorum, domi celatos, et comprehesos, uinculisq; traditos, atq; flagellatos: postea conuenientes in Theatrum, aduersus eos clamare cœperunt, quasi eorum templa destruxissent, & in iniuriam Paganorum præterito tempore multa gessissent. Cumq; se mutuo (ut uulgus solet) excitarent, cōcurrentes ad carcerem, & educentes eos crudeliter occiderunt, nunc in terra prostratos, nunc supinos trahentes, atq; percutientes, & uulnerantes lignis, lapidibus, atq; fustibus. Audiui nanq; etiam mulieres egressas, & cum radijs telarum eorū corpora uulnerasse: & cocos publicos, alios aquam, alios feruentem ollas sudisse super eos, alios subulis eorum membra perforasse. Cumq; eos dilacerassent, capitaq; fregissent, ita ut cerebrū in terra laceret, deduxerunt extra urbem, quo solebant mortua iumenta projicere: ibiq; eorum corpora concremantem, ossa quæ remanserant, inter cadauera camelorum & asinorum

Cap. X
Iulianus auunculus Iuliani
Aug. templa Christianorū spoliat

Pœna

Cap. XI
Eusebius Nectarius Zenon

Coci publici

asinorum permiscuerunt, ne possent facile reperiri: quod non diu latuit. Quae
dam namque mulier Christiana, non tamen de Gaza, diuino praecipio per no-
ctem ea colligens, & in urnam recondens, Zenoni eorum consobri-
no seruanda contradidit. Deus enim per uisionem mulieri reuelauit hunc uirum: ei nam-
que erat ignotus, & nuper habita persecutione celabatur. Hoc ergo modo
per mulierem reliquias eorum accepit, & interim domi seruabat. Quumque
is eiusdem ecclesiae suscepisset episcopatum, imperante Theodosio fabrica-
ta Basilica ante ciuitatem, & altari fixo ossa martyrum collocauit iuxta con-
fessorem Nestorem. Qui dum in uita sua cum istis suis proximis habitaret,
cum martyribus comprehensus a populo, uinculis eorum flagellisque parti-
cipatus est. Is enim cum traheretur habens pulcherrimum corpus, ad misera-
tionem persequentes adduxit. Quem extra portas semiuiuum, morti tamen
proximum proiecerunt. Hunc colligentes quidam, ad Zenonem adduxe-
runt. Apud quem dum curaretur, defunctus est.

Cap. XII
Hilarion

Inter haec autem dum Hilarionem monachum Gazae requirerent, fugit
in Sicilia, ubi ligna de montibus colligens, & in ciuitate uendens, sic uictum
quotidianum parabat. Cumque eius illic uirtus fuisset patefacta per daemo-
nes, uenit in Dalmatias: ibique uirtute diuina plurima miracula faciebat, ita
ut etiam mare, quod quaedam occupauerat loca, sua oratione repelleret. Sed
etiam hinc rursus abcessit: quia ubi laudabatur, habitare declinabat: demu-
tando loca cunctis esse studebat incertus, ut opinionem suam crebra migra-
tione destrueret. Nouissime uero cum nauigaret in Cyprum, uenit in Pa-
phum: inuitatusque ab episcopo Paphi, amauit locum, & circa praedium Char-
rybdim nuncupatum, philosophatus est: quem ut martyr non esset, fuga pro-
hibuit. Fugiebat enim, quia praecipitum diuinum est, non expectare persecu-
tores. Nam qui in persecutione comprehenduntur, fortiter ferre iubentur. Ga-
zai itaque & Alexandrini contra Christianos talia gessisse noscunt. Sed He-
liopolitani & Arethusi Syriam habitantes, ad tantam uenere crudelitatem
(sicut illorum temporum homines explanauerunt) ut sacras uirgines insolitas
a populo uideri, publice nudatas stare cogere in Theatro. Quas primo ir-
riferunt, postea totonderunt, nouissime per medium sectas, porcos ut eas de-
uorarent prouocabant. Ut ergo reor Heliopolitas ad crudelitatem sacrarum
uirginum res illa perduxit, eo quod paterna consuetudo qua fornicaban-
tur eorum uirgines antequam nubere, prohibita uideretur. Constantinus
enim destructo in ea ciuitate Veneris templo, prius apud eos construxit ec-
clesiam, & consuetas fornicationes lege prohibuit exerceri. Arethusi uero
Marcum suae ciuitatis episcopum, senem, uita & conuersatione reuerendum,
mirabili morte premerunt. Hunc enim etiam prius habuerunt exosum, eo
quod Constantij temporibus ut Paganos ad Christianismum adduceret,
templum illorum ornatumque destruxisset. Cumque Lu-
lianus

Heliopolita-
norum crude-
litas in sacras
uirgines

Arethusi
Marco episco-
po suo infensi

lianus imperaret, motus in eum est, & praecipit, ut aut estimationem templi
redderet, aut id rursus aedificaret. Et cum utrumque impossibile foret Christia-
nis simul & sacerdoti, primo fugit secundum Euangelicam legem: postea ue-
ro cum multi propter eum periculis & necessitatibus subderentur, de fuga
reuersus est, & sponte semetipsum populo, ut quod uellent, in se exereret,
contradidit. Qui dum laudare philosophum debuissent, credentes potius
contemptorem, irruentes in eum, & per singulas plateas trahentes, eius
capillos & membra dilacerabant uiri simul & foeminae, ita ut tenuibus resti-
bus eius aures abscinderent. Ac pueri apud magistros positi, illudabant ei,
alapis caedentes, & graphijs sine aliqua miseratione pungentes. Quae etiam
in cuniculos deposuere foetentes. Cumque adhuc respiraret, eum melle & li-
quamine perungentes, & in sportam immittentes suspenderunt in aere. Fer-
tur ergo tunc uespis & apibus ipsum contingentibus, & carne eius uescen-
tibus dixisse Arethusi, quod ipse quidem esset excelsus, illos uero uideret
in humili constitutos, sed postea etiam ipsos fore passuros.

Marcus epi-
scopus Are-
thusiorum

THEODORITVS.

Hoc igitur agentes, cogebant eum ut templum reaedificaret, aut daret im-
pensas. Quod dum non faceret, putantes pauperem, uel medietatem petebant
pecuniarum: nouissime uel paucum aliquid exigebant. Quibus ait: Nec unum obo-
lum pro omnibus dabo. Sic igitur superati, ab eius superfedere supplicij.

S O Z O M E N V S

Sermo fertur, quod tunc praefectus praecipue Paganus fuerit admiratus
Marci constantiam, & ad principem ueniens quereretur, dicens esse puden-
dum, ut in uno scne tanta tormenta perageretur: Et Christianos cum talia
paterentur, fieri gloriosos, se uero magis esse opprobrio. Marcus ergo tali
est sine coronatus.

Eodem tempore Macedonius quoque, Theodulus, & Tatianus Phry-
giae templum aperuisset prouinciae Iudex, & longo tempore plenum rude-
ribus emundaret, ingredientibus isti per noctem, idola contriuerunt. Cumque
propter hoc multi comprehensi ad supplicium ducerentur, illi semetipsos
exhibuerunt, Quos dum Iudex quasi habita satisfactioe delictorum, nol-
let occidere, populis clamantibus uario tormentorum genere castigauit. No-
uissime uero in craticula superpositos ardere praecipit. Cumque cremarentur:
Si assis, inquit, carnibus o Amati delectaris (sic enim uocabat Iudex)
altera latera ignibus obijce, ne cum comedere coeperis, carnes semicrudas in-
uenias. Et isti ergo fortissimo certamine deuicerunt. Aiunt autem Bussyrim
in Ancyra Galatiae, clarissimam fortissimamque habuisse confessionem, cum
fuisset in haeresi quae uocat τὴν ἐγκρατικὴν, id est, Abstinentium. Hunc enim
cum Iudex comprehendisset quasi Paganis insultantem, torquere uolebat

Cap. XIII
Theodulus
Tatianus

Amatus,
Iudex
Bussyris,
martyr

Encratite

in publico, iussitq; ut appenderetur in ligno. Tunc Busyris extensis cito manibus supra caput, nudavit latera, dicens non opus esse ut ministri appendendo se deponendoque laborarent, quum esset ipse paratus ad poenam quam uellent exercere, & latera sua tortoribus praepraret. Miratusq; eius promissionem Iudex, rei experimento magis obstupuit. Nam cum unguulae ferreae eius latera uehementius exararent: quamdiu Iudici placuisset, sustinuit manus extensas, & plagas cum alacritate suscepit. Post haec autem reductus in uincula quiescebat. Porro paulo post morte nuntiata Iuliani, usq; ad Theodosij principatū uixit, & in ecclesia catholica acta poenitentia prioris haereseos, conuersatus est.

Cap. XIII
Basilius An-
cyranus
Euphyebius
Caesariensis

In illo porro tempore ferūt uitam finisse martyrio Basilium ecclesiae An-
cyranae presbyterum, & Euphychium Caesariensem. Cappadociae ducta nup-
per uxore, cum adhuc quasi spōsus esse uideretur. Euphychius enim perem-
ptus est propter Fortunae templum, quod (sicuti iam diximus) dirūtū fue-
rat, & in communi Caesarienses iram principis sunt experti, & alij quidem
morte, alij fuga mulctati sunt. Basilium autē studiosus uir, circa dogma pro-
batus, dum uixit Constantius, restitit Arianis. Et propterea Eudoxij decre-
to ab ordine est remotus ecclesiastico. Cum uero Iulianus tenuisset Imper-
rium, Christianos publice cōmmonebat, ut proprium dogma seruarēt, nec
Paganorum superstitione macularētur, honoresq; collatos à Principe pro-
nihilō iudicarent, temporales utiq; & perpetuae damnationis autores. Pro-
pterea ergo in suspicionem & odium ueniens Paganorum, quoniam pub-
lice sacrificantes inspiciens stabat, & ingemiscens orabat atq; clamabat, ne
ullus Christianorum huiusmodi errore teneretur obnoxius, comprehensus
& traditus prouinciae Iudici, multaq; tormenta fortiter sustinens, martyrio
coronatus est. Haec colligēs in unum retuli, licet diuersi anni uel dies eorum
uideantur esse martyrij.

Basilius
occiditur

THEODORITVS.

Cap. XV

Quae enim idolorum seductionibus subditi tempore illo cōmiserint,
multa quidem sunt & proprijs libris egētia: sed ego ex multis pauca
narrabo. In Ascalone siquidem & Gaza, uirorum sacerdotio dignorum &
mulierum uirginitatis cōuersione pollentium, diuidentes uteros, & ordo
cumulantes exposuerunt deuotioni porcorum. In Sebastia uero, quae est
eiusdem prouinciae ciuitas, Ioannis Baptistae loculum aperuerūt, igniq; tra-
diderunt ossa, ac puluerem disperferūt. Porro scelus quod in Phoenice com-
miserunt, quis poterit uel dicere sine lachrymis, uel audire? In Heliopoli em̄
quae est circa Libanū, erat quidam diaconus nomine Cyrillus. Is imperante
Constantio, succensus zelo diuino, multa idola quae ibi adorabantur con-
triuuit, & igni cremauit. Cuius facti memores uiri nephandi, nō solum pene-
merunt cum, sed etiam secantes uentrem, ex eius iccore comederūt. Qui ta-
mer

Cyrillus dia-
conus Hiero-
solymitanus,
martyr

men omnium inspectorem oculum non potuerūt effugere, sed dignas de-
derunt sua temeritate poenas. Quicumque enim illo scelere participati sunt,
dentibus omnibus priuati sunt. Sed & ipsae linguae pariter defluerūt, con-
sumptae putredine. Perdiderunt etiam uisum, & affectionibus suis uirtutem
praedicauerunt omnibus pietatis.

IN Emesa uero, quae est in eius confinio ciuitatis, Dionysio γυνιδι, id est,
Bacho muliebri, ecclesiam quae deo nuper fuerat aedificata, dedicauerūt,
ad derisionē simulachrum illud statuentes ἀνδρῶν γυνῶν, id est, quod uirum
monstraret ac foeminam. In Dorostolo uero insigni Thraciae ciuitate, Ami-
lianus inuictissimus decertator, à Capitolino uniuersae Thraciae Iudice igni
traditus est. Porro Marci Arethusij episcopi gesta uel passio, Aeschyli & So-
phodis magniloquentia noscitur indigere, ut digne actus illius Tragodiae
ordine recitentur.

Cap. XVI
ἀνδρῶν γυνῶν
ἀγαμία
Aemilianus
martyr

INnumera quoq; alia in omni terra & mari ab impijs cōtra pios illo tem-
pore sunt cōmissa. Tunc igitur aperte deo exosus Imperator, cōtra pieta-
tem ponebat leges: & primū quidē interdixit Galilaeorū filijs (sic em̄ Salua-
toris nostri cultores nominabat) Poetarū & Rhetorū atq; philosophorum
legere disciplinas. Proprijs, inquit, pennis, secundum prouerbium, uulnera-
mur. Ex nostris enim armati conscriptionibus contra nos bella suscipiunt:
ἵς οὐκ εἰς γὰρ φησὶ τοῖς καὶ τῶν ποιητῶν, καλλόμεθα, ἐκ γὰρ τῶν ἡμετέρων
συγγραμμάτων καὶ βοτάνη δόρυλοι τὸ καὶ ἡμῶν ἀνεδέχοντο τὸ δέλεον. Post hanc
aliam posuit legem, praecipiens Galilaeos expelli militijs.

Cap. XVII

Prouerb. No-
stris ipsorum
pennis imper-
timur

SOCRATES.

IGitur Athanasium de fuga remeantem, Alexandrinorum populus liben-
ter excepit. Expuleruntq; ecclesijs Arianos, & Athanasio sceptrā uenera-
bilis tradiderunt. Verum Ariani in domibus ignobilibus se colligentes, lo-
co Georgij Lucium habuerunt.

Cap. XVIII
Athanasius
redit Ale-
xandriam

ET siquidē tempestate Lucifer Caralensis, & Eusebius Vercellensis epi-
scopi, Imperatoris iussione ab exilio reuocātur. Vtriq; enim ultra The-
baidos terminos ab exilio remeantes, tractabant, quemadmodum corru-
ptam ecclesiae regulam repararent. Placuit igitur ut Lucifer quidē ad Antio-
chiam Syriae perueniret, Eusebius Alexandriam, ut unā cum Athanasio fa-
cto concilio ecclesiae dogmata roborarent. Lucifer tamen misit in locū suum
Diaconū, per quem professus est ratū se habiturū, quod esset concilio ordi-
nante constitutum. Ipse autem ueniens Antiochiam, fluctuantem inuenit
ecclesiam: erat enim inter se turba diuisa, & nō tantum haereseis Ariana, quae
erat sub Euzoio, diuidebat ecclesiam: sed etiam Melitij sequaces, studiū
habentes circa suū praesulem, à suis consortibus recesserūt. Tunc ergo Lu-
cifer ordinans eis Paulinum episcopum, rursū abscessit. Eusebius autem
ueniens Alexandriam, cum Athanasio conciliū celebravit.

Cap. XIX
Lucifer
Eusebius

Melitanē

cap. XX **C**onueneruntq; ex diuersis ciuitatibus episcopi, & de maximis necessa-
rijsq; rebus habuere tractatum. Vbi etiam de sancti spiritus diuinitate tractantes, eum in cōsubstantiali trinitate comprehenderunt. Et uerbum inhumanatum non solum carne, sed etiam anima declarauerunt: sicut olim uiris ecclesiasticis complacuerat. Nō enim nouam religionem in ecclesiam introduxerunt, sed quā ab initio ecclesiastica traditio docuit Christianos. Sic enim omnes antiqui ex hoc habita huius disputatiōe sermonis, scripturam nobis probatissimam reliquerunt. Nam Irenæus, & Clemens, & Apollinarius Hierapolites, & Serapio Antiochenæ præsul ecclesiæ, animatum eum qui inhumanatus est, in suis sermonibus sunt professi. Necnō per Beryllum episcopum Philadelphie in Arabia constitutæ facta synodus, scribens ad eundem Beryllum hæc ipsa contradidit. Sed etiam Origenes ubiq; in suis libris animatū nouit eum, qui est humanatus: proprie tamē nonus Tomus eius in Genesim hoc sacramentum cōgruenter exponit, ubi Adam quidem Christum, Euam uero ecclesiam latius explanauit. Horum itaq; dictorum digni sunt testes sanctus Pamphilus, & qui ex eo habebat cognomen, Eusebius. Ambo nanq; & communiter Origenis uitam commendantes, & eius aduersarijs resistētes, insignibusq; libris satisfactionem pro eo componentes: non primum Origenem ad hanc disputatiōem uenisse dicunt, sed mysticam ecclesiæ interpretatum fuisse traditionem. At illi qui Alexandriæ conuenerunt, non sine subtili inuestigatione quæstionem de *οὐσία*, id est, substantia, & *ὑπόστασις*, id est, substantia reliquerūt. Osius nanq; Cordubæ Hispaniæ præsul (de quo iam sermo prælatus est) præmissus ab Imperatore Constantino, ut flammam tunc ab Ario excitatam extingueret, etiam Sabellij Libyensis dogma destruxit, de substantia ac substantia habuit quæstionem.

SOZOMENVS.

Interea plurimi episcopi in Alexandria cōgregati cum Athanasio & Eusebio Niceni concilij decreta roborauerunt: & consubstantialem patri ac filio spiritum sanctū sunt professi, Trinitatemq; nominauerunt. Et quoniam de substantia & substantia quæstio turbabat ecclesias, sapienter decretum est, ut his nominibus contra Sabellianos solos utamur, ne uocabulorum inopia idem putetur esse substantia quod substantia.

SOCRATES.

cap. XXI **H**æc quidem tunc synodus. Nos autem de *οὐσία*, id est, substantia: & *ὑπόστασις*, id est, substantia, si quid nouimus, absurdum non est breuiter indicare. Igitur qui Græcicam explanauere prudentiam, *οὐσία*, id est, substantiam quidem diuerso modo definiērūt, *ὑπόστασις*, id est, substantiæ uero ne sermonem quidem fecerunt ullum. Irenæus autem Grammaticus in libro, ubi uerba secundum ordinem elementorum colligit: etiam Barbarum

Barbarum uocat hoc uerbum, neq; apud aliquos antiquorum usurpatum: quod etiam si alicubi sit inuentum, non tamen hoc indicare quod nunc intelligitur. Nam apud Sophoclem in Phœnicia locum insidiarum significare *ὑπόστασις*, id est, substantiam meminit. Apud Menandrum ueluti feces quæ ex uino colliguntur in dolio, *ὑπόστασις*, id est, substantiam designare dicit. Sciendum tamen, quod licet antiqui philosophi hoc modo loquuti non fuerint, tamen iuniores philosophi pro *οὐσία*, id est, substantia, *ὑπόστασις*, id est, substantiæ uocabulo sunt usi. Substantiæ uero definitionem diuersis modis explanauerunt. Si ergo definitione substantia circumscribitur, quomodo in deo, qui non potest comprehendi, proprie hoc uti sermone poterimus? Verum Euagrius in Monachico libro temere quidē & inconsiderate de deo disputandū esse prohibuit. Definire uero diuinitatem modis omnibus interdicit. Ait enim rerum compositarum esse definitiones. Is itaq; sic ait: Omnis, inquit, propositio aut genus habet quod prædicatur, aut speciem, aut differentiam, aut propriū, aut accidens, aut ex his compositam orationē. Sed nihil in sancta Trinitate horum quæ dicta sunt, poterit comprehendi: igitur quod ineffabile est, ratione silentij adoretur. Hæc quidem Euagrius. Nos autem licet facta digressionem hæc dixisse uideamur, tamen tanquam utilem historiæ causam nos retulisse non pœnitet.

PARS LIBRI ATHANASII

de satisfactione fugæ.

cap. XXII **V**erum Athanasius librum de satisfactione fugæ olim à se cōscriptum tunc eis præsentibus legit: cuius partes utiles, & quæ prosint hic interueniens, totū librum multorū uersum querere & legere studiosos admono. Ait enim: Ecce huiusmodi sunt præsumptiones impiorum hæc agentes, nec erubescētes. In quibus primum cōtra nos mala sunt machinati, hactenus accusant quod manus eorum paratas ad necem declinare potuerimus, & amarissime potius ingemiscunt, quod nos penitus extinguere nequiuērunt: & impropere timoris causam, ignorātes quod dum hoc submurmurant, in semetipsos magis retorquent culpam. Nam si fugere malum est, persequi multo deterius. Hic quidē ne moriatur, abscondit: hic aut persequitur, ut occidat. Et ut fugiatur quidē, scriptū est: qui aut quærit occidere, præuaricat legem, & magis ipse fugiendi præbet occasionē. Si ergo fugam impropere persequentes, pudeat eos potius sui ipsorū. Quiescant insidiari, & quiescunt cōtinuo fugientes. Sed à malitia non desinunt sua, & comprehendere omnium uirtute festināt, scientes quia fuga persequitiōnem patientiū, indicium est maximum persequentiū. Nullus enim mitē atq; clementē fugit aliquādo, sed magis ferocē simul & callidū. Omnis enim qui gemebat & uexabatur à Saul, fugiebat & ueniebat ad Dauid. Sed isti propterea eos qui absconsi sunt, ita terrere student, ne ipsorū maliciam uideantur arguere. Qui etiam in hac

parte cæcantur. Nam quanto fuga manifestior est, tãto amplius eorum in
 fidijs neces exiliaq; cõmissa omnibus sunt aperta. Nam siue perimãt, mors
 cõtra eos semper exclamat: siue rursus exilia minẽtur, undiquaque ipsi con-
 tra se mali memoriam destinare noscuntur. Et si quidẽ sanam haberent men-
 tem, uiderẽt semetipsos in his esse cõstrictos, seq; in cõsilijs suis offendere.
 Sed quoniã mentẽ amiserunt, propterea persequutione decipiuntur: & quæ-
 rentes occidere, suã non cõtemplantur impietatẽ. Nam si derogant eis qui
 fugiunt quærẽtes occidere, quid faciant cum uident Jacob fugientem Elau
 fratrem suũ, & Mosẽ in Madian descẽdissẽ propter Pharaonis timorem?
 Quomodo satisfaciẽt fugienti Dauid Saul, qui in domũ misit, ut interime-
 ret eũ, dum absconsus esset in spelunca, & mutasset uultũ suũ donec declina-
 ret ab Abimelech? ob quam causam inimicorum euasit insidias. Quid di-
 cant isti, qui omnia proferunt temere, uidentes maximũ Heliam in oratione
 quidẽ mortuũ suscitasse, & tamẽ absconsum propter Achab, & fugissẽ pro-
 pter insidias Hiezabel: Tunc etiã quæsiit filij prophetarum celati sunt la-
 tentes in speluncis apud Abdiam. Sed si hæc tanq; uetera nõ legerant, sal-
 tem memoriam habeãt Euangeliorũ. Nam & discipuli propter metum Iu-
 daeorum recesserunt, celantes semetipsos: & Paulus in Damasco à Principe
 gentis quæsitus, de muro in sporta demissus est, & manus quærẽtis effugit.
 Hæc igitur de sanctis uiris scriptura dicente, quã putas excusationẽ suã pe-
 tulantiã poterunt inuenire? Siue ergo timorem impropert, contra semet-
 ipsos tanq; uasani loquuntur: siue contra uoluntatẽ dei hoc dicant fieri, scri-
 pturarum diuinarum uidentur penitus expertes. Nam in lege præceptum
 fuit, ut deputarent etiã ciuitates ad fugam, ut hi qui quærebantur ad mot-
 tem, quoquo modo liberari possent. In nouissimo uero tẽpore seculorum
 ueniens ipsum, quod Mosi loquutum est, patris Verbum, rursus hoc dedit
 mandatum, dicẽs: Cum persecuti uos fuerint in hac ciuitate, fugite in aliam.
 Et post pauca dicit: Cum ergo uideritis abominationẽ desolationis, quæ di-
 cta est per Danielem prophetam, stantẽ in loco sancto, qui legit, intelligat
 tunc qui in Iudæa sunt, fugiant in montana: qui in tecto est, non descendat
 tollere aliquid de domo sua: qui in agro, non reuertatur tollere uestes suas.
 Hæc enim scientes sancti, huiusmodi habuerunt conuersationis modum.
 Quæ enim tunc præcepit dominus, hæc etiã ante incarnatam sui præsen-
 tiam in sanctis loquutus est. Et hic est hominũ terminus ad perfectionẽ du-
 cẽs, ut quod deus iubet, hoc faciãt. Propterea & ipsum Verbũ propter nos
 humanatũ, cũ quæreretur (sicut nos ipsi) abscondi dignatũ est: & iterũ cum
 persequutionẽ pateretur, fugit & insidias declinauit. Decebat em̃ eum sicut
 famem & sitim, ita etiã hoc pati, & hoc modo ostẽdere seipsum humanatũ.
 Ab initio siquidẽ mox ut homo factus est, cum esset paruulus ipse per
 angelum mandauit Ioseph: Surgens sume puerũ & matrem eius, & fuge
 in Ægyptũ.

Heliã
 Achab
 Hiezabel
 Abdias

Christus in
 Euangelio

Christus

in Ægyptũ. Futurum est enim, ut Herodes quærat animam pueri. Mor-
 tuo quoq; Herode uidetur propter Archelaum filium eius in Nazareth fu-
 gisse: & quando iam etiã deũ seipsum ostendebat, & manũ aridam resti-
 tuerat sanam, Pharisei quidem egrediẽtes conciliũ fecerunt aduersus eum
 ut eum occiderent: Iesus autem sciens discessit inde. Nam & quando Laza-
 rum suscitauit à mortuis: Ab illo, inquit, die cogitauerunt ut occiderent eum.
 Iesus ergo iam non palãm ambulabat inter Iudæos, sed abiit inde in regio-
 nem iuxta desertũ. Deinde saluatore dicente: Anteq; Abraham fieret, ego
 sum, Iudæi quidem tulerunt lapides, ut mitterent super eum. Iesus autẽ ab-
 sconsus est, & exiit de templo. Et transiens per mediũ eorũ ibat, & ita disces-
 sit. Putas hæc uidentes, magis autẽ audientes, cum non uideant, quomodo
 secundũ quod scriptũ est, non debeant igne comburi: quoniam contraria
 his, quæ dominus facit & docet, cogitant & loquuntur? Nam quãdo Ioan-
 nes martyriũ sustinuit, eiusq; corpus sepeliere discipuli, audiẽs Iesus, disces-
 sit inde in nauem ad deserti locum seorsum. Dominus itaq; hæc faciens, ita
 docebat. Sed utinam isti uel sic erubescerent, & usq; ad homines suam petu-
 lantiam declararent, & non magis ac magis insanientes uiderentur etiã
 ipsum arguere saluatorem, contra eum utiq; blasphemias meditantes. Sed
 neq; uelatorum quisq; eos poterit sustinere, cum arguantur ne Euangelia
 quidem ipsa nosse. Est enim occasio nostræ discessionis & fugæ rationabi-
 lis atq; uera, quam in Saluatore quidẽ Euangelistæ positam memorarunt.
 Nos autẽ etiã in sanctis uiris oportet talia cogitare. Nam ea quæ de Sal-
 uatore humano modo conscripta sunt, eadem communiter humano gene-
 ri deputantur. Quæ nostra sunt ille suscepit, & pãssiones nostræ infirmitatis
 ostendit. Quod Ioannes ita conscripsit: Quærebãt ergo eum tenere, & nul-
 lus misit in eum manus, quia nondum uenerat hora eius. Nam antequam
 hæc ueniret, dicebat ipse matri: Nondum uenit hora mea. Et eis qui fratres
 eius appellabantur ait: Meum tempus nõdum uenit. Rursus autem tempo-
 re pãssionis discipulis dicebat: Dormite iam & requiescite: Ecce enim appro-
 pinquauit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum. Sed neq;
 antequã ueniret tempus, teneri se pãssus est: neq; cum uenisset tempus, ab-
 sconsus est, sed etiã semetipsum tradidit, aduersarijs. Sic & beati martyres
 in persequutionibus temporalibus custodiebant semetipsos, & dum quæ-
 rentur per latibula fugiebant: cum uero inuenirentur, martyrio se subde-
 bant. Hæc de Athanasio retulisse sufficiat.

Eusebius interea Vercellensis episcopus repente postmodũ ab Alexan-
 dria uenit Antiochiam, & inueniens Paulinũ à Lucifero consecratum, &
 plebemq; diuisam, Melitijq; sequaces missas facientes seorsum, ualde com-
 motus est, quod factæ ordinationi nõ uniuersi consensissent: reprehenditq;
 apud semetipsum quod actum erat, & pro reuerentiã Luciferi, habito silen-
 tio di-

Ioannes Bar-
 p̃risa

Cap. XXIII
 Eusebius Ver-
 cellensis

tio discessit, promittens in conuentu episcoporum, quæ gesta fuerant emendanda: habens tamen curam maximã, eos unire nõ potuit. Inter hæc etiam Melitius ab exilio redijt, inueniensq; seorsum celebrare collectas socios suos præsidebat eis, sed ecclesias quidẽ obtinebat Euzoio Ariani dogmatis præsul. Porro Paulinus unam tantummodo paruam intra ciuitatem tenebat ecclesiam, ex qua eum Euzoio pro sui reuerentiã nõ eiecit. Melitius autem extra ciuitatis portas solẽnia celebrabat. Tunc igitur hoc modo de Antiochia discessit Eusebius. Verum Lucifer sentiens non suscipere Eusebium ipsius ordinationem, hoc putauit iniuriosum, ac uehementer irascebatur, & cõmunicare declinabat Eusebio. Sed etiam quæ synodo placuerãt, per contentionem reprobare nitebatur. Hæc cū inter eos tristitiã tẽpore gererẽtur, multos ab ecclesia remouerunt, & denuo altera Luciferianorũ hæresis est exorta. Sed Lucifer iram suam nequaquẽ cõplere præualuit. Erat enim cõfessionibus suis obstrictus, dum per suum Diaconũ promississet ratum se habiturum, quod fuisset à cõcilio definitũ. Quapropter ipse quidem ecclesiæ tenes fidem, in Sardinia ad propriũ remeauit thronũ. Hi uero qui prius cum eo cõtristati fuerãt, hæcenus ab ecclesia segregant. Verum Eusebius instar optimi medici iter faciens per Orientem, infirmos fide recreabat, imbuens atq; docens prædicationibus ecclesiasticis uniuersos. Hinc transiens uenit in Illyricum, & inde rursus Italiam peragrans, hæc ipsa pronuntiabat.

Verum Hilarius Pictauiensis secundæ Aquitanie Pontifex, recte fidei dogmata pridem præfeminauerat tam Italis quã Gallicanis episcopis, quippe cū primus ab exilio remeasset. Vtriq; ergo fortiter in fide laborauerunt. Sed Hilarius tanq; disertus, suis libris satisfactiõne de Trinitatis consubstantialitate cõscripsit. Quibus hoc sufficiẽter exposuit, & uehementer Arianorum dogma destruxit. Hæc itaq; post breue eorum exilij tempus celebrata noscuntur.

EA porro tempestate Macedonij sectatores, & Eleusij, Eustathij, atque Sophronij, omnes ab uno Macedonio nuncupati sunt, conciliaq; frequentia faciebant. Et cõuocantes eos qui in Seleucia ipsos sequuti fuerant, anathematizauerunt alterius partis episcopos, id est, consentientes Acacio, fidemq; Ariminensis concilij respuentes, ea magis quæ fuerant recitata Seleucia & Antiochiæ exposita, firmauerunt. Qui dum requisiti fuissent à quibusdam dicentibus: Vos qui nunc Macedoniani uocamini, si aliud sapitis quã sectatores Acacij, cur eorum hæcenus tanquam eadem sapientium estis cõmunionem participati? Ita ueneno se responderunt per Sophronium Pompeiopoleos Paphlagonensem episcopũ. Occidentales, inquit, in Consobstantialitate languebant. Aetius autem per Orientem secundum substantiam dissimilitudinem prædicabat: & erant utraq; praua, cum hi quidem inordinate diuisas substantias patris & filij Consobstantialitatis nomine

mine copularent: ille uero à natura patris naturam filij aperte diuideret, credens semetipsum pie prædicare dissimilẽ esse patri filium per substantiam. His ergo ita consentibus, media uia nobis ueritatẽ pietatis habere complacuit. Hoc itaq; modo quærentibus satisfacere nitebantur.

SOZOMENVS.

Igitur Imperator audiens Athanasium in Alexandrinorum ecclesia constitutum, licite populo prædicare, multosq; Paganorum ad Christianismum fuisse cõuersos, eum iussit exire de ciuitate. Quod si maneret, damnatissima eum sustinere præcepit, occasione criminis in eum inueniens, quod dum prioris principis tẽpore fuisset fuga multatus, non eius iussione Episcopalem recepisset sedem. Quamobrem secundum Imperatoris præcepta cum se pararet ad fugam, uidens circa se Christianorum populum lachrymantem: Habetote, inquit, filioli fiducia: nubes est, & cito pertransiet. Hoc dicto ualefecit: & degentibus illic amicis cõmendauit ecclesiam, atq; ab Alexandria ciuitate discessit.

Interea Cyzicenis legatione fungẽtibus apud Principem de proprijs rebus, & Paganorum restitutione templorum, laudans eos propter sacrorum curam, quæ postulauerant uniuersa concessit. Eleusium autem eius ciuitatis remouit episcopum, ueluti uastatorem templorum: & quia uiduorum pabula, sacrarumq; uirginũ monasteria cõstituerat, Paganisq; suaferat ut paternã religionem relinquẽtes, ad Christiana dogmata se cõferrent. Interdixit etiã Christianis peregrinis, ne uenirent Cyzicũ, credens quod religionis causa excitarent seditiones, eosq; alij eius ciuitatis Christiani fouerent. Ex publici simul opifices artificesq; monetæ, qui in duas erant diuisi partes principũ præcepto priorũ, cum uxoribus atq; liberis Cyzicũ habitare sunt iussi. Hi enim singulis annis certam oblationem publico cõferebãt: alij quidem militũ chlamydes, alij uero pecunias nouas. Cum igitur modis omnibus placuisset Iuliano ritum constituere Paganorũ, uim quidẽ inferre, atq; tormenta populis sacrificare nolentibus fatuum iudicauit. Sed hoc tantummodo præcepit, ut per singulas ciuitates numerus eorũ conscriberetur: quos tamen nequaquẽ aut adorare prohibuit. Sciebat enim, quia non posset ulla necessitas suspendere, quod uoluntas spontanea suggessisset. Porro clericos & ecclesiarum præfules, à ciuitatibus submouere festinabat: studens ut eorum absentia paulatim solueretur ecclesia, neq; factorũ ministri, nec qui docerent, uel qui ministerijs participarentur, existerent: & per hoc longo tempore paterentur propriæ religionis obliuionem.

Bostrẽnsibus itaq; publica uoce præcepit, ut Titum suæ tũc ciuitatis episcopũ procul expellerent. Cũq; iussisset hoc, clericisq; minaretur quasi ipsi facerent turbas in populo, tunc Titus libellũ destinauit Imperatori, contestans eum ac dicens, quod inimica inter se esset turba Paganorum atque Christiana.

Melitius de exilio reuertitur

Luciferiani

Cap. XXXIII
Hilarius Paganorum antistesCap. XXXV
Macedoniani

Macedoniani heretici

Cap. XXVI
Athanasius in exiliumCa. XXXVII
Cyziceni à Iuliano quod petunt imperatorem Eleusius relegatus

Monetarij Cyzicũ translata à Iuliano

Ca. XXXVIII
Iulianus Titum Bostrẽsem episcopũ eijcit

Christianorum: & sua suasionem Christiani magis à seditione quiescerent. Quo facto, natus est imperator ex huiusmodi uerbis Tito inimicitias populi concitare, scribens Bostrensis, Titum eorum accusatorem fuisse, dicendo ipsius monitis, non sua uoluntate populū à seditione cessasse: eumque uelut hostem, populo suadebat expellere. Nō enim quod iustum erat, aut legitimum iubebat agi, sed odio religionis, uerbis quidem culpae, operibus autem mala perficere contendebat. Quapropter per ciuitates & prouincias Christiani diffugiebant. Huius participes plurimi meorum fuere progenitorum. Simul & auus, qui de patre Pagano natus, ipse cum tota domo, & qui erant ex genere Alaphionis, Christiani primo sunt facti in Bertheleuico Gazensium ualde populoso, habentibusque templa antiqua, aedificiaque pulcherrima, & maxime Pantheon in ciuitatis arce locatū, eminēs super omnem uicium. Quem locum arbitror ex uoce Syra & Graeca, deorum habitaculum nominatum. Fertur autem his omnibus fuisse Christianismi autorem Hilarionem monachum. Cum enim daemone uexaretur Alaphion, diu Pagani atque Iudaei incantationibus & lustrationibus apud eū usi; nihil illi prodesse potuerunt. Verum Hilarion solummodo Christi nomen inuocans, daemone effugauit, cumque in religionē Christianam repente transiuit. Floruit itaque incus auus in expositionibus & interpretationibus scripturarum nostrarum: quoniam erat ingeniosus, scientiaque fultus, ita ut nec Arithmeticae artis esset expertus, ac propterea Ascalonitis & Gazensibus, & in circuitu Christianis ualde gratus, tamquam religioni necessarius, & ad soluendas dubitationes scripturae diuinæ utilis. Primi siquidem isti in eo loco ecclesias & monasteria construxerunt, easque honestate atque hospitalitate peregrinorum & indigentium pariter ornauerunt. Ex quo genere usque ad nostram aetatem fuerunt uiri optimi, quos grandaeuos iuuenis ipse perspexit.

Cap. XXXIX

igitur Imperator iam pridem dans operam, ut Paganismū in omni sua seditione dilataret, grauius ferebat, uidens Christianos magis approbari. Et templa quidem erant aperta, sacrificiaque Paganorum per ciuitates secundum uoluntatem illius procedebant. Ipse autem sollicitus erat, ne feruor ipsius ob Christianorum multitudinē frustraret. Et maxime angebatur quod multorum sacerdotum suorum Christianas audiret esse uxores, & filios, atque seruos. Considerans autem Christianismū ex uita bona & conuersatione consistere, studuit ubique templa Paganorum constructione & ordine Christianae religionis ornare, sedibus, atque processionibus, Paganorumque dogmatibus atque monitionibus. Lectores suae superstitionis instituit instar Clericorum, ut & horas certas, & dies orationum solenniter obseruaret: praecipiens pariter habere curam uirorum: atque mulieres philosophari scientes, habitaculis peregrinorum & pauperum, aliaque prouidentia circa egenos exhibita, Paganorum religionem componere, & pietatis habere nomen. Si quis autem

tem spon

tem sponte uel inuite peccaret, secundum traditionem Christianorum instituit, ut post poenitentiam, mediocrem sustineret correctionem. Praecipue uero imitatus dicitur notas literarum Episcopaliū, quibus solent alter alteri scribentes commendare peregrinos: & quo proficiantur, & à quibus ueniant, modis omnibus indicare: & solatia promereri, tantumque noti & amici sint testimonio missi signaculi. Haec considerans dabat operam, ut Pagani Christianorum assuescerent officijs. Sed quoniam multis incredibile est eum studia Christianorum sequi uoluisse, non aliunde quam ex ipsius Imperatoris sermonibus est probandum. Huiusmodi enim Arfacio Pontifici Galatiae scripta misit. Paganorum ritus nondum agitur secundum sententiam nostram, propter cultores eius in negligentia positos. Nam deorum claritas, magnitudo atque sublimitas, omni oratione, omni spe maior est. Sed propitij sint nostris mentibus Dijs propter negligentiam quam habemus, cum illorum prouidentia in paruo tempore tanta mutatio facta sit, quantam ne petere quidem quisquam ausus fuisset. Cur ergo credimus hoc posse sufficere, neque respicimus quemadmodum superstitionem Christianorum auxerit cura peregrinorum, & circa sepulturas & mortuos multa officia, honestaque conuersationis studia, non uera, sed ficta? Quas res arbitror apud nos debere sub ueritate geri. Non itaque satis est te talem esse, sed omnes absolute circa Galatiam sacerdotes: quos aut deprecare, aut ratione flectere, aut certe festinanter à sacerdotali ministerio remouere, nisi Dijs cum coniugibus & filiis atque seruis colla submissa: non ferentes ulterius suos seruos aut filios, hoc facere contemnentēs, aut Galilaeos impie contra deos agentes, & impietate pietati praepoentes. Deinde cunctos admone, ut Sacerdos neque ad spectacula procedat, neque in tabernis bibat, aut cuiquam arti, operibusue turpibus aut pudendis praesit. Qui obediunt, honorentur: inobedientes expelle. Xenodochia constitue per singulas ciuitates, ut nostra peregrini clementia perfuantur: non tantum nostri, sed etiam extranei pecunijs indigentes. Et ut habeas unde fiat, interim decreui singulis annis triginta milia modiorum tritici per uniuersam dari Galatiam, & sexaginta milia sextariorum uini. Horum quinta pars pauperibus templa obseruantibus debet expendi, reliqua peregrinis egentibus distribui. Turpe namque est, ut Iudaeos quidem non abiciant, sed potius nutriant impij Galilaei & suos pariter, necnon etiam nostros: nostri uero nostrorum solatio deserantur. Quapropter doce etiam collationes facere Paganos ad talia ministeria, paganorumque uicos offerre Dijs primitias frugum, eosque huiusmodi benefactis institue, docens eos hoc opus olim fuisse nostrorum. Homerus enim hoc probat, introducens Eumæum talia facientem. Nos ergo ne bona quidem nostrorum imitamur, sed alijs permittimus negligentia non confusi, magis autem deorum reuerentiam respicientes. Si igitur haec te facientem ego cognouero, leticia plenus ero. Praesides prouin-

N ciarum

De huiusmodi
licetis extat
Canon Nicae
ni concilij, ipse
Formatus uo
cant

Iuliani Aug.
epistola ad Ar
facium Pont.

Christianorum
hospitalitas, et
officia erga
mortuos

Hinc edificare
potes quam of
ficiosi fuerint
olim Christiani
ni, non solum in
suos, sed etiam
in Gentiles &
Iudeos
Eumæus Hor
mericus

ciarum rarius in domū suscipere: frequenter eis scripta transmittere. Ingressi
 tibus eis ciuitatem sacerdotum nullus occurrat, Cumq; ad templa uenerint
 Deorum, intra ianuas eos nemo praecedat militum forte aut praecedentium
 Officiorū: sed qui uoluerit, subsequatur. Cum ad ipsum limen templi per
 uenerit, priuatus existat. Tu enim, sicuti nosti, intus es Iudex. Hoc enim
 etiam sacra sanctio uidetur exigere. Obedientes igitur pro ueritate p̄i sunt
 reluctantes uanae gloriae cōprobantur. Quid enim patitur, aut quod me
 reatur auxilium, qui Matrem deorum propiciam habere noluerit? Qui er
 go eam neglexerint, non solum sine querela non erunt, sed etiam nostrae
 indignationis impetum sustinebunt. Neque enim phas est, ut illi parcat,ur,
 qui deos habuerit inimicos. Suade igitur eis, ut si mea uolunt frui tuitione,
 omnes Matri deorum studeant offerre culturam.

Cap. XXX

Hæc itaq; faciens Imperator ad abolitionem Christianorū, persuadere
 hoc subditis non potuit, & aperte uim inferre erubuit. Inter hæc ut ad
 Paganismum milites infuēcerent, studuit ad priscum schema reformare si
 gnum illud sublimius Romanorū, quod Constantinus (sicut prædictū est)
 in crucis formam mutauerat. Verum in publicis imaginibus depingebat lo
 uem, quasi de caelo coronam & purpuram deferentem: Mercurium &
 Martem in se respicientes, uelut pro testimonio sapientis & fortis. Et hoc
 gebat imaginibus, ut sub occasione imperij latenter adorarentur Dii: & hoc
 modo subditi clanculum fallerentur. Arbitrabatur enim quod si hoc uolen
 tibus imponeret, postea quæ uellet impleret. Si uero respicientes agnosceret,
 uenia adempta torqueret, tanquam circa Romanorū solennia reluctantes,
 & in rempublicā atq; ipsum imperium delinquētes. Pauci uero etiam poenis
 subditi cognouerūt dolum: quia sicut moris erat, adorare noluerant. Turba
 uero (ut fieri solet) per ignorantiam simpliciter imagines adorabat. Quod
 tamen Imperatori nil profuit. Cumq; multa excogitaret quibus Paganorū
 ritus extolleret, inuenit modum qui cō pluribus militibus Christianis claræ
 uirtutis coronam dedit. Cum uenisset enim tempus, quo Imperialia milites
 rum, & natali Principum, & urbium regiarum) exquisiuit ut eos simpliciter
 & ex prisca consuetudine fallere posset: iussitq; ut unusquisq; ad manū Im
 peratoris accentiū, admonitus ab officijs, primo incensum offerret. Erat
 enim ante eum positum thus & ara, secundum antiquam Romanorū solen
 nitatem. Tunc quidem alij libere suam fortitudinem ostenderunt, & neq;
 incensum offerre, neq; donum accipere ab Imperatore sustinuerūt. Alij uo
 ro occasione legis & antiquitatis, ne mente quidem perceperunt quod com
 misere peccatum. Alij propter lucrum capti, aut timore turbati, seu iussione
 repentina conclusi, licet intellexerint, tamen Paganismū declinare nequie
 runt. Plurimi siquidem per ignorantia decepti cum inter cibos (ut fieri solet)
 & pocula

presides in
 templis tanq;
 priuati

Julianus abo
 let crucem in
 nexillo

Iupiter
 Mercurius
 Mars

Donatiana
 principum
 quando fo
 lita dari

& pocula inuocaret inter se Christum, respondens quidam dixit: Quid pa
 trimini inuocantes Christum, quem paulo ante denegastis, cum donum ab
 Imperatore percipientes thus in ignem mitteretis? Cumq; hoc milites au
 dissent, & quod gesserant agnouissent, statim exilientes per publicum curre
 bant, atq; imperu facto proclamabāt deum suum, & cunctis hominibus te
 stabantur se esse Christianos, & in eo nomine permanere: atq; per ignoran
 tiam se fecisse, & (si dici posset) solam manū Paganam esse: conscientia uero
 nihil simul egisse. Cumq; uenissent ad Principem, profecerūt aurum quod
 acceperāt, & forti uoce posebant, ut reciperet quod dedisset, & illos occide
 ret. Se enim poenitentia agere fatebantur, eo quod improuide eorū dextera
 peccasset: & studere propter Christum totum corpus poenæ contradere.

THEODORITVS.

Hæc igitur furorem mouerunt Imperatoris. Et primo quidem eorum ca
 pita iussit amputari. Cumq; deducerentur ad mortem, sequente populo mi
 ranteq; uirtutem eorū pro pietate susceptam, uenerunt ad locum ubi rei pu
 niri solent. Tunc spiculatorem rogauit senior omnium, ut primo cuiusdam
 caput nomine Romani adhuc adolescentis abscinderet: ne dum alios respi
 ceret, frangeretur. Cumq; ille genua fixisset in terra, & gladiū spiculator eua
 ginasset, uenit repente nuntius, clamore prohibens necem. Porro iuuenis ille
 ait, morte frustratus: Non fuit Romanus dignus, ut Christi martyr appel
 laretur. Et licet sanguinem sceleratus Imperator fundi prohibuisset, ductus
 inuidia, nō tamen eos in ciuitatibus habitare permisit, sed ad ultima Roma
 norum loca in exilium misit.

SOZOMENVS.

Postea uero præcepit, ut qui sacrificare nollent, in palatium non intra
 rent, & neque collegio, neque foro eos, neque arbitrio, neque ulla dignitate,
 nec aliqua administratione participare iussit.

THEODORITVS.

Cum igitur Julianus apud Pythium Daphnæum peteret responsa de
 Parthici belli uictoria, & ille uiciniam corporis Babylæ martyris accu
 sare, iussit eius corpus auferri. Ob quam rem cum Christiani festiuitatē de
 ducto corpore psallentes agerent, & indignatione Principis quidam Theo
 dorus iuuenis multa passionū tormēta pertulisset, hoc quidem facto, fallax
 demon martyris gloria auxit, suū uero mendaciū clarius detexit. Fulmen
 nanq; cœlitus missum, omne templū accendit, & ipsum Pythij Apollinis si
 mulactū redexit in puluerem. Erat enim ligneum, sed foris deauratū. Quod
 noctu Præfectus Orientis tunc nomine Julianus Iuliani θεός, id est, auuncu
 lus, cognoscens, festinatē uenit Daphnen, uolens succurrere deo, qui ibi co
 lebatur: uidensq; eum redactū in cinerem, uεικός, id est, ædituos uerbe
 ribus affligebat, credens hoc ab aliquo Christiano fuisse commissum. Qui
 licet torqueretur, tamen mentiri noluerunt, clamantes incendium non ex in
 fernis

Milites Chri
 stiani restitu
 unt donatiua
 sua

Romanus
 miles

Milites Chri
 stiani in exiliū
 mittuntur

Cap. XXXI
 Pythius Apol
 lo inculat Ba
 bylam adem
 pte uirtutis fa
 tidica

Julianus, Iuli
 ani Aug. auunc
 ulus

Cap. XXXII
Vasa ecclesiarum con-
fiscantur
Templi Christiano-
rum profanatur.
Iulianus Praefectus
Orientis.

*Ελπιδίου δε τ' ιδί-
ου τ' βασιλέως του
μακταυ τε τ' ήγε-
μονιαυ περιεσην/
μιν θ' , ούμυτα δε
περι εδταυ του Ιου-
λιου προσεγγεσέν
αυθ' οσι βωμιαου.
Hac uerba Theodo-
riti idcirco appo-
ui ut intelligas quid sit
Comes reru priua-
taru, et qd priuata,
qua dictione etiam
Graeci uisuntur, ut Iu-
lianus Aug. ad Ece-
boliu, & τ' η κτ' ημια
τα τοις ήμετεροισ
προσεδινου περι-
εταυ. De Christiani-
noru possessionibus
loquens*

Cap. XXXIII
Filius sacerdotis et
ethnici ad Christum
conuersus

fernis, sed è supernis habuisse principium. Ad hæc etiam rustici uicinorū ue-
nientes locorum, dixerunt se uidisse fulmen cœlitus fuisse delapsum.

Interea iubentur uasa ecclesiarū sacra fisci arario deputari. Sublatisq; ia-
nuis ecclesiæ maioris, quam Constantinus ædificauerat, fit cunctis acces-
sibile sanctuariū. Ingrediente siquidē Iuliano Præfecto Orientis ecclesiam,
Felix Præpositus regaliū thesaurorum pariter introiit, & simul Elpidius
Comes rerum priuatarum. Aiunt enim & Felicem & Elpidium prius Chri-
stianos, tunc à pietate recessisse, impio Principi parere cupientes. Iulianus
itaq; Præfectus impudenter contra sacrum altare minxit. Quem cum Euzoius
prohibere tentaret, eum ille percussit in capite. Fertur autem dixisse,
Christianorū inuentiones cœlestium cura non uacare. Porrò Felix uidens
uasorum ornamenta, quæ Constantinus & Constantius frequenter obtu-
lerant: Ecce in quibus, inquit, uasis Mariæ filio ministratur. Sed pro his im-
pietatibus uæsanisq; præsumptionibus non post multū pœnas exacti sunt.
Nam repēte Iulianus sæuo morbo correptus uisceribus putrefactis interiit.
Et excrementa non per meatus egestiuos emittebat, sed scelestum os, quod
blasphemis ministrauerat, organum huius excretionis est factum. Aiunt
autem illius uxorem fide fuisse clarissimam, eamq; dixisse: Decet te marite
laudare saluatorem Christum: quoniam tibi per hanc correptionē magni-
tudinem propriæ uirtutis ostendit. Non enim agnoueras contra quem pug-
nare uoluisti, nisi consueta longanimitate hæc tibi flagella diuinitus intul-
lisset. His ergo uerbis & passionibus imminentibus causam languoris cog-
noscens, rogabat Imperatorē, ut ecclesia quibus fuerat ablata, redderetur.
Sed nec illum flexit, & ipse terminū uitæ suscepit. Porrò Felix & ipse repen-
te flagellū uirtute diuina suscipiens, sanguine toto die simul & nocte ex ore
fuso, & uænis corporis undique uacuat, omniq; uirtute simul expensa, &
ipse celeriter est extinctus, æternæq; morti contraditus.

His ita gestis, adolescens quidam, sacerdotis filius, in Paganismo nutritus,
ea tempestate ad Christianorū translatus est chorum. Erat enim
tunc quædam insignis reuerentiæ mulier, & Diaconissæ honore fulgebat.
Hæc cum huius matre habuit amicitiam, quæ sæpius cum huius matre ad
ipsam ueniret, hunc infantē amplectebatur, & ad cultū Christiani nominis
inuitabat. Porrò matre defuncta ueniebat adolescens ad eam, & doctrina
consueta fruebatur. Cumq; firmissime eius consilium percepisset, interroga-
uit Doctrinam, quo posset argumento, & patris superstitionem declinare, &
prædicationē ueritatis adipisci. Quæ dixit, ut patrem fugeret, & creatorem
suum atq; illius potius sequeretur, atq; ad aliam iret urbem, in qua latebat
Imperatoris impij manus effugeret, ipsam se eius curam habere promittens.
Ad quam adolescens: Reuertar, inquit, postea, & animā meam tibi contra-
dam. Cum uero pauci transissent dies, Iulianus uenit ad Daphnen, celebra-
urus

turus publica sacrificia. Cum quo etiam huius pater. Erat enim sacerdos, &
sequi solitus Imperatorē. Cum quo erat & iste puer, eiusq; frater, habentes
officium, ut cibos Imperatori apponerent. Solebant enim septem diebus in
Daphne festa celebrari. Primo siquidem die, cum staret iste ante Imperato-
ris accubitū, & epulas solenniter aspersisset, repletus horrore, cum celeritate
Antiochenā uenit ad ciuitatem, ad illam mirandam mulierem. Quo facto,
ego, inquit, nequaquā tibi de promissione mentitus: tu uero utriusq; saluti con-
sulens, promissa comple. At illa repente surgens ad dei uirum Melitiū per-
duxit adolescentē: uerum ille in superiori habitaculo interim cum habitare
præcepit. Pater interea filiū requirens, & Daphnen circuibat omnem: & ad
urbē ueniens, plateas cunctas perambulabat, & uicos oculis undiquaq; cur-
rentibus, & cum inuestigari desiderantibus. Cumq; peruenisset ad locū ubi
habitaculū sanctus Melitius habebat, suspiciens, uidit illum de fenestra pro-
spicientē. Et currens traxit ac deposuit, atq; domū usq; perduxit. Primumq;
cum multis flagellis afficiens: deinde calefaciens obolos, manibus ac pedi-
bus & dorso eius imposuit. Post hæc uinctū in cubiculo clausis ianuis dere-
liquit, & ita profectus est ad Daphnen. Hæc ego à uiro iam sene, cum nar-
raret, audiui. Qui etiam hæc adiecit, quod spiritu diuino gratiaq; repletus,
contriuerit omnia patris idola, & eorū infirmitati cœperit irrogare blasphe-
mias. Quo facto mente percipiens quod egisset, formidauit præsentiam pa-
tris, rogauitq; dominū Christum, ut ipsi ferret auxilium, claustraq; confrin-
geret, & ianuas aperiret: Propter te, inquit, talia domine pertuli, & hæc agere
non expaui. Cum hæc, in quā, dixisset, ceciderunt repente claustra, aperta q;
sunt ianuæ. At ille rursus ad magistrā uenit, quæ cōtinuo eum induens sche-
mate mulieris, & in camera residere iubens, post paululū obtulit rursus san-
cto Melitio. Qui eum episcopo Cyrillo Hierosolymitano contradidit, & ita
uenerūt noctu in Palæstinā. Verum post Iuliani mortem etiam patrem iste
duxit ad ueritatem Christianam: quod inter alia quoq; nobis exposuit.

Interea Iulianus contra fidei pietatem impudentius armabatur, & uultu
quidem se simulabat mitem: porrò laqueos instruebat, quibus deciperet
innocentes. Et primū quidem fontes urbis, & qui erant in Daphne, sacrificijs
uiolauit, ut unusquisq; aquam bibentium eius horrore potiretur. Quumq;
etiam in publico uenales cibos illo scelere compleuisset (aspergebatur enim
ex eis, & panes, & carnes, & poma simul, & olera, & cuncta quæ comeduntur)
hæc uidentes qui nomen salutare perceperant, ingemiscebant quidem, atq;
mugiebant uidentes abominationē tantam. Veruntamen comedebant, legi-
obedientes Apostoli: Omnia, inquit, quæ in Macello uenduntur comedite,
nihil dijudicantes propter conscientiam. Verum duo quidam militia clari,
erant enim Scutarij principis, in quodam conuiuio, hoc horrore uehemen-
tius sunt accensi, atq; admirabilium illorum adolescentū in Babylone coru-
scantium

Melitus

Caput
XXXIII
Iulianus publi-
cos fontes An-
tiochia & ci-
baria sacrifi-
cij profanauit

απειθεργου
& βασιλε-
ως παρεργου

scantium uerbis usi sunt, dicentes: Tradidisti enim nos regi iniquo, qui rece-
sit à te ultra omnes gentes quæ sunt in terra. Hæc quidam conuiuariū nun-
tiauit Imperatori: qui repente illos ad se fortissimos uiros adducens, requi-
rebat quid loquuti fuissent. At illi occasionem fidutiæ de interrogatione su-
mmentes Imperatoris, laudabilemque sui firmantes zelum, dixerunt hæc pieta-
tis more nutriti: O Princeps, laudandis legibus hæctenus seruietes, quas
Constantinus & eius filij posuerunt, ingemiscimus, nunc abominatione om-
nia uidentes esse completa, & nephandis sacrificijs cibos potusque uiolari.
Hæc & domi defleuimus, & te præsentem nihilominus eiulamus. Hoc enim
in tuo displicet nobis imperio. Hæc audiens ille mitis atque philosophus à sui
similibus nominatus, mansuetudinis quidem exhibuit uultum, & impietatis
faciem protinus enudauit, præcipiens amarissimas eis plagas inferri. Quos
etiam luce priuauit, magis autem (ut uerius est) illius temporis infelicitate li-
berauit, uictricesque eis coronas prouidit offerri: fingebat enim se in eis quasi
causam defendere Imperialis iniuriæ, & hæc diuulgari iussit inuidens decer-
tatoribus ueritatis in appellatione martyrij pariter & honoris. Nomina fue-
runt horum Iuuentius & Maximus, quos Antiochena ciuitas tanquam pietatis
propugnatores uenerata, precioso monumento recondidit: & usque ad diem
hunc festis annualibus honorantur. Sed & plurimi nobilium & dignitate ful-
gentium utentes tali fidutiâ, coronas æquales sunt adepti.

De his extat
sermo diui
Chrysostomi

ca. xxxv
Valentinianus
Χιλιαρχος
ἡμετερον
φορου

Valentinianus etiam qui paulò post sumpsit Imperium, tunc Milleanus
erant circa Palatia constitutus dux Lanceariorum. Is zelum quem
pro pietate habuit, non celauit. Eo namque tempore cum fulminandus ille For-
tunæ templum ingrederetur saltans, & ex utraque parte ianuarum astarent
ministri templi, qui aspersione (sicut ipsi dicebant) purgarent ingredienti-
bus, Valentinianus præcedens Principem, aspersione guttam sua uidit in chla-
myde. Et indignatus, pugno percussit templi ministrum, dicens se maculatum
potius quam purgatum. Quod respiciens Imperator, iussit eum in custodiam
tunc redigi, & ad eremum destinari. Sed ille cum annus & pauci transissent
menses, pro mercede confessionis recepit imperium. Non solum enim in illa
uita diligentes se deus honorat, sed aliquando etiam in præsentem bonorum ope-
rum retributiones impendit, & præsentibus præmijs illic sperata confirmat.

THEODORITVS.

Caput
xxxvi
Artemius

Artemium uero qui temporibus Constantij dux fuit Aegypti, quia il-
lius temporis idola multa confregerat, non solum facultate nudum red-
didit, sed etiam capitis sectione multauit. Hæc & huiusmodi gessit ille man-
suetus & ab iracundia remotus, sicut ab impijs uocabatur. Adhuciam super
hæc etiam miraculum foeminae, quæ zelo diuino huius contempsit impieta-
tem. Publica quædam fuit eo tempore nominatissima & preciosis uirtutibus
exornata. Hæc cum nuptiale iugum ad tempus paulisper suscepisset, fructum
dignissimum

dignissimum obtulit creatori. Ioannes enim Antiochiæ presbyter multo tem-
pore constitutus, & sæpe Apostolici præfulatus decreta refugiens, de terra
illius foeminae admirabilis germinauit. Hæc habens apud se chorum con-
uersatione digna uirginitatem seruantium, semper cum eis laudabat factorem
saluatoremque deum. Transeunte uero Imperatore, clarius in commune
psallebant, contemptibile & deridendum iudicantes erroneum, illaque maximè
cantica personantes, quæ idolorum uidentur traducere debilitate: dicebantque
cum David: Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum ho-
minum. Et iterum: Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt
in eis. Hæc audiens Iulianus, & uehementer accensus, eas cum transiret tace-
re præcepit. Quæ eius legem paruipendentes, chorum maiori ordine com-
pleuerunt. Rursusque illo transeunte psallebant: Exurgat deus, & dissipentur
inimici eius. Tunc ille sæuiens, magistrum chori præcepit adduci. Quam cum
uideret senectute maceratam, nec corporis caniciem miseratus est, nec animi
studuit honorare uirtutes: sed quibusdam Sparatorum iussit ut eam alapis ca-
derent. Quæ ueluti summum honorem contumelias illas excipiens, domum re-
uersa est, eumque solitis melodijs spiritualibus notabat. Sicut autem illius Can-
tici malignum spiritum effugauerat à Saul. Nam & Iulianus erroneos dæmo-
nes sibimet applicans, contra donum pietatis insaniebat.

Ioannes Antiochenus
F. Publica

Δογμολογία

SOZOMENVS.

Contristabat porro eum non mediocriter Apollinaris Syrus, omni sci-
entia insigniter instructus, simulque Basilius & Gregorius, Cappado-
ces, illius temporis Rhetores Christiani, alijque plurimi eloquentes uiri. Quorum
alij quidem æmulati sunt ueram gloriam, alij Arianæ hæreseos habuere uer-
sam. Quamobrem arbitratus hinc armari Christianos, prohibuit eos Græ-
corum doctrinis imbui, & eorum lectionibus erudiri. Tunc Apollinaris cum
esset doctus & simul ingeniosus, pro Homeri Poemate uersibus Heroicis
Hebraicam conscripsit antiquitatem usque ad imperium Saul, & uiginti quatuor
libris opus omne diuisit, unicuique libro nomen literæ ponens, secundum Ho-
mericam lectionem. Fecit autem & aliud opus secundum Menandri fabulas,
Comœdiæ similitudine comparatas, imitatus etiam Euripidis Tragœdias,
& Lyram Pindari. Et (ut absolute dicam) ex diuinis scripturis argumeta su-
mens, omnes Encyclias lectiones tempore paruo composuit, numero, uirtute,
moribus, conscriptione, caractere, & dispositione, Græcis ualde pares. Et
nisi uetustatem homines honorarent, & quæ sunt in usu grata crederent, ut
ego reor, æqua ueteribus Apollinaris opuscula decreuissent. Fecit etiam non
ignobilem ad ipsum Imperatorem, siue contra Paganos Philosophos librum,
cui titulum posuit, PRO VERITATE. In quo de sacris testimonijs tacens, pro-
bauit illos quidem fuisse deceptos, se autem sapere uera de deo. Hæc autem
considerans Imperator, clavis tunc episcopis scripsit: Legi, & reprehendi. Cui
N 4 rescripserat

Caput
xxxvii
Apollinaris
Basilius
Gregorius

Apollinaris
Syrus

rescripserunt: Etsi legisti, non tamen cognouisti. Si enim cognouisses, nequaquam reprehendisses. Quidam dicunt hanc epistolam Praefulsi ecclesiae Cappadocenaë fuisse Basilij, quod incredibile non est. Siue autem eius, siue sit alterius, iustum est uirtutis laudare doctrinam.

S O C R A T E S.

Caput XXXVIII
Ecibolus Sophista
Plurimi uero non recta mente Christianum habentes nomen, quippe qui pecunias & honorem praesentem felicitati uerae fidei praeponebant, ad sacrificiorum scelera descenderunt. Quorum unus fuit Sophista Constantino politanus Ecibolus. Is enim mores Imperatorum sequens, sub Constantio quidem feruentissimum se finxit Christianum, sub Iuliano Paganus celeriter est effectus, & rursus post Iulianum uolebat esse Christianus. Prosteruens etenim semetipsum ante ianuam ecclesiae pronum, magna uoce clamabat: Conculcate me sal insensatum.

Caput XXXIX
Christiani spoliantur à Iuliano
Igitur cum Iulianus iret ad Persas, uolens in eis ulcisci, eo quod sub Constantio Romanorum terminos inuasissent, & sciens in praesidijs euenire frequenter aduersa, & plurimis pecunijs opus esse, adinuenit modum ut auferret pecunias Christianorum. Nolentibus ergo sacrificare, pecuniam multam imposuit, exigebanturque uere Christiani. Singuli namque eorum pro sua substantia offerebant, & Imperator ex iniusta collectione, iniuste factus idoneus est. Vbi enim non erat, illuc hanc mittebat legem: ubi erat, utebatur ipse. Tunc ergo Pagani Christianos grauiter opprefferunt, interdum etiam tormentis corporalibus affligebant eos. Quod Imperator audiens, Christianis uidelicet aduentibus eum, defendere contemnebat dicens: Vestrum est ut patietes mala sustineatis, hoc enim est praecipuum uestri dei.

S O Z O M E N V S.

Cap. XL
Iulianus immittit precia rerum uenaliu
Igitur Imperator pugnaturus contra Persas uenit Antiochia. Cumque popululus quereretur uenalia quidem abundare, sed charius uendi, uolens magnitudinem suae largitatis ostendere, minora quam debuit precia in foro rerum uenalium constituit. Et cum fugissent tabernarij negotiatoresque diuersi, res necessariae defecerunt. Antiocheni uero grauiter hoc ferentes, contumelias irrogarunt Imperatori.

S O C R A T E S.

Iuliani & Antiochenorum contentiones. Symbolum in nomismatis. Libanius Sophista pro Antiochenis
Querebantur enim aduersus eum, facetias de illius barba proferentes: erat enim eius barba ualde promissa. Dicebant ergo: Tondatur, ut ad funes eius proficiat barba. Et quoniam superstitionis suae causa Taurum idolis frequentius immolabat, aram uel taurum in solido suo formari praecipit. Ob quam rem proscindentes eum dicebant: Iste taurus euerter mundum. His iniurijs prouocatus ad iram, interminatus est se Antiochenam afflicturum ciuitatem. Quamobrem Tarsum Ciliciae reuertens, iussit necessaria praeparari. A quo proposito eum Sophista Libanius auocauit, scribens pro Antiochenis intercessionis librum, & rursus ad Antiochenos de Principis ira: quos tamen

men libros non addidit. Verum Imperator respuens se operibus uindicare, reciproci iniurijs iram suam indignationis amouit. Librum enim aduersus Antiochenos fecit lepidum & satis urbanum, quem Antiochicum nominauit. Verum contra Christianos multa mala etiam in ea ciuitate commisit.

Cap. XLII
Illum quoque quod sub Iuliano accidit, non silebo. Fuit enim signum quidem uirtutis Christi, & indicium contra Principem irae dei. Cum enim cognouisset in Caesarea Philippi, ciuitate Phoeniciae, quam Paneada uocabant, insigne Christi esse simulacrum, quod mulier illa sanguinis liberata profluuio conuertuerat, eo deposito suam ibi statuam collocauit. Quae uiolento igne de caelo cadente, circa eius pectus diuisa est, & caput cum ceruice una parte deiecit atque in terra fixum: reliqua uero pars haecenus superfuit, & fulminis indicium referuauit. Statuam uero Christi tunc quidem Pagani trahentes confregerunt. Postea uero Christiani colligentes in ecclesiam recondiderunt, ubi haecenus referuatur. Hoc itaque simulacrum (sicuti refert Eusebius) omnium passionum & aegritudinum noscitur esse medicamentum. Iuxta quod quaedam herba genuit, cuius speciem nullus nostrae terrae medicus licet expertus cognouit.

Cap. XLIII
Mhi sane uidetur, quod adueniente deo nullum miraculum, nullumque beneficium debeat non credi. Nam & alia plurima miracula per ciuitates & uicos plerumque apud multos Prouinciales antiquitus tradita sunt, habentia ueritatem: quod statim monstrabo. Est itaque ciuitas Palaestinae Nicopolis nomine, hanc cum adhuc uicus esset, Emaus sacer Euangeliorum liber appellat. Quam Romani post uastationem Hierosolymorum Iudaicamque uictoriam, Nicopolim ex euentu utique uictoriae uocauerunt. Ante hanc urbem in triuio ubi Christus cum Cleopha post resurrectionem noscitur ambulasse, tanquam ad alium uicum iturus, fons quidam est salutaris, in quo morbi hominum abluuntur, & alia pariter animalia diuersis detenta languoribus emundantur. Quod ut ita contingat, traditur ex quodam itinere uisum esse Christum apud fontem cum discipulis suis & lauisse pedes, ex quo aqua facta diuersarum curatrix passionum. Fertur etiam quod in Hermopoli Thebaidos, arbor quae uocatur Perseidis, multorum morbos abegerit, si fructus, aut folium, aut pars eius corticis collo aegrotantium ligaretur. De hac enim arbore ferunt, quod cum apud Aegyptum Ioseph cum Christo & Maria uirgine sancta fugisset Herodem, uenissetque ad Hermopolim ciuitatem, mox ut ingrediebatur urbem, non ferens haec arbor maximum Christi salutaris aduentum, inclinata est usque ad terram, & eum suppliciter adorauit. Haec ego de ista arbore à multis audiens narraui. Reor autem hoc signum fuisse factum ciuibus diuiniae praesentiae: aut certe quia ritu Paganorum haec arbor propter magnitudinem atque pulchritudinem colebatur, mota est, non ferens Christi diuinitatem, daemonibus utique contremiscentibus cum uiderent rerum talium destructorem (necnon omnibus simulacris Aegyptiorum secundum Esaiam prophetiam

Statuam Christi
fulsem Iulianus
deiecit

Lege Eusebium
li. viij. ca. iij.

Nicopolis
Emaus

Fons apud
Nicolim morborum
de pulso

Perseis arbor

phetiam) fugatoꝝ dæmonio pro testimonio Christi uacua remansisse, Igitur apud Aegyptios & Palæstinos gestorum testimonia conseruantur.

THEODORITVS.

Cap. XLIII

Julianus autor
Iudæis ut tem-
plum Hieroso-
lymitanū re-
parent

Igitur Iulianus etiã Iudæos contra Christianos armauit. Primumqꝝ con-
luocans requisit, quæ cum ipsis præcipiat lex sacrificare, nequaqꝝ immo-
lacionibus uterentur. Cumqꝝ respondissent, uno tantummodo loco sibi of-
ferre sacrificium fuisse permissum, repente iussit deo exosus destructū repa-
rari templum, credens infelix dominicum uerbum se posse destruere: cuius
per hoc ueritatem magis ostendit. Hæc itaqꝝ uerba Iudæi libenter accipien-
tes, cunctis per diuersum terrarum orbem mandauere Iudæis. Qui undiqꝝ
concurrentes, pecunias ad ædificium alacriter offerebãt: ministravitqꝝ plu-
rimum etiam Imperator, non largitatis gratia, sed ut ueritatem oppugnaret.
Misitqꝝ pariter præsidem impiorum excutorem dignissimum præcepto-
rum. Aiunt enim, quod ad repurgationem faciendam argenteos hamos, &
cophinos, & scaphas habuerint. Cumqꝝ fodere iam cœpissent, statuto qui-
dem die hoc multitudo plurima faciebat: nocte uero, spontanea terra de
ualle crescebat. Solutis itaqꝝ prioris etiam fundamētī reliquijs, noua omnia
præparabant. Cumqꝝ gypsi & calcis multa modiorū milia congregassent,
uis magna uentorum repente respirans, tempestates atque procellæ subito
factæ, quicquid congregatū fuerat, disperserunt. Adhuc autem insanenti-
bus eis, & nequaqꝝ diuina longanimitate correptis, maximus primo terræ
motus est factus. Et quisquis non fuerat mysterijs diuinis imbutus, uehe-
menter attritus est. Quim uero neqꝝ hoc terrerentur indicio, ignis ex fun-
damentis quæ suffodiebantur egrediens: plurimos fodientū concremauit,
aliorū membra dissoluit. Noctē quoqꝝ plurimis in uicina porticu dormien-
tibus, cadens subito cum tecto ipsa porticus, dormiētes oppressit. Alio uero
die in cœlo signum splendens crucis salutaris apparuit. Sed etiam Iudæorū
uestes crucis signaculo sunt impletæ, non tamen splendenti, sed nigro colo-
re signatæ. Hæc itaqꝝ deo rebelles considerantes, & diuina flagella expau-
scantes, ad propria sunt reuersi, confitentes esse deum, qui ab illorum proge-
nitoribus ligno fuerit adfixus. Quod audiens Iulianus, cum utiqꝝ caneretur
ab omnibus, tanquam Pharaō indurato corde non timuit.

Cap. XLIII

Perse aduersus
Ius Romanos

Igitur cum Persæ mortuum cognouissent Constantium, sumpta fiducia
luerunt ad terminos Romanorū denunciante bellum. Ob quam rem
collecto exercitu Iulianus misit in Delphos, & Delum, atqꝝ Dodonem, ad
percipienda responsa, an expediret ipsi bella suscipere. Tunc uniuersi Vates
& pugnandi fiduciam dabant, & uictoriam promittebant. Vnum uero re-
sponsum pro exēplo mendaciæ ac seductionis inferere non pigebit: est enim
huiusmodi: Nunc omnes aggredimur dij, uictoriæ trophæa referentes citi-
ca fluium Thiren. Horum ego dux ero belligator Mars. Νῦν πάντες
ἀγμῶν

ἀγμῶν θεοί, νῦνς πρόταια νομίζουσαι παρὰ θεοί ποταμῶ. ἴψη δ' ἐγὼ
ἀγμῶν σὺν θεοῖς πολέμουλον ἄρης. Horum itaqꝝ carminū ridiculum
eos conuenit diuulgare, qui sapientem deum Mūsarumqꝝ principem Py-
thium uocant. Ego autem mendaciū seductionis eius inueniens ingemisco.
Thiren namqꝝ fluium Tigrim uoluit appellare, quoniam Thiris eius no-
mini similis est. Is enim fluuius ex Armenia redundans montibus, & per
Assyriorum arua discurrens, sinum descendit in Persicum. Per hæc ergo re-
sponsa deceptus infelix, & uictoriam mente somniabat, & post Parthicum
prælium pugnam Galilæis inferre parabat: sic enim uocabat Christianos,
contumeliã nominis se eis inferre putans, cum magis debuisset eorū con-
siderare uirtutem. Non enim Socrates etiam si Critias fuerit appellatus: &
Pythagoras, Phalaris, ex mutatione nominis aliquam labem contraxerint:
neqꝝ Nireus, Theseites uocatus, pulchritudinem quam habebat, amiserit.
Horum nihil mente percipiens, ex hac appellatione aliquid læsionis se no-
bis putauit inferre. Et fallaci responso credens, interminabatur per ecclesias
dæmonū se statuere simulacra. Post has igitur minas, ab uno uiro in Bercea
debellatus est. Is enim nobilis erat, eiusqꝝ ciuitatis Curia præsidebat, quem
zelus Christi reddidit clariorem. Videns namqꝝ filium in impietatem, quæ
tunc uigebat, fuisse demersum, expulit sua domo, & coram omnibus abdi-
cauit. Qui in uicinã ciuitatis itinere aggressus Imperatorem, suam uolunta-
tem & abdicationem patris aperuit. At ille quiescere iuuenem imperauit,
placandum promittens patrem. Cumqꝝ uenisset in Berceam, nobiles & ho-
noratos conuocauit ad prandium: inter quos erat & huius pater, quem cum
filio in suo prandere iussit accubitu. Tunc circa medias epulas dixit ad pa-
trem: Non mihi uidetur iustum uim facere uoluntati ad aliud declinanti, &
animum ad alia mutare quæ non uult. Noli itaqꝝ esse filio uiolentus, sequi
tua dogmata respicienti. Neqꝝ enim ego tibi uim facio ut mea sequaris; licet
cogere ualde possim. Ille causam diuinæ religionis mente percipiēs: De isto,
inquit, ô Imperator, erroneo dicis, & deo exoso, & ueritati præponenti men-
daciū? Tum ille rursus mansuetudinē induens uultum: Cessa, inquit, de-
trahere. Et declinans ab eo uultū, ad adolescentē dixit: Ego tui curam habebo;
quoniam patri tuo ut hoc faciat suadere non possum. Hæc itaqꝝ nō frustra
retuli, sed uolens ostendere non solum illius admirabilis uiri fiduciam, sed
quod contempta Iuliani à plurimis sit potestas. In Antiochia autē uir qui-
dam optimus pædagogus adolescentium habitabat. Eratqꝝ illic nobilis ille
Sophista Libanius, impius, expectansqꝝ Iuliani uictoriã, habens præ-
cælis eius minas. Ergo interrogauit pædagogum, quasi nostram deridendo
religionem: Nunc, inquit, fabri filius quid putas agit? At ille quod paulo
post conigit, repletus gratia diuina prædixit. Respondit enim: O Sophi-
sta, creator omnium, quem tu fabri filium nominasti, loculum Iuliano
concinnaſ

Tigriſ

Galilæa

Præses Bercea
ensis filiu ob
Christianis
mum abdicatLibanius So-
phista

concinat. Post paucos uero dies mors illius nunciatur ertonei, & in loco apositus aduectus est, minarumq; tumor euacuatus.

Cap. XLV
Iulianus Sabi

ba

πλεόνων
είναι σαθ-
μῶν

Eo porro tempore religiosissimus Iulianus cognomento Saba, qui angelorum incorporalium uitam corporali conuersatione uidebatur imitari, cuius etiam uitam conscripsimus, prolixiores offerebat deo preces, cum illius impij minas audisset. Et ea hora qua ille percussus est orans, mortem eius iste cognouit, licet plusquam uiginti mutationes ab eo loco usque ad illius exercitū esse uiderentur. Aiunt enim cum continuē ingemisceret, & clamenti domino supplicaret, subito lachrymarū eius fluuiū restitisse, fuisseq; alacritate repletum, & eius uultum exhilaratū. Hanc animi perturbationem ministri respicientes, rogauerunt ut eis causam repentini gaudij patefaceret. Tunc ille dixit: Ferus sacrae uinae deuastator poenas exactus est uastationis suae, iacetq; mortuus, terroribus minisq; frustratus. Haec cognoscētes exultauerunt omnes, deoq; hymnos gratificos obtulerunt. Postea uero a nutrij est compertum, eundem fuisse diem simul & horam necis Iuliani, quam ille sacratissimus senex cognouerat atq; praedixerat.

Cap. XLVI

Illum itaq; semper inconsulte egisse, mortis demonstrauit euentus. Transiens enim cum exercitu fluuium qui Perfarum Romanorumq; regna diuidit, repente naues incendit, non suadens rebus aut uerbis, sed cogens milites praeliari. Porro duces alacritate repleti, animabāt milites, & eos spe uaria confortabant, quam Imperator absciderat, cum eorum reuersionem incensis nauibus abnegasset. Super haec autem cum debuisset cibos militibus congregare, neq; de proprijs sinibus praecipit afferri, neq; de inimicorū abundantia iussit aliquid depradari. Relinquens ergo habitabilem uiam, pergebat per solitudinis loca, ubi & cibo & potu milites defraudati, & duces itineris non habētes, sed errantes in deserta prouincia, sapientissimi Principis cognouere imprudentiam.

S O C R A T E S.

Multos itaq; uicos castraq; detinens, iam etiā ciuitates capiebat. Cumq; uenisset Cresiphontem, intantum obsedit regem, ut crebris Legationibus uteretur, offerens dare suae patriae partem, si solutus bello discedere posset. Quod ille noluit, neq; supplicantū est misertus: neq; mente percepit, quod uincere quidem bonum est, superuincere nimis inuidiosum: credens praecipue magicis artibus, quas ei Maximus philosophus exhibebat, & arbitratu Alexandri Macedonis se gloriam percepturū, aut certe maiorem. Putabat enim secundum Pythagoraeam Platonisq; sententiā, ex mutatione corporum Alexandri animam se possidere, aut esse potius in alio corpore alicui Alexander. Ob hanc itaq; causam Perfarum regis noluit preces admittere.

S O Z O M E N Y S.

Quum igitur in deserti loca primò captiuorū habuisset ducatum, postea quidam senex sub schemate proditoris se ei compendiosum iter ostendere

compro

Acompromisit. Cumq; tribus diebus ambulantes ad maiorem solitudinē uenissent, illum quidem fustibus occiderunt, confitentem hoc se fecisse pro patriae liberatione, & libenter tormenta omnia sustinere. Exercitus interea Perfarū, ex itinere fatigato exercitui Romanorū, comotus occurrit, seq; ad congressionem praelij parauit.

S O C R A T E S.

Querebantur enim Romani de Principe, cur noluerit bellum cum lucri promissione finire. Veruntamen Persis instantibus resistebāt, ita ut frequenter uerterentur hostes in fugam. Porro Iulianus erat praesens in equo, & exercitum confortabat, inermis quidem, spe felicitatis suae audacior factus.

T H E O D O R I T V S.

Contra quem iaculum repente delatum, discurrens per brachiū, in eius clatus immersum est. Ex hoc uulnere suscepit finem uitae. Quis uero iustissimum intulerit uulnus, haecenus ignoratur. Sed alij quendam inuisibilium hoc intulisse ferunt: alij uero unum pastorū Ismahelitarū: alij militem fame & itinere fatigatū. Sed siue homo siue angelus fuerit, palam est quod diuiniae iussioni ministrauit. Aiunt autem quod cum fuisset uulneratus, mox manum sanguine suo compleuerit, & in aërem proiecerit, dicens: Galilae uicisti. Et in eo ipso confessus est cum blasphemia uictoriam.

Cap. XLVII

S O C R A T E S.

Callistus autē qui inter familiares Imperatoris tunc militabat, & Heroico uersu eius conscripsit historiā, ait eum a dæmone uulneratū, fuisse defunctū. Iulianus ergo quarto Cōsultu suo quem adiderat cum Salustio, sexto die lunij mēsis, in Persica regione defunctus est, anno tertio imperij sui, septimo uero ex quo Cæsar a Constantio fuerat ordinatus, uitae anno xxxi.

Callistus

Iuliani Aug.
mors

Post cuius mortem eius Magiae compertae sunt. Carræ nanq; ciuitas est, haecenus impietatis eius reliquias habēs. Per hanc iter agens, quoniam per Edeffam propter piæ religionis cultum transire noluerat, in templum quod a Paganis colitur, est ingressus. Vbi cum quaedā cum suis confortibus sacrilegia celebrasset, ianuas & claustra disposuit, & quosdam ibi milites obseruare praecipit, ut intra hoc nullus accederet donec ipse rediret. Cumq; mortuus fuisset, & impio piū successisset Imperiū, ingrediētes in templum inuenerunt mira Principis simulacra, eiusq; sapientiam & famosissimā pietatem. Viderunt enim mulierem a capillis appensam, extensas habentē manus, cuius uterum aperuerat, ut Perfarum uictoriā in icore eius inspiceret. Hoc ergo scelus in Carris inuentū est. Verum in Antiochia plurimas arcas in Palatio humanis aiunt capitibus plenas fuisse repertas, & innumera in puteis demersa corpora mortuorū. In qua urbe cum eius nunciatus fuisset interitus, publicam cuncti habuere festiuitatē, & non solum in ecclesijs & sepulchris martyrum saltabant; sed etiam in Theatris Crucis uictoriam praedicabant, illius Magiae insultantes. Ego autem etiam clamorem fauoris eorū hic

Ca. XLVIII
Carræ

Magica quaedam portenta
Carris reperia

Antiochensium
publicum gaudium de morte
Iuliani

○ ponere

ponere necessariū iudicauit, ut etiā apud posteros hæc memoria referretur. **C**omuniter enim clamabant omnes: Maxime fatue, ubi sunt tua uaticinia? **V**icit deus, & **C**hristus eius. **H**ic ergo libri terminus est habendus, ne pio imperio impietatis potentia copuletur.

◊ ELENCHVS CAPI

TVM LIBRI SEPTIMI HISTORIAE EC/
clesiasticæ, quam Tripartitam uocant.

De Iouiniani Imperatoris auspicijs, & quemadmodum à Persidis finibus sit egressus.	Caput I
Quid Sophista Libanius contra Christianos scripserit, & quomodo Socrates historiographus eius dicta confutarit.	Cap. II
De rectitudine fidei Iouiniani, & quid Athanasius Alexandrinus scripserit.	Cap. III
Quomodo Iouiniani temporibus orthodoxi floruerint, & hæretici sint oppressi.	Cap. IIII
Quod Athanasius uenerit ad Iouinianum, & ab eo decenter sit honoratus.	Cap. V
De Consulatu & fine Iouiniani.	Cap. VI
De ortu principis Valentiniiani, & quemadmodum fratrem Valentem ipse fecerit Imperatorem.	Cap. VII
De Ambrosij Mediolanensis episcopatu atq; libertate loquendi.	Cap. VIII
Edictum Valentiniiani & Valentis de Consubstantiali Trinitate.	Cap. IX
Epistola Illyricianorū episcoporum ad Orientales episcopos profitentium Consubstantialem Trinitatem.	Cap. X
De hæresi Audæanorum.	Cap. XI
De Lampfaceno concilio.	Cap. XII
Quemadmodum Valens factus fuerit Arianus.	Cap. XIII
Qua crudelitate Valens sit usus aduersus orthodoxos.	Cap. XIII
De tyrannide & perditione Procopij.	Cap. XV
De exilio sancti Eusebij Samosatani Pontificis, & quod ciues eius, amore fidei, alij episcopo se subdere noluerint.	Cap. XVI
De exilio Barsæ episcopi.	Cap. XVII
Item de crudelitate Valentis quam gessit aduersus orthodoxos extincto Procopio.	Cap. XVIII
De Eunomio hæresiarcha.	Cap. XIX
De sæuitia Valentis contra Constantinopolitanos orthodoxos.	Cap. XX
De destructione murorum Chalcedonensium.	Cap. XXI
De natiuitate Valentiniiani minoris, & de immensitate grandinis, & de ortu principis Gratiani.	Cap. XXII
Quomodo	

Quomodo Ariani Macedonianos fuerint persecuti, & illi se contulerint ad Liberium.	Cap. XXIII
Libellus Macedonianorū, Liberio Romano datus episcopo.	Cap. XXIII
Epistola Liberij & Sicilienfis concilij ad Macedonianos episcopos post penitentiam.	Cap. XXV
Cur Eunomius ab Eudoxio segregatus sit.	Cap. XXVI
De latebris Athanasij.	Ca. XXVII
De concilio Tyanensi ubi literæ Liberij & Occidentalium sunt receptæ.	Caput XXVIII
De Eudoxio Ariano qui fuerat Constantinopolitanus episcopus, & de persecutione Valentis propter Euagriū orthodoxū episcopū.	Cap. XXI
Quod octuaginta orthodoxorū à Valète in naue cremati sunt.	Cap. XXX
Quid Valens gesserit in Cappadocia & Antiochia.	Cap. XXXI
Quomodo in Edeffa mulier cum suo filio currens ad martyriū, & Præfectū & Imperatorē stupore facti à crudelitate remouerit.	Cap. XXXII
De examinatione & exilio plurimorum orthodoxorum.	Cap. XXXIII
De miraculis Confessorum.	Cap. XXXIII
De responso dæmonis, quis post Valentem imperaturus esset, & quod ob hoc Valens multos occiderit.	Cap. XXXV
De Basilio episcopo Cappadocia, & quod exilij minas euaserit.	Ca. XXXVI
De fine Athanasij Alexandrini, & successione Petri, & seditione cōtra eum facta, & quod Romam profectus sit.	Cap. XXXVII
Qua crudelitate Lucius Alexandriā fuerit introductus.	Cap. XXXVIII
Quæ miracula gesserint eremitæ, in exiliū à Lucio destinati.	Cap. XXXIX
Literæ Petri Alexandrini Pōtificis, in quibus Lucij mala referuntur.	Cap. XL

HISTORIAE ECCLE-

SIASTICAE, QVAM TRIPARTITAM VOCANT,
LIBER SEPTIMVS.

S O C R A T E S.

MILITES igitur in maxima sollicitudine cōuenientes, omiſſa omni dilatione, altero die Iouiniano inſulas Imperatoris imponūt. Erat enim uir fortis & nobilis, & illo tempore *χιλίαρχος*, id eſt, Millenarius, quo Iulianus electionē militibus lege propoſuit, ut aut ſacrificarent, aut militia cederent. Qui cingulum magis elegit amittere, quam Imperatoris præceptis impijs obedire. Hunc ergo tunc Iulianus propter belli neceſſitatē inter uiros militares habebat. Qui cum uiolenter à militibus

Caput I

Iouinianus

Aug.

Tribunus mi-

litum

Cingulum mi-

litare

militibus ad imperium traheretur, clamabat, dicens, non se uelle Paganis ho-
minibus imperare, cum ipse Christianus existeret. Cumq; uox omnium com-
muniter proclamasset, dicentium, se quoq; Christianos, suscepit imperium.

THEODORITVS.

Cogitabat itaq; Iouinianus de comuni salute, & quomodo posset de me-
dio hostium illa sum exercitum liberare. Nec indignit magno concilio, sed se-
minibus pietatis utilissimum uindemiauit fructum. Repente namq; suam pro-
uidentiam deus ostendit, & fluctuatione eius ad portum tranquillitatis ad-
duxit. Dum enim huius angustiam Persarum rex agnouisset, missa Legatione
petiuit pacem, deinde cibaria militibus destinauit, & forum uenaliu eis pra-
parari in deserto praecipit. Celebratisq; foederibus, exercitum reduxit inco-
lumem.

SOCRATES.

Quae pacta, quantum ad gloriam quidem pertinebat Romanorum, turpia
erant, sed tempori congruebant. Amissa namq; Syria, & tradita Persis Nisibi
Mesopotamiae ciuitate discessit. Haec nunciata, Christianos confortauerunt,
Paganis intulerunt luctum. Porro milites incautum Iuliani feruorem ualde
culpabant, causamq; damni finium Romanorum ei potius imputabant, quod
a Persarum ueluti proditore seductus, naues quae per fluuium frumenta de-
ueherent incendisset, & famem militibus accersisset.

Cap. II
Libani opus
de morte Iu-
liani
Tum itaq; Sophista Libanius Lamentationis librum in Iulianum con-
scripsit, quem Iulianum denominauit, fascinatū sanē laudibus illius: in
quo etiam meminit librorum quos contra Christianos adiderat Iulianus.
Et si quidem laudes Imperatoris Sophista dixisset, ego quiescerem, uestigia
historiae sequens. Sed quia tanq; callidus Rhetor mentione Iuliani librorum
Christianam uidetur lacerare religionem, propterea contra eum positus pri-
mum uerbis ipsius, pauca dicenda sunt. Hyemis, inquit, noctes amplius
Imperator extendens, incumbendo libris, Palaestinensem hominem deum,
deiq; filium referentibus, praeliabatur enixius, & redarguendo praualuit,
ut risum & quandam inanitatem ostenderet eorum quae coluntur a talibus,
In quibus laboribus sene Tyrio sapientior est inuentus. Propitius autem sit
iste Tyrius, & placide uerba mea suscipiat, tanquam a filio uictus est. Haec
quidem Sophistae Libani sunt. Verum ego sophistam eum optimū fuisse
nouit: quantū si non eius religionis fuisset, cuius Imperator erat, omnia quae
de Iuliano Christiani dicunt, etiam iste tunc diceret, & forsitan tanq; Rhe-
tor augetet. Nam & uiuo Constantio laudes, & eo defuncto iniurias plenas
criminibus eius effudit. Et si senex Porphyrius fuisset Imperator, libros eius
Iuliani praeposuisset operibus. Sed & Iulianus, si Sophista fuisset, dixisset
forsitan etiam ipsum malum, sicut Ecebolus. Quia ergo ille tanquam eius
sectae, & tanquam Sophista & amicus Imperatoris, quae ei sunt uisa dixit,
ei nos ut possumus obtememus. Primum itaq; dixit, quod libris incumberet,
hyemis

Libanius uiuū
Constantium
laudauit, uita-
perauit mor-
tuum
Porphyrius

hyemis noctes extendens. Incumbere namq; significat, quod intentionem
habuerit, ut uituperatione conscriberet, sicut consuetudo Sophistis est. Nam
olim hos libros scierat, sed tunc incumbebat, & maximo praelio contende-
bat. Vnde palam est quod non (sicut Libanius putat) redarguendo pra-
ualuerit, sed infirmitate suae ueritatis aestuabat, & quae bene illic cauteq; sunt
posita, tanquam detractor lacerare laborabat. Omnis enim qui resistit alicui,
nunc uertendo, nunc celando ueritate, mentitur aduersus eum contra quem
litigat. Et qui insensus alicui est, omnia sicuti hostis non solū agit, sed etiam
loqui contendit. Quod uero Iulianus atq; Porphyrius, quae Tyrium senem
uocat, detractores ambo fuerint, suis ipsorum sermonibus arguuntur. Nam
Porphyrius summi philosophorum Socratis uitam lacerauit in historia Phi-
losophica, quam ipse conscripsit: & talia de eo retulit, qualia soliti derogatio-
nibus occupari. Et haec de illo Socrate, qui apud Graecos mirabilis castitate,
iustitia, alijsq; uirtutibus habebatur. Quem Plato mirabilis eorum philo-
sophus, & Xenophon, alter philosophorum *θιασος*, non solum tanquam deo
amabilem honorant, sed etiam ultra hominem sapuisse pronunciant. Porro
Iulianus aemulatus partem, passionem propriam in Caesaribus denudauit,
& omnium ante se regnantium uitas carpens, ne philosopho quidem Marco
peperit. Igitur ambo detractores fuerunt. Non opus habeo pluribus uti
sermonibus. Ego namq; ex utrorumq; uerbis mores eorum conijciens, haec
dixi. Quid autē de Iuliano Gregorius Nazanzenus retulerit, audiamus. Ait
enim in secundo libro contra Paganos haec uerba, post alia: Haec equidem
de Iuliano alijs ipsa experimenta tradiderunt, & assumpta potestas imperij:
mihī autē eius mores comperti sunt, cum hunc uirum Athenis clarius agno-
uissem. Venerat enim illuc, cum frater eius Imperatori uideretur inimicus.
Fuitq; aduentus eius ratio duplex: una quidem quasi decentior, qua dice-
bat se uenisse ut uideret Hellada atq; doceretur: altera uero secretior & non
nota plurimis, ut immolatores daemonum & uiros fallaces inquireret, quia
nondū habebat impietatis suae licentiam. Tunc igitur non frustra consideraui
uirum. Non enim fortuito ista conspexi, sed faciebat me cautum incōstantia
morum eius, & excessus uberior. Vates siquidem egregius est, qui bene con-
siderat. Nullum enim signū in eo mihi utile uidebatur. Ceruix inflexibilis,
humeri iactabiles, oculi currentes, huc illucq; directi, & furiose respicientes.
Pedes impatientes, nares spirantes iniurias atq; contemptus, schemata risu-
bilia, & hoc ipsum semper habentia. Risus incontinens, & quasi subbulliens.
Consensus & negatio simul, ratio nulla ratione consistens, interrogatio inor-
dinata, atq; responsio nulla congruentia sibi conueniens. Sed quid per uni-
uersa discuro? Hunc ante opera uidi, & operibus ipsis agnouit. Et siquidem
essent mihi praesentes, qui tunc aderant, testaretur quod cum haec uidissem,
repente dixi: O quale malum nutrit Respublica Romanorum! Et cum haec
prædixissem

Βενοφῶν, ὁ
πῶν ἐπὶ τῆς
ἐπινομομαζο-
μενος, πρῶτος
scripsit uitas
philosophorum
Gregorius Na-
zianzenus de
Iuliano

Depingit Iulī-
anum Naziani-
zenus

prædixissem, optavi me inueniri debere mendacē. Melius enim fuerat hoc, quam ut tantis terra sceleribus impleretur. Nunquā arbitror talia fuisse prodigia, cum multa diluua, multa incendia, multæ pestes, & hiatus terræ prouenerint, licet homines inhumani & feroces, compositi quæ dissimilibus naturis fuisse referantur. Ob quam rem digno sua superbia sine conclusus est. Hæc Gregorius de Iuliano narravit. Quia uero contra Christianos multa profærentes, nisi sunt uim facere ueritati, quædam ex sacris literis peruertentes, alia permutantes, omnia tamen secundum suam sumentes intentionē, multi eis obuiantes ista patefecerunt, destruentes & redarguentes eorum uana sophis-

Origenes

mata, & ante omnes Origenes, licet ante multa fuisset tēpora Iuliani. Is enim ea quæ uidebatur turbare legentes sacratissimas lectiones, obijciens sibi ipsi & interpretatus ea, detractorū sophisticas adinuentiones exclusit. Quæ si sapius legissent Iulianus atque Porphyrius, ea libenter accipiētes, in aliud forte sua uerba mutassent, & non ad blasphemiam sophisticata uerteretur. Quod uero lacerare studuerit Imperator, apud idiotas & simplices uerba faciens, & non apud eos, qui scripturarū diuinarū obtinent ueritatem, ex his palam est: sumens enim ea uerba, quæ dispensationis causa humanius posita sunt, cum multa huiusmodi collegisset exempla, hæc nouissime dicit: Horū igitur singula si non aliquā habent ineffabilem contemplationē, maxima de deo

Liber Iuliani

Aug. *περὸς τὴν κωνσταντινουπόλιν, πρὸς κωνσταντίνον, πρὸς κωνσταντίνον*

Iuliani uerba

ex tertio lib.

contra Christianos

Iulianus reprehenditur

blasphemia sunt plena. Hæc ergo Iulianus in tertio cōtra Christianos libro dixit. In libro autē suo quem de Cynismo scripsit, docens quomodo sacras fabulas deceat fingi, dicit oportere harum ueritatē abscondi. Sic enim ait: Amat enim natura celari, & abdita deorū substantia nō patitur nudis uerbis in aures introire pollutas. Apparet ergo per hæc Imperatorē suspicionem habuisse de diuinis scripturis, quod essent uerba mystica ineffabilem quandam modum contemplationis habentia. Sed indignatur quod non omnes eandē sententiā habuerint, & incessit hos qui inter Christianos diuina simpliciter suscipere uidentur eloquia. Non igitur oportebat eum contra simplices insurgere, nec propter illos cōtra sacras literas intumescere, neque odio habere & auersari quæ magis bene intellexerat: quod nō omnes tunc ita senti-

Quid Porphyrius

ut aduersus Christianos scriberet

rent, sicut ipse uoluerat. Similis ergo Porphyrio factus est. Ille namque in Cæsarea Palæstinæ à quibusdam Christianis cæsus, iram non ferens, Christianismū deseruit per furorem: & odio inimicorū scribendo blasphemias Christianismo priuatus est: sicut eum Eusebius Pamphili redarguit, & eius uerba destruxit. Imperator autē apud idiotas superbus inter Christianos exiit, eā passione in blasphemias Porphyrii declinauit. Ambo siquidē sponte deliquerunt, & scienter peccando dignissima poena mulctati sunt. Cum igitur sophista Libanius uelut irridens dixisset, hominē ex Palæstina deum & deum filium faciunt, oblitus suorū uidetur esse uerborū: ad finem namque eius libri Iulianū deificauit sic inter alia dicens: Primū namque nunciū eius mortis penē

peremerat,

peremerat, quod putaret de deo mentitus. Deinde paululū descendens, ait: O dæmonū alumne, dæmonumque discipule, & dæmonū obseruator. Qui licet hoc aliter intelligeret, uerū tamen hæc eadem de Iuliano dixit, quæ Christiani exprobrantes affirmāt. Si ergo eum laudare cogitabat, oportebat eum hoc nomen effugere: nec eum deditū dæmonibus indicare: sicut sermonem alium declinauit, quæ cum reprehenderet, de suis libris abscidit. Quomodo enim homo Christi deificetur, & quemadmodū in aperto homo fuerit, inuisibiliter autem deus, & quemadmodū utraq; sint uera, Christianorū ratio sacra nouit: Pagani uero antequam credant, intelligere nequeunt. Dicit enim sermo diuinus: Nisi credideritis, non intelligetis. Quapropter non erubescunt multos homines deificando: & utinā bonis moribus institutos, aut iustos, aut castos, & non potius lubricos, iniquos, & ebriosos, id est, Hercules, Dionysos, & Asclepios, sicuti frequenter in suis libris Iulianū iurare non pudet. Quorū masculos foeminasque Cupidines si enumerare uoluerō longa digressio generatur. Sed sufficit hæc scire uolentibus Aristotelis Pallium, & Corona Dionysij, & liber Egini multæ memoriæ, turbaque Poëtarū, qui de talibus scribentes, uere ridiculū & inanitatē Theologiæ ostendere Paganorū. Quod uero propriū Paganorū sit, homines summa facilitate deificare, monstramus. Rhodijs quadam calamitate detentis, responsum est datum, ut Phrygium Attin sacerdotem uasana Phrygū celebritatis placarent. Tale namque responsum est: Attin placate deum magnū, purum Adonem, bonæ uitæ, diuinitarū datorem, comatumque Dionysum. Hoc itaque responso Attin qui amore uasano semetipsum occidit, eundem Adonem Dionysumque nominauit. Cumque Alexander Macedonū rex transisset in Asiam, Amphictyones Alexandro fauentes, carmina ista finxerunt, Iouem deorū Consulē, & Mineruam honora ter genitam, qui corpore mortali supernum abscondis regem, quem Iupiter Heroum seminauit generibus adiutorem, bonæ legis laticia Alexandrū statuere regem. Hæc in Pythia pronunciauit dæmon: qui cum potētib; adularetur, deificabat eos. Quid enim dicamus, cum etiam Cleomedem athletam deificauerint, ita dicentes: Ultimus Heroum Cleomedes Astypalæus, quem sacrificijs honorate, quia mortalis iam non est. Propter hoc ergo responsum Diogenes Cynicus & Oenomaus philosophus Pythium reprehenderunt Apollinem. Cyziceni uero tertiumdecimum deum Adrianū appellauerunt. Sed etiam ipse Adrianus amatum suum Antinuum deificauit. Et hæc ridiculū & inanitatē non dicit esse Libanius: Hæc ergo à nobis propter eius detractionem, per digressionem dicta sufficiant.

THEODORITVS.

Iouinianus ergo Imperator, mox ut imperij sui terras ingressus est, primum scripsit legem, ut episcopi de exilio redirent, & ecclesias eis reddendas esse professus est, qui exposita in Nicæa fidem inuolabiler seruassent.

Scriptit

Aristotelis Pallij. Corona Dionysij

Attin Rhodij in deos reuerunt

Amphictyones de Alexandro

Cleomedes athleta

Adrianus Antinuous amatus Adriani

Cap. III Iouinianus Aug. episcopus exules restituit

*Iouinianus
Aug. ab Atha-
nasio cupit or-
thodoxam re-
ligionem edo-
ceri*

Scripsit etiam Athanasio, qui præcipuus erat horum dogmatū propugna-
tor, petens ut ei rescriberet perfectam diuinorum dogmatum disciplinam.
Qui eloquentiores episcopos cōgregans rescripsit, rogans ut fidem Nicæ-
æ expositam custodiret, tanquam Apostolicis dogmatibus congruentem.
Cuius epistolæ uerba sunt hæc:

PIISSIMO ATQVE CLEMENTISSIMO VICTORI
Augusto Iouiniano Athanasius, & reliqui episcopi, cōuenientes ex
persona omniū episcoporū Ægyptiorū, Thebaidos, & Libyæ.

DEBET deo amabilem principem discendi habere uoluntatē, deside-
riumq; cœlestiū. Sic enim uere & cor habes in manu dei, & imperium cum
pace multis annorum curricula gubernabis. Volente igitur à nobis tua di-
scere pietate catholicæ ecclesiæ fidem, gratias ob hoc domino referentes, cu-
rauimus ut prolatam ab omnibus patribus in Nicæa tuæ pietati insinua-
mus fidem. Hanc enim repudiantes quidam, nobis quidem frequenter in-
diati sunt, eo quod Ariana non consentiremus insanæ. Autores uero facti
sunt hæresis & schismatū uniuersalis ecclesiæ. Vera ergo & pia in dominū
nostrū Iesum Christū fides est om̄ibus manifesta, & ex diuinis literis agni-
ta atq; lecta. In hac enim etiam sancti martyrio consummati sunt, & requie-
scentes in domino nūc consistūt. Manserat itaq; semper fides illæsa, nisi cal-
liditas quorundā hæreticorū eam uiolare præsumeret. Arius enim quidam,
eiusq; sectatores erumpere & impietatē aduersus eam introducere tentaue-
runt, dicentes, ex non extantibus, & creaturam, atque facturam, conuertibi-
lemq; esse filiū dei. Plurimosq; per talia seduxerūt, ita ut etiam qui aliquid
esse uidebantur, blasphemia huiusmodi traherentur. Verum sancti patres
nostri olim conuenientes (sicuti prædiximus) in Nicæno concilio, Ariana
quidē sectam anathematizauerūt, catholicæ uero ecclesiæ fidem (scriptura
teste) professi sunt. Ea q; prædicatione hæresis extincta est, quæ ubiq; uide-
batur accensa. Hæc itaq; fides per omnes ecclesias legebatur & prædicabat.
Sed quoniā Ariana hæresim quidam renouare uolentes, ipsam fidem à
patribus in Nicæa prolatā anathematizare præsumserunt: aliqui uero si-
ngunt se eam profiteri, sed ipsam ueritatē negare noscuntur, aliter interpretan-
tes Consubstantialitatē, & sancto spiritui blasphemantes, cum dicunt eum
creaturā esse, atq; facturam per filium celebratam: necessario considerantes
læsionem ex huiusmodi causa contra populum generatā, offerre tuæ pieta-
ti confessionem concilij Nicæni curauimus, ut pia religio tua cognoscat, cum
quanta scrupulositate conscripta sit: & quantū errent, qui extra eam uolunt
aliquid edocere. Cognosce deo amabilis Imperator, quoniā hæc quidem
prædicatur à seculo, & hæc professi sunt patres in Nicæa cōuenientes. In hac
quoq; fide concordant omnes ecclesiæ in Hispania, & Britannia, necnon in
Gallijs, Italijs, & in Dalmatijs constitutæ: in Cappadocia, Mysia, & Mace-
donia

donia, & uniuersa simul Hellade, sed etiā in uniuersa Africa, Sardinia, Cy-
pro, Creta, Pamphylia, Lycia, Isauria, & in omni Ægypto & Libyæ, Ponto,
& Cappadocia, partibusq; uicinis, & Oriētales ecclesiæ, præter paucos Ari-
sectatores. Omnium nanq; prædictorū sententiam experimento cognoui-
mus, & literas habemus, eosq; nouimus deo amabilis Imperator, quia cum
pauci quidam huic fidei contradicant, præiudiciū facere non poterūt in toto
orbe terrarū. Multo enim tempore ab hæresi Ariana pulsati, nūc etiam pie-
tati contentione maxīma contradicūt. Ut uero hæc pietas tua cognoscat, li-
cet sciat, tamen studuimus fidem Nicæno concilio professam ab Episcopis
trecentis decem & octo, subiungere. Est autem hæc Nicæni concilij fides:

CREDIMVS in unum deum, patrem omnipotentem, omnium uisibi-
lium, inuisibiliūq; factorem. Et in unum dominum nostrum Iesum Chri-
stum, filium dei, natum ex patre, unigenitum, hoc est, de substantia patris,
deum de deo, lumen de lumine, deum uerū de deo uero: natū, non factum,
consubstantialē patri, per quem omnia facta sunt, quæ in cœlo, & quæ in
terra. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit, in-
carnatus, humanatus, passus est, & die tertia resurrexit. Ascendit in cœlos,
uenturus iudicare uiuos & mortuos. Et in spiritum sanctum. Eos autem qui
dicunt, Erat, quando non erat: & antequam nasceretur, non erat: & quia ex
non extantibus factus est, aut ex altera substantia uel subsistentia dicentes
esse, aut creatum, aut conuertibilem, aut mutabilem filium dei, hos anathe-
matizat sancta catholica & Apostolica ecclesia. In hac fide deo amabilis Im-
perator nos consistere necessarium est, tanquam sacra & Apostolica: nul-
laq; mouere eam seductione uerborum atque contentione: quod ab initio
Ariani fecerunt, ex nō extantibus filium dicentes: Et, quia erat, quando non
erat, & creatus, & factus, & conuertibilis est. Propterea (sicuti prædiximus)
& Nicæna synodus hæresim anathematizauit huiusmodi, fidem uero pro-
fessa est ueritatis. Non enim simpliciter similem dixerūt filium patri, ne sim-
pliciter similis deo, deus uerus esse crederetur, sed etiam consubstantialē
scripserunt, quod proprium est geniti ueriq; filij, ex uero & naturali patre
nascentis. Sed neq; Spiritum sanctum alienauerunt à patre & filio, sed po-
tius glorificauerunt eum cum patre & filio in una sanctæ Trinitatis fide, eo
quod una sit in sancta Trinitate diuinitas.

Has literas Imperator legens, cōfirmauit quam habuerat de sacris scienti-
tiam & affectum: aliamq; conscripsit legem, ut frumentorum consuetudo
redderetur ecclesijs, quam Maximus distribuerat Constantinus, & dari pro-
hibuerat Iulianus. Et quoniā propter illius impietatem orta fames, non
sinebat totam tunc summā, quam Constantinus constituerat, erogari, ter-
tiam partem Iouinianus ad præsens impendi promisit, ita ut cessante fame,
frumenta integra præberentur.

Socrates

*Professio fidei
in concilio Ni-
cæno*

*Frumentorū
reditus resti-
tuit ecclesijs
Iouinianus*

SOCRATES.

Cap. IIII
Exules Episco-
pos reuocat
Pudet sacerdo-
tes Gentiles pr-
prij cultus
Macedoniani
apud Iouinia-
num Aug.

Acaciani con-
ueniunt apud
Antiochiam

Acacianorū
epistola ex sy-
nodo Antio-
chena ad Ioui-
nianū Aug.

EVocauit igitur Imperator à Constantio in exilium missos episcopos, qui non occurrerant Iuliani redire temporibus. Tunc autem etiam templa Paganorum omnia clauderantur, & ipsi sacerdotes ubique fugiebant: indutiq; pallijs, ipsa pallia reponebant, & ad schema commune reuertebantur. Quieuit etiam pollutio sanguinis, quam publice insatiabiliter sub Iuliano celebrauerāt. Porro Christiani non quiescebant: Præsules enim religionum adibant crebro Principem, credentes eius obtinere se uoluntatem aduersus proprios inimicos. Et primum quidem Macedoniani libellum Principi porrexerūt, postulantes ut expellerentur ecclesijs, qui dissimilem filium prædicarent, & ipsi introducerentur in eas. Erant qui libellum obtulerant, Basilus Ancyrae, Syluanus Tarsi, Sophronius Pompeiopoieos, Pasinius Zilenus, Leontius Comanus, Callicrates Claudiopolites, Theophilus Castabalenus. Horum libellum Imperator accipiens, eos sine responso dimisit, hoc tantummodo dicens: Ego contentiones odi, eos autem qui ad concordiam festinant, diligo, pariter & honoro. Quod audientes, qui ad contentionem se parabant, quieuerūt. Hoc ergo pro uoto Imperatoris est factum. Nam tunc intentio sectatorū Acacij reuelata est, & (sicuti solebant) ad uota se Principis contulerunt. Conuenientes enim in Antiochia Syriae, habuerunt uerba cum Meletio, qui paulo ante diuisus ab eis, Consubstantialitatem ita defendere uidebatur. Hoc itaq; fecerunt, quoniam eum honorari conspiciebant, Principe tunc ibi agente. Communi ergo consilio libellum componentes, Consubstantialitatem professi sunt, & Nicenam roborantes fidem obtulerunt Imperatori. Cuius libelli uerba sunt hæc:

PISSIMO ET DEO AMABILI DOMINO NOSTRO
Iouiniano, Victori, Augusto, synodus præsentium Episcoporum ex
diuersis prouincijs in Antiochena urbe conuenientium.

QUOD ecclesiasticam pacem atq; concordiam tua primum studuerit pietas celebrare, bene nouimus etiam nos deo amabilis Imperator. Quod uero uerticem huiusmodi ueræ unitatis & orthodoxæ fidei bene sumpseris, neq; hoc ignoramus. Sed ne cum his, qui adulterant ueritatis dogma adnumeremur, tuæ pietati suggerimus, quoniam sancti concilij in Nicæa olim & ab initio celebrati fidem & suscepimus & tenemus. Quando etiam Consubstantialitatis nomen, quod aliter se quibusdam habere uidetur, dicimus cautam interpretationem à patribus excepisse, quippe significantibus quod ex substantia patris natus sit filius: & quia similis per substantiam patri est. Non enim uelut aliqua passio circa ineffabilem natiuitatem creditur. Neq; secundum alium quem Paganorum usum percipitur à Patribus substantiam nomen dictum, sed ad destructionem Arianorum, qui præsumperunt ex non extantibus de Christo aliquid impie prædicare. Quod etiam isti, qui nunc inæqualitatem asserunt,

asperius

Aspertius & audacius ad uastandam ecclesiam concordiam imprudenter ausi sunt perpetrare. Quamobrem huic nostræ relationi subiunximus exemplar fidei Nicæni concilij, quam etiam decenter amplectimur. Est enim huiusmodi: Credimus in unum deum patrem omnipotentem, & reliqua. Et subscriptio: Meletius episcopus Antiochiæ obtuli in superscriptis consentiens, Eusebius Samosatensis, Euagrius Siculus, Vranus Apamiæ, Zoilus Larissenus, Acacius Cæsariæ, Antipater Rhosi, Abramius Yrimenus, Aristonicus Seleucobeli, Barbabentus Pergami, Vranus Meletenæ, Magnus Chalcidis, Euty chius Eleutheropoleos, Ilacius Armeniæ maioris, Titus Bostrensis, Pelagius Laodiciæ, Arabianus Adrensis, Piso Adanenus per Lamirionem presbyterum, Sabinianus Zeugmatis, Athanasius Ancyrae per Orphitum & Aetium presbyteros, Irenæus Gazæ, Piso Augustæ, Patricius Palti per Lamirionem presbyterum, Anatolius Berceæ, Theotimus Aramensis, Lucianus Arcenus. Hunc itaque libellum in collectione Synodali Sabini conscriptum inuenimus. Verum Imperator propositum hoc habebat, ut blandimentis & suasionem uerborum discordantium contentiones abscederet, dicens, Nulli quidem se quomodocunq; credentium fore molestum: eos tamen diligere, & ualde honorare, qui principium ecclesiasticæ unitati præberent. Quod uero hoc egerit, etiam Themistius philosophus ait in laude, quam in eius protulit Consulatu, ubi miratur Imperatorem, quod permisit unumquenq; colere sicut uellet: atque deuicerit blandientium mores, quos ualde deridens, ait manifestare purpuram.

SOZOMENVS.

Igitur Imperator tunc etiam Secundo nomine Præfecturam gubernanti Prætorianam legem dedit, ut capitali sententia plecterentur, qui uel sacram uirginem nuptiali thoro uiolare auderet, uel impudico aspectu aspiceret, ne dicam abripere forte tentaret. Quam legem ideo posuit, eo quod Iuliani temporibus quidam huiusmodi uirgines uxores ducere ausi fuerant.

SOZOMENVS.

Inter hæc Athanasius Alexandrinæ sedis episcopus, cum paucis suorum communicato consilio necessarium iudicauit, ut Christianum uideret Imperatorem. Veniensq; Antiochiam, Principem, de quibus oportebat, edocuit. Quidam aiunt, quod eum ipse magis euocauerit Imperator, ut quæ necessaria pro religione & recta fide uiderentur, exponeret: disponensq; ut deceret, causas ecclesie de reditu cogitabat. Verum Euzoius Arianae sectæ Antiochenæ ciuitatis episcopus, studebat ut Probatianus quidam eunuchus, in Alexandrina urbe ordinaret episcopus. Cumq; hoc ageretur, Lucius Alexandrinus à Georgio presbyter ordinatus, adijt Imperatorem, & maledicens Athanasio, quasi temporibus episcopatus illius fuisset accusatus, & plurima exilia sub præcedentibus sustinisset Imperatoribus, essetq; circa sacra per-

eum

Sabini syno-
dalia

Themistij phē-
losophi oratio
panegyrica

De non ducentis
sacris uirginibus,
Iouiniani lex

Cap. V
Athanasius Iouiniani adit

Euzoius Antiochenus
Lucius Alexandrinus accusat
Athanasium

eum causa discordiæ, supplicabat ut alius in Alexandrina ciuitate ordinaretur episcopus. Verum Imperator sciens, quantæ Athanasio inimicorū infideliæ factæ fuissent, detractiones huiusmodi non respexit, sed Lucium quidem cum multa interminatione tacere iussit, Probatianum uero eiusque sequaces Eunuchos, autores huiusmodi scelerum atque turbarum castigandos esse præcepit. Porro Athanasium amicū sibi maximū factum destinauit in Ægyptū, ut sicut ei uideretur causas ecclesiarum populorumque disponeret. Fertur enim, quod eum pro maxima uirtute conuersationis sapientiæque laudauerit. Aiunt quidam antequam sub Constantio Imperatore Ariani teneret ecclesias, somnium uidisse Antonium monachum quasi burdonis altare sacrum calcibus euerterent, experrectumque dixisse: Ab adulteris & permixtis hominibus ecclesiam calcari. Quæ non fuisse mendacia posterior monstrauit euentus.

S O C R A T E S .

Cap. VI
Iouinianus Iulianum Tarsi sepelit
Dadaftana
Themistius philosophus.
Iouinianus moritur

Tunc igitur Imperator impetum retinens hæreticorum, discessit ab Antiochia, & uenit ad Tarsum Ciliciæ, ibique corpus Iuliani sepeliuit. Et cum cuncta solennia funeri eius exhibuisset eos est designatus. Cumque Constantinopolim festinaret, uenit ad prædium nomine Dadaftana inter Galatiam & Bithyniā, ubi philosophus Themistius cum alijs Senatoribus occurrens, Consulare recitauit orationē. Feliciter tunc agi poterant res Romanæ publicæ, & simul ecclesiasticæ sub principe benigno dispositæ, nisi repentina mors talem uirum ab hominibus abstulisset. In prædicto namque prædio hyemis tempore in phraxis languore cōstrictus est mortuus, Consulatu suo & Varroniani filij, septimodecimo die Februarij mensis, qui regnauit menses septem, uixit annis trigintatribus.

S O Z O M E N V S .

VALENTINIANVS

Cumque in Nicæam Bithyniæ uenisset exercitus, Valentinianum ordinauit Imperatorem, uirum optimum, & apice Principali dignissimum.

S O C R A T E S .

Valentinianus igitur ordinatur uicesimo quinto die eiusdem Februarij mensis, Pannonius genere, de Cibala ciuitate: cui tunc erat militum cura commissa: quoniam probatissime militarem nouerat disciplinam. Fuit etiam uir magnanimus, & semper præsentī fortuna melior apparebat.

T H E O D O R I T V S .

Valentinianus ad milites

Is enim non modo fortitudine, sed etiam prudentia, temperantia atque iustitia, & corporis magnitudine præfulgebat. Adeo enim fuit regalis pariter & urbanus, ut cum exercitus tentasset ei alium sociare consortem, ille responderit, quod cantatur ab omnibus: Vestrum, inquit, fuit o milites Imperatoris non existente mihi dare regimen Imperij. Verum ubi hoc ego suscepi, meum iam & non uestrum est de rebus cogitare comunibus. Cuius uerba admirati milites, eius sequuti sunt uoluntate. At ille fratrem de Pannonia uocans, quod non debuit, socium fecit Imperij.

Socrates

S O C R A T E S .

Post triginta dies auspicij sui.

T H E O D O R I T V S .

Cui Asiæ scepra contradens pariter & Ægypti, Europam sibi distribuit. Et ueniens ad Hesperiam, omnem ilico docuit æquitatem, à prædicationibus pietatis incipiens.

Auxentio namque defuncto, qui Mediolanensem præsulatum tenuerat, multisque fuerat concilijs abdicatus, euocans Episcopos Imperator, huiusmodi apud eos uerba loquutus est: Nostis aperte, eruditi utique diuinis eloquijs, qualem oporteat esse Pontificem, & quod non deceat eum uerbo solum, sed etiam uita gubernare subiectos, & totius semetipsum imitorem uirtutis ostendere, testemque doctrinæ conuersationem bonam habere. Talem itaque in Pontificali cōstituite sede, cui & nos qui gubernamus Imperium sincere nostra capita submittamus, & eius monita dum tanquam homines deliquerimus necessario, ueluti curantis medicamenta suscipiamus.

Hæc cum dixisset Imperator, petijt synodus ut magis ipse decerneret, sapiens & pius existens. At ille: Supra nos est, inquit, talis electio. Vos enim gratia diuina potiti, & illo splendore fulgētes, melius poteritis eligere. Tunc sacerdotēs egressi, de episcopali sede tractabant. Verum ciuitatis habitatores (ut fieri assolet) tumultus faciebāt, alij hunc, alij illum ordinare petētes. Qui enim erant de Ariani Auxentij secta similem sibi fieri concertabāt. Rursum orthodoxi, sui dogmatis nitēbātur habere episcopū. Hanc seditionem Ambrosius, cui tunc Præsidialis fuerat cura commissa, ubi cognouisset, metuens ne quid turbæ cōsurgeret, ad ecclesiam festinus accessit. At illi cessante seditione communem dederūt uocem, petentes ut pastor gregis ordinaretur Ambrosius, qui nondum fuerat baptizatus. Hoc Imperator cognoscēs, repente iussit & baptizari, & tanquam dignū uirum ordinari pontificem. Nouerat enim eius rectiorem omnī libra sententiā, & omnī regula certiora suffragia. Arbitratus etiā diuinum in eo esse decretum, cum in eius electione etiā pars contraria cōsonaret. Is ergo sacri baptismatis dono potitus, gratiam quoque simul suscepit Episcopatus. Quo facto hunc hymnum optimus Imperator saluatori & domino obtulisse fertur (his enim quæ gerebantur intererat).

Gratias, inquit, ago tibi domine omnipotens & saluator noster, quoniam huic uiro ego quidem commisi corpora, tu autem animas: & meam electionem ostēdisti tuæ iustitiæ cōuenire. Cumque post paucos dies sanctus Ambrosius cum multa fiducia apud Imperatorem quereretur, quod male à Iudicibus ageretur, tunc Imperator ait: Hanc, inquit, *παρηγορίαν* tuam pridem noui, & aperte probās nō solum nō restiti, sed etiā in electione ordinationis tuæ socius fui. Festina itaque sanare sicut diuina lege præcipitur animarū delicta nostrarū. Hæc igitur Imperator Mediolani & dixit & fecit. Cognoscēs

P autem

Auxentius episcopus moritur.
Obsecratio Valentiniani Augusti ad episcopos, de præficiendo Mediolanensibus episcopo

Ambrosius Preses tumultum cōpescit.
Ambrosius nōdum baptizatus eligitur in episcopū.
Baptizatur

Fit episcopus

Synodus in
Illyrico cele-
bratur iussu
Valentiniani
Aug.

autem quosdā in Asia & Phrygia de diuinis dubitare dogmatibus, in Illyrico quidem praecepit synodū celebrari, & quae de illis decreta atq; firmata sunt, dubitantibus destinauit. Porro qui illic conuenerāt, decreuerunt fidem expositam in Nicæna urbe seruandam. Scripsit autem & ipse, socium adhibens in suis literis fratrem, ut in his quae placuerant, duraretur. Nunc ergo etiam legem ipsam ponere necessariū est, quae aperte & eius pietatem praedicat, & Valentis tunc sinceritatem sine dubitatione demonstrat.

IMPP. MAXIMI, PII, VICTORES, AVGVSTI,

Valentinianus, Valens, & Gratianus, episcopis dioeceseos

Asiae, Phrygiae, Carophrygiae, Pacatianae, in dño S.

Caput IX

TANTO concilio in Illyrico celebrato, & subtiliter habita quaestione de salutari Verbo, ostenderunt beatissimi Pontifices Trinitatem consubstantiali Patris & Filij & Spiritus sancti. Quam nequaquam declinantes, iuxta ministeria religionis magni regis exercēt. Hanc ergo praedicare decreuit nostra quoq; potētia: ita tamen ut nō dicant aliqui. Sequimur religionem Imperatoris hanc patriam gubernantis, & nō illi potius obediētes, qui nobis salutis mandata contradidit. Euangeliū namq; Christi nostri sic habet: Reddite quae sunt Caesari Caesari, & quae sunt Dei Deo. Quid ergo dicitis uos Episcopi & Praesules salutaris Verbi? Si ita se habet uestra probatio, diligentes alterutros Imperiali abuti dignitate quiescite: & nolite persequi eos, qui deo perfecte ministrant: quorum orationibus & terrena bella sedantur, & recedentium à deo angelorum repelluntur incurfus: quiq; omnes daemones corruptores precum assiduitate confundunt: tributa secundū leges inferre non respuunt, potestatiq; regiae non resistunt: sed sincera uoluntate & superni dei mandata custodiunt, & nostris legibus subiugantur. Vos autem inobediētes esse mōstramini. Et nos quidem subiugimur ei, qui primus est & nouissimus: uos autem uobismet arrogatis. Nos itaque puros nos ipsos à uobis esse desideramus. Et sicut Pilatus in examinatione nostri Christi, cum nollet eum perimere, conuersusq; ad Orientis partes & petens aquam, abluuit manus suas dicens: Innocēs ego sum à sanguine huius iusti. Sic etiam nostra maiestas semper mādauit persequutionem nō fieri, neq; fluctuationes inferri, nec inuidere laborantibus in agro dominico, neq; dispensatores magni regis expellere: ut non ad praesens & sub Imperio nostro crescere uideamini, & postea testamentum domini subdere passioni, sicut in sanguine Zachariae. Sed illi post aduentū superni regis nostri Christi Iesu disrupti sunt, contraditi morti cum adiutore suo daemone corruptore. Hoc praecipimus in Megetio, & Ciceronio, & Damasco, & Lamponē, & Brintisio, qui auditores fuerunt. Sed etiam ipsa uobis Acta misimus, ut cognoscatis ea, quae in eximio sunt concilio celebrata. His ergo literis subdidit etiam dogmata concilij, haec summam habētia: Profitemur sequētes magnū orthodoxumq;

Interpres non
intellexit, uide
Graeca

doxumq; conciliū, consubstantialem esse Patri Filium: & nō sic intelligimus consubstantialem, sicuti pridem quidam exposuerūt non uere subscribētes, & nunc alij illos uocantes patres, uirtutem sermonis respuunt, & sequuntur eos, qui per consubstantialitatem similitudinem significatam esse cōscripserunt, eo quod nulli reliquarum creaturarū per eum factarū similis sit filius, nisi tantummodo patri. Sed qui haec exponunt, creaturam praecipuam dei filium impie dogmatizant. Nos itaque sapimus (sicut etiam concilia nuper Romae & in Gallijs celebrata) unam esse eandemq; substantiā patris & filij & spiritus sancti, in tribus personis, quod est in tribus perfectis subsistētij. Confitemur autem secundū Nicænam expositionē, & incarnatū filium dei consubstantialē ex uirgine sancta Maria, & in hominibus habitasse, & complēse dispensationem pro nobis omnem in natiuitate, & passione, & resurrectione, & in caelos ascensionē: & iterum uenturum ut reddat nobis similitudinem diuinam: à semetipso, deum existentē carnigerū, & hominē deiserum. His ergo quae praedicta sunt contraria sapiētes anathematizamus, & eos simul, qui nō uere anathematizāt, eum qui dixit, Anteq̄ nasceretur, non fuit filius: sed scripsit, quod & anteq̄ opere nasceretur, uirtute erat in patre. Hoc enim & in omnibus creaturis est, quae nō semper existunt, sicuti deus. Filius enim semper cum patre est, sempiterna natiuitate progenitus.

Haec igitur Imperator summam significauit, ego uero etiam ipsas concilij literas ponendas existimo.

EPISCOPI ILLYRICI, EPISCOPIS ECCLESIAE DEI, DIOECESeos Asiae, Phrygiae, Carophrygiae, Pacatianae, in domino S.

CONVENIENTIBVS nobis in unum, & habita maxima quaestione de salutari Verbo, probauimus consubstantialem esse patri Trinitatem patris & filij & spiritus sancti. Quamobrem iustum fuit uobis literas destinare, non quibusdam argumentationibus religionem Trinitatis scribentes, sed in humilitate rogantes. Has nostras literas destinauimus per dulcissimum fratrem & confacerdotem nostrum Elpidium presbyterum. In praesentibus itaque nostris literis quasi illud refertur, quod in saluatoris nostri Iesu Christi libris ascriptum est, Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego uero Cephæ. Nunquid Paulus crucifixus est pro uobis, aut in nomine Pauli baptizati estis? Et haec quidem sufficiebant humilitati nostrae, etiam si non uobis uniuersales literas mitteremus, propter timorem tantum, quem ibi praedicatis cunctae uestrae prouinciae, à patre & filio spiritum sanctum diuidentes. Quamobrem necessariū habuimus ad uos destinare dominum nostrum & comministrum Elpidium à regio principatu Romanorum has literas deferentem, ut si forte talis est praedicatio uestra, cognoscat: qui enim consubstantialem Trinitatem non praedicant, anathema sint. Et si quis his communicans inuenitur, anathema sit. His autē qui consubstantialem praedicant

P 2 dicant

dicant trinitatem, præparata sunt regna cœlorum. Rogamus ergo uos fratres, ut non aliud doceatis, non aliud innouetis, sed consubstantialem semper & ubique prædicantes trinitatem, possidebitis regnum dei. Ob hoc facti benedicti & commemorantes, has literas destinauimus. De episcopis autem constituendis uel comministris iam constitutis, si permanerint usque ad finem sani, bene: alioquin ex ipso presbyterio repellantur. Similiter presbyteros atque diaconos in sacerdotali ordine definiuimus, ut sint irreprehensibiles undique, & à Curia, & ab officio militari. Propterea ergo hoc nolimus pluribus uerbis scribere, eo quod miserimus unum ex omnibus dominum nostrum, & comministrum Elpidium, studiose prædicationem uestram cogniturum, an ita se habeat, sicut audiuimus à domino nostro & confacere dote Eustathio. Post hac licet aliquando in errore fueritis, deponentes uerterem hominem, induimini nouo. Nam & ipse frater & comminister Elpidius docebit uos ueram prædicare fidem: quia sancta trinitas consubstantialis deo & patri & filio cum spiritu sancto sanctificata, glorificata, manifestata est: pater in filio, filius in patre, cum sancto spiritu in secula. Hoc itaque declarato, aperte poterimus sanctam trinitatem cõfiteri consubstantialem esse secundum fidem olim in Nicæa expositam, quam patres cõfirmauerunt. Qua fide prædicata, poterimus erroneum dæmonem declinare. Quo extincto, pacificos nosmetipsos literis degentes in pace salutabimus. Scripsimus itaque uobis, ut noueritis Arianos esse condemnatos, nolentes confiteri ex patris substantia filium & spiritum sanctum, quorum nomina sunt subiecta, Polychronius, Telemachus, Faustus, Asclepiades, Amantius, Cleopater. Hæc ergo ita se habent, in gloria patris & filii & spiritus sancti, in secula seculorum, Amen. Valere uos optamus patri & filio saluatori Christo, cum sancto spiritu, multis annorum curriculum.

Caput XXI
Audæus hæreticus

INclytus igitur Imperator tanquam Apostolicis dogmatibus cum omni cura uacabat. Interea Syrus quidam & genere & lingua, Audæus nomine, illo tempore fuit dogmatum nouorum repertor: qui pridem quidem malignos habere conceptus coeperat, tunc autem cognitus est. Prius namque stulte intelligens quod scriptum est: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, humanam formam putauit habere diuinitatem, & corporis circumiacere partes coniecit, diuinæ scripturæ nequaquam sensum perspicies, quæ sæpe diuini operationibus humanorum membrorum nomina circumponit: quando quidem qui facile subtiliora intelligere nequeunt, per hæc dei providentiam magis agnoscunt. Adiecit autem huic impietati & alia his uicina. Ex uesania namque Manetis aspersus, neque ignis, neque tenebrarum deum asseruit creatorem. Sed hæc quidem, & quæcumque his similia celant Manetis uesaniæ participes, & iste prædicabat. Aiunt autem hos ab ecclesiastico sciunctos esse conuentu, quando hic reperiatur quidam, qui usuras execrandas exigant

gant, nec desint qui absque legitimis nuptiis mulieribus cohabitantes indecentem agant uitam. Atque horum causa aiunt seorsim se uiuere, celantes dogmatum blasphemiam. Est tamen hic prætextus arrogantiae plenus, & Pharisææ propago doctrinæ. Nam & illi animarum & corporum medicum accusabant in templo, dicentes Apostolis: Vt quid cum publicanis & peccatoribus manducat magister uester? Et per prophetam de talibus dicit deus: Qui dicunt, mundus sum, noli me tangere, isti fumus erunt in furore meo, ignis ardens tota die. Sed horum stultitiam redarguere præsentis temporis non est: quapropter ad narrationem reliquam procedamus. Ea tempestate Messalianorum, quos *ἰνυχίτες*, id est, Orantes appellant, hæresis est exorta. Vocantur autem & alia appellatione *ὑψιστοί*, id est, sacrificatores. Hi enim cuiusdam dæmonis operationem expectant, & hanc sancti spiritus præsentiam arbitrantur. Qui uero integro huius rei languore participatur, auersatur operationem manuum uelut malam, somnoque semetipsos tradunt, & somniorum phantasias, Prophetias appellat. Huius hæreseos fuerunt principes, Dadoes, & Sabbas, & Adelpsius, Hermas, & Symeones, & alij, qui ab ecclesiastica quidem nequaquam communionem recesserunt, dicentes diuinum cibum nihil nec prodesse nec lædere, de quo dominus dixit Christus: Qui comedit carnem meam, & bibit sanguinem meum, uiuit in æternum. Cumque uoluerint celare hunc languorem, etiã conuicti impudenter negant, & alios hæc sapientes quæ ipsi animo retinet, profus abdicant. Letoius itaque Præsul Melitenensis ecclesiæ, diuino zelo deceter ornatus, uidens eo quod hic languor multa monasteria, magis autem latronum (ut ita dixerim) spelûcas inuaderet, eas incendit, & lupos ab ouibus segregauit. Similiter etiam Amphilocheus famigeratus ille Lycaonenensis antistes, dum hæc pestis illic crederet, eam ualde repressit, & oues quæ tali contagione uexabantur, eripuit. Porro Flauianus ubique laudabilis Præsul Antiochenus, audiens hos in Edeffa degere, & uenenum proprium urbibus uicinis aspergere, turbam monachorum deduxit Antiochiam, & negantes eam pestem, hoc modo redarguit: accusatores quidem dixit calumniolos esse, testes uero mendaces. Adelpsius autem ualde senem cum mansuetudine uocans, & iuxta se sedere præcipiens, ait: Nos o senex, qui iam magnam partem uitæ transiimus, humanam quidem didicimus diligenter naturam, & aduersariorum dæmoniorum machinamenta cognouimus, ipso experimeto gratiæ ministraciones edocti sumus: isti uero cum sint iuuenes, nihil horum perfectius cognoscentes, spiritalia audire uerba non ferunt. Quapropter dicito mihi, quomodo creditis spiritum contrarium recedere, & gratiam sancti spiritus aduenire? His uerbis senex ille delinuit, omne uenenum quod celabat euomuit atque dixit: Nullam quidem utilitatem ex sancto baptisinate baptizatis accedere, sed solam studiosam orationem inhabitantem dæmonem effugare dicebat. Insuper unumquemque nascen-

Messaliani

ὑψιστοί, id est, afflati & diuini

Error Eucherianum

Letoius Melitenensis

Hæresis negatum gratiam in baptisimo conferri

nascentium à progenitore suo sicuti naturam, sic etiã dæmonum trahere famulatum. Et his expulsis per illam orationẽ studiosam sanctum spiritum aduenire, & sensibilibiter ac uisibilibiter suam designare præsentia, atq; corpus passionibus motus cuiuslibet eripere, & animam à mala uoluntate penitus liberare, ita ut nequaquam deinceps egeat, neq; ieiunio macerante corpus, neq; doctrina refrenante, & progredi ordinate edocente. Nõ solum autem qui hoc impetrauerit, corporis, inquit, exultationibus liberatur, sed aperte etiam futura præuidet, & sanctam Trinitatem oculis cernit. Hunc itaq; Flavianus foetidissimum fodiens fontem, & eius pocula cunctis examinanda producens, infelicissimo ait seni: Verustissime malorũ dierum, increpauit te os tuum & non ego: labia enim tua testantur aduersum te. Quumq; hic languor cunctis innotuisset, de Syria quidã expulsi, & ad Pamphyliam sunt progressi, eamq; huiusmodi peste repleuerunt.

SOZOMENVS.

Caput XII
Ad Valentinianum Aug. legatio episcoporum

Igitur Valentinianus cum ita saperet sicut Nicæni patres, similia profiteri tibus proderat, aliter uero sapientibus non erat importunus. Qui cum initio regni de urbe Constantinopolitana per Thracias properaret Romam, episcopi Hellepontici, Bithyniæ, & quicumq; consubstantialem patrem ac filium prædicabãt, Legatum miserũt Hypatianiũ Heracleiæ Perinthi præsulẽ, ut dignaretur ad emendationem dogmatis interesse. Is cum adisset Imperatorem, & episcoporum legationem intimasset, respondẽs Valentinianus, ait: Mihi quidẽ cum unus de populo sim, phas non est talia perscrutari. Verum sacerdotes quibus hæc cura est, apud seipos congregentur ubi uoluerint. Cum hæc itaq; respondisset princeps, in Lampfacum conuenerunt episcopi. Cumq; duos tractassent menses, nouissime decreuerũt ut ea quæ Constantinopoli gesta fuerant studio Eudoxij & Acacij, abolerentur. Similiter autem ut irritaretur etiam expositio fidei, quam uelut Occidentalium episcoporum proferentes, quosdam subscribere in ea, sub ea promissione fecerũt, ut quod fuerat constitutum de dissimilis substantiæ nomine, penitus abdicarent, quod etiam sunt mentiti. Similem uero patri filium per substantiam asserabant, dicentes necessariam similis adiectionẽ propter significationem substantiarum. Fidem uero illam esse præcipiendam per omnes ecclesias, quæ Seleuciæ fuerat promulgata, & exposita in dedicatione Antiochenæ probatur ecclesiæ. Depositos autẽ ab eis qui dissimilem patri filium asserabant, sedes proprias recipere decreuerunt. Si quis autem eos accusare uellet, æquo hoc periculo sanciuerũt, iudices esse decernentes episcopos recte sapientes, & de uicinis prouincijs in ecclesia conuenientes, ubi testes essent singulorum qui dicerẽtur oppressi. Hæc decernẽtes, cum euocassent Eudoxiũ, & qui cum eo erant, locum eis penitentiaẽ tribuerũt. Quibus obedire nolentibus, quæ fuerant placita cunctis ecclesiis intimarunt. Cumq; crederent stude

Synodus apud Lampfacum

Adere Eudoxiũ, ut uniuersa regalia suæ partis faceret, & istis sine dubio derogaret, necessariũ putauerunt ut præcurrerẽt, & quæ fuissent Lampfaci gesta, nuntiarent. Remeantem itaq; Valentẽ imperatorẽ de Thracia, in Heracleia adierũt. Fuerat enim cum fratre suo digressus usq; ad quendam locum. Tunc enim Eudoxius tam apud principẽ quàm apud proceres præcipuus habebatur. Adeuntibus ergo legatis à Lampfaco missis, iussit impator ne seipos ab Eudoxio separaret. Qui cum resisterẽt, & de gestis Constantinopolitanis apud Seleucenũ conciliũ habitis aduersus Eudoxiũ quereretur, comotus ad irã Princeps, illos quidẽ deputauit exilio, ecclesias autẽ tradi iussit Eudoxio.

Eudoxius gratiosus in aula Valentis

THEODORITVS.

Tempore quo Valens suscepit Imperium, Apostolicis dogmatibus ornabatur. Cum uero Gothi transissent Histrum, & Thraciam peragrarent, collecta militia pugnare cogitabat aduersus eos. Cui placuit ut non nudus sacra gratia pugnaret, sed sancti baptismatis munitus armis: & hoc quidem bene placuit & ualde sapienter. Quod uero postea gessit magnam animi mollietẽ, & proditiõnẽ significat ueritatis. Ea namq; infelix passus est, quæ progenitor Adam. Coniugis enim est seductus alloquio, & muliebribus uerbis illaqueatus. Illa namque primitus Arianæ fallaciæ captionibus irrecita, etiã istum secum corruere in blasphemia foueam persuasit: cuius seditionis autor fuit Eudoxius. Is enim adhuc Constantinopolitanæ gubernacula tenebat ecclesiæ, nõ regens, sed suam potius mergens nauem. Tunc ergo in ipso baptismatis tempore, iureiurando miserrimum obligauit, & ut in impietate dogmatis permaneret, & undiq; contraria sapiẽtes expelleret. Sicutaq; ille doctrinam Apostolicam derelinquens, contrarias partes sumpsit, & paulõ post quæ iurauerat adimpleuit.

Caput XIII
Valens baptizatur pugnaturus contra Gothos

Valens ad Arianas partes trahitur uxoris blandiloquentia

SOZOMENVS.

In terea uenit in Eurceam: metuebat enim ne fortẽ Persæ pacta sub Iouiniano triginta annorum facta, soluerent. Qui cum nihil mouerent, degebat in Antiochia. Quo tempore Melitium quidẽ episcopum destinauit in exilium, Paulinum uero reueritus, illius uitæ pepercit. Eos autem qui Eudoxio communicare nolebant, ecclesiis expulsi, pecunijs condemnauit, uerbis & alijs rebus afflixit.

Caput XIII
Melitius in exilium

SOCRATES.

Fertur enim etiam multos in Oronte flumine suffocasse.

THEODORITVS.

De Samosata autẽ sanctum Eusebium expulsi, Pelagium admirabilem pastorem Laodicensium, urbe priuauit: qui quum in iuuetute duxisset uxorem, in ipso thalamo primo die nuptiarum sponsæ persuasit, ut puritatem communi uoluptati præponeret, atque ut charitatem fraternã adipsiceretur pro copulis nuptialibus, erudiuit.

Eusebius Samosatenus. Pelagius Laodicensis

SOCRATES.

Caput XV
Procopius
tyrannus

Tremotus

Cum hæc autem in Syria fierent, exortus est Constantinopoli tyrannus nomine Procopius: qui paruo tempore multam sibi militiam coarctuans, destinabat aduersus Imperatorem. Quod cum nuntiatum fuisset, conturbatus Valens paululum suum impetū remoratur. Cumque belli euentus interea parturiret, terræmotus factus multas diruit ciuitates. Sed etiam mare terminos proprios mutauit, & in quibusdam locis in tantum influxit, ut loca quæ pridem ambulari poterant, rigarentur: ab alijs uero locis tantum recessit, ut arida tellus inueniretur. Hoc ergo factum est primo duorum principum Consulatu.

SOCRATES.

Pugna inter
Valentē &
Procopium

Agelon.
Gomarius.
Procopij
supplicium

Sequenti autē anno, Gratiani & Dagalaiphi Consulatu, bella parabantur. Cumque tyrannus Procopius de Constantinopoli digressus, castra moueret aduersus Imperatorem, & hoc audisset Valens, uenit ab Antiochia, & cum eo congressus est circa ciuitatē Phrygiæ Nacoliā. Et prima quidem pugna deuictus est. Post paululū uero Procopium cepit, tradentibus eum Agelone Gomarioque militibus, quos etiam postea inopinatis quibusdam supplicijs iussit expēdi. Contemnens enim iusiurandum quod eis præbuerat, ferris diuisos crudeliter interemit. Tyrannum uero duabus uicinis arboribus flexis, singulos in eis pedes eius ligari fecit, quæ dimissæ aërem reptentes, Procopium diuiserunt. Et hoc modo tyrannus interiit.

THEODORITVS.

Caput XVI
Eusebius Sa-
mosatenus in
exilio quid
egerit

Eusebius nau-
gat Zeugma
Syriæ

Eusebius interea Samosatenus episcopus in Thraciam in exiliū deportatus, Apostolicis laboribus desudabat. Is enim multas ecclesias desolatas pastoribus esse conspiciens, habitu militari sumpto, & τριωλεον caput operiens, Syriam peragrabat, & Phœnicen, pariter & Palæstinam, presbyteros ordinans atque diaconos, aliaque ecclesiæ peragebat officia. Sicubi autem inueniret sibi concordēs episcopos, eos Præsules indigentibus constituebat ecclesijs. Quantam uero fortitudinem sapientiamque monstravit, Imperialem suscipiens iusionem, qua eum præcipiebat in Thracijs habitare necessariū arbitror nescientes cognoscere. Venerat enim baiulus huius præceptionis circa uesperam, quem Eusebius silentium habere, & aduentum suum celare iussit, dicens: Si cognouerit hoc turba sacri zeli amore inflammata, te quidem interimet: ego autem pro tua morte apud deum poenas cogar exoluere. Cum hæc dixisset uespertino consuete ministerio celebrato, circa ipsa somni primordia uni famulorum secretum pandens, solus egressus est fenex: sequebatur famulus, puluillum tantūmodo & codicē gerens. Cumque uenisset ad Euphratis fluminis ripā, iuxta ipsos muros ciuitatis expositam, ascendit in nauem, ut Zeugma nauigaret, iussitque nautis ut remigarent. Et factō die ille quidem peruenit ad Zeugmatis locum, Samosateni uero

gemtibus & lamentatione repleti sunt. Nam cum ille seruus eius proximis, quæ iussa fuerant, indicasset, & qui cum eo proficisceretur, & quos codices detulisset, ingemiscabant uniuersi, pastore uidelicet priuati. Fluuiusque nauigantibus atque sequentibus est impletus. Cumque uenissent, & desideratum pastorem cernerent, amplius eiulabant: ac suspirantes fundentesque lachrymarum fontes, eum retinere nitentur, ne in lupos oues eius incideret. Quem cum flectere non ualissent, audierunt eo legente Apostolicam legem, quæ aperre iubet nos Principibus & Potestatibus esse subiectos. Quo facto, alij quidem ei obtulerunt aurum, alij argentū, alij uestes, alij famulos, tanquam ad peregrinā & exteram properati terrā. At ille pauca quædam à ualde notis accipiens, doctrinisque cunctos & orationibus armans, & pro Apostolicis dogmatibus pugnare præcipiens, ad Histrum profectus est. Illi uero ad urbem propriā remeantes, & mutuo se exhortantes, luporum circumspiciebant prudenter insidias. Nunc uero narrandus est horū fidei calor & puritas. Puto enim me delinquere, nisi per hanc relationē illi semper memorabiles habeantur. Cum ergo Arianorum participes egregio pastore priuassent regem, aliumque pro eo Eunomium nomine fecissent episcopum, nullus illic habitantium, non pauper, non diues, non famulus, non opifex, non agricola, non hortulanus, non uir, non mulier, non iuuenis, non senex, ad ecclesiasticum accessit consuete collegium. Solus itaque debebat episcopus, tum nullo eum neque uidente, neque penitus appellante, licet feratur cum multa uixisse mansuetudine: cuius rei hoc probatur indicium. Cum enim uoluisset lauare, & eius famuli balnei ianuas obserassent, uolentesque ingredi prohiberent, ipse populum ante ianuas uidens, eas aperiri præcepit, & libenter secum omnes lauacro participari. Hoc idem etiā in balnei folio fecit. Nam cum lauati sibi quosdam uideret astare, iussit ut cum ipso communiter aqua calida fruerentur, qui tacentes astabant. At ille honoris causa hoc fieri putans, uelociter ascendens, egressus est. Illi uero nequissimæ hæreseos immūdicia, etiā aquam iudicantes esse pollutam, eam repente cuniculorum egestionibus tradiderunt, & aliud fecerunt folium temperari. Quod ille cognoscens, relicta ciuitate discessit, inimicā habitare ciuitatem, & horrorem habentem aduersum se communem arbitratus esse stultū. Quo de Samosata abeunte, Lucium pro eo aperte lupum, & ouibus inimicum constituerunt. Sed oues licet desolata pastore, tamen quæ sunt pastoris operabatur. Permanserunt enim doctrinam apostolicam inuolabiliter obseruantes. Quomodo enim etiā Luciū omnes habuerint odio, alijs narrationibus explanabo. Adolecētes in platea sphaeram alter alteri porrigētes, lusu delectabantur. Isto autē transeunte, contigit ut sphaera cadens, per asini eius transiret pedes: tum pueri uehementer eiu lauauerunt, arbitrati sphaeram pollutione repletam. At ille hoc intelligens, præcepit cuidam sequentiū ut expectaret, & quod gereretur, cognosceret.

Pueri

Eusebius ad
Histrum

Samosateni.
Eunomius A-
rianus in Euse-
bij loco obtrun-
sus

Eunomij Sa-
mosateni ha-
militas

Eunomius
discedit Sa-
mosata

Lucius ob-
truditur

Purgatio per ignem Pueri uero accendentes ignem, & sphaeram iaculantes per media flammam, hoc modo eam arbitrati sunt expiatam. Et hoc quidem esse noui iuuenile, & consuetudinis antiquae reliquias. Veruntamen iudicium est, quo possit ostendi quale odium circa Arianam uersaniam ciuitas habuerit uniuersa. At Lucius mansuetudine non est imitatus Eunomium, sed multos quidem sacerdotum fecit per Iudices in exilium deportari, eos praecipue qui uiriliter pro sacris dogmatibus dimicabant, usque ad nouissimos Romani fines imperij, Euolcium Diaconi ministerio functum in eremum Oasim, Antiochum uero Eusebii maximi generatione decoratum (erat enim consobrinus eius) & multis uirtutibus coruscantem, necnon sacerdotij dignitate fulgentem, in Armenia terminos mitti suauis, cuius opera pro diuinis dogmatibus celebrata quis explanare sufficiat? Cum itaque uir sanctus Eusebius post multa certamina, innumerisque uictoriis etiam coronam martyrij suscepisset, conuenit solenni modo prouinciae synodus pariter & Iouianus Pergenae tunc ciuitatis episcopus, qui pauco tempore Arianorum fuerat communione maculatus. Cumque uniuersi Antiochum elegissent, auunculo proprio successorum, & ad sacrum perduxissent altare, & genua ad ordinationem inclinare compellerent, conuersus & uidens Iouianum suo capiti dexteram imponentem, manum eius repulit, dicens, non esse ferendam dexteram, quae aliquando sacramenta blasphemis celebrata suscepisset. Sed haec quidem non post multum temporis euenerunt. Tunc enim in interiorum ductus Armenia. Qua tempestate uir sanctus Eusebius morabatur apud Histrum, Celtis Thraciam deuastantibus & obsidentibus ciuitates, sicut eius scripta commemorant.

Eusebius in exilium.
Eusebius mar tyrio coordina tus.
Antiochus nepos succedit.
Iouianus Pergenus

Celtae Germani

Cap. XVII
Barthes E desseus
Aradus insula

Barsen quoque, cuius etiamnum maxima gloria est, non solum in Edessa quam regebat uicinisque prouincijs, sed etiam in Phoenice & Aegypto, necnon Thebaide, quas gentes cum maximo uirtutis suae splendore transierat, primum quidem Valens insulam Aradon habitare praecipit. Cumque cognouisset innumeros ad eum concurrere populos (quia cum plenus esset gratia, uerbo aegritudines effugabat) in Oxyrynchum Aegypti urbem eum in exilium destinauit. Cumque etiam illic eius gloria omnes accederet, in quodam castrum extremum Barbaris uicinum, cui nomen est Pheno, senex dignus caelesti urbe deductus est. Aiunt quidam in Arado haecenus eius ex tate lectum eximia celebritate dignum: multi enim aegrotantium, cum in illo collocantur, salutem fide percipiunt.

SOZOMENVS.

Cap. XVIII
Valens pro Arianis

Igitur Imperator extincto Procopio, felicitate prouectus, denuo contra Christianos bella commouebat, omnem religionem in Ariano dogmate cupiens concordare. Praecipue tamen eum ad furorem prouocabat synodus in Lampfaco celebrata, non solum quia Arianorum abdicarat episcopos, sed quod promulgationem fidei Ariminensis anathematizauerat. Veniens igitur

Nico

Eleusius Cyzicenus

Nicomediam Bithyniae, conuocauit Eleusium Cyzici, is enim sectam Macedonij magis sequebatur, sicut iam dixi. Et faciens concilium Arianorum episcoporum, cogebat Eleusium ut illorum dogmati consentiret. Qui primum quidem negauit. Postea uero cum ei minaretur exilium, formidans in Ariano dogma consensit. Quo perpetrato, mox poenitentia tractus, ueniens Cyzicum, coram omni populo de uoluntate querebatur, dicens consensum uoluntate non uoluntate factum. Et ut quaerere sibi alium episcopum hortabatur, quoniam ipse per necessitatem dogma proprium denegasset. Porro Cyziceni propter amicitiam eius alij episcopo subditi noluerunt, manseruntque sub eo, non tamen a propria haeresi abducti sunt. Hoc audiens Constantinus nopolitanus episcopus, Eunomium in Cyzico ordinauit episcopum, tanquam qui posset populum calliditate uerborum ad suum circumuenire consensum. Descendente uero Eunomio, Sacris praceptionibus expelli iubetur Eleusius, & in sede Eunomius collocari. Quo facto amatores Eleusii extra urbem oratorium fabricantes, Collectas ibi faciebant. Haec ergo de Eleusio dicta sufficiant. Nunc de Eunomio referendum est.

Eudoxius
Sacrae literae principis
Eunomius in Cyzico

Eunomius notarius fuit Aetij, qui *ἀθεός*, id est, sine deo, uocabatur: cuius mentionem fecimus. Cum quo dum esset, modum eius sophisticum imitatus est, & sermonibus quibusdam uacans, faciensque sibi sophisticata, non sentiebat, ex his inflatus, in blasphemias se incidere: quippe qui dogma imitaretur Aetij, & multis modis repugnaret dogmatibus ueritatis. Enim uero parum edoctus ex literis sacris, & eas minime intelligere ualens, circa uerba frequenter occupabatur, eaque conuertens semper non poterat intentionis suae propositum adimplere: sicut septem eius demonstrant Tomi, in quibus uacillime laborauit, quos in epistolam Apostoli ad Romanos fecit: multa enim illic uerba profundens, intentionem epistolae non potuit inuenire. Sunt etiam alij eius similes libri, quos qui legere uoluerit, eorum contemptum experimentis cognoscat. Hunc igitur Eunomium Eudoxius in Cyzico fecit episcopum, expellere misit Eleusium. Cumque illuc uenisset, utes more solito Dialectica, quasi peregrinum aliquid, auditoribus inferebat. Quamobrem Cyzicorum tumultus exortus est, eumque urbe pepulerunt, non ferentes eius uerborum fastum. Qui Constantinopolim ueniens, cum Eudoxio morabatur, episcopatu uacans. Sed ne detrahere uideamur, audi uocem ipsius Eunomij, quae tenet contra deum sophisticatibus loqui. Sic enim ait,

Caput XIX
Eunomius, eius scripta
Cyziceni eius uerba
Eunomij te meraria subtilitas

Deus de substantia sua nihil nouit amplius quam nos. neque est illi magis, nobis autem agnita minus, sed quodcumque de illa nouimus nos, hoc modis omnibus etiam ille nouit. Quod autem rursus ille, hoc inuenies immutabiliter in nobis. Haec quidem aliaque similia Eunomius sophisticata, id est, circumuentiones faciens, non sentiebat occumbere. Quomodo autem ab Arianis paulo post segregatus sit, proprio loco narrabimus.

Sozo

SOZOMENVS.

Caput XXX
Nouatianum a/
pud Constanti/
tinopolim.

Agelius No/
uatianorum
episcopus

Agelius re/
uocatur de
exilio

Anastasia &
Carofia filie
Valentiniani

Caput XXI
Valens Aug.
muros Chal/
cedonis diruit

Therma Con/
stantiane.

Epigramma
futura præ/
dicens

Valens aquæ/
ductum extruit

Clearchus
Nymphaeum
aedificat

Exabantur enim etiam Constantinopoli habitantes, qui Nicænum dogma profitebantur, quos omnes Imperator expelli ciuitate præcepit. Nouatianorum uero etiã ecclesias claudî, aliorum uero hæreticorum quod clauderet non inuenit. Pridem enim sub Constantio principe probatur ablatã. Sed etiã Agelium Nouatianorum episcopum ecclesiã Constantinopoli constituta, exilij deportatione damnauit. Dicebatur enim mirabiliter uiuere secundum ecclesiasticas sanctiones, cuius uita erat philosophica, & à pecuniarum possessione segregata. Quod etiã conuersationis eius modus ostendebat. Vna enim tunica utebatur, & semper ambulabat ex calciatus. Qui non longo post tempore reuocatus est, ecclesiasque recepit. Cuius rei fuit autor quidam Martianus, uita, scientiaque admirabilis, pridem quidem in Regalibus militans: tunc autem presbyter Nouatianus, artem Grammaticam Imperatoris filias edocebat Anastasiam atque Carofiam. Ex quarum nominibus hactenus Anastasianã & Carofianã Thermam publicam Constantinopoli nuncupatur.

SOCRATES.

igitur imperator Valens Chalcedonensis urbis contra Byzantium positam muros destrui iussit. Iurauerat enim hoc se facturum tyranno uicto, quod Chalcedonenses fauore tyranni ei turpes contumelias intulissent, & portas clausissent ciuitatis. Murus autem iussione destruebatur Imperatoris, & saxa ad ædificium Thermarum, quæ Constantianæ uocantur, Constantinopolim uehebantur. Inter quæ saxa, unum inuentum est, in quo responsum habebatur inscriptum, olim quidem absconditum, tunc uero manifestum. Significabat enim, quod cum proueniret aquarum abundantia ciuitati, tunc murus quidem lauacro seruiret, innumeræ uero Barbarorum nationes, Romanorum fines incurrentes, cum crudelia multa committerent, nouissime etiam ipsæ periret. Post aliquantum itaque temporis euenit, ut Valens Aquæductum ædificaret, & abundantiam Constantinopoli præberet aquarum, tunc etiam Barbaræ motæ sunt nationes. Responsum tamen etiam alio modo contigit adimpleri. Cum enim Aquæductus in ciuitatem fuisset inductus, Præfectus urbis tunc Clearchus Nymphaeum maximum ædificauit in platea, quæ Theodosii nunc uocatur, ubi aquæ affluentia est emissa: in quo maximam festiuitatem ciuitas habuit. Sed hoc responsum paulopost est impletum. Porro cum solueretur murus, Principem Constantinopolitani rogauerunt, ut à muri destructione cessaret. Cum quibus etiam supplicabant possessores Bithyniæ Nicomedienses, atque Nicæni. Verum Imperator furore plenus, uix quidem supplicantium suscepit preces. Volens tamen iusturandum implere, murum destruebatur, eumque subinde minoribus lapidibus rursus ædificabat. Quod nunc etiam in quibusdam muri partibus inuenitur, ubi maximis mirabilibusque lapidibus, uilis nunc fabrica superposita demonstratur.

Socrates

SOCRATES.

Hoc itaque tempore talia gerebantur. Sciendum tamen quod bellum contra Procopium tyrannum gestum est Consulatu Gratiani & Daga- laiphi, circa finem Maij mensis. Post paululum uero temporis eodem Consulatu, Valentiniano principi in Occidentis partibus constituto, natus est filius nomen referens patris. Verum Gratianus ante eius fuerat natus imperium. Et sequenti Consulatu Lupicini & Iouiniani grandinis multitudo in Constantinopolitana urbe secundo Iunij mensis die, saxorum gerens similitudinem uehementer effunditur. Quod multi dicebant propter motum Imperatoris accidere, qui plurimos sacerdotum in exilium deportauerat, Eudoxio communicare fugientes. Post paululum uero temporis eodem Consulatu Valentinianus Princeps filium Gratianum Imperatorem constituit, uicesimo quarto die mensis Augusti. Sequenti uero Consulatu Valentiniani secundo, & Valentis item secundo, terræmotus circa Bithyniam maximus Nicæam subuertit urbem, undecimo die mensis Octobris. Agebatur autem annus duodecimus post Nicomediæ casum. Post modicum uero tempus alio terræmotu multæ partes Germaniæ ciuitatis in Helleponto constitutæ, destructæ sunt. His ergo ita prouenientibus, nulla reuerentia terruit, neque Eudoxium Arianorum episcopum, neque Valentem Imperatorem. Non enim à persecutione cessabat. Porro terræmotus, turbarum ecclesiasticarum indicium esse uidebatur. Cum ergo multi sacerdotum in exilium deportarentur, soli diuina prouidentia propter eminentem sui reuerentiam exilium non sunt passi Basilius atque Gregorius. Quorum alter quidem Cæsareæ Cappadociæ fuit episcopus, Gregorius autem Nazianzenæ ciuitatis omnino uilissimæ, quæ est posita uicina Cæsareæ. De Basilio atque Gregorio procedenti sermone narrabimus.

Utrumque eo tempore Cõsubstantialitatis dogma profitentes uehementer affligerentur, rursus persecutores contra Macedonianos insurrexerunt: qui terrore magis uolentiaque constricti, per singulas ciuitates Legionibus fungebantur apud alterutros, iudicantes optimum, si per necessitatem confugerent ad fratrem Imperatoris, & ad Liberium Romanæ urbis episcopum, cuius fidem amplectebantur potius quam communionem Eudoxi. Miserunt ergo Eustathium Sebastiam, qui fuerat sæpe depositus: Syluanum Tarsi Ciliciæ atque Theophilum, mādātes, ne declinarēt fidei causa Liberium, sed Romanæ communicarent ecclesiæ, & fidem de Cõsubstantialitate roborarent. Itaque cum his litteris in Seleucia dispositis, ad Italiam peruenerunt. Et imperatorem quidem uidere non potuerunt: erat enim occupatus in Galijs, & contra Sauromatas pugnabat. Liberio tamen epistolas obtulerunt: qui eos suscipere nullatenus uoluit, dicens eos Arianos esse: nec ab ecclesia suscipi posse, qui Nicænam non susciperent fidem. At illi responderunt, per-

Q poenitent

Cap. XXXII

Grando Con/
stantinopoli

Germani

Cap. XXXIII

Macedoniani
confugiunt ad
Valentinianum
& Liberium

Sauromatas

penitentiam se cognouisse ueritatem, & dudum abnegasse Dissimilitudi-
nis fidem, & similem professos per omnia filiū patri, nihilq; differre à Con-
substantiali per omnia similem. Hæc dicentes exegit Liberius scriptam suæ
sententiæ dare professionem. At illi libellum porrexerūt, in quo etiam pro-
posuerunt uerba fidei Nicæni concilij. Epistolas autem à Smyrna in Asia
constituta, & Pisidia Isauriæ, atq; Pamphylia, necnon Lycia missas, hic pro-
pter prolixitatem nō subscripsi. Verba uero libelli ab Eustathio & reliquis
Liberio dati hæc esse noscuntur.

DOMINO FRATRI ET CONSACERDOTI LIBERIO,

Eustathius, Theophilus, & Sylluanus, in domino S.

Ca. XXXIII
Libellus Ma-
cedonianorū
exhibitus Li-
berio Pōt. Ro.

Propter hæreticorum uasanas suspiciones qui non cessant catholicis ec-
clesijs scandala generare, ea gratia omnem occasionem eorum perimentes,
profitemur synodum Lampfaci celebratam, & Smyrnæ, alijsq; diuersis lo-
cis orthodoxorum episcoporū. Pro qua synodo legatione fungentes apud
tuam paternitatem, & uniuersos Italiæ cunctosq; Occidentis episcopos, lit-
teras deportamus, catholicam fidem tenere atq; seruare, quæ in sancto Ni-
cæno concilio sub beatæ memoriæ Constantino à trecentis decem & octo
episcopis cōfirmata perfecto & immobili statu hæcenus & in perpetuum
permanebit, in qua Consubstantialitas sanctæ pieq; definita est cōtra Ari-
prauitatem. Similiterq; nos cum prædictis eandem fidem tenuisse atque
tenere, & usq; ad terminū custodire manu propria profitemur, cōdemnan-
tes Arium impiamq; doctrinam eius cum discipulis ipsius, eiq; similia sa-
pientibus, necnon omnem hæresim, Sabellianos, Patripassianos, Marcio-
nistas, Photinianos, Marcellianos, simul etiam Paulosamosatenos, eorūq;
doctrinam, omnesq; his similia sapientes, & uniuersas hæreses sanctæ fi-
dei prædictæ contrarias, quæ pie catholiceq; est in Nicæa à sanctis patri-
bus explanata: anathematizantes præcipue explanationem lectam in Ari-
minensi concilio, tanquam contrariam prædictæ fidei sancti concilij in Ni-
cæa urbe celebrati, cuius lectione prolata in urbe Thraciæ Nicæa dolo atq;
periurio capti, Constantinopoli subscriperunt. Est autem fides nostra &
eorum pro quibus legatione fungimur, hæc: Credimus in unum deum pa-
trem omnipotentem, omnium uisibilem inuisibilemq; factorem, & in-
unum unigenitum deum dominum Iesum Christum filium dei, natum ex
patre, hoc est, ex substantia patris, deum ex deo, lumen ex lumine, deum ue-
rum ex deo uero, natum, non factum, consubstantialem patri, per quem
omnia facta sunt quæ in cælo & quæ in terra. Qui propter nos homines &
propter nostrā salutem descendit, & incarnatus est, & homo factus, passus,
& resurrexit tertio die, ascendit ad cælos, & uenturus est iudicare uiuos &
mortuos. Et in spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt: Fuit, quando non
fuit, & anteq; nasceretur nō fuit, & quod ex non existentibus factus est, aut
ex altera

ex altera essentia uel substantia dicentes esse, aut cōuertibilem aut mutabi-
lem filium dei, anathematizat catholica & apostolica ecclesia.

Eustathius episcopus Sebastia ciuitatis, & Theophilus & Sylluanus Le-
gati cōciliorum Lampfaci Smyrnæ, & reliquorum, hanc professionem ma-
nibus nostris & propria uoluntate subscripsimus.

subscriptio

Si quis autē præter expositam à nobis fidem, cōtra nos uel eos à quibus
missi sumus, aliquod crimen inferre uoluerit, cum litteris ad nos tuæ sancti-
tatis ad quos probaueris orthodoxos episcopos mitte, & apud eos nobiscū
causam dicat. Et si quid criminis fuerit approbatum, in autore proculdubio
uindictetur. Hoc itaq; libello Legatos obligās Liberius, eos in commu-
nionem suscepit. Quibus dans huiusmodi litteras, abire præcepit.

DILECTISSIMIS FRATRIBVS ET CONSACERDOTI-
bus, Eustathio, Cyrillo, Hypericio, Heroni, Elpidio, Maximo, Eusebio, Eu-
carpio, & Orasio, Neoni, Eumathio, Faustino, Proclo, Passinico, Arsenio,
Seuero, Didymioni, Britanio, Callicrati Damabio, Aedefio, Eustochio, Am-
brofio, Gelonio, Pardalio, Macedonio, Paulo, Marcello, Heraclio, Alexan-
dro, Adolio, Martiano, Sthenelo, Ioanni, Maceri, Charifio, Sylluano, Phori-
no, Autho, Antonio, Celso, Euphranori, Milesio, Patricio, Seueriano, Euse-
bio, Eumolpio, Athanasio, Diophanto, Minodoro, Diocli, Chrysampelo,
Eugenio, Eustathio, Callicrati, Arsenio, Eugenio, Martyrio, Hieratio, Leon-
tio, Philagrino, Lucio, & uniuersis Orientalibus orthodoxis, Liberius episco-
pus, & Occidentales episcopi in domino S.

Cap. XXXV
Epistola Libe-
rij Pont. Ro.

Optabile nobis pacis atq; concordie gaudium uestre litteræ attulerunt,
fidei lumine resplendentes, fratres charissimi, oblata nobis per charissimos
fratres & coepiscopos, Eustathium, Sylluanum, atq; Theophilum, & maxi-
me quia uestram sententiam uestrosq; sensus concordare & cōsonare cum
mea humilitate, & Italis, atq; Occidentalibus uniuersis affirmauerunt atq;
demonstrauerunt. Et hæc esse cognoscimus catholicā & apostolicam fidem,
quæ usq; ad Nicænū concilium integra immobilisq; seruata est: & hæc ipsi
retinere professi sunt, gaudioq; repleti, & omne uestigium ac nebulas ine-
ptæ suspitionis abiicientes, nō solum sermone eam, sed etiam scriptura cur-
rente professi sunt. Cuius exemplar his literis subdere necessarium iudicau-
mus, ne ullam occasionem hæreticis ad exercēdas insidias denuo relinqua-
mus: quibus iterum flammæ propriæ maliciæ cōmouentes, incēdia discor-
diarum cōsue te resuscitent. Hæc insuper sunt professi charissimi fratres no-
stri, Eustathius, Sylluanus, atq; Theophilus, uestre charitatem semper hanc
fidem habuisse, & hanc usq; ad terminū custodire, id est, in Nicæna urbe à
trecentis decem & octo episcopis orthodoxis approbatam, quæ perfectam
continet ueritatē, & os totius hæreticæ multitudinis obstruit atq; dissoluit.
Non enim spontaneo motu, sed nutu diuino tantorū episcoporum nume-

rus aggregatus est contra uasaniam Arii; quanto numero beatus Abraam tanta milia fide destruxit. Quae fides dum in subsistentia & nomine Cōsubstantialitatis continetur, uelut quoddam munitissimū & inexpugnabile castrum omnia iacula & molitiones Arianæ incredulitatis decenter euitat. Cum igitur omnes Occidentales episcopi in Arimino congregati, quando eos Arianorum collegit uasania, quadam suasionē, aut (ut uerius dicam) mundana potentia, hoc quod cautius erat in fide positum, auferre, aut oblique denegare conati sunt: tamen nihil eorum calliditas profuit. Nam penē omnes conuenientes Arimini tunc terrore permoti atq; decepti, nunc respiscētes atq; anathematizātes eos qui ibi cōuenerunt, aut subscribētes catholicae fidei quae in Nicæna urbe sancita est, nobiscq; cōmunicantes, seruentius contra Arii dogma eiusq; discipulos inflāmantur. Cuius rei indicium etiam ipsi Legati uestrae ciuitatis agnoscentes, uos ipsos in sua subscriptione iunxerūt, anathematizantes Arium, & quae ab eius sequacibus Arimini gesta noscuntur contra fidem in Nicæna urbe sancitam. In quibus etiam uos capti periurio subscripsistis. Vnde consequens nobis uisum est scribere charitati uestrae, & adiuuare iusta poscentes, maxime quia per professionem uestrorum Legatorum respiscētes Orientales cum orthodoxis Occidentibus concordare cognouimus, & significamus, ut noueritis blasphemos Ariminenes qui tunc uidebantur per surreptionem maculati, nunc anathematizatos, & uniuersos ad Nicænam respirasse fidem. Quod oportet per uos omnibus indicari, ut possint qui uiolenter laesi sunt, aliquando ab haereticis tenebris ad diuinum lumen catholicae libertatis accedere. Qui post hanc synodum nisi uoluerint respuere uenenum perfidiae, & blasphemias Arii uniuersas abijcere, easq; anathematizare cognoscant se cum Ario eiusq; discipulis ceterisq; serpentibus siue Sabellianis uel Patripassianis, aut cuiuslibet alterius haereseos socios esse, & cōmunionē priuatos ab ecclesiastica synodo, quae ad se filios adulterij nō admittit. Deus uos incolumes custodiat fratres charissimi. Has litteras Eustathius ceterisq; percipientes, uersus ad Siciliam deueniunt, ibiq; faciētes synodū Siculorum episcoporum, coram ipsis Cōsubstantialitatis fidem professi sunt. Cumq; Nicænam fidem roborassent, consonas ab eis quoq; percipientes epistolas, ad eos à quibus fuerant destinati reuersi sunt. Qui Liberij praecepta suscipientes, legationes mittebant per ciuitates ad Praesules, & Cōsubstantialitatem fidei praedicabant, inuitantes eos ut in Tarsum Ciliciae pariter conuenirent, ut Nicænam roborantes fidem, deinceps soluerent omnem contentionem. Quae fieri poterunt, nisi Eudoxius Arianæ religionis Praesul, tunc apud Imperatorem eminentem ualde, prohibuisset. Qui amplius propter indictum iter ad Tarsum accensus, plus illis malorum intulit. Quod uero Macedonia ni per Legatos quos miserant cōmunicantes Liberio, Nicænam confirmauerint

mauerint fidem, ipse Sabinus in collectione synodaliū est attestatus. Circa haec itaq; tepora Eunomius ab Eudoxio separatus, seorsum agebat missas, propterea quod cum saepe rogasset ut susciperetur praepor ipsius Aetius, Eudoxius non exaudisset. Hoc autem non ideo refutaui, quod sectam declinaret Aetij, cum eam scilicet praedicaret: sed quoniam omnes unanimes illius, eum sectae alterius fatebantur. Ista ergo causa fuit, ut ab Eudoxio separaretur Eunomius. Haec igitur Constantinopoli gerebatur. Deinde Alexandriae praepceptum Praefectorum, studio Eudoxij destinatum, conturbauit ecclesiam. Verum Athanasius irrationabilem furorē populi metuens, atq; timens ne malorum faciendorum ipse causa esse uideretur, quatuor mēsis in sepulchro patris abscondit. Cumq; propter eius absentiam seditionem desiderio ipsius populus excitasset, cognoscens Imperator propter hoc Alexandriam esse turbatam, litteris indicauit ut Athanasius licite teneret ecclesias. Et haec fuit causa ut usq; ad Athanasij mortem Alexandria non turbaretur ecclesia. Quod uero post eius mortem rursus Ariani eas ecclesias inuaserint, paulo post narrabo.

S O Z O M E N V S.

Illo siquidem tempore celebrabatur concilium in Tyanis ab Eusebio episcopo Caesareae Cappadociae, Athanasio Ancyrae, Pelagio Laodiciae, Zenone Tarsi, Paulo Emeseno, Ostresio Melitinense, & Gregorio Nazianzeno, alijsq; multis, qui uerbum Cōsubstantialitatis seruandum esse apud Antiochiam Iouiniano Imperante decreuerant. Releguntur ibi Liberij & Occidentalium litterae sacerdotum. Quamobrem gaudio repleti scripserunt uniuersis ecclesijs ut legerent decreta episcoporum apud Asiam celebrata, & Liberij litteras, Italicorumq; Aphrorum, atque Gallicanorum, nec nō Siculorum. Attulerant enim horum litteras Legati de Lampfaco destinati, ut considerarent omnium numerum ipsis concordantium. Plurima namq; multitudo concilium Ariminense uincebat: pariterq; scripserunt ut in Tarsum Ciliciae conuenirent certo die: & illi quidem hoc modo se inuitabant. Cunctae synodus pararetur in Tarsum, conuenientes in Antiochia Cariae, ferme xxxiij. Asiani Pontifices studium concordiae ecclesiasticae collaudabant. Cōsubstantialitatis uero nomen respuentes, fidem in Antiochia & Seleucia prolatam roborare nitebantur, tanquam Luciani martyris existentem, & multorum sudoribus à progenitoribus ipsorum approbatam. Verum Imperator studio Eudoxij synodum in Cilicia celebrari prohibuit.

S O C R A T E S.

Itaque Imperator Valens festinans Antiochiam, de Constantinopoli digressus, uenit in Nicomediae, & illic huiusmodi de causa moratus est. Eudoxius enim Arianæ religionis, mox post egressum Imperatoris defunctus est Cōsulatu Valentiniani & Valentis tertio, cum undecim annis sedē Con-

Q 3 statino/

Cap. xxxvi
Eunomius cur
ab Eudoxio se
paratusCap. xxxvii
Alexandriae se
ditio, cuius au
tor EudoxiusCap. xxxviii
Synodus apud
TyanamCap. xxxix
Eudoxius
moritur

Demophilus
Euagrius

stantinopolitanæ tenuisset ecclesiæ. Quamobrè Ariani in locū eius ordinari uerunt Demophilū. Verū predicatorum Consubstantialitatis opportunum iudicantes inuenisse se tempus, Euagrium quendam suæ fidei cōstituerunt episcopum. Quem ordinarat Eustathius pridem Antiochenus episcopus, qui prius quidem à Iouiniano fuerat de exilio reuocatus: tunc autē aderat in urbe Constantinopoli latenter degens, ut Consubstantialitatis predicatorum sua præsentia roboraret. Hoc factō, ex alio rursus initio persecutionē Ariani mouebāt. Hæc gesta cum peruenissent ad Principem, metuens ne seditione ciuitas turbaretur, militarem manum à Nicomedia Cōstantinopolim destinauit, præcipiēs ut teneretur & ordinator & ordinatus, & alius aliō mitteretur in exilium. Eustathius igitur in Bisam Thraciæ ciuitatē mittitur, Euagrius in locum alium destinatur. His ita gestis Ariani amplius efferrati, uexabāt uehemēter orthodoxos, cædētes, cōtumelijs affligētes, carceribus recludentes, pecunijsq; sæpe spoliantes, & omnia contra eos facientes nō ferendis modis. Quæ cū illi ferre non possent, ut deprecarentur Principem ueniebant, si quo modo mererētur uiolentias euitare. Sed hoc cogitantes ualde frustrati sunt, ab iniusto se arbitrati iusticiam promereri. Cumq; uiri electi ex ecclesiastico collegio octoginta numero, quibus præerant Urbasus, Theodorus, & Menedemus, in Nicomediam peruenissent, preces obtulerunt Imperatori, uiolentiā proclamantes, & ea quæ uidebātur esse perpeffi.

LXXX. Legati ad Principem merguntur

Cap. XXXI
Modestus
Præfectus

Indignatus igitur Imperator, ad præsens celauit iram, latenter autē Modesto Præfecto præcepit, ut eos cōprehensos occideret. Modus autē mortis erat quodammodo peregrinus: quapropter memoriæ contraditus. Metuens enim Præfectus ne seditio nasceretur in populo, si eos palam perimeret, simulauit se eos uiros in exilium destinare. Illis autem simpliciter acquiescentibus, iussit eos Præfectus mitti in nauem, uelut in exilium deuehēdos, præcipiens nautis ut cum ad mare medium peruenissent, eos dimergerent, & hoc modo morerentur. Quo factō perductis eis in mediū sinum qui uocatur Astacenus; quod iusserat præfectus Imperatoris impletum est, & in alia sequenti nauicula nautæ transeuntes concremauerunt nauem. Contigit autē uentū Subolanū ualde flare, & ita nauis uelociter est accēsa. Cuius reliquæ peruenierunt ad locum qui Acidiza nuncupatur, ubi ad plenum cum uiris religiosi absumptæ sunt. Quod tamen aiunt nō sine ultione transisse. Fames namq; repente secuta est circa Phrygias gentes, ita ut necessitatē haberent habitatores patriam relinquere, & ad Cōstantinopolim diuersasq; prouincias properare.

Pœna

Cap. XXXI

Valens itaq; Nicomedia relicta proficiscebat Antiochiā. Interea cum uenisset ad Cappadociā, more suo eius loci turbabat ecclesias, Arianis eas tradere uolens. Quod se sperabat cito effecturū, eo quod pro quibusdā inimicitijs Basilium Eusebio, qui tunc Cæsariēsem regebat ecclesiā, uideretur infensus

infensus, & abscedens in Pontū, cum monachis habitaret ibi philosophantibus. Porro populus, & maxime nobiliū ac sapientiū, Eusebiū in suspicione habebant, quasi ipse fuisset autor fugæ uiri philosophi, uita uerboq; perfecti. Volebātq; eum deserere, & apud seipso missarū celebrare solēnia. Sed Basilius quidem ne turba nasceret in populo per seditiones hæreticorū, agebat in Ponto silentiū cum suis episcopis, qui semper aderant illi. Contigit ergo ut in Eusebiū odium populi nasceret. Cumq; Basilio fuisset nuntiatum quod Valens ueniret in Cappadociam, relicto Ponto Cæsaream uenit, & pactis cum Eusebio celebratis, ecclesiam pro tempore suis adhortationibus roborabat. Valens autem cum suam intentionē non ualisset implere, cum episcopis secum profectis tunc abscessit.

SOCRATES.

Igitur Imperator Valens paruipendens famis inuasionem, uenit Antiochiam Syriæ. Cumq; ibi moraretur, nolentes Arianis consentire affligebat, uehementerq; τὸ ὁμοσίου prædicatoribus imminēbat. Quos cum ecclesijs penē omnium ciuitatum Orientalium expulisset, non ei hoc suffecit, sed etiam eos diuersis supplicijs subdidit: multosq; diuersa morte cōtraditos in teremit, plurimos etiam necabat in flumine.

Dicendū quoq; est, quod in Edessa Mesopotamiæ gestum esse dinoscitur. In hac urbe est Thomæ Apostoli basilica, clara ualde pariter & ornata. In qua propter loci reuerentiā Collectæ sapius celebrantur. Quam uolens Imperator inspicere, & cognoscēs sibi omnes exofos ibidem conuenire, fertur manu percussisse Præfectum, quod inde orthodoxos non expulisset uniuersos. Cumq; Præfectus iniuriā passus, inuitus indignationi Principis ministrare cōtēderet (nō enim uolebat tot hominibus cædē inferre) latenter mādauit, ut nullus in illa Basilica remaneret. Sed nemo respexit neq; cōsiliū neq; terrorē eius. Omnes enim altero die ad locū orationis pariter cōfluxerunt. Cumq; Præfectus cū multa militū manu ad basilicam festina-ret, ut Imperatoris perficeret iussionem, quedā muliercula in paupertate degens, suum filium manu trahens, cursuq; ad illam basilicā properans, Præfecti interrupit officiū. Indignatus uero Præfectus, mulierē sibi iussit adduci, dixitq; ad eam: O infelix mulier, quō sic indecēter curris? At illa: Quōd & alij, inquit, ire festinant. Tunc ille: Non audisti quod Præfectus illic occisus est uniuersos quoscuq; repererit? Et mulier: Audisti, inquit, ideoq; festino, ut illic inueniar inter eos. Et quō hunc paruulū trahis infantē? Tum mulier ait: Vt & iste martyriū suscipere mereatur. Hæc cū audisset uir ille, cōsiderauit cōcurrentiū animum. Et mox recurrens ad Principem, suggestit ei, quod essent omnes mortē pro sua fide suscipere parati, irrationabile dicens breui tempore tantam multitudinē occidere. Quo dictō ab ira auocauit Imperatorem. Hoc ergo modo Edesseni furorem Imperatoris effugiunt.

Ca. XXXII
Valens apud
Edesam se-
uit in ortho-
doxosOrthodoxi in
trepidatiCōstantia mu-
lieris ortho-
doxæ

THEODORITVS.

Q 4 Et hæc

XXXIII
Valens Aug.
cogere oribo
doxos cona/
tur apud E/
dissam

ET hæc quidē cum Præfectus Imperatori dixisset, populū quidē quod expectabat, nō pertulit experiri. Verum duces eorum, id est, Presbyteros atq; Diaconos interrogari præceptum est, ut unum ē duobus eligerent, aut communicare Lupo, aut urbe pelli, & in quasdam extremas partes destinari. Cumq; cōgregasset uniuersos, mitibus utebatur uerbis, persuadere nitens ut leges sequerentur Imperatoris, in dicitū uasaniæ dicēs esse, quod tantō Imperatori pauci homines repugnarent. Cumq; cuncti tacerent, ad horum Ducem Eulogium uirum ualde laudādum Præfectus ait: Cur non respondes his quæ dicuntur à nobis? At ille: Non, inquit, oportet nihil interrogatum respondere. Tunc Præfectus: Multa itaq; uerba locutus sum, monens uos quæ satis expediunt. Porro Eulogius uniuersis hæc dicta fuisse respondit, & incongruū esse ut solus alios cōtemnens respōderet. Si uero me solū, inquit, interrogas, meam declarabo sententiam. Præfectus ait: Communica possidētī regnū. At ille pacifice & ualde benigne ait: Et mihi regni quod facerdotiq; cōsortium est. Tunc Præfectus irrisionē sentiens læuiebat, & iniurijs cōtra senē usus, etiā hæc adiecit: Non hoc locutus sum fulmināde, sed quibus cōmunicat Imperator, cōmunicare uos monui. Cūq; dixisset senex pastore se habere, & illius nutibus obedire, octoginta eodē tēpore comprehendens destinauit in Thraciā: qui cū duceretur, plurimo pariter apparatu fruebatur. Ciuitates enim occurrebāt & uici, uictores athletas honorātes. Sed hostes armauit inuidiā, ut Imperatori dicerent, plurimū honorē uiris illis decretā exiliū cōtumeliā afferre. Hæc cognoscens Imperator, iussit ut bini & bini separarent, & alios quidē in Thracias, alios in extremā Arabiā, alios uero in Thebaïdos disperfit urbes. Aiunt enim quod etiā fratres quos natura iunxit, crudelissimus corpore separarit. Porro Eulogiū Præulem illorū, & Protogenē qui post eū fuit, in Antinoū usq; trāsmisit. Quorū uirtutē nō patior obliuioni cōtradere. Cum eīm cōcordem uiderent ciuitatis episcopū, ecclesiasticoq; collegio qui cōmunicarent uiderent paucos esse, ad ecclesias cōcurrebant. De qua cōsules cognouerunt habitatores ciuitatis esse Paganos, unde dolentes de eorū incredulitate lamentati sunt: nō tamē esse diu lugendum arbitrati sunt, sed omni uirtute de medicina curauerunt.

Modestus
Præfectus

Protogenes

XXXIII

Ludimagister
factus Proto/
genes

SACRATISSIMUS igitur Eulogius in habitaculo suo consistens, toto die totaq; nocte omnium deprecabatur deum. Protogenes autem ualde dignissimus, Eunomij litteris eruditus, ad scribendum uelociter promptus, inueniens opportunum locum, eumq; sibi segregans ad docendū, adolescentium magister effectus est, quos et scribere uelociter edocebat, & diuina erudiebat eloquia. Dictabat eis Davidicas melodias: & Apostolicæ doctrinæ cōgruas lectiōnes meditari præcipiebat. Cumq; unus adolescentium incidisset in morbum, uenit ad domum eius, & tenens ægroti dexteram, motuum orationibus effugauit. Hoc cognoscētes aliorū parētes infantū, deduxerunt

xerunt eum ad domos suas, & ægrotis auxiliari precabantur. At ille non ante se dixit deum ut expelleretur morbi rogaturum, nisi prius ægroti sacri baptismatis munere potirentur: quod illi cum gaudio impleuerunt. Cogebat enim eos salutis desiderū, & simul animæ corporisq; sanitate fruebatur. Si quādo uero alicui suassisset ut sacram gratiam mereretur accipere, ducebat eum ad Eulogiū, & cōcutiens ianuam, rogabat ut aperiret, ac signum Dominicū ei qui fuerat renatus, imponeret. Cumq; ille difficiliter aperiret, ne intercideret orationem, dicebat potius esse necessariam salutem errantium. Mirabatur igitur uniuersi uidentes Protogenem talia facere, qui licet tot hominibus lumen diuinæ cognitionis impartiret, tamen Eulogio primatum per omnia reseruaret, ut eos quos lucrabatur, illi magis offerret. Unde consuebant multo magis uirtutem illius eminere. Cum igitur fluctuatio quiescisset, tranquillitate facta, remeare iussos deduxerunt omnes, ingemiscētes & lachrymantes, maxime uero Præsul ecclesiæ eorum, primatus affectu. Cūq; ad propria remeassent, sanctus quidem Eulogius Barfē maximo ad uitam felicissimam transeunte, eius suscepit regimen ecclesiæ. Porro mirabilis Protogenes colere iussus est urbem Carrensiū desolatam, & spinis gentiliū plenam, quæ utiq; pluribus laboribus indigebat.

xxviii
Christianos

Redeūt Eulo/
gius & Pro/
togenes de ex/
silio

SOCRATES.

Eodem tempore dæmon quidā erroneus crudelitate Valentis abusus ei peruasit ut scrutaretur quisnam post eum suscepturus esset Imperium. Quamobrem necromantiam fecit. Quibus artibus adimpletis, plurimos ille dæmon non quidem aperta, sed obliqua solite responsa proferens interemit. Nam cū de imperio consuleretur, quatuor litteras demonstrauit, dicens hoc nomen post Valentem Imperij culmen accipere. Quod cum ad aures peruenisset Imperatoris, zelo ductus, multos peremit quos tyrannidē ambire iudicauit. Occidebatur itaq; Theodori, Theodoti, Theoduli, & quicumque has litteras in capite sui nominis habuissent. Inter quos etiam Theodosius, quidam uir fortis ex Hispania prouincia genus ducens, occisus est. Hoc ergo timore plurimi sua nomina mutauerūt, negantes quæ prius habuissent cum iuramento, ut pericula declinarent.

Theodosius

THEODORITVS.

Valens igitur Imperator cum uniuersas (ut ita dicam) ecclesias pastore nudasset, in Cæsaream Cappadociæ uenit, cuius tūc Præsul erat Basiliius. Præmisitq; Præfectum, præcipiens, ut aut flecteret Basilii, ut dogmati cōmunicaret Eudoxij, aut hoc facere nolens expelleretur. Audiens enim gloriam tanti uiri, noluit ei prius inferre certamen, ne cum fortiter Basiliius eius iacula deuitaret, fieret cæteris clarior imago uirtutis. Huius machinamenta uelut tela aranæ facta sunt: suffecerunt enim cæteris sacerdotibus ad utilitatem sui antiquæ patrum narrationes, & uelut quædam

xxxvi
Basiliius

*Præfectus ad
Basilium*

quædam turres murum fidei indeclinabilem seruauerunt. Porro Præfectus a Cæsaream ueniens, & euocans magnum Basilium, honorauit, et mansuetis apud eum sermonibus usus est, monens ut tēpori pareret, & non tot ecclesias propter paruam dogmatū subtilitatē uexari pateretur. Promittebat etiam Imperatoriam amicitiam, multaq; beneficia propter hæc plurimis offerenda. Verum ille uir sacratissimus ait, adolescentibus hæc uerba congruere: illi, inquit, & illorum similes talia promissa respiciunt. Nam qui diuinis inuictriti sunt eloquijs, corrumpere de diuinis dogmatibus ne unam quidem syllabam patiuntur, sed pro his (si contingat) etiam omnes mortis species amplectuntur. Amicitia autem Imperatoris magnam quidem cum pietate iudico, sine qua perniciem potius hanc appello. Cumq; Præfectus saeuiret in eum, stultumq; uocaret, sanctus Basilium ait: Hanc stultitiam semper habere exopto. Quem cum egredi tunc iuberet, ut quid deberet facere cogitaret, sententiamq; suam altero die depromeret, fertur uir ille inclutus hoc dixisse: Ego quidem etiam cras ipse regrediar, dummodo tu sententiam non permutes, sed utere minis tuis. Post hæc uerba Præfectus occurrens, Imperatori quæ dicta fuerant, & uirtutem uiri huius, animæq; fortitudinē & fiduciam nuntiavit. Tunc ergo tacens Imperator ingressus est. Posthæc contigit, ut diuinitus sibi plagas uideret immissas. Filius enim eius ægrotans, circa ipsius mortis metas agebatur. Sed & coniugem diuersæ occupauerant passionibus. Cognoscens ergo causam suæ tristitiæ, uirum sacratissimū quem punire minabatur, uenire ad Palatium deprecatus est. Duces autem præceptis Imperialibus ministrabant. Tum itaque magnus Basilium ueniens ad Palatium, uidensq; Principis filium circa mortem, ad uitam eum remeaturum esse promisit, si per pios uiros sacro baptisinate potiretur. Hæc cum dixisset egressus est. At ille iurisiurandi quod baptisinate tempore promiserat memor, secundum stultum errorem presentibus Arianis filium baptizare præcepit. Quo gesto, mox infans finem uitæ sortitus est. Pœnitentia uero ductus Valens, & noxiam iurisiurandi iudicans ueritatem, in sacrum templum ingressus, magni Basilij magisterio fretus est, & altari obtulit dona solēnia. Quem intra aulae ubi ipse residebat, uenire præcipiens, multa apud eum de diuinis dogmatibus uerba locutus est, & docentem libēter audiuit. Vbi tunc aderat quidam nomine Demosthenes super Imperiales epulas constitutus, qui cum doctorem mundi culparet, Barbarissimum fecit. Tum sanctus Basilium subridens: Vidimus, inquit, sine litteris Demosthenem. Cum uero magis ille minaretur, sanctus ait Basilium: Tuum est de pulmētarijs cogitare, non dogmata diuina decoquere. Post hæc Imperator ita dilexit uirum, ut etiam optima prædia quæ illic habebat, pauperibus qui ab eo gubernabantur offerret, ex quibus leprosis præcipue necessaria ministrantur. Primum ergo Valentis imperum hoc modo magnus Basilium declinauit. Cum

*Valens Imp.
Basilium ad
cessit*

*Filius Valen-
tis ab Arianis
baptizatur*

Cum uero postea reuersus illuc fuisset, priorum oblitus, quoniam a seductoribus eius uoluntas obsidebatur, rursus eum mouebat, ut ad partes inclineretur hæreticas. Cui non persuadens, legem de eius scribi præcepit exilio, quam uolens manus suæ subscriptione roborare, nullum apicem complere ualuit: calamus enim contritus est. Cumq; secundus & tertius calamus hoc pertulisset, & adhuc legem impiam firmare cōtenderet, cōmota est eius dextra, eamq; subito tremor inuasit. Tunc eius animo terrore impleto, ambabus manibus chartā rupit. Ostenditq; prouisor omniū deus, quod & alios ipse permiserit pati, & hunc ab insidijs liberari: & per ea quæ in isto contingere, signum propriæ uirtutis ostendens, & per alia dispensationis fortitudinem uirorum prædicans optimorum.

SOCRATES.

Sciendū uero quod cum uiueret Athanasius Alexandrinus episcopus, diuina quidem prouidentia Alexandriam uel Ægyptum distulit commouere, audiens Athanasium a cuncta diligi plebe, & metuēs ne forte seditione facta respublica uexaretur. Verū Athanasius Consulatu Gratiani secundo, & Probi, post crebra pro ecclesiæ statu certamina hac priuatus est uita, cum quadraginta et sex annis per multa pericula sedē rexisset episcopalem.

*Athanasij
mors*

THEODORITVS.

Cum igitur in Alexandria uictor Athanasius post multa certamina innumerasq; coronas, uitæ finem suscepisset, & ad laborum suorum premia demigrasset, suscepit Petrus uir optimus Præsulatū, quem dudum ille beatus elegerat, cunctis consentientibus & sacerdotibus, & nobilibus, cunctaq; plebe, & fauore suo propriam ostendētib; uoluntatem. Is enim Athanasij sudorum particeps fuit, & cum esset in ciuitate, & cum diuersa latibula peragraret: multifariaq; pericula cum eo sustinuit. Quapropter cuncti sacerdotum concurrentes, dignum hæredem Petrum Athanasij clamauerunt. Cumq; eum in Pontificali sede constituissent, repente Iudæorum, Paganorum populū congregans, & pariter Iudæorum, ecclesiæ septa circumdedit, Petrum exire præcipiens, nolentēque interminatus est abstrahere. Faciebat hoc Imperatori placere uolens, cum ei contraria sapientes calamitati submitteret. Quod autem uerum est, impietatis ira completur: idolis potius placere nitebatur, & tempestatem ecclesiæ clarā putabat esse festiuitatem. Petrus itaque uir admirandus, insperatum respiciens bellum, latenter egressus est, & conscendens nauem, profectus est Romam.

XXXVII

*Petrus Atha-
nasio succedit*

*Iudæi Aegy-
pti aduersus
Petrum*

*Petrus Romā
uadit*

Transactis uero diebus paucis, Euzoius ab Antiochia uenit cum Lucio, & ecclesias ei contradidit: cuius etiam impietatem Samosata noscitur experta. Populus autē doctrinis primū Athanasij satiat, deinde fastidians cibum sibi offerri contrariū, ab ecclesiasticis collegijs se subtraxit. Porro Lucius

XXXVIII
*Lucius obtin-
ditur Alexan-
drinis*

rò Lucius armigeris utens cultoribus idolorū, alios uerberauit, alios suspēn-
debat, alios cogebat effugere, aliorum uero instar Barbarorū uastabat do-
mos. Sed hæc melius uir mirabilis Petrus in sua narrabit epistola. Ego ta-
men unum è sceleribus Lucij prius referens, epistolam Petri ponam. Viti
quidam in Ægypto conuersionem imitantes angelorum, & ciuitatis eui-
tantes turbas, uitam agere in eremo potius elegerunt, arenosamq̄ terram
& sterilem frugiferam reddiderunt, fructum uidelicet deo suauissimum uir-
tutis eorum & optimum referentem. Cuius uitæ multi quidem uidentur es-
se autores. Sed à puero illic creuit Antonius ille celeberrimus, monachis uir-
tute luctaminis spiritualis ostendens.

Caput
XXXIX
Lucius Maca-
rios & Isido-
rum in exiliū
relegat

Dæmon quæ-
ritur de sanctis
uiris

Huius ergo loci tunc incolas sequaces Antonij, infelix Lucius expulit,
Leorumq̄ sanctissimos Præsules, Macarium uenerabilē, aliumq̄ Ma-
carium, Isidorum, & cæteros speluncis suis eiciens, in quandam insulā quæ
ab impijs inhabitabatur hominibus destinauit: quippe quæ nuncq̄ magi-
strum susceperat pietatis. Cumq̄ nauis ad littus insulæ peruenisset, dæmon
qui ab illis honorabatur, relinquens idolum ubi dudum habitare consueue-
rat, filiam sui sacerdotis inuasit, & bacchantem illuc usq̄ perduxit, ubi nauis
aduenerat monachorum. Tunc dæmon utens lingua puellæ clamabat, sicut
in Philippis per Pythonissam. Audiebantq̄ cuncti uiri simul & mulieres
dæmone proclamante: O potentiam uestram, o ministri Christi: undique
à uobis expellimur, à ciuitatibus atq̄ uicis, à montibus simul atque collibus,
ab eremo quæ priuata probatur hominibus. Sperabamus in hac insula cō-
morantes, à uestris iaculis liberari: qua spe noscimus esse frustrati. Huc uos
persecutores miserunt, non ut uos uexarent, sed ut nos per uos expellerent.
Ecce recedimus ab hac insula: uirtutis enim uestræ radijs iaculamur. Hæc di-
centes & his similia, puellamq̄ in terram prosternentes, ipsi quoq̄ omnino
disparuerunt. Tunc ille sacratissimus chorus oratione facta suscitauit puellam,
& suo patri sanam ualentemq̄ restituit. Verum illi qui miraculum con-
spexerāt, ad sanctorum prouoluti pedes, salutis uiaticum se percipere sup-
plicabant. Et templū quidem dæmonum destruxerunt: doctrinæ uero ra-
dijs illuminati, sacri baptismatis gratia sunt potiti. His in urbe nutritis, omnes
populi congregati, Lucio detrahebant, dicentes iram sibi imminere diuini-
tus, nisi sanctorum reuereretur chorus. Sic itaq̄ metuens tumultū Lucius
ciuitatis, sacratissimos uiros ad suas spelūcas redire precepit. Et hæc quidem
sunt digna quæ abominationē illius impietatis aperiant.

Cap. XL

Veruntamen temeritatis eius scelera litteræ Petri illius admirabilis edo-
cebunt. Quarum ego prolixitatem fugiens, quæ in medio posita sunt,
ponere non omittam.

Prouinciæ, inquit, iudex Palladius, cum esset religione Paganus, & ido-
la semper adoraret, contra Christum sæpius pugnare conabatur, & col-
ligens

Aligens prædictum populum, impetum fecit aduersus ecclesiam, perinde ac si
Barbaros subdere niteret. Tunc itaq̄ multa crudelia gesta sunt, quæ solum
dicere uolens, ipsa rei memoria dolore maximo sum cōmotus, & fluxum
protuli lachrymarū, diuq̄ hoc potueram pati, nisi diuina ratione animum
releuasssem. In ecclesia enim, quæ Theonæ uocatur, ingressa multitudo, pro
uerbis honorabilibus idolorū fauoribus exultabant. Pro sacrarum lectione
scripturarū turpes manuū plausus agebantur. Infractæq̄ cum turpitudine
uoces contra Christi uirgines contumelias dicunt, quas lingua hominū pro-
ferre non patitur. Audiens enim unusquisq̄ sapientium talia, claudēbat au-
res: & magis optabat esse surdus, ne huiusmodi uerba audire cogere-
tur. Sed utinam uerbis peccando quieuisent, & non actu uerborū turpitudinē su-
perarent. Tolerabilis nanq̄ detractio est huiusmodi, apud quos Christi sa-
pientiæ & doctrinæ cultus inhabitat. Hi siquidem iræ uasa ad perditionem
facta, subsannantes & horribilem sonum de naribus emittentes, & ut ita di-
cam, foetorem ueluti de quodam cuniculo profundentes, uestes sanctarum
Christi uirginum dirumpebant, quarum continentia formam sanctorum
imitabatur angelorū. Et sicut habet natura, nudas per totam circumferentes
urbem, sicuti uolebant eis cum turpitudine illudebant. Si quis autē eos tunc
cōpatiēdo prohibuisset, uulneribus maceratus agebatur. Væ illis cladibus.
Multæ siquidem uiolentia corporis sustinere corruptionem: plurimæ uir-
ginum uestibus in capite cæsæ, sine uoce manserunt: quarum etiam funera
solenni sepulturæ tradi prohibita sunt. Multa denique corpora hactenus à
parentibus ingemiscētibz inquisita, reperiri non possunt. Sed quæ parua
de magnis loquor: Quæ in istis moror, & non potius ad necessaria iam re-
curro: in quibus bene noui, quod mirabitur quilibet nobiscū obstupescens
patientiam domini, eo quod non repente uniuersa concluderit. Quæ enim
nunquam facta sunt, neq̄ per scripturas patrum nostrorum diebus audita,
hæc super ipsum altare impij cōmittebant. Velut enim in scena turpi consi-
sterent, puerum quendam naturam masculi denegantem: & utentem ueste
femineæ, inunctis oculis & uultu serico colore depicto, & ut apud prophe-
tam scriptum est, idolum scemineæ schematis super ipsum altare, ubi aduen-
tum sancti spiritus inuocamus, circuitus huc & illuc agere, & manibus salta-
tionem celebrare fecerunt, ridentes, nephandasq̄ mittentes uoces. Qui rur-
sus hoc paruum iudicantes, & præterita decora quàm turpia magis existi-
mantes, quendam ex suis turpitudine notissimum, ueste genitalibusq̄ nu-
datum, in sede ponentes ecclesiæ concionatorem turpem contra Christum
impudenter eleuauerunt. Pro sacris enim uerbis, ille scelera proferebat, pro
honestis laudabat luxuriam, pro pietate impietatem, pro continentia for-
nicationem & adulterium, masculorū concubitū, furtum, cibos, potum, uitæ
huic utilia proclamabat. His ita gestis, & me ab ecclesia recedente: quippe
R quum

quum illic stare non possem, ubi militum inuasiones, ubi populus pro seditione redemptus largitate pecuniarum, & gentilium multitudo magnis promissionibus aderat, noster quidem successor missus est, episcopatum uel mundanam comparans dignitatem quidam Lucius lupi nequitiam & actus habere festinans, non orthodoxorum episcoporum concilio, non decreto ueracium clericorum, non petitione populorum electus, sicuti concionantur ecclesiasticae sanctiones. Non quisquam episcoporum, non presbyterorum, non diaconorum, non populi multitudo, non praecedebant eum monachi hymnos decantantes scripturarum, sed Euzoiius erat eum eo pridem quidem damnatus cum Ario in sancto Nicæno maximoque concilio: nunc autem per patrocinia Antiochenis uastator ecclesiae, & Comes largitionum ac militum Dux in omni impietate notissimus, nomine Magnus, qui Iuliani temporibus Berytorum incendens ecclesiam, beatæ memoriæ Iouiniani temporibus ex proprijs facultatibus eam reparare coactus est, ita ut penè caput tunc amitteret, nisi multorum labore imperialem elementiam meruisset. Considerare quidem hæc uestrum zelum, & ad uindictam excitari depono, quanta & qualia sint commissa contra dei ecclesiam, cum talis aduersum nos fuerit tyrannus excitatus. Is enim Lucius, qui per uestram religionem & omnes orthodoxos episcopos frequenter abdicatus est pro rationabilibus causis, nunc adstitit ciuitati: & non solum sicut blasphemus & insipiens, dicit in psalmis: Non est deus uerus Christus, sed etiam in opportunitatibus est corruptus, atque corripit, gaudens in blasphemijs contra eos, qui saluatorem colere comprobantur. Quum enim Paganorum sensibus sit uicinus, recentem praesumit erroris colere deum. Nam alij coram eo laudes huiusmodi proclamabant: Bene uenisti episcope, qui filium non defendis. Alij dicebant: Te Serapis amat, & huc introduxit: si mulacrum utique Paganorum nominantes. Inter hæc eodem momento praedictus Magnus impietatis eius socius indiuisus, armiger amarissimus, & minister crudelitatis eius collecta multitudine populorum, presbyteros atque diaconos decem & nouem numero comprehensens, quorum quidam octogesimum transcenderant annum, tanquam captos in quodam scelere & Romanorum inimicos, legibus coartabat, nesciens uirtutem Christianorum legis, & Apostolorum fidem per patres traditam nobis: hæc etiam clementissimum principem Valentem grata habere pronuncians: Fleatimini, inquit, miserrimi, & Arianorum concordate dogmatibus. Fleatimini, ignoscet enim uobis diuinitas, licet ueræ religioni cultum exhibeatis, non sponte, sed uiolenter hoc facientes. Necessitati namque satisfactio adest: spontaneam uero uoluntatem accusatio digna subsequitur. Quapropter huiusmodi rationes præ oculis habentes, promptly sequimini, & dogmati Arianorum subscribite, quod nunc praedicat Lucius: bene scientes, quod si obedatis, pecunias, questus, honores ab Imperatore percipietis. Resistentes uero, carceres

Euzoiius

Magnus, Comes sacrarum largitionum, militum Dux

Lucius

Magnus ad orthodoxos

ceres, supplicia, tormenta, flagella, uincula sustinebitis. Pecunijs simul, possessionibusque priuati, & postea pulsi, loca crudelia inhabitare damnabimini. Sic iste fortissimus seductor minas seductioni contemperans, inuitabat atque cogebat ut omnes à pia sententia deuantent: At illi nihil amarius existimantes, quam pietatis prodicionem, huiusmodi responderunt uerbis, uirtute fortisque sensu seductionem minasque subdentes, Quiesce iam quiesce his nos terrene sermonibus, cessa uerba uana proferre. Nos neque nouum, neque recentem colimus deum. Et licet inaniter furias, teque concutias sicut uehemens uentus, in dogmatibus pietatis ad mortem usque consistimus: non impotentem, non insipientem, non sine ueritate aliquando fatentes deum: non aliquando quidem existentem, sicut impietas Arij temporale praedicat Filium. Si enim creatura est secundum eius uesaniam Filius, non existens cum Patre, etiam Pater aliquando non fuit, quippe Filio non extante secundum eos aliquando. Si uero semper est Pater, existete uidelicet ex eo uero Filio, & non secundum generationis fluxum (deus enim impassibilis est) quomodo non est insipiens atque uesanus, qui hoc de Filio profitetur, dicens: Erat quando non erat, per quem omnia ut sint, per gratiam constituta sunt: Nostri siquidem patres (à quibus isti cadentes, iuste sine Patre sunt facti) in Nicæam uenientes, & anathematizantes Arij sectam, cuius nunc iste iuuenis patronus existit, non alterius substantiæ, quod tu fateri nos cogis, ex natura Patris esse dixerunt, sed ex eius essentia. Quod bene & cum pia mente intelligentes, ex plurimâ sacrarum uerborum collectione consubstantialis esse professi sunt. Talia autem & his similia dicentes, per multos dies coercuit, putans à pia sententia posse mutari. Qui magis uelut in stadio fortiores effecti, terroremque conculcantes, & seipsum patrum rationibus coarmentes; ualidiorum habuerunt de pietate sensum, uirtutis exercitium sua pericula iudicantes. Sic igitur illis decertantibus & spectaculum factis; sicut beatus scribit Apostolus, angelis & hominibus, uniuersa ciuitas concurrebat, athletas contemplatura Christi, suaque constantia uerba Iudicis & flagella superantes, triumphumque pie contra Arianos per patientiam possidentes, quos ille utique credebatur se uincere, & illorum impietati contradere. Cum ergo defecisset eos tormentis afficere, cunctis fletibus atque lugentibus, rursus collecta incompota multitudine ad iudicium eos, imò magis ad damnationem circa portam fecit adduci. Et cum illic consuete contra eos clamores emitterentur à Paganis atque Iudæis, & illi nollent Arianorum impietatibus consentire, sententiam protulit uniuersis ante tribunal eius ingemiscētibus, ut ab Alexandria sublati in Heliopolim Phœniciae ducerentur: cuius habitatores ne nomen quidem Christi audire sustinent, sunt namque Pagani. Quo facto iubens eos nauem conscendere, ipse stabat in portu, nudum gladium uibrans, & hoc modo illos terreri putans, qui bis acuto gladio hostiles demones crebrius

Orthodoxi ad Arianos

Pagani Iudæi Heliopolis

uulnerauerant. Sic ergo dimisit eos absq; sumptibus, & absq; aliquo solatio, nauigare præcipiens mari spumante, & (ut ita dicam) nolente per suctionem uitorum iniquæ iussioni cõmunicare. Ingemit enim ciuitas uniuersa, & hæctenus lamentatur: & alij quidem suis manibus pectora percutebant, alij uero manus & oculos tendebant ad cælum, uiolentiam protestantes, & ueluti dicentes, Audi cælum, & auribus percipe terra, quoniam iniusta sunt quæ geruntur. Cuncta q; simul gemitu complebantur, & ueluti cantus quidam erat in ciuitate luctificus, curreat q; fluuius lachrymarum. Cum igitur Iudex ille præcepisset, ut uela nauis tollerentur, tunc gemitus ingens uniuersorum, uirginum & mulierum, seniorum & iuuenum permixtus lachrymis est emissus. Cum illi ergo Heliopolim nauigarent, ubi diabolica superstitio celebratur, omnes in media ciuitate cõmuniter & singuli ingemiscetes, atque lugentes agebantur. Quibus tamen nec aperte licebat flere iussione urbis Præfecti Palladij: erat enim & ipse Paganus. Multi denique flentium arrepti, & in carcerem ducti, deinde castigati, lacerati, uerberati, nouissime in metalla sunt traditi: uiri utiq; ecclesiæ, & propter diuinum zelum ualde pugnantes. Erant enim plurimi eorum monachi, eremum incolentes, numero uigintitres: cum quibus paulopost Diaconus à dilectissimo fratre nostro Damaso, Romanæ ciuitatis episcopo deferens nobis consolatorias cõmunicationis epistolas, manibus post tergum uinctis, publice ab ipsis spiculatoribus ducebatur: ueluti aliquis reus insignis, & homicidarum uerberibus coæquandus, lapidibusq; simul & plumbo eius ceruicibus laceratis, ad mare ductus est: & sicut illi sine sumptibus, sine ullo solatio in metallicum deportatus exilium. Cumq; Iudex ille multos quoq; infantium cruciasset, quidam eorum morientes, neq; parentum, neq; fratrum exequijs solennibus sunt potiti. O multam inhumanitatem iudicantis, magis uero condemnantis. Qui enim propter pietatem decertarunt, homicidis comparari potuerunt, quorum utique corpora insepulta relicta sunt: pie laborantes escis bestiarum uolatiliūmq; proiecti sunt. Quiq; patribus necatorum naturaliū conscientia compati uoluerunt, uelut iniqui capite secti sunt. Quæ lex Romanorum, quæ Barbarorum sententia, quoslibet patribus condolentes punit: quando quispiam ueterum huiusmodi gessit iniquitatem? Iussit itaq; Pharaos, ut masculi interficerentur Hebræorum, sed inuidia & timor tunc protulit hoc præceptum. Quanto tamen illa quæ tunc gesta sunt, humaniora modernis existunt, quanto desiderabilia ad discretionem iniquitatis huius? Et licet malicia nequaquã separentur alterutris, sunt tamen incredibilia quæ dicuntur, inhumana, crudelia, sæua, barbara, amara, sine misericordia, in quibus exultabant Ariani, choros agentes, cum uniuersa ciuitas ingemisceret. Non fuit enim domus, in qua non esset mortuus, sicut in Exodo scribitur. Et cum hæc ita sint gesta (non enim quicuerunt iniquitatis

autores

autores, sed ad peiora profecti) usque ad episcopos prouinciarum uenena propria dispersa sunt, habentes iniquitatis suæ solatium Comitem largitiorum, quem prædiximus Magnum. Alios etenim episcoporum Curia tradiderunt, alios diuersis machinationibus affecerunt, uolentes uniuersos impietatis obligari, & secundum patrem ipsorum diabolum quærentes, quem sua rabie deuorarent. Super hæc autem undecim Aegyptiorum episcopos, uiros penè ab infantia usque ad senectutem eremum incolentes, uerboq; suoperantes & actu libidinem, piãq; fidem sine confusione prædicantes, & dogma pietatis edocentes, multasq; uictorias de dæmonibus exercentes, & Arianam sectam sapientissima ratione denotantes, in exilium miserunt in ciuitatem Iudæorū, nomine Diocæsaream. Et uelut infernus crudelissimus nunquam morte satiati fratrum, suæ sæuitiæ memoriam relinquere uoluerunt. Nuper enim ecclesiæ catholicæ clericos, degentes in Antiochia cum fidelibus monachis, uolentesq; eorum scelera denotare, aures Imperatorias inflamantes in Neocæsaream Ponti mittendos esse subornarunt. Qui puto propter inclementiam locorum, etiã uitæ priuati sunt. Tales itaq; tempus illud tragedias exercuit, silentio quidem & obliuione dignas, sed literis memorandas ad obiurgationem eorum, qui contra unigenitum linguas suas exaceruerunt. Hi nanque rabie coarctati blasphemiæ, non solum dominum omnium iaculari nituntur, sed etiam contra eius famulos bellum sine ullo fœdere susceperunt.

Magnum, Comes largitiorum

Undecim episcopi Aegyptij in Diocæsareâ relegati

ELENCHVS CAPITVLI

TVM LIBRI OCTAUI HISTORIAE ECCLESIASTICAE, quam Tripartitam uocant.

- De conuersatione, miraculis, & responsionibus, uel scriptis diuersorum monachorum, necnon episcoporum. Caput i
- Quod Ariani Constantinopoli comprehendentes orthodoxos, multos in nauem concremauerint. Cap. ii
- Quod Valens Paganus, Iudæis, & hæreticis tribuerit potestatem suas festiuitates agendi, & orthodoxos ubique prohibuerit, & de Flauiani Diocæsarij uirtutibus. Cap. iii
- De laudibus Aphratæ monachi, & qua fiducia Valenti responderit. Ca. iiii
- De Iuliano monacho. Cap. v
- De Acepsema, & alijs. Cap. vi
- De malis, quæ sub Valente in Alexandria & per Aegyptum gesta sunt; Caput vii
- De Didymo & scriptis eius, de Gregorio Põtico, eiusq; miraculis. Ca. viii
- Quod Nouatiani festiuitatem Paschæ mutauerint, & de schismate inter R. & Cornelium

- Cornelium Romanum episcopum, & Nouatum factu, pro recipiendis
errantibus. Cap. ix
- De Damaso & Ursitio, qui Romae episcopi pariter ordinati sunt. Cap. x
- De fine Valentiniani maioris, & auspicijs Valentiniani minoris: & quo-
modo Iustinam matrem eius Valentinianus uiua priori coniuge duxe-
rit uxorem. Cap. xi
- Quod Themistius philosophus Valentem ab orthodoxorum nece auo-
carit. Cap. xii
- Quemadmodum se Gothi contulerint ad Valentem, & quomodo ad Go-
thos pestis Ariana peruenerit. Cap. xiii
- De reuersione Petri episcopi ad Alexandriam, & de eius morte, & succes-
sione Timothei. Cap. xiiii
- Quomodo Valens contra Gothos pugnando sit deuictus, ac mortuus.
Caput xv

HISTORIAE ECCLE-

SIASTICAE, QUAM TRIPARTITAM VOCANT,

LIBER OCTAVVS.

S O C R A T E S.

Caput I
Arsius

Pior

Isidorus

Pambus

A tempore fuit Arsius Monasterij presul. Is delinquen-
tes iuuenes non excommunicabat, sed magis ætate pro-
uectos: dicebat enim: Iuuenis excommunicatus spernit,
prouectus uero uelociter excommunicationis dolore cor-
rigitur. Alius nomine Pior ambulans comedebat. Con-
sultus autem cur ita comederet: non, inquit, uolo ueluti
necessarie uti cibo, sed tanquam extraneum aliquid agere. Pro qua re etiam
ab alio rogatus ait: Ut ne dum comedo, anima uoluptatem sentiat corpora-
lem. Isidorus dicebat quadragesimū se annum habere, ex quo sentiret qui-
dem mente peccatum, non tamen consentiret uel concupiscentiæ uel furori.
Pambus autem cum sine literis esset, accessit ad quendam ut doceretur psal-
mum: Qui quum audisset primum uersum tricesimo octauo psalmi: Dixi, cu-
stodiam uias meas, ut non delinquam in lingua mea: Secundū uersum non
passus est audire, dicens: Si potuero opere hoc implere: hic uersus tantum-
modo mihi sufficiet. Cumq; doctor qui ei tradiderat uersum culparet quæ
per sex menses ad se minime uenisset, respondit: Quia uersum illum adhuc
opere nō impleui. Postea uero cum multos superuixisset annos, à quodam
noto rogatus an didicisset uersum: Quadraginta & nouē, inquit, annis uix-
eum implere ualui. Huic itaq; quodam aurum dante ad cibaria pauperum,
& dicente

& dicente: numera. ille respondit: Quod dedisti non eger numero, sed bono
affectu. Is Pambus Athanasio episcopo precante, ab eremo descendit in
Alexandriam. Cumq; uidisset ibi mulierem Theatralem, fleuit: & à præsen-
tibus rogatus quare ploraret: Duæ, inquit, me res mouerunt: una, quæ est
illius perditio: altera uero, quod ego non tantum studeo placere deo, quan-
tum hæc ut turpibus placere possit hominibus. Alter quidam dicebat: Mo-
nachus nisi operatus fuerit, uiolento iudicatur æqualis. Piterius multas ex-
positiones naturales adhibebat, & frequenter alijs alia requiruntibus enar-
rabat. Per singulas autē explanationes orabat. Id temporis inter monachos
fuerunt duo uiri deo amabiles, nomine uterq; Macarius: unus ex Aegypto
superiore, alter Alexandrinus. Ambo de multis rebus insignes, propter ab-
stinentiam, conuersationē, mores atq; miracula, quæ eorum manibus age-
bantur. Aegyptius itaque Macarius tantum morborum depulit, & tantum
dæmonum effugauit, ut ex eius operibus liber proprius expleatur. Erat au-
tem reuerendus, & circa delinquentes seuerus. Porro Macarius Alexandri-
nus cum similis esset Aegypto per omnia, in hoc uariabat, quod circa con-
sulentes hilior apparebat, & uultu lætissimo ad conuersionem iuuenes indu-
cebat. Horum discipulus Euagrius philosophiam opere rebusq; possedit,
prius sermone solummodo philosophatus, & in urbe Constantinopoli à
Gregorio Nazanzeno diaconus ordinatus: deinde cum eo descendens in
Aegyptum, & prædictos uiros inspiciens, conuersationē eorum æmulatus
cstantatq; miracula in eius manibus facta sunt, quanta in præceptorū eius.
Conscripsitq; libros ualde necessarios, quorū unus quidem *μοναχικὸς* im-
scribitur: & est de Actuali. Alius cognitionalis, secundum quod quispiam
cognitione fit dignus: huic capitalia sunt quinquaginta. Alius uero Contra-
dictorius, ex diuinis scripturis collectus, contra dæmones tentatores: parti-
bus octo diuisus est, secundum numerum octo cogitationum. Et sexcentæ
propositiones ad contemplationē pertinentes, quas *γνωσιὰ προβλήματα*,
id est, Cognitionales propositiones denominauit. Insuper & uersuū opera
duo: unum quidem ad monachos in cœnobijs uel itineribus constitutos:
& unum ad uirgines: quæ quàm mira, quàmq; necessaria sint, legentes intel-
ligunt. Sed opportunū est, sicut arbitror, pauca eius dicta de monachis ac
scriptura referri. Sic enim ait: Necessariū est enim uias inquirere recte præ-
cedentium monachorū, & secundum eas exerceri. Multa enim inueniuntur
ab eis dicta bene simul & acta. Inter quos etiā hoc ait quidam: Quod sicca
& non inæqualis diæta charitati coniuncta, cito perducit monachum ad im-
passibilem portum. Is autem cum uidisset quendam fratrem phantasijs nocte
turbari, hoc modo curauit eum, præcipiens, ut languentibus cibos ieiunans
ministraret. Vnde interrogatus: Nihil, inquit, sicuti misericordia huiusmodi
passiones extinguit. Quidam tunc philosophorū accessit ad iustum Antoy
& dicente

Piterius

Macarij duo

Euagrius

num, dicens: Quomodo sufficis, o pater, codicum consolatione priuatus? Ad quem Antonius: O, inquit, philosophhe, meus codex natura creaturatus est, & adest cum uolueris, uerbaque mihi relegit dei. Interrogauit me uas electionis Macarius senex Aegyptius, dicens: Quare mali memoria aduersus homines retinentes, memorabile uirtutem animae dissipamus? Contra daemones autem habentes mali memoriam, innoxii permanemus? Cumque in questione huius interrogationis haessem, rogauit cum explanare sermonem. At ille: Prima, inquit, passio furoris contra naturam, consequens uero secundum naturam. In ipso feruenti meridie perueni ad sanctum patrem Macarium, & sibi uehementer accensus, aqua ut biberem postulauit. At ille: Umbra, inquit, tibi sufficiat, multi namque nunc iter agentium aut nauigantium etiam hac releuatione priuantur. Deinde cum apud eum uerba de abstinentia excercerem, confide, inquit, fili: per uiginti annos neque pane, neque aqua, neque somno sum satiatus. Partem namque meum in pondere comedebam, aquam uero bibebam cum mensura, parietibus autem inclinatis somni paululum capiebam. Cuidam monachorum nunciata mors patris est: at ille nunciati, cessa, inquit, & blasphemare noli: meus enim pater immortalis existit. Quidam fratrum Euangelium solummodo possidebat, quod uendens pauperibus erogauit, dignum proferens memorandumque sermonem: Ipsum, inquit, uerbum uendidisti, quod mihi semper dicit: Vende omnia tua & da pauperibus. Est quaedam insula circa Alexandriam trans paludem Mareiam, in qua habitabat monachus contemplantibus approbatissimus, qui dixit: Omnia quae geruntur a monachis, agi propter causas quinque, id est, propter deum, propter naturam, propter consuetudinem, propter necessitatem, propter opus manus. Idem dicebat unam quidem naturae esse uirtutem, sed eam diuersas species sumere per animae qualitates. Nam & lumen, inquit, solis cum sine specie sit diuersa, fenestris tamen per quas ingreditur, schema quoddam uarium facere uidetur. Alius porro monachus, propterea, inquit, abscindo libidines, ut auferam furoris occasiones. Noui enim furorem semper pro libidinibus litigare, mentem meam turbare, scientiam persequentem. Quidam senum dicebat: Charitas depositum ciborum aut pecuniarum seruare non uult. Idem dicebat: Nescio me in eadem re a daemonibus fuisse deceptum. Haec igitur Euagrius in libro suo Actuali commemorauit. In contemplatio autem haec dicit: Quatuor uirtutes & contemplationes earum a Gregorio iusto esse didicimus, prudentiam, fortitudinem, temperantiam, atque iustitiam. Prudentiae quidem opus esse dicebat, contemplari intellectuales sanctasque potestates absque sermonibus, quippe quos sapientia significari contradidit. Fortitudinis autem, perdurare in ueritate, licet quispiam debelletur, & non accedere ad ea quae nihil sunt. Temperantiae uero proprium hoc esse respondit, suscipere praemia agricolae femina, & ea plantare conuenienter. Porro iustitiae opus, ut pro

ut pro merito singula cuique uerba reddantur: alia quidem obscure pronuntiata, alia aenigmatibus indicata, quaedam uero propter utilitatem simplicium aperte disposita. Columna itaque ueritatis Cappadox Basilius ait: Humanam scientiam reddit crebra meditatio & exercitatio meliore: eam uero quae gratia dei conceditur, iustitia, patientia, atque misericordia. Et humanam quidem etiam passibiles suscipere poterunt, diuinam impassibiles tantummodo sunt capaces: qui etiam orationis tempore proprio mentis lumine resplendentes se ipsos inspiciunt. Aegyptiorum uero sacratissima lux Athanasius ait: Praecipit Moyses mensam contra Aquilonis constitui partem. Quamobrem cognoscent contemplatiui, quis contra eos spiraret, & omnem tentationem forti mente sustineant, & cum alacritate ad se accedentes enutrient. Thmuitanorum ecclesiae Angelus Serapion dicebat: Mens quidem spirituali intellectu potita, perfecte purgatur. Charitas autem curat membra furore tumentia: iniquas concupiscentias & influentias continentia retinet. Maximus contemplationum doctor Didymus ait: De prouidentia atque iudicio apud temetipsum semper exerce sermones, & studiorum materiam memoria retine. Penes enim omnes in his peccamus: rationemque iudicij in corporum differentia, in qua etiam est mundus, inuenies: prouidentiae uero, in modis quibus a malitia uel ignorantia ad uirtutes atque scientiae culmen euehitur. Haec itaque ex Euagrii dictis retulimus. Fuit autem & alius uir mirabilis inter monachos, cui nomen Ammonius, qui adeo sine ulla curiositate fuit, ut cum Athanasio Romam ueniens, nullum opus ciuitatis inspiceret, nisi tantum ut uideret Petri & Pauli basilicas. Is Ammonius ad episcopatum tractus, atque diffugiens, dexteram sibi amputauit aurem, ut mutilo corpore ordinationis opus effugeret. Cumque posteriori tempore etiam Euagrius a Theophilo Alexandrino pontifice ad episcopatum uocatus, nihil amputans de corpore suo fugisset, ueniens ad Ammonium cum ioco dicebat, male cum fecisse aurem amputando, & de eo reum existere. Ad quem Ammonius: Tu, inquit, Euagri, ignoras te puniendum quod abscideris linguam. Et ne tibi arrogare uidearis, non uteris gratia dei. Plurimi porro eo tempore digni fuerunt uiri, quorum si quis uelit uerba miraculaque cognoscere, & quemadmodum illis fuerint etiam bestiae subiugatae, librum legat Palladii monachi, qui discipulus fuit Euagrii. Omnia namque de istis subtiliter explanauit, in quo etiam seminarum imitationem conuersationemque commemorauit. Euagrius uero atque Palladius mortuo Valente paulo post floruerunt.

S O Z O M E N V S.

Huius temporis est, ut quot potero, commemorem, qui sunt in illo tempore inter Christianos philosophati. Quorum unus quidem in Aegypto Ioannes, cui futura & alijs incerta, deus non minus quam antiquis Prophetis reuelauit, donumque dedit, ut curaret insanabiles morbos. Is a iuuentute laudans deum, debebat in solitudine, comedebatque herbas & radices, bibebatque aquam

Basilius magistri
memoranda
sententia

Athanasij

Serapionis

Didymi

Ammonius

Palladius uitas
monachorum
scripsit

Ioannes Aegyptius

aquam si comperisset. Cumque uenisset ad senectutem, diuina iussione mir-
grauit ad Thebaida, & multorum monasteriorum factus est presul. Qui ora-
tione tantummodo morbos & daemones effugabat: & cum literas non di-
didisset, ad rememorandum aliquid codicibus non egebat: quia quicquid
semel mente percepisset, sub ueritate retinebat. In hac quoque regione philo-
sophabatur Ammon Tabenensium Praesul, circiter tria milia discipulorum
habens. Non minus quoque & Theonas: multorum Praesides fuere monachor-
um: ambo operatores stipendarum rerum, & diuina prouidentia propheta-
ciaque completi. Fertur autem Theonam eruditum Aegyptiarum, Graecarum,
Latinarumque literarum fuisse, & triginta annis habuisse silentium. Porro a nul-
lo hominum uisum irascentem, aut iurantem, aut mentientem, aut uanum ali-
quid, aut asperum uel infirmum protulisse sermonem. Ea tempestate fuerunt
Copras & Hellen, necnon Helias. Copras quidem, ut aiunt, diuinum habuit
donum, sanitatem conferendi depulsis morbis, & daemones expellendi. Hel-
len uero a paruulo nutritus in monasterio, plurima insolite miracula facie-
bat, ita ut etiam ignem in sinu portaret, & nequaquam eius uestis arderet. Verum
Helias tunc quidem non procul ab Antinoe ciuitate degebat in eremo, agens
annuum aetatis circiter centesimum atque decimum. Antea tamen penes septuagin-
ta annis solus uixerat in solitudine: & ad hanc aetatem ieiunando & uiriliter
conuersando peruenit. Fuit etiam Apelles in Aegypto ex fabro ferratio, qui
cum aliquando per noctem hoc opus exerceret, umbra daemoniaca ueluti
mulier speciosa eum de castitate tentabat. At ille ferrum quod elaborabat,
ex fornace trahens, eam percussit in faciem. Tunc ille stridens & ingemiscens,
procul effugit. Inter hos etiam Isidorus fuit, qui undique monasterium muniens,
curabat ut nullus egrederetur, sed omnia necessaria haberet intus. Necnon
Serapion circiter decem milia sub se monachorum habens, quos omnes sic
educabat, ut ex proprijs sudoribus necessaria compararet, & alijs ministra-
ret egentibus. Dioscorus quoque non amplius centum monachis praesidebat.
Qui cum presbyter esset sacrificia faciens, omnem perfectionem adhibebat
examinando & diligenter iudicando accedentes ad sacra mysteria, ita ut
expiarent mentem, & mali cuiuspiam conscientiam non haberent. Eulogius pre-
sbyter fertur praescientiam habuisse cogitationum quorumlibet ad se uenien-
tium: eorumque delicta palam redarguebat, & quaecumque latenter cogitassent,
sibi reuelata manifestabat. Qui uero aliquid mali gessissent, uel prauum con-
siliium habuissent, ab altari suspendebat, manifestans eis peccatum quod ege-
rant, & diligentia purgatos rursus suscipiebat. His itaque similis erat Apollo
in Thebaide, qui quadraginta annis in interiore morabatur solitudine, spe-
luncam paruulam in monte uicino habens: sed pro multitudine miraculorum
paruuo tempore insignis effectus, plurimorum Praesul extitit monachorum. Eo
namque tempore multi & optimi studiose philosophabantur in Alexandria
prope

propemodum duo milia uirorum: quorum alij in solitudine morabantur,
alij circa Mareoten degebant. Excellenter autem inter alios emicabat Doro-
theus genere Thebaeus: cuius haec fuit uita, ut quotidie lapides a mari colligi-
geret, & annis singulis hospitium aedificaret, & fabricare sibi non ualentibus
daret. Noctu autem propter eorum cibum faciebat sportas, ut uenderet. Cuius
cibus erat panis unciae sex, & olerum minorum fasciculus unus, & ad biben-
dum aqua. Hic a iuuentute sic uiuens, ne in senectute quidem defecit. Nunquam
uisus est in lectulo obdormisse, uel pedes pro requie tetendisse, aut dormire
pro uoluntate, nisi quantum operando aut comedendo natura compressus ocu-
los claudere potuisset, ita ut saepe dum comedendo dormiret, cibus ex eius
ore laberetur. Aliquando ergo somno ualde grauatus, cum in sterquilinum
ecidisset, obdormiuit. Expergefactus autem & contristatus, sub silentio dixit:
Si angelis dormire suaseris, & mihi ulterius suadebis, Quod forte dicebat
ad somnum aut ad daemonem, qui eum nitebatur a bonis actionibus im-
pedire. Huic laboranti quidam dixit: Cur ita conficis corpus tuum? At ille:
Quia me, inquit, illud occidit. Piamonem uero presbyterum ferunt, cum sacri-
ficaret aliquando, sanctum angelum circa sacrum uidisse altare stantem, &
praesentes monachos in codice conscribentem, absentesque delentem. Ioanni
quoque tantam deus noscitur donasse uirtutem contra passionem ac languo-
res, ut plurimos podagricos & articulos habentes solutos curaret. Inter hos
Beniamin senior ualde clarus habebatur, dono dei potitus, ut sine medica-
mine, tactu manus aut olei, facta oratione, sanaret aegros. Hunc ferunt in-
cidisse in hydropem morbum, & tantum eius corpus intumuisse, ut non pos-
set per ianuam cellulae suae in qua habitabat efferri, nisi ianuae cum tabulis an-
tepositis sublatae fuissent. Is ergo aegrotationis suae tempore penes octo men-
sibus ante mortem in sella latissima sedens, curabat solenniter aegrotantes,
non grauius ferens quod suae aegritudini non prodesset, sed etiam se uiden-
tes consolabatur, & deprecabatur ut rogarent deum pro anima ipsius, & de
corpore non curarent, quia etiam cum sanum, inquit, esset, nihil profuit mihi.
Marcum in Scythi degentem, ferunt etiam in iuuentute ualde fuisse man-
suetum & sapientem, memoriaque scripturarum diuinarum satis idoneum, & a deo
amabilem, ut cum ad dominicum corpus accederet, angelus ei sacramenta
praebere, cuius manum usque ad iuncturam brachij tantummodo se dicebat
inspicere. Macario uero datum est, ut saperet ultra daemones. Huic occasio
conuersionis commissum homicidium fuit. Nam cum puer esset, & oues pa-
sceret circa Mareiam paludem, ludens quendam coetaneum interemit, &
metuens fugit in solitudinem. Qui cum tribus annis sub diuo moraretur, po-
stea paruulum hospitium fecit sibi, in quo annis uiginti quinque moratus est.
Equidem plurimi se eum audisse dicebant, gratias illi calamitati referentem,
& saluiferum uocantem illud homicidium non sponte commissum, quod ei
beatus,

Apollonius beatitudinis causa extitisset. Apollonius autem cum per omne tempus uitæ nihil uitæ monachicæ didicisset, sciens quia nec scribere, nec artem iam exercere posset propter ætatem, omnia medicamina & cibaria opportuna laborantibus ex proprijs pecunijs comparabat, singulasq; ianuas monasteriorum à matutino circumibat usq; ad horam nonam uisitando languentes, & ministrando quo indigerent. Qui moriturus, alteri tradidit quod habebat, iu-
Moyse bens ut talia uota seruaret. Moyses autē quum seruus esset, propter culpam expulsus è domo est: qui latrocinio deditus, homicidia multa commisit. Postea uero conuersus, repente huiusmodi philosophiæ uirtute repletus est. Cumq; pro prioris uitæ feruore phantasijs adhuc libidinū moueret, multa abstinentia domabat corpus suum, panem solummodo comedens, & multum operis efficiens. Sex autem annis per totam noctem stans orauit, neq; genibus inclinatis, neq; oculis somno clausis. Insuper etiam noctu circumibat cellulas monachorum, & lagenas singulorum aqua implebat, cum procal aut decem, aut uiginti, aut triginta stadijs aqua manaret. Qui licet ita domaret corpus, priorem tamen ualitudinem non amisit. Fertur enim cum quatuor latrones eius inuassent hospitium, cōprehendisse omnes atq; ligasse, suisq; humeris impositos ad ecclesiam perduxisse, in uoluntate monachorum ponens, quid de illis facere uellent. Fuit ergo in summa philosophia & terribilibus dæmonibus, & presbyter in Schyti constitutus. Vixit annis penē septuagintaquinq;. Sub hoc igitur imperio fuit Paulus de Libya in Schyti, non pauciores quingentis monachos habēs. Nihil autem operabatur neq; percipiebat, nisi quod comederet tantum. Orabat autem solummodo: & ueluti quoddam tributum habens impositum, trecentas orationes de unoquoq; die reddebat. Et ne numero fortē delinqueret, trecentos lapides ponebat, & singulis orationibus lapidem mittebat in sinum. Expenfis uero lapidibus, orationes sciebat esse completas. Tum etiam Pachomius abbas in Schyti florebat, à iuuentute usque ad senium optime conuersatus. Quem neq; circa corporis sanitatem, neq; circa animæ passionem dæmon aliquando decepit. Stephanus autem circa Mareoten habitauit, perfecte degens & intergra continentia. Qui circa sexaginta annos probatissimus monachus fuit, & Antonio magno notissimus. Fuit itaque mansuetus & sapiens, loquutione suauis & utilis, tristantium consolabatur animos, & alacritatem reuocabat, licet necessaria tribulatio accideret. Talis etiā erat in cladibus proprijs. Deniq; quum infirmitatē incurabilē incurrisset, & medici patria membra eius incidissent, ille manibus tamen operabatur, palmarum plectens folia, & presentibus persuadens, ut de rebus huiusmodi non dolerent, neque uiliud cogitarent nisi de bono fine: Deus, inquit, quæ fecit, cuncta utilia sunt. Ego autem noui huiusmodi morbos propter peccata accidere. Et melius est hic pœnas soluere, quàm post mortem perpetua supplicia sustinere.

Pior

Pior autem quum de domo patris ad philosophiam conuersionis exiret, Pior promisit denuo nullum se propinquorum fore uisurum. Post quinquaginta uero annos quū eius soror ipsum uidere uellet, & habitare in eremo cognouisset, non cessabat donec eum inspiceret. Quam dum Episcopus loci iam grandæuam propterea uideret affligi, scripsit præsulibus eremi ut Piores mitterent. At ille, quoniam reluctari nequas est iuisionibus seniorum, obediens, & assumēs quendam uenit ad patriam. Quumq; ad ianuam domus suæ accessisset, & suum nuntiasset aduentum, ueniente germana clausis oculis dixit: Ecce, ego sum Pior, quantumuis aspectu satiare. Tum illa gratijs actis laudauit deum. At ille oratione facta rediit ad eremum, ubi fodiens aquam, inuenit amarā, eaq; usus est usque ad ultimum uitæ diem. Post cuius obitū nullus illic habitare potuit. Ego autē reor, quod per orationem, eam ad suos usus fecerit dulcem, quum etiam alibi non extantem oratione meruerit elicere. Nam quū Moyses & eius monachi puteum aliquando foderent, & nec uenam aliquam reperirēt, nec amplius fodere altitudo permitteret, medio die superuenit Pior, & oratione facta descendit in foueam. Quumq; teritiō percussisset terram, mox emanauit aqua. Quum uero oratione facta discederet, illis eum petentibus ut uel ex aqua gustaret: Ad illud, inquit, missus sum, & propter quod ueni peractū est. Ammonium autem Ammonius ferunt ualde eruditum, Origenis Didymiq; discipulum à iuuentute usque ad nouissimū diem præter panem assum nihil aliud comedisse. Hunc dum uoluissent quidam ad episcopatum pertrahere, nec ille posset eos sermonibus auertere, abscidit propriā aurem, dicens: Iam ne uolentem quidem me quisquam patitur ordinari, quum ecclesiastica regula corpore perfectos exquirat. Proinde discedētibus illis & denuo redeuntibus atque dicentibus, quod morum perfectionem potius ecclesia quàm corpus exquirat, iurauit etiam linguam suam abscisurum, si ei uim niterentur inferre. Quo audito, qui uenerant, recesserunt. Eo porro tempore fuit Euagrius uir eloquentissimus atque mitissimus, à Gregorio episcopo Nazianzeno decenter eruditus, cuius etiā fuit Archidiaconus. Ferunt enim eum aspectu pulcherrimum, & circa cultum uestitus ornatum. Quumq; eum quidā Senator zelotypus uxori suæ cognouisset esse notissimum, ei mortis parabat insidias: quæ ad effectum peruenire potuissent, nisi eum quædam terribilis & salutaris uisio præmonuisset. Vidit enim in somnis quasi pro crimine fuisset comprehensus, ferroq; uinctis pedibus manibusq; ad supplicium duceretur. Quod quum fieret, quidam protulit Euangelium, & promisit eum de uinculis esse soluendum, si ab urbe Constantinopolitana discederet: idq; compulsi sibi iureiurando promitti. At ille tactis Euangelijs, hoc se completurum promissit: & uinculis solutis experrectus est, ac sacræ credens uisioni pericula declinauit. Tum ab urbe Constantinopolitana uenit in Hierosolimam. Fuerunt

S etiam

etiam in Rinocorara non peregrini, sed Prouinciales uiri philosophiaq; flo-
Melas rentes. Inter quos fertur Melas episcopus huiusmodi fuisse benignitatis.
 Quum missi fuissent qui episcopos resistentes Ario, deportarēt in exilium,
 uenerunt ad huius ecclesiam. Quem cum inuenissent ueluti ultimum mini-
 strum candelas ecclesiae praeprantem, interrogauerunt ubi esset episcopus.
 At ille: Ego, inquit, de uobis episcopo nuntiabo. Tum ex itinere fatigatos
 ad episcopium duxit, & apposita mensa pauit ut ualuit. Postea ministerio
 completo ciborum, dixit se esse episcopum. At illi mirati uirum, causas aper-
 ruerunt: & reddita reuerentia ei, dederunt fugam. Tum ille: Non, inquit, de-
 clinabo quod mei similes libentissime susceperunt, sed uolens exilij praee-
Salomon
Epiphanius
Protogenes
Vitus
 pta suscipio. Huius frater Salomon ex negotiatore conuersus, ad magnum
 philosophiae culmen euectus est. Hoc tempore Epiphanius, qui postea Cy-
 pri fuit episcopus, inter eremitas maximus habebatur. Fuit etiam in Carris
 Protogenes episcopus post Vitum, qui (ut ferunt) sibi professus est in do-
 mini Epiphania reuelatum, quod uidisset Imperatorem Constantinum,
 quemadmodum ei Deus futura monstraret, & iuberet ut quod ei diceret,
 obediret. Apud hos itaq; tanta abstinentia uigebat, ut propter multa ieiunia
 dentes eorum uermibus ebullirent. Alium uero quendam usq; ad octogin-
 ta annos panem ferunt penitus non gustasse: Heliodorū plurimas infomes
Heliodorus
 duxisse noctes, ieiunioq; septenos continuasse dies. Multi quoq; apud Pa-
 laestinam & Syriam atq; Persas fuere monachorū, quorum si uel nomina
 conscribere quispiam uoluerit, multos libros implebit.

THEODORITVS.

Caput II
Ariani ortho-
doxos exurūt
 EO uero tempore in Constantinopolitana urbe comprehendentes Ariani
 & trahentes in pelagus, alijs uidelicet in altera naue sequentibus, immisso
 igne cremauerunt. Quo facto, sancti uiri cum igne atq; mari pugnantes, no-
 uissimè sunt absorpti, & triumpho martyrij coronati.

Caput III
Valentis Aug.
impietas.
Gentiles apud
Antiochiam
 IN Antiochia uero Valens plurimo tempore commoratus, omnibus li-
 centia dedit Gentilibus atq; Iudaeis, necnon haereticis. Nam & Gentiles
 festiuitates agebant daemone ministrates, & post Iulianum à Iouiniano
 idololatriae uanitates extinctas, florere rursus iste permisit: & Iouis cultum
 atque Dionysij, sacraq; Cereris iam non in occulto tanquam sub pio Impe-
 ratore celebrabant, sed per mediam plateam bacchantes ubiq; currebant.
 Illis tantummodo tunc princeps erat inimicus, qui Apostolicā doctrinam
 praedicare uidebantur, & eos primum quidem à sacris basilicis fecit expelli:
 quibus Iouinianus inclutus Imperator nouam dederat ecclesiam. Cumq;
 in monte sacra celebrarent, hymnis laudantes deum, & diuinis illic eloquijs
 perfruentes, licet aëris aduersitatem saepius sustinerent, aliquando pluujs,
 aliquando niuibus, aliquando gelu, frequenter ignis ardore macerati, ne in
 hu-

huiusmodi quidem locis laudibus diuinis eos frui permisit, sed missis militi-
 bus effugauit. Tunc Flauianus atq; Diodorus, ueluti quaedam propugnaculi
 la, iaculis imminentibus resistebant. Nam cum Melitius ipsorum pastor se-
 orsum degere cogere, isti curam gregibus adhibebant, lupis quidem o-
 bidentes propriam fortitudinem & sapientiam suam, ouibus autem cu-
 ram congruam iugiter afferentes. De montanis autem locis expulsi, contra
 ripas uicini fluminis pascebant oues. Non enim patiebantur secundum Is-
 raelitas captiuos in Babylone organa sua suspendere, sed laudabant crea-
 torem & largitorem deum in omni loco dominationis eius. Sed neque in
 hoc loco concilium piorum quietum esse permisit hostis seruatorū Christi.
 Veruntamen concordia illorum mirabilium pastoris magni discipulorum
 ad exercitium sanctas oues enutriens, spiritualia pasua ministrabat. Et Dio-
 dorus quidem sapientissimus atque fortissimus, uelut quidam fluuius per-
 spicuis atque torrens, oues quidem proprias irrigabat, luporum uero bla-
 phemias penitus abluabat: & generis sui nobilitatē spernens, libenter su-
 stinebat quamlibet pro fide calamitatem. Flauianus uir optimus, & ipse
 genere nobilissimus, honestatem solam iudicabat esse pietatem, & uelut
 puer exercitatus, maximum Diodorum quasi quendam infinitorum cer-
 taminum ungebat athletam. Illo nanque tempore non concionabatur in-
 ter ecclesiastica collegia, sed hoc agentibus multa subsidia conferebat con-
 siliorum, & scripturarum, & expositionum. Et doctores quidem contra
 Arianas blasphemias tendebant arcus: iste uero uelut ex quibusdam pha-
 retis suae mentis sagittas congruas offerebat, & non solum domi, sed etiam
 publice haereticis resistens, retia eorum facilius per rumpebat, & illorum ar-
 gumenta ostendebat esse telas araneorum.

Caput IIII
Aphraates
 CVM his etiam laborabat Aphraates, cuius conuersationem alio loco
 prodidimus. Is enim ouium salutem suae quieti praeponebat, & spelun-
 cam deserens propriam, pastorales sudores aggressus est. Quantas uero
 uirtutis diuitias congregarit, nunc referre superfluum est. Vnum tantum-
 modo eius debet dici, quod huic historiae ualde congruit. A Boreae parte
 fluuius currit Orontes circa palatium: à meridie uero est maxima porti-
 cus, undique turres excelsas habens. Inter palatium uero & flumen platea
 est, quae egredientes ex urbe mittit ad suburbanos agros. Per hanc plate-
 am quum transisset Aphraates, ad hostilia certamina properabat, ut sacris
 ouibus curam necessariam exhiberet. Hunc de palatio respiciens Impera-
 tor, uilissimo pallio uidit indutum, & in longæua senecta celeriter prope-
 rantem. Quumq; dixisset quidam istum esse Aphraatem, à quo ciuitas
 uniuersa penderet, dicit ei Imperator: Dic mihi quod uadis. At ille sapien-
 ter respondit & congrue: Pro tuo, inquit, oraturus imperio. Tunc Impera-
 tor: Oportebat te domi, inquit, orare secundum monadicum morem. At
 S 2 ille

ille sanctissimus: Optime, inquit, dicis: si sic quoque permitteres, hoc me facere oportebat. Et hoc haecenus egi, quandiu Christi oves pace pristina fruebantur. Quia uero tumultu maximo commouetur, & periculi onus impendet, ne captiuae teneantur, necesse est quouis discurrere, easque in necessitate saluare. Sed dic mihi serenissime Imperator: Si puella essem in cubiculo residens, & lanæ uacans, uideremque paternam domum ignibus concremari, quid me facere deceret? sedere intus & ardentem contemnere domum, an certe discurrere ubi aquam ferrem, & flammam extinguerem? credo te dicere hoc potius fuisse faciendum: id enim puellæ sapientis est opus. Hoc ergo nunc agitur Imperator. Te namque in paternam domum nostram mittente flammam, discurremus ut eas uelociter extinguiamus. Hæc illo dicente interminatus est quidem, sed tacuit Imperator. Unus uero cubicularius Imperatoris aspere respondens uiro sanctissimo huiusmodi cladem noscitur pertulisse. Is enim habebat balnei curam: quod post hæc uerba descendens, ut Imperatori pararet ingressum, & mente percussus in aquam feruentem descendit, ibique defunctus est. Sedebat Imperator expectans, ut eo renuntiante lauaret: eoque tardante, misit alios uiros quorū moraretur. At illi ingressi, uiderunt eum in folio feruente defunctum atque solutum. Quod cum nuntiatum fuisset Imperatori, congnouerunt uirtutem orationis Aphratæ, non tamen ab impijs dogmatibus recesserunt, sed secundum Pharaonem induratum est cor eorum.

Caput V
Iulianus de
nachoreta

HAc tempestate Iulianus ille famigeratus solitudine relicta uenit Antiochieam. Nam cum hæretici soliti facile sarcire mendacia, hunc uirum suæ dicerent esse prauitatis, miserunt ad eum lumen ueritatis Flavianus atque Diodorus, pariter & Aphraates Acacium uirtute florentem, qui postea Berceæ fuit episcopus, rogantes ut multis hominum milibus subueniret, & aduersariorum fallaciam redargueret, ueritatisque dogmata confirmaret. Is ergo uir sanctissimus, & ueniendo & reuertendo, & in ipsa maxima ciuitate, quanta miracula fecerit, in historia deo amabili à nobis conscripta retulimus. Quod uero totius populus ciuitatis ad collegia nostra conuenerit, nullum seculum dubitare confido. Res enim inopinabiles ad se probantur uniuersos attrahere. Sed quod maxima miracula ille uir operatus sit, etiam ueritatis hostes nequeunt denegare. Hoc enim & in Alexandria temporibus Constantij fecit magnus Antonius. Deferens enim solitudinem, totas circumibat urbes, satisfaciens uniuersis, quod Athanasius doctrinæ Apostolicæ prædicator extaret, & hostes essent ueritatis participes Arii. Sic igitur sciebant illi sanctissimi uiri, quid tempori unicuique congrueret, & quando opus esset frui quiete, quando necessarium solitudini præponere ciuitates.

Caput VI
Acephemas.
Zeugmatius

FVit porro illo tempore in Cyrestensium eremo famigeratus ille Acephemas in cella reclusus, & sexaginta annis neque uisus neque locutus. Zeugmatius quoque ille admirabilis, qui licet oculorum acie priuaretur, omnia tamen

tamen circumibat, confortans oues, lupisque resistens. Propter quam causam monachicam eius cellulam concremauerunt: sed Traianus magister militum fidelissimus aliam ei extruxit, multoque eum fouit auxilio. Hoc quoque tempore fuit Ephraem in Edessa, in Alexandria uero Didymus. Et Ephraem Syrus uisus lingua, spiritalis gratiæ radios emittebat. Qui licet nesciret doctrinam Græcā, multos Græcorum eruditosque redarguit, & totius hæreticæ prauitatis infirmitatem nudauit. Et quoniam tunc Harmonius Bardisanæ quaedam cantica componens, & impietatem melodicæ suauitati permiscens illiciebat audientes, & ad perniciem uenabatur: iste sumens inde harmoniam, pietatem cantilenæ permiscuit, & audientibus suauem admodum & utile medicamen apposuit: quæ cantica triumphatorum Martyrum festos dies etiamnum efficiunt clariores.

Ephraem

Armonius
Bardisane F.
Ephraem
Syrus

SOCRATES.

Cum igitur imperator Valens, lege præcepisset persequendos esse in Alexandria & Aegypto cunctos orthodoxos, omnia uastabantur. Alij namque ad iudicia trahebantur, alij mittebantur in uincula, alij uerberibus agebantur: plurimique supplicia aduersus quietis amatores ingerebantur. Et cum hæc in Alexandria fieret secundum Lucij uoluntatem, fuissetque in Antiochiam reuersus Euzoius, mox ad monasteria per Aegyptum constituta processerunt Magister militum cum multitudine armorum, & Lucius Arianus. Cumque plurima uiris sanctis mala facerent, nec eos ullo modo superarent, persuasione Lucij patres monachorum mittuntur in exilium. Inter quos Macarius Aegyptius, & alter Alexandrinus. Quumque uenisset in insulam quandam, arreptam cuiusdam filiam sacerdotis à demone, clamantemque ad illos uiros: Cur uenistis etiam hinc nos expellere? suis orationibus liberatam patri restituit, & ad Christianismum sacerdotem simul & reliquos habitantes in insula perduxerunt. Qui mox simulacra projicientes, formam templi in ecclesiam mutauerunt. Baptizabantur enim, & officia Christianismi cupidissime docebantur. Sic igitur propter Consubstantialitatis fidem, uiri admirabiles probabiliores effecti sunt, aliosque sanantes firmiorem operibus ostenderunt fidem.

Caput VII

Orthodoxi
ueuantur

Macarij duo

EO quoque tempore uirum alium fidelem produxit deus, ut per eum fidei testimoniū perhiberet, Didymum admirabilem uirum, qui omnino tunc doctrina florebat. Is cum paruus adhuc prima literarum elementa doceretur, morbo oculorum perdidit uisum. Cui deus pro uisibilibus oculis intellegibiles condonauit. Nam quod per oculos doceri non potuit, auditu uigilanti cognouit: qui cum à puero fuisset ingeniosus, uincebat etiam acuta conspicientes. Facile namque regulas Grammaticæ atque Rhetoricæ artis didicit. Cumque uenisset ad Philosophiam, mirabiliter Dialecticam, Arithmeticam, Musicam, aliasque Philosophiæ disciplinas didicit, animoque recondidit, ita ut celeriter obuiaret eis qui oculis inspectoribus talia didicissent. Sed etiam uetus nouumque Testamentum adeo perfecte cognouit, ut multos adderet libros. Qui & de Trinitate

Cap. VIII
Didymus

nitate tres libros fecit, & Origenis opus de Principijs, id est, *πρὸς ἀρχαίς* interpretatus, in id explanationes reliquit eximias. Fertur uero, Antonium cum Valentis tempore propter Arianos uenisset in Alexandreiam, uidisse Didymum, eiq; dixisse: Non te conturbet δ Didyme, amissio sensibilibum oculorum, tales enim oculi tibi defunt, quibus & musca & pulices nocere possunt. Sed gaude potius te habere oculos, quibus etiā angeli contuntur, per quos uidetur deus, & eius lumen inspicitur.

THEODORITVS.

Didymus ab infantia priuatus oculis, Grammaticā, Rhetoricā, Arithmeticā, Geometriam, & Astronomiā, & syllogismos Aristotelis, & eloquentiam Platonis auditu didicit, non quod hæc ueritatem erudirent, sed quod aduersus mendacium arma ueritatis existerent.

SOCRATES.

Gregorius Ponticus discipulus Origenis

Et quoniā aliqui ex nominis similitudine noscuntur errare, necessarium est ostendere aliū esse Gregoriū Ponticum ortū ex Cæsarea Ponti admodum uetustū & discipulū Origenis. De hoc namq; Gregorio multus est sermo in Athenis, & Beryto, necnon & Ponto, & (ut ita dicatur) in uniuerso orbe terrarū. Is enim cū discessisset ab Athenis, uenit Berythum, ibiq; iura legebat. Cumq; cognouisset in Cæsarea libros sacros Origenē exponere, uenit illuc, expositiones magniloqui illius audire. A quo uerā philosophiā eruditus, euocantibus parētibus remeauit ad patriam. Vbi primò quidē cum esset adhuc laicus, plurima signa fecit, languores curando, dæmones per epistolas expellēdo, Paganosq; sermonibus & operibus sibi subiugando. Huius meminit & Paphilus martyr, & Eusebius in libris quos de Origene conscripsit. Fuit ergo Gregorius antiquus iste, discipulus Origenis, & alter Nazanzenus fraterq; Basilij. Fuitq; alius Gregorius Alexandrinus, Arianus.

Caput IX

Novatus presbyter

EA tempestate Nouatiani habitātes in Phrygia, festiuitatē Paschæ mutauerunt. Quomodo autem gestum sit dicam, primò tamen referens, cuius rei gratia circa Phrygum Paphlagoniorumq; gentes seuerius ecclesiastica regula cōseruetur. Nouatus presbyter se ab ecclesiæ Romanæ communionē subtraxit, quod Cornelius episcopus, fideles qui sacrificauerant tempore factæ persecutionis à Decio, in communionem recepisset. Pro hac itaque causa segregatus, & ad episcopatum à confortibus suis episcopis euocatus, scribebat ecclesiis, ne eos qui dæmonibus immolauerāt, ad sacramenta suscipere, sed inuitaret quidē ad pœnitentiā, remissionē uero Dei relinquerent potestati, cuius solius est peccata remittere. Tales epistolas suscipientes, in unaquaq; prouincia secundū proprios sensus responsa redderunt. Cum ergo ille mandaret non oportere sacris interesse mysterijs eos qui post baptismum peccatum commississent quod ducit ad mortem, quibusdam quidem uidebatur amara nimis & dura huiusmodi regula: alij uero ueluti

ueluti iustam rectamq; suscipiebant. Inter hæc mota quæstione, uenerunt literæ Cornelij Romani Præfulis, quæ remissionem peccātibus etiam post baptismum promittebant. Sic ergo ambobus diuersa scribentibus, & ex diuini eloquijs sua sensa firmantibus, singuli Prouincialium diuersas sunt sententias. Sanantes namq; sanare promissa remissione, etiam reliquo tempore deliquerunt. Vnde gentes Phrygum castiores quàm aliæ esse noscuntur. Nouatus itaque licet propter conuersationem subtilissimam segregauerit seipsum, non tamen mutauit Paschæ festiuitatem. Nam secundum partes Hesperias etiam iste celebrabat. Agitur enim apud illos Pascha post æquinoctium iam olim, & ex quo Christiani esse ceperunt. Sed iste quidem postea sub persecutione Valeriani principis martyrio finiuit uitam. Hi uero qui ex eo nomen habuerunt, eiusq; fuere participes, facto concilio paucorum episcoporum in uico Pazeno, ubi sunt fontes Sagarij fluminis, regulam protulerūt, ut Iudæos obseruent azyrna facientes, & cum eis agant Paschæ celebritatem. Postea tamen etiam Nouatianorum ecclesia propter illud concilium noscitur esse diuisa.

Cornelius Pont. Ro.

Nouatianorū concilium

EO tempore cum Valentinianus Imperator nullam hæresim perturbaret, post Liberium Romæ Damasus ordinatur episcopus, simul & Vrsinus ex diacono eius ecclesiæ in basilica Sicinienſi latenter. Ob quam rem multis seditione uel Præfecti Maximini animaduersione punitis, remoto Vrsino Damasus permansit episcopus.

Caput X Damasus Ro. Pont. Vrsinus

THEODORITVS.

Tunc itaq; apud Hesperiam Damasus Romanus & Ambrosius Mediolanensis spiritualibus iaculis feriebāt hostes. Cum quibus etiā illi qui ad longa fuerant exilia destinati, literis confortabant suos, & aduersarios destruebant. Quos diuina prouidentia gubernatores in fluctuatione præparauerat & militum sapientissimos duces in prælijs.

Damasus. Ambrosius

SOCRATES.

Inter hæc igitur Valentinianus Imperator Hesperia, contra legatos Sarmatarum uehementi furore commotus, eruptione uenatū fluxu sanguinis expirauit, post Consulatum Gratiani tertij, & Equitij, septimodecimo die mensis Nouembris, anno uitæ quinquagesimo quarto, imperij undecimo. Quo moriēte Italiæ milites sexto die post eius mortem Valentinianū puerum eius filium ad imperij culmina prouexerūt. Cuius imperiū frater & patruus licet inuite (quod eis ignorantibus factum esset) tamen postea susceperunt. Hoc itaq; modo Valentinianus iunior in paternū successit imperium. Is enim natus est de Iustina, quam uiuente Seuera priore coniuge Valentinianus hoc modo duxisse probatur uxorem. Iustus Iustinæ pater quum esset Piceni Iudex, Constantij temporibus uidit in somnis, quod ex dextro femore Imperialem purpuram genuisset. Quumq; uisio per multos recita-

Caput XI Legati Sarmatarum. Valentinianus Aug. moritur

scilicet Gratianus & Valens. Valentinianus iunior. Iustus Piceni Iudex

Iustina retur ad Constantij aures usq; peruenit. At ille cōsiderans somniū tantq; ei
Seuera cōiux Imperator ex ea nasceretur, mittens occidit Iustum. Cuius filia Iustina cum
Valentiniani orphana remāssisset à patre, uirgo permāsit. Posteriore uero tempore perue
 nit ad Seueræ notitiā, ad quam frequētius ueniebat & amabat, ita ut etiam
 cum ea balneis uteretur. Quumq; Seuera secū lauāntem Iustinam diutius
 inspexisset, pulchritudine uirginis obligata est, & dixit Impatori, adeo esse
 speciosam uirginē Iustinam, ut etiā ipsa licet esset mulier, eius tamen amore
 sit capta. Itaq; Imperator eius sermone cōcepto, Iustinam ducere tractabat
 uxorem, nō tamen Seueram abijcere: ex qua Gratianus fuerat natus, quem
 paulō antē firmarat Imperatorē. Legem itaq; protulit publicē per ciuitates
 propositam, sancientē ut liceret si quis uellet habere duas uxores. Cumq;
 lex posita haberetur, Iustinæ ipse cōiunctus est: ex qua natus est Valentinia
 nus iunior, & filia tres, Iusta, Grata, & Galla: quarum duæ quidē in uirgini
 tate manserunt, Gallam uero postea maior Theodosius Imperator duxit
 uxorem, ex qua Placidia filia nascitur ei esse progenita. Nam Arcadium &
 Honorium ex Flacilla, priore coniuge habuisse cognoscitur.

SOZOMENVS.

Caput XII Interea Valens in Antiochia Syriæ degens, Consubstantialitatis cultores
Valens aduer uehemēter fuisse persequutus, nisi eum liber Themistij philosophi reuo
sus orthodo casset, in quo perorauerat eum esse non oportere crudelem propter discor
xos diam ecclesiasticorū dogmatum, quando etiam apud Paganos plus quam
 trecentarum sectarum differentia uideretur, & unusquisq; pro dogmate
 proprio in sententia diuersa consisteret. Et forte hoc ideo gratum magis es
 set, dum non facile cognoscitur, & diuerso modo glorificatur: ut unusquisq;
 amplius timeat, dum integritatē eius scientia uel quomodo aut qualis quan
 tusq; sit magis ignorat. His ergo Themistij ratiocinationibus aliquantul
 lum mitior factus est Imperator.

SOCRATES.

Caput XIII Non tamen omnino ab inigatione abstinuit, sed pro morte infligen
Exilia ortho da sacratissimis uiris decernebat exilia, donec eius impetum causa hu
doxorum iusmodi Reipublicæ cohibuisset. Barbari trans Histrum constituti, qui uo
Gothi cantur Gothi, ciuile bellū inter se duabus partibus cōmouerunt: uni præerat
Fridigernus Fridigernus, alteri Athalaricus. Cumq; præualuisset Athalaricus, Fridiger
Athalaricus nus cōfugit ad Romanos, eorumq; postulauit auxiliū. Quo cognito Valēs
 præcepit Thraciæ militibus, ut Barbaris auxilia commodarēt. Hoc subsidio
 uictus Athalaricus est, etiam fuga uersus. Ob hanc ergo causam Fridiger
 nus uolens aliquod beneficiū repēfere Valenti, cum suis omnibus dogma
 ta eius religionis amplexus est. Vnde hæcenus Gothi Ariani esse noscun
 tur. Tum etiam Vulphilas Gothorum episcopus literas Gothicas adinuen
 nit, & scripturas diuinas in eam conuertit linguam. Cum igitur non solum
 Fru

Fridigerni Gothos, sed etiam Athalarici Vulphilas edoceret, tunc Athala
 ricus uidens religionem patriam uiolari, multos Ariatorum supplicijs tra
 didit, quos Ariani martyres nunc appellāt. Non uero post multum tempo
 ris denuo inter se Barbaris compacatis, à uicinis gentibus Hunorum deprē
 dabantur. Expulsiq; de proprijs, ad Romanorum loca confugiunt, seruire
 potius uolentes Imperatori. Hoc cum cognouisset Valens, nihil futuri pro
 uidens, terras eis tribuit Thraciarum, arbitratus paratū se cōtra omnes Bar
 baros habere auxilium: ac propterea milites deinceps negligebat, & eos qui
 pridem contra hostes laborauerāt contemnens, etiam à Collatoribus pro
 uincia per uicos & ciuitates pro unoquoq; milite octuaginta solidos exige
 bat, qui dudum eorū tributa releuarat. Hoc ergo fuit initiū, ut illo tempore
 Romanorū Respublica calamitatibus subderetur. Barbari nanq; cum Thra
 ciam tenuissent, licenter Romanorū prouinciam deuaftabāt. Hæc audiens
 Valens, cum ab orthodoxorum exilijs non quiesceret, tunc tamen hac ne
 cessitate abstinuit. Turbatus enim, ab Antiochia Constantinopolim uenit:
 unde etiam aliquantum Christianorum persequutio tunc cessauit.

THEODORITVS.

Interea Valens Imperator cum Gothorū gentem cōmouisset ad bellum
 apud Bosphorum, cum fatuus uires suæ infirmitatis agnosceret, misit ad fra
 trem, suppetias petens. At ille rescriptis, religiosum non esse, talem uirum iu
 uare, qui deo rebellis existeret: sed magis esse iustum ut eius superbia sedit
 retur. Quod cum ille miserrimus cognouisset, licet maiori necessitate cōstri
 ctus, non tamen à sua uehementia cessauit, sed fuit ueritati rebellis. Tere
 ntius igitur inter hæc uictor reuersus est ab Armenia, uir optimus, & pietate
 deceter ornatus. Tunc ei iussit Valēs poscere dona, quæ uellet. At ille, quod
 decebat pium uirum cogitare, respondit: Petijt enim non aurum, nō argen
 tum, non prædium, non cingulum, neq; donum, sed ut eis qui pro Aposto
 lica doctrina pericula sustinuerant, una præberet ecclesia. At ille petitionem
 ex scripto susceptā cognoscens, quæ illic tenebatur adscripta dirupit, eumq;
 alia postulare præcepit. Verum ille colligens uerba precum: Suscipe, inquit,
 o Imperator & habeto donum. Aliud uero non postulo. Intentionis meæ iu
 dex est uniuersorum iudex. Cum ergo Valens transmissis Bosphoro uenisset
 in Thraciam, primum quidem Constantinopoli commoratus est, præpa
 rans bellū: deinde Traianum cum expeditione contra Barbaros destinauit.
 Cumq; remeasset ille deuictus, derogabat Valens ei molliciem & timorem
 adscibens. At ille usus fiducia uiro fortissimo congruenti: Non, inquit, Im
 perator ego sum uictus, sed tu uictoriam perdidisti, cum deo resistis, & il
 lius auxilia Barbaris facis potius opportuna. Cum enim à te impugnetur,
 pro illis pugnat: & necesse est, deum sequi uictoriā. An nescis quos ab eccle
 siis expuleris, uel quibus eas cōtradideris? Hæc eadē Aranthus & Victor
 magū.

Martyres
 Ariatorū
 Humi in
 Gothos

Gratias
 exactionē

Gothi in
 Romanos.

Valens petit
 auxiliū à fra
 tre cōtra Go
 thos.
 Terentius, ma
 gister militū
 orthodoxus

Traianus, ma
 gister militū

Aranthus.
 Victor

magistri militum sunt professi, & Imperatorem ne tunc indignaretur admo-
Isaacus monachus nuerūt. Aiunt uero Isaac monachū habentē cellulam illic, cum uideret eum
 egredientem ad pugnam cum clamore dixisse: Quò uadis Imperator, qui
 pugnas aduersus Deum, quem non habes adiutorem? Ipse enim contra te
 Barbaros mouit, quoniā & tū aduersus eum blasphemias linguas plurimas
 incitasti, & qui ei psallunt sacra, domibus expulisti. Quiesce ergo rebellare,
 & ille faciet bella cessare. Redde gregibus pastores eximios, & uictoriā sine
 bello percipies. Si uero nihil horum sic agens pugnare contēdis, experimen-
 to cognosces, quā durum sit contra stimulum calcitrare. Nam neq; reuer-
Betranion teris, & exercitum uehemēter perdes. Betranion autem omni uirtute clarus
 uniuersa Scythiā Præsul, habens zelo fidei cor accensum, pro corruptione
 dogmatum & iniquitatibus quas contra sanctos agebat, Valentem saepe
 redarguit, clamās cum sacratissimo David: Loquebar de testimonijs tuis in
Gothi quādo Ariani facti conspectu regum, & non confundebat. Qua tamen gratia Barbari Ariano
 sint uiciati languore, narrabo. Tempore quo transeuntes Histrum, pacem
 cum Valente fecerunt, tunc præfens Eudoxius suggessit Imperatori, ut ei
Gothi Christiani Gothi communicarent. Pridem enim diuinæ scientiæ radijs imbuti, Apo-
 stolicis dogmatibus pascebātur. Communio, inquit, unius dogmatis firmio-
 rem faciet pacem. Hoc Valens laudans à ducibus Gothorum exegit, ut
 dogmatum quoque concordiam retinerent. Illi uero dicebant, paternam se
Vulphilas Gothorū episcopus corruptus à Valente mutare non posse doctrinam. Et cum illo tempore Vulphilas esset eorum
 episcopus (quem ualde sequebātur, eiusq; uerba quasi leges immobiles exi-
 stimabant) hunc uerbis, pecunijsq; flectens Eudoxius, egit, ut Barbari com-
 munionem amplecterētur Imperatoris, sic decipiēs eos ac dicens, certamen
 esse uerborum, non differentiā dogmatum. Quamobrem hactenus Gothi
 maiorem quidem patrem filio ducunt: creaturam uero filium nequaquam
 dicere sustinent, licet hoc asserentibus communicare uideantur.

S O C R A T E S.

Cap. XIII Alexandrini **H**oc itaq; tempore, cum Imperator ab Antiochia discessisset, cōfortati
 sunt qui ab eo persecutionē patiebātur, & maximē Alexandrini Petro
 uidelicet reuerso de Roma cum literis Damasi Romanæ urbis antistitis, con-
Petrus mox ritur firmantis Consubstantialitatis fidem, & Petri episcopi roborantis ordina-
 tionem. Quo facto populus sumpta fiducia, Lucium expulit, & reduxit Pe-
 trum. Sed Lucius Constantinopolim nauigauit: Petrus cum modicū uixisset
Timotheus succedit tempus, reliquit fratrem suum Timotheum successorē.
Cap. XV **P**orrò Valens Imp. cum tricesimo die Maij mēsis sexto Consulatu suo,
 & Valentiniani iunioris secundo, Constantinopolim uenisset, inuenit po-
 pulum in mœstitia constitutum. Barbari nanq; per Thracias discurrentes,
 etiam Constantinopoleos suburbana uastabant, non existente qui eis resis-
 tere fortiter ualeret. Qui cum usque ad muros uenissent urbis, afflictā ci-
 uitas

uitas murmurabat, quasi eos Imperator illuc euocasset, quum nec resisteret
 & magis bella protraheret. Circenses ludi igitur agebantur, & illic Imper-
 ratori clamabant: Da arma, & nos pugnabimus.
 Hinc accensus Imperator, undecimo die Iunij mensis egreditur, intermina-
 tus poenās se pro iniurijs cum rediret, à Constantinopolitanis ciuibus exa-
 cturum, & quia prius uidebantur Procopio præbuisse auxilium: ita ut ciui-
 ratem aratro uertere minaretur. Deduxit igitur ciues usque ad urbem Fla-
 drianopolim, quæ est in confinio Macedonia.

T H E O D O R I T V S.

Et exercitu quidem præmissio ipse in quodam uico uictoriā expectabat.
 Porrò milites Barbarorū impetum nō ferentes, alij fugiebāt, alij necabātur.
 Barbari autē uenientes ad uicū ubi Valens cognita prodicione se celare nite-
 batur, immisso igne concremauerunt cum uico etiā pietatis inimicum.

Valens Aug. combustus est

S O C R A T E S.

Qui finem uitæ sortitus est nono die mensis Augusti, eodem Cōsulatu,
 id est, quarto anno ducetesi-mæ octuagesimæ nonæ Olympiadis. Aiunt ali-
 qui eum igne consumptū cum in uicū fugisset, quem Barbari concremaue-
 runt. Alij uero ferūt, quod mutato imperiali habitu ad pedestriū uenerit ex-
 ercitiū: & cū equestres se dedidissent pugnare nolētes, in cōgregatione uniuersos
 pedestres repete confossos: ubi dicit ipsum quoq; ignoti uulnere fuisse
 prostratū. Defunctus est anno uitæ quinquagesimo. Qui cum fratre regna-
 uit annos tredecim, post fratrem uero tres. Taliq; forte defunctus est.

ELENCHVS CAPITVM

LIBRI NONI HISTORIAE ECCLESIASTICAE,

quam Tripartitam uocant.

Quod mortuo Valente Constantinopolim Barbari deuiastarint.	Cap. I
De benignitate Gratiani, & fidei rectitudine.	Cap. II
De contentione apud Antiochiam inter Paulinum & Melitium facta, & de Apollinare Laodiceno, eiusq; secta.	Cap. III
De Theodosii Ducatu, quomodo à Gratiano imperatore fuerit ordinatus, & ad Orientale missus Imperium orthodoxis profuerit, & retruserit hæreticos.	Cap. IIII
Quomodo Macedoniani denuo ab orthodoxis diuisi sint.	Cap. V
Quomodo Theodosius imperator Thessalonicae baptizatus sit.	Cap. VI
Professio Theodosii de fide.	Cap. VII
De Gregorio Nazianzeno Constantinopolim translato.	Cap. VIII
De basilica sanctæ Anastasiæ.	Cap. IX
Quò Theodosius ab ecclia Cōstātinopolitana Arianos expulerit.	Cap. X
	De

De Eunomij calliditate.	Cap. xi
De Constantinopolitano concilio contra Macedonianos.	Cap. xii
De ordinatione Maximi Cynici, eiusq; depositione, & ordinatione recta Nectarij, & de canonibus in ea synodo constitutis.	Cap. xiii
Epistola Constantinopolitani concilij ad papam Damasum & Occidentales episcopos.	Cap. xiiii
Epistola Damasii de damnatione Apollinaris ad Timotheum.	Cap. xv
Statuta sedis Apostolicæ contra diuersas hæreses.	Cap. xvi
Quod corpus Pauli Constantinopolitani Pontificis, de Ancyra fecerit referri Theodosius.	Cap. xvii
De auspicijs Imperatoris Arcadij.	Cap. xviii
Quomodo Theodosius examinatione facta hæreticorum, omnes expulserit, & fouerit solos orthodoxos.	Cap. xix
De schismate facto inter Orientales & Aegyptios propter Flauianum Antiochenum.	Cap. xx
Quomodo Iustina Ambrosium fuerit persecuta, & de Gratiani nece & inuasiõne Maximi.	Cap. xxi
De morte Timothei Alexandrini, & ordinatione Theophili.	Cap. xxii
De prælio Theodosii contra Maximum atque uictoria.	Cap. xxiii
Quæadmodum latrocinia quæ Romæ per pistrina fiebãt Theodosius remouerit Impator, & de lege cõtra adulteras prolata mulieres.	Cap. xxiiii
Quemadmodum Amphilocheus Theodosio persuaserit, ut Arianorum conciliabula prohiberet.	Cap. xxv
De morte Paulini Antiocheni episcopi, & ordinatione Euagrii, & quomodo Flauianus sit Damasus reconciliatus.	Cap. xxvi
Quõ apud Alexandria Paganorum templa destructa sint.	Cap. xxvii
De fraudibus quas per templa sua Pagani faciebant.	Cap. xxviii
De characteribus sub crucis figura factis qui in templo Serapidis sunt inuenti.	Cap. xxix
De cæde quæ sub Theodosio Thessalonica facta est, & de poenitentiã eiusdem Theodosii, Ambrosiiq; constantia.	Cap. xxx
De uirtutibus uxoris Theodosii.	Cap. xxxi
De indignatione & reconciliatione Theodosii propter Antiochenos statuatam coniugis illius deponentes.	Cap. xxxii
Quomodo Theodosius fuerit Paganis inensus.	Cap. xxxiii
Quomõ Marcellus episcopus Apameia tẽpla destruxerit.	Cap. xxxiiii
Ob quã causam presbyteri sup poenitẽtes positi, sint remoti.	Cap. xxxv
De diuisione hæreticorum inter seipfos.	Cap. xxxvi
De Sabbatio hæresiarcha.	Cap. xxxvii
De pascha uel diuersitate institutionum seu obseruationum, quæ per diuersas	

uerfas ecclesias celebrantur.	Cap. xxxviii
De Pascha Montanistarum.	Cap. xxxix
De Arianorum diuisione.	Cap. xl
De diuisione Macedonianorum.	Cap. xli
De recessu Nili fluminis, & rursus accessu.	Cap. xlii
Quemadmodum caput Ioannis Baptistæ Constantinopolim fuerit deportatum.	Cap. xliiii
Quæadmodum Flauianus Antiochenus solus accepit episcopatũ.	Ca. xliiiii
De Eugenio tyranno, & quemadmodum fuerit superatus.	Cap. xlv
De miraculis Donati Pontificis in Bercea.	Cap. xlvi
De Theotimo Tomitano Pontifice.	Cap. xlvii
De Epiphanio Cyprio.	Cap. xlviii
Quomõ Abacuc & Michea Prophetarũ corpora ostẽsa sint.	Cap. xlix
De fine Theodosii Principis.	Cap. l

HISTORIAE ECCLE

SIASTICAE, QUAM TRIPARTITAM VOCANT,
LIBER NONVS.

SOCRATES.

LIGITUR defuncto Valente, denuo Barbari usque ad muros Constantinopoleos uenientes, eius suburbana uastabant. Quapropter ciues quæ inuenissent arma gestantes, hostibus ut poterant resistebant. Vxor enim Valentis Impatoris nomine Dominica, præmia ex ærario publico bene pugnantibus, secundũ consuetudinem militum ministrabat. Quibus etiam Saraceni tulere suppetias, quas eorum regina nomine Mauia Romanis foederata miserat.

THEODORITVS.

PORRÒ Gratianus Valentiniani filius, cum pridem patre defuncto Europæ sceptrum tenuisset, defuncto Valente sine sobole, Asiae quoque Libyæq; regna suscepit. Moxq; pietatem quam mente perceperat, operibus demonstrabat, iniitiq; sui regni rerum omnium domino dedicauit. Scripsit itaque Legem, præcipiens, ut expulsi pastores ad sua ouilia rediret, sacræq; basilicæ eis redderetur, qui communionem Damasii sequeretur. Is enim Damasus Romanæ urbis episcopus laude dignus, uir mirabilis, semper ornatus, dicere facereq; pro Apostolicis dogmatibus cuncta festinus, post Liberium gubernacula suscepit ecclesiæ. Misit igitur Impator cum huiusmodi lege etiam Saporem quendam tunc nominatissimum militiæ Principem, & Arianæ quidem blasphemix prædicatores, ueluti quasdam bestias diuinis

Caput I
Barbari suburbana Constantinopolitana diripiunt.

Dominica Aug.

Mauia regina Saracenorum

Caput II

Gratianus reuocat episcopos orthodoxos de exilio. Damasus Pont. Ro.

T septis

septis iussit expelli: optimis uero pastoribus & sacris ouilibus uniuersa resti-
tuit. Hoc ergo in uniuersis prouincijs decreuit obseruari.

SOCRATES.

Gratianus itaq; cum iuniore Valentiniano regno potitus, ab exilio reuo-
catis omnibus, lege sancit ut unaquæq; religio licite sacra celebraret, solos
uero ab ecclesijs prohibuit Eunomianos, Photinianos, & Manichæos.

THEODORITVS.

Caput III **T**unc igitur in Antiochia, quæ præsidet Orienti, contentio huiusmodi
causa prouenit. Pro Apostolicis dogmatibus laborantes (sicut iam di-
ctum est) erant diuisi, & alij post calumnias irrogatas Eustathio, Arianam
abominati uersaniam, apud seipsos sacra celebrantes, Paulinum habebant
antistitem. Alij uero post ordinationem Euzoij, cum Melitio conuenientes,
eius doctrina fruebantur. Ad hæc autem Apollinaris Laodicenus alterius
partis sibi Præsulatū assumpsit. Qui cum pietatis indueret uultū, & Apo-
stolica se fingeret dogmata cōseruare, paulò post manifestus hostis apparuit.
De diuina namq; natura adulterinis rationibus utebatur, gradus quosdā ge-
nerans dignitatū, & sacramentū dispensationis imperfectū explanare præsu-
mens, animamq; rationalem quæ corpus regit, priuatā salute confirmās. Si
enim animā non assumpsit secundū illius rationem deus uerbū, neq; medi-
cinam præbuit, neq; honorem dedit: sed corpus quidē terrenū ab inuisibili-
bus uirtutibus adoratur: anima uero secundū diuinā imaginē facta inferne
permanet, cōtumelijs induta peccati. Qui plurima super hæc uersanus asse-
ruit. Aliquando etenim pariter cōfitebatur & ipse ex sancta uirgine assump-
tam carnē: aliquādo uero eam cum deo uerbo cœlitus descēdit: aliquādo
eum ipsum factū carnē, sumpsisse nihil ex nobis. Aliasq; plurimas & inanes
fabulas sacris promissionibus copulabat, quas in præsentī dicere superflu-
um iudicauit. Talia quidē ille dicēs, non solum suos peste repleuit, sed etiam
quosdā nostrorū fecit huiusmodi lepra participari. Post modicū uero tem-
poris cum suum uiderēt opprobriū & ecclesiæ claritatē, penē cuncti reuer-
si sunt, & communionē ecclesiasticam percipere meruerūt, nō tamen priorem
deposuere languorem, sed magis cōplures constantiū latenter sauciauerūt.
Ex hac ergo radice in ecclesijs germinauit, una carnis deitatisq; natura, & ut
diuinitati unigeniti passio copuletur: & alia, quæcunq; populis & sacerdoti-
bus certamina genuerūt. Sed hæc quidem postea facta sunt. Tum igitur ue-
niente Sapore magistro militiæ, & ostendēte Principis legem, Paulinus qui
dem fatebatur se Damasi esse participem. Promittebat etiam Apollinaris,
hoc ipso languore celato. Sacratissimus uero Melitius sub quiete degens, il-
lorum certamina deuibat. Porrò Flauianus sapientissimus tunc in ordine
presbyterij cōstitutus, primò quidem ueniēte magistro militum, ita ad Pau-
linum loquutus est: Si communionē Damasi o amice sectaris, ostende no-
bis

Libertas reli-
gionis unius-
cuiusque

caput III

Schismata
Christianorū

Apollinaris
Laodicenus

Flauianus

Paulinus

bis dogmatum tuorū aperte concordia. Ille namq; unam Trinitatis substan-
tiam confitens, tres subsistētijs prædicat in aperto: uerum tu è diuerso sub-
stantias perimis Trinitatis: ostende itaq; dogmatum concordiam, & suscipe
secundū legem ecclesias. Quum ergo illū his sermonibus obiurgasset, con-
uersus, Apollinari dixit: Admiror te amice sic impudenter ueritati resistere,
cum aperte noueris, quod laudabilis Damasus perfecte naturam nostram
à deo uerbo dicat assumptā, tu uero contraria fatearis. Mentem namq; no-
stram salute fraudas. Si autē false loquimur, te forsitan accusantes, uel nunc
nouitatem à te natam denega, & Damasi amplexus doctrinam, sectam su-
scipe uenerandā ueritatis. His rationibus sapientissimus Flauianus illorum
fiduciam ita redarguit. Porrò Melitius omnium mansuetissimus hominum,
benigne atq; suauiter Paulino dixit: Quoniā & mihi harum ouium curam
commisit dominus, & tibi similiter aliarū, suscipe hanc sollicitudinē, & com-
municemus inter nos sub dogmate pietatis. Iungamus amice greges, & sol-
uamus de Præsulatu contentionem: communiter pascentes oues, curam eis
communiter exhibeamus. Si autem de sede certamen est, ego etiā hanc con-
tentionem conabor dissoluere. In sede sacrum ponatur Euangelium, & ex
utraq; nos parte sedeamus. Et si quidem prius ego finem uitæ suscepero, so-
lus eris Antistes: si uero hoc tibi prius euenerit, ego rursus gregis habebō
curam. Cum hæc ergo Melitius cum omni mansuetudine protulisset, Pau-
linus acquiescere nō consensit. Tum magister militiæ, iudex utriusq; uerbo-
rum, ecclesias Melitio tradidit. Paulinus autē aliarum ouium permansit An-
tistes. Verum Apollinaris Præsulatu nudatus ecclesiæ, nouitatem doctrinæ
sue aperta impudentia prædicabat, & ducem semetipsum ostendit hære-
seos, & ipse quidē in Laodicia crebro morabat. In Antiochia uero pridem
Vitalem ordinauerat, uita quidē optima decoratū, & Apostolicis dogma-
tibus innutritum, postea tamen hoc languore putrefactum. Porrò sacratis-
simus Melitius Diodorum illum (cuius iam meminimus) qui sub tempesta-
te oppidō quā aspera ecclesiæ nauem à submersione seruauerat, Tarsen-
sium pastorem cōstituit, eiq; Cilicum gentis curam commisit. Apameiæ ue-
ro Pontificalem curam Ioāni dedit. Qui licet genere ac nobilitate fulgeret,
tamen progenitores proprijs uirtutibus adornabat. Hunc ergo & sermo
decorabat & uita. Is itaq; tempore tempestatis confidelium suorum nume-
rum gubernauit, cooperatore habens laudabilem Stephanum, quem sa-
cratissimus Melitius ad alia certamina destinauit. Nam cum cognouisset
Germaniciam Eudoxij peste corruptam, hunc eò tanquam sapientissimum
medicum destinauit. Erat enim omni Græcorū doctrina plenus, & diuinis
dogmatibus innutritus. Quamobrem spe sua fraudatus nō est. Vnus namq;
dono spiritalis doctrinæ, lupos mutauit in oues. Porrò magnus Eusebius
de exilio remeans, Acacium summæ claritatis uirū in Bercea ordinauit epi-
scopum

Melitius ad
Paulinum

Apollinaris
priuatus epi-
scopatu

vitalis

Diodorus

Ioannes

Stephanus so-
dalis Ioannis
Apamensis.
Germanicia.
Eusebius res-
dux.

Acacius

T 2 scopum

Theodotus scopum, in Hierapoli Theodotum, cuius mira cōuersatio haecenus decantatur, Eusebium in Chalchide, in Cyro nostra Isidorum. Aiunt uero quod etiam Eulogium, qui pro Apostolicis dogmatibus decertarat, & in Antinō cum Protogene missus in exilium, Edessā ordinauerit episcopum. Barles enim sacratissimus, iam de hac luce migrauerat. Sanctus uero Eusebius ultimus episcopum Marin in ciuitate Dolicha fecit. Hæc enim parua ciuitas uæsaniam tunc obtinuerat Arianam. Quò cum accessisset Eusebius, ut Marin uirum plurimis uirtutibus decoratum, in sede collocaret episcopali, quædam mulier Ariana peste repleta, tegulam de tecto demisit, quæ eius caput ualde contriuit. Isq; paulò post ad uitam meliorem de hac luce migravit. Qui moriens, præfentes iureiurando constrinxit, ut ab ea quæ hoc fecisset, nullo modo pœnas exigere, imitatus dominum suum qui de crucifigentibus ait: Pater, remitte eis: nō enim sciunt quid faciant. Simul & conseruum Stephanum, qui post multos lapidum iactus clamabat: Domine ne eis statuas hoc peccatū. Hoc ergo modo magnus Eusebius est defunctus. Et qui Thraciæ Barbaros effugit, impiorum hæreticorum manus declinare non potuit, sed martyrij coronam illorū ferocitate suscepit. Hæc ergo gesta sunt post reuersionem episcoporum.

Caput III
Pæonia, regio quam Pænoniam uocamus.

Theodosius in Hispaniam patriam suam secessit

Theodosius Dux militū Barbaros profligauit

Theodosij somnium

Porrò Gratianus Thraciam Barbaros uastare cognoscens, Italia relicta, in Pæoniam uenit. Ea tempestate Theodosius tam propter parentum nobilitatem, quàm propter fortitudinem propriam nominatissimus habebatur: & ob hanc causam inuidia parium Iudicū fatigatus, in Hispania morabatur, ubi & ortus fuerat, & nutritus. Cumq; Imperator quid faceret hæsitaret, quippe cum Barbari eleuati uictoria inexpugnabiles esse uiderentur, Ducatu Theodosij pugnam credidit finiri. Repente siquidē cum ab Hispanijs euocans, & magistrū militū esse denuntiās, cum expeditione ad Barbaros destinauit. At ille fide munitus, confidenter ad Thracias est profectus. Quò cum uenisset, uidissetq; Barbaros, exercitū ordinauit ad pugnam. Conuersione uero facta, impetū Barbari nō ferentes, suas acies reliquerūt. Et illi quidem fugiebāt, hi uero fortiter sequebātur. Immenfaq; cædes tunc facta est Barbarorum. Plurimis igitur interemptis, paucisq; latèter transeuntibus Histrum, mox Dux optimus exercitu disperso per uicinas urbes, uelociter redit ad Principem, ita ut ipse triumphorū suorū nuntius existeret. Quod tamen nec ipsi Imperatori cum miraretur factū, credibile uidebatur. Aemuli siquidem & fugisse eum dicebāt, & exercitū perdidisse. At ille propter derogantes sibi, petijt mitti qui uiderēt hostiū multitudinem peremptorum. His uerbis Imperator flexus, misit qui res actas inspicerent, sibiq; renuntiarent. Porrò Dux optimus inter hæc diuinā uisionem uidit, & ab ipso deo aperte sibi monstratam. Cōspexit enim in somnis, quod sanctus Melitius Antiochenæ ciuitatis Antistes, chlamyde ipsum uestiret Imperiali, & corona ca-

put

put ornaret. Hæc quum nocte uidisset, cuidam mane retulit clericorum. At ille clarum esse somnium dixit, & nihil ænigmaticum, nihil dubium continere. Quumq; pauci omnino transissent dies, qui pro uictoriæ inspectione missi fuerant redierunt, peremptaq; hostiū multa milia narrauerūt. Quam obrem lætatus Princeps, Theodosium fecit Imperatorem.

Theodosius fit Cesar

SOCRATES.

Consulatu Ausonij & Olibrij sextodecimo die Ianuarij mensis.

THEODORITVS.

Traditaq; ei sceptrorū parte Valentis, ipse rursus ad Italiā redijt, & illum ad regna collata transmisit. Mox igitur ut imperiū sumpsit, præ omnibus de concordia ecclesiæ cogitauit, & uniuscuiusq; Præfatus episcopos Constantinopoli cōuenire præcepit. Hæc sola erat Ariano plena cōtagio. Nam Occidēs liber ab huiusmodi lāguore permāsit. Constātinus enim senior filius Constātini maioris, & Constans iunior paternā fidem integrā seruauerūt. Rursus etiā Valentinianus Imperator Hesperix, inuiolatā custodiuit fidei pietatem. Orientis autē tractus, multiphariā huiusmodi labe repletus est. Arius enim Alexādrinæ presbyter ciuitatis hanc ibi genuit blasphemiam. Post quē Eusebius, Patrophilus, & Aëtius Palæstini, & Paulinus atq; Gregorius Phœnicæ, & Laodicensis Theodotus, cumq; his Georgius, post quos etiā Athanasius & Narcissus Cilices, & alij plurimi male iacta semina nutriuerunt. His igitur nequissimis cultoribus fuit cooperatus Constātinus atq; Valens. Pro hac ergo solummodo causa, Theodosius suo subiacentes imperio Constantinopoli congregari præcepit episcopos.

Theodosius episcopos Constantinopolim conuocat.

SOCRATES.

Interea Macedoniani post legationem ad Liberium destinatam aliquan- to tempore sine discretione communicabant ipsi, & ijs qui ab initio definitionem fidei Nicenæ susceperant. Cumq; lex Principis Gratiani potestatem religionibus sicuti uellent communicare præbisset, denuo sunt diuisi: congregatiq; in Antiochia, statuerūt uocem Consubstantialitatis amouendam, & uenerantibus Nicenam fidem non esse communicandum. Sed plurimi uidentes eorum uarietatem, recesserunt ab eis, & Consubstantialitatis sectatoribus sunt uniti.

Caput V

Macedoniani

SOZOMENVS.

Cumq; Theodosius bello Barbaros superasset, & illi Romanos amicos habere precarentur causa fœderis, acceptis obsidibus Thessalonica uenit. Vbi cū in ægritudine incurrisset, ab Acholio eius ciuitatis episcopo baptizatus est, licet à progenitoribus Christianū dogma & fidē Nicenā cōcilij sequeretur.

Caput VI
Theodosius baptizatur

SOCRATES.

Tum igitur baptizari cupiēs propter morbum, Thessalonicensiū interrogauit episcopum, cuius nam fidei esset. Quo respondēte, quod Ariana pe-

T 3 stis

stis in Illyricū nō ualisset accedere, sed inuolatā ab initio fidē Nicenumq; a conciliū seruarēt, ille libēter eius uerba suscipiēs, baptizatus atq; ægritudine liberatus est.

SOZOMENVS.

Caput VII
Lex Imp.
de fide or.
thodoxa

COgitans igitur Imperator, melius esse pronūtiare subiectis, cuius nam esset fidei, nē uideretur uim facere, si quenquam subito inuitum ad cultum religionis impelleret, legem ē Thessalonica populo Constantinopolitano p̄posuit. Hoc enim uisum est, ut ueluti de quadam ciuitatis arce omnibus subiectis alijsq; ciuitatibus iudicante scriptura, fieret manifesta. Cuius legis uerba sunt hæc:

IMPPP. GRATIANVS, VALENTINIANVS, ET
Theodosius Augg. populo urbis Constantinopolitanae.

Cunctos populos, quos clementiæ nostræ regit temperamentum, in ea uolumus religione uersari, quam diuinum Petrum apostolū tradidisse Romanis religio usq; nunc ab ipso insinuata declarat: quamq; pontificem Damasum sequi claret, & Petrum Alexandriae episcopum, uirum Apostolicæ sanctitatis: hoc est, ut secundum Apostolicam disciplinam, euangelicamq; doctrinam patris & filij & spiritus sancti unam deitatem, sub pia maiestate, & sub pia Trinitate credamus. Hanc legem sequentes, Christianorum catholicorum nomen iubemus amplecti: reliquos uero dementes uersanosq; iudicantes, hæretici dogmatis infamiam sustinere, diuina primum uindicta, post etiā motus nostri quem ex cœlesti arbitrio sumpserimus, ultione plectendos. Data III. Kalend. Martias, Thessalonicae. Gratiano quinto, & Theodosio Augg. COSS.

Hæc sanciens paulò post Constantinopolim uenit.

Caput VIII
Gregorius
Nazianzenus
Constantinopolim
asscitus.

Tum igitur Gregorius Nazianzenus communi decreto multorum episcoporum in Constantinopolim transmigratus, intra ciuitatem in patuo oratorio sacra celebrabat. Cui loco postea principes basilicā maximam copulantes, eam uocauerant Anastasiam.

Caput IX
Anastasia

Quæ sanè nō solum pulchritudine & magnitudine, uerum etiam apertissima apparitione Dei noscitur illustrari. Illic enim diuina uirtus in somnis, & aperte, plurimis & frequenter multisq; languentibus, & in rerum periculis cōstitutis subuenisse dignoscitur, ita ut crederetur ab aliquibus sanctam Mariam, Christi matrem uirginem hanc esse. Cum tali nanq; habitu multis ostenditur. Quam basilicam ideo Anastasiam uocant, sicuti reor, eo quod dogma Nicæni cōcilij in Constantinopoli, uelut iam mortuū, eo loco expositionibus Gregorij resurrexit. Ego tamen audiui quosdā ueriloquos referentes, cum populus illic cōgregaretur ad missas, mulierē prægnantem de superiore porticu cadentem defunctam fuisse, tumq; communi oratione facta super eam, reuixisse, & cum partu seruata esse. Quamobrem ualde inopinatum Anastasiæ nomen, id est, resurrectionis accepit.

Sor

SOCRATES.

Gregorius itaq; uir eloquentissimus ac uenerādus, cognoscens aliquos murmurare, eo quod esset ex alia ciuitate, adueniēte principe Constantinopoli habitare declinabat. Imperator tamen cum in tali statu inuenisset ecclesias, cogitabat quemadmodū pacificaret omnes, & cunctas augeret ecclesias. Mandauit ergo repēte Demophilo, qui tunc Arianae religioni præsidebat. Si uis, inquit, credere secundū Nicæni dogma cōcilij, uniatur populus & suscipiat pacem. Cumq; ille propositionē huiusmodi refugisset, tunc Imperator, Si pacem, inquit, concordiamq; declinas, fugere te etiam à sacris basilicis ego præcipio. Hæc audiens Demophilus, & cogitans graue esse potentioribus resistere, conuocans in ecclesiā plebem, & surgēs in medio cunctorum, hæc per se subiectis uerba loquutus est: Fratres, scriptū est in euāgelio: Si persequuti uos fuerint, ex ista ciuitate fugite in aliā. Quia igitur Imperator ecclesijs opus habet, scitote crastina nos Collectam extra urbē celebraturos. Hæc cum dixisset, egressus est. Non tamen sic intelligens Euangelij uerba, quemadmodum dicta sunt. Illic enim præcipitur, ut fugientes habitationem mundanam, Hierusalem requirāt supernam. Egressus ergo ciuitate ante portas, cōciliabula celebrabat. Cum quo simul exijt Lucius Alexandria pullus, quia tunc Constantinopoli morabatur. Sic itaq; Theodosij concordiam nō ferētes, post quadraginta annos ecclesias, quas uenerāt, reliquerunt. Egressi de ciuitate quinto Consulatu Gratiani, & Theodosij primo, mense Nouembri. Quo factō, Nicænae fidei sectatores ecclesias receperūt.

SOZOMENVS.

Igitur cum Eunomius Valentis temporibus à suis clericis recessisset, apud seipsum in Bithynia morabatur, uir callidus & dicendi peritus, multosq; populus cōcurrere ad eum: alij hominem experiri uolētes: alij audire quæ diceret. Horū fama peruenit ad Principem. Cum quo ipse quoq; uoluit habere sermonem: sed Augusta Flacilla precibus eum retinuit. Erat enim fidelissima, & Nicæni dogmatis iura sub integritate seruabat, timuitq; ne (ut fieri solet) eloquio uiri callidi captus Imperator, facile in sectā eius incideret.

THEODORITVS.

Interea cum episcopi centū & quinquaginta fuissent Constantinopoli congregati, præcepit Imperator ut nullus proderet quis nam esset maximus ille Meletius. Volebat enim ex memoria sui somnij uirum illū sibi ipsi indicari. Cum ergo omnis illa multitudo Pontificū regiam introisset domū, relictis omnibus ad magnum cōcurrat Meletium, & ueluti quispiā filius patris amator, post multū tēporis paterna uisione potitus, cōplectebatur eū, & simul osculabat oculos, labia, pectus, & caput, dextramq; quæ ipsum in somnis coronauerat, insinuauitq; illi quā uiderat uisionem. Cumq; etiā cæteros congrue saluasset, rogauit tanq; patres, ut de rebus præsentibus cogitaret.

T 4 So

Caput X
Greg. Nazianzenus cupit a
bire Constanti
nopolim.
Theodosius
Aug. ad Dem
ophilū A
rianae religio
nis antistite

Lucius exul

Ariani reli
quæ ecclesias
quas xl. annis
tenuerant

Caput XI

Caput XII
Theodosius
Meletium agno
scit, nunquam
antea uisum
à se nisi per
insomnium

SOCRATES.

Et ut in urbe Constantinopolitana ordinaretur episcopus. Et cum speraret posse Macedonianos uniri, etiam eorum conuocauit episcopos. Conuenerunt ergo de Consubstantialitatis fide, Timotheus Alexandrinus, Cyrillus Hierosolymitanus, post pœnitentiã in Consubstantialitatis dogma consentiens, Meletius Antiochiæ, & Acholius Thessaloniciæ, alijq; plurimi, ita ut centũ & quinquaginta numerus completeretur. Macedonianis uero præerat Eleusius Cyzici, & Lampfaci Marcianus: erãtq; simul triginta sex, quorum plurimi esse uidebantur de ciuitatibus Helleponti. Conuenerunt itaq; Consulatu Eucharj & Euagrii mense Maio. Igitur Imperator & Episcopi partis ipsius laborabant, ut Eleusius eiusq; sequaces uniretur ecclesiæ, commemorantes eis legationem, quam miserant ad Liberium tunc Romanæ urbis episcopũ per Eustathium, & quia pridem sponte ei communicassent, nec esset sine pudore ut subito bene prius placita mutarent. At illi eius monita apertaq; conuitia paruipendentes, elegerunt sequi potius Arianam pestem quam Consubstantialiam dicere Trinitatem. Hæc fatentes de Constantinopoli sunt egressi, & scribebant alteri alteris, ne quis ipsorum in Nicœni concilij dogma consentiret.

Caput XIII
Gregorius Nazianzenus Constantinopolis relinquit. Maximus Cynicus
Nectarius
Constantinopolitanus Pont. post Romanũ primus. Patriarchæ instituit

Gregorius uero, qui tunc Constantinopolitanam regebat ecclesiam, Nazianzum redire parabat. Pro quo cum episcopatus Constantinopolitanæ uacaret ecclesiæ, Timotheus Alexandrinus Petri successor, Maximum quendam Cynicum ordinauit episcopũ, cum nuper totondisset eum. Is uero erat Apollinaris uasania refertus. Sed nõ pertulerũt hoc malum uitri sanctissimi Constantinopoli congregati. Et cum Aegyptij maxime se pro eius ordinatione separassent, sacra officia cum Gregorio celebrabant. At ille grauius ferens rursus factam diuisionem, exorabat uniuersos, ut laude dignum uirum quærerent, quem Pontificem ordinarent. Tunc illi eius uerbis acquiescentes, Nectarium generis nobilitate decoratum constituerunt Constantinopolitanæ ciuitatis episcopum, Maximum uero Apollinaris contagio laborantem, nudatum Pontificali dignitate eiecerũt. Tum etiã regulam protulerũt, ut Constantinopolitanus episcopus haberet honoris priuilegia post Pontificem Romanũ, eo quod sit noua Roma. Firmauerũtq; rursus Nicænam fidem, & Patriarchas constituerũt, distribuẽtes prouincias, ut episcopi uniuscuiusq; dioceseos ad ecclesias nõ irent extraneas. Hoc enim olim propter persecutionis tempus indifferenter agebatur. Distribuerunt itaq; Nectario quidẽ maximã ciuitatem & Thraciam. Ponticã uero diocesim Heliadadio, qui post Basiliũ fuit. Cæsaream Cappadociæ Gregorio Nysseno, Basiliũ Germano: Troilo quoq; Melitenæ, Armeniæ ius Patriarchæ dederunt. Asianam uero diocesim, Iconij Amphiloichius est sortitus. Optimus autem Antiochiæ, Pisidiæ, Aegyptum quoq; Timotheo Alexandrino distribuerunt

buerunt. Porro ecclesiarũ Orientaliũ gubernationem eius præfulibus commiserunt, Pelagio Laodiceno, & Diodoro Tarfi, Antiochenæ ecclesiæ priuilegia referuantes, quæ tunc Meletio præfenti dederunt. Definierunt pariter, ut si quid in prouincia qualibet emergeret, prouinciæ cõcilio finiretur. In his omnibus suum præbuit etiã Imperator assensum.

Prouincialium conciliorum institutio

THEODORITVS.

Paruo porrò tempore transeunte sanctus quidem Meletius est defunctus, & ab omnibus sapientibus cum præconijs maximis est sepultus.

THEODORITVS.

Aestate uero sequente rursus plures episcopi Constantinopolim pro causis ecclesiasticis sunt reuersi, ubi Occidentalium episcoporum synodicam suscepunt epistolã, inuitantem eos Romã, ut illic maximũ celebraretur concilium. Sed illi quidem profectiõnẽ quasi nihil habitam lucri refugerunt, uerum literas miserunt Damaso, cæterisq; præfulibus, quas pro clariori notitiã subdere necessarium iudicauit.

Synodus Constantinopolitana

DOMINIS HONORABILIBVS, ATQVE VENERANDIS
fratribus & comministris, Damaso, Ambrosio, Brittonio, Valeriano, Acholio, Basilio, & reliquis sanctis Episcopis in maxima Roma collectis, sancta synodus orthodoxorum episcoporum congregatorum in maxima ciuitate Constantinopoli in domino S.

Epistola synodi Constantinopolitanae missa Occidentalibus

VELVT ignorantia uestræ reuerentiæ insinuare, atque narrare multitudinem passionum ab Ariana potentia nobis sæpius illatarum, forsitan superuacuum est. Non enim ita negligere uestram credimus sanctitatem, ut adhuc egeatis discere quos certum est condolere. Sed neque tales nos constringere tempestates, ut pro sui paruitate latere potuerint. Neque tempus persecutionis est nouum, sed adhuc memoriam seruat antiquam, nõ solum in his qui passi sunt, sed etiã in eis, qui participes sunt illorum, quorum proprias indicant passiones. Heri enim (ut ita dicam) aut hodie exiliorum uiculis resoluti, post innumeras tribulationes ad ecclesias proprias sunt reuersi. Aliorum uero in exilio defunctorum funera reuocata sunt. Quidam uero etiam ab exilio remeantes, & feruenti hæreticorũ furore detenti, amariora quàm in exilio in proprijs sunt perpepsi, lapidibus ab eis obruti, sicuti beatus Stephanus. Alij diuersis macerati sunt supplicijs, adhuc stigmata CHRISTI & uulnera in suo corpore circumferre noscuntur. Pecuniarum uero dispendia, honoris ademptiones, singulorumq; cõfiscationes, & machinamina, iniurias atque uincula, quis numerare ualebit per singula? Omnes enim tribulationes uerè super nos multiplicatæ sunt ultra numerum. Iuste quidem, quoniam ualde peccauimus. Aut certe clemens dominus passio-num multitudine nos uoluit exercere. Propter hæc itaque gratias Deo referimus: qui & per tantas tribulationes seruos corripit suos, & secundũ multitudinẽ

titudinem miserationum suarum deduxit nos rursus ad refrigerium. Nobis itaque tempus & labor maximus necessarius fuit, ut emendatio ita proueneret ecclesiarum, ut tanquam pro longa aegritudine diligētia paulatim adhibita, priscam pietatis redderet sanitatem. Hoc etenim putabimur modo perfectionibus acerrimis liberari, & ecclesias longo tempore ab hæreticis detentas, denuo reparare. Veruntamen graues adhuc nobis sunt lupi, qui postquam de caulis expulsi sunt, ex ipsis pascuis oues abripiunt, collectas facere contendentes, populos commouentes, & in nullo segnes ad ecclesiarum læsionem. Erat itaque (sicut diximus) necessariū huic operi tempus. Quia tamen fraternam circa nos charitatem ministrantes, synodum in Romana urbe dei uoluntate fecistis, & nos illuc tanquam membra propria, literis deo amabilis Principis euocastis: ut quoniā tunc ad tribulationes soli sumus addicti, nunc sub Imperatorum pia cōcordia nō sine nobis regnaretis, sed etiā nos uobiscum secundū Apostolicam uocem conregnaremus: oratio quidem nostra fuit, si esset possibile, ut omnes nostras simul relinquētes ecclesias, desiderio utili iungeremur. Quis enim nobis dabit pennas sicut columbæ, ut uolemus, & apud uos requiescamus? Sed quoniam hoc omnino nudabat ecclesias, requie nuper inchoante, resque nimis erat plurimis impossibilis, quia concurreramus in urbem Constantinopolitanam, causa literarum ad nos missarum à uestra charitate post Aquileiense concilium ad deo amabilem Imperatorem Theodosium, propter hanc solummodo causam usque ad Constantinopolim præparati, & de hac tantummodo synodo ferentes consensum Episcoporum, qui per prouincias permansere: maioris uero protectionis neque sperauimus opus, neque præaudiuimus omnino, antequam Constantinopolim ueniremus. Super hæc autem induciarum angusto tempore faciente, neque præparare nos ualentes ad longam protectionem, neque uniuersos cōmunicatores nostros in prouincijs positos commouere, & eorum consensum sumere præualuimus. Quoniam igitur hæc & alia multa plurimorum aduentū prohibere uidebatur, quod erat secundū, ad effectum rerum & uestræ circa nos charitatis ostensionē, hoc egimus: Reuerēdissimos atque charissimos fratres, & cōministros nostros episcopos, Cyriacū, Eusebium, & Priscianū, usque ad uos laborare alacriter exorantes, per quos & nostrā uoluntatē pacificā, & intentionē habētē unitatis ostēdimus, zelumque nostrum quem pro saluberrima fide gerimus, indicamus. Nos etenim persecutiones, siue tribulationes, siue minas Imperiales, siue crudelitates Iudicū, siue quasi bet alias tērationes hæreticorū, libētē sustinuimus pro euāgelica fide, quæ in Nicæa Bithyniæ à trecentis decē & octo patribus roborata dignoscitur. Hanc enim & uobis & nobis & omnibus, qui nō subuertūt uerbum ueræ fidei, complacere cōfidimus, quam scimus antiquissimā existere, & sequacem baptismatis, docentemque nos credere In nomine Patris & Filij & Spiritus sancti

Eusebius
Cyriacus
Priscianus

sancti. Diuinitatem quippe & uirtutē atque substantiā unam patris & filij & spiritus sancti credimus, & æqualē honorē ac dignitatē & imperiū coæternū, in tribus perfectissimis subsistētis, seu tribus perfectis personis: ut neque Sabellij lāguor habeat locū cōfusione subsistentiarū, aut peremptione proprietatū: neque Eunomianorū & Arianorū & *πρωμαρμύχων*, id est, spirituum resistentium blasphemia præualeat: substantia uidelicet secundū illos, aut natura, aut diuinitate diuisa, aut ut increatæ consubstantiali & coæternæ Trinitati posterior aliqua uel creata, uel alterius substantiæ natura detur. Inhumanationis uero Christi sermonē sine aliqua uiolatione seruamus, neque sine anima, neque sine mente aut imperfectā carnis dispensationē suscipiētes: sed totū sciētes perfectū quidē ante secula existere domini uerbū, perfectum uero hominē in nouissimis diebus propter nostram salutem factum. Igitur quæ de fide à nobis aperte prædicatur, uelut in summa hæc esse noscitur: de quibus amplius instrui poteritis, si & Tomum in Antiochia factum à synodo ibi cōstitutā, dignemini legere. Et quid anno superiori in Constantinopoli ab uniuersali synodo cognoscitur esse prolatum: in quibus latius fidem professi sumus, & cōtra nouitates hæreseon nup̄ exortas, anathema ex scripto protulimus. De dispensationibus autē particularibus ecclesiarū, antiqua (sicuti nostis) sanctio tenuit, & definitio sanctorū patrū in Nicæa conuentuentium, secundū unāquamque prouinciā: & si Pontifices uoluerint ut cum eis uicini propter utilitatē celebrēt ordinationes. Quibus rebus cōsequenter & ceteras ecclesias apud nos gubernari cognoscite, & insigniū ecclesiarū hæc approbasse sacerdotes. Porro Constantinopolitanæ urbis nouellam (ut ita dicamus) ecclesiā, uelut ex ore leonis hereticis suffosam blasphemis abstractimus, & per misericordiā dei reuerēdissimū & deo amabilem Nectarium episcopū ordinauimus, coram uniuersali concilio cum communi concordia, sub aspectu etiā deo amabilis Imperatoris Theodosij, uniuersique cleri cuncta decernēte pariter ciuitate. In seniore autē & uere apostolica ecclesia Antiochiæ Syriæ, in qua primum uenerabile Christianorū appellatum est nomen, reuerēdissimū & deo amabilem episcopum Flauianum, de uniuersa prouincia & orientali dicecesi concurrētes regulariter ordinatū, omnia ecclesia pariter decernente, & quasi sub una uoce hunc honoratē uirum. Quam ordinationem tanquam legalem suscepit commune conciliū. In matre uero cunctarum ecclesiarū Hierosolymis cōstitutā, reuerēdissimū & deo amabilem Cyrillū episcopū esse significamus, qui regulariter olim à prouinciālibus ordinatus, plurima propter Arianos diuersis temporibus certamina passus est. His igitur tam legaliter & canonice apud nos gestis, etiā uestram reuerentiam congaudere deposcimus, spirituali intercedente dilectione, & timore dominico, per quæ humana remouetur offensio, & ecclesiarum ædificatio præponitur uniuersis. Sic etenim uerbo fidei concordante, & Christiana

Tomus decretorum Antiochie

Constantinopolitana ecclesia recens

Antiochena ecclesia

Hierosolymitana ecclesia

stiana in nobis charitate firmata, cessauimus dicere, quod reprehendebat. Apostolus, Ego quidē sum Pauli, ego uero Apollo, ego autē Cepha, dum omnes uidelicet appareamus CHRISTI, qui in nobis diuisus non est. Et si sine schismate corpus ecclesiae, deo adiuuante, seruemus, cum fiducia ante domini tribunal astabimus. Et contra Arii & Aetii Eunomijque uasania nec non contra Sabellij, Photini, Marcelli, Pauli Samosatani & Macedonij conscripserunt. Similiter autē & Apollinaris nouitate, palam abdicauerūt, dicentes, Inhumanationis uero dñi uerbū sine uiolatione seruamus, neque sine anima, neque sine mente, aut imperfectā carnis dispensationē suscipientes.

Porro Damasus omni laude dignissimus agnoscēs hanc hāresim exortam fuisse, non solum Apollinarem, sed etiā Timotheum discipulum illius abdicauit. Et hoc orientem gubernantibus Episcopis, literis proprijs indicauit, quas curauimus infra annectere.

Capit. xv

Quoniam Apostolicā sedi reuerentiā debitam charitas uestra distribuit, uobis plurimū charissimi filij praestitistis. Nam licet ecclesiae, in qua sanctus Apostolus residens docuit, quodammodo nos gubernacula quae suscepimus, teneamus: tamen profitemur nos honore minores esse, & propterea omni modo festinamus, ut ad gloriam eius beatitudinis peruenire possimus. Scitote igit quod pridē Timotheū prophanū, ineruditum, Apollinaris hāretici discipulū, cum impio ipsius dogmate cōdemnauimus, nec ultra cōcedimus eius reliquias qualibet ratione de cetero praualere. Si autem adhuc ille serpens antiquus semel & secundō percussus, ad penam propriam reuiuiscit: qui quē extraneus ab ecclesia est, mortiferis uenenis suis quosquam fidelium tentare nō cessat, hanc tanquam pestiferam declinare corruptionem, ut uos memores Apostolicā fidei, quae praecipue in urbe Nicēna à patribus ex scripto prolata est, firmo gradu stabiles in fide & immutabiles perduretis: & non uaniloquia & exterminabiles quaestiones ab isto audire patiamini clericos uestrōs, aut plebem. Iam enim semel formam dedimus, ut qui seipsum cognouerit Christianū, illud seruet, quod ab Apostolis noscitur esse contraditum, dicente sancto Paulo, Si quis uobis annuntiauerit praeter id quod accepistis, anathema sit. Christus enim filius Dei, dominus noster, humano generi per propriam passionem salutem plenissimam cōdonauit, ut totum hominem delictis obnoxium, peccatis omnibus liberaret. Hunc si quis in deitate, siue in humanitate minus aliquid dixerit habuisse, plenus spiritu diaboli, Gehennae seipsum filium demonstrauit. Cur itaque rursus à me quaeritis damnationē Timothei, qui & hic iudicio Apostolicā sedis, praesente quoque Petro Alexandrinā ciuitatis Episcopo cum Apollinari suo doctore damnatus est, & in die iudicij tormenta debita & supplicia sustinebit? Si uero quibusdam leuioribus ille suadet, ueluti quādam spem habens, qui ueram spem in Christi cōfessione mutauit, sciant se cum

cum isto similiter perituros, cum ecclesiasticā regulam impugnabunt. Deus uos incolumes custodiat filij charissimi.

Sed etiam alia quaedam in eminentissima Roma colligentes cōtra diuersas hāreses cōscripserunt, quae huic operi necessarium subdere iudicauit. Quoniam post Nicēnum concilium talis error exortus est, ut quidā dicere prophano ore praesumant, Sanctum spiritū per Filium fuisse factum, anathematizamus eos, qui nō cum omni praedicant libertate cum Patre & Filio Sanctum spiritū unius eiusdemque substantiae atque potestatis existere.

Cap. xvi
Professio cō
tholicae fidei,
quam Damasus
misit ad
Paulinum

Similiter autem anathematizamus & eos, qui errorem Sabellij sunt sequuti, eundem dicentes Patrem esse, quem Filium.

Anathematizamus Arium & Eunomiū, qui simili impietate, licet uerbis discrepent, Filium tamen & spiritū sanctum creaturā esse confirmant.

Anathematizamus Macedonianos, qui ex Ariana radice deriuati, non impietatem, sed uocabulum mutauerūt.

Anathematizamus Photinum, qui Hebionis hāresim renouans, dominum nostrum Iesum Christum solum ex Maria confitetur.

Anathematizamus etiam eos, qui duos filios esse profitentur: unum ante secula, & alium post carnis assumptionem ex uirgine.

Anathematizamus & hos, qui pro rationali anima cōfirmant, quod dei uerbum in humanā carnem cōuersum est: ipse namque Filius uerbum dei, non pro rationali anima & intelligibili in suo corpore factus est, sed nostrā hoc est, rationale & intelligibile animā sine peccato assumpsit atque saluauit.

Anathematizamus & eos, qui dicunt Verbum dei productione & correptione à Patre separatum, & sine subsistentia eum aut terminandum esse blasphemant. Eos autem qui ab ecclesijs ad alias ecclesias migrauerunt, tamdiu à nostra cōmunionē alienos habemus, donec ad eas redeant ciuitates, in quibus primitus ordinati sunt.

Si quis autē alio de loco ad locū migrante, in locū uiuentis ordinatus est, tamdiu uacet sacerdotij dignitate, qui propriam deseruit ciuitatem, donec successor eius requiescat in domino.

Si quis non dixerit semper Patrem & Filium & semper Spiritum sanctum esse, anathema sit.

Si quis non dixerit Filium natum ex Patre, hoc est, ex eius diuina substantia, anathema sit.

Si quis nō dixerit uerum deum Filium dei, sicut uerum Patrem eius, & omnia posse, & omnia nosse, & Patri aequalem esse, anathema sit.

Si quis dixerit, quod in carne degens Filius dei, cum esset in terra, in caelis & cum Patre non fuerit, anathema sit.

Si quis dixerit, quod in passione crucis dolorem passus sit Filius dei deus, & non caro cum anima, qua induta est forma serui, quam sibi

V assumpsit

assumpfit, sicut sancta scriptura dixit. anathema sit.

XV Si quis nō dixerit, quod in carne, quam assumpfit, sedeat in dextera Patris, in qua etiam uenturus est iudicare uiuos & mortuos, anathema sit.

XVI Si quis nō dixerit Sanctum Spiritum ex Patre esse uere & proprie, sicut & filium ex diuina substantia, & deum dei uerbum, anathema sit.

XVII Si quis nō dixerit omnia posse Spiritum sanctum, & omnia nosse, & ubiq; adesse, sicut & Filium & Patrem, anathema sit.

XVIII Si quis dixerit Spiritum sanctum facturam, aut per Filium factum, anathema sit.

XIX Si quis non dixerit omnia per Filium & per Spiritum sanctum fecisse Patrem, hoc est, uisibilia & inuisibilia, anathema sit.

XX Si quis non dixerit Patris & Filij & Spiritus sancti unam deitatem, potestatem, diuinitatem, uirtutem, unam gloriam, dominationem, imperiū, unam uoluntatem & ueritatem, anathema sit.

XXI Si quis tres personas nō dixerit ueras Patris & Filij & Spiritus sancti æquales, semper uiuentes, omnia continentem, uisibilia & inuisibilia, omnia potentes, omnia iudicantes, omnia uiuificantes, omnia creatantes, omniaq; saluantes, anathema sit.

XXII Si quis nō dixerit adorandum Sanctum Spiritū ab uniuersa creatura, sicut & Filium atq; Patrem, anathema sit.

XXIII Si quis de Patre & Filio bene sapuerit, de sancto autem Spiritu non recte crediderit, hæreticus est: quia omnes hæretici de Filio dei, & de sancto Spiritu male sapientes, in Iudæorum atque Gentilium incredulitate consistere conuincuntur.

XXIII Si quis aut diuiserit, deū Patrē dicens, & deū Filium, & deū Spiritum sanctū, affirmans deos dici, & nō deum, propter unā deitatem ac potestatem, quā esse credimus & nouimus, Patris & Filij & Spiritus sancti deū unum: subtrahens uero Filium & Spiritū sanctum, tanq; solum opinatus Patrem deum, anathema sit. Nomē enim deorū & angelis & omnibus sanctis à deo positū est atq; donatū. De Patre uero & Filio & Spiritu sancto propter unam æqualemq; diuinitatem, non deorum nomina, sed dei nostri traditur atq; significat, ut credamus quia in Patre & Filio & Spiritu sancto solūmodo baptizamur, & nō in Archangelorū & Angelorum nominibus, sicut hæretici, aut sicut Iudæi Gentilesq; insaniunt. Hæc igitur Christianorum salus est, ut credētes Trinitati, hoc est, Patri & Filio & Spiritui sancto, & in eam baptizati, unam deitatem, & potestatem, & diuinitatē & substantiam in eum credamus. Hæc itaq; Gratiano uiuente facta sunt.

S O C R A T E S.

Cap. XVII

Interea Theodosius Imperator corpus episcopi Pauli de Ancyra tum reuocari fecit, quem Philippus Præfectus propter Macedoniū in exilium destinat.

destinatum in Cucuso Armenia fecerat suffocari. Quod funus cum honore maximo atq; ueneratione suscipiens, in ecclesia recondidit, quæ nunc eius nomine noscitur appellari, quam tunc Macedoniani tenuerāt ab Ariamis diuisi, & expulsi ab Imperatore, quod eius nolissent sequi fidem.

S O Z O M E N V S.

In qua basilica plurimi nescientes ueritatem, Paulum apostolum iacere credunt, & maxime mulieres ac populus. Hoc itaq; tempore etiam Melitij reliquiæ in Antiochiam relatæ, & iuxta sepulchrum Babylæ martyris noscuntur esse reconditæ. Fertur uero quod per totā uiam iussu Principis, ministratibus cunctis ciuitatibus, cum psalmodia & honore debito funus eius usque ad Antiochiam fuerit deportatum.

S O C R A T E S.

Inter hæc Theodosius Imperator filium suum Arcadium designauit Augustum, Consulatu Merobaudis secundo, & Saturnini, sexto decimo Ianuarij mensis die. Non longo post tempore aderant utique totius religionis episcopi eodem Consulatu, Iunio mense.

Inter hæc euocans Imperator Nectarium, tractabat cum eo quid fieret, ut non Christiani discordarent, sed tota uniretur ecclesia. Dicebat autem: Oportet examinari quæstionem ecclesias segregantem, ut cum discordia recederet, concordia ecclesias congregaret. Hoc audiens Nectarius, cogitabat: & euocans Agelium tunc Nouatianorum episcopum tanquam in fide confortem, indicauit ei uotum Imperatoris. At ille cum esset rebus alijs uerandus, de dogmate non ualebat reddere rationem, sed Lectorem suum Sisinium nomine, statuit qui pro ipso deberet proferre sermonē, uirum eloquentem & rebus expertū, optimēq; scientē sacrarū profundissima literarum, sed & Philosophica dogmata. Is ergo dixit, quod disputatio nō solum schismata nō uniret, sed etiā hæreses ad contentiones maiores adduceret, & propterea Nectario dedit tale consilium. Bene nanq; sciebat, quod ueteres Patres principium substantiæ filio dei dare uitabant, quoniam percepissent eum esse patri coæternum. Quapropter dedit consiliū, ut disputatiuas fugerent intentiones, & testimoniū ex traditione ueterū adhiberet, utq; Præsules hæreseon interrogaret Imperator, an sermonem uellent facere de antiquis ecclesiæ Doctoribus, qui ante diuisionē floruisent, an certe illos uelut alienos à Christianismo respuerent. Et si quidē eos abnegarent, obijceretur eis: Ergo eos anathematizare præsumite. Et si hoc facere non auderent, à populo pellerentur. Quo factō apertam fore uictoriam ueritatis, Si uero de Principis non offenderentur doctoribus: Nostrum, inquit, est præbere ueterum libros, per quos nostrum dogma illorum testimonio roboretur. Inter hæc cum Nectarius Sisinium dicentem libenter audisset, festinus ad palatium properauit, dixitq; Principi consilium datum. At ille considerata sententia,

V 2 causam

Melitij corpus Antiochiam

Cap. XVIII Arcadius Theodosij F. Caesar

Caput XIX

Theodosius laborabat p cōcordia ecclesiarum. Nectarius. Agelius Nouatianorum episcopus. Sisinius

Disputatio

Consilium Sisinij de concordandis hæreticis

causam sapienter instituebat. Deinde conuocatis hæresiarhis, interrogauit an susciperent Magistros ecclesiæ, qui ante tempora diuisionis extitissent. Illis uero non abnegantibus, sed tanquam præceptores honorantibus: rursus Imperator interrogauit, an eis horum testimonia de Christiano dogmate complacerent. Hæc audientes Præsules hæresion atq; Disputatores eorum (erant enim plurimi ad Disputationis certamina parati) in responso uehementer hæserunt. Irruit enim in omnes magna discordia, alijs dicentibus bonum Imperatoris esse propositum: alijs uero cogitantibus, quod non ipsorum expediret propositum, dum alij aliter de libris ueterum sentire uiderentur. Et nequaquam inter se conspirabāt, sed erant diuisi, non solum aduersus alias hæreses, sed etiam inter seipsos, qui pridem unius hæresios esse uidebatur. Quamobrem cōsors malicia, sicut linguæ Gigantum ueterum est diuisa, & turris eorum funditus est subuersa. Cognoscens igitur Imperator eorum confusionem, & quod in disputatione solummodo, & non in antiquis expositionibus confidebāt, alio properauit itinere, eisq; declarauit, ut ex scripto unaquæq; religio definitionē suæ fidei declararet. Tunc calidi uiri singularium hæresion subtiliter sua uerba tractantes, dogma proprium conscripserunt. Erat enim definitus dies, quo singuli episcoporum ad Palatium conuenirēt. Aderant ergo Nectarius & Agelius τῷ ὁμοιωσῖς fidei præsidentes, Arianorum uero Demophilus, Eunomianorum ipse Eunomius, Macedonianorum Eleusius Cyzici. Igitur Imperator eos qui conuenirēt & uniuscuiusq; dogmatis scripta suscipiēs, seorsumq; recedens orauit intente, ut sibi cooperaretur deus ad ueritatis electionem. Deinde uniuscuiusq; dogmatis relegens scripturam, alia quidem omnia tanquam diuisionem Trinitatis introducentia culpans, repente dirupit, & solum τῷ ὁμοιωσῖς dogma cum laude suscepit. Hæc autē occasio fuit, ut Nouatiani bene agētes, intra ciuitatem haberent rursus ecclesias. Admiratus namq; Princeps eorum concordia circa fidem, lege præcepit, ut propria oratoria tenerent, & priuilegia suæ ecclesiæ atq; fidei possiderent. Verum aliarum religionum Antistites propter discordiam suam in reprehensionem sui populi uenientes æstuebant, tristitiaq; confusi discedebant, & literis consolabatur alteri alteros, ut non cruciarentur quod plurimi deficientes ad fidem τῷ ὁμοιωσῖς accederēt, dicentes: Multos quidem uocatos, paucos autē electos. Quod certe tum non dicebāt, cum multum populum per potestatem sibi ipsis aggregarent.

SOZOMENVS.

Imperator interea lege sanciuit, ut hæretici neq; ecclesias haberēt, neq; de fide docerēt, neq; episcopos aut alios ordinarēt: & alios quidē de ciuitatibus expelli, alios sine honore esse. Neq; frui cōmuni ciuitate permisit. Insuper crudeliter pœnas aduersus eos in lege cōscripsit, quas tamē executus non est. Huc enim spectabat ut per hoc cōcordes existerēt, non uero supplicio subiacerēt.

Soz

Disputatores

Antiqui interpretes

Nectarius Agelius Demophilus Eunomius Eleusius

Theodosius dogma substantialitatis amplectitur

SOCRATES.

Ad neque hi qui tuebantur fidem Niceni concilij, penitus à tristitia uacabant. Nam Antiocheni eos qui in concilio præsentēs fuerant declinabāt. Aegyptij & Arabes, & Cyprij, Flauianū ab Antiochia expellendū esse dicebant. Palestini uero & Phœnices, atq; Syri, pro Flauiano laborabāt. Quarum rerum finem proprio loco narrabimus. Eo porro tempore quo Constantinopoli de synodis agebatur, talia circa Hesperiam acciderunt. Maximus de Britannorum partibus contra Romanorum surrexit Imperiū, & laboranti Gratiano contra Alamannos intulit bellū. In Italia uero puero admodū existente Valentiniano, rerum curam Probus Exconsul atq; Præfectus habebat. Iustina uero Valentiniani mater cum esset Ariana, uiuo quidē marito lædere non ualuit Orthodoxos: eo mortuo & filio ualde iuuenē, Mediolanū ueniēs, Ambrosio episcopo erat infesta, ita ut eum mitti iuberet in exilium.

Cap. XX. Orthodoxi inquieti inter se

Maximus tyrannus Alamanni Probus, Præfectus Iustina

Ambrosius in exilium

THEODORITVS.

Cumq; de ecclesia iuberet exire Ambrosius, ait: Ego, inquit, hoc sponte non faciam, ne lupis ouium septa contradere uidear, aut blasphemantibus deum: hic si placet occide: hoc loco mortem pronam suscipiam uoluntate.

SOZOMENVS.

Cumq; populus singulariter diligens Ambrosiū repugnaret, & trahentibus eum ad exiliū ualde resisteret, magis indignata Iustina uocauit Beniuolum tunc Quæstorem, iubens ut uelociter proponeret legem, quæ fidem prolatā Arimiani cōfirmaret. Cumq; ille hoc agere declinaret (erat enim Orthodoxus) maioribus eum cingulis inuitabat. Beniuolus autē discingens se, balteum ante pedes Augustæ proiecit, dicens, non illum honore neq; maiorem uelle se pro impietatis habere mercede. Cumq; ille hoc facere omnibus modis refutasset, inuenti sunt alij qui nequitia iussionibus ministrarent.

Beniuolus, Quæstor

SOCRATES.

Inter hæc nunciatur Gratianū dolo tyranni Maximi fuisse occisum. Andragatius enim Dux Maximi, in lectica portatus ut occideret Gratianū, huiusmodi opinionē misit in uulgus, quod uxor Gratiani suo uiro festinaret occurrere in Lugduno Gallia ciuitate fluium transeunti. Gratianus autem credens coniugem re uera uenire quam nuper acceperat, non præcauit eius insidias, & ueluti cæcus in foueam, in manus hostis incurrit. Cum ergo uenisset Gratianus ueluti ad uxoris uehiculū, ex improviso exiliens Andragatius, Gratianum callidus interemit. Mortuus ergo est Consulatu Merobaudis & Saturnini, anno Imperij decimo quinto, uitæ uicesimo & quarto. Hoc itaq; facto, ad præsens contra Ambrosium ira Iustinae quieuit. Porro Valentinianus, licet inuitus, tempore necessitatis flexus in Maximi consensit imperium. Tunc Probus metuens Maximi potestatem, ab Italia in Illyricum uenit, & in Thessalonica Macedonia morabatur.

Cap. XXI. Gratianus Cæsar, quo pacto cæsus

Andragatius trucidarius

V 3 Theodori

THEODORITVS.

Maximus tyranus pro orthodoxis

Cumq; audisset Maximus quæ contra Ambrosiũ rursus magniloquum prædicatore ueritatis agerentur, scripsit Valentiniano, ut bellum quod agebatur contra ecclesias, solueretur, monens ut paternam non amitteret pietatem: adiecitq; etiam minas belli; & nisi quiesceret, uerba operibus adimpleret. Quamobrem sumens exercitum, uenit Mediolanum, ubi tum ille degebat. Porro Valentinianus cognoscens eius inuasionem, fugit in Illyricum, experimento cognoscens quæ mala matris consilio sustineret. Porro Theodosius audiens quæ à Iustina fuerant gesta, & à tyranno scripta, fugienti Valentiniano rescripsit, non esse mirandũ si Imperatori quidem terror, Tyranno uero potestas accresceret, cum Imperator pietati rebellis extitisset, Tyrannus autem ei auxilia commodaret: & propterea ille quidem fugeret nudus, iste uero armaretur aduersus nudum.

Theodosius ad Valentinianum

Theodosius aduersus Maximũ tyrannum

Honorij Theodosij filius

Agelij mors Cap. XXII Timotheus Alexan. moritur, Theophilus succedit

Marinus Dorotheus Cap. XXIII

Theodosius Mediolanũ uenit

Ariani domũ Nectarij incendunt.

Tum igitur Theodosius Imperator in maxima sollicitudine constitutus, contra Tyrannũ parabat exercitũ, metuens ne quid etiam contra iuniorem Valentinianũ insidiæ tyranni præualerent. Ea tẽpẽstate etiam Legatio Persarum aderat, pacem petens. Quo tẽpore filius quoq; Honorius ei natus est de uxore Placilla, Consulatu Richomeri & Clearchi, nono die Septembris mẽsis: quo Cõsulatu Agelius quoq; Nouatianorũ episcopus est defunctus. SEquenti uero Cõsulatu Arcadij Augusti primo, & Baudonis, defuncto Stimotheo Alexandrinæ ciuitatis episcopo, Theophilus suscepit Præsulatum. Post annum uero Demophilo Ariariorũ Antistite moriente, Ariani Marinum quendam episcopum sibiipsis ordinauerunt, qui tamen non diu uixit, sub quo diuisa est Ariana religio. Quo moriente Dorotheum ab Antiochia Syriæ deducentes habuerunt pontificem.

Porro Imperator contra Maximum festinans, Constantinopoli Imperatorem filium reliquit Arcadium. Cumq; Thessalonicã uenisset, inuenit Valentiniani Iudices in maxima tristitia constitutos, quod tyrannũ uelut Imperatorẽ ex necessitatis causa suscepissent. Theodosius autem aperte quidẽ nec refutabat nec admittebat Legationem Maximi. Non tamen patiebatur sub tyranno positũ imperium Romanorũ. Sumens ergo omnẽ exercitum, Mediolanũ tendebat, ubi erat etiam Maximus. Interea Ariani Constantinopoli positi, diuersas opiniones in populo seminantes, dicebãt & exercitum Imperatorẽ amisisse, & ipsum Tyranni Ducibus subiugatu, aliãq; multa quæ solent inimici uoto malitiæ iactare, ita ut crebro hæc audientes, non opinionem, sed uerã iam crederent. His sermonibus Ariariorũ populus inflammatus, ad enormem quandam exarist audaciã, domumq; Nectarij episcopi cõcremauit, Consulatu Theodosij secũdo & Cynegij. Verum Imperator Theodosius dum tyrannum aggrediretur, cognoscentes Maximi milites

SOCRATES.

milites præsentia instructionis Imperialis & signorũ eius aduentũ, ne famæ quidem ipsius imperũ sustinere ualuerunt, sed apprehendẽtes Tyrannum, quinctum ei protinus obtulerunt. Qui eorum Consulatu peremptus est septimo & uicesimo die Augusti mensis. Andragatius autem qui peremerat Gratianũ, in uicinũ fluuiũ seipsum proijciens expirauit. Tunc igitur Valentinianus & Theodosius, peracta uictoria, uenẽre Romã. Erat enim cum cispariter & Honorius ualde puer. Quem post uictoriã contra Maximum habitam, ab urbe Constantinopolitana Theodosius euocauerat. Cumq; in Romana urbe morarentur, festiuitates pro uictoria celebrãtes, tunc suam bonitatem circa Symmachũ Exconsulem Theodosius ostendit. Is enim Symmachus inter Senatores præcipuus habebatur, eratq; Romanæ eloquentiæ eruditione admirabilis, cuius multi quoq; reperiũtur libri. Scripserat autem Maximi laudem, eamq; recitarat: unde postea reus maiestatis esse uidebat. Quamobrem mortem metuens, confugit in ecclesiã. Verum Imperator cum esset perfecte Christianus, & non solum suæ fidei sacerdotes honoraret, sed etiam Nouatianos, qui proxime ipsius fidei decreta seruarent, Leontio tunc episcopo Romano, ecclesiæ Nouatianorum roganti beneficium conferens, Symmachum absoluit à crimine. Cumq; ueniam Symmachus meruisset, & πολυτιμόν, id est, satisfactoriã librũ ad Theodosium Imperatorem conscripsit.

Maximi Tyranus mors Andragatius trucidariũ se in aquã præcipitat Epinicia Valentiniani & Theodosij Augustorum

Symmachus reus læsæ maiestatis ad ecclesiã confugit

SOCRATES.

Theodosius igitur Imperator in Romana urbe positus, multum profuit ciuitati, alia instituendo, alia utiliter auferendo. Duas tamen res dignas confusione prohibuit. Erant iam olim in urbe Romana domus ingenti magnitudine extructæ, in quibus panis fiebat qui uniuersæ ciuitati ministrabatur. Horum mancipes, tempore procedente pistrina publica latrocinia esse fecerunt. Cum enim essent molæ in locis subterraneis cõstitutæ, per singula latera carũ domũ tabernas instituentes, meretrices in eis prostare faciebãt, ut per eas plurimos deciperent, alios qui pro pane ueniebant, alios qui illuc pro libidinis turpitudine festinabãt. Arte nanq; mechanica in molam de taberna cadebant. Et hoc accidebat maxime peregrinis. Vnde fiebat ut multi usq; ad senectã laborantes, inde non permitterent exire, existimãtib; eorũ propinquis eos esse defunctos. In huiusmodi laqueũ quidam miles Theodosij Imperatoris incidit. Cumq; fuisset clausus ad molam, nec dimitteretur exire, euaginato gladio prohibentes occidit. At illi terrore correpti, militem dimiserunt. Hæc ubi cognouisset Imperator, non solum mancipes supplicijs affecit, sed & ipsa pistrina funditus esse destruẽda præcepit. Aliam rursus abrogauit huiusmodi rem. Si qua mulier in adulterio capta fuisset, nõ emendabatur, sed potius ad augmentũ peccandi cõtradebatur. Includentes enim eam in angusto prostibulo, & admittentes qui cum ea fornicarentur, hora qua turpitudine miscebatur, tintinnabula percutiebãt, ut eo sono illius iniuria

Cap. XXXIII Romæ pistrinũ subterraneũ, in quo peregrini uelut in carcere per doli abripiebantur

Romæ adulterarum penarũ sublatã

ria fieret manifesta. Hæc audiens Imperator, permanere non passus est, sed ipsa prostibula destrui iussit, alijsq; pœnis adulteratam fanciuit affligi. His actis relicto Valentiniano Romæ, ipse cum Honorio Constantinopolim redijt, Consulatu Daciani & Symmachi, die decimo mensis Nouembris.

THEODORITVS.

Cap. XXV
Amphilochius ad Theodosiū
Reuertente porrò Theodosio ab Hesperijs partibus, uenit ad eum Amphilochius uir admirandus (cuius sæpe meminimus) supplicās ut Ariam norū concilia de singulis ciuitatibus prohiberet. Verū Imperator crudelem iudicans esse petitionē, contempsit eum. Porrò sapiētissimus Amphilochius eo quidem tempore tacuit, sed causæ remediū memorabile parauit. Post alij quot nanq; dies ingressus Palatium, uidensq; filium Arcadium iam Imperatorem adstare patri, Theodosium solenniter salutauit, filium uero non ei exhibita salutatione deferuit. Verum Imperator credens oblitum Amphilochium, inuitauit ut eum oscularetur. At ille: Sufficit, inquit, ei proprius honor. Tunc Imperator contristatus, suam iniuriam filio factam contumeliam iudicauit. Porrò sapientissimus Amphilochius consiliū suæ intentionis aperuit, & cum clamore dixit: Vides Imperator quemadmodū filio tuo contumeliam non pateris irrogari? crede ergo etiam omniū deum sic abominari eos qui ipsius unigenitū filium blasphemare contendunt, & uelut ingratos circa saluatorē & benefactorē habere semper odio. Hoc intelligens Imperator, & gesta simul dictaq; miratus, legem statim protulit, ut hæreticorum concilia prohiberentur.

SOCRATES.

Cap. XXXVI
Paulinus Flavianus Euagrius
Circa hæc tēpora in Antiochia Syriæ, Paulino episcopo moriente plebs eius declinabat omni modo Flavianum. Et propter hoc Euagrius ordinauerūt suæ partis episcopum. Quo in breui tempore mortuo, alter quidem in eius loco factus iam non est: Flauiano utiq; renitente. Verum hi qui declinabant Flavianū propter iurifurandī præuaricationē, seorsum solentia celebrabāt. Porrò Flavianus omni uirtute curabat, ut eos sibi ipsi aggregaret. Quod paulo post hoc modo cognoscitur euenisse. Cum Damasus Romanus Pont. & Theophilus Alexandrinus indignarentur circa Flavianum, non solum propter periurium, sed etiam quod ipse fuisset occasio, ut populus fidelium discordaret, postea Theophilus à Flauiano rogatus misit Isidorum presbyterū, ut succensentem Damasum Flauiano conciliaret episcopo, dicens utilem fore populi concordia, si culpa iam facta Flauiano remitteretur. Hoc itaq; modo cōmunionē reddita Flauiano, Antiochenus populus paulatim concordiam reparauit. Ariani uero ab ecclesijs pulsī, in suburbanis Antiochenis Collectas agebant. Inter hæc autem mortuo Cyrillo Hierosolymorum episcopo, Ioannes in eius sede succedit.

Cap. XXXVII
EO porrò tempore etiā in Alexandria huiusmodi seditio generata est. Præceperat Imperator, ut opera Theophili in Alexandria Paganorū

templa

templa destruerentur. Theophilus potestate percepta, studuit paganorum destruere mysteria, & templū quidē Mithræ purgauit. Serapidis uero subuertit. Verum Mithræ sacra ubi homicidia perpetrabant, publicè patefecit. Serapidis autē & aliorū risu plena mōstrauit, iubens per mediam plateam portari uerenda, quæ Paganī cum maximo honore uenerabantur. Hæc Paganī uidentes, maximè Philosophi iniuriam ferre nequuerunt. Vno nanq; impetu contra Christianos facto, neces innumeras perpetrarunt resistētibusq; Christianis clades hæc usq; ad immensum bellum processit. Mortui deniq; sunt in ea cōgressione Paganorū pauci, Christianorū uero plurimi: ex utraq; parte innumeri uulnerati. Porrò Paganī metu principis postq; cæde fuerant fatiati, per loca singula celabantur: multi quoq; etiā de ciuitate fugerunt. Inter quos Helladius Ammoniusq; Grammatici, apud quos ego ualde puer Constantinopoli legi. Et Helladius quidem sacerdos Iouis esse dicebatur, Ammonius uero Simiæ. His ita gestis, Theophilo in destructione templorum auxilia subministrabāt Præfectus Alexandriae & Dux ordinis militaris. Idola autē idoleiorum confabātur ad faciendas ollas, & ad Alexandriae ecclesiæ diuersos usus, cui ab Imperatore donati fuerāt Diu ad expensas egentū. Cum igitur Theophilus omnes contriuisset Deos, unum tantūmodo reliquit Simiæ simulacrū, iubens id publicè proponi atq; seruari, ne sequenti tēpore Paganī negarent tales se adorasse deos. Quam rem noui ego grauitè tulisse Ammonium Grammaticum, dicentem Paganos nihil tam graue perpeffos, nisi quod nō conflatū est & ipsum, sed pro derisione unum illud idolū seruaretur. Helladius autē gloriabatur, dicens quod in congressione, Christianorum nouem ipse peremisset.

SOZOMENVS.

Igitur Imperator audiens quæ Alexandriae fuerant perpetrata, beatificauit quidem Christianos, martyrum eis palmas attribuens, eo quod pro dogmate tanta pericula pertulissent. Paganis autē ueniā dedit, ut eis Christianismū facile suaderet. Iussitq; ut templa funditus, quæ fuerant cædis causa, destruerētur. Cuius literæ cum publicè lectæ fuissent, & Christiani Paganos impeterēt, terrore ducti custodes Serapidis, fugerūt: & ex illo tempore Christiani ea loca tenuisse noscūtur. Olympius autē philosophus (sicuti auidi non ante multū temporis) lucefcēte die quo hoc euenit, audiuit quendā in templo Serapidis, alleluia psallentē. Cumq; ianuis clausis adhuc quietis tempore nullū ibi cōspiceret, sed tantūmodo uocē psallentis audiret, cognouit signo quod esset futurū, & latēter egressus, inuenta naue discessit.

THEODORITVS.

Theophilus igitur Alexandrinam urbem idolorum errore purgauit, & non solum à fundamentis templa subuertit, sed etiam fallaciam sacerdotum his qui seducebantur aperuit. Erant enim simulachra ærea ligneaq; intus

Templa Gentilium destruntur

quædam

Helladius & Ammonius Grammatici præceptores Socratis Constantinopolitani historici.

Theodosius idola Alexandriae donauit Christianis, in usus pauperū. Simiæ simulacrū

Custodes Serapidis fugerunt. Olympius philosophus

Ca. XXXVIII Impositura Gentilium

intus uacua, & dorsum copulatum ad parietes habentia: ubi quaedam foramina relinquebant, & per adyta ascendentes & intrantes in simulachra, quæ uolebant per eorum ora loquebantur, & hoc modo seducebantur iugiter audientes. In Serapidis autem ascendens templum, uidit simulachrum quod magnitudine sua terrebat cōspicientes. Ferebatur etiam sermo fallax, quod si quis ad illud accederet, mox terra commoueretur, & pestis cunctos inuaderet. Sed hæc uerba fabulis anilibus plena esse confidens, magnitudinem contempfit uelut exanimem, iussitq; cuidam habenti securim, ut Serapim forti percussione concideret. Cumq; cecidisset, clamauerunt omnes, propter illam senilem fabulam sibi formidantes. Porro Serapis neq; doluit (nempe ligneus) neque uocem emisit, uelut exanimis. Cum uero eius abluissent caput, greges foricum inde procurrerunt. Erat enim nidus foricum, Aegyptiorum deus. Tunc eum per partes incidentes igne concremauerunt, caput autem per totam traxerunt urbem.

SOCRATES.

Cap. XXIX **C**umq; templum Serapis spoliaretur, inuentæ sunt literæ in lapidibus sculptæ, quæ apud Aegyptios uocantur sacræ, habebantq; ipsi characteres figuram crucis. Hoc Christiani uidentes atq; Pagani, singuli eorum hoc signum religioni propriæ deputabant. Christiani dicebāt signum esse salutiferæ passionis Christi, Pagani uero aliquam communionem Christo & Serapidi per hoc signum asseriebant. Interpretes autē signum crucis insinuare dicebant uitā superuenturam. Quam ob causam Christiani ad summum fastigium sunt euecti. Cumq; & per alias literas, quæ apud eos sacræ dicuntur, indicaretur finem habiturum Serapidis templum, quando character crucis apparuisset, qui uitam superuenturā sine dubio declararet, longe plurimi ad Christianismū festinabāt, & peccata confitentes, baptizabātur. Sed ego nō arbitror Sacerdotes Aegyptiorum aduentū præscisse Christi, & crucis signaculū designasse. Nam si sacramentū aduētus domini à seculis & à generationibus fuit absconditum, sicut dicit Apostolus, & latuit principem nequitie diabolum, multo magis famulos eius Sacerdotes Aegyptiorum. Sed diuina prouidentia hoc præstruxit, ut in literarū fieret quaestione, quod etiam in apostolo Paulo monstratum est. Nam & ille sancto spiritu ditatus, multos Atheniensiu adduxit ad fidem, quando ea quæ in ara erant scripta, sensu propriæ narrationis exposuit. Nisi forte quis dicat, quod etiam in Sacerdotibus Aegyptiorum operatus fuerit deus, sicut in Balaam & in Caïpha: etenim & illi quoq; prophetasse referuntur.

THEODORITVS.

Cap. XXX **N**on est facile hominibus, uniuersas uitare hostis insidias. Nam ubi quispiam libidinis effugerit passionē, incurrit in auaritiam. Qua declinata, inuidiæ fouea paratur. Hanc si transcendat, uitium furoris incurrit. Atq; alios

alios plurimos ponit laqueos inimicus, quo capere possit incautos. Et corporis quidē passiones habet facile ministrantes, ut animā possit occidere. Sola autem mens eius qui uigilarit, diuinis uacando uictoriā reportat, machinationum impetum dissoluens. Humana itaq; natura participatus Theodosius Imperator, habuit passionum quoq; cōmunionem, iustoq; furori imensam permiscens crudelitatem, iniustā operatus est passionē. Quam rem narrare necessariū est & pro utilitate legentiu, & pro memorabili uirtutum opinione. Thessalonica ciuitas est grandis & populosa, in qua cū fuisset orta seditio, quidam Iudicum lapidati sunt atq; trucidati. Hinc indignatus Theodosius, iracundiæ non refrenauit impetum, sed iussit iniustos gladios super omnes euaginari, & unā cum nocentibus innocētes interimi. Septem milia etenim hominū (sicut fertur) occisa sunt, non præcedente iudicio, sed tanq; in messibus omnes simul occisi sunt. Huiusmodi cladem plenā ualde gemitibus, audiens Ambrosius, cum Princeps Mediolanū uenisset, & soleniter in sacru uoluisset intrare templū, occurrit foris ad ianuas, & ingredienti his sermonibus à sacri liminis ingressu prohibuit. Nescis Imperator perpetrate à te cædis quanta sit magnitudo, neque post causam tanti furoris mens tua molem præsumptionis agnoscit, sed forte recognitionem peccati prohibet potestas imperij. Decet tamē ut uincat ratio potestatem. Scienda quippe natura est, eiusq; mortalitas atq; resolutio, & puluis progenitorum ex quo facti, & in quē redigēdi sumus, & nō flore Purpureo cōfidentē infirmitates operi corporis ignorare. Coæqualiū hominum Princeps es o Imperator, & conseruorū. Vnus enim est omnium dominus, rex omnium & creator. Quibus igitur oculis aspicias cōmunis domini templum? quibus calcabis pedibus sanctum illius pauimentū? quomodo manus extends, de quibus adhuc sanguis stillat iniustus? quomodo huiusmodi manibus suscipies sanctum domini corpus? qua temeritate ore tuo poculum sanguinis preciosi percipies, quando furore uerborum tuorum tantus iniuste est sanguis effusus? Recede igitur, recede, nec altero peccato priora crimina augere contendas. Suscipe uinculū, quo te omnium dominus nūc ligat: est enim medicina maxima sanitatis. His sermonibus Imperator obediens (erat enim diuinis eruditionibus innutritus, & aperte sciens quæ sint propria sacerdotum, quæ regū) gemēs & flens ad Regalia reuersus est. Cūq; octo mensiu contuorū trāisset tēpus, propinquauit Natiuitatis Saluatoris nostri festiuitas. Imperator autē lamentationibus assiduus in palatio residens, cōtinuas lachrymas incessabiliter expendebat. Ingressus itaq; Ruffinus tunc Magister, & singularem apud Principē habens loquendi libertatē, & uidens Principem in lamentatione prostratum, accessit ut lachrymarū causam inquireret. At ille amarissime ingemiscens, & uehementius lachrymas fundens: Tu, inquit, Ruffine ludis, & mea mala nō sentis. Ego autē lamentor & gemo calamitatem

Magistratus Imperiales occisi apud Thessaloniam Septem hominum milia occisa Thessalonice iussu Theodosij

Olim Eucharistia dabatur laicis in manus

Excommunicatur Theodosius

Poenitet

mitatem meam: quia seruis quidem & mendicantibus aperta sunt templa dei, & proprium dominum ingredienti licite exorant, mihi uero ingressus ad eum non est. Insuper etiam caeli sunt mihi clausi. Haec dicēs, uerba singula singulibus interrompebat. Ruffinus uero: Curram, inquit, si tibi placet, potesticiq; precibus persuadebo ut soluatur uinculum quod illigauit. Ait Imperator: Non suadebis Ambrosio. Noui ego decretum illius esse iustum, neque reuerebitur Imperialem potentiam, ut legē prauaricetur diuinā. Cumq; Ruffinus uerbis plurimis uteretur, & promitteret Ambrosium esse flectendum, Imperator eum proficisci cum festinatione praecipit. Ipse uero spe data paulo post est sequutus, credēs Ruffini promissionibus. Porro uir mirandus Ambrosius mox ut uidit Ruffinum, ait: Impudentiam canum imitatus es o Ruffine, tantē uidelicet caedis autor existens, pudorem ex fronte detergens, nec erubescis, nec metuis cōtra imaginem latrare diuinam. Cumq; Ruffinus supplicaret, & Imperatorem diceret esse uenturum, superno zelo accensus Ambrosius ait: Ego uero, inquit, Ruffine praedico, quod eum ingredi sacra limina prohibebo: si uero Imperium in tyrānidem mutabit, necem libenter & ego suscipiam. Haec & alia plurima Ruffinus audiens, nuntiavit Imperatori uotum antistitis, monēs ne de palatio forte procederet. At Imperator haec in media iam platea cognoscens, pergam, inquit, & iustas suscipiam cōtumelias. Cumq; ad sacra limina peruenisset, in sanctam quidē basilicam non intrauit, sed ueniens ad Antistitem, & inueniens eum in Saluatorio residentem, supplicabat ut ipsius uincula resolveret. At ille tyrānicam dicebat eius esse praesentiam, & contra deum insanire Theodosium, eiusq; calcare leges. Verum Imperator: Nō, inquit, insurgo aduersus ecclesiasticas sanctiones, nec inique ingredi limina sacra contendo, sed te soluere mea uincula depono, & cōmunis domini pro me exorare clementiam, nec mihi inuam claudi, quam cunctis poenitentiam agentibus dominus noster aperuit. Tum Antistes: Quā, inquit, poenitentiam ostendisti post tanta scelera? Qui bus medicaminibus incurabilia uulnera plagasq; curasti? At Imperator, Tuum, inquit, opus est & docere, & medicamina temperare: meū uero oblata suscipere. Tū sanctus Ambrosius: Quonia furor, inquit, tuū iudiciū cōmissisti, & nō ratio protulit sententiam, sed protinus iracundia, scribe legē quae decreta furoris euacuet, ut triginta diebus sententia necis atq; proscriptionis in literis tantūmodo maneat, & iudiciū rationis expectet: quibus transactis diebus ira uidelicet iam cessante, ratio causam iudicans, apud seipsam quae cognouerit sub ueritate disponat. In his enim diebus cognoscetur an iusta sit quā protuleris an iniusta sententia. Et si quidē ratio probauerit, iniusta quae sunt prolata abolebit: si uero iusta, firmabit. Dierum uero numerus ad haec examinanda sufficet. Hanc admonitionem Imperator animo lubentius suscipiens, & optimam esse confidens, legem conscribi repente praecipit, & propriam

Ambrosius
ad Ruffinū

Theodosius
ad Ambrosiū

Ambrosius
ad Theodosiū

propriae manus litteris cōfirmavit. Quo facto uinculum eius soluit Ambrosius. Quae lex hactenus obseruatur. Est enim huiusmodi.

IMPPP. GRATIANVS, VALENTINIANVS, ET THEODOSIVS
Augg. Flauiano Praefecto Praetorio Illyrici.

Si uindicari in aliquos seuerius cōtra nostram cōsuetudinem pro causa intuitu iusserimus, nolumus statim eos aut subire poenam, aut excipere sententiam, sed per dies triginta super statu eorū fors & fortuna suspēsa sit. Reos sanē accipiat uinciatq; custodia, & excubijs solertibus uigilanter obseruet.

Sic igitur sacratissimus Imperator ingredi limina tentans, non stans domino supplicauit, neq; genua flexit, sed pronus in pauimento iacens, Dauidicam proclamauit uocem: Adhaesit pauimento anima mea, uiuifica me secundum uerbum tuum. Manibus autem capillos euellens, frontemq; percurrens, & pauimento lachrymarū guttas aspergens, ueniam impetrare postulat. Cumq; tempus accederet quo munus ad altare solebat offerre, surgēs cū lachrymis est ingressus. Cum uero obtulisset, sicuti solitus erat, intra cancellos stetit. Rursus autē Ambrosius non quieuit, sed differentiam locorum edocuit. Et primo quidē interrogauit, quid ibidem expectaret: Imperatore dicente, expectare se sacrorum perceptionem mysteriorum, per Archidiaconum remandauit: O Imperator, interiora loca tantum Sacerdotibus sunt collata, quae ceteri nec ingredi, nec cōtingere permittuntur. Egredere igitur, & hanc expectationem cum ceteris habe cōmunem. Purpura namq; Imperatores, non sacerdotes facit. Tum fidelissimus Imperator etiam hanc traditionem animo lubenti suscipiens, remandauit: Non temeritatis causa intra cancellos mansi, sed in Constantinopolitana urbe hanc consuetudinem esse cognoui. Vnde ago gratias pro huiusmodi medicina. Tali ergo tantaq; & Praesul & Imperator uirtute clarebant. Ego sanē utriusque opus admittor, illius libertatem, huius autem obedientiam: illius zeli feruorem, huius fidei puritatem. Porro regulas pietatis quas à magno sacerdote percepit, etiam reuersus in Constantinopolitana urbe seruauit. Nam cum festiuitatis tempore ad ecclesiam processisset, oblatis ad altare muneribus, mox egressus est. Cumq; Nectarius tum praesul ecclesiae rogasset, cur intus stare non uisisset, mandauit Princeps: Vix, inquit, potui discere quae differentia sit Imperatoris & Sacerdotis, uix enim inueni ueritatis magistrum. Ambrosium namq; solum noui digne uocari Pontificem. Tantum itaq; profuit increpatio à uiro uirtutibus florente profecta.

Habeat igitur Imperator & aliam utilitatis occasionem, per quam de bonis operibus triumpharet. Coniunx enim eius de diuinis legibus eum sepius admonebat, seipsam tamen perfecte prius erudiens. Non enim regni fastigijs eleuata est, sed potius diuino amore succensa. Beneficij namq; magnitudo maiorem ei amorem benefactoris excitabat. Repente ergo ut

Lex de dilata
tione uindictae

Theodosius
in templo

offerre

cap. xxxi

X uenit

Xenodochia
ecclesiarum

uenit ad purpuram, claudorum atq; debiliū maximam habebat curam, non seruis, non alijs ministris utens, sed per seipsam agens, & ad eorum habitacula ueniens, & unicuiq; quod opus haberet præbens. Sic etiam per ecclesiarum Xenodochia discurrens, suis manibus ministrabat infirmis, ollas eorum tergens, ius gustans, offerens coclearia, panem frangens, cibosq; ministrans, calices abluens, & alia cuncta faciens, quæ seruis & ancillis mos est solenniter operari. Illis autem qui ei tales res nitebantur prohibere, dicebat: Aurum distribuere opus imperij est: ego autem pro ipso imperio hoc opus offero, bona mihi omnia conferenti. Nam uiro suo sæpe dicebat: Oportet te semper marite cogitare, quid pridem fueris, quid modo sis. Hæc si semper cogitaueris, ingratus benefactori nō eris: sed imperiū quod suscepisti, legitime gubernabis, & harum rerum placabis autorem. His ergo sermonibus semper usa uelut optimam quandam utilitatem, uirtutisq; abundantia coniugi suo alioqui ad optima propenso offerebat.

xxxii

Seditio Antio
chie

Placilla

Videlicet
Laodicia

Hæc uero ante maritum defuncta est. Post aliquantum uero tempus mortis eius aliquid tale accidit, quod maximum amorem quem habuit erga eam Imperator, ostendit. Coactus siquidē Theodosius plurimorum continuatione bellorum quandam exactionem nouam imposuit ciuitatibus. Antiochena uero ciuitas nouū uectigal ferre nō potuit: sed uidens populus suspendi eos à quibus fuerat exacta pecunia, cum alia egit (ut uulgus solet) occasionem seditionis inueniens, tum desicientes æneam statuam laudatissimæ Placillæ (sic enim Augusta fuerat uocata) etiā diu per omnem traxere ciuitatem. Hæc ubi Imperator cognouisset, ægerrime quidem tulit, ut æquū erat, ac priuilegia ciuitati ademit, urbiq; uicinæ primatum tribuit, putans hoc illis maximo dolori futurū. Inuidebat enim iam olim Antiochiæ Laodicia. Post hæc autem & incendium & deuastationem minabatur, & in uici formam se urbem redacturū. Porro magistratus ipsi quosdam in ipso facinore comprehensos supplicij affecerant, priusq; de hac Tragedia Augustus fuisset certior redditus. Hæc autem omnia Imperator quidem præcipiebat, non tamen fiebant, prohibente id lege quā proferrī fecerat Ambrōsius. Cum igitur uenissent qui ferebant minas Imperatoris, Allebichus Magister militum, & Cæsarius Magister, erant omnes sub formidine constituti. Porro uiri eremum habitātes, uirtutis propugnatores, multi sancti & optimi uiri, plurima monita simul & preces eis quæ a Principe missi fuerant offerebant. Macedonius autem uir sanctus, nihil huius uitæ sciens, sed etiam diuinorum librorum penitus expers, in summis habitātib; moratū, diu noctuq; Saluatori omnium offerens preces, non Imperatoris indignatione permotus, non Iudicum ab eo missorum, in media ciuitate utriusq; chlamydem apprehendens, ab equis suis ut descenderent imperabat. At illi seniculum pannis obsitum uilissimis intuentes, primum indignati

gnati sunt. Cum uero quidam obsequia exhibentiū, uirtutem uiri illius indicallassent, repente ab equis desiliētes, & genua tenētes, eius ueniam suppliciter implorabant. At ille sapientia diuina repletus, hæc eis uerba loquutus est: O amici, dicite Imperatori: Nō es Imperator solū modo, sed etiam homo. Noli itaq; respicere solum Imperium, sed considera quoq; naturam. Nam cum sis homo, eiusdem naturæ hominibus cognosceris imperare, & secundum imaginem diuinā atq; similitudinē hominum creata natura est. Noli igitur crudeliter atq; sæuissime dei imaginē occidere. Iritas enim creatorem cū illius punis imaginē. Illud quoq; considera, quod tu ipse tātum propter æream contristaris imaginem. Quantū uero differat inanimata res ab animata, uiuenti atq; rationali, cunctis sensum habentibus est apertum. Insuper etiā illud cōsideret, nobis quidē facile esse pro una imagine complures æreas reparare, at illi omnino difficile uel unum capillum restituere peremptorum. Hæc audientes illi, principiū referentes, flammam iracundiæ penitus extinxerunt. Qui pro terroribus satisfactionē rescripsit, & causam indignationis aperuit. Non, inquit, oportebat me peccante, mulierem omni fauore dignissimam, post mortem tantam cōtumeliam sustinere. Aduersum me namq; furorem indignantes decebat armare. Adiecit etiā, quod doleret & ingemisceret, eo quod audisset quosdam à ludicibus peremptos.

Fidelissimus igitur Imperator, tunc contra errorem Paganorū suū transiit studium, legesq; conscripsit, præcipiens idolorum templa subuerti. Constantinus enim maximus omni fauore laudandus, qui primus pietate ornauit imperium, dæmonibus quidem sacrificare omnibus interdixit, non tamen eorum templa destruxit, sed inaccessa esse præcepit. Cuius filij paterna uestigia sunt sequuti. Iulianus autem renouauit impietatem, & flammam ueteris seductionis reaccendit. Porro Iouinianus Imperio assumpto, rursus immolationes prohibuit idolorum. Valentinianus autem maior, huiusmodi legibus usus gubernauit Europam. Porro Valens omnibus quidem alijs concessit, ut religiones suas colerent sicut uellent, eos solos impugnans, qui apostolica dogmata propugnabant. Omni siquidem tempore eius imperij, ad aras ignis accēdebatur, & libamina atque sacrificia idolis offerebantur. Sed & publicas festiuitates per plateas agebāt, & Orgia Dionysij celebrabant, & cum scutis currebant, canes euiscerantes, furentes atque bacchantes, & agentes omnia quæ nequitiam proprii doctoris insinuant. Hæc omnia Theodosius inueniens fidelissimus Imperator, radicitus euulsit, & obliuioni contradidit.

Primus igitur aliorum Marcellus episcopus lege Principis pro armis uisus propriæ ciuitatis templa destruxit, de fiducia diuina, non de hominum uirtute præsumens. Quod opus dignum memoria narrare nō prætermittam. Defuncto Ioanne Apameiæ ciuitatis episcopo Marcellus uir sanctissimus

ca. XXXII
Prohibitus i/
dolorum cul/
tus per Theo/
dosium
Cōst. antinus
Iulianus
Iouinianus
Valentinianus
Valens

ca. XXXIII

Templū Iouis
apud Apamiā

ctissimus ordinatus est, feruens spiritu secundum Apostolum. Inter hæc uenit Præfectus Orientis Apamiā duos *χλωροχως* cum subiectis habēs. Quo facto, populus militari timore perterritus est. Vbi cum esset templum Iouis ualde insigne, & ornamentis plurimis uariatū, id Præfectus destruere nitebatur. Vidēs autem forte admodum ædificiū ac robustum, impossibile iudicauit hominibus, lapidū iūcturas & cōmissiones posse dissoluere. Erant enim ingentes & inter se inligati, in super & ferro plumboq; cōiuncti. Porro Marcellus pusillanimitatem Præfecti uidens, eum quidē misit ad alias ciuitates: ipse uero supplicabat deo ut templi destruendi præberet successum. Inter hæc uenit quidam suapte sponte diluculo, non structor, non lapidum sector, neque alterius cuiusquam peritus artis, sed lapides ferre & ligna in humeris consuetus. Is ergo accedens promisit facile templum esse soluendum: duorum autem mercedem poscebat artificum. Cumq; hoc sanctus pontifex promississet, hoc ille machinatus est. Cohærebat enim templo in altitudine constituto ex quatuor lateribus porticus: erantq; columnæ ingentes, & altitudinem templo habentes æqualem. Singularum uero circum columnarum erat sedecim cubitorum. Porro natura lapidis durissima erat quæ non facile quibuslibet ferramentorum generibus rumpereur. Flamma itaque tres per circuitum suffodiens, & sub earum basibus fortia ligna supponens, immisit ignem. Quo facto, non poterat ligna naturaliter ignis accendere. Dæmon etenim quidam teterrimus apparuit, qui flammam secundum uires suas prohibebat operari. Cumq; frequenter hoc facerent, & molitionem suam explere non possent, nuntiauerunt hoc Pontifici meridie dormienti. At ille repente ad ecclesiam concurrens, & aquam in uasculo portari præcipiens, aquam posuit sub altari. Ipse uero in pavimento posita fronte clementi domino supplicabat, ne amplius tyrannidem dæmoni ullam permitteret, sed ut infirmitatem illius denudaret, & signum propriæ uirtutis ostenderet, ne magis ex hoc infidelibus exultationis occasio nasceretur. Hæc cum dixisset, facto signaculo crucis in aqua, quendam diaconum suum Equitium, fide & zelo munitum, sumere iussit aquam, & uelociter currere & cum fide aspergere, ignemq; supponere. Quod cum fuisset factum, dæmon effugit non ferens aquæ uirtutem. Ignis autem uelut oleum habuit illius aquæ naturam, comprehensa q; sunt ligna, & repente consumpta. Columnæ uero suffulturæ subsidio nudatæ, & ipsæ ceciderunt, & alias duodecim unâ traxerunt. Tum latus quod cohærebat templo, uiolentiâ ruinæ detractum est. Sonus autem totam concutiens ciuitatem, cūctos fecit illuc cōcurrere. Et cū inimici dæmonis aperte cognouissent fugam, in diuinas laudes ora soluebāt. Sic uero & alia templa sacratissimus Pontifex ille destruxit. Qui & uictoribus scribebat martyribus, & rescripta suscipiebat, & nouissime etiam ipse martyrio coronatus est.

Socrates

S O C R A T E S .

Hoc porro tempore placuit, ut presbyteri qui erāt super pœnitētes constituti, remouerentur propter huiusmodi causam. Ex quo Nouatiani ab ecclesia sunt diuisi, cum his qui deliquerant sub persecutionibus Imperatoris Decij communicare nolentes, ex illo episcopi pro ecclesiastica regula presbyterum super Pœnitentes esse constituerunt.

S O Z O M E N V S .

Quoniam omnino non peccare, diuinum & ultra humanam naturam esse cognoscitur, peccantibus autem & pœnitentiam agentibus, ueniā deus dari præcepit: qui uero confiteri refugiant, maius peccatorum onus acquirunt: propterea uisum est antiquis Pontificibus, ut uelut in Theatro sub testimonio ecclesiastici populi delicta pandant. Et ad hæc rem presbyterum bonæ conuersationis seruantemq; secretum ac sapientem uirum statuerūt: ad quem accedentes hi, qui deliquerant, delicta propria fatebantur. At ille secundum uniuscuiusque culpam indicebat & mulctam. Quod etiam cœtenus diligenter in Occidentalibus seruatur ecclesijs, & maxime apud Romanam, ubi etiam locus est certus pœnitentium. Stant enim rei, & uelut in lamentationibus constituti. Quam enim sacra celebratio fuerit adimpleta, illi communionem non percipientes, cum gemitu & lamentatione seipos in terram prosternunt. Ad quos concurrens episcopus, & ipse cum lachrymis & gemitu spiritali prosternitur, & omnis ecclesiæ plebs fletibus inundatur. Post hoc autem prior surgit episcopus, & eleuat iacentes è terra. Tum competenter pro pœnitētib; facta oratione, dimittit omnes. At illi afflictionibus sponte uacantes, aut ieiunij, aut abstinentiâ lauari, aut suspensione ciborum, aut rebus alijs quæ iubentur, expectāt commune tempus quod dæcernit episcopus. Constituto uero tempore uelut quoddam debitum exoluentes, afflictione de peccato curati, cum populo cōmunionē participant. Hæc ergo antiquitus Romani Pontifices usq; ad nostrum cōseruauerunt tempus. Porro Constantinopoli presbyter super pœnitentes fuit usq; ad illud tempus, quo quædam mulier nobilissima, cum peccata sua fuisset confessā, & ei a presbytero fuisset præceptum ut ieiunaret, & deo operibus supplicaret: cum hoc obseruaret, crebrius in ecclesia cum Diacono se cōcubuisse confessā est. Hoc cū populus cognouisset, sæuiebat in sacerdotes, quasi per eos facta fuisset iniuriâ ecclesiæ. Tum Nectarius episcopus remouit Diaconum sceleratum, & quibusdam suadentibus ut singulos ad communicandum iudicio conscientiæ suæ relinqueret, etiam presbyterum nequaquā super pœnitentes esse præcepit. Et ex illo antiquitatis consuetudo sublata est, cum (ut arbitror) minora peccata pro pudore confessionis, & subtilitate examinantium patrarentur.

X 3 Socrates

ca. xxxv
Post schismata
ta Nouatiano
rū, instituti sūt
qui pœnitenti
bus præsent
presbyteri

Confessio

Publicæ pœnitentiæ
modus
apud ueteres

S O C R A T E S.

C. XXXVI
Schismata hæ
reticorum

Dignum uero iudico non tacere quæ apud alios gesta sunt, id est, apud Arianos, Nouatianos, Macedonianos, & Eunomianos. Ecclesia namq; diuisa erat, & apud seipsos singuli congregabantur. Quemadmodum uero & pro quibus causis diuisi sint, sermone procedente narrabimus. Hoc autem sciendum est, quod Imperator Theodosius nullum horum persequeretur præter Eunomiū, qui Cōstantinopoli Collectas in domo faciebat, & conu scriptos à se libros recitabat, ita ut eius doctrina multi corrumpentur. Pro qua causa eum multauit exilio, nullumq; aliū fatigauit, neq; sibi commu nicare compulit, sed singulos per loca propria Collectas celebrare permisit, & cultum tenere Christianismi sicut præcipere potuit. Et alios quidem per misit extra ciuitatem Oratoria fabricare: Nouatianis autē concordibus suæ fidei, intra urbem ecclesias habere concessit. De quibus pauca dicenda sunt. Quadraginta annis Agelius præsul fuit à temporibus Constantini usq; ad annum sextum Theodosij. Qui cum uicinus esset morti, Sisinnium presby terum ordinauit episcopum, uirum eloquentissimum, & à Maximo philo sopho unā cum Iuliano Imperatore literis eruditum. Cumq; populus No uatianorum culparet ordinationem quod nō Martianum potius ordinasset, per quem sub Valente Nouatiani sine persecutione māssissent: tum Age lius populi uolens placare tristitiam, etiam Martianū ordinauit episcopum. Et cum melius habuisset, in ecclesiā processit, & sermonem fecit, dicens: Mar tianum habetis post me, post Martianum uero Sisinnium. Post paucos ita que dies defunctus est. Sub episcopatu uero Martiani etiam eorum eccle sia ex huiusmodi causa diuisa est.

Martianus

C. XXXVII
Sabbatius

Sabbatius quidam ex Iudæo factus Christianus, & à Martiano ad pres byteratus honorem prouectus, nihilominus sectæ Iudaicæ seruiebat, cum quo scelere ambiebat episcopatum. Assumens ergo sui desiderij con scios duos presbyteros, Theoctistum & Macarium, nouitatem festiuitatis Paschalis sub Valente Imperatore constitutam in uico Phrygiæ Pazo, de fendere nitebatur. Et primum quidem quasi pro ecclesiæ integritate custo dienda, dicebat non esse dignos quosdam participatione sacramentorum. Procedenti uero tempore manifestatus est, cū Collectas proprias celebra ret. Inter hæc Martianus cognoscens illius errorem, & ordinationis suæ cul pam, quia uanæ gloriæ homines presbyteros ordinauerat, cū gemitu dice bat, Melius fuisse super spinas ponere manus suas, quàm Sabbatium ordi nasse presbyterum. Proinde synodum in Sangario Bithyniæ Nouatiano rum fecit episcoporum: Quò cōgregati euocauerunt eos, ut coram synodo causas dissensionis suæ proponerent. Cumq; Sabbatius discordiam festi uitatis Paschalis suam diceret esse tristitiam, & oportere secundum Iudæo rum ob

Martianus

Nouatianorū
synodus apud
Sangarium

rum obseruationem eam celebrari, sicut in Pazo fuisset constitutum: existi mantes episcopi quod propter ambitum Sabbatius talia faceret, iusiuran dum ei imposuerunt, ut nunquam peteret episcopatum. Quo iurante regu lam de Paschæ festiuitate protulerunt, qua singulis liceret cum uellent cele brare Pascha, ne propter discordiam festiuitatis diuiderent ecclesiam, cum antiqui & ecclesijs proximi, licet discordantes de tali festiuitate, commu nicarint tamen inter se, & Nouatiani in regia urbe Roma constituti, nun quam fuerint sequuti Iudæos, sed semper post æquinoctium celebrarint Pascha. Cum hæc ab eis tunc fuisset regula definita, Sabbatius iuramentis obstrictus, si quando paschalis festiuitas discordaret, ille apud seipsum pri us ieiunabat, & noctu solennem diem paschæ in sabbato celebrabat, & rur sus cum omnibus in ecclesia conueniebat, & mysterijs fruebatur. Hoc ergo multis annis faciens, latere non potuit. Quapropter quidam simplicium, & maxime Phrygum & Galatarum ex hac re iustificari credentes imitaban tur eum, & pascha cum illo celebrabant. Sed Sabbatius postea etiam seorsim Collectas faciebat, paruq; pendens iusiurandum, suorum sequacium ordinatur episcopus.

Sabbatius ihu
daizat

Sed mihi non uidetur huiusmodi uiros de festiuitate paschæ rationabili ter contendisse, neq; istos qui nunc sequuntur Iudæos. Non enim mente perceperunt Iudaismo in Christianismum mutato, illa subtilia & figura tiua legis Mosaicæ cessasse: quod hinc apparet. Ut Iudaizat enim nulla gēs Christiana accepit legem: è diuerso autem etiam apostolus cōtradixit non solum circumcisionem prohibens, sed etiam de festiuitatibus contentiones abijciendas monens. Scribens enim ad Galatas ait: Dicite mihi, qui sub lege uultis esse, legem non audistis: Et hinc pauca loquens, seruū ostendit populum Iudæorum, & in libertatem uocatos qui accedūt ad Christum. Monet etiam nullatenus obseruandos dies, & menses, & annos. Colossensibus autem scribens, magna uoce clamabat, umbram fuisse obseruationes anti quas. Quapropter, inquit, nullus uos iudicet in cibo aut potu, aut in parte festiuitatis, aut initio mensis, aut sabbato, quæ sunt umbra futuri. Et ad Hebræos idem Apostolus dicit: Mutato enim sacerdotio, necessario legis mu tatio fuit. Igitur nec Apostolus, nec Euangelia accedentibus ad prædicatio nem iugū seruitutis imposuerunt, sed festiuitatē paschæ & alias celebritates honorandas esse dixerunt. Itaq; quoniā amant homines huiusmodi celebri tates, eo quod in eis à laboribus quiescunt, singuli per prouincias sicuti uo luerunt memoriam salutaris passionis antiquitus ex quadam consuetudine celebrabant. Non enim hoc Saluator aut nostri Apostoli lege prædicauerunt, nec pœnam, aut supplicium, aut maledictum, sicut lex Mosaica Iudæis; nobis Euangelia aut Apostoli sunt minati, sed solūmodo in derogationem

XXXVIII

Sententia So
cratis Cōstāti
nopolitani de
festis Christi
norū diebusPassiōis Chri
sti dies festus

Iudæorum, quod in festiuitatibus homicidium commiserint, in tempore Azymorum Saluatorem passum in Euangelijs est relatum. Mens namq; fuit Apostolorum non de diebus sancire festiuitatum, sed conuersationem re-
Apostolorum propositum tam & dei prædicare culturâ. Mihi ergo uidetur, quod sicut multa alia per prouincias ad consuetudinem uenerant, sic & paschæ festiuitas tradita sit, eo quod nullus Apostolorum aliquid hinc sanxisset. Nam plurimi circa minorem Asiam antiquitus quartumdecimum diem obseruauere, non respicientes Sabbati diem. Et quanquam hoc facerent, non tamen segregabantur ab illis qui aliter celebrabât, donec Romanæ ecclesiæ Victor episcopus excommunicationem Quartodecimanis misisset in Asiam. Quo facto
Irenæus Polycarpus Irenæus Lugdunensis Gallicanus episcopus Victorem epistola sua culpauit, dicens, etiam ueteres ita celebrasse: & quod Polycarpus Smyrnæ ciuitatis episcopus, q; postea sub Gordiano principe martyrio coronatus est, Aniceto episcopo Romano communicauerit, nihil discernens de paschali festiuitate, cū ipse Quartodecimanus esset: sicut Eusebius in quinto ecclesiasticae historiae libro docet. Quidam igitur (sicuti dixi) in Asia minore quartodecimum obseruabant diem. Quidam uero etiam circa Orientales partes Sabbatum custodiebant, dissonabant autem circa mensem. Nam alij Iudæos licet integritatem non seruarent, sequendos esse in sacra festiuitate dicebât. Alij uero post æquinoctium celebrabant, declinantes sequi Iudæos, & dicentes, quod dum sol esset in Ariete, pascha celebrari deberet. Secundū Antiochenos autem Xanthico mense, secundū Romanos Aprili. Et hoc faciendum non sequendo recentiores Iudæos, qui per omnia errare noscuntur, sed magis antiquos & Iosephum. Sic enim ille in tertio Antiquitatis libro scripsit. His itaq; contendentibus omnes Occidentales usq; ad Oceanum, post æquinoctium ex antiqua traditione pascha celebrasse comperimus, nec aliquando habuisse discordiam. Non enim (sicuti quidam dicunt) celebratum sub Constantino conciliū, festiuitatem Paschæ mutauit. Nam ipse Constantinus discordantibus scribens, monet ut isti cum pauci essent, imitarentur plures. Cuius epistolæ partem ponere non omisi. Sic enim post alia dixit: Est enim ordo decorus, quem omnes ecclesiæ in uniuerso orbe apud
Constantinus Aug. de Pascha Occidentem & meridiem & Arcton positæ seruare noscuntur, necnō etiam quidam Orientalium. Quapropter in præsentī bene se habere omnes existimauerunt, & ego ipse uestræ quoq; sapientiæ placere promisi, ut quod in Romana ciuitate, Italia, Aphrica, & uniuersa Ægypto, Hispania Gallijs, Britānijs, Libya, tota Hellade, Asiana diœcesi, Ponto & Cilicia libeter sub una concordia custoditur, hoc etiam sapientia uestra suscipiat, cōsiderantes non solum multitudinem prædictorum locorum & ecclesiarum numerum: sed etiam quia hoc maxime debetis omnes communiter celebrare, quod ratio sub-

ratio subtilis uidetur exigere, nullam cum Iudæorum periurio habere communionem. Talia quidem Constantinus. Sed aiunt Quartodecimanis hanc obseruationem Ioannem Apostolum tradidisse. Alij uero Petrum & Paulum Apostolos Romanis & Occidentalibus dicunt paschæ tradidisse solennitatem. Sed nullus scriptam probationem horum habere dinoscitur. Quod uero ex consuetudine quadam per prouincias celebretur pascha, hinc existimo, quod nulla regio easdem uideatur seruare solennitates. Nam cum unius sint fidei plurimi, tamen dissonant circa paschæ legitima. Vnde pauca dicēda sunt. Nam in ipsis ieiunijs, aliter apud alios inuenimus obseruari. Romani enim tres ante pascha septimanas, præter Sabbatum & dominicam, sub continuatione ieiunant. Illyrici uero & tota Hellas, Alexandria quoque ante sex septimanas ieiunant. Eaę ieiunia Quadragesimam uocant. Alij uero ante septem paschæ septimanas ieiuniorum facere noscuntur initia, & tres tantummodo septimanas: hoc est, quinīs diebus per intermissionem aliarum duarum septimanarum ieiunantes, nihilominus Quadragesimam uocāt. Vnde miror, cum numerum ipsum non habeant, quomodo Quadragesimam uocent. Sed etiam ciborum abstinentiam non similem habent: nam alij omnino ab animatis abstinent: alij ex animantibus pisces solummodo comedunt: quidam cum piscibus uescuntur & uolutilibus, dicentes, hæc secundum Moysen ex aqua habere substantiam. Alij uero etiam caulibus & ouis abstinerere noscuntur: quidam sicco tantummodo pane uescuntur: alij neque hoc: alij usque ad nonam ieiunantes horam, sine discretionē ciborum reficiuntur, & innumeræ cōsuetudines apud diuersos inueniuntur. Et quia lectio nulla ex hoc inuenitur antiqua, puto Apostolos, singulorum hoc reliquisse sententiæ, ut unusquisque operetur nō timore, non necessitate, quod bonum est. Sed etiam circa celebritatem Collectarum quædā diuersitas inuenitur. Nam cum per ecclesias in uniuerso terrarum orbe constitutas die Sabbatorum per singulas hebdomadas sacrificia celebrentur, hoc in Alexandria & in Roma, quadam prisca traditione nō faciunt. Ægyptij uero Alexandriae uicini, & Thebaidos habitatores Sabbato quidem Collectas agunt, sed non sicut moris est, sacramenta percipiunt: nam postquam fuerint epulati, & cibus omnibus adimpleti, circa uesperam oblatione facta communicant. Rursus autem in Alexandria, quarta & sexta feria scripturæ leguntur, easq; doctores interpretantur, & omnia fiunt præter solennem oblationis morem. Origenes enim plurima in his diebus uidetur edocuisse. Qui quum sapiens esset magister, & consideraret, quod impossibilitas Mosaicæ legis ad litteram esset infirma, rationem paschæ ad modum cōtemplationis euexit, unum pascha solummodo uerum fieri dicens, quod saluator celebrauit aduersus contrarias potestates, dum crucem susciperet; & hoc trophæo uteretur cōtra diabolū. In eadem
 Alexan

Quartodecimanis

Ieiuniorum diuersitas

Quadragesima

Sabbatis olim sacrificabatur

Oblatio Origenes

Alexandria Lectores & psalmi pronuntiatores indifferenter fiunt siue catechumeni, siue iam Christiani, cum omnes ecclesiae iam fideles in his ordinibus habere uideantur. Ego quoque cognoui in Thessalia consuetudinem aliam, cum quidam clericus ante clericatum legitime duxisset uxorem, quia cum ea mixtus fuisset, abdicatus est, cum in Oriente cuncti spontanea uoluntate, & non aliqua necessitate etiam episcopi seipso abstinere. Plurimi enim eorum etiam episcopatus tempore ex legitima uxore filios habuerunt.

Hoc quoque in Thessalia seruari cognoui, quod apud eos in diebus paschae tantummodo baptizatur. Quapropter plurimi sine baptismate moriuntur. In Antiochia uero Syriae altare non ad Orientem ecclesiae, sed magis ad Occidentem habent. In Hellade, Hierosolymis, & Thessalia, ad tempus uespertinum orationes similes Nouatianis Constantinopoli de gentibus agunt. In Caesaria Cappadociae & Cypro, die sabbati & dominico, circa uesperam cum lucernarijs episcopi atque presbyteri scripturas interpretantur. In Alexandria presbyter non facit sermonem. Et haec res initium accepit, ex quo Arius ecclesiam conturbauit. Romae sabbata uniuersa ieiunant. In Caesaria Cappadociae, eos qui post baptismum delinquant, a communione suspendunt, sicut Nouatiani & Macedoniani in Helleponto faciunt, & in Asia Quartodecimani. Nouatiani circa Phrygiam binubos non recipiunt. Constantinopoli uero neque aperte recipiunt: neque palam remouere noscuntur. In Occidentalibus uero partibus aperte recipiunt.

SOZOMENVS.

c. XXXIX
Montani

Montani porro, quos Phrygas nominant, peregrinam quandam adinventionem introducentes, secundum eam pascha celebrant. Culpant enim eos, qui cursum lunae requirunt, & dicunt solares tantummodo circulos sequendos. Et menses quidem singulos esse dierum triginta definiunt, & inchoare primum ab aequinoctio uernali, quod est secundum Romanos octauo Kalend. Aprilis. Tum, inquit, duo luminaria facta sunt, quibus tempora & anni manifestantur. Et hoc indicari eo quod luna per octo annos cum sole concurrat, & ambo iidem nouum habeant mensem. Eo quod octo annorum cursus lunae compleatur, & tanquam principium sit primi mensis, reputant praedictum diem in scripturis quartumdecimum, & hunc esse dicunt octauo Idus Aprilis, secundum quam semper celebrant Pascha. Si contingat etiam concurrere resurrectionis, id est, Dominicum diem, alioqui Dominica superueniente celebrant: scriptum est enim, inquit, a quartadecima usque ad uicesimam primam esse celebrandum.

SOZOMENVS.

Alleluia Apud Romanos in unoquoque anno semel psallunt Alleluia primo die paschae, ita ut Romani uelut pro iuramento habeant, ut hunc hymnum audire mereantur. In qua ecclesia neque episcopus, neque alter quisquam coram populo

populo docet. Apud Alexandrinos hoc praeter communem morem est, quod cum leguntur Euangelia, non surgit episcopus: quod apud alios nusquam fieri noui, ubi solus archidiaconus hanc lectionem legit: in alijs locis diaconis in multis uero ecclesijs sacerdotes soli: Constantinopoli primo die resurrectionis Dominicae Pontifex.

SOCRATES.

Acciderunt porro etiam apud Arianos diuisiones propter huiusmodi causam. Singulae uidelicet eorum contentiones ad ineptos eos perduxerunt sermones. Cum enim in eorum ecclesia credatur deus pater esse filij uerbi, ex hoc apud eos quaestio processit, an possibile sit ut etiam antequam existeret filius, deus pater uocari potuerit: quoniam dei uerbum non ex patre naturaliter, sed ex non existentibus substituisse credebant. Circa primum itaque capitulum errantes, rite de puro nomine in certam illicum irruerunt. Dorotheus etenim ab Antiochia euocatus ab eis, dicebat non posse patrem esse, neque uocari filio non existente. Porro Marinus, quem a Thracia ante Dorotheum uocauerant, occasionem inueniens opportunam (Dorotheus enim erat aduersus) respondit sermonem de hac quaestione contrarium. Et propterea sunt inter eos factae diuisiones. Diuisi quoque propter hoc uerbum, seorsum singuli solennia celebrabant. Alij enim sequebantur Dorotheum, alij uero Marinum, dicentes uidelicet patrem semper esse patrem, etiam filio non extante. Vocabantur uero isti Psathyriani, eo quod quidam Theodotus, Syrus genere *Λαθυριώτης*, hanc propositionem ualde defenderet. Hos quoque secutus est Selenas Gothorum episcopus. Verum isti quoque paulo post separati sunt, cum Marinus cum Agapio discordiam habuisset, quem ipse episcopum fecerat Ephesi. Ceterum isti non propter religionem, sed propter praesulatum inimicitias inter se bellaque gesserunt. Gothi namque defendebant Agapium. Quamobrem plurimi clericorum eorum uanam gloriam fugientes, ad fidem Consubstantialitatis utiliter accesserunt. Ariani uero uiginti quinque annis diuisi sunt inter se, postea sub imperio Theodosij iunioris Consulatu Plinta ab haeresi Psathyrianorum recedentes, uniti sunt, ueluti lege decernentes nunquam capituli propter quod diuisi fuerant meminisse. Sed hoc Constantinopoli gestum est. Verum in alijs ciuitatibus sub diuisione manserunt. Haec de Arianis. Verum nec Eunomiani sine diuisione manserunt. Nam & ipse Eunomius dudum ab Eudoxio, qui eum Cyzici ordinauerat episcopum, segregatus est, occasione accepta, eo quod Aetium doctorem eius expulsum suscipere noluisse. Reliqui uero ab eo per schismata diuersa partiti sunt. Prius itaque Theophronius quidam Cappadox ab Eunomio uerfare contentiones edoctus, et aliquid de Aristotelis Categoriae & *πρὸς ἑρμηνείας* intelligens, fecit libros, quos de exercitio mentis attitulauit. Is ergo cum offendisset consecratos suos, tanquam recedens ab eis, expulsus est, & seorsum colit.

Cap. XL
Arianorum
schismata

Psathyriani

Agapio

Eunomianorum
schismata

Theophronius

sum colligens sui nominis hæresim reliquit. In Constantinopoli uero quidam Euty chius ex tepidissima questione ab Eunomianis diuisus, hæcenus collectas seorsum facit, uocaturq; horum alij Eunomiotheophrontiani, alij uero Eunomioeuty chiani. Veruntamen isti baptisma corruperunt. Non enim in trinitate, sed in Christi morte baptizant.

Ab t nomine
Cap. XLII

FActa est igitur quodam tempore etiam inter Macedonianos diuisio, cum Eutropius presbyter seorsum colligeret, & nequaquam ei Carterius cõsentiret. Fuerunt forsitan & aliæ diuisiones hæreseon, sed ego tantum Constantinopolitanus atq; hic nutritus quæ mihi clariora uisa sunt, ea narrare curau.

§ O Z O M E N V S .

Cap. XLII
Nilus retro/
cedens

EAporò tempestate dicunt Ægypti fluiuium circa primum ascensum aquæ post tergum recessisse. Quo facto Ægyptij sæuiebant, eo quod non sinerentur flumini sacrificia solennia celebrare. Iudex autem seditionem perspicuens concitari, nuntiauit id Imperatori. Verum Imperator melius iudicauit diuinæ fidei seruire, quam pocula Nili & sacrilegia præponere pietati: Nunquam, inquit, currat ille fluuius, si magicis artibus & fluxu sanguinis unde polluetur hæc sunt sacri Paradisi. Hoc acto, paulo post ita uberrim Nilus effusus est, ut etiam altius quam solebat, fluctus spargeret. Cumque solitas complecterentur mensuras, & adhuc in altitudinem extolleretur, in terrorem nimium Ægyptij sunt redacti, metuentes ne Alexandriam & Libyæ partes forte destrueret. Tum uero ferunt Paganos Alexandrinos in Theatro clamasse, quod uelut senex & delirus euanuisset Nilus. Quamobrem plurimi Ægyptiorum de rogantes paternæ religioni, ad Christianismi iura conuersi sunt.

Nilus ex/
undans

Cap. XLIII
Caput. Ioannis
Baptistæ

EO tempore dicitur delatum Constantinopolim Ioannis Baptistæ caput à monachis Macedonianis, qui primum quidem Hierosolymis habitabant, postea uero in Ciliciam migrauerunt. Quum enim ante hoc imperium Mardonius maior domus Imperialis nuntiaffet hoc Imperatori, præcepit Valens, caput sacrum Constantinopolim deportari. Qua iussione missi, & imponentes uehiculo deportabant. Quumque uenissent ad locum qui uocatur Pantichium (est enim circa Chalcedonem) nequaquam poterat trahi uehiculum, licet multis plagis iumenta affligerentur. Et quum hoc nouum uideretur uniuersis, & ipsi simul Imperatori, sacrum hoc caput recondiderunt in uico appellato Cosilai. Erat enim possessio ipsa Mardonij. Illo quidem tempore aut deo aut ipso propheta monente in hunc locum usque perductum est. Cumque postea Theodosius Imperator has Baptistæ reliquias uoluisset auferre, solam referunt extitisse matronam uirginem sacram, quæ eius custodia capitis exhibebat. Cui cum sæpius Imperator uiolenter, sed cum lachrymis supplicaret, ut eum permitteret sua uota complere: hæc patans quod sicut tempore Valentis, etiam tunc non pateretur ulterius Bap-

sta pot

sta portari, cessit. At Imperator amplectens sua purpura thecam in qua caput Baptistæ iacebat, eamque portans uenit, & ante ciuitatem Constantinopolitanam recondidit ad septimum miliarium: ibique magnam & pulcherrimam deo ædificauit ecclesiam: crebroque deprecatus est matronam, promittensq; dona gratissima si reconciliari uellet. Nec passa est: erat enim Macedoniana hæresis corrupta, licet presbyter Vincentius confectator eius, qui Prophetæ sepulchrum æqualiter obseruabat, conuersus fuisset, & catholicæ communicasset ecclesiæ. Ferunt enim quod coniurationem habeant Macedoniani, nunquam se à sua secta recedere. Verum is presbyter dum ageretur de translatione sacri capitis, apud se definiuit, quod si sequeretur baptista Imperatorem, & ipse comunicaret ei. Quo facto, conuersus est.

T H E O D O R I T V S .

Igitur in Antiochia Melitij Maximi successionem Flauianus accepit, qui cum Diodoro plurima pro ouibus certamina passus est. Voluerat enim Paulinus ecclesiæ suscipere præsulatum, sed pontificum restitit chorus, dicens non oportere eum qui Melitij consilium non recepisset, post illius mortem in eius sede consistere, sed eum potius qui plurimis laboribus effulserat, & pro ouium cura pericula sustinuerat. Hoc factum Romanos & Ægyptios fecit infestos Orientalibus: Sed neque morte Paulini inimicitia sunt destructæ. Nam & post illum cum Euagrius eius accepisset sedem, perstiterunt Flauiano uehementer infensi, licet Euagrius præter ecclesiasticam regulam fuerit ordinatus. Solus enim Paulinus eum instituerat, plurimas regulas præuaricatus ecclesiasticas. Non enim præcipiunt ut pro se quilibet ordinare possit, sed conuocare uniuersos prouinciæ sacerdotes, & præter tres pontifices ordinationem fieri penitus interdiciunt. Veruntamen nihil horum respicientes, Euagrius sunt amplexi comunione, & aduersus Flauianum aures principis comouerunt. Qui frequenter impulsus, deduxit eum ad urbem Constantinopolim, & Romam proficisci præcepit. Porro Flauianus excusatione hyemis, promissione facta quod tempore opportuno proficisceretur Romam, tum est reuersus ad propria. Cumque Romani pontifices, non solum mirabilis Damasus, sed etiam post eum Siricius & Anastasius apud Imperatorem uehementer instarent, dicentes, quod tyrannos quidem proprios debellaret: qui uero Christi resisterent legibus, eos sineret impunitos, rursus eum euocans, Romam proficisci cogebat. Tunc Flauianus sapientissimus digna libertate usus ait: Siquidem fidem meam o Imperator quasi non rectam accusant quidam, aut uitam dicunt sacerdotio non esse dignam, etiam ipsos accusatores habere iudices non refuto, eorumque sententiam lubenter accipiam. Si uero de sede & præsulatu contendunt, nec litigabo, nec hæc uolentibus habere resistentam: sed abscedam, & ab ista præminentia abstinebo. Da igitur Antiochenam sedem cuiusque uolueris Imperator. Hanc eius for-

Macedonianorum
pernitentia

Cap. XLIII
Flauianus Me/
litij successor

Euagrius

Damasus
Siricius
Anastasius

Flauianus
ad Imp.

Y titudinem

itudinem sapientiamque miratus Princeps, redire ad patriam, & commissam sibi regere præcepit ecclesiam. Post aliquantum temporis Romam denuo ueniens Imperator, eisdem ab episcopis patiebatur querelas, quasi Flavianus tyrannidem premere nolisset. At ille speciem tyrannidis eos effari præcepit, dicens se esse Flavianum. Illis uero dicentibus quod non possent cum Imperatore contendere, monuit ut deinceps ecclesie concordiam haberent, deponerentque certamen, & stultas contentiones extinguerent. Paulinus, inquit, olim est mortuus: Euagrius contra regulas ordinatus: Orientales autem ecclesie præsulatum Flauiano deferentes, & Asia, Pontus & Thracia, eius comunione coniunctæ sunt: Omnis Illyrias illum nouit per Orientem episcopis præsidere. His flexi monitionibus Hesperiae sacerdotes soluturos se inimicitias promiserunt, & Legatos mittendos ab eo se suscepturos. Hoc cognoscens sacratissimus Flavianus, misit Romam quosdam laude dignos episcopos, & Antiochenos presbyteros atque diaconos, quibus præerat Acacius Bercæ in omni terra pelagoque cantatus. Is cum alijs Romam ueniens, longamque sanans odij passionem, post decem & septem annos ecclesijs restituit pacem. Quod cognoscentes Aegyptij, inimicitias extinguentes, concordiam sunt amplexi. Tum igitur ecclesie Romanæ Innocentius successor Anastasij præsidebat, uir prudentia & intellectu decenter ornatus, Alexandrinæ uero Theophilus.

Innocentius
Pont. Ro.
Theophilus
Alexandr.

S O C R A T E S.

Cap. XLV
Eugenius ex
Iudimagistro
tyrannus
Arbogastes

Respublica autem eo tempore ex huiusmodi causa turbabatur in Occidentis partibus. Grammaticus quidam nomine Eugenius, literarum Latinarum Doctor relinquens Scholas suas, in palatio militabat. Eratque Imperatoris *ἀντιπρᾶφύς*, & propter eloquentiam à multis honorabatur. Tum ergo (ut fertur) non mediocriter cogitans, cooperatorem assumpsit Arbogasten de minoribus Gallijs ortum, militaris ordinis Ducem, uirum sæuum & ad cædes paratum. Quo facto declinauit ad tyrannidem. Igitur uterque contra Imperatorem Valentinianum necem machinabantur, Cubicularios corrumpentes eunuchos. At illi dormientem principem suffocarunt. Hoc Eugenius repente cognoscens, Imperio potitur Hesperiae, agebatque quod tyranno poterat conuenire. Hæc audiens Theodosius Imperator, rursus sollicitudinibus obstrictus, secunda certamina post Maximū præparabat. Congregansque militarem uirtutem, & Honorium filium designans Imperatorem Consulatu suo & Habundantijs, decimo die Ianuarij mensis, denuo ad partes Hesperias magno studio festinabat.

Honorius fit
Cæsar

S O Z O M E N V S.

Ioannes monachus futurorij præscijs

Interea euentum belli considerans misit in Thebaida ad Ioannem monachum tunc præscientia clarum. Ad quem destinauit Eutropium eunuchum sibi fidissimum, ut aut eum (si uellet uenire) deduceret, aut nolentem de euentu

de euentu belli interrogaret. At ille Ioannem quidem deducere non præuoluit, sed mandatum retulit eius, quod bello uinceret, & perimeret tyrannum, & post uictoriam in Italia moreretur.

S O C R A T E S.

Relictis ergo Theodosius ambobus filijs in urbe Constantinopoli, cum proficisceretur contra Eugenium bellaturus, plurimi trans Histrum Barbari sunt sequuti, cum eo pugnaturo contra tyrannum. Paruoque tempore cum manu maxima uenit ad Gallias. Illic enim parabat bellum, ubi iam multa milia habebat exercitus.

Gothi cum
Theodosio

T H E O D O R I T V S.

Cum igitur in quodam monte oratorium inuenisset, ibi noctu domino supplicabat, & circa gallicantum sopore compressus, uidit in somnis quasi iaceret in campo, & adstarent sibi duo quidam uiri in uestibus albis & equis candidissimis residentes, eumque iubentes habere fiduciam, & diluculo armare milites ad uictoriam: dicebantque se pro auxilio destinatos. Quorum alter Ioannem Euangelistam, alter se Philippum dicebat Apostolum. Hac uisione comperta, nequaquam ab oratione cessauit, sed lachrymas uberiores effudit. Quæ uisio etiam cuidam militi reuelata est, & per diuersos peruenit ad principem. At ille: Non propter me, inquit, hæc iste uidit, sed ne quis crederet quod finxerim quod ego uidi. Ideoque etiam isti monstratum est, nam primo mihi dominus hoc communis ostendit.

Theodosij in
somnia

S O C R A T E S.

Fuit ergo congressio circa fluuiū uocabulo Frigidum. Igitur in parte qua Romani contra Romanos consurgebant, bellum erat æquale. Vnde uero Barbari auxiliares Imperatoris erant, pars Eugenij potior esse uidebatur. Imperator autem uidens Barbaros perire, in maximam ueniens æstuationem, prostrauit seipsum in terram, adiutorem inuocans deum, & petitione frustratus non est. Quidam enim Bacurius Magister militum eius, repente sic confortatus est, ut cum primis ducibus concurreret ad eam partem qua Barbari premebantur. Quo facto dirupit acies, & in fugam mox uertit inimicos. Fitque denuo ea hora miraculum: uentus enim uehementissimus inspirans, emissa iacula ab Eugenij partibus contra eos denuo reuocabat, & à partibus Imperatoris ad hostes cum magna fortitudine deferebat. Tantū ualuit Imperatoris oratio. Hoc itaque modo pugna finita, Tyrannus accurrens ad pedes Imperatoris, orabat ut promereret salutem. Qui circa pedes eius à millibus capite sectus est. Hæc gesta sunt septimodecimo die Septembris mensis, Consulatu Arcadij tertio, & Honorij secundo. Arbogastes autem tantorum causa malorum, post duos congressionis dies, fuga elapsus, cum cognouisset quod uiuere non posset, proprio gladio se peremit.

Conflictus

Bacurius magister militum

Eugenius superplex Theodosio

Arbogastes seipsum in gladio

Cap. XLVI
Donatus Epi
rampius

EA tempestate plurimi inter episcopos effulgebant, sicut Donatus Eryampi. De quo cum Prouinciales miracula multa testentur, maximū tamen est quod de dracone gessit. Is enim circa pontē in uia publica iacens, cibum habebat oues, capras, equos, boues, & homines abripiens deuorabat. Ad quā bestiam Donatus sine gladio, sine aliquo iaculo ueniens, cum illa leuasset caput quasi uoratura uirum, tūc ille uexillum crucis ante faciem eius digito designans in aëre, in os eius exspuit. Bestia uero sputum mox ore suo suscipiens expirauit. Quam (sicut audiui) octo paria boum in uicinum campum traxerunt. Et misso igne combusta est, ne aërem foetore corrumpere. Huius Donati sepultura insignis est, ubi oratorium ex eius nomine uocatur, habens fontem aquarum, quem ipse fertur orationibus inuenisse. Nam cum esset locus inaquosus, & illuc ex itinere aliquando uenisset, aiunt quod fatigatis illis qui cum eo erant, orauerit, & mox aquae inundatio proruperit, & ex illo haecenus permaneat.

Cap. XLVII
Theotimus To
mitanorū epi
scopus

EO tempore Tomitanam & Scythiae ecclesiam Theotimus gubernabat, uir in philosophia nutritus, cuius uirtutem diligentes Barbari trans Istrum habitantes, deum Romanorum esse praedicabant. Diuinarum siquidem in eo rerum experimenta saepius perceperunt. Nam cum quodam tempore iter faceret, illius terrae Barbari occurrerunt ei. Et cum hi qui erant circa eum terrore turbarentur, quasi continuo morituri, ex equo descendens orauit. Porro Barbari neque eum neque sequaces eius, nec equos de quibus descendere uidentes, transferunt. Cum igitur crebro transeuntes Scythas naturaliter feroces, epulis muneribusque mansuefaceret, quidam Barbarorum arbitratus eum esse locupletem, coepit insidiari ut eum caperet, alligaret & traheret. Cum hoc iam parasset, & dexteram ad hoc haberet, ut eum iactu illaquearet, manus in aëre mox ligata, & Barbarus ille inuisibilibus uinculis est obstrictus. Tunc alijs pro eo rogantibus, supplicauit deo Theotimus ut Barbarus solueretur.

Cap. XLVIII
Epiphanius
Cypri epi
scopus

EO quoque tempore fuit Epiphanius Cypriorum episcopus, ad cuius sepulchrum haecenus daemones expelluntur. Is enim cum substantiam propriam, necessitatem sustinentibus erogasset, & multis quoque offerentibus ei pecunias manu largissima dispensaret, contigit ut pecunijs deficientibus ceconomus ecclesiae murmuraret. Quo facto, assistens quidam in domo in qua habitabat ceconomus, sacculum multarum pecuniarum dedit, & ita disparuit, ut nec qui dedisset, nec qui misisset cognosceretur. Quod factum omnes diuinum esse iudicauerunt. Aliud quoque eius libet referre miraculum. Quidam pauperes studentes Epiphanium arte deludere ut sibi aliquid daret: cum iter ageret, unus eorum supinum se prostrauit in terram, alter stabat quasi mortuum deflens, nec habens unde eum sepelire potuisset. Epiphanius

Epius autem superueniens, orauit ut sub quiete dormiret. Et sepulturae necessaria praebuit, simulque consolatus est flentē, dicens: Quiesce fili à lachrymis. Nō enim fletu resuscitari poterit. Est enim inuitabile quod euenit. Cumque discessisset Epiphanius, coepit ille pulsare socium ut resurgeret. Et cum hoc semel & secundo fecisset, dicens: Surge, ut hodie de tuis laboribus epulemur: & ille penitus non sentiret, cognoscens uere mortuum, cucurrit ad Epiphanium flens, & petens ut suum socium suscitaret. At ille consolatus est, ne grauius ferret quod euenisset. Non tamen defunctum denuo suscitauit. Hoc enim credo prouide factum, ut non facile dei ministri deludantur. Eo tempore fuit Aneas & Zeno in Palaestinae Gaza philosophantes. Et Aneas fertur cum pulcherrimā duxisset uxorem, ter cum ipsa solum concubuisse, & tres filios genuisse, postea uitam monachicā apprime esse sectatus. Zeno uero episcopus ferme annorum centum habens aetatem, nunquam solennibus minor fuit aut quieuit officijs.

Aneas
Zeno

Nō solum autem religionem haec tunc nobilitabant, sed etiam Abacuc & Micheae prophetarū corpora (sicut audiui) hoc tempore sunt ostensa reuelatione diuina, cum Zebennus tunc Eleutheropolitanā gubernaret ecclesiam in uico qui prius uocabatur Ceila, in Berethasia praedio quod distat ab urbe ferme stadijs decem. Circa hunc locū sepultura Micheae fuit, quam nescientes quid dicerent, Prouinciales, o fidem memoriam uocabant.

Cap. XLIX
Abacuc et Micheae prophetarū corpora reperta

Igitur Theodosius Imperator post laborem publicū corpore fatigatus, & sperans se eo morbo non moriturum, potius de Republica cogitabat, considerans quae soleant hominibus accidere, Imperatore moriente. Filium itaque Honorium de Constantinopoli uelociter euocauit, ordinare uolens partes Hesperias. Quumque filius Mediolanum uenisset, ex aegritudine reuatus, Circum de uictoria celebrabat. Et ante prandium quidem spectaculum quasi sanus exhibuit. Post prandium repente praegratuus ad spectaculum uenire non potuit, filium tamen Ludis adesse praecipit. Superueniente uero nocte defunctus est, Consulatu Olibrii & Prohini, septimo decimo die Ianuarii mensis, anno primo ducentessimae nonagesimae quartae Olympiadis. Vixit autem Imperator Theodosius annos sexaginta, ex quibus se decem imperauit.

Cap. L
Theodosius aegrotat

Moritur

● ELENCHVS CAPITVLORVM

TVM LIBRI DECIMI HISTORIAE ECCLESIASTICAE, quam Tripartitam uocant.

De successione Arcadij & Honorij.

Caput I

Quomodo Honorius ludum gladiatorium remouerit.

Cap. II

De morte Nectarij Constantinop. & ordinatione actibusque Ioannis. Cap. III

Y 3 Quomodo

Quomodo Eutropius Præpositus Imperatoris fuerit interemptus.	Cap.iii
De conversione Celticorum per Ioannem.	Cap.v
De Gaina magistro militum, eiusq; rebellion.	Cap.vi
De quæstione inter Aegyptios monachos exorta, An deus corporeus sit, an incorporeus.	Cap.vii
Quomodo hymni nocturni à Ioanne sint incepti.	Cap.viii
Quod episcopo Ignatio angelorū deum laudantiū uisio sit ostensa.	Cap.ix
De inimicis Ioannis.	Cap.x
Quomodo Epiphanius Cyprius Ioanni fuerit inimicus.	Cap.xi
Quomodo Ioannes acceperit Epiphanium.	Cap.xii
Cur Augusta grauius, & per quos Ioanni facta sit inimica, & quomodo in exilium fuerit deportatus.	Cap.xiii
Quomodo sit reuersus, & denuo à calumniatoribus impeditus.	Cap.xiiii
Qualiter Ioannes tractauerit Augustam.	Cap.xv
De insidijs quæ Ioanni fiebant.	Cap.xvi
De secunda depositione Ioannis, & de schismate facto propter eum.	Cap. xviii
De exilio & morte Ioannis.	Cap. xviii
Quomodo Illyriū & Occidens propter Ioanem ab Orientalibus se suspenderint episcopis.	Cap. xix
De ordinatione Arsati Constantiopolitani, & eius odio propter Ioanem.	Cap. xx
De Eutropio lectore propter Ioannem in carcerem coniecto.	Cap. xxi
De morte Arsati & ordinatione Pontificis Attici.	Cap. xxii
De successione diuersorum patriarcharum.	Cap. xxiii
De concussionibus quas Barbari reipublicæ inferebant.	Cap. xxiiii
Quomodo Alexander Antiochenus episcopus discordantem populum ad unitatem reuocavit ecclesiæ.	Cap. xxv
Quomodo corpus Ioannis Constantiopolim fuerit reuocatum.	Cap. xxvi
De laudibus Theodosij minoris.	Cap. xxvii
De miraculis contra Persas gestis.	Cap. xxviii
De successione Pontificum.	Cap. xxix
De uirtutibus Abdæ apud Persas episcopi.	Cap. xxx
De Hormisda apud Persas nobilissimo confessore.	Cap. xxxi
De Sanne apud Persas confessore.	Cap. xxxii
De Beniamin Persico Diacono, eiusq; martyrio.	Cap. xxxiii
De Theodoro Antiocheno episcopo, & Theodoro Mopsuestiense Pontifice.	Cap. xxxiiii
De fine Imperatoris Arcadij.	Cap. xxxv

Historia

HISTORIAE ECCLESIASTICAE, QUAM TRIPARTITAM VOCANT, LIBER DECIMVS.

S O C R A T E S.

DE FUNCTO Theodosio, in Imperium filij successerūt, Arcadius in Oriente, Honorius autē in Occidente. Hoc tempore in Romana Damascus præsidebat ecclesiā, in Alexandria Theophilus, Hierosolymis Ioannes, Flavianus Antiochenam tenebat sedem, Constantinopolitanamq; Nestarius. Igitur circa octauū diem Nouembris mensis eodem Consulatu, corpus Theodosij delatum cum solenni honore ab Arcadio filio sepulturæ contraditur. Post paucos uero dies, id est, uicesimo septimo eiusdem mensis die etiam exercitus qui cum Imperatore Theodosio fuerat contra tyrannum, reuersus est. Et cum Imperator Arcadius secundum consuetudinem ad portas occurrisset exercitui redeunti, tunc milites Rufinum Præfectum Imperatoris peremerūt. Erat enim suspectus quasi tyrannidem posset assumere. Dicebatur autem Hunos ipse in Romanorū prouincias euocasse, qui tunc Armeniam & partes Orientis ualde uastabant.

T H E O D O R I T V S.

Honorius itaq; suscipiens Occidentis imperiū, monomachias, quæ iam olim Romæ celebrabant, huiusmodi de causa remouit. Quidam Telemachus conuersationis monasticæ, hac de causa ab Oriente uenit Romam. Cumq; nephandū illud spectaculū ageretur, etiam ipse intrauit in stadium, & descēdens nitebatur pugnantem inter se gladijs, separare. Cumq; spectatores aduersus eum sœuirent, & in effusione sanguinis grassarentur, prouisorum pacis lapidibus occiderūt. Hoc ubi cognouisset mirabilis Imperator, illum quidem inter uictōres martyres numerauit, nephandū uero spectaculū profus sustulit.

S O C R A T E S.

Cum uero modicum tempus transisset, etiam Nestarius Constantiopolitanus episcopus defunctus est, Consulatu Casarij & Attici, septimo & uicesimo die Septembris mensis. Mox ergo studia generantur in episcopatum, alijs alium ordinare cupientibus. Nouissime uero placuit, ut ab Antiochia Ioannes euocaretur, ecclesiæ presbyter. Erat enim eius doctrinæ fama mirabilis. Intra modicum ergo tempus cōmuni decreto omnium clericorum & laicorum Imperator Arcadius euocauit eum. Et propter dignitatem ordinis cum adessent ex Imperiali iussione plurimū episcopi, etiā Theophilus uenit Alexandrinus, qui studebat quidem Ioanni detrahere, & Isidorum suum presbyterum ordinare. Diligebat enim eum, quod aliquando

Capit. I
Episcopi Apo
stolicarum ecc
clesiarumRuffinus Præ
fectus occisus
HuniCap. II
Telemachus.
Monomachia
sublatæCap. III
Nestarij Con
stantinop. epi
scopi morsIoannes Chry
sostomusTheophilus
Io. Chryso
stomorum
mo parum
fuerat
nens

Y + Iustinus

Isidorus. sustinisset pro ipso tale periculum. Cum Imperator Theodosius aduersus
 Mira Theo- Maximum tyrannū decertaret, Theophilus per Isidorum xeniā misit Im-
 phili uasri- peratori, & duplices misit epistolas, mandans ut alteras literas non uincendi
 cics daret: porro uictori & mīnura & alteras porrigeret literas. Has cum Isido-
 rus portasset, Romam ueniens uictoriam expectabat. Sed non ditu latuit.
 Quidam enim lector rapiens epistolas, demonstrauit Imperatori. Quam-
 obrem Isidorus terrore correptus, in Alexandria fugit, celare uolens quod
 fuerat ei mandatū. Ob quam causam Isidorum Theophilus diligebat. Ver-
 rum palatij Iudices praeosuere Ioannem. Cumq; multi Theophilum ac-
 cusarent, libellos aduersus eum pro diuersis causis presentibus episcopis ob-
 tulerunt. Tunc Praepositus palatij Eutropius nomine, sumens accusationes
 scriptas ostendit Theophilo, dicens, aut ordina Ioannem, aut accusationes
 uenient ad examen. Hinc perterritus Theophilus, Ioannem ordinauit epi-
 scopum. Qui suscepit episcopatum sextodecimo die Februarij mensis, Con-
 sulatu Honorij Imperatoris, & Eutychiani Praefecti. Quod uero Ioannes
 uir fuerit omnino praclarus, ex libris quos reliquit, cognoscit. Cuius uitam,
 genus, conuersationem, & quemadmodū sit depositus, & post mortem ma-
 gis honoratus, exponam. Ioannes itaq; fuit Antiochenus, filius Secundi &
 Anthusae nobilium personarū, discipulus Sophistae Libanij, & auditor An-
 dragatij philosophi. Cumq; se ad aduocationem prepararet, considerans
 molestias litigantium, iniustumq; uitae propositum, potius elegit quietem.
 Et hoc fecit aemulatus Euagrium, quoniam & ille quum iisdem studijs esset
 usus, quietam magis sequutus est uitam. Mox ergo mutato cultu pariter &
 incessu, diuinis lectionibus incumbebat, & frequentius ad sanctam concu-
 rebat ecclesiam. Haec agens persuasit etiam Theodoro & Maximo qui fue-
 rant condiscipuli ipsius apud Sophistam Libanium, ut pompōsam relin-
 querent uitam, & simplicem sequerentur. Quorum Theodorus postea epi-
 scopus Mopsuestiensis ordinatur ecclesiae, Maximus autem Seleucia: Iau-
 riae. Tum itaq; isti fiebāt discipuli in lectione diuina Diodori atq; Carterij,
 qui eo tempore sacris monasterijs praesidebāt. Sed Diodorus postea Tarsi
 ordinatus episcopus, multos conscripsit libros sacras ad literam intuens scri-
 pturas. Porro Ioannem degentem cum Basilio qui tunc à Melitio factus
 rat diaconus, & postea Caesariae Cappadociae Praefule constituto, Zeno
 episcopus à Hierosolymis reuertens, Lectorem in ecclesia Antiochena con-
 stituit. In quo adhuc officio positus librum aedidit contra Iudaeos. Post
 modicum uero tempus etiam Diaconatum à Melitio promerens, De sacer-
 dotio alium fecit librum, aliosq; plurimos explanauit. Postea uero Melitio
 in Constantinopolitana urbe defuncto, recedens Ioannes à Melitianis, &
 neq; Paulino cōmunicans, tribus annis continue sub quiete degebat. Mox
 ito uero Paulino, ab Euagrio eius successore presbyter ordinatur. Ante epi-
 scopatum

Io. Chryso-
 stomus amplecti-
 tur uitā Chris-
 tianam
 Theodorus
 Maximus

Io. Chryso-
 stomus fit lector
 in ecclesia An-
 tiochena

fit presbyter

scopatum itaq; hoc modo conuersatus est. Fuit enim uir (ut aiunt) propter
 zelum castitatis seuerior, & amplius quam habebat à iuuentute sua, furori
 magis quam reuerentiae se praebat, & propter uitae rectitudinem incautus
 prospicere de futuris. Propter simplicitatem uero, oris libertate profusus, a-
 pud colloquētes non mediocriter utebatur. Docendo praecipuus erat, utilis
 ad corrigendos audientium mores. In confabulatione uero arrogans à ne-
 scientibus putabatur. Cum ergo talis moribus esset, episcopatu suscepto, ma-
 iori fastu quam debuerat utebatur, clericorū suorū corrigere uitam uolens.
 Mox igitur in ipso initio quū clericis asper uideretur ecclesiae, erat plurimis
 exosus, & ueluti furiōsum uniuersū declinabant. Compellebat enim eum ut
 uelut omnes offenderet Serapio diaconus eius, qui aliquando praesentibus
 clericis hunc protulit magna uoce sermonem: Nunquā poteris, o episcope,
 hos corrigere, nisi uno baculo percusseris uniuersos. Quo dicto maiora con-
 tra eum odia concitata sunt. Non post multū uero temporis plurimos cleri-
 corum pro diuersis exemit causis. At illi conspirantes aduersus eum, etiam
 derogationibus apud populum utebantur: quarum rerum faciebant maxi-
 mam fidem, eo quod nec ullum secū comedere pateretur, nec ipse ad alium
 inuitatus accedere. Dicunt enim quidam, propterea noluisse eum cum quo-
 quam comedere, eo quod turpiter manducaret, escasq; perciperet. Alij uero
 propter excellentem ciborum abstinentiam hoc eum facere praedicabant.

S O Z O M E N V S.

Ego tamen, quodā uiro ueraci referente, audiui quod propter abstinē-
 tiam capite & stomacho saepe dolebat, & ideo prandiorū epulas cuitabat.

S O C R A T E S.

Porro populus propter sermones quos in ecclesia faciebat, diligebat eum,
 paruipendens accusatorū uoces. Quales uero sint eius libri, nō oportet nunc
 dici: quoniam legentibus poterunt indicari. Igitur cum clero tantūmodo esses
 exosus, machinationes contra eum non omnino ualuerūt. Cum uero etiam
 plurimos Procerū obiurgare coepisset, tūc inuidia cōtra eum maior accensa
 est. Et plurima quidem dicebant: multa quoq; faciebāt audientibus fidem.
 Eius derogationibus dedit argumentū homilia contra Eutropium tunc
 Erolata. Eutropius enim Eunuchus Praepositus Imperatoris, & habens
 Consul dignitatem, uolens in quosdam qui ad ecclesiam confugerant, a-
 nimaduertere, operam dedit ut ab Imperatoribus lex poneretur, iubens ut
 nullus ad ecclesias confugeret, imò qui dudum confugerant, traherentur.
 Sed dei sequutum est repente iudicium. Erat ergo proposita lex. Post pau-
 cos uero dies cum ipse Eutropius offendisset Imperatorē, inter refugas erat
 apud ecclesiam. Episcopus uero Eutropio sub altari iacente, nimioq; percusso
 timore, recedens super ambōnem, ubi solebat prius facere consuete sermo-
 nem, homiliam increpatoriā fecit aduersus eum. Vnde plurimos magis of-
 fendebat

Libera lin-
 gua Chry-
 stostomus

Emendatio
 cleri

Serapio dia-
 conus Chry-
 stostomi

Sacerdotes ad-
 uersus Chry-
 stostomū conspi-
 rant

Cap. IIII
 Eutropius eu-
 nuchus Prae-
 positus cubiculi

Io. Chryso-
 stomus declamat
 publice in Eut-
 ropium

fendebat, eo quod hominē in infelicitate positum, non solum non miseraretur, sed etiam ne obiurgare quidem desisteret. Igitur Eutropij tunc Consulatus dignitatem habentis, propter quaedam crimina caput Imperator iussit amputari, & ex ordine Consulū eius nomen penitus aboleri. Quamobrem Theodori solummodo, qui cum eo Consul fuit, nomen adscriptum est. Pro diuersis igitur causis multos sæpius libere obiurgabat, & plurimis erat exorsus. Vnde Theophilus Alexandrinæ ciuitatis episcopus, mox post ordinationem causas eius defectionis quæsiuit, & quibusdam præsentibus ei latenter obloquebatur, multis etiam longe positus scribebat. Cōtristabatur enim non solum propter libertatem illam, sed quod etiam Isidorū presbyterum suum episcopum Constantinopoleos ordinare non ualisset.

THEODORITVS.

Io. Chryso-
stomus cleri re-
formator.

Sacerdotibus igitur Ioannes episcopus supplicabat, ut secundum ecclesiasticas uiuerent sanctiones, quas quicumq; præuaricari præsumeret, eos ad templum prohibebat accedere. Dicebat enim, quod nec deberent frui honore sacerdotij, qui eorum uitam contemnerent imitari. Non solum autem prouidentia urbis Constantinopoleos habebat, sed etiam totius Thraciæ, quæ sex Præfecturis est diuisa, & Asiæ totius quæ ab undecim Præsidibus regitur. His legibus ornabat etiam Ponticam regionem, quæ totidem Iudicibus gubernari dinoscitur. Cum q̄ cognouisset in Phœnicæ adhuc dæmonibus sacrificia ministrari, electos monachos & Imperialibus sanctionibus coarmatos aduersus cultores destinauit idolorū, dans pecunias templorum destructoribus erogandas, nō ex ærario publico, sed quas a fidelissimis mulieribus oblatas liberaliter accipiebat sic ab ipso persuasis.

Cap. V
De Celtis lo-
quitur, hoc est
Germanis qui
apud Honorij
militabant

Videns uero etiam cohortem Celticam Arianis ritibus illaqueatam, & cogitans de eorum capienda salute, consilium huiusmodi uenationis inuenit. Eiusdem namq; linguæ presbyteros, diaconos, atq; Lectores fecit, & unam eis ecclesiam dedit. Qua occasione multos eorum cepit, cum & ipse frequenter illuc taret, & per interpretem Celticum diuinas lectiones exponeret. Hæc ergo intra ciuitatem crebro faciens, & plurimos eius gentis Arianorum ad Apostolica dogmata reuocauit. Apud Scythas autem quidam erant desiderium salutis habentes, quo non poterant peruenire. Quod Ioannes cognoscens, quæsiuit uiros Apostolico zelo feruentes, eosq; misit, & desideratibus salutis gratiam ministravit. Ego autem etiam literas eius legi ad Leontium Ancyræ Præfulem, quibus indicauit Scythas fuisse conuersos in nostra prouincia. Et cognoscens in quibusdā uicis Marcionis creuisse languorem, scripsit eius loci pastoribus, ut eos pellerent. Insuper etiam Principis pro hac causa profertur petijt sanctionem. Quod igitur ecclesiarū curam in animo habuerit, secundū diuinum Apostolum, satis hæc docuerint. Licet autem etiam aliunde illius libertatem intelligere.

Gainas

Gainas quidam genere Celticus, consilio Barbarus, studio tyrannico ueremementer elatus, eo tempore cum esset magister militum, multos suæ gentis, etiam ipsi Principi meditatione tyrannidis inferebat. Eratq; Arianus. Is ergo rogauit Imperatorem, ut intra ciuitatem ei unam daret ecclesiam. At ille eum se placare promisit. Tum euocans Ioannem, eiq; potentiam illius meditatamq; tyrannidē dicens, petebat ut data ecclesia, eius refrenaret intentionem. At ille uirtute fortissimus: Noli, inquit, o Imperator hæc promittere, neque sanctum canibus dare. Non enim potero deo benedictes expellere, & sanctum templum blasphemantibus iniuste contradere. Neq; hunc Barbarum metuas Imperator, sed ambos nos iube uocari, & sub silentio inter nos quæ dicuntur audi. Ego namq; linguā illius sic frenabo, ut non præsumat petere quæ dari nō expedit. Hoc audiens Imperator gauisus est, & utrunq; altero die uocauit. Tunc Gainas petitionem suam poscebat, Ioannes cōtradicebat, dicens: Non licet Imperatori pietatem custodienti, aliquid contra mandata diuina tentare. Cum q̄ responderet ille, quod oratorium & ipse habere deberet, Ioannes ait: Vbiq; tibi diuina domus aperta est, & nullus te uetat orare. At ille: Sed ego, inquit, alterius sectæ sum, & cum meis unū templū habere deo. Multos enim pro Romana republica labores assumpsi, & non debeo in mea petitione contemni. Cui Ioannes: Plurima, inquit, præmia, & quæ transcendunt tua certamina percepisti, magister militum factus, Consulari toga insuper exornatus. Et oportet te considerare quis pridem fueris, & qualis modo cōspiciaris, & quæ prisca paupertas, & quæ præsens substantia. Quibus uestibus usus fueris antequam Histrum transisses, & quibus nūc utaris. Considera igitur paucos labores maxima tibi præmia contulisse, & circa honorantē te non sis ingratus. His sermonibus tantus ille doctor obstruxit os Gainæ, eumq; compulsi ut taceret.

SOCRATES.

Igitur cum Gainas adipisci desideraret Imperium, qui pridem de sua fide apud beatam martyrem Euphemiam in Chalcedone Imperatori Arcadio promississet, diuersa cōsilia reuoluebat, & in sua intentione semper instabat. Cumq; per diem nihil in urbe Constantinopolitana agere potuisset, machinatus est ut noctu Barbaros mitteret qui Palatium concremarent. Tunc tunc aperte monstratū est, quomodo deus custodiat ciuitatem. Missis enim ab eo Barbaris ad incendium atq; prædas, angelorū turba apparuit armatorum ingentia corpora habentium. Illi uero putantes esse milites, abcesserunt. Cumq; hoc Gainæ fuisset nunciatum, incredibile uisum est. Nouerat enim omnem exercitū per ciuitates constitutū. Quapropter denuo sequenti nocte alios destinauit. Cumq; idem ei renunciatū fuisset (denuo enim angeli eandem uisionem Barbaris ostendebant) nouissime ipse egressus cum multitudine

Cap. VI
Gainas magister militum
Celtæ

Io. Chryso-
stomus aduersus
Gainam

Gainas conatur incendere
Palatium Constantinop.

multitudine, miraculi sumpfit experimentū, arbitratus reuera, qđ per diem a quidem lateret exercitus, noctu uero pro eius custodia poneretur. Et ita cum intra urbem nihil posset implere, egressus ad Thraciā, aperte hostilem monstrauit intentionem.

THEODORITVS.

Gaina aperta tyrannis

Cum igitur aliquantum transisset tempus, diu meditatam tyrannidem Gainas patefecit. Collecto namq; exercitu, per Thracias uniuersa uastabat. Hoc cognoscentes & iudices & populi, terrebantur: & neque repugnare illi quisquam audebat, neq; apud eum Legatione fungi, dum asperitatem Barbaricam formidarent. Tum ergo alios omnes tanq; metuentes relinquentes, Ioanni uiro sanctissimo onus Legationis imposuerunt. At ille neq; illius insultationis memor, neq; inimicitiarū quā hinc exortā uidebantur, alacriter est profectus ad Thraciam. At ille cognoscens Legatū eiusq; fiduciam pro pietate animose assumptam, occurrit ei longo itinere, eiusq; dexteram suis oculis circumposuit: insuper etiam suos filios sacra eius genua osculati praecepit. Huius ergo uirtutis Ioannes fuit, ut etiā ualde terribiles humiliati cogeret, & timere.

SOCRATE S.

Cap. VII An deus corporeus

EA tempestate quaestio mora fuerat: An deus corporeus esset, & hominis haberet figuram, an certe incorporeus & à figura humana omnino alienus. Ex qua quaestione contentiones & certamina plurima surrexerunt, alijs hoc affirmatibus, alijs alijs. Maxime tamen simplices inter monachos corporeum & humanā formā deum esse iudicabant. Plurimi uero reprobantes illos, deum incorporeū esse dicebant, & à forma corporea segregatū.

Theophilus Alexandrinus Monachi Aegyptij

Cum quibus Theophilus quoq; Alexandrinus consonabat episcopus, ita ut in ecclesia coram populo contra eos qui humanā formā deum asseuerabant, contenderet, & deum incorporeū suo dogmate definirer. Hæc cognoscentes Aegyptiorū monachi, uenerūt Alexandriam, & seditionem contra Theophilum uelut impium excitarunt, ita ut eum occidere niterentur. Hoc ille cognoscens, cogitauit quemadmodū euitaret mortem. Quos sub blandimento suscipiens, hæc eis loquutus est: Sic, inquit, uos uideo sicut dei uultum. Hoc dicto monachos à suo impetu reuocauit. At illi: Si uere, inquit, dicis, quod dei uultus est sicut & noster, anathematiza libros Origenis. Ex ipsis enim quidā aduersantur opinioni nostræ. Si uero hoc non feceris, quæ impiorum & deo rebellium sunt, à nobis sine dubio sustinebis. Ego, inquit Theophilus, quæ uobis placent faciam: nolite in me seruire. Nam & ego inimicus sum librorū Origenis, & culpo suscipientes. Sic ergo monachos declinauit: & forsitan ideo hæc quaestio haec tenus est ablata. Post hæc huiusmodi res accidit. Aegypti monasterijs quatuor uenerabiles praesidebant uiri, Dioscorus, Ammonius, Eusebius, Euthymius, germani, qui pro corporis magnitudine Longi uocabant, sermone uitaq; fulgentes, & propterea apud Alexandrinos egregij. Sed & Theophilus eos honorabat episcopus. Quā obrem

obrem Dioscorum uiolenter tractum, Hermopoleos fecit episcopū: duos autem eorum rogauit ut habitarent cum eo, & uix ut episcopus imperauit, factos clericos, ecclesiæ œconomos instituit. Cumq; illi æstuant quod minus propositum suæ conuersationis impleant, & procedenti tempore uiderent animas lædi, cum episcopus pecuniā haberet multam, & multum auri congregandi studium, repudiabant esse cum eo, & deserti potius habitaculum diligebant. Cumq; ille nesciens eorum uoluntatem, sibi eos adesse deposceret: postea uidens quod eis potius ipse displiceret, iratus interminabatur eis. At illi hoc paruipendentes abscedunt. Porro Theophilus cum animo feruens esset, nisus est ut uiros illos qua posset arte uexaret. Et fratrem interim eorum Dioscorum habebat exosum. Cōtristabatur enim quod eos turba diligeret & coleret monachorū, & sciebat quod eis aliter nocere non posset, nisi monachos debellaret. Expertus erat quoq; quod crebro cum eis habito sermone, faterentur incorporeū esse deum, & non humanā formā; ne forte necessitate humanæ formæ, humana quoq; passio sequeretur. Et cum sic Theophilus saperet, tamen ut se uindicaret, quod bene prius praedicauiet immutauit. Mittens enim in cretum, plurimos monachorum simplicium & spiritali exercitatione carentium est uenatus, dicens non oportere sequi Dioscorum, neq; fratres eius dicentes, incorporeum esse deum. Deus enim secundum diuinam scripturam & oculos habet, & aures, & manus, & pedes, sicut & homines. Dioscorus autem, eiusq; sequaces, sequentes Originem dogma blasphemum introducunt, quasi deus nec oculos, nec aures, nec manus habeat, neq; pedes. Hac seductione monachorum plurimi sunt decepti, & seditio feruentissima monachorum suscitatur. Sed exercitati uiri seducti non sunt, simplices autem ardore fidei repente contra fratres insurgunt. Et facta seditione, alteri alteros impetebant. Theophili sequaces, Originistas & impios appellabāt fratres. Isti uero sequaces Theophili Humaniformianos uocabant. Ob quam rem orta immani seditione, Theophilus cum armatorū multitudine uenit in Nitriam contra Dioscorum eiusq; fratres. At illi uix fuga ualuerunt declinare pericula.

Cum hæc in Aegypto fierent, Ioannes Constantinopolitanus doctrina florebat, & apud cunctos fauorabilis habebatur. Auxitq; primus in nocturnis hymnis orationes ob huiusmodi causam. Ariani (sicuti dictum est) extra ciuitatem Collectas agebant. Sabbato autē atq; Dominica intra portas & porticus congregati, hymnos & antiphonas ex Ariano dogmate copositas decantabant. Et hoc maxima noctis parte facientes, diluculo cum ipsis antiphonis per mediā ciuitatē egressi portam, ad suam ecclesiam conuenerunt. Cumq; hoc crebro quasi ad uituperationem orthodoxorū facere non cessarent, frequenter enim etiam hoc cantabant: Vbi sunt qui dicunt tria uirtute unum? Tum Ioannes metuens ne simplices huiusmodi cantibus

Z traheren

Dioscorus Hermopoleos episcopus

Theophilus Ammonius elatus & dolosus

Cap. VIII Io. Chrysostomus orationes addit hymnis nocturnis Ariani Sabbato & Dominica

traherentur, instituit suum populum, ut & ipsi nocturnis occuparentur hymnis, ut & illorum obscuraretur opus, & fidelium professio firmaretur. Studium ergo Ioannis ualde utile, cum turba periculisque finitum est. Nam cum clariore hymni homooulianorum noctu apparerent (fecerat enim etiam crucis argenteas, quae cum argenteis cereis portabantur, expensas ad hanc Eudoxia Augusta praebente) tum Ariani zelo tracti, usque ad caedem insurgunt.

*Homooulian
Brison eunuchus
Augustae*

*Cap. IX
Antiphonarum origo*

Dicendum autem est unde sumperit initium, ut in ecclesia Antiphonae decantentur. Ignatius Antiochiae Syriae tertius post Apostolum Petrum episcopus, qui etiam cum ipsis uixerat Apostolis, uidit angelorum uisionem, quomodo per Antiphonas sanctae Trinitati diceret hymnos. Isque modum uisionis Antiochenae tradidisse probatur ecclesiae: & ex hoc ad cunctas trahit ecclesias.

S O Z O M E N V S.

*Cap. X
Io. Chryso-
stomus quo pacto
odium Augustae
sibi conflat.
Antiochus*

Fertur uero quod inter alia Ioannes etiam propter Seuerianum Gabalensem episcopum, odium Augustae sibi conflat. Is enim Seuerianus & Antiochus Ptolemaidos, ambo eloquentissimi erant, & coram ecclesia docere instructi. Veniens ergo prius Antiochus Constantinopolim eloquentia promotus, atque pecunijs ditatus, in suam reuersus est ciuitatem. Quem aemulatus Seuerianus postea uenit, uidens quod Ioannes frequenter in ecclesia sermone facto mirabilis apparebat. Eratque honorabilis apud multos Proceres, & apud ipsum Imperatorem pariter & Augustam. Itaque cum Ioannes profectus fuisset in Asiam, huic comendauit ecclesiam. Credebat enim eius blandimentis, quod se reuera diligeret. At ille magis se auditoribus commendabat. Quod quum Ioannes audisset, Serapione nunciante, aemulari coepit. Reuersoque ab Asia Ioanne, contigit transeunte Seueriano, ut studio non assurgeret Serapio. At ille exasperatus clamauit: Si Serapio clericus mortuus fuerit, CHRISTVS inhumanatus non est. Ob hanc rem accusatus a Serapione uelut iniuriosus & in deum blasphemus, ciuitate pulsus est a Ioanne. Quod Augusta cognoscens per familiares Seueriani, mox eum a Chalcedone fecit reuocari. Porro Ioannes multis rogatibus, eum uidere refugiebat, donec in Apostolorum ecclesia in eius genibus poneret Augusta Theodosium filium suum, supplicans & saepe adiurans, ut Seuerianum ipsius reconciliaret affectui.

S O C R A T E S.

*Petrus archi-
presbyter Ale-
xandrinus*

Interea monachi ab eremo Constantinopolim ueniunt cum Dioscuro & fratribus, cum quibus Isidorus qui Theophilo amicissimus pridem, ob huiusmodi causam postea fuerat inimicus. Petrus quidam archipresbyter Alexandrinae fuit ecclesiae. Hunc Theophilus ab ecclesia ex odio proiecit, culpans

pans cum quasi mulierem quandam Manicheam, non prius abrenuntiantem haeresim, in communionem sacram suscepisset. Cumque Petrus diceret se eam iussu Theophili suscepisse, illo negante, Isidori testimonium Petrus implorabat, quod hoc actum non ignorasset episcopus. Eo tempore Isidorus Romae agebat, a Theophilo missus ad Damasum, ut ei Flavianum Antiochiae reconciliaret episcopum. Verum reuersus Isidorus Petri responsionem ueram esse firmavit, dicens, quod mulier Manichea cum episcopi fuisset iussione suscepta. Hinc accensus Theophilus, ambos expulit ab ecclesia. Ob hanc ergo causam Isidorus cum Dioscuro & reliquis Constantinopolim uenit, ut Principi & Ioanni eius facta narraret. Haec Ioannes cognoscens, honorabat principio uiros, eorumque fruebatur orationibus. Communione uero sacra cum eis ante causae cognitionem participare non uoluit. His ita gestis, peruenit ad Theophilum sermo falsus, tanquam Ioannes illis communicasset, ut eis ferret auxilium. Parabatque ut non solum de Dioscuro & Isidoro sese ulcisceretur, sed etiam Ioannem episcopatu deponeret. Misit ergo ad singularum episcopos ciuitatum epistolas, celans intentionem suam, culpans tamen Origenis libros. Deinde Epiphanium Cypri fecit amicum, cum prius eius fuisset inimicus, tanquam de deo minus bene saperet, cumque formam hominis habere iudicaret. Tunc ergo quasi ex poenitentia, eius se professus est sequi sectam: egitque ut synodus episcoporum Cypri celebraretur, ut libri damnarentur Origenis. Porro Epiphanius propter nimiam sui reuerentiam atque simplicitate circumuentus, constituta synodo lectionem librorum Origenis interdixit. Misitque literas ad Ioannem, monens ut ab Origeniana lectione abstineret: & synodo congregata quae placuerant, etiam ipse firmaret. Theophilus igitur famigeratum illum Epiphanium circumueniens, & cognoscens sua uota proficere, etiam ipse collectis episcopis libros damnauit Origenis, qui penes ante ductos defunctus erat annos: non quod huiusmodi haberet intentionem, sed studens Dioscuro eiusque nocere sequacibus. Ioannes autem paruipendens quae ab Epiphanio & Theophilo fuerant nunciata, in doctrina ecclesiastica laborabat, & in ea quidem florebat. Nihil tamen de his, quae contra eum cogitabantur saepe, curabat. Cumque Theophilus iam manifesto studere uideretur, ut Ioannem episcopatu deponeret, tunc etiam inimici Ioannis Theophilum sunt sequuti: & multi clerici, multi procerum palatii tempus inuenientes opportunum, nitentur ut synodus Constantinopoli fieret contra Ioannem. Et hoc tam per epistolas sibi ipsis, quam per uerba mandabat. Auxit igitur odium Ioanni causa Seueriani & Antiochi episcoporum, quae supra relata est.

Post paucum uero tempus episcopus Epiphanius Constantinopolim uenit, portans damnationem librorum Origenis. Quibus non quidem ipsum Origenem excommunicatum decreuerant, sed libris tantummodo detogauerant. Egressus ergo ad Basilicam sancti Ioannis miliario ab urbe se-

*Isidorus pul-
sus Alexan-
dria*

*Io. Chryso-
stomus recipit Pe-
tri et Isidori.
Olim hoc fieri
bat inter Chri-
stianos, praeter-
tim nouos ho-
spites, ut pri-
mum simul ora-
ret, deinde sta-
tim eucharis-
tiam acciperent,
hoc est, communi-
carent*

*Theophili sub-
dola uasfricis*

*Io. Chryso-
stomus*

*Cap. XI
Epiphanius Cypri
prius Constanti-
nopolim*

ptimo constitutam: & collecta ibidem celebrata, ordinatoq; diacono rursus uenit in ciuitatem, & inuitationem quidem Ioannis declinauit causa Theophili: in propria uero mansione habitare magis elegit. Et uocans tunc praesentes episcopos, damnationem librorum Origenis legebat eis. Et quidam habentes Epiphanijs reuerentiam subscribebant, plurimi autem hoc facere recusabant. Quorum fuit etiam Theotimus Scythiae praesul, qui ita respondit: Ego, inquit, o Epiphani, neq; ei qui pridem bene requieuit iniurias infero, neq; rem blasphemam tentare praesumo, damnans ea quae priores nostri respuere noluerunt. Proinde neq; malam doctrinam in libris Origenis esse conspicio. Tunc proferens libros eius (Origenis) legit, & ecclesiasticas expositiones ostendit, ac postea procedens dicebat: Qui his contumelias inferunt, nesciunt seipos. Haec ergo Theotimus uitae rectitudine nobilissimus Epiphanio respondisse fertur. Sed quoniam detractores plurimi subrepentes, uelut blasphemum respuunt Origenem, pauca de his dicere non uidetur absurdum. Viles homines, & qui per seipos nequeunt apparere, uituperando meliorem esse se aliquid conantur ostendere. Hoc passus est primo Methodius, Lyciae Olympi ciuitatis episcopus, deinde Eustathius pauci praesul temporis, & post eum Apollinaris, nouissime Theophilus. Isti derogabant Origeni, & alij ob aliam causam ad accusationem eius accesserunt. Methodius igitur cum multum derogasset primum Origeni, postea uelut ex poenitentia miratus uirum, in dialogo quem attulauit Xenonem, sic ait: Sed quid amplius ego de illorum querimonijs factis contra Origenem loquar? Quum enim culpant eum pro quibus putant causis, & nihil quasi male credentem de sancta Trinitate reperiunt, ostenduntur in eo magis pietatis & rectitudinis testimonia perhibere. Athanasius autem defensor Niceni concilij, libris proprijs contra Arianos uoce clara testem suae fidei hunc uirum uocat, illius libros coniungens suis, & haec dicens: Mirabilis, inquit, & laboriosissimus Origenes hoc de filio dei nobis testimoniū perhibens ait, coaeternum eum asseuerans patri. Ignorant igitur seipos derogatores Origenis, etiam laudatorem eius Athanasium blasphemates. Haec de Origenis dicta sufficiant. Nunc sequamur historiam.

Cap. XII

Ioannes igitur Constantinopoleos indignatus non est, quod praeter regulas in ipsius ecclesia ordinationem fecisset Epiphanius, sed tamen rogabat ut inter episcopos cum eo maneret. At ille nec manere se cum eo nec orare respondit, nisi Dioscorum & qui cum eo erant, urbe depelleret, & ipse in librorū Origenis damnatione subscriberet. Ioanne haec facere differente & dicente, non oportere ante catholicam cognitionem aliquid facere petulant: ad hoc consilium ab inimicis Ioannis Epiphanius instigatur. Quum esset in Apostolorum ecclesia celebranda collectio, procedere faciunt Epiphanius, & coram omni populo Origenis damnare libros, & adiudicare Dioscorum

Memoranda
sententia Theo-
timi

Methodius
in Xenone
de Origenis

Athanasij te-
simonium de
Origenis

Io. Chryso-
stomus non consentit
in damnationem
Origenis
librorū
Epiphanius
Origenis li-
bros damnat,
& Dioscorum

Dioscorum eiusq; sequaces, simul quoq; derogare Ioanni uelut eorum defensori. Haec Ioanni nunciantur. Altero uero die quū iam uenisset Epiphanius ad ecclesiam, haec per Serapionem uerba mandauit: Contra regulas multa gessisti o Epiphani, Primum quidem, quod ordinationem fecisti in ecclesia sub meo iure constituta: deinde quia me non iubente, in ea, autoritate propria sacra celebrasti. Rursus quod inuitatus excusasti, & nunc de nouo in teipsum confidis. Quapropter obserua ne turbatio nascatur in populo, & huius rei periculum ipse suscipias. Haec quum audisset Epiphanius ab ecclesia formidans abscessit. Quumq; reuersurus esset ad Cyprum, fuerunt quidam haec eum mandasse Ioanni: Spero quod non morieris episcopus. At ille remandauit: Spero te ad tuam patriam non rediturum. Haec utrum uere dicta sint, nescio: ambo tamen hunc habuere finem. Nam nec Epiphanius uiuus peruenit ad Cyprum, sed in naui defunctus est, & Ioannes paulo post ab episcopatu depositus est.

Quumq; Epiphanius discessisset, perlatum fuit ad Ioannem, quod Eudoxia Augusta eum contra Ioannem armasset: & hinc accensus, linguae ubertate sermonem fecit ad populum cunctarum mulierum uituperatione plenum. Hunc sermonem populus omnis arripuit quasi contra Augustam prolatus esset, & ita peruenit ad aures Imperatoris. Quod Augusta cognoscens, uelut iniuriam suam narrauit Imperatori, dicens illius magis esse contumeliam quae ipsius uxori fieret. Quamobrem factum est ut Theophilus contra eum perquam uelociter synodum celebraret. Quod etiam Severianus simul agebat: erat enim adhuc inimicus. Inter haec Theophilus uenit, multos simul episcoporum mouens. Confluebant igitur plurimi Ioannis inimici. Aderant etiam quos ab episcopatu remouerat. Omnes ergo concorditer in Chalcedone conuenerunt, ubi tunc erat episcopus Cyrinus multa contra Ioannem loquens, impium eum superbūq; uocans. Episcopi uero delectabantur talibus. Porro Maruthas Mesopotamenus episcopus, inuitus Cyriaci calcauit tunc pedem. At ille dolore constrictus Constantinopolim cum episcopis transire non potuit: alij uero sunt transuecti.

S O Z O M E N V S.

Postea uero cum dolore laboraret eius crus continue, est abscisum: quia putredo penè omne corpus eius inuaserat, & in pedem alium iam serpebat: is ergo post paululum temporis est defunctus.

S O C R A T E S.

Theophilo autē ab Alexandria uenienti nullus occurrit, nec solenni honore potitus est. Erat enim apertissimus inimicus. Sed Alexandrini nauae, qui tunc uenerant cum frumentis, occurrentes eum fauorabiliter susceperunt. Cumq; uenisset Constantinopolim, refutauit in ecclesia introire, sed in una domo Augustarum, uocabulo Placidiana tunc habitauit. Hinc ergo coepe-

Z 3 tunc

Io. Chryso-
stomus ad Epiphanius

Epiphanius
subducit se

Cap. XIII
Io. Chryso-
stomus aduersus Eu-
doxiam Aug.

Concilium in
Chalcedone
contra Ioan-
nem Chryso-
stomus
Cyrini mors

Domus Placi-
diana Augustae

Accusatur runt contra Ioannem mouere causas: & non iam de libris Origenis mentio
 Chrysostomus ferebatur, sed has accusationes illicitas excitabant. His ita preparatis, conue-
 nientes episcopi in suburbano Chalcedonensi, quod Rufini nomine uoci-
 tatur, ubi est in honore Petri & Pauli apostolorum basilica constituta, euo-
 cauerunt Ioannem satisfactorum pro quibus accusabatur: iusseruntque ut cum
 eo uenirent Serapion, & Tigris eunuchus presbyter, & Paulus lector. Isti
 enim simul accusabantur. Cumque Ioannes euocantes uelut inimicos refuge-
 ret, uniuersalem synodum fieri proclamauit. At illi nihil morati quater eum
 euocauerunt. Qui cum noluisse occurrere, sed synodum fieri proclamaret,
 damnauerunt eum: in nullo culpantes, nisi quod uocatus noluisse obedire.
 Cōdemnatur Cumque hoc fuisset circa uesperam nunciatum, populus ad seditionem ma-
 ximam excitatus est: & noctu concurrentes, eum trahi ab ecclesia non sine-
 bant, sed clamabant, ut apud maius conciliū de eo ageretur examen. Porro
 iussio Principis urgebat, uelociter eum eijci, & in exilium deportari. Hoc co-
 gnoscens Ioannes tertio damnationis die circa meridiem seipsum populo
 ignorante contradidit. Cogitabat enim ne ulla propter ipsum seditio nasce-
 retur. Et ille quidem in exilium ducebatur. In populo autem seditio enormis
 est exorta, ita ut etiam multi inimicorum eius misericordia mouerentur, di-
 centes eum calumniam passum, quem paulo ante desiderabant uidere de-
 positum. Quamobrem clamabant omnes contra Principem atque concilium
 sacerdotum, & maxime contra Theophilum. Non enim eius machinatio
 iam poterat latere, quae multis quidem indicijs apparebat, maxime quod
 Dioscoro eiusque fratribus mox post Ioannis defectionem comunicauerat.
 Tum igitur etiam Seuerianus in ecclesia docens Ioanni derogabat, dicens:
 Et si in nullo alio uituperandus Ioannes est, eius tamen superbia crimen est
 ad damnationem sufficiens. Omnia namque peccata remittuntur hominibus,
 superbis autem deus resistit, sicut sanctae scripturae docent.

Cap. XIII Seditio Con-
 stantinopoli
 propter Chry-
 sostomum in
 exilium ab-
 ductum.
 O rta igitur immensa seditione, populo discurrente, & ad ipsa regalia
 proclamante, Augusta permota rogauit Imperatorem, ut eum reuertī
 praeciperet. Misso igitur tunc eunuchō Bresone, etiam necessitas Ioanni in-
 uito, ut in ciuitatem ingrederet, imposta est. Cum uero redisset, cum multo
 eius honore ad ecclesiam plebs occurrit. Et mox ut Ioannes ingressus est, ro-
 gabant ut in episcopali sede resideret, & populo orationem pacis impenderet.
 Quod cum refutaret atque diceret, quod hoc oporteret iudicio fieri synodali,
 & eos qui damnauerant, suam sententiam reuocare, accendebantur omnes
 uidere eum in loco proprio residentem, & uerba doctoris audire. Qui licet
 diu tardaret, praualuit tamen populus & eum in sede residere episcopali co-
 egit, & consuete orationem praebere pacis. Coactus etiam sermone fecit ad
 populum. Haec causa aliam praebuit inimicis occasionem. Et primum qui-
 dem de Heraclidae ordinatione contra eum mouere dicebatur Theophilus
 questio

questionem, ut Ioannem huius rei occasione deponeret. Verum Heraclides
 non aderat, iudicabatur autem ueluti praesens quasi quosdam iniuste caeci-
 disse, catenisque uinctos misisset in pompam Ephesi per mediam ciuitatem.
 Cumque pars Ioannis diceret auditorium debere iuste constitui, Alexandrini
 contendebant ut Heraclidis accusatores susciperentur. Hinc ergo seditio &
 caedes inter Constantinopolitanum populum & Alexandrinum uehemens est
 exorta. Ob quam rem plurimi uulnerati, pauci etiam mortui sunt. Haec ui-
 dens Theophilus, repente diffugit Alexandriam. Quod etiam alij fecerunt
 episcopi, praeter paucos, qui personam Ioannis amplectebantur. His ita gestis,
 reprehensibilis Theophilus est inuentus. Cuius auxit inuidiam, quod rursus
 Origenis libris incumberet. Qui cum a quodam fuisset interrogatus, quo-
 modo ea quae damnauerat rursus amplecteretur, ita respondit: Origenis li-
 bri similes sunt prato floribus uniuersis pleno: quicquid ergo in eis bonum
 inuenero, hoc decerpo. Si quid uero mihi spinosum occurrerit, hoc quasi pun-
 gar, omitto. Haec ergo Theophilus ait, non considerans Salomonis sapien-
 tissimi uerba dicentis, quod uerba sapientium sicut aculei sunt. Ob hanc ergo
 causam apud omnes Theophilus reprehensibilis uidebatur. Porro Diosco-
 rus Hermopoleos episcopus paulo post fugam Theophili mortuus est, cla-
 raque sepultus in basilica apud ilicem constituta. Vbi propter Ioannem syno-
 dus fuerat celebrata.

THEODORITVS.

Missus ergo tunc Ioannes in exilium, apud ostium habitabat Ponti, quod
 uocatur Hieron. Quumque per noctem terrae motus ciuitatem regiam inua-
 disse, Legati mane mittebantur ad eum, rogantes ut uelociter reuerteretur
 ad ciuitatem, & orationibus suis pericula remoueret. Sed & alij post illos, &
 rursus alij destinati sunt, ita ut Legatis Bosphorus repletur. Quod quum si-
 delissimus populus cognouisset, fluctus Propontidos nauibus est opertus.
 Omnes enim occurrerunt cereos & lampades accendentes pro reuersione
 pastoris.

SOZOMENVS.

Interea cum Theophilus nauigio Hierapolim aduenisset, mortuo eius ci-
 uitatis episcopo, Nilammonem monachum elegerunt ciues. At ille cum crebro
 refugeret ei Theophilus suadebat, ne sacerdotium refutaret. Tum ille promi-
 sit, dicens: Cras quod domino placet, implebitur. Altero uero die uenientes
 ad cellam eius cogebant eum. Tum Nilammon, prius, inquit, oremus. Quod
 quum Theophilus laudasset, simul orabat. Nilammon autem repente finem
 uitae cum illa oratione suscepit.

SOCRATES.

Ioannes itaque doctrinis occupabatur, ordinauitque Serapionem Heraclidae
 Thracensis episcopum. Vnde contra eum maius odium excitatur. Nam
 paulo post haec contigisse noscuntur. Augustae Eudoxiae statua argentea con-
 stituta est in columna Porphyretica chlamyde circumamicta: eratque posita
 nec proxime nec longe ab ecclesia Sophia, quam plateae tantummodo diui-
 debat

Ludus circa
statuū Aug.

debat iter. Illic ergo consuete Ludus publicus occurrebat. Porro Ioannes in iuriam hoc arbitratus esse ecclesiae, consueta fiducia rursus suam armavit linguam. Et cum oporteret principes supplicationis uerbo deflectere, ut à tali Ludo recederetur, hoc non fecit, sed impetu suae usus eloquentiae, iubentes fieri talia obiurgabat. Augusta uero rursus ad suam hæc trahebat iniuriam, & denuo præparabat, ut aduersus eum synodus celebraretur episcoporum. Hoc sentiens Ioannes, illam notissimam in ecclesia protulit homiliam, cuius initium est: Rursus Herodias insanit, rursusq; turbatur: denuo saltat, denuo caput Ioannis in disco concupiscit accipere. Quod factum, amplius ad iram accendit Augustam.

S O Z O M E N V S.

Cap. XVI
Subornati tru
cidarij, qui
Chrysofostor
mū occide
rent

Interea quidam homo cōprehensus est, qui Ioannem uolebat occidere, traditusq; ad supplicium Præfecto, à Ioanne ne perimeretur ereptus est. Postea uero Elpidij presbyteri seruus, cursu in episcopum irruens, eum in terimere nitebatur. Et dum à quodam teneretur, & ipsum repente percussit, simul & alium adstantem, & tertium. Tum clamore facto multis cōuenientibus plurimos interemit, nouissime tentus & traditus est. Ex illo tempore Ioannem populus custodiebat die noctuq; eius circumfidentes domum.

S O C R A T E S.

Cap. XVII
Altera syno
dus propter
Chrysofost.

Paulò post aderant episcopi, Leontius Ancyræ Galatiæ, Ammonius Laodiciæ, Bresson Thraciæ Philippensis, Acacius Bercææ Syriæ, & alij quidam. His præsentibus accusatores priores denuo mouebatur. Ioannes itaq; confidebat in talibus, rogans ut accusatio decenter flagitaretur. Cumq; superuenisset festiuitas Natalis Saluatoris, Imperator solenniter ad ecclesiam non uenit, sed mandauit Ioanni, quod ei non communicaret nisi criminibus prius exueretur. Cumq; pro securitate Ioannis accusatores eius ualde terrentur, præsentibus episcopi nihil aliud requirebant, nisi quod post depositionem non decreto concilij resedisset in sede. Cumq; ille responderet, quod sexagintaquinque episcopi cōmunicantes ei decreuissent, Leontius & alij reclamabant dicentes: Sed plurimi te o Ioannes deposuerunt. Cumq; denuo Ioannes hanc regulam non orthodoxorum ecclesiae, sed esse firmaret Arianorum: nam in Antiochia congregati pro damnatione fidei de Consubstantialitate prolata, odio Athanasij hanc regulam protulerunt. Tum illi non recta satisfactione condemnauerunt eum, non intelligentes quod dum hac regula uterentur, Athanasium quoq; deponerent. Hæc acta sunt circa festiuitatem Paschæ. Mandauitq; Imperator Ioanni, non se posse ad ecclesiam uenire, quod eum duo concilia condemnassent. Vacabat ergo Ioannes, & nequaquam in ecclesia descendebat. Moxq; omnes ei fauentes ab ecclesia recedentes, Pascha quidem in Thermis quæ Constantinianæ uocant, celebrauerunt. Cum quibus plurimi episcoporum, presbyterorum, & sacri ordinis clericorum cōmoti sunt, collectiones seorsum per loca diuersa celebrantes: unde etiam Ioannitæ uocati sunt

Ioannitæ uocati,
qui erant à
parte Ioannis
Chrysofostomi

sunt. Porro Ioannes duobus mensibus nusquam processit, donec Princeps eum duci iuberet in exilium. Et ille quidem tractus ab ecclesia, ducebatur. Quidam uero Ioannitarum eo die ecclesiam incenderunt. Qua ardente flans uentus etiam basilicam Senatus pariter cōprehendit. Quod actum est uicesimo Ianuarij mensis, Consulatu Honorij sexto & Aristenis. Ob quam rem Optatus Præfectus urbis cum Paganus esset, odio Christianorum plurimos Ioannitarum diuersis tormentorum generibus lanauit.

T H E O D O R I T V S.

Ioannes igitur non solum è ciuitate pulsus est, sed etiam in quoddam exilium oppidum atq; desertum Armeniæ Cucufon destinatus est. Inde rursus ad Pityuntem ubi fines sunt Ponti imperijq; Romani, quæ loca crudelibus Barbaris sunt uicina. Sed clemens dominus non permisit uictorem athenam per loca talia diu morari.

S O Z O M E N V S.

Inter hæc Innocentius Romanus antistes audiens de Ioanne, & moleste ferens, uolensq; generale celebrari concilium, scripsit Ioanni & clero Constantinopoleos, quod non oporteret Ioanni successore dari, nec eius clericali parere pontifici, quas prolixitatis causa non transtuli. Aiunt uero Ioannem cum in exilium duceretur per uisionem cognouisse diem quo moriturus esset, ostensum sibi à Basilisco martyre in Comanis: ubi cum esset itinere fatigatus, dolorem capitis non ferens & ardorem solis, uitam languore finiuit.

S O C R A T E S.

Quartodecimo die Septembris mensis, Consulatu Honorij septimo, & Theodosij secundo.

T H E O D O R I T V S.

Huius igitur iniustitiæ causas abominati sunt præcipue Europæ Pontifices: ab eorum namq; se suspenderunt cōmunione: pariter omnes Illyrici eius partis effecti sunt. Orientales autem plurimi quidem iniustitiam declinauerunt, corpus tamen ecclesiae diuidere noluerunt. Verum mortuo illo omnium doctore terrarum, non prius Occidentales episcopi Aegyptiorum & Orientalium, Bosphorensium atque Thracensium sunt amplexi cōmunionem, quam illius sacratissimi uiri nomen inter prædecessores poneretur episcopos. Et Acacium quidem, qui post eum ordinatus est, ne alloquio quidem dignati sunt. Atticum uero Arsatijs successorem, legationem crebro mittentem, & pacis pignora postulante, in *Ἀρσάτιος* scripto Ioannis nomine, postea susceperunt.

S O C R A T E S.

Transactis itaq; diebus paucis, Arsatijs Constantinopoleos ordinatur episcopus, Nectarij frater, ualde longæuus, & plusquam octuaginta annos habens, qui mansuetissime admodum regebat episcopatum.

S O Z O M E N V S.

Cuius opinioni derogauit postea, quod cum Ioannis fautoribus agebatur. Nam cum Arsatio cōmunicare nollent, nec orationem habere communem

Chrysofostomi
in accenderunt
ecclesiam

Cap. XVIII
Chrysofostomus
ubi exularit,
Cucufos

Innocentius
Ro. Pont. pro
Chrysofostomo

Chrysofostomus
moriuntur

Cap. XX
Arsatijs Cō
stantinopol.
episcopus

nem, sed (sicuti dictum est) seorsum & per loca secreta ultima ciuitatis, sacra celebraret, hæc ille renunciauit Imperatori. Cumq; iussisset ut eos manu militari turbaret, lapidibus atq; fustibus populum conuertit in fugam. Nobiliores autem & magis propensos in amorem Ioannis coniecit in carcerem.

Diripiuntur domus eorum, qui Chrysofomo fauebant

Porro milites (ut fieri solet) accepta licentia, prædam circa mulierum ornamenta faciebant, zonas aureas, dextralia, monilia, lauatoria, anulos, diademata, & cum ipsis auribus earum auferentes in aures. Ob quam rem turba maxima & gemitus in ciuitate prouenit. Nec sic tamen illi affectum deposuere Ioannis: uerum publice plurimi conuenire, nec in platea, nec in balneo præsumebant. Quibusdam etiam erat domi quoque manere periculolum, ita ut ciuitatem declinarent: Multi siquidem uiri, plurimæq; mulieres nobili genere procreatæ, uirginitate atq; uirtute uitæ laudabiles fugerunt.

S O C R A T E S.

Grando, Constantinopoli

Eo tempore etiam grando uehemens Constantinopoli & circa eius suburbana descendit. Quod factum est Consulatu eodem Honorij sexto, & Aristæneti, die tricesimo Septembris mensis, quod dicebatur dei ira factum, eo quod sine iudicio Ioannes fuisset condemnatus. Quibus uerbis æmentum dedit mors Augustæ cõtinuo subsequuta. Quarto namq; die post grandinem est defuncta.

S O Z O M E N V S.

Tum uero Cyrinus Chalcedonensis episcopus, qui Ioannem crebro lauerat, seculo pede defunctus est.

S O C R A T E S.

Chrysofomus Nouatianis fauit

Alij tamen dicebant, Ioannem hoc iuste perpeffum, eo quod multas ecclesias Nouatianorum, Quartodecimanorum, & aliorum tulisset hæreticorum.

S O Z O M E N V S.

Cap. XXXI Eutropius lector in carcerem

Eo tempore quidam lector Eutropius est detentus, quasi & ipse in ecclesiam misisset ignem. Qui cum multa fuisset tormenta perpeffus, coniectus in carcerem, paulo post est defunctus. Quid autem de eo contigerit exitimo esse memorandum. Quidam uidit in somnis adstitisse altari uirum pulchritudine & magnitudine decoratũ, quasi in honore martyris Stephani consistentem, & quasi cogitantem eo quod boni uiri nusquam inuenirentur, atque totam se circumire ciuitatem, & nisi Eutropium nullum penitus inuenisse. Cumq; is qui uiderat, experrectus fuisset, somnium retulit fidelibus uiris. Deinde requirens eos qui à Præfecto comprehensi fuerant, & uerbis macerati, inuenit Eutropium, ei q; retulit uisionem. At ille flens, orationem sibi dari ab eo qui uiderat, implorauit. Cumq; diuersos Præfectus torqueret, nec personas incendij reperiret, etiam mulieres quasdam tenens suadebat ut episcopi cõmunionem amplecterentur Arsati: & multæ quidem declinauerunt: Olympias autem iniustum credens malitiæ satisfacere dixit: Adiice mihi calumniatores, & uolentiã maiorem impone: mihi uero phas non est cõmunicare, & ea facere, quæ p̄s non licet perpetrare. Quam cum

Chrysofomiani torquentur propter factum incendium

Olympias

dem declinauerunt: Olympias autem iniustum credens malitiæ satisfacere dixit: Adiice mihi calumniatores, & uolentiã maiorem impone: mihi uero phas non est cõmunicare, & ea facere, quæ p̄s non licet perpetrare. Quam cum

eam nequisset flectere Præfectus ut cõmunicaret Arsatio, tum dimissam & paulo post tentã, multo nudauit auro, hoc modo credens ipsius frangi constantiam. Eo tempore Tigris presbyter ueste nudatus, & dorso cæsus, ita cæsus est, ut pedum eius ac manuum articuli soluerentur.

Tigris presbyter Chrysof.

S O C R A T E S.

Arsatius itaq; quum modicum uixisset tempus, defunctus est, Consulatu sequenti Stiliconis secundo, & Anthemij, undecimo die Nouembris mensis. Quo mortuo, de episcopatu Constantinopolitano magna cœpit esse contentio. Et propterea cum quatuor uacassent menses, sequenti Consulatu Arcadij sexto, & Probi, Atticus ordinatur episcopus, genere Armenius, habitu monachus, à iuuentute sua naturali sapientia decoratus.

Cap. XXXII Arsatius moritur

Atticus succedit

S O Z O M E N V S.

Interea cum Siricius quinque annis Romanorum rexisset episcopatum, Anastasius ei successit. Post quem Innocentius Pontificatus iura suscepit. Defunctus quoque est etiam Flauianus, non consentiens in damnationem Ioannis. Flauiano moriente, Porphyrius Antiochenum suscepit episcopatum. Et quoniam plurimi contra Ioannem consenserant, propterea in Constantinopolitana urbe multa diuisio facta est, ita ut missas apud seipos plurimi celebrarent, & scandala prouenirent: quoniam propter gratiam Arsati atq; Porphyrij, necnon Theophili Alexandrinæ ciuitatis episcopi, pridem studio Procerum posita lex fuerat, iubens omnes in ecclesiam conuenire, & qui non cõmunicarent, procul expelli.

Cap. XXXIII Siricius Anastasius Innocentius Ro. Pont. Flauianus Antiochenus Porphyrius succedit

Eo tempore cum discordia sacerdotum, etiam Respublica magnis concussionibus turbabatur. Huius namq; transeuntes Histrum, Thraciam deuastabant. Isauriæ quoq; latrones maxima multitudine congregata usq; ad Carenos & Phœniciam uenientes, urbes & uicos in medio positos populati sunt. Per idem tempus Stilicon magister armorum erat apud Honorium magna præditus potestate, habebatq; sub se Romanorum plurimos atq; Gentilium. Qui contractis inimicitijs cum Arcadij ducibus, cogitabat congregari contra eos. Tunc ergo agens cum Honorio Alaricum regem Gothorum fecit ordinari magistrũ militum, & accessit aduersus Illyricum, ei q; Iouium Præfectum constituit, ut arma contra Romanos attolleret, ac prouinciales Honorij subderet ditioni. Et cum Alaricus Barbaros sub se constitutos & per Dalmatias habitantes cõgregasset, uenit ad Epirum ubi multo tempore commoratus, reuersus est in Italiam: quia cum discedere uoluisset Honorij literis est detentus, sicut ipse confessus est.

Cap. XXXIII Huius in Thraciam Latrones Isaurie Stilicon

Alaricus rex Gothorum

T H E O D O R I T V S.

Ea tempestate Cyrillus Theophili consobrinus, Alexandrinum suscepit episcopatum. Hierosolymorum ecclesiæ præsidebat Ioannes uir mirabilis successor Cyrilli. Antiochiæ autem Alexander, uir sermone doctus, & uir

Cap. XXXV Cyrillus Alexandrinus Ioannes Hierosolymitanus

uir uirtutem ostendens magnis operibus. Is enim Porphyrio succedens, qui post Flavianum fuerat ordinatus, multa reliquit monimēta clementiæ. Flavianus equidem sapientiæ subtilitate florebat. Porro sacratissimus Alexander cōuersione summoq; philosophiæ eloquio, & plurima donorum copia abundabat. Is nanq; etiam partem Eustathij (quam pridem Paulinus flectere non potuit, nec post illum Euagrius) precibus usus reliquo corpori copulauit: egitq; festiuitatem, cuius similem nemo potuit aliquando uidere. Nam quum omnes fideles sumpisset sacerdotes simul & populum, uenit ad locum, ubi Eustathiani congregabantur. Apprehendensq; psallentes & unum canticum sub quadam congruentia prædicantes, à porta ciuitatis usque ad maiorem ecclesiam totam plateam compleuit hominibus, & ostendit fluuium rationalem, instar fluminis decurrentis. Hæc Iudæi uidentes & Ariani, & parua reliquiæ Paganorum, ingemuerunt, uidentes alios fluuios in mare ecclesiæ concurrentes. Is ergo pontifex, Ioannis magni uocabulum ecclesiasticis *Αμύχης* primus inseruit.

Cap. XXVI
Ioan. Chrysostomi reliquiæ
Constantinopolim delate

Huius doctoris reliquiæ sequenti tempore in regiam deuecta sunt ciuitatem. Rursumq; fidelissimus populus per pelagus quasi per terram currens, undas Bosphori lampadibus & cæreis obuolauit. Hunc ergo thesaurum in illa ciuitate recondidit Imperator. Qui sui aui & uocabulum sortitus est, & pietatem seruat inuiolabilem. Is in eius loculum desigens oculos atq; frontem, pro Arcadio & Eudoxia genitoribus supplicauit, ut ignoranter delinquentibus ueniam condonaret. Pridem enim mortui sunt eius parentes huic orphanum relinquentes. Sed patrum & progenitorum deus, experientia pupilli eum sentire non pertulit. Nam & pie nutriti fecit, & sine concussionis metu custodiuit eius imperium, atq; tyrannorum consilia refrenauit.

Cap. XXVII

Theodosij iunioris laus

Is enim beneficiorum semper memor honorabat beneficij largitorem, habebatq; participes hymnorum sorores seruantes conuersione uirginitatem, & delicias maximas iudicantes sacrorum meditationes eloquiorum, thesaurum inauserbilem existimantes manus egentium. Verum ipse Princeps multis etiam alijs adornatur, maxime uero clementia, mansuetudine, animi tranquillitate nunquam recipiens tempestatem fide uera atq; probabili. Cuius iudicium nos conuenit ostendere manifestum. Quidam uir conuersionis quidem monachicæ, sed asperior consilio, adijt Imperatorem pro quadam causa rogans. Cum hoc crebro fecisset, nec ea quæ postularat intraperasset, eum ab ecclesiastica cōmunionem prohibuit, & imposito ei uinculo, discessit. Verum fidelissimus Imperator ad palatium reuersus, tempore prandij presentibus conuiujs ait, non se sumpturum cibum, nisi prius eius uinculum solueretur. Ob quam rem misit ad ciuitatis episcopum, rogans ut iuberet ei qui ligauerat, ut ipsius uincula solueret. Cumq; dixisset episcopus, non debere à quolibet obligationem recipi, & mandasset quod solutus esset: ille tamen eius

men eius non suscepit solutionem, donec qui ligauerat multo labore requisitus, ei cōmunionem quam prohibuerat, reddidisset. Idolorum igitur templaque fuerant derelicta, à fundamentis dirui fecit, ut posterius ne uestigium quidem erroris pristini reperirent. Hunc enim sensum etiā in sua lege cōscripsit. Quando igitur Roilas dux Scythiæ transiit Istrum, & cum innumero exercitu uehementer Thracias populatus est, ipsamq; regiam ciuitatem obsidere se & subuertere minabatur, supernis iaculis atq; fulminibus eum maiestas diuina percutiens, & ipsum & omnem simul concremauit exercitum.

Tale aliquid à domino eius consolatore etiā Persico prælio gestum est. Nam cum illi Romanos uacare cognouissent, & ciuitates in confinio constitutas debellarent, pacisq; pacta transcenderent uastatis finibus, nemo ferebat auxilium. Imperator nanq; de pace præsumens, duces & milites ad alia bella miserat. Tunc ergo imbre uehementissimo, & grandine demissa, ulterius eos deus accedere non permisit, eorumq; ligauit cursum, ita ut uiginti diebus totidem ambulare stadia non ualerent. Duces uero uenientes congregarunt exercitum, & in priori bello obsidentes urbem Imperatoris uocabulo nominatam, ridiculos ostendit. Cum enim plusquam triginta diebus Gororanes rex, prædictam undiq; obsideret ciuitatem, & multa machinamenta construeret, & turres contra muros ciuitatis excelsas ædificaret, solus Eunomius sacratissimus eius ciuitatis episcopus restitit, & impetum moliminis eorum machinasq; destruxit. Et licet duces nostri hostibus bellando cessissent, & oblessi ciues resistere non auderent, iste solus pugnando à uastatione præseruauit ciuitatem. Unus itaq; partis hostilis uir dum consuete blasphemaret, & Rapfacis atq; Sennacherib uerba profunderet, & cum uersania minaretur, sacrum se concrematurum templum: ille uir sanctissimus non ferens huius insaniam, iussit balistam poni iuxta propugnaculum, quæ Apostoli Thomæ habebat uocabulum: & maximo in eam lapide coaptato, in nomine, inquit, eius qui est blasphematus, lapidem tenso arcu dimittite. Tum lapis emissus ueniens usq; ad faciem nephandissime blasphematis, uultum eius ualde corruptit, caput contriuit, cerebrumq; in terram disperfit. Hoc cum Dux exercitus cognouisset, qui se ciuitatem capturum esse minabatur siluit, & rebus ipsis uictum se esse professus est, & metuens quesuit pacem. Sic ergo Rex omnium fidelissimum hunc principem conseruauit, cum & iste seruitutem profiteatur, & competens offerat domino ministerium.

Inter hæc Innocentio optimo Romanæ urbis antistiti successit Bonifacius, Bonifacio Zosimus, Zosimo Cælestinus. Hierosolymis uero post Ioannem Praylius suscepit ecclesiæ præsulatum. Verum in Antiochia post sacrum Alexandrum Theodotus castitatis speculum, ecclesiæ pontifex ordinatur, mansuetudine & puritate conuersionis ornatus. Is enim cohortem Apollinaris alijs ouibus miscuit, rogans eos ut unirentur ouili. Ea qui

Templa Gentiliū à fundamentis euerisa.
Roilas Scythiarum Nomadum Dux fulmine perfligatus cum exercitu

Ca. XXVIII
Persæ contra Theodosium iuniorum

Gororanes

Eunomius episcopus

Cap. XXIX
Bonifacius
Zosimus
Cælestinus
Praylius
Theodotus
Apollinaris
uniti orthodoxis

Àa dem

dem tempestate Isdigerdes Persarū rex contra ecclesias huiusmodi de causa bella commouit.

Cap. XXX
Abdas episcopus
Persarum
πυρῶν
destruxit

Abdas quidam erat episcopus plurimis uirtutibus adornatus. Is nō mediocriter usus zelo diuino, πυρῶν, id est, focum eorum seu Vestam destruxit. Πυρῶν nanq; illi uocant templa, in quibus ignem seruant: deum enim arbitrantur ignem. Hoc cum rex cognouisset à Magis, euocauit Abdam: & primo quidem mansuete culpauit factum, præcipiens ut πυρῶν rursus ædificaret. Illo resistente, & hoc nequaquam facere confirmante, uniuersas se rex destructurum interminat ecclesias: cuius interminationem completio subsecuta est. Nam prius illum uirum occidi præcipiens, destrui quoq; ecclesias imperauit. Ego sanè destructionem τῶν πυρῶν non reor oportune commissam: neq; enim sanctus Apostolus cum uenisset Athenas, & ciuitatem repletam idolis conspexisset, aras ab illis honoratas destruxit, sed ratione ignorantiam redarguit, & ueritatis iura monstrauit. Quod uero destructum templum reædificare noluerit, sed necem magis elegerit, ualde admiror, & plurimis eum honorandum coronis existimo. Tale est enim

Persecutio
Christianorū
apud Persas

ignem adorare, quale eius ædificare templum. Hinc ergo sumens tempestas initium, sæuissime atque ferociter circa pietatis alumnos intumuit, & triginta iugiter annis fluctuatio dura permansit, à Magis ueluti quibusdam procellis agitata. Magos enim appellant Persæ eos, qui elementa desiciant. Quorum fabulas in alia conscriptione monstrauimus, in qua horum interrogationibus dignas solutiones obtulimus. Gororanes itaq; filius Isdigerdis, post patris mortem cum Imperio etiam contra Christianam pietatem bella suscepit. Quas enim tormentorū species, & suppliciorum adinventiones p̄is intulerit, non est facile nunc narrare. Aliorum nanq; manus excoriauerunt, aliorum dorso, aliorum capita, à fronte inchoantes usque ad ceruices nuda cute reliquerūt. Alios sectis per medium calamis, nudos operientes, & ipsas sectiones calamorū carnibus aptantes, à capite usque ad pedes funibus stringentes, postea calamos ex eorum membris uiolenter trahebant, ut acutæ sectiones calamorū cum traherentur eorum carnes secarent, & tormentum amarissimi doloris inferrent. Deinde fodientes lacus, & eos undique obturantes, foricum maiorum greges in eos immiserunt, eisq; pabulum athletas dederunt, impie ligantes manus eorum & pedes, ne possent à se bestias remouere. Sed & alia tormenta sæuiora ualde exercuerunt, habentes doctorem ueritatis inimicum: Sed non potuerunt athletarū deuincere fortitudinē. Sponte nanq; currebant, ut occasione huius mortis in corruptibilis uitæ dona perciperent. Duorum tamen aut trium faciam mentionem, ut per hos reliquorum fortitudo monstraretur.

Cap. XXXI
Hormisdas
Persæ

Hormisdas quidam ualde nobilis apud Persas erat, qui patrem Præfectum habuerat. Hunc cum rex cognouisset esse Christianum, deduci fecit

fecit, & imperauit ut salutarem negaret deum. At ille: Nec iustum, inquit, nec utile præcipis Imperator. Nam qui docetur ut deum omnium facile conternat ac neget, facillime quoq; spernit Imperatorem, cum & ipse sit participans naturæ mortalis. Et si summo supplicio dignus est, qui tua scepra contempserit Imperator, multiplicibus tormentis subdendus est, qui cunctorum negauerit creatorem. At Imperator cum debuisset mirari prudentiam, fortissimum diuitijs & dignitate nudauit athletam, iussitq; ut nudus traheret camelos exercitus. Quumq; plurimi transissent dies, respiciens de superioribus Imperator, uidit illum eminentissimum uirum solis radijs inflammatum, & pulueris squalore repletum, patriæq; nobilitatis memor, eum ad se iussit adduci, & lineis uestibus operiri. Deinde putans quod tam præcedenti afflictione, quam ex ista clementia molliretur, uel nunc, inquit, illa obstinatione exutus, nega filium fabri. At ille dei zelo repletus, dirupit uestem & proiecit, dicens: Si propter hoc me putas à pietate recedere, habe donum cum impietate, quam possides. Hanc eius fortitudinem contemplatus, nudum eum è suo expulit Imperio.

Sannen quoque mille famulorum dominum, resistentem sibi, & negare creatorem omnium nolentem, requirens quisnam seruorum eius esset saeuissimus, illi aliorum seruorum tradidit dominatum. Cui ipsum quoque dominum seruire præcepit, simul & eius uxorem. Per hoc putans propugnatorum se flectere ueritatis. Sed spe sua deceptus est. Habebat enim ille domum in petra constructam.

Beniamin etiam diaconum comprehendens, clausit in carcere. Cumq; duo transissent anni, superuenit Legatus Romanorum pro alijs causis acturus. Et cum hæc cognouisset, postulauit à rege ut dimitteretur Diaconus. Porro rex iussit ut promitteret Beniamin quod nulli Magorū doctrinam Christianam prædicare tentaret, & dimitteretur exire. Tum Legatus quidem custodire Beniamin quæ rex præceperat compromisit. Beniamin autem audiens monita Legati: Impossibile est, inquit, non me participare lumen alijs, quod ipse percepi. Quanto enim supplicio dignus sit qui talentum absconderit, sacra Euangeliorū testatur historia. Sed rex horum tum nihil cognoscens, iussit eum absolui à uinculis. At ille prædicare nullatenus cessabat: & capiens eos qui ignorantia caligine tenebantur, intelligibili luci iugiter offerebat. Dumq; transisset annus, regi gesta illius nunciantur. Tum deductum ad se, negare iussit quem adorabat deum uerum. Ille quæsiuit à rege, dicens: Quo dignus honore est, qui suum derelinquens regnum, inuadere studuerit alienum? Quumq; dixisset rex: Morte ultimoq; supplicio. Sapientissimus uir ille respondit: Quid ergo non iuste patiatu homo, qui factorem mundiq; creatorem, nutritorem, ac saluatore deferens, unum conseruorum suorum deificare uoluerit, & debitum illi cultum isti magis obtu-

Ca. XXXII
Sannes

Ca. XXXIII

lerit: His sermonibus rex accensus, uiginti calamos acui, & totidem unguibus digitorum eius manuum atq; pedum praefecit infigi. Cumq; hoc supplicium ab eo derideri conspiceret, alium rursus calamum acutum in eius femur unde humana origo descendit, iussit immitti. Cumq; crebro eijceretur & rursus induceretur, ineffabiles ei dolores excitabat. Post hoc uero supplicium impius atque ferox uirgam grandem spinis undique plenam, per eius meatum iussit induci, & hoc modo spiritum fortissimus decertator emisit. Sed & alia multa ab illis impijs sunt tentata. Nec tamen mirandum, quod illorum ferocitate & impietate longanimiter deus omnium patiat, quando ante imperium maximi Constantini quicunq; fuerunt Romanoru Imperatores, contra ueritatis ministros uehementer insanierint. Diocletianus namq; passiois salutaris die in omni imperio Romanoru, destruxit ecclesias, Sed nouem transactis annis istae quidem denuo floruerunt, & multiplicem magnitudinē ac pulchritudinē susceperunt. Ille uero post rabiem suae impietatis extinctus est. Nam & bella huiusmodi futura dominus praedixit & ecclesiae uictoria praedicauit. Nos tamen ipsae quoq; res edocent, quod magis nobis utilia sunt bella q̄ pax: quia pax delicatos nos facit, remissos & timidus: porro bellū & mentem acuit, & praesentia quasi transeuntia cōtemnere persuadet. Sed haec quidem etiam in alijs operibus crebro diximus.

Diocletianus in die passionis domini, omnes ecclesias Christianoru euerit

Caput XXXIII Theodorus Mopsuestiacus episcopus

Polychronius

Ca. XXXV Arcadij Aug. mors

Acacius martyr

EO autem tempore quo sacratissimus Theodotus Antiochenam regere uolebat ecclesiam, Theodorus *μὲν ἰσῆας* quidem episcopus, sed totius doctor ecclesiae, cum contra uniuersam cohortem haereticoru fortiter pugnasset, finem uitae sortitus est. Is enim Diodori quidem magni doctrina potius est. Ioannis uero sacratissimi fuit socius atque cooperator. Communiter enim Diodori pocula spiritalia sunt adepti: qui sex & triginta annis mansit in Praesulatu, & contra Arii Eunomijq; acies fortissime praesulatus est, insidiasq; latronis Apollinaris extinxit, optimaq; pascua diuinis ouibus praeparauit. Cuius frater Polychronius Apamiensium rexit ecclesiam, & gratia sermonis, & claritate uitae ornatus.

S O C R A T E S.

Non multo post tempore quam Ioannes defunctus est, moritur & Arcadius Imperator, uir mitis & quietus. Et circa finem uitae pro huiusmodi causa uenerabilis existimabatur. In urbe Constantinopoli domus est maxima, habens cognomen *νεγκύρας*, id est, nucis. Est enim in eius domus uestibulo arbor nucis, in qua sermo est fuisse appensum martyrem Acacium & defunctum. Ob quam rem etiam Oratorium illic est aedificatum. Hunc Arcadius uidere uolens, ad orationē uenit, uotoq; completo reuertebatur. Proinde cuncti circa Oratorium habitantes, uolentes Imperatorem uidere accurrebant, & alij quidem extra domum praecesserant, ut melius aspectum Principis & ordinem uiderent obsequij, alij uero sequebant. Cumq; omnes cum

cum mulieribus atq; filijs simul & mancipijs extra domum fuissent egressi, repente maxima domus Oratorio cohærens, subito tota corruit, clamorq; cum admiratione sequutus est, quod oratio Principis tot homines à ruinæ imminentis periculo liberasset. Arcadius itaque relicto annorum octo filio Theodosio (de quo iam complura sunt narrata) defunctus est. Consulatu Bassi & Philippi, primo die Maij mensis, anno secundo ducentesima nonagesima septima Olympiadis. Is ergo cum patre quidem Theodosio tredecim regnauit annis, post mortem uero patris quatuordecim. Vixit annis triginta & uno.

Domus in urbe Constantinopolim corruit

● ELENCHVS CAPITVLORVM

TVM LIBRI VNDECIMI HISTORIAE ECCLESIASTICAE, quam Tripartitam uocant.

Quod Theodosij iunioris imperiū Praefectus regebat Anthemius. Cap. i
De Attico episcopo, eiusq; moribus. Cap. ii
De Theodosio episcopo Synnadae, & quemadmodum illic Macedoniani conuersi sint. Cap. iii
Quomodo Iudæus paralyticus per baptismum sit curatus. Cap. iiii
De Sabbatio haeresiarcha, eiusq; sequacibus. Cap. v
De morte Theodoretii Arianorum episcopi, & ordinatione Barbæ, & quae sub eo sint gesta. Cap. vi
De ordinatione Cyrilli Alexandrini Pontificis. Cap. vii
Quomodo apud Persas per Marutham episcopum sit Christianismus dilatatus. Cap. viii
Quemadmodum Italiam uastarit Alaricus. Cap. ix
De Celestino Romano Pontifice, & quomodo Nouatianos fuerit insequutus, & de Sabbatio. Cap. x
De seditione & nece Christianoru quae per Iudæos apud Alexandriae acciderunt. Cap. xi
De Hypatia philosopha quae in Alexandriae fuerit interempta. Cap. xii
Quomodo Iudæi temeritatis suae poenas exoluerint. Cap. xiii
De Iudæo qui cum saepe baptizaretur, aqua fontis abscellit. Cap. xiiii
Quomodo Isdigerdes rex Persarum Christianos fuerit persequutus, & à Romanis deuictus. Cap. xv
Quomodo Acacius episcopus Amidae, captiuus redemerit à Romanis militibus, uenditis uasis ecclesiae, & refectos cum sumptibus ad propria destinarit. Cap. xvi
De Eudocia uxore Theodosij, & de laudibus ipsius Theodosij. Cap. xvii
Quomodo Ioannes Tyrannus in Occidente fuerit superatus. Cap. xviii

HISTORIAE ECCLE-

SIASTICAE, QUAM TRIPARTITAM VOCANT,
LIBER VNDECIMVS.

S O C R A T E S.

Caput I
Honorius
Aug.

Anthemius
Præfictus

Troilus So-
phista
Cap. II
Atticus Con-
stantinop.

ARCADIO Imperatore defuncto, Honorius quidē eius frater regebat Hesperias, Orientales autem Prouinciæ sub ditione manebāt Theodosij Iunioris, cum esset annorum octo, Anthemio Præfecto omnia disponente. Erat enim iste nepos Philippi, qui Paulum episcopū sub Constantio ab ecclesia expulerat, & Macedoniū introduxerat. Is muro maximo urbem Constantinopolim circumdedit. Qui uir sapientissimus inter illius temporis homines & putabatur & erat, & nihil in consulte faciebat, sed cum multorum consilio quæ erant agenda tractabat, & maxime Sophistæ Troilo se credebat.

IMperatore porrò octauū annum agente, iam tribus annis Atticus habebat episcopatū, uir clarus & eruditus, uenerabilis atq; prudens. Vnde etiā ecclesias sub eo magnū sumere contigit incrementū. Non enim solis propriæ fidei personis munificus erat, sed etiam hæreticis miraculū suæ sapientiæ demonstrabat, quos uexare quidem nolebat. Cum uero eos terrere tentasset, denuo mansuetudinē ostendebat. Et inter hæc non negligebat eloquentiā. Laborabat enim circa ueterū lectiones, noctu eis incumbens. Quapropter non eum mouebant Philosophicæ aut Sophisticæ lectiones. Erat enim & confabulantibus gratus, & cum tristibus mœstus, & absolute (secundū Apostolum) omnibus omnia factus est. Primo quidē cum presbyter esset, libros faciebat, & meditados coram ecclesia recitabat. Postea uero etiam fiduciam cum labore fortitus, sub oculos doctrinam laudabilem proferebat. Non tamen tales erant eius sermones, ut etiam ab auditoribus scripturæ traderent. Quæ uero eius temporibus memoranda acciderint narrabo.

Cap. III
Theodosius
Synnadenfis
Secutor Ma-
cedonianorū

IN Synnada Pacatianæ Phrygiæ ciuitate, Theodosius quidā erat episcopus, & Macedonianos cum illic plures essent, insequēbat, & nō solum eos è ciuitate, sed etiam ab agris nimia crudelitate pellebat, cum Orthodoxorū ecclesia persequutiones inferre non solet. Quod ille nō zelo rectæ fidei, sed pro pecuniarū amore faciebat. Contra quos, uniuersos tam clericos q̄ Iudices prouinciales armabat, & præcipue Agapitum eorū turbabat episcopū. Cumq; Iudices prouinciæ ad inferenda tormenta, sibi sufficere nō putaret, Constantinopolim est profectus, ut Præfectorū auxilia mereretur. Ibiq; posito Theodosio propter huiusmodi causam, Agapitus Macedonianorū episcopus ad meliorē se contulit partem: habitocq; tractatu cum omni clero, & euocans

euocans totum populū sibi subiacentē, suasisit eis, ut Consubstantialitatis susciperent fidem. Hoc facto, repente cū maxima multitudine, imò cum omni (ut ita dixerim) ciuitate ad Orthodoxorū ecclesiam uenit, & oratione facta, sedem in qua Theodosius præsidere solebat, obtinuit. Tum ueniens populū, & deinceps fidem Consubstantialitatis docens, ecclesiam tenuit Synnadensem. His ita gestis, non post multum temporis Theodosius cum Præfectia norū uenit auxilio, & nihil sciens horum quæ fuerant gesta, ad ecclesiam propeperauit. Ex qua ab omnibus expulsus, rursus Constantinopolim remeauit, & apud episcopū Atticum quæ fuerant cōtra eum gesta deposuit, quemadmodum iniuste episcopatu fuisset expulsus. Atticus autē cognoscens utilem causam ecclesiæ accidisse, Theodosium quidem uerbo consolatus est, ut patienter ferret. Præponens autē causis personalibus generalē utilitatē scripsit Agapito, ut teneret episcopatū, nihilq; de inimicitijs Theodosij cogitaret.

HOc igitur unum est rerum utilium, quæ Attici tēporibus in ecclesia acciderunt. Sed neq; miraculorū aut sanitarum his defuit causa temporibus. Quidam namq; Iudæus cum paralyticus esset, plurimis annis in lecto iacebat. Cumq; omnis medicina ei fuisset adhibita, & cunctorū Iudæorum nihil oratio præualeret: nouissime ad baptismatis Christiani gratiam confugit, huic soli ueritatis medicamini se committens. Hoc uelociter episcopo Attico nunciatur. Quem catechumenū factum, & spem Christi promittēs, deportari cum lecto præcepit ad baptismū. Verum Iudæus paralyticus baptismum uera fide suscipiens, cum de fonte fuisset leuatus, statim morbo caruit, & deinceps sanus fuit. Hanc igitur curam uirtus Christi etiam nostris temporibus demonstrauit. Qua ex causa plurimi Paganorū credentes baptizati sunt. Iudæos autem licet signa quærentes, hæc tamen non prouocauerunt ad fidem. His ita apud Christianos gestis, plurimi paruipendentes, in sua nequitia permanserūt. Et non solum Iudæi tantis prodigijs repugnabant, sed etiam sequaces eorum similia sapuisse conuicti sunt.

Sabbatius itaq; (cuius ante fecimus mentionē) nolens in suo ordine manere presbyteratus, desiderabat episcopatū. Iisdemq; tēporibus recessit ab ecclesia Nouatianorū, occasionē habens quasi propter obseruationē Paschæ Iudaici. Faciebatq; collectas cōtra Sisinniū suum episcopū in loco ciuitatis qui *ἡγερόφος* appellat in Arcadij foro. Illic enim rem comisit ualde periculofam. Die namq; festiuitatis in Euangelica lectione, ubi scriptū est: Erat enim Pascha Iudæorū, uerba quæ nusquā scripta neq; audita sunt ausus est adijcere, id est: Maledictus qui præter azyma celebrauerit Pascha. Hoc auditū manauit in populū, & simplices decepti Nouatianorū laicorū conueniunt ad illum. Quod tamen malū non remansit inultū, sed in finem pessima eius fallitas est conuersa. Paulò post enim cum ad quandā festiuitatē multi concurrerēt, ut uigilias solite celebrarēt, formido subito dæmoniaca irruit su-

Aa 4 per eos

Agapitus dicitur
duos annos am-
plexit, &
fit episcopus
Synnadenfis

Theodosius
episcopus nō
recipitur à
suis

Cap. IIII
Iudæus para-
lyticus sanita-
ti restitutus

Cap. V
Sabbatius

ἡγερόφος

per eos, quasi Sifinnius eorum episcopus ueniret cum maxima multitudine. Facta quoque turba uidelicet noctu, & in angustiae loco comperti semetipsos con-
 triuerunt, ita ut ultra septuaginta homines morerent. Hoc factum plurimos à
 Sabbatianorum secta prohibuit: quidam uero in eius rusticitate manserunt.

Sabbatiani

Cap. VI
 Dorotheus
 Arianorum
 episcopus
 Barbas Ari-
 anorum epi-
 scopus

Timotheus, Ge-
 orgium, Ariani

EO tempore Dorotheus Arianorum Praeful, quem ab Antiochia Con-
 stantinopolim transtulerant, cum centum & nouemdecim uixisset annos
 defunctus est, Consulatu Honorij septimo, & Theodosij secundo, sexto die
 Nouembris mensis. Post quem Arianam superstitionis Barbas ordinatur epi-
 scopus. Sub hoc itaque Barba, per duos presbyteros eloquentissimos Ari-
 anorum religio floruit, quorum alter Timotheus, alter Georgius dicebatur.
 Sed Georgius doctrina Helladica eruditus erat, Timotheus sacris literis in-
 cumbebat. Et Georgius quidem semper Aristotelem & Platonem habebat
 in manibus, Timotheus Origenem, ita ut etiam lingua Hebraica loqueretur.
 Timotheus pridem Pfathyrianorum fuerat hereseos, Georgium Barbas pre-
 sbyterum ordinauit. Timotheum itaque ego ipse uidi, & cognoui quemadmodum
 interrogantibus fuerit respondere paratus, soluens obscurissimas quæstio-
 nes, quæ in diuinis inueniuntur eloquijs, testem uocans ueracissimum Orige-
 nem. Mihi tamen uidetur admirabile, quomodo tales uiri in Arianorum lege
 manserint, quorum unus quidem Platonem semper habebat in manibus,
 alter spirabat iugiter Origenem: cum nusquam Plato secundam uel tertiam
 causam (sicuti ipse nominare solet) initium substantiæ asserat percepisse, &
 Origenes coæternum ubique fateatur filium patri. Qui licet in sua sententia
 manserint, religionem tamen Arianam perduxerunt latenter ad meliora.
 Multas namque Arij blasphemias doctrinis proprijs expulerunt.

Origenes ue-
 racissimus te-
 stis

Cap. VII
 Theophilus
 Alexandri-
 nus moritur
 Cyrillus suc-
 cedit
 Nouatiani spo-
 liatur per Cy-
 rillum

Cap. VIII
 Maruthas epi-
 scopus ad Per-
 sas Legatus
 mittitur

INTER hæc defuncto Theophilo morbo lethargico, Consulatu Honorij no-
 no, & Theodosij quinto, facta contentione propter episcopatum inter Timo-
 theum & Cyrillum, die tertio mortis Theophili Cyrillus ordinatur episcopus, &
 maiori fastu quam Theophilus tenebat episcopatum. Qui mox episcopatus sui
 principio Nouatianorum claudens ecclesias, omnia uasa eorum sacra abstulit,
 episcopumque eorum Theopompum rebus quas habebat omnibus spoliavit.

EO tempore apud Persas est Christianismus dilatatus. Inter Romanos
 enim & Persas semper propter diuersas causas mittuntur Legationes.
 Tum ergo casus attulit, ut Maruthas Mesopotamenus episcopus (cuius du-
 dum meminimus) à Romanorum Imperatore ad Persarum destinaret regem.
 Qui multam reuerentiã apud Marutham inueniens, eum decenter honora-
 bat, & tantum diuinum respiciebat uirum. Hoc factum mordebat Magos, me-
 tuentes ne regem Christianum fieri suaderet. Nam cum dolore capitis multo
 tempore torqueretur, Magis eum curare non ualentibus, Maruthas orationi-
 bus fecit incolumem: ob hanc ergo causam moliti sunt quendam Magi fallaci-
 am. Et quoniam Persæ ignem colunt, consuevitque rex in quadam domo ignem
 ardentem

Magorum
 dolus

ardentem perpetuo suppliciter adorare: magi sub terra hominem quendam
 abscondentes tempore quo rex solebat adorare, eum talia clamare fecerunt:
 Mitte foras regem: impie enim egit, quod sacerdotem Christianorum iudicat
 esse uenerandum. Hæc audiens Isdigerdes Persarum rex, licet reuerentiã habe-
 ret, tamen Marutham abijcere cogitabat. Porro Maruthas uere deo uenerabi-
 lis homo, uocabat orationibus, per quas inuenit dolum Magicis artibus fa-
 bricatum. Veniensque ad regem: Noli, inquit, illud rex, sed ingressus cum au-
 dieris uocem, fodi iube, & doli causas inuenies. Non enim ignis loquitur, sed
 hominum molimina huiusmodi esse noscuntur. Hoc dicto flexus est Persarum
 rex: & rursus ingressus ubi ignis inextinguibilis seruabatur, cum audisset uo-
 cem, iussit fodi locum. Tum qui mittebat quasi diuinam uocem, inuetus arguitur.
 Iratus itaque rex, Magorum genus usque ad decimam iussit imminui portionem.
 Hoc facto, Maruthas dixit ut templa quæ uellet ædificaret. Ex hoc apud
 Persas sumpsit Christianismus incrementum. Tum igitur Maruthas à Persis
 Constantinopolim remeauit. Et non longo post tempore rursus destinatus
 est. Iterumque Magi machinabantur ne eum susciperet Rex. Feceruntque
 foetorem quendam in loco unde Rex transire solebat, & quasi à Christianis
 id factum fuisset derogabant. Cumque Rex suspectos iam habens Magos,
 hoc cum studio requisisset, denuo ab eis concinnatum esse cognouit. Quam-
 obrem plurimos eorum supplicij tradidit. Marutham uero potiori honore
 coluit, & Romanos ualde dilexit, eorumque amplexus est pacem. Qui penè
 Christianus fieri potuit, cum aliud miraculum per Marutham & Ablatem
 Persidos episcopum prouenisset. Ambo namque molestem dæmonem à Regis
 filio propulerunt, orationibus uacantes atque ieiunij. Post hæc Isdigerde
 defuncto antequam fieret Christianus, ad eius filium peruenit Imperium.
 Cuius tempore inter Persas atque Romanos pacta soluta sunt.

PER idem tempus Innocentius, primus Romæ Nouatianos persequi coe-
 pit, multasque eorum abstulit ecclesias. Quo tempore Roma est à Bar-
 batis deprædata. Alaricus enim quidam Barbarus ditioni Romanorum &
 Theodosij Imperatoris subiectus, atque contra Eugenium tyrannum auxilia
 largitus, & propterea Romanis dignitatibus honoratus, felicitatem suam non
 ferens, imperare quidem non elegit, sed discedens ab urbe Constantino-
 politana, uenit ad partes Hesperias. Cumque uenisset in Illyricum, omnia subue-
 rebat, & transiens Thessaliam, habita cõgressione circa fluuium Pinum apud
 Nicopolim Epiri, penè tria milia uirorum eius Thessali peremerunt. Post hæc
 autem quicquid eis occurreret destruentes, nouissime Romam uenerunt. Quam
 uastantes, plurima quidem miraculorum eius igne concremauerunt, pecunias
 autem abripuerunt, multosque Senatorij ordinis diuersis subdidere supplicij.
 Deridentesque Romanorum regnum, Imperatorem fecerunt quendam nomine
 Attalum, quem uno die tantum Imperatorem fecerunt procedere, altero uero
 serui

Isdigerdes
 Persarum rex
 incipit fauere
 Christianis

Cap. IX
 Innocentius
 Pont. Ro. ad-
 uersus Noua-
 tianos

Alaricus Romam uenit

ferui schemate ministrare. Hæc cum egisset Alaricus, repente in fugam conuersus est, fama procedente quod Theodosius Imperator contra eum misisset exercitum, quæ fama non fuit ficta, sed uerânam exercitus ueniebat. Fertur itaq; cum Alaricus proficisceretur Romam, uir quidam uenerabilis, conuersatione monachus, eum monuisse, ne mala talia facere tentaret, neq; cædibus gauderet aut sanguine. At ille: Non (inquit) ego uolens Romam proficiscor, sed quidam quotidie mihi molestus est, torquens & dicens: Perge, & Romanam destrue ciuitatem. Hæc etiam de his dicta sufficiant.

Cap. X
Cœlestinus
Pont. Ro.
Nouatiani Romæ
in occulto

Inter hæc Cœlestinus Romæ ordinatur episcopus, qui etiam Nouatiano rum abstractit ecclesias, & eorum episcopum nomine Rusticulû, in occulto cœgit celebrare Collectas. Usq; ad illud nanq; tempus plurimas Nouatiani habebant ecclesias. Porro Constantinopoli non talia perulerunt, sed cum eos diligerent, etiam intra urbem eos Collectas facere permiserunt. Mortuo uero Sisinio Nouatianorû episcopo, Chrysanthus ad episcopatum traheretur, uir multis Romanorû dignitatibus honoratus. Quo fugiente, Sabbatius se tempus opportunû ad episcopatum inuenisse credens, fecit quosdam ignobiles sibi manus imponere, iurandû quod præbuerat paruipendens. Cuius mores cum populus abhorruisset, Chrysanthû per loca omnia requirebant. Quem inuenientes in Bithynia, inuitû sacerdotiû suscipere cœgerunt. Qui nihil percipiebat de ecclesia, nisi Dominico die duos panes.

Cap. XI
Alexandri
feditiosi

Ea porro tempestate Iudæorum genus ab Alexandria est huiusmodi de causa eiectum. Alexandrinorû populus plusquâ aliâ generationes seditionibus deditus est: qui si occasione acceperit, intoleranda mala comittit. Nam citra sanguinè non cessat à lite. Contigit itaq; tunc ut inter se contentiones haberent, non propter necessariam causam, sed propter studium Pantomimorû: quia enim is qui die Sabbatorû saltabat, plurimû habebat populum Iudæorû, dum uacantes non auditioni Legis, sed Theatris occuparentur, ea dies litigiosa extitit inter partes. Cumq; hoc aliquatenus fuisset ab Alexandria Præfecto correctum, nihilominus mansere Iudæi partis alterius inimici. Et cum essent semper Christianis infensi, cõtra Pantomimos eorum amplius pugnabant. Tunc igitur Horestes Præfectus Alexandria festiuitatem quandam quam Politiam uocant, in Theatro celebrabat, ubi & aderant quidam fautorum Cyrilli, dispositiones Præfecti uolentes cognoscere. Inter quos, quidam nomine Hierax doctor puerilium literarû, & Cyrilli feruētissimus auditor, ac solitus plausus in eius expositionibus excitare. Hunc itaq; Hieracem cum uidisset in Theatro Iudæorum turba, clamabat aduersus eum, quod propter nil aliud uenisset, nisi ut in Theatro seditiones inter populos excitaret. Verum Horestes pridem habens odium cõtra Cyrilli superbiam, arreptû Hieracem publicè fecit in Theatro agi uerberibus. Hoc Cyrillus cognoscens, conuocatis primoribus Iudæorû (ut decebat) admonuit

Horestes Præfectus Alexandrius

Hierax Iudæi magister

admonuit ne contra Christianos seditiones ulterius excitarent. Porro turba Iudæorum hoc paruipendens, maiora contra Christianos tractauit molimina. Dantes itaq; sibi ipsi signû, ut anulum factum ex palma, omnes haberent in digito, contra Christianos hoc modo pugnauerunt. Fecerunt enim quosdam de suis una nocte per omnes ciuitatis decurrere regiones, clamantes, Alexandrinâ ardere ecclesiam. Ob quam rem Christiani undiq; concurrebant, ut ecclesiæ flammam extinguerent. Porro Iudæi ignorantes interiebant, seipsos per signum anuli agnoscentes, ac parcentes sibi mutuo. Facto autem die latere nequiuerunt. Ob hanc rem permotus Cyrillus, cum maxima multitudine irruit in synagogas Iudæorum, & illas quidem abstulit, Iudæos autem expulit ciuitate, eorumq; substantiam diripere populo imperauit. Hoc ergo modo Iudæi à temporibus Alexandri Macedonis illam habitantes urbem, tunc nudi prorsus expulsi sunt, & per singula loca dispersi. Adamantius uero medicinae Sophista, Constantinopolim ueniens, & Christianum se fore promittens, postea reuersus est in Alexandria. Igitur Alexandria Præfectus Horestes ualde tristabatur, eo quod populofam urbem ita desolatam repente conspiceret. Vnde etiam principi retulit quod acciderat. Sed & Cyrillus scelera Iudæorû Imperatori non tacuit, & Horestis amicitiam cogente populo postulauit. Cumq; Præfectus amicitia uerba refutaret, Euangelia obtulit ei Cyrillus. Et cum nec sic eia corda subigerentur, hæc denuo acciderunt. Monachorû quidam in monte Nitria constituti, fautores Theophili, ex illo quo cõtra Dioscorû iniuste fuerat coartatus, etiam pro Cyrillo libenter prælia susceperunt. Relictisq; monasterijs uiri penè quingenti uenientes ad ciuitatem, procedentem in carpento Præfectû, immoderatorem idolorû Paganumq; in clamabant. At ille putans immissione Cyrilli factum, clamare cepit: Christianus sum, & ab Attico Constantinopoli baptizatus. Illis hæc uerba contemnētibus, Ammonius quidam eorum, Præfectum lapide percussit in capite. Qui repente repletus est sanguine, & recedentibus Officijs, atq; lapidum impetû declinantibus, cum paucis remansit. Inter hæc populus cõcurrerebat, ut Præfecti uindicaret iniuriam. Detentumq; Ammoniu tam diu uerberibus castigauit, donec traderet morti. Non multo post hæc nunciatur Imperatori. Corpus autem Ammonij sumens Cyrillus, in quadâ ecclesia sepeliuit, eiq; aliud nomen imposuit, ut non pro sua culpa, sed pro Christo mortuus crederetur, cui laudes uelut martyribus offerebat. Sed qui uere nouerant quod dignas suscepisset pro suo scelere pœnas, Cyrillum ualde culpabant. Sed neq; in hoc solûmodo Cyrilli & Horestis aduersitas conqueiuit, quando post hæc aliud est exortum.

Rat in Alexandria quædam mulier Hypatia nomine, filia Theonis philosophi, adeo erudita, ut supra philosophos eius tēporis emineret, & in Platonicam scholam à Plotino ueniētem, susciperet ipsa successionem, atq;

Iudæi Christi-
anos occidunt

Iudæi pulsi
Alexandria

Adamantius
medicus

Monachi Aegyptij
pro Cyrillo aduersus
Præfectum

Horestes Præfectus
lapis percussus

Ammonius occiditur
à populo

Cap. XII
Hypatia
De hac uide
Suidam

atq; omnes Philosophicas lectiones exponeret. Quapropter omnes currebant ad eam propter honestā doctrinā fidutiā. Veniebat uero etiam ad Iudices, nec habebat ullam uerecundiam, pudice permixta uiris, quum eam cuncti pro ipsius castitate uenerarentur. Tum ergo inuidia contra hanc sceminam est accensa. Quum enim crebro proficisceret ad Horestem, ecclesiasticus populus motus aduersus eam est, tanq; ipsa illum ab amicitia prohiberet episcopi. Quamobrem conspirantes uiri, acerrimo furore commoti, quorum dux erat quidam Petrus Lector, obseruauerunt mulierem ad propria redeuntem, eamq; de uehiculo deponentes, ad ecclesiam quae uocatur Caesaris traxerunt, & uestibus exutam lapidibus peremerunt. Quam postea membratim dilacerantes, in loco qui dicitur Cinarus igne concremauerunt. Haec res non mediocrem inuidiam Cyrillo & Alexandrinae concitauit ecclesiae, Alienae namq; sunt à Christianis caedes & pugnae. Haec igitur acta sunt quarto anno episcopatus Cyrilli, Consulatu Honorij decimo, & Theodorij sexto, mense Martio, ieiunijs existentibus.

Cap. XIII

Post modicum uero tempus Iudaei rursus illicite contra Christianos agentes, puniti sunt in loco qui dicitur Mestar, posito inter Chalcidē & Anticyram Syriae. Hic itaq; Iudaei consueta quaedā ludicra celebrantes, per ebrietatem accensi, inter alia Christianis ipsiq; Christo derogare coeperunt, illudentes cruci, & spem in eo qui est crucifixus habentibus. Comprehendentes enim infantulum Christianū, alligatum cruci suspenderunt. Et primum quidem deludebant & irridebant eum: postea uero correpti uasania, ipsum infantulū uerberibus peremerunt. Ob hoc ergo dira congressio inter eos atq; Christianos exorta est. Quod cum princeps cognouisset prouinciarū Iudicibus mandatū est, ut huiusmodi quaererentur autores & puniretur. Et hoc modo dignam ultionem suae malitiae receperunt.

Cap. XIII

Iudaeus sepe baptizatus

EA porro tempestate Iudaeus quidā seductor, ficto Christianismo crebro baptizabatur, & hac arte pecunias cōgregabat. Cumq; multis haeresibus illuisset Arianorū atq; Macedonianorū, postremo ad ecclesiam uenit orthodoxorū. Cui cum tempus ieiuniorū fuisset impositū, multisq; adhuc diebus occuparetur, cepit festinare ut quasi in feruenti studio baptismatis dona perciperet. Praeparabatur baptismā, & uestis conueniens baptizato. Cumq; fons fuisset impletus, deducitur Iudaeus ad baptizandum. Tum dei quaedā inuisibilis uirtus aquam disparere praecipit. Cumq; praesentes non cogitantes dei uirtutē, aquam per cuniculū proprium defluxisse suspicarentur, diligenter undiq; clausum rursus impleuerūt fontem. Et denuo deducto Iudaeo aqua disparuit. Tum sacerdos: Quid mali, inquit, fecisti o homo? An certe nesciens baptismō iam potitus es? Ob hanc rem cum diuersi concurrerent, quidam Iudaeum agnouit, quem baptizatum ab Attico episcopo ipse susceperat, & hoc modo illius fraus uniuersis apparuit.

Interea

Interea defuncto Isdegerde rege Persarū, eius filius Barabanes ei successit. Hic instigatus à Magis, crudelibus torquebat supplicijs Christianos. Cumq; Christiani apud Persas opprimerentur, confugiunt ad Romanos, eorum petentes auxiliū. Quod Atticus episcopus libenter accipiens, eosq; quantum erat possibile fouens, quae gesta fuerāt Theodosio nunciauit Imperatori. Eo quoq; tēpore etiam alia causa acciderat, quae Romanos Persis faciebat infestos: Quoniam Persae aurifossores quos à Romanis ad mercedem acceperant, reddere contemnebant: & quod onera negociatorū Romanorum uiolenter abstulissent. Cum illa ergo ingratitude, etiam Christianorum ad Romanos confugientium est adiecta. Mox ergo Persarum rex Legatos mittit, repetens fugientes. Porro Romani nequaquā ad se confugientes reddere uoluerunt, non solum supplices liberare studentes, sed pro Christianismo libenter omnia sustinere. Quamobrem pugnare quā perituros Christianos tradere, potius elegerūt. Solutis igitur propter hoc pactis, bellum crudele cōmissum est. De quo absurdum non est pauca narrare. Romanorum igitur Imperator misit exercitū, cui praefuit militiae magister Ardaburus. Is enim Persicam regionē per Armeniae fines ingrediens, unam eius prouinciam Azamensem ualde uastauit, cui cum plurimo exercitu Narseus dux Parthorū regis occurrit. Factaq; congressione deuictus est. Quo facto cogitauit Mesopotamiā Romanorū prouinciam sine custodia cōsistentem inuadere, & hoc modo de Romanis ulcisci. Sed Romanorū ducem, Narsei consilium latere non potuit. Depraedatus enim Azazenam uelociter regionem, & ipse in Mesopotamiā uenit. Et ideo Narseus licet ingentem haberet exercitū, Romanorū terras introire non potuit, sed ueniens ad Nisibin Persarum ciuitatem in confinio constitutā, Ardaburo mandauit ut diem & locum statueret praeriorū. At ille uenientibus: Nunciatē, inquit, Narseo, quod non quando tu uolueris, Romanorū pugnabunt Imperatores. Verum Imperator deo soli spem cōmittens destinauit exercitum. Et quod fideliter deo supplicans, repente impetrauerit auxiliū, hinc datur cognosci. Cum enim Constantinopoli pro euentu bellorum aestuatio magna consurgeret, angeli dei iter agentibus per Bithyniam ad urbem Constantinopolim, se demoni strauerūt, iubentes ut confiderent & orarent, & deo crederent quod Romanos uictoria sequeretur, dicentes se mediatores belli missos à deo. Hoc auditum, non solum ciuitatē, sed etiam milites confortauit. Cumq; ad Mesopotamiam bellum fuisset de Armeniae regione translatum, Romani Persas Nisibi clausos fortiter obsidebant, ligneas turres facientes aduersus eos, easq; contra muros applicantes, & plurimos de muris cōtra se pugnantium perimentes. Porro Barabanes Persarum rex, audiens Azazenam regionem ab eis fuisse uastatam, & eos qui in Nisibi clausi uidebantur obsessos, seipsum cum magno exercitu praeparauit ut occurreret. Miratusq; Romanorū uirtutem

Cap. XV

Barabanes rex Persarū

Ardaburus

Bb tem

tem; Sarracenorū auxilia postulauit. Quorum tunc erat rex Alamundarus uir fortis & praeliator: qui cum multa milia Sarracenorū haberet, Persarum regi uictoriam promittebat, seque ei Antiochiam Syriae traditurum: sed non contigit quod putauit. Deus enim omnibus Sarracenis quendam enormem metum latenter iniecit, ita ut putarēt sibi ipsos Romanos insistere. Turbatiq; nec habētes quo fugerēt, in fluuium Euphraten seipsos armati proiecerūt, ubi plusquam centum milia uirorū necata atq; consumpta sunt. Cum haec ita euenissent, Nisibin obsidentes eum audirent Persarum regem plurimos elephantos adducere, perterriti cuncta quidem obsidionis machinamenta concremauerūt, & ad propria loca reuersi sunt. Quae uero congressiones postea acciderint, & quomodo Ariobindas alter Romanorū magister militū, fortissimū Persarum monomachū interemerit: Aut quomodo Ardaburius septem fortissimos Persarum duces insidijs captos occiderit: uel quomodo Beatianus alter dux Romanorū reliquos Sarracenos extinxerit, praetereundum est, ne uidear multum à proposita relatione digressus. Quae tunc igitur gerebantur, uelociter Imperatori Theodosio nunciata sunt. Quomodo autem haec citò cognouerit, indicare non piget. Inuenit quendam uirum animi corporisque habitu fortissimū nomine Palladium, qui tanta uelocitate ueros agebat, ut tribus diebus perueniret ad terminos Romanorū atq; Persarum, & rursus totidem remearet ad Constantinopolim ciuitatem. Is uero etiam alios Romani Imperij terminos uelociter transibat. De quo quidam eloquentissimus sic ait: Iste uir cum sit lata Romana respublica, eam paruam sua uelocitate demonstrat. Quem etiam Persarū rex saepius admiratus est. Romanorū igitur Imperator licet uideret aperte sibi collatam à deo uictoriam prouenisse, tamen pacem nō dissimulauit expetere, misitq; Helionem uirum prudentem & honoratū, ut cum Persis de pace loqueretur. Qui cum uenisset in Mesopotamiam, ubi erant fossae Romanorū, misit pro pace petenda Legatum quendam Maximum, uirum eloquentissimū, Ardaburi militiae magistri consiliariū, qui pro pace ueniens ad Persarum regem missum se non ab Imperatore, sed à ducibus assererat, dicens, quod hoc bellum pro sui contemptu ne peruenisset quidem ad principem. Cumq; Persa paratus esset ut Legati uerba suscipere, qd fame ipsius laboraret exercitus, ueniens Numerus, qui apud ipsos Immortalium appellatur (est enim decem milium uirorum ualde fortissimorū) non prius dixerunt pacem cum Romanis esse faciendam, quam ipsi eos sine custodia constitutos inuaderent. Quibus uerbis persuasum est regi, ut à pace abstineret. Tum Legatū quidem clausum seruari fecit, & misit Numerum Immortalium ut pugnaret contra Romanos. Qui uenientes, in duas acies diuisi, medios habuere Romanos. Porro Romani unam Persarum uidentes aciem, contra eam se praeparabāt, aliam non uidebant: quae paulatim accessit ad pugnam. Quumq; ergo iam con-

Sarraceni
pro Persis

Ariobindas

Ardaburius
Beatianus

Palladius
cursor

Helion ab Im/
peratore mit/
titur ad Per/
sas, tractatu/
rus de pace

Numerus Im/
mortalium

gressio penè esset in opere, dei prouidentia ex quodam colle exercitus alter apparuit Romanorū cum duce Procopio. Qui cum uideret socios in periculo, instabat à dorso Persarum. Tum in medio conclusi qui circumdederant primo Romanos, in momento ab eis extincti sunt. Quo facto, Romani ad alios qui erant in subsidijs positi concurrerūt, eosq; fortiter iaculati sunt. Sic igitur qui Immortales appellabantur, omnes mortales apparuerūt, poenas exigente Christo de gente Persarum, eo quod plurimos eius famulos occidissent. Porro rex Persarum infortunij sui causam cognoscens, simulabat se nescire quod gestum esset, Suscepitq; Legationem, dicens Legato Romanorum: Non bello cedens pacem amplector, sed tibi praestare uolens, quod omnium Romanorū te sapientissimū esse cognoscam. Et hoc modo bellum propter Christianos exortū de Parthorū regione cessauit. Contigit autem Consulatu Honorij tertio decimo & Theodosij decimo.

Procopius
dux

Romani uini/
cunt Persas

Numerus Im/
mortalium mor/
ti traditur

Tum uero Acacium Amidæ ciuitatis episcopū facinus optimū reddidit clariorem. Cum enim Romani milites captiuos Persarum de Azazena regione uastata, reddere regi Parthorum nullo modo uellent, captiui fame consumebantur, cum essent circa septem milia: quod Persarū regem non mediocriter contristabat. Tum igitur Acacius conuocans clericos sibi subiectos: Viri, inquit, fratres, deus noster nec discis nec calicibus opus habet: nam neque comedit, neque bibit. Et quia multa uasa aurea & argentea, ecclesia nostra ex oblatione Christianorū habet, conuenit ex his liberari exercitum captiuorū, egentibusq; cibos offerri. Haec & his similia cum dixisset, conflauit uasa, & militibus dedit precium captiuorum. Quos cum recreasset cibus, datis sumptibus ad regem proprium destinauit. Ad hoc mirabile opus Acacij Persarū rex magis obstupuit, quod & bello Romani, & beneficijs se uicissent. Aiunt enim, quod etiam desiderium habuerit Persarum rex ut uideret Acacium, sed hoc Theodosius prohibuerit Imperator.

cap. xvi

cap. xvii
Panegyrici in
laude Theodo/
sij iunioris

Ob uictoriā uero auxilio dei collatā, Romanorū plurimi pollentes eloquentia, conscribebāt laudes Imperatoris. Cuius uxor Heroico metro poemata multa confecit. Erat enim eloquens filia Leontij Sophistæ Atheniensis, à patre omnibus lectionibus erudita. Quam cum Imperator ducturus esset uxorem, Christianā Atticus fecit episcopus, & in baptisate cum prius uocaret Athenais, Eudociæ nomen imposuit. Multi ergo (sicut dixi) uolentes innotescere, alij suam facundiā demonstrare, praeconia imperatoria conscripserūt. Ego uero nec innotescere cupiens, nec facundiā sermonis ostendere, cum ueritate Imperatoris bona memorare studebo, quod sit dānosum si taceatur. Primum itaq; regaliter natus atq; nutritus, nihil habuit tepidum, sed adeo fuit sapiens, ut inter cōfabulanteis experimentū omnium credere: tur habere caufarū. Perdurabat in frigore, similiter & in aestu. Plerunq; ieiunabat, & maxime quarta feria & sexta studio Christianismi, nec aliud quam

Athenais
Eudocia

monasteriū Regalia uidebantur. Ipse namq; mane ad suas sorores proficere, scens, diuinās dicebat laudes. Quamobrem etiam sacras literas sine codice recitabat. Loquētib; episcopis uelut olim sacerdos factus, ex diuina lectio- ne respondebat. Cōgregabatq; sacros codices, & quoscuq; illorū interpre- res seu expositores conscripsisse uidebantur, plusquā Ptolemæus studuerat Philadelphus. Patientia atq; clemētia uniuersis hominibus eminebat. Nam Iulianus Imperator licet philosophus diceretur, nō tamen Antiochensum tulit iniuriā, sed maxima Theodoro tormenta indignatus imposuit. Porro Theodosius multū gaudens syllogismis Aristotelis, philosophiā exercebat operibus, iram, tristitiam, libidinemq; deuincens, & in nullo se ulcisci deside- rans. Cum igitur à quodam familiariū interrogaret, cur nullū se lædentium morti subiiceret: Vtinam, inquit, esset mihi possibile ad uitam etiā mortuos reuocare. Quē cum alius pro ea causa interrogaret: Non est, inquit, magnū, neq; difficile hominē mori, quia neq; deo soli semel mortuum ex pœniten- tia suscitare. Adeo enim fuit clemens, ut si quando quispiam dignū aliquid morte cōmitteret, ne usq; ad ciuitatis quidem portas moriturus perueniret, sed ex eius clementia continuo reuocatio sequeretur. Cum quodā tempore ipse in Amphitheatro Constantinopoleos spectaret, cœpit clamare popu- lus: Crudeli bestię artifex *tyrannus* pugnet. At ille: Nescitis, inquit, quod consueuimus nos spectare clementer? Tanta uero pietate præcelluit, ut om- nes quidem deo consecratos honoraret, præcipue tamen quos audiebat ueneranda actione pollere. Fertur autē, quod cum Constantinopoli episco- pus Chebronensis fuisset mortuus, sagum eius ualde sordidum quæserit, eoq; circūamictus sit, credens se aliquid ex defuncti sanctitate promereri. Cum aliquando aëris tempestas esset, & ille Circum propter populū expe- ctaret, pleno Circo tempestas uehementius agebatur multo imbre diffuso. Cumq; hoc fieret, suam uoluntatē Imperator aperuit, fecitq; per præconem clamari, quod melius esset spectaculū contemnere, & omnes rogare deum, ut illæsi ab imminente tempestate seruarent. Quo dicto cuncti deo magno gaudio supplicātes, hymnos concorditer offerebāt, & tota ciuitas uelut una psallebat ecclesia. In medio autem horum Imperator existens priuato cultu properabat. Nec spe sua frustratus est. Repente namq; aër ad serenitatē di- uina clementia reuocatus, annum præbuit frugibus uniuersis uberrimū. Si quando bella mouerentur, secundum David confugiebat ad deum, sciens eum præliorum autorem, inimicos orationibus superabat.

cap. xviii **P**ost modicū itaq; tempus Persici belli defuncto Imperatore Honorio, Consulatu Asclepiodoti & Mariniani Augusto mense, quomodo Ioan- nem tyrannum deo se cōmittens superauerit, enarrabo. Sicut enim tunc sub Moyse Hebræis contigit rubrum transire mare, talia etiā eius ducibus eue- nerunt, cum eos mitteret contra tyrannū. Defuncto siquidē (sicuti diximus)

Honorio

Honorio Principe, cognoscens Theodosius celauit factum, & alia dicendo diuersorū suspitionibus obuiauit. Inter hæc mittit magistrū militum in Sa- lonas ciuitatem Dalmatarum, ut si qua bellorum cōmotio proueniret, circa partes Hesperias uicinus adiutor esset. Quo facto, mortem patruī patefecit. Inter hæc Ioannes primus Imperialium Conscriptorū, non ferens suam fe- licitatem imperium contendit arripere. Misitq; Legatos ad Imperatorem Theodosium, petens ut eius susciperet imperium. At ille Legatos quidem retrusit in carcerem, misitq; magistrum militum Ardaburiū qui multum laborauerat apud Persas: hic Salonam ueniens, inde nauigauit Aquileiam. Contigitq; uentum aduersum flare, ita ut in tyranni manus incideret. Quo capto sperabat ad necessitatē peruenire Theodosium, ut per hoc ipsum de- cerneret Imperatorē, si uellet magistrū militum liberare. Imperator tamen ut audiuit factū, æstuabat ne quid mali Ardaburius sustineret. Aspar uero Ardaburiū filius cognoscens patrem à Tyranno teneri, & multa milia Bar- barorū in præsidio tyranni consistere, quidnam faceret, ignorabat. Qui tunc Imperatoris oratione præualuit. Angelus enim dei sub figura pastoris edu- cebat Aspārem, & omnes qui cum eo erant: ac per paludem adiacentem Ra- uennā, ad loca sperata peruenērūt. In ea namq; ciuitate tyrannus degens ha- bebat exercitū, unde nullus aliquādo transisse fertur. Tum ergo deus inadi- bilem terram fecit adibilem. Transeuntes namq; per siccam paludis aquam, apertasq; inuenientes ciuitatis portas, tyrannū quoq; detinuerūt. Tum ergo piissimus Imperator reuerentiā quam circa diuinitatem habebat, ostendit. Cum enim Circum expectaret, nunciatum est ei, tyrannū fuisse peremptū. Quamobrem sermonē fecit ad populū, dicens: Venite si placet relinquentes hoc propositū, & proficiscētes ad ecclesiā, gratificos deo soluamus hymnos; cuius manus tyranni præsumptiōibus obuiauit. Quo dicto, spectaculo ces- sante, per medium circum cuncti cum eo concorditer gratias agentes, ad ec- clesiam conuenerūt, ita ut tota ciuitas una uideretur ecclesia. Venientesq; ad locum orationis, iugi die gratias domino retulerunt.

◊ ELENCHVS CAPI-

TVM LIBRI DVODECIMI HISTORIAE EC-
clesiasticæ, quam Tripartitam uocant.

De ortu Valentiniāni Principis filij Placidia. Caput i
De egregijs factis Attici Constantinopolitani Pontificis. Cap. ii
De ordinatione Sisinij, & moribus ipsius: & quod Proclus ordinatus Cy-
zici non sit susceptus. Cap. iii
De ordinatione Nestorij, & quæ sub eo in ecclesijs mala acciderint. Cap. iiii
De Ephesino concilio contra Nestorium. Cap. v

Bb 3 Quomodo

Ioannes ex scri-
bā tyrannus

Rauennā

Quomodo Ioannes Antiochenus Cyrillum damnauerit. Cap. vi A
 De ordinatione Maximiani Constantinopoli. Cap. vii
 Quod episcopi ex alijs ad alias ecclesias sint mutati. Cap. viii
 Quomodo apud Cretam quodā Iudæo dicente se esse Moysen, plurimi Iu-
 dæorū deceptione sint mortui, & reliqui facti sint Christiani. Ca. ixx
 De magno incendio Constantinopoli factō, & morte Maximiani, atque
 institutione Procli. Cap. x
 De conuersione & moribus Procli. Cap. xi
 De uictoria Barbarorum. Cap. xii
 Quomodo filia Theodosij Valentiniano sit iuncta. Cap. xiii
 Quō corpus Ioannis episcopi sit Constantinopolim reuocātū. Cap. xiiii
 Quō Eudoxia uxor Imperatoris Hierosolymā sit profecta. Cap. xv
 Quod Proclus Thalassium Senatorem autoritate sua Casareæ Cappado-
 ciæ fecerit episcopum. Cap. xvi

HISTORIAE ECCLE-
SIAS. TICAE, QVAM TRIPARTITAM VOCANT,
LIBER DVODECIMVS.

Caput I

CCCISO tyranno cogitabat Theodosius Imperator, cui
 nam deberet Hesperiarū regna cōmittere. Tum Valen-
 tinianus erat ualde puer, natus ex matre Placidia, eius
 quidem amita, filia uero Maioris Theodosij, Arcadij &
 Honorij sorore, de patre Constantio, qui ab Honorio
 Imperij iura susceperat: paruoq; tēpore cum eo regna-
 uerat. Hunc ergo Valentinianū consobrinū suum Casarem factum, mittis
 ad partes Italiae, cum quo matrem pariter Placidiam, eiq; uniuersam dispo-
 sitionem cōmisit Imperij. Cumq; uoluisset ipse quoq; in Italiam proficisci,
 ut consobrinū ad imperij culmen eueheret, ut sui uigore tyrannorū remouer-
 ret audaciā: ueniens usq; ad Thessalonicā, languore prohibitus est. Quam-
 obrem coronam Imperialem postea consobrinō per Patricium Stilliconem
 mittens, Constantinopolim redijt. Hæc de talibus retulisse sufficiat.

Atticus

ATticus porrō episcopus causas ecclesie sapiētia mirabiliter disponebat,
 doctrinisq; populū ad uirtutis studiū prouocabat. Cumq; uideret di-
 uisam ecclesiā, cum Ioannitē seorsum apud seipfos sacra solennia celebraret,
 iussit ut in orationibus memoria Ioannis haberetur, sicut aliorū dormientū
 episcoporū fieri cōsueuit: per hoc sperās plurimos ad ecclesiā reuocari. Adeo
 autē largus erat, ut non solum pauperibus suarū parocciarū, sed etiam in ui-
 cinas ciuitates multas pecunias pro egentū subsidio trāsmitteret. Calliopia
 nanq; presbytero ecclesie Nicænae trecentos aureos mittens hæc scripsit.

Calliopia

CALLIOPIO ATTICVS IN DOMINO S.

Cognoui decem milia esurientū in ciuitate, à pijs exhibenda egere misere-
 ricordia. Decem milia uero cum dico, multitudinē intelligo, non perfectū nu-
 merū cōprehendo. Quia igitur ego quidē habeo perceptū numerū datum
 ab eo qui manū habet muniticā, & præbet cōgruis dispēsationibus, & conti-
 git aliquos indigere nō habētes, nec acquirere sciētes, suscipiēs ō charissimū
 mihi caput hos trecentos solidos expende sicuti uolueris: & maxime illis q̄s
 petere pudet, & nō eis qui propter uitæ uentrē magis negociant ex talibus.
 Noli igitur uel religionē in hac parte cōsiderare, sed unam tantūmodo rem
 obserua, ut nutrias indigentes: nec cogites si quæ nostra sunt, sapere non ui-
 dentur. Sic igitur Atticus etiā procul indigentū habebat curā. Sed & super-
 stitionē quorundā studebat abscondere. Audiēs etenim Nouatianos Iudai-
 cum Pascha sequētes ppter Sabbatiū fuisse diuisos, eiusq; corpus ab insula
 Rhodi ubi mortuus fuerat translātū, & plurimos ad tumulū eius orare, nos-
 tra mittēs in aliud sepulchrū corpus Sabbati iussit abscondi. At illi cōsue-
 ueniētes, effossūq; reperiētes tumulū, deinceps eum locum colere quieue-
 runt. Erat uero circa nomina locorū studiosus. Nam cum quidam portus in
 ore ponti Euxini cōstitutus, ex antiquo *φαρακός* appellaret, id est, uenena-
 rius, mutato nomine eum locū Senatoriū nominauit, ne dum ibi Collectæ
 prædicaretur, nomine blasphemus locus ipse designaret. Sed & aliū locū *ἀργυρο-
 πωλις* pro huiusmodi causa nominauit. *Χρυσόπολις* item in capite Bos-
 phori cōstitutus est. Huius multi antiquorū faciūt mentionē. De qua ciuitate
 Xenophon in primo libro Helladicorū dicit, quod eam muro cinxerit Alcibiades,
 & in ea cōstituerit, ut qui nauigarēt de Ponto, decimas ibi præberēt.
 Videns ergo Atticus locū in contraria ripa *χρυσόπολις* positū delectabile
 & decorū, ait: *ἀργυροπολις* nomine: qui locus eius repente cognomen obti-
 nuit. Igitur quibusdā dicentibus ei, non debere Nouatianos intra ciuitatem
 missas facere: Nescitis, inquit, quantū nobiscū in psecutione Constantij atq;
 Valentis fuerint passi, qui etiam testes sunt nostræ fidei. Nam cum pridem
 ecclesia fuisset diuisa, isti circa fidem nihil innouauerūt. Pro episcopi ordina-
 tione aliquādo ueniēs in Nicæam, Asclepiadē Nouatianorū uidit episcopū
 ualde senem, interrogauitq; quot in episcopatu annos haberet. Quo respon-
 dente: Quinquaginta: Felix, inquit, homo es, tanto tēpore boni operis curā
 habens. Super hæc ait: Ego quidem Nouatū laudo, Nouatianos nō appro-
 bo. Tum Asclepiades: Quomodo hoc dicis episcope? Verū Atticus: Illum,
 inquit, laudo, quoniā his qui sacrificauerāt, cōmunicare noluit, hoc etiā ego
 ipse fecissem. Nouatianos autem non laudo, quod pro leuibus uitijs laicos à
 gratia cōmunionis excludunt. Asclepiades dixit: Extra sacrificandī peccatū
 etiam alia plurima sunt delicta secundū scripturas quæ ducunt ad mortem,
 propter quæ uos quidē clericos, nos autem cōmunicare etiam laicos prohi-

φαρακός

Χρυσόπολις

Χενόφοντις

ἐλλυνός

Αργυροπολις

*Νουατιανός, μή
νιμὲ μάλι*

Νουατὴν λαδο

Νουατιανος

non approbo

Attici mors
 bemus, deo soli eorū remissionis iudicium cōmittentes. Atticus uero etiam suam præsciuit mortē. Nam cum à Nicæa discederet, Calliopio presbytero dixit: Ante autumnū Constantinopolim uenire festina, si uiuum me denuo uidere desideras. Si tardaueris, non uidebis. Quo dicto, mentitus non est. Anno nanq; uicesimo primo sui episcopatus, decimo die mensis Octobris est mortuus, Consulatu Theodosij decimo, & Valentiniani Cæs. primo.

Cap. IIII

Oliua
Porrò Theodosius Imperator à Thessalonica reuertens, eius exequias non inuenit. Ante unum nanq; diem quam ingrederet, ille sepultus est. Post paucos uero dies, id est, uiginti tres, mensis Octobris nunciatum est, quod Valentinianus infulus suscepisset imperij. Post obitum igitur Attici sit maxima de episcopi ordinatione cōtentio, alijs alium postulantiibus, quidā Philippū presbyterū quærebant, alijs Proclum item presbyterū. Sed omnis populus communiter desiderabat ordinari Sisinnium, qui & ipse presbyter quidem erat. In nulla tamen ciuitate ordinatus, sed in suburbano Constantinopoleos, cui nomen Oliua est, ministrabat: hoc suburbano Constantinopoleos, ubi dies ascensionis Saluatoris solenniter celebratur. Hunc ergo uirum omnes laici diligebāt propter ipsius reuerentiā, & maxime quia fouebat pauperes ultra sui mensurā. Præualuit ergo uotum laicorū, & Sisinnius ordinatus est uicesimo octauo die Februarij mensis, Consulatu sequenti Theodosij duodecimo, & Valentiniani iunioris secūdo. Philippus autē presbyter, cui prælatus fuerat Sisinnius, in historia Christiana, quam triginta sex libris ipse conscripsit, ordinationē Sisinnij ualde lacerauit, detragans ordinato & pariter ordinātibus, & maxime laicis. Is enim Philippus à Ioanne episcopo diaconus ordinatus, multa quoq; conscripsit contra Iulianum Imperatorem: cuius tamen historia mihi multam uidetur habere confusionem, & non satis prodesse legētibus. Sisinnio igitur ordinato, contigit, episcopū obire Cyzicenū. Tunc Sisinnius, Proclum in Cyzico consecrauit, qui anteq; proficisceretur Cyzicum, ciues præcedentes, Dalmatium monachum episcopū sibi met ordinarunt, paruipendentes regulam qua iubetur, præter Constantinopolitanū Pont. ordinationem fieri non debere. Quod ideo Cyziceni neglexerunt, quod Attico soli hæc lex personaliter præstita uidebatur. Mansit ergo Proclus non habens ecclesiam propriā, qui tamen in doctrina ecclesiarū Constantinopoleos ualde florebat. Igitur Sisinnius cum duos in episcopatu cōpleuisset annos, defunctus est Consulatu Hierij & Ardaburij uicesimo quarto die Decembris mensis, uir celeberrimus castitate & rectitudine uitæ suæ, mansuetus moribus sine ullo figmēto, remotus à caulis. Quamobrem curiosis uiris, tristis & inefficax uidebatur.

Cap. IIII

Defuncto Sisinnio, Imperatoribus uisum est nullū ex ecclesia Constantinopolitana ordinare Pontificem, eo qd essent uanæ gloriæ & sibi met arrogantes: cum utiq; multi Philippū, plurimi Proclum habere desideraret.

Interca

Interea ab Antiochia uisum est aduenā euocari debere. Erat enim ibi quidā Nestorius nomine, genere Germanicenis, bonæ uocis & simul eloquētiæ. Ideoq; cum uelut idoneum ad docendū euocauerūt. Cumq; transissent tres mēses, uenit Nestorius ab Antiochia, qui castitate inter plurimos præcipuus habebat. Quibus autē fuerit moribus institutus, sapientes à primo eius sermone non latuit. Ordinatus enim decimo die mensis Aprilis Consulatu Felici & Tauri, mox illam uulgatā coram omni populo protulit uocem, faciēs sermonē ad Principem: Da mihi, inquit, ô Imperator, terram purgatā hæreticis, & ego cœlum tribuā. Debella mecū hæreticos, & ego tecum debellabo Persas. Hæc cum dixisset, licet quidā odio haberent hæreticos, tamen leuitas sensus eius, & indignationis initium, & uanæ gloriæ tumor, eius ualde displicuit, quod ne modicū quidem tempus expectans ad talia uerba descēdisset, & secundū Prouerbiū (ut ita dicam) cum necdum ciuitatis gustasset aquam, persecutor feruentissimus appareret. Quinto uero ordinationis die Orationum Ariarorū, in quo latenter conueniebāt, auferre uolens, eos ad tantum furorē perduxit, ut idem Orationū concremarēt. Quæ causa etiam uicinas consumpsit ædes, turbaq; uehemens in ciuitate accidit. Verū Ariani seipos defendere parabāt: sed eorum consiliū custos ciuitatis dominus impediuit. Postea autem ipsum Nestorium uocabāt incendiariū, non solum hæretici, sed etiam qui eius fidei concordabant. Non enim silere poterat, sed semper contra hæreses machinatus quantū ad se, subuertit funditus ciuitatē. Nouatianos autem depopulari tentabat, eo quod Paulus eorū episcopus præditus esse reuerentia diceretur: sed proceres eius impetum refrenarūt. Quanta uero circa Asiam, Lydiam, Cariam, contra Quarto decimanos mala cōmiserit, & quot propter eum circa Miletū & Sardis facta seditione sint mortui, nunc omitto, Quam uero propter hæc & propter infrenatā linguam receperit ultionē, post pauca narrabo. Nunc uero res memorabilis indicanda est.

Quædam insula ultra Rhenum fluuiū est Burgundionū. Isti uitam quietam agunt, & penè omnes fabri lignorum sunt, ex qua mercede pascuntur: quorū regionem Huni crebra inuasiōne uastabant, & plurimos occidebāt. At illi licet anxietate constricti, ad nullum se tamen hominē contulerūt, sed alicui deo se cōmittere cogitabāt. Tum audiētes quod Romanorū deus fortiter adiuuat se timentes, omnes cōmuni consilio ad credulitatē Christi cōfugiunt. Venientesq; in unam ciuitatem Galliarū, rogabant ut ab episcopo Christianorū baptisma mererentur. At ille eos septem diebus faciēs ieiunare, & imbuens fide, baptizatos octauo die abire præcepit. Qui sumpta fiducia cōtra tyrannos alacriter festinabant. & spe sua frustrati nō sunt. Nam cum rex Hunorū nomine Suptarus, per noctem fuisset ciborū nimia uoracitate corruptus, Burgundiones gentem inimicā sine duce reperietes, & pauci plurimis resistentes, facta cōgressione uicerunt. Nam cum essent istorū tria milia

Nestorius ex Antiochia ad episcopatū Constantinopolitanum uocatus

Nestorij ar rogantia

Prouerbiū

Nestorius, incendiariū

Burgundi

Huni

Ieiunū ante baptismum

milia, circa decem milia peremerūt, & ex illo tota gens feruentissime in Chri-
 stianismo permanfit. Eo tempore Barbas Arianorum episcopus, est defun-
 ctus, Consulatu Theodosij tertio decimo, & Valentiniani tertio, uicesimo
 quarto die Iunij mensis, in cuius locū Sabbatius ordinatur. Nestorius itaq;
 agens præter consuetudinē ecclesiæ, contra se plurimos incitabat, sicut eius
 facta ostendūt. In Germaniensi etenim Helleſponti ciuitate Antonius erat epi-
 scopus, qui cognoscens instantiā Nestorij aduersus hæreticos, Macedonia-
 nos & ipse persequi festinabat, quasi patriarchæ imitatus imaginem. Porro
 Macedoniani aliquantulū sunt perpeſsi. Cumq; Antonius uehemēter insi-
 steret, iam molestiā non ferentes, ad scelus se durissimū contulerūt. Mitten-
 tes etenim quosdam uiros, & quod rectum est secundo loco ponētes, intere-
 merunt eum. Hoc factum Macedonianorū, Nestorio maioris persecutionis
 dedit occasionē. Persuasit enim Imperatoribus, ut eorū ecclesiæ tollerentur.
 Quamobrē Constantinopoli eis ecclesia ablata est, ante murū ueterem po-
 sita ciuitatis, & Cyzici, & aliæ plurimæ quas habebāt in Helleſpōto: quorū
 aliqui ad ecclesiā confugerūt, in Consubstantialitatis fide consentiētes. Sed,
 sicut ait scriptura, Ebriosis uinū non deest, neq; contentioso lites, sic quoq;
 Nestorio amanti persecutiones, euenit ut persequerē semper ecclesiam dei.
 Erat cum eo Anastasius presbyter ab Antiochia pariter destinatus, quē ni-
 mis honorabat, & ueluti consiliariū habebat in causis. Aliquādo igitur corā
 ecclesia Anastasius docēs, ait: Dei genitricē Mariam nullus appellet. Maria
 enim homo fuit, & deum ab homine generari prorsus impossibile est. Hoc
 cum auditū fuisset, plurimos clericorū & laicorū pariter conturbabat. Olim
 nanq; didicerant deum fateri Christū, & nullatenus eum per dispensationē
 uelut hominē à diuinitate separari, credentes Apostolicæ uoci, quæ dicit: Et
 si cognouimus secundū carnem Christum, sed nunc nequaquā cognoscimus.
 Quapropter relinquētes de Christo sermonē, ad perfectionē procedamus.
 Tumultu siquidē (sicut dixi) in ecclesia factō, Nestorius Anastasij sermonē
 firmare uolens, & non redarguere uelut blasphemū, qui uidebatur ab eo ho-
 norari, frequēter ex hoc corā ecclesia docuit. Et cum maiori cōtentione quæ-
 stionē hanc agitabat, sermonē dei genitricis reſciens. Vnde diuisio nata est
 in ecclesia, & uelut in nocturno bello diuersi, nunc his, nūc alijs consentiebāt,
 & uerba propria denegabāt. Nestorius autē apud multos in ea erat opinio-
 ne, quod purum hominē diceret Christum, & tanq; Pauli Samosatani atq;
 Photini dogma in ecclesias introduceret. Sed de his maxima quæstio mota
 est, & tumultus, ita ut uniuersalis synodus ageret. Ego uero legens Nestorij
 libros, quæ intellexisse comperi hunc uirū, & cum ueritate cōspexi, neq; pro
 eius inimicitijs, neq; pro gratia alterius explanabo. Nō mihi uidetur Nesto-
 rius neq; Samosatenu fecutus Paulū, neq; Photinū, neq; omnino purum ho-
 minē dixisse Christū, sed sermonē tantūmodo, quasi metuēdum expauisse:
 Et hoc

Et hoc passum, quod decenter non esset eruditus. Qui dum naturaliter elo-
 quens fuisset, se putabat doctum, & libris Antiquorū interpretum dedigna-
 batur incumbere, omnibusq; se meliorem putabat esse, ignorans quod in
 catholica Ioannis epistola in antiquis exemplaribus habeatur: Omnis spi-
 ritus qui soluit Iesum, à deo non est. Hunc enim sensum ex ueteribus exem-
 plaribus abstulerūt, qui separare uolunt ab hominis dispensatione diuinita-
 tem. Quapropter ueteres interpretes hoc ipsum designauerūt, quod aliqui
 adulterarint hanc epistolam, soluere hominem à deo uolentes. Est enim hu-
 manitas copulata diuinitati, & iam nō sunt duo, sed unum. Hac ratione con-
 fidentes antiqui, Mariam dei non timuerunt dicere genitricē. Eusebius Pam-
 phili enim tertio libro de uita Constantini, dixit: Etenim & generationē su-
 ſtinere, qui nobiscū est deus propter nos uoluit: & locus eius in carne genera-
 tionis nominatus est apud Hebræos Bethleem. Quamobrē & Helena Au-
 gusta deo amabilis, locū amplū ubi dei genitrix peperit, memorijs mirabili-
 bus adornauit, hanc sacratissimā speluncā decenter illustrās. Sed & Origenes
 in primo Tomo de epistola Pauli ad Romanos, ait: Quomodo dei genitrix
 dicatur, latius animaduerte. Apparet igitur Nestorium ignorasse lectiones
 antiquorū. Quapropter (sicut dixi) in sermone solo moratus est, & non solū
 eum sermonē ex animo dedit, sed etiā omnino deum esse qui natus est de-
 negauit. Nos enim fatemur quod qui de sancta uirgine natus est, crucifixus
 est, dominus est gloriæ, sicut dixit Apostolus: Si enim cognouissent, nunquā
 dominū gloriæ crucifixissent. Porro Nestorius dicit: Noli gloriari Iudæe,
 non crucifixiſti deum: tanq; ipse dominus gloriæ idem non sit deus. Nam
 quod purum non dicat hominē Christū, sicut Photinus, aut Paulus Samo-
 satenus, etiā homiliæ quas fecit ostendūt. Nusq; enim dei uerbi subsistentiā
 perimit, sed ubiq; id subsistere cōfitetur, & habere substantiā, non sicut Pho-
 tinus & Samosatenus eius existentiā perimentes. Hoc enim & Manichæi à
 Montano dogmatizare audent. Sic igitur Nestoriū inuenio sapuisse ex eius
 libris. Non ergo mediocrem concussionē orbi terrarū repidiſsima Nestorij
 ratiocinatio concitauit. Interea contigit scelus quoddā in ecclesia prouenire.
 Serui quidam potentū genere Barbari, dominū crudelem experti, ad eccle-
 siam confugerūt, & portantes gladios ingressi sunt ad altare. Cumq; roga-
 rentur, exire nullo modo uoluerūt, sed impediēbāt solennia celebrari, pluri-
 mis diebus gladios tenentes euaginos, & parati se uindicare: & omnibus ad
 eos accedentibus insitebāt. Qui postremo unū clericū perimentes, & alium
 uulnerātes, etiam seipsos interemerūt. Quo factō quidā transeuntū hoc scē-
 lus nihil boni ecclesiæ significare prædixit: nec ueritate frustratus est. Signi-
 ficabat enim populi diuisionē, & deiectionē eius, qui fuerat causa diuisionis.
 Non multo post tēpore, iussio Principalis episcopos undiq; Ephesum
 uenire præcepit. Mox ergo post Paschalem festiuitatē, Nestorius cum
 maxima

Antiqui inter-
pretesEusebius Pam-
phili in De ui-
ta ConstantiniSerui confu-
giunt ad tem-
plumCap. V
Concilium E-
phesium

maxima multitudine uenit Ephesum, inuenitq; plurimos episcoporum ibi fuisse collectos. Porro Cyrillus Alexandrinus modicū cunctatus, circa Pentecosten occurrit. Quinto uero die post Pentecosten, Iuuenalis etiam Hierosolymorū uenit. Porro Ioanne Antiocheno cunctante, mouebāt praesentes episcopi quæstionē. Cyrillus autem Alexandrinus episcopus, deflorationes quasdam librorū Nestorij faciebat, eum turbare uolens. Etenim erat inimicus eius. Et cum plurimi deum confiteatur esse Iesum: ego, inquit Nestorius, bimestrē & trimestrē nequaquā confiteor deum. Quapropter mundus sum à sanguine uestro, & posthac ad uos non ueniā. Cum hæc dixisset, cū reliquis congregabatur episcopis, qui ipsius sententiam sequebatur: praesentes ergo in duos ordines sunt diuisi. Porro Cyrillus cum suis facto concilio Nestorij uocauerūt. At ille non obediuit, differens in praesentiā Ioannis Antiocheni. Quī uero circa Cyrillū erant, homilias Nestorij quas de hac quæstione protulerat sapius relegentes, & ex ipsis iudicantes, eum uelut blasphemantē dei filium, damnauerūt. Hoc facto, qui circa Nestorij erant, aliud apud se concilium facientes damnauerunt Cyrillum, & cum eo Memnonē Ephesinæ ciuitatis episcopū. Non uero multo post uenit etiam Ioannes Antiochenus episcopus, & cognoscēs quæ gesta essent, indignabat̄ contra Cyrillum tanq; seditionis autorē, eo quod a deo feruenter Nestorij fecisset damnationē. Porro Cyrillus cum Iuuenale uolens se ulcisci contra Ioannē, damnauit etiā ipsum. His tali mixtione confusis, cognoscēs Nestorius contentionē ad quandam perniciem peruenisse, dei genitricē Mariam uocabat, dicens: Dicatur, inquit, etiā dei genitrix Maria, & ea quæ afferunt dissidiū conquiescant. Sed nullus eum ex poenitentia talia dicentē, suscepit. Quapropter hæctenus damnatus & in exilium missus Oasin habitare dinoscitur. Hūc ergo terminū synodus habuit: quæ gesta sunt Cōsulatu Bassi & Antiochi, xxviiij. die Iunij mensis.

Nestorius damnatur

Oasis eremus

*Cap. VI
Io. Antiochenus damnat
Cyrillum Alexandrinum*

Anathema

Cap. VII

Proclus

Porro Ioannes ueniens Antiochiam, & plurimos episcoporum colligens, damnauit Cyrillum cum iam esset in Alexandria. Paulō post uero inimicitias resoluentes, in gratiam redierūt, & sedes alterutris reddiderūt. Post damnationē uero Nestorij, dura Constantinopoli turba contra ecclesiam facta est. Diuisus est namq; populus propter tepidū eius, sicut dixi, tractatū. Clerici tamen omnes communi decreto eum anathematizauerūt. Sic enim nos Christiani contra blasphemos prolatum solemus appellare decretum, quando id ueluti in marmore scriptum, manifestum cunctis ostendimus.

His ita prouenientibus de electione episcopi quæstio rursus exorta est, & multi Philippū (cuius iam feci mentionem) plurimi Proclum eligebant. Potuitq; Proclus tenere pontificatū, nisi quidā procerū prohibuissent, dicentes, regulam ecclesiasticā non permittere eum qui alterius ciuitatis episcopus nominatus est, ad alteram migrare ciuitatē: quod dictum populum reuocauit. Cum q; quatuor transissent menses, post Nestorij damnationem

Maximianus

Maximianus ordinat̄ episcopus, in monachica quidē uita, presbyterorū tamē collegio cōstitutus. Is enim opinionem reuerendi uiri olim habuerat, eo quod proprijs sumptibus monumēta fabricaret, ut in eis religiosorū corpora sepeliret. Erat em̄ idiota sermōe, & sub quiete uiuere potius eligebat.

*Maximianus
Constantinop.*

Quia uero quidam dicebāt ecclesiasticam regulam prohibere, ne Proclus Constantinopolitanam teneret ecclesiam, cum Cyzici fuisset ordinatus, uolo pro hac re pauca narrare. Non enim mihi hoc uere dixisse uidentur, sed aut inuidia faciente, aut ignorantes ecclesiasticam sanctionem prohibuerunt, quæ frequenter in ecclesijs utiliter facta noscuntur. Eusebius itaq; Pamphili in sexto ecclesiasticæ historiæ libro, Alexandrum unius Cappadociæ ciuitatis episcopum refert, cum uenisset causa orationis Hierosolymam, detentum fuisse ab eius ciuibus, & in locum Narcissi episcopi cōstitutum, & deinceps omni uita sua ipsi ecclesiæ praesedissee. Sic igitur apud ueteres sine ulla differentia, de ciuitate ad aliam migrabat episcopus, cum utilitas euocaret. Oportet autem etiam regulam huic operi copulari, ut ostendatur mentitos esse, qui Proclum inthronizare prohibuerunt. Regula xviii. Si quis episcopus ordinatus ad parocciā, in qua ordinatus est, minime proficiscitur: nō sua culpa, sed siue populo respuente, aut propter quamlibet aliam causam non necessitate factam, hunc honore ministerioq; participari tantum, nec eum misceri rebus, in qua collectas celebrat ecclesiæ, sed sustinere quod prouinciæ synodus suo iudicio definiert. Hæc itaq; regula est. Quod uero plurimi episcoporum ex alijs ciuitatibus ad alias propter utilitates temporum migrarint, nomina eorum qui sunt mutati subdidimus. Perigenes in Patris ordinatur episcopus: & quoniā ciues eius eum suscipere noluerunt, Romanæ ciuitatis episcopus iussit eum inthronizari in Corintho metropoli, defuncto eius episcopo: ei q; donec uixit, ecclesiæ praefuit. Gregorius Nazianzenus prius unius Cappadociæ ciuitatis fuit episcopus, deinde in Nazianzo constitutus est. Melitius prius Sebastenæ ecclesiæ praefuit, & postea Antiochiæ praesul est constitutus. Dositheum Seleuciæ episcopum, Alexander Antiochenus episcopus, in Tarsum Ciliciæ transfuit. Reuerentius ab Arcis Phœnicia, in Tyrum translatus est. Ioannes de Gordo Lydiæ mutatus est in Proconesum, & in ea praesidet ecclesia. Palladius ab Helenopoli mutatur in Asponam. Alexander ab Helenopoli in Adria nos mutatus est. Theosebicus ab Apamia Asiæ transfertur in Eudoxiopolim, quæ prius Salambria uocabatur. Polycarpus de urbe Antapristena Myriæ, in Nicopolim Thraciæ mutat̄ est. Herophilus de Trapezapoli Phrygiæ, translatus est in Plotinopolim Thraciæ. Optimus ab Argadama Phrygiæ, in Antiochiam Pifidiæ transfertur. Sylluanus à Philippopoli Thraciæ mutat̄ in Troada. Tot igitur quod ad praesens inuenimus ex proprijs ciuitatibus ad alias migrasse, nos memorasse sufficiat. De Sylluano tamē

Cap. VIII

Hermopolis

Acamatiūm

Cc men, qui

men, qui ex Philippopoli Thraciæ in Troada migravit, utile iudico pauca
 narrare. Syluanus quidem Rhetor fuit prius Troili Sophistæ, & ad perfe-
 ctum Christianus, uitamq; monachicâ diligens. Is enim doctoris pallio uti
 despexit: quem post hæc Atticus episcopus comprehendens, episcopū Phi-
 lippopoleos ordinauit. At ille tribus annis in Thracia degēs, nec frigora fer-
 re ualens, cum haberet corpus ualde debile atq; subtile, rogauit Atticum, ut
 eum in loco alio cōstitueret, dicens, non ob aliam causam nisi propter frigus
 ea se loca uitare. Cumq; alius pro eo fuisset ordinatus, māsit Syluanus Con-
 stantinopoli, uitam monachicâ perfecte custodiēs. Adeoq; sine ulla fuit at-
 rogantia, ut plerunq; in tanta multitudine ciuitatis cum soleis de sparto pro-
 cederet. Cum uero aliquantū temporis præterisset, Troianæ præsul ecclesiæ
 moritur: Troianiq; uenerunt, petētes episcopum. Cumq; cogitaret Atticus
 quem ordinare deberet, subito contigit ad ipsum salutandum uenire Sylua-
 num. At ille uidens eum, mox cogitare cessauit. Tum ad Syluanū: Non ha-
 bes, inquit, ulterius occasionem, pro qua ecclesiasticas curas possis effugere.
 Troia nanq; non habet frigus, sed ecce apparatus est tuo corpori opportu-
 nus à deo locus. Præpara ergo te ipsum, & ad Troiam cōtinuo proficiscere.
 Migrat ergo Syluanus. Quo facto, miraculum quod inter eius manus acci-
 dit, enarrabo. Nauis maxima quæ grâdes columnas deuexerat nuper, in lit-
 tore Troiano fabricabat. Cumq; eam ad mare uoluissent deducere multis
 funibus, atq; populo trahente, nullatenus mouebatur. Quod cum plurimis
 diebus ageretur, suspicati sunt nauem à dæmonio retineri. Tum ad Sylua-
 num uenientes episcopum, rogauerunt eum ut in eo loco daret orationem,
 credentes hoc modo trahi nauem. At ille humili sermone dicebat se esse pe-
 ccatorem, asserens hoc opus alicuius esse iusti, nō tamē suum. Quem cum ro-
 gassent, uenit ad litus. Factaq; oratione tetigit unum funem, iubens ut insi-
 sterēt operi cum labore. Tum illis breuiter impellētibus cursim nauis ad ma-
 re processit: hoc miraculum reuerentiam illius uiri cunctos fecit habere Pro-
 uinciales. Qui cum esset etiam in alijs rebus eximius, uidens clericos etiam
 de contentione litigantium negotia facientes, nullum clericum unquam
 dicare præcepit. Sed petitiones postulantium ipse suscepit: rogabat unum
 fidelium laicorum amatoremq; iustitiæ, ut ipse litigantibus interesset, & ter-
 minum iustitiæ definiret. Ob quam rem maximam apud omnes gloriam
 consecutus est. Cum igitur Maximianus in urbe Constantinopolitana or-
 dinatus fuisset episcopus Consulatu Bassi & Antonij, v & xx die mensis
 Octobris, causæ ecclesiasticæ quieuerunt.

Cap. IX. Circa hoc tempus multi Iudæorum in Creta Christiani facti sunt pro-
 pter huiusmodi cladē. Quidā seductor Iudæus finxit seipsum esse Moy-
 sen, & cœlitus destinātū, ut Iudæos illam insulam inhabitantes per mare du-
 ceret, ipsum se esse dicens, qui olim filios Israel per rubrum mare saluasset.
 Circuibat

Circuibat itaq; toto anno unamquāq; illius insule ciuitatem, suadebatq; Iu-
 dæis ut crederent, monens ut omnes pecunias atque possessiones relinque-
 rent, cum utiq; deducti per siccum mare ad repromissionis gaudia perueni-
 rent. At illi hac spe capti, omne opus propriū negligebāt, contemnētes etiam
 possessiones suas, & dimittētes eas quibusuis personis. Cumq; uenisset dies
 quam designauerat seductor ille Iudæus, eo præcedente sequebantur om-
 nes cum cōiugibus & minorennibus, deduxitq; eos ad quādam rupem de-
 cliuius incumbentem, iussitq; ut in tomorū speciem seiplos euoluerent. Hoc
 igitur faciebant priores. Et cum uenirent ad rupes, repente moriebant, tam
 dilacerati acutis rupibus, quā in aqua necati. Plures tamen mori poterūt,
 nisi (deo prouidente) quidam uiri Christiani superuenissent piscatores atq;
 negociatores, qui alios cum necarētur eripientes recreauerunt. Tum alijs eo-
 rum stultitiam sentientes, alios, ne seiplos iactu interficerēt, tenuerunt, nun-
 tiantes eorum mortem qui primo ceciderāt. Qui etiam cognoscentes sedu-
 ctionem, culpabant se, eo quod facile credidissent. Cumq; uoluissent illum
 perimere seductorem, comprehendere nequiuērunt. Repente nanq; dispa-
 ruit, deditq; suspicionem quod dæmon fuisset erroneus humana figura cir-
 cumamictus. Ex hac itaque calamitate multi tunc Cretensium Iudæorū ad
 Christianam conuersi sunt fidem.

Interea incendium in ciuitate Constantinopolitana factū paulatim per-
 uenit ad Thermas, quæ uocantur Achilleæ: deinde ad locum qui dicitur
 Pelargus, ita ut Nouatianorum cōprehenderetur ecclesia. Tum fertur Pau-
 lum eorum episcopum inter flammæ restitisse supplicentem deo,
 ne ecclesia pariter cremaretur. Qui locus ereptus est: & hæcenus xvii die
 mensis Augusti apud Nouatianos Collectio celebratur. Hūc tamē locum
 non solum Christiani, sed etiam Pagani ex eo tempore uenerantur. Maxi-
 mianus igitur cum duos annos & sex menses ecclesiam gubernasset, defun-
 ctus est, Consulatu Ariobindæ & Asparis, die duodecimo mensis Aprilis,
 in septimana maiore Ieiuniorū, feriā quinta. Tum igitur Theodosius Impe-
 rator sapienter causæ prospexit, ne rursus de episcopatu seditionis quæstio,
 aut tumultus in ecclesia nasceretur. Cum adhuc ergo corpus Maximiani ia-
 ceret, præsentibus episcopis præcepit inthronizari Proclum. Quod etiā Ro-
 mani episcopi Celestini litteræ firmauerunt, quas ad Cyrillum Alexandriæ
 destinauit episcopum, & ad Ioannem Antiochenum & Rurhū Thessalo-
 nicensem dicens, quod nihil prohiberet alterius ciuitatis existentem episco-
 pum in aliam demigrare. Inthronizatus igitur Proclus exequias Maximiani
 corporis celebravit: de quo tempus ut pauca dicamus.

Proclus ab ætate prima lector fuit, apud doctores tamen obseruās stu-
 diosus quoq; Rhetoricæ: qui cum ad perfectā uenisset ætatem, plerūq;
 cum Attico erat episcopo exceptor sermonū eius. Et cum proficeret, ab At-
 tico dia-

Iudæi p Pseu-
 domosfen de/
 cepti in Creta

Intelligit sole
 as funiculares

Miraculum

Als uindicare

Cap. X
 Incendiu Con-
 stantinopoli

Maximiani
 episcopi Con-
 stantinop. mors

Proclus
 succedit

Cap. XI
 Proclus

HISTORIA ECCLESIA-

STICA A NICEPHORO GRAECO MONACHO CONSCRIPTA, INCERTUM QUONAM INTERPRETE IAM OLIM LATINE UERSA. INCIPIT AUTEM A TEMPORIBUS THEODOSII IUNIORIS, IN QUAE TRIPARTITA DESINIT, & QUATUOR DEINCEPS IMPERATORUM TEMPORA CONTINET.

THEODOSIUS IUNIOR.

Theophilus
Alexand.
Cyrillus

THEODOSIUS iunior imperat. Cuius imperij anno secundo Atticus episcopus Constantinopolitanus, Iudæum quendam paralyticum monens, suadens atque baptizans, sanum ex lauacro eduxit. secundum deum enim dicitur fuisse prouentus. Septimo Theodosij imperij anno, obeunte Theophilo Alexandrino, Cyrillus consobrinus eius pro ipso episcopus ordinatus est. Tunc & Hefychius presbyter Hierosolymitanus doctrinis effloruit. Theodosius imperat. cuius quintodecimo imperij anno Honorius moritur, & Ioannes quidam ex imperialibus subscriptoribus Romæ imperium arripit, legationemque ad Theodosium mittit in Imperatorem suscipi precans. At uero Theodosius legatis in carcere trusis, Ardaburium Stratigon mittit aduersus eum. Quem tyrannus apud Rauennam aggressus inclusit: quo Theodosius agnito, Asparem huius filium mittit aduersus eum. Tum deo amabilis imperatoris oratione angelus domini in habitu pastoris apprensus, deduxit Asparem, & eos qui cum illo erant, & ducit eos per paludem inuiam, quæ Rauennæ adiacet, quam deus peruiam operatus est, quemadmodum Israëliitarum tempore. Et transmeantes per aridam, apertis portis ciuitatis inuentis, tyrannum quidem occiderunt: Ardaburium autem a uinculis absoluerunt. Sequenti autem Maruthas episcopus Mesopotamiæ filium regis Persarum Isdigerden à dæmonio uexatum sanauit. Interea Theodosius imperator multa benignitate motus, licet Persas potentissime uicerit, parcens tamen Christianis qui habitabant in Perside, amplectitur: cuius rei gratia mittit legatos, Helionem patricium quem ualde honoratum ducebat, & Anatolium orientis Stratigon. Vararanes autem sciens superationem suam, suscipit legationem, & ita persecutio cessauit, quæ in Christianos agitabatur. Cæterum imperator Theodosius communicatrices habens hymnodia proprias sorores quæ uirginitatem tota uita sectabantur, super huiusmodi beneficijs deo gratias agens, hymnis hunc laudare penitus non cessabat. Sifinnius autem Constantinopolitanus episcopus Proclum cõsecrat episcopum Cyzici, quem Cyziceni non suscipientes, monachum quendam præter uorum Sifinnij Dalmatium dictum consecrant. Proclus autem pro-

Helion
Anatolius

priam ecclesiam non habens Constantinopoli, hortatu Sifinnij doctrinis pollebat, qui eiusdem urbis non multo post ordinatur Antistes. Sequenti uero anno, Philippus presbyter Sidæ Christianam historiã in triginta & sex libris descripsit.

Sifinnio defuncto, Nestorius Constantinopoleos fit episcopus, mox uero ut thronum cõscendit, necque fides eius & peruersus in dogmatibus sensus ostendebatur. Homiliã quippe de fide protulit Sincello suo præcipiens, ut hanc coram ecclesia prædicaret habentem ita: Dei genitricem Mariam uocet nemo. Maria enim homo erat, & ab homine deum gigni impossibile est. Hanc uocem primum reprehendit Eusebius quidam scholasticus imperatricis Constantinopoleos. Unde multi Byzantinorum turbati sunt. Nestorio autem uerbo infirmare festinante uocem qua dei genitrix dicitur ecclesiæ: Dominica die præsidente uocem qua dei genitrix dicitur ecclesiæ: in dei genitricem, cuius initium est: Virginalis solennitas hodie fratres. Tunc odibilis factus est apud omnes impius Nestorius, propter typhum & malam fidem. Eodem uero anno, terribile miraculum sanctorum septem puerorum Ephesi factum est, resurgentibus eis post clxxx & unum annos. Porro Cyrillus Alexandrinus episcopus, compertis Nestorij blasphemijs, scribit ei rogans & monens, ut discederet à peruersis dogmatibus suis, fidemque rectam susciperet. At uero Nestorius ei ecõtra misit, iniurias & blasphemias. Tunc Cyrillus scribit Cælestino Papæ Romano quæ Nestorius prædicaret, & blasphemias quæ sibi scriptæ fuerant, à Nestorio ei manifestas exhibuit. Tunc Cælestinus scribit Nestorio, diffiniens ei dierum decem indutias, cessandi à blasphemia & pœnitendi. Quod si perdurasset in praua opinione, sacerdotij cõmunicator ulterius esse desisteret. Scribunt autem similiter Cælestinus atque Cyrillus Antiocheno & Hierosolymitano archiepiscopis, de Nestorio & hæresi eius. Ioannes autem scribit Nestorio, dans consilium recedendi ab hæresi, quin & ad memoriã ducens illud Apostoli dicentis: Misit deus filium suum factum ex muliere. Cognoscens uero Nestorius, quod patriarchæ taliter ecclesijs cõturbatis, silere minime paterentur, suavit Imperatori mittere Cyrillo sacrã stigmatibus plenam, quem putans ex his cõm pescere, magis erexit. Surgens enim scribit Imperatori & sororibus huius tam de recta fide, quam de sinistra opinione Nestorij, simul & postulã uniuersalem fieri synodum, ad examinandum canonicè de Nestorio. Tunc imperator Theodosius scribit omnibus episcopis, ut absque omni dilatione post Pascha Ephesum conuenirent, diffiniens quia nullam apud deum, uel apud nos excusationis rationem habebit, qui die sancto Pentecostes in cõcilio inuentus non fuerit apud Ephesum. Cælestinus autem Romanus scribit Cyrillo Alexandrino, locum suum in cõcilio retinendi. Itaque quinto & uicesimo imperij Theodosij anno, apud Ephesum celebrata est sancta tertia synodus.

Nestorius

Eusebius

Ioannes
Antioch.

Nestorius
Cyrillus
Iuuenalis

Omnibus sanè antistitibus cōuenientibus, Ioannes Antiochenus & Orientales indicta die, & quæ ante statuta fuerat, minime cōcurrerunt. Porro sex tadecima die post præfinitam, Ioanne non ueniente, peruenit Nestorius cum multa iactantia. Vicesimaq; mensis Iunij die celebrata est synodus, Nestorio Cyrillo & Iuuenali præsentibus. Porro Cyrillo Romani pontificis uices agente, & cuncta theologice disputante, dicit Nestorius cum multa iactantia: Ego illum qui bimestris & trimestris factus est, nunquam deum nominauerim, & ideo mūdus sum à sanguine uestro, & ex hoc ad uos nullatenus repedabo. Et his dictis abiit, cum sex episcopis qui uoluntarie secuti sunt eum. Hi uero qui circa Cyrillum erāt, postera die cōuenientes, miserunt tres episcopos uocare illum, & nō obaudiuit. Parimodo secundo, & tertio, ac quarto, à synodo cōuocatus non uenit. Sed & illos qui missi fuerant, iniurijs fecit & cōtumelijs affici. Tunc synodus iniurijs & ignominia lacessitis episcopis qui fuerant missi receptis, sententiā protulit in eum, & alienum fore ab omni sacra dignitate decreuit, in faciem ei depositione ipsius transmissa. His ita finitis, uenit post tres dies Ioannes Antiochenus episcopus, sex & uiginti secum episcopis habitis. Qui cum didicissent, Nestorium iam depositum esse à sancta synodo, & cum Nestorio cōsidentes, deposuerūt ut opinabatur Cyrillum & Memnonem Ephesium. Theodoretus sanè putās Cyrillum in duodecim capitula offendisse, præter ueritatem narrationem faciens, ibidem Nestorij uenenū euomuit. Cyrillus uero potenter exurgēs, pro eisdem capitulis rationem reddidit, ea & quæ in eis habentur interpretans, & ecclesiasticū thesaurum esse demonstrans, atq; piam intentionē suam omnibus manifestans. Itaq; Antiochenus Ioannes à cōcilio tertio uocatus, & nō obaudiens ut ueniret, sententiā unā cum his qui secum erāt excepit, ut alieni ad omni ecclesiastica cōmunionē, usq; dum sese recognoscentes proprium cōsiterentur excessum. Tuncq; synodus diffiniuit, quæ ab Orientalibus in iniuriā sanctissimorū ecclesiæ præsulū, Cyrilli & Memnonis prolata sunt, utpote sine lege & sine canone deprompta, nullā uim profus habere. His igitur omnibus per suggestiones à Theodosio Imperatore relegatis, iussi sunt episcopi ex utraq; parte ascendere Constantinopolim. Qui cum ascendissent, cooperatione dei uicerunt hi qui ex parte synodi fuerāt: firmataq; depositione Nestorij, Maximianus Cōstantinopoleos cōsecratur episcopus. Orientales uero susceptum Nestorium secum duxerūt. Porro quarto Nestorij depositionis anno, Ioannes Antiochenus episcopus timore dei detentus, uidensq; multos Antiochenorū uiros egregios à Nestorio aduulterina prauitate infectos, scribit rogans Imperatorem, hunc ab Oriente perlendum. Imperator autem Nestoriū quidem exilio relegauit apud Oasim: præcepta uero mittit Cyrillo & Ioanni, sine dilatione ad uniuersas ecclesias. Ioannes autem accepta præceptione, scribit Cyrillo fidem suam, & patrum apud

Maximianus

Nestorius re/
legatur

nam ueniens, suspicionem dissoluit rei ueritate monstrata. Porro Africa taliter est Vuandalis subacta. Tūc & Marcianus qui postmodum imperauit cum miles esset, & Aspari deseruaret, uiuus à Gizericho comprehenditur.

Romanæ sedis Leo pontificium gerit, imperante Theodosio, cuius imperij tricesimo nono anno, Proclus Constantinopolitanus moritur. Cui succedit Flauianus presbyter & Sceuophylax ecclesie. Cyrillus Alexandrinus obit Antistes, cui subrogatur in sede Dioscorus, qui nullatenus erat Didascalicus, sed immitis & ferus.

Chrisaphius Eunuchus Palatium & Ipsum Imperatorem tenens, cum inuideret Flauiani consecrationi, suggestit Imperatori sine malitia exstenti, & apud Chalcedonem degenti, mandare patriarchæ ut mitteret pro consecratione sibi benedictiones: quo facto Chrisaphius auertens, mandauit Andream, imperatorem quærere benedictiones. At episcopus renunciauit, non se habere pecunias ad mittendum, nisi forte quoquam utar inquiring ex sacris uasis. Fit ergo ex hoc inter illos, Pulcheria hæc ignorante, non modicus moeror. Verum hæc apud Cōstantinopolim, cæterum penes Alexandriam Dioscorus confestim Cyrilli cognatos in primordijs suis deuastrat, & horum patrimonia deprædatur. Filium autem fratris eius Athanasium presbyterum sine culpa deposuit. Hæc autem faciebat recte Cyrilli fidei aduersatus, cū esset hæreticus, & à teneris unguiculis ea quæ sunt Originis sentiret. Irascebatur autem & Flauiano, eo quod modicū quid opus beati conferret Cyrilli cognatis. Cum ergo Chrisaphius esset impius, uideret non ferens ecclesiarum concordiam, operam dabat ut conturbaret eas, & diuersis modis agebat, ut Flauianum episcopatu depelleret, uolens Eutychem quendam sensus sui archimadritam, ad episcopatum eius prouehere. Et quoniam Pulcheria res ciuiles retinente nihil ualuit, primo insidiatur Eudociæ insidiarum eius nō dum expertæ, & in liuore eam instigat contra propriam matrem. Et immitit ei, ut & illi deroget apud Imperatorem, & tollat ad se præpositum. Quoniam præpositus ad dispositionē rerum per necessarius erat Pulcheria: Imperator autem ab uxore molestius fatigatus, mittit ei dicens: ne te hoc tristem reddat, præpositum enim te habere nō est possibile, neq; meam sororem bene & perite ac pie omnia disponentem ego repello. Inefficax ergo Chrisaphius super hoc effectus, ad aliud uertitur instrumentū, & suggerit Eudociæ, ut molesta Imperatori suaderet ei, quo præciperet patriarchæ cōsecraret illam diaconam, tanquam quæ uirginitatem elegisset. Et diutius Eudocia Imperatori molesta, persuasit leuitati eius. Super quo iussus Flauianus, ab Imperatore tristatus est ualde, respiciens futura ex hoc scandala nascitura, & Imperatori quidē repromisit. Pulcheriæ uero scripsit, rogans eam ne saltem ante faciem eius ueniret, ne cogari inquit, agere quid eorum quæ te contristantur. Illa ergo ex his quæ scripta fuerant

Dioscorus

fuerant, intelligens quod meditabantur, & præpositum Eudociæ transmissit, & ipsa exiens in ebdomū siluit. Ex hoc itaq; Imperator, & Eudocia ualde contra Flauianum tristes effecti sunt, quod suum reuelasset secretū. Porro Eusebius scolasticus, qui primus Nestoriū reprehendit, ad episcopatum Dorilei promotus, & de fide cum Eutychi Archimādrita disputans, inuenit eum non recta sapientem: qui cum multa commonens iuuare illum nequiuisset, retulit de eo Flauiano episcopo, qui quadraginta episcoporum concilio congregato, adducit Eutychem. Et iuxta omnem consequentiam regularum ecclesiasticarum discutiens, inuentum subdolum & hæreticum deposuit. Chrysaphius autem huius concors Palatiū tenens, his cognitis in iram per amplius contra Flauianum accenditur. Et intimat Dioscoro Alexandrino se in his quæ cordi eius essent, per omnia cooperaturum, si sibi in calumnijs contra Flauianum & Eusebium ipse concurreret, pro Eutichijs satageret. Mouet autem ad id etiam augustam Eudociam, tristitia de Pulcheria contra Flauianum memoras apud illam. Et agit uterq; quo Imperator sanciret, secundum Ephesi congregari concilium. Cui Dioscoro præesse concedunt, mittentes ei exercitum plurimum in auxilium. Cumq; latrociniali huic concilio præsedisset, non permisit adesse notariū alium concilio, sed suos tantum fecit scribere quæ gerebantur. Quæstio ergo cum fieret, exigebatur Eutyches propriam exhibere opinionem. Qui respondit dicens: Confiteor ex duabus naturis fuisse dominū nostrum adunationem. Post adunationē uero, unam naturam cōfiteor. Tunc Dioscorus dixit: & nos omnes hoc assentiamur. Et loci seruatoris quidem Leonis Papæ Romani, Dioscori uidentes impetum, & quod epistolam Papæ ad Flauianum non permisit legi, neque illam quam ad synodum miserat, sed despexerit, fugerunt & descendunt Romam. Porro Dioscorus Eutychi sacerdotium reddit, Eusebium uero Dorilei, & Flauianum Constantinopolitanum in promptum deponere habuit, qui & ante depositionē impulsione & calcibus à Dioscoro summissus, tertianus uitam mutauit, & de cætero uir militum & gladiorū episcopi subscribere coacti sunt. Domnus autē Antiochenus episcopus, postquam uir subscripsit, in se reuersus, erexit se contra Dioscorum, principes uociferans aduersus ea quæ gesta sunt, & impietatem concilium nominans, & subscriptionem suam quærens recipere. His cognitis Papa Leo, accedit cum lachrymis ad Imperatorem Valentinianum, simul & ad augustas, petens epistolas Theodosio Imperatori pro emendatione patranda eorum quæ apud Ephesum nequiter & irregulariter acta sunt, destinandas. Qui rescribit Eudociæ filia: ita: Hoc dulcedini tuæ notum esse uolo, quia Flauianus diuino iudicio ab ecclesijs eiectus est, ut multarum turbationum autor. Porro Dioscorus deposuit & Theodoretū, & Hiban, & Andream, & Domnum Antiochenum, & alios Orientales episcopos. Theodosius autē Imperator

perator mobilis erat, omni uento circumlatus, unde & in chartis non lectis subscribebat. Eodem anno Geiserichus Vadalica multitudine opimus effectus, & se regem uocās terræ ac maris insularumq; multarū, Theodosium contristabat. Sanè nō multo post resipiscens Theodosius, & recognoscens à Chrysaphij uersutis se deceptum, tristabatur super impietate, ac iniustitia, quæ facta fuerat in Flauianum & reliquos episcopos. Et indignatus uehementer, primo quidem exulem fecit in insula quadam Chrysaphium: in Eudociam uero ualide cōmouetur, hanc omnium malorum causam appellans, quippe quæ & Pulcheriam ex imperialibus infecuta sit, simul & improperas ei quæ gesserat circa Paulinū. Illa uero desperata, rogauit Hierosolimam se dimitti. & assumptis Seuero presbytero & Ioanne diacono, Hierosolimam uenit. Discens interea Imperator, quod & isti in urbe frequenter ad eam accederent, & cum ipsa rursus Hierosolymis essent, multaque illis largiretur, mittens, decollauit eos. Tunc Imperator beatam Pulcheriam oppido rogans, ad imperialia reduxit, quæ mox mittens Ephesum, asportauit inde corpus sancti Flauiani, & cū multo deferens obsequio, per medium urbis sepeliuit apud sanctos apostolos. Interea Attila Scythia uir fortis atque superbus, deposito Bdella seniori fratre, solus Scytharū quos & Hunnos uocant, principatus regno per Thracem discurrit, & omnem ciuitatem & castra in seruitutem redigit, præter Adrianopolim, & Heraclia quæ quondam Perinthus uocabatur. Cogitur ergo Theodosius legationem Attilamittere, & sex millia librarum ei pro recessu præbens, mille librarū annuum tributum persoluere pollicetur. Igitur cum Romana uirtus à bello redisset, quod aduersus Attilam fuerat destinatū, non multo post Theodosius moritur. Porro beata Pulcheria nondum cuiquam Imperatoris morte comperita, Marciano accersito in religione ac pudicitia conuersante, sene uidelicet & idoneo uiro, dicit ei: quoniam Imperator mortuus est, & ego te elegi tanq̃ bene placentem, ex omni senatu, da mihi uerbum quo custodias uirginitatem meam quam deo commisi, & pronuntiabo te Imperatorem. Quod eo pollicente, accersito patriarcha, pariter & senatu, pronuntiauit eum Imperatorem Romanorum.

M A R C I A N V S.

Marcianus pius diuino decreto Imperator ostensus, omnes qui in exilio erant, reuocauit. Pulcheria uero perosum Chrysaphium Eunuchum tradidit Iordani filio Ioannis, qui tyrannidem apud Romanam urbem exercuit, multisq; Christo erectis ecclesijs, præcipue quæ in Blachernis laudabilis dñæ nostræ dei genitricis est, in principio imperij pijs Marciani ecclesiam fecit. Porro beatus Papa Leo scripsit Marciano, petens ut quæ præsumpta fuerant à Dioscoro, & Eutychi, apud Ephesum in sanctum Flauianum requirerentur coram uniuersali synodo. & iussit Imperator colligi

D d cunctos

cunctos episcopos. Secundo itaq; imperij Marciani anno, Chalcedone facta quarta facta est synodus, mense Octobri indictione quinta. Omnibus autem episcopis in martyrio sanctæ Eufemiæ unâ cum senatu convenientibus, discussa sunt quæ in prima indictione super Eutychi gesta sunt, & quæ apud Ephesum sunt à Dioscuro temere perpetrata. Quæritans autem Dioscorus de his ad ignorantiam gestorum confugit, sed effugere redargutionem quæ in actis efferebatur non ualens deficiebat, & ueritas nudabatur. Tunc excusationem nõ habens, confusus est. Hi uero qui cum eo latrociniali concilio cõfederant, redarguebant eum super uiolentia & necessitate quam ab ipso pertulerant, & ueniam à synodo postulantes, recepti sunt: quorum unus erat, Iuuenalis Hierosolymitanus episcopus. Cumq; defecisset Dioscorus, non habens excusatoriã rationem, ultra synodo apparere ausus nõ est. Tunc synodus presente quoq; Imperatore Marciano & senatu, sententiam protulit contra Dioscorũ & Eutyche, hosq; deposuit. Imperator autẽ Dioscorum quidem in Gangris exilio relegauit: synodum autem laudãs dixit, gratias confiteor maximas omnium nostrorum deo, quoniã ablata discordia in unam eandemq; confessionem cuncti conuenimus: & amabiliter honorans sexcentos illos & triginta patres, ad sua in pace unumquemq; absoluit. Porro consecratus est Proterius pro Dioscuro episcopus Alexandria.

Pulcheria beata & pia dormiuit in Christo, quæ multa bona fecit, & omnia sua pauperibus dereliquit: quæ Marcianus cum multa essent, alacriter dedit. construxit autem eadem & multa oratoria, domosq; pauperibus & hospitibus, necnon & sepulchra peregrinis ædificauit, inter q; sancti martyris Laurentij templum construxit. At uero Theodosius monachus, uir pestifer, cum descendisset cursim Chalcedonensi facto concilio Hierosolymam, & didicisset quod augusta Eudocia erga Dioscorũ à synodo depositum affectu flagraret, cœpit clamare aduersus synodum, quasi rectam fidem subuertentem. Et surreptis Augusta & monachis proprijs, cædibus usus more barbarico, archieraticũ thronum rapit, & homines Augustæ ministros habens episcopos promouet per ciuitates, cum adhuc essent episcopi in synodo. Seuerianum Scythopoleos qui non fuerat eius mala opinionone deceptus, à ciuitate pellens occidit, & excitat persecutionem contra illos, qui sibi non cõmunicabant. & multos quidẽ tormentis affecit: quorundam uero domos tradidit igni, ita ut æstimaretur urbs à barbaris capta. Necauit autem & Athanasium diaconum sanctæ resurrectionis, sibi exprobratẽ & arguentem eius impietatem. Et huius sanctum corpus per ciuitatem pompis circumdans, canibus tradidit. Dominus uero archiepiscopus Antiochenus in eremum fugit, & Iuuenalis Hierosolymitanus. Porro cum pestilens Theodosius per uiginti menses thronum Hierosolymitanũ tenuisset, iussus est comprehendi. Qui fugiens, in montem Sineum properauit, quo fuga lapio

lapso unâ cum his quos ipse prouexerat, iterum Iuuenalis thronum suum recepit. Interea Maximus Maximi nepos tyrannum Valentinianum peremit, & Eudocia uifociatus, imperium quoq; obtinuit, per quæ nanq; quis peccat, per ea quoq; & corripitur. Inter hæc ergo Eudocia coartata, nullum fore auxilium à Byzantio Theodosio patre suo & Pulcheria defunctis existimans, accessit Gizerichum ad urbem Romam, rogãs & Maximi tyrannide liberari. Magna uero cum classi Gizerichum ad urbem Romam nauigantem, Maximus timens fuga usus est. Hi uero qui cum ipso aderant, interemerunt eum. Præterea Gizerichus nemine sibi resistente, introiuit Romam tertia die Maximi fugæ. Et sublati omnibus pecunijs, & ciuitatis miraculis in nauesq; receptis, in quibus erant ecclesiastica milia ex auro lapidibus preciosis ornata, & uasa hebraica quæ Titus Vespasiani filius post captiuitatem Hierosolymarũ Romam detulerat, unâ cum Eudocia imperatrice, ac filiabus eius in Africã nauigauit. Erat autem Marcianus admodum religiosus & timēs deum, qui in letanijs campi pedes incedebat, multa egētib; beneficia præstans, quod intuens Anatolius patriarcha, & ipse de cætero non phorio portatus secundum morem, sed pedes letanias faciens incedebat. Timotheus autem herulus noctu cellas monachorũ circuibat, unum quemq; uocans ex nomine. Quo respondente dicebat, ego angelus sum dicere omnibus, ut abscedant à cõmuniõne Proterij, & eorum qui Chalcedone conuenerunt, & Timotheum herulum in episcopũ Alexandriæ prouehant.

L E O

Leo Imperat, coronatus ab Anatolio patriarcha, Timotheus uero cognomento Herulus, Alexandrinam ciuitatem turbabat. Multitudine quippe inquietorũ uitorum empta, tyrannice Alexandria sedem obtinuit, & cum depositus esset à duobus depositis prouehitur, unde omnia scandala petes Alexandria orta sunt. Cunctis enim orbis terræ sacerdotibus diffinitionem synodi Chalcedonensis recipientibus, iste Scelestus rabie quadam infectus, iniurijs appetebat, et ordinationes episcoporum faciebat, cum esset ipse inordinatus, & baptizabat cum presbyter non existeret. Beatus autem Proterius sentiens cõtra se cõfectum consilium, dat locum iræ, & prima die Pasche ad uenerabile baptisterium fugit. Ast ille antichristi præcurfor, neq; sanctam diem, neq; colenda loca reueritus, mittit & occidit in fontem pontificem, unâ cum sex alijs qui erant cum ipso, & funibus trahentes huius cadauer, à sancto lauacro emiserũt, & pompose per ciuitatem portatum. Postremo etiam igni sine ulla misericordia prodiderunt, & cineres eius in aerẽ conspererunt. Eodem anno delatum est corpus sanctæ Anastasiæ à Sirmio, & repositum est in templo eius in porticibus Domnini. Timotheus autem Herulus scripta magni Cyrilli nõ edita reperies, in multis locis adulterauit, sicuti scribit Petrus presbyter Alexandrinus. Sequenti uero anno Leo Imperator

*Timotheus
Herulus
Alexand. com
mouit*

Proterius

*Corrupta scri
pta Cyrilli*

*collunario, in
colluna enim
quadam mor-
rabatur inclu-
sus*

Gennadius

*deum dicentes
passum*

perator iniqua Proterij morte, & iniusta Heruli promotione comperta, mit-
tens Casariam linguis mutilatis exilio relegauit eos, qui Proterij neci com-
nicauerant. Timotheo uero scelesto aduersi nil intulit, iudicium in eum di-
ces inferre antistitibus couenire. Qui literas ad uniuscuiusque prouinciae misit
episcopos, ut singuli scriberet sibi proprium sensum, utrum quae apud Chalce-
donem diffinita sunt sibi placerent, & super Heruli creatione quid dicerent.
Inter quos & sancto Symeoni * stiliti & Bardę monacho atque Iacobo mi-
raculorum patratori scripsit, cõtestans ut ita iudicium cõtrouersiarum depro-
merent, ut essent rationem deo cunctorum domino reddituri. Qui omnes
unanimiter & cõsonanter & Chalcedonensem synodum sanctam esse affir-
mant, & terminum ab ipsa depromptum admittunt. Timotheum autem con-
sonanter reprobant, tanquam homicidam pariter & hæreticum. Satagebat
autem & Gennadius apud Imperatorem, quo ulcisceretur super his quae te-
mere fuerunt perpetrata, cui è diuerso resistebat Aspar Arrianus. Porro Im-
perator pius Helurum quidem apud Gangras exilio relegauit, ipse uero &
illic coepit cõuenticula cõgregare, turbatiõesque patrare. Quas cõperiens Im-
perator, rursus eum in exilium misit apud Chersonā, & consecratus est pro
eo episcopus Alexandriae Timotheus alius cognomento Leucos, qui &
Salophaicalus nuncupatur, uir Orthodoxus & bonus, cunctisque profusus
amabilis. Interea uasto incendio Cõstantinopoli factõ, Marcianus cecono-
mus ascendens super tegulas sanctae Anastasiae, tenens euangelium oratio-
nibus & lachrymis illesam domum seruauit. Sequenti anno cum pictor qui-
dam pingere Saluatorem secundum similitudinem Iouis præsumpsisset,
arefacta est manus eius: quem peccatum suum confessum, sanauit Genna-
dius. Aiunt enim quidam historicorum, quod crispis & raris capillis sche-
ma in Saluatore magis uernaculum sit. Per idem tempus Leo Imperator, Ze-
nonem generum suum magistratum totius Orientis fecit, & Basiliscum fra-
trem Verenae Augustę magistratum Thracę cõstituit. Zeno autem ueniens
Antiochiam, inuenit episcopum in ea sacrum Martyrium. Petrus autem Gna-
pheus sequebatur Zenonem cum esset presbyter, qui persuadens Zenoni
ut sibi cooperaretur ad cõducendos mercede quosdam Appollinaris sectato-
res, turbationum dena millia excitat contra fidem, & Martyrium episcopum:
& anathematizat eos, qui non dicunt deum crucifixum esse: & sciens po-
pulum Antiochenum, addit in trisagio hymno, qui crucifixus est propter
nos: quod ex tunc hodieque apud * Theopaschitas dici obtinuit. Martyrius
autem ad Leonem Imperatorem uenit, & susceptus est cum honore multo,
studio Gennadij episcopi Cõstantinopoleos. Rediens autem Antiochiam,
& inueniens populos dissidentes, Zenonemque his fauentem, coram eccle-
sia abrenuntiavit episcopatu dicens: Clero non subdito & populo diffiden-
ti, & ecclesiae squalenti abrenuntio, seruans mihi met sacerdotij dignitatem.
quo die

quo discedente, Petrus Gnapheus in thronum Alexandrinum insilijt, qui
mox Ioannem quoque promouit Apamenum episcopum, qui erat ex depo-
sitione. His uero compertis Gennadius cuncta Imperatori exponit, & iubet
Petrum Gnaphea exiliari. quod audiens Petrus, exilium fuga euasit, electio-
ne uero communi Iulianus quidam episcopus Antiochiae promouetur. Eo-
dem anno translatus est apud Alexandriam propheta Heliseus, in mona-
sterium Pauli leprosi. Leprosus enim sanauit, & leprosum fecit, & in ea que
leprosi erant, translatus est. Circa hæc tempora & * Timoclestropariorum fa-
ctores agnoscebantur. Præterea Cassius quæstor Antiochenus atque philo-
sophus derogatus est apud Imperatorem ut paganus, & iussit Imperator
examinari eum à præfecto prætoriorum Constantinopoli. Cumque indu-
ceretur in Zeuxippum uinctus retrorsum manibus, dixit ad eum Poseus
præfectus, uides ne o Cassi, in quo habitu constitutus sis. Qui ait: uideo &
nõ miror, homo enim cum sum, humanas incurri calamitates, sed iudica in
me, ut iudicabas cum me. Quibus auditis, cõtio laudauit Imperatorem, quo
comperto, Imperator gauisus est, & dimisit eum in regionem suam.

antiphonarum

Cum Eudocia neptis Theodosij sedecim annos in Africa cum uiro suo
Honoricho fecisset, & puerum Gilderichum ex ipso genuisset, diffici-
le ferebatur erga maritum cum esset Arrianus. Unde aditu inuento, fuga la-
psa uenit Hierosolymā, et adoratis uenerabilibus locis, salutatoque sepulchro
Eudociae uicis suae, ac paucis diebus in sancta demorata ciuitate, mortua est
in pace, omnibus sanctae resurrectioni dimissis.

BASILISCVS. ZENO

Basiliscus in campo acclamatus Imperator, Marcum filium Cesarem fe-
cit, & Zenobiam uxorem suam Augustam coronauit, & statim contra
fidem præliatus est, Zenobia maxime incitate illum ad istud, Timotheusque
Herulum reuocauit per typos, & Petrum Gnaphea qui absconditus erat in
monasterio accemetensium. Et quotquot alij inimici sancti Chalcedonensis
erant concilij, fiducialiter contra ueritatem agebant. Herulus autem cõgrega-
tis inquietis quibusque Alexandrinis, qui Constantinopoli peregrinaban-
tur, de palatio cum Ierania uenit in ecclesia uectus asino. Qui perueniens in
locum qui dicitur octagonus, & expauescens pedem cõtriuuit, & cum confu-
sione reuersus est. Basiliscus autem hunc Alexandriam cum typis contra sy-
nodum misit, & Petrum Gnaphea Antiochiam, contra ueritatem cõfortans
utrumque. Timotheus autem Salophaicalus episcopus Alexandrinus, com-
petens Timotheum Herulum aduenire, recessit ad monasteria canopi. Mul-
tis autem afflictis, Herulus Timotheum lædere non ualuit, eo quod dilige-
retur ab omnibus. Cumque ingrederetur Herulus Alexandriam, uociferaban-
tur studiosi eius, illud turpe dicentes: cibasti inimicos tuos Papa. At scelera-
tus contra clamabat, etiam uere cibauit. Hic impius etiam Chalcedonense cõ-
d d 3 ciliam

cilium anathematizabat. Julianus autem Antiochenus episcopus præ tristitia eorum quæ fiebant defunctus est. Petrus autem Gnaphheus ad sedem perueniens in anathemata & turbationes erupit, hinc cedes hominum & rapinæ propter ad ditamentum trisagij factæ sunt. Præterea Basiliscus typo generali Chalcedonense abiecit concilium, iubens Acacio Constantinopolitano id ipsum facere: sed tota ciuitas cum mulieribus & liberis in ecclesiam contra Basiliscum conueniens, hoc fieri uetuit. Porro clero, monachisque Constantinopolitanis pro Chalcedonensi synodo repugnantibus, timens Acacius multitudinem, cum eis concordare simulabat, unde coram ambone contra Basiliscum & Zenonem acclamabat. Basiliscus autem cõperts his metuens feruorem plebis ciuitatis exiuit, iubens senatui neminem loqui cum Acacio: futurum enim erat, ut populus incederet urbem. Daniel autem mirabilis stilitis assumptis monachis & populi emuloribus, exiuit contra Basiliscum, & ei cum multa fiducia disputauit. Interea Zeno cum Ariadne ad regiam perueniens urbem, susceptus est à populo ac senatu, Basiliscus uero ueniens ad ecclesiam, imperiali deposita in diuina mensa corona, ad baptisterium, cõfugit cum Zenobia malæ opinionis uxore sua. Porro Zeno Petrum Gnaphæa auertit, eo quod Basilisco cõcurreret. Decreto autem Orientalis synodi depositus est, & cum eo Ioannes qui post tertium mensem eiectus est, & post eum Stephanus uir uenerabilis est Antiochiæ prouectus episcopus. Petrus autem apud Pitiusam in exilium deducendus, se deducetes decipiens, confugit in sanctum Theodorum euchaïtensium. Timotheus autem Hierusalem inter hæc moritur, pro quo Petrus Moggos introducit uir malignus, & ueritatis inimicus, qui iam depositus fuerat. Consecratus autem ab uno episcopo, & ipso depositus: in quem irruentes per zelum dei monachi, triginta solis diebus latrocinaliter eum obtinentem episcopatum repellunt, & Timotheum iterum Salophacialum iure throno restituit. Stephanus interea electione cõmuni prouectus ad Antiochenum episcopatum, à Petri Gnaphæi sequacibus, quasi Nestorianus criminatus est apud Zenonem: sed hunc Orientalis synodus apud Laodiceam conueniens, iussione Imperatoris utpote innoxium sedi restituit. Septimo uero imperatoris Zenonis anno, Stephano episcopo Antiocheno dormiente, Stephanum pro eo alterum cõsecrauerunt, quem inimici fidei uoto quo erga Gnaphæa flagrabat, in natatorio sancti martyris Barlae calamis acutis trucidantes, in Orontem fluuium proiecerunt, furore armantes amentiam. Zeno autem propter illa quæ præsumpta sunt in Stephanum, iussit Acacio Constantinopoleos episcopum Antiochiæ cõstituere, qui ordinauit Calendonem. Consecrauerunt enim & Antiocheni per ignorantiam Ioannem, qui dicebatur Codo natus, quem Calendio in Tyrum quæ primus thronus est Antiochenæ dioceseos translatus entronizabat. Eodem anno & Alexandria Timotheus Salophacialis defunctus est, & cõsecratus est Ioannes Tabennesiotes, uir sanctus

sanctus, & rectorum dogmatum propugnator, qui fuerat Alexandriae presbyter & ceconomus ecclesie. Porro Hillus patricius cum Leontio & reliquis uenit ad castellum Papyrii, &educta Verina Augusta in Tarsum Ciliciæ, fecit eam coronari extra ciuitatem apud sanctum Petrum. Decimo præterea Zenonis anno Petri Moggi spudastæ per pecunias & seductiones per suasere Zenoni, eijcere Ioannem Tabennesiote Alexandrinum episcopum tantum præter uotum eius cõsecratum, & Petrum Moggum iterum reducere Alexandriam. Tunc & *ιωαννης* fecit Zeno, ut quidam aiunt, ab Acacio Constantinopolitano dictatum, & ubique transmisit. Petro autem Moggo ante regressum eius in Alexandriam iussit Zeno communicare Simplicio Romano atque Acacio, qui uidelicet Acacius scripsit Alexandrinis suscipere Moggum, & Ioannem abijcere. Ioannes uero audita Petri præsentia, licet clerus cum populo exire illum prohiberet, quæ præsumenda erant à Petro considerans, sapienter & sine turbatione recessit.

Theuderichus Valamer cuius multus inter barbaros & Romanos est sermo, utpote fortis & prouidi, sed nec rationum inexpertis, penes Byzantium quippe obses quondam traditus, optimis magistrorum adhæsit, cum pater solus Valamer post Attilæ filios dux esset sub Leonis imperio Gothorum. Interea Orientales episcopi scripserunt Acacio uituperationes, eo quod receperit Moggum in communionem, qui paruipendens eos omnes impudenter communicare Moggo coacte fecit. At uero qui erant ex regia urbe, necnō & de Oriente, deprecati sunt Felicem Romanum episcopum, significantes Acacium esse malorum autorem. Inter quos & Ioannes Alexandrinus eadem dicens Romam profectus est: Felix autem synodo in templo summi apostoli Petri facta, duos episcopos & ecclesie defensorē Constantinopolim misit, scribens Zenoni & Acacio, ut Petrum Moggum tantquam hæreticum eijceret Alexandria. Sequenti uero anno his qui à Roma missi fuerat, apud Abydum Zenonis & Acacii uoluntate retentis, literisque ablati in carcerem missi, cõminatus est Zeno illos occidere, nisi Acacio & Petro Moggo communicassent. Porro Zeno consilio Acacii Orientis episcopos cogebat subscribere henotico, & communicare Petro Moggo. Respõsales uero Felicis Romani conueniens, & pecunijs decipiens, Acacio communicare contra quæ sibi fuerant imperata persuasit, quanquam econtra pariter contestarentur Orthodoxi. Primum quidem hamo circumponentibus funem, & unum eorum publice instruentibus, Secundum autem in librum immiserunt, & tertium in cophinum holcrum imposuerunt. Felix autem compertis quæ ab apocrisiarijs suis gesta sunt, deposuit eos scribens Acacio depositionem. Porro is qui hanc deferebat, effugiens eos qui erant in Abydo peruenit ad monasterium Dii, monachi uero Dii dominico die in sacrario portexerunt epistolam Acacio. Ast hi qui erant ex parte Acacii peremerunt

quosdam ex monachis qui epistolam dederant, quosdam autem punitos a carceri tradiderunt. Verum Acacius in senate se habuit circa depositionem, nomenque Felicis à Diptychis abstulit. Præterea Calendio episcopus Antiochenus asportauit corpus Eustathij magni à Philippis, ubi & exilio retentus dormierat, & cum honore multo huic decimo miliario tota ciuitas obuiam uenit. Hi uero qui se ab ecclesia separauerant propter eundem sanctum, rursus uniti sunt post centum annos dormitionis eius. Mortuo sanè Acacio cum Phrauitas per tres menses episcopatum tenuisset, scripsit Felici quod ei quidem comunicaret. Petro uero Moggo non comunicaret. Ediuerso autem Moggo scripsit, quod ei quidem comunicaret, Felicem autem Romanum auerte ret. uerum exemplaribus quæ ad Moggum destinata fuerant ab Orthodoxis, Felix antequam apocrisarij Phrabita cum synodicis peruenissent acceptis, hoc cum honestate remisit. Defuncto autem Phrabita Eufemius presbyter & Ptochotrophos Neapoleos tenuit, cõfestim proprijs manibus nomen Moggi deleuit à Diptychis, sicque in eis sedens, in throno nomē Felicis inscripsit.

qui ptochotropho, id est, domui præest, in qua pauperes aluntur

Petrus Moggus mortuus est Alexandria, pro quo Athanasius cõsecratus est cognomēto Cylites. Ast Imperator Zeno requie potius à barbaris, ab Antiochena Calendione pellit ecclesia, exulē faciēs apud Oasin, Petrumque Gnaphea cõstituit. Nestorē autem Tarsensem, Cyrū Hierapolitanum, Ioannē Cyrestensem, Romanū Chalcedonensem, Eusebiū Samosatensem, Iulianū Mopuestinū, Paulum Cõstantinensem, Maturnū Ermeniensem, & Andream Theodosiopolitanū, sub obtentu quidē fauoris, quasi circa tyrannos exhibiti, sed ueritate propter non receptum henoticon suis abigi præcepit ecclesijs. Petrus autem Gnapheus Antiochiā ingressus, multa mala operatus est, anathematismos uidelicet synodi Chalcedonensis, irreprehensibilium deiectiones episcoporum, subrogatiōes & creationes illicitas, & his similia, ante omnia trifragio hymno addēs, Christe rex qui crucifixus es propter nos. Petrus autem iterum ueniens, amputauit Christe rex. Porro Xenaias seruus satanę, dominicam & sanctorum docebat non recipiendā imaginem: cum enim esset natione Persa & fortuna seruus, dominū suū sub Calandione fugiens, uillas quæ circa Antiochiā sunt à fide retrahebat, cum non esset baptizatus, se clericum esse dicens. hunc Calandio quidem pepulit, Petrus uero Gnapheus episcopum Hierapoleos ordinans, Philoxenium mutato nomine nuncupauit. Cum autem postmodum eum baptizatū non esse didicisset, sufficit inquit ei, pro baptismo cõsecratio. Eufemius autem cum esset Orthodoxus, Anastasium Silentiarium qui post hæc abusus imperio est, ab ecclesia pepulit ut hæreticum, & Eutyctis consentaneū, quem & turbas excitantem intuens, sedile ipsius quod erat in ecclesia subuertit, cõminatus ei, quod nisi cessasset à talibus, tonderet caput eius, & turbis traderet publicandum. quæstus autem apud Zenonem contra illum obtinuit potestatem

Imagines tollendas docuit Xenaias

potestatem. Sequenti uero anno, quo agebatur septimusdecimus imperij Zenonis annus, Felix synodicis Euphemij receptis, ei quidem tanquam Orthodoxo appositus est, episcopū autem illum non recepit, eo quod nomen Acacij & successoris Phrauitę de Diptychis non eraserit. Eodem anno Petro Gnaptheo mortuo, promotus est episcopus loco eius Palladius presbyter Seleucensis ecclesię sanctę primę martyris Theclę, cum quo electus est & Ioannes Constantini, atque Anastasius Silentiarius qui male posthac imperauit. nam Zenone mortuo Longinoque fratre ipsius, ad imperium affectante repulso, Ariadnę senatusque consulto ac totius exercitus Anastasius Silentiarius pronuntiatus est Imperator. qui cum imperium suscepisset, professionem in scriptis expetitus est ab Euphemio facere, non cõmouendi quicquam de ecclesia uel de fide, indignū se Christianis et imperio uocans. Vim autē faciente imperatrice Areadne, atque senatu suscepit proprię manus eius scriptum, quod reciperet in diffinitionē fidei dogmata Chalcedonensis concilij, & ita coronatus Areadnen ducit ad nuptias, nec dum ante uxori sociatus. Porro anno quo Zeno mortuus est, & Anastasius imperare cepit, ab Adam secundum Romanos quidem anni erant quinq; millia nongenti nonaginta nouem: secundum uero diligentem supputationem Alexandrinorum, quinque millia nongenti octogintatres.

ANASTASIUS.

Anastasius Imperator Petrū Gnaphea Antiochiā redire ad propriam sedem iubet: sed licet hunc ab exilio reuocasset, Antiochiā tamen abire non passus est, Palladium faciēs Antiochię cõsecrari. Euphemius autem Constantinopolitanus congregatis peregrinis episcopis, secundum prædicauit Chalcedonense conciliū. Porro Ioannes Tauennesiotes cum esset Romanus, audiens quod Anastasius imperaret, uenit Byzantiū, uicissitudines bonas sperans ab eo, quoniam Alexandria illum fecerat ceconomum, quē & nudum ex naufragio susceptum sustentare curauit, ita ut faceret eum de calamitate nihil omnino sentire. Anastasius autem audiēs quod ueniret fide rupta, multaque ingratitude usus, in exiliū præcepit destinandum, nullatenus ab ipso susceptum. Porro Ioannes hoc prænoscens, Romam fugiēdo saluatus est. Interea facta barbarorū prædonumque ac intestinorū bellorum turbatione, his Cono episcopus Apamię derelicto throno in armatum & prætorem taxatus resistit. Imperator autem fatigatus eo quod bellum pro telaretur, fidenter credidit Euphemio episcopo, quod cuperet pacem, & colligi peregrinos præcepit episcopos, quasi pro Isauris rogaturos. Euphemius autem Imperatoris secreta Ioāni patricio reuelauit, socero uidelicet Athenodori primatis tyrānidis. Qui currēs hoc Imperatori nunciauit, quę res in reconciliabilem contra Euphemium inimicitiam Imperatori Anastasio excitauit: unde & Isaurorum Euphemio congressiones ascripsit. Euphemio uero quidam

Petrus Gnapheus Palladius Antiochie episcopus Euphemius Constant.

boc est, ante oratorium ro quidam insidiantes, perſuaſerunt cuidam ante * martyriū, gladium cōtra caput eius incutere, ſed Paulus quidam defenſorū eccleſiæ plagam quidem in capite ſuo recepit, & periclitatus eſt: inſidiatorem uero peremit. Iterum ergo in collecta inſidiati, Euphemium cōſiliati ſunt interimere, qui priuato habitu indutus, fuga ſalutē mercatus eſt. Porro Athanaſius Imperator ab Euphemio profeſſionem ſuam de qua prædictū eſt, uiolenter extorſit, cuiq; uictis Iſauris mandat per Euſebium magiſtrū dicens: Orationes tuæ omne magne amicos tuos fuligine cōtaminauerunt: epiſcopis ergo peregrinis collectis, Imperator contra Euphemium queritur, qui fauentes Imperatori, de poſitionem patriarchæ & excōmunicationem ſanciebant. Prouehit autem Imperator Macedonium epiſcopum Conſtantinopoleos, qui tunc Sceuo/ phylax erat ipſius eccleſiæ, populus tamē propter Euphemium diſſidebat, & in Hippodromon currens, letanias agebat, quanquā nihil proficere ualuerit, Imperatore male uincere ſatagente. Porro Macedonius nequiter obaudiens Anaſtaſium ſubſcripſit henotico, Imperator autem Euphemium in Euchaitam exulem miſit, qui uerbum petijt per Macedoniū accipere, ut illæſus maneret cum duceretur: iuſſus autem Macedonius dare uerbum, & ingreſſurus in baptiſterium ad Euphemium, ſuperhumeralē à ſe archidiacono præcepit auferre, & ita purus ad Euphemium ingreſſus, ſceneratusq; pecunias dedit Euphemio, ita ut laudaretur à multis: religioſus enim erat & ſacer, quippe qui à Gēnadio fuerat enutritus, cuius & fratruelis erat. Eodem anno Athanaſio epiſcopo Alexandrino defuncto, conſecratus eſt pro eo Ioannes monachus preſbyter & œconomus, cognomento Hemula. Præterea Macedonius cōſilio Imperatoris unire monaſteria regiæ urbis ſatagit, quæ ſciſſa fuerant propter henoticon Zenonis: ſed non ualens conſilium dedit Imperatori, quo peregrinos epiſcopos conuenire, & quæ Chalcedone bene dogmatizata fuerant, in ſcriptis cōfirmare faceret. Quod et factum eſt per deſcriptam actionem, & hortabatur monaſteria ad unitatem, maxi/ meq; Dii monaſterium & Baſſiani, & Accemetenſiū, atq; Matronæ quæ/ que magis ſcindebantur ab eo, qui recipiebat Zenonis henoticon, & exilia alacriter ſuſtinebant. Cum ergo inſiſterent, conſiderauit Macedonius magis in propria uoluntate dimittere eos, quam perſecutionem erigere cōtra illos. Matrona uero ſancta adhuc uiuens, & non cōmunicans, unā cum religioſis monachabus quæ cum illa erant propter henoticon Zenonis, inopi nata multa monſtrauit, Chryſaorio eccleſiæ diacono illam cogente, & alia quædā Sophia uocata inſignis, quæ inter ſanctimoniales multa paſſa magnam paciētiam demonſtrauit. Porro Theodericus Afer diaconum habebat Orthodoxum admodum à ſe dilectum, qui cum in arrianiſmum fuiſſet cōuerſus, Theodorico fauens, interemit eum gladio dicens. Si deo fidē non ſeruasti, nec mihi ſeruabis. Palladio uero epiſcopo Antiocheno defuncto, Imperator

Imperator elegit Flauianū preſbyterum, & apocriſtariū eccleſiæ Antiochenæ, quæ aiunt dogmatibus Chalcedonenſis cōcilij aduerſatū. Præterea Olympius quidā Arrianus dum in helianēſiū balneo lauareſ, crudeliter blaſphemans, miſerrime in eo mortuus eſt, quod in imagine eſt depictū. Eutyrianus uero quidam primus diatariorū muneribus ſuaſus, erectā imaginē Olympij depoſuit, qui ab illo die diro corpore tabefactus interiijt.

Festus ſenator urbis Romæ miſſus ad Anaſtaſiū propter quaſdā ciuiles utilitates, memorias ſanctorū apoſtolorum feſtiuitate maiori petijt celebrari, quod & teneſ uſq; in præſēs. Macedonius autē ad Anaſtaſiū Romanū epiſcopū ſynodicā p̄ Feſtū mittere uolens, prohibitus eſt ab Imperatore. Porro Feſtus reditus Romā pollicitus eſt Imperatori Anaſtaſio perſuadere Anaſtaſio Papæ, Zenonis henotico recipere, quæ uiuū nō repperiēs, corrupit per pecunias multos, & elegit p̄ter cōſuetudinē Romanorū epiſcopū Laurentiū quendā, q̄ ordinatus eſt ab una parte. Orthodoxiores autē cōſecrauerūt Symmachū unū ex diaconibus. Hinc ergo turbationes multæ ac hominū ſtrages & rapinæ patratæ ſūt per annos tres, uſq; quo uidelicet Theodericus princeps tunc Romam tenens, quanq; Arrianus eſſet, ſynodo celebrata locali, Symmachū quidē epiſcopum Romæ firmavit, Laurentiū uero in Nucarina ciuitate locari præcepit epiſcopū, qui tamē nullo pacto quieſcēs, ſed ſeditiones cōmouens, à Symmacho deponitur, & in exiliū mittitur, & ita ſimultas ceſſauit. Eodē anno Anaſtaſius remouit auri argentiq; metalla, & uenationes principatus: quæ cum uenales eſſent, gratia promouebat. Sequenti uero anno, cum Romanū pontificatū Symmachus, imperiū autē Anaſtaſius regeret, Saracenorū incurſus in Phœnicen et Syriā ruſus effectus eſt poſt mortē Agari, Vadigarimo fratre ipſius inſtar turbini, & adhuc uelocius diſcurrēte p̄ loca, hoc etiā anno, id eſt Symmachi Papæ primo, & imperij Anaſtaſij undecimo, Bulgares per Illyricū & Thracē diſcurrūt, prius q̄ agnoſcerent. Apud Neocæſariā deinde cum futurū eſſet, ut fieret terræmotus, miles iter faciēs, duos milites ſuper eā uidit, & aliū militē poſt tergū clamantē. Cōſeruate domū in qua ſepulchrū Gregorij eſt. Cū autē terræmotus factus fuiſſet, plurima pars ciuitatis corruit, excepta domo Gregorij Thaumaturgi.

Anaſtaſius quiete potitus à præſijs, Macedonium patriarchā euertere ab Orthodoxa fide ſatagebat. Multi autem epiſcoporū Anaſtaſio gratiam præſtantes, Chalcedonenſi reſiſtebāt cōcilio, quorum primus erat Eleuſius Saſimennis, quendam autē Manicheū Syriū ſimul & Perſam, Anaſtaſius adduxit à Cyzico in habitu preſbiteri, qui aliena ab eccleſiæ ſanctis imaginibus ſcribe/ re præſumpſit, & fabuloſa in palatio Helenianenſiū, uoto imperatoris Manicheis cōgratulantis, unde & ſeditio populi facta eſt magna. Tūc & præfectum Anaſtaſius in collectis & letanijs excogitauit ſubſequi: timebat em̄ Orthodoxorū ſeditiōes, & factū eſt in cōſuetudinē. Xenaiam uero Manis cōſentaneum duxit

duxit Anastasius Cōstantinopolim tanq̄ sectatorē suum: quem Macedonius A neq; communionē neq; uerbo dignum, clero monachis & populo conturbato, iudicauit: unde & cum Anastasius ab urbe latenter eduxit. Macedonius uero Acholium quendam qui exemerat aduersus se machetram ex summisione inimicorū suorū per singulos menses annonā præcepit accipere, super māsuetudine collaudatus. hoc autem & in egenis sacrilegis egit.

Anastasius Imperator Flauianum Antiochenū episcopū coegit henotico Zenonis subscribere. Qui facta synodo episcoporū subdegentium, multorum uersuum epistolam scripsit, Nicenam, Constantinopolitanā, & Ephesinam cōfitemens synodos, Chalcedonensem autē tacuit. Reprobauit autē Diodorū, subdens capitula quatuor, per quæ cum Chalcedonēsi apparet non consonare concilio, maxime uocem duarum naturarum impugnans. Aiunt præterea quidam hæc Acacij Cōstantinopoleos esse. Porro Flauianus secretam epistolam scripsit Anastasio, intentionem eius sectatus. Similiter & Xenaias impius: qui & presumptuose gerens, addidit his capitulis anathema cōtra diuinissimū Leonem Romanū & synodum ac illis cōsentientes. at uero Cōstantinus episcopus Seleucia, sanctā Chalcedonēsem synodū anathematizabat. Porro Flauianus ut derogans scripsit Imperatori, indicans hæc. Imperator autem indignatus est aduersus eum, Constantinū potius & Xenaiam suscipiens. Helias uero episcopo Hierosolymitano scripsit Anastasius, iubens contra Chalcedonensem discernere synodum. qui rescripsit Imperatori anathematizans Nestorium, Eutychem atque Diodorum, & concilium Chalcedonense recipiens. Interea monachi quidam hæretici ducenti uenientes ab Oriente Byzantium, unā cum Seuero impio contra Macedonium atque concilium decertabant. hos Anastasius honorifice suscepit, & ueritatis inimicos, & eos qui conturbauerant Orientem, & hie eadem operantes. Ioannes uero Alexandrinus episcopus, duo milia librarum auri dare sponondit Imperatori, si perfecte eijceret Chalcedonense conciliū. Imperator autē Macedoniū cogebat apocripharijs commuunicare Ioannis, Ioannēque recipere, synodum neque recipientem, neque proficientem. Macedonius autem restitit dicens, non illis se communicaturum, nisi confiteantur matrem & magistrā synodum Chalcedonensem. Caterum Deuterius episcopus Arrianorum, Byzantijs baptizans quendam uirum nomine Barbarum, præter dominicam traditionem ausus est dicere. Baptizatur Barbarus, in nomine patris, per filium, in sancto spiritu. & statim lauacrum exsiccatum est. Barbarus uero timore perterritus fugit, & omnibus notū fecit miraculū. Porro Imperator Macedoniū Cōstantinopoleos episcopū cogebat anathematizare Chalcedonēse cōciliū, quēadmodū & Helias Hierosolymitanus. Ast Macedonius absq; uniuersali synodo quę præsulem Romanum

num haberet episcopū, impossibile fore hoc se facere fatebatur. Vnde inimicus ei effectus Imperator confugientes ad ecclesiam uolenter extrahere iussit, & ecclesijs hæreticorū intemeritatis diffinitiones concessit. Quotquot autē clerici & laici Byzantijs erant apud Seuerum & Manichæos Orientales hæreticos uocabant, contra Macedoniū satagentes. Porro deiseri monachi qui in Palestina erant, diuina moti æmulatione uenerūt Byzantium contra Seuerū & monachos qui cum eo erant. Dorotheus autē monachus Alexandrinus multorum uersū librum ædidit pro Chalcedonensi concilio, quem dedit Magnæ uxori fratris Anastasij, cū esset orthodoxus. Ipsa uero Anastasio librū obtulit, sperans per hunc eū fore mutandū. Quem cum legisset, & præter uotum suū esse reperisset, Dorotheū apud Oasin exilio destinat, & librum pro nihilo ducit, eo quod superscriptus esset tragœdia, id est propheta instantis cōstitutionis, quemadmodum à magno Basilio aiunt fuisse dictum cōtra Iulianum. Macedonius autem Flauianum Antiochenum, & omnes qui præsumerent dicere quid aduersus synodum anathematizabat, & apocripharios Flauiani uenientes ad se propter quasdam necessitates anathematizauit, & insecutus est. Vicesimo sanē Anastasij imperij anno synodus apud Sidonem præparatur. Soterius enim episcopus Cæsariæ Capadociæ à Macedonio consecrandus, se in scriptis professus est dogmata Chalcedonensis synodi, utpote diffinitionem fidei recepturum. Posthæc tamen adeo factus est hostis, ut mori uelle cerneretur in Oriente cū Xenaiā locutus, & ambo pro synodo apud Synadam efficienda Imperatorem petissent, in omnimodam eiectionē sancti Chalcedonensis cōciliij. Quæ statuta maturius dissoluta est, Imperatore ad hoc Eutropium tribunum mittēte. Qui & dissoluta ea egit ut Flauianus Antiochenus & Helias Hierosolymitanus unā cum episcopis suis, imperatoribus quæ apud Sidoniam gesta fuerant, scriberent. Flauianus uero tres tantummodo synodos & Zenonis henoticon se suscipere scripsit, Chalcedonensis mentionem nō faciens. Helias quoq; Hierosolymitanus etiam Chalcedonensem scripsit abijcere. Soterius autem Cæsariensis, & Xenaias contra Flauianum & Heliam suggesterunt Imperatori, quia pro eo quod nollet expressē contra synodum Chalcedonensem sententiā ferre, conuenerunt adinuicē. Anastasius autem iratus incitauit monachos quosdam falsos conuenire apud Antiochiam & aduersus Flauianum insurgere, petētes eum Chalcedonense anathematizare cōciliū, & Diodorum, & Theodorū, & Iban, & Theodoretū. Quod & fecit pusillanimus factus Flauianus & coram ecclesia eos anathematizauit unā cum synodo. Eodem anno contra Macedonium Imperator agebat, & schismatici cum conductis turbis in archangelo palatii, & in magna ecclesia psallentes in dominico die trisagion, addebāt in eo: Qui crucifixus est propter nos, ita ut orthodoxi ex necessitate cum plagis eos insequerentur.

Ec Impe/

Imperator uero manifeste per schismaticos monachos & clericos, & Iulianum Cariae tunc deinde uero Alicarnasi episcopum, & Seuerum episcopum adhuc monachum, impugnabat Macedonium turpibus eum publice summittens iniurijs. Multitudines autem cum mulieribus & liberis, abbatibusque orthodoxorum monachorum congregatae clamabant. Tempus martyrii Christiani, ne derelinquamus patrem nostrum iniurijs lacessere Imperatorem satagentem ut Manichaeum & indignum imperio. Qui metuens clauit ostia palatii, & naues praeparabat ad fugiendum. Macedonium autem, de quo iurauerat non se ultra uisurum, tunc rogabat uidere, multitudines metuens. Hoc interea ueniente ad eum, populus cum egumenis & monachis protestabatur, dicens: Patrem nostrum habemus a uobis: scholae uero laudem dicebant ei cum transiret. Ingressus autem ad Anastasium, arguit eum ut hostem ecclesiae. Qui simulatus est ei ad horam uniri. Verum sequenti anno decepit Imperator Macedonium per Celerem magistrum, commonitorium faciens ad eum, in quo se primam quidem & secundam confitebatur suscipere synodum, Ephesinam uero & Chalcedonensem dimisit. Quod ingens Macedonio uituperium attulit, per hoc enim & henoticon Zenonis recepit, cui etiam consecratus subscripserat. Praeterea Macedonius abiens ad Dalmatrum monasterium in eo clericis & monachis zelatoribus qui ob id scandalizati fuerant, rationem reddidit per declamatorium sermonem quod susciperet sanctam Chalcedonensem synodum, eosque qui hanc non suscipere haereticos, & comministrarunt ei. Imperator autem muneribus persuasit consentaneis ipsius clericis scilicet & monachis alium episcopum eligendi, quod & Ariadnem & magnos ex senatoribus contristabat. Diligebatur enim Macedonius propter uitae munditiam & dogmatum rectitudinem, licet deceptus fuerit. Instruxit autem Imperator duos quosdam nequam accusare Macedonium quasi puerorum amatorem pariter & haereticum. Et haec porrigere in scriptis praefecto & magistro, similiter autem & contra presbyteros & diaconos orthodoxos. Iussit autem Celerem magistrum deponere uiolenter eum ab episcopio, clamante Macedonio, se prompte respondere, non solum in praetorio, sed & in theatro. Multi uero clericorum in carceres missi sunt, qui autem fugere potuerunt, apud Romam & Phenicen sunt dispersi. Porro impius Imperator, authenticam chartam concilii Chalcedonensis gestorum, per magistrum accipere a Macedonio & dirumpere satagebat. Macedonius uero signas eam super altare posuit. Quam Calopodius eunuchus, & oeconomus magnae ecclesiae furto ablatam Imperatori detulit. Tunc Macedonium noctu educens Imperator uiolenter Chalcedonem misit. Et inde apud Euchaitem exilio relegari praecipit, nihil eorum quae de se obiebat quaerere ausus, metuens multitudines. Postera uero die prouehit episcopum Timotheum quendam presbyterum & ualforum custodem ecclesiae cognomemum Litrobulen & Cilonem propter quosdam

Timotheus

dam actus conuenientes nominibus. Qui ingressus ecclesias primum imagines Macedonij deponebat, & ita faciebat missas. Ioannem uero Alexandrinum in diptichis ordinauit, eique synodica scripsit. Imperator autem perpendens quod sine depositione Macedonium & sine iudicio in exilium misit, misso magistro sistere fecit eum ultra Claudiopolim Honoriadis. Sicque illum absentem deponunt, cum iidem ipsi fuerint accusatores, testes, & iudices: praesertim cum iam esset ante iudicium pulsus: & per episcopos mittunt depositionem, & presbyterum Cyzicenum. Hos cum uidisset Macedonius priusquam cum illis loqueretur, interrogabat: Si suscipere synodum Chalcedonensem. Quibus dicentibus, Quis enim es: tunc ipse ait: Si Sabbatiani uel Macedoniani deferrent mihi depositionem, conuenerat me suscipere: Et ita reuersi sunt inefficaces, idemque peruenit ad Euchaitem. Tunc & Flavianum festinabat Imperator a sede Antiochena eicere, & pro illo Seuerum manifestum ueritatis inimicum inducere. Apposuerunt autem calumniantes, quod ore tantum, & non corde synodum anathematizauerit. De caetero & consilium acceperunt iudices qui missi fuerant ab Imperatore, pellendi eum, & propter turbationem modicum remouendi. quo ad platanos egresso, confestim impium Seuerum constituit, qui ante monachus fuerat in monasterio schismaticorum iuxta Maiuma Gazae. Flavianum autem apud Petram exilio relegauit. Sed & alios nonnullos episcopos ferreis uinculis compeditos, una cum presbyteris & diaconibus. Helias uero Hierosolymitanus dum cogere ab Imperatore, aut Seuero communicare, aut episcopatu repelli, monachis confortantibus illum ab episcopatu proijci magis elegit, & consecratus est pro eo Ioannes ex Staurophylacibus quidam, qui sponte facere quaecumque uellent. Verum consecratus neutrum fecit. Imperator autem Anastasius una cum Timotheo scelesto Constantinopolitano episcopo, multa mala monachis, clericis ac laicis, qui pro Macedonio proque synodo defensanda perseuerabant, ostendit: ita ut apud Oasem Thebaidis multos exilio relegaret. Qui Timotheus synodica & Macedonij depositionem singularum episcopis ciuitatum, ad subscribendum transmisit. Quorum alij fortiores scilicet ad utrumque restiterunt. Alij uero utrisque scripturis timore Imperatoris perterriti subscripserunt. Porro medij depositioni Macedonij non subscribentes Timothei synodicis subscripserunt. Quod ipsum erat, licet eis distare uideretur. Volens autem Timotheus Seueri nomen in Diptichis ordinare & Flauiani eicere, prohibitus est a populo. Seueri namque communionem omnes orthodoxi fugiebant, & maxime monachi: quibus cum multitudine rusticorum punitis multos occidit, altaria subuertens, & sacra orthodoxorum uasa ut sacrilegus coflans. Iuliana uero illustrissima femina, quae templum dei genitricis apud Honoratas construxerat, ualde pro Chalcedonensi synodo satagebat, ita ut ei nec Imperator quidem multas aduersus eam uer-

lutias adinueniens Timotheo communicare persuadere ualuerit. Sed nec ipse Timotheus frequenter ad eam pergens, hoc ei potuit persuadere. Pompeium quoque consobrinum illius & huius uxorem, quæ mulier erat ornata, & concedendis beneficijs uacans, multis Imperator angustijs humiliabat, ut zelatores synodi, & eos qui Macedonio largiebantur in exilio quæ necessaria erant. Hi uero qui Alexandriam miseri fuerat à Timotheo ad Ioannem Nicæoten, super ambonem Chalcedonensem anathematizauerunt concilium. Defuncto autem Egumeno monasterij Diu, uenit Timotheus ordinaturus Egumenum. Is autem qui promouendus erat dixit non se suscepturum benedictionem à uiro qui Chalcedonensem synodum sperneret. Ad hæc Timotheus ait, anathema omni homini Chalcedonense non suscipienti concilium: & tum ille prouehi ab ipso conuenit. Præterea Ioannes archidiaconus Timothei cum esset Manicheus conuictus affecit Timotheum, & Imperatori qui direxerat indicauit. At Imperator ignominiose adire Timotheum in facie conueniens negantem inuenit, & ecotra eos anathematizantem qui Chalcedonensem synodum recepissent. Porro Ioannes Alexandrinus inhibuit Aegyptios ascendere Hierosolymam ut non communicarent in exaltatione Chalcedonensi concilio. Terribilia uero quædam ab his qui à dæmonio tenebantur, facta sunt Hierosolymis tunc. Anastasius enim cupiens fieri dux Palestinæ, pollicitus est Imperatori nisi persuaderet Ioanni post Heliam Hierosolymitano episcopo communicare Seuero, dare tricenas libras auri. Accepto principatu uenit Hierosolymam, Ioannemque sibi non obedientem misit in carcerem. Zacharias uero quidam princeps Palestinæ deo amabilis uir suggessit episcopo zelo diuino ductus, duci reprobmittendi se quæ illi placerent acturum, dum modo restitueretur in throno suo. Quo se absolvente ac restituente, collectis monasterijs in templo sancti Stephani ascendit super ambonem, & anathematizauit Nestorium, & Eutychen & Seuerum atque Sotericum, pronuntians sanctas & uniuersales quatuor synodos. Aderat autem & Hypatius filius fratris Imperatoris, non comunicans omnino Seuero. Hic cum tunc comunicaret Ioanni auri libras centum dedit sancto Theodosio qui erat exarchus monasteriorum ad distribuendum has monachis qui rectæ fidei erant, & Chalcedonensis concilij zelo feruebant. Imperator autem quosdam ex principibus præcepit in templo sancti Theodori Pharaçij super ambonem trifragij additamentum admittere, ita ut multitudines indignatæ per diem letaniæ illinc egrederentur. Quando & Timotheus per commonitoriũ scriptum omnibus ecclesijs præcepit trifagion in letanijs cum additamento dicendum: quod multi metuentes fecerunt, monachi uero alium psalmum psallendo uenerunt. Hos autem populus uidens, clamauit: Bene uenerunt orthodoxi, si multasque multa facta est, & incendium domorum multarum ac homicidia dena milia, turba uocife

uociferante aduersus Anastasium, & Vitalianum Imperatorem petente: ita ut fugeret Anastasius & latitaret, ab ipsaque Ariadne laceraretur iniurijs, utpote multorum causa malorum Christianis effectus. Alamundaro autem principe Saracenorum gentis baptizato, Seuerus duos episcopos macula suæ prauitatis infectos direxit ei communicandi. Dei autem providentia ille ab orthodoxis baptizatus fuerat, qui recipiebant concilium. Cumque Seueri episcopi subuertere principem à uero dogmate festinarent, mirabiliter eos arguit Alamundarus huiuscemodi fabula. Ait enim ad illos: Literas, inquit, accepi hodie, quia Michael archangelus mortuus est, illis uero dicitur, hoc impossibile fore, ait princeps: & quomodo deus secundum uos nudus crucifixus est, nisi naturarum esset duarum Christus, quando quidem nec angelus moritur: & ita cum confusione Seueri recesserunt episcopi. Porro Cabades quosdam Christianos qui erant in Perside poplite eneruauit, qui tamen postmodum ambulauerunt. Vicesimo tertio imperij Anastasij anno, Hormisda papa Romanus pontificium gerit. Vitalianus autem quem populus Imperatorem petierat, accepta tota Thrace, Scythia, & Misia, uulgares habens secum, & multitudinem Hunnorum cepit Anchialum, & Odissopolim. Comprehendit autem & Cyrillum, magistrum militum Thracæ, & peruenit prædas gerendo usque Byzantium. Parcens uero ciuitati apud Sosthenium castrametatus est. Anastasius autem desperatione consternatus mittit ex senatu quosdam, rogans eum pacisci, & iurare iura cum senatu, quo ab exilio episcopos reuocaret apud Heracliam Thracæ. Porro Vitalianus addidit, ut & principes uniuersiusque scholæ iurarent istud. Sed & Macedonius & Flavianus, qui nequiter pulsi fuerat, suos reciperent thronos, similiter & reliqui omnes episcopi, & ita celebraretur synodus Romano & cunctis episcopis conuenientibus, & communi iudicio probarentur, quæ aduersus orthodoxos sunt præsumpta. Itaque cum hæc Imperator Senatus & reliqui principes populi iurassent, & confirmassent ita fiendum, facta est pax, & ad propria redijt. Hormisda uero Romanus episcopus, molestijs fatigatus à Theodorico Vitaliano fauente, Euodium episcopum misit, & Vitalianum archidiaconum ad synodum celebrandam apud Heracliam: uenerunt & episcopi ex diuersis locis ferè ducenti, qui illi ab iniquo Imperatore, ac Timotheo episcopo Constantinopolitano recesserunt inefficaces. Impius quippe Imperator pacta transgrediens, clam intimauit Romano papæ, ne ueniret. Miserat enim Vitaliano sacram quo transmitteret eam Romam, ut papa proficisceretur ad celebrandam apud Heracliam synodum. Omnis autem populus atque Senatus in præsentia maledicebat Anastasio, tanquam periuro. Porro Vitalianus indignatus aduersus Anastasium ob periurium, multa mala exercitibus Anastasij, & reliquæ Reip. demonstrauit, occidens, rapiens, armis exuens, & postremo ad iniuriam eius, unumquemque militem uno æreo nummo uendens.

HVni qui dicuntur Saber, transeuntes Caspias portas Armeniam & Cappadociam, Galatiam, & Pontum depopulati sunt. Ita ut Euchaitam quoque penè peruaderet. Vnde & fugiens Macedonius propemodum periclitaturus, saluatus est apud Gangras. Quo comperto Anastasius amore illic eum custodiri precepit, mittens, ut aiunt, qui eum occideret. Defunctus autem apud Gangras positus est in templo sancti martyris Callinici iuxta reliquias eius, multas sanitates efficiens. Quem cum exanimis iaceret, manu fertur se signaculo crucis signasse. Theodorus autem quidam ex his qui cum eo erant, uidit eum in somnis sibi dicentem: Excipe & abiens lege Anastasio & dic: Ego quidem uado ad patres meos, quorum fidem seruaui, non cessabo autem increpescens domino, usquequo uenias, & in iudicium ingrediamur. Eodem anno Alexandriae multi uiri & mulieres ac pueri, atrociter à dæmonibus obsessi, repente latrabant. In somnis autem quidam uidit quendam dicentem, Quia propter anathematisimos synodi patiuntur ista. Porro monachi eremi zelo diuino moti, quatuor contestationes componentes, duas quidem ex his miserunt Imperatori, unam uero principibus regionis, & unam episcopo Hierosolymitano Ioanni protestantes, neque sanctam se Chalcedonensem synodum præuaticaturos, neque impio Seuero communicaturos, quin & se promptum habere mortem, incedentes & sancta loca. Sanè Thessalonicensi episcopo comunicante ob metum Imperatoris Timotheo Constantinopolitano episcopo, quadraginta episcopi Illyrici & Græciæ conuenientes in unum per professionem in scriptis factam, ut à proprio metro politano discesserunt ab eo, & Romam mittentes, Romano communicate in scriptis professi sunt. Episcopum uero Thessalonicensem Theodorus historicus patriarcham nominat irrationabiliter nesciens qua pro causa. Vice simo IIII imperij Anastasij anno Ioanne Nicæote Alexandrino antistite hæretico mortuo, Dioscorus iunior Timothei Heluri cõsobrino prælatus est episcopus Alexandriae. Cum autem uenisset Byzantium pro Alexandrinis apud Imperatorem intercessurus propter occisionem filij Calliopij Augustalis, ab orthodoxis publice conuicijs appetebatur cum procederet, æstimantibus eum cõtra recta dogmata aduenisse. Cum Dioscorus manus impositionem accepisset, recesserunt multitudines rusticorum dicentes, Quia nisi secundum quod sanctorum continet apostolorum canones fiat, non recipietur episcopus. Principes enim entronizauerunt eum. Dioscorus autem uenit ad sanctum Marcum, & uenientes clerici, induerunt eum secundo, & iterum consecrauerunt. Et ita ueniens ad sanctum Ioannem, perfecit collectam. Cum autem esset illic Theodosius filius Calliopij Augustalis, & Acacius magister militum, turbæ turbatæ, ceperunt iniurijs afficere Augustalem eo quod laudaret Imperatorem Anastasium. Cum uero iurgium motum fuisset, insilietes quidam à se deposuere filium Augustalis, & interemerunt eum.

At

At uero Acacius magister militum quotquot capere potuit, interfecit. Et adiens Imperator iratus est aduersus eos. Porro Dioscorus interueniens, mitigauit eum. Inter Indos uero & Persas castrum est nomine Azubdaber, ubi multas pecunias & lapides preciosos esse, Cabades rex Persarum edificens, quaerebat hoc comprehendere. Dæmones autem loco insidentes prohibebant illud aggredi. Omni ergo motatione magorum suorum, deinceps Iudæorum consilio frustratus, credidit per orationem Christianorum, qua fit ad dominum huic dominari, & episcopum quendam Christianorum qui apud Persas erant, super hoc deprecatus est. Qui collectæ diuinorum celebratæ mysteriorum participatus est, & accedens ad locum dæmones qui illic inerant pepulit, & sine labore castrum Cauadi tradidit. Stupefactus autem super hoc signo Cauades prima cathedra episcopum honorauit, cum usque ad illud tempus Manichæi atque Iudæi præsiderent. Porro uolentibus baptizari licentiã præbuit. Vice simo septimo imperij Anastasij anno uidit idem Imperator in uisu uirum terribilem portantem codicem. Qui hunc aperiens, & inueniens nomen Imperatoris dicit ei, Ecce propter malam fidem tuam, deleo quatuordecim & deleuit eos. Expergefactus autem & aduocato Adamantio præposito, dixit ei uisionem. & ego, ait ille, uidi hæc ista nocte, quia assistenti mihi imperio tuo, porcus magnus ueniens & comprehensa prætexta mea proiecit me in terram, & interemit. Conuocato ergo Proculo coniectore edixit ei quæ fuerant uisa, qui quod ambo forent post paulo morituri prædixit. Timotheo uero Constantinopoleos episcopo mortuo, Ioannem Cappadocem presbyterum, & Sincellum Constantinopoleos episcopum creauerunt. hic consecratus tertio die paschæ apostolicam indutus est stolam. Populus autem instantiam multam agebat, ut Ioannes anathematizaret Seuerum. Porro eodem anno mortuus est impius Anastasius, & imperauit pius Iustinus pro eo, uir senior & multum peritus, qui à militibus incipiens usque ad Senatum profecit, Illyrius genere. Quidam autem aiunt quod diuino fulmine percussus Anastasius, ac fulgure perierit.

Reliquam posteriorum temporum historiam qui uolet petat ex
appendicibus Eutropij, quem superioribus annis
ex officina nostra emisimus.

Ee 4

QUONDAM ueteres ob studium sapientiae enucleare atque sciscitari assidue minime desistebant, quae forte uel qualia prospere uel secus prouincijs, locis aut regionibus euenissent: de quibus uel in quibus exaceret stilum ingenij sui, atque redolentes magistrum flores ignaris historiae alacriter offerrent, gratuito munere propinatos. Dabantque operam ut nequaquam lateret in toto, quod in parte forte fuerat gestum. Sed illi fastu mundialis amoris inflati, gloriam elationis suae longe lateque gestiebant laudabiliter diffamari. At uero uenerabilitate studij tui historiam texere cupiens inquiris: simili quidem feruore, dispari tamen amore. Et illi ut laudarentur in seculo, ipse ut praeclearus appareas in futuro, & dicas: In domino laudabitur anima mea, audiatur mansueti & laetentur. Poteris ut uoluisti, quia omne datum optimum & omne donum perfectum caelitus accepisti, eruditus a tanto pontifice, totoque laudis genere praedicando beato Diadoco, cuius ut astra lucetia extant, quam plurima catholici dogmatis monimenta ditorum. Et sat est tibi ut aequiperes doctrinam doctoris, quia satis est discipulo ut sit quomodo magister eius. Alium uideo Timotheum a cubilibus infantiae sacris literis eruditum, necnon inter alios sublimem atque expeditum magistri gentium Lucam arte medicum, apostoli Pauli discipulum. Ego namque iubentis imperio obedientiae ceruicem submitte, quae obuenere in partibus Africanis, sensim breuiterque indicare tentabo, & quasi rusticanus operarius defatigatis uulnibus, aurum colligam de antris occultis: speciem uero adhuc fordentem atque confusam non cunctabor artificij iudicio ignis examinandam contradere, qui monetarios possit solidos picturare.

HISTORIA PERSECUTIONIS AFRICANAE PROVINCIAE TEMPORVM

Geiserici & Hunerici regum Vandalorum autore Sancto Victore episcopo Vitenfi.

SEXAGESIMVS nunc ut clarum est agitur annus, ex quo populus ille crudelis ac saeuus Vandalicae gentis Africae miserabilis attingit fines, transuadans facili transitu per angustias maris, quae inter Hispaniam Africanamque aequor hoc magnum & spaciosum bislenis milibus, angusto se limite coartauit. Transiens igitur quantitas uniuersa calliditate Geiserici ducis, ut famam terribilem suae faceret gentis, ilico statuit omnem multitudinem numerari usque ad illam diem, quam huic luci uterus profuderat uentris. Qui reperti sunt senes, iuuenes, paruuli, serui uel domini LXXX. milia numerati. Quae opinio diuulgata usque in hodiernum a nescientibus armatorum tantus numerus aestimatur, cum sit nunc exiguus & infirmus. Inuenientes igitur pacatam quietamque

Tunc uero memoratae urbis episcopum idest Carthaginis, deo & hominibus manifestum, nomine Quoduultdeus, & maximam turbam clericorum nauibus fractis impositam, nudos atque expoliatos expelli precepit. Quos Dominus misericordiae bonitatis suae prospera nauigatione Neapolim Campaniae perducere dignatus est ciuitate. Senatorum atque honoratorum multitudinem primo exilio crudeli contuit, postea transmarina in parte proiecit. Pulso namque episcopo ut praefati sumus cum clero uenerabili, ilico ecclesiam nomine Restituta, in qua semper episcopi commanebant, suae religioni mancipauit, atque uniuersas quae intra muros fuerant ciuitatis, cum suis diuitijs abstulit. Sed etiam quae foras muros erant quascunque uoluit occupauit, & praecipue duas egregias & amplas sancti martyris Cypriani, unam ubi sanguine fudit, aliam ubi eius sepultum est corpus, qui locus Mappalia uocatur. Quis uero sustineat atque possit sine lacrimis recordari, dum praeciperet nostrorum corpora defunctorum, sine solennitate hymnorum cum silentio ad sepulturam perducere. Addidit adhuc, ut & pars clericorum quae remanserat, penali exilio truderetur. Et dum ista geruntur, qui supererant magni sacerdotes atque insignes uiri memoratarum prouinciarum quas diuiserat Vandalis, cogitauerunt supplicandi gratiam regem adire. Qui dum, ut moris est, ad Malsitanum litus exisset, quod Ligula uulgi consuetudine uocatur, amissam ecclesiarum & rebus occurrere uisi sunt supplicantes, ut ad consolandum populum dei saltem habitandi facultas, Vandalis iam dominantibus, concederetur. Quibus ille per internuntium rabido respondisse ore probatur. Deceui ego de nomine & genere uestro nullum dimittere, & uos audetis talia postulare. Quos etiam uicino mari uoluit eadem hora demergere, nisi a suis diuine hoc faceret rogaretur. Recedentes illi tristitia & mœrore confecti, ceperunt qualiter poterant & ubi poterant, ablatis ecclesijs diuina mysteria celebrare. Subinde autem crescente opibus regno, maior coepit & superbia propagari. Referam factum, quod ipso gestum est tempore: Fuit comes quidam Sebastianus, famosi illius generis comitis Bonifacii, acer consilio, & strenuus in bello. Cuius Geisericus sicut consilia necessaria habebat, ita & praesentiam formidabat. Cupiens autem illum extinguere, occasione mortis de religione quaesuit. Cogitauit rex ut praesentibus episcopis atque domesticis suis, Sebastianum taliter conueniret: Sebastiane, inquit, scio quia fideliter nobis adhaesisse iurasti, cuius ueritate sacramenti, labores tui uigilantiaque demonstrat. Sed ut nobis contra semper iugisque maneat amicitia tua, hoc placuit praesentibus sacerdotibus nostris, ut eius efficiaris cultor religionis, quam & nos & noster populus uenerat. Cui Sebastianus rem inueniens miram multisque necessariam pro tempore acute respondit: Quae domine rex, ut nunc unus panis mundissimus ac simillaceus adferat. Qui cum ignorasset Geisericus Sebastiani uictoriam, ilico iussit afferri. Apprehendens itaque Sebastianus mundissimum panem, ita effatus est. Sic enim panis ut ad tantum decorem splendoris uenisset, & mensae regiae necessarius haberet, discussa spu-

ria furturis ex massa similaginis conspersus per aquam transiuit & ignem, a idcirco & aspectu clarus & esu suavis habetur. Ita & ego mola catholicae matris commolitus, & cribro examinationis ut similia munda purgatus, tingatus sum aqua baptismatis, & igne sancti spiritus coctus. Et ut hic panis de furno, ita & ego per officia sacramentorum diuinorum, artifice deo de fonte mundus ascendi. Sed fiat si uelis, ut ipse propono: Iste panis cōfringatur in frusta, madidetur aqua, & iterū cōspargatur, mittatur in furnum: si melior exierit, faciam quæ hortaris. Quam propositionem Geisericus cum omnibus qui aderant cum audisset ita ligatus est, ut se soluere omnino nō posset. Quem alio generis argumēto, postea bellicosum uirū occidit. Et ut ad id redeamus unde digressi sumus, terret præceptis feralibus, ut in medio Vandalorum nostri nullatenus respirarent, neque usquam orandi aut immolandi concederetur gemētibus locus, ut manifeste tunc prophetiæ uaticinium completeretur, Non est in hoc tempore princeps aut propheta uel dux, neque locus ad sacrificandum nomini tuo. Nam & diuersæ calumniæ nō deerant quotidie etiam illis sacerdotibus qui in his regionibus uersabantur, quæ regiones palatio tributa pendebāt: & si forsitan quispiā, ut moris est, dum dei populū admoneret, Pharaonem, Nabuchodonosor, Holofernem, aut alium quem similem nominasset, obijciebatur illi quod in personam regis ista dixisset, & statim exilio trudebatur. hoc enim persecutionis genus agebatur hic aperte, alibi occulte, ut piorum nomen talibus insidijs interiret. Qua de re plurimos sacerdotum tunc nouimus relegatos, sicut Vrbānū Girbensem, Crescentem metropolitanum Aquitanæ ciuitatis qui cxx episcopis, Haberdem Teudalensem, Eustratium Sufetanum, & Tripolitanos duos, Vicesabratenum, & Cresconiū Eensem, & Adrumetinæ ciuitatis Felicem episcopum, ob hoc quod suscepisset quendam Ioannem monachum transmarrinum, sed & alios multos quos longū est enarrare. Quibus tamen in exilio positus dum obitus aduenisset, nō licebat alios eorum ciuitatibus ordinari. Inter hæc tamen dei populus in fide cōsistens, ut examen apum carceas edificans mansiones, crescendo melleis fidei calculis firmabatur, ut impleretur illa sententia, Quanto eos affligebant, tanto magis multiplicabantur, & inualescebāt nimis. Post hæc factum est supplicante Valentiniano Augusto, Carthaginensi ecclesiæ post longum silentium desolationis episcopum ordinari, nomine Deogratias. Cuius si nitatur quisquam quæ per illum dominus fecerit paulatim excurrere, ante incipient uerba deficere, quam ille aliquid ualeat explicare. Illo igitur episcopo cōstituto factum est peccatis uigentibus, ut urbem illam quondam nobilissimam atque famosam xv. regni sui anno Geisericus caperet Romam. Et simul exinde regum multorum diuitias cum populis captiuauit. Quæ dum multitudo captiuitatis Africanū attingeret litus, diuidentibus Vuandalis & Mauris ingentem populi quantitatem

Deogratias
episcopus

titatem, ut moris est Barbaris, mariti ab uxoribus, liberi à parētibus separabantur. Statim fategit uir deo plenus & carus uniuersa uasa ministerij aurea uel argentea distrahere, & libertatem de seruitute Barbarica liberare, & ut coniugia foederata manerent, & pignora genitoribus redderent. Et quia loca nulla sufficiebant ad capeffendam multitudinem tantam, basilicas duas nominatas & amplas Fauſti & Nouarum eorum lectulis atque straminibus deputauit decernens per singulos dies quantum quis pro merito acciperet. Et quia plerisque insuetudo nauigij & crudelitas captiuitatis afflixerat, non paruus inter eos numerus fuerat ægrotorum, quos ille beatus antistes ut nutritrix pia per momēta singula cū medicis circuibat sequentibus cibis, ut insperata uena quid cui opus esset illo præſente daretur. Sed nec nocturnis horis ab hoc opere misericordiæ feriabatur, sed pergebat excurrrens per singulos lectos, sciscitās qualiter quisquam haberet: ita se tradiderat omnino labori, ut nec defessis mēbris, nec cariosæ iam senectuti parceret. Quo liuore Ariam succens, dolis eum quam plurimis uoluerat sapius enecare. Quod credo præuidens dominus cito passerem suum de manibus accipitrum uoluit liberare. Cuius exitum ita Urbici captiui planxerunt, ut tunc se putarent magis tradidit manibus Barbarorum, quādo ille perrexit ad cœlum. Functus est autē sacerdotio annis tribus. Cuius amore & desiderio populus artētus potuerat membra digni corporis rapere, nisi cōsilio prudenti dum auocatur nesciente multitudine sepeliretur. Et quia tacendum semper non est de impietatibus hæreticorum, nec uerecundum poterit esse quod ad laudem proficit patientis: ordinator quondam memorati sacerdotis nomine Thomæ, dum uarijs ab eis insidijs sapius artaretur, quodam tempore uenerabilem senem in publica facie catomis ceciderunt. Quod ille non ad opprobrium sed ad mercedem computans gloriæ suæ, in domino lætabatur. Vnde factum est, ut post obitum episcopi Carthaginis, Zeugitanæ & proconsulari prouinciæ episcopos interdiceret ordinādos, quorum erat numerus clxiii. Qui paulatim deficientes, nunc simul ipsi superfunt tres tantū esse uidentur, Vincētius Gigitanus, Paulus Sinnaritanus, uere merito & nomine Paulus, & alius Quintianus. Qui nunc persecutionem fugiens, apud Edeſſam Mæcedoniæ ciuitatem commanet peregrinus. Sed etiam martyria quàm plurima esse probantur, confessorum autē ingens & plurima multitudo, ex quibus aliqua narrare tentabo. Erāt tunc serui cuiusdam Vandali (fuit hic Vandalus de illis quos Millenarios uocant) Martinianus, Saturianus, & eorum duo germani, erat & conserua eorum quædam egregia Christi ancilla nomine Maxima, corpore simul & corde decora. Et quia Martinianus armiflor erat, & domino suo satis uidebatur acceptus, & Maxima uniuersæ domui dominabatur, credidit Vandalus ut fideles sibi magis memoratos faceret famulos, Martinianum & Maximam cō coniugali cōsortio sociare. Marti
Ff nianus

nianus adolescentulorum secularium more coniugium affectabat: Maxima
 nanque iam deo sacra, humanas nuptias refutabat. At ubi uentum est ut
 cubiculi adirentur secreta silentia, & Martinianus nesciens quid de illo decre-
 uerat deus, maritali fiducia quasi cum coniuge cuperet cubitare, uita ei uoce
 memorata famula Christi respondit: Christo ego o Martiniane frater mem-
 bra mei corporis dedicauit, nec possum humanum sortiri coniugium, habens
 iam coelestem & uerum sponsum, sed dabo consilium: si uelis poteris & ipse
 tibi prestare cum licet, ut cui ego concupisui nubere, delecteris & ipse seruire.
 Ita factum est domino procurante, ut obediens uirgini, etiam adolescens
 suam animam lucraretur. Nesciente igitur Vandalo compunctus atque spiri-
 tualis secreti commercium mutuatus Martinianus, etiam suis fratribus per-
 suasit, ut thesaurum quem inuenerat haberet, utpote germani communem,
 conuersus est itaque cum tribus fratribus suis. Dei puella comitante nocte
 clam egredientes, Tabraceno monasterio cui praerat tunc nobilis pastor
 Andreas sociatur. Illa uero haud procul monasterium incoluit puellarum.
 Sciscitante igitur Barbaro inquisitionibus & muneribus crebris quod ge-
 stum erat celari non potuit. Inueniens itaque iam non sua sed Christi manci-
 pia, conijcit in uinculis, & uarijs tormētis dei famulos infestatur, agens cum
 eis non tantum ut pariter miserentur, sed quod grauius est per rebaptizatio-
 nis coenum fidei suae ornamenta turparent. Peruenit hoc ipsum usque ad no-
 titiam Geiserici. Decernit rex, ut tam diu implacabilis ferus seruos affligeret,
 quandiu illius succumberent uoluntati. iubet in modum ferrarum sulces ro-
 bustos ueluti palmatos cum stirpibus fieri, qui quatiētibus tergis non solum
 ossa confringerent, sed etiam terebrantes aculei intrinsecus remanerent. Qui
 dum sanguis efflueret & dissipatis carnibus uiscera nudaretur, sequenti die
 Christo medente incolumes reddebantur. Hoc saepius ac multo factum est
 tempore, & nulla plagatum uestigia uidebantur, sancto spiritu subinde curate.
 Post hoc artatur Maxima durae custodiae, cuspidibus crudeli extēditur. Cui
 cum dei seruorum non deesset frequentia uisitantium, uidentibus cunctis in-
 gentium lignorum putrescens soluta est fortitudo. Miraculum hoc & uoce
 omnium celebratur, & nobis ad quem custodia pertinebat cum sacramento
 testatus est ita fuisse. At ubi Vandalus uirtutē neglexit cognoscere diuinam
 cepit in domo eius uindicta ira grassari. Morit ipse simul & filij, familia
 atque animalium quaecumque optima erant pariter intereunt. Remanentem do-
 mina uidua, marito, filijs, & substantia destituta. Seruos Christi cognato re-
 gis Sesaoni gratia muneris offert. Qui cum eos ut pote oblatos cum gratu-
 latione nimia suscepisset, filios & domesticos sanctorum merito male coe-
 pit daemon uarijs motibus agitare. Ex ordine ille cognatus ut gestum erat
 suggerit regi. Decernit statim rex, cuiusdam gentili regi Maurorum, cui nomen
 erat Capsur, relegandos debere transmitti. Maximam uero Christi famulam

com.

confusus & uictus propriae uoluntati dimisit, quae nunc super est uirgo, mater
 multarum uirginum dei, nobis etiam nequaquam ignota. Peruenientes autem tradun-
 tur memorato regi Maurorum, commanenti in parte cremi, quae dicitur Capra-
 picti. Videntes igitur Christi discipuli multa apud gentiles & illicita sacrifi-
 ciorum sacrilegia, ceperunt praedicatione & conuersatione sua ad cognitionem
 domini dei nostri Barbaros inuitare: & tali modo ingentem multitudinem gentili-
 um Barbarorum Christo domino lucrauerunt, ubi antea nulla fama Christiani nomi-
 nis fuerat diuulgata. Tunc deinde cogitatur quid fieret ut ager iam cultus &
 egraminatus uomere praedicationis euangelicum susciperet semen, & imbre sa-
 cri baptismatis rigaretur. Mittunt legatos per itinera distenta deserti: peruenit
 tandem ad ciuitatem Romanam. Rogatur episcopus ut presbyterum & ministros credenti
 populo destinaret. Explet cum gaudio quod petebat pontifex, dei constituitur
 ecclesia, baptizat multitudinem maximam Barbarorum, & de lupis grex foecundus
 multiplicat agnorum. Hoc Geiserico relatione sua nunciat Capsur. De qua re
 surgens inuidia, iubet famulos dei ligatis pedibus post terga currentium quadri-
 garum, inter spinosa loca sylvarum pariter interire, ut ducta atque reducta du-
 mosis lignorum aculeis innocentium corpora carperetur, ita deligans, ut exitum
 suum inuicem peruideret. Qui cum e uicino currentibus Mauris sese mutuo conspi-
 cerent, uale sibi in angusto fugae unusquisque ita dicebat: Frater ora pro me,
 impleuit deus desiderium nostrum, taliter peruenitur ad regnum caelorum. Itaque
 orando atque psallendo, gaudentibus angelis suas animas emisere. Vbi usque
 in hodiernum diem non desinit ingentia miracula Iesus Christus dominus noster
 operari. Nam nobis beatus quondam Faustus Buronitanus episcopus atte-
 status est, caecam quandam mulierem illuminatam fuisse, ubi ipse aderat praesens.
 Accendit propter haec aduersus dei ecclesiam Geisericus. Mittit Proculum quen-
 dam in prouinciam Zeugitanam, qui coartaret ad tradendum ministeria diuina
 uel libros cunctos domini sacerdotes, ut primo armis nudaret, & ita facilius in-
 mes hostis callidus captiuasset. Quibus se non posse tradere clamantibus, ipse
 rapaci manu cuncta depopulabatur, atque de pallijs altaris pro nefas carnisas
 sibi & femoralia faciebat. Qui tamen Proculus huius rei executor, frustratum
 sibi comedens linguam, in breui turpissima consumptus est morte. Tunc enim
 sanctus Valerianus Abensis ciuitatis episcopus, dum uiriliter sacramenta diuina
 ne traderet dimicasset, foras ciuitatem singularis iussus est pelli, & ita prae-
 ceptum est, ut nullus eum neque in domo neque in agro dimitteret habitare. Qui
 in strata publica multo tempore nudo iacuit sub aere: annorum erat plus lxxx.
 quem nos tunc indigni, in tali exilio meruimus salutare. Quondam tempore
 paschalis solenitas agebatur, & dum in quodam loco qui Regia uocatur, ob-
 diem paschalis honoris nostri sibi met clausam ecclesiam referarent, compere-
 runt Ariani: statim quidam presbyter eorum Andiot nomine, congregata secum
 armatorum manu ad expugnandam turbam acceditur innocentium. Introeunt eua-

Ff 2 ginas

ginatis spatibus, arma corripit, alij quoque recta conscendunt, & per fenestras ecclesie sagittas spargunt. Et tunc forte & canente populo dei, lector unus pulcherrime sistens, alleluaticum melos canebat. Quo tempore sagitta in gutture iaculatus, cadente de manibus codice, mortuus post cecidit ipse. Nam & alij quam plurimi sagittis & iaculis in medio crepidinis altaris probantur occisi. Nam qui gladius tunc interempti non sunt, postea poenis attriti, regio iussu omnes penes necati sunt, praesertim maturioris aetatis. Alibi namque sicut Tuz nazudae contigit, Galibus, uico Ammoniae, uel alijs in locis, tempore quo sacra mensa dei populo porrigebatur, introeuntes maximo furore corpus Christi & sanguine pauimentis sparserunt, & illud pollutis pedibus calcauerunt. Ipse enim Geisericus praeeperat, ita persuadentibus episcopis suis, ut intra aulam suam filiorumque suorum non nisi Ariani per diuersa ministeria ponerentur. Inter alios uentum est tunc ad Armogastem nostrum. Cuius cum diu ac sapientius tribus torquendo tumentibus confringerent cordis, & frontem in qua Christus uexillum suae fixerat crucis rugatam magisque aratam descendentes atque mugientes ostenderet nerui, ut fila araneorum sancto caelo respiciente crepabant. At ubi tortores neruicas cordas disrumpas esse uiderunt, allatis crebrius fortioribus cordis atque cannabinis, illo nihil aliud nisi Christi nomen inuocante, illa omnia uanescebant. Sed & capite deorsum dum ad unum penderet pedem, dormire quasi super lectum plumis stratum omnibus uidebatur. Quem cum Theodoricus regis filius qui eius dominus erat poenis non ualentibus capite truncari iussisset, a suo prohibetur Iocundo presbytero, dicente sibi: Poteris eum diuersis afflictionibus interficere. Nam si gladio peremeris, incipiet Romani martyrem praedicare. Tunc Theodoricus in Byzacenam provinciam ad fodendas eum condemnat scrobes. Postea quasi ad maius opprobrium haud procul Carthagine ubi ab omnibus uideretur, pastorem eum praecipit esse uacuarum. Inter haec domino reuelante cum dormitionis suae proximum cerneret diem, aduocat quendam Felicem uenerabilem Christianum procuratorem domus filij regis, qui Armogastem ut apostolum uenerabatur, dicitque illi: Tempus meae resolutionis aduenit, obsecro te per fidem quam utriusque tenemus, ut sub hac siliquae arbore me sepelire digneris, redditurus domino nostro nisi feceris rationem: non quod ille curaret ubi aut qualiter suum sepeliretur corpus, sed ut illud demonstraretur, quod seruo suo reuelauerat deus. Respondit Felix & dicit: Absit a nobis confessor uenerabilis, sed sepeliatur te in una basilica cum triumpho & gratia quam mereris. Cui beatus Armogas: non, sed quod dixi facturus es. Ille timens dei hominem contristare, ueraciter quod gesserat promisit esse facturum. Statim intra paucissimos dies comes bonae confessionis de hac uita migravit. Festinauit Felix sibi delegatum sub arbore fodere sepulchrum. Cui cum intextae radices & soliditas aridae telluris moram facerent, & labore angere retur quod tardius sancti membra corporis humaretur, tandem abscisis radicibus

bus multo altius terram cauans, conspexit sarcophagum splendidissimi marmoris praeparatum, qualem forte nullus omnino habuit regum. Sed nec quendam archimimum nomine Masculan debeo praeterire. Qui cum multis infidelibus preme- retur, ut catholicam omitteret fidem, ipse eum rex postea blandiendo affatibus secularibus mutabat, promittens multis eum diuitijs cumulandum, si uoluntati eius auditum facile commodasset. Qui cum fortis atque inuictus maneret, iubet eum subire sententiam capitalem, ita tamen callidus occulte praecipiens, ut si in illa hora ui- brantis gladii pertimesceret ictum, magis eum occideret, ne martyrem gloriosum fecisset. Si autem forte in confessione conspiceret, a gladio temperaret. Sed ille ut columna immobilis Christo solidante fortis effectus, confessor reuertit gloriosus. Et si martyrem inuidus hostis noluit facere, confessor tamen nostrum non potuit uiolare. Nouimus & alium ea tempestate, nomine Saturum. Qui cum lucidum esset membrum ecclesiae Christi, & prauitatem Arianorum libertate catho- lica frequenter argueret (fuit hic procurator domus Hunerici) conuenitur accu- sante Mariuado quodam diacono, quem Hunericus in faustus singulariter ho- norabat, ut fieret Saturus Arianus: promittunt honores & diuitiarum multae si faceret, praeparant supplicia dira si nolleret. Hac optione proposita, ut si regibus iussis non obediret, primo facta discussione, & ante amissa domo uel substantia, distractis omnibus mancipijs ac filijs, uxor eius ipso praesente ca- melario in coniugium traderetur. Quod ille plenus deo magis ut uelociter proue- nisset impios prouocabat. Ob quam causam uxor eius inducias uisa est ab his qui exequabantur, nesciente marito petisse. Accedit ad maritum alia Eua, con- filio magistrata serpentina. Sed ille Adam non fuit, qui illecebrosa uetulae arboris potia contingeret, quia non indiges sed Saturus uocabatur, saturatus ab ubertate domus dei, & torrente deliciarum eius potatus. Aduenit mulier ad locum ubi maritus singularis orabat, conspiciens uestibus crineque soluto, secum comitantibus filijs, unamque infantulam quam tunc lactabatur manibus gestans, quam nesciens proficit ad pedes martiri. Etiam ipsa suis genua complectitur ulnis, sibilans uociferatione draconis: Miserere mei dulcissime simul & tui, miserere communibus liberis quos conspicias ipse. Non subiaceat conditioni seruili, quos claros pro- spia reddidit generis nostri. Non subiiciat ego indigno & turpi coniugio uiuen- te marito, quam mihi semper inter coeuias plaudebam de Saturo meo. Cognito scit deus quia inuitus facturus es hoc, quod forte uoluntarie aliquanti fecerunt. Qui ille Iob sancti uoce respondit: Tanquam una ex insipientibus mulieribus lo- queris. Formidare mulier si sola esset huius uitae amara dulcedo, artificio conuix diaboli ministraris. Si diligeres maritum nunquam ad secundam mortem attraheres proprium uirum. Distrahatur filios, separatur uxor, auferatur substantiam, mei domini ego securus de promissis uerba tenebo: Si quis non dimiserit uxorem, filios, agros aut domum, meus non poterit esse discipulus. Quid ultra discen- dente muliere cum filijs refutata, confortatur Saturus ad coronam, discutit, expo-
ff 3 liatur

liatur, pœnis cõteritur, mendicus dimittit̃. Interdicitur ei prodeũdi accessus, a totũ ei tulerũt, stolã tamen baptismatis auferre nõ potuerũt. Post hæc Geisericus ecclesiã Carthaginis claudi præcepit, dissipatis atq; dissipis per diuersa exiliorũ loca, quia eps non fuerat, presbyteris & ministris. Quæ uix reserata est Zenone principe supplicãte per patritiũ Seuerum, & sic uniuersi ab exilio redierunt. Quæ uero in Hispania, Italia, Dalmatia, Calabria, Apulia, Sicilia, Sardinia, Brutijs, Lucania, Epiro uel Hellada gesserit, melius ibi ipsi qui passii sunt miserabiliter lugenda narrabũt. Sed etiã persecutionis nostræ à Geiserico quanto sublimiter, tanto crudeliter gestæ, istæ sit finis. Durauit aut̃ in regno annis xxxvii. mēsiibus tribus.

HISTORIA VICTORIS

EPISCOPI DE PERSECVTIONE VANDALORVM
LIBER SECVNDVS.

MORTVO igit̃ Geiserico, Hunericus maior filius patri successit. Qui primordio regni ut habet subtilitas Barbarorũ, cœpit mitius & moderatius agere, & maxime circa religionem nostrã, ut etiã ubi antea sub rege Geiserico præiudicatum fuerat, ne spirituales fierent cõuentus, conuenticula cõcurrerent populorũ. Et ut se religiosum ostēderet, statuit sollicitius requirēdos hæreticos, Manichæos, ex quibus multos incēdit, plurimos autem distraxit nauibus transmarinis, quos penè omnes Manichæos suæ religionis inuenit, & præcipue presbyteros & diaconos Arianae hæreseos. Vnde magis erubescēs, amplius in illos exarsit. De quibus repertus est unus noie Clemētianus monachus illorum scriptũ habēs in femore, Manichæus discipulus Christi Iesu. Propter quod magis laudabilior memoratus uidebat̃, in uno displicēs, quia cupiditati insatiabili uehemētius inhiabat, & prouincias regni sui uarijs calūnijs atq; in dictionibus onerabat, ut de illo præcipue diceret̃, Rex egēs, magnus est calūniator. Dedit aut̃ licentiã Zenone imperatore atq; Placidia relicta Olibrii rogātibus, ut Carthaginēsis ecclesia sibi quẽ uellet ep̃m ordinaffet, quæ iã p̃ xxiiĩ annos tali ornamēto fuerat destituta. Mittit ergo tunc ad ecclesiã Alexandrũ illustrē, huiusmodi legationē ferētē, ut præsentia eius catholicus populus dignũ sibi peteret sacerdotē, destinans quoq; p̃ notariũ suũ noie Vuitared edictũ, q̃d publice legeret̃, hunc cõtinens modũ: Iussit uobis dñs dici: quia imperator Zenon, & nobilissima Placidia, per Alexandrũ uirũ illustrē scripserũt, petētes ut ecclesia Carthaginis, religionis uestre propriũ ep̃m habeat, hoc fieri præcepit atq; eis rescripsit, uel legatis ab eis directis dici iussit, ut sicut petierũt uobis ep̃m quẽ uolueritis ordinetis: eo sub tenore, ut nostræ religionis ep̃i qui in Constantinopoli sunt, & per alias prouincias oriētis, ex eius præcepto ep̃i, liberũ arbitriũ habeãt in ecclesijs suis, quibus

uot.

uoluerint linguis populo tractare, & legē Christianã colere, quẽ admodum uos hic uel in alijs ecclesijs quæ in prouincijs Africanis cõstitutæ sunt, liberũ arbitriũ habetis in ecclesijs uestris missas agere uel tractare, & quæ legis uestræ sunt, quẽ admodũ uultis facere. Nã si hoc circa eos nõ fuerit obseruatũ, tam ep̃s qui ordinatus fuerit uel clerici, sed & alij ep̃i cum clericis suis qui in Africanis prouincijs sunt, iubētur inter Mauros mitti. Quod edictũ dũ nobis præsentibus xiiii kalendarũ Iuliarũ uniuersæ ecclesiæ legeret̃, gemere cœpimus misitantes, eo quod meditãtibus dolos, malorũ esset futura persecutio præparata. Et ita legato dixisse probamur: Si ita est interpositis his conditionibus periculosis, hæc ecclesia episcopũ nõ delectat̃ habere. Gubernat eam Christus, qui semper dignatur gubernare. Quam suggestionē legatus accipere neglexit. Simul & populus ut tunc fieret ut ignis exarsit, cuius erat clamor intolerabilis, qui nulla possit ratione sedari. Ordinato itaq; ep̃o Eugenio uiro sancto, deoq; accepto, sublimis nata est lætitia, & gaudiũ cum iactũ est ecclesiæ dei. Exultat multitudo catholica sub Barbara dñatione, de ordinatione p̃tificis reparati. Nam maximus iuuenũ numerus atq; adolescentularũ sibi met in cõmune congaudēs attestabatur, quod nunq; uidisset ep̃m in throno sedentē. Porrò ille uir dei sacerdos Eugenius, cœpit per cõuersationē operũ bonorũ uenerabilis & reuerēdus haberi etiã ab eis qui foris sunt, & ita esse ab omnibus gratus, ut si fas esset, animã suã pro eodē uniuersos ponere delectaret. Eleemosinas quoq; tales per eũ dñs dignatus est facere, ut incredibile uideat̃ tanta eum impēdere, ubi ecclesia totũ Barbaris tenētibz, ne unius nũmi habere cognoscit facultatē. Humilitatē in illo, charitatem, pietatē, diuinitus cõdonatam, si quisquam incipiat nõ poterit explicare. Pecuniã apud eum mãsisse nõ probatur, nisi forte tali hora offerretur, quando iam sol diei explicās cursum, nocturnis tenebris ordinē daret & locum. Vnde tantũ reseruabat, quantũ diei sufficeret, nõ quantũ cupiditas expetisset, deo nostro subinde quotidie ingētia & maiora donãte. Sed cum fama eius esset celebris atq; manifesta, cœperũt exinde Ariatorũ episcopi inuidia graui torqueri, quotidianis & præcipue cum Cyrila calūnijs insectantes. Quid plurimum? suggerunt de illo, ut suum nequaquã sederet thronum, neq; dei populo uerbũ faceret consuetũ. Deinde quoscunq; mates uel feminas in habitu Barbaro incedētes in ecclesia cõspiceret, prohiberet. Ille respondit ut decuit: Domus dei omnibus patet, intrãtes nullus poterit repellere, maxime quia ingens fuerat multitudo nostrorum catholicorum, in habitu illorum incedentium, ob hoc quod domui regie seruibant. At ubi ab homine dei tale responsum accepit, statuit in portis ecclesiæ collocare toros. Qui uidentes feminã uel masculum in specie suæ gentis ambulantes, illico palis minoribus dentatis iactis in capite, crinibusq; in eisdem colligatis ac uehementius stringentes simul cum capillis omnē pelliculam capitis au-

Ff 4 terebant

ferebant. Nonnulli dum hoc fieret, statim oculos amiserunt, alij ipso dolore a defuncti sunt. Mulieres uero post hanc poenā capitibus pelle nudatis, praecone praeeunte per plateas ad ostensionē totius ciuitatis ducebantur. Quod sibi magis quae patiebantur, lucrum maximū computabant. Quorū nos plurimos nouimus, nec scimus eorū aliquē tunc etiā poenis urgentibus à recto itinere destitisse. At ubi isto modo fidei infringere non ualuit murū, cogitat ut nostrae religionis homines in aula eius constituti, neque annonas neque stipendia solita poterentur, addidit quoque & laboribus eos coterere rusticanis. Dirigit uiros ingenuos & admodū delicatos ad campum Vticēsem, ut sub ardentis solis incendio cespites messiuū desecaret, ubi omnes cum gaudio pergentes, in dño latēbantur. In quorū contubernio quidā fuit arida habēs manum, quae per annos quā plurimos nullū ei praestiterat obsequium. Qui cum ueraciter excusaret se operari nō posse, magis uolēter iussus est p̄gere. Sed ubi ad locū uentū est, & praesertim pro eo orādo ingemuerunt omnes, pietate diuina illa arida incolumis cōfessoris restituta est manus. Hinc iam Hunericū persecutio doloris atque parturitionis nostrae sumpsit initium. Ipse autem qui sese iam dudū omnibus lenē ostēderat, desiderās post obitū suum quod nō contigit regnū statuere, Theodoriciū fratrem filiosque eius, Gentonisque fratris nihilominus filios crudeliter cepit insequi. Quorū nullū dimitteret, nisi ei mors desiderij sui uoluntatē auferret. Primo sciēs uxorē Theodorici fratris astutā, credo ne fortē maritū aut maiore filium qui prudēs & sapiens uidebatur, consilijs acrioribus aduersus tyrannū armarēt, crimine apposito gladio eam interfici iubet. Post occidit & ille filius magnis literis institutus, cui secundū constitutionē Geiserici, eo quod maior omnibus esset, regnum inter nepotes potissimū debebat. Accēditur adhuc crudelius aliquid perpetrare. Astante uulgo in media ciuitate pro gradibus plateae nouae, ep̄m suae religionis nomine locundū, quem Patriarchā uocitabant, praecipit incendio concremari, ob hoc quod in domo Theodorici germani regis acceptissimus habebatur, cuius forte suffragio memorata domus regnū poterat obtinere. In quō impietatis scelere futurū nobis adesse prospeximus malū, aientes singuli inuicē nobis: qui in suo ita crudelis effectus est sacerdote, quādo nostrae religioni uel nobis parciturus est iste. Tūc & Gentonis maiore filiuū nomine Godagisum cū uxore absque solatio seruuli aut ancillae, crudeli exilio delegauit. Fratrem uero Theodoriciū post occisionē uxoris & filij, nudū atque destitutum similiter exulauit. Post cuius mortē filiuū qui superat infantulū, duasque filias eius adultas, impositas asinis longius affligēdo proiecit. Sed & comitesque plurimos & nobiles gentis suae obiectionibus falsis insectans, ob hoc quod germano fauerēt alios incēdit, alios iugulauit, imitator existēs Geiserici patris, qui sui fratris uxorē ligato pōdere lapidū, in Amsagā fluuiū Cirtēsem famosum iactando demersit, & post necem matris etiā filios interfecit. Sed

& multos ei Geisericus pater moriēs, sacramēto interposito cōmendauerat. Quos ille immemor fidei & sacramēti uiolator, diuersis poenis & incendijs trucidauit. Nā Heldicā quendā quē pater eius praepositū fecerat regni, iam ueteranū atque annosum cum dedecore capite detricauit, eiusque uxorē cum alia nomine Theucaria in medio ciuitatis incēdit. Quarū corpora per uicos & plateas trahi mādauit, quae tota die iacētia, rogatus à suis ep̄is uix uespere sepeliri cōcessit: Gamuthnāque Heldicā fratrem, quia ad ecclesiā eorū confugerat, occidere nō potuit, quē tñ in loco latrinarū obsceno cōclūsit, tēporeque multo eū ibi degere statuit. Postea cū caprario quodā & rustico ad faciēdas scrobes uineis profuturas cōdemnauit, quos etiā duodecies per annū, id est per singulos menses flagellis crudelibus dissipabat, uix modico aquae, cibarioque pane cōcesso. hoc per v. uel amplius perpessi sunt annos, quibus haec supplicia p̄ficere poterāt ad aeternā mercedē si catholici fuissent, & fidei suae merito ista perferrēt. Sed ideo istud silere nequiuimus, ut impietatem regis etiā in suis minime sileremus: qui non solū ep̄m suū locundū ut superius demonstrauimus flammis adussit, sed & presbyteros & diaconos suos, id est Arianosque plurimos incēdit, nec non & bestijs mācipauit. Amputatis igitur in breui omnibus quos timebat, & solidans sibi ut putabat regnū quod breue fuerat & caducū, omni ex parte ociosus atque securus, uniuersa tela furoris in persecutionē ecclesiae catholicae rugiēs sicut leo cōuertit. Ante persecutionis tñ tempestatē, multis praeeuntibus uisionibus & signis imminēs demonstratū fuerat malū. Nam fermē ante bienniū quam fieret, uidit quidā sancti ecclesiae solito in ornatu fulgentē: & dū lætaret tanti fulgoris candore, cereis quoque fulgētibus, pallijsque uelaminū ac lapadibus rutilantē, subito ait luminis illius cōcupiscibilis extinctus est fulgor, ac tenebris succedentibus aduersarius naribus natus est foetor, omnisque illa beatorū turba expellētibus quibusdā Aethiopijs minata est foras, ob hoc iugiter lamentantū quod eā in claritate pristina nequaquam uiderit iterū restitutā. Nam uisionē istam nobis praesentibus sancto retulit Eugenio. Vidit & quidā presbyter ipsam Faustae ecclesiae refertā turbis innumerabiliū populorū, & post paululū euacuatam & repletā porcorū multitudine atque caprarū. Item alius uidit areā triticeam uentilationi paratam, granis adhuc uentilatoris iudicio necdum à palea separatis: & dum ingētis massae licet cōfusae magnitudinē miraretur, subito ecce turbo ueniens tempestatis sonuago flatu cepit aduentū suū surgente puluere demonstrare. Cuius impetu palea illa omnis omnino uolauit, remanētibus granis. Post haec uenit quidā procerus splendido uultu habituque nitido fulgēs, & cepit grana uacua macilenta atque similagini reproba purgādo proijcere. Quae diu examinās, uix magnitudinē illius massae licet probatae, ad aceruū tamen perduxit exiguum. Item alius ait: Stabat quidā praecellus super montē qui Ziquensis dicitur, & clamabat dextra leuaque: Migrate, migrate

grate. Alius cōspicit rugiēte celo atq; turbato sulphureas nubes, quæ ingen-
 tes cœperunt lapides iaculari. Qui lapides dū cecidissent in terrā, plus accen-
 debantur & maioribus flammis ardebāt, atq; intrātes in penetralia domo-
 rum, quos inuenerāt incendebāt. Qui autē uidit ait, cū se in quodā cubiculo
 abscondisset, miseratione diuina ad eū flamma non potuit peruenire. Reor
 ut illud propheticū completeretur, Claude ostiū tuū, & absconde te pusillum
 aliquantulū, donec transeat ira dei. Vidit & uenerabilis Paulus episcopus ar-
 borem usq; ad cœlos ramis florētibus extensam, quæ etiam dilatazione sua
 omnē penē Africā opacabat. Et cum uniuersi eius magnitudine & speciosi-
 tate gauderēt: ecce subito, inquit, uenit asinus uiolentus, qui defricās ceruicē
 suā super robur radicū eius, impulsu suo cum ingēti sonitu illā mirabilē arbo-
 rem elisit ad terrā. Sed & Quintianus honorabilis episcopus uidit se super
 quendā montē stare, de quo cōspiciebat gregē innumerabiliū ouū suarum:
 & in medio gregis duæ erant ollæ nimīū bullientes. Aderant autē ouū occi-
 fores, quarū carnes ollis bulliētibus demergebāt. Et cum ita fieret, omnis illa
 magnitudo cōsumpta est gregis. Reor ergo illas duas ollas Sicca ueneria &
 Laribus duas esse ciuitates, in qbus multitudo prima fuerat cōgregata, è qui-
 bus incendiū inītiū sumpsit: aut Hunericū regē, & Cirillā episcopū eius. Sed
 de multis uisionibus quia breuitati consulendum fuit, hæc dixisse sufficiat.
 Quid ultra? Censet primo tyrānus iusione terribili, ut nemo in eius palatio
 militaret, neq; publicas ageret actiones, nisi sese Arianum fecisset. Quorum
 ingens numerus uigore inuictus ne fidē perderet, militiā temporale abiicit.
 Quos postea domibus proiectos, omniq; substantia expoliatos, in insulas
 Siciliam & Sardinia relegauit. Quodā tempore statuere per totā Africā fe-
 stinavit, ut nostrorū episcoporū defunctorū fiscus sibi substantiā uēdicasset.
 Qui autē defuncto succedere poterat nō ante ordinaret, nisi fisco regali quin-
 gentos solidos obtulisset. Sed hoc ædificiū ubi cōstruere nisus est diabolus,
 statim illud destruere dignatus est Christus. Suggestunt ei domestici sui di-
 cētes: Si istud firmauerit præceptio uestra, nostri episcopi in partibus Thra-
 ciæ & alijs regionibus cōstituti peiora incipient pati. Præcepit deinde sacras
 uirgines cōgregari, dirigēs Vādalos cū suæ gētis obstetricibus ad inspiciēda
 & cōtrēctāda cōtra iura uerecūdię uerecūda pudoris, ubi nec matres aderāt,
 nec aliqua matronarū. Quas cremātes graui suspēdio atq; ingētia pondera
 pedibus colligātes, laminas ferri ignitas dorso, uentri, mamillis & lateribus
 apponebāt, quibus inter supplicia dicebat: Dicite quō ep̄i uobiscū concum-
 bāt & clerici uestri. Quarū acerbitate pœnarum plurimas tunc scimus extin-
 ctas, aliæ quæ remāserūt cutibus arefētibus factæ sunt curuæ. Nitebat enī
 semitā inuenire, per cuius aditū publicā sicut fecit faceret persecutionem. Et
 ita faciēs, nullo modo inuestigare potuit quō Christi ecclesiam macularet.
 Quibus autē psequar fluminibus lachrymarū, qñ epos, presbyteros, diacono

nos, & alia ecclesiæ membra, idest quatuor milia DCCCCLXVI ad exilium
 eremi destinauit: in quibus erant podagri quā plurimi, aliq; per ætatem an-
 norum à lumine temporali priuati. In quorū erat numero beatus Felix Ab-
 dititanus episcopus, habens iam in episcopatu XLIII annos. Qui paralisi
 morbo percussus, nec sentiebat quicquam, nec penitus loquebatur. De quo
 nos maxime cogitantes quod non posset iumento portari, suggestimus ut à
 suis rex peteret, ut saltem eum propere moriturū Carthagini esse iussisset,
 quod ad exilium nulla posset ratione perducī. Cui ita fertur tyrannus cum
 furore dixisse: Si animali sedere non potest, iungantur boues indomiti qui
 eum colligatis funibus trahēdo perducāt ubi ego præcepi. Quem ex trans-
 uerso super burdonem uinctum quasi quendam ligni truncum toto itinere
 portabamus. Congregantur uniuersi in Siccensem & Larensem ciuitates, ut
 illuc occurrētes Mauri sibi traditos ad eremum perduxissent. Superuenien-
 tes igitur comites duo subtilitate dānabili, blandis sermonibus cum dei con-
 fessoribus agere cœperūt: Quid uobis, inquiunt, uidef ut ita pertinaces sitis,
 & domini nostri præceptis minime obtemperetis, qui esse poteratis in con-
 spectu regis honorabiles, si eius festinetis facere uoluntate? Statim illis cla-
 mantibus & dicentibus ingenti uociferatione, Christiani sumus, Catholicī
 sumus, Trinitatem unum deum inuiolabilem confitemur: includuntur gra-
 uiori quidē sed adhuc latiori custodia, ubi nobis copia dabatur & introire,
 & uerbū admonitionis fratribus facere, & diuina mysteria celebrare. Ibi &
 infantuli fuere quā plurimi, quos genitrices materno sequebātur affectu;
 aliæ gaudentes, aliæ retrahentes: aliæ gaudebāt se martyres peperisse, aliæ
 morituros diluuiū rebaptizationis nitebantur à confessione fidei reuocare.
 Nullum tamen tunc nec blandimēta uicerūt, nec carnalis pietas aliquē incli-
 nauit ad terrā. Nam quædā quid tunc fecerit anus, breuiter referre delectat.
 Dum iter ageremus cum dei exercitu comitantes, & fortē magis noctibus
 promoueremur propter solis ardorē, conspicimus mulierculā sacculū & alia
 uestimenta portantem manu, infantulū unā tenentē, atq; in his sermonibus
 consolantem: Curre dñe meus, uides uniuersos sanctos quomodo pergūt
 & festināt hilares ad coronas? Quam nos cum increparemus, quod impor-
 tuna uideret aut uiris pro sexu iungi, aut exercitui Christi sociari. Respōdit:
 Benedicite benedicite, & orate pro me & pro isto nepote paruulo meo, quia
 & si peccatrix filia sum quodā Zuritanæ ciuitatis ep̄i. Cui nos: Et quare ita
 abiecte ambulas, & qua ratione de tā longo itinere huc p̄gere demonstras?
 Quæ respondit: Cum hoc seruo uestro paruulo ad exiliū pergo, ne inueniat
 eum solū inimicus, & à uia ueritatis reuocet ad mortē. ad hæc uerba repleti
 lachrymis nihil dicere ualūimus, nisi ut uoluntas fieret dei. Sed ubi aduersa-
 rius qui iam fortē dicebat, Participor spolia, replebo animā meā, interfectam
 gladio meo, dominabitur manus mea, nullū potuit occupare: inquit angu-
 sta

sta & deterrima loca in quorum conclauibus dei exercitum coartaret. Tunc
eis etiam uisitacionis humanæ negata consolatio, puniuntur & custodes fu-
stibus, & grauiter affliguntur, iactantur confessores Christi superinueni-
angustia coartante, unus super alium ut agmina locustarum, & ut proprie
dicatur, ut grana preciosissima frumentorum. In qua constipatione secedendi
ad naturale officium nulla ratio sinebat loci, sed stercorea & urinam urgente
necessitate ibidem faciebāt, ut ille tunc scetor & horror uniuersa pœnarum
genera superaret: ad quos aliquando dantes ingentia munera Mauris, dor-
mientibus Vandalis uix clam admisi sumus intrare. Qui introeūtes ueluti
in gurgite luti usq; ad genua cœpimus mergi, illud tunc Hieremiæ uidentes
fuisse completū, qui nutriti sunt in croceis, amplexati sunt stercorea sua. Quid
multa: præcepti sunt undique perstreptentibus Mauris, ad iter ubi destinati
sunt præparari. Exeuntes itaq; die dominica linita habentes stercoreibus ue-
stimenta, facies simul & capita, à Mauris tamen crudeliter minabatur, hym-
num cum exultatione domino decantātes, Hæc est gloria omnibus sanctis
eius. Aderat enim ibi tunc beatus pontifex Cyprianus Vnizibrensis episco-
pus consolator egregius, qui singulos pio & paterno fouebat affectu, non
sine fluminibus currentiū lachrymarum paratus pro fratribus animam po-
nere, & se ultroneū si dimitteretur talibus passionibus dare, qui totū quod
habet, egentibus fratribus, nulla tunc necessitate expendit, quærebat enim
occasionem qualiter confessoribus sociaretur, ipse animo & uirtute confes-
sor: qui postea per multos agones & squalores carceris, ad exiliū quod desi-
derabat, cum exultatione perrexit. Quantæ tunc multitudines de diuersis
regionibus & ciuitatibus ad uisendos dei martyres occurrerint populorū,
testatur uia uel semita: quæ cum agmina uenientū nequaquā caperēt, per
uertices montium & uallium concurrens turba fidelū inæstimabilis descen-
debat, cereos manibus gestantes: suosq; infantulos uestigijs martyrum prosi-
cientes, ista uoce clamabāt: Quibus nos miseros relinquitis, dum pergitis ad
coronas: qui hos baptizaturi sunt paruulos fontibus aquæ perennis: qui
nobis pœnitentiæ munus collaturi sunt, & reconciliationis indulgētia obtri-
ctos peccatorum uinculis soluturi: quia uobis dictum est: Quæcunq; solue-
ritis super terram, erunt soluta & in cœlis. Qui nos solennibus orationibus
sepulturi sunt morientes: à quibus diuini sacrificij ritus exhibendus est con-
suetus: uobiscum & nos licebat pergere, si liceret ut tali modo filios à patri-
bus nulla necessitas separaret. In his uocibus & lachrymis nullus iam perge-
re admixtus est consolator, sed artabatur multitudo ad currendum, ut ubi
cannaua erat præparata, laboriosam caperent mansionē, qui cum senes desi-
cerent, & alij fortē & si iuuenes delicati, cœperunt hastilium cuspidibus ad
currendum & lapidibus tundi: unde magis deficientes, amplius lassabatur.
Post uero imperatum est Mauris, ut eos qui ambulare nō poterant, ligatis
pedibus

pedibus ut cadauera animalis mortui traherent per dura & aspera lapidum
loca, ubi primo uestimenta, postea membra singula carpebantur. Quibus
per gladios acutos petrarum huic caput conterebatur, alij latera findeban-
tur, & ita inter manus trahentium spiritum exhalabant: quorum numerum
nequaquam ualimus colligere, multitudine coercete. Exaltatur tamen per
totum aggerem publicum uilis sepultura sanctorum, loquentibus tumultis.
Reliqui habiliores ad solitudinis loca perueniūt, in quibus collocati hordeū
ad uescendum ut iumenta accipiunt. Vbi etiam uenenatorum animalū atq;
scorpionum tanta esse dicitur multitudo ut ignorantibus incredibilis uidea-
tur, quæ solo flatu etiam procul positus ueneni uirus infundat: ab scorpij au-
tem percussu, nullum dicunt aliquando euasisse. Quorum feritas uirulenta
usq; ad præsens tempus Christo defendente, nullum seruorū eius nocuisse
docetur. Sed cum illic alūtur hordeaceis granis, postea & hoc ablatum est,
quasi non poterat deus qui pluerat patribus manna, pascere & nunc tali exi-
lio mancipatos. Cogitat acriora aduersus ecclesiā dei, ut qui membra aliqua
absciderat, totum laniando perderet corpus. Nam die Ascensionis domini
legatus Zenonis Imperatoris regina præsentē legendum in media ecclesia
episcopo Eugenio dirigit præceptum, quod etiam uniuersæ Africæ ueredis
currentibus destinauit. Rex Hunericus Vandalorum & Alanorum uniuersis
episcopis Omouianis. Non semel sed sæpius constat esse prohibitum,
ut in sortibus Vandalorum sacerdotes uestri conuentus minime celebra-
rent, ne sua seductione animas subuerterent Christianas. Quam rem sper-
nentes plurimi reperti sunt contra interdictum missas in sortibus Vanda-
lorum egisse, asserentes se integrā regulam Christianæ fidei tenere. Et quia
in prouincijs à deo nobis concessis scandalum esse nolumus, ideo dei prou-
dentia cum consensu sanctorum episcoporum nostrorum hoc nos statuisse
cognoscite, ut ad diem kalendarū Februariarū proxime futurarum, amissa
omni excusatione formidinis, omnes Carthaginem ueniatis, ut de ratione
fidei cum nostris uenerabilibus episcopis possitis inire conflictum, & de fi-
de Omouianorum quam defenditis, de diuinis scripturis proprie appro-
betis, quo possit agnosci si integram fidem teneatis. Huius autem edicti re-
norem uniuersis episcopis tuis per uniuersam Africā constitutis direximus.
Data sub die XIII. kal. Iunias, anno VII Hunerici. Cognoscētibus igitur qui
aderamus, simulq; legentibus contrita sunt extemplo corda nostra, & con-
tenebrati sunt oculi nostri, & uere tunc dies festi nostri conuersi sunt in lu-
ctum, & cantica in lamentationē, dum edicti tenor indicaret futuræ persecu-
tionis furorem. Et præsertim ubi dixit in prouincijs nostris à deo nobis con-
cessis scandalū esse nolumus: quasi diceret, in prouincijs nostris catholicos
esse nolumus. Tractatū est quid fieret. Nullum inuenit remediū imminens
calamitas, nisi à sancto Eugenio rationabilis, si cor barbarum molliretur;
Gg sugger

suggerenda daretur tali textu cōscripta. Quoties animæ uel uitæ æternæ ac fidei Christianæ causa tractatur intrepide, sicut regalis prouidētia cōpromi sit, necesse est quod competit suggeratur. Nuper potestas regia per Vuidaredum notariū paruitatem meam admonere dignata est, qui nobis de merito ac religione fidei præceptum eius in ecclesia præsentē clero & plebe recen sicut. Ex cuius tenore cognouimus ad omnes coepiscopos meos præceptum regium similiter emanasse, ut die constituta pro disputatione fidei ueniatur. Quod nos uenerabiliter accepisse suggessimus. cui præfato notario humilitas mea suggessit, debere etiam transmarinarum omnium partium qui nobis sunt in una religione uel communionē cōsortes agnoscere, quia ubique regno eius obtemperant uniuersi, maxime quod totius mundi causa nō specialis prouinciarum Africanarū tantummodo. Et quia secundo respōso suggerendam me promisi oblaturum, merito suppliciter peto magnificentiam tuam, ut ad domini & clementissimi regis aures memoratam suggestionem meam perferre digneris, quo eius clementia dignanter agnoscat, nos disputationem legis cum adiutorio dei nullatenus declinare uel fugere, sed sine uniuersitatis assensu nos nō debere asserēdæ fidei nostræ causas assumere. Quod petimus ut benignitate quātus est, & iustitia sapiētiae suæ dignetur an nuere. Data ab Eugenio episcopo ecclesiæ catholicæ Carthaginis. Sed cum hæc suggestio à beato Eugenio offerretur, ille iam qui conceperat dolorem, urgebatur iniquitatē grauius parturire: & ita sancto uiro episcopo Eugenio per Obadum præpositum regni sui mandasse uidetur. Subde mihi uniuersum orbem terrarum, ut sub potestate mea totus mūdus redigatur, & facio ō Eugeni quod dicis. Ad quod beatus Eugenius respōdit ut potuit. Quod rationem, inquit, non habet, dici nō debuit. Sic est hoc, quomodo si dicatur homini ut per aëra feratur & uolitet, quod moris nō est humanæ naturæ. Dixi enim si nostram fidem quæ una & uera est, potestas regis cognoscere desiderat, mittat ad amicos suos: scribam & ego fratribus meis, ut ueniant coepiscopi mei, qui uobis nobiscum communē fidem nostram ualeant demonstrare, & præcipue ecclesia Romana, quæ caput est omnium ecclesiarum. Ad hæc Obadus: Ergo tu & dominus meus rex similes estis? Eugenius episcopus dixit: Ego nō sum similis regis, sed dixi: Si ueram cognoscere desiderat fidem, scribat amicis suis ut dirigāt nostros catholicos episcopos, & ego scribo coepiscopis meis, quia catholicæ uniuersæ una est cura. Hoc agebat Eugenius, nō quia deessent in Africa qui aduersariorū obiecta refellerent: sed ut illi uenissent, qui alieni ab eorū dominatu, maiorem fiducia libertatis haberent, pariterq; oppressionis nostræ calūnias uniuersis terris & populis nuntiaret. Ille autē qui necessebat dolos audire noluit rationē, agens argumentationibus crebris, ut quoscunq; episcoporum audierat eruditos, uarijs infectionibus agigaret. Iam ad exilium Vibianensem secundo Donatianū impo

fitis

fitis cl. fustibus miserat episcopum, necnon & Sufetulensem Præsidium, uirū satis acutum. Tunc & uenerabiles, Manuctū, Germanū, Fuscū, & multos alios fustigauit. Dum hæc geruntur, imperat ut cum nostræ religionis uiris, illorum mensam nullus communem haberet, neq; cum catholicis omnino uelcerentur: quæ res non ipsis aliquod præstitit beneficium, sed nobis maximum contulit lucrum. Nam si sermo eorum dicente Apostolo, sicut cancer consueuit serpere, quanto magis communis mensa ciborum poterit inquinare, cum dicat idem Apostolus: Cum nefarijs nec cibum habere communem. Sed cum ignis iam persecutionis accenderetur, & flamma instantis ubiq; regis arderet, ostendit deus noster quoddam miraculū per seruum suum fidelem Eugenium, quod præterire non debeo. Fuit in eadem ciuitate id est Carthagine quidam cæcus, ciuibus ciuitatiq; notissimus, nomine Felix. hic uisitatur à domino, diciturq; ei nocte per uisum, dies enim epiphaniarum illucescebat, Surge uade ad seruum meum Eugenium episcopum, & dices ei, Quia ego te ad illum direxi. Et illa hora qua benedicitur ut baptizentur accedentes ad fidem continget oculos tuos & aperientur, & uidebis lumen. Qui tali uisitatione commonitus, putans se quomodo assolet deludi per somnium, surgere noluit cæcus. Sed cum iterum uergeretur in somnos, similiter ut ad Eugenium pergeret compellitur. Rursus negligit, tertioq; festinanter & grauius increpatur. Excitat puerum, qui ei solitus erat manum porrigere. Pergit ueloci agilitate ad Faustū basilicam, orat ueniens cum ingentibus lachrymis, suggerit cuidam diacono nomine Pergrino, ut eū episcopo nunciaret, indicans se habere aliquod secreti genus intinandum. Audiēs episcopus, iussit hominē introire. Iam enim ob celebritatem festiuitatis, hymni nocturni per totā ecclesiā canente populo concrepabant. Indicat cæcus antistiti ordinem uisitationis suæ, dicitq; illi: Non te dimittā, nisi mihi sicut à dño iussus es reddideris oculos meos. Cui Eugenius sanctus: Recede à me frater, peccator sum & indignus, & super omnes homines delinquēs, utpote qui & in hæc tēpora seruatus sum. Ille autē tenens genua eius, aliud non dicebat, nisi illud quod iam dixerat: Sicut iussus est, redde mihi oculos meos. Attendēs quoq; Eugenius inuerecundā credulitatem, & quia iam tempus urgebat, perguit cum eo comitante officio clerico rum ad fontem. Vbi fixis genibus cum ingenti gemitu, pulsans singultibus coelum, crispantem benedixit aluēum fontis, & cum completa surrexisset oratione, ita cæco respondit: Iam tibi dixi frater Felix, Peccator homo ego sum, sed qui te uisitare dignatus est, præstet tibi secundū fidem tuā, & aperiat oculos tuos. simulq; uexillo crucis consignate oculos eius, statim cæcus uisum domino reddente recepit. Quem secum quousq; uniuersi baptizantur ibi detinuit ob hoc, ne tanto miraculo populus excitatus, uirum contereeret qui receperat lumen. Fit postea manifestū ecclesiæ uniuersæ. Proce

dit ad altare cum Eugenio sicut moris est qui fuerat cæcus, suæ salutis oblatione domino redditurus. Quam episcopus accipiens altari imposuit. Fit strepitus gaudio metante inreuocabilis populorum, statim nuntius pergat ad tyrannum. Rapitur Felix, inquitur ab eo quid factum sit, qualiterque receperit lumen. Dicit illi ex ordine totum, dicuntque Arianorum episcopi, hoc Eugeni per maleficia fecit. Et quia oppressi confusione non poterant nubescere, eo quod Felix uniuersæ ciuitati manifestus esset & notus, tamen uolebant eum si fas esset necare, quomodo Iudæi suscitatum Lazarum cupiebant occidere. Appropinquabat iam futurus dies ille calumniosus kalendarum Februariarum, ab eodem statutus. Conueniunt non solum uniuersæ Africa, uerumetiam insularum multarum episcopi, afflictione & mœrore confecti. Fit silentium diebus multis, quousque peritos quosque & doctissimos uiros exinde seperaret, calumnijs appositis enecandos. Nam unum ex ipso choro doctorum nomine Lætum, strenuum atque doctissimum uirum, post diuturnos carceris squalores incendio concremauit, æstimās tali exemplo timorem incutiens reliquos elisurum. Tandem uenitur ad disputationis conflictum, ad locum scilicet quem delegerant aduersarij. Euitantes igitur nostri uociferationis tumultus, ne forte post modum Ariani dicerent, quod eos nostrorum oppresserit multitudo, eligunt de se nostri qui pro omnibus responderent decem. Collocat sibi Cyrila cum suis satellitibus in loco excelso supermissimum thronum, astantibus nostris, dixeruntque nostri episcopi: Illa est semper grata collatio, ubi superba non dominatur elatio: sed ex consensu communi uenitur, ut cognitoribus discernentibus, partibus agentibus, quod uerum est agnoscat. Nunc qui erit cognitor, qui examinatur, uel libra iustitiæ aut bene prolata confirmet, aut prauè assumpta refellat. Et cum talia & alia dicerentur, notarius regis respondit: Patriarcha Cyrila dixit, legatur nobis quo concedente istud sibi nomen Cyrila assumpsit. Et exinde strepitum concitantes, calumniari aduersarij cœperunt. Et quia hoc nostri petierant ut saltem si examinare non licebat, prudenti multitudini uel expectare liceret, iubenter uniuersi filij catholicæ ecclesiæ qui aderant, centenis fustibus tundi. Tunc clamare cœpit beatus Eugenijs: Videat deus uim quam patimur, cognoscat afflictionem persecutionum quam à persecutoribus sustinemus: conuersique nostri, Cyrilæ dixerunt: Propone quod disponis. Cyrila dixit: Nescio latine. Nostri episcopi dixerunt: Semper te latine esse locutum manifestum nouimus, modo excusare non debes, præsertim quia tu huius rei incendium suscitasti. Et uidens catholicos episcopos ad conflictum magis fuisse paratos, omnino audientiam diuersis cauillationibus declinauit. Quod autem nostri prouidentes, libellum de fide conscripserat, satis decenter sufficienterque conscriptum, dicentes: Si nostram fidem cognoscere desideratis, hæc est ueritas quam tenemus.

Libet

VICTORIS EPISCOPI

DE FIDE CATHOLICA LIBER.

REGALI imperio fidei catholicæ quam tenemus, præcipimur reddere rationem: ideoque aggredimur pro nostrarum uirium mediocritate diuino fulti adiutorio, quod credimus & prædicamus breuiter intimare. Primum igitur de unitate substantiæ patris & filij, quod Græci *ὁμοούσιον* dicunt, exponendum nobis esse cognoscimus. Patrem ergo & filium & spiritum sanctum ita in unitate deitatis profiteamur, ut & patrem in sua proprietatis personam subsistere, & filium nihilominus in propria extare persona, atque spiritum sanctum personæ suæ proprietate retinere fideli confessione fateamur: non eundem asserentes patrem quem filium, neque filium confitentes qui pater sit, aut spiritus sanctus: neque ita spiritum sanctum accipimus, ut aut pater sit aut filius: sed ingenitum patrem, & de patre genitum filium, & de patre procedentem spiritum sanctum, unius credimus esse substantiæ uel essentiæ: quia ingeniti patris & geniti filij, & procedentis spiritus sancti una est deitas, tres uero personarum proprietates. Et quia contra hanc catholicam uel apostolicam fidem exorta hæresis nouitatem quandam induxerat, asserens filium non de patris substantia genitum, sed ex nullis extantibus, id est ex nihilo substituisse: ad hanc impietatis professionem quæ contra fidem emerferat refellendam, & penitus abolendam *ὁμοούσιον* sermo Græcus positus est, quod interpretatur unius substantiæ uel essentiæ, significans filium non ex nullis extantibus, nec ex alia substantia, sed de patre natum esse. Qui ergo putat omouision auferendum, ex nihilo uult asserere filium extitisse. Sed si ex nihilo non est, ex patre sine dubio est, & recte omouision, id est, unius cum patre substantiæ filius est. Ex patre autem esse, id est unius cum patre substantiæ: his testimonijs approbatur, Apostolo dicente: Qui cum sit splendor gloriæ & figura substantiæ eius, generans quoque omnia uerbo uirtutis suæ. Et ipse iterum deus pater incredulorum perfidiam obiurgans, qui prædicatis per prophetas filij uocem in sua substantia manentem audire noluerunt, dixit: Non audierunt uocem substantiæ. Quam uocem substantiæ cum tam terribili intestatione increpans, ad eundem prophetam loquitur, dicens: Super montes accipe planctum, & super semitas deserti luctum, quia defecerunt eo quod non sint homines, non audierunt uocem substantiæ à uolatilibus cæli usque ad pecora. Et rursum eos qui à professione unius substantiæ declinantes in eadem fidei substantia stare noluerunt, increpat dicens: Si steterissent in substantia mea, auertissem utique eos à uia sua mala, & à pessimis cogitationibus suis. Et iterum non extra substantiam patris filium confitendum, sed in eadem fideliter mentis oculis contuendum, aperitissime declaratur, dum dicit propheta: Quis stetit in substantia domini

Gg 3 ni

ni, & uidit uerbum eius: Patris ergo substantiā filium esse prophetis iam olim designatum est oraculis, dicente Salomone: Substantiam enim & dulcedinem tuā quam in filios habes ostēdebas, quam in figura & imagine panis cœlestis, populo Israel cœlitus apparet profluxisse: quod ipse dominus in euangelio exposuit, dicens: Nō Moyses dedit uobis panem de cœlo, sed pater meus dat uobis panem de cœlo: se utiq; panē esse designās, cum dicit, Ego sum panis uiuus qui de cœlo descēdi: de quo etiā propheta Dauid dicit: Panem angelorū manducauit homo. Namq; ut adhuc euidentius patris & filij substantia, unitas & diuinitas, æqualitas ostendatur, ipse in euangelio dicit: Ego & pater unū sumus. Quod non ad unitatem tantūmodo uoluntatis, sed ad unam refertur eandemq; substantiā, quia non dixit: Ego & pater unum uolumus, sed unum sumus. Ex eo enim quod sunt, non ex eo tantum quod uolunt paternæ unitatis declaratur assertio. item Ioannes euangelista dicit: Propterea quærebāt eum Iudæi interficere, quia nō solū soluebat sabbatum, sed & patrem suum dicebat deū, æqualem se faciēs deo: quod utiq; nō ad Iudæos est penitus referendū, quia euangelista ueraciter dixit de filio, quia æqualē se faciebat deo. item in euangelio scriptū est: Quæcunq; pater facit, eadē & filius facit. Similiter & sicut pater suscitatur mortuos & uiuificat, ita & filius quos uult uiuificat. Item: Ut omnes honorificent filiū, sicut honorificant patrē. Aequalis enim honor, nō nisi æqualibus exhibetur. Item ibi filius ad patrē dicit, Omnia mea tua sunt, & tua mea. Item: Philippe qui me uidet, uidet & patrē. Quomodo tu dicis, Ostende nobis patrem? Hoc non dixisset, nisi patri per omnia fuisset æqualis. Item ipse dñs dixit: Credite in deum, & in me credite. Et adhuc ut unitatem æqualitatis demonstraret, ait: Nemo nouit filiū nisi pater, neq; patrē quis nouit nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare: & sicut filius cui uult reuelat patrem, ita & pater reuelat filium: sicut ipse Petro ait, confitēti eum Christum filium dei uiui: Beatus es, inquit, Simon Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est. Et iterū filius dicit: Nemo uenit ad patrē nisi per me, & nemo uenit ad me, nisi pater qui misit me attraxerit eum. Vnde claret æqualitatem patris & filij ad se inuicē credentes adducere. Item dicit: Si cognouissetis me & patrem meū utiq; cognouissetis, & amodo nostis eum & uidistis eum. Verum quia duas in filio profitemur esse naturas, id est, deum uerum, & hominem uerum corpus & animam habentē, quicquid ergo excellētis sublimitatis potētia de eo referūt scripturæ, admirandæ eius diuinitati tribuendū sentimus: & quicquid infra honorē cœlestis potētiae de eodē humiliter enarratur, nō uerbo dei, sed homini reputamus assumpto. Secundū diuinitatem ergo est quod superius diximus, ubi ait: Ego & pater unum sumus. Et: Qui uidet me, uidet & patrem. Et: Omnia quæcunq; pater facit, eadem & filius facit similiter, uel cætera quæ superius continentur. Illa uero quæ de eo referuntur,

runtur, ista sunt: Pater maior me est. Et: Nō ueni facere uoluntatem meam, sed uoluntatem eius qui misit me. Et: Pater si fieri potest, transeat à me calix iste uel cum de cruce dicit: Deus deus meus, quare me dereliquisti? Et iterū ex persona filij propheta dicit: De uentre matris meæ deus meus es tu: uel cum minor angelis indicatur, & quàm plura his similia quæ studio breuitatis nō inseruimus. Filius ergo dei nullis conditionum necessitatibus obstructus, sed libera diuinitatis potentia, ita quæ nostra sunt mirabili pietate assumpsit, ut à suis quæ diuina sunt omnino non destiterit: quia diuinitas nec augmentum admittit, nec patitur detrimentū. unde gratias agimus domino nostro Iesu Christo, qui propter nos & propter nostram salutem de cœlo descendit, sua passione nos redemit, sua morte uiuificauit, sua ascensione glorificauit: Qui sedens ad dexteram patris, uenturus est iudicare uiuos & mortuos: iustis æternæ uitæ præmium largiturus, impijs atq; incredulis merita supplicia redditurus. Profitemur itaq; patrem de seipso, hoc est de eo quod ipse est, sempiternæ atq; ineffabiliter filium genuisse, non extrinsecus, nō ex nihilo, non ex alia genuisse materia, sed ex deo natum esse: & qui de deo natus est, non aliud est quàm id quod pater est, & idcirco unius substantiæ est, quia ueritas natiuitatis, diuersitatem non admittit generis. Nam si alterius apatre substantiæ est, aut uerus filius non est, aut quod nefas est dicere, de genere natus est. Est enim uerus filius, sicut Ioānes ait: Ut simus in uero filio eius. Nō est etiā degener, quia deus uerus de deo natus est uero: sicut idem Ioannes euangelista exequitur, dicens: Hic est uerus deus, & uita æterna. & ipse dominus in Euangelio: Ego sum, inquit, uia, ueritas, & uita. Ergo si alium de substantiam non habet, de patre habet. Si de patre habet unius substantiæ cum patre est: sed si unius substantiæ non est, ergo non de patre, sed alii unde est, quoniam unde est, inde substantiam habeat necesse est. Omnia enim ex nihilo, filius uero de patre. De duobus eligat quis quod uelit: aut det ei substantiam de patre, aut fateatur ex nihilo substituisse. Sed propheticum forsitan obijcitur testimoniū: Generationē eius quis enarrabit? Cum ego non dixerim, Enarra mihi modum uel qualitatem diuinæ generationis, & tanti secreti archanū humanis uerbis enuntia, quoniam unde natus sit requisui. Diuina enim generatio inenarrabilis est, non ignorabilis. Nam usque adeo non est ignorabilis, id est non ignoratur unde sit, ut & pater de ipso genuisse, & filius de patre se natum sapissime protestetur. Quod nullus omnino ambigit Christianus: sicut in Euangelio demonstratur, ipso filio dicente: Qui autem non credit, iam iudicatus est, quia non credidit in nomine unigeniti filij dei. Item Ioannes euangelista dicit: Et uidimus gloriā eius, gloriā quasi unigeniti à patre. Ergo professionem nostram breui sermone concludimus. Si uere de patre natus est, unius substantiæ est, & uerus filius

lius est. Sed si unius substantiæ non est, nec uerus deus est: aut si uerus deus est, & tamen de patris substantia non est, ingenitus ergo & ipse est: sed quia ingenitus nõ est, factura ergo est, ut putatur aliunde subsistens, si de patris substantia non est: sed absit hoc ita credere. Nos enim unius substantiæ cum patre filium profitemur, detestantes Sabellianam hæresim, quæ ita Trinitatem confundit, ut eundem dicat esse patrem quem filium, eundemq; credat esse spiritum sanctum, non seruantes tres in unitate personas. Sed forsitan obiicitur cum ingenitus pater sit, genitus filius, nõ fieri posse unã eandemq; esse substantiam geniti atq; ingeniti, cum utique si sicut ingenitus pater est, ingenitus esset & filius, tunc magis diuersa possit esse substantia, quia unusquisq; à se ipso subsistens, communem substantiam cum altero non haberet. Cum uero ingenitus pater de seipso, id est de eo quod ipse est, si quid illud est aut dici potest, imò quia ut est dici omnia non potest, filium genuit, apparet unam esse gignentis genitiq; substantiam: quia deum de deo, lumen de lumine filium esse ueraciter profitemur. Nam lucem esse patrem, Ioanes apostolus testis est, dicens: Quia deus lux est, & tenebræ in eo non sunt ullæ. Item de filio ait: Et uita erat lux hominũ, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Et infra: Erat lumen uerum quod illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Vnde apparet patrem & filium unius esse substantiæ, dum lucis & luminis diuersa non potest esse substantia, eius scilicet quæ de se gignit, & quæ de gignente existit. Deniq; ne aliquis inter patrem & filium diuersitatem naturalis luminis introducat, ideo Apostolus de eodem filio dicit: Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius. In quo euidentius & coæternus patri, & inseparabilis à patre, & unius cum eo esse substantiæ perdocetur: dum luci splendor est semper coæternus, dum splendor à luce nunquam separatus est, dum splendor à luce natura substantiæ nunquam potest esse diuersus. Qui enim splendor lucis est, idem & dei patris uirtus est. Sempiternus ergo propter uirtutis æternitatem, inseparabilis propter claritudinis unitatem. Et hoc est quod nos fideliter profitemur, filium de patris substantia natum: sicut ipse pater deus apertissimum perhibet testimonium. Qui ut de sua ineffabilis naturæ substantia proprium filium genuisse monstraret, ad instruendã fragilitatis nostræ imperitiã, ut nos ex uisibilibus ad inuisibilia erigeret, terrenæ natiuitatis uocabulũ ad diuinæ generationis traxit exemplum, dicens: Ex utero ante luciferum genui te. Quid clarius, quid luculentius effari diuinitas dignaretur? Quibus indicijs, quibus existentium rerum exemplis proprietatem generationis ostēderet? Nõ quia corporeis compositus est membris, aut aliquibus artuum lineamentis distinctus: sed quia nos aliter ueritatem diuinæ generationis auditu mentis percipere non possemus, nisi huma-

ni

ni uteri prouocaremur uocabulo, ut ambigi ultra non possit de dei substantia natum esse, quem constat ex patris utero extitisse. Credentes ergo deum patrem de sua substantia impasibiliter filium generasse, non dicimus ipsam substantiam aut diuisam esse in filio, aut diminutionem pertulisse in patre: & per hoc passionis potuisse uicio subiacere. Absit enim à nobis, ut talia uel opinemur uel cogitemus de deo, quia nos perfectum patrem, perfectum filium sine sui diminutione, sine aliqua diriuatione, sine omni omnino passionis infirmitate genuisse fideliter profitemur. Nã qui obiicit deo, qui de ipso genuit diuisionis uicium pertulit: potest dicere, quia & laborem sensit quando uniuersa condidit, & ob hoc die septima ab omni suo opere requieuit. Sed nec in generando de se ipso passionem uel diminutionem aliquam sensit, nec in cõdendo uniuersa fatigationem aliquam pertulit. Namque ut & euidentius nobis diuinæ generationis impasibilitas insinueretur, deum ex deo, lumen ex lumine, filium profitendum accepimus. Si ergo inefficentia uisibilis ac mundani luminis tale aliquid nõ inuenitur, ut lumine ex lumine sumpto, & per quandã generationis natiuitatem exorto, ipsam luminis originem quæ ex se lumen aliud dedit, nec minui, nec ullum omnino detrimentum ministrati ex se luminis perpeti contingat, quanto rectius & melius de diuini & ineffabilis luminis natura credendum est, quæ ex se ipsa lumen generans, minui omnino non potuit. Vnde æqualis est patri filius, non natus ex tempore, sed gignenti coæternus: sicut splendor ab igne genitus gignenti manifestatur æqualis. Hæc de patris & filij æqualitate, uel de substantiæ unitate quantum breuitatis ratio sinit dixisse sufficiat: superest ut de spiritu sancto quem patri ac filio consubstantiuum credimus coætalem & coæternũ, dicamus & testimonijs approbemus. Licet enim hæc ueneranda Trinitas personis ac nominibus distincta sit, non tamen ob hoc à se atq; à sua æternitate discrepare credenda est, sed manens ante secula diuinitas in patre & filio & spiritu sancto uere ac proprie creditur, nec diuini nostri interpretationibus potest, nec rursus uersa in unam personam Trinitas ipsa confundi. Hæc fides plena, hæc nostra credulitas est. Idcirco deos nec æstimare patimur nec uocari, sed unum deum in prædictis personis ac nominibus confitemur. Inenarrabilis enim diuinitas, non ut concludi aut apprehendi uelut uocabulis posset, intra nomina personasq; se præstitit: sed ut id quod erat esse nosceretur, intelligentiam sui ex parte quam capere humanæ mentis angustia præualebant, credentibus dedit, propheta dicente: Nisi credideritis, non intelligetis. Vna est ergo Trinitatis deitas, & in huius uocabuli appellatione, significatio est unius substantiæ, nõ unius personæ. Ad quam rem fidelibus comprobandã in testimonium sui diuinitas ipsa multis & creberrimis cõtestationibus semper affuit. Liceat ergo ob breuitatis compediã, ex multis pauca proferre, quoniã uerã probatio maiestas

tis

tis, tam&si habet pluralitatē testimoniorum, pluralitate tamen nō indiget, a
 quoniā credenti pauca sufficiunt. Primum igitur de ueteris testamēti libris,
 post etiā noui, patrem & filiū & spiritum sanctū unius docebimus esse sub-
 stantia, libro Genesis sic inchoate: In principio fecit deus ccelum & terram.
 Terra autē erat inuisibilis & incōposita, & tenebræ erant super abyssum, &
 spiritus dei ferebatur super aquas. Ille Iudæis quis esset interrogantibus, di-
 xit: Principiū qui & loquor uobis. Superferebatur spiritus dei super aquas,
 utpote creator uirtute potētia suæ continens creaturā, ut ex his uiua omnia
 producturus ipse rudibus elementis ignis proprii fomēta præstaret, & iam
 tunc mysterio emicante baptismatis, uirtutē sanctificationis liquoris natura
 perciperet, primaq; ad uitam corpora animata produceret. David proinde
 aspirante: Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus
 eorum. Vide quam plena sit breuitas, & quam clare in sacramentū unitatis
 recurrit. Patrē in dño, uerbi significatione filiū ponēs, spiritū sanctū altissimi
 ex ore nūcupauit. Et ne uocis aditio acciperetur in uerbo, cœlos per eū asse-
 rit esse firmatos. Ne autem flatus in spiritu reputetur, cœlestis in eo uirtutis
 plenitudinē demonstrauit. Nam ubi uirtus, ibi necesse est persona subsistēs.
 Vbi omnis, nō ablata à patre & filio, sed cōsumata significat in spū sancto,
 non ut solus habeat quod in patre & filio est, sed ut totū habeat cū utroq;
 Et iterū cum de uocatione gentiū dominus loqueretur, intra unū diuinitatis
 nomen spiritū sanctū prædicās, ait: Euntes docete omnes gentes, baptizātes
 eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Et iterum cœlestia Corinthijs
 precatus Apostolus, hæc subdidit: Gratia domini nostri Iesu Christi, & cha-
 ritas dei, & cōmunicatio sancti spūs, cum omnibus uobis. Et ut apertius in
 hac Trinitate unitatem substantiæ fateamur, illud etiā nobis est intuemdum,
 quomodo deus cum de mūdi & hominis creatione disponderet, sacramentū
 Trinitatis ostēderet, dicēs: Faciamus hominē ad imaginē & similitudinem
 nostram. Cum dicit nostrā, ostendit utiq; non unius. Cum uero imaginē &
 similitudinem profert, æqualitatē distinctionis personarū insinuat, ut in co-
 dem opere sit aperta cognitio, in quo nec pluralitas cassa est, nec similitudo
 dissentiens, dum & cōsequentia sic loquūtur: Et dixit deus, & fecit, & benedi-
 xit deus. Et necesse est ut creationis totius autor, deus unus sit. Quam fidei
 rationē antiqua deniq; per Moysem benedictio pandit & comprobat, qua
 benedicere populum sacramento trinæ inuocationis iubetur: ait enim deus
 ad Moysem: Sic benedices populum meum, & ego benedicam illos. Benedi-
 cat te dominus, & custodiat te. Illuminet dominus faciem suam super te, &
 misereatur tui. Attollat dominus faciem suam super te, & det tibi pacem.
 Quod hoc ipsum propheta David affirmat, dicens: Benedicat nos deus
 deus noster, benedicat nos deus, & metuant eum omnes fines terræ. Quam
 Trinitatis unitatem supernæ angelorum uirtutes hymno uenerantur, & ter
 numero

numero, Sanctus, Sanctus, Sanctus dominus deus sabaoth indefinēti ca-
 nentes ore in unius fastigium dominationis gloriam eius exaltāt. Quod ut
 adhuc apertius fidelium sensibus inculcetur, cœlestiū mysteriorum consciūm
 producimus Paulum. ait enim: Diuisiones autem donationū sunt, idem au-
 tem spiritus: & diuisiones ministracionum sunt, idem autē dominus: & diui-
 siones operationū sunt, idem uero deus qui operatur omnia in omnibus. Et
 certe has diuisionum differentias pro qualitate ac merito participantū, spi-
 ritum sanctum docuit operari. Cum ipsarū gratiarū differentias partiretur,
 in ultimis intulit, dicens: Hæc autem omnia operatur unus atq; idem spiri-
 tus, diuidens propria unicuiq; prout uult. Vnde nullius ambiguitatis relin-
 quitur locus, quin clareat spiritum sanctum & deum esse, & suæ uoluntatis
 autorem, qui cuncta operari & secundū propriæ uoluntatis arbitriū diuinæ
 dispensationis dona largiri apertissime demonstratur. Quia ubi uoluntaria
 gratiarum distributio prædicatur, non potest uideri conditio seruitutis. In
 creatura enim seruitus intelligenda est, in Trinitate uero dominatio ac liber-
 tas. Et ut adhuc luce clarius unius diuinitatis esse cum patre & filio spiritum
 sanctū doceamus, Ioānis Euangelistæ testimonio comprobatur, ait namq;
 Tres sunt qui testimoniū perhibēt in cœlo, Pater, uerbū, & spiritus sanctus,
 & hi tres unum sunt. Nunquid ait tres indifferenti æqualitate seiuncti, aut
 quibuslibet diuersitatū gradibus longo separationis interuallo diuisi? Sed
 tres, inquit, unū sunt. Ut aut magis magisq; sancti spiritus cum patre & filio
 una diuinitas in creandis rebus omnibus demonstraretur, habes creatorem
 spiritū sanctū in lib. Iob primo: Spiritus, inquit, diuinus est qui fecit me, &
 spiritus omnipotētis qui docet me. & David dicit: Emitte spiritū tuū & crea-
 buntur, & renouabis faciē terræ. Si renouatio & creatio per spiritū erit, sine
 dubio & principiū creationis sine spiritu nō fuit. Post creationē igitur ostēdi-
 damus quia uiuificat etiā spūs sanctus, sicut pater & filius. Equidē de perfor-
 na patris refert Apostolus: Testor in cōspectu dei qui uiuificat omnia. Vitā
 uero dat Christus. Oues, inquit, meæ uocem meā audient, & ego uitā æter-
 nam do illis. Viuificamur uero à spiritu sancto, ipso dicēte dño: Spiritus est
 qui uiuificat. Ecce una uiuificatio patris & filij & spiritus sancti aperte mon-
 strata est. Præsciētiam rerum omnium in domino esse & occultorum cogni-
 tionem licet nemo Christianus ignoret, tamen ex Danielis libro monstra-
 dum est. Deus, inquit, qui occultorum cognitor es, qui præcius es omnium
 antequam nascantur. Hæc eadē præsciētia in Christo est, sicut refert euan-
 gelista. Ab initio autē sciebat Iesus quis esset eum traditurus, uel qui essent
 non credentes in eum. Quod sit autem occultorum cognitor ex hoc manife-
 stum est, cum obscura consilia Iudæorum traducēs dicebat: Quid cogitatis
 nequam in cordibus uestris? Similiter præscire omnia spiritū sanctum, ipse
 manifestauit dicēs ad apostolos: Cum uenerit spiritus ueritatis docebit uos
 omnia

omnia, & uentura annūciabit uobis. Qui uentura nuntiare perhibetur, præscite omnia nō dubitatur, quia ipse scrutatur altitudines dei, & nouit omnia quæ in deo sunt: sicut memorat Paulus, dicens: Spiritus enim omnia scrutatur, etiā altitudines dei: item in eodem loco: Sicut nemo scit hominum quæ sunt hominis, nisi spiritus eius qui in ipso est: ita nemo scit quæ sunt dei nisi spiritus dei. Ad intelligendam uero potentiam spiritus sancti, pauca de terribilibus proferamus. Vendiderat possessionem ut scriptum est in Actibus apostolorum, suppressa parte pecuniæ dolosus discipulus, reliquū pro toto ante pedes ponēs apostolorum. Offendit spiritū sanctum quem putabat latere. Sed quid ad eum dixit continuo beatus Petrus: Anania, quare satanas repleuit cor tuū, ut mentireris spiritui sancto: & infra: Nō es mentitus hominibus, sed deo. Atq; ita percussus uirtute eius cui mētiri uoluerat expirauit. Quid hic uult beatus Petrus intelligi spiritū sanctū? Vtiq; clarū est, cum dicit: Nō es mētītus hominibus, sed deo. Manifestū est ergo quoniā qui mentitur spiritui sancto, deo mentit: & qui credit in spiritū sanctū, credit in deū. Tale aliquid immo fortius quiddam dominus in Euāgelio ostēdit: Omne peccatū & blasphemā remittitur hominibus: qui autē blasphemat in spiritum sanctū, nō remittetur ei neq; in hoc seculo, neq; in futuro. Ecce terribili sententiā inremissibile dicit esse peccatū ei qui in spiritū sanctū blasphemauerit. Compara huic sententiā illud quod scriptū est in libro Regnorū: Si peccando peccauerit uir in uirum, orabūt pro eo: si autē in dominū peccauerit, quis orabit pro eo? Si ergo blasphemare in spiritum sanctum, & peccare in deū simile id est inexpiabile crimen est, iā quantus sit spiritus sanctus unusquisq; cognoscit. Deus quod ubiq; sit præsens, impleat omnia, ore discimus Esaiæ: Ego, inquit, deus approximās, & nō de longinquo. Si absconditus fuerit homo in absconditis, ergo ego non uidebo eum? nonne coelū & terrā ego impleo? Quod autē deus sit ubiq;, saluator in Euāgelio: Vbiunq; aut fuerint duo uel tres collecti in nomine meo, ibi & ego sum in medio eorū. De spū itaq; sancto quod adsit ubiq;, dicit propheta ex persona dei: Ego in uobis, & spiritus meus stat in medio uestrum. & Salomon ait: Spiritus domini repleuit orbē terrarū, & hoc quod cōtinet omnia scientiā, habet uocis. Item Dauid dicit: Quo ibo à spiritu tuo, & à facie tua quo fugiam? Si ascēdero in coelū tu illic es, si descēdero in inferrū ades, si sumptero pennas meas in directū, & habitauero in extremis maris. Etenim illic manus tua deducet me, & continebit me dextera tua. Habitat deus in sanctis suis secundū promissionem qua dixerat, Habitabo in illis. Quod uero dñs Iesus dicit in Euāgelio: Manete in me, & ego in uobis: probat hoc Paulus dicens: An nescitis quia Iesus Christus est in uobis? Hoc autē totū in spiritus habitatione adimpletur, sicut memorat Ioannes: Ex hoc, inquit, scimus quia in nobis est, quia de spū suo dedit nobis. similiter & Paulus: Nescitis quia templum dei estis, &

& spiritus dei habitat in uobis: Et iterum dicit: Glorificate & portate deum in corpore uestro. Quem deum? utiq; spiritū sanctum, cuius templum esse uidemur. Nam quod arguat pater, arguat filius, arguat spiritus sanctus, ita probandū est. In Psalmo quadragesimo nono legitur: Peccatori autem dicit deus. Et infra: Arguam te, & statuam cōtra faciem tuam. Dauid similiter orans dicit ad Christū: Domine ne in ira tua arguas me, quia ipse uenturus est arguere omnem carnem. Quod uero de spiritu sancto saluator in euāgelio: cum uenerit, inquit, paraclitus, ille arguet mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio. Hoc providens Dauid clamabat ad dominum: Quo ibo à spiritu tuo, & à facie tua quo fugiam? Nam & quod bonus sit pater, bonus filius, bonus spiritus sanctus, sic probat. Dicit Propheta: Bonus es tu domine, & in bonitate tua doce me iustificationes tuas. De se autē ipse unigenitus: Ego sum pastor bonus. De spiritu æque sancto Dauid in Psalmo dicit: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. Quis autem illam dignitatem spiritus sancti possit tacere? Antiqui enim prophetę clamabant: Hęc dicit dominus. Hanc uocem Christus adueniens in suam personam reuocauit dicens: Ego autem dico uobis. Noui autē prophetę quid clamabant: sic Agabus propheta in Actibus apostolorum: Hęc dicit spiritus sanctus. Et Paulus ad Timotheū: Spiritus inquit manifeste dicit. Quæ uox omnino demōstrat indifferentiam Trinitatis. Dicit se Paulus à deo patre & Christo uocatum fuisse & missum. Paulus inquit apostolus nō ab hominibus neq; per hominem, sed per Iesum Christum & dominū patrem. In actibus autem apostolorū, quod ab spiritu sancto sit segregatus & missus, Sic enim scriptū est: Hęc dicit spiritus sanctus. Segregate mihi Barnabam & Saulū in opus quo uocauit eos. Et paulo post: Ipsi inquit missi ab spiritu sancto, descenderunt Seleuciam. Item in eodem loco: Attendite uobis & uniuerso gregi, in quo uos spiritus sanctus constituit episcopos. Ne quis autem spiritum sanctum, quia paraclitus dictus est, contemptibile aliquid æstimet. Paraclitus enim aduocatus est, uel positus consolator, secundū latinam linguā. Quæ appellatio etiam filio dei cōmunis est, sicut dicit Ioānes: Hęc, inquit, scribo uobis, ne peccetis. Sed si quis peccauerit, paraclitū habemus apud patrem Iesum Christū. Nam & ipse dominus cum dicit ad apostolos, alterum paraclitū mittet uobis pater: sine dubio cum dicit alterū paraclitum, se quoq; paraclitum manifestat. Sed neq; à patre hoc nomen paracliti alienum est. Beneficentiæ enim nomen est, nō naturæ. Deniq; ad Corinthios Paulus ita scribit: Benedictus deus & pater dñi nostri Iesu Christi, pater misericordiarū, & deus totius cōsolationis, qui nos consolatur. Et cum consolator dicitur pater, cōsolator dicitur filius, cōsolator etiam spiritus sanctus, una tamē nobis cōsolatio à Trinitate præstat, sicut & una remissio peccatorum, Apostolo affirmante: Abluti, inquit, estis & iustificati, & sanctificati

cati estis in nomine domini nostri Iesu Christi, & spiritu dei nostri. Posse autem plura adhuc de diuinis scripturis proferre testimonia, quæ iuxta baptismi sacramentum, trinitatem unius gloriæ, operationis ac potentiam manifestant. Sed quia ex his plenus est sapientibus intellectus, multa præterimus studio breuitatis. Faciamus ergo recapitulationem dictorum nostrorum. Si de patre procedit spiritus sanctus, si liberat, si dominus est & sanctificat, si creat cum patre & filio, & si uiuificat, si præscientiam habet cum patre & filio, si ubiq; est & implet omnia, si habitat in electis, si arguit mundum, si iudicat, si bonus & reclusus est, si de eo clamatur. Hæc dicit spiritus sanctus, si prophetas constituit, si apostolos mittit, si episcopos præfecit, si cõsolator est, si cuncta dispensat prout uult, si abluit & iustificat, si tentatores suos interficat, si is qui eum blasphemauerit nõ habet remissionem neq; in hoc seculo neq; in futuro, quod utiq; deo proprium est: Hæc cum ita sint, cur de eo dubitatur quod deus nõ sit, cum operum magnitudine quod est ipse manifestet? Nõ utiq; alienum esse à patris & filij maiestate, qui nõ est ab opere uirtutum alienus. Frustra illi nomen diuinitatis negatur, cuius potestas nõ potest abnegari. Frustra prohibeor eum cum patre & filio uenerari, quem exigor cum patre & filio confiteri. Si ille mihi cum patre & filio confert remissionem peccatorum, cõfert sanctificationem & uitam perpetuam, ingratus sum nimis & impius, si ei cum patre & filio nõ refero gloriam. Aut si nõ est cum patre & filio colendus, ergo nec confitendus in baptismo est. Si autem omnimodo confitendus secundum dictum domini & traditionem apostolorum, ne semiplena sit fides, quis me poterit ab eius uultu prohibere? In quem enim credere iubeor, ei etiam deinde supplicabo. Adorabo ergo patrem, adorabo & filium, adorabo & spiritum sanctum una eadem que ueneratione. Quod si quis durum hoc putat, audiat quomodo Dauid ad culturam dei fideles hortatur. Adorate, inquit, scabellum pedum eius. Si religionis est adorare scabellum pedum eius, quanto magis religiosum si eius spiritus adoretur? Ille utiq; spiritus quem beatus Petrus in tanta sublimitate prædicauit dicens: Spiritu sancto misso de cœlis, in quem cõcupiscunt angeli prospicere. Si angeli eum cupiunt aspicere, quanto magis nos homines mortales despiciere nõ debemus, ne forte & nobis dicatur, sicut dictum est ad Iudeos: Vos semper spiritui sancto resististis, sicut & patres uestri. Quod si hæc tanta & talia nõ inclinant animum ad uenerandum spiritum sanctum, accipe adhuc aliquid fortius. Sic enim Paulus instruit prophetas ecclesiæ, in quibus utiq; & per quos spiritus sanctus loquebatur. Si, inquit, omnes prophetauerint, intret autem aliquis infidelis aut idiota, cõuincitur ab omnibus, examinatur ab omnibus, occulta quoq; cordis eius manifesta sunt: & tunc cadens in faciem adorabit deum, pronuntians quia uere deus in uobis est, & utiq; in eis spiritus sanctus est qui prophetant. Si ergo infideles cadunt in faciem,

rant spi

rant spiritum sanctum perterriti & cõfitentur inuiti, quãto magis fidelibus expedit, ut uoluntarie & ex affectu adorent spiritum sanctum? Adoratur autem spiritus sanctus, non quasi separatim more gentilium, sicut nec filius separatim adoratur, quia in dextera patris est: sed cum adoramus patrem, credimus nos & filium & spiritum sanctum adorare, quia & cum filium inuocamus, patrem nos credimus inuocare, & cum patrem rogamus, à filio nos exaudiri confidimus, sicut ipse dominus dixit: Quicquid petieritis patrem in nomine meo, ego faciam, ut honorificetur pater in filio. Et si spiritus sanctus adoratur, ille utiq; adoratur cuius est spiritus. Illud autem nullus ignorat, quia diuinæ maiestati nec addi quicquã nec minui, humanis supplicationibus potest, sed unufquifq; secundum propositum uoluntatis suæ, aut gloriam sibi acquirit fideliter uenerando, aut cõfusionem perpetuam, pertinaciter resistendo. Certum est enim, quia contentio & superbia damnat: honorificentia uero fructum deuotionis expectat. Quare autem fideles nõ honorificent integre Trinitatem, ad quam se pertinere cõfidunt, cuius nomine se renatos, cuius seruos se nominari gloriant? Nam sicut ad nomen dei patris homines dei appellatur, ut Helias homo dei dictus est, ut Moyses homo dei appellatus est: sic à Christo Christiani nuncupamur, sic etiam ab spiritu spirituales appellamur. Si igitur uocetur quis homo dei & nõ sit Christianus, nihil est, Qui si Christianus uocetur, & non fuerit spiritalis, nec sibi satis de salute cõfidat. Sit ergo nobis secundum salutaris baptismi cõfessionem fides integra trinitatis, sit una deuotio pietatis, nec more gentilium, potestatum diuersitates opinemur, aut creaturã quantitã ad deitatem in trinitate suspicemur: sed nec Iudæorum scãdalo moueamur, qui filium dei negant, qui spiritum sanctum nõ adorant, sed potius perfectam trinitatem adorantes & magnificantes, sicut in mysterijs ore nostro dicimus, ita conscientia teneamus. Sanctus, sanctus, sanctus dominus deus sabaoth. Ter dicentes sanctus, unam omnipotentiam cõfitemur, quia una est religio, una glorificatio trinitatis. Ut audiamus ab apostolo, sicut audierunt Corinthij. Gratia domini nostri Iesu Christi, & dilectio dei, & cõmunicatio spiritus sancti cum omnibus uobis. Hæc est fides nostra, euangelicis & apostolicis traditionibus, & omnium quæ in hoc mundo sunt catholicarum ecclesiarum societate fundata, in qua nos per gratiam dei omnipotentis permanere usq; ad finem uitæ huius cõfidimus & speramus. Directa xii Kalendarum Maiarum, per Ianuarium Zartarensem, Villaticũ à Casis medianis, episcopos Numidiæ, Bonifacio Foratianensi, & Bonifacio Gatianensi episcopis Byzacenis.

Hh 2 Historiæ

HISTORIA VICTORIS

EPISCOPI DE PERSECVTIONE VANDALORVM. LIBER TERTIVS.

QUICVM noster libellus legeret oblatum, ueritatis lumen nequaquam sufferre cæcis oculis potuerunt, infantes uocibus inferendis, grauiusq; ferentes quare nos nomine nostro catholicos direximus. Statimq; mentientes suggerunt regi de nobis, eo quod strepitum fecerimus, audientiam fugientes. Qui eadem hora accensus & credens mendacio, festinauit facere quod uolebat. Et iam conscriptum habens, & occulte cum eodem decreto per diuersas prouincias suos homines dirigens, episcopis Carthagine positus, una die uniuersæ Africæ ecclesias clausit, uniuersamq; substantiam episcoporum & ecclesiarum, suis episcopis munere condonauit. Nesciens quoq; quid loqueretur, neq; de quibus affirmabat, legem quam dudum Christiani Imperatores nostri contra eos & contra alios hæreticos pro honorificentia ecclesiæ catholicæ promulgauerunt, aduersum nos illi proponere nõ erubuerunt, addentes multa de suis sicut placuit tyrannicæ potestati. Hæc est enim series datæ & propositæ legis.

REX Hunnicus Vandalorũ & Alanorum, uniuersis populis nostro regno subiectis. Triumphalis & maiestatis & regis probatur esse uirtutis, mala in autores consilia retorquere. Quisquis enim aliquid prauitatis inuenit, sibi imputat quod incurrit. In qua re nutum diuini iudicij clementia nostra secuta est, quod quibusq; personis prout eorum facta meruerint, seu bona seu forte talibus contraria dum facit expendi, simul etiam prouenit compensari. Itaq; his prouocantibus qui præceptionem indixit recordationis patris nostri, uel mansuetudinis nostræ crediderint esse temnendam, censuram seueritatis assumimus. Autoritatibus enim cunctis populis fecimus innotesci, ut in fortibus Vandalorum nullos cõuentus omouiani sacerdotes assumerent, nec aliquid mysteriorum quæ magis polluant sibi met uindicare. Quod cum uideremus esse neglectum, & plurimos esse repertos, dicentes se integram regulam fidei retinere, postmodum uniuersos constat fuisse commonitos spacio temporis prærogato mensum, nouaq; cõtentionis, si quid ab eorum proposito posset aptari, ut ad Calendas Februarias anni octauo regni nostri, sine metu aliquo conuenirent. Qui dum huc ad Carthagenensem cõfluere ciuitatem post moram temporis præstituti, aliam quoque dilationem aliquantum dierum dedisse cognoscimur. Et dum se conflictui paratos astrueret, primo die à uenerabilibus episcopis nostris eis uidetur esse propositum, ut Homouision sicut admoniti erant ex diuinis scripturis proprie approbarent, aut certe quod à mille & qui id excurrunt pontificibus

tificibus de toto orbe in Ariminensi concilio, uel apud Seleuciam amputatum est, prædamnant. Quod nequaquam facere uoluerunt, uniuersa ad seditionem per se concitati populi reuocantes. Quinimò & secunda die dum eis mandarem, ut de eadem fide sicuti propositum fuerat, responderet, hoc euidenter assumpsere temeritate transacta, ut seditione & clamoribus omnia perturbantes, ad conflictum facerent minime perueniri. Quibus hoc prouocantes, statuimus ut eorum ecclesiæ clauderentur, hac illis conditione præscripta, ut tam diu essent clausæ, quandiu mallent propositum peruenire, quod ea obstinatione facere noluerunt, quam prauis uidentur assumpsisse consilijs. Adeo in hos est necessarium ac iustissimum retorquere, quod ipsarum legum continentia demonstratur, quas inductis secum in errorem imperatoribus diuersorum tunc contigit promulgari. Quarum illud uidetur tenere cõceptio, ut nulla super exceptis institutionibus suis antistitibus ecclesiæ paruisset, nulli liceret alijs aut cõuictus agere, aut exercere cõuentus, nec ecclesias aut in urbibus aut in quibusdam paruissimis locis penitus obtinere neq; construere, sed præsumpta fisci uiribus iungerentur: sed etiam & eorum patrimonialia ecclesijs suæ fidei sociata, suis antistitibus prouenissent, nec commemorare quæcunq; loca talibus licentia paruisset: sed extorres omnibus urbibus redderetur & locis, nec baptismatis haberent omnino aliquam facultatem, aut forte de religione disputarent, & nullam ordinandi haberent licentiam, siue episcopos, siue presbyteros, uel alios quos ad clericos pertineret contingeret, proposita seueritate uindictæ. ut tam hi qui se paterentur, huiusmodi honores accipere, quæ etiam ipsi ordinatores, denis libris auti singuli multarentur, eo adiecto, ut nullus eis locus esset uel aditus supplicandi, sed etiam si qua specialia meruissent, minime præualerent. Et si in hac perniciæ perdurarent, & de proprio ablati in exiliu sub prosecutione idonea mitterentur: in populos quoq; præfati Imperatores similiter sæuientes, quod eis nec donandi libertas nec testandi, aut capiendi, uel ab alijs derelictum penitus subiaceret, non fidei commissæ nomine, non legati, non donationibus, aut relictione quæ mortis causa appellatur, uel quolibet codicello alijs uel forsan scripturis: ita ut etiam qui suis palatijs militarent, condemnationi grauissima pro dignitatis merito facerent subiectos, ut omni honoris priuilegio expoliati, infamiam incurrerent, & publico crimini huiusmodi personæ se cognoscerent esse subiectos, officialibus etiam iudicum diuersorum, xxx. argenti pondo pœna proposita: quam si quinque uicibus in errore perdurantibus contigisset inferre, tum demum tales conuicti atq; subiugati uerberibus, in exilium mitterentur. Deinde codices uniuersos sacerdotum quos persequebantur, præceperant ignibus tradi. Quod de libris huiusmodi, quibus sibi nominis illius errorem persuasit iniquitas, præcipimus faciendum. Hæc enim, ut dictum est, pro singulis quibusq; personis illi obseruanda præcepit

rant, ut Illustres singillatim auri pōdo quinquagena darēt. Spectabiles auri pondo quadragena, senatores auri pondo tricena, populares auri pondo uicena, sacerdotales auri pondo tricena, decuriones auri pondo quina, negotiatores auri pondo quina, plebei auri pondo quina, circumcelliones auri pondo dena. Et si qui forte in hac pernicie permanerent, confiscatis omnibus rebus suis, exilio multarentur. Ordines autem ciuitatum, sed & procuratores & conductores possessionum, tali poena uidebātur affligere, ut si forte tales celare diligerent, & minime publicassent, & retentos iudicio nō facerent presentari, ipsi tenerentur ad poenam: conductoribus etiam regalium praediorum hac multa proposita, ut quantū domui regiae inferrent, tantum etiā sisco poenae noie cogere exsoluere. Id generaliter in omnibus conditoribus uel possessoribus qui in eadem superstitione crediderint perdurandum, constituerunt obseruari: iudicibus etiam qui huic rei instantissime non imminebant, poena proscriptiois & sanguinis supplicium poneretur. Sed & de primatibus officiorum tres numero punirentur, alijs xx librarum auri condemnatione multandis. Quare his necesse est constitutionibus obligari omniuosianos omnes, quos huiusmodi mali persuasiois constat tenuisse & tenere materiam. Quos ab hominibus supradictis abstinere decernimus, in prosecutione uenturis per ordines cunctarū urbium. Sed etiā iudices qui superioribus neglectis, dira supplicia diuersis nō intulisse monstrant, omnes supradictae fidei omniuosian erroribus implicatos, quae cuncto praedamnata est cocilio tātorū numero sacerdotū, uniuersis rebus praedictis & contractibus praecipimus abstinere, quod nihil sibi nouerint esse permissum, sed uniuersos similis poena maneat & astringat, si ad ueram religionem quam ueneramus et colimus, intra diem Kalendarum Iuniarū anni octauī regni nostri conuersi nō fuerint. Diem autē praestitutum ideo pietas nostra constituit, ut praedamnatis errorum indulgentia non negetur, & obstinatos animos supplicia digna coerceant. Qui autē in eodem errore permāserint, seu domus nō strae occupati militia, seu forsitan diuersis titulis necessitatibusq; praepositi, pro gradibus suis dictarum superiorum multarum illationes cogantur excipere, nihil ualituris quae forsitan per surreptionem quemquam talium contigit promereri. In priuatos etiam uel cuiuscunq; gradus & loci personas, hoc nostra promulgatio praecipit obseruandum, quod circa tales supradictis legibus uidebatur expressum, ut poenae congruae subderentur. Iudices autem prouinciarum quod statutum est negligentes exequi, superiori poena quae talibus est praescripta constituiimus obligandos. Veris autem maiestatis diuinae cultoribus, id est sacerdotibus nostris ecclesias uniuersas, uel totius cleri nominis supradicti quibuscunq; terris & regionibus constitutas, quae proprietate diuinitate imperij nostri regimine possidentur, unā cum rebus quae ad easdem pertinent, hoc decreto statuimus debere proficere, non dubitantes

plus

plus alimoniae inopum proficere, quod sacrosanctis pontificibus iuste colatum est. Hanc ergo legem fonte iustitiae profluentem, cunctis praecipimus innotescere, quatinus nullus sibi ignotū esse quod praecipitum est possit obtinere. Optamus uos bene ualere. Data sub die vi. calend. Mart. Carthagine.

Post haec edicta feralia ueneno toxicato transuersa, iubet cunctos episcopus qui Carthagine fuerant congregati, quorum iam ecclesias domos & substantiam ceperat, in hospitibus quibus erant expoliari, & expoliatos foras muros propelli, non animal, non seruus, nō mutanda quae ferebant uestimenta penitus dimittantur, addens adhuc, ut nullus quempiam illorum hospitio reciperet, aut alimoniam praestitisset. Qui autem hoc miserationis causa facere tentasset, cum uniuersa domo sua incendio cremaretur. Sapienter tūc etiam proiecti episcopi fecerunt, ut licet mendicantes exinde non abirent, quia si recederent, nō tantū uiolenter omnino reuocaretur, sed & mentirentur eos sicut mentiti sunt fugisse conflictū, maxime quia ubi reuerterentur, iam nequaquam fuerat ecclesiarum substantia, uel domibus occupatis. Dum ergo gementes in circuitu murorum nudo sub aere iacrent: factum est ut rex impius ad piscinas exisset. Cui uniuersi occurrere maluerūt dicentes: Vt quid taliter affligimur? pro quibus malis forte commissis ista perpetimur? Si ad disputationem congregati sumus, quare expoliati? quare traducimur? quare differimur? & sine ecclesijs & domibus nostris foras ciuitatem fame & nuditate laborantes, medijs stercoribus uolutamur? Quos ille toruis oculis aspiciens, priusquam suggestionem eorum audisset, iussit super eos cum sessoribus equos dimitti, ut tali uiolentia possent non solum ceteri, uerum etiam necari. Quorum tunc multi contriti sunt, & praecipue senes & infirmi. Tunc deinde iubentur ad quendam locum qui dicitur aedes Memoriae illi uiri dei occurrere, fraudem sibi nescientes aptatam. Vbi cum uenissent, charta eis ostenditur inuoluta, diciturque illis ista subtilitate serpentis. Dominus noster rex Hunnerichus, licet doleat quod fueritis contemptores; & adhuc eius uoluntati obedire tardetis, ut eius efficiamini religionis cuius est ipse, nunc tamen bonum de uobis cogitauit. Si iuraueritis ita, ut quod ista charta continet faciatis, dimittit uos ecclesijs & domibus uestris. Ad quod uniuersi episcopi responderunt: Semper dicimus & diximus, & dicturi sumus: Christiani sumus, episcopi sumus, apostolicam fidem unam & ueram tenemus. Factoq; post confessionem fidei silentio modo, illi qui a rege fuerant destinati, festinabant extorquere episcopis sacramentum. Tūc beati uiri Hortulanus & Florētianus episcopi, pro omnibus & cum omnibus dixerūt: Nūquid animalia nos irrationabilia sumus, ut nescientes quid charta contineat, facile aut temere iuremus? Accelerauerūt q; illi a rege destinati scripturae eis ppalare tenore, q; huiusmodi sermōibus fuerat coloratus. Sic enim calumniosa series continebat. Iurate si post obitum

Hh 4 domini

domini nostri regis, eius filium Hilderichum desideratis esse regem: uel si nullus uestrum ad regiones trāsmarinas epistolas diriget: quia si sacramentum huius rei dederitis, restituet uos ecclesijs uestris. Cogitauit tunc multo- rum pia simplicitas, etiam contra prohibitionem diuinam sacramētum dare, ne dei populus in posterum diceret, quod uitio sacerdotū qui iurare noluerunt, non fuerint ecclesiæ restitutæ. Alij quoq; astutiores episcopi sentientes dolum fraudis, nequaquā iurare uoluerunt, dicentes prohibitum fuisse euangelica autoritate, ipso domino dicente: Non iurabis in toto. Quibus ministri regis, secedant in parte, inquit, qui iurare disponunt. Qui cum secederent, notarijs scribentibus quis quid diceret, & ex qua ciuitate fuisset ex- ceptum est. Similiter factum est & de illis qui minime iurauerunt. Statimq; pars utraq; custodiæ mancipatur. Post uero fraus quæ celabatur apparuit. Iurantibus dictum est: Quare cōtra præceptum euangelij iurare uoluistis? Iussit rex ut ciuitates atq; ecclesias uestras nūquam uideatis, sed relegati, co- lonatus iure ad excolendum agros accipiatis: ita tamen ut non psallatis ne- que oretis, aut ad legendum codicem in manibus gestetis. Non baptizetis, neque ordinetis, aut aliquem reconciliare præsumatis. Similiter non iuranti- bus ait: Quia regnum filij domini nostri nō optatis, idcirco iurare nolulistis. Ob quam causam iussi estis in Corsicanam insulam relegari, ut ligna pro- futura nauibus dñicis incidatis. Addidit itaq; bestia illa, sanguinem striens innocentū, episcopis necdum adhuc in exiliū directis, per uniuersas Africa- nę terre prouincias, uno tēpore tortores crudelissimos destinare: ut nulla re mansisset domus & locus, ubi nō fuisset eiulatus & luctus, ut nulli etati, nul- li parceretur sexui, nisi illis qui eorum succumberēt uoluntati. Hos fustibus, illos suspendio, alios ignibus concremabant. Mulieres & præcipue nobiles contra iura naturæ nudas omnino in facie publica cruciabant. Ex quibus u- nam nostram Dionysiam, cursim ac breuiter nominabo. Cum uideret eam non solum audacem, sed etiam matronis cæteris pulchriorem, ipsam primo nisi sunt fustibus expoliatā aptare. Quæ cum peteret, diceretq; de domino suo secura, qualiter libet cruciate, uerecūda tamē mēbra nolite nudare: Am- plius illi magis furiētes, celsiori loco uestimētis exutā cōsistunt, spectaculū eam omnibus facientes. Quæ inter ictus uirgarum dum riuli sanguinis to- to iam corpore fluitarent, libera uoce dicebat. Ministri diaboli, quod ad op- probrium meum facere computatis, ipsa est laus mea. Et quia erat scriptura- rum diuinarū scientia plena, artata pœnis, & ipsa iam martyr, alios ad mar- tyrium confortabat. Quæ suo sancto exemplo uniuersam suam patriā libe- rauit. Quæ cum suum unicum filium admodum adhuc teneræ ætatis & de- licatum, timore pœnarum formidolosum conspiceret, uerberans eum nu- tibus oculorū, & increpans autoritate materna ita confortauit, ut matre mul- to fortior redderetur. Cui inter crudelia uerbera constituto, ita dicebat: Me- mento

mento fili mi, quia in nomine trinitatis in matre catholica baptizati sumus, non perdamus indumentū nostræ salutis, ne ueniens inuitator uestem non inueniat nuptialē, & dicat ministris: Mittite in tenebras exteriores, ubi erit fletus oculorum, & stridor dentium. Illa pœna timenda est quæ nunquam finitur. Illa desideranda uita, quæ semper habetur. Talibus itaq; filium soli- dans uerbis, uelociter martyrem fecit. Venerabilis uero adolescens Maiori- us nomine, in certamine cōfessionis spiritum reddens, cursum palmiferum consummauit. Amplexansq; illam hostiā suam, quantis potuit uocibus do- mino gratias agens, ad gaudium spei futuræ in sua domo maluit sepelire, ut quotiēs super sepulchrū eius trinitati preces effundit, alienam se à filio nun- quam esse cōfidat. Quanti igitur per eam in illa ciuitate ut fati sumus, acqui- siti sunt deo, lōgum est enarrare. Nam & eius germana nomine Datiua, at- que Leontia filia sancti Germani episcopi, cognatusq; Datiuę uenerabilis Emelius medicus, religiosus quoq; Tertius trinitatis cōfessioe præclarus, uel Sibidentis Bonifacius quāta pertulerint, qualibusq; cruciatibus euisceratae uel euiscerati sint, qui ualet ex ordine dicat. Seruī quoque Tuburbitanæ ci- uitatis maioris generosus & nobilis uir pro Christo quas pertulit quis expli- cet pœnas? Qui post cædes innumerabiliū fustium, trocleis frequētibus ele- uatus, dum tota præ urbe penderet, nūc in sublime se tollente ictu celeri, di- missis iterū cannabinis, super silices platearū pōdere corporis ueniens, ut la- pis super lapides corruerat. Sed & sæpius tractum, & lapidibus acutissimis defricatum, & cutibus separatis, pelles corporis lateribus dorsoq; uideres & uentre pendere. Iste iam temporibus Geiserici non ualde dissimilia pertule- rat, ne amici cuiusdam sui secreta nudaret: quanto magis nunc ut suæ fidei sacramēta muniret? Et si hominis gratiæ fideliter exhibuit fidem, quantum debet illi, qui redditurus est pro fide mercedem? In ciuitate uero Culusita- na non ualeo quæ gesta sunt nuntiare, quia & ipsam quantitātē martyrum uel etiam confessorū impossibile est homini supputare. Vbi quædā matro- na auctrix sui nominis Victoria, dum in cōspectu uulgi cōtinuato suspēdio cremaret, à marito iam perditō filijs presentibus taliter rogabat: Quid pate- ris cōiunx? Si me despicias, uel horū quos genuisti miserere impia paruulo- rum. Quare obliuisceris uteri tui, & pro nihilo ducis quos cū gemitu peperis- tit? Vbi sunt scedera cōiugalis amoris? Vbi societatis uincula quę inter nos dudū honestatis iure tabulæ cōscriptæ fecerūt? Respice quęso filios ac mari- tū, & regię iussiois implere festina præceptū, ut & imminētia adhuc tormēta lucreis, simul & mihi doneris & liberis nostris. Sed illa nec filiorum fletus, nec serpētis audiēs blandimēta, affectū multo altius eleuās à terra, mūdum cū suis desiderijs cōtēnebat. Quā cū iā cōtinuatiōe suspēdij uulsi humeris, etiā qui cruciabant cōspicerent mortuā, deposuerūt prorsus omni parte exa- nimem. Quæ postea retulit quandam sibi uirginem astitisse, atq; tetigisse membra

membra singula, & ilico fuisse sanata. Qualiter autem Adruentina ciuitatis ciuem Victorianum tunc proconsulem Carthaginis prædicem, nescio deficientibus uerbis. Quo in Africæ partibus nullus ditior fuit, qui etiam apud impium regem pro rebus semper sibi commissis fidelissimus habebatur. Mādatur ei à rege familiariter diciturq̄, quod eum habiturus esset præ omnibus, si eius præcepto facilem corno dasset ascesum. Sed ille uir dei missis ad se tale dedit cū fiducia magna rēspōsum: Securus de deo & Christo domino meo, dico quæ regi dicatis. Subrigat ignibus, adigat bestijs, excruciet generibus omnium tormentorū, si cōsenserō, frustra sum in ecclesia catholica baptizatus. Nam si hæc præfens uita sola fuisset, & aliam quæ uere est non speraremus æternam, nec ita fecissem ad modicum atq̄ temporali ter gloriari, & ingratus existere, qui suam fidem mihi cōtulit creditori. Ad quod tyrannus excitatus, quantorum temporum, & quantis eum afflixerit pœnis, humanus sermo non poterit explicare. Qui tripudians in domino feliciterq̄ consumans, martyrialem coronam accepit. Apud Tanbaiansem quoq̄ ciuitatem gesta, quis queat certamina martyrum explicare: Vbi duo germani Aquifregiensis ciuitatis, sibi securi de domino inuicem iurauerunt, & rogauerunt tortores, ut una pœna pariq̄ supplicio torquerentur. Et dum primo suspendio molibus lapidum pedibus alligatis tota die penderent, unus illorum petiuit sese deponi, & sibi inducias dari. Cui frater alius metues ne fidem negaret, de suspendio clamabat: Noli noli frater, nō ita iurauimus Christo. Accusabo te cum ante thronum eius terribilē uenerimus: quia super corpus eius & sanguinem iurauimus, ut pro eo inuicem patiamur. Ista dicens & alia multa, confortauit germanum ad prælium passionis. Qui clamans ingenti uoce dicebat: Adigite supplicijs quibus uultis, & pœnis Christianos aitate crudelibus. Quod frater meus facturus est, hoc etiam ego. Quantis iam laminis ignitis adusti sunt, qualibus unguis exarati, quibus cruciatibus torti, ipsa res docet, & quod eos ipsi tortores à sua facie proiecerunt dicētes: Istos imitatur uniuersus populus, ut nullus ad nostram religionem penitus cōuertatur, & præcipue quia nulli liuores, nulla pœnarum uestigia in eis penitus uidebantur. In Typasensi uero quod gestum est Mauritaniæ maioris ciuitate, ad laudem dei insinuare festinemus. Dum suæ ciuitati Arrianum episcopum ex Notario Cyrillam ad perdendas animas ordinatum uidissent: omnis simul ciuitas euectione nauali de proximo confugit, relictis paucissimis qui aditū non inuenerant nauigādī. Quos Arrianorum episcopus primo blandimentis, postea minis compellere cœpit, ut eos faceret Arianos. Sed fortes in domino, non solum suadentis insaniam irriserunt, uerum etiam publice mysteria diuina in domo una congregati celebrare cœperunt. Quod ille cognoscens, relationē occulte Carthaginem aduersus eos direxit. Quæ cum regi innotuisset, comitem quendam cum iracūdia dirigens

dirigens, præcepit ut in medio foro cōgregata illuc omni prouincia, linguas eis & manus dextras radicitus abscidisset. Quod cum factum fuisset, spiritu sancto præstante, ita loquuti sunt & loquuntur, quomodo antea loquebantur. Sed si quis incredulus esse uoluerit, pergat nunc Constantinopolim, & ibi reperiet unum de illis subdiaconē Reparātū, sermones politos sine ulla offensione loquētem. Ob quam causam uenerabilis nimium in palatio Zenonis Imperatoris habetur, & præcipue regina mira eum reuerentia uenatur. Sed quis congruo sermone possit exequi aut coaceruare diuersitates pœnarum, quas ex iussu regis sui, etiam ipsi Vandali in suos homines exerceuerunt? In ipsa quoq̄ quæ gesta sunt Carthagine, si nitatur scriptor singillatim alstruere etiam sine ornatu sermonis, nec ipsa nomina tormentorū poterit edicere. Quæ res hodieq̄ posita in promptu demōstrat. Alios sine manibus, alios sine oculis, alios absq̄ pedibus, alios truncos naribus auribusq̄ intēdas, aliosq̄ uideas nimio suspēdio pilis euulsis, caput quod emicere solebat in medio scapularū fuisse demersum, dū iugiter in altis ædibus suspendio cruciātes, impulsione manuum funibus agitatis, per uacuum aerem huc atq̄ illuc faciebant uagari pendentem. Qui nonnunquā diruptis funibus, de illa altitudine suspensionis iectu ualido cōruentes, plurimi arcem cerebri cum oculis amiserunt: alij contractis ossibus spiritum cōtinuo reddiderunt, alij post paulum exhalauerunt. Sed qui hoc fabulosum putat, Vraniū Zenonis legatū interroget, cuius præsentia præcipue gesta sunt, illa scilicet causa, quia ueniens Carthaginem, sese pro defensione ecclesiarū catholicarum uenisse iactabat. Et ut illi ostenderet tyrannus neminem formidare, in illis plateis uel uicis plures tortores & crudeliores statuit, in quibus legatis mortis est ascendendo ad palatium & descendendo transire, ad opprobrium uel delicti reipublicæ ipsius, & in nostri iam deficientis tēporis fecem. Tūc igitur & quædā uxor cuiusdā cellaritæ regis noīe Dagila, quæ tēporibus Geiserici multoties iam confessor extiterat, matrona nobilis ac delicata, flagellis & fustibus omnino debilitata, exilio arido & inuio relegat, ubi nullus hominum forte consolationis gratia ueniendi haberet accessum, relinquens cum gaudio domum, maritum, simul & filios. Cui postea oblatū esse dicitur, ut in mitiorem heremum translata, frueretur si uellet solatio sociorū. Illa uero ingens sibi adesse credens gaudium, ubi nullus humanus esset cōsolantis affectus, ne fieret supplicauit. Tunc etiam Eugenio pastore iam in exilio constituto, uniuersus clerus ecclesiæ Carthaginis cede inediaq̄ macerat, serē quingenti uel amplius. Inter quos quamplurimi erāt lectores infantuli, qui gaudentes in domino, procul exilio crudeli traduntur. Sed libertatem tūc dum media urbe cederēt, Murittæ diaconi, cæteris liberiorē tacere nō debeo. Fuit quidam Elpidoforus nomine, nimium crudelis & ferox, cui fuerat delegatum membra cōfessorū Christi supplicijs grauantibus laniare. Sic enim dudum

dudum fuerat apud nos in ecclesia Fauſti baptizatus, quæ uenerabilis Muritta diaconus de alueo fontis ſuſceperat generatū. Poſt uero dum apoſtata reſ, tantæ exitit feritatis aduerſus eccleſiam dei, ut ſuperior omnibus executor perſecutionis fuiſſet inuentus. Quid multa? Dum primo preſbyteri ſupplicij macerandi ordine citaretur, poſt archidiaconum Salutarem, artatur pœnis memoratus Muritta. Fuit enim ſecundus in officio miniſtrorū. Qui cum Elpidoforo ſedente & fremente, honorabilis ſenior cœpiſſet extendi, priuſquam exueretur, clām forte neſcientibus cunctis, illa quibus cum ſuſcipiens de fonte dudum texerat ſabana baiulabat. Quibus uētilatis, ſimulq; in oſtenſione cunctorum extentis, in his uerbis totam ad ſtetum & lachrymas commouit dicitur ciuitatem. Hæc ſunt linreamina Elpidofore miniſter erroris quæ te accuſabunt, dum maieſtas uenerit iudicantis, cuſtodiente diligentia mea ad teſtimonium tuæ perditionis, ad demergendum te in abyſſo putei ſulphurantis. Hæc te immaculatum cinxerant de fonte ſurgentem. Hæc te acrius perſequetur, flammantem gehennam cum cœperis poſſidere, quia induiſti te maledictionem ſicut ueſtimentū, ſcindens atq; amittens ueri baptiſmatis & fidei ſacramentū. Quid facturus es miſer, cum ſerui patrisfamilias ad cœnam regiam congregare cœperint inuitatos? Tunc te aliquando uocatum, terribiliter indignatus exutum ſtolam rex cōſpiciet nuptialem, dicetq; tibi: Amice, quomodo huc ueniſti ueſtem nō habens nuptialem? Non uideo quod contuli, non noſco quod dedi. Perdiſti militiæ chlamydem, quam in tela uirgineorum membrorum decem mēſibus texi, & tendiculas crucis quas extendens aquā mundauit, & purpura mei ſanguinis decorauit, non conſpiciunt oculi mei: characterem non uideo trinitatis, talis intereſſe non poterit epulis meis, ligate eum pedibus & manibus funicularis ſuis, quia ſe ipſe uoluntarie ſeparare uoluit à catholicis dudum fratribus ſuis. Ipſe funes extendit continuatos in laqueum, quibus & ſemetipſum uinxit, & alios ne ad iſtud uenirent conuiuium impediuit. Iuxta ſemitam multis ſcandalum poſuit, quem nunc cum rubore perpetuo, & dedecore ſempiterno de conuiuio meo profeci. Hæc & alia Muritta dicente: igne conſcientiæ ante ignem æternū obmutescens Elpidoforus torrebatur. Parantes itaque uniuerſi dorſa ſua uerberibus, alacres ad exilium pergunt. Quibus adhuc in itinere longioris uiæ conſtitutis, deſtinantur episcopis Arrianorū ſuggerentibus homines immiſericordes ac uiolenti, ut illud quod eis forte miſeratio Chriſtiana uictui cōtulerat profuturum, crudeliter auferretur, quādo unus quiſque eorum libentius forte cantabat: nudus exiui de utero matris meæ, nudum me oportet ad exilium pergere, quia dominus nouit eſurienti bus cibum porrigere, & in deſerto ueſtire. Vandali nanq; duo ſub Geſericho ſæpius confeſſores, comitante matre contemptis omnibus diuitijs ſuis, cum eiſdem clericis ad exilium perrexerunt. De multitudine autem pergen-

tium

atium confeſſorum, id eſt, eccleſiæ Carthaginis clericorum, ſuggerente quodam ex lectore Teuchario perſecuto, quos ille nouerat uocales, ſtrenuos atque aptos modulis cantilenæ, designatione ſua debere dicit duodecim infantulos ſeparari, quos ipſe dum catholicus eſſet tūc diſcipulos habuit. Statim illo ſuggerente, ſub feſtinatione uiro dimittuntur, & ui barbarici furoris bis ſenus numerus puerorū de itinere reuocatur. Segregantur corpore non ſpiritu à grege ſanctorum. Qui timentes præcipitiū, cum ſuſpirijs lachrymarum ne diuellerentur conſtringebant manibus genua ſociorum. Quos uiolentia tamen hæretica miſericordibus ſeparans gladijs, Carthagini reuocauit. Sed cum eis quaſi cum tali ætate non blanditijs ageretur, ſuperiores ſuis inuenti ſunt annis, & ne obdormirent in morte, lucernam ſibi euangelici luminis accenderunt. Indignantur ob hoc grauiter Ariani, & ſe ſuperatos à pueris erubescunt. Vnde accenſi ſubdiſtibus iubent, quos iam ante pauciſſimos dies uarijs uerberibus diſſipauerant. Imprimuntur uulneribus uulnera, & ruſſum pœna reſtaurata crudescit. Factum eſt domino confortante, ut nec ætas minor deficeret in dolore, & magis animus creſceret roboratus in fide. Quos nunc Carthago miro colit affectu, & quaſi duodecim apoſtolorum, chorū conſpiciunt puerorum. Vnā degunt, ſimul ueſcuntur, pariter pſallūt, ſimul in domino gloriaant. Illis diebus & duo negociatores Frumentius & alius Frumētius eiſdem urbis, egregio martyrio coronati ſunt. Tūc & ſeptem fratres non naturā ſed gratiā, ſimul in monaſterio commanētes, confeſſionis certamine expleto, immarceſcibilem peruenerūt ad coronam, id eſt Liberatus abbas, Bonifacius diaconus, Seruius ſubdiaconus, Ruſticus ſubdiaconus, Rogatus monachus, Septimius monachus, & Maximus monachus. Nam illo tempore crudelius Ariānorum episcopis, preſbyteris & clericis, quā reges & Vandali ſæuebāt. Nam ad perſequendum ipſi cum ſuis clericis ubiq; gladijs accincti currebāt: ſicut quidam episcopus inter illos cæteris crudelior Antonius nomine, qui tam nefaria & incredibilia in noſtros exercuit, ut narrari non queant. Fuit iſte in quadam ciuitate proxima eremo, quæ Tripolitanae prouinciæ uicinatur. Qui ut beſtia inſatiabilis, catholicorum ſitiens ſanguinem, huc illucq; ad rapiendum fugiētes excurrebat. Nam impius Hunnericus ſciens Antonij ferocitatem, in ipſis heremi partibus uoluit ſanctum Eugeniū relegare. Quem dum cuſtodendum Antonius accepiſſet, ita eum artiori cuſtodia cinxit, ut nullū ad eum introire permitteret: inſuper uarijs inſidiarum atq; pœnarum ſupplicijſ extinguere cogitauit. Sed Eugeniū ſanctus dum noſtræ perſecutionis deſerret incommoda, & aſperitate cilicij ſenile attereret corpus, nudamq; ſuper humum cubitans, ſtratū ſacci ſui rigaret imbribus lachrymarum, aliquando ſenſit inſeſtum paralitiſis morbum. Quo nuntio in gaudia conuerſus Arianus, pergit feſtinus ad cubile eximij hominis dei. Et cum uideret urgente paſſione ue-

li rum pon

rum pontificem balbutientia uerba producere, cogitauit simul extinguere, quem superesse nolebat. Præcepit ut acetum asperum nimisq; acerrimum quæreretur. Cui cum fuisset allatum, uenerabilis senis recusantibus & nolentibus faucibus ingerebat. Nam si communis dominus qui ad hoc uenerat ut potaret, cum gustasset noluit bibere, quanto magis iste seruus & cōfessor fidelis omnino nollet, nisi hæretica feritas ingessisset. Ex quo aceto præsertim ille passionis noxiæ morbus, accepit augmentum. Cui pietas Christi misericorditer subueniens, postea sanum exhibuit. Alio autem nostro episcopo Habetdeū similiter relegato, Tamallumenfis ciuitatis, in qua Antonius fuerat, quantum potuerat infestari res ipsa demonstrat. Nam cum diuersis eum persecutionibus affligeret, nec posset eum facere Arrianum, uideretq; Christi militem semper in confessione constantem, promiserat suis dicens: Nisi eum nostræ fecero religionis, nõ sit Antonius. At ubi in sua promissione minor inuentus est, suggerente sibi diabolo cogitat aliud. Pedibus manibusq; ligatis, uinculis ingentibus artat episcopū, oreq; obturato ne lingua clamaret, aquā corpori ut putabat rebaptizationis spargit: quasi ualereet conscientia ligare cum corpore, aut nõ aderat qui audit gemitus cōpeditorum, & cordis secreta rimatur, uel superare posset aqua mendax, tantæ uoluntatis propositum, quod iam homo dei metatibus lachrymis miserat legatum in cœlum. Exiit statim uirum uinculis, & tali quasi gaudes prosequitur uoce. Ecce iam frater Habetdeū noster Christianus effectus es. Quid ultra facere poteris, nisi ut uoluntati consentias regis? Cui Habetdeum. Illa est impic Antoni mortis damnatio, ubi uoluntatis tenet assensio. Ego fidei meæ tenax, uocibus confitens crebris quod credo & credidi, clamando defendi. Sed & postea quàm catenis uinxisti, & oris ianuam oppilasti, in prætorio cordis uolentiæ meæ scribentibus angelis gesta confeci, & lectitanda imperatori meo trāsmisi. Erat quidem generalis ista uolentia tyrannorū. Nam Vandali pro hac re ubiq; fuerant destinati, ut transeuntes itinera sacerdotibus suis adducerēt iugulādos. At ubi eos fallacis aquæ gladio peremissent, indicium eis perditionis scriptura teste tradebāt, ne alibi sua uolentia traherentur, quia non licebat siue priuatis siue negociatoribus alicubi transire, nisi scriptam characteris indicio, suam miseri ostēderēt mortem. Quam per reuelationem seruo suo Ioanni olim ostenderat Christus, ubi dicit: nulli licebit aliquid emere uel uendere, nisi qui habuerit characterem bestię in fronte sua, & in manu sua. Nam & episcopi atq; presbyteri illorum cum armatorū manu nocturnis temporibus uicos uel oppida circuibāt, & sic despiciatibus ianuam aquam gladiumq; gestantes, animarum prædones intrabant: & quos domi repererāt, alios forte in lectulis soporatos imbre igneo atq; fulmineo respergentes, dæmonica uociferatione Christianos suos ipsi pariter uocitabant, ut ludum prorsus suæ hæreseos, quàm aliquam religionē ostēderent

derent. In quo minus capaces & ignaui, impletum in se pollutionis sacrilegij um putabant: prudentiores uero nihil sibi quod nolentibus atque dormientibus ingestum est, obesse gaudebant. Nam & multi eadem hora cinerem capitibus suis iniecerunt, alij sese uel quia factum est cilicio lugubri texerunt, nõnulli cœno fetido linierunt, & linreamina uolenter imposita per se la considerunt, atq; in latrinis foetidisq; locis manu fidei proiecerunt. Tali uolentia nobis uidētibus, ibi Carthagine filius cuiusdam nobilis annorum circiter septem, iussu Cyrillæ à parentibus separatus est, matre sine uerecundia matronali solutis crinibus post raptores tota urbe currente, infantulo clamante ut poterat: Christianus sum, Christianus sum, Christianus sum. Cui & os obturantes, in fontem infantiam in suum gurgitem demerferunt. Ita de filijs medici uenerabilis Liberati, factum esse probat. Nam cum iussu regis cum uxore & liberis ad exilium mitti iuberetur, cogitauit impietas Arriana à parentibus filios paruulos separare, quo posset per pietatis affectum, etiam uirtutem prosternere genitorum. Disiunguntur tenera pignora filiorum. Qui cum uellet lachrymas emittere, autoritate uxoriam increpatur, & in ipso meatu exitus sui ilico lachrymæ siccauerunt. Ait enim ei coniunx: En propter filios Liberati perditurus es animam tuam? Cōputa eos non fuisse natos. Nam & ipsos omnino uindicaturus est Christus. Nonne uides eos clamantes & dicentes, Christiani sumus? Sed hæc mulier quid in conspectu iudicum egerit, tacendum non est. Nam cum ipsa uel maritus licet seorsum, carceris tamen custodia tenerentur, ita ut se penitus nõ uiderēt: mandatur mulieri, diciturq; illi: Solue iam duritiam tuam. Ecce uir tuus paruit imperio regis, & noster factus est Christianus. Aitq; illa: Videā illum, & faciam ego quod uoluerit deus. Educta igitur de carcere, inuenit uirum suum stantem cum ingenti multitudine pro tribunalibus connexum: & uerum æstimans quod fecerant inimici, iniecta manu apprehendens oram uentilatorum eius gutturi proximam, uidentibus omnibus suffocabat eum dicens: Perdite & reprobe, gratiæ dei & misericordiæ eius indigne, quare uoluiti ad modicum gloriari, & in æternum perire? Quid tibi proderit aurū? quid argentum? nunquid liberabunt te de camino gehennæ? Dixit & alia multa. Cui maritus respondit: Quid pateris mulier? quid tibi uidetur? aut quid forte de me audire potuisti? Ego in nomine Christi catholicus permaneo, nec amittere potero aliquādo quod teneo. Tunc hæretici mendacij sui conscij & detecti, fallaciam suam cum colorare minime potuerunt. Et quia superius de uolentia immanitatis eorū breuiter diximus, hanc plurimi metuentes, alij se in speluncis, alij in desertis locis uiri uel fœminæ nullo sibi conscio sese claudabant, & ibidem nulla succurrente sustentatione ciborum, fame uel frigore uicti, cōtritum & contribulatum spiritum exhalabāt, inter hæc afflictionis incommoda inuiolata secum fidei securitatem portantes. Sic enim

Cresconius presbyter Mizentinae ciuitatis, in spelunca Ziquensis montis re-
 pertus est, putrescente iam solutus cadauere. Et quia de sancto Habetdeum
 praefati iam sumus, pergit tunc ad Carthaginem, adire censuit nefarium re-
 gem, ut conscientiam suam quam semper familiarem trinitas habuit & ami-
 cam, etiam hominibus faceret manifestam. Nec eum retinere potuit Anto-
 nius, propter uerecundiam suam. Offert impressissimo regi libellum, in hac si-
 militudine uerborum. Quid quaeso iam cum proiectis habetis? quid cum eis
 quos exilio relegastis quotidie dimicatis? Abstulistis substantiam, ecclesijs,
 patria domibusque priuatis, sola anima remansit, quam captiuare contendit-
 is. O tempora, o mores, uniuersus haec mundus intelligit, & ipse qui perse-
 quitur uidet. Si fides dicitur quam tenetis, quid uerae fidei membra tantis
 persecutionibus agitat? Quid uobis cum exilio nostro? quid uobis cum ege-
 nis in seculo, quorum est uita semper in Christo? Liceat saltim gaudere con-
 sortio bestiarum, eis quos abieccistis a facie omnium populorum. Dum haec
 & his similia pontifex dixisset, sceleratus tyrannus hoc ei mandasse perhibe-
 tur. Vade ad episcopos nostros, & quod tibi dixerint sequere, quia ipsi hu-
 ius rei habere noscuntur per omnia potestate. Sed neque Antonium haec res
 ab infania potuit reuocare, sciens se magis imperio regis ob hoc multum posse
 se placere, Habetdeum uere episcopum gaudentem bono conscientiae suae,
 ad locum exilij maluit remeare. Ea tempestate facta est incredibilis fames,
 & cepit Africam totam una depopulatioe uastare. Nullus tunc affuit imber,
 nulla profusus gutta de caelo profluxit. Nec frustra, sed uero & iusto iudicio
 dei, ut ubi persequetibus caenosi gurgitis aqua ignis & sulphuris bulliebat,
 indulgentiae caelestis quae semper affluentem aderat pluuia negaretur. Lurida
 remanserat terrae facies omnis, non uitis tegebatur aestate pampineis opa-
 cata uirgultis, non sata respersa uultus cespitem uiridabant, non olea semper
 uiridis folijsque repleta iucundis, decoris sui consuetum tegmen habebat, non
 pomorum uirgulta maritante tellure gemmas produxerant florum, postea
 fructus ut assolent editura. Tristitia fuere retraque omnia, ut par pestilentiae cla-
 des Africam confunderet omnem. Non hominibus, non iumentis germi-
 nantes herbas ediderat tellus, omnino uirores aruerant. Dudum currentium
 impetu praecipiti aluei fluminum, fontiumque crispantes perennitate subtra-
 cta pariter siccauerant uenae. Oues & boues uniuersi, insuper & pecora cam-
 pi, simulque bestiae syluarum, inedia humiferae nusquam uiscebantur.
 Et ubi forte graminosus cespes humida tunc in ualle locatus, pallentem
 potius quam uirentem nascentis foeni coeperat proferre colorem, ilico urens
 & igneus flatus aderat totum torredo desiccans, quia puluerea tempestat
 arido subere decoquebat cuncta, omnem nebulauerat locum. Nullum gestum
 est tempore illo commercium, nullum cespitem terrae iuuenis trahentibus
 scindens uertit aratrum, quia nec boues suberant, nec castra omnino reman-
 serant

serant. Sed & rusticorum manus alia interierat, & subinde quae forte super-
 erat iam sepulturam quaerebat. Et quia urgente famis incommodo, neque com-
 mercia, ut fatis sumus consuetudini, neque cultura reddebatur debita terris, iu-
 uenum, senum, adolescentium, atque adulescentularum, puerorum, uel etiam
 puellarum, agmina simul & funera, ubi potuerant, quomodo poterant pas-
 sim diffundebantur circumeuntes oppida, uicos, uel singulas urbes. Conuer-
 si enim in arcum peruersum, atque irritantes deum ad aquam contradictionis,
 famem patiebantur ut canes, non ut comederent panem, sed ut insensam sen-
 tirent quam negauerant trinitatem. Alij diffusi per campos, alij syluarum se-
 creta petebant, antiquas radices herbarum, uel quisquillas alias requireres.
 Nonnulli cum domo niterentur egredi, in ipso limine corruentes, cateruatim
 fame debellante cadebant. Stratae uero uel semitae cadaueribus repletae, ex-
 halantium foetore mortuorum, gradientes uiuos omni ex parte necabant.
 Nec deerant quotidie ubique spirantium funera, & non fuerat uirtus, quae mi-
 serationis impenderet sepulturam. Neque enim sufficebant ad sepeliendum ui-
 ui fame dominante, & ipsi post paululum morituri. Cupiebant singuli liber-
 tatem suam filiorumque suorum perpetuae seruituti redigere, & non poterant
 inuenire. Montes & colles, plateae ciuitatum, uiae uel semitae unum omnibus
 fecerant ubique sepulchrum, quibus inedia depascens denegauerat uictum.
 Vandali autem ipsi quos & postea frequentia multarum prouinciarum spo-
 lia, & retentio Africae primo fecerant diuites, maiore magis inopia torque-
 bantur. Et quanto sibi uidebantur seruorum aggestione superbi, tanto am-
 plius deficiebant fame torquentem defecti. Nullus filium, nullus coniugem,
 nullus proprium tenuit seruum, sed exiens unusquisque non ubi uoluit, sed ubi
 ualuit, aut statim defecit, aut nunquam omnino rediit. Urgebatur infelix
 multitudo, ad ipsam se urbem Carthaginem congregare. Et dum illuc cater-
 uatim adhuc animata cadauera confluerent, ubi rex inferendatum mortuum
 uidit strages, pelli urbe omnes ilico iubet, ne contagio deficientium, commu-
 ne pararet etiam exercitui eius sepulchrum. Suis ergo prouincijs & domibus
 singulos imperat reuocari, sed nec erat qui reuerteretur, dum utique sepultu-
 ram suam in uultu portaret. Et idcirco forte maior rebaptizatorum perditio
 potuit prouenire, quia dum promittitur ab Arrianis praesentis transactio
 uita, nec illud obuenit, & mors sequens prima, secundam prauehit. In tantum
 sibi deuastans uindicauit famem dominium, ut loca nonnulla & admodum
 populosa habitatoribus extinctis, alto nunc silentio parietibus solis extanti-
 bus conquiescant. Sed quid ego iam iam immoror in hoc, quod explicare
 non queo? Nam si nunc superessent, uel eis fieri de talibus rebus licuisset, &
 Tullianae eloquentiae fluuius siccaretur, & Sallustius elinguis omnimodis
 remaneret. Et ut alienos indignos rei tanta praeteream, si Caesariensis surge-
 ret Eusebius ad hoc opus idoneus, aut eius translator graecae facundiae, lati-
 serant

nisq; floribus Ruffinus ornatus. & quid multa: non Ambrosius, no Hiero-
nymus, nec ipse noster sufficeret Augustinus. Audite hæc oēs, auribus per-
cipite omnes qui habitatis orbem, quiq; terrigenæ & filij hominū simul in
unum diues & pauper. Nonnulli qui barbaros diligitis, & eos in cōdemna-
tionem uestrā aliquando laudatis, discutite nomē, & intelligite mores. Nun-
quid alio proprio nomine uocitari poterāt, nisi ut barbari dicerentur, feroci-
tatis utiq; crudelitatis & terroris uocabulū possidentes? Quos quantiscunq;
muneribus foueris, quantiscunq; delinieris obsequijs, illi aliud nesciunt nisi
inuidere Romanis, & quantū ad eorum attinet uoluntatē, semper cupiunt
splendorem & genus Romani nominis nebulare, nec ullum Romanorū o-
mnino desiderant uiuere. Et ubi adhuc noscuntur parcere subiectis, ad uterū
dum feruitijs illorū, nam nullū dilexerunt aliquando Romanū. Si disputare
nitebatur de fide nobiscū barbara ferocitas & heresis Ariana, rationabiliter
disputaret. Sed quādo tenuit rationē, quæ à patre deo deum filium separat
saluatorem? Quare dolis & calumnijs egerunt, & uelut spiritus tempestatis
procella sui furoris totum subuertere uoluerūt? Si disputatio necessaria fue-
rat episcopalis, quare suspendia, quare ignes, quare unguē, simul & cruce?
quare Arianorum serpentina proles, contra innocētes genera talia tormen-
torum inuenit, qualia nec ipse Mezentius exquisiuit? Dimicauit contra in-
nocentiam cupiditas furoris, & auaritia crudelitatis, ut & animas perderet,
& substantiam harpagaret. Si collatio desiderabatur, quare rapinæ rerum
alienarum, non tantum sacerdotum, uerumetiam omnium laicorum? Sed
illi expoliati lætati sunt, & rapinam rerum suarum cum gaudio susceperunt.
Assit iam quæso omnis ætas, omnis sexus, omnisq; conditio. Assit obsecro
omnis turba catholici nominis, quæ gremio materno toto orbe gestatur,
quæ sola germanum commodare nouit affectum, quæ didicit à Paulo ma-
gistro, & gaudentibus collatari, & cum lugentibus lamentare. Conueniant
simul ad domū nostri doloris, & paribus oculis fundamus flumina lachry-
marum, quia causæ & fidei nostræ unum est negotiū. Nullum uolo ad con-
dolendū mecum hæreticū conuenire, qui forte addere concupiscit super do-
lorem uulnerū meorū, & gratulatur quotidie malis meis. Nolo nolo ego ex-
traneū, sed fraternū quæro affectū. Nolo aliquē filiorum alienorū, quorū os
locutū est uanitatē, & dextera eorū dextera iniquitatis, quia filij alieni semp
mentiti sunt mihi, qui inueterauerūt & claudicauerūt à semitis suis. Isti dicūt
mihi quotidie: Vbi est deus tuus, dum affligitur populus precioso agni san-
guine comparatus. Inter quorum opprobria ego ad flagella paratus, canta-
re non desisto domino flagellati. Amoue à me flagella tua, quia defeci non
à fortitudine manus tuæ, sed à persecutione hæresis Ariana. Adueniant o-
mnes qui mecum angustæ uiæ carpunt iter, & propter uerba labiorum dei
uias custodiunt duras, & uideant si est dolor sicut dolor meus. Quoniā uin
demata

demata sum in die furoris domini, aperuerūt super me os suum omnes ini-
mici mei, sibilauerunt & fremuerunt dentibus, dixerunt deuorauimus eam.
En ista est dies quam expectauimus, inuenimus, uidimus. Adestote angeli
dei mei, qui nunquam deestis constituti in ministerio uestro, propter eos
qui hæreditatem capeaturi sunt æternæ salutis, & uidete Africam totam du-
rum tantarum ecclesiarum cuneis fultam, nunc ab omnibus desolatam, tan-
tis ordinibus sacerdotum ornatam, modo sedentem uiduam & abiectam.
Sacerdotes eius & seniores in desertis locis & insulis defecerunt quærendo
sibi escas ad manducandum, & non inueniunt. Considerate & uidete, quia
Sion ciuitas dei nostri facta est uilis, facta quasi polluta menstruis iter ini-
micos suos. Manū suam misit hostis ad omnia desiderabilia eius, quia ui-
dit gentes inuadere & ingredi atria sua, de quibus præceperas ne introirēt
ecclesiam tuam. Viæ eius lugēt, eo quod nemo ueniat in die festo. Egressus
est à facie eius omnis decor & delitiæ, didicerunt uias asperas ambulare, uir-
gines & iuuenes eius in aulis educati monasteriorum, abierunt in captiuita-
tem Maurorum, dum lapides sancti eius disperguntur, non tantum in capi-
tibus omnium platearum, sed etiam in locis squalidis metallorum. Dicite
deo nostro susceptori, & habentes fiduciam supplicandi, quoniam tribula-
tur, & uenter illius turbatus est à fletu eius, quia sedit inter gētes, & requiem
non inuenit, nec est qui consoletur eam. Quæsiuit à patribus orientis qui si-
mul contristaretur, & non fuit: consolantem, & non inuenit: dum mandu-
caret in esca sua fel, & in siti sua potaretur aceto, sponsi & domini sui passio-
nes imitando, qui idcirco passus est pro ea, ut sequatur uestigia eius. Depre-
camini patriarchæ, de quorum stirpe generis nata est, quæ nunc laborat in
terris. Orate sancti prophetæ, cognoscentes afflictā, quam antea uaticinan-
te præconio cecinistis. Estote apostoli suffragatores eius, quam ut cōgrega-
retis, uniuersum orbem ascēdente in uobis domino, ut equi uelocissimi cur-
sistis. Præcipue tu Petre beate, quare files pro ouibus & agnis, à cōmuni
domino magna tibi cautela & sollicitudine commendatis? Tu sancte Paule
gentiū magister, qui ab Hierusalē usq; ad Illyricū prædicasti euangelium dei,
cognosce quid Vandali faciunt Ariani, & filij tui gemunt lugendo captiui.
Uniuersi q; ingemiscite sancti simul pro nobis apostoli. Sed scimus quia in-
dignum est uobis pro nobis orare, quia ista quæ uenerunt nobis nō ad pro-
bationem quomodo sanctis, sed malis meritis supplicia debebātur. Sed &
pro malis orate iam filijs, quia & Christus orauit etiā pro inimicis Iudæis.
Sufficiat castigatiō quæ iuste illata sunt nobis, & iā iamq; delinquentib. ue-
nia postulet. Dicat angelo pcutienti, sufficit: iā cohibe manū tuā. Quis igno-
ret hæc nobis pbrorū nostrorū scelera pcurasse, aberrantibus à mādatis dei,
et in lege eius nolētib. abulare? Sed pstrati rogamus, ut nō spernatis uestros
miseros peccatores, p eum qui uos ad apostolicū culmē, puxit hūiles pisca-
Ii 4 tores. Tenuit

Tenuit sceleratissimus Hunnericus dominationē regni annis septem, mensibus decem, meritorum suorum mortem consumans. Nam putrefactum & ebulliens uermibus, non corpus, sed partes corporis eius uidentur esse sepultæ. Sed & ille legisdator & trāuersor ex Donatianorū hæreſi ad eos ueniens quondam Nicasius, in breui simili morte periit.

F I N I S

PASSIO BEATISSIMO

RVM MARTYRVM, QUI APVD CARTHAGINEM PASSI
SVNT, SVB IMPERIO REGIS HVNE/
RICI VI NON. IULII

PRAEDICATURVS triūphos martyrum beatorum, ad enarranda quæ gesta sunt, auxiliū exposco diuinū, ut qui illis præstitit superandi uictoriam, mihi indigno & immerito quantulacumque uerborum porrigat ornamenta. Tunc etenim ualebo quæ desiderata sunt indicare, si ipsi dignentur pro me misero, domino supplicare. Septimus namque agebat annus crudelissimi atque impiissimi regis Hunnerici, & ecce antiquus hostis ueternofus utique anguis, trisulcæ linguæ uenena uibrans Chirila quodam Arriomanitarum episcopo ministro usus est, subuertens & obtinens animum regis cruenti, ut ita suaderet non posse eum pacatum atque longæuū obtinere regnum, nisi nomen perderet innocentium. Qui tamen dei iudicio post non multos dies turpissima morte præuētus, scatens uermibus expirauit. Insectari cœpit ore cruento omnem catholicorum multitudinem, quæ per totam prouinciam Africanam in modum sicut prædictum est Abrahamæ patriarchæ arenæ maris fuerat multiplicata: ut eam rebaptizationis fauciatet machera, atque stolam illam singularis & puri baptismatis, quam Christus uino carnis suę purificans, prælo exprimens crucis fecerat dealbatam, tetræ nigredinis turparet illuue sordidulenta. Accipiens quoque tyrannus ut erat ducibilis & ferus serpentinam suggestionem, feralibus edictis uno tempore totam cœpit Africam commouere. Primo sacerdotum & ministrorum copiosissimam & maximam turbam, in longinquis & extremis regionibus exilio crudeli detrahit. Quibus bis acutum genus frumenti, quod iumentis solis edere concessum est, nequaquam industria molari cōtritum, sed manente furfuris cortice loriatum, pro miseratione dare præcepit. Post uero crescēte impietatis insanā, etiam hoc auferri crudelissimus imperauit. Post modicum quoque temporis, uniuersas simul ecclesias præiudicatis uenerabilibus

nerabilibus portis, cements ingentibus claudi mandauit. Uniuersa namque monasteria uirorum uel puellarum sanctarum, gētibus, id est, Mauris cum habitatoribus donare præcepit. Unus fuit omnibus eiulatus, unus pro Christo moriendi integer & plenus affectus. Paria currebant flumina lachrymarum, quia permiserat dominus cibari eos pane lachrymarum, & potari eos in lachrymis mensurarum, aut forsitan sine mensura. Et si reperta est exiēs de arca inhians cadaueribus mortuis pars aliqua pereuntium coruorum, maior est tamen in nomine trinitatis numerus felicium columbarum. Quanti nobiles & optimi uiri, amplii & lati cespitis dominici terram cum cœlo commutauerunt, & simul corpus cum substantia tradiderunt, atque delicatæ & nobilissimæ foeminae contra uerecundiam naturæ spectante uulgo uirgis cæsæ, uariisque tormentis cruciatæ, uictoria trophea portarunt. Quanti infantuli iridentes edicta feralia, ante mundum contempserunt, quam illecebrosam eius semitam introirent. Tunc apprehensi sunt & septem fratres, quantum pertinet ad concordiam dominicæ seruitutis, in monasterio habitantes in unum: quia bonum est & iucundū, habitare fratres in unum. Id est Bonifacius diaconus, Seruus subdiaconus, Rusticus subdiaconus, Liberatus abbas, Rogatus monachus, Septimus monachus, & Maximus monachus, in numero scilicet Machabeorum germanorum. Quos una mater ecclesia catholica genuerat, & per uiscera fontis æterni salubriter pepererat, de territorio Capsensis ciuitatis, cui præfuit sanctus Vindemialis sacerdos egregius, & Christi fidelis antistes. Quibus attractis ad urbem Carthagenensem, primo eis illecebrosis blandimentis serpens uoluit sibilare, promittens honores caducos, & diuitias ingentium uoluptatum, necnon & regis amicitias, uel alia multa quæ solent insipientium animas aucupante diabolo, uisco mundiali captare. Sed hæc omnia milites dei ac si contagia respuerunt, clamantes uno ore: Unus dominus, una fides, unum baptisma. Nec poterit in nobis adiuuante domino iterari, quod in sancto euangelio semel præceptum est dari: quia qui semel lotus est, non habet necesse iterum lauari, quia mundus est totus. Facite quod uultis, inferte pœnas corporibus nostris. Melius est temporalia ad modicum sufferre supplicia, quam æterna pendere & subire tormēta. Habete quæ promittitis, cum ipsis diuitijs post paululum perituri. Nobis uero nullus de postibus frōtium ualebit euellere, quod in uno baptisate artifex trinitatis dignatus est titolare. Quid multa? Dum tali constantia diuinitus munirentur, iussi sunt carcerali custodiæ mancipari. Et ita crudelius onerati ferri ponderibus, tenebrosi deputati sunt locis, ubi nulla miseratio arderet lenitatis. Sed populus ille memoratæ urbis in domino semper fidelis, dato munere carcerarijs, die ac nocte Christi martyres frequētabat, & ita ab eis doctrina & uirtute fidei roborabatur, ut talia etiā ipsi pro Christi nomine plena delectatione perferre cuperent, & capulo persequentis

sequentis facilia supponerent colla. Hoc autem tyrannicas peruenit ad au-
 res. Qui ebrietate furoris accensus, iubet eos adhuc inauditis supplicijs adi-
 gi, & maioribus uinculis onerari, nauimq; imperat lignorum aridorum ma-
 nipulis adimpleri, atq; in eadē omnibus alligatis in medio pelago igne sup-
 posito cōcremari. Eductisq; illis de custodia, multitudo populi dei, bellato-
 res trinitatis quasi agnos innocuos ad uictimam deducebat, & rigentium
 pondera catenarum quasi quædam monilia peruidebat, quia non fuerunt
 illa uincula, sed potius ornamenta. Incedebant itaq; cum fiducia ad suppli-
 cium, quasi ad epulas concurrentes, una uoce per ambitus platearum domi-
 no decantantes: Gloria in excelsis deo, & in terra pax hominibus bonæ uo-
 luntatis. Votiuua nobis hæc dies est, & omni festiuitate festiuor. Ecce nunc
 tempus acceptabile, ecce nūc dies salutis, quādo pro fide domini dei nostri
 perferimus præparatum supplicium, ne amittamus acquiritæ fidei indu-
 mentum. Sed & populus publica uoce clamabāt: Ne timeatis o populi dei,
 neq; formidatis minas atq; terrores præsentium tribulationum, sed potius
 moriamur pro Christo, quomodo ipse mortuus est pro nobis, redimēs nos
 precio sui sanguinis salutaris. Vnum tamen uehementi conatu qui inter eos
 infantulus uidebatur, nomine Maximum, cupiebāt autores malorum à san-
 ctorum consortio separare dicentes: Infantule, quid festinas ad mortem? di-
 mitte eos, insaniunt, & audi consilium nostrum, ut possis inuenire uitæ reme-
 dium, & tantī regis adire palatium. Tunc ille ætate quidem puerili, senili ta-
 men maturitate clamabat: Nemo me separat à sancto patre meo Liberato
 abbate, & fratribus meis, qui me in monasterio nutrierūt. Cum ipsis sum in
 timore dei cōuersatus, cum ipsis desidero passionem suscipere, cum quibus
 credo me & futurā gloriam inuenire. Nolite putare, quia potestis seducere
 pueritiam meam. Simul nos dominus septē uoluit cōgregare, simul digna-
 bitur omnes uno martyrio coronare. Quomodo nemo perire potuit de se-
 ptenario illo numero felicium Machabgorū, ita etiam septenus nostrę con-
 gregationis numerus, nullum inueniet detrimētum. Nam si negaero eum,
 & ipse negabit me, quoniam ab ipso dictum est: qui me negauerit corā ho-
 minibus, negabo & ego eum corā patre meo qui est in cœlis. Et qui me con-
 fessus fuerit coram hominibus, cōfitebor & ego eum coram patre meo qui
 est in cœlis. Perducti itaq; cum festinatione ad nauale supplicium pro uo-
 luntate infandi regis, uel crudelium ministrorum, extensis manibus & pedi-
 bus clauati feruntur potius quàm ligati. Qui dum ignis fuisset lignis inie-
 ctus, statim imperio diuino uidentibus cunctis extinctus est. Et dum sæpi-
 us renouaretur nutrientibus pabulis, iterum atque iterum extinguebatur ro-
 gus globo flammaram. Et cum exinde magis tyrannus furore simul esset
 & rubore repletus, iussit eos remorū uectibus enecari, & ita singulos in mo-
 dum canum cerebris cōminutis extingui. Qui tali genere mortis, debitum
 spiritum

spiritum feliciter domino reddiderunt. Nec expauerunt lignis quatienti-
 bus mortificari, quibus semper fuit spes omnis in ligno. Sed cum in mari ue-
 nerabilia corpora iactarentur, ilico quod contra naturā est æquoris, eadem
 hora illesa corpora pelagus littori reddere maturauit: nec ausum fuit, ut mo-
 ris est, triduaana dilatione in profundo retinere, ne præcepto dominico mini-
 me paruisset. Ad quod miraculi genus, & ipse tyrannus licet impcēnitens,
 ut fertur, expauit. Gaudens autem quæ aderat multitudo, corpora sancto-
 rum martyrum diligenti tradidit sepulturæ, præeunte clero uenerabili Car-
 thagenensis ecclesiæ. Vbi etiam & prædicandi diacones, tertio iam confesso-
 res effecti, Salutaris & Muritta, geruli reliquiarum affuerūt. Flumatae sunt
 igitur cum hymnis solennibus lipsanæ beatæ sanctorum, in monasterio
 Biguæ continuo basilicæ quæ dicitur Celebrinæ. Et sic in confessione
 trinitatis beatissimi martyres passi sunt, & speciosum cursum
 certaminis sui coronante dño perfecerunt. Cui
 est honor & gloria, in se-
 cula seculorum.
 Amen.

HISTORIÆ VICTORIS EPISCO-
 P I F I N I S

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ

ΘΕΟΔΩΡΙΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΡΟΥ

ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας

τόμος πρῶτος.

οὐκ ἀπὸ τῆς ἡμῶν γραμμῆς ἔστι παρρησία τῶν θεοφιλεσῶν βασιλέων ἡμῶν ἀναγνωθῆναι ἐν τῇ
ἔχον καὶ ἀκίμως ἀποφραδίζῃ, ἀπὸ τῆς ἐξουσίας τῆς ἐξουσίας ἡμῶν ἐκτελεσθῆναι ὡς πρὸς
ἐλάττωμα παρὰ τῶν παρὰ ἡμῶν ὑποσχεσῶν, καὶ γὰρ τῇ πρώτῃ κατηχησῆς, καὶ ὅτι τὸ λουτήριον
ἐλαττωμένον, καὶ ὡς ἀπὸ τῆς ἐξουσίας γραμμῆς μεμαδῆκαίμην, καὶ ὡς γὰρ ἐπὶ τῆς ἐξουσίας
ἐλαττωμένον, καὶ ὡς ἀπὸ τῆς ὑποσχεσῶν ὑποσχεσῶν τε καὶ ἐπιδοσῶν, ὅντω καὶ νῦν πιστόντων
τῶν ἡμετέρων παρὶς προσκαυφρομένων. ἐπὶ δὲ αὐτῇ.

Πιστῶν εἰς γῆν θεῶν πατρὶα παντοκράτορα τῶν πάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων
ποιητῶν, καὶ εἰς γῆν ἐξουσίας ἡσυχασῶν, τῶν τοῦ θεοῦ λόγων, θεῶν ἐκ θεοῦ, φῶς ἐκ φω
τός, ζωὴ ἐκ ζωῆς, υἱὸς μονογενῆ, πρωτότιστος πάσης τῆς κτίσεως, πρὸ πάντων τῶν ἀνθρώπων
ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντος, διὸ οὐ καὶ ἐγγύς πάντων, τῶν εἰς τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν
σαρκωθέντα καὶ γὰρ ἀνθρώποις πολιτοδοτηθέντα, καὶ παθόντα καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ
ἡμέρᾳ, καὶ ἀνελθόντα πρὸς τὸν πατέρα, καὶ ἤξοντα πάλιν γὰρ εἰς τὴν κτίσιν ἕλθοντα καὶ
νεκρούς. πιστῶν καὶ εἰς γῆν πνεύμα ἅγιον.

Τούτων ἕκαστον εἶναι καὶ ἀπαρτῆσαι πιστόντων. πατρὶα, ἀληθινῶς πατέρα, καὶ υἱὸς
ἀληθινῶς, υἱὸς πνεύμα τε ἅγιον ἀληθινῶς πνεύμα ἅγιον, καὶ ὁ ἐκ τῆς ἡμῶν ἀπο
στάσεως εἰς τὸ λουτήριον ἑαυτοῦ μαθητῆς, ἕως. πιστόντων μαθητῶν πάντων τῶν
ἐθνῶν, βαπτίζοντες αὐτούς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος,
ποὶ ἅμω καὶ εἰς βασιλείαν μετέδωκε ὡς ἔχει καὶ ὁ ὁσίων φρονεῖν, καὶ πάλιν ὡς ἔχει
καὶ μέλει θανάτου ὑπὲρ πάντων σωματικῶν καὶ ψυχικῶν. ἀναθεματίζοντες πάντας ἀδελφούς
ἀερόντων.

Ταῦτα ἀπὸ καρδίας καὶ ψυχῆς παρερησῆναι, ἐξ ὑποψίσεως ἑαυτούς,
καὶ νῦν φρονεῖν τε καὶ λέγειν ἐξ ἀληθείας ἕως τῶν θεῶν τῶν παντοκράτων καὶ τῶν
ἡμῶν ἡσυχασῶν χριστοῦ μαρτυροῦμεθα, δεκτικῶς ἔχοντες καὶ διὰ ἀποδείξεως καὶ πείρας ἡ
μῶν, ὅτι καὶ τὸν παρεκλήθημεν ὡς ἔχει καὶ ὁ ὁσίων φρονεῖν, καὶ πάλιν ὡς ἔχει
καὶ μέλει θανάτου ὑπὲρ πάντων σωματικῶν καὶ ψυχικῶν. Τῶν ἡμῶν ὑφ'
ἡμῶν ἐκτελέσεις τῆς πίστεως, ὁσίων παρῆν ἀπολογίας πάσῃ. ἀλλ' αὐτὴν τε πρὸς τὸ
θεοφιλεσῶν ἡμῶν βασιλέως, ὁρθότατα περιέχειν αὐτῶν ἐμαρτυρησῆναι. ὅντω γὰρ καὶ
ἑαυτῶν φρονεῖν σωματικῶν, καὶ τῶν πάντων σωματικῶν ἐκτελέσειν, ὑπογράφειν τε
ταῖς ἀγαθῶν, καὶ συμφρονεῖν ταῖς αὐταῖς παρεκλήθημεν, ἐνὸς μόνου πνευματικῶν
ἐμαρτυροῦμεν τῶν ὁμοσίου, ὅ καὶ αὐτὸ ἡμῶν ἐκτελέσει λέγωμεν, ὅτι καὶ ἡμετέροις
ὁμοσίου, ὅ καὶ κατὰ διακρίσεις, ὅ καὶ κατὰ πᾶσα ἀποστολῶν ἐκ πατρὸς ὑποσχεῖναι. μηδὲ
γὰρ διώκεται τῶν ἁγίων καὶ νοσῶν καὶ ἀσώματου φύσιν, σωματικῶν τῶν πατέρων ὑποσχεῖναι.
θεοῖς δὲ καὶ ἀπορήτοις λόγοις προσήκει τὰ τοιαῦτα νοεῖν, καὶ ὁ μὲν σφάρακτα ἡμῶν καὶ
ὑποσχεῖναι βασιλέως, τὰ τοιαῦτα θεοφιλοσῶν, ὅ καὶ πρὸς τῆς τῶν ὁμοσίου πνευ
ματικῆς, τῆς δὲ τῶν γραμμῶν ποιητικῆς.

ἢ γὰρ τῆς σιωπῆς ἀπαρτῆσαι πιστῶν.

Πιστῶν εἰς γῆν θεῶν πατρὶα παντοκράτορα, πάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ποι
ητῶν, καὶ εἰς γῆν ἐξουσίας ἡσυχασῶν τῶν υἱοῦ τοῦ θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ τοῦ πατρὸς μονογενῆ.
ταῖς ἐξουσίας τῶν πατρὸς, θεῶν ἐκ θεοῦ, καὶ φῶς ἐκ φωτός, θεῶν ἀληθινῶν, ἐκ θεοῦ
ἀληθινῶν, γεννηθέντα ὡς ποιηθέντα, ὁμοσίου ἐπὶ πατρὶ, διὸ οὐ καὶ πάντων ἐγγύς, τὰ τε
γὰρ ἐξουσίας καὶ τῆς γῆς, τῶν δὲ ἡμῶν ὡς ἀνθρώπων καὶ εἰς τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν
κατελθόντα καὶ σαρκωθέντα γὰρ ἀνθρώπων ἡσυχασῶν. πειθόντα καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ,
ἀνελθόντα εἰς τὸν οὐρανόν, ὁρῶντα κελίαν ἕλθοντα καὶ νεκρούς, καὶ εἰς τὸ ἅγιον πνεύ
μα. ὅ καὶ λέγοντας ὅτι ἡμῶν ὅτι οὐκ ἔστι καὶ ἡμῶν, καὶ ὅτι ἡμῶν γεννηθέντα οὐκ ἔστι ὅτι οὐκ ἔστι
τῶν ἐγγύς, ἢ ἐξ ἐπὶ τῆς ὑποσχεσῶν ἢ οὐσίας φάσιν, ὅτι οὐκ ἔστι ἡμῶν ἡμῶν ἡμῶν
υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἀναθεματίζει ἢ ἅγια καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία.

Καὶ διὰ τούτων τῆς γραμμῆς τῶν αὐτῶν ἀπαρτῆσαι ὡς ἔχει αὐτῶν τὸ ἐκ τῆς
οὐσίας τοῦ πατρὸς καὶ τὸ ἐπὶ πατρὶ ὁμοσίου, ὅ καὶ ἀνέχεσθαι αὐτοῖς κατὰ κληρονομίαν.
ὁμοσίου ποιητῶν καὶ ἀποστολικῶν γένεσιν ἀνεκινούμεν. ἐπιστατικῶν ὁ λόγος τῆς εἰ
συχίας τῶν ἐρημῶν, καὶ δὴ τὸ ἐκ τῆς οὐσίας ὁμοσίου πρὸς αὐτῶν ἀποστολικῶν εἶναι τὰ
ἐκ μὲν

ἐκ μὲν τοῦ πατρὸς εἶναι. ὅ καὶ μὲν ὡς μὲν ἀπαρτῆσαι τοῦ πατρὸς. ταῦτα καὶ ἡμῶν
ἐδοκε καλῶς ἔχειν συγκατατίθεσθαι τῆς δικαιοσύνης ὑποσχεσῶν διδασκαλίας ἀπα
ροδοσῶν ἐκ τοῦ πατρὸς εἶναι τῶν υἱοῦ, ὅ καὶ μὲν μὲν τῆς οὐσίας αὐτοῦ τυ
γῆναι. διὸ καὶ ταῦτα τῆς δικαιοσύνης, καὶ αὐτοῖς σιωπητέμεθα. ὅ καὶ τῶν φωνῶν πα
ροδοσῶν, τῶν τῆς ἐρήνης ὁσίου πρὸ ὀφθαλμῶν ἡμῶν κελίαν, καὶ τῶν μὲν τῆς
ἐρήνης ἐκποσῶν δικαιοσύνης. κατὰ ταῦτα δὲ καὶ τὸ, γεννηθέντα κατεδόξαμεθα. ἐπει
διὰ τὸ ποιηθέντα κινῶν ἐφασιν εἶναι πρὸς ἕνα τῶν λοιπῶν κτισμῶν τῶν διὰ
τοῦ υἱοῦ γεννηθέντων, ὡς οὐδὲν ὅμοιον ἔχει τῶν υἱοῦ. διὸ δὴ καὶ εἶναι αὐτῶν ποιη
μα τῶν δὲ αὐτοῦ γεννηθέντων ἐμφέρεις. ἐρεῖται δὲ ἢ κατὰ πᾶσα ποιημα τυγῆ
ναι οὐσίας, ὡς ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα διδασκαλίας τὰ θεῶν λόγια, τοῦ πρώτου
τῆς γεννήσεως καὶ ἀνεκφραστοῦ καὶ ἀνεπιλόγου πᾶσι γεννητῆ φύσει τυγῆναι
τοῦ. ὅ καὶ κατὰ τὸ, ὁμοσίου εἶναι τοῦ πατρὸς τῶν υἱοῦ, ἐξ ἐκτελέσειν ὁ λόγος
αὐτοῦ, ὅ καὶ κατὰ τῶν σωματικῶν πρώτου, ὅ καὶ τοῖς θνητοῖς ζωῆς παρεκλήσειν.
εἴτε γὰρ κατὰ διακρίσεις τῆς οὐσίας, ὅ καὶ κατὰ ἀποστολῶν, ἀλλ' ὅ καὶ κατὰ πᾶ
σῃ, ἢ προσωπῶν, ἢ ἀλλοίωσιν τῆς τοῦ πατρὸς δικαιοσύνης. τούτων γὰρ ἀπάντων
ἄλλοτιον εἶναι τῶν τοῦ ἀγενήτου πατρὸς φύσιν. παρεκλήσειν δ' εἶναι τὸ ὁμο
σίου ἐπὶ πατρὶ, τοῦ μὲν τε μὲν ἐμφέρειν πρὸς τὰ γεννητὰ κτισμῶν τῶν υἱοῦ
τοῦ θεοῦ φρονεῖν, μόνον δὲ ἐπὶ πατρὶ ἐπὶ γεννητῶν κατὰ πάντων πρώτου ὁμοίου.
καὶ μὲν εἶναι ἐξ ἐπὶ τῆς ὑποσχεσῶν τε καὶ οὐσίας, ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ πατρὸς.
καὶ αὐτῶν τούτων ἐκτελέσειν τῶν πρώτων, καλῶς ἔχειν ἐφάνη συγκατατίθε
σθαι. ἐπὶ καὶ τῶν παλαιῶν λογίους τινάς, καὶ ἐπιφανείς ἐπισκόπους, καὶ συ
γγραφῆς ἐγνωμένον ἐπὶ τῆς τοῦ πατρὸς καὶ υἱοῦ θεολογίας ἐπὶ τοῦ ὁμοσίου συ
νησασάντων ὁμοσίου. ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἐκτελέσεως ἐρήμων πίστεως. ἢ συ
νησασάντων ὅ καὶ πάντων, ὅ καὶ ἀνέχεσθαι, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἀποδοθείσας δικαιοσύνης
ἐπὶ αὐτοῦ τοῦ θεοφιλοσῶν βασιλέως ἐξ ἐκτελέσεως, καὶ τοῖς ἐρημῶν λογισμοῖς
σωματικῶν ἐκτελέσειν. καὶ τῶν ἀναθεματισμῶν δὲ τῶν μετὰ τῶν παρὶς πρὸς αὐτῶν πε
ρὶ τῆς δικαιοσύνης εἶναι ἡγενοσῶν, διὰ τὸ ἀπέχειν ἀγροφῶν χρῆσθαι φωνῶν, διὸ
ὡς σχεδὸν ἢ πᾶσα ἐγγύς ἀποστολῶν καὶ ἀναθεματισμῶν τῆς ἐκκλησίας. μηδὲ μὲν
γαρ θεοσύνου γραμμῆς, τὸ, ἐξ οὐκ ὄντων, καὶ τὸ, ἢ ὡς ποτε, ὅ καὶ οὐκ ἔστι, καὶ τοῖς
ἐπὶ ἐπιλογισμοῖς κληρονομίας, ὅ καὶ ἀλλοίωσιν ἐφάνη ταῦτα λέγειν, καὶ διδασκαλίας.
καὶ αὐτῶν καλῶς δόξαντι σιωπητέμεθα. ἐπὶ μὲν δὲ γὰρ ἐπὶ τῶν πρὸ τούτων χρόνων τού
των εἰσθεμῶν συγχεῖσθαι τοῖς ἡμῶν. ἐπὶ μὲν τὸ ἀναθεματίζεσθαι, τὸ, πρὸ γη
νηθέντων οὐκ ἔστι, ὅ καὶ ἀποστολῶν ἐκτελέσειν, ἐπὶ πατρὶ πᾶσι μὲν ὁμοσίου εἶναι αὐτῶν
υἱὸς τοῦ θεοῦ καὶ πρὸ τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως. ἢ ὡς δὲ ὁ θεοφιλοσῶν ἡμῶν
βασιλέως ἐπὶ λόγῳ κατεδόξαμεν, καὶ κατὰ τῶν γένεων αὐτοῦ ἡμῶν τὸ πρὸ πάν
των ἀνθρώπων εἶναι αὐτῶν. ἐπὶ καὶ πᾶσι γένεων γεννηθέντων, δὴ ὡς καὶ ἐπὶ πα
τρὶ ἀγενήτως, ὅ καὶ τῶν πατρὸς αἰεὶ πατρὸς, ὡς καὶ βασιλέως ἐπὶ, καὶ σιωπῆ
τοῦ, καὶ δικαιοσύνης πάντων ὄντων ἢ αἰεὶ τε καὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡς πάντως ἔχοντες.
ταῦτα ἡμῶν ἀναγκαίως δικαιοσύνης ἀναπαρητοῖ, τὰ κληρονομία τῆς ὑμετέρας
ἐκτελέσειν τε καὶ συγκαταθέσειν φωνῶν κατελέσειν. ὡς ἀλλοίωσιν. τότε μὲν καὶ
μέγιστος ὑμῶν ἀρετῆς ἰστέμεθα τὰ ἐπὶ τῶν γραμμῶν προσέσκησθαι. τὰ
τε δὲ ἀποδοθείσας τὰ μὲν λοιποῦτα κατελέσειν, ὅ καὶ ἡμῶν
συνησασάντων τῶν λόγων ἐξ ἐκτελέσειν τῶν δικαιοσύνης,
ἐμφανῆ συμπεραξίμω ἔχειν ἐδοξε τοῖς ὑφ'
ἡμῶν αὐτῶν γὰρ τῆς πνευματικῆς
πίστεως ὁμοσίου ἐκτελέσειν.

τὰ νύκτα τὸ τῶν ἑσπερίων, ὡς τινὰς μὲν πολλοὺς χειρουργοὺς ἴδεναι, οἷον τὸν ἀποπνεύοντα...

Ταῦτα μὲν οὖν καὶ τὰς πρὸς τοὺς ἄλλους ἐπιστολὰς ἀποδοῦναι, ὡς καὶ τὸν ἀποπνεύοντα...

Κεφάλαιον ιε'

Αὐτὸς δὲ ὁ ἰωνοῦς τὸν ἰωνοῦς ἀποπνεύοντα, καὶ τὸν ἀποπνεύοντα, καὶ τὸν ἀποπνεύοντα...

ὅπου

Ὅπου μὲν οὖν οἱ ἱερεῖς ἄγιον ἐκείνου ἀποδοῦναι ἐπιθυμοῦντες, τὰς συγγεγραμμένας διδασκαλίας...

Τίνα γὰρ ποτε διώκοντες καὶ καταλαβόντες ἐχθροὺς ἡμῶν ὡς ἡδὲ ληστές, τινὰς ὑποπνεύοντες...

Ταῦτα εἰς τὸν ἀποπνεύοντα ἀποδοῦναι, ὡς καὶ τὸν ἀποπνεύοντα, καὶ τὸν ἀποπνεύοντα...

Κεφάλαιον ις'

Ἐγὼ δὲ καὶ λιβερίου τὸν ἀποπνεύοντα, καὶ τὸν ἀποπνεύοντα, καὶ τὸν ἀποπνεύοντα...

Κωνσάντιος ὁ βασιλεὺς ἔπειθε. ἡμεῖς δὲ εἰς τὸν ἀποπνεύοντα, καὶ τὸν ἀποπνεύοντα...

δεδρακῶς παρὰ τὰ φέρο, μαθήσθη τῆν πείρα, ὅπως σιλησῶν, τὸ πρὸς κτήσασα λακπίξω. ὅτε γὰρ ἐπαυήσας, καὶ προσεπολέσεις τὴν στρατιάν. ὀργισθῆς δὲ ὁ βασιλεὺς, καὶ ἐπαυήσας ἐφῆ καὶ κατὰ κτήσασα σε καὶ τῆς ἑδούδου, παραγορεύσει εἰς τὰ φέρομαι δίκης. ὁ δὲ ἦκιστε δέσποτα τὴν ἀπειλίω, ἐφῆ βοῶν, ἡτένοιν, εἰ φωραδὴν ἦν λόγω τὸ ἑδούδος.

Κεφάλαιον λ ε.

Καὶ βρετανίω, παυροδιστῆ μὲν λαμπερωμένον ἀρετῆ, πᾶσι δὲ εἰς σκυδίας τὰς πόλεις ἀρχιδραπιδὸς ἰδυίω πεπισδύμλινος, ἐπύροδύσε τε ἔφῃ ἕλω τὸ φρόνημα, καὶ τὴν ἦν δρυμὸν ἦν δισφδοράν καὶ τὰς ἦν ἦν ἀγίωμ παρανομίας τοὶ βέλγους ἠλεγξῆ, καὶ μετὰ τοὶ θεοπάττε δ' ἀβίσι ἐβόα, ἐλωλῶν γὺ τοῖς μαρτυροῖσιν σου γίναντο βασιλείω καὶ ἐκ ἐργονόμω. ὁ δὲ ἦν συμβελάω ἐκείνω κατὰ φρονήσας, τὴν μὲν στρατιάν εἰς τὴν ἀρὰτάξωμ παρεῖχε μὲν. αὐτὸς δὲ γὺ τῆν ἰώμη καθήμωλος, τὴν νίκωμ προσέμνη. οἱ δὲ στραπῶτα ἦν βαρβάρωμ ἐκ γέγοντο δὴ τὴν ῥύμω, ἐπρᾶπτο καὶ κατὰ κτήσασα διωκόμενοι. καὶ οἱ μὲν ἐφῆγον ἦν τὰς ῥα, οἱ δὲ κατὰ κτήσασα ἐδύωμ.

Κεφάλαιον λ σ.

Καταλαβόντο δὲ τὴν ἰώμω ἐκείνω οἱ βάρβαροι, γὺ δὲ ὁ βέλγος τὴν ἦσαν μεμαθηκὸς ἐπειράθη λαθεῖν, πῦρ ἐμβαλόντο γὺ ἐπὶ ὄρωμ σὺ τῆ ἰώμω καὶ τὸν εἰς ἕσπετας ἀντίπαλω. ὅτω μὲν ἐκείνος, καὶ ἔφῃ ἦσαν τὴν βίω πωινὴν ἐπὶ σὺν ἰώμω ἐκπλημέλωσιν. ἐγὼ δὲ πρὸ ῥεγον νομίζω, διδωθεῖν αὐτὸν ἐγνωσῶτας, ὅπως οἱ βαρβάρωι τὴν ἀρακακίωμ εἰσεδέξαντο νόσω.

Κεφ. λ ζ.

Οτε τὸν ἴστω δισβάντες, πρὸς τὸν βέλγωμ τὴν εἰρήμω ἰδυέσασα, τὴν καὶ τα παρῶν ἕδουβίος ὁ δ' ὑσάνωμος, ἐπέδω ἔφῃ βασιλεὺς εἰσεσάει αὐτῶ ἰωνωνῆσαι αὐτὸ γότθος. πᾶλαι γὰρ τὰς τῆς θεογνωσίας ἀκτίνας δέξωμενοι τοῖς ἀποστολικοῖς γὺ ἐπὶ ῥεφοντο δόγμασι. βαβαιοτόρω γὰρ ἐφῆ, τὸ κρινὸν τὸ φρονήματος, τὴν εἰρήμω ὄργωσεται. τὰν τὴν ἐπιανεσας τὴν γνώμω ὁ βέλγος πρὸ τῆν τοῖς ἐκείνωμ ἠγέμοσι ἦν δρυμὸν ἦν τὴν συμφωνίαν. οἱ δὲ οὐκ ἀνέξεσασα ἔλεγω τὴν πατρῶων κατὰ λήξωμ δισασκαλίωμ. κατὰ ἐκείνωμ εἰς τὸν χρονομ, ὄλω ἕλας αὐτῶ ἐπίστωπος ἦν, ὡ μωλα ἐπειθοντο, καὶ αὐτὸ ἐκείνωμ λόγουσ ἀκινήτως ἐπελάμβασαν νόμω. ἄστω καὶ λόγοι κατὰ κτήσασα εἰς ἕσπετας, καὶ γέμοσι δελωσας, πᾶσι αὐτὸν παρδουκὸν ἀσε αὐτὸν βαρβάρωσ τὴν βασιλείωσ κρινωνίαν ἀπαλλάσσει. ἐπεισε δὲ φήσας ἐκ ἑλωστίμωσ γέγνησασα τὴν ὄρωμ, ἐργωμ τὸν δὲ μωδὲ μάω εἶναι δισφοράν. ὅν δ' ἦεναι, μέλω καὶ τήμερομ οἱ γότθοι μίξωνα μὲν τὸν πατῶρα λέγωσι τὸ ἦν. κατὰ σμα δὲ τὸν ἦν εἶπωμ ἐκ ἀνέχοντα, καὶ τοῖ κρινωνοῦσασα τὸ εἰς λέγωσιν. ἀλλὰ ὁμωσ ὁ παυτᾶσασα τὴν πατρῶων δισασκαλίωμ κατὰ λῆστωμ. καὶ γὰρ ἐλ ἕλας ἕδουβίω καὶ βωλῶσασα κρινωνῆσαι ἐπιδωμ αὐτῶ, ἐκ εἶναι δρυμὸν τὸν ἐφῆ δισφοράν, ἀλλὰ κατὰ κτήσασα ὄρωμ ὄργωμ αὐτῶ τὴν δισασκαλίωμ.

Τετάρτου λόγου τέλος

ΣΤΑΔΕ ΠΕΡΙΕΧΕΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΔΟΓΟΣ Β

πῶς εἰς γραπτοὺς τὸν βασιλεὺς ὑπεβείας.	α
πῶς εἰς ἐπαυήσασα ἦν ὑποσώσωμ.	β
πῶς εἰς παυλίνω ἑλωστικῆσ καὶ τῆσ ἀπολιναρίω τὸ λαοδικίωσ κρινονομίας, καὶ περὶ τῆσ μελετίω ἑλωστικῆσ τε καὶ ἑλωδοκῆσ.	γ
πῶς εἰς ἕσπετας τὸ ὑποσώστωμ σαμοσᾶτωμ.	δ
πῶς εἰς ἑλωδοκῆσ στραπιδίας.	ε
πῶς εἰς τὸττω βασιλείας καὶ ὡμ πρὸ εἰδῶν ὄνειρωμ.	ς
πῶς εἰς ἐπίστωμοι προσᾶσασα τῆσ ἀρεῆσ συμμοκῆσ ἐργῶστω.	ζ
πῶς εἰς ἑλωσκαντῆσ πόλαι στω κερδοῖσ δέσασα στω ὄρωμ.	η
στωοδῆσ πρὸ τῆσ γὺ ἑλωσκαντῆσ πόλαι στω ὄρωμ.	θ
στωοδῆσ δ' ἀμωσ ὑποσώστω ῥώμωσ ἦν ἀπολιναρίω καὶ πμωδῆσ γραφῶν.	ι
ἄλλω τὸττω στωοδῆσ ἦν δισφορωμ ἀρεῆστω.	ια
πῶς εἰς γραπτοὺς τελευτῆσ καὶ τῆσ μαξίμω τυραννίδω.	ιβ
πῶς εἰς ἑλωστικῆσ βαλγντῆσ γαμετίσ καὶ ἦν ἄμωρασ γέγνημῶσ ὑποβέλιωσ.	ιγ
πῶς ἦν μαξίμω τὸ τυραννῆσ βαλγντῆσ ἑλωστικῆσ δῆ νῆσ δισλωδῶστωμ.	ιδ
πῶς ἦν πρὸ θεοδοκῆσ τὸν βασιλεὺσ πρὸ τῆσ γραφῶστωμ.	ιε
πῶς ἀμωλοκῆσ ὑποσώστω ἰωνῆσ.	ισ
πῶς ἦν γὺ θεοσαστικῆσ γέγνημῶσ σφαγῶμ.	ιζ
πῶς τῆσ ἀμωροκῆσ τὸ ὑποσώστω πρὸ ἑλωδοκῆσ καὶ τῆσ τὸν βασιλεὺσ ὑπεβείας.	ιη
πῶς πλῆκίλλωσ τῆσ βασιλίδω.	ιθ
πῶς τῆσ γὺ ἀντοκῆσ γέγονωσ σᾶστωσ.	ι
πῶς ἦν παυτᾶσασα γῆσ κατὰ λυδῶστωμ εἰδωλικῶ νωδῶμ.	ια
πῶς εἰς θεοδῶσ ὑποσώστω ἀλωστικῆσ, καὶ ἦν γὺ τῆσ κερδαίρεσει ἦν εἰδῶλωμ αὐτῶ εἰς γέμωσ.	ιβ
πῶς εἰς φλαβιανῶ τὸν ἀντοκῆσ ὑποσώστω, καὶ τῆσ εἰς παυλίνω γέγνημῶσ τῆσ στωτικῆσ δισασῶστω.	ιγ
πῶς εἰς ἑλωδοκῆσ τυραννίδω καὶ τῆσ θεοδοκῆσ τὸν βασιλεὺσ εἰς πῆσασ νίκωσ.	ιδ
πῶς τῆσ θεοδοκῆσ τὸν βασιλεὺσ τελευτῆσ.	ιε
πῶς ὄνωκετὸ τὸν βασιλεὺσ καὶ τὴν ἑλωδοκῆσ μονωζοντῶ.	ισ
πῶς τῆσ ἀρεκῆσ τὸν βασιλεὺσ ὑπεβείας καὶ ἰωάνωσ τὸν χυσοσῶμ κερτοπῆσ.	ιζ
πῶς τῆσ ἦν θεομ τὸν δὲ τὸ ὑποσώστω πρὸ ἑλωδοκῆσ.	ιη
πῶς ἦν γὺ φωνίκω δὲ αὐτῶ κατὰ λυδῶστωμ εἰδωλικῶ νωδῶμ.	ιθ
πῶς τῆσ ἐκλωστικῆσ ἦν γόττωμ.	λ
πῶς τῆσ εἰς σκῶδασ ἑλωστικῆσ γέγνημῶσ πρῶσασ καὶ τὸ ἦν ἦν κερτοπῆσ εἰδῶσ.	λα
πῶς τῆσ γαίνω ἀπῆστωσ καὶ τῆσ ἰωάνωσ τὸν χυσοσῶμ ἀνπρῆστωσ.	לב
πῶς τῆσ πρὸ τὸν χυσοσῶμ πρὸ αὐτῶ κερτοπῆσ.	λγ
πῶς ἦν δὲ αὐτῶ συμβεβηστωμ.	λδ
πῶς εἰς θεοδῶσ τὸν ὑποσώστω ἀλεξῶσ δῶσασ.	λε
πῶς τῆσ ὑσῶρω γέγνημῶσ τῆσ πολεμῶστω ἰωάνωσ ἔφῃ ὑποσώστω κατὰ μελείας καὶ τῆσ ἦν λειψῶσ αὐτῶ κατὰ κτήσασα.	λς
πῶς τῆσ πῆσασ θεοδοκῆσ τὸν κερτῶ καὶ ἦν ἀλεξῶσ αὐτῶ.	λζ
πῶς εἰς θεοδοκῆσ τὸν ὑποσώστω ἀντοκῆσ.	λη
πῶς τὸν γὺ πρὸ δὲ δισωμωσ καὶ ἦν κερτῶ μαρτυρωσῶστωμ.	λθ
πῶς εἰς θεοδῶσ τὸν ὑποσώστω μωψῆσασ.	μ

ἐκκλησιαστικῆς ἰσορίας

Ἐπιλαμβάνοντα, ἔσθω οὖν πάλιν κἀλαμου ὀφείας, ἧν ἐβαλε ἔσθ' ἡμεῖς ἐν τῷ ποταμῷ, καὶ ἔσθω οὖν πάλιν κἀλαμου ὀφείας, ἧν ἐβαλε ἔσθ' ἡμεῖς ἐν τῷ ποταμῷ, καὶ ἔσθω οὖν πάλιν κἀλαμου ὀφείας, ἧν ἐβαλε ἔσθ' ἡμεῖς ἐν τῷ ποταμῷ...

Κεφ. μ.

Ἀλλ' ἦν ἡμεῖς διεληλυθόταμεν ἐτῶν, αὐτὰ μὲν ἦν ἡμεῖς ἐν τῷ ποταμῷ, καὶ ἔσθω οὖν πάλιν κἀλαμου ὀφείας, ἧν ἐβαλε ἔσθ' ἡμεῖς ἐν τῷ ποταμῷ...

ὅσα παρὰ τὸν ποταμὸν ἐστὶν ἐκκλησιαστικῆς ἰσορίας, ἧν ἐβαλε ἔσθ' ἡμεῖς ἐν τῷ ποταμῷ, καὶ ἔσθω οὖν πάλιν κἀλαμου ὀφείας, ἧν ἐβαλε ἔσθ' ἡμεῖς ἐν τῷ ποταμῷ...

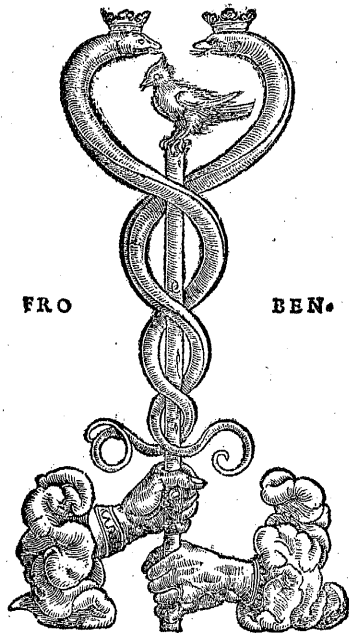
Τέλος τοῦ βιβλίου τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἰσορίας τῆς πρώτης.

EXCVSVM BASILEAE IN OFFICINA FROBENIANA PER HIERONYMVM FROBENIVM ET NICOLAVM EPISCOPIVM ANNO M D XXXV MENSE MARTIO

Ordo ternionum

aa a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z ABCDEFGHIKLMNOPQRST VXYZ Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii aa Bb γc δd εε ζζ ηη θθ ιι κκ λλ μμ νν ξο ορ α β γ δ Omnes terniones praeter u x δ quaterniones, & αα ββ γγ δδ εε ζζ ηη θθ ιι κκ λλ μμ νν ξο duerniones.

INDEX RERVM MEMORABILIVM
 VTRIVSQVE HISTORIAE ECCLESIASTICAE, TAM EVSE/
 BIANAE, QVAM TRIPARTITAE.

A Bacuc & Michee corpora reuelata 541	Acta Petri, liber α' 270. 46
Abdas episcopus, Persarum βασιλεως destruxit 562	Acta Apostolorum autore Luca Euangelista 47
Abedecalla senex Christi martyr 327	Acta Christi apud Pilatum, liber ficticius 202. & 203
Abgarus rex gentis ultra Eufraten 20	Acta conciliorum 267
Abgarus regnabat in Edessa ciuitate 20	Acta Sardicensis concilij 594
Abgarus rex sanatur 22	Acta concilij apud Seleuciam celebrati 395
Abilius episcopus Alexandrinus 57. & 59	Adam Christum, Eua ecclesiam signat 422
Abraham credens ei qui sibi apparuerat, id est, Christo, iustificatus est 10	Adamantius, qui & Origenes 140
Abraham princeps circumcisionis, inspector & conuina filij dei 266	Adamantius medicus 571
Acacius episcopus Caesariensis abdicatus 353	Adauctus martyr, & genero Italus 191
Acacius Berææ episcopus 505	Adiabonorum regina Helena 32
Acacius episcopus Casarea Palestine 392	Adiabonorum episcopi & doctores puniti 328
Acacij Caesariensis fides 593	Adon fluuius 320
Acacius dicit filium similem patri secundum uoluntatem tantum 340	Adrianus sit Imperator 74
Acacius damnatur Seleucia 395	Adriani temporibus Iudæi nouissimum excidium passi 74
Acacius natura uersutus Ibidem	Adriani epistola ad Fundanium Asiae Proconsulem 78
Acacius e Bithynia euocat episcopos Constantiнопolim 396	Adrianus Imperator moritur Ibidem
Acacius deponit Cyrillum Hierosolymitanum 397	Adrianus Augustus auus Antonini Veri 94
Acacius pellit condennatos episcopos e Constantinopoli Ibidem	Adrianus nominatur x 111. deus 447
Acacius quæ prius sibi placuerat, destruit 398	Adrianus Antinoum amasium deificat Ibidem
Acacius Cesar. iussu Imperatoris concionatur populo 406	Adrianopolis ciuitas 384
Acaciani conueniunt Antiochia 450	Adulescens filius sacerdotis ethnici sit Christianus 432
Acacianorum epistola ad Iouinianum Caesarem Ibidem	Adulterarum pœna per Theodosium sublata 519
Acamantium 585	Aduentus filij dei à prophetis predictus 6
Accepsemas episcopus cum clericis suis comprehensus & martyrizatus 328	Aeas ter cum uxore congressus tres filios genuit, postea continuat 541
Accepsemas eremita sexaginta annis nec uisus nec loquutus 585	Aedes Iouis nobiliss. noui dei Caij 29
Acceus Nouatianus uocatur ad concilium à Constantino Aug. 314	Aeditiones ueteris instrumenti 141
Acceus quid responderit Constantino sciscitantii cur non communicaret Orthodoxis 314	Aegæa ciuitas Cilicia 320
Achaicum concilium 122	Aegyptijs Marcus primus omnium predicauit 34
Achillas magister λαζαριστῶος Alexandriae 180	Aegyptus inundatione Nili secundatur 256
Achillas succedit Petro martyri in praesulatu Alexandriae 283	Aegyptij martyres constantes 189
Achitus diaconus mittitur ad Athanasium 557	Aegyptij scribunt Rom. Pontifici falsa esse quæ Athanasio impinguntur 346
Aclamatioes Gentium aduersus Christianos 100	Aegyptij martyres igne consumpti 154
Aclorū liber aduersus Christum confictus 18	Aegyptij sabbato Collectas agunt, & post epulas circa uesperam oblatione facta communcant 535
	Aegyptius Magus pseudopropheta 39
	Aegyptius prostigatus à Felice procuratore Italiae 40
	Aelius Adrianus Imperator 74
	Aelia ciuitas, hoc est, Hierosolyma 331
	Aemilius Frontinus proconsul Asiae 119
	α Aemilianus

INDEX VTRIVSQUE HISTORIAE

Aemilianus Praefes	163	Aleciades uinctus pro Christo, rigorē uite au- stere moderatur, ne offendat alios	109
Aemilianus martyr	421	Alexander Romanus episcopus, successor Eua- risti	73
Aeschylus & Sophoclis magniloquentia	Ibidem	Alexander Ro. moritur	74
Aethalis martyr	328	Alexāder medicus, genere Phryx, martyr	106
Aetius & Eunomius Ariani heretici	235	Alexāder Mōtanista, nominabat se martyrē	118
Aetius episcopus Liddae	322. & 295	Alexander Montanista, latro	119
Aetius Antiochenus heresarches, cognomento Abē, Ariatorum communionem declina- bat	347	Alexander Imperator	145
Aetius ordinatur diaconus à Leonitio Antioche no praefule	375	Alexandri Imperatoris mors	148
Aetius Sophista, diuinarū literarū nescius	Ibidem	Alexāder Hierosolymitanus episcopus & mar- tyr	135
Aetij epistole ad Constantium	Ibidem	Alexander adiutor Narcissi	157
Aetio interdicium uti officio diaconi	389	Alexandri epistole ad Antinoitas	137
Aetium restituere in ordinem diaconatus com- tur Eudoxius	380	Alexander Hierosolymitanus episcopus soli O- rigeni concedit magisterij summam	148
Aetius magister Eunomij heretici	389	Alexander Hierosoly. episcopus quieuit in car- cere	152. & 58
Aetij error & blasphemia deprehenditur	396	Alexander episcopus Alexandriae	227. & 229
Aetij blasphemii dialogi	Ibidem	Alexander strenuus Euangelij praedicator	285
Aetius deportatur in exilium	401	Alexan. episto. ad coepiscopos de Ariani	284
Aetij superba uox	Ibidem	Alexandri epistola ad Alexandrum Constanti- nopolitanum	286
Aetiani qui post dicti sunt Eunomiani	375	Alexander episc. inexorabilis	298
Aetiani, dissimiles, & non existenciales	399	Alexander Alexandrinus moritur	337
Agabus, ppheta famē futurā denūciat	27. & 30	Alexander Magnus cum sitret, oblatam in gar- lea aquam noluit bibere	265
Agapius Laodicenus successor Theoteci Casa- riensis	180	Alexander Constantinopolitanus episcopus ter- retur ab Ariani	229. & 335
Agapius episcopus Casariensis successor & di- scipulus Eusebij Pamphili	340	Alexander Constantinop. prostratus sub altari pernoctat in precibus	Ibidem
Agapitus Macedonianorū episcopus unā cum suis fidem ὁμοδοξου amplectitur, & fit episcopus Synnadenensis	567	Alexander Constantinop. recusat Arium in com- munionem recipere	335
Agathonica Christi martyr	86	Alexander Constantinop. magis bonus quā doctus	305
Agelius episcopus Nouatianus fugit persecutio- nem Macedonij	388	Alexāder Cōstantino. philosopho silentiū impe- rans, loquendi potentiam ei per miraculum adimit	305
Agelius una amictus tunica, & discalciatus in- cedebat	246	Alexander Constant. episc. moritur	341
Agelius reuocatur de exilio	Ibidem	Alexander episcopus Antiochenus uarijs doti- bus ornatus	559
Agelius Nouatianus moritur	531	Alexandriae ecclesia à Marco Euangelista con- stituta	54
Agelon & Gomarius milites Procopij prodito- res	460	Alexandriae episc. nomine Primus	73
Agones Antinoi	77	Alexādrīa stadium quoddam pietatis	129
Agrippa obtinet Iudeorum principatum	72	Alexandria à proprijs ciuibus uisitata	166
Agrippa Iudeorum rex	39	Alexandria orta seditio in Christianos	253
Agrippa Caetoris liber gduersus Basiliden	76	Alexandria ciuitas populosa	283
Agrippinus episcopus Alexand.	90	Alexandria ciuitas apud stagnū Mariam	302
Agrippinus XI I annis praesuit Alexandriae ec- clesiae	113	Alexandrini feroces, seditiosi, semp̄que in- quieti	166
Alaphio à demonio liberatus per Hilarionem, fit Christianus	428	Alexandrinorum inhumanitas in suos	168
Alaricus rex Gothorum	559	Alexandrinorum martyrum caedes	167
Alaricus Romam uenit	Ibidem	Alexādrina	
Alba metropolis Italiae	576		
Albinus praefectus Indae post Festum	43		

TAM EVSEBIANAE QUAM TRIPARTITAE

Alexandrina pestis	167	Anastasia & Carosia filiae Valentiniani	464
Alexandrini martyres quid pro Christo peri- pessi sunt	192	Anastasia basilica Constantinop.	506
Alexandrina ecclesia uitabat cōem Arij	335	Anastasiae nomen unde cōtigerit ecclesia	Ibidem
Alexandrini accedunt ecclesiam Dionysij	340	Anatolius Alexandrinus, Laodiciae epus	178
Allegoria spiritalis sensus legis	37	Anatolij prudēs factū apud Alexandriae	Ibidem
Alleluia auditur à quodā cantari in templo Se- rapidis, sed nemo uidetur	521	Anatolius quid de Pascha senserit	Ibidem
Alleluia Romae semel psallunt	534	Anatolius, uiuente Theoteco Casariensi eccle- siae praesuit	179
Alolphion miraculose à demonio liberatus	428	Anatolius quomodo factus sit Laodicensis epi- scopus	Ibidem
Alfa fluuius	231	Ancyra ciuitas Galatiae	335. & 353
Ambrosius Valentinianus monitus ab Origene resipiscit	142	Andragatius dux Lugduni perceptor Gratiani Aug.	251
Ambrosius consularis Liguriae nondum bapti- zatus eligitur in episcopum Mediolanensem	250. & 455	Andragatius trucidator Gratiani in fluuiū sese proiciens occubuit	517
Ambrosius baptizatus suscipit praesulatum Me- diolanensem	250. & 953	Andreas euangelizat in Scythia	46
Ambrosius impugator haereticorum	495	Angelus absoluit Petrum à uinculis	30
Ambrosium praecipit Iustina exulare	517	Angelus percudit Herodem concionantem	31
Ambrosius recusat deserere ecclesiam	Ibidem	Anicetus Romanus pontifex	79
Ambrosius excommunicat Theodosium Aug. ob eadem Thessal. patratam	523	Anicetus XI sui pontificatus anno uita sua fuit	90
Ambrosius nō reueretur imperialē potentiam, ut legem praeruaricetur diuinam	524	Aniceto succedit Soter Ro. episcopus	Ibidem
Ambrosij strenua constantia, & zelus in redar- guendo Theodosium	525	Anubion episcopus	353
Amnia Philadelphina prophetissa	119	Annos mille post resurrectionem quidam fini- gunt	71
Ammon, Zenon, Ptolemeus & c. milites Chri- stianum in martyrio trepidantem nitibus eri- gunt	155	Annianus episcopus Alexandrinus post Mar- cum euangelistam	45
Ammonaria uirgo & martyr capite caesa	154	Annianus quot annis gubernarit ecclesiam Ale- xandrinam	57
Ammonius philosoph. praceptor Origenis	145	Antelucani hymni decantabatur Christo	67
Ammonij liber de consonantia Moysi & Iesu Ibidem	144	Anthemius Praefectus moderatur imperiū The- odosij iunioris	566
Ammonius monachus ad episcopatum uocatus dextram sibijpsi absceidit aurem	485	Antherus Ro. ecclesiae antistes	148
Ammonius discipulus Origenis & Didymi	489	Anthimus episcopus Nicomediensis martyr	186
Ammonius quidam occiditur, quod lapidem pe- tulanter in Praefectum iecisset	571	Anthimus episcopus capite caesus	195
Amos Aegyptius eremita.	281	Antinous, Antinoi agones	77
Amos ad ulteriorē fluminis ripam miraculose deportatus	Ibidem	Antiochus Eusebij Samosatani auunculus exu- lat	462
Amphilochius Licaeonensis Episcopus premit Euchetarum haesim	457	Antiochus fit episcopus	Ibidem
Amphyktionū de Alex. Magno oraculū	447	Antiochusa apud Orontem	302
Amphion episcopus Epiphaniae, cōfessor	276	Antiochusa Mygdonica	Ibidem
Anacletus Romanus episcopus	57	Antiochia terrae motus	545
Anacletus XII annis praesuit Ro. ecclesiae	75	Antiochia Mygdonia, aliās Nisibis dicta	404
Ananias cursor	20	Antiochia caput Orientis	502
Ananias pont. propugnator Sadduceorū	45	Antiochia decretorum tomus	511
Ananias martyr	342	Antiochia priuilegijs destituta à Theodosio	526
		Antiochena ecclesia florentissima	27
		Antiocheni mittunt subsidium fratribus Hiero- solymam	30
		Antiochena synodus aduersus Paulum Samosa- tenum	171
		Antiochia martyres in craticulis torti	192

INDEX VTRIVSQVE HISTORIAE

Antiocheni populi dissidium propter Eustathium episcopum	323	clasticis nobilis	149
Antiochena ecclesia annis octo caret episcopo		Aphricani Chronica	149. & 267
Ibidem		Apis rex in Aegypto	256
Antiochena synodus nonaginta episcoporum	342	Apocalypsis Ioannis suspecta veteribus	63
Antiochenus populus discordat à clero propter fidem	362	Apocalypsis autor Ioannes presbyter	70
Antioch. conuiciantur in barbam Iuliani	436	Apocalypsim à Ioanne apostolo scriptam adserit Iustinus	89
Antiochenorum publica festiuitas ob mortem Iuliani	443	Apocalypsis quando à Ioanne scripta	112
Antiocheni habent altare ecclesiae ad Occidentem	534	Apocalypsis adscribitur Iohanni Euangelistae ab Origene	147
Antipater pater Herodis Ascalonite	12	De Apocalypsi Ioannis ueterum doctorum Iudicium	169
Antipater regnum obtinet Herodi filio	15	Apocalypsis excedit humane auditionis modum	170
Antiphonarum origo	550	Apocalypsis mysticus sensus	Ibidem
Antiquitatum xx libros scripsit Iosephus	55	Apocalypsis diuino spiritu ab aliquo sanctorum scripta	Ibidem
Antonius eremita charus Constantino Augusto	224	Apollinaris apostolice fidei doctor	90
Ibidem		Apollinaris Hierapolitanus episc.	93. & 455
Antonij abbatis uita ab Athanasio conscripta		Apollinaris apologeticus ad Antoninum Verum	96
Ibidem		Apollinares duo, ambo Laodicenses, heretici	405
Antonij eremite uerba ad didymum	247	Apollinares ambo excommunicati	Ibidem
Antonius literis honoratus à Constantino	279	Apollinaris Rhetor, autor propriae hereseos	252
Antonius genere Aegyptius	Ibidem	Apollinaris assumit pontificatum	502
Antonij sancta conuersatio	280	Apollinaris episcopi Laodicensis errores	Ibidem
Antonij auditors & discipuli	Ibidem	Apollinaris damnatur	255
Antonij somnium	452	Apollinaris abdicatur	505
Antonij codex fuit natura creaturarum	484	Apollinariste desecunt ab ecclesia	255
Antonij somnium	4	Apollinarista Syrus libros ueteris instrumenti edit metricè	455
Antonij, celebrer inter monachos Aegypti	476	Apollinariste uniti Orthodoxis per Theodotium Antiochemum	561
Antonius ex eremo egressus ueritatis testandae gratia	492	Apollo de Thebaida monachus	486
Antonius Germenensis episcopus contra Macedonianos	582	Apollinis simulachrum obmutescit	172
Antoninus Pius Aug.	78	Apollo quid responderit Licinio Cesari	272
Antonini epistola ad Asiaticos pro Christianis	80	Apollo Pythius	320
Antonius filius Marci Aurelij Aug.	82	Apollinis tripodes	Ibidem
Antonius xx annis Imperio potitus	115	Apollinis templum à Christianis euersum	415
Antonius Seueri filius Cesar	135	Apollo Pythius incusat Babilam martyrem ademptae sibi uirtutis fauidicæ	451
Antonius quot annis imperarit	145	Apollo Pythius fulmine tactus in puluerem redigitur	Ibidem
Antonius alius à priore quatuor annis imperat	145	Apollinem Pyth. reprehendit Diogenes	447
Apelles Marcionita hereticus	114	Apollonius scripsit aduersus Montanum	118
Apelles multa impia scripsit contra legem Moysi	115	Apollonius accusatur Christianismi	121
Apelles Aegyptius monachus faber ferrarius	486	Apollonius monachus ministrabat ægrotis	488
Aphrates monachus, uir sanctus & constans quod responderit Valenti Aug.	491	Apollonia uirgo & martyr	155
Aphricani historiographi opus de consonantia Euangelistarum	15. & 149	Apologia Pamphili & Eusebij pro Origene	150. & 422
Aphricanus episcopus, uir in conscripturis ecclesiastica		Apologia Athanasij de propria fuga	352. & 317
		Apologeticus Quadrati pro religione Christiana	

TAM EVSEBIANAE QUAM TRIPARTITAE

Asiana	74	Archelaus comes praesidet in concilio	235
Apologeticus Aristidis	Ibidem	Ardabau uicus apud Mysiam Phrygiae	115
Apologeticus Iustini ad Antonium Pium Caesarem	80. & 89	Ardaburus magister militum Ro.	573
Apologeticus Antonini ad Antoninum Verum Augustum	89	Ardaburus septem fortissimos Persarum duces occidit	574
Appion legatus Graecorum ad Caes.	28	Aretha rex Arabum pater Herodiadis	19
Appionis & Petri disputatio, liber de prophetis	70	Aretha rex ignominiam filiae bello uindicat	19
Appion episcopus Nicomediensis	522	Arethusij Marco episcopo suo inuensi	418
Appij commentarij in Genesis	125	Argyropolis	579
Apostoli duodecim à Christo electi	18	Argonautae	272
Apostolus, hoc est, missus	Ibidem	Ariminense concilium	377
Apostolis apparet Iesus rediituis	19	Ariminensis concilij decreta Iustina Augusta praecipit reuocari	251
Apostoli quidam alij à duodecim	20	Aristarchus concaptiuus Pauli apostoli	40
Apostolorum episcopus Iacobus	24	Aristidis apologeticus	74
Apostolici uiri ex Hebraeorum genere	35	Aristion discipulus apostolorum	70
Apostolorum diuiso	46	Aristobulus uinctus mittitur Romam	12
Apostolorum Christi conuentus	56	Aristobulus ex Pancade, unus è septuaginta interpretibus	179
Apostoli non affectarunt elegantiam sermonis	61	Ariston Pellaeus historiographus	75
Apostoli pauca scripserunt	Ibidem	Aristoteles scripsit sophistica, non ut illis uterentur, sed ut utentibus obuiaremus	375
Apostolorum eruditissimus fuit Paulus	Ibidem	Aristotelis pallium	447
Apostolice doctrinae conformitas	90	Arius presbyter Alexand. hereticus	217
Apostolis praecipuum à Christo, ne ante duodecimum annum ab Hieroso. discederent	120	Arius magister scholae ecclesiasticae apud Alexandriam	285
Apostoli quoadam tantum uina uoce tradiderunt suis discipulis	139	Arius dicebat dei filium esse creaturam	Ibidem
Apostolice sedes. Hierosolymitana, Antiochena, Alexandrina & Romana	320	Arius negabat filium patri coaeternum & consubstantialem	Ibidem
Apostoli non tradiderunt nobis dialecticam, uamque uerborum fallaciam, sed puram scientiam	304	Arius ex ordine sacerdotali reiectus	Ibidem
Aqua in oleum uersa precibus Narsisi episc.	136	Arij erroneum dogma	284. 287. & 288
Aquila & Priscilla adheret Paulo apostolo	39	Arius damnatur ab episcopis Aegypti	285
Aquila Ponticus, Iudeus Profelytus	112	Arius & Achilles unde hauserint suos errores	291
Aquila praefectus Aegypti	131	Arius & Achilles ueritatis inimici	294
Aquila praefect. Aegypti, tyrannicus iudex	134	Arij epistola ad Eusebium Nicomediensem	295
Aquilinus caudicus	319	Arij dogma examinatur à patribus	306
Arabianus ecclesiasticus scriptor	125	Arius damnatur	220. & 307
Aradus insula	462	Arius cum consentaneis suis non comburitur, sed Imperatoris iussu mittitur in exilium	221
Arbathion episcopus	354	Arius reuocatur de exilio per Constantini Augustum	228. & 351
Arbogastus dux Valentimani Aug.	259	Arij fides qua coram Constantino Augusto, professus est	Ibidem
Arbogastes Eugenij tyran. cooperator	538	Arius sumpta occasione ex litteris Constantini suscipitur in communionem à suis fautoribus	332
Arbogastes seipsum iugulat	539	Arius uenit Constantinopolim noui concilij gratia	335
Arca plene humanis capitibus Antiochie repleta	441	Arius callide subscribit decretis Nicæne synodi	Ibidem
Arcadius Aug. in Oriente	260	Arius cacando uitam finit in latrina fori Constantiniani	229. & 336
Arcadius pater Theodosij Iunioris	266		
Arcadius Theodosij filius Cesar	515		
Arcadij Aug. mors	564		
Archelaus successor Herodis	15		
Archelaus regnat pro Herode patre suo	17		
Archelaus comes Orientis	231		

INDEX VTRIVSQVE HISTORIAE

Arij sectatores cognominatur Porphyriani 315	Ariani decretū Melitij in Antiochenam sedem asciti, repetunt ab Eusebio Samosatensi 407
Arij dogma repullulascit mortuo Constantino 339	Ariani Orthodoxos in nauim coniectos exu- runt 490
Arianorum secta tres 235. & 298	Ariani nominantur hostes ueritatis ab Antonio eremita 492
Ariani quid de filio senserint 235. & 287	Ariani relinquunt ecclesias, quas quadraginta annis tenuerant 597
Ariani ex metu subscribunt definitioni synodali 370	Ariani ordinant sibi episcopum nomine Mari- num 513
Ariani dicebant filium creaturam Ibidem	Arianorū cōcilia à ciuitatibus prohibita 520
Arianorum corrupta mens 380	Ariani cōueniunt in suburbanis Antiochiæ Ibi- dem
Ariani dicebant <i>ὁμοουσιου</i> uocabulum non re- periri in scripturis Ibidem	Arianorum uaria schismata 535
Ariani sola manu subscribunt, aliud animo sen- tientes 221, 380	Armenij bellum aduertunt aduersus Romanos 205
Ariani cōueniunt apud Antiochiam 322	Armenij efficiuntur Christiani 324
Ariani non dū discreti à ceteris Christianis 336	Armenij obsides apud Persas sepeliunt corpus Acephemae episcopi & martyris 328
Ariani cuiusdam domus in loco latrinae ubi pe- riit Arius Ibidem	Arrobindas Magister militum Ro. 574
Arianarum insidiæ aduersus Athanasium 341	Arrogantia Pauli Samosateni 175
Ariani apud Constantino, praeualebant <i>ὁμοου- σιου</i> uiuente Alexandro episcopo Ibidem	Arrogantia Maximini Caesaris diuinitus puni- ta 205. & 206
Ariani eligunt Macedonium episcopum apud Alexandriam 342	Arsatius Nectarij frater, successor Ioannis Chry- sostomi 557
Ariani remoto Gregorio ordinant Georgium Arianum episcopum apud Alexandria 344	Arsatius Constantinopolitanus episcopus mori- tur 559
Ariani quidam in turba Alexandrini populi sus- focantur 345	Arsenij brachium ab Athanasio magicae artis gratia abscissum mentiebantur Ariani 231
Ariani & <i>ὁμοουσιου</i> concurrentes ad eccle- siam Constantinopolitanam, partim compre- hensione, partim gladio perempti 346	Arsenij lektoris latebrae 233
Arianorum detectis insidijs Iulius Ro. Pontifex euocat ad se Athanasium Ibidem	Arsenius Tyrum nauigās machinationes Aria- norum reuelat Ibidem
Arianorum opera Paulus Constantinopolita- nus suffocatur Ibidem	Arsinus Aegyptius martyr 354
Ariani insunt contra dei unigenitum 348	Arsius praesul monasterij non excommunicat iu- uenes, sed senes 482
Arianorum machinationes in Orthodoxos 350	Artaxerxes rex Persarum 55. & 113
Ariani moluntur Legatos Sardicensis synodi stupri traducere 355	Artemisius mensis apud nos Maius 54
Ariani cupiunt unam habere ecclesiam oppida- tim 359	Artemon hereticus 125. & 293
Ariani mortuo Constante rursus concitant Con- stantium contra Athanasium 366	Artemonitarum errores 126
Ariani nituntur Orthodoxos de ecclesijs pelle- re 375	Artemius dux Aegypti, martyr, capite plexas 434
Arianorū cōuentus apud Antiochiam Ibidem	Aruspices in festi Athanasio 238
Ariani exulant 376	Asclepas Gazæ antistes, abdicatus ab Arianis, fugit Romam 344
Ariani dicebant propter duo uerba nō esse se- parandam ecclesiam 381	Asclepas Gazæus accusatur apud Iulium Roma- num episcopum 349
Ariani damnantur in Ariminesi synodo 382	Asclepas exburgatus in Sardicensi synodo 352
Arianorum decem concilia 388	Asclepas restitutus per Constan. Cef. 359
Ariani Melitium episcopum nominant Sabellia- num 406	Asclepiades Antiochenus episcopus 377
Ariani triumphant Ibidem	Asclepiades episcopus moritur 145
	Asclepiodotus hereticus, Theodosij heretici de- scipulus 126
	Asclepij templum in Aegæa Ciliciæ 320
	Asiaticorum sententia de paschate 122
	Aspar 577
	Asterius

TAM EVSEBIANAE QUAM TRIPARTITAE

Asterius Romanus Senator & Patricius Chri- sti martyr 165	Athanasius recipit episcopatum suum in Sardii- censi synodo 349
Asterij martyris prece, uictima, quæ demonū prestigijs disparuerat, redditur 165	Athanasius, Marcellus, & Asclepas agunt fidu- cialiter 351
Asterius episcopus praeficitur Orienti 237	Athanasij innocentia manifestatur 352
Asterius rhetor, dogma Arii scriptis suis con- firmat 334	Athanasius inuitatur à Constantio ut ad se pro- peret 336
Asterius Rhetor, tempore persecutionis sacri- ficat Ibidem	Athanasius ostendit literas imperiales Iulio Ro- mano Pontifici 357
Athalaricus punit multos Arianos 497	Athanasius commendatur Alexandrinis à Iu- lio 358
Athanasius puer ludi puerilis episcopus bap- tizat 230	Athanasius quid à Constantio petierit 359
Athanasius à Notario & à Grammatico cru- ditus Ibidem	Athanasius congregat synodū Syrorum & Pa- lestinarum episcoporum 361
Athanasius diaconus à consilio Alexandri Ale- xandrini episcopi 220	Athanasius constituit sacerdotes in alienis ec- clesijs 361
Athanasius egregius disputator 340	Athanasius abdicat sacerdotes Arianos 365
Athanasius fit episcopus Alexandrinus post Alexandrum 230. & 331	Athanasius accusatur Imperatori Ibidem
Athanasius accusatur magicae artis 231. & 331	Athanasius conuocat synodum Alexand. Ibid.
Athanasius pandit Constantino Arianorum in- sidias Ibidem	Athanasius fugit iram Constantij Imperato- ris 364
Athanasius petit causam suam praesente Con- stantio Augusto examinari 333	Athanasius dilabitur è manibus Sebastiani Du- cis quærentis occidere se 366
Athanasius exulat apud Treuerim Galliarum metropolim 334	Athanasius semper in sensus Arianis 375
Athanasius iubetur redire Alexandriam 337	Athanasius mittit quinq; episcopos ad Impera- torem, ut se excusent 385
Athanasius reuersus ad suam ecclesiam 337. & 339	Athanasius uocatur ad Constantinum Ibidem
Athanasius rursus pellitur opera Eusebij Nico- mediensis Ibidem	Athanasius miraculose effugit manum milita- rem Ibidem
Athanasius adulterij & abscisi brachij cuiusdā Arsenij accusatur 231. & 232	Athanasius insimulatur magia Ibidem
Athanasius eripitur è manibus Arianorum 233	Athanasij uaticinium Ibidem
Athanasius inique condemnatus fugit 341	Athanasius redit Alexandriam 420
Athanasius toto orbe profugus ubique quæ- ritur 233	Athanasius excusat fugam suam 425
Athanasius sex annis delitescit in cisterna Ibidem	Athanasius euocatus adit Iouinianum Christia- num Imperatorem 425
Athanasius euocatur Romam 341	Athanasius accusatur Cesari Iouiniano Ibidem
Athanasius confugit ad Constantem Cesarem 235. & 341	Athanasius quatuor mensibus delitescit in se- pulchro 469
Athanasius abdicatur in Antiochena synodo 342	Athanasius moritur 475
Athanasius inter psallentes militarem manum effugiens Romam pergit 343	Athanasij uerba de mensa propositionis 485
Athanasius à Iulio Romano Pontifice resti- tutus 344	Athenais filia Leontij sophistæ baptizatur 575
Athanasium iubet occidi Constantius 346	Athenodorus frater Theodori, auditor Ori- genis 149
Athanasius latitans euocatur à Iulio Ibidem	Athenodorus & Greg. Ponti sacerdotes 171
Athanasius & Paulus Constantinopolitanus pe- tunt fieri concilium 347	Attalus Pergamenus ciuis, martyr 102
Athanasij uerba ex Apologetico sugæ suæ Ibidem 447	Attalus nobilis, uir optimæ conscientie 105
	Atticus monachus fit episcopus Constantinopo- litanus 559
	Attici sermones nō excipiebantur à scribētibus sicut olim Origenis 566
	Atticus Consularis 67
	Attin sacerdotem Rhodij in deos retulerunt 447

INDEX VTRIVSQVE HISTORIAE

Aelianus substitutus in locū Eudoxij Antioche ni episcopi	395	Bartholomæus apostolus, ubi prædicavit	46
Aelianus in exilium relegatus	Ibidem	Bartholomæus Indorum apostolus	115
Audeus hereticus putabat deum habere huma nam formam	456	Bartholomæus in Aradon insulam deporta tur	462
Aurelius Cyrinus martyr	420	Bartholomæus claret miraculis	Ibidem
Aurelius Publius	Ibidem	Bartholomæus Edesseni episcopi lectus in Arado insu la	Ibidem
Aurelianus Cæsar	174	Basilides Alexandrinus hereticus	76
Aurelianus morte subita sublatus	177	Basilides carnifex, & Christo capite plexus	134
Aufes uocabatur à patribus, qui postea à Mose dictus est Iesus	6	Basilides Magnus proficitur Rhetoricem	248
Autoritas Ro. pontificis	542, 546, & 585	Basilides prædicat in ciuitat. Pont.	248
Auxonius senex quibus tormentis affectus sit à Macedonio	388	Basilides episcopus apud Cæsareā Cappadociae pro fide agitur in exilium	249
Auxentius episcopus Mediol. Arianus	250	Basilides sistitur pro tribunali Praefecti Ibid.	
Auxentius & Germinius condemnantur	582	Basilides fuerunt duo fratres, Petrus & Grego rius	250
Auxentius patronus Arianae heresis	388	Basilides & Gregorius soli exortes exilij sub Va lente imperatore	465
Auxentius Mediolanensis moritur	455	Basilides offensus Eusebio Antiocheno reconci liatur eidem	470
Azanès eunuchus regis Persarū martyr	327	Basilides magnanimitas	474
B		Basilides diuina dogmata enarrantem Valens imperator libenter audit	Ibidem
Babylas antistes Antioch. ecclesiae	149	Basilides quid responderit Demostheni culpa tise	Ibidem
Babylas episc. moritur in uinculis	152	Basilides præseruatur diuinitus, ne pellatur in exilium	457
Babylas martyr in sepulchrum iubente Iuliano à Christianis translatus	239	Basilides memoranda sententia	485
Bachylus antistes Corinthiorum	122	Basilides episcopus Ancyranus	555
Bachylus episcopus præsidet in Achaica syno do	Ibidem	Basilides Ancyranus excommunicatur	555
Bachylides & Elpistus	92	Basilides expulso Marcello, rursus inuadit Ancy ranam sedem	565
Bacurius rex Iberorum, comes domesticorum, & dux limitis Palestini	227	Basilides Ancir. coronatur martyrio	420
Bacurius rex Iberorum, uir fide & pietate insi gnis, comes Theodosij Aug.	260	Basilides & Georgius Laodicenses episcopi	397
Balnea interdita Christianis	100	Bellum inter Aretham & Herodem	19
Baptismo ignis baptizata quædam catechume na, Origenis discipula	134	Bellum Iudaicum septem libris à Iosepho descri ptum	55
Baptizatus ab hereticis nõ rebaptizatur	162	Bella & pugnae martyrum	99
Baptizatus ioco Alexander Alexandrinus epi scopus non audet denuo baptizare	230	Bella intestina Alexandrinorum ciuium	167
In baptismo conferri gratiam negabant Messa riani heretici	457	Bellum Armenicum aduersus Maximinum ty rannum	205
Baptizatur in Thessalia, tantum in diebus Pa sche	180	Bellum Francorum aduersus Romanos	345
Barabanes rex Persarū pugnat contra Ro.	575	Bellum intestinum apud Constantinop.	Ibidem
Barbari subiiciuntur Constantino Aug.	530	Bellum Persicum contra Romanos	362
Barbari per Constantinū discere timere deū	333	Bellum intestinum à Magnentio tyranno exci tatum	365
Barbari diripiunt suburbana Constantinopoli	501	Bellum inter Valentem & Procopium	460
Barbari contra Romanos inuadunt fines Ro manorum	588	Beneuolus à memoria Aug. cingulum militare ponit	251
Barbas Barianorum episcopus	582	Beneuolus quaestor orthodoxus	517
Barchabas & Barchob prophetae Basilidis	76	Beniamin, Sextus Hierosol. episcopus	74
Barchobabab dux Iudeorum, uir sceleratus	75	Beniamin	
Barnabas & Paulus mittuntur Hierosolymā	27		
Barnaba epistola & doctrina apost.	65		

TAM EVSEBIANAE QUAM TRIPARTITAE

Beniamin eremita hydropicus claret miracu lis	487	Beniamin ciuitas nominatur altera Roma	517
Beniamin martyr triumphi de Persarum re ge	565	C	
Berœa ciuitas Thracia	379	Cædes martyrum Alexandrin.	167
Berillus episcopus, & doctor ecclesiasticus	145	Cæne Thyestæ, & incesta Oedipia	101
Berilli episcopi impium dogma	150	Cæsarea urbs Palestina	27, & 340
Berillus cõuersus ab Origene, emendatur	Ibidem	Cæsarea prius ὠύπυ & ὠπὲρῶν dicta	30
Berillus episcopus Philadelphiae	422	Cæsarea Cappadociae priuata suo nomine	415
Bestia illæsis martyribus Paganos incitatores suos lacerant	187	Caiphaz alio nomine uocatus Iosephus	18
Bethiarum feritas mansuescit	Ibidem	Caiphaz erat Pontifex quando Christus pas sus est	Ibidem
Bethijs homines atrociores	188	Caius Caligula Cæsar	27
Bethleem uicus Gazensium populosus	428	Caius uolebat se deum appellari	28
Bethera oppidum Hierosol. uicinium	75	Caius Cæsar Iudæis infestus	Ibidem
Bethzob hoc est, domus hyssopi, uicus trās Ior danem situs	51	Caius temporibus Pilatus mortem sibi ipsi con sciscit	29
Bethranion antistes Scythia redarguit Valen tem	498	Caius Cæsari successit Claudius	30
Bibliotheca Ptolemæi apud Alexandriam	132	Caius Caligula impietas à Philone descripta	39
Bibliotheca Gentilium librorum uendit O rigenes	132	Calliocrates Claudopolites	450
Bibliotheca Hierosolymis ab Alexandro extru cta	145	Calydonius A per	267
Bibliothecam Cæsariensem composuit Pam philus	149	Calliditas Iuliani Aug.	238
Bichor episcopus & martyr	529	Callistion discipulus Tatiani	115
Bithynia suscipit Christi Euang. per Petrū	46	Callistus Romanus antistes	145
Apud Bithyniam congregatur concilium Aria norum	298	Callistus militaris descripsit uitam Iuliani	441
Bitanias dux Romanorum	574	Calumnia adulterij Eustathio episcopo impo sita	322
Bonifacius Romanus episcopus	561	Candacis reginae præpositus sit Christianus	25
Bosra, nobilis urbs Arabiae	145	Candelabrum Theodosij Aug.	264
Blandina femina mira in tormentis constan tia	102	Candidi opus in Hexameron	125
Blandina nouæ uires reddebantur ad perseren dos agones, quoties se fatebatur Christia nam	102	Canonici libri noui instrumenti	65
Blandina reuocatur secundo ad tormenta	105	Canonicos libros numerat Melito episc.	95
Blandina alligata stipti traditur bestijs	105	Canon sacrae scripturae per Ireneum	111
Blandina gladio casa uitam finit	107	Canon ueteris instrumenti Origene exponen te	146
Blasphemus quidam lapide illi capiti misere occubuit	561	Canon noui testamenti per eundem	147
Blasphus hereticus	115	Canon Nicænae synodi de celebrat. Pasche	225
Ad Blasum scriptis Ireneus de schismate	120	Canones Nicæni concilij	221, 309, & 314
Britannion tyrannus	365	Canones Nicænae synodi parumpendit Eusebius Nicomediensis	320
Britanno, electus Imperator	369	Canopi origo	257
Britannio senex, ablata corona & purpura pri uatur Imperio	Ibidem	Canopus uictor Ignis dei Chaldaeorum osten ditur	258
Burgundiones	581	Capitolinus Index Thraciae	421
Busris martyris constantia	420	Capparathea uicus	64
Byzantiū Thracia ciuitas à Constantino Aug. denominatur Constantinopolis	317	Castalius fons	239

Byzantiū Thracia ciuitas à Constantino Aug. denominatur Constantinopolis	317	Carceres replentur Christianis	186
		Carnes porcinas edit Spiridion episcopus in quadragesima	277
		Carnificina fidelium	184
		Carnificina martyrum apud Tyrum	187
		Carnificina martyrum apud Alexandria	192
		Carnificina martyrum Pont.	195
		Carnificina martyrum Persidis	326, 327, 328
		Carossa filia Valentiniiani Aug.	454
		Carpo	

INDEX VTRIVSQVE HISTORIAE

Carpocrates hereticorum autor sectæ Gnostico- rum	76	Chalcedonis muri destructi	464
Carpocratiani heretici	91	Chaldaei ignem deum colebant	257
Carpus martyr	86	Charitas unitatis & cōcordiæ uinculum	109
Carus Aug. cum filijs Carino & Numeriano imperauit triennio	177	Charitas Christianorum in paganos persecu- tores	206
Carræ ciuitas, in qua Iuliani portenta magica reperita sunt	441	Charitas Christianorum in confratres	215
Cassius Tyrius	124	Charitas non thesaurizat sibi ipsi	525
Castitatis necessitas nō iniungēda Christianis, ne periclitentur infirmi	92	Chrestus episcopus Nicenus	322
Castitatis amore Origenes castrauit seipsū	135	Chrysophorus soror Dionysij	95
Castitatis amore mulier quaedam cum duabus filiabus in flumen se demersit	192	Chrysostomus, Chrysostomiani	578
Castitatis seruandæ gratia duæ uirgines profi- liunt in mare	193	Chrisma Iudeorum adueniente Christo aboli- tum	15
Ob castitatem tuendā Sophronia matrona si- bi ipsi conuiscit mortem	198	Chrysochropolis	579
Castitas est cōcubitus cum propria cōiuge	314	Christi caput diuinitas	2
Castitatis tuendæ causa Tharba uirgo serra scinditur	128	Christi nomen olim per prophetas obumbrat- um	6
Castitas Pelagij Laodiceni episcopi	459	Christus pontifex	8
Catalogus librorum Philonis	58	Christus Iesus sectatores suos facit appellari Christianos	8
Catalogus operum Iustini martyris	89	Christus quomodo dicatur natus de uentre pa- tris ante Luciferum	8
Catalogus librorum Melitonis	93	Christi ueri differentia à Christi typicis	8
Catalogus lucubrationum Euagrij	483	Pro Christo etiā animas ponunt Christiani	9
Catechumeni fidei	25	Christus quando, & ubi natus	11
Catechumena martyr, Origenis discipula	134	Christus annos natus triginta baptizatur	18
Cathari, qui & Nouatiani	222	Christus prædicat sub principibus Anna & Caipha	18
Cathedra Iacobi	166	Christus stipatus magna multitudine caelos con- scendit	22
Celadion Alexandrinus episcopus	79	Christi discipuli apud Antiochiā primi omni- um uocati Christiani	27
Celadion episcopus moritur	90	Christus prædixit instāte Iudeis calamitatē	52
Celerinus & Sidonius confesores publice con- fitentur	156	Christus prædixit Hierosol. excidium	53
Celestinus Ro. episcopus successor Zosimi	561	Christi regnum quale	58
Celsus Epicureus philosophus	151	Christus solus ueritatis martyr fidelis	108
Centum Christiani in carcere interfecti	327	Christus primogenitus ex mortuis	108
Cephas unus è septuaginta discipulis	20	Christus autor uite æternæ	Ibidem
Cerdon tertius Alexand. ecclesiæ episcopus	59	Christus apostolus dei patris	140
Cerdon Alexandria moritur	73	Christi genus, natiuitatem, patriam, passionem, resurrectionem, & ascensionē in cœlū præ- dixerunt propheta	266
Cerdon hereticus	79	De Christo quid scripserit Iosephus	266
De Cerdone quid scripserit Irenæus	78. & 79	Christus apparuit Constantino Aug.	269
Ceremoniæ ueteris legis, seu typi quidā adum- brabant uerum dei cultum	5	Christi diuinitatem adorat ecclesiæ	287
Ceremoniarum diuersæ obseruationes	533	Christus non tradidit nobis Dialecticam, uerū namq; uerborum fallaciam	340
Cerinthus hereticus promittit terrenum Chri- sti regnum post resurrectionem	64	Christum esse purum hominem assererat Mar- cellus Ancyranus	354
Cerinthus ueritatis inimicus	81	Christianorum antiquitas & nobilitas	2
Cerinthus autor Apocalypsis Ioannis quorun- dam iudicio	170	Christiani fuerunt patres ueteris testamēti, non nomine, sed religione	9
Cerinthi errores	170	Christiani uocantur in sacris literis Christi: No- lite tangere Christos meos	9
Cheremon episc. Nilopolis urbis Aegypti cum grandæna coniuge pro Christo exulat	155		Chri

TAM EVSEBIANÆ QUAM TRIPARTITÆ

Christianorum nomen nouum	10	plite succiso damnati ad metalla 195. & 219	
Christiana religio prima omnium regionum	10	Christianorum persecutio sub Maximino	196
Christiana religio mūdo condito mox nata	11	Christianorum ecclesiæ reedificatur iussu Maxi- miani	199
Christianorum genus & nomen à Christo	19	Christiani à metallis dimissi cū psalmis & hym- nis redeunt	201
Christiani olim dicti cultores	55	Christianis interdicuntur cœmeterijs	Ibidem
Christiani quomodo olim uixerint	55. & 56	Christianorum persecutio renouatur	202
Christianorum conuentus quales olim	57	Christiani suis pulsi sedibus exulant	204
Christianorum persecutio sub Domitiano	57	Christiani, pagani fame & morbis periclitan- tibus, manent incolumes.	206
Christiani instimulabantur infanticidij, & pro- miscui concubitus	77. & 10	Christiani qualiter se gesserint erga paganos	Ibidem
Christianorum sancta cōuersatio Barbaros ad fidem Christi pellicit	77	Christiani olim initiabantur signo dominicæ passionis	207
Christiani publicis adclamationibus exposu- labantur ad pœnas	78	Christianorum ecclesiæ magnificæ cōstructæ	215
Christianos persequerentur Iudæi	84	Christianorum charitas	Ibidem
Christianis negabatur inhabitatio domorum, bathenarij usus: processus in publicis 100. et 155		Christianorum solennis oratio pro Constantino Augusto	214
Christianorum perpetuæ latebræ	100	Christiani necati inedia iussu Licinij Cesaris	Ibidem
Christiani ob plebis adclamationes coniecti in carceres	Ibidem	Christiani frustratim concisi à Ianijs	215
Christianos terrebat incertus confessionis exitus	101	Christianus quidam illiteratus philosophum di- sputatorem maximum, ad Christi fidem in- ducit	219. & 305
Christianus sum, nihilq; aliud, clamabat sanctus diaconus positus in tormentis	102	Christianis interdicuntur ethnicarum literarum studijs	238
Christiani ueteres abstinebant à carnibus	103	Christiani non audebant in ecclesijs palam con- uenire	269
Christiani putabantur uesci infantum uisceri- bus	105. & 156	Christiani exultantes reuocantur	275
Christiani mortui in ergastulis	105	Christiani ad dignitates, & publica officia re- cepti	Ibidem
Christiani uincti in carceribus, animabant infir- miores	105	Christianorum templa extruuntur	274
Christiani producti ad pompam suppliciorum præbendam	105	Christiani in Parascene occisi apud Persidem	327
Christiani orabāt quondam flexis genibus	110	Christianorum magna persecutio apud Alexan- driam	367
Christiani milites oratione impetrāt imbrē	100	Christianis infestus Iulianus	414
Christianis omne iuramentum illicitum	134	Christiani nominantur Galilei à Iuliano	415
Christianorum alij negabāt fidē, alij fugiebāt, re- liqui constanter cōstebantur Christum	153		& 239
Christianorum officia in paganos peste infe- ctos	167	Christiani dijs sacrificaturi iubentur prius ex- piari	416
Christiani crescebant numero	182	Christiani à pagani interempti apud Alexan- driam	Ibidem
Christiani in prosperis obliti dei	185	Christianorum numerus per singulas ciuitates conscriptus	427
Christiani militantes, persecutionem sustine- bant	185	Christiani fugiunt è ciuitatibus	428
Christianorum templa sabruta	185	Christianorum hospitalitas & officia erga mor- tuos	429
Christiani iusto dei iudicio correpti	184	Christiani olim officiosi etiam in gentiles & in deos	Ibidem
Christianorum uaria supplicia	Ibidem	Christiani reiecti à Iuliano	430
Christiani coacti sacrificare	Ibidem	Christiani effositi dextris oculis, & sinistro po- steriore	431
Christiani milites pro Christo ponebant mili- tiam	185		Chri
Christiani instimulantur incendij Nicomedien- sis palatij	186		
Christiani coniecti in carceres apud Syriā	186		
Christiani effositi dextris oculis, & sinistro po- steriore			

INDEX VTRIVSQVE HISTORIAE

Christiano credendum quod ab apostolis traditum	512	Clerici ducenti & quinqueaginta à Persis comprehensi	329
Christianis utiliora sunt bella quam pax	564	Clerici coguntur militare à Iuliano	415
Christiani dabant operam spectaculis apud Alexandriam	570	Clericis subtrahuntur honores & priuil.	416
Christiani occidunt Hypatiam philosophicam mulierem	572	Clerici & episcopi ab ecclesijs eieciti	427
Chronica Aphricani	149	Celibatus nõ temere imponendus Christianis, propter infirmos	29
Chrysostus fugit ne cogereur fieri episcopus	570	Celibes post annum xxv. prohibetur Ro. à priuilegijs habentium coniuges	275
Cineres martirum, ob spem resurrectionis admendam à paganis coniecti in Rhodanũ fluiuium	107	Celibibus indulget Constantinus, ut licite possint condere testamentum	Ibidem
Ciuitas sancta Hierusalẽm	29	Celibatus ne in Nicæna synodo iniungeretur presbyteris, diaconibus, & subdiaconibus, Paphnutius confessor obstitit	514
Ciuitas quædam Phrygiæ cum uniuersis ciuibus à paganis exiusta ob Christi fidem	191	Ad cœlibatum, uel matrimonium Orientales episcopi liberi sunt	535
Clades Iudeorum describit Philo	28	Cointha nobilis mulier, & martyr	152
Clarus de Ptolemaide	124	Columna Porphyretica in foro Constantin.	336
Claud. Aug. successor Gaij	30. & 174	Collecta Paganorum pro pauperibus	430
Claudij temporibus futura famem prædixit propheta Agabus	30	Comites Pauli Crescens, Linus, Clemens	47
Claudius Imperator Iudeos urbe pellit	39	Comes Phœnicis	251
Claudius quàm diu imperarit	40	Commentarij Heracliti in apostolum	125
Claudius Apollinaris aduersus Montanũ	115	Commentarij Symmachi	141
Claud. Apol. Hierapolitanus episcopus	120	Commentariorum in Esaiam libri triginta Auctore Origene	149
Clearchus prefectus Nymphæũ edificat	464	Commentarij Nepotis Chiliastræ	168
Clemens Pauli apostoli comes	47	Cometes per totum annum uisus Hieroso.	53
Clementis Romani episcopi ad Corinthios epistola	57	Commodus Augustus	133
Clemens Ro. pont. iij. post Petrum	59	Commodi temporibus maxime propagata fides	123
Clemens nouem annis rexit Romanã ecclesiã	67	Commodus quot annis imperarit	125
Clemētis epistola legebatur olim in ecclesijs	92	Concilium Cæsariense	122
Clemens Rom. episcopus expoliuit epistolam ad Hebræos Græco sermone	147	Concilium Romanum	Ibidem
Clemens Alexandrinus episcopus scripsit historiam Iacobi fratris Ioannis	50	Concilium Gallicanum	Ibidem
Clemens Alexandrinus Panteni discipulus	113	Concilium Achaicum	Ibidem
Clementis Alexandrini opera	138. & 267	Concilium episcoporum Palestinæ	124
Clemens Alexandrinus etiam apocryphorum librorum utitur testimonijs	19	Concilium Romanum in quo Nouatiani ab ecclesia pulsi sunt	156
Clemens episcopus nõ löge post apostolos Ibidem		Conci. Antioch. aduers. Paul. Samos.	171
Clemens Alexandrinus in libris ἱστορικῶν ἐπιτομῶν compendiose explanat sacras scrip.	140	Concilij Antioch. epist. ad Dionys. Ro. & Maximum Alexandrinum episcopum	174
Clementis Alexand. iudicium de epistola ad Hebræos	Ibidem	Concilium Nicænum	218
Clemens presbyter Antiochenæ ecclesie	19	Concilium apud Tÿrum contra Athanasium	231
Coci publici	417	Concilium Ariminense	324
Cleobius hæreticus, à quo Cleobiani	19	Concilium Arianorum apud Bithyniam	30. 61
Cleophas frater Ioseph	56	Ad concilium Nicænum quot conuenerint episcopi	310
Clerici nõ accipiunt iuras, aut frumenti uel uini ampliationem	222	Concilij Nicæni fides	31
Cleri & populi in templo psallentium apud Antiochiam diuersitas	362	Concilium Antioch. contra Athanasium	342
		Concilium Sardicense iussu Constantij congregatur	347
		Concil. Hierosol. restituit Athanasium	361
		Concilium Sirmiense aduersus Photinum	369
		Concilium	

TAM EVSEBIANAE QUAM TRIPARTITAE

Concilium Mediolanense	234. & 569	Constantinus commendat religionem Christianam	275
Concilia duo Ariminense pro Occidentalibus, Nicomedienſe pro Arianis	577	Constant. fautor Christianorum	214. & 275
Concilium Romanum nonaginta episcoporum sub Damaso	586	Constant. beneficia in pauperes Christianos	215
Concilium in Nicæa Bithyniæ tremotu dirimitur	390	Constant. priuilegia eccle. collata	215
Concilium apud Seleuciam Isauriæ	491	Constantius expostulat nõ solum cum Ario, sed & cum Alexandro	289
Concilium Seleucianum in duas partes scissum	392	Constantinus suppeditat uictum patribus Nicænae synodi	305
Concilium Seleuciæ quomodo solutum	395	Const. Aug. adu. uilucæ aduer. Licinium Ibidem	
Concilium Alexandrinum sub Athanasio	422	Constantinus nolebat iudicare de priuatis episcoporum causis	218. & 305
Concilium Ephesi propter Nestorium	583	Constant. Aug. postremus ingreditur, humiliorisq; sedet sella, petita uenia ab epi.	306
Concordiæ uinculum est charitas	109	Constant. oratio ad patres Nicæni concilij ibidẽ	
Cocubitus cū propria coniuge est castitas	314	Constant. laudatus à Sabino Ariano	509
Confessione incertum exitum formidabat Christiani	101	Constantini Vicennalia	314. & 317
Confessio perfecta signaculum martiris	108	Constant. Aug. uenerabatur Paphnutium	220
Confitentes peccata baptizabantur	522	Constantinus accipit conuincio patres Nicænae synodi	515
Confitendi modus apud ueteres	126	Constant. epistola de Ario & eius scriptis ibidẽ	
Confessio peccatorum publica	150	Constant. aedes sacras ciuitatum extruit	317
Confessio publicã Sidonij & Celerini confessionum	156	Constant. molitur nouam urbem	Ibidem
Confitendi modus Romæ ecclesie	529	Constant. destruit templã paganorum	Ibidem
Cõfessio abrogata apud Constantinopolim Ibidem		Constant. partem crucis reponit in sua statua	518
Conformitas doctrine apostolicæ	90	Constant. domat Sarmatas & Gothos	224
Confutatio gentium Autore Iustino	89	Constantinus poscit per literas Antonij eremiticam orationem	Ibidem
Contentiones ecclesiasticorũ odioſe	54. & 85	Constant. epistola ad Nicomedienſes	320
Coitus illicitus prohibitus à Constantino Augusto	274. & 275	Constant. epistola ad Saporẽ regem Persa.	274.
Constantia Bladine feci. in tormentis	102	Constantinus Tÿri concilium transfert Hierosolymam	531
Constantia mar. apud Palest. & Tÿrum	187	Constant. mittit Arij professionem synodo Hierosolymitanæ examinandam	532
Constantia martyrurum Aegypti	189	Constantini Augusti epistola ad synodum Tÿrenam	535
Constantia Dioc. pueri pro Christo uapul.	154	Constantinus circumuentus ab Arianis agit Athanasium in exilium	334
Constantia soror Constantij uxoris Iul.	411	Constantini forum	536
Constantia Bussyris martyr	419	Constant. filios suos facit Cæsares	537
Constantia soror Augusti moritur	228	Constantinus quadragesimo quinto etatis suæ anto baptizatus	Ibidem
Constantia ciuitas uocatur Gaza maritima	414	Constant. iubet Athana. redire Alexand. Ibidem	
Constantienses subijciuntur Gazæ à Iuliano Ibidem		Constant. bapti. Nicomedie in suburb. Ibidem	
Constantinus magnus persequatur Christianos	269	Constantinus tres filios suos testamento constituit regni heredes	228. 540
Constantinus electus in imperatorem in Britannia Ibidem		Constantinus moritur anno etatis sexagesimo quinto	537
Constant. qualem se gesserit in imperio	194	Constant. mor. dogma Arij repullulascit	539
Constantinus parat bellum aduersus Mæcenitium	207	Constantini Aug. epistola ad Alexandrinum pro Athanasio	Ibidem
Constantinus uidet per somnium crucis signum	207. & 269	Constantinus iunior filius Constantini Augusti Cæsar Italiæ	537. 539
Constantino apparet Christus	Ibidem		
Constant. ingressus Romam cum triumpho	208		
Constant. & Licini lex de colendo Christo	209		
Constant. degebat in Gal. circa Rhenum	271		

INDEX VTRIVSQVE HISTORIAE

Constantinus Iunior apud Aquileiam à militibus interfectus	231. & 340. 362
Constantino polis secunda Roma	317
Constantinopolitanorum religio	318. & 319
Constantinopolitanum concilium quomodo conclusum	399
Constantinopolitane synodi patres	507
Constantinopolitane synodi fides	511
Constantius Augustus pater Constantini magni	194
Constantius explorat fidem & constantiã quorundam aulicorum Christianorum	271
Constantius filius Constantini magni Caesar in oriente	231
Constantius perurgetur in odiũ Athanasij Ibidẽ	
Constantius iubet Athanasium condemnari Ibidẽ	
Constantius priuat Constantinopolitanos frumentarijs stipendijs in uindictam occisi Hermodogenis	344
Constantius Aug. offensus Macedonio Constant. episcopo	Ibidem
Constantius moratur Antioch.	Ibidem
Constantius mandat occidi Athana.	346
Constantius synodum Sardicensem iubet cõgrogari	347
Constantius inuit ad se Athanasium episcopum	356
Constantius quid ab Athanasio postulauerit	359
Constantij epistola pro Athanasio	360
Constantius mortuo Constante fratre suo recuperat regnum in occidente	254. 363
Constantius iterum Arianissat	Ibidem
Constantius persequitur Athanasium	364
Constantius misso duce cum armata militum manu iubet Athanasium interimi	366
Constantius mandat caput Athanasij sibi adferri	368
Constantius in Illyricum profectus Britannio nem senem priuat imperio	368
Constantius mittit exercitum contra Magnentium	369
Constantius mandat synodum Sirmij congregari	Ibidem
Constantius uenit Romam	374
Constantius adornat duo concilia, Ariminense pro Occidentalibus, Nicomediese pro Orientalibus	400
Constantius expellit Liberium Roma. Pontific. in exilium	378
Constantius sollicitatur à matronis Ro. super reatu Liberij Ro. Pontif.	379
Constantius uult duos esse Rom. Pont. Liberium & Felicem	Ibidem
Constantius succenset patribus Ariminensibus synodi ob non receptam fidem Sirmiensis concilij	584
Constantius dat uisatio licentiam agendi pro libertu suo contra ecclesias	Ibidem
Constantius succenset Macedonio ob translata patris sui Constantini ossa	389
Constantius mandat episcopos hunc scripturæ locum exponere: Dominus creauit me in initio	406
Constantius Apoplexie passione correptus moritur	408
Constans Constantini Augusti iunior filius Caesar Occidentis	238
Constans subiecit Francos Ro. imperio	344
Constans scribens fratri suo Constantio petit Athanasium suo gregi restitui	233. 347
Constantis alia legatio ad Constantium pro Athanasio	355
Constans occisus à Magnentio tyrann.	363
Constante mortuo Athanasius iterũ exulat	234
Consubstantialitatis uerbum ab Arianis reprehensum	310
Consubstantialitatem negabant Orientales	347
Consubstantialitatis uerbum anathematizatur ab Orientalibus	348
Conuentus Christianorũ, quales olim fuerint	37
Conuentus apostolorum & discipulorum domini	56
Conuentus confessorum Alexandriae	236
Conuentus Arianorum apud Mareotem	330
Conuentus Arianorum apud Constantinop.	335
Conuentus Arianorum apud Antioch.	375
Conuentus Acacianorum apud Antiochiã	450
Conuersatio sancta Christianorum pelliciebat Barbaros ad Christi fidem	320
Conuersatio monachorum Aegypti	278
Copras monachus expulsor demonũ, & curam dis morbis inclutus	486
Coratione Nepotianus monitu Dionysij errorem suum deserit	169
Corbonas sacrum erarium	29
Corduba ciuitas Hispanie	348
Corinthiorum ecclesia	44
Corinthus parum constans martyr	82
Cornelius centurio Christo credit	27
Cornelius Antistes Antiochenus	90
Cornelius Romanus Pontifex	152
Cornelius Ro. scribit Fabiano Antiocheno decretum Romani concilij	156
Cornelius Ro. episcopus moritur	160
Cornelij Rom. Pont. literæ Nonatianorum dogmati contrariae	495
Corpus	

TAM EVSEBIANAE QUAM TRIPARTITAE

Corpus Constantini apud Constantinopolim sepultum	337	Crucis note in uestibus	407
Corpus Sancti martyris aduſtũ in primam speciem restituitur	165	Cruce coron. in exitis immolati pecc.	415
Corpus Babylæ martyris translatum	463	Crucis signum aboletur à Iuliano in Labaro uexillo	430
Corpus Ioannis Chrysoſtomi Constantinopolim aduectum	588	Cruce dominica initiabantur Christiani	475
Craticule apud Antiochiam	192	Ctesiphon ciuitas Persidis	325
Crescens Pauli comes ad Gallias proficisc.	47	Cubicularij Caes. pro Christo occisi	186
Crescens philosophus Cynicus	86	Cubitus uersus quorundam non in templum Serapis, sed in ecclesiam Christo sacram defertur.	259. & 273
Crescens philosophus insidiabatur Iustino martyri	86	Cuculum ciuitas Cappadociæ	348
Crescentis philosophi turpitudine	Ibidem	Cuculum Armenie	Ibidem & 363
Cretensium liberalitas in Homerum	264	Cultores dei dicuntur Christi	9
Crimina conficta in Athanasium episcopum Alexandriae	232	Cultores, id est, Christiani	35
Crispus & Constantinus Caesares	265	Currus, quadrigæ, & armorum cohortes in aere uisæ	40
Crispus filius Constantini Aug.	270	Cursus publicus mularum & caballorum subleuitus	413
Crispus Caesar moritur	271	Cuspius Fadus procurator Iudæe	32
Crudelitas Maxentij	195	Cyprum ueniunt quidam discipuli	25
Crudelitas Maximini Caesaris	196	Cypriani liber de lapsis	156
Crudelitas Licinij in Christianos	214. & 215	Cyprianus Carthagenensis episcopus	160
Crudelitas Diocletiani in Christ.	186	Cyrenius censor ab Aug. missus in Syriam	11
Crudelitas Macedonij Ariani episcopi in orthodoxos	364	Cyrillus Antiochenus	177
Crudelitas Sebast. ducis Manichei	392	Cyrillus Hierosolymorum episcopus	235
Crudelitas Magnentij tyranni in senatores & plebem Romanam	373	Cyrillus Hierosolymitanus	246
Crudelitas Macedonianorum	388	Cyrillo successit Ioannes episcopus	255
Crudelitas Georgij Alexandrini episcopi	399	Cyrilli Hierosolymitani episcopi causa discutitur Seleucia	395
Crudelitas Gazæorum in Christia.	418	Cyrillus Hiero. primus inter ecclesiasticos usus appellatione	Ibidem
Crudelitas Hierapolitanorũ in sacras uirgines	Ibidem	Cyrillus Hierosoly. abdicatur ab Acacio Caesariensi	397
Cruci adiudicatur Petrus Apostolus à Nerone	44	Cyrilli & Acacij contentio de iure Metropolitane	Ibidem
Crucis tres ab Helena inuenta	223. 317	Cyrillus uendit sacra uasa tempore famis	Ibidem
Cruce Christi quomodo inter ceteras cognita	Ibidem	Cyrillus uendit uestem ecclesiasticam	Ibidem
Crucis signum postibus & fenestris depictum Alexandriae	258	Cyrillus reuertitur ad propriam sedem	400
Crucis dominicæ signum inter iudeos Aegyptiorum litteras repertum interpretatur uita uentura	258	Cyrillus Hierosolymitanus martyr	420
Crucis signaculum in uestimentis Iudeorum	240. & 270	Cyrinus episcopus Chalcedonensis aduersatur Chrysoſtomo	553
Cruce trophaeum uict. aduer. infernum	270	Cyziceni in paganismo persistentes à Iuliano quæ petunt impetrant	427
Crucis signo militum arma signata à Constantino	274	Cyziceni eijciunt Dialecticum episcopum	463
Crucis supplicium prohibuit Constant.	275	D	
Crucis symbolum in nummis	Ibidem	Daemones fugiunt crucis signum	411
Crucis signum in humeris militum Constantini Aug.	329	Dæmon queritur de sanctis uiris	476
Crucis signum in caelo uisum	569	Dæmon nunquam potuit decipere Pachomium abbatem	488
		Dæmonis uniuersas uitare insidias non est facile hominibus	522
		Damasus Romanorum episcopus successor Liberij	250

INDEX VTRIVSQVE HISTORIAE

Damasci epistola e synodo Romano missa in Illyricum	386	Demophilus condemnatur in Ariminensi synodo	382
Damascus Ro. episcopus praevaluit Ursino	495	Demophilus fit episcopus Constanti.	470
Damascus Ro. episcopus laudatur	501	Demophilus celebrat collectas extra portas Cōstantinop. ciuitatis	507
Damasc. epistola ad Orientales	512	Demosthenes equus redarguit Basilium episcopum	474
Damasc. fides ad Paulinum Thessal.	513	Dei filius quare in hominis specie prae dicarit in terris	5
In Dauidicam familiam inquiritur	56	Dei filius uocatur hominis filius, quod in carne natus sit	6
Dauidica stirps iussu Domit. punita	58	Deum Christianorum solum uerum deum fatebantur ethnici	210
Dauid fugiendo declinat inimicorum insidias	424	Deus an corporeus & hominis haberet figuram querebatur inter monachos	548
Decentius frater Magnentij consciscit sibi mortem	374	Dij paganorum ebrii, lubrici, iniuri	447
Decem concilia Arianorum	388	Diuina substantia Christi caput	2
Decem episcopi ad Constantium missi tanquam legati concilij	395	Diuinus sermo neminem angelorum uocat deum aut dominum	5
Decimas sacerdotum inuadebant pontifi.	59	Diuina ultio in testes periuros	356
Decius Caesar persequitur Christianos	151	Diuinae scripturae combustae	183
Decius una cum filiis cruciatus	160	Diuina ultio in prophanos templi Christiani sacri	430
Declamatio scholastica de Pilato & Christo in odium Christianorum confecta	204	Diuinae ordinationi nemo potest resistere	475
Decretum Ro. concilij de lapsis fratribus	156	Diuina ultio in filium & uxorem Valentis imperatoris	474
Decretum Nicenae synodi de scribendo <i>ὁμοουσιος</i> uocabulo	220	Diuina uindicta in cubicularium Valentis sanctum Aphratē dure increpantem	492
Decretum Alexandrinae synodi de non utendis substantiis & substantiis nominibus, nisi contra Sabellianos	422	Diaconi septem ad ministrandum uicibus ordinati	24
Decreta Antiocheni concilij	511	Diaconus nomine Sanctus martyr	102
Dedicationes ecclesiarum quomodo olim celebratae	213	Diaconus eucharistiā non diuidat praesente episcopo siue presbytero	225
Dedicatio Hierosolymorum celebris	228	Dialectica melioris operis tempus impedit, atque ad recte uiuendum nihil ostendit	277
Dedicatio templi Constantinopolitani, quod uocabatur Sophia	398	Dialecticam artem, uanamque uerborum fallaciam Christus non docuit	504
Defensores <i>ὁμοουσιος</i> prohibent Constantini ossa transferri	389	Dialecticus quidam arguator maximus quomodo ad fidem Christi conuersus sit	219
Definitio ecclesiae de pasche celebratioe	122	Dialecticus episcopus eicitur a Cyzicenis	469
Definitio de credenda spiritus sancti diuinitate	257	Dialogus Iustini & Triphonis Hebraeorum doctoris	89
Definitio Nicenae synodi de tempore paschalis solennitatis	513	Dialogus Bardeesanī de fato ad Antonium Caesarem	97
Definitio Sirmiensis concilij	376	Dialogi Irenaei	125
Demetrius Alexand. ecclesiae antistes 122. 129		Dialogus Liberij Ro. pont. cum Constantio Augusti habitus	377
Demetrius episcopus dat Origeni magisterium publice docendi in ecclesia	132	Dialogi Actij heretici	397
Demetrius Origeni iam castrato iubet ut instatius annunciet dei uerbum	135	Dies magni sabbati	83
Demetrius subinuidens Origeni obstitit ne Origenes ordinaretur episcopus	Ibidem	Diem dominicum & diem in quo Christus passus est honorabat Constant. Aug.	274
Demetrius Alexandrini episcopi obitus	148	Die dominica passionis centum Christiani in carcere occisi apud Persidem	327
Demetrius & Eupolemus Iudaei scriptores	139	Differentia	
Demetrius & Lucius confessores	163		
Demetrius Antiochenus episc. 158. & 161			
Demetrius episcopus moritur	171		
Demophilus Arianus	180		

TAM EVSEBIANAE QUAM TRIPARTITAE

Differentia inter Christum uerum, & Christos typicos ueteris legis	8	Dioscorus monachus accedentes ad sacra myste ria dijudicabat	486
Diocæsarea ciuitas Palaestina	299	Dioscorus fit Hermopolitanus episcopus	549
In Diocæsaream relegantur undecim Aegypti episcopi	481	Diospolis ciuitas olim Lydda nominata	295
Diocletianus Caes. persecutor Christiani.	177	Discipulorum Christi multitudo	20
Diocletianus iubet templa Christianorum dirui	184	Discipuli omnes dispersi excep. duodecim	25
Diocletiani seucities in Christianos	186	Discipuli quidam praedicabant solis Iudaeis libi.	
Diocletianus depositis regni insignibus priuatus uiuit	194. & 269	Discipuli apud Antiochiam primi omnium nominantur Christiani	27
Diocletianus Salona moritur	270	Discipuli Antonij eremita	243
Diodorus monachus institutor psalmodiae, & uigiliarum apud sepulchra martyrum	389	Discipline liberales non docent ueritatem, sed sunt ueritatis arma contra mendacium	494
Diodori monachi in aduers. patientia	491	Discordia ecclesiarum tempore Constantini	297
Diodorus adsciscitur ad episcopatum	253	Discordia dogmatum absterrebat multos a Christianitate	298
Dionysia martyr ferro caesa	154	Discordia synodi Seleucinae	392
Dionysius Areopagites a Paulo apostolo doctus fidem	91	Disimiles & non existenciales uocabantur Aetiani	399
Dionysius Areopagita Atheniensem episcopum	47	Dispersi, hoc est, Hebraei	47
Dionysius Albae episcopus Arian. aduers.	576	Disputatio Petri & Appionis autore Clemente	70
Dionysius Albanus exulat	Ibidem	Disputatio Gaij aduersus Proculum Cataphrygam	145
Dionysius Ro. episcopus	171	Disputatio Origenis cum Berillo	150
Dionysius episcopus Corinthiorum	44	Disputatio Malchionis & Pauli Samos.	174
Dionysij uerba de Cerintho heretico	64	Disputatio Photini Sirmiensis & Sabini Ancyranī episcoporum	375
Dionysius Corinth. episcopus apostolicae fidei & sane doctrinae doctor	90	Disput. non unit schismata, sed hereses ad cõditiones maiores adducit	515
Dionysius Corinthiorum episcopus ad quos scripsit epistolas	91. & 92	Doctrinae apostolicae conformitas	90
Dionysius Origenis discipulus magister <i>λατρυ</i> <i>ἡγεμων</i> Alexandriae	149	Doctrina Apostolorum lib. <i>ἁποστολικῶν</i>	63
Dionysius fit episcopus Alexand.	150	Doctrinae ueterum iudicium de reuelatione Ioannis	169
Dionysij Alexandrini epistola ad Flavianum de Alexandrinis martyribus	152	Dogma Arij	284. & 287
Dionys. Alex. epistola & libri	158. & 168	Dogma Arij examinatur in Nycæna synodo	334
Dionysius uoce caelitus dimissa admonetur ut se cure legat hereticorum lib.	161	Dogma Asterij rhetoris	306
Dionysius baptizatum ab hereticis non audeat rebaptizare	162	Dogma Marcelli Ancyranī	334
Dionysius Alex. relegatur in exilium	163	Dogma Niceni concilij iterum uenit in quaestione	339
Dion. Alex. refellit dogma Nepotis	169	Dogma Apollinaris heretici	404
Dion. Alex. iudicium de Apoc. Ioan.	170	Dominica Christianorum restaurata	211
Dion. admiratur & ueneratur Apoc. Ibidem		Dominicum ingressus philosophus signaculum fidei suscipit	291
Dionysius senio morboque praepeditus non uenit ad Antiochenam synodum	171	Dominica uxor Valentis imperatoris	542
Dionysius Alexand. moritur	174	Domitianus Aug. frater Titi	57
Dionysij ecclesia igni absumpta	175	Domitianus persequitur Christianos	57
Dionysius tyrannus Siciliae	264	Domitianus mandat posteritatem Dauid interimi	58
Dionysij corona	447	Domit. portio Neronis de crudelit.	Ibidem
Dioscorus puer quidecim annorum constanter consistetur Christum	154	Domitiani imperatoris mors	Ibidem
Dioscorus titulo confessionis clarus	163	Domitiani imperatoris tituli detrabuntur Ibidem	
		Domus in palatio imperatoris instructa pro cõuentu	63

uentu patrum Nicænae synodi	306
Domus uiaurum & orpharoyū diripiebantur	367
Domus <i>ελαφύας</i> apud Constantinopolim corruit	565
Domnus episc. Caf. Palestine	166
Domnus episcopus filius Demetriani Antiocheni episcopi	176
Donatiana principum quando solita dari	450
Donatus Euryampius draconem spūto interfecit	540
Dorothea uirgo Alexandrina	197
Dorotheus episc. Antiochen. à natiuitate Enumeratus	177
Dorotheus aulicus	182
Dorotheus à cubiculo imperatoris	185
Dorotheus laqueo necatur pro Christo	186
Dorotheus monachus non ualentibus edificare donabat hospitia à se constructa	487
Dorothei monachi perpetuae uigilie Ibidem	568
Dorotheus Arianorum episcopus apud Constantinopolim	568
Dositheii heretici à quodā Dositheo nominati	91
Dotes diuersae spiritus sancti	111
Dracontius Pergamensis ecclesiae episc.	397
Dracontius Pergami episcopus condēnatus	398
Draco oratione Ursatij Perse occisus	591
Ducenti episcopi Ariminensis synodi Arianis aduersi	388
Dux Damasci consciscit sibijpsi mortem	202
Dydimus Alexan. adhuc puer morbo oculorum perdidit usum	246
Dydimus quod per oculos doceri non potuit, auditu discit	246
Dydimus caecus uelut nouumq; instrumentum perfecte callebat	495
Dydimus praeficitur scholae ecclesiasticae apud Alexandriam	246
Dydimi tres libri de trinitate, & explanatiōes in <i>πρόβλεψή</i> Origenis	494
Dydimus caecum Antonius eremita quibus uerbis consolatus sit	247
Dydimus quare didicerit liberales disciplinas	494
E	
Ebionaei heretici dicebant Christum solum hominem ex uiro & muliere procreatum	64
Ecebolus rhetor	410
Ecebolus prostratus ante ecclesiam clamabat: conculcate me sal insensatum	436
Ecclesia Antiochena florentissima	27

Ecclesiae Ro. & Corinthiorum	44
Ecclesia Hierosol. transfertur Pellam	48
Ecclesia Christi uirgo	91
Ecclesiae Christianorum solo equatae	183
Ecclesiae Christianorum reaedificantur iussu Maximiani	199
Ecclesiae gloria sub Constantino Aug.	215
Ecclesiarum suburbicariarum curam gerat Romanus Pontifex	221
Ecclesiarum disidium	297
Ecclesiae hereticis ademptae iussu Constantini Augusti	336
Ecclesia Dionysij combusta	345
Ecclesiae ob <i>δυσόδοξον</i> uerbum inquietantur per Athanasium	362
Ecclesiam nō esse separandam propter duo uerba dicebant Ariani	381
Ecclesia Theonae	385
In ecclesiam deo sacra statuitur <i>ἀποστολική</i>	421
Ecclesia Antioch. uere apostolica & antiquior	511
Ecclesiarum xenodochia	526
Ecclesiastici scriptores suis scriptis conuincuntur hereticos	77
Ecclesiastic. definitio de celebratiōe paschatis	122
Ecclesiastica regula de ordinat. episc.	557
Edecius et Frumentius pueri in India ducti	225
Edecius à oculis regis Indorum	Ibidem
Edecius pergit Tyrum	Ibidem
Edecius ordinatur presbyter Tyri	226
Edeciensis praedicaui Thomas apost.	20
Edeciense ciuitati praerat Abgarus rex Ibidem	
Edeciensis per praedicationem Tatthaei conuertuntur ad fidem	25
Edeffa Mesopotamiae ciuitas Thomae apost. praedicatione decorata	245
Edeffeni Christiani in exilium pulsi à Valente	472
Edictum Diocletiani aduers. Christianos	184
Edictum alterum eiusdem in Christianos. Ibidem	
Edictum imperiale de Christianis ad metalla deportandis	193
Edicta Maximiani Caf. aduersus Christianos tabulis aereis insculpta	204
Edicta Licinij collegae Constantini contra Christianos	214
Edicta imperialia aduersus Athan.	254
Effrem episc. Hierosolymitanus	75
Effrem Syrus egregius scriptor	405
Effrem Syrus monachus cōponit cātica de martyribus	493
Egesippii historiographi uerba de uita & morte Iacobi Iusti fratris domini	48
Egesippii	

Egesippii uerba de morte Simeonis episcopi Hierosol.	67
Egesippus temporū apostolicorum historiam quinque libris complexus est	77
Egesippus uenit Romam	79
Egesippus floret	90
Egesippus ex Hebraeis uenit ad fidem	91
Egesippum sectatus est Sozomenus	267
Eleazarus pontifex filius Annae Pontificis	18
Elegantiam sermonis non affectabant apostolici	61
Eleusius episcopus Cyzicenus	388
Eleutherius Romanus episcopus	79
Eleutherius Romanus Pontifex duodecimus post apostolos	99
Eleutherius moritur	122
Emaus ciuitas Palestine, aliàs Nicopolis dicta	437
Emona ciuitas Italiae	272
Eneratitae heretici nuptias refutabat, dicebatq; abstinentium ab animalibus	96
Ephesiorum ecclesia fundata à Paulo, sed à Ioanne aedificata	59
Ephesius scripsit Ignatius à Smyrna	68
Epigramma futura praedicens	464
Epimachus martyr flammis absumptus	154
Epiphania ciuitas Ciliciae	276
Epiphanius eremita in precio habitus	490
Epiphanius Cypri episcopus accepit ab angelo quod largiatur pauperibus	540
Epiphanius simulantem se esse mortuum, uere mortuum relinquit. Ibidem	
Epiphanius Cyprius primus in synodo interdictus libros Origenis	551
Epiphanius Cyprius quid egerit Constantino poli	552
Epiph. publice damnat libros Origenis Ibidem	
Episcopi Hierosolymitani	114
Episcopi inuitabāt olim laicos ad praedicandum ecclesijs	145
Episcopus & clero & plebi debet esse exemplum	176
Episcopi publice denudati irridebātur Ibidem	
Episcopi Syriae coniecti in uincula	186
Episcopi Occidentales coguntur à Constantio Cesare ad cōsentendū Arianae heresi	234
Episcopi exulant	234. & 384
Ad episcopos promouere permittit Constantinus Aug.	275
Episcopi mali increpantur à Constantino Augustino	335
Episcopi conueniunt Constantinopoli	354

Episcopi Constantinopolitani duo	342
Episcopis orthodoxis restituitur ecclesiae à Romano episcopo	344
Episcopi Orientales non ueniunt ad synodum Sardicensem	348
Episcopi duo Sardicensis synodi missi ad Constantinianum pro Athanasio	350
Episcopi quosdam restituerunt	359
Episcopi triginta occisi	368
Episcopi quosdam abdicant Arianos in Ariminensi concilio	381
Episcopi uiginti legati Ariminensis synodi	384
Episcopi ducenti Ariminensis synodi aduersi Arianis	388
Episcopi damnati & excommunicati Seleucia	395
Episcopi à Bithynia reuocantur Constantino poli	396
Episcopi abdicati	395
Episcopi condemnati pelluntur ex Constantinopoli Ibidem	
Episcopis nolentibus subscribere Acacio interdicitur officio pontificatus Ibidem	
Episcopi substituti	398
Episcopi prohibebant olim Christianis, cum ethnicis familiaritatem	405
Episcopi exules restituti per Iulianum Imperatorem	412
Episcopos de exilio euocat Iouinianus	450
Episcopum oportet non solum uerbo, sed etiam uita gubernare subiectos	453
Episcoporum Illyricianorum ad Orientales epistolae	455
Episcopi orthodoxi pelluntur in exilium à Lucio Samosateno	468
Episcopi undecim exulant apud Diocefaream	481
Episcopi centum quinquaginta Constantinopoli congregati	307
De episcoporum ordinatione ecclesiastica regula	537
Epistola Abgari regis Edessenorum ad Iesum eiusq; responsio	24
Epistole Petri apostoli	46
Epistole Pauli quatuordecim	46. & 147
Epistola prima Ioannis recepta ab omnibus	62
Epistole Iacobi, Iudae, secunda Petri, secunda & tertia Ioannis dubiae apud aliquos	65
Epistola ad Hebraeos dubia apud Latinos	46
Epistolam ad Hebraeos à Paulo Hebraice scriptam, postea à Luca in Graecam linguam transfusam testatur Clemens Alexandrinus	140

INDEX VTRIVSQUE HISTORIAE

Epistolam ad Hebræos à Clemente apostolorū discipulo Græco expolitam sermone testatur Origenes	247
Epistolam ad Hebræos non esse Pauli quidam aestimant	145
Epistola Clementis ad Corinthios	57
Epistola Clement. olim legebatur in ecclesijs	92
Epistola Barnabæ & doctrina apostolorū	63
Epistolæ Ignatii	Ibidem
Epistola Polycarpi ad Philip.	69. & 81
Epistola Adriani ad Minutium Fundanū pro/consulem Asiæ	78
Epist. Antonini Cæsaris ad Asiaticos pro Christianis	80
Epistola Smirneorum de martyrio Polycarpi	82
Epistola Dionysij Areopagite	91
Epistola Vicensium & Lugdunensium ad Asiaticos & Phrygas de gestis martyrii	100
Epistola martyrii continēs laudem Irenæi	109
Epistola Polycratis episcopi Ephesorum ad Vicentem Ro. Pontificem	122
Epistola Alexandri Hierosol. episcopi ad Antinoitas	137
Epistola Alexandr. Hierosol. ad Demetrium Alexand.	144
Epistola Aphricani episcopi ad Origenem de historia Susannæ	149
Epistolæ Origenis	151
Epistola Dionysij Alexandrini de Alexandrinis martyribus ad Flavianum	152
Epistola eiusdem ad diuersos	158
Epistola eiusdem ad Stephanum Romanū Pontificem	160
Epistola eiusdem ad Xistum Romanum Pontificem	Ibidem
Epistola Paschalis Dionysij Alexandrini	167
Epistola Cornelij Romani episcopi ad Fabianū Antiochenum episcopū de uita & moribus Nouati presbyteri	156
Epistola Gregorij Alexandrini ad idolum Apollinis	172
Epistola synodi Antiochene de dānatione Pauli Samosatani	174
Epistola Maximini Cæsaris pro Christianis	210
Epistola synodales	268
Epistola Alexādr. Alexādrini de Arianis	284
Epistola eiusdem ad Alexandrum Constantinopolitanum	286
Epistola Arii ad Eusebiū Nicomediensem	292
Epistolæ Arianorum, & aduersæ partis utriusque collectæ	297
Epistola Constantini Augusti de Ario & eius dogmate	315
Epistola eiusdē ad Eusebiū Cæsariensem Ibidem	
Epistola eiusdē ad Nicomedienses de Eusebio episcopo	320
Epistola eiusdē ad Saporē regem Persarū	329
Epistola eiusdē ad synodum apud Tyrum congregatam	333
Epistola Constantini iunioris ad Alexandrinos pro Athanasio	340
Epistola Orientalium episcoporum ad Iulium Ro. Pontificem	345
Epistola Iulij Ro. Pontificis ad episcopos Antiochensē synodi	346
Epistola Cōstantij Cæsaris ad se inuitatis Athanasium Alexandrinum episcopum	357
Epistola secunda & tertia eiusdem ad eundem Athanasium	Ibidem
Epistola Iulij Romani Pontificis ad Alexādrinos de re deditu Athanasij	358
Epistola Cōstantij ad episcopos & presbyteros pro Athanasio	360
Epistola altera eiusdem ad populum Alexandrinum	Ibidem
Epistola Cōstantij ad Nestorium pro Athanasio	361
Epistolæ synodales Iulij Ro. Pontificis & Maximij Hierosolymitani	362
Epistola Athanasij aduersus synodum Ariminensem	381
Epistola Ariminensis synodi ad Constantium Imperatorem	382
Epistola alia Ariminensis concilij ad eundem	383
Epistola Cōstantij Augusti ad episcopos Arimini congregatos	384
Epistola synodi Constantinopolitanæ missa Occidentalibus	509
Epistola Damasi Romani episcopi ad Orientales	512
Equitius diaconus Marcelli episcopi	528
Eremiticæ philosophiæ officia	279
Eremiticæ philosophiæ principes Helias & Ioannes Baptista	Ibidem
Eremitici instituti origo, causæq;	279
Eridanus padus	272
Errores Ebionæorum	64
Error Cerinthi hæretici	64. & 170
Error Syreni hæretici	114
Errores Artemonitarum	126
Error Berilli Bosphrenæ urbis episcopi	150
Error quorundam Arabum	151
Errores	

TAM EVSEBIANÆ QUAM TRIPARTITÆ

Errores Nepotianorum	169	Euangelium in diuersis ecclesijs à quibus legitur	555
Errores Macedonij Constantinopolitani & 348	230.	Euangelica præcepta non habere dua tunica, non utendum calciamentis, non de crastino cogitandum	133
Error Sabellianorum	237	Euāgelici, Apostolici, & Prophetici libri uere crudiunt	306
Error Apollinaris hæretici	252	Euangelicum præceptum, fugere persecutores, comprehensos autem ferre fortiter perfectorum rabiem	418
Errores Arianorum	284. & 312	Euaristus Romanus pontifex successor Clementis	68. & 110
Error Asterij rhetoris	334	Euaristo successit Alexander Romanus episcopus	73
Error Marcelli Ancyran episcopi	Ibidem	Euodius primus Antiochensē ecclesiæ epūs	59
Error Photini hæretici	369	Euelcius diaconus relegatur in Oasiam desertum oppidum	462
Error Pauli Samosatani	372	Eucharistia mittebatur solēniter hospitibus episcopis Romam uenientibus	124
Error Messulonianorum	457	Eucharistia sumpturis olim laicis dabatur in manus	157
Esdra sacerdos ex tribu Leui uolumina legis reparat	113	Eucharistia puero traditur ad patrē egrotantem deferenda	157
Ethnici publicis uociferationibus Christianorum uindictam postulabant	78	Eucharistiam posse purgare fidelem ab hæreticis baptizatum	162
Ethnici in inuidiam Christianorum transferebant communes casus	80	Eucharistiam nec obesse, nec prodesse dicebant Messaliani	457
Ethnici implorant Christianorum auxilia	206	Euchetarum hæresis	Ibidem
Euagrius episcopus insule Mytilenæ condempnatur	395	Euchetarum monasteria combusta	Ibidem
Euagrius Archidiaconus Gregorij Nazianzenis fugit Constantinopoli	485	Eunomius episcopus uir sanctus	561
Euagrii monachi lucubrationes	423	Eunomius dialecticus uir corpore & anima leprofus, multa contra catholicam fidem scripsit	235
Euagrius à Theophilo Alexandrino ad episcopatum uocatus aufugit	485	Eunomius notarius Aëtij hæretici	375
Eleusius episcopus Cyzici	388	Eunomius hæresiarches	398
Eleusius Cyzicenus abdicatur	397	Eunomius ordinatur episcopus	401
Eleusius pulsus è sede sua	401	Eunomius laudat Aëtium in suis libris	402
Eleusius timore Valentis consentit in dogma Arii	463	Eunomius fit episcopus Cyzicus superstitē ad huc Eleusio episcopo	Ibidem
Eleusij poenitentia	Ibidem	Eunomij blasphemū dogma callide elicitur	403
Eleusius expellitur iussu Valentis	Ibidem	Eunomius accusatur apud Constantium Imperatorem	Ibidem
Euangelium Petri liber ἀποκρυφόν	46	Eunomius accusat Eudoxiū proditoris	Ibidem
Euangelia quatuor	63	Eunomius abdicatus ordinat episcopos & presbyteros	Ibidem
Euangelium Matthæi Hebræo sermone conscriptum	71	Eunomium subrogatum in locum Eusebij, Samosatani uitabant	461
Euangelium secundū Matthæum Hebraice scriptum apud Indos repertum	113	Eunomij humanitas in Samosatenos	Ibidem
Euangelium secundū Lucam ex ore Pauli ex ceptum	47	Eunomius discedit Samosata	Ibidem
Euangelium Lucæ quare scriptum sit	62	Eunomius fit episcopus Cyzicenus iussu Valentis Imperatoris	463
Euangelium Marci ex ore Petri conscriptum	47. & 71	Eunomij septem Tomi in epistolâ Pauli ad Romanos	Ibidem
Euangelium Ioannis susceptum ab omnibus	61	Eunomius	
Euangelium Ioannis quare quarto loco positum	Ibidem		
Euangelium Ioannis spiritale	140		
Euangelium secundū Hebræos	65. & 91		
Euangelia & acta quorundam Apostolorū	63		
Euangeliorum ordo per Clementem Alexandrinum	140		
Euangelium Indis ulterioribus nuntiatum tempore Constantini Aug.	224		

INDEX VTRIVSQUE HISTORIAE

Eunomius eicitur à Cyzicenis	463	Eugenius tyrannus supplex Theodosio	539
Eunomius moratur Constantinopoli cum Eudoxio	Ibidem	Eulalius episcopus Antiochenus successor Eustathij	525
Eunomij temeraria subtilitas	Ibidem	Eulogius episcopus Edeffenus mittitur in exilium	472
Eunomius separatur ab Eudoxio	469	Eulogius Edeffenus redux.	475
Eunomius ne loquatur cum Theodosio imperatore, à Flacilla Augusta prohibetur	507	Eulogius presbyter & eremita, redargutor cultorum peccatorum	486
Eunomiani quid de dei filio senserint	235	Eulogium adiectum statuae Constantini	208
Eunomiani prius dicti Aëtiani ab Aëtio heretico	375	Eumenes episcopus Alexandrinae ecclesiae	75
Eunomianorum schismata	535	Eumenes Alexandrinus moritur	79
Eunomiotheophrontiani heretici	Ibidem	Eumenes Homericus	429
Eunomiotheotici heretici	Ibidem	Euphrates & Vincentius legati Sardicenses concilij	555
Eunus martyr inter flagellantium uerbera exhalat animam	154	Euphronius Arianus episcopus Antiochena ecclesiae	325
Eunuchi subornati, ut mortem Arij composite nuntient Cesari	230	Euphychius Caesariensis martyr	420
Eunuchi imperiales	412	Europa, Libya, & maxima pars Asiae subdita Constantino Aug.	350
Eunuchi, tonsores, & coci ex aula Imperatoris ciecti	435	Eusebia uxor Constantij patrona Iuliani	442
Eudoxius episcopus Germanicensium	547	Eusebij Caesariensis episcopi iudicium de Patria	71
Eudoxius Germanicae praesul, usurpat Antiochenam sedem	480	Eusebij Caesariensis liber de antiquis martyribus	86
Eudoxius mittitur Aëtium hereticum restitueret	Ibidem	Eusebij Caesariensis liber de uita Pamphili martyris	149. & 180
Eudoxius persequitur orthodoxos	390	Eusebius Caesariensis in diuinis scripturis & Graecis poetis atq; rhetoribus eruditissimus	267
Eudoxius iussu Constantij Augusti expulsi ab ecclesia	Ibidem	Eusebij Caesariensis opus de uita Constantini Augusti	298
Eudoxij fides in Italiam destinata	398	Eusebius Caesariensis de <i>ἁποστολῶν</i> scribit Caesariensibus	308
Eudoxius usurpat sedem Constantinopolitanam	Ibidem	Eusebius Caesariensis laudatur à Sabino Arianos episcopo	Ibidem
Eudoxius Constantinum magnum notans impietatis, Constantiū filium à religione commendat	599	Eusebius Caesariensis <i>ἁποστολῶν</i> uocabulum subtiliter interpretatur	310
Eudoxij blasphemata fidei expositio	400	Eusebius Caesariensis recusat transferri Antiochiam	325
Eudoxius consulit Eunomio ut dogma suum ad tempus premet	402	Eusebius Caesariensis laudatur à Constantino Augusto	Ibidem
Eudoxius suadet Eunomio, ut de Cyzico fugiat	405	Eusebius Caesariensis moritur	340
Eudoxius acceptus in aula Valentis	459	Eusebius episcopus Vercellensis, defensor Athanasij mittitur in exilium	597
Eudoxij accusatores mittuntur in exiliū	Ibidem	Eusebius Vercellensis pergit Alexandriam	236
Eudoxio nolentes communicare affliguntur	Ibidem	Eusebius celebrat conciliū cum Athanasio Alexandriae	321
Eudoxius impedit Macedonianorum synodum apud Tarsum Ciliciae	468	Eusebius dolet de schismate Antiocheniū	425
Eudox. autor seditionis apud Alexandriam	469	Eusebius praedicat ecclesijs Orientalibus	237
Eudoxij mors	Ibidem	Eusebius redux.	505
Eudoxij opera Gothi facti sunt Ariani	498	Eusebius à muliere Ariana iactu tegulae occisus	504
Eudoxia filia Theodosij nubit Valentiniano	588	Eusebius Samosatenus episcopus	405
Eugenius ex Ludimagistro tyrannus occidit Valentinianum Aug.	538		
Eugenius successor Valentiniani Augusti	259		
Eugenius uinctus adducitur ad Theodosium Aug.	260		

TAM EVSEBIANAE QUAM TRIPARTITAE

Eusebij Samosateni uirilium animus	407	sia praesulatum assumptus	506
Eusebius Samosatenus episcopus expellitur à Valente	459	Eustathij Antioch. uerba de Arianis	307
Eusebius Samosat. quid egerit in exilio	460	Eustathius falso insimulatus adulterij	322
Eusebius eludit baiulum Valentis	Ibidem	Eustathius tanquam adulter & tyrannus abdicatus exulat	525
Eusebius nauigat Zeugma Syriae	Ibidem	Eustathius in Bisam legatur	470
Eusebius Istrum proficiscitur	461	Eustathius episcopus Sebastiae Armeniae	390
Eusebius Samosat. coronatur martyrio	462	Eustathiani ab Eustathio Beroënsi episcopo dicitur	525
Eusebius Nicomediensis sola manu, non mente subscribit Nicene synodo	221	Eutychius hereticus	536
Eusebij Nico. cōflictus cum Alexandro Constantinopolitano episcopo	229	Euthymius, Dioscorus, Ambrosius, Eusebius, fratres	548
Eusebius Nico. Arianorum patronus	284	Eutychianus Romanus episcopus	177
Eusebij Nicomediensis epistola ad Paulinum episcopum Tyri	296	Eutychianus eremita claret miraculis	282
Eusebius Nicomediensis scribit pro Ario contra Alexandrū episcopū Alexandrinū	297	Eutropius lector moritur in carcere	558
Eusebij Nicomed. blasphemia scripta	307	Euzoius presbyter, sodalis Arij	551
Eusebius Nicomediensis recusat <i>ἁποστολῶν</i> uocem recipere	310	Euzoius ex ordine diaconorum semotus	406
Eusebius exhibet libellum poenitentiae	Ibidem & 316	Euzoius patronus Arianorum	426
Eusebius Nicomediensis inuadit sedem Constantinopolitanam	322	Euzoius uastator ecclesiae	478
Eusebij Nicomed. peruersi conatus	325	Exactionis nouae molestia suscitauit seditionem	526
Eusebij Nicomediensis machinationes contra orthodoxos	Ibidem	Exceptores conscribentur disputationem Photini	375
Eusebius Nicomediensis Alexandro Constantinopolitano nolenti suscipere Arium mittitur exilium	335	Exceptor Constantij imperatoris	382
Eusebij satellitium	Ibidem	Exceptores synodi Seleucinae	391
Eusebius & Theogonius Arianorum principes	339	Exceptores conscribentur uerba episcoporum populo concionantium	406
Eusebius Nicomediensis calumnias in Athanasium confictas mittit Iulio Romano episcopo	341		
Eusebius translatus ex Nicomedia fit episcopus Constantinopolitanae ecclesiae	342		
Eusebius Nicomediensis moritur	345		
Eusebius diaconus	345		
Eusebius Alexandrinus Laodicea episcopus post Socraten	178		
Eusebius Emifenus Alexandriae episcopus	342		
Eusebius eunuchus à cubiculo Imperatoris	377		
Eusebius à cubiculo Constantij occiditur	412		
Eusebius, Nestarius & Zenon fratres martyres	417		
Eustathius Beroënsis ecclesiae praesul	294		
Eustathius à Beroëa transfertur Antiochia	269		
Eustathius episcopus Antiochenus uenit ad Nicenam synodum	507		
Eustathius communi uoto episcoporum, sacerdotum, totiusq; plebis ad Antiochena ecclesiam praesulatum assumptus			

F

Fabianus episcopus Antiochenus	152
Fabianus Romanus pontifex, columbae in iudicio electus	148
Fabianus Romanus episcopus coronatur martyrio	152
Factio Melitianorum in Aegypto	297
Factiones duae apud Alexandriae <i>ἁποστολῶν</i> & Arianorum	542
Facultates nepotum Iudae	58
Fadus procurator Iudae	52
Fames dira sub Claudio imperatore	50
Fames Hierosolymis obsessorum	49
Fames subuertit uerecundiam	Ibidem
Fames & ira pessimi consultores	52
Fames & sterilitas maxima sub Maximino	205
Fames apud Phrygiam	470
Fausti & Eusebij diaconorum officia in confessiones pro Christo uinctos	165
Faustus confessor capite obruncatur	164
Faustinus & Aquila confessores	165
Fautores Arij Theogonius, Maris, Patrophilus, Vrsatius	554
Felix procurator Iudae	59
Felix profligat Aegyptium Magum	40
Felix Romanus pontifex	177
Felix	

INDEX VTRIVSQUE HISTORIAE

Felix loco Liberij ordinatus Romanus pontifex 235. & 407	Filius patri omnino dissimilem dicebant Eunō miani 235
Felix uiolator templi Christo sacri punitur di- uinitus 452	Filij dei ineffabilis substantia, nec ab angelis per- cipitur 289. & 292
Feræ ad discerpandos martyres pronocatae mi- tiscunt 187	Filius dei soli patri cognitus 289
Festus procurator Iudææ, successor Felicis 40	Filius dei tempora fecit & secula Ibidem
Festus procurator moritur 41	Filius dei primogenitus uniuersæ creaturæ 382
Fides & modestia coronantur, nō temeritas 82	Per filium dei & in filio creatā omnia 290
Fides Gregorij Neocesariensis 175	Filius dei quō differat à filijs adoptionis Ibidem
Fides Alexand. antistitis Alexandrini 292	Filius æqui cum patre honoris, eiusdemq; sub- stantiæ 396
Fides Nicæna roboratur 336	Filius solus ex patre, hoc est, ex substantia pa- tris 508
Fides Arij, quam apud Constantinū Augustum professus est 331	Filius quomodo patri consubstantialis 311
Fides episcoporum Antiochenæ synodi fauen- tium Ario 545	Filius dei ante omnia uisibilia & inuisibilia ge- nitus 309
Fides Narcissi, Theodori, & Marci episcopo- rum à Nicænæ synodi simbolo multum di- screpans 547	Filij & patris una eademq; diuinitas Ibidem
Fides Marci Arethusij apud Sirmium presente Constantio exposita 370	Filij generatio incomprehensibilis & inenarra- bilis 572
Fides altera Sirmienfis synodi 372	Filius similis patri, secundū Apostolum, qui est imago dei inuisibilis 395
Fides quam Vrsatius & Valens legi fecerunt in Ariminenfi synodo 380	Filius patri similem secundū uolūtatē tantū, dicebat Acacius Casariensis 394
Fidei catholicae per Prophetas, Euangelia, & apostolos predicatae, quicquam addere in- cautum, & auferre periculosum 481	Filiæ quatuor prophetissæ Philippi apostoli 66
Fides Ariminenfis concilij tanquam contraria Nicæni fidei anathematizatur à Macedo- nians 466	Filij Maximini morte puniti 212
Fides Antiochene synodi 392	Firmilianus Cappadox, epūs Casariensis 148
Fides Acacij Casariensis episcopi 393	Firmilianus uenit ad Antiochenā synodum 171
Fides Narcissi oblata Cōstantio imperatori 398	Firmilianus dedignabatur scribere Paulo Sa- mosateno 174
Fides Eudoxij destinata in Italiam Ibidem	Firmilianus Cappadociæ epūs moritur 175
Fides uera manifestatur ex diuinis literis 448	Flacilla Augusta precibus retinet Theodosium, ne loquatur cum Eunomio 507
Fides, quam legati Macedonianorum exhibue- runt Liberio Ro. Pontifici 466	Flacilla Augusta Χαλντροχ & id est, egeno- rum amatrix 525
Fides Damasi Romani episcopi ad Paulinum Thessalonicensem 515	Flacilla Aug. enea statua deijcitur 526
Fiducia martyrum Aegypti 189	Flauia Domicilla exulat apud Pontiam insu- lam 57
Filius dei deus, dominus, & creator omnium cum patre 4	Flauianus & Diodorus monachi instituit psal- modiam & uigilias apud sepulchra marty- rum 389
Per filium dei homo reuocatus ad deum 5	Flauianus monachus fit Antiochenus epūs 255
Filius in initio cum patre creauit hominem 6	Flauiani Antiocheni episcopi astutum consi- lium 457
Filius dei homo factus est, ut homines ab erro- ribus reuocaret Ibidem	Flauianus & Diodorus episcopi resistebant Va- lenti Augusto 491
Filius dei uerus rex, uerus pontifex, uerus pro- pheta, uerus Christus 7	Flauianus Antiochenus expugnabat hereti- cos 492
Filius dei à spiritu sancto unctus, Christus effe- ctus est 7	Flauianus fit populo Antiochenæ ecclesiæ odio sus 520
Filius dei non descendisse de caelo, sed à Maria habuisse initium aserebat Paulus Samosa- tenus 175	Flauianus pro ouibus suæ curæ commissis mul- ta perpeffus 538
	Flauianus expurgas se apud Imperatorem suæ sedi restituit Ibidem
	Flauiani

TAM EVSEBIANAE QUAM TRIPARTITAE

Flauiani legatio ad Imperatorem 538	Gaius Arianus 380
Flauianus Antiochenus moritur 559	Gaius Arianus condemnatur 382
Flauianus praefectus 259	Galba & Orho Romani imperatores 48
Florus procurator Iudææ 44	Galea Constantini ornata clauis domini 224
Florinus presbyter hereticus 115	& 318
Fons Castalius 239	Galerij Maximiani edictū pro Christianis 199
Fons apud Nicopolim, morborū depulsor 437	Galerij Maximini epistola pro Christianis 210
Fontes Sagarij fluminis apud Pazenum 494	Galenus Augustus 166
Fornicationes uirginum prohibita à Constan- tino 418	Galenus imperator fauebat Christianis 168
Fortune facellū à Christianis destructum 415	Galenus imperatoris obitus 174
Forum Constantini 352	Galileorum heresis quando exorta 11
Francorum bellum contra Romanos 545	Galileorum nomine Iulianus imperator appel- labat Christianos 259
Franci subiiciuntur Romanis 344	Galileos, hoc est, Christianos impugnare parat Iulianus 439
Frates Basilij Magni, Petrus & Gregorius 250	Galilae uicisti, ait Iulianus agens animā, Chri- stum intelligens 443
Frates Constantini Augusti, Dalmatius & Con- stantius 410	Galla uxor Theodosij imperatoris 496
Fraus sacerdotis Canopi 257	Gallus & Iulianus fratres, filij Constantij, fra- tris Constantini 410
Fridigerus dux amplectitur Valentis dogma 496	Gallus Ephefi dat operam literis Ibidem
Frumentorum annuus redditus ab Alexandria mittebatur Constantinopolim, pro paupe- ribus 334	Gallus, consobrinus Constantij Augusti fit Cæ- sar 369
Frumenta ab Athanasio uendita mentiebantur Ariani 346	Gallus Cæsar persequitur Christianos 160
Frumentorum redditus à Iuliano ademptus re- stituitur 449	Gallus Cæsar compefcit Iudæos 374
Frumentius à rationibus regis Indorum 225	Gallus iubente Constantio interemptus Ibidem
Frumentius regni moderatori effectus fauebat Christianis Ibidem	Gallicanum concilium 122
Frumentius uenit Alexandriam Ibidem	Gaza, maritima ciuitas, prius Constantia di- cta 414
Frumentius sacerdos effectus, ab Athanasio re- mittitur in Indiam Ibidem	Gazeorū episcopus, nomine Quintianus 344
Fugere inimicorum insidias licere Christianis abunde probatur ex sacris literis 432	Gazeorum crudelitas in Christianos 418
Fulmina Iouis ex adytis templorū prolata 319	Geminus Apollo quid responderit Licinio Cæ- sari 272
Fulminea legio 110	Genealogie nobilium Iudæorum iussu Herodis combusta 15
Fullonis uicte percussus Iacobus frater domini 41. & 42	Gentilium inhumanitas in suos 168
Fundanius proconsul Asiæ 94	Gentilium tela in iacentes retorta 260
G	Gentilibus interdicitur templis suis 386
Gaius magister militum Celta 547	Gentilium templa Alexand. destructa 521
Gaius posceti ab Augusto Ariani dari unam ecclesiā resistit Chrysofostomus Ibidem	Georgius substituitus episcopus Alexandria 234. & 344
Gaius conatur incendere palatium Constanti- nopolitanum Ibidem	Georgius propulso Athanasio, Alexandrine ec- clesiæ ui raptæ praesidet 235
Gaius aperta tyrannis 648	Georgius episcopus quanta mala patrarit Ale- xandriæ 367
Gaius occurrens Ioanni Chrysofostomo reuere- tur eum Ibidem	Georgius Alexandrinus persequitur fautores Athanasij 386
Gaius doctor ecclesiasticus 44. & 66.	Georgius cogitur inire fugam Ibidem
Gaij disputatio aduersus Proclum Cataphry- gam 145	Georgius Alexandrinus Seleucie damnatus 395
	Georgij Alexandrini tyrannis & crudelitas 399
	Georgius Alexandrinus à paganis captus occi- susq; 416
	Georgius episcopus Laodiciæ Syriæ 322
	Germania

INDEX VTRIVSQVE HISTORIAE

Germania ciuitas in Hellesponto	463	Gregorius militari praesidio perducitur Alexandria	343
Germanicia ciuitas Syriae	380	Gregorius abdicatur ab Arianis	344
Germanicus martyr	82	Gregorius excommunicatur in Sardicensi synodo	353
Germanio substituitus Hierosol. epus	137	Gregorius frater Basilij, Athenis eruditus, relictis secularibus literis tredecim annis in monasterio uacat diuinis scripturis	248
Germanus, Argentius, Demophilus, &c. Ariani	380	Gregorius constituitur episcopus Nazianzi	249
Gigantomachia unde exorta	5	Gregorius Nazianzenus nihil imponebat discipulis, quod non prius ipse scisset	Ibidem
Globus ignis Hierosol. comburit Iudaeos	240	Gregorius & Petrus fratres Magni Basilij	250
Gnosticonum heresis	76	Gregorij Nazianzeni uerba de Iuliano imperatore	445
Gordius Hierosolymitanus episcopus	137	Gregorius Nazianzenus & Basilij soli euaserunt exilium sub Valente	465
Gordianus fit Imperator	148	Gregorius Nazianzenus ascitus Constantinopolim	506
Gordianus sex annis imperauit	150	Gregorius mittitur abire Constantinopoli	507
Gorgonius aulicus a cubiculo regis, Christianus	182	Gregorius Nazian. reliquit Constantinop.	508
Gorgonius cubicularius regis coronatur martyrio	186	Gregorius episcopus Beryti	295
Gortheni heretici, a Gorthio quodam nominati	91	Gregorius Laodicenus epus hereticus	399
Gortynensium episcopus laudatur a Dionysio Areopagita	92	Gythiu uicus, unde Simo Magus fuit ortus	32
Gothica gentis feritas	250		
Gothi inuenti foedus cum Constantino Aug.	274		
Gothorum civile bellum	496		
Gothicae litterae a quo inuenta	Ibidem		
Gothi confugiunt ad Valentem imperatorem	538		
Gothi rebellant Romanis	497		
Gothi opera Eudoxij sunt Arianis	498		
Graecorum philosophia non uera	142		
Grammaticam docuit Origenes	130. & 131		
Grammaticae, Rhetoricam, & ceteras liberales artes quare didicerit Didymus	494		
Grando maxima apud Constantinopolim	465		
Gratianus, filius Valentianiani Augusti fit Imperator	250		
Gratianus qualis fuerit	251		
Gratianus Asia & Libye regna suscipit	501		
Gratianus reuocat orthodoxos episcopos de exilio	Ibidem		
Gratia. solos Eunomianos, Photinianos & Manicheos prohibet ab ecclesijs	502		
Gratianus prodicione suorum ab Andragatio trucidatur	265		
Gratianus & Valentianus fratres	265		
Gratus, Asiae proconsul	116		
Gregorius tres, Ponticus, Nazianzenus, & Alexandria	494		
Gregorius Ponticus, Origenis discipulus	Ibidem		
Gregorius Ponticus, qui & Theodorus	166		
Gregorij prece exiccatur miraculose lacus quidam	172		
Gregorij Neocesariensis fides	173		
Gregorij Alexandrini epistola ad Apollinem	172		
Greg. Pontifex Alexandrinus pro Athanasio	341		

TAM EVSEBIANAE QUAM TRIPARTITAE

Heretici delitescant uiuentibus apostolis	67	Heraclius substituitus Hierosolymitanorum episcopus	392
Heretici quando inceperint inualescere	68	Heraclides martyr, Origenis discipulus	133
Heretici a Cadomone subornati contra dei ecclesiam	75	Heraclides alius discipulus Antonij eremite	245
Heretici resipiscetes recipiendi ab ecclesia	92	Heracliti commentarij in Pauli epistolas	125
Heretici an debeant rebaptizari	160	Hercules Alomena	271
Hereticorum tractatus quare legendi	161	Hercules, qui & Maximianus Caesar	194
Hereticis admittuntur ecclesiae iussu Constantini Augusti	336	Hercules a Maxetio filio Roma expulsus	195
Hebion hereticus	291	Herenius substituitus Hierosolymorum episcopus	399
Hebionite dicebant Christum purum hominem de Ioseph & Maria natum	112. & 141	Hermes libellus, qui inscribitur Pastoris	47
Hebraeorum genus antiquissimum	9	Hermas alius, Eucharisti hereseos autor	457
Hebraei increduli Christo	266	Hermogenes hereticus	93
Hellespontus heretici, Paulum apostolum omnino rejiciunt	151	Hermogenes magister militum Thraciarum mittitur, Constantinopolim	344
Helena Adiabenenorum regina	32	Hermogenes magister militum in seditione occisus	Ibidem
Helena mater Constantini Augusti inuenit crucem dominicam	223. & 317	Hermion Hierosolymorum episcopus	180
Helena mater Constantini moritur	318	Herodes primus ex alienigenis occupauit regnum Iudaeorum	11. & 266
Helenus, episcopus in Tharso Ciliciae	161	In Herode defecit principatus Iudaeorum	11. & 12
Helenus episcopus Sardenis ecclesiae	171	Herodes natus ex Idumaeo patre, sed matre Arabe	12. & 266
Helienopolis ciuitas, ab Helena Constantini matre cognominata	317	Herodes ignobiles quosque constituit sacerdotes	13
Helias propheta, princeps eremiticae philosophiae	278	Herodes iubet comburi genealogias nobilium Iudaeorum	15
Hellie eremita ieiunium	486	Herodem aduent Magi	Ibidem
Heliconides musae	320	Herodis insidias declinauit Iesus perductus in Aegyptum	16
Heliodorus episcopus Laodicenus	161	Herodes liberorum parricida	Ibidem
Heliodori monachi ieiunia & uigiliae	490	Herodis morbi & tormina	Ibidem
Heliopolis ciuitas circa Libanum	420	Herodes orbatur oculis	17
Heliopolitanorum crudelia facinora in sacras uirgines	418	Herodes iubet primarios Iudaeorum post mortem suam occidi	Ibidem
Heliopolite publice prostituebant uirgines suas antequam nubere	Ibidem	Herodes scipsum iugulat	Ibidem
Heliopolite pagani & idololatras offores nominis Christi	479	Herodes alius Ioannem Baptistam capite punit	18
Hellanicus episcopus Tripolitanus	295	Herodes regno depulsus exulat in Gallijs	19
Hellen monachus ignem portauit in sinu illesa ueste	486	Herodis exercitus pro uindicta Ioannis perit	19
Heraclas frater Plutarchi martyris	131	Herodes tertius occidit Iacobum fratrem Ioannis	30
Heraclas hypodidascalus Origenis praeficitur docendis incipientibus Alexandriae	141	Herodes conijcit Petrum in carcerem	Ibidem
Heraclas Alexandrinus presbyter philosophico uestitu utebatur	144	Herodes rex percussus ab angelo, misere perit	30
Heraclas fit magister καθηγητα Alexandriae	148	Herodes iste nominatur Agrippa a Iosepho	31
Heraclas ordinatur epus Alexandrinus	Ibidem	Herodes praefectus pacis	85
Heraclas in diuinis & philosophicis doctrinis eruditissimus	149	Herodias filia Arethae regis Arabiae	19
Heraclas episcopus Alexandrinus moritur	150	Heron, Arsinus & Isidorus martyres	154
Heraclia ciuitas Thraciae ab Hercule nominata	264. & 344	Heros Antiochenus epus successor Ignatii	69
		Heros Neophytus martyr, Origenis discipulus	133
		Hesperia praerat Constantinus iunior	333
		Hesperia uastatur a Magentario tyranno	365
		Hierapolis ciuitas Asiae	120

INDEX VTRIVSQVE HISTORIAE

Hierus Alexand. doctor incomparabilis	180	Hymeneus Hierosolymorum episcopus	166
Hierusalem ciuitas sancta	29	Hymeneus & Philetus heretici	286
Hierusalem ob necem Iacobi iusti euerfam putabant Iudei prudentiores	42	Hymni antelucani cantabantur à Christianis	67
Hierosolymitana ecclesia Pellam translata	40	Hypatianus Heracliae Perinthi episcopus	458
Hierosolymitanum excidium à Christo praedictum	53	Hyrcaeus Pontifex à Parthis captus	12
Hierusalem nominatur Hælia, ab Helio Adriano	75		
Hierosolymitani episcopi prerogatiua	225	I acobo, Ioanni & Petro apostolis dominus omnem tradidit scientiam	25
Hierosolymorum dedicatio celebris	228	Iacobus frater Ioaannis occiditur ab Herode	30
Hilarius nuntius Constantini Augusti	385	Iacobus frater domini	20
Hilarij Pictaunorum antistitis lib.	238	Iacobus iustus, primus Hierosolymorum episcopus	24
Hilarion monachus fugit laudes hominum	418	Iacobus frater domini coram omni populo libere profitetur Christum	41
Hilarion monachus expellit daemone	428	Iacobus de pinnate templi praecipitatus, sulonis ueste percutitur	41. & 42
Hippatianus episcopus Heracliae	369	Iacobus frater domini appellabatur Iustus & Oblitas	41
Hippodromus locus in quo Herodes inclusit Iudeos	17	Iacobi epistola inter catholicas prima	43
Hippolytus episcopus, doctor ecclesiasticus	145	Iacobus iustus, martyrio coronatus	90
Hyppolitii liber de Pascha	146	Iacobus iustus primus in terris episcopus	169
Historia Iacobi fratris Ioannis à Clemente Alexandrino conscripta	30	Iacobus episcopus Nisebenus claret miraculis	404
Historia adulescentis ad meliorem uitam reuocati per Ioannem euangelistam	59	Iacobi Nisibeni imprecatio in Persas	405
Historia mulieris adulterae apud Ioannem euangelio secundum Hebraeos desumpta	71	Ianua Orientalis templi Hierosolymitani miraculose aperta	54
Historia de Christiana & pudica muliere turpem maritum relincente	88	Iberorum gentis ad Christum conuersio 226. et 324	
Historia Susanna apud Danielem aliena à scriptura ecclesiastica	149	Iberorum rex nondum sacris initiatus sua geniti euangelizat	227
Historia Asterij Patricij & martyris	165	Icones apostolorum Petri & Pauli ab Eusebio Nisei	166
Historia duorum iuuenum manus suas ardenti rogo imponentium	192	Idola deiiciuntur apud Alexandriam	256
Historia de puella mortua è sepulchro loquente	220. & 276	Idolorum delubra in Aegypto deuastata	258
Hister fluius	274	Idolorum sacerdotes conuertuntur	259
Homerus dulciloquus	264	Idolorum sacerdotes multis ornantur honoribus à Maximino	202
Homines immaniores beluis, crudeliores feris, atrociores bestiis	188	Idolorum sacerdotes uelocius ceteris respiciunt	259
Honorius Aug. in Occidente	260	Idolorum sacerdotes emulantur uitam sacerdotum Christianorum	428
Honorius praefectus Constantinopolis iudex in causa Aetij	396	Idolorum sacerdotes pudebat proprii cultus	450
Hormisdæ Perse confessoris laudabile facinus	562	Idololatria destruitur temporibus Theodo.	252
Hospitalitas Christianorum	429	Idololatria deperit sub Constantino	273
Humanitas in Christo, uice pedum est diuinitas autem est caput Christi	2	Idololatria resuscitatur sub Valente	490
Humilitas martyrum	108	Ieiuniorum leges Montanus hereticus primus instituit	118
Huni pugnant contra Gothos	497	Ieiuniorum diuersae obseruationes	124
Hyginus Romanus pontifex	78	Iesus à Mose dictus, qui prius uocabatur Ayses	6
Sub Hygino coepit Valentinus heretic.	79	Iesus Christus rex & pontifex	Ibidem
Hyginus fuit post Telephorum Romanus episcopus	110	Iesus fugit in Aegyptum	16
		Iesus tertia die apparuit discipulis rediit in 19	
		Iesum Dammæi filius	43
		Iesus filius Anania, uir plebeus & rusticus	54
		Ignatius secundus apud Antioch. episcopus	59
		Ignatij	

TAM EVSEBIANAE QUAM TRIPARTITAE

Ignatij ad bestias damnati patientia	68	gelium	61. & 62.
Ignatius instituit antiphonas apud Antioch.	550	Ioannes apostolus ingressus balneum uiso illic Cerintho discedit illotus	81
Ignis, deus Chaldaeorum uictor deorum	257	Ioannes scripsit Ephesi suum Euangelium	111
Ignis de summitate Libani in proximum flumen delabens, aestimabatur esse dea Venus	320	Ioannis reuelatio quando conscripta	112
Ignem in sinu portauit Hellen monachus ueste illæsa	486	Ioannis euangelium spiritale nominatur	140
Ilium iuxta Hellepontum super Aecantis tumulum	317	Ioannes apostolus moritur apud Ephesum	66
Illyriorum genti euangelizauit Paulus	46	Ioannes presbyter alius à Ioanne apostolo auctor Apocalypseos	70. & 170
Illyrij subijciuntur Constantino Imperatore	272	Ioannes Chrysostomus Antiochena ecclesiae presbyter, doctrina mirabilis	543
Incendium palatii Nicomedensis impingebatur Christianis	186	Ioanni Chrysostomo Theophilus episcopus parum fauet	546
India citerior sorte obuenerit Barptolomeo	224	Ioannes Chrysostomus sit lector in ecclesia Antiochena	544
India ulterior iacet inter Parthiam & Indiam citeriorem	Ibidem	Ioannes ordinatur presbyter	Ibidem
Indorum apostolus Barptolomeus	115	Ioannes Chrysostomus liberae linguae	545
Indi superiores primum sub Constantino receperunt Christiana fidei rudimenta	224. & 324	Ioannes Chrysost. exosus sacerdot. suis	Ibidem
Indi ingulant Meropium philosophum	225	Iovannes Chrysost. solus capiebat cibum	Ibidem
Indi conuertuntur ad fidem	226	Ioannes Chrysostomus publice declamat in Eustropium	Ibidem
Innocentius Ro. episcopus moleste fert Chrysostomi exilium	604	Ioannes Chrysostomus reformator clerici, & destructor idolorum	546
Insidias Herodis declinauit Iesus fugiens in Aegyptum	16	Ioannes Chrysostomus matronarum locupletium liberalitate adiutus	Ibidem
Insidiae hereticorum in Athanasium	230	Ioannes Chrysost. resistit Gaine tyranno	547
Insidias inimicorum fuga declinare licet Christiano, exemplo Iacob, Moysi, Davidis, Pauli, & aliorum apostolorum	424	Ioannes Chrysostomus legatus ad Gainam tyrannum	548
Institutio uitae eremiticae	258	Ioannes Chrysostomus orationes addit hymnis nocturnis	549
Institutio prouincialium conciliorum	509	Ioannes Chrysostomus incurrit odium Augustini	550
Intellectus mysticus Apocalypseos Ioannis	170	Ioannes Chrysostomus recipit Petrum & Isidorum Alexandrinos	551
Intellectus diuinae scripturae unde petendus	148	Ioannis Chrysostomi inimici nituntur eum abdicare	Ibidem
Interpres Septuaginta singuli seorsim positi scripturas ueteris legis ipsam sententiam, eodem stilo in Graeca transfudere linguam	112	Ioannes Chrysost. non uult consentire in damnationem Origenicorum librorum	552
Ioannes Baptista ab herode capite plexus	18	Ioannes Chrysost. quid per Serapionem mandarit Epiphano	553
Ioannes Baptista occisus propter Herodiadem	19	Ioannes Chrysostomus aduersus Eudoxiam Augustam	Ibidem
Ioannes Bapt. à Iosepho commendatus	Ibidem	Ioannes Chrysost. condemnatur	554
Ioannes uinctus in castello nomine Macheruntia	Ibidem	Ioannes Chrysost. mittitur in exilium	Ibidem
Ioannis Baptista sepulchrum uiolatur à Gentibus	258	Ioanni Chrysostomo occurrit	555
Ioannes Baptista princeps eremiticae philosophiae	278	Ioannes Chrysost. exulat apud Cucusum	557
Ioannes Euangelista & apostolus morabatur Ephesi	46	Ioannes Chrysostomus Antiochenus episcopus moritur	Ibidem
Ioannis exilium in insula Pathmos	57	Ioannis Chrysostomi fautoribus diripiuntur domus	558
Ioannes apostolus redux.	58	Ioannes Chrysost. fuit Nouatianis	Ibidem
Ioannes praerat cunctis Asiae ecclesijs	59	Ioannis Chrysostomi nomen in catalogum episcoporum relatum	560
Ioannis euangelium quare ultimum locum inter cetera teneat	61		
Ioannes necessitate compulsus est scribere Equan-			

INDEX VTRIVSQVE HISTORIAE

Ioannis Chrysostomi reliquæ Constantinopolim delatæ	560	Ismael Indæorum pontifex	18
Ioannes Hierosolymorum episcopus post Cyrillum	253	Iudas Caulanites prohibet Indæos tributa Romanis solvere	11
Ioannes Aegyptius, monachus & propheta, claret miraculis	252	Iudas pater domini secundum carnem	58
Ioannes eremita promittit Theodosio Aug. de Eugenio triumphum	259	Iudas quidam doctor scripsit de septimanis Danielis	132
Ioannes eremita podagricorum sanator	487	Indææ regnum in Tetrarchias, dissectum	17
Ioannes Antioch. presbyter filius Publicæ	435	Indææ tres Tetrarchæ, Herodes, Lyfanas, & Philippus	18
Iordanis scaturit ex monte Panio	165	Indæorum principatus traditus Agrippæ	27
Iosephus pontifex, qui & Caiphas	18	Indæorum clades descriptit Philo	28
Iosephus historiographus quid de Ioanne Baptistâ, deq; Iesu scripserit	19	Indei urbe depulsi à Claudio Imperatore	39
Iosephus nō audebat Iesum uocare uirum	266	Indei trices mille oppressi	Ibidem
Iosephus quis & unde fuerit	55. & 266	Indæorum fame & ferro extinctorum numerus	52
Iosephus quid de sacris scripserit libris	55	Indei damnati ad bestias	Ibidem
Iosephus, in auita religione pertinax	266	Indei per prodigia ad penitentiam pronocantur	53
Iouinianus χιλιάχης & eligitur in Imper.	443	Indæorum tumultus sub Traiano	75
Iouinianus uult solis Christianis impare	444	Indei occisi in Mesopotamia	Ibidem
Iouinianus caput ab Athanasio orthodoxam fidem doceri	448	Indei deficientes à Romanis, subiunguntur prælio	74
Iouinianus Cæsar consulit Athanasium de reparatione ecclesijs	242	Indei à Rufo, Indææ præfide occisi	75
Iouinianus restituit frumentorum redditus à Iuliano prius ademptos	449	Indei persequuntur Christianos	86. & 89
Iouinianus sepelit corpus Iuliani	Ibidem	Indei accusant Christianos apud Persas	325
Iouinianus Augustus moritur	243	Indei & Magi demoliuntur ecclesias in Perside	Ibidem
Irene filia Spiridionis Cyprij episcopi	220. & 276	Indei Tharbuam uirginem accusant maleficij	328
Irene ecclesia Constantinopolitana	317	Indei tumultuantur	374
Irene ecclesia iuncta ecclesie Sophiæ	342. 346	Iudicium Eusebij de Papa	71
Irenopolis ciuitas Ciliciæ secundæ	306	Iudicium Irenei de diuinarum scripturarum canone	111
Irenei opus aduersus hereses	33. & 57	Iudicium Clementis Alexandrini de epistola ad Hebræos	140
Ireneus quid de Valentino & Cerdone hereticis scribat	78. & 79	Iudicium Aphricani episcopi de historia Susanna apud Danielelem	149
Ireneus uititur Iustini testimonio	90. & 112	Iudicium quorundam ueterum doctorum de Apocalypsi Ioannis	169
Ireneus apostolicæ fidei doctor	90	Iudicium Theodosij iunioris Aug.	263
Ireneus Polycarpi auditor	110. & 121	Iudices Maximii morte puniti	212
Irenei iudicium de diuinis scripturis	111	Iulianus auctulus Iuliani Augusti templi Christianorum spoliat & prophanat	417
Irenei uolumina	120	Iulianus diuinitus punitus misere obiit	Ibidem
Irenei nomen Græcis à pace dictum	124	Iulianus puer Constantinopoli dat operam literis	410
Isaac typus passionis Christi	266	Iulianus ab initio Christianus	Ibidem
Isaac eremita prohibet contra Valentem	498	Iulianus occulte legit libros Libanij soph.	410
Ischyras nominabatur episcopus Mareotis, quâuis non esset presbyter	348	Iulianus ordinatur lector Nicomed.	411
Ischyras mentiebatur Athanasium sacros libros incendijsse	351	Iulianus ad philosophandam missus Athenas	411
Isidorus monachus sentiebat peccatum, sed non consentiebat	482	Iulianus consulit uatum responsa	Ibidem
Isidorus inclusit monachos suos monasterio	486	Iulianus in odium Christiani signaculi perditus à mago	Ibidem

TAM EVSEBIANÆ QUAM TRIPARTITÆ

Iulianus fit Cæsar & sororius Imperatoris	236	Iul. abolet crucem in labaro uexillo	436
Iulianus mittitur contra Alamanos	412	Iulian. explorat milites Christianos	431
Iulianus uincit Alamanos	Ibidem	Iulianus iubet corpus Babylæ martyris trāsferri	239
Iulianus appellatur Augustus à militibus	Ibidem	Iulianus publicos fontes Antiochiæ, et omnis generis cibaria sacrificijs contaminat	433
Iulianus abiicit Christianismum	413	Iulianus minuit precia rerum uenaliū Antiochiæ	436
Iulianus parat expeditionem contra Constantium Augustum	412	Iuliani Aug. liber in Antiochenses	437
Iulianus Constantinopolim ueniens fauorem populi sibi conciliat	Ibidem	Iulian. statuam suam erigit in locum fustis Christi statuae apud Cæsaream Philip.	Ibidem
Iulianus templi Gentilium aperit	Ibidem	Iulianus iubet Indeis ut templum Hierosolymorum reparent	438
Iulianus multatis bona adempta reddit	Ibidem	Iulian. parat bellum contra Christianos	439
Iulianus Eusebium cubicularium Constantij occidit	Ibidem	Iuliani potestas paruipensa à præfide Beronensi	Ibidem
Iulianus eiecit ex aula eunuchos, cocos & tonsores	Ibidem	Iulianus obsidet regem Persarum apud Ctesiphontem	440
Iulianus publicum cursum tollit	Ibidem	Iulianus putabat se Alexandrum Macedonem	Ibidem
Iulianus scribit libros, & recitat in Senatu	Ibidem	Iulianus iaculo percussus, occubuit apud Persas	24
Iulianus fouet philosophos	Ibidem	Iulianum à demone uulneratum dicit Callistus uita Iuliani descriptor	441
Iuliani Cæsaris liber	Ibidem	Iulianus suis depingitur coloribus à Gregorio Nazianzeno	445
Iulianus abluit baptismum	Ibidem	Iulianus assimilatur Porphyrio	446
Iulianus indulget Paganis idolis sacrificare	Ibidem	Iulian. Anachorcta relicta solitudine uenit Antiochiam	492
Iulianus & Gallus templum Mariæ erigendum locant	414	Iulianus eremita claret miraculis	Ibidem
Iulianus Gentilibus amicus, Christianis infestus	Ibidem	Iupiter Philius	202
Iulianus recusat Nisibenis suppetias ferre, eo quod essent Christiani	Ibidem	Iouis fulmina	319
Iulianus Constantienses iterum subiicit Gazæis	Ibidem	Iouis templum à Christianis dirutum	415
Iulianus Cæsaream Cappadociæ priuat suo nomine	415	Iouis, Mercurij & Martis imagines in loco dominiæ crucis à Iul. depictæ	430
Iulianus cogit clericos militare	Ibidem	Iuramentum omnino illicitum Christianis	354
Iulian. uocat Christianos Galileos	Ibidem	Iusta, Grata, & Galla sorores Valentiniani Augusti	496
Iulianus blanditijs magis quàm tormentis censei Christianos expugnandos	Ibidem	Iustus æmulus Iosephi historiographi	56
Iulianus impius & hæreticus, apostataq; uocatur Marti episcopo Chalcedonensi	Ibidem	Iustus Hierosolymitanus episcopus successor Simonis	68
Iuliani subdola in Christianos clementia	416	Iustus cognomento Barsabas	71
Iulianus iubet Christianos dijs sacrificaturos prius exptari	Ibidem	Iustus episcopus Alexandrinus	74
Iulianus interdicat Christianis ethnicorum stadijs	427	Iustus Piceni index, pater Iustine Augustæ	495
Iulianus Cyzicenis in Paganismo persistentibus postulata concedit	427	Iustine adhuc uirginis pulchritudo	496
Iulianus nititur dilatare Paganismum	Ibidem	Iustina Ariana conturbat ecclesiam Mediolanensem	251
Iulianus uolebat Christianos cogi ad sacrificandum	428	Iustina Augusta exulat	252
Iulianus iubet Bostrensem episc. eieci	427	Iustina Augusta moritur	Ibidem
Iulianus cupit Paganismum ad instar Christianorum quibusdam ritibus & officijs cõmuni dari	Ibidem	Iustinus ecclesiasticus scriptor	52
Iulianus iubet sacerdotes Gentilium imitari uitam sacerdotum Christianorum	Ibidem	Iustini philosophi & martyris Apologeticus pro Christianis	77

INDEX VTRIVSQVE HISTORIAE

Iustinus philosophus quomodo factus sit Christianus 78
 Iustinus philosophus floret 79
 Iustini liber aduersus hereses Ibidem
 Iustini uolumen contra Gentiles 79. & 89
 Iustinus coronatur martyrio 86
 Iustinus praedixit martyrium suum 87
 Iustini iudicium de Apocalypsi Ioannis apostoli 89
 Inuentij & Maximi martyrum gloriosum factus 434
Labarum uexillum adorabatur à militibus 270
 Labarum Constantini dominica cruce insignitum 270
 Labari crux aboletur à Iuliano 430
 Lacitus hereticus ordinatur presbyter 390
 Latus magnus miraculose exiccatus 172
 Latus praefectus Aegypti 129
 Laici inuitabantur olim ab episcopis ad disputandum publice in ecclesia 144
 Laicis tradebatur eucharistia in manus 157
 Laicus quidam illiteratus dialecticum argutorem superat 305
 Laodicia ciuitas Syriae 164
 Lapis miraculose diuisus 305
 Lapsi fratres recipiebantur à martyribus 155
 Lapsi fratres sementis poenitentiae curandi 156
 De lapsis fratribus librum edidit Cyprianus ibi.
 Lapsi fratres in morte non sunt fraudandi eucharistia 157
 Latini dubitabant olim de epistola ad Hebraeos 46. & 145
 Latrina fori Constantiniani ubi perijt Arius 336
 Latrones & sicarii post excidium Hierosolymae mutuis perierunt uulneribus 52
 Lauritius miles Isauriae dux 391
 Lectores paganorum 428
 Leonas comes, uicarius Augusti Ibidem
 Leonides martyr, pater Origenis, capite plexus 129
 Leontius episcopus Arianus, successor Stephani Antiocheni 356
 Leontij Antiocheni episcopi arguti dicti 362
 Leontius ex ordine sacerdotum submotus quod se castrasset, imperatoris instantia factus est episcopus 364
 Leontius Aetium hereticum constituit diaconum 375
 Leontius perfidiam suam celans legebat tacitus 389
 Leontius timore adactus interdicat Aetio diaconi officio Ibidem

Leontius tripoleos Lydiae episcopus condemnatur Seleucia 395
 Letoius episcopus Melitene accendit monasteria Euchitarum 457
 Legem icuinorum Motanus hereticus primum imposuit 118
 Legem Mosi Iudaico ritu seruandam dicebant Ebionitae 141
 Lex de non ducendis sacris uirginibus 451
 Libanus mons 320
 Libanius sophista pulsus Constantinopoli, uenit Nicomediam 410
 Libanius sophista intercedit pro Atheniensibus apud Iulianum 454
 Libanius sophista deridet Christianam religionem 459
 Libanij sop. liber de morte Iuliani 444
 Libanius conatus summe laudare Iulianum, summe uituperauit 445
 Libri ueteris testamenti xxij 55
 Librum quendam e caelo lapsum aserebat Helchesaitae 158
 Libros hereticorum quare legerit Dionysius Alexandrinus 161
 Liberius Romanus Pontifex successor Iulij 374
 Liberij Ro. Pont. dialogus cum Constantio Augusti habitus 377
 Liberius Ro. nolens consentire Arrianis pellitur in exilium 234
 Liberius episcopus precibus Romanorum matronarum ab Augusto iubetur regredi de exilio 236
 Liberio Romano episc. successit Damasus 259
 Libertas olim conferebatur seruis sub testimonio sacerdotum 275
 Libertas hominis Christiani 277
 Libya subiecta Constantino 330
 Licinius Caesar fit Augustus 195. & 272
 Licinius iubet aruspices & Magos Antiochiae comprehendere 21
 Licinius adornat bellum aduersus Constantinum 214
 Licinij edicta aduersus Christianos Ibidem
 Licinius persequitur Christianos in Oriente 269. & 272
 Licinij crudelitas in episc. Orthodoxos 214
 Licinius adulter & stuprator uirginum 215
 Licinius conuertitur ad paganismum 272
 Licinius uincitur à Constantino 215
 Licinius perimitur Thessalonicae 272
 Linus & Clemens adiutores Pauli 47
 Linus

TAM EVSEBIANAE QUAM TRIPARTITAE

Linus Romanus episcopus 100
 Literae isopallatae apud Aegyptios 257
 Lucas Antiochenus arte medicus, comes Pauli 47
 Lucas scripsit ex ore Pauli suum euangelium Ibidem
 Lucas quare scripsit euangelium 62
 Lucifer episcopus Metropolitanus Sardiniae exulat 234
 Lucifer Caralensis episcopus redux. 421
 Lucifer episcopus pergit Alexand. 236
 Lucifer non uult communicare Eusebio Vercellensi 426
 Lucifer remeat ad propriam sedem Ibidem
 Luciferianorum origo 438
 Lucianus Hadrianopolitanus episcopus abdicatur 344
 Lucianus Hadrianopolitanus restituitur 359
 Lucianus Hadrianopolitanus in carcere moritur 363
 Lucianus presbyter Antiochenus martyr 195
 Luciani presbyteri oratio ad Gentiles de Christo 205
 Lucianus Antiochenus obiit 204
 Lucius homo Christianus coronatur martyrio 88
 Lucius Ro. episcopus 160
 Lucius & Demetrius confessores 165
 Lucius competitor fugato Petro episcopo usurpat Alexandrinam sedem 245
 Lu. uocatur à Mose eremita sanguinarius 246
 Lucius Alex. accusat Athanasium apud imperatorem 451
 Lucius obruditur Samosatenis 461
 Lucius relegat orthodox. in exilium 462
 Lucius obruditur iterum Alexandrinis 475
 Lucius relegat in exilium quosdam Aegypti exemitas 476
 Lucij Ariani episcopi malicia 478
 Lucius praedicabat Arianam perfidiam 479
 Lucius expellitur ab Alexandrinis 498
 Ludus puerorum imitantium ecclesiastica mysteria 230
 Ludi Circenses apud Constantinopolim 499
 Lugdunum nobilis Galliarum urbs 99. & 398
 Lupus dux Romani exercitus 75
 Lucius Quietus occidit Iudeos in Mesopotamia Ibidem
 Lux noctu uisa Hierosolymis 54
 Lydda ciuitas postea Diospolis appellata 295
 Lysanias tetrarcha 18

Macarius Libycus martyr 154
 Macarius Hierosolymorum episcopus 268. & 302

Macarius Hierosolymitanus, uir nomine suo dignus 284
 Macarius Hieros. aeternum & ante secula filium praedicabat 395
 Macarius Hierosolymitanus explorat crucem Christi 223. & 317
 Macarius Athanasij presbyter 551
 Macarij duo Antonij eremite discipuli 243
 Macarij duo & Isidorus monachi exulat 476
 Macedones subijciuntur Constantino Aug. 262
 Macedonius martyr 419
 Macedonius episcopus Constantinopolitanus hereticus 235
 Macedoniani quid sentiant de spiritu sancto Ibidem
 Macedonij dogma sequebatur monasteria apud Constantinopolim 236. 364
 Macedonius ab Arianis episcopus ordinatur 334
 Macedonius heresiarches 345
 Macedonium iterum constituunt episcopum Constantinopolim 345
 Macedonius à praefecto & contra canones suscipit ecclesiae praesulatum 346
 Macedonius post breue tempus ab ecclesia pro pellitur 348
 Macedonius propriae heresis autor Ibidem
 Macedonius Paulo Constant. succedit in episcopatu 360
 Macedonius bellum gerit aduersus Orthodoxos 364
 Macedonius cogit ad percipiendum à se eucharistiam Ibidem
 Macedonius ob nimiam seuiciam fit omnibus odiosus Ibidem
 Macedonius nuncius Orientalium episcoporum 348
 Macedonius Constantinopolitanus turbat ecclesiam 389
 Macedonius praetexuit languorem, ne ueniret in synodum Seleucinam 392
 Macedonius Constantinopolitanus abdicatur 397
 Macedonius quare condemnatus 398
 Macedonij error de spiritu sancto 400
 Macedon. reddunt causam suae hereses 426
 Macedonianorum supplicatio apud Iouinianum 450
 Macedoniani confugiunt ad Valentinianum & Liberium Ro. episcopum 465
 Macrianus atrox tyrannus 168
 Magi Herodem adeunt 15
 Magi Persarum sacerdotes 325
 Magi demoluntur omnes ecclesias Christianorum

INDEX VTRIVSQVE HISTORIAE

nostrum apud Persas	325	Marcellus scripsit Christum purū hominē Ibidē	
Magi persequuntur episcopos & doctores in Perside	328	Marcellus deponitur episcopatu	334
Magistratibus quatenus obediendum	84	In Marcellū Ancyræ inquiritur apud Constantinopolim	335
Magnentius tyrannus Constantem Casarem interemit.	363	Marcellus recipit episcopatum in Sardis cōcilio	335. & 349
Magnentius vastat Italiam	Ibidem	Marcel. iterū eiectus iubente Constantio	363
Magnentij senectus in senatum & populum Romanam	373	Marcella mater Potamiēna martyr	354
Magnentius fugit in Mirsam Gallie castrum	Ibidem	Marcellinus Ro. episcopus Gajj successor	177
Magnentius sibijpsi mortem consciscit	374	Martianus presbyter Nonatianus docuit grammatice filias Valentis	464
Magnus comes sacrarum largitionum incendit ecclesiam Berytorum	481	Marcion hereticus scelerator Cerdonis	78
Maioma ciuitas, Constantia nominatur	414	Marcion Pōticus primogenitus satanae	79. et 81
Maiomenorum privilegia	415	Marcionite heretici	98
Maiestatis signa purpura & corona	263	Marcionite here. dissentiant inter se	114
Martius Turbo dux Romanus	73	Marcionite appellatur opinatores	138
Melchion presbyter Antiochenae ecclesiae discretissimus	174	Marcianus hereticus sibijpsi contrarius	138
Melchionis disputatio cum Paulo Samosateno	Ibidem	Mardonius eunuchus pedagogus Iuliani	410
Mamma mater Alexandri Aug.	145	Mareas martyr	329
Manes gente Perses hereticus à quo Manichei	177	Maria locus apud Alexandriam	302. & 325
Manetis errores deteguntur	457	Maria Iudaea Eleazari filia filium unicum deuorat	51
Manicheorum heresis	177	Maria uxor Cleophae mater Simonis episcopi Hierosolymitani	67
Marathonius taurus	267	Marinus episcopus Tyri	161
Marathonius episcopus Nicomedienfis	388	Marinus uir militaris trūcatur capite pro Christo	164
Marathoniani heretici, qui & Macedoniani	400	Martirius nuncius Orientalium episcoporum	347
Mares Chalcedonenfis episcopus Eusebij Nicomedien. fauor	344	Martyriū Polycarpi describitur	83. & 84
Mares Chalcedonen. episcopus obiurgat Iulianum Aug.	415	Martyrum combustorum cineres proiecti in Rhodanum	107
Marcus Aemilius	26	Martyrum humilitas & modestia	108
Marcus episcopus Arethuse Syriacae	347. 369	Martyres quales inter fratres persecutores eroga Christum & contra diabolum	Ibidem
Marcus Euangelista quare euangelium scripsit	14. & 140	Martyres in montibus oerrantes uarie cōsumpti	155
Marcus euangelista constituit ecclesiam Alexandrinam	34. & 79	Martyres non reiciebant poenitentiam lapsorum fratrum	Ibidem
Marcus quae ex Petri ore audierat conscripsit	47. & 71	Martyres communicabant lapsis fratribus cibo & oratione	155
Marcus primus Hierosolymorum episcopus ex gentibus	75	Martyrium perpeti, ne scindatur ecclesia maius, quā pati ne idolis immoletur	158
Marcus hereticus	79	Martyrum Alexandrinorum caedes	160
Marcus Aurelius Verus imperator	82	Martyrium misericordiae presumunt Christiani, cum paganis peste infectis ministrant	167
Marcus Aurelius bella infert Germanis & Sarmatis	110	Martyres Aegyptiae, Mauritaniae, Thebaidis & Aegypti	187
Marcus Scythia suscipiebat corpus dominicum de manu angeli	487	Martyrum apud Tyrum diuersi cruciatus	Ibidem
Marcus Arethusius episcopus & martyr	418	Martyrum Aegypti tormenta sub Diocletiano	188
Marcellus Ancyræ Galatie episc. abdicatur	334		

Martyrum

TAM EVSEBIANAE QUAM TRIPARTITAE

Martyrum apud Thebaidam supplicia	Ibidem	Maximus praefectus	25
Martyres diuisi oppositarū arborū ramis	Ibi.	Maximinus Antiochenae ecclesiae sacerdos	98
Martyres Aegypti capite plexi spectante Eusebio	189	Maximinus doctor ecclesiasticus	125
Martyres exēplo Christi animati cōfates	190	Maximinus Caesar persequitur Christianos tribus annis	148. & 186
Martyrum iugis & cōtinuis cruciatus	191	Maximinus Augusti nomen sibi usurpat	195 & 196
Martyres apud Arabiā securibus caeduntur	Ibi.	Maximinus facit duos Caesares	269
Martyres Cappadociae crurifragio puniti	Ibi.	Maximini Caesaris uita probatissima	196
Martyres Mesopotamiae quid perpessi	Ibidem	Maximini lex fingētis se fauere Christianis	209
Martyrum apud Alexandriam poenae	192	Maximinus congressus cum Licinio fugit ignominiose	Ibidem
Martyres apud Antiochiā craticula torti	Ibi.	Maximini epistola pro Christianis	210
Martyrum sedecim milia in Persis	329	Maximini infirmitas & mors	211. & 269
Martyres apud Ascalonem & Gazam	452	Maximini tabulae detectae	211
Matthaeus apostolus Aethiopiis praedicat	46	Maximini iudices & filij interempti	212
Matthaeus compulsus ad scribendum Euangelium	61	Maximini nomen probrosum	211
Matthaeus quando compulsus ad scribendum euangelium	111	Maximianus Hercules	194. & 269
Matthaeus scripsit euangelium Heb. sermone	71	Maximianus incensor persecutionis Christianorum	194
Matthaei euangelium reperit Pantenus Hebraeo sermone conscriptum	113	Maximianus depositus regni insignibus plebeius & inglorius uiuit	194. & 269
Matthias unus de septuaginta succedit Iudae	20	Maximianus à Maxentio filio urbe pulsus	195
Matthias forte electus	24	Maximianus deprehenditur insidiari Constantino	Ibidem
Matthias apofolus quid docuerit	65	Maximiani statuae & imagines ablatae	Ibidem
Matrona tuende castitatis gratia cum filiabus se in fluium conijcit	192	Maximianus aegrotat	198
Matronae Romanae sollicitant maritos pro reditu Liberij Pontificis	479	Maximianus medicos interfici iubet	Ibidem
Maturus neophytus in fide constans	202	Maximianus à medico monitus se hominem esse cognouit	Ibidem
Mauria regina Saracenorum	246	Maximiani aegrotantis edictū pro Christianis	199
Maxentius filius Maximiani Augusti	195	Maximianus moritur apud Tarsū Ciliciae	269
Maxentij uita flagitiosa	195. & 269	Maxabbanes Hierosolymitanus episcopus successor Alexandri	152. & 168
Maxentij crudelitas	195	Mazaca ciuitas à Claudio dicta Caesarea Cappadociae	415
Maxentius perit in Tyberi flumio	208. & 270. & 272	Mazaceni Christiani Iuliano odiosi	Ibidem
Maxentius filius Maximiani imperator instituitur	269	Mediolanense concilium	234
Maximus presbyter & confessor	163	Melas episcopus modestissimus	490
Maximus succedit Dionysio in episcopatu Alexandriae	164. & 174	Melchisedech nec oleo unctus, nec ex successione generis suscepit sacerdotium	8
Maximus Hierosolymorum episcopus	229. & 232. & 276	Melitus episcopus mel Atticum	180
Maximus quare absuit Antiochena synodo	342	Melitus Sebastena ecclesiae episcopus transfertur Antiochiam	235
Maximium conuocat episcopos Syriae & Palaestinae	361	Meletius Antiochiam ueniens excipitur à Christianis Iudeis & paganis	406
Maximus philosophus & Magus promittit Iuliano uictoriam	472	Meletius q. ore cloqui nō sinitur manu designat.	
Maximus philosophus iussu Valentini occiditur	410	Meletius Antiochen. ob fidem exulat	235 (237)
Maximilla & Prisca cōplices Montani heretici	116	Meletius reuertitur de exilio	237

Melitus

INDEX VTRIVSQVE HISTORIAE

Melitius iungit se Arianis	Ibidem	453	Minophantus Ephesus Arij defensor	360. 345.
Melitius defendit Arium contra Alexandrum episcopum		397	355	
Melitio potestas episcopalis adempta		315	Minophantus excommunicatur	352
Melito episcopus Sardensis		80	Minutius Fundanus proconsul Asiae	78. 94
Melitonis libri		93	Miraculum de herba ubi ad simbricam statuam fuerat crevisset medicam vim habente	166
Melito quando uixerit		94	Miraculum de stagno exiccato precibus Gregorij	171
Melito ubi mortuus		123	Miraculum de rupe mota pro sacello extruendo	171
Memphis ciuitas Aegypti		256	171	
Menander Samarites Magus, Simonis discipulus		63. 64	Miraculum de Apolline obmutescente	Ibidem
Menander haereticus à quo Menandriani		91	Miracula de mortuis suscitatis tactu crucis Christi	223. 319
Menfis Xanthicus est Aprilis		54	Miraculum de homine arido, sanato	244
Mensura inundantis Nili defertur in ecclesiam Christo sacram		299	Miraculum de caeco illuminato	Ibidem
Memoria haereticum destructa		536	Miraculum de catulis leone illuminatis	244
Mercuria uirgo & martyr		154	Miraculum de effugato demonio	245
Mesaliorum haereticus		457	Miraculum de philosopho iussu Alexandri obitescente	305
Mesopotamiae martyres quae pertulerint		191	Miraculum de lapide manu diuiso	Ibidem
Methrae deae olim immolabantur homines		416	Mirsa Galliae castrum	375
Meropius Tyrius philosophus		224	Modus interpretandi scripturas	37
Meropius Tyrius iugulatur		225	Modus initiandi Christianos	207
Metaphrasis Gregorij Neocesariensis in Ecclesiastica		172	Modestus scriptor ecclesiasticus	90
Metranus martyr quomodo uitam finierit		152	Modestus detexit Marcionis fallacias	85
Metrodorus presbyter igni traditur pro Christo		86	Modestus praefectus octoginta Orthodoxos demergit in mare	470
Metrodorus philosophus proficiscitur in India		224	Modestus praefectus quid contra Orthodoxos in Edessa egerit	472
Metrum, hoc est, modus frumenti		49	Modestia martyrura	108
Metus & pudor miserrimi consiliarij		209	Moyse sanctus eremita	488
Michaelis archangeli apparitio		319	Moluius pons	208. 270
Michaelum locus apud Constantinopolim Ibid.			Monasterium Philippi apud Hierosolymam	258
Migadi ex Thracia transeunt in Asiam		320	Monasteria apud Antiochiam & Constantino-	
Milciades scripsit aduersus Montanum		117	polim, sequuntur dogma Macedonij	236
Milesius miles Persicus & Christi martyr		329	Monachi ociosi quantur raptoribus	485
Milesius episcopus ordinatus patitur multa Ibi.			Monachorum est laborare, & proprijs laboribus subuenire egenis	487
Milesius circumfert peram codicis euangelici Ibidem			Monachorum, hoc est, eremitarum philosophia	277
Milesius clarus miraculis	Ibidem		277	
Milites Pilati cadunt Iudeos sustibus		29	Monachi magna autoritatis apud plebem in Aegypto	386
Milites Christiani imbre impetrant orando		110	Monetarij Cyzicum translati à Italiano	427
Milites ante tribunalia sponte se offerunt pro Christo cruciatibus		155	Monomachia uetita Romae	274
Militum Christianorum poena		185	Monomachia remota à Constantino Aug. hoc est, ludi gladiatorij	318
Militum arma cruce signata Constantinus		274	Monialium origo	37
Milites armati iusti interficere Athanasium		343. 366	Montanus Alcibiades Theodotus prophetae existimantur	109. 116
Milites Christiani nolunt adorare Labarum, Iouis imagine signatum		431	Montanus nominat se paraclatum	115
Milites Christiani mittuntur in exilium Ibidem			Montanica haereseos origo	116
Mille annos post iudicium aliqui promittunt		64.	Montanicae nominant Orthodoxos prophetarum percussores	116
71. 169			Monta	

TAM EVSEBIANAE QUAM TRIPARTITAE

Montanus iubet nuptias solui	118	Narcissus ab Arianis ad Constantium missus	331. 347
Mopsucrene oppidum Ciliciae	236	Narcissus episcopus excommunicatur in Sardisensi concilio	352
Morbi & aegritudines tempore Maximini	205. 206	Natalis, s. d. uicini haereticorum episcopus	126
Mortui à Ioanne resuscitati apud Ephesum	120	Natalis uerberatur ab angelis	126
Mores Christianorum uiciatur rebus prospere succedentibus	185	Natus est deus in Bethleem Iudaeae oppido	11
Mos antiquus Ro. ecclesiae ceteris ecclesijs in necessarijs subuenire	92	Nazianzon oppidum, unde cognominatus Gregorius	249
Mos Christiani orare flexis genibus	110	Nectarius catechumenus fit episcopus Constantinopolis	253
Mos erat Romani episcopi solenniter mittere eucharistiam episcopis hospitibus Romanis uenientibus	124	Negatores fidei tanquam homicidae coniecti in carceres	104
Mos confitendi apud ueteres	126	Nemesius Aegyptius martyr cum latronibus combustus	254
Mos erat episcopis Laicos uerbi diuini gnaros in ecclesijs imitare ad praedicandum populo	145	Neocesaria castrum iuxta Euphraten	402
Mos dandi nomina clericatu initiandorum	315	Nepos episcopus Niciasus	168
Moses nominatur à Porphyrio agrestis simplex & imperitus scriptor	145	Nepotes Iudaeae facultates ad Domitianum delati	58
Moses eremita petitur à regina Saracenorum ut sua gentis fiat episcopus	246	Nepotes Iudaeae permanet usque ad Traiani tempora	Ibidem
Moses recusat consecrari à Lucio Alexandrino	246	Nepotianorum error	168
Moses & Benjamin eremita in Nitria	247	Nepotianus fratruelis Constantini depositus	365
Mulier liberata à fluxu sanguinis erat ciuis Caesareae Philippi	165	Nero Imperator successore Claudij	40
Mulieres palamis celebrabant Paulum Samosatenum, ut angelum à caelo missum	175	Nero, Leo	Ibidem
Mulierum contubernium parum tutum sacerdotibus	176	Nero flagitiosissimus	43
Mulieres subornatae Damasci contra Christianos	202	Nero condemnat Paulum & Petrum apostolos	44
Mulieris apud Iberos historia pulchra	226	Nero quot annis potius imperio	48
Mulier tactu crucis conualescit	319	Neroniana Theomachiae & impietatis successore Domitianus	57
Mulier expansis manibus & aperto utero Caris reperta	441	Nero & Domitianus aduersarij Christianorum	94
Multa coelibatus remittitur à Constantino	275	Nerontas ciuitas quae & Irenopolis	506
Muse Heliconides	320	Nerua Imperator	58
Musanus scriptor ecclesiasticus	90	Nestorius	5
Musani liber elegans à Encratis	96	Nicea Thraciae	385
Mygdonius fluuius à quo Antiochia Mygdonica nominatur	404	Nicea Bithyniae	391
Mysterium crucis dominicae inter segetibus Aegyptiorum literas inuenta	258	Nicaenum concilium conuocatur	218
Mysteria fidei discit Constantinus	270	Niceni concilij patres	303 & 309
		Niceni concilij dogma rursum uenit in questionem	339
		Niceni concilij defensores duos oratione nominabantur	342
		Niceni concilij contemtores obiurgantur à Iulio	345
		Nicetas pater Herodis praefecti pacis	85. 85
		Nicoles Lacedaemonius grammaticus	410
		Nicolaitarum haereticus	65
		Nicolaus unus de septem diaconibus	Ibidem
		Nicomedia ciuitas Bithyniae	411
		Nicomediensis cuiusdam audax facinus	185
		Nicomediense palatium combustum	186
		Nicomediae erat sedes Imperatoris	297
			d. Nico

INDEX VTRIVSQVE HISTORIAE

Nicomedia baptizatus Cōstantinus	357	Opus Eusebii Pamphili de uita Cōstantini	298.
Nicomachus episcopus Iconij	171	Oraculum de Christo	55
Nitria mons	281	Oraculum Iouis Philij de expellendis Christianis	202
Nilamon	2	Oratione Asterij præstigia demonum reuelatur	165
Nilus inundans fecundat Aegyptum	256	Oratione Gregorij Neocesariensis exiccatum stagnum	172
Nilopolis urbs Aegypti	155	Oratione rupes loco mota	Ibidem
Nisibis ciuitas, quæ & Antiochia Mygdonica	404	Oratio Luciani presbyteri ad Gentiles de Christo	203
Nouatus presbyter hæreticus subtraxit se à Romana ecclesia	156. & 555	Orationes Gregorij Nazianzeni & Basilij à Rufino uersæ	249
Nouati errores	156	Oratione captiue sanatur ægrotans paruulus	226
Nouatus usurpat sibi episcopatum	157	Oratione sanatur regina Iberorum	Ibidem
Nouatus à demonio uexatus in iuuentute	157	Oratio Eustathij Antiocheni ad Constantinum	307
Nouatus baptizatus in lecto	Ibidem	Oratio Simeonis episcopi ad martyres Persidæ	327
Nouatus negat se presbyterum tempore persecutionis	Ibidem	Oratione profligantur hostes	405
Nouatus sub Valeriano, martyrio fuit uitam	494	Oratione expellitur daemon	428
Nouatiani uocabantur ἠεὶ ἀγοί, hoc est, munidi	156. & 222	Oraculum mendax Pythij Apollinis	438
Nouatiani repulsi ab ecclesia in concilio Romano	156. & 336	Orbis uniuersus cōiurauit contra Athanasium	230
Numerus Iudeorū ferro & fame pereuntium	52	Orientales episcopi incusant Iulium Romanum pontificem, quod communicasset Athanasij sectatoribus	545
Numerus Iudeorum uenditorum	53	Orientales adhuc negabant consubstantialitatem	547
Nuptias permisceri in diuersis tribubus lex Moysi prohibebat	15	Orientales cōqueruntur de Sardicensi cōcilio	348
		Orientales anathematizant ὁμοούσιον uocem	Ibidem
O asis desertum quoddam	460	Orientales contra Athanasium in concilio Merdiolanensi	376
Oblitas frater domini Iacobus Iustus	41	Origenis uita digna posteritatis memoria	129
Oblitio dei in prosperis	183	Origenes puer flagrat amore martyrij	Ibidem
Officia Christianorum in Paganos peste laborantes	167	Origenes patrem hortatur ad martyrium, à matre impeditur à martyrio	129
Officia Christianorum in Gentiles & Iudeos	206. & 429	Origenis studium erga sacras literas	Ibidem
Officia Christianorum in mortuos	429	Origenes Gentiles conuertit ad Christum	131
Officia eremiticæ philosophiæ	278	Origenis officia erga martyres	Ibidem
Officium immolandi sacrificij quibus olim commisum	213	Origenes quale habet uerbum, talem habet uitam	132
Oleum in sacris literis designat spiritum sanctum	8	Origenes magister catechumenorum	Ibidem
Olympius & Theodulus Thraciæ episcopi	364	Origenes uendit bibliothecam Gentilium librorum	Ibidem
Olympius nomine & habitu philosophus dux seditionum	254	Origenes nudipes & abstemius	135
Olympiades & annales Græcorum	29	Origenes pronocat multos ad amorem martyrij	Ibidem
ὁμοούσιος nomen in scripturis non reperiri	308	Origenes castitatis amore castrat se	135
ὁμοούσιος nomen etiam apud præseos doctores usitatum	Ibidem	Origenes inuisit antiquissimam Romanorū ecclesiam	142
ὁμοούσιος & ὁμοούσιος nomina tanquā à scripturis extranea abijciuntur	393		
Onager nebulo conductitiis	355		
Opus Ἰσχωρατῶν Clemētis Alexandrini	139		
Opera Gregorij Nazianzeni & Basilij fratris eius	248		

TAM EVSEBIANÆ QUAM TRIPARTITÆ

Origenis auditorium non cessat tota die	Ibidem	Pagani crudiebatur i Christianorū officijs	429
Origenes discit Hebraice	Ibidem	Pagani anteq̄ credāt nequeūt intelligere	447
Origenes columnatim scribit uetus testamentum	141	Paganorū dii lubrici, iniqui, ebrij	Ibidem
Origenis gloriosum nomen	142	Palestini celebrabāt Pascha more Alexandrinæ ecclesiæ	125
Origenes docet disciplinas mathematicas	142	Palladius monachus discipulus Euagrii eremitæ	476
Origenes auditor Ammonij philosophi	143	Palmeas prouinciæ Ponti episc. 92. & 122	
Origenes ex maioribus Christianis progenitus	Ibidem	Paludium insula Aegypti	244
Origenes cur literis Gentilium operam dederit	144	Pambus, eremitæ Antonij discipulus	243. 247
Origenes necdum presbyter explanat diuinas scripturas	Ibidem	Pambus audito primo uersu trigesimi octauip salmi: Dixi custodiam: secundum noluit audire	482
Origenes redit ad scholas suas	146	Pambus quare desleuerit Theatralium mulierem	Ibidem
Origeni suppeditat necessaria Ambrosius	146	Pamphili martyris uitam descripsit Eusebius Cesariensis	148. & 180.
Origenes presbyter ordinatur apud Casaream	Ibidem	Pamphilus martyr Cesariensis ecclesiæ flos	194
Origenes profugus ex Alexandria	147	Pancratius episcopus Pelusianus	369
Origenis libellus de martyrio ad Ambr.	148	Pancas ciuitas Phœnicis, quæ & Casarea Philippi	165
Origenis responsio ad Aphricani epistolā	149	Pantius mons ex quo Iordanis seaturit	Ibidem
Origenis commentaria in Esaiam	Ibidem	Panttheon ciuitatis Bethelæ	429
Origenis & Berylli disputatio	150	Pantenus Stoicus profitebatur sacras literas Alexandriæ	113
Origenes sexagenarius permittit primum excip suas Homilias à notarijs	151	Pantenus euangelizat Indis	Ibidem
Origenes in Mattheū libri uiginti quinq; libellus	Ibidem	Pantenus reperit Matthæi euangelium Hebraice scriptum	Ibidem
Origenes impiū dogma in Arabia confutat	151	Pantenus magister Catechumenorum Alexandriae	132
Origenes restringit hæresim Helchisitarum	Ibidem	Pantenus præceptor Clemētis Alexandrini	139
Origenes quanta pro Christo perpeßus	152	Pantenus uir apostolicus & insignis philosophus	144
Origenes moritur	160	Paphnutius episcopus & confessor claret miraculis	219
Ortasius episcopus Sardicensis	597	Paphnutius Athanasij innocentiæ cōscius	232
Orthodoxi uigilabāt aduersus hæreticos	95	Paphnutius charus Constantino Augusto	220
Ofius Cordubæ pontifex	276. 350. & 309	Paphnutius confessor dextro oculo cæcus, & sinistra sura incisa	276. & 302
Ofius ad synodum Nicenam uenit	305	Paphnutius ex superiori Thebaide	303
Ofius obstat Orientalibus in concilio Sardicensi	348	Paphnutius prohibet sacerdotibus iniungi cœlibatum	314
Ofius in exilium actus sub Arianis	373. & 401	Papias Hierapolitanus episcopus	34. & 68
Ofius ui tormentorum adactus subscripsit Sirmieni synodo	Ibidem	Papias Ioannis apostoli auditor Policarpi cōdiscipulus	70
Ofius Cordubensis destructor Sabelliani dogmatis	422	Papias ex apostolorū discipulis fidē suscepit	70
Ostroini & Armenij	325	Papias exigui sensus uir	71
Oues pascebat Spiridion etiam episcopus	220	Papyrius martyr	88. & 100
	P	Pascha festum quartadecima luna obseruabant Astani	122
		Pascha post æquinoctium uernale celebrandum putabat Anatolius	179
		Paschalis festiuitatis diuersa obseruatio	300
		al 2 Paschalis	

INDEX VTRIVSQVE HISTORIAE

Paschalis celebratatis diuersitas corrigitur	315
Pascha quando celebretur ab Italis	495
Pascha libere celebrandum decernunt Nouatiani	631
Pascha quando celebrandū sit Montanistarum iudicium	534
Pastoris libellus à plurimis non receptus	47
Pastoris libellum Irenæus suscepit	112
Pater deus solus nouit filium	2
Pater cum filio conditor omnium	3
Pater, filius, & spiritus sanctus unius diuinitatis, uirtutis, magnitudinis. & substantiæ	387
Patres ueteris testamenti suere Christiani non nomine, sed religione	9
Patres Nicenæ synodi excepti conuiuio Constantini	314
Patriarchæ instituti per prouincias	508
Patrophilus episcopus Scythopolitanus defensor Arii	298. & 306
Patrophilus Scytopolites cum alijs Arii fautoribus uenit Antiochiam	332
Patrophilus pretexens oculorum dolorem, non uenit ad Seleucianam synodum	392
Patrophilus damnatur Seleuciæ	395
Patrophilus reuersus Scythopolim	598
Paulus uastator ecclesiæ	25
Paulus uocatur cœlitus ad apostolatam	26
Paulus apostolus uinctus mittitur Romam	40
Paulus apostolus sistitur Cesari	41
Paulus scripsit quattuordecim epistolas	46
Paulus euangelizat Gentibus	47
Paulus eruditissimus apostolorum	61
Paul. apostata legis nominatur ab Ebnionis	46
Paulus meminit uxoris suæ in quadam epistola	65
Paulus Samosatenus instaurator Artemoniae hæreseos	125
Paulus Samosatenus fit Antiochenus episcopus	171
Paulus Samosatenus arguitur hæreseos	Ibidem
Paulus Samosatenus condemnatur	374
Paulus Samosatenus per quem modum ad diuitias emerferit	175
Paulus Samosatenus in psalmis in se cõpositis uelut angelus è cœlo lapsus prædicabatur à stultis mulierculis	165
Paulus Samosatenus indulget presbyteris & diaconibus sibi fauētibus habere puellas uentris, hoc est, subintroductas	176
Paulus Samosatenus manu publica de ecclesia profligatur	177
Paulus Antiochenus hæreticus	130
Paulus Simplex diuertens à coniuge adultera eremum ingreditur	280
Paulus Neocesariensis confessor	502
Paulus presbyter uir ætate iuuenis, sed sapientiæ senex	541
Paulus presbyter eligitur in episcopū Constantinopolitanum	342
Paulus episcopus Constantinopolitanus iussu Imperatoris deponitur	Ibidem
Paulus Constantinopolitanus reducitur Constantinopolim	543
Paulus iussu Constantij Cesaris pulsus Constantinopoli pergit Romam	344
Paulus Constantinopolitanus episcopus redux	Ibidem
Paulus Constantinopolitanus Thessalonicam in exilium deductus	346
Paulus Constantinopolitanus causam suam Imperatori Constanti indicat	347
Paulus Constantinopolitanus & Athanasius petunt fieri concilium	Ibidem
Paulo Constantinopolitano restituitur propria sedes	359
Paulus translatus Cuculum suffocatur	348. 363
Paulus Lybicus quingentorum monachorum pater	488
Pauli Ancyranum corpus relatum Constantinopolim	514
Paulinus episcopus Alexandriæ uir sanctus	236
Paulinus Antiochenus episcopus orthodoxus	255
Paulinus Antistes Tyri	295
Paulinus episcopus Treuirensis contrarius Arianis	376
Paulinus episcopus Treuirensis exulat	Ibidem
Paulianiste hæretici, qui & Photiniani	223
Paulianistarum oratoria ecclesijs applicantur	336
Paulianos & Athanasiacos expelli possunt Orientales	347
Pax ecclesiarum sub Commodo Imperatore	122
Pax ecclesiarum sub Galieno Cesare	168
Pax ecclesiarum sub Constantino Augusto	271
Pelagij Laodiceni continentia	459
Peleus & Nilus episcopi flammis cõsumpti	194
Pella oppidum ultra Iordanem situm	48
Pepuza & Thymnium oppida Phrygiæ	118
Perennius iudex	121
Pergamus Asiae urbs	86
In peritrium diuinitus animaduersum	136
Perse quomodo facti sint Christiani	50
Perse pugnant contra Romanos	362. & 470
Perfarum rex obsessus à Iuliano apud Ctesiphontem	440
Perse triginta iugiter annos persecuitur Christianos	562
Persequutio sub Stephano protomartire	25
Perseis	

TAM EVSEBIANAE QUAM TRIPARTITAE

Perseis arbor in Hermopoli Thebaidos curatrix morborum	437
Pertinax Caesar sex tantum mensibus imperauit	125
Petrus apostollus ab Herode coniectus in carcerem	50
Petrus euangelizat Romæ	34
Petrus euangelizabat tantum Iudeis	46
Petrus Romæ appensus cruci	44. & 46
Petri epistola, acta, & euangelium	Ibidem
Petrus & Philippus apostoli uxores habuerunt, & filias uiris nuptum dederunt	65
Petri apostoli uerba ad uxorem suam	66
Petri & Appionis disputatio	70
Petri & Pauli apostolorum Icones	166
Petrus Alexandrinus episcopus successor Theonæ capite plexus sub Maximino	181. & 205
Petrus Alexandrinus episcopus, Faustus presbyter, Dios & Ammonius merito & martyrio pares	194
Petrus martyr in craticula tortus	185
Petrus successor Athanasij fit Alexandrinus episcopus	245
Petrus Alexan. episc. declinans persecutionem iudicis Aegypti latenter Romam proficiscitur	475
Petrus Alexandrinus episc. reuersus ad sedem suam paulo post moritur	498
Petrus Alexandrinus episcopus uir apostolicæ sanctitatis	506
Petrus archiepiscopus Alexandrinus reiectus à Theophilo	550
Peucedius signifer flagitiorum Maximini	212
Philadelphina synodus	422
Phileas episcopus ciuitatis Aegypti, quæ dicitur Ouzis	189
Phileas episc. coronatus martyr.	190
Phileas martyr, uerus in deo philosophus	191
Philetus Antiochenus episcopus	145
Philippus tetrarcha	17
Philippi tetrarchiæ Herodes tribus annis usurpauit	31
Philipp. diaconus prædicabat Samaritanis	25
Philipp. apost. mortuus apud Hierapolim	66
Philippi apost. filia quatuor prophetissæ	Ibidem
Philippus munerarius	84
Philippus doctor ecclesiasticus	92
Philippus Gortynensis episc.	92
Philippus Caesar Christianus publice cõstitetur, statq; inter poenitentes	150
Philippus Caesar moritur	151
Philippus prefectus secundus post Constantium principem	345
Philippus prefectus armata manu deducit cœdonium ad ecclesiam	346
Philipp. prefectus patronus Arianorum	346
Philippopolis ciuitas Thraciæ	548
Philo Iudeus nobilitis scriptor	27
Philo Platonica & Pythagorica philosophia eruditus	28. & 278
Philonis liber de cladibus Iudeorum	28
Philo legatus Iudeorum ad Cesarem	Ibidem
Philonis liber de uirtutibus Caij Caligulae	28. 39
Philo scripsit de ritu uiuendi Alexandrinæ ecclesiæ	34
Philo adhaesit Petro Romæ euangelizanti	35
Philonis librorum catalogus	38
Philogonius episcopus Antiochenus post Vitalem	283
Philogonij doctrina	395
Philogonio quis successerit in episcopatu	306
Philoromus dux Romani exercitus martyr	189
Philosophia Grecorum non uera	142
Philosophia in quinq; diuiditur disciplinas	180
Philosophi gentiles disputabant in Nicena synodo	218. & 305
Philosophus arguator oratione cuiusdam simplicis senis ad fidem conuersus	219. & 305
Philosophi Constantinum quasi non recte colentem deum incusant	Ibidem
Philosophus quidam miraculose obmutescit	305
Philosophi contemplatiui redarguunt Aristotelis sophistica	375
Philosophi conuehebant in aula Iuliani Augusti	415
Philumena Apellis hæretici puella	114
Phlacidus episc. Antiochenus	323
Phlacidus successor Euphronij Antiocheni episcopi	342
Phœnicis prouinciae comes	231
Photinus Lugdunensis episcopus martyr nonagenarius	105
Photinus obdormiuit in carcere	104. & 110
Photini Sirmiensis episc. dogma	369
Photinus Sirmiensis condemnatur	Ibidem
Photiniani prohibiti ab ecclesijs	502
Phrygarum secta	336
Piamonis presbyteri & monachi gesta	487
Pilatus procurator Iudææ	17
Pilatus scribit Tiberio Aug. de Iesu	26
Pilatus nititur templum Hierosolymitanum prophanare	28
Pilatus iubet imagines Caesar. erigi Hieros.	29
Pilatus confiscit sibi ipsi mortem	Ibidem
Pionius insignis martyr	86
Piterius per singulas quas enarrabat expositio	

INDEX VTRIVSQUE HISTORIAE

nes ordine solebat	485	Potamiæ uirgo & mart. Orig. discipula	134
Pius Ro. Pont. successor Hygini	79	Prædicatio Petri	46
Placidia filia Theodosij imperatoris	496	Presbyter testamentarius Constantini Augusti	228. & 339
Placilla Augusta, uxor Theodosij mulier sancta		Presbyter testamentarius agebat causam Arii apud Constantium Cæsarem	340
Plato & Plotinus philosophi	375 (426)	Primus, episcopus Alexandrinus, successor Cerdonis	75
Plinius secundus præfectus, scribit Traiano pro Christianis	67	Primus episcopus Alexandrinus moritur	74
Plutarchus per Origenem ad fidem conuersus	131	Primus episcopus Corinthiorum	90
Plutarchus Origenis discipulus coronatur martyrio	133	Principatus Iudeorum quamdiu durarit	11
Plunia Christianorum militum precibus impetrata	110	Prisca & Maximilla prophetisse Montani	115
Pœna adulterarum Romæ per Theodosium sublatâ	519	Priscam Montani prophetissam non fuisse uirginem	118
Pœnitendi confitendiq; modus apud ueteres	126	Priscilla & Aquila adherent Paulo	59
Pœnitentibus indulgendum, deq; eorum conuersione cogaudendum	236	Priscus martyr apud Cæsaream	164
Pœnitentiarum presbyteri quaratione remoti	429	Præuilegia à Constantino Augusto collata ecclesijs	315
Polycarpus Apostolorum discipulus, Smyræorum episcopus	68	Probus, Imperator, successor Aureliani	177
Polycarpi epist. ad Philippenses	69. 81	Probus præfectus moderator imperij Valentiani iunioris	250
Polycarpi episc. & martyris passio	83. 84	Probus præfectus fugit in Illyricum	517
Polycarpi martyris precatio	85	Probianus aulicus conuertitur ad fidem	319
Polycarpi corpus in igne illæsum	85	Procopius tyrannus Constantinopolitanus capitur à Valente imperatore	460
Polycarpi corpus negatur Christianis	Ibidem	Proculus Cataphryg. hereticus	44. 145
Polycarpus auditor Ioannis	121	Procuratores Cæsaris pontificatum Iudeorum prout uolebant confrebant	18
Polycarpus episcopali ministerio Romæ perfunctus annuente Aniceto	124	Prodigia quæ Iuliano contra Constantium bellum adornante contigerunt	407
Polycarpus sub Gordiano principe coronatur martyrio	178	Prodigium coronate crucis in extis occisi peccoris inuenta	411
Polycrates Ephesorum episcopus	66	Prodigiū de templo Maui erigendo	415
Polycratis epistola ad Victorem Romanū Pontificem	122	Prodigia uisa Hierosolymis	458
Pontia insula	57	Propheta præuiderunt gentes per Christū saluandas	7
Pontianus Romanus episcopus, successor Urbani	146	Propheta ueteris legis præfigurant uenturū Christum	Ibidem
Pontianus Ro. episcopus moritur	148	Prophetarum tredecim uolumina	55
Ponticus puer ferè xv annorum martyr	106	Prophetie gratia quâdiu in ecclesijs durarit	89
Porphyrius calūniator diuinorum uoluminum	142	Propheta noui testamenti	117
Porphyrij uerba de Origene	145	Prostitutiones paganarum uirginum prohibita	418
Porphyrius Moesen agrestem & imperitum scriptorem nominat	Ibidem	Protogenes Sardicæ episcopus defensor Athanasij	348
Porphyrius diuina pietatis inimicus	315	Protogenes episc. exulat	472
Porphyrius Socratem optimum philosophum lacerauit	445	Protogenes ludimagister factus discipulis suis proponit psalmistâ & Paulinas epist. Ibidem	
Porphyrius odio suorum inimicorum deseruit Christianismum	446	Protogenes clarebat miraculis	475
Porphyrius episcopus Antiochenus post Flauianum	559	Protogenis uisio de Constantino	490
Porphyretica columna in foro Constantini	318 & 336	Prusa oppidulum Bithyniæ	369
Possessiones nepotum Iudæ	58	Psalmi in laudē Pauli Samosatani heretici compositi	175

P[er]s[us]

TAM EVSEBIANAE QUAM TRIPARTITAE

P[er]s[us]arianorum heresis	535	Roma Babylon à Petro apostolo dicta	34
Ptolemæi bibliotheca apud Alexandriam	112	Romanus miles, adolescens Christianus	431
Ptolemæi ciuitas pentapoleos	161	Ruphi & Zosimi patientia	69
Publia iubente Iuliano alapis cæsa	454	Ruphus Iudæ præses occidit Iudeos	75
Publius Atheniensium episc.	91	Ruphinus magister aule Theodosij, increpatur ab Ambrosio episcopo	525
Pustius & filia illius martyres	527	Rupes miraculose cedens præbet spatium extrinsecus ecclesiæ	172
Pynitus episc. apud Cretam	90		
Pynitum Gnostorum episcopum per epistolam admonet Dionysius Areopagites ne discipulis necessitatem compulsæ castitatis indicat	92		
Pythius Apollo incusat Babylam martyrem	451		
Pythius Apollo percussus fulmine cõminuitur			
Ibidem			
Q uadratus, apostolorum discipulus & propheta	69		
Quarati apologeticus pro Christianis	74		
Quadratus post Publium martyrem fit episcopus Atheniensis	91		
Quadrige & armatorum acies in aere uise	54		
Questio subtilis de ouis & uisceribus	455		
Quarto decimani heretici in Asia à uictore romano episcopo excommunicati	535		
Quartodecimani dicebant se ritum obseruandi Paschæ à Ioanne apostolo accepisse	Ibidem		
Quartusdecimus dies Paschæ, octauo idus Aprilis	534		
Quintianus persecutor Christianorum	212		
Quintianus episcopus Gazæorum	36		
R eges Iudeorum appellabantur Christi	7		
Regnum Christi non terrenum, sed celeste per angelorum ministeria in consummatione seculi præparandum	58		
Religio Christiana omnium religionum prima	10		
Reliquiæ Thomæ apost. apud Edeßam	245		
Reliquiæ Eusebij, Nestarij & Zenonis martyrum diuino iussu collectæ	417		
Reliquiæ Magicorum Iuliani portentorum Caris reperta	441		
Reliquiæ Melitij translati Antiochiam	515		
Reuelatio Petri liber ἐρωτολογιον	63		
Reuelatio Ioannis presbyteri, non apostoli	70		
Reuocatus delator nepotum Iudæ	58		
Rhodanus fluuius	107		
Rhodanus Asianus, discipulus Tatiani, scripsit ad uersus Martionem	114		
Rigor æstherioris uitæ quandoq; propter alios in publico moderandum, docet exemplū Alcibiadis uiri sancti	109		
Roilas Scytharum dux cum exercitu suo fulmine percussus interiit	561		

S

Sabbatius Nonatianus presb. autor schismatis	531
Sabbatius celebrando Pascha Iudaicè ab Iudeis	533
Sabbatis olim celebrabantur sacrificia	533
Sabbati ieiunium apud Romanos	534
Sabelliana heresis	237
Sabinus præfectus publicat edictum imperiale pro Christianis	200
Sacerdotes Christiani publice denudati afficiuntur iniurijs	185
Sacerdotes Christianorum rapti ad supplicia	184
Sacerdotes Christiani honorati à Constantino Augusto	214
Sacerdotes uolentes communicare Eudoxio exulant	465
Sacerdos idolorum affectus honoribus	202
Sacerdotes Gentium iubentur imitari uitam Christianorum sacerdotum	420
Sacerdotes gentes pudebat proprii cultus	450
Sacerdotes Aegyptiorum nonnihil præsciebant de Christo uenturo	522
Sacerdotales literæ apud Aegyptios	257
Sagaris martyr	74
Sagaris episcopus et martyr sepultus apud Laodiciam	125
Salome uxor Herodis	17
Salomon ex negotiatore monachus	490
Salustius præfectus, persecutor Christian.	239
Samosatensium luctus ob amissum pastorem	461
Samosatensium quidam uolebant in ea aqua lauare, in qua lauerat Eunomius Arianus	Ibidem
Samosatensium persistunt in orthodoxa fide sub Arianò episcopo	Ibidem
Sanctus diaconus Viennensis martyr	102
Sancti martyris corpus adustum in primam speciem restituitur	105
Sanguinis Christi poculum dabatur Christianis tempore Theodosij	525
Sannes Persa, Christi confessor	565
Sapientia liber Salomonis adscribitur à ueteribus	91
Saporex rex Pers. obsidet Nisibim ciuitatē	404

4 Saporis

Sapores princeps militiae, legatus Gratiani Augusti	501	Seuerus haereticus	96
Saraceni ferunt suppetias Constantinop.	501	Seuerianus Cabalensis episcopus, pulsus Cōstan.	550
Saracenorum plus q̄ c m percepti	574	Seuerianorum errores	96
Sarmatae & Gothi domantur	224	Sextus disserit de resurrectione	125
Saturni sacerdos matronarum stuprator	256	Sicarij plebi admixti multos perimunt	39
Saturianus Antiochenus haereticus	76	Sicarij Hierosol. pereunt	25
Saturianorum secta	91	Siccitas & sterilitas maxima	205
Sauromatarum legatio ad imperatorem	495	Sidonius & Celerinus confessores	156
Schyron sude transfixus	155	Signo crucis initiabantur Christiani	154
Schola ecclesiastica apud Alexandriam	115	Signum dominicae crucis in parietibus & fenestris depictum Alexand.	258
Schisma Seleucinae synodi	592	Signum crucis inter ἰσραηλῆας literas interpretatur uita uentura	258
Schisma apud Antiochiam	406	Siluanus episcopus Emisenorum à bestijs laniatus	194
Schismata fiebant ob doctrinarum inutilium discordiam	535	Siluanus episcopus apud Gazam	Ibidem
Scripturae sacrae combustae	185	Simon Camithi filius	18
Sebastia ciuitas Armeniae	235	Simon Magus	25
Sebaste ciuitas Palaestinae	258	Simon Samaritanus Magus	52
Secta tres ex schismate Arii suborta	235	Simon Magus pro deo colebatur	5
Secta apud paganos plus q̄ trecentae	496	Simonis Magi simulacrum à Romanis erectum	34
Seditio inter Gentiles & Christianos Alexandriae	416	Simoniani haeretici, à Simone Mago dicti	91
Seditio Alexandriae	469	Simiae idolum apud Alexandriam	521
Seditio Antiochiae	526	Simcon Cleophae filius, sit Hierosol. episcopus	56
Selenas Gothorum episcopus	535	Simeon secundus Hierosol. episcopus	59
Selene scortum focia Simonis magi	33	Simeon Hierosolymitanus episcopus, coronatur martyrio	66
Seleucia ciuitas Isauriae	391	Simeon centum xx annorum senex crucifixus	67
Seneca episcopus Hierosoly.	75	Simulachrum Iouis Philij apud Antiochia	202
Septem hereses	41. & 91	Simulachrum Serapis apud Alexandria destructum	255
Septuaginta discipuli Christi	18	Simulachra deorum delecta Alexand.	256
Septuaginta interpretes ueteris instrumenti	112	Simulachrum ἱερδῶβυωωϋ in ecclesia Christianorum constitutum	421
Sepulchrum Io. baptista à gentibus uiola.	258	Sisinnij diaconi coosilium de concordandis haereticis	515
Serapion Antiochenus episcopus	120	Smyrnaeorum episcopi de martyrio Polycarpi	82
Serapion Antioch. episcopus moritur	137	Socrates philosophus castitate & iustitia mirabilis	445
Serapionis Antiocheni opera	138	Solennitas dominicae passionis quomodo olim celebrata	37
Serapion martyr praecipitio extinctus	153	Solennitas uigiliarum Paschae	136
Serapionis Alexandrini mors	157	Solennes Christianorum orationes pro Constantino Augusto	214
Serapion Thmuitanorum ecclesiae angelus	485	Soter Romanus episcopus	90
Serapidis templum apud Alexandriam destructum	254	Soter Ro. Pontifex laudatur à Dionysio	92
Serapidis origo	256	Soter Ro. Pontifex moritur	99
Serapis putabatur autor inundantis Nilii	259	Soter Romanus Pontifex duodecimus post Pe	
Serapis Nilo posterior	259	Sophronia matrona Romana & Christiana, ne à Maxentio uiolaretur mucrone transuerberauit sese	198
Serapidis mysteria produntur Alexand.	521	Sophronius episcopus Pompeiopoieos Paphlagoniae	594
Serapis deiecitur	522		
Serenius Granianus	78		
Sereni duo, Origenis discipuli	135		
Sergius Paulus, proconsul Asiae	94		
Seuera uxor Philippi Caesaris	151		
Seuera Augusta, uxor Valentiniani Aug.	496		
Seuerus Caesar	125		
Seuerus persequitur Christianos	129		
Seuerus decem & octo annis imperauit	135		

Sophia, templum Constantinopolitanum inuatum ecclesiae quae dicitur Irene	542	Telephorus martyrio uitam finit	78
Sophia, templum Constantinopol. dedicatur	398	Telephorus Ro. episcopus martyr	110
Spiridion Cyprius episcopus & propheta	220	Templa Christianorum destructa	185
Spiritus sanctus eiusdem substantiae & deitatis cum patre & filio	237	Templa Christianorum restaurata	215
Statuae & imagines Maximiani ablatae	195	Templum Veneris extructum super dominicum sepulchrum	223
Statua Iuliani in locum statuae Christi erigitur apud Caesarem Philippi	437	Templum in loco inuetae crucis dominicae	224
Statua Placilla Aug. delecta	526	Templum Salomonis reparatum	240
Stagnum in Ponti regionibus piscium ferax miraculose siccatum	172	Templum Serapis apud Alexandriam	254
Stephanus lapidatur	24	Templum Apis regis apud Memphim	256
Stephanus Romanus episcopus	160	Templum Saturni apud Alexandriae Ibidem	
Stephanus Ro. episcopus moritur	161	Templa Gentilium spoliata opera Georgij Alexandrini	436
Stephanus episcopus Laodicensis	179	Templa Paganorum aperta iussu Iuliani	415
Stephanus monachus, pateticae exemplar	488	Templum Mauii martyris	414
Stephanus sodalis Iohannis episcopi Apamiae destrinat Germanicam	505	Templum Iouis & Apollinis à Christianis destructum	415
Stilicon armorum magister apud Honorium	559	Templa Christianorum à Iuliano spoliata	417
Substantia & subsistentia, hoc est, ἰσὶα ἰδὲ ὑπόστασις diuersa significant	237	Templum Veneris apud Heliopolim	418
Suburbicariae ecclesiae	221	Templa Paganorum oclusa sub Iouiniano	450
Succesio sacerdotalis interrupta tpe Herodis	12	Templum Iouis apud Apamiam à Marcello episcopo destructum	528
Succesio naturalis & legalis	15	Templa Gentilium è fundamentis euersa à Theodosio iuniore	561
Susanna historia ficta	149	Terentius magister militum	497
Sylvanus Tarvensis ecclesiae praesul	393	Terrae motus apud Hierosolymam	240
Symmachus Hebonita, interpres ueteris instrumenti	141	Terrae motus sub Valente	460
Symbolum tauri in nomismatis	436	Terrae motus in Nicæa Bithyniae & in Germania ciuitate	465
Symmachus Senator Ro. lese maiestatis reus configit ad ecclesiam & liberatur	565	Tetullianus legum Romanarum peritissimus	26
Synodalia Sabini	451	Tertullianus nobilissimus scriptor	45
Synodus apud Lampfacum	458	Tetrarchae Iudaeae, Herodes, Lysanias, Philippus	18
Synodus Siculorum episcoporum ὁμοσίου fidei profitentium	463	Tetrarchia Philippi Herodes III aenis tenuit	31
Synodus apud Tyanam	469	Themistius conuicator Apostolorum & ecclesiae dei	118
Synodus Constantinopolitana	509	Themistius philosophus placat Valentis in orthodoxos iram	496
Syreni error de tribus principijs	114	Theobutes haereticus	98
Syriacus Ro. episcopus	253	Theodisus episcopus Casariensis ecclesiae	148

Tatianus praefectus Alexandriae	243	Theodas Magus interemptus	52
Tatianus Rhetor, Christianus effectus	87	Theodorus episcopus Ponti, Origenis discipulus	149
Tatiani testimonium de Iustino	Ibidem	Theodorus episcopus & martyr	194
Tatianus haereticus, auditor Iustini, similia Marcioni scripsit	96	Theodorus adulescens martyr	Ibidem
Tatiani liber aduersus Gentes ualde utilis	97	Theodori, Theodoti, Theoduli, & quicunque de eo litteras in capite sui nominis habebat, occisi à Valente	475
Tatianus martyr in craticula tortus	419	Theodosius moratur in Hispania	504
Tattheus, unus è Septuaginta	20	Theodosius dux militum profligat Barbaros ex Thracia	Ibidem
Tattheus mittitur ad Abgarum regem	21	Theodosij somnium de imperio	Ibidem
Tattheus sanat Abgarum	22	Theodosius fit Caesar	251
Tattheus euangelizat Edissenis	Ibidem		
Telephorus VII post Petrum Ro. episcopus	75		

INDEX VTRIVSQUE HISTORIAE

Theodosius uoluitur mortem innocenti Gra/ tiani 252	Theodosius S ymnadenſis perſecutor Macedo/ nianorum 566
Theodosius conuocat concilium epiſcoporum apud Conſtantinopolim 505	Theodosius Hiſpanus à Valente occiſus 475
Theodosius ægrotus baptizatur Ibidem	Theodosius Philadelphie Lydie 395
Theodoſij lex de fide orthodoxa 506	Theodotus Ephēſius Iudæus proſelytus 112
Theodosius agnouit Mæletium epiſcopum nun quam à ſe, niſi per inſomnium uſum 507	Theodotij Montaniſtæ mors 116
Theodosius laborat p̄ cõcordia eccleſiarũ 515	Theodotus coriarius præceptor Aſclepiodoti heretici Ibidem
Theodosius Cõſubſtantialitatis dogma reiectis cæteris amplectitur 516	Theodotus Laodicensis epiſcopus, arte medi/ cus 179
Theodoſij expeditio cõtra Maximinum tyrannu m 518	Theodotus Laodicensis epiſcopus 405
Theodosius deuictõ Maximo tyrãno uenit Me/ diolanum Ibidem	Theodotus Laodicensis duobus Apollinaribus interdicit ſcholis Epiphaniij Sophiſtæ Ibidem
Theodoſij & Valentiniãni cõdiuicæ 519	Theodoti Hierapolitani mirabilis conuerſa/ tio 504
Theodosius S ymmachiũ Leſe maieſtatis reum, abſoluit Ibidem	Theodulus Cherapeius Phrygiæ condemna/ tur 395
Theodosius collit Romæ piſtrinum subterra/ neum Ibidem	Theodulus Phryx, martyr 419
Theodosius fert pœnam adulterariũ Ibidem	Theophilus Antiochiæ epiſcopus 90
Theodosius donat idola Alexandrina Chriſtia nis in uſus pauperum 522	Theophilus Antiochiæ epiſcopi libri inſtitutio/ num 95
Theodoſij inſu ob uindictam unius militis, ſe/ ptem milia hominum occiduntur Theſſalo/ nicæ 252	Theophilus epiſcopus Alexandrinus poſt Ti/ motheum 255
Theodosius excõmunicatus ab Ambroſio Me/ diolani epiſcopo 525	Theophilus epiſcopus apud Caſaream Pale/ ſtinæ 122
Theodoſij lex de dilatione uindictæ 525	Theophilus epiſcopus parum ſauet Ioãni Chry/ ſoſtomo 546
Theodoſij publica pœnitentia 252	Theologi ſophiſtici pulchre depinguntur 127
Theodosius Imperatoris, & ſacerdotis differen tiam didicit ab Ambroſio Ibidem	Theomachia ex hominum ſcleribus ortæ 5
Theodoſij legatorum religio & modeſtia 526	Theomachia Neronianæ ſuccedit Domitia/ nus 57
Theodosius prohibet cultum idolorum 527	Theonas epiſcopus Alexandrinus 180
Theodosius agit Eunomium in exilium 531	Theonas monachus trium linguarum peritus, triginta annis ſiluit 486
Theodosius transfert caput Ioannis Baptiſtæ Conſtantinopolim 536	Theophronius Ariſtotelicus & hereticus 535
Theodosius corripitur ab epiſcopis Italie pro/ pter Flauianum 537	Theſaurus eccleſiaſticus Caſarienſibus adem/ ptus 415
Theodoſio promittitur uictoria de Eugenio ty ranno 539	Theotecnus epiſcopus Caſaræ Paleſtinæ epi/ ſcopus, auditor Origenis 58. & 166. & 171
Theodoſij inſomniũ de obtinẽda uictoria Ibidem	Theotecnus epiſcopus Hieroſolymorum Ma/ rinum uirum militarem deſtinat ad marty/ rium 164
Theodoſij cum Eugenio tyranno cõſictus 259	Theotecnus præſes curator Antiochenæ urbis, homo prauingenij 201
Theodosius Auguſtus obiit diem 260	Theotecnus præſes dignis à Licinio mulctatur pœnis 212
Theodoſij iunioris laus Ibidem	Theotimus Tomitanorum epiſcopus deus Ro/ manorum diſtus 540
Theodosius ſubuerit Gentiliũ templa 561	Theotimus quid reſponderit de Origenis dam/ natione 552
Theodoſij iunioris clementia & pietas 576	Therma
Theodosius Valentinianum conſobriniũ ſuum ſa cit Caſarem 579	
Theodosius uicit omnes ſacerdotes manſuetu/ dine 588	
Theodosius Eudoxiam coniugem mittit Hiero/ ſolymam 587	

TAM EVSEBIANAE QUAM TRIPARTITAE

Therma Anaſtaſiana & Caroſiana Conſtan/ tinopoli 464	V
Theſalonica immunis à perfidia Ariana 505	Valens Hieroſolymis clamat quidam 541
Thomas apoſtolus mittit Tattheum ad Edeſ/ ſam 20. & 21	Valens pugnaturus cõtra Gothos per/ mittit ſe baptizari 459
Thomæ apoſtoli in ſorte prædicationis Par/ thia obuēnit 46 & 224	Valens uxoris blandiloquentia ad Arianas par tes tractus Ibidem
Thomæ apoſtoli baſilica in Edeſſa Meſopota/ mie 471	Valens Imperator iubet muros Chalcedonis dẽ rui 464
Thoraces Serapis 258	Valẽs extruit aquæ ductũ Cõſtãtinopoli Ibidem
Thraſeas martyr 120	Valens pagnat contra Sauromatas 465
Thraſeas epiſcopus apud Eumeniam 125	Valẽtis inſu octuaginta orthodoxi in mari deſ merſi 470
Thymelicus ſaltator indutus ueſte eccleſiaſtica caſu colluſus interijt 397	Valens inter eccleſias orthodoxorum traditur Arianis Ibidem
Tiberius Caſar 17	Valens afficit ſupplicijs nolentes conſentire A/ rianis 576
Tiberius comminatur periculũ accuſatoribus Chriſtianorum 26	Valens ex indicio adiurati demonis quõſdã oc/ cidit, ne imperium occuparent 475
Tigris & Thiris fluij 439	Valens Imperator multas eccleſias priuat epi/ ſcopis Ibidem
Tigrius preſbyter Chryſoſtomianus 605	Valens Imperator Baſilium enarrantem ſacra, libenter audit 474
Timæus Antiochenus epiſcopus 47	Valens offert quẽdam prædia pauperibus, qui à Baſilio gubernabantur Ibidem
Timotheus Ephęſiorum epiſcopus Ibidem	Valentis Auguſti impietas 490. & 495
Timotheus preſbyter Athanaſij 232	Valentis uerba ad Abraaten monachum 491
Timotheus Alexandriæ epiſcopus 255. & 539	Valentis lex de perſequendis orthodoxis 249. & 495
Timotheus Alexãdrinus epũs moritur 518	Valens perſequitur orthodoxos apud Antio/ chiam Syriæ 496
Timotheus diſcipulus Apollinaris heretici 512	Valens petit ſuppeticas à frẽ cõtra Gothos 497
Titus Cretæ inſulæ archiepiſcop. 47	Valentis exercitus debellatur Ibidem
Titus filius Veſpaſiani Imperatoris 48	Valens à Gothis combuſtus uitam finit 251
Titus Caſar ſuccedit Veſpaſiano iu imperio 57	Valẽtinus hereticus, autor Valentinianorũ 78
Titus quã diu imperarit Ibidem	Valentinus uenit Romam Ibidem
Titus Boſtreſis epiſcopus 427	Valentinus cœpit ſub Hygino, inualuit ſub Pio, & ad Aniceum uſq; durauit 79
Tobias quintus Hieroſolymorũ epiſcopus 74	Valentinus & Marcion peruerſe mentis homi nes 81
Traditiones apoſtolorũ ſcriptas reliquit Ignã/ tius 68	Valentiniani heretici 91
Traianus Imperator, ſucceſſor Neruæ Caſ. 59	Valerius Gratus 12
Traiani eplã de Chriſtianiis nõ requirẽdis 67	Valentinianus Imperator in Occidente 245
Traianus uiginti annis minus ſex menſibus im/ perio potius eſt 74	Valentinus Aug. in fide orthodoxa ſtabilis 250
Traianus magiſter militum fuit Zeugmatium cæcum 495	Valentinus Auguſtus moritur Ibidem
Traianus uictus ab inimicis ob Valentis perſi/ diam 497	Valentinianus x̄iãd̄ḡḡ lanceariorum 454
Tribunal Pauli Samoſatani 175	Valentinianus fit Imperator 452
Tributa dari Caſari prohibebat Indas Galil/ leus 11	Valentinianus ſatagit de præſiciẽdo Mediola/ nenſibus epiſcopo 455
Trypho nobiliſſimus doctor Hebræorum 89	Valentiniani gratiarum actio pro Ambroſio in epiſcopum electo Ibidem
Tyrris Stratonis poſt Caſaream nominata 30	Valentinianus moritur 259
Tyrannus Antiochenus epiſcopus 178	Valentinianus iunior fit Imperator 595
Tyrannus ſacerdos templi Saturni apud Ale/ xandriam 256	Valẽtiniani lex de ducẽdis duabus uxorib. 496
Tyrannus ſuprabat matronas 257	Valeria
Tyranni facinus quomõ deprehẽſum Ibidem	
Tyranno epiſcopus Tyri martyr 194	
Tyrus urbs Phœnicis 33. 187. & 205	

INDEX VTRIVSQVE HISTORIAE

Valerianus & Galienus Caesares	162	Vranus ep̄us Tyri cōdemnatur Selencia	395
Valerianus persequitur Christianos	ibidem	Vrbannus Ro. ep̄iscopus successor Callisti	145
Valeriano à Barbaris capto eruatur oculi	163	Vrbannus Ro. ep̄iscopus moritur	146
Varronianus filius Iouiniani Aug.	452	Vrbicius iudex	88
Vasa ecclesiarum consuecantur	432	Vrsinus diaconus ep̄iscopatu callide extortum	
Venditorum Iudeorum numerus	55	usurpat	250
Vespasianus in Imperatorem electus	48	Vrsatius Persa praedicit terremotum	421
Vespasianus imperauit decennio	57	Vrsatius uir sanctus miranda patrat.	Ibidem
Vespasianus nihil iniuria irrogauit Christianis	Ibidem	Vlpilas ep̄iscopus Gothorum	396
Vetius Pagathus patronus Christianorum	100	Vlpilas ep̄iscopus consentit fidei Acaciae in Ser	
Vetus lex preparatio ad nouam	5	leucia adita	398
Victor ep̄iscopus urbis Romae	66	Vlpilas ep̄us, Gothicarum literarum inuictor	496
Victor Ro. ep̄iscopus, successor Eleutheri	122	Vlpilas Gothorum ep̄iscopus pecunia corrumpitur à Valente Augusto	498
Victor Ro. ep̄iscopus ecclesias Asiae comunione Christianorum priuat	125		
Victor Ro. ep̄iscopus parum consuluit ecclesiae commodis	125		
Victor Ro. pontifex moritur	126		
Victor & Arantius magistri militum	497		
Vienna ciuitas Galliae	19. & 99		
Vigiliae quales olim	37		
Vigiliae Paschae solennes	126		
Virgines duae gratia seruandae castitatis in mare profiliunt	193		
Virgines monachae Hierosolymis	224. & 331		
Virgines & continentes persecutionem Lucij Ariani ep̄iscopi sustinuerunt	243		
Virginum prostitutiones prohibitae à Constantino	418		
Virgines & uiduae pauperes inter clericos publico sumptu alebantur	416		
Virgines sacrae publice nudatae, tonse, & p̄ mediu sc̄tae, porcis dilaceratae traduntur	Ibidem		
Virgines sacrae derident Iulianum Imp.	434		
Virgines sacras non ducendas sancit Iouinianus	449		
Virgines Christo sacrae uiolantur publice	477		
Virtus maior inerat cruciatibus quae cruciatibus	107		
Virtutes quatuor, prudentia, fortitudo, temperantia, iustitia, & eorum propriae actiones	484		
Vitalis Antiochiae ep̄iscopus	505		
Vitula agnam enixa	54		
Vltio diuina in insurgentes aduersus ecclesias	417		
Vox, Migremus hinc, audita Hierosolymis in templo	54		
Vox Iesu filij Ananiae, uiri plebei & rustici	54		
Vox audita caelitus: Fortis esto o Polycarpe	83		
Vox à caelo dilapsa: Suscipite ep̄iscopum qui uobis à deo destinatus est	137		
Vox ad Dionysium Alexandrinum caelitus lata	161		

FINIS.

INDEX HISTORiarum NICEPHORI ATQUE VICTORIS

Aetius ep̄isc. Constantinop.	590
Aetius & Bonifacius duo praet. sub Valentiniano Imper. quid gesserint	594
Africa Vandalis subiecta	595
Attila Scythae p̄ligato fratre suo Bdella Thracem subigit	595
Anatolius patriarcha phorio portatus	599
Anastasius Silentarius Ariadnae consilio senatusque consulto & ab exercitu Imp. factus	605
Anastasius in quo aeuo imperare coeperit	Ibidem
Anastasius Dorotheum monachum ob scripta sua edita exulem fecit	609
Anastasio imperante in Sidone synodus parat	
Anastasius ep̄iscopus presbyteris & tur	609
diaconis ferrea uincula iniici iubet	611
Anastasius quidam petit ab Imp. Anastasio ut dux Palaestinae fieret	612
Alamudarus princeps Sarac. baptizatur	613
Anastasius Imp. desperatione cōsternatus ex senatu quosdam ad Vitalianum nouitium Imperatorem mittit	Ibidem
Alexandriae multi uiri ac mulieres à demonibus obsessi latrabant	614
Anastasius terribile somnium uidit	615
Anastasius moritur	Ibidem
Augustinus Hippone regiorum ep̄iscopus	618
Ariani in senſu erant Carthaginensi ep̄iscopo propter Ro. captiuos benigne ab eo detetos	621
Africae totius et insularum multarum ep̄isc. Carthagine conueniunt, ac cum Arianis ep̄iscopis contentionem agunt	640
Africae omnes ep̄isc. elegantissimum libellum de se de conscriptum Arianis obtulerunt	641
Africa fame vastatur, atque exitalibus prodigijs affligitur	660
Bonifacius praet. à Vandalis superatur	594
Basilis. clamore populi Imper. designatus	
Basiliscus Marcum filium Caes. fecit	Ibidem
Basiliscus uxorem suam Zenobiam coronauit, ac eius instinctu contra Christ. bella gessit	Ibidem
Basiliscus Imp. tandem cum uxore sua ad baptismum confugit	602
Cyrillus ep̄iscopus Alexandrinus Theophilo consobrino suo succedit	590
Cyziceni Dalmatium ep̄iscopum solemniter deducant	Ibidem
Coelestinus Papa Romanus & Cyrillus Antiochenus ac Hierosolymitanus archiep̄iscopos	

de Nest. ep̄isc. suis scriptis consulunt	Ibidem
Cyrillus in concilio Ro. pontificis uices agit	592
Constantinopoli terremotus fuit	595
Chrysaphius eunuchus impius	595
Chrysaphius uersutiae contra Flavianum	597
Chalcedone quarta synodus fuit sub Leone Papa Romano & Mariano Imp.	598
Cassius quaestor ad Imp. ductus fidei causa	601
Chalced. conciliū à multis diu reprobatum	612
Chalcedonense concilium abrogatur à Basilisco Imp.	602
Cabades Persarum rex Christianis in Perside neruos populum abscindere fecit, qui tamen postea ambulauerunt	615
Cabades frustra Magorum consilio usus ad praeses Christ. orantium pro se conuertitur	615
Cauades uolentibus baptizari licentiam dedit	Ibidem
Carthaginenses multi ob doctrinam Christi erant profugati, ac tum prospera nauigatione Neapolim Campaniae delati sunt	619
Carth. ep̄isc. benignitas erga Ro. captiuos	621
Carthaginensi ecclesiae ab Hunericho rege quaedam concessa	626
Cresconius presbyter Antonio tyranno libellum à se conscriptum constanter obtulit	659
Chirila ep̄iscopus Ariomanitarum Hunerico regi mala consilia suggerit	664
Domnus Antiochenus inter ep̄iscopos cecebris	696
Dioscorus & Eutyches ep̄iscopi reiecti	698
Domnus & Iuuenalis in eremum fugiunt	698
Dorotheus pro Chalcedonensi concilio librum scribit ad Magnam uxorem fratris Anastasij Imperatoris	609
Dagila uxor cellarum regis propter fidem erga Christum graui supplicia patitur	655
Ephesi septem puerorum resurrectio fuit qui post mortem reuixerant	508
Ephesi tertia synodus celebratur	Ibidem
Eudocia neptis Theodosij ex Hunericho Gildericum filium in Africa genuit	601
Eudocia aufugit à marito Hierosolymam atque illic moritur	Ibidem
Eugenius ep̄iscopus à Carthaginensibus plurimum amatus	627
Eugenius ab Hunericho proscriptus in exilio multa patitur	657
Elix ep̄iscopus Romanus	605
Estus senator ab urbe Roma missus ad Anastasium Imp. Christianae religionis causa	607
Faustus Buronitanus ep̄iscopus dei miracula suis scriptis attestatus est	625
	Gothi

Gothi trans Danubium Ariani facti 594
 Gothi primū in Pannonia habitauerūt Ibi.
 Gipedes circa Syrmii incolunt Ibidem
 Gothi in Thraciam migrantes Hesperium obti-
 nent imperium Ibidem
 Giferichus post Gontarium Imperator Vanda-
 lorum fit Ibidem
 Gifericus se regē uocans terræ marisq; & insu-
 larū eorū Theod. Imp. cōtristabat pag. 597
 Giferic. ab Eudoxia acersit Ro. nauigat 559
 Giferichus post Ro. spoliauerat cū Eudoxia et
 filiabus eius rursū in Africā abnauigauit Ibi.
 Gizerichus dux callidus multitudinē gentis suæ
 octoginta millia numerauit 616
 Gifericus Carth. cepit ac misere spoliavit 618
 Gifericus omnem Africam post Valentiniani
 Imp. mortē obtinuit, ac maximas insulas Sar-
 daniam Siciliam Corsicam &c. 619
 Gifericus multos episc. in exilium ablegat 620
 Gifericus Christianos affligi iubet 622
 Gifericus & Capsur reges magna inuidia fla-
 grabant contra Christianos 623
 Gennadius episc. sanitati restituit p̄ctorem qui
 Christum ad similitudinem Iouis pingere uo-
 luerat 600
 Gennadius causas episcoporum Imp. refert 601
Hesychius episc. Hierosolymitanus 590
 Honorius episc. moritur Ibidem
 Hyppogothi Romam depopulati sunt 594
 Hispania prima Europæ prouinciā ab Hesse-
 riā oceanō Ibidem
 Heraclia quondam Perinthus uocata 597
 Hormisda Papa Romanus conciliū in Heraclia
 celebrandum instituit 613
 Hunni Cassias portas transgressi Armeniam &
 Cappadociam &c. depopulantur 614
 Huner. filius Geiser. patri in regno succedit 626
 Hunerici calliditas et quomodo Manicheos tra-
 haerit 626
 Hunerici legatio ad Carthaginenses Ibidem
 Hunericus fratres & nepotes suos etiam crude-
 listime persequitur 628
 Hunericus rex Vandalorum & Alanorum mi-
 naciter episcopis scribit 633
 Hunerici edictum contra episc. catholicos 648
 Hun. post edictū episc. crudeliter persequitur Ib.
 Huner. sceleratissimus septē annis regnauit, tan-
 dem putri morbo misere cōsumptus est 664
 Huner. sacra monasteria propbanauit, & Mau-
 ris habitanda pro dono addixit 665
Iudeus ab Attico episcopo Constantinopoli-
 tano baptizatur 590
 Ioannes quidam Romæ imperium affectat Ibidem

Iuuenalis episc. Hierosol. in synodo ueniam pro-
 catur 598 (602)
 Iulianus episc. Antioch. præ merore mortuus est
 Ioannes episcopus Alexandrinus Imperatorem
 pecunia corrumpere uolebat, ut Chalcedon.
 concilium abrogaret seu irritum faceret 608
 Iuliana quedam nobilissima femina inter Chri-
 stianas 611
 Ioannes Alexandrinus phibuit Aegyptios Hie-
 rosolymam uenire 612
 Iustinus imp. genere Illyrius Anast. succedit 615
Longobardi à quibus oriundi 594
 Leo pontifex Romanus 585
 Leo Papa Ro. Valentiniano imperatori lachry-
 mans supplicat 596
 Leo imp. coronatus ab Anatolio patriarcha 599
 Leo Imp. Timothei socijs linguas mutilari fecit,
 ipsum uero episcopis tradidit 600
 Leo Imp. Zenonem generum suum in orientis
 parte præfecit 600
Maruthas episc. Mesopotamia Isdigerden
 à demonio liberat 590
 Martinus iam Imp. exules reuocat 597
 Martyrius Antioch. minister. episc. se abdicat 600
 Macedoniū & alios episcopos turba plebis de-
 fendit contra Imperatorem 610
 Macedonium postea Imperator decept ac de-
 mum exilio multauit Ibidem
 Macedonius eiusdem Anastasij iussu occiditur
 apud Gangras 614
 Mauri interficiunt Christianos 623
 Mauritta diaconus 656
Nestorius episc. Constantinopolitanus à
 ceteris episcopis arguitur 591
 Nestorius Cyrillus ac Iuuenalis in synodo Ephe-
 si præfident 592
 Nonnus episcopus 595
 Nestorij mors Ibidem
 Numidia duo episc. cū duobus episcopis Byzan-
 tina libellū de fide catholica conscriptū A-
 rianis perferunt 647
 Nicasius hereticus putri morbo periit 664
Olympij Ariani mors 607
 Odoacer Italiae rex 918
Philippus Sidenis historiam de Christia-
 nis scripsit triginta & sex libris 591
 Pulcheria imperatrix per totum orbem *ἀντι-
 ἑλεγκυ* in letanijs cani iussit 595
 Proclus episc. Constantinopoli moritur 595
 Pulcheria Martianum sibi adiunxit 597
 Pulcheria multa templa Christo extructa solen-
 niter consecrat Ibidem
 Pulcheriæ funus memorabile 598
 Petrus

Petrus Gnapheus per uim occupat episcopi mi-
 nisteriū unā cum Ioanne Apameno episc. 601
 Proculus quidam somniorum interpres 615
 Papinianus & Mansuetus ignitis ferri laminis
 adusti sunt 618
 Proculi cuiusdam facinora contra Christianos
 & eiusdem pœna 623
 Paulus usq; ad Illyricum prædicauit euāgelium
 dei 665
Quod uult deus & Deo gratias & Ha-
 bet deum nomina sunt episcoporum
 Carthaginensium 617. 619. 621
Roma ab Geiserico capitur 610
 Roma à Vand. ac Mauris spoliatur Ibidem
 Romanos diuendit Barbari & maritos ab ux-
 o-
 ribus liberos à parentibus separant Ibidem
 Romæ rursus post captiuitatē cōueniunt Chri-
 stiani, & ecclesiam suā restaurant 623
 Romana eccl. caput est omnium ecclesiarum 634
 Romani barbaros nullis unq; beneficijs mitigare
 potuerunt, tanta diuersitas morum utrisque
 innata 662
 Sifinnius episcopus Constantinop. Proclum Cy-
 rici episcopum solemniter dedicat 590
 Scythæ qui & Hunni uocantur 597
 Siciliam Odoacro regi tributario iure concedit
 Geisericus 618
 Sebastianus comes gener. Bonifacij comitis &
 cōsiliarius Geiserici regis fuit, sed ab eodem
 postea occisus est 619
Theodosius Imperator 590
 Theophilus episc. Alexand. moritur Ibidem
 Theodos. legatos Io. in carcerē duci iubet Ibidem
 Theodosius Christianis in Perside parcit, cū ibi
 bello uicisset Ibidem
 Theodosius uxorem suam religionis ergo Hie-
 rosolymam mittit 595
 Theodosius inconstans & uanus, quoniam in li-
 teris non lectis subscribebat 597
 Theod. Chrysaphium eunuchū proseribit Ibidem
 Theodosius Seuerum presbyterum & Ioānem
 diaconum decollari iussit Ibidem
 Theod. Atile sex millia librarū & annuū tri-
 butum pollicetur ut bello abscedat Ibidem
 Theodosius moritur Ibidem
 Theodosius monachus homo malus qui multas
 cædes machinabatur 598
 Titus Vespasianus pretiosa uasa ab Hierosoly-
 mis Romam deuehi fecit 599
 Timotheus Herulus se angelum simulans sedi-
 tionem mouebat postea 599
 Timotheus Cyrilli scripta deprauauit Ibidem
 Timotheus ab episcopis reiectus imperatoris

iussu exulat 600
 Timotheus ad Cherfonam alio relegatus, quia
 etiam apud Gangras in exilio cōuenticula facie-
 bat Ibidem
 Theopaschitæ Ibidem
 Theoderic. Afer diaconū suū ualde dilectū gla-
 dio occidit cū is Arianus factus esset 606
 Theoderici regis filij malitiæ 623
Valentinianus filiam Theodosij uxorem
 duxit 595
 Valentinianus Britanniam Galliam Hispaniam &
 Libyam amisit 594
 Vandali cum Germanis in Hispaniā Ibidem
 Vitalianum populum imperatorē petiuerat 613
 Vitalianus Hunnis auxiliatibus Anchialum &
 Odyssopolim cepit Ibidem
 Vitaliano senatus & principes populi Ro. iura-
 rūt, interq; illos pax conciliata est 613
 Vitalianus Imp. multa mala Anastasio eiusq; e-
 xercitui intulit Ibidem
 Vandali gens in Africa sunt 616
 Vandalorum crudelitas in bello 617
 Valentinianus prouincias aliquot Africae cōtra
 Geisericum defendit 618
 Valentiniano Augusto apud Deum supplicante
 Deo gratias episcopus Carthag. fit 620
 Vandalus quidam uarijs miraculis à deo tenta-
 tus grauem pœnam patitur 622
 Vitared notarius Hunerici regis 626
 Victoria matrona nobilis crematur 653
 Victorianus proconsul Carthaginensis qui in o-
 mni Africa ditissimus habebatur ob fidem in
 Iesum Christ. supplicijs atrocib. necatur 654
 Vandali in suos quoque erant crudeles & atro-
 ces 655
 Vandali duo ualde diuites in exilium pergunt
 Christi religionis ergo 656
 Vandali alij per itinera à suis dispositi ut Chri-
 stianos sacerdotes sibi occurrentes iugularent
 662
Xenias uir malitiosus concilium celebra-
 ri ab Imper. poscit 609
 Xenias doctrinarum uarias opiniones sectaba-
 tur & Chalcedonensi synodo aduersabatur
 Ibidem
Zacbarias princeps Palestine 612
 Zeno Imperator 626

